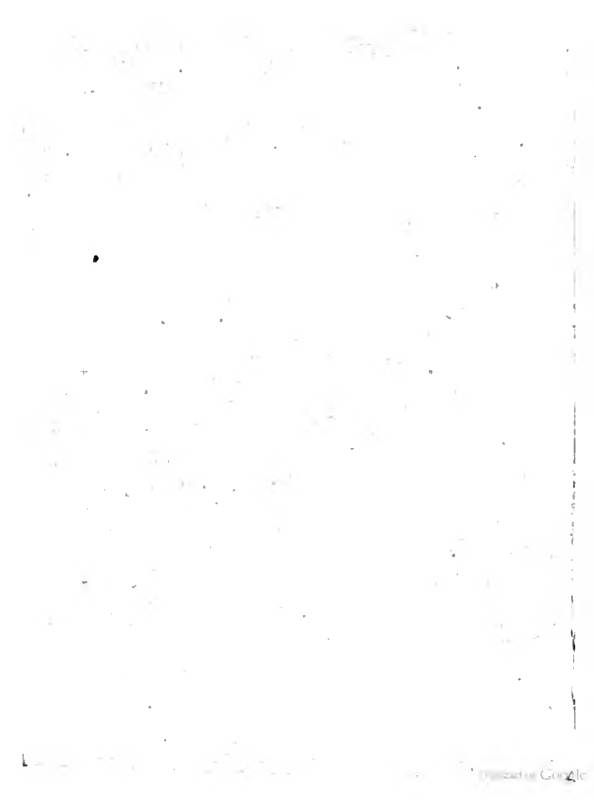

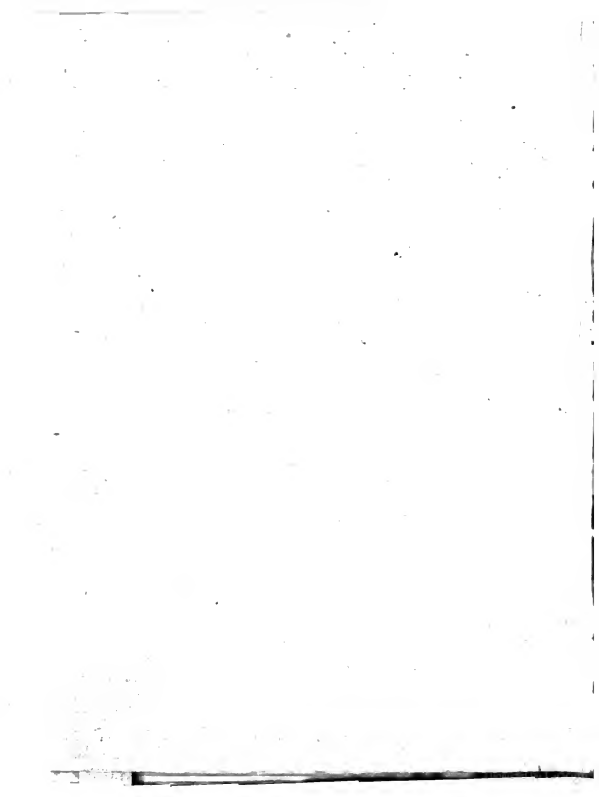

I M. 7

EXERCITATIONES
THEOLOGICÆ.

THEOLOGIA
UNIVERSALIS

AD
Mentem & methodum celeberrimorum nostræ ætatis Theologorum
ac S. Scripturæ Interpretum concinnata, & in quatuor
Tomos distributa

A
Religiosis Monasterii D. ETTONIS,
vulgò ETTENHEIM-MÜNSTER dicti, Ord. S. Benedicti,
in Brisgoja

Curante & Dirigente

P. GALLO CARTIER.

Bruntrutano Rauraco, ejusdem Monasterii Professo Capitulari & Subpriore, nec non SS. Theologiæ Professore, ac S. Congregationis INDICIS Consultore.

T O M U S I V.

P A R S II.

Exercitationes Theologicæ.
Index omnium Rerum in Theologia uni-
versali quatuor Tomis distincta con-
tentarum.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
Sumptibus IGNATHI ADAMI & FRANCISCI ANTONII VEITH, Bibliopolarum.
ANNO MDCCLVII.
CUM LICENTIA SUPERIORUM.

1100 1075 1100
1100 1075 1100

1100 1075 1100
1100 1075 1100

1100 1075 1100
1100 1075 1100

1100 1075 1100
1100 1075 1100

1100 1075 1100
1100 1075 1100

INDEX

Exercitationum Theologicarum, &c. &c.

Exercitatio I. An Deum esse sit per se notum - Num. 1.

- §. I. *Quadam pramittuntur ad uberiorem dicendorum notitiam.* - ib.
 §. II. *Proponuntur argumenta, quibus ostenditur hanc propositionem, Deus est, non esse per se notam quoad nos.* &c. - 6.

§. III. *Proponuntur argumenta eorum Doctorum, qui tuentur hanc propositionem, Deus est, per se notam secundum se & simul quoad nos.* &c. - 11.

Exercitatio II. Quinam sit gradus constitutivus seu differentia essentialis & primaria essentiae divinae - 17.

- §. I. *Nonnulla ad praesentis quaestionis elucidationem pramittuntur* - 18.
 §. II. *Proponuntur & resolvuntur Argumenta, quibus probatur divinam essentiam in intellectu divina actualissima esse constitutam.* - 20.
 §. III. *Proponuntur & resolvuntur argumenta illorum, qui tuentur ipsam essentiam divinam formaliter consistere in virtute intellectiva, seu in gradu radicaliter intellectivo* - 24.

§. IV. *Proponuntur & solvuntur argumenta eorum, qui ipsam &c.*
P. Cartier Theol. Tom. IV,

sentiam divinam in ipsa infinitate reponunt - 28.

- §. V. *Proponuntur ac solvuntur argumenta, quibus demonstrari videtur rationem formalem constitutivam divinae essentiae seu naturae in Aseitate omnino reponendam esse* - 31.

Exercitatio III. De distinctione, quae inter essentiam divinam, ejus attributa, ac relationes intercedit - 42.

- §. I. *Quadam pro pleniori hujus difficultatis resolutione pramittuntur* - 47.
 §. II. *Proponuntur & solvuntur argumenta, quibus evinci videtur, inter essentiam divinam ac ejus attributa dari distinctionem ex natura rei formalem* - 52.
 §. III. *Proponuntur argumenta, quae contra Scotisticam distinctionem pugnant una cum Scotistarum responsionibus.* - 59.
 §. IV. *Ulteriores rationes & argumenta, quibus Thomista persuadere conantur distinctionem Scotisticam esse rejiciendam* - 66.

§. V. *Proponitur sententia Anti-Scotistarum, praeipue autem Thomistarum circa distinctionem, quae intercedere videtur inter essenti-*

AAAAA 3 am

<i>am divinam & ejus Attributa</i> <i>&c.</i>	69.	<i>§. II. Proponuntur & resolvuntur</i> <i>argumenta affirmantium præteri-</i> <i>ta, præsentia, & futura Deo</i> <i>realiter in æternitate esse præ-</i> <i>sentia</i>	107.
<i>§. VI. An Distinctio virtualis, qua</i> <i>inter essentiam divinam, attributa,</i> <i>& relationes intercedere</i> <i>duntaxat dicitur ab Anti-Scoti-</i> <i>stis, sit intrinseca, vel tantum</i> <i>extrinseca</i>	71.	<i>§. III. Proponuntur & resolvuntur</i> <i>argumenta negantium præteri-</i> <i>ta, præsentia, & futura,</i> <i>Deo realiter in æternitate esse</i> <i>præsentia</i>	110.
<i>Exercitatio IV. De simplicitate</i> <i>Dei & omnimoda in eo</i> <i>compositionis carentia</i>	74.	<i>§. IV. Quanam ex his duobus opi-</i> <i>nionibus videatur probabilior</i>	114.
<i>§. I. Quadam velut indubitata</i> <i>præsupponuntur</i>	75.	<i>Exercitatio VII. De scientia</i> <i>Media</i>	116.
<i>§. II. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta illorum Theologorum,</i> <i>qui à Deo compositionem Logicam</i> <i>excludunt</i>	76.	<i>§. I. Quadam præmittuntur ad</i> <i>uberiorem dicendorum notitiam</i>	117.
<i>§. III. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta eorum Theologorum,</i> <i>qui compositionem Logicam in</i> <i>Deo admittunt</i>	81.	<i>§. II. Proponuntur ac solvuntur</i> <i>argumenta, quibus Scientia media</i> <i>impugnatur</i>	124.
<i>Exercitatio V. De medio, in quo</i> <i>Deus cognoscit creaturas</i> <i>possibiles</i>	86.	<i>§. III. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta, quibus Scientiamedia</i> <i>adstruitur</i>	135.
<i>§. I. Quadam necessario præsup-</i> <i>ponenda expenduntur</i>	87.	<i>§. IV. Declaratio circa utramque</i> <i>hanc sententiam</i>	138.
<i>§. II. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta eorum Theologorum,</i> <i>qui timentur Deum creaturas in</i> <i>sua essentia, ut in causa, aut</i> <i>saltem mediò priùs cognitò ita</i> <i>cognoscere, ut nunquam eas in</i> <i>se ipsis videat</i>	88.	<i>Exercitatio VIII. De Decretis</i> <i>divinis ab intrinseco effi-</i> <i>cacibus</i>	142.
<i>§. III. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta eorum Theologorum,</i> <i>qui asserunt Deum creaturas</i> <i>immediatè in seipsis videre</i>	94.	<i>§. I. Quanam circa Dei Decreta</i> <i>seu prædefinitiones referuntur</i> <i>sententia</i>	143.
<i>§. IV. Declaratur quanam senten-</i> <i>tia sit alteri præferenda</i>	100.	<i>§. II. Proponuntur ac solvuntur</i> <i>argumenta pro Decretis ab in-</i> <i>trinseco efficacibus</i>	144.
<i>Exercitatio VI. De præsentia</i> <i>præteritorum, præsentium,</i> <i>ac futurorum in æternitate</i>	105.	<i>§. III. Proponuntur & solvuntur</i> <i>argumenta, quibus impugnari</i> <i>solent Decreta intrinsece effi-</i> <i>cacia</i>	148.
<i>§. I. Nonnulla præmittuntur ad</i> <i>dicendorum notitiam</i>	106.	<i>§. IV. Declaratur quanam harum</i> <i>binarum sententiarum alteri præ-</i> <i>ferenda videatur</i>	153.
		<i>Exercitatio IX. De Prædestina-</i> <i>tione</i>	157.
		<i>§. I. Quadam prænotantur pro uberi-</i> <i>ori dicendorum notitia</i>	158.
		<i>§. II. Proponuntur ac solvuntur</i> <i>argumenta, quibus probatur præ-</i> <i>destinatio</i>	160.

definitionem ad gloriam esse ante
præsummerit 159.

§. III. Proponuntur & solvuntur
argumenta negantium gloriam
omnino gratuitam esse 164.

§. IV. Declaratio Auctoris circa
utramque hanc sententiam 169.

Exercitatio X. De necessitate
gratiæ actualis circa ope-
rationem boni honesti 170.

§. I. Quædam scitu necessaria præ-
mittuntur ac præsupponuntur 171.

§. II. Proponuntur ac solvuntur ar-
gumenta eorum, qui negant ne-
cessitatem gratiæ ad quodlibet
bonum opus morale, seu qui vo-
lunt hominem lapsum aliquod bo-
num opus morale naturalis or-
dinis facere posse, absque specia-
li auxilio gratiæ Dei 172.

§. III. Proponuntur & solvuntur
argumenta contraria opinionis 178.

§. IV. Declaratio circa utramque
hanc sententiam 184.

Exercitatio XI. De gratia suffici-
enti 190.

§. I. Utrum gratia actualis conve-
nienter dividatur in sufficientem
& efficacem 191.

§. II. Proponuntur ac solvuntur
argumenta affirmantium Deum
nunquam ulli denegare media seu
auxilia sufficientia ad salutem 195.

§. III. Proponuntur ac solvuntur
argumenta negantium Deum om-
nibus largiri auxilia sufficientia
ad salutem 201.

§. IV. Verior sententia eligitur 204.

Exercitatio XII. De gratia effi-
caci 207.

§. I. Quædam circa motionem gra-
tiæ efficaciæ præmittuntur 208.

SECTION I. Utrum gratia sit effi-
cax ex voluntatis consensu ibid.

SECTION II. Utrum gratia sit effi-
cax ex auxilio divini cum hu-
mana voluntate attempera-
tione, qua subest Scientiæ
mediæ 209.

SECTION III. Utrum efficacia
gratiæ consistat in causali-
tate morali 210.

SECTION IV. Utrum Gratiæ effi-
cacia consistat in victrici de-
lectatione 211.

§. II. Proponuntur ac solvuntur ar-
gumenta, quibus probatur Gra-
tiam à se, seu ex natura sua &
ab intrinseco efficacem esse ad
mentem Thomistarum 212.

§. III. Proponuntur ac solvuntur
argumenta contra gratiam effi-
caxem Thomistarum 215.

§. IV. Declaratur, quam senten-
tia sit alteri præferenda 218.

§. V. Afferuntur quædam testimo-
nia SS. Augustini & Thoma,
quæ efficaciter probare videntur,
gratiam efficacem in promo-
tione physica sitam esse 221.

Exercitatio XIII. De Angelo
comparato ad locum 223.

§. I. Proponuntur ac solvuntur
argumenta pro sententia Thomi-
starum 224.

§. II. Proponuntur ac solvuntur
argumenta pro sententia Scotista-
rum 228.

§. III. Verior eligitur sen-
tentia 234.

Exercitatio XIV. De Volunta-
rio indirecto, seu de omis-
sione voluntaria sine om-
ni actu 239.

§. I. Proponuntur ac solvuntur ar-
gumenta affirmantium possibilem
esse

- est omissionem liberam absque omni actu* - - - 240.
- §. II. Proponuntur ac solvuntur argumenta negantium possibilem esse omissionem liberam absque omni actu - - - 245.
- §. III. *Verior sententia eligitur* 259.
- Exercitatio XV. De auctoritate Ecclesiæ in definiendis quæstionibus facti, an videlicet fallibilis sit vel infallibilis** - - - 264.
- §. I. *Quadam pro majore eorum omnium, quæ circa banc quæstionem proponi solent, intelligentia præmittuntur* - - - 265.
- §. II. Proponuntur argumenta eorum Doctorum, qui tuentur Ecclesiam esse infallibilem in interpretatione brevioris aut longioris textus dogmatici - - - 270.
- §. III. Proponuntur argumenta eorum, qui contrariam tuentur sententiam, seu qui censent Ecclesiam in decidendis facti dogmatici quæstionibus non esse infallibilem - - - 274.
- §. IV. *Declaratur, quanam sententia alteri sit præferenda* - - - 277.
- Exercitatio XVI. De ignorantia invincibili Juris naturalis** - - - 287.
- §. I. Proponuntur ac solvuntur argumenta admittentium ignorantiam invincibilem præceptorum naturalium - - - 288.
- §. II. Proponuntur & solvuntur argumenta negantium ignorantiam invincibilem circa præcepta naturalia - - - 290.
- §. III. *Verior sententia eligitur* 298.
- Exercitatio XVII. De actibus humanis indifferentibus** 304.
- §. I. Proponuntur ac solvuntur argumenta Thomistarum - - - 305.
- §. II. Proponuntur ac solvuntur argumenta Scotistarum - - - 308.
- §. III. *Verior sententia eligitur* 317.
- Exercitatio XVIII. De Promulgatione in ordine ad constituendam legem** 320.
- §. I. Proponuntur ac solvuntur argumenta eorum, qui tuentur Promulgationem esse de essentia Legis - - - 321.
- §. II. Proponuntur ac solvuntur argumenta opposita sententia - - - 324.
- §. III. *Verior sententia eligitur* 331.
- Exercitatio XIX. De ratione formali constitutiva ipsius peccati** - - - 335.
- §. I. *Quadam præmittuntur ac præsupponuntur tanquam certa* ibid.
- §. II. Proponuntur argumenta eorum, qui rationem formalem constitutivam peccati commissionis reponunt in positivo - - - 336.
- §. III. Proponuntur ac solvuntur argumenta opposita sententia - - - 340.
- §. IV. *Verior sententia eligitur* 344.
- Exercitatio XX. De peccato habituali ac ejus formali constitutiva ratione** - - - 347.
- §. I. Proponuntur ac solvuntur argumenta Thomistica sententia - - - 348.
- §. II. Proponuntur ac solvuntur Recentiorum argumenta - - - 351.
- §. III. *Verior eligitur sententia* 362.

EXERCITATIONES THEOLOGICÆ

*Ad variorum SS. Theologiæ Tractatuum Capita varia
accommodatæ, & in utramque partem ventilatæ.*

EXERCITATIO PRIMA.

An Deum esse sit per se notum.

Ad Caput I. Partis I. Tractatus de Deo Uno & Trino num. 13.
Tom. I. Theologiæ Universalis.

§. I.

Quædam præmittuntur ad uberiorem dicendorum notitiam.

Not. 1mo. Propositionem per se notam esse eam, quæ ex se nota est cognosci immediatè ex terminis suis absque adminiculo mediil alicujus extrinseci.

Not. 2do. Propositionem per se notam tripliciter intelligi posse; nempe alia est, quæ per se nota est secundum se ipsam tantum; alia quoad nos tantum; & denique quæ per se nota est & secundum se ipsam simul & quoad nos. Prior definitur Propositio cujus attributum seu prædicatum immediatè quidem connexum est cum subjecto, seu cujus prædicatum includitur in ratione subjecti;

sed ea connexio à nobis ignoratur. Vel secundum alios, Propositio per se nota secundum se tantum, est ea, in qua connexio extremorum sine medio probativo *a priori* innotescere potest, quemadmodum Beatis innotescit. Huic tamen definitioni videtur obistere 1mo. quia notum ignoto duntaxat repugnat, non verò medio probativo. Ergo licet aliqua propositio habeat medium probativum, adhuc poterit esse nota per se. 2do. Quia hæc propositio, *Deus est æternus* omnibus Beatis est per se nota, & tamen non caret ratione *a priori* tanquam mediò probativò. 3tio. Quia hæc propositio, *Homo est rationalis*, à posteriori est demonstrabilis, & tamen est per se nota, Ergo &c. Hæc tamen additam definitionem non infirmant. Nam Resp. ad 1mum. *Diff. ant.* Notum ignoto duntaxat repugnat, non autem me-

medio probativo, si præcise sit notum quoad nos, *conc.* si sit etiam notum per se secundum se, *neg. ant.* Equidem fatendum est, quodd notum præcise quoad nos ignoto tantum opponatur; ac si consideretur prout est per se & secundum se notum, videtur manifestum, quodd etiam opponatur illi, quod est notum per aliud, sicuti Ens præcise ut Ens solummodo Non-enti opponitur, ac consideratum ut per se existens, opponitur etiam Enti per accidens.

Ad 2dum. Resp. Beati per se non esse notum secundum se Deum esse æternum, sed tantum per aliud: enimverò ex Aseitate, quæ ut sequenti Exercitatione dicemus, radix est, ex qua omnia Dei attributa dimanant, intelligere possunt eum esse æternum.

Ad 3tium. Resp. Quod demonstratio à posteriori non repugnet propositioni per se notæ secundum se, quia, ut jam dictum, hæc propositio est, cuius extrema, attributum scilicet & subiectum immediatè connecluntur, sed immediatæ connexioni extremorum non repugnat effectus, per quem illa probari potest; repugnat autem illi medium probativum *d priori*, &c.

Propositio per se nota quoad nos tantum, est ea, cuius prædicatum non est quidem immediatè cum subiecto conneclum, sed tamen ita est evidens, ut etiam per sensuum experientiam innotescat, ut, *Sol est lucidus, Ignis calefacit.*

Propositio denique per se nota secundum se & quoad nos simul, est ea, cuius attributum est immediatè conneclum cum subiecto, ac insuper ex sola terminorum apprehensione nobis innotescit.

Not. 3tio. Quod ad propositionem per se notam secundum se, tria requirantur:

1mo. Ut prædicatum seu attributum immediatè & per se conveniat subiecto; undè hæc propositio: *Homo est risibilis*, non dicitur per se nota secundum se, quia *risibilitas* immediatè homini non competit, sed mediante *rationalitate*. 2do. Excludere debet medium, per quod demonstretur *d priori* (non tamen *d posteriori*, ut jam dictum) prædicatum convenire subiecto. 3tio. Debet esse connexio essentialis prædicati cum subiecto; nam si connexio tantum sit accidentaliter, atque ideo separari possit prædicatum à subiecto, propositio non erit per se nota secundum se, sed solum quoad nos, id est, sensibus pervia; ut hæc propositio *Sol est lucidus*.

Notandum 4to. Fieri posse, ut propositio aliqua per se sit nota, non tamen quoad nos, ut de hac propositione *Deus est* mox ostendemus (a); quia scilicet potest esse apta, ut cognoscatur ex terminis: imò de facto sic cognoscitur à Beatis, qui Deum essentialiter seu, ut ajunt, quidditative cognoscunt: & tamen nobis esse ignotam. Nec repugnat, quodd eadem propositio sit nota & ignota, demonstrabilis, & indemonstrabilis, respectu videlicet diversarum mentium seu intellectuum.

Not. 5to. Omnes termè Theologos in hoc convenire, quodd hæc propositio objectiva, *Deus est*, sit per se nota secundum se: illa siquidem propositio est per se nota secundum se, cuius attributum est de essentia subiecti. Atqui huiusmodi est dicta propositio. Ergo &c. Sed non conveniunt, an, sicut ea propositio est per se nota secundum se, sit etiam nota per se quoad nos. Thomistæ negant: affirmant verò Scotistæ. Utriusque partis argumenta & Responsiones distinctis §§. proponimus.

§. II.

(a) §. sequenti ex S. Thomæ.

6

§. II.

Proposuntur argumenta, quibus ostenditur hanc propositionem, Deus est, non esse per se notam quoad nos.

Argumentum 1um. petitur ex auctoritate S. Thomæ 1. cont. Gent. c. 11. ubi hæc eloquitur: *Sicut nobis est per se notum, quod totum sit majus sua parte, sic videntibus ipsam essentiam divinam per se notum est Deum esse, ex hoc, quod sua essentia est suum esse; sed quia ejus essentiam videre non possumus, ad ejus esse cognoscendum, non per se ipsum, sed per ejus effectus pervenimus.*

Idem apertius ostendere videtur 1. p. q. 2. a. 1. ubi sic loquitur: *Quia nos nescimus de Deo quid sit, (hæc propositio Deus est) non est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quoad nos, & minus nota quoad naturam, scilicet effectus.*

Resp. Adversarii: Imo. Quod hic S. Doctor nihil aliud velit, nisi quod propositio hæc, *Deus est*, non sit nobis nota quemadmodum prima illa principia, *totum est majus sua parte, &c.* ut clarè constat ex cit. loc. cont. Gent. quod ultrò fatendum est: nam hæc propositio, *Deus est*, non ita intelligitur sicut prima principia per se nota; eò quod requirat majorem mentis attentionem, ac uberiorem terminorum explicationem.

Resp. 2do. Dato, quod S. Thomas hujus sententiæ fuerit, nihilominus ejus auctoritas prævalere non potest auctoritati S. Anselmi plurimumque aliorum SS. Patrum, qui §. sequenti profertur, docentium neminem ignorare, atque adeo omnibus hominibus notum per se esse, quod Deus sit.

Arg. 2um. Illud est per se notum secundum se & quoad nos, cujus hic P. Cartier. Theol. Tom. IV.

in statu viæ quidditativum seu essentia ipsius conceptum habemus, seu, prout S. Thomas ait, de quo scimus, quid sit. Atqui nos pro hoc statu hujusmodi conceptum de Deitate non habemus, nec scimus, quid sit. Ergo Deum esse non est nobis per se notum. *Min.* constat. *Maj.* etiam patet ex dictis; quia in tantum aliqua propositio dicitur per se nota secundum se & quoad nos, in quantum cognoscimus immediatam ac necessariam illius extremorum connexionem: at id fieri non potest, nisi quidditativum horum extremorum habeamus conceptum. Ergo &c.

Resp. AA. neg. maj. quia, ajunt, non requiritur ad propositionem per se notam secundum se & quoad nos, ut conceptum essentia seu quidditativum subiecti talis propositionis habeamus; nam imo. hæc propositio; *Quodlibet est vel non est*, est per se nota non tantum quoad se, sed etiam quoad nos; & tamen prædicatum hujus propositionis plurima sub se continet, ut Deum, Angelos, &c. quorum essentia seu quidditativum conceptum non habemus. 2do. Hæc propositio, *Immaterialia non sunt circumscriptivè in loco*, est per se nota, saltem Sapientibus, & tamen hi non habent conceptum quidditativum rerum materialium, cum illas non cognoscant per speciem propriam.

Argumentum 3^{ium}. Illa propositio non est per se nota quoad nos, cujus veritas nobis innatescit ex alio. Atqui veritas hujus propositionis, *Deus est existens*, nobis innatescit ex alio. Ergo &c. *Prob. min.* Veritas hujus propositionis, *Deus est existens*, nobis innatescit ex creaturis: *Invisibilia enim per ea, quæ facta sunt cognoscuntur*, inquit Apostolus Rom. 1. v. 20. Atqui creaturæ sunt aliud à Deo. Ergo veritas hujus propositionis, *Deus est existens*, nobis non innatescit nisi ex alio.

B b b b b

Resp.

8

Resp. AA. *Diff. maj.* Si subjectum propositionis nullos habeat effectus, *conc.* Si aliquos habeat, *neg. maj.* pariter *Diff. min.* Atqui hæc propositio, *Deus est existens*, nobis innotescit ex alio, & illius subjectum, scilicet Deus, habet aliquos effectus, *conc.* Et nullos habet effectus, *neg. min.* Hincque patet, cur hoc principium, *Quodlibet est vel non est*, demonstrari non possit, id enim accidit, quia illius subjectum nullum effectum extra se producit; quod autem de Deo dici nequit. Sunt itaque propositiones quædam ita per se notæ secundum se, ut quamvis sint etiam notæ quoad nos, nihilominus quia subjectum earum habet effectus, per quos demonstrari potest, sic & per eos etiam innotescit, atque talis est hæc, *Deus est existens*.

- 9 Argumentum 4um. Quod est per se notum omnibus, à nemine potest negari, qui significationem nominum intelligit. Atqui Deum esse & existere quidam negaverunt. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, inquit Psalmista Psal. 13. ubi notat S. Augustinus, propterea in corde, id est, in mente id ab aliquibus dici, quia verè non audent huiusmodi impii homines etiam voce suam impiam sententiam exprimere. Item Cicero lib. 1. de nat. Deor. commemorat aliquos Philosophos dubitasse, an Deus esset; alios omnino negasse, ut Diagoram (b), quem ideo S. Augustinus contra *lit. Peti. c. 21.* Atheum vocat.

Resp. AA. Imo. Insipientem, de quo Psaltes Regius loquitur, non negare Dei existentiam speculative, sed practice

tantum, seu, licet de Dei existentia conscientiam habeat, illius tamen sensum extinguere, atque testimonium, quod penes se habet, præfocare nititur, ut libidini ac dissolutæ vitæ tranquillius serviat: unde in laudato psalmo non dicitur, quod non credat Dei existentiam, sed quod statuerit dumtaxat illam non credere, seu, quod enitatur, ut illius ideam ex sua mente abiciat.

Resp. 2do. Philosophos, qui fortè negarunt Dei existentiam, non satis attenderunt ad hujus vocis *Deus* ideam, seu non comprehendisse ad quid ipsa se extendat: id verò contigit, Deo, ut ait S. Augustinus, spargente pœnales cæcitates super illicitas Philosophorum illorum cupiditates. Idem dicendum est de Atheis, si qui sint Athei speculative, seu qui verè negent Dei existentiam; nempe perditis moribus sunt exacerati; unde addit laudatus Psaltes Regius: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt*, id est, inquit S. Augustinus in eundem Psalmum, dum amant hoc sæculum, & non amant Deum; ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & sic exacerant, ut posset etiam dicere imprudens in corde suo: *Non est Deus*.

Argumentum 5um. Quod intuitivè 10 à nobis non videtur esse existens, illud per se notum non est. Atqui Deum esse existentem à nobis pro hoc nostro statu intuitivè non videtur, ut per se constat. Ergo Deum esse existentem quoad nos pro hoc nostro statu per se notum non est. *Prob. maj.* Quod intuitivè à nobis non videtur esse existens, illud à nobis absolute non concedi-

(b) Diagoras cognomento Athenæ, à patria verò sua Milius dictus, origine nescipium sed propter ingenii sui præstantiam à Democrito Philosopho emens, & libertate donatus fuit. Cum Athenis Philosophiam doceret omnemque divinitatem negaret, ob id ab Atheniensibus vocatus in iudicium, fugam navi consensu cepisset, sed naufragium passus interiit. Vixisse perhibetur An. M. 3568. Urb. Cond. 338. Olymp. 91. ant. Chr. 432.

dicur existeret, sed tantum ex suppositione & conditionate, si nempe detur talis res, aut si ejus existentia nobis evidenter probetur; id esse existens jam eo ipso quoad nos per se notum non est. Ergo quod intuitivè à nobis non videtur esse existens, jam illud per se notum non est quoad nos.

Resp. AA. *Neg. maj. & suppositum*, quod scilicet ad hoc, ut aliquid per se notum sit etiam quoad nos, requiratur intuitiva illius cognitio: sufficit quippe, quod attributum seu prædicatū intelligatur immediate convenire subjecto ex ipsis terminis, seu ex sola terminorum penetratione, quod hic contingit. Hæc sunt potissima hujus sententiæ argumenta, & Responsiones ad illa. Placet modò etiam oppositæ opinionis rationes adducere in medium unâ & Responsiones.

f. III.

11

Proponuntur argumenta eorum Doctorum, qui tuentur banc propositionem, Deus est, per se notam esse secundum se & simul quoad nos.

A Argumentum I. mum. Illa propositio nobis per se nota est, cujus veritas nobis est ingénita & innata. Atqui veritas hujus propositionis nobis est ingénita & innata. Ergo &c. *Maj. constat. Min. prob. imo.* Ex S. Scriptura *Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Job. 36. legimus, Omnes homines videre Deum*, quod de intuitiva Dei visione intelligi non potest, sed secundum noticiam ipsius dumtaxat existentie. Item *Rom. 1. ait Apostolus: Quod notum est Dei esse manifestum in illis (hominibus)* id est, Quod de Deo naturali lumine cognosci potest, in illorum (hominum) mente manifestum est. *ado. Ex SS. Patribus. Communiter siquidem SS. Patres affirmant esse hominibus naturaliter insitam Dei notici-*

nem. Ut S. Justinus *Apolog. 1. Clemens Alexandrinus Orat. albort. ad Gent. Tertullianus Apologet. c. 17. Arnobius lib. 1. cont. Gent. Cyprianus Tract. de vanit. Idol. ubi ait: Summi delicti est, nolle cum agnoscere, quem ignorare non possit.* Quam sententiam ad verbum ex Tertulliano loc. cit. est mutatus. S. Augustinus *Tract. 106. in Joan. ubi ait: Hæc est virtus vera divinitatis, ut creatura rationali ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi.* Quod idem asserit S. Hieronymus in *Psal. 95. Prudentius in Carmine cont. Sabellianos in Apoteoosi.* S. Gregorius in *c. 36. Job. Damascenus lib. 1. Fidei orthodoxæ c. 1. & 3. Anselmus in Prosol. c. 3. & 4. &c. &c.*

Resp. Adversarii. Triplici ratione dici posse omnibus esse naturaliter insitam noticiam quòd *Deus sit*, etiam si hoc per se notum non sit omnibus. *imo.* Ut intelligatur de notitia universali Dei, scilicet quia omnes desiderant beatitudinem in communi, & norunt aliquid esse, quod possit hominem felicem reddere; id quod re ipsa Deus est. Atque ita omnes cognoscunt hoc ipso Deum universaliter & confusè, quo pacto id exponit S. Thomas *bic a 1. ad 1. 2do.* Ut ideò dicatur ea notitia naturaliter insita omnibus, quia potest naturaliter comparari per discursum non admodum difficilem, sicque interpretatur S. Gregorius textum adductum *Job. 36. Omnes homines vident Deum.* 3tio Ut naturaliter haberi hæc notitia dicatur, quia ex quadam consuetudine haberi solet communiter ab omnibus sine præsentii discursu, statim ac Dei nomen audiunt ab iis, qui scilicet antea quemdam ejusmodi sermonem, seu, ut ajunt, discursum habuerunt, quo id sibi persuaderent sive per rationem, sive per aliorum auctoritatem. Adde ex S. Thoma *lib. 1. cont. Gent. c. 11. illa nobis naturaliter*

Bbbbbb a

esse

esse insita dici posse, quæ à prima pueritia didicimus, & veluti cum lacte & natura à parentibus accepimus; atque etiam hoc sensu intelligi posse S. Scripturæ & SS. Patrum de congenita nobis Dei notitia loquutiones.

- 12 Argumentum adum. Illud est per se notum secundum se, quod natum est parere evidentem sui cognitionem sine medio à priori. Atqui quod natum est parere evidentem sui cognitionem sine medio à priori, illud etiam per se notum est quoad nos; cum tale non cognoscatur per aliud hoc ipso, quia parit evidentem sui cognitionem sine medio probante. Ergo quod per se notum est secundum se, illud etiam notum est quoad nos. Subsum. Atqui hæc propositio, *Deus est*, est nota per se secundum se, ut ex dictis constat. Ergo etiam quoad nos.

Resp. AA. *conc. maj. & dist. min.* Quod natum est parere evidentem sui cognitionem sine medio probativo à priori, illud etiam notum est per se quoad nos, potentiâ vel actu, scilicet pro statu patriæ vel viæ, *conc.* semper actu & pro statu viæ, *neg. min.* Igitur, ut aliquid dicatur nobis per se notum, non sufficit, quod in nobis ut comprehensoribus per se notum sit; sed requiritur, ut nobis quâ viatoribus per se innotescat. Quæstio igitur non versatur circa potentiam remotam, sed certè circa actum, seu actuale exercitium cognitionis; queritur enim, quamnam de facto, & pro hoc statu viæ notitiam de Deo habeamus.

- 13 Argumentum 3tium. Ea propositio est per se nota quoad nos, quæ absque ullo medio probativo nobis innotescere potest. Atqui talis est hæc propositio, *Deus est*. Ergo est etiam per se nota quoad nos. *Prob. min.* Illa propositio absque ullo medio probativo nobis innotescere potest, in qua prædicatum intelligitur esse immediatè connexum cum sub-

jecto ex sola terminorum penetratione. Atqui ejusmodi est dicta propositio. Ergo &c. *Prob. min.* Qui perfectè noscitur quid tùm Dei tùm existentie nominibus seu terminis intelligatur, is evidenter cognoscitur connexionem essentialem, quam existentia cum Deo habet. Ergo ex sola terminorum penetratione evidenter intelligitur attributum seu prædicatum hujus propositionis, *Deus est*, esse immediatè connexum cum subiecto. *Prob. ant.* Dei nomine intelligitur Ens summum, seu Ens perfectissimum. Atqui qui noscitur, quid intelligatur nomine Entis summi seu perfectissimi, cognoscitur evidenter connexionem essentialem, quam existentia habet cum eo; quod sic *prob.* Nominis Entis perfectissimi intelligitur Ens quod habet omnes omninò perfectiones. Atqui cum hujusmodi Ente necessariò connectitur existentia. Ergo &c. *Prob. min.* Si existentia necessariò & immediatè cum eo non connecteretur, tunc Ens illud posset concipi sine existentia. Atqui Ens, quod habet omnes omninò perfectiones, concipi non potest absque existentia; cum existentia sit maxima perfectio. Ergo &c.

Resp. AA. *Dist. hanc ult. min.* Ens, quod habet omnes omninò perfectiones concipi non potest absque existentia vel formali, vel objectiva; seu, quod idem est, vel in apprehensione, vel in re, *conc.* absque existentia objectiva, seu in re & in actu exercito, *neg. min. & conf.* Solutio hæc clara fiet ex Resp. tertia ad seq. Inst. 2.

Inst. 1mo. Existentia, quæ est in re seu in actu exercito, est maxima perfectio. Ergo Ens, quod habet omnes omninò perfectiones, absque ea concipi non potest.

Resp. AA. *Dist. conf.* Ergo Ens, quod habet omnes omninò perfectiones

ex supposito, quòd detur tale Ens, absque ea concipi non potest, *conc. absol. & sine tali suppositione, neg. conf.* Licet ergo sit evidens, quòd Enti summè perfectò comperat ipsa existentia etiam objectiva; attamen non aliter ipsi ea competet nisi ex supposito, quòd detur hujusmodi Ens summè perfectum, quod pro priori probandum venit.

Inst. 2do. cum S. Anselmo. Deus est id, quò majus quid excogitari non potest. Atqui per se notum est, id, quò majus quid excogitari non potest, existere, cum utique illud majus sit quod existit, quàm id, quod non existit. Ergo &c.

Resp. AA. 1mo. S. Anselmum, postquam *Prosol. c. c. 24.* dixisset Deum esse, quo majus quid excogitari non potest, statim subdere, *Quod qui bene intelligit, utique intelligit id ipsum sic esse, ut nec cogitatione queat non esse.* quibus verbis sufficienter innuit, non omnes hoc bene intelligere, defectu utique debiti discursus & medi probantis; ac proinde Dei existentiam nobis non esse per se notam secundum se; quapropter & ipse integrum librum composuit, ut eandem Dei existentiam probaret.

Resp. 2do. Deus est, quò majus quid excogitari non potest, ex supposito, quòd detur, *conc.* Absolutè, & sine tali suppositione, *neg.* Solutio habetur ex dictis.

Resp. 3tio. *Dist. maj.* Deus est id, quò majus quid excogitari non potest in actu signato seu in apprehensione, *conc.* Jure & in actu exercito, *neg. maj.* Pro uberiori hujus distinctionis intelligentia Not. quòd nomina significant ideas rerum in actu signato, & ut conceptas à nobis: verba autem illas significant in actu exercito, & per modum actionis, aut exercitii actualis: quando enim dicitur *Amor e. g. actus amandi non importatur ut*

exercitus, sed tantum ut possibills, atque adeò tantum in actu signato; at verò quando dicitur *Amo*, jam tunc importatur exercitium actus amoris, ac proinde velut actu existens. Ita pariter quando dicitur *Deus*, importatur dumtaxat existentia in actu signato, & ut formalis, seu apprehensa; non verò in actu exercito, & objectiva; hæc enim primum probanda venit mediante discursu.

Inst. 3tio. Essentia & Existentia in Deo non distinguuntur. Atqui immediate concipimus Essentiam Dei, videlicet Ens summè perfectum. Ergo & ejus Existentiam.

Resp. AA. *Dist. min.* Immediate concipimus Dei essentiam objectivam, *neg.* Formalem, *conc. min. & Dist. conf.* Ergo & existentiam formalem immediate concipimus, *conc.* Objectivam, *neg. conf.*

Inst. 4to. *Deus est colendus*, est propositio per se nota quoad nos. Ergo à fortiori hæc, *Deus est*; siquidem est illius fundamentum.

Resp. AA. 1mo. *Dist. ant.* Est per se nota, supposito quòd Deus sit, *conc.* nulla facta illius existentie suppositione, *neg. ant.*

Resp. 2do. *Trans. ant. neg. conf.* Nam hæc propositio, *Deus est colendus*, est primum principium Synteresis, adeoque per se nota: secus verò ista, *Deus est*; & quamvis ista præsupponatur ad alteram tanquam ejus fundamentum, non tamen requiritur, ut etiam nobis immediate innotescat, sed ad hoc sufficit, si per se nota sit secundum se, & quoad nos mediante discursu.

Inst. 5to Deus est causa, cur omnia cognoscamus. Ergo debet primò & per se nobis esse cognitus: *Propter quod enim unumquodque tale, & illud magis tale*, inquit Philosophica paræmia.

Bbbbbb ;

Resp.

Resp. AA. *Diff. ant.* Deus est causa effectiva, in quantum nobis dedit intellectum, quod omnia cognoscere valeamus, *conc.* Est causa objectiva, &c. *neg. ant.* Porro adducta parricidia non est universalis, non enim valet in causis efficientibus: vinum namque est causa effectiva e.g. ebrietatis; non tamen sequitur vinum quoque magis esse ebrium. Item ignis est causa effectiva caloris; ipse tamen minimè calidus est.

- 34 Argumentum 4tum. Illa propositio est per se nota, cui assentimur sine discursu. Atqui huiusmodi est hæc propositio, Deus est. Ergo &c. *Prob. min.* Nisi hæc propositio absque discursu cognosci posset, sequeretur posse dari ignorantiam invincibilem in eis, qui sunt hebetes ingenii; si siquidem non sunt capaces demonstrationis. Falsum consequens. Ergo & antecedens.

Resp. ad 1um. *neg. min.* Ad 2dum. *neg. seq. maj.* Ad hoc enim, ut quis non habeat ignorantiam invincibilem de Dei existentia, non requiritur, quod illa sit per se nota & ante omnem discursum; sed sufficit, quod per aliquem discursum facilem desumtum ex aspectu totius Universi, ejusque mirabili ordine cognosci valeat: ad quam cognitionem quilibet etiamnum rudis plane potest pertingere. Datò quoque, quod in huiusmodi hominibus non sit cognitio evidens & demonstrativa de Dei existentia, est tamen in eis probabilis & conjecturalis, ob Universi magnitudinem, ordinem, &c. Unde tenentur ulterius inquirere; quod si facerent, procul dubio uberiores Dei cognitionem consequerentur.

Inst. Puer, ut D. Thomas docet, perveniens ad usum rationis, tenetur pro primo instanti se convertere ad Deum. Atqui profectò in illo instanti notitiam Dei, mediante discursu, assequi non potest. Ergo pro priori jam debet eam habere ad instar primorum principiorum;

& sic propriè verificatur illud Psal. 4.v. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

Resp. AA. Quòd licèt huiusmodi puer ad Deum se convertere tenetur, non tamen quatenus ejus existentia distinctè, ac in particulari apprehenditur, sed dumtaxat quatenus in conspectu, & in alio, semper sub ratione beatitudinis ac finis ultimi ab eo apprehendi & cognosci potest; nisi fortè uberiori lumine à Deo donetur. Ceterum neque illud instans intelligi debet velut physicum, sed morale dumtaxat; cum quo discursus ac illatio unius ex alio stare potest.

Argumentum 5tum. Si hæc propositio, *Deus est*, nobis non est nota per se, tunc id provenit vel ex defectu nostri intellectus, vel ex improportione objecti. Neutrum dici potest: non posterius; quia licèt Deus in ratione Entis nobis sit improporcionatus, non tamen talis est in ratione cognitionis; adeoque est objectum cognitioni nostræ proportionatum; aliquin à nemine cognosci posset. Sed neque prius dici potest: etsi enim intellectus deficiat pro hoc nostro statu circa Deum quoad *quid est*; non tamen deficit quoad *an est*. Ergo &c.

Resp. AA. Id provenire ex defectu luminis intellectus nostri, ac proinde ex improportione intellectus cognoscens & objecti cognoscendi: intellectus humanus enim secundum lumen naturale deficit non modò quoad quidditativam, sed etiam quoad immediatam Dei cognitionem, *an sit*.

Argumentum 6tum. Illa propositio est per se nota etiam quoad nos, cujus oppositum non potest cogitari. Atqui hujus propositionis, *Deus existit*, oppositum non potest cogitari. Ergo &c.

Resp. AA. Illam propositionem esse per se notam quoad nos, cujus oppositum cogitari non potest ante omnem discursum; at propositionis hujus, *Deus existit*, oppositum tamdiu potest cogitari-

gitari, quamdiu realls existentia subiecti non est per discursum aliquem præcognita. Cæterum cum creaturæ sint obvia, quæ clamant, *Ipsæ fecit nos* & non

ipsi nos, idè ex hoc potest concedi, quòd oppositum memoratæ propositionis cogitari nequit.

17

EXERCITATIO SECUNDA.

De gradu constitutivo, seu differentia Essentiali ac primaria essentia divina.

Ad Caput I. Partis I. Tractatùs *De Deo Uno & Trino*
num. 6. Tom. 2.

QUamquam haud pauci Doctores essentiam à natura distinguant, eò quòd prius sit *esse* quàm *operari*; operatio autem ad naturam non verò ad essentiam pertineat: existimamus tamen, quòd hæc distinctio *ratiocinantis ratiocinis* dumtaxat, non autem *ratiocinationis ratiocinata* nuncupari debeat: sicut eadem v. g. humanitas considerata ut dat *esse* homini, non exprimendo rationem operandi, appellatur *essentia*; & considerata ut dat posse operari appellatur *natura*. Unde quæ hîc de *essentia* dicentur, etiam de *natura* sunt intelligenda.

gnosci possunt, quod sanè est vivere intellectualiter. 4to. Deus est essentialiter spiritus, seu spiritalis; utpotè ab omni prorsus materia alienus. 5to. Deus est essentialiter *Ens à se*, non quidem positivè seu effectivè, quasi nimirum se ipsum produceret, sed negativè, in quantum scilicet dicit negationem dependentiæ ab alio quoad suum *esse* seu *existere*. Circa hæc igitur & similia quæritur hîc, quænam sit talis ratio, per quam intelligatur divina essentia primò constitui ac distingui ab omni alio.

18

§. I.

Nonnulla ad præsentis questionis elucidationem pramittuntur.

Plura in Deo dari attributa seu prædicata quidditativa seu essentialia nemo Theologorum ambigit. 1mo. enim Deus est essentialiter substantia; quia est Ens essentialiter per se subsistens. 2do. Deus est essentialiter ædus purus, eò quòd excludat omnem potentialitatem. 3tio. Deus est essentialiter vita intellectiva; quia est tale Ens, quod exigite essentialiter cognoscere omnia, quæ co-

Porro tres sunt magis pervulgatæ hæc in re Scholæ opiniones. Prima pro huiusmodi ratione formali primò constitutiva essentia Dei adstruit intellectionem divinæ naturæ; quæ dupliciter considerari potest, 1mo. pro ipsa vi seu facultate intelligendi. 2do. pro ipsa actuali intellectione. Secunda sententia statuit infinitatem Dei pro ejusmodi constitutivo. Triplex autem distingui potest infinitas; *materialis* nempe, quæ est complexio seu collectio omnium perfectionum; *formalis*, quæ in suo conceptu dicit carentiam omnis termini, & quæ omnes divinas transcendit perfectiones; ac denique *radicalis*, quæ est radix seu potius exigentia omnium perfectionum,

19

sum, quæ in Deo formaliter reperiuntur. Tertia denique sententia assignat Aseitatem omnimodam, seu Independentiam, quæ etiam tripliciter considerari potest; 1mo. pro Independentia ab alio tanquam à causa; 2do. ab alio tanquam à principio; & 3tio. ab alio tanquam à radice seu fundamento. His ita præmissis modò exponenda nobis veniunt singularum harum opinionum seu sententiarum Argumenta eorumque solutiones.

§. II.

20 Proponentur & resolvuntur Argumenta, quibus probatur divinam essentiam in intellectione divina altuissima esse constitutam.

Argumentum 1mum. petitur ab auctoritate S. Thomæ 1. p. q. 14. d. 4. in ③ ubi sic loquitur: *Sicut esse constituitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem; in Deo autem non esse formam, quia fit aliud, quàm suum esse; unde cum ipsa sua essentia fit etiam species intelligibilis, ex necessitate sequitur, quod ipsum ejus intelligere sit ejus essentia & ejus esse.* Item ib. q. 18. a. 3. ad 2. ait: *Deus est ita suum vivere, sicut est suum esse & suum intelligere.* Denique ib. q. 14. a. 2. in ④ ait: *In Deo intellectus & intellectum (id est, essentia divina) sunt idem omnibus modis.*

Resp. AA. Mentem S. Thomæ facile colligi posse ex 1. ad Hanibal. disp. 35. q. 1. a. 2. ad 3. ubi ait: *Sicut intelligere est idem re cum essentia divina differens ratione, ita & velle.* Atqui velle differt formaliter ab essentia. Ergo etiam intelligere; ac proinde intelligere divinum non est formalis ratio essentiae divinae. Itaque locis cit. S. Doctor inter esse & intelligere duntaxat statuit identitatem realem, seu quæ sit exclusiva distinctio-

nis realis; non verò identitatem virtutalem, seu quæ sit exclusiva distinctionis virtualis: quod manifestè constat ex primo textu; nam cum ibi dicat *intelligere* sequi ad speciem intelligibilem, & rursus hujusmodi in Deo esse ipsam Dei essentiam, apertè indicat *intelligere* sequi ad essentiam divinam, atque adeò non esse formaliter ac primariò ipsam essentiam divinam.

Præterea dici potest, quòd S. Thomas locis cit. non loquatur de ipsa ratione formali constitutiva essentiae (alioquin viveret præcisè secundum se sumtum esset etiam ipsa ratio formalis) sed tantum de prædicatis quidditativis: certum enim est, quòd *esse, vivere & intelligere* saltem radicaliter Deo quidditativè conveniant; non enim hæc à nobis concipiuntur per modum attributorum. At quodnam horum sit prima ratio formalis constitutiva essentiae divinae, per quam distinguitur ab omni alio, non definit hic S. Doctor. Cæterum hæc voces, *omnibus modis*, in ultimo textu alatis tantum excludunt distinctionem adualem ante operationem intellectus tam realem quàm formalem ex natura rei; neutiquàm verò distinctionem virtutalem saltem inadæquatam.

Inst. Prædicatum quidditativum pertinet ad rationem formalem constitutivam alicujus rei. Atqui juxta concessa *intelligere* est prædicatum quidditativum divinitatis. Ergo &c.

Resp. AA. *Diff. maj.* Si simul sit distinctivum rei ab omni alio, & ratio à priori cæterorum, quæ in illa reperiuntur, *conc. secus, neg. maj.* Nam etiam animalitas respectu hominis est prædicatum essentiale; sed quia non est distinctivum & radix eorum, quæ ei intrinsicè conveniunt, idèò neque ratio formalis illius nuncupatur; sed sola rationalitas id munus sibi vindicat. Atqui,

Atqui, ut postea dicetur, ipsum *intelligere divinum* non est distinctivum divinæ essentiae, neque radix illius attributorum, &c. Adeoque nec ejus ratio formalis constitutiva dici potest aut debet.

- 21 Argumentum 2dum. Ipsum *intelligere actualiter* est gradus perfectissimus inter omnes gradus, qui ad constituendas naturas concurrunt. Ergo & in eo sita est essentia divina; nam illa consistit in prædicato seu attributo omnium perfectissimo.

Resp. AA. *Trans. ant. neg. conf.* Ejas adjectam rationem *Dist.* consistit in prædicato omnium perfectissimo, quod primum sit differentiale tam intra quam extra lineam vitæ intellectivæ, *conc.* solum extra lineam vitæ intellectivæ *neg.* Ipsum ergo *intelligere actualiter* esse nequit ratio formalis seu primum differentiale divinæ essentiae; nam quamvis concederetur, quod *intelligere divinum* sit id, per quod Deus differt à natura non intellectiva, non est tamen id, per quod differt ab ipsis naturis, quæ sunt intra lineam vitæ intellectivæ, ut constat.

Neque dicatur, quod ipsum *intelligere* in Deo sit illimitatum & actualissimum, ac proinde ipsam naturam divinam ab aliis naturis intellectivis etiam distinctam reddere. Nam

Contrà est, quod *intelligere divinum* non ob aliam rationem sit illimitatum, nisi quia supponit Aseitatem, seu quia fuit ab essentia tanquam ab Ente à se; at sic potius ipsa Aseitas erit ratio distinctiva ipsius divinæ naturæ tam intra, quam extra lineam vitæ intellectivæ; non autem ipsa intellectio.

Inst. 1mo. Vivens perfectissimum necessario constituitur primario per ultimam actualitatem in linea vitæ intellectivæ, cum aliis hoc ipso non esset vivens perfectissimum. Atqui ultima actualitas in linea vitæ intellectivæ est ipsa vita secunda intellectiva, seu ipsum *actualis*

P. Cartier Theol. Tom. IV.

simum *intelligere*. Ergo vivens perfectissimum primario constituitur per ipsum actualissimum *intelligere*. *Subst.* Atqui ipsa essentia divina est vivens perfectissimum. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Vivens perfectissimum primario constituitur per ultimam actualitatem, si simul sit prima ratio, quæ in hujusmodi vivente concipitur, & ab ea cætera fluunt, *conc.* secus, *neg. maj.* & *Dist. min.* Atqui ultima actualitas in linea vitæ intellectivæ est ipsum actualissimum *intelligere*, & simul primum, quod in hujusmodi vivente concipitur, cæteraque ab eo fluunt, *neg.* Aliter, *conc. min. & neg. conf.* Certè cum intellectio actualis sit quædam operatio, supponit principium seu facultatem intelligendi, à qua egrediatur; ipsa vero facultas intelligendi supponit naturam jam in suo esse constitutam; prius enim intelligitur rem esse, quam facultate operandi eam esse instructam; ex quo etiam datur intelligi cætera ab illa actuali intellectione nequaquam fluere posse.

Inst. 2do. Nihil prius intelligitur dari in Deo, quam ejus vivere. Atqui ejus vivere est actu *intelligere*. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Nihil prius intelligitur dari in Deo, quam ejus vivere sibi radicale ac primò differentiale ab omni alio, *conc.* Quidditativum, aut potius quod rationem attributi subeat, *neg. maj.* & *Dist. min.* Atqui ejus vivere radicale & primò differentiale est ipsum actu *intelligere*, *neg.* Quidditativum, *conc. min. & neg. conf.* Deus igitur, cum non aliter vivat nisi ut est à se, jam non intelligitur in suo primo differentiali conceptu sine limitatione, nisi in ipsa Aseitate, in qua radicatur ejus vita cum omnibus reliquis perfectionibus, quæcunque intelliguntur dari in Deo.

Inst. 3tio. In Deo non datur alia vita nisi vita secunda. Atqui in Entibus
C c c c c in.

intellectivis vita secunda est actu intelligere. Ergo &c. *Min.* constat. *Maj.* autem ex eo liquet, quod in Deo omnia sint in actu, Unde *subf.* Atqui vita est primum in Deo. Ergo actu intelligere est id, quod intelligitur primum dari in Deo.

Resp. *neg. maj.* Nam licet in Deo omnia sint in actu, supponunt tamen radicem seu rationem à priori, à qua fluant, prout manifestum est de attributis. Et numquid prius est esse intellectum quam intellectiorem? Supponit itaque vita secunda vitam radicalem sine ulla tamen potentialitate.

Inst. 4to. Vita radicalis est vita actualissima. Sed hujusmodi vita est vita secunda. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Est vita actualissima, scilicet excludens omnem potentialitatem, *conc. maj.* Est vita actualissima, sic ut non sit ratio à priori intellectiorem divinæ, *neg. maj.* &c. Actus enim vitalis, qualis est intellectio, debet supponere suam radicem, à qua egrediatur.

Inst. 5to. Vita radicalis disjuncta à vita secunda non est perfectio simpliciter simplex; nam melius est esse constitutum in actu vivendi, quam tantum esse in potentia ad illum.

Resp. Quod vita radicalis non ideo dicatur radicalis, quasi non esset actus; sed tantum quia est ratio à priori ipsius intellectivæ operationis.

22 Argumentum 3tium. Illud est prima ratio formalis essentiae divinæ, quod Verbum divinum recipit vi suæ processionis. Atqui vi suæ processionis recipit actu intelligere. Ergo &c. *Maj.* patet; quia secunda persona SS. Trinitatis per id, quod à Patre recipit, ex vi suæ processionis constituitur Filius; non potest autem constitui Filius nisi per communicationem naturæ, Ergo &c. *Min.* etiam

am aperta est; nam secunda persona procedit per modum Verbi, sed esse Verbi, cum sit terminus intellectiorem, nihil aliud est quam intelligi, seu existere per ipsum intelligere. Ergo secunda persona Trinitatis ex vi suæ processionis recipit ipsum intelligere.

Resp. AA. 1mo. Illud Argumentum, si quid probaret, certe probaret, quod ipsum actu velle & spirare sit primum differentiale divinæ naturæ. Sicenim formatur Argumentum: Illud est ratio formalis essentiae divinæ, quod Spiritus S. vi suæ processionis recipit. Atqui Spiritus S. vi suæ processionis recipit ipsum actu spirare. Ergo &c. *Min.* videtur evidens. *Maj.* probatur: Tertia persona per id, quod recipit à Patre & Filio vi suæ processionis, constituitur Spiritus S. Atqui non potest constitui Spiritus S. nisi per communicationem naturæ; quemadmodum non potest constitui Filius, nisi per communicationem naturæ, Ergo &c.

Resp. 2do. *Dist. maj.* Illud est prima ratio formalis essentiae divinæ, quod Verbum divinum recipit vi suæ processionis tanquam prædicatum quidditativum, aut potius attributi rationem habens, *neg.* tanquam prædicatum primò differentiale, *conc. maj.* Atqui vi suæ processionis recipit ipsum actu intelligere tanquam prædicatum quidditativum &c. *conc. min.* tanquam primò differentiale, *neg. min. & conf.* Sicut igitur Spiritus S. vi suæ processionis recipiendū ipsum actu spirare non tamen recipit illud tanquam primò differentiale ipsius essentiae divinæ, quæ ei communicatur per mutuum Patris ac Filii amorem; ita neque Filius vi suæ processionis, licet recipiat ipsum actu intelligere, non tamen illud recipit tanquam primò differentiale essentiae divinæ.

Inst. S. Thomas 1. p. q. 27. a. 2. probat processionem Verbi divini esse generis

generationem; quia in Deo idem est *esse & intelligere*. Atqui hæc ratio nihil concluderet, nisi ipsum *intelligere* esset virtualiter idem cum essentia divina; nam si *intelligere* solum identice sit idem cum essentia divina, palam sit, quod processio Spiritus sancti sit etiam generatio; quia etiam *velle* est idem identice cum essentia divina. Ergo &c.

Resp. *neg. maj.* Sciñcet quòd S. Thomas ibidem probaverit processionem Verbi esse generationem, quia idem est *esse & intelligere*; sed potius ex eo, quòd procedat per modum *intelligibilis actionis*, & secundum rationem *similitudinis*; quia conceptio intellectus est *similitudo rei intellecta*. Nec refert, quòd postea subdat: *In Deo idem esse intelligere & esse*. Hoc quippe ait, ut ostenderet, quòd Verbum sit similitudo Patris non solum in *esse intentionali* (siquidem intellectus, saltem creatus, tantum petit assimilari objecto in *esse intelligibili*) sed etiam in *esse naturali & entitativo*. Ad hanc autem similitudinem verificandam non requiritur, ut intelligere sit virtualiter esse divinum; sed sufficit, si sit cum eo realiter identificatum.

- 23 Argumentum 4tum. Si *actualiter intelligere divinum* non esset formalis ratio essentiae divinae, tunc ideo; quia sub conceptu operationis est actus agentis *ut ab hoc*, virtualiter supponens principium. Atqui hæc ratio non subsistit. Ergo &c. *Prob. min.* Operatio egreditur ab agente per influxum actuale ipsius agentis. Atqui intellectio divina non egreditur à Deo intelligente per actuale influxum illius; influxus enim actualis in aliud supponit principium influens per modum causae, quæ in Deo locum non habet. Ergo &c.

Resp. AA. *neg. min.* Ad ejus prob. *Dist. min.* Intellectio divina non egreditur per influxum actualem realem &c. *souc.* Virtualem, *neg. min.* Nam sermè

eodem modo egreditur intellectio ab ipsa essentia divina, quo attributa divina, quæ quidem ab ea realiter non dimanant, benè tamen virtualiter; undè fit, quòd respectu eorum causa dici nequeat, nisi causam quis latè sumere velit, nempè pro ratione à priori, vel fundamento, &c.

Inst. Ergo sic sequitur, quòd intellectiōni divinæ conveniat *esse ab alio*. Atqui hoc repugnat; quia esse ab alio est caracter Entis creati. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Intellectiōni divinæ conveniet esse ab alio tanquam principio per egressionem virtualem, *conc.* Realem, *neg. maj.* & *Dist. min.* Esse ab alio per egressionem realem est caracter Entis creati, *conc.* per egressionem virtualem, *neg. min.* &c. Solutio hæc patet ex priori.

§. III.

Proponuntur & resolvuntur Argumenta 24
mentallorum, qui tuentur ipsam essentiam divinam formaliter consistere in virtute intellectiva, seu in gradu radicaliter intellectivo.

Argumentum 1mum. Perfectior est essentia, quæ plura in se continet prædicata seu attributa essentialia, quàm quæ pauciora; prout patet in essentia hominis, quæ ob hanc rationem & causam est perfectior essentia brui. Atqui gradus radicaliter intellectivus continet in se plura prædicata essentialia; cum sit gradus inferior, gradus autem inferior contineat gradus superiores, ut videre est in prædicamento substantiæ. Ergo &c.

Resp. AA. Licet gradus radicaliter intellectivus contineat plura prædicata essentialia seu gradus, ut ajunt, *essendi*; plures tamen radicaliter continet ipsa
Cccccc 2 Aetitas:

Aseitas: nam si quæretur, cur Deus actu illimitatè intelligat, benè respondetur, quia habet virtutem intellectivam seu intelligendi illimitatam: quòd si quæras, cur habeat huiusmodi virtutem intelligendi, respondetur; quia est suprema substantia: si ulteriùs quæras, cur sit suprema substantia, respondebitur; quia à nulla alia pendet: quòd si quæras, cur à nulla alia pendeat, tandem respondere debebis; quia est Ens à se; huius autem nullam ulteriorem rationem reddere valebis. Undè, ut vides Aseitas est gradus inferior gradu intelligendi etiam radicaliter; ac proinde eo perfectior.

Inst. 1mo. Gradus radicaliter intellectivus longè maiorem exprimit perfectionem quàm gradus Entis, quia ei superaddit perfectionem vitæ, Ergo &c.

Resp. In aliquo genere, *conc.* in omni genere, *neg.* Licet igitur gradus intellectivus videatur excedere gradum Entis, quæ talis præcisè; attamen rursus ab eo exceditur, in quantum scilicet gradus Entis est gradus Entis à se; quo fit, ut gradus intellectivus illimitatus ab eo, tanquàm à ratione *à priori*, fluat.

Inst. 2do. Omnis perfectio creaturæ consistit in maiori assimilatione ad naturam divinam. Atqui in naturis creatis, quæ sunt participationes naturæ divinæ, perfectior est gradus intellectualis, quàm gradus Entis. Ergo in Deo maiorem exprimit perfectionem.

Resp. Quòd quamvis concedi possit, quòd in creatis naturis gradus intellectivus sit gradus omnium perfectissimus; non tamen in natura divina; nam in hac illud est prædicatum omnium nobilissimum, quod alia radicaliter exprimit. Præterea gradus intellectivus non est primum differentiale intra lineam naturæ intellectivæ, ut suprà dictum est, ac

proinde nec ratio formalis essentiae divinæ dici potest.

Argumentum 2dum. Illud est ratio formalis constitutiva alicujus naturæ intellectualis, quod est radix & principium ipsarum operationum intellectualium. Atqui huiusmodi est ipsa virtus intellectiva, seu gradus radicaliter intellectivus. Ergo &c.

Resp. AA. 1mo. *Dist. maj.* Illud est ratio formalis constitutiva alicujus naturæ, quod est principium ipsarum operationum intellectualium, tam ultimatum quàm proximum, *conc.* Si solummodò sit proximum, *neg. maj. & Dist. min.* Atqui radix & principium ipsarum operationum intellectualium proximum est ipsa virtus intellectiva, &c. *conc.* tam proximum quàm ultimatum, seu fontale, *neg. min.* nam virtus intellectiva supponit naturam jam in suo esse constitutam; priùs quippe intelligitur rem esse, quàm vim habere operandi.

Resp. 2do. Quòd non sufficiat ad rationem formalem naturæ intellectualis, ut sit principium operationum intellectualium; debet enim præterea esse ipsum primum distinctivum: certum autem est, ipsam virtutem intellectivam convenire de facto etiam cuilibet menti creatæ, sive Angelicæ, sive humanæ, atque adeò soli menti divinæ non esse propriam.

Inst. Quod est primum, quod in natura concipitur, etiam est illius distinctivum. Atqui vis intelligendi est primum, quod in natura divina concipitur. Ergo &c. *Maj.* facile conceditur, *Min. prob.* Illud est primum, quod in natura divina concipitur, quod illi magis est proprium. Atqui Deo nihil est magis proprium, quàm vita intellectualis. Ergo &c.

Resp. ad 1mum. *Dist. min.* Atqui vis intelligendi est primum, quod in natura divina

divina concipitur, praesupposita Aseitate, conc. secus, neg. min. Ad adum *Diff. maj.* Illud est primum, quod in natura divina concipitur, quod illi magis est proprium quam primò differentiale tum intra tum extra lineam naturae intellectualis, conc. secus, neg. maj. &c.

- 26 Argumentum 3^{ium}. S. Thomas, 1. 2. q. 110. a. 4. in \odot docet, quod gratia sanctificans sit participatio naturae divinae exprimens illam in aliquo praedicato formali, prout *inf. §. 5.* dicemus. At verò gratia sanctificans eatenus participat naturam divinam, quatenus exprimit virtutem radicem videndi Deum, ut est in se. Atqui ratio virtualis radicis videndi Deum est ipsissima virtus intellectiva, seu, ut ajunt, intellectualitas radicalis. Ergo &c.

Resp. AA. Quòd gratia sanctificans non solum exprimat virtutem radicem videndi, sed etiam amandi Deum. Atqui amor Dei pro suo principio formali non habet ipsam virtutem intellectivam, ut constet. Ergo ea non exprimitur à gratia sanctificante; sed potius ipsum esse divinum, quod est prima radix amoris ac visionis beatifica.

- 27 Argumentum 4um. Idem S. Thomas 1. p. q. 14. a. 8. dicit & probat Scientiam Dei esse causam rerum; quia esse divinum est suum *intelligere*. Atqui haec ratio nullius esset momenti, si id de sola identitate reali intelligeretur. Ergo &c. *Min. prob.* Quia etiam relationes & cetera attributa sunt idem realiter cum essentia divina; & tamen ex hac identitate non colligitur, quòd relationes & attributa in divinis sint rerum causa.

Resp. AA. Imò. Si hoc Argumentum quidquam evinceret, probaret potius pro actuali intellectione, quam radicali; siquidem scientia Dei in actuali cognitione consistit. Unde nihil facit ad rem praesentem.

Resp. adò. S. Thomam hoc ideò dixisse, non velut indicare voluisset *intelligere divinum* esse formaliter ipsam divinam essentiam; sed tantum ut afferret rationem, cur *intelligere divinum* sit efficax, non verò *intelligere creatum*; seu ut ostenderet efficaciam intellectus divini, quae non convenit intellectui creato (fertur enim iste in suum obiectum tantum in *esse intelligibili*, non verò in *esse entitativo*) exinde provenire, quòd *intelligere*, seu, si mavis, Intellectus sic idem realiter cum essentia divina, adeoque perfectissimus, & efficacissimus, ita quidem, ut habens adjunctam voluntatem effectivè extra producat, quod interius concipit; quod intellectui creato certè non convenit, ut jam diximus, & hoc ob ejus limitationem.

§. IV.

Proponuntur & resolvuntur Argumenta eorum, qui ipsam essentiam divinam in ipsa infinitate reponunt.

Argumentum 1um. Quod est distinctivum ipsius essentiae divinae, illud etiam est ejus ratio formalis. Sed infinitas est distinctivum ipsius essentiae divinae; per hanc enim distinguitur ab omni alio. Ergo &c.

Resp. AA. *Diff. maj.* Quod est primum distinctivum ipsius essentiae divinae, illud etiam est ejus ratio formalis, conc. Quod est tantum distinctivum consecutivè, scilicet ad ejus Aseitatem, neg. maj. &c. Vel aliter *Diff. maj.* Quod est distinctivum ipsius essentiae divinae tanquam ratio specifica & primò differentialis, est formalis ratio ejus essentiae, conc. tanquam modus illi proprius & aliis incommunicabilis, neg. maj. &c. Porro infinitas non importat

CCCCC 1 aia

nisi modum naturæ divinæ, quia infinitas se habet respectu Dei, sicut finitas respectu creaturæ. Atqui in creatura finitas non est natura, sed modus naturæ. Ergo & infinitas in Deo.

Inst. 1mo. Infinitas est radix omnium illorum, quæ dicuntur de Deo; quia omnia quæcunque dicuntur de Deo, ideo dicuntur quia est infinitus & illimitatus. Ergo non tantum consecutivè, sed etiam formaliter est distinctivum ipsius essentia divini.

Resp. *neg. ant.* cum sua probat. Cum enim nihil sit infinitum in perfectione, nisi quod est à se; jam non ipsa infinitas, sed potius Aseitas erit radix omnium perfectionum divinarum.

Inst. 2do. Sine infinitate non intelligitur Aseitas. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Sine infinitate non intelligitur ipsa Aseitas consecutivè, *conc.* formaliter & constitutivè, *neg. ant.* &c.

29 Argumentum 2dum. Primum & formale constitutivum illius, quo nihil majus excogitari potest, necessariò est ipsa infinitas, cum sine illa hoc ipso tale non sit, quo nihil majus excogitari potest. Atqui essentia divina est id, quo nihil majus excogitari potest. Ergo &c.

Resp. *AA. neg. maj.* ad rationem adjunctam Resp. cum distinctione: sine infinitate tale non est nec datur radicaliter & constitutivè *neg.* consecutivè, *trans.* Fatendum itaque est, quòd si essentia divina non esset infinita, hoc ipso non esset id, quo majus cogitari nequit; hoc tamen non probat, quòd infinitas sit ratio formalis constitutiva essentia; alioquin quodlibet Attributum divinum etiam esset ratio formalis con-

stitutiva essentia divini: nam e. g. sine Sapiencia ipsa essentia divina non est id, quo nihil majus cogitari potest. Ergo ipsa Sapiencia erit formaliter ipsa essentia? Sanè pessima illatio. Igitur ex hoc argumento solum sequitur, quòd ipsa infinitas secundum nostrum concipiendi modum ipsam essentiam consecutivè, non verò constitutivè ac formaliter afficiat.

Inst. 1mo. Ipsa infinitas est ratio à priori, quòd essentia sit actus purus; ideo enim essentia continet omnes perfectiones, quia est Ens infinitum. Atqui essentia est essentialiter actus purus. Ergo infinitas non tantum consecutivè, sed etiam formaliter ipsam essentiam afficit.

Resp. *Dist. maj.* Infinitas est ratio à priori, &c. præsupposita Aseitate, *conc.* secus, *neg. maj.* Si enim quæras cur Deus sit Ens infinitum, tunc hujus re-cta redditur ratio, cum responderetur, quia est Ens à se.

Inst. 2do. Ergo essentia divina non erit essentialiter infinita, si ejus essentia in infinitate formaliter non consistat.

Resp. 1mo. *Dist.* Ergo essentia divina non erit essentialiter, id est, identicè infinita, *neg.* Non erit essentialiter, id est, formaliter & secundum suum primò differentiale, *conc.*

Resp. 2do. *neg. banc seq.* Ut enim Deus per se primò & essentialiter dici possit infinitus, sufficit, quòd infinitas, ut modus naturæ divinæ, in ea transcendentaliter imbibita sit.

Argumentum 3tium. Ens infinite perfectum debet includere in suo conceptu quidditativo omnes perfectiones simpliciter simplices. Atqui natura divina est infinite perfecta. Ergo debet essentialiter includere cumulum omnium perfectionum, ac proinde constitui per infinitatem.

Resp.

Resp. AA. 1mo. *Neg. maj.* Quia si essentia divina in suo conceptu formali includeret omnes perfectiones, tunc Attributa divina non distinguerentur virtualiter ab essentia divina.

Resp. 2do. *Dist. maj.* Ens infinitè perfectum debet includere omnes perfectiones explicitè vel implicitè, *conc.* Explicitè, *neg. maj.* &c.

Inst. 1mo. Ens infinitè perfectum debet continere in suo conceptu omnes perfectiones simpliciter simplices perfectissimò modò. Atqui perfectius est eas explicitè continere, quàm solùm implicitè. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* debet continere perfectissimò modò possibili, *conc.* Impossibili, *neg. maj.* Porro hæc continentia explicita possibilis non est; si enim perfectiones simpliciter simplices in essentiae conceptu continerentur ac relucere explicitè, tunc tolleretur distinctio virtualis, & sic prædicata contradictoria salvari non possent.

Inst. 2do. SS. Patres docent, quòd nomen *Qui est* ideò sit Deo maximè proprium, quia imbibit totam essentiam, seu, ut ajunt, essendi perfectionem seu cumulum omnium perfectionum. Ergo &c.

Resp. 1mo. SS. Patres loqui de imbibitione seu continentia radicali, id est, quòd nomen *Qui est* seu Aseitas sit radix omnis perfectionis; non verò de continentia formali, quasi nimirum ipsa essentia esset formaliter bonitas, justitia, &c.

Resp. 2do. *Dist. ant.* SS. Patres docent, quòd nomen, *Qui est*, ideò sit Deo maximè proprium, quia imbibit totam perfectionem essentiae, seu, ut ajunt, essendi secundum conceptum implicitum, *conc.* secundum conceptum explicitum, *neg. ant.* & *conf.*

§. V.

Proponentur ac solvuntur Argumenta, quibus demonstrari videtur rationem formalem constitutivam divinae essentiae seu naturae in Aseitate omnino reponendum esse.

NOT. Qui Aseitatem statuunt pro primo constitutivo metaphysico essentiae divinae, sumunt Aseitatem adequatè, prout nimirum importat non tantum negationem causae effectricis, sed etiam negationem radicis ac principii productis. Hoc prænotatò ponitur

Argumentum 1mum. desumptum ex eo, quòd hæc sententia magis videtur esse de mente tum S. Scripturae, tum SS. Patrum: *Nobis namque, ut bene ait S. Hilarius, non aliter de Deo loquendum est, quàm ut ipse ad intelligentiam nostram locutus est, ac etiam loquuntur SS. Patres.* Atqui S. Scriptura imprimis videtur huic sententiae favere; nam *Exod. 3* Deus Moysi interroganti quis esset, respondit: *Ego sum qui sum; sic dices filiis Israel, qui est misit me ad vos;* quo loquendi modo non solum constitutivum divinae essentiae, verum etiam distinctivum ab omni alio, in quo ratio formalis alicujus rei consistit, designatur. Inde est, quòd Job, ad ostendendam in Deo summam hanc Entis necessitatem ac plenitudinem dicat: *Ipsè solus est.* Job. 23.

Videtur etiam hæc sententia esse de mente SS. Patrum.

S. Justinus in *Exhort. ad Græcos. Deus, inquit, opus essenon duxit, ut se aliquo nomine designaret, solus & unus existens.*

S. Hilarius l. 1. de *Trin.* ad hæc verba *Exod. Ego sum qui sum*, sic loquitur: *Admiratus sum planè tam absolutam de Deo significationem, quæ natura divina incomprehensibilem cognitionè aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo, quàm esse, intelligitur; quia id ipsum quod est, neque desinentis est aliquando neque capti. Et in*

Psal. 2.

Pfal. 2. Ipse est, inquit, qui quod est, non aliunde est: in se se est, secum est, ad se est, suus sibi est, & ipse sibi omnia est.

S. Ambrosius in *Pfal. 43.* exponens citata verba Exod. *Cognoscens ait, mentem ejus Deus, non respondit nomen, sed negotium: hoc est, rem expressit, non appellationem, dicens: Ego sum qui sum; quia nihil tam proprium Dei, quàm semper esse.*

S. Hieronymus *Epist. ad Damas. 57. num. 14.* hæc scribit: *Una est Dei & sola natura, quæ verè est: id enim, quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est; cætera, quæ creata sunt, etiamvis videntur esse, non sunt; quia aliquando non fuerunt; & potest rursum non esse, quod fuit: Deus solus, qui æternus est, hoc est, qui exordium non habet, essentia nomen verè tenet; idcirco & ad Moysen de rubo loquitur: Ego sum qui sum.*

S. Augustinus in *Pfal. 134.* sic loquitur: *Tantum solus sit, dixit: Ego sum qui sum, & Dices filius Israel: Qui est misit me ad vos. Non dixit, Dominus Deus ille omnipotens, misericors, justus: quæ si diceret, utique vera diceret. Sublati de medio omnibus, quibus appellari possent: & dici Deus, ipsum esse se vocari respondit: & tanquam hoc esset ei nomen; hoc dices eis, inquit, Qui est misit me.*

S. Joannes Damascenus *lib. 1. Orthod. fid. c. 12.* *Ex omnibus, inquit, nominibus, quæ Deo tribuuntur, nullum aequè proprium videtur, atque Entis nomen: quemadmodum ipsemet, cùm Moysi in monte oracula ederet, ait: Dic filiis Israel, qui est, misit me. Universum enim id, quod est, tanquam immensum quoddam & infinitum essentia pelagus complexu suo continet.*

Denique S. Bernardus, ut alios prætermittamus, *lib. 5. de consid. c. 6.* *Quis est? inquit, non sanè occurrit melius, quàm Qui est. Hoc ipse voluit de se responderi, hoc docuit, dicente*

Moysè ad populum, ipso quidem injuncto gente: Qui est, misit me ad vos. Merito quidem ... si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo inflatur, quod est, Est. Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse, si & centum talia addas non recessisti ab esse; si en dixeris nihil addidisti; si non dixeris, nihil minuísti.

Resp. AA. Quando S. Scriptura & SS. Patres exprimentur Dei essentiam per verbum *Esse*, seu per rationem *Entis per essentiam*, loquuntur de ea in sensu lato sumpta, quatenus nempe habet rationem Entis transcendens omnes perfectiones divinas, Deumque considerant ut Ens increatum, & prout à creaturis distinguitur; non verò prout est radix divinorum attributorum, atque ab iis virtualiter distinguitur. Et sic etiam respondendum est ad auctoritatem S. Thomæ, cùm passim docet, quod *Esse* sit essentia seu quidditas Dei, & 1. p. q. 13. a. 11. quando asserit, Nomen *Qui est* propriissimum esse inter omnia divina nomina.

Attamen adducti S. Scripturæ & SS. Patrum textus, videntur amplius quid inquirere, quàm sua responsione contentant Adversarii, nempe Aseitatem esse primum essentiale attributum divinæ naturæ, &c.

Argumentum 2dum. Ut aliquid sit ratio formalis constitutiva alicujus rei, tria in eo reperiri debent: 1um. ut nihil aliud se prius supponat, adeoque sit primum in re. 2dum: ut cætera ex eo fluant. 3tium, ut illi rei sit proprium. Atque hæc tria reperiuntur in Aseitate. Ergo &c. *Maj.* facile admititur. *Min. prob.* 1mo. quidem in Dei natura nihil concipitur, quod prius sit Ente à se, adeoque illud primum est, quod in ea intelligitur; & certè alioquin Aseitas desineret esse independentia personæ & omnimoda, quandoquidem ab alia

alia perfectione tanquam à radice fluere conciperetur. 2do. Ens à se est in Deo fons & origo omnium, quæ in Deo reperiantur; quod enim à se ipso habet existere seu esse, habet necessariò omnes perfectiones, quæ sequuntur ipsam substantiam; sicuti si creatura per impossibile sibi suum esse dedisset, tunc eo ipso etiam omnes omnino perfectiones sibi dedisset; qui enim sibi dat majus, dat & sibi minus, si illius capax sit. 3tio. Ens à se, utpotè creaturis incommunicabile est maximè proprium Deo, ut patet ex S. Thoma supra cit. q. 13. aliisque SS. Patribus.

Resp. AA. Quòd quamvis primæ duæ conditiones in Aseitate reperirentur, quod tamen absolute non conceditur, quin potiùs contrarium in præcedentibus paragraphis ostensum est; attamen certum est, quòd hæc tertia deficiat; quia quod proprium est alicujus rei, ita ei debet esse proprium, ut per illud distinguatur ab omni non se. Atqui Aseitas non distinguit essentiam divinam ab omni non se, eò quòd in omni attributo, persona, & in omni eo, quod divinum est, inveniat. Ergo &c.

Verùm regeri potest, hoc quidem verum esse, si Aseitas inadæquatè sumatur; falsum verò, si ipsa spectetur adæquatè; siquidem cætera attributa divina ita sunt à se, ut tamen non dicant independentiam ab alio, tanquam à radice seu fundamento, cum ab essentia eui à radice fluant; unde eis non convenit Aseitas adæquatè sumta.

Argumentum 3tium. Gratia sanctificans est formalis participatio naturæ divinæ, ut Adversarii communiter docent. Ergo per id formaliter constituitur natura divina, quod participatur à gratia sanctificante. Atqui gratia participat solum esse divinum, non intellectionem sive radicale, sive actuale, aut infinitatem, &c. Ergo &c.

Resp. AA. 1mo. Argumentum istud nimium probare: probat enim, quòd gratia sanctificans sit participatio omnimodæ Dei independentiæ; nam Aseitas nihil aliud est, quàm omnimoda Dei independentia & tota Entis plenitudo; quod absque absurdo dici non potest. Facile quidem conceditur, quòd gratia sanctificans sit participatio *esse divini* seu naturæ divinæ; sed an essentia seu natura divina sita sit in Aseitate hoc argumentò non probatur.

Resp. 2do. *Intelligere divinum & infinitatem* meritò posse dici à gratia participari: 1mo. quidem, infinitas radicalis, cum sit radix attributorum hoc ipso exprimit ipsam naturam seu essentiam divinam, & sic participatur à gratia sanctificante. 2do. *Intelligere divinum* saltem radicale, eò quòd diversa munia inadæquata sibi adificat, ratione quorum potest à diversis perfectionibus creatis participari; sic prout habet rationem naturæ & radicis operationum Intellectualium, exprimitur à gratia. Vid. sup. §. 3. arg. 3.

Argumentum 4tum. Esse à se est ultima actualitas essentiaæ divinæ, cum in linea essendi non detur ulterior actualitas, quàm *esse*. Atqui ultima actualitas, quæ nec re nec ratione distinguitur ab essentia, rectè assignatur pro ratione formali illius; sic quia rationalitas est ultima ratio essentiaæ hominis, nec re, nec ratione differens ab ea, ideo pro ejus ratione formali meritò habetur.

Resp. AA. 1mo. *neg. maj.* Quia quamvis *esse* sit ultimus actus in toto genere Entis, non est tamen ultimus actus sub conceptu essentiaæ per modum actus primi, præsuppositivè ad actum existentiaæ; *esse* enim, ut ait S. Thomas consequitur formam.

Verum hæc responsio non videtur satis solida; quia licet in creatis locum habere possit, neutiquam autem in divinis locum habere potest; nam essentia divina nequit se habere per modum actus primi præsuppositivè ad actum existentiae, eò quod sic argueret potentialitatem.

Resp. igitur 2do. *neg. min.* Quia, inquit, actus essendi distinguitur per rationem ab essentia, siquidem diversis conceptibus, saltem inadæquatis, exprimi possunt.

Inst. actus *essendi* in Deo, seu ratio Entis per essentiam est id, quod primò concipitur in Deo, prout constituitur in se & differt ab omni alio. Atqui id, quod in qualibet re primò concipitur seu constitutum & distinctivum ab omni alio, est ipsius essentia. Ergo ratio Entis per essentiam seu *a se* est propriè essentia Dei. *Maj. prob.* Quia quod Deus sit Ens à se est ratio à priori omnium proprietatum ac perfectionum ipsius. Ergo essentia divina per rationem Entis à se non solum distinguitur à creaturis, verum etiam à suis attributis, eò quod ex ea dimanant tanquam ex ratione à priori omnium illorum.

Resp. *neg. maj.* intellectam de distinctivo ab omni alio prædicato seu attributo in Deo; nam per rationem Entis Deus non distinguitur ab attributis, ut jam dictum est. Ad ejus probationem *neg. ant.* Quod tamen sic probari potest: 1mo. Ex S. Maximo Martyre *ad lib. de divinis nomin. c. 5*, ubi sic ait; *In hoc enim* (scilicet Ente divino per essentiam) *primo statim incubitu mens intendit ac cogitat ipsum esse; deinde sic quodammodo ista considerat.* 2do. Ex S. Bernardo *loc. sup. cit.* ubi *Neque enim*, inquit, *aliunde bonus, quàm unde magnus; neque aliunde justus, aut sapiens, quàm unde magnus & bonus; nec denique simul hæc omnia est, quàm unde Deus; & hoc est, quia non est ab alio, quàm a se ipso.* 3tio. Ex S. Thoma, qui *1. p. q. 3.* usque ad

10. singillatim probat omnia, quæ de Deo formaliter dicuntur, non ex alia ratione ei convenire, quàm quod sit Ens à se. 4to. Demum ratione; quia hoc ipso, quod Deus sit Ens per essentiam seu participatum, caret omni limitatione in ratione Entis, ac proinde claudit in se omnia prædicata divina, & ea in hanc Aseitatem resolvuntur; hinc, si quæras, cur Deus sit infinitus, æternus, immutabilis, &c. aliaque attributa sibi identificet? Recte respondebitur: *quia est Ens à se.*

Resp. AA. S. Maximum per ipsum *esse* non intelligere rationem Entis à se ut prævenientem omnes gradus speciales Dei; sed totam essendi plenitudinem, prout nimirum absque mensura aliqua claudit formaliter omnia, quæ in Deo reperiuntur; quando enim Deum concipimus, ordinariè concipimus id, quo majus cogitari non potest, qui conceptus importat omnem omnino perfectionem; tùm verò primùm unamquamque in particulari considerari ordimur.

Mens item S. Bernardi alia non fuit, quàm quod Deus non habeat aliundè seu ab alio principio suas perfectiones, sed omnes à se ipso, sicut habet *esse* à se ipso. Ex quo solum inferri potest Aseitatem esse quandam rationem omnibus attributis communem; non verò rationem à priori omnium illorum.

S. Thomas verò non probat omnes perfectiones divinas ex eo, quod Deus habeat actum *essendi* à se, sed ex eo, quod sua essentia & natura sit sua subsistentia, & realiter identificetur cum actu existentiae: in illis enim locis plerumque loquitur de *esse subsistente*, ut ea legenti patet.

Ratio denique adjecta est minùs convincens; eò quod claudere in se omnem perfectionem Entis conveniat Deo in concreto sumto, prout videlicet in se importat tùm essentiam, tùm attributa; adeoque hæc plenitudo Entis, quæ videtur esse formaliter ipsa Aseitas,

non

non potest esse ratio formalis essentiae divinae, prout distinguitur virtualiter à suis attributis.

Quando autem asseritur, quòd ex Aseitate inferantur cetera attributa, atque in eam resolvantur,

Resp. Verum quidem esse id, sed per quamdam illationem duntaxat logicam; quemadmodum ex eo, quòd congeries omnium perfectionum in Deo contineatur, bene inferitur, quòd Deus sit iustus, sapiens, &c. quod tamen non arguit rationem à priori; enimverò perfectiones illae non radican- tur in huiusmodi congerie.

At omnes hae responsiones & solutiones non videntur satis solidae; quia necessitas existendi ita imbibitur in conceptu formali divinae essentiae, ut ne quidem per mentem possit ab ea praescindi, prout docet S. Thomas. Et certè aliquin essentia praesupponeretur per modum actus primi ad actum existendi, quod importat compositionem & potentialitatem; sic enim essentia divina ad actum essendi, quantum ad conceptum explicitum compararetur, ut perfectibilis ad perfectivum.

- 36 Argumentum 3um. Essentia divina secundum se debet perfectior esse aliis omnibus ab ea dimanantibus, cum sit fontalis plenitudo illarum. Ergo debet formaliter consistere in praedicato omnium perfectissimo. *Subs.* Atqui ratio Entis à se est omnium rerum, quae de Deo praedicantur, perfectissima. Ergo &c. *Prob. Subs.* imo. Quia Ens per essentiam tanquam radix sive ratio à priori aliarum perfectionum debet esse realitas omnium perfectissima. Accedit auctoritas S. Dionysii *lib. de Divin. nom.* ubi, *Merito*, inquit, *principaliter omnibus aliis tanquam ENS Deus ex dono ceteris omnibus suis donis antiquiore celebratur.*

Resp. AA. *Diff. conf.* Debet consistere in praedicato omnium perfectissimo in ratione essentiae & primae radice proprietatum, *conc.* Debet consistere in praedicato omnium perfectissimo ex eo, quòd totam Entis plenitudinem ambiat, *neg. conf.* Solutio patere videtur ex dictis. Ad rationem verò adjectam *neg. ant.* Quia ex praedicato transcendente, seu communi eorum, quae constituunt rerum essentias, non rectè inferitur praedicatum minus patens magisque particulare ac determinatum; sicut ex animalitate non rectè inferitur rationalitas. Cum igitur ratio Entis sit praedicatum transcendens, non rectè ex ea, tanquam ex ratione à priori, inferuntur cetera attributa, puta sapientia, bonitas, &c. Ad auctoritatem S. Dionysii, seu auctoris libri de Divinis nominibus, quicunque ille sit, Resp. Quòd ipse nihil aliud voluerit, nisi quòd ratio Entis sit secundum nostrum intelligendi modum prior omnibus aliis perfectionibus; non tamen praedicatum virtualiter distinctum ab aliis, sed tanquam quid eis commune, distinctum tamen ab omni Ente creato.

Verum hac responsione seu solutione adductum Argumentum 3um nequaquam enervari videtur. Argumentum enim hoc loquitur de Aseitate adaequatè sumta; responsio verò spectat Aseitatem inadaequatè tantum sumtam, prout nimirum importat solam causae effectricis negationem.

Argumentum 6um. Si Aseitas non esset gradus constitutivus seu differentia essentialis & primaria essentiae divinae; tunc vel esset *intelligere divinum* seu *intellectio divina*; vel *infinitas*. Atqui nec *intelligere divinum*, nec *infinitas* possunt esse gradus ille constitutivus, &c. Ergo &c. *Maj.* est Adversariorum. *Min. prob.* imo. de intellectione seu *intelligere* divino. *Intelligere* divinum

D d d d d 2

sive

sive actuale, sive radicale, non potest esse prius, quàm ratio veri & intelligibilis. Ergo non potest esse ipsa Dei essentia, aut illius primaria & essentialis differentia. *Ant.* patet; quia aliàs esset prius quàm suum objectum, quod implicat. *Prob. conf.* Intelligibilitas supponit ex natura rei entitatem, cum ad illam sequatur tanquàm ejus affectio. Ergo talis intelligibilitas, qualis est divina, supponit ex natura rei talem entitatem, nempe divinam essentiam in suo esse constitutam; Ergo &c. Præterea intellectus sive radicalis, sive actualis, quomodocunque spectetur, ab Aseitate adequatè sumta tanquàm à prima essentia divinæ ratione suat necesse est; si enim prima non esset, eo ipso desineret esse independentia perfecta & omnimoda; quandoquidem ab alia priori perfectione tanquàm à radice fluere conciperetur. Undè constare videtur, quòd responsiones ad argumenta tùm §. 2. tùm 3. datæ, cum huic firmo & vero innitantur fundamento, solidæ sint & sufficienter convincentes; essentiam videlicet divinam non posse formaliter consistere in ipsa intellectione sive radicali, sive actuali; eò quòd hæc præsupponat Aseitatem, à qua suat necesse est.

Resp. AA. Naturam divinam non constitui per *intelligere* sub conceptu operationis, sed tantum sub conceptu ultimæ actualitatis per se subsistentis in genere intellectualem.

Sed contrà est; quia implicat concipere, quòd *intelligere* possit præcindi à ratione operationis; enimverò intelligere actuale non est aliud, quàm percipere objectum, illud representare, illud actu attingere. Deinde intellectionis, prout est ultimus actus naturæ intellectualis, vel distinguitur formaliter à ratione operationis, vel non: si distinguitur; ergo intellectionis non erit perfectiss-

sima & actualissima; siquidem conciperetur carere ratione operationis sibi propria. Si non distinguitur formaliter ab operatione; ergo nec ab ea præcindit.

Prob. eadem min. quoad infinitatem. Vel infinitas hic sumitur materialiter, scilicet pro complexione omnium perfectionum, & tunc non est gradus formaliter constitutivus divinæ naturæ; tùm quia infinitas hujusmodi non est specialis quædam ratio primò constitutiva; tùm quia non potest dici ratio à priori, ex qua cætera fluant. Vel sumitur formaliter, seu pro infinitate formali. Atqui sic sumta, cum rationem habeat modi, non potest dici primum constitutivum divinæ essentia; modus enim supponit essentiam constitutivam. Præterea hæc infinitas probari potest per independentiam; idè quippe Deus dicitur in omni perfectionis genere infinitus; quia est Ens necessarium & independentens. Vel denique infinitas sumitur radicaliter, seu pro infinitate radicali, in quantum nimirum est exigitiva omnium perfectionum, ac proinde importat omnimodam independentiam. Atqui sic non videtur distingui ab Aseitate; nam Aseitas non est nisi perfectissima hujusmodi Entis necessitas & independentia; undè de hujusmodi infinitate eodem modo sentiendum est, ac de Aseitate.

Quamobrem advertendum est, quòd omnia responsa ad Argumenta priori §. adducta solummodò impugnent infinitatem aut materialem aut formalem, eamque meritò excludant à ratione formali constitutiva essentia; divinæ. Verum quia primum argumentum ibidem adductum cum suis Instantiis potius de infinitate radicali, quàm formali vel materiali, loqui videtur; hinc responsa ibi adjecta non ad eò ad rem & propositum esse videntur. Modò adhuc solvendæ sunt objectiones, quibus evincit vide.

videtur, Aseitatem non esse de ratione formali essentiae divinae.

38 Ob. 1mo. Prima ratio formalis constitutiva divinae essentiae debet esse aliquid positivum. Atqui Aseitas est quid negativum. Ergo &c. *Min.* videtur certa; nam Aseitas, ut jam dictum, nihil aliud est, quàm quaedam independentia ab alio. *Maj.* etiam patet; quia Ens reale positivum, non potest constitui per Ens merè negativum; &c.

Resp. Diff. maj. Prima ratio formalis constitutiva divinae naturae non potest esse aliquid negativum, tam ratione ejus, quod importat in obliquo, quàm quod importat in recto, *conc.* Ratione ejus solum, quod importat in obliquo, *neg. maj. & Diff. min.* Atqui Aseitas est quid negativum ratione ejus, quod importat in obliquo, *transf. min.* ratione ejus, quod importat in recto, *neg. min. & conf.* Licet itaque Aseitas secundum obliquum dicat negationem dependentiae ab alio, considerata tamen secundum id, quod dicit in recto, seu ratione rei significatae est maxime quid positivum; est enim sub hoc respectu Entis quaedam necessitas ac plenitudo: uno verbo Ens perfectissimum, quo nihil melius cogitari potest, & à quo cetera omnia dimanant. Praeterea, ut advertunt SS. Patres, longè melius exprimitur divina essentia per negationem, quàm per affirmationem. *Deus ineffabilis est*, inquit S. Augustinus in Psal. 85. *facilius dicimus quid non sit, quàm quid sit.*

Inst. 1mo. Si nomine Aseitatis intelligatur Entis necessitas ac plenitudo, jam illa à nobis non consideratur ut specialis ratio; sed potius ut communis, seu ut omnis perfectio. Atqui hoc non concordat cum iis, quae dicta sunt paragrapho praecedenti. Ergo &c.

Resp. Diff. maj. Si nomine Aseitatis intelligatur Entis necessitas & plenitudo, erit omnis perfectio explicitè seu formaliter, *neg.* Radicaliter, *conc. maj.* &c.

Quando itaque dicitur; quòd Aseitas seu independentia sit quaedam Entis necessitas ac plenitudo, sic non est intelligendum, quasi in suo conceptu formali, saltem relatè ad nostrum intellectum, omnes complecteretur perfectiones; sed tantum quòd sit radix, fons, ac principium omnium eorum, quae de Deo dicuntur.

Inst. 2do. Actù & explicitè continere omnes perfectiones est melius ac perfectius, quàm eas tantum radicaliter continere. Ergo, cum essentia divina in eo, quod perfectissimum est, constituitur; sequitur, quòd Aseitas illius constitutum formale esse nequeat.

Resp. Diff. conf. Sequitur, quòd Aseitas illius constitutum esse nequeat, si essentia divina sumatur metaphysicè, & pro eo, quod est prima ratio Deitatis, *neg.* si sumatur physicè, & secundum suam totam plenitudinem formalem, *subdiss.* Non potest esse constitutum totale, *cont.* partiale & primum, *neg. conf.* Haec obsectio videtur esse contra statum quaestionis. Quæritur enim hic, quænam sit ratio seu perfectio primaria essentiae divinae metaphysicè sumtae (non autem physicè consideratae) à qua cetera diffuant; & assignamus Aseitatem; eò quòd ea sit fons omnium perfectionum, ut hactenus probatum est, &c.

Inst. 3tio. Aseitas est gradus communis. Ergo ab ea tanquam à speciali ratione cetera fluere nequeunt.

Resp. Huic argumento jam satisfactum esse priori paragrapho. Fatendum enim, Aseitatem seu independentiam, inadèquate sumtam pro negatione causae effectricis, esse gradum communem, utpote divinis attributis ac relationibus proprium. At negatur, quòd hæc Aseitas sumta pro negatione vel principii & originis, vel radicis seu causae virtualis eis competat: relationes enim, ut filiatio, ac spiratio sunt ab

D d d d d ; alio

alio tanquam à principio & origine; attributa verò sunt ab alio seu radice, aut causa virtuali, nempe ab ipsa Aseitate. Ergo &c.

Inst. 4to. Aseitas illa omnimoda convenit etiam gradibus genericis, qui sunt in Deo; putà gradibus Entis, Substantiæ; hi enim important Aseitatem adequatè sumtam. Ergo Aseitas adequatè sumta non est ratio specialis essentiae divinae.

Resp. *neg. conf.* Gradus enim Entis & Substantiæ sunt ipsa formaliter essentia; divina quippe natura, ut manifestum est, est formaliter Ens ac Substantia, & proinde necesse est, ut Aseitas formaliter imbibatur in ratione Entis ac Substantiæ; non tamen ita in aliis divinis perfectionibus, quæ virtualiter saltem distinguuntur ab essentia divina.

- 39 Ob. 2do. Ratio formalis divinae essentiae debet ei competere, qui verè Deus est. Atqui Aseitas omnimoda non competit ei omni, qui Deus est; Filius enim & Spiritus sanctus sunt verè Deus, & tamen eis non competit illa Aseitas, cum Filius sit à Patre, & Spiritus sanctus à Patre & Filio, tanquam à principio producente. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Debet ei competere identicè, qui verè Deus est, *conc.* formaliter, *subdist.* Ratione ipsius essentiae, *conc.* ratione ipsius personalitatis, *neg. maj.* Nam alioquin inter essentiam divinam & personas non daretur distinctio virtualis.

Inst. 1mo. Essentia divina, quæ est in Filio, est à Patre tanquam à principio; sicuti essentia quæ est in Spiritu sancto est à Patre & Filio. Ergo essentia divina tam perfectam Aseitatem non habet in Filio & Spiritu sancto sicut in Patre. Atqui hoc est absurdum; quia sequeretur Patrem esse perfectiorem aliis personis. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Essentia divina quæ est in Filio est à Patre per communicationem, *conc.* per productionem, *neg. ant.* In divinis enim sola persona producit, sicut & sola producit, adeoque Filius in ratione essentiae eandem Aseitatem habet ac Pater; licet fatendum sit, quod in ratione personalitatis non habeat Aseitatem, prout hæc negat originem seu principium ab alio, alioquin Filius non esset. Itaque Pater est principium Filii in ratione personæ, non tamen in ratione essentiae; essentia enim Dei est omnino improducta.

Inst. 2do. Pater à SS. Patribus nuncupatur fons, origo, caput, & radix divinitatis. Ergo certè respectu essentiae divinae principii rationem sibi vindicat.

Resp. SS. Patres aliud significare nolle, nisi quod Deus Pater sit principium sine principio, cujus solius est totam naturam communicare aliis personis; nam quamvis Filius etiam Spiritui S. naturam communicet, non tamen eam Patri communicat; è contrà Pater utrique, Filio nempe ac Spiritui S. illam communicat.

Ob. 3tio. Sicut se habet esse ab alio, seu, ut barbarè loquuntur, *Abalietas* ad essentiam alicujus creaturæ, sic se habet Aseitas ad essentiam divinam. Atqui esse ab alio seu *Abalietas* se ita habet ad essentiam alicujus creaturæ, ut ejus ratio formalis non sit. Ergo nec ipsa Aseitas respectu essentiae divinae.

Resp. *neg. maj.* Nam *Abalietas* nullatenus facit unum differre ab altero; non enim differt homo à quacunque alia creatura per hoc, quod sit ab alio: ac verò Deus differt à quocunque alio per hoc, quod sit Ens à se. Præterea *Abalietas*

litas sequitur totam naturam in suo esse physico constitutam, non sic Aseitas.

Inst. Sicuti Abalietas est modus naturæ, sic etiam Aseitas. Atqui modus naturæ non constituit naturam, sed eam ut constitutam supponit. Ergo &c.

Resp. 1mo. *Dist. maj.* Aseitas est modus nominetenus, *conc.* ratione rei significatæ, *neg. maj.* &c. solutio hæc patet ex Resp. ad 1mam. objectionem.

Resp. 2do. *Dist. iterum maj.* Aseitas est modus respectu essentiae divinæ, sicuti esse ab alio seu *Abalietas* respectu naturæ creatæ, *neg. aliter, trans. maj.* &c. Potest itaque in aliquo sensu concedi, quod Aseitas sit modus essendi, si nempe per hunc modum essendi intelligatur gradus primò constitutivus essentiae divinæ; per hunc enim essendi modum differt essentia à quocunque alio. Et talis modus essendi est etiam ipsa rationalitas in homine; unde sicuti hæc est prima ratio formalis essentiae hominis, sic & Aseitas essentiae divinæ. Cætera vid. in Theolog. cit. loc.

41 Denique hic notandum volumus, circa sententias & opiniones de gradu constitutivo seu differentia essentiali & primaria essentiae divinæ præcedentibus paragraphis hisce propositas id nostrò iudicio ferè evenire, quod in multis aliis ejusmodi quæstionibus & controversiis factitari assolet; ubi scilicet Doctores sibi in opinionibus oppositi sese ita oppu-

gnant, quin tamen intentum suum assequantur; eò quod quisque illorum sententiam suam in alio sensu tueatur, quam ab aliis impugnetur. Sic

1mo. Qui Aseitatem statuunt pro primo constitutivo metaphysico essentiae divinæ, sumunt Aseitatem adæquatè, prout nimirum importat non tantum negationem causæ effectricis, sed etiam negationem radices, ac principii productionis. Qui verò Aseitatem impugnant, sumunt eam inadæquatè, prout scilicet importat solum negationem veræ causæ effectricis; sub quo respectu procul dubio convenit Aseitas etiam attributis.

2do. Qui ipsum *intelligere divinum* pro formali constitutivo ipsius essentiae divinæ reponunt, non sumunt *intelligere divinum* sub conceptu seu formalitate operationis; sub qua tamen impugnatur ab Adversariis; sed sumunt illud sub conceptu formali ultimæ actualitatis completæ & per se subsistentis in genere intellectuali; quamvis, ut non obscure indicavimus, hæc distinctio gratis conficta videatur.

3tio. Qui stant pro Infinitate, eam non sumunt in sensu formali aut materiali, quo sensu tamen ab Adversariis à ratione formali divinæ essentiae excluditur: sed sumunt eam in sensu radicali; quo sensu eam ab Aseitate distinguere non videri asseruimus.

EXERCITATIO TERTIA.

42

*De Distinctione, quæ inter essentiam divinam, ejus
Attributa, ac Relationes intercedit.*

Ad Caput II. Partis I. Tractatûs *de Deo Uno & Trino* n. 25. &
c. 3. p. 2. n. 392. Tom. 2.

VAril circa hanc materiam emersere errores. 1mo. enim Augu-

stinus Niphus 12. Metaph. disp. 13. refert Gualterum quendam distinctionem

rea-

realem inter essentiam divinam ac ejus attributa admisisse; neque propterea quidquam divinæ simplicitati derogatum iri arbitrabatur; ratus ad veram compositionem requiri, ut unum extremum se habeat per modum actûs, & alterum per modum potentie.

- 43) ado. Gilbertus Porretanus Episcopus Pictaviensis, vir in Dialecticis versatissimus, cum in publico quodam Ecclesiæ suæ confessa dixisset, *Divinitatem non esse Deum sed formam, qua Deus est*; necnon in quibusdam ad Boëtium de Trinitate Commentariis scripsisset, *Divinam essentiam esse substantiam, qua Deus est, non qua Deus est*; atque multa alia præter communem hominum morem protulisset, ut ait Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Friderici I. Imperatoris c. 46. à duobus Ecclesiæ Pictaviensis Archidiaconis Arnaldo & Calone, quibus se adjunxit S. Bernardus, ad Romanum Pontificem Eugenium III. in Gallias tunc temporis, hoc est, circa medium Sæculi XII. iter dirigentem delatus est, & erroris postulatus.

Causa ejus primò in Concilio Parisiensi an. 1147. præsidente ipsomet Summo Pontifice Eugenio III. agitata est; ubi auctoriter asseruit Gilbertus: *Patrem aliud esse Patrem aliud Deum, nec tamen esse hoc & hoc*. Verùm cum hæc & plura alia magna subtilitate proferret, rei difficultate ac obscuritate permotus Summus Pontifex, æqui bonique consulti causæ hujus ventilationem ad Concilium Rhemense sequenti celebrandum remittere. Annò itaque 1148. Rhemis decem provinciarum Episcoporum præside eodem Summo Pontifice Eugenio III. cogitur Concilium. Ibi causam suam orsus Gilbertus, opinionem suam, adductis in medium quamplurimis SS. Patrum testimoniis corroborare nitebatur & allaborabat. Cui Summus Pontifex: *Multa dicis frater, multa, & ea, qua fortassis*

d nobis non intelliguntur legi facis: sed simpliciter à te cognoscere velim, anne illam summam essentiam, qua tres personæ prosteris unum Deum, credas esse Deum. Gilbertus diutina collatione fatigatus, ait Otto Frisingensis c. 56. minus præmeditatè respondit: *non*.

Haud minori ardore ac studio eum coarctabat S. Bernardus, prout refert Gaufridus Monachus Epistola ad Episcopum Albanensem. *Quid necesse est, inqueiebat, circa hujusmodi verba diutius immorari? non aliunde procedit scandalum hujus origo, nisi quod plures credere vos credunt & docere, quod divina essentia vel natura, divinitas ejus, sapientia, bonitas, magnitudo, non est Deus, sed est forma, qua Deus est*. Hoc si creditis palam dicite aut negate. Tum Gilbertus dicere ausus est: *Forma Dei est divinitas, qua Deus est, & ipsa non est Deus*. Hac audita ejus mentis sententia S. Bernardus unà cum nonnullis Episcopis Symbolum Fidei Gilberti erroribus oppositum adornavit & confecit, quod postmodum ab eodem Summo Pontifice Eugenio de communi cæterorum Concilii Patrum consensu approbatum fuit.

Ex his videtur constare Gilbertum distinxisse à parte rei essentiam divinam tum ab attributis, tum à personis, tum attributa à se invicem, cum enim negaverit divinitatem seu naturam divinam esse Deum, procul dubio etiam negavit misericordiam Dei e. g. esse ejus justitiam, &c. eò quòd hæc magis inter se dissent, quam illa.

Et quamquam Otto Frisingensis, in Gilbertum plus æquò propensus, errores ejus emollire conatus fuerit, morti tamen proximus cavit, teste Raderico, *ut, si quid pro sententia Magistri Gilberti dixisse visus esset, quod quemquam posset offendere*; (hic S. Bernardum intelligit, cui subiniquus fuit) *ad piorem & doctorem*.

doctorum arbitrium corrigeretur. Itaque S. Bernardus hic majorem fidem meretur, quam Otto; præsertim cum ille in Concilio Rhemenſi contra Gilbertum egerit, iste verò eidem non adfuerit. *Recedant igitur à nobis charissimi* (sunt verba S. Bernardi serm. 80. in Cant.) *recedant Novelli, non Dialectici, sed Hæretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus; & item bonitatem, qua bonus est; sed & sapientiam, qua sapiens; & justitiam, qua justus; postremo divinitatem, qua Deus est; Deum non esse impiissime disputant.*

- 44 3tio. Gregorius Palamas primùm Monachus apud Græcos, ac postcà Thessalonicensis Episcopus, Andronico juniore imperante, asseruit operationes Dei tum ad intrà, tum ad extrà, seu tum eas, quibus Filius & Spiritus sanctus à Patre producantur, quibus eisdem personæ aut se ipsas amant, aut se ipsas intelligunt; tum eas, quibus Deus olim creaturas eduxit de nihilo, & nunc conservat, ab essentia Dei realiter esse distinctas contendit, nec tamen eas aliquid creatum esse, sed medium quid inter Deum & creaturam, quod ipsi creaturis in earum productione communicatur.

Hujus Palamæ cæterorumque Monachorum errores amplexa est Ecclesia Græca in Synodo Constantinopolitana, quam Græci Ixnam. Oecumenicam appellant; ubi & anathema dictum Barlaamo Monacho, & Acindino ejus discipulo, quòd contrarium tuerentur. Vid. Nicephorum Gregoram *tom. 3. Biblioth. Patrum.*

- 45 4to. Abbas Joachim, cujus libellus proscriptus fuit in Concilio Lateranensi IV. an. 1215. sub Innocentio Papa III. inter essentiam divinam & personalitates realem quoque distinctionem adstruxisse videtur: cum enim Petrus Lombardus docuisset, *summam quandam rem esse* P. Cartier Theol. *Tom. IV.*

Patrem, Filium & Spiritum sanctum, quæ neque est generans, neque genita, neque procedens; ab eo hæreticus & infānus audiit. Ergo ex illius mente sequitur manifestè, quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus non sint res illa summa, ac profundè ab invicem realiter distinguantur.

5to. Huic errori è diametro opposita fuit Sæculò IV. opinio Aëtii & Eunomii, qui nullam omninò, ne quidem virtualem & rationis distinctionem inter essentiam divinam & illius proprietates sive absolutas sive relativas admitti debere docuerunt. Cum verò urgerentur S. Scripturæ testimoniis, quæ passim tum essentiam divinam, tum attributa diversis nominibus expriment: respondebant soni tantum seu nominis differentiam iis Scripturæ testimoniis innui, ita ut misericordia non differret à justitia nisi nominetionis.

Ideo autem Aëtius, Eunomius, aliique Ariani inter essentiam & attributa mentalem distinctionem admittere renueverunt, ut nempe totam differentiam, quam inter naturam, & attributa, necnon personalitates Scripturæ S. assignant, in naturam ipsam, non verò in nostrum intelligendi modum resunderent, concluderentque diversitatem non personarum tantum sed etiam naturarum inter Patrem, Filium & Spiritum sanctum.

Hactenus de erroribus circa attributa divina tum relatè ad se, tum ad essentiam. Jam modò propius ad opinioniones, quæ in Scholis hac nostra ætate magis ventilari solent accedendum. Sunt autem triplicis generis. 1ma. est Nominalium, quorum Principes facillè dici possunt Ochan, Major, Gabriel, &c. 2da. est Scoti & Scotistarum. 3tia. denique S. Thomæ & Thomistarum. Præcipuè autem hic circa Scotificam sententiam verlabimur; atque indagabimus, an distinctio formalis ex natura

Eccccc

ici

rel inter essentiam divinam, attributa, ac relationes admitti debeat? Incidenter tamen, quædam de aliis distinctionibus resolvuntur.

§. I.

47 *Quædam pro pleniori hujus difficultatis resolutione præmittuntur.*

Not. 1mo. contra Eunomium aliosque Arianos velut indubitatum, inter essentiam divinam & attributa aliquam distinctionem esse admittendam. Ratio est, quia prædicata contradictoria de una eademque omnino re nequaquam verificari possunt. Atqui de essentia divina, attributis, & relationibus, &c. verificantur prædicata contradictoria, ut postea dicetur. Ergo necesse est, ut inter ea interveniat quædam distinctio.

48 Not. 2do. contra Gilbertum Porretanum, Gregorium Palamas, Joachimum Abbatem, &c. essentiam Dei tum ab attributis, tum à personis, tum attributa à se invicem realiter non distingui; nam id constat tum ex Concilio Rhemensis supra laudato, ubi hic error proscriptus est; tum etiam quia inde evinceretur Deum non esse Ens simplicissimum, sed compositum; quod sic ostenditur: Compositio est distinctorum unio. Atqui in Deo esset distinctorum unio, essentiarum nimirum, attributorum, & personarum, quæ licet juxta Gilbertum inter se se distinguerentur, ad invicem tamen essent intimè conjuncta. Ergo &c. tum denique quia Deus est per essentiam actus purus. Ergo necessario debet sibi identificare omnem perfectionem simpliciter simplicem, alioquin esset in potentia ad aliquam. Præterea in Sacris Litteris perfectiones divinæ non tantum in concreto, sed etiam in abstracto de Deo prædicantur,

ut charitas, sapientia, veritas, &c. Ergo, &c.

Not. 3tio. Scotistas in hoc differre à Gilberto, quod velint distinctionem illam, quam essentiam inter & Attributa, &c. adtribuunt, non esse realem, sed formalem tantum; quia scilicet non inter res, sed inter formalitates duntaxat reperitur: sunt autem hæ formalitates juxta ipsos, saltem in divinis, *Actuales* seu potius *actualissima à parte rei citra mentis operam aliquidditates*, seu *taleitates quidditatis divinæ per identitatem realem in secundo dicendi modo*. Dicuntur 1mo. *Actuales* seu *actualissima à parte rei citra mentis operam*; quia verè dantur à parte rei ante mentis operam in ipso Deo; uti sunt sapientia, bonitas, intellectus, voluntas, &c. Dicuntur 2do. *Aliquidditates*, seu *taleitates quidditatis divinæ*; quia formaliter nec sunt ipsa essentia divina, nec etiam sunt res; quia sola essentia divina est res, sumendo rem strictissime juxta sequens Not. nec etiam sunt accidentia, cum talia in Deo implicent. Ergo relinquatur quod sint *aliquidditates*, seu *taleitates*, per quas ipsa essentia divina est formaliter talis. Dicuntur 3tio. *Per realem identitatem*; quia tales formalitates, cum non sint res, ab essentia divina realiter distingui nequeunt, adeoque cum illa sunt una eademque res, licet sint illius multæ formalitates ac taleitates. Dicuntur 4to. *In secundo dicendi modo*; quia non sunt prædicata quidditativa.

Not. 4to. In principiis Scotistarum Rem tripliciter sumi posse, latè nimirum, *strictè*, & *strictissime*. Latè sumitur Res pro eo, quod opponitur Enti ficto & nihilo; *strictè* denotat quidditatem seu essentiam præcisè ut sic; *strictissime* vero Res sumitur pro quidditate singulari, in quo sensu Petrus est res, Paulus est res; quia dicunt & habent quidditatem singularem. Hic autem nomine rei intelligunt Scoti-
stæ

Æssentiam & quidditatem singularem actualissimam à se, cui per se & primò competit ipsa existentia, qualis est essentia divina, seu cui competit capacitas existendi per propriam existentiam, taliter, quòd possit terminare sui veram efficientiam & physicam causalitatem, sive separatim possit existere sive non.

§. II.

Proponuntur & solvuntur argumenta, quibus evincitur, inter essentiam divinam ac ejus attributa dari distinctionem ex natura rei formalem.

Cæterùm aliter loqui videntur SS. Anselmus, & Thomas. Ille enim lib. de *fid. Trin. & Incar. Verbi c. 3.* sic ait: Solemus enim usu dicere Rem, quidquid aliquo modo dicimus aliquid, scilicet ante mentis operam. S. Thomas verò 1. p. q. 39. a. 3. ad 3. sic loquitur: Dicendum, quòd hoc nomen RES est de transcendens: unde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter predicatur in divinis; secundum verò quod pertinet ad substantiam singulariter predicatur. Hosque binos SS. Doctores communiter sequuntur Theologi; juxta quos quidquid habet esse ratum ac firmum independentem ab intellectu verè ac propriè RES est, quemadmodum propriè est unum, verum, & bonum; quæ sunt de transcendens Entis.

11 Not. denique sto. Aliud esse actu dari distinctionem, aliud dari *actuale* distinctionem. Siquidem qui in divinis distinctionem *virtualem*, aut si mavis, *fundamentalem* adtribuunt, asserunt eam actu dari, seu actu existere fundamentum, quod intellectui ansam præbet concipiendi attributa ut distincta à se invicem. Dari verò distinctionem *actuale* est dari distinctionem inter duo extrema, quorum unum ante mentis operam non est alterum: prius volunt Thomistæ, secundum verò Scotistæ.

Argumentum unum desumitur ex auctoritate SS. Patrum tam Græcorum quàm Latinorum. S. Justinus Martyr in *q. cont. Græcos*, ad interrogationem tertiam Christianorum hæc ait: *Aliud est essentia Dei, aliud voluntas.* Eterrusus: *Voluntas ex essentia prodit, essentia autem non ex voluntate: ergo alia essentia Dei, & alia voluntas est.*

S. Dionysius Areopagita, seu auctor lib. de *divin. nom. ib. c. 2.* ait: *Nos res divinas sermone conjungere, distinguereque satagimus, prout ipsa nimirum in se vel sunt unita, vel sunt distincta.*

S. Cyrillus Alexandrinus lib. de *Trinit. Dialog. 1.* hæc ait: *Filius non est in alia essentia, quæ ea, quæ est ut Dei; est tamen in alia hypostasi, quæ est ut Filii.* Et mox ad Hermiæ interrogationem: *Quid, ergo? aliusne est essentia, & alia hypostasis?* Respondet: *Multum enim est inter illa discriminis ac intervalli.* Item lib. 2. *thesaur.* enumeratis divinis attributis, ait: *Hæc omnia non substantiam, sed aliquid eorum, quæ in substantia inspicuntur, significant.*

S. Athanasius lib. 1. de *Trin. contra Anomæum* sic loquitur: *Aliud est hypostasis, & aliud Deitas: non ut alia & alia res; sed quod hypostasis quidem aliud, aliud verò Deitas significat.*

S. Basilii Magni lib. 1. *cont. Eunomium* hæc ait: *Quomodo enim ridiculum non est, si quis procreandi vim ipsam esse dicat divinam essentiam? aut providen-*

Eccccc 2

den-

dentiam rursus essentiam? itidemque præscientiam? Ex lib. de recta fide ait: Si quis dicat, Deus non exprimit hoc ipsum, quod est Pater, deest hoc, quod est Creator; tùm illis dicesse, addique oportere, bonitatem, sapientiam, virtutem, &c. quæ in S. Scriptura memorantur. Hæc autem additio non est tantum conceptuum nostrorum, sed rationum formalium ante omnem operationem intellectus. Ergo &c.

S. Gregorius Nyssenus *Tract. de notion. divin. ante finem* sic dicit: Non idem sunt substantia, & individuum, quod est hypostasis: neque eadem, quæ designant & notant. Ergo paternitas & filiatio non sunt idem quod essentia. Et rursus lib. 12. *cont. Eunom.* ait: Ergo essentia quidem in eo, quod est aliquid, intelligitur; bonum autem vel corruptibile, qualequid esse, indicat. Alia igitur essentia ratio, & alia quæ quomodo, vel quale per se declarat. Item *Opusc. de Trin. ad Eustathium* ait: Cum aliquis, & uniuscujusque eorum nominum, & ipsius naturæ, circa quam ea nomina intelliguntur, rationem reddit & definitionem; non eandem reddit utrorumque rationem; quorum autem ratio, definitioque diversa, eorum quoque natura differens est.

S. Gregorius Nazianzenus in Oratione coram centum quinquaginta Episcopis habita apertis verbis asserit rationem principii à natura distingui; sic enim ait: Non enim principium in eo, quod principium est, naturæ rationem habet: quemadmodum nec in illo, quod principii expertus sit: circa naturam enim hæc considerantur, non ipsa natura sunt.

S. Hilarius lib. 8. *de Trin.* disertis verbis distinguit naturam à personarum proprietatibus, sic enim ait: Quæro nunc in spiritu Dei, utrum naturam, an rem naturæ significatam existimes? non idem

est enim natura, quod naturæ res; sicut non idem est homo, & quod hominis est; nec idem est ignis, & quod ignis ipsius est; & secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est.

S. Augustinus lib. 15. *de Trin.* c. 3. ait: Demonstratur, non omne, quod de Deo dicitur, secundum substantiam dici, sicut secundum substantiam dicitur bonus & magnus, & si quid aliud de se dicitur: sed de ci etiam relative, id est, ad aliquid, quod ipse non est. Item lib. 7. *de Trin.* c. 4. ait: Aliud est esse Deum, aliud esse Patrem. Ubi vox aliud importat diversitatem ex natura rei inter Deitatem & Paternitatem.

S. Joannes Damascenus lib. 1. *de fil. orthod.* c. 4. sic loquitur: Inter omnia nomina de Deo, propriissimum est, Qui est; quia esse dicit quoddam pelagus infinitæ substantiæ; cætera autem sunt illa, quæ circumstant naturam; si justum, si bonum, si quid tale dixeris, non dicis naturam Dei, sed quæ circa naturam.

S. Anselmus lib. de process. Spiritus S. c. 2. ait: Non idem significat nomen Patris & Filii, quod nomen Dei: non enim idem est Deum esse, quod Patrem esse aut Filium. Et in *Prologo* c. 18. de Deo ait: Vita es, bonitas es, beatitudo es, aternitas es, & omne verum bonum es. Multa sunt hæc: non potest angustus meus intellectus totus uno simul intuitu videre, ut in omnibus simul delesteretur. Nota, quod dicat Multa sunt hæc.

Denique S. Thomas *Opusc. 9. q. 1.* sic docet: Bonitas divina est divina sapientia ex hoc, quod est divina, non ex hoc, quod est bonitas; neque ex hoc quod est sapientia, est bonitas; hoc autem pertinet ad rationem bonitatis & sapientia, scilicet bonitatis, in quantum bonitas est; & sapientia, in quantum sapientia est. Not. hæc verba: Neque ex hoc, quod est sapientia-

isse; quia hæc ab illa emanat: cum igitur hæc emanatio seu processio non sit realis, sed tantum virtualis, sequitur quod S. Justinus non reale, sed virtuale duntaxat inter essentiam divinam & voluntatem admiserit distinctionem.

Ad 3um. S. Dionysius ibi loquitur tum de prædicatis quidditatis, quæ à parterei sunt unita; tum de proprietatibus personalibus, quæ à parte rei non solum formaliter, sed realiter sunt distinctæ. Verum hoc nihil contra adversarios Theologos, qui distinctionem virtualem inter essentiam divinam & attributa adstruunt, &c.

Ad 3tium. S. Cyrillus 1mò. locò non plus vult, quam quod inter essentiam & hypostasim in re sit discrimen virtuale, per rationem verò formale. 2dò. locò autem mens illius est, quod Attributa divina non ingrediantur metaphysicam constitutionem essentiae divinæ, sed eam, juxta nostrum intelligendi modum consequantur, sicque quodammodo ad instar proprietatum ex eadem virtualiter dimanantium concipiantur.

Ad 4tum. Mens S. Athanasii fuit asserere, quod essentia divina & hypostasis sint aliud & aliud virtualiter à parte rei, & formaliter per intellectum; nam qualibet earum suam sibi vindicat rationem formalem virtualiter à parte rei diversam à ratione formali alterius.

Ad 5tum. Eadem est mens S. Basilii. Unde bene ait, quod hoc nomen *Deus* non exprimit hoc ipsum, quod est *Pater*, &c. reipsa enim variis nominibus essentia Dei ejusque attributa exprimuntur, & res iis nominibus significatæ diversæ sunt, non quidem re, & entitate, sed virtute & æquivalentiâ.

Ad 6tum. Eodem modo respondendum est. Cum enim ibi S. Gregorius Nyssenus adversus Eunomium disputa-

ret, quemadmodum & S. Basilus ipsius frater, satis ipsi erat ostendisse, quod sit quædam distinctio inter essentiam & hypostasim. Unde bene dixit, quod illa nomina aliud & aliud denotent, quod verissimum est ex admissione distinctionis virtualis.

Ad auctoritatem S. Gregorii Nazianzeni idem respondendum, quod primum responsum est ad testimonia S. Basilii & Gregorii Nysseni.

Ad testimonium S. Hilarii Resp. ex illo, major distinctio erui haud potest, quam virtualis. Verum enim est, quod natura & naturæ res, seu ea, quæ naturæ attribuuntur, non sint idem virtualiter, & sub iis conceptibus, quibus à nobis intelliguntur.

Ad auctoritatem S. Augustini eadem datur responso & solutio, quam Scotistæ dare solent ad hunc ejusdem S. Doctoris textum *lib. de Trin. c. 2.* ubi *Non eo*, inquit, *Pater quod Deus, nec eo Verbum quod magnus, quod sapiens.* Ajunt enim hic nolle S. Augustinum, quod sit alia identitas, aut distinctio inter Paternitatem & Deitatem, quam sit inter sapientiam & magnitudinem; sed quod major sit distinctio inter illa, quam inter hæc, intra genus tamen distinctionis ex natura rei formalis. Sic à pari dici potest, quod S. Augustinus voluerit locò cit. relationes magis distinguere ab essentia, quam perfectiones absolutas, semper tamen intra genus distinctionis virtualis, quod verissimum est.

Neque ex S. Joannis Damasceni testimonio major distinctio erui potest, quam virtualis: nam per hæc verba *perlagus essentia vel substantia* intelligi debet *esse* absolutum; hoc autem *esse* ratione summatæ infinitatis, identificat sibi cum simplicissima actualitate quamlibet formalitatem & entitatem omnis perfectionis. Ex quo consequitur, quod attributa Dei non ex natura rei formaliter,

ter, sed ex ratione & fundamento in re, & sub quadam reduplicatione circumstant divinam essentiam; unde sub hac ratione *si bonum, si justum, &c. dixervis, non dicis naturam Dei.*

Ad S. Anselmum Resp. quòd solum intenderit distinctionem virtualem asserere, &c. Unde cum dicit: *Multa sunt hæc*, non debet intelligi, nisi de multiplicitate virtuali, neutiquam verò de multiplicitate formali.

Ad S. Thomam Resp. illum esse Scottis manifestè contrarium; proinde mirum esse, quòd eorum aliqui cum in suis opinionis patrocinium adducant. Vid. 1. p. q. 3. a. 3. Item *In 1. dist. 2. a. 1. ad. 1.* & alibi passim.

Ad illud, quod ex Concilio Toletano XI. adducitur Resp. Ex eo nihil evinci. Si enim argumentum quidquam probaret, evinceret etiam distinctionem strictè realem, utpotè inter rem & rem, Verbum nempe divinum & naturam divinam. Dicendum itaque, quòd, ad hoc, ut verificetur quòd unio naturæ humanæ cum Verbo facta fuerit in persona, non in natura, sufficiat distinctio virtualis. De qua suo loco plura.

Tandem ad Concilium Lateranense IV. dicendum est, quòd adducta verba illa verificentur adminiculò solius distinctionis virtualis, quæ essentiam inter acrelationem divinam intercedit. Verùm de hac responsione plura inferius §. ultimò hujus Exercitationis.

13 Argumentum 2dum. Quæ definitio ne differunt, ex natura rei distingui debent. Atqui natura Dei & attributa, ipsaque attributa inter se definitione differunt; natura enim definitur *id, quo Deus est radix suarum operationum, & attributorum origo: intellectus id, quo Deus intelligit, &c.* Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Quæ differunt definitione adæquata, & data de re prout est in se, ex natura rei distinguuntur, *conc.* inadæquatà, & data de re duntaxat prout à nobis apprehenditur, *neg. maj.* Itaque diversæ definitiones, quas proferimus de natura Dei ac ejus attributis, sequuntur nostrum diversum concipiendi modum, non verò eorum *esse à parte rei.*

Inst. 1mo. Ex hoc sequeretur Attributa, &c. à nobis vitiòse definiri. Atqui &c. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Sequeretur Attributa, &c. à nobis vitiòse definiri per excessum, *neg.* per defectum, scilicet non explicando totum quod in eis est, *transf. maj.* &c. At hoc nullum ponit inconveniens, eò quòd si v. g. essentia divina adæquatè definiri deberet, tunc definiri deberet & ad se & ad aliud; cum sit eminenter absoluta & relativa; sic etiam definitio unius attributi deberet ingredi definitionem alterius.

Inst. 2do. Illa definitio est adæquata, quæ adæquat suum definitum, & explicat totam illius rationem formalem. Atqui definitio essentiae, & attributorum, &c. est talis. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Quæ adæquat suum definitum, prout est in se, & à parte rei, *conc.* prout à definiente concipitur, *neg. maj.* &c.

Inst. 3tio. Conceptus actu diversi supponunt in se objecta actu diversa. Atqui respectu essentiae & attributorum dantur diversi conceptus. Ergo essentia & attributa illis conceptibus correspondencia erunt actu diversa. *Min. patet. Prob. maj.* Conceptus sunt imagines objectorum non ab similes oculo, qui nihil potest in objecto videre, quòd in eo non sit. Ergo &c.

Resp.

Resp. *Dist. maj.* Conceptus actu diversi, si sint adequati, supponunt in se objecta actu diversa, *conc.* si sint inadequati, *neg. maj.* &c. &c.

- 34 Argumentum 3tium. Sapientia divina formaliter ex natura rei non est iustitia; aliàs essent tantum Synonyma. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Si vox *formaliter* idem sit ac *essentialiter*, seu entitas, quæ sumatur pro essentia & quidditate, ut in se, *neg.* Si sumatur pro essentia rei, ut subest diversis conceptibus cum fundamento in re, *conc. ant.* quia verum est Sapientiam Dei distingui ab ejus iustitia ratione cum fundamento in re.

Inst. 1mo. Distinctio formalis debet esse in re; quia intellectus recter non parit illam veritatem, sed in re invenit. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Distinctio formalis ex natura rei debet esse in re, *neg.* Distinctio formalis, id est essentialis debet esse in re, *subdist.* per modum actualis distinctionis, *neg.* per modum fundamentalis distinctionis, *conc. ant.*

Inst. 2do. Ergo dabitur confusio attributorum. Resp. in actu purissimo ac simplicissimo non potest dari aliud & aliud, adeoque nulla ibi confusio.

Inst. 3tio. Una formalitas in Deo formaliter non minus distinguitur ab alia, quam cum consideratur secundum se, ut scilicet abstracta à Deo & creaturis. Atqui tunc una distinguitur ab altera ex natura rei formaliter; non enim Sapientia formaliter est iustitia. Ergo &c.

Resp. Quando ejusmodi formalitates considerantur ut abstractæ, præcindunt etiam ab identitate & distinctione; sic enim consideratæ sumuntur duntaxat secundum suam rationem formalem. Atqui non est de ratione formali v. g. Sapientię, ut sit identitica vel distincta

v. g. à iustitia. Ergo &c. Præterea hoc Argumentum nimium probat, scilicet quod prædicata quidditativa in Deo distinguantur ex natura rei formaliter; quia sumta secundum se etiam ab invicem diversificantur; quod tamen non admittunt Scotistæ.

Inst. 4to. Si una formalitas divina à parte rei esset de conceptu formali aliarum, v. g. essentia divina de conceptu formali attributorum, essentialiter imberetur in conceptu volitionis & impulsus. Atqui hoc admitti nequit. Ergo, &c. *Prob. min.* Quia tunc actio spirativa, quæ tenderet in terminum sub ratione formali impulsus volitivi, attingeret ipsam essentiam ut rationem formalem terminandi; ac proinde terminus actionis spirativæ in supposito producto non esset Spiritus sanctus duntaxat, sed etiam Filius; utraque enim persona imberitur identicè in conceptu essentiæ.

Resp. 1mo. *Neg. suppositum*, quòd ista nomina, *essentia, attributa* &c. sint à parte rei prout istis vocibus significantur; prout in Resp. ad Arg. 7. hic ostenditur.

Resp. 2do. Ad 1mum. *neg. min.* Ad 2dum. *Dist. ant.* Actio spirativa, quæ tendit ad terminum sub ratione formali impulsus volitivi attingeret essentiam divinam ut rationem formalem terminandi, sub conceptu explicito ipsius essentiæ, *neg.* Sub conceptu impulsus volitivi, *conc. ant.* & *neg. conf.* Itaque eadem entitas divina, cum sit virtualiter multiplex, ut æquivalat essentiæ divinæ, sic non terminat virtutem actionis spirativæ; sed solum ut æquivalat impulsui volitivo; quo fit, ut vi actionis spirativæ non Verbum, sed Spiritus sanctus producat.

Argumentum 4tum. Inter passionem demonstratam & medium, per quod demonstratur, debet intercedere distinctio

ex natura rei, alioquin idem per idem probaretur. Atqui in Deo unum attributum demonstratur per aliud; sic Deus dicitur esse æternus, quia immutabilis, &c. Ergo, &c.

Resp. *Neg. maj.* Nam in Metaphysica demonstrantur passiones Entis ex natura Entis, risibilibus ex rationalitate, & tamen inter ea non intercedit distinctio actualis à parte rei, sed tantum virtualis; imò potius distinctio actualis videtur obesse; quia quando unum demonstratur ex alio, debet inter ea intercedere connexio, quæ quò major erit, tantò minor erit distinctio; cùm igitur inter duo attributa maxima sit connexio, sic etiam minima inter ea erit distinctio, adeoque tantum virtualis.

Inst. Ergo attributa divina erunt tantum synonyma. Resp. Quòd licet aliqua nomina rem eandem significant, si tamen illam significant sub diversis conceptibus, qui habeant fundamentum in re, ut attributa divina, sic non debent dici synonyma.

76 Argumentum 6tum. Formalitas principii Verbi magis distinguitur à volitione divina quàm intellectio; siquidem hæc propositio à parte rei est vera, *Volitio est intellectio*: hæc autem falsa: *Volitio est principium Verbi*. Atqui intellectus & voluntas distinguuntur saltem virtualiter. Ergo voluntas & formalitas principii Verbi non tantum virtualiter, sed & formaliter ex natura rei distinguuntur.

Resp. Quòd sicut omnes distinctiones formales ex natura rei non sunt æquales, ut fatentur ipsi Scotistæ, ita & distinctiones virtuales: undè intra latitudinem distinctionis virtualis magis distinguuntur voluntas, & ratio principii Verbi, quàm voluntas & intellectus; quia principium Verbi vel est sola paternitas, vel saltem intellectus importans paternitatem; adeoque magis

P. Cortier Theol. Tom. IV.

distinguitur à voluntate, quàm intellectus, cùm hic sit quid absolutum.

Pari modò loquendum est, cùm dicitur, quòd bonitas & sapientia v. g. plùs inter se differant, quàm bonus & bonitas, sapiens & sapientia, &c.

Inst. Dum concipitur sapientia divina v. g. vel huic conceptui responderi à parte rei diversa formalis, vel eadem, quæ responderet conceptui iustitiæ: non immo. quia sic differrent à parte rei: non adum. quia una ac eadem foret omnium definitio.

Resp. Attributis divinis unam & eandem à parte rei respondere formalitatem objectivam & in *esse reali*; non verò eandem in *esse virtuali* ac *intentionali*; nam concipimus ea cum fundamento in re, ut præcisè & distincta, diversis conceptibus inadæquatis.

Argumentum 6tum. Deus intelligit 77 suam essentiam ut veram, & vult eam ut bonam. Ergo veritas & bonitas in Deo distinguuntur ante omnem actum intellectus. *Conf.* patet; quia distinctio objectorum est prior distinctione actuum; sicut causa effectu, ex distinctione enim objectorum provenit distinctio actuum.

Resp. *neg. conf.* Quia eadem essentia, ut æquivaleret veritati, intelligitur à Deo; ut verò æquivaleret bonitati, diligitur ab eo. Unde sufficit distinctio virtualis.

Inst. 1mo. Non est actualis distinctio actuum sine distinctione actuali objectorum. Atqui diligere & intelligere sunt actus diversi. Ergo & objecta debent esse diversa. Præterea, actus, quo Deus videt suam essentiam ut veram; & actus, quo vult eam ut bonam, terminantur ad rem existentem à parte rei. Vel igitur terminantur ad veritatem & bonitatem sub una ratione formali à parte

FFFFF

te

te rei, vel sub diversa: si primum, ergo actus volendi & intelligendi in Deo non distinguuntur ex parte objecti ex natura rei, quod est absurdum. Si adum. tunc habetur intentum.

Resp. ad 1um. *transf. maj. neg. min.* Quia in Deo diligere & intelligere sunt unum & idem realiter, & tantum fundamentaliter diversificantur: esse enim & operari in divinis sunt unum & idem.

Neque dicatur: Ergo Deus etiam diligit peccata; quia ea intelligit. Nam Resp. 1mo. *Dist.* intelligit in se ipsis, *neg.* in forma opposita, qua privant, *conc.* sed hæc, cum bona sit, à Deo diligitur.

Resp. 2do. Si intelligere, & velle seu diligere connotent diversa realiter objecta, tunc potest concedi, quod non sint idem realiter adæquatè; cum intelligere ex parte objecti latius pateat, quam amare, illud enim se etiam ad peccata extendit, hoc verò tantum ad honesta & bona.

Ad adum. Resp. Quod hujusmodi actus terminentur ad veritatem & bonitatem sub diversis rationibus, non ex natura rei formaliter, sed tantum virtualiter talibus, in quantum nempe essentia divina æquivaleret conceptui veritatis, sic Deus in eam fertur actu intellectus: in quantum verò æquivaleret conceptui bonitatis, tunc in eam fertur actu voluntatis. Ex quo manifestum sit non esse absurdum dicere, quod actus volendi & intelligendi in Deo nonnisi fundamentaliter distinguantur, si pro objecto habeant aliquid Deo intrinsicum.

Inst. 2do. Intellectus divinus intuetur bonitatem & veritatem in Deo; vel ergo ut distincta objecta formalia, vel ut unum omnino distinctum ex natura rei. Si secundum; ergo Deus non intuetur se sapientem, sapientiā & non bonitatem. Si primum; ergo sunt distincta ex natura rei.

Resp. Intellectum divinum intueri distinctè sua attributa, non tamen distincta actuali distinctione, sed tantum virtuali respectu intellectus creati; aliud quippe est distinctè cognoscere aliquid, & aliud illud cognoscere ut distinctum: Deus quippe cognoscit distinctè sua prædicata quidditativa, cujusmodi sunt ratio Entis, ratio Substantiæ, Spiritus, Viventis, Intellectualis, &c. & tamen non cognoscit ut distincta, prout ipsimet Scotistæ fatentur.

Argumentum 7um. Ea distinguuntur formaliter ex natura rei, de quibus verè prædicantur ante operationem intellectus duo contradictoria. Atqui de essentia divina & illius attributis tunc absolutis tunc relativis verè prædicantur contradictoria &c. Ergo &c. *Prob. min.* Essentia ante operationem intellectus communicatur Verbo, non communicatur Paternitas; Intellectus generat Verbum, non generat voluntas. Ergo de iis verè prædicantur duo contradictoria.

Resp. AA. 1mo. Quod hoc argumentum nimium probet; adeoque nihil. Probat enim non tantum formalem, sed etiam realem distinctionem: 1mo quia etiam eodem argumento usus est Gilbertus Porretanus ad probandam distinctionem realem inter essentiam ac personalitates divinas. 2do. quia juxta ipsos Scotistas distinctio debet esse proportionata contradictioni. Atqui contradictio, quæ datur in divinis inter essentiam ac paternitatem, aut alias relationes divinas, est realis simpliciter talis seu entitativa. Ergo talis etiam esse deberet distinctio. *Prob. min.* Quia filiatio in divinis verè realiter ac entitativè generatur; essentia hoc modò non generatur: essentia divina realiter ac entitativè communicatur; hoc modò non communicatur paternitas: essentia realiter strictè non distinguitur à Filio; è contrà Pater realiter strictè distinguitur

tur à Filio, &c. Atqui hæc sunt contradictoria. Ergo &c.

Resp. 2do. *neg. maj.* Quia, ut verificetur contradictoria de aliqua re ante operationem intellectus, sufficit, quod sit virtualiter multiplex; quæ enim sunt virtualiter multiplicia certè idem præstant, ac quæ actu sunt distincta, juxta effatum: *Quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superioribus.* Itaque sicut calor, quem Sol procreat, potest id totum præstare, quod calor formalis, quem parit ignis; ita distinctio virtualis id omne præstat, quod distinctio actualis præstaret: & sicut anima rationalis, quia est eminenter vegetativa, sensitiva, & intellectiva, æquè bene gradum vegetativum, sensitivum, & rationalem confert, ac præstent tres animæ realiter distinctæ, quibus illa æquipollet; ita etiam distinctio virtualis, quæ consistit in eminentia rei virtualiter multiplicis & æquipollentis perfectionibus diversis tam bene potest fundare prædicata contradictoria, quàm distinctio Scotistica.

Confirm. ex S. Thoma *qq. disp. 9. 7. de potent. a. 1. ad 5.* ubi sic ait: *De eo, quod est idem re & differens ratione, nihil prohibet contradictoria prædicari; sicut patet, quod idem punctum re, differens ratione, est principium & finis, & secundum quod est principium non est finis, & è contrario. Unde cum essentia & proprietates sint idem re, & differant ratione, nihil prohibet, quin unum sit communicabile & aliud incommunicabile.*

Resp. 3tio. Posse meritò dici majorem intercedere distinctionem inter attributa relativa, quàm absoluta, relatè ad essentiam divinam; hæc enim solùm virtualiter, illa verò etiam realiter inadæquatè distinguuntur; undè Pater identificatur toti essentia divinæ, hoc

est omnibus prædicatis absolutis, non tamè totaliter seu adæquatè, quia non identificatur Filiationi & Spirationi passivæ, quibus identificatur essentia. Hinc varia prædicata contradictoria possunt verè & à parte rei affirmari de essentia, & negari de personis, ac vicissim; quia per illas non affirmatur & negatur idem de eodem realiter & adæquatè, sed solùm de eodem realiter inadæquatè, ut patet in his prædicationibus: *Paternitas non communicatur Verbo, Essentia communicatur Verbo;* in quibus quod verè affirmatur de Essentia negatur de Paternitate, non propter distinctionem formalem ex natura rei, sed propter realem inadæquatam inter Patrem & Essentiam. Essentia namque includit, per identitatem, non modò Paternitatem, sed etiam Filiationem, & Spirationem passivam, quibus tamen non competit communicari. Et hoc ipsum est mysterium SS. Trinitatis, in quo nempe tota natura divina identificatur singulis personis divinis, non tamen totaliter, quia ita identificatur uni, ut simul etiam identificetur alteri realiter ab alia distinctæ.

Undè facile solvitur Argumentum Scotistarum, quod sic proponunt: Vel Filiatio & Spiratio sunt omninò idem à parte rei cum tota essentia, id est, cum omnibus prædicatis absolutis; vel non? Si non: Ergo Filiatio distinguitur à parte rei ab essentia divina, adeoque & Paternitas; cum sit eadem ratio de Paternitate ac de Filiatione. Si sic: Ergo Pater, qui identificatur omnibus prædicatis absolutis, identificatur & Filiationi ac Spirationi, & consequenter non distinguitur à Filio & Spiritu sancto.

Nam Resp. Filiationem & Spirationem esse quidem omninò idem cum tota essentia divina, non tamen adæquatè, atque adeo ab ea, quemadmodum & de Paternitate dicitur, realiter inadæquatè distingui. Itaque relationes to-

tam essentiam sibi vindicant, sed tamen non omnem ejus modum, non enim modum communicabilitatis, quæ essentia competit, sibi appropriant.

Inst. Filiatio æterni Filii, per æternam sui productionem vel addit aliquid ad essentiam improductam, vel nihil addit. Non primum; quia sic Filiatio esset formaliter diversa ab essentia. Non secundum; quia sic non haberetur à parte rei constitutiva Filii ratio & à Paternitate actû distincta, & totum negotium processionis in divinis consisteret in nostro conceptu.

Rcsp. Filiationem æternam addere ad essentiam divinam aliquid virtualiter, imò etiam realiter inadæquatè distinctum, non verò actû realiter aut formaliter adæquatè diversum hæc autem inadæquata distinctio non tollit identitatem inadæquatam, sed potius eam secum vehit; unde, non obstante ejusmodi distinctione, manet tamen, quòd Pater toti essentia identificetur, quamvis non totaliter.

Porro hæc identitas inadæquata eodem fermè modo se habet, quemadmodum unio, quæ animam inter ac corporis membra intercedit; licet enim v. g. pes uniatur cum tota anima, ut volunt Peripatetici, non tamen totaliter; quo fit, ut quamvis eadem anima se tota uniatur capiti, necesse tamen non sit, ut in capite pes sit, vel vicissim; & sciamus si ex hoc, quòd pes cum tota anima uniatur, liceret inferre, quòd etiam totaliter cum eadem uniatur, sequeretur vel caput esse pedem, vel animam cum capite nullatenus uniri. Sicut ergo non implicat, quòd pes cum tota anima, non tamen totaliter, uniatur, & id quidem ob ejusdem animæ virtuales extensionem; sic etiam non implicat Paternitatem cum tota essentia divina quidem identificari, non tamen totaliter, & hoc propter ejus infinitam perfectionem secunditatis virtualiter multiplicem.

Aliud adhuc exemplum suppeditari potest. Quamvis duratio Antichristi coexistat toti æternitati, est enim æternitas indivisibilis; cum sit *interminabilis vita tota simul & perfecta possessio*; nihilominus non coexistit ei totaliter; nam æternitas habet formalitates vel partes virtualiter distinctas, & secundum partem virtuales, quæ correspondet tempori præsentis, bene dicitur, quòd Antichristus non sit in æternitate; secundum verò partes, quæ correspondent, seu continent differentiam temporis, in qua iste aliquando erit, sic verum est dicere, quòd sit in æternitate.

Ita pariter secundum quod essentia divina, utpotè habens formalitates virtualiter distinctas, æquivaleret absoluto, communicabilis est; secundum quod verò æquivaleret relativo, v. g. Paternitati, communicabilis non est; & sic licet Paternitas identificetur cum tota essentia, patet tamen ex hoc, quòd non identificetur ei identitate adæquata, sed tantum inadæquata, quæ simul stat cum distinctione inadæquata.

At aliter dicendum venit de attributis absolutis relatè tùm ad se, tùm ad essentiam divinam. Nam intellectui, voluntati, aliisque perfectionibus divinis absolutis contradictoria non conveniunt actualiter ante operationem mentis, sed fundamentaliter duntaxat, seu virtualiter. Pro quo sciendum est, quòd hæc voces *intellectus*, *voluntas*, *justitia*, *misericordia*, &c. prout Deo tribuuntur, significant illas perfectiones, non ut à parte rei sunt unum & idem indivisibiliter, quippe eadem entitas est *intellectus* & *voluntas*; sed significant eas ut præcisas & distinctas conceptibus & connotatis; ideò enim exprimiuntur diversis vocibus diversa, aut diversimodè significantibus. Hinc fit, quòd non possimus illis vocibus uti ad exprimendas istas perfectiones, ut sunt à parte rei, ubi nulla est præ-

præcisio, distinctio, & diversorum connotatio, sed debemus uti aliis, quæ non denotant modum, quem habent sub præcisione intentionali, sed quem habent à parte rei independenter ab operatione intellectus, quales sunt *entitas quæ est intellectus, entitas quæ est voluntas*: at tunc falsum erit, quòd entitas, quæ est intellectus, generet, non verò generet entitas, quæ est voluntas.

Unde ulterius cum dicitur, *intellectus prout est à parte rei, independenter ab omni conceptu*, locutio hæc destruit se ipsam, & involvit contradictoria, scilicet hæc: *intellectus ut præcisus, & non præcisus*; adeoque in istis debet negari suppositum, quia perfectio, quæ est intellectus non est à parte rei, ut significatur hæc voce *intellectus*, quæ ex usu Theologorum, prout tribuitur Deo, significat entitatem divinam sumtam præcisè sub ratione intellectus, seu perfectionis æquivalentis intellectui creato, abstrahendo à voluntate, qualiter non est nec esse potest à parte rei.

Quamobrem cum argumentantur Sco- tistæ, de fide certum esse, Filium à parte rei procedere per intellectum & non per voluntatem, ac proinde intellectum & voluntatem distingui formaliter ex natura rei, alioquin enim duo prædicata contradictoria, nempe *esse principium & non esse principium generationis*, verificarentur de eodem à parte rei, scilicet de intellectu & voluntate, quæ, seclusa distinctione formali ex natura rei, sunt omnino idem à parte rei. Cum, inquam ita argumentantur, imo. negandum est suppositum; quia, ut modò dictum, intellectus & voluntas non sunt à parte rei prout istis vocibus significantur. 2do. *Diff.* Si intellectus & voluntas sumantur identicè seu materialiter, *neg.* quòd Filius non quæ procedat per voluntatem ac per intellectum; quia illa entitas, quæ à parte rei est principium generationis simul est intellectus, & si-

mul etiam voluntas; in quo sensu verum erit dicere, Verbum procedit per voluntatem, & Spiritus sanctus per intellectum; si verò sumantur formaliter, id est, si intellectus præcisè sumatur, sub ratione vis perceptivæ veri æquivalentis intellectui creato, voluntas verò sub ratione vis appetitivæ boni æquivalentis voluntati creatæ, *conc.* Sed tunc argumentum nihil evincit; nam sic non sunt idem cum important diversas rationes formales, quas intellectus noster actu distinguit, & per simplicem apprehensionem multiplicat cum fundamento, quod datur in objecto ratione suæ eminentiæ & infinitæ perfectionis virtualiter multiplici.

Inst. Realis est veritas, quòd Pater generet per intellectum, & non per voluntatem. Ergo id sit independenter ab intellectu; & proinde inter intellectum & voluntatem datur quædam distinctio actualis ex natura rei.

Resp. *Diff. ant.* Realis est veritas, quòd Pater generet per intellectum, id est, per entitatem, quæ quidem est intellectus, non tamen voluntas, *neg.* per intellectum, id est, per entitatem, quæ à parte rei est quidem intellectus, sed etiam simul voluntas, à qua tamen non procederet Verbum, si non esset intellectus, sed solum voluntas, *conc. ant.* Unde affirmativa in istis propositionibus contradictoriè oppositis, quæ enuntiantur de perfectionibus absolutis potest transmitti, neutiquam verò negativa; quia à parte rei omnia absoluta sunt prorsus idem; undè quod dicitur v. g. de intellectu, hoc etiam de voluntate dici debet.

Aliter adhuc Resp. cum *Diff.* Realis veritas est &c. quoad rem significatam, *conc.* quoad modum significandi, *neg. ant.* Itaque res significata est, quòd Pater generet per eam entitatem, quæ-

FFFFF;

deno-

denotatur nomine intellectus, quod verissimum est independenter ab omni mentis opera. Modus autem significandi est, quod Pater generet per eam entitatem seu perfectionem præcisam ab ea, quæ significatur nomine voluntatis, quod à parte rei contingere nequit.

Ope harum binarum distinctionum facile solvi posse, arbitrantur Thomistæ, omnia argumenta Scotistarum circa prædicationes, quæ videntur contradictoriæ; ut quod Deus intelligat per intellectum & non per voluntatem; puniat per iustitiam, non per misericordiam; quod productio Filii sit generatio, non verò productio Spiritus sancti; quia hic per voluntatem, ille verò per intellectum procedit, &c. Hæc inquam, ut ajunt laudati Thomistæ, facile solvi possunt, si duntaxat notetur, quod v.g. productio Filii sit talis naturæ, ut procedat ab entitate divina, prout est perfectio æquivalens intellectui creato, ita quidem, ut si per impossibile hujusmodi non esset, ab ea non procederet, & si entitas, quæ in Deo est intellectus, distingueretur ab ea, quæ est voluntas, ab illa procederet productio Filii, non ab hac. Sic proportionaliter differendum est de productione Spiritus sancti ac aliis contradictoriis adductis vel adducendis. Ex quo constat, quod noster intellectus non sine magno fundamento concipiat Filium procedere per intellectum, non verò Spiritum sanctum; Deum punire per iustitiam, non verò per misericordiam.

Fatendum tamen est, quod, si attributa divina considerentur ut connotant aliquid extra Deum vel ut effectum, vel ut objectum, sic concedi possit, quod distinguantur realiter inadæquate, siquidem complexum ex hoc connotante & ex hoc connotato non est idem realiter adæquate cum complexo ex eodem con-

notante & altero connotato, sed solum inadæquate, scilicet secundum id tantum, quod dicit in recto, non verò secundum id, quod dicit in obliquo. Enimverò entitas Dei ut repræsentata conceptu iustitiæ, & ut connotans pœnam, non est entitas Dei ut repræsentata conceptu misericordiæ, & ut connotans indulgentiam; unde sic spectatæ possunt de se invicem negari, sed certè hujusmodi mutua negatio videtur nonnisi dependenter ab intellectu fieri.

§. III.

Proponuntur argumenta, quæ contra Distinctionem Scotisticam pugnant, und cum Scotistarum responsionibus.

Argumentum unum. ex auctoritate Conciliorum desumptum. Imo. In Concilio Rhemensi an. 1148. cui præfedit Eugenius Papa III. definitum est: *Ne aliqua ratio inter naturam & personam divideret*, neve Deus divina essentia diceretur in sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi, hoc est, ne tantum dicatur: *Pater Deitate est Deus, sed est ipsa Deitas*. Ubi Concilium nomine rationis non intelligit rationem ratiocinatam, alioquin distinctionem rationis ratiocinatæ etiam damnasset, quod nemo dixerit. Voluit ergo nomine rationis intelligere quamdam formalitatem, sicut & ipsemet Scotus intellexit, dum apud Radam *Controv. 4. ad 6. arg.* vocat magnitudinem & sapientiam rationes; unde & ipse Rada ait *not. 3.* formalitatem nihil aliud esse, quam rationem objectivam, sub qua unaquæque res concipi potest ex natura rei.

2do. Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. an. 1215. celebratum; & habetur Cap. *Firmiter*. sic loquitur: *Pater & Filius & Spiritus sanctus tres quidem personæ, sed una essentia, substantia,*

stantia, seu natura simplex omnino. Atqui hæc omnimoda simplicitas omnem distinctionem ex natura rei videtur tollere. Ergo &c.

3tio. Concilium Florentinum sub Eugenio IV. an. 1438. celebratum Sess. 18. sic definit: *Divina substantia & persona re quidem sunt idem, secundum autem modum intellectus nostræ differre videntur.* Quibus verbis distinctionem Scottificam implicite improbat, ita namque removet distinctionem realem, ut solam rationis admittat; quod expressius adhuc declarat Sess. 19. & 25.

Respondent Scotistæ, à nullo horum Conciliorum quidquam adversus suam distinctionem definitum fuisse. Nam quoad Concilium Rhemense dicunt, quod, dum prohibet, ne aliqua ratio inter naturam & personam divideret, id dixerit contra Gilbertum, qui inter attributa divina, tam quoad se, quam quoad essentiam distinctionem realem admitteret. Enimverò S. Bernardus lib. 5. de Consid. c. 7. ostendit Gilbertum admisisse inter essentiam & personalitates distinctionem numericam, quæ sanè est realis. Itaque prohibetur, ne ratio considerans distinctionem realem dividat, quod vel ex ipso divisionis nomine constat; hoc enim maximè importat distinctionem. Sic igitur contra distinctionem Scottificam nihil definivit citatum Concilium.

Ad Concilium Lateranense Respondent, quod summæ identitati non adversetur distinctio formalis sed tantum realis ex natura rei, ut ex dictis paragraph. præced. & ex dicendis innoscet & innoscet.

Ad Concilium Florentinum ajunt, illud per hæc verba: *secundum modum intellectus nostræ.* non excludere distinctionem formalem, de qua tunc nulla prorsus erat controversia, sed realem duntaxat. Intendebant enim hujus Con-

cilii Patres fidem explicare, & contra SS. Trinitatis hostes ostendere, inter essentiam & hypostases non esse distinctionem realem, sicut est inter personalitates. Mens ergo Concilii non fuit, inquirunt, distinctionem formalem destruere; cum sit contra mentem Conciliorum id definire, de quo nulla in iis est questio. Præterea Concilium istud opinativè duntaxat locutum est, ut verbum videntur, quod adhibet, aperte innuit; sicque Theologorum opinionibus præjudicium aliquod asserre minime intendit.

Argumentum adum. ab Auctoritate SS. Patrum petitur. 1mo. S. Dionysius de Divin. nom. c. 2. sic ait: *Divinam totam substantiam, quicquid illa est, ipsa bonitas definit.* Et c. 13. *Unum, inquit, Deus est, quia omnia unice secundum unam eminentiam unitatis.* Atqui hoc dici non posset, si in ipso essent multæ ac divisæ ex natura rei formalitates.

2do. S. Basilii Ep. 80. ad Eustachium Medicum. *Quæcunque, inquit, nomina divina protuleris (ut bonitas, justitia) unum est perpetuò quod significatur.* At hoc in sententia Scoti verificari non potest; nam bonitas formaliter non est justitia juxta ipsum; adeoque bonitas perpetuò non significatur quod justitia. Clariùs adhuc rem exprimit idem S. Doctor ibid. cum Omnes, inquit, de Deo convenientes tam notiones, quam voces ejusdem sunt inter se dignitatis, eò quod nullum habent in subjecta rei significatione discrimen; non enim ad rem aliam manuducit intelligentiam nostram boni appellatio, ad aliam verò sapientis, potentis, & justis; sed quæcunque dixeris nomina, unum idemque per omnia significatur. At juxta Scotistas, si Deum dixeris justitiam, per omnia non significas misericordiam, cum justitia & misericordia ex natura rei formaliter inter se distinguantur.

3tio.

60.

310. S. Gregorius Nyssenus *Orat. 12.* hac eloquitur : *secundum cogitationum differentiam nominibus Deum aliter & aliter appellemus, vel potentiam, vel imperium, vel bonitatem.* Et lib. ad *Abelium.* *Omnem, ait, circa essentiam diversitatem rejicit divina simplicitas.* Quæ è diametro opponi videntur opinioni Scotistarum.

4to. S. Augustinus lib. 7. de *Trin. c. 5.* quærens : *bonitas & justitia nunc quid inter se in natura rei, sicut in ejus operibus distant tanquam dua diversa sint qualitates Dei. una bonitas, alia justitia?* sic sibi respondet : *Non utique, sed quæ justitia bonitas ipsa, & quæ bonitas ipsa bonitudo, &c.*

5to. Denique, ut cætera aliorum Patrum testimonia prætereantur, S. Bernardus lib. 5. de *Consid. c. 7.* sic ait : *Non est compositus Deus, merum simplex est, & ut noveris, quid simplex dicam, id quod unum tamen simplex Deus quidem unus est : est autem unus, quomodo aliud nihil, si dici possit, unissimus est.* Quibus verbis constare videtur, juxta hunc S. Doctorem nullam in Deo dari pluralitatem attributorum, cum ipsa stare cum summa unitate nequeat.

Resp. Scotistæ, SS. Patres istos, ut & alios, si qui hanc in rem adducantur, intelligi debere de identitate reali, & de exclusionem omnis realis distinctionis, non autem distinctionis formalis, de qua nulla apud ipsos controversia erat. Unde si mens SS. Patrum probè attendatur, palam fiet, eos nihil aliud docuisse, quam quod sapientia, justitia, aliæque attributa in Deo non sint qualitates seu accidentia sicut in nobis; & ut id probent, ostendunt ea esse ipsammet Dei substantiam nempe realiter, quod sufficit ad eorum intentum, cui nullatenus obest distinctio formalis.

Inst. S. Bernardus *Serm. 8. in Cant.* dicit veritatem & saniorē esse prædi-

cationem in abstracto, quam in concreto v. g. hanc : *Deitas est sapientia*, quam istam : *Deus est sapiens.* Atqui hoc non dixisset, si credidisset sapientiam non esse formaliter Deitatem. Ergo &c.

Resp. S. Doctorem hunc id idē dixisse, ut scilicet ostenderet per prædicationem in abstracto magis removeri periculum erroris, quam per prædicationem in concreto; nam cum in concreto aliquando prædicetur forma à subjecto distincta, prout liquet in hac propositione, *Homo est sapiens.* posset aliquis existimare, audita hac propositione : *Deus est sapiens,* quod Deus distinguatur à sapientia, quemadmodum homo ab ea distingui cognoscitur. In abstracto autem prædicatum cum subjecto perpetuò identificatur, & idē dicit, hanc esse illā veritatem & saniorē, quo palam fit, non fuisse intentionem S. Bernardi ibi excludere distinctionem formalem ex natura rei inter attributa & essentiam divinam, &c.

Argumentum 31um, desumitur ex ratione summæ simplicitatis divinæ, quæ tollitur per distinctionem formalem ex natura rei. Hac enim posita sequitur, quod Deus sit compositus ex pluribus à parte rei distinctis.

Confirm. Quia pluralitas ac multitudo attributorum repugnat unitati compositionis experti. Atqui unitas compositionis experti in Deo est simplicitas divina. Ergo pluralitas ac multitudo attributorum repugnat simplicitati divinæ. *Maj. prob.* pluralitas & multitudo attributorum divinorum, vel est composita vel non seu incomposita? si primum, ergo hoc ipso repugnat simplicitati divinæ, quatenus est compositionis experti. Si secundum, ergo illi repugnat, quatenus est unitas. Ergo &c.

Resp. Ad argum. neg. *sq.* eò quod ad compositionem non sufficiat sola distinctio.

Indictio plurium, cum hæc ex natura sua nullam involvat compositionem, possitque dari distinctio sine ulla compositione, ut patet in divinis personis; sed insuper requiritur, ut plura distincta sint compossibilia inter se per modum potentia & actus: porro attributa & essentia, licet ab invicem formaliter distinguantur, sunt tamen actus purissimi, ac consequenter nullam efficere possunt compositionem.

Ad Confirm. Resp. *neg. maj.* ad ejus prob. dicunt, quod talis pluralitas attributorum non fit composita: hujus autem illatum sic distinguunt; Ergo illi repugnat, quatenus est unitas opposita distinctioni, *conc.* quatenus est unitas opposita compositioni, *neg. illat.* Pluralitas igitur attributorum opponitur illi unitati, quæ dicit negationem distinctionis, non autem illi unitati, quæ dicit negationem compositionis: cum ergo simpliciter divina dicat negationem compositionis, non autem distinctionis; quia alias personæ divinæ distingui inter se nequirent; hinc pluralitas attributorum nullatenus repugnat simplicitati divinæ, quemadmodum eidem non repugnat pluralitas personarum.

Inst. 1mo. Pluralitas opponitur indistincto. Atqui indistinctum est quid simplex. Ergo hoc ipso pluralitas attributorum opponitur simplicitati.

Resp. *Dist. min.* Atqui indistinctum ut incompositibile & incompositum ex actu & potentia est quid simplex, *conc.* secus, *neg. min.* &c. Itaque id, quod est in se indistinctum, in tantum dicitur simplex, in quantum dicit negationem compositionis per modum actus & potentia; quod si enim ita sit indistinctum, ut tamen componatur ex actu & potentia, jam tunc in eo definit ratio simplicitatis.

Inst. 2do. Illud non potest dici Ens simplicissimum, quod perficitur ab alio.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Atqui si ipsa attributa divina distinguerentur formaliter ex natura rei tam inter se, quam inter ipsam essentiam divinam, tunc ipsa ab eis perficeretur, cum per illa formaliter aliquid esset, quod in se formaliter non est. Ergo non posset dici Ens simplicissimum.

Confirm. Attributa divina, si essent distincta formaliter ex natura rei, tribuerent ipsi essentia divinæ intrinsecam ac formalem denominationem, quod e. g. esset sapiens, iusta, &c. Atqui quidquid ita tribuit denominationem intrinsecam alteri, id illud perficit tanquam perfectibile. Ergo &c.

Resp. Ad arg. *neg. min.* quod nempe essentia divina tanquam quid perfectibile à suis attributis perfici possit; cum enim sit actus purissimus, fieri non potest, ut quædam potentialitas concipi possit. Vel etiam *Dist.* Essentia divina perficitur ab attributis, ut distincta à distinctis actu à parte rei, in summa actualitate excludente omnem potentialitatem, *conc.* ut modò actuandam per supervenientem formam, *neg.*

Ad Confirm. *Dist. maj.* Attributa divina, si essent distincta formaliter ex natura rei tribuerent essentia divinæ intrinsecam ac formalem denominationem, &c. per modum actus & actus, *conc.* per modum actus & potentia, *neg. maj.* &c. Quamvis attributa divina tribuant essentia divinæ denominationem, quod e. g. sit iusta, eam tamen ceu perfectibilem neutiquam perficere possunt, eo quod sit actus purissimus, à quo abesse necessum est omnis potentialitas, perfectibilitas, &c.

Inst. 3^{io}. Ubi adest determinativum ac determinabile, ibi perfectibilitas locum habet. Atqui si daretur distinctio Scotistica, daretur determinativum & determinabile. Ergo daretur perfectibilitas, & consequenter ipsa essentia divina à suis attributis ceu perfectibilis per-

G g g g g

fic-

ficeretur. *Maj.* patet; quia quidquid determinatur ab altero, per illud reducitur in actum, ac proinde ab eo perficitur. *Min. prob.* Ibi datur determinativum ac determinabile, ubi unum determinat alterum. Atqui attributa divina in sententia Scotistarum determinant ipsum *esse divinum ad esse tale*. Ergo &c.

Resp. Ad argum. *Neg. min.* Ad ejus *prob. Dist. maj.* Ibi datur determinativum ac determinabile, ubi unum determinat alterum per modum potentiae & actus, *conc.* per modum actus & actus, *neg. maj.* &c. Itaque essentia divina semper intelligitur determinata, cum sit actus purissimus & nunquam determinabilis, atque adeo excludit omnem perfectibilitatem.

Inst. 4to. Sine attributis essentia divina non habet, quod sit formaliter iusta, sapiens, &c. Ergo aliquid acquirit à suis attributis, ac proinde ab iis perficitur.

Resp. *neg. conf.* Quia in essentia divina non potest dari transitus à non esse ad esse tale; eo quod sit Ens actualissimum. Decipiuntur itaque adversæ partis Theologi (inquiunt Scotistæ) dum existimant essentiam divinam ut distinctam à parte rei à suis attributis non esse Ens actualissimum; si enim eam ita conciperent, facile intelligerent illam à suis attributis nihil acquirere posse, sed præcise in sua actualitate semper fuisse talem per sua attributa tanquam per aliquid à se formaliter distinctum sine ulla potentialitate.

Inst. 5to. Essentia divina ut distincta formaliter ex natura rei vel importat carentiam suorum attributorum, vel non: si primum, non potest dici actus purissimus, cum sic non habeat omnem perfectionem: si secundum, tunc male dicitur distincta à suis attributis.

Resp. Essentiam divinam ut sic in suo conceptu non dicere carentiam suorum attributorum; alioquin non esset Ens actualissimum; sed negationem duntaxat identitatis in conceptu formali: non tamen inde sequitur eam à suis attributis male dici distinctam; toto enim cœlo differunt carentia attributorum & negatio identitatis eorum. Sic e. g. in sententia Peripateticorum materia prima unita formæ dicit negationem identitatis cum forma, non tamen carentiam ipsius.

Inst. 6to. Saltem Deus intelligeretur simplicior, si attributa non distinguerentur ex natura rei formaliter. Ergo cum Deo tribui debeat simplicitas, quæ major cogitari nequeat, sic non debet admitti ejusmodi distinctio.

Resp. 1mo. *neg. supposit.* Quod nempe simplicitas opponatur distinctioni; alioquin non posset admitti Trinitas in personis.

Resp. 2do. Quod quidem Deo attribui debeat omnimoda simplicitas, sed quæ sit possibilis, non verò impossibilis; fieri autem non potest, quin attributa à se invicem non distinguantur formaliter ex natura rei, cum ante mentis operam sint contradiutoriorum susceptiva.

Resp. 3tio. Argumentum istud nimium probare, adeoque nihil. Ex eo enim evincitur, neque distinctionem rationis ratiocinatæ admittendam esse; quod tamen Adversarii non concesserint.

Inst. 7mo. Per distinctionem rationis ratiocinatæ longè magis simplicitas Dei salvatur, quam per distinctionem ex natura rei formalem. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Magis salvatur cum quadam imperfectione, *conc.* citra sequelam imperfectionis alicujus. *neg. ant.* solutio hæc patet ex Argumentis paragraph. præced. adductis.

Argu-

62 Argumentum 4tum. sumitur ex ratione Unitatis divinæ. Nam si daretur distinctio ex natura rei formalis inter essentiam divinam & ejus attributa, Deus non esset unissimus, si ita loqui fas est. Atqui juxta S. Bernardum suprà laudatum aliosque SS. Patres Deus est unissimus, seu summa unitas. Ergo &c.

Resp. Scotistæ, Deum esse unissimum realiter, seu in Deo dari summam unitatem realem, non tamen formalem, quæ non requiritur, in eo implicat; cum aliàs principia productiva personarum in divinis inter se non essent à parte rei distincta, ac consequenter Spiritus sanctus aequè procederet per intellectum ac Filius, sicque etiam esset vera imago Patris, quod non admittitur.

Inst. 1mo. Quemadmodum Deus tam simplex est, ut omnem prorsus excludat compositionem tam realem quam formalem ex natura rei; ita etiam tam unus est, ut excludat omnem distinctionem actualem tam realem quam formalem ex natura rei; sicut enim compositio opponitur simplicitati, ita distinctio actualis opponitur unitati identitatis. Ergo &c.

Resp. *neg. ant. & parit.* Disparitas est, quia cum compositio nonnisi ex potentia & actu fieri possit, sic rationem imperfectionis habet. At ipsa distinctio nullam dicit imperfectionem, ut constat in personis divinis; unde illa magis abesse debet à divinis, quam ista.

Inst. 2do. Quod opponitur unitati est imperfectio. A qui distinctio opponitur unitati. Ergo quemadmodum compositio à divinis abesse debet, sic & distinctio. *Maj. prob.* Unitas est perfectio. Atqui quod perfectioni opponitur est imperfectio. Ergo &c.

Resp. Ad Arg. *neg. maj.* Ad ejus prob. *Dist. maj.* Quod opponitur uni-

tati reali in divinis est imperfectio, *conc.* Quod opponitur unitati formali est imperfectio, *neg. maj.* Itaque distinctio, quæ in divinis reperitur, non debet opponi unitati reali, quia hoc involveret imperfectionem, ut constat ex dictis; sed sufficit, si opponatur unitati formali, & in hoc salvatur summa unitas.

Inst. 3tio. Ens summè unum ac illimitatum est summè indistinctum. Ergo etiam debet posse opponi unitati formali, alioquin non esset summè indistinctum. *Prob. ant.* Ens distinctum ab altero est limitatum, cum ibi finiatur, ubi est distinctum ab altero. Ergo è contrà Ens summè unum & illimitatum est summè indistinctum.

Resp. ad 1mum. *Neg. ant.* Ad ejus prob. pariter *neg. ant.* Quia alioquin sequeretur, quòd Pater divinus sit limitatus, cum distinguatur à Filio. Vel *Dist. idem ant.* Omne distinctum ab altero est limitatum, si sit finitum, *conc.* si sit infinitum, *neg. ant. &c.* Itaque distinctio in divinis tantum dicit *alietatem*, id est, quòd unum non sit aliud, non verò *limitationem*.

Inst. 4to. Sicut summa indistinctio fundatur in illimitatione, sic è contrà summa distinctio fundatur in limitatione extremorum. Atqui distinctio formalis ex natura rei est summa distinctio; quia est per magis intrinseca. Ergo &c.

Resp. *Trans. maj. neg. min.* Ad rationem adjectam Resp. Accidens esse respectu distinctionis, quòd sit per intrinseca aut extrinseca: Undè sicut non sequitur. *Album est dulce, quia dulcedo albedini est accidentalis. Ergo magis album est magis dulce.* Ita nec sequitur propter eandem rationem: *Distinctio per intrinseca est distinctio. Ergo distinctio per magis intrinseca est major distinctio.* Not. Distinctum est *Trans. maj.* quia absolute
Gggggg 2 pos-

posset negari; nam in divinis inter Patrem & Filium datur summa distinctio, neutriquam autem limitatio.

- 63 Argumentum scum. petitur ex infinitate ipsius essentiae divinae, quae videtur auferri per distinctionem formalem Scotticam. Nam illud non est formaliter infinitum in perfectione, quod in suo conceptu formali non includit omnem perfectionem simpliciter simplicem. Atqui data distinctione Scottica essentia in suo conceptu formali non includeret omnem perfectionem simpliciter simplicem, ut constat. Ergo &c.

Resp. Scottica. *Dist. maj.* Illud non est formaliter infinitum in perfectione, quod in suo conceptu formali non includit omnem perfectionem simpliciter simplicem, neque radicaliter, neque formaliter, *conc.* tantum formaliter, *neg. maj.* & *Dist. min.* Atqui essentia &c. non includeret formaliter, *conc.* radicaliter, *neg. min.* &c. Itaque duplex distinguenda est infinitas, radicalis videlicet & formalis; hæc convenit attributis divinis, vi cuius quodlibet attributum divinum identice omnem includit perfectionem; illam vero sibi vendicat essentia divina ut sic, cum sit tam perfecta, ut perfectior concipi nequeat; quare licet à parte rei non sit sua attributa, non tamen in sua ratione formalis finita esse potest, sed est essentialiter Ens summum, ac pelagus omnium perfectionum.

Inst. 1mo. Essentia divina per attributa divina intelligitur major, quam sine ipsis. Ergo non potest esse Ens summum in suo conceptu.

Resp. *neg. ant.* Cum enim essentia divina actualissime sibi identificet omnem omnino perfectionem, sic implicat, ut in eam cadere possit majoritas aut minoritas in perfectione.

Inst. 2do. Essentia divina ut sic vel est formaliter iusta, vel non? Si primum; ergo formaliter non distinguitur à suis attributis. Si secundum; ergo non erit infinita, sed formaliter limitata; quod non admittitur.

Resp. Ipsam essentiam divinam ut sic non esse formaliter iustam; non tamen exinde sequitur, quod non sit infinita aut illimitata; quia, ut jam dictum, in ratione essentiae tanta est, ut nec esse nec cogitari possit ulla essentia majoris perfectionis, utpotè cum sit radix ac pelagus infinitarum perfectionum.

Inst. 3tio. Essentia divina, cum sit infinita, debet etiam formaliter includere omnem perfectionem. Ergo nulla solutio. *Prob. ant.* Quia alioquin daretur majus & minus. *Prob.* Quia essentia divina à parte rei esset identice major quam formaliter, eo quod identice esset iusta, sapiens, &c. non autem formaliter. Ergo &c.

Confirm. Vel essentia divina in suo conceptu formali includit tot perfectiones, quot in conceptu identico, vel non? Si primum; ergo non distinguitur à suis attributis. Si secundum; ergo jam in Deo admittitur majus & minus.

Resp. Ad arg. *neg. ant.* Ad ejus *prob. neg.* suppositum, nempe quod in summa aQualitate intelligi possit majoritas & minoritas. Ad illius *prob. neg. ant.* quia essentia divina non est aliter distincta à suis attributis, quam prout illa simul habet actu à parte rei actualissime cum exclusione omnis potentialitatis; & sic non est major identice, quam formaliter.

Ad Confirm. Resp. Aliud esse essentiam divinam in suo conceptu formali non includere illas perfectiones, quas dicit in conceptu identico; & aliud esse essentiam in conceptu formali non includere.

cludere tot perfectiones, quot in conceptu identico: illud facile admittitur, sed hoc negatur, quia arguit imperfectionem. Unde negatur Suppositum, scilicet quod actus purissimus, quemadmodum est essentia divina, tantam & non tantam perfectionem in se continere queat.

Inst. 4to. Essentia divina identice se magis extendit, quam formaliter. Ergo tantæ perfectionis non est formaliter quam identice.

Resp. *neg. ant.* Quia se magis extendere & non extendere dicit potentialitatem, quæ in essentia divina, ut potest summa actualitate inveniri inquit.

Inst. 5to. Ergo. essentia divina erit tanta formaliter, quanta identice. Atqui formaliter tanta non est, quanta est identice. Ergo &c.

Resp. Illam nec formaliter esse tantam, quanta est identice, nec etiam non esse tantam; sed solum esse distinctam: non est quidem tanta formaliter quanta est identice; quia alioquin tolleretur distinctio ex natura rei; nec etiam est non tanta formaliter, quanta est identice, quia hoc arguit imperfectionem, tollitque rationem summæ actualitatis.

Neque dicatur, quod, si non sit tanta formaliter, quanta est identice, tunc per sua attributa in esse formali possit perfici, ac etiamnum perficiatur.

Nam contrà est, quod essentia divina per sua attributa tantum reddatur formaliter talis, non verò perfectior, quamvis enim attributa divina sint perfectiones simpliciter simplices, nequeunt tamen essentiam divinam ceu perfectibilem perficere, sed eam tantum reddunt formaliter talem; quod exinde liquet, quia essentia divina de facto se non aliter habet à parte rei, nisi ut simul habens omnem omnino perfectionem.

Argumentum 6tum. defumitur ex 64 infinitate attributorum divinorum, quæ videtur auferri ab eis, si distinguantur formaliter ex natura rei ab essentia divina; nam ut sic distincta, non essent formaliter Deus. Ergo ut sic non essent infinita.

Resp. Scotistæ. Illa formaliter non esse ipsum Deum, sed aliquid Dei; non tamen propterea definere esse infinita, cum sint actualissimè cum essentia divina identificata.

Inst. 1mo. Quod est aliquid Dei, est ipse Deus. Atqui, ut concessum est, attributa divina, ut v. g. sapientia, justitia, &c. sunt aliquid Dei. Ergo & ipse Deus.

Resp. *Dist. maj.* Quod est aliquid Dei, est ipse Deus identice vel realiter, *conc.* Formaliter, *neg. maj.* &c. Itaque v. g. sapientia divina, si sumatur identice ac realiter, est quidem ipse Deus; si verò sumatur formaliter, est aliquid Dei.

Inst. 2do. Si sapientia sumta formaliter non est ipse Deus, sed aliquid Dei, tunc hæc sapientia vel esset aliquid divinæ naturæ superius, vel æquale, vel inferius. Neutrum dici potest; non primum: quia naturæ divinæ nihil superius concipi potest: non secundum; quia sic plures essent essentiae divinæ, ac consequenter plures Dii: non denique tertium; quia sic esset creatura, adeoque Deus esset sapiens per creaturam, quod implicat. Ita argumentabatur S. Bernardus contra Gilbertum. Vid. ipsius *Serm. 80. in Cant. n. 6.*

Resp. Sapientiam divinam formaliter distinctam ex natura rei ab essentia divina neutrum horum esse; quia ista omnia important imperfectionem. At quia posset dici, quod Gilbertus eadem responsione uti potuisset: Resp. quod, cum Gilbertus adduxerit distinctionem realem in-

ter attributa ac essentiam divinam, hoc ipso etiam admisit attributa esse res diversas; jam, cum omnis res dicat quidditatem seu essentiam, inde bene concludebat S. Bernardus sequi ex distinctione Gilberti plures esse Deos, seu plures essentias divinas: at hoc ex distinctione formali ex natura rei neutiquam argui potest.

Inst. 3tio. Si sapientia divina esset formaliter distincta à reliquis attributis, tunc jam formaliter infinita non esset. Falsum conf. Ergo &c.

Resp. Quòd illa *exercitatio* seu limitatio tantum tollat confusionem, non verò perfectionem aut infinitatem; cò quòd sapientia divina identice sit identificata cum essentia Divina, adeoque sit summa actualitas.

Inst. 4to. Esse primam radicem omnium illorum, quæ de Deo dicuntur, vel est perfectio, vel non? Non primum; quia sic attributa divina in hoc excederentur ab essentia divina, & sic non essent infinita: neque secundum; quia sic sequeretur, quod essentia ut sic non sit purissimus actus.

Resp. Esse primam radicem omnium perfectionum esse quidem perfectionem non tamen sequi inde quendam excessum in perfectione, sed tantum quod non sit eadem formaliter perfectio in attributis divinis, quæ in essentia divina.

65 Argumentum 7timum, desumitur ex variis aliis rationibus. Imo. Quia Deus unum attributum sine altero intelligere nequit. Ergo ea formaliter ex natura rei distincta non sunt.

Sed facile Resp. Deum quidem unum attributum sine altero intelligere non posse, non ob eorum indistinctionem formalem; sed certè tantum propter ejus omniscientiam.

2do. Si attributa divina essent formaliter distincta ab essentia divina, tunc non tantum daretur Mysterium Trinitatis, sed etiam, si fas sit dicere, Cœticitatis; cò quòd attributa inter se ita essent distincta, ut tamen in essentia divina identificarentur.

Resp. Mysterium. Trinitatis non dari, nisi ubi personæ sunt à se invicem à parte rei distinctæ habentes eandem numerò essentiam cum oppositione relativa: cum igitur nullum attributum sit persona habens oppositionem erga alterum; hinc efficere nequeunt ullum mysterium, tametsi concipiantur inter se distincta & simul identificata in divina essentia.

3tio. In divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. Ergo &c.

Resp. Omnia esse unum unitate reali, non formali.

4to. Justitia & bonitas in divinis sunt duæ formalitates. Ergo & duæ entitates. Atqui duæ entitates realiter distinguuntur; quia ubi distinctio entitativa, ibi est distinctio realis. Ergo &c.

Resp. Esse quidem duas formalitates, duasque realitates, non tamen duas entitates; quia, ut sint duæ realitates sufficit, quòd sint à parte rei duæ perfectiones licet ejusdem rei, cui identificantur: ut autem duæ sint entitates non debent eidem rei identificari, cum identificatio impediat entitatum multiplicationem. Si tamen per *entitatem* intelligatur id, quod præcisè opponitur nihilo, aut enti ficto, tunc conceditur, quòd sint duæ entitates; sed tunc argumentum nihil evincit; quia entitas sic sumpta idem est ac formalitas.

§. IV.

66 *Ulteriores Rationes & fundamenta seu argumenta, quibus Thomista persuadere conantur distinctionem Scotisticam esse rejiciendam.*

Quamvis pleraque, quæ adversus Scotistas adducta hæcenus sunt argumenta non sufficienter urgere videantur, ac per eorum Responsa satis superque enerventur; tamen censent aliqui eorum nonnulla falsò laborare supposito.

- 67 I. Enim supponunt Scotistæ non dari compositionem sine ratione potentiz & actûs, quæ in divinis perfectionibus non reperitur. Sed hoc Thomistis videtur esse falsum suppositum; nam 1mo. etiam datur compositio integralis sine propria ratione potentiz & actûs. 2do. Compositio definitur absolute *Distinctorum unio*. Ergo sive comparerentur per modum actûs & potentiz, sive non, modò sint unita, tunc efficiunt compositionem. 3tio. Si divinæ perfectiones nullo nexu copulenter, tunc erunt aggregatum per accidens, quod non est dicendum; si verò uniuntur aliquâ copulâ, tùm quaritur, quænam illa sit? 4to. Communis est sententia personam Christi Domini esse compositam ex natura divina & humana; neutra tamen est potentia vel actus respectu alterius. 5to. Denique S. Anselmus *Monol.* c. 16. infert negationem pluralitatis in natura divina ex negatione compositionis his verbis: *Cum illa summa natura nullo modo composita, sit, & tamen omnimodò tota illa bona sit, necesse est ut illa omnia non plura, sed unum sint.* Ergo, inferunt Thomistæ, si illa aliquo modo essent plura, natura esset aliquo modo composita; ac proinde si in Deo datur perfectionum distinctio for-

malis ex natura rei, etiam dabitur compositio formalis ex natura rei.

Neque sufficienter hîc satisfacere Scotistas, contendunt memorati Theologi, quando Respondent, summam Dei simplicitatem stare cum Trinitate personarum realiter distinctarum; proinde non implicare, quòd eadem summa Dei simplicitas stet cum distinctione actuali formali divinarum perfectionum.

Nam, reponunt Thomistæ, maxima est disparitas inter attributa & personarum Trinitatem. Personalitates enim simul sumæ non constituunt quid unum, nec ingrediuntur constitutionem naturæ; singulæ enim constituunt unam personam simplicem ab aliis realiter distinctam, atque adeò componere nequeunt; nec proinde simplicitati naturæ divinæ officere possunt. At verò attributa divina constituunt quid unum, & ingrediuntur constitutionem naturæ; sit enim essentia divina sapiens per sapientiam, iusta per iustitiam, &c. quæ certè compositio seu, si mavis, constitutio videtur derogare simplicitati divinæ: nam datò, non concessò, quòd perficiatur ab illis per modum actûs & actûs, ut ajunt; attamen essentia divina longè simplicior conciperetur, si per semetipsam esset sapiens, iusta, &c. Deinde hoc argumentò æque probaretur realem etiam attributorum distinctionem nihil officere divinæ simplicitati, quod apertè falsum est.

II. Supponunt Scotistæ essentiali divinam ut distinctam formaliter à parte rei à suis attributis semper concipi ut actum purissimum ac proinde nullatenus esse perfectibilem respectu attributorum, quamvis ab eis denominationem sortiantur. At id Thomistis rursus videtur esse falsum suppositum; quia essentia ut distincta formaliter ex natura rei à suis attributis concipitur sine iisdem attributis.

butis sibi identificatis, vel saltem ab iis abstrahit. Ergo sic concipi non potest ut actus purissimus; quò enim essentia divina instar actûs purissimi concipiatur, necesse est, ut concipiatur quâ habens & identificans sibi formaliter omnem omnino perfectionem, id enim pertinet ad rationem formalem actûs purissimi: cùm igitur essentia divina formaliter distincta à suis attributis formaliter sibi non identificet sua attributa, sequitur, quòd tunc concipi nequeat ut actus purissimus, ac proinde dicat potentialitatem respectu suorum attributorum.

Hæc Thomistæ & Theologi illi qui distinctioni Scotisticæ adversantur. Quibus ab ipsis adhuc adduntur sequentes rationes:

- 68 I. est; quia sententia Scotistica nimiam habere videtur cum opinione Gilberti Porretani afinicatem. Nam imo. Scotistæ ex iisdem principiis suam stabilire videntur sententiam, quibus & suam stabilivit Gilbertus; nempe ex vi contradictoriorum, quæ à parte rei prædicantur de attributis tùm relatè ad se tùm ad essentiam divinam. 2do. Quia Gilbertus in hoc non erravit, quòd dixerit attributa esse res, hoc enim omnes Doctores, si solos Scotistas excipias, docent; sed & neque quidquam circa hoc controversum est, minùs ab Ecclesia definitum. Sed in hoc erravit, quòd nimirum posuerit distinctionem à parte rei inter ea, quæ quidem à Scotistis vocantur duntaxat *formalitates*, ab aliis verò *res*. Undè sententia Gilberti nomine tantùm & non re differre videtur à sententia Scoti. Si enim attributa divina *res* nuncupari debeant, tunc sententia Scoti erit sententia Gilberti, quippe tunc erit realis.

Nec valere, ajunt Anti-Scotistæ, si dicatur, quòd attributa divina *res*

nuncupari possint sed tantùm latè, *ita* quantum scilicet opponuntur nihilo seu enti ficto; non autem stricte aut strictissime, adeoque distinctio Scotistica in aliquo sensu possit dici realis, in quantum nempe hujusmodi distinctio non intercedit inter entia ficta. Nam

Contrà regerunt, quòd neque Gilbertus attributa divina ut distincta ab essentia divina existimaverit esse stricte *res*, nimirum fumendo ea pro essentia quadam; illa enim essentia fuisset divina, & sic apertè docuisset plures esse Deos: neque ea fumendo tanquam strictissime *res*, scilicet pro quidditate singulari; sic enim rursus manifestè docuisset, quot attributa tot personas esse; quæ de tanto Doctore, cujus subtilem doctrinam se vix capere posse fassus est ipse summus Pontifex, nemo cum veritate proferre audebit. Itaque respexit Gilbertus attributa divina ut *res* latè sumtas, nempe tanquam perfectiones seu formas absolutas in Deo formaliter existentes, prout constat ex dictis sup. §. 1. Et quia docuit inter ea distinctionem ex natura rei reperiri, ideo ejus sententia reprobata fuit à Concilio. Hæc porro non eo animo & consilio à se dicta volunt Anti-Scotistæ, velut expresse damnatam fuisse Scoti opinionem velint; nec enim ignorant eam publicè & liberè propugnata fuisse, & etiam hodie adhuc propugnari, Ecclesiæ aut summis Pontificibus neutiquam reclamantibus. Igitur arguendo duntaxat, non affirmando hæc à se prolata fatentur.

II. Ratio est; quia SS. Patres distinctionem adæquatam divisione dispartiverunt in realem. & rationis, atque in divinis duntaxat distinctionem virtutalem admiserunt, ut constat ex suprâ dictis. Quòd si quidam precipue tenus huic distinctioni adversari videantur, illi potius videntur favere Gil-

Gilberto, aut aliis, qui inter attributa divina & essentiam distinctionem realem admittunt, quàm Scotistis. Scotus quippe omnium primus dicitur, qui distinctionem formalem ex natura rei excogitavit. Potuerunt ergo SS. Patres explicare, quomodò essentia communicetur, non verò communicetur Paternitas; quomodò Pater per intellectum generet, non verò per voluntatem, absque adminiculo sententiæ Scotisticæ; cur id etiam non poterimus, inquit Anti-Scotistæ?

III. Ratio est; quia inutilis esse videtur Scotistica opinio ad salvanda in divinis contradictoria; nam distinctio formalis ex natura rei non tollit identitatem realem, quæ v. g. inter Paternitatem ac essentiam divinam intercedit. Itaque cum essentia divini realiter communicetur Filio, necesse etiam est, ut Paternitas cum essentia divina realiter identificata eidem Filio realiter communicetur. At sic tolleretur Mysterium SS. Trinitatis; quia verum esset, quòd in sensu identico & reali Pater sit Filius. Videtur ergo, quòd sententia Scotistica ad salvanda in divinis contradictoria parum aut nihil profit.

IV. Ratio est; quia distinctio numerica est distinctio realis. Atqui inter formalitates divinas datur distinctio numerica: attributa enim sunt numerò plura in sententia Scotistica. Ergo &c.

V. Ratio est; quia si daretur talis distinctio Scotistica inter attributa, ea etiam reperiretur inter prædicata quidditativa. Atqui inter hæc reperiri non potest. Ergo &c. *Prob. maj. ex Rada celebri Scotista contrav. 4. not. 4. ubi sic ait: Distinctio formalis datur inter ea, quæ habent distinctas rationes formales obiectivas, seu distinctos conceptus obiectivos, ita quod unum non includat aliud in sua ratione formali.* Atqui hujusmodi se habent prædicata quidditativa. *Ex P. Cartier Theol. Tom. IV.*

go &c. Confirmatur. Ideò talis distinctio datur inter ipsa attributa, quia unum formaliter non est alterum. Atqui etiam unum prædicatum quidditativum formaliter non est alterum; sic enim Ens formaliter non est Substantia, Substantia non est formaliter vivens, &c.

Jam prob. Min. Argumenti. 1mo. quia sequeretur in Deo dari compositionem ex genere & differentia; hæc enim prædicata quidditativa se habent sicut superioris & inferioris. Atqui hanc compositionem rejiciunt Scotistæ. Ergo, &c. 2do. quia alioquin essentia divina esset aliquod totum constitutum essentialiter ex illis tanquam partibus metaphysicis; cum aliàs hoc ipso prædicata quidditativa non essent. 3tio. quia cum forent infinita, jam unum infinitum posset esse constitutum alterius infiniti, scilicet essentia divini; & unum infinitum posset excedere alterum infinitum, ratione nimirum suorum constitutorum essentialium. 4to. Denique; quia essentia divina à parte rei primò non esset à se, sed ab aliis.

§. V.

Propositur Sententia Anti-Scotistarum, præcipue autem Thomistarum circa distinctionem, quæ intercedere videtur inter essentiam divinam & ejus attributa, &c.

EX hæcenus dictis facile patet quænam hic sit Anti-Scotistarum seu Thomistarum opinio. Nempe hi teneant

I. Essentiam divinam ab attributis, & attributa à se invicem distingui distinctione rationali ratiocinata. Et rationem assignant; quia, inquit, illa distinguuntur ratione ratiocinata, quæ per mentem distinguuntur cum fundamento in re. Atqui essentia divina distinguitur ab attributis, & attributa à

H h h h h h se

se invicem cum fundamento in re. Ergo &c. *Prob. min.* Ea distinguuntur per mentem cum fundamento in re, quæ sunt virtualiter multiplicia. Atqui essentia divina & attributa sunt virtualiter multiplicia. Ergo &c. *Maj.* constat; virtualis enim multiplicitas idem efficit ac actualis multiplicitas; sicut igitur ea, quæ actu multiplicia sunt, præbent intellectui fundamentum, ut sine se invicem concipiuntur; ita etiam ea, quæ sunt virtute multiplicia. Itaque *prob. min.* Ea sunt virtualiter multiplicia, quæ æquivalent pluribus perfectionibus, vel quæ in se adunant plures perfectiones, quæ actu in creatis distinguuntur. Atqui tam essentia quam attributa sunt ejusmodi; siquidem, cum sint infinita, continent omnes omnino perfectiones, quæ actu in creatis distinguuntur.

II. Tuentur inter essentiam divinam & attributa, &c. etiam intercedere distinctionem virtualem, seu fundamentalem. Nam 1mo. Distinctio virtualis seu fundamentalis nihil est aliud, juxta ipsos, quam ipsum fundamentum in re, seu ipsa distinguibilitas sita in ipsa eminentia divinæ perfectionis: implicat autem dari distinctionem rationis ratiocinatæ sine fundamento in re, ac consequenter sine distinctione virtuali. 2do. Sicut ea, quæ sunt actu multiplicia, sunt etiam actu distincta; sic pariter, quæ virtualiter sunt multiplicia, sunt etiam virtualiter seu fundamentaliter distincta. Atqui, ut dictum est, attributa Dei, &c. sunt virtualiter multiplicia. Ergo & virtualiter distincta; ac proinde inter ea intercedit distinctio virtualis.

III. Contendunt contra Nominales, Essentiam Dei non distingui ab attributis, nec attributa à se invicem sola distinctione rationis ratiocinantis; quod sequitur ex dictis. *Dicendum*, inquit S. Thomas, in 1. *dist.* 22. q. 1. a. 3. ad 4. quod differant nomina attributorum secundum rationem, non tamen quæ sit so-

lùm in ratiocinante, sed quæ salvatur in ipsa re secundum veritatem & proprietatem rei. Et ratio suffragatur; quia distinctio rationis ratiocinantis fit sine fundamento in re, ut jam dictum est. Deinde, cum intellectus generet, non generet voluntas; essentia communicetur, non communicetur Paternitas; sufficiens inde subministratur intellectui fundamentum, ut quamdam inter hujusmodi attributa ac essentiam distinctionem concipiat.

Dices 1mo. Essentia divina & attributa se realiter includunt. Ergo non est fundamentum sufficiens ea concipiendi ut distincta.

Resp. *Dist. conf.* Si non sint virtualiter multiplicia, *conc.* secus, *neg. conf.*

Dices 2do. Quæ prædicantur de se invicem non distinguuntur per mentem cum fundamento in re. Atqui essentia & attributa divina de se invicem prædicantur; nam veræ sunt hæc propositiones: *bonitas est essentia, essentia est bonitas.* Ergo &c.

Resp. *Dist. Maj.* Quæ prædicantur de se invicem tùm in sensu actuali tùm in sensu virtuali, non distinguuntur per mentem cum fundamento in re, *conc.* Quæ prædicantur in sensu actuali tantùm, *neg. maj.* Et *Dist. min.* Atqui essentia & attributa prædicantur de se invicem in sensu actuali tantùm, *conc.* in sensu actuali & virtuali, *neg. min.* Nam, ut jam dictum est, attributa sunt virtualiter multiplicia, ac consequenter virtualiter distincta. Ergo in hoc statu & sensu virtuali non possunt de se invicem prædicari. Vel alio modo *Dist. eandem Maj.* Quæ de se invicem prædicantur, non distinguuntur per mentem cum fundamento in re distinctione opposita identitati reali virtuali, *neg.* opposita identitati reali actuali, *conc. maj.* Distinctio virtualis, libet non tollat identitatem realem

realem actualem, excludit tamen identitatem realem virtualem.

Inst. Quæ inter se sunt realiter idem, non possunt de se invicem negari. Atqui quodlibet attributum divinum est realiter idem cum altero. Ergo neutrum de altero negari potest.

Resp. Dist. maj. Quæ realiter sunt idem non possunt de se invicem negari in eo genere identitatis, quo sunt idem, *conc.* in alio &c. *neg. maj.* & *dist. min.* Atqui quodlibet attributum divinum est realiter idem cum altero in genere identitatis realis actualis, *conc.* tam actualis quàm virtualis, *neg. min.* & *conf.*

Dices 3tio. Attributa divina virtualiter sunt idem. Ergo virtualiter non sunt distincta. *Prob. ant.* Illa sunt virtualiter idem, quæ in se indivisa æquivalent pluribus realiter distinctis. Atqui ipsa attributa cum divina essentia sunt aliqua entitas in se indivisa æquivalens pluribus realiter distinctis. Ergo sunt virtualiter idem. *Prob. maj.* Quod in se indivisum æquivalere pluribus realiter distinctis præbet fundamentum ipsi intellectui illud explicitè concipiendi ut in se unum & idem quoad illa omnia, quibus æquivalere realiter distinctis. Atqui quod præbet tale fundamentum ipsi intellectui, illud est virtualiter idem. Ergo, &c.

Resp. Ad 1mum. Neg. ant. Ad 2dum. *Neg. maj.* Ad tertium *transf. maj.* & *neg. min.* Nam quod præbet hujusmodi fundamentum intellectui, illud benè dicitur realiter idem, nullatenus autem idem virtualiter; ut enim aliquid sit virtualiter idem, non debet posse æquivalere pluribus, alioquin hoc ipso ruit ejus identitas virtualis.

Dictum est, *transf. maj.* quia posset negari; nam quando consideratur, quod

quædam entitas indivisa æquivalere pluribus realiter distinctis, nullum inde sub hac consideratione sumit intellectus fundamentum eam ut unam, sed potius ut plura quædam & distincta concipiendi. Quod si velit eam concipere ut unam, debet ab ea abstrahere æquivalentiam & eminentiam, necnon eam concipere præcisè ut unam & indivisam.

Inst. 1mo. Ideò juxta Thomistam intellectus divinus distinguitur virtualiter ab ipsa voluntate; quia ipsa supereminentia & æquivalentia pluribus realiter distinctis est fundamentum concipiendi intellectum divinum cum præcisione à voluntate ipsa. Ergo è contrario, quia hæc ipsissima supereminentia est fundamentum concipiendi intellectum non cum præcisione à voluntate, jam intellectus divinus non erit virtualiter distinctus ab ipsa voluntate, sed potius cum ea idem virtualiter.

Resp. Neg. conf. Quia si in divinis voluntas & intellectus realiter distinguerentur, tunc non ipsa supereminentia esset fundamentum propriè tale concipiendi intellectum divinum cum præcisione à voluntate, sed potius ipsa *alietati*. Ergo è contrario, cum voluntas & intellectus realiter sint idem, fundamentum hujus identitatis non potest desumi nisi ab eo, quod directè opponitur *alietati*. Atqui supereminentia memorata non opponitur *alietati*, sed potius indivisio, simplicitas, &c. Ergo non ex supereminentia, sed potius ex simplicitate ac indivisione in divinis peti debet identitas.

Inst. 2do. Quod intelligitur esse idem eminenter, illud intelligitur esse idem fundamentaliter ac virtualiter. Atqui voluntas & intellectus in divinis (idem dic de attributis) intelliguntur esse idem eminenter. Ergo etiam virtualiter.

H h h h h h a

Resp.

Resp. *Neg. maj.* Quia vox *eminenter* plus dicit quam vox *fundamentaliter*; importat enim quamdam excellentiam. Quod si tamen per vocem *eminenter* nihil aliud intelligitur, quam quædam æquivalentia ac virtualitas, tunc *neg. min. & conf.*

§. VI.

- 71 *An Distinctio virtualis, quæ inter essentiam divinam, attributa, & relationes intercedere duntaxat dicitur ab Anti-Scotistis, sit intrinseca, vel tantum extrinseca?*

Inter Distinctionis hujus virtualis defensores gravis admodum movetur difficultas, an videlicet ea sit intrinseca, an verò extrinseca duntaxat. Circa quam difficultatem igitur Not. Distinctionem virtualem secundum se sumptam in divinis dividi in *intrinsecam* & *extrinsecam*. Hæc desumitur per ordinem ad aliqua connotata Deo extrinseca, in quantum scilicet perfectio seu entitas divina, quamvis in se simplicissima, à nobis diversimodè concipitur juxta similitudinem perfectionum, quas in creaturis distinctas reperimus; adeò, ut eadem simplicissima entitas, prout dicit ordinem ad diversa connotata, diversas etiam sortiatur denominationes; v. g. eadem essentia divina, prout connotat actionem puniendi, dicitur *justitia*, prout verò connotat actionem miserendi, nuncupatur *miserericordia*.

Distinctio è contrà virtualis intrinseca est ea, quæ datur in ipsis visceribus objecti independentè ab omni consideratione intellectus nostri; soletque definiri *Realis intrinseca eminentia entitatis divina plures perfectiones in aliis dispersas in se simpliciter adunantis*. Quando enim aliqua simplex entitas ob suam eminentiam perfectiones illas, quæ in aliis dispersæ

& distinctæ reperiuntur in se adonat sed identificat, tunc præbet intellectui fundamentum illam inadæquatis conceptibus secundum unam, & non secundum alteram perfectionem concipiendi: undè illa plurium perfectionum eminentia vocatur distinctio fundamentalis seu virtualis; ipsa verò entitas divina dicitur virtute multiplex, hoc est, eodem modo se habens, ac si esset realiter multiplex.

Fusus definiri seu describi potest *Realis intrinseca eminentia divina perfectio- nis*, quæ per simplicem continentiam omnium perfectionum ad diversas lineas pertinentium intellectui creato præbet fundamentum varias denominationes etiam oppositas eidem tribuendi, unamque rationem distinguendi ab alia.

Dicitur 1mo. *Realis intrinseca eminentia*, seu eminentialis continentia; quia actu & essentialiter entitas divina, ob rationem suæ infinitatis, omnes omnino perfectiones in se continet; undè non dicit solam æquivalentiam cum rebus distinctis, nec meram connotationem ad res creatas. Dicitur 2do. *per simplicem continentiam*; ut excludatur omnis compositio. Dicitur 3tio. *omnium perfectionum ad diversas lineas pertinentium*; quia ut aliquæ perfectiones in Deo virtualiter adæquatè distinguantur, non satis est, quòd illæ æquivalent pluribus rationibus vel perfectionibus in creatis realiter distinctis; sed necessariò requiritur, ut illæ ex suo genere sint diversæ, id est, ut diversæ objecta formalia respiciant, adeoque ad diversas lineas pertineant. Undè licet in creaturis intellectio & intellectus distinguantur realiter, non tamen exinde sequitur, quòd in Deo distinguantur virtualiter, saltem adæquatè, quia nempe non pertinent ad diversas lineas. His prænotatis ponitur pro ea, quæ nobis prior videtur, sententia

Conclu-

72. Conclusio. Inter essentiam divinam comparatam cum relationibus & attributis, necnon inter attributa comparata inter se, datur distinctio virtualis intrinseca.

Prob. 1mo. Ex SS. Patribus sup. hinc §. 2. num. 52. in favorem Scotistarum adductis, quos commodè de hac virtuali intrinseca distinctione interpretati sumus in Resp. 2da. hinc autem sola S. Dionysii auctoritas sufficiat, qui *lib. de divin. nom. cap. 7.* sic loquitur: *Deus omnia unitivè est secundum unicam unitatis Eminentiâ, in qua omnia singulariter congregata sunt & superunita.*

Prob. 2do. Rationibus Theologicis. 1ma. Datur distinctio virtualis extrinseca inter essentiam divinam & attributa, &c. ut contendunt AA. Ergo & intrinseca. *Prob. conf.* Non potest eadem res comparari ad plura, si in sua intrinseca entitate non sit virtualiter multiplex. Atqui hæc virtualis multiplicitas est distinctio virtualis intrinseca. Ergo cum entitas divina compareretur ad plura (in quo consistit distinctio virtualis extrinseca) oportet, ut in ea virtualis intrinseca distinctio contineatur.

2da. Ratio. Divina perfectio non potest modò cognosci in ordine ad justitiam, modò in ordine ad misericordiam, nisi in se adunet eminenter justitiam & misericordiam. Atqui hæc adunatio seu continentia eminentialis est distinctio virtualis intrinseca. Ergo &c.

3tia. Ratio Theologica. Cuilibet distinctioni activæ, quæ non est tantum rationis ratiocinantis, sed etiam ratiocinatæ, debet ex parte objecti correspondere fundamentum. Atqui hoc fundamentum aliud esse non potest, quam intrinseca eminentia essentia divinæ in se omnes adunantis perfectiones. Ergo &c.

Dices 1mo. Distinctio virtualis intrinseca lædit Dei simplicitatem; nam, ut ait S. Anselmus, quemadmodum Deus est id, quo nihil melius cogitari potest; ita etiam est id, quo nihil simplicius esse aut cogitari potest. Atqui si in Deo daretur distinctio virtualis intrinseca, tunc Deus non esset id, quo nihil simplicius cogitari posset; nam utique simplicior esset & cogitaretur, si nullam distinctionem virtuales intrinsecas pateretur. Ergo &c.

Resp. Verissimam fore minorem, si distinctio virtualis intrinseca esset actualis; cum autem sit tantum fundamentalis, nihil evincit: imò verò nisi hujusmodi distinctio in Deo daretur, ipse Ens simplicissimus non esset, quod sic

Prob. Quò Ens simplicius eò perfectius. Ergo si sit simplicissimum, etiam erit perfectissimum. Atqui de ratione Entis perfectissimi est, ut in se adunet omnes omnino perfectiones in aliis dispersas; cum igitur in hujusmodi adunatione sita sit distinctio virtualis intrinseca, sequitur, quòd, si hæc Deo denegetur, hoc ipso tollatur ejus summa simplicitas.

Porro ad auctoritates SS. Patrum, qui à simplicitate videntur excludere omnem omnino distinctionem, respondendum est, quòd vel tantum intendunt rejicere omnem distinctionem actualem ante mentis operationem, ut jam sup. observatum est, vel omnem compositionem, etiam eam, quæ habetur per intellectum, & sic intelligendum est S. Thomas, cum lib. 1. cont. Gent. cap. 37. ad 4. ait: *Deò nil est simplicius, neque secundum rem, neque secundum rationem*, quia nempe omnis compositionis expertus est.

Dices 2do. Omnis distinctio virtualis intrinseca est reminentia intrinseca rei æquivalens ad res realiter distinctas in ordine

H h h h h h j

ordine

ordine ad verificanda prædicata contradictoria. Atqui in rebus realiter distinctis, quod affirmatur realiter absolute de uno, realiter & absolute negatur de altero. Ergo id etiam contingit in rebus virtualiter intrinsicè distinctis; ac proinde distinctio virtualis intrinseca erit etiam realis; realis enim affirmatio & negatio arguunt distinctionem realem.

Resp. *Dist. Maj.* Omnis distinctio virtualis intrinseca est eminentia intrinseca rei æquivalens ad res realiter distinctas in ordine ad verificanda contradictoria secundum suum modum, *conc.* Secundum omnem modum illum, quo verificantur in rebus realiter distinctis, *arg. maj.* Nam distinctio, quæ reperitur in rebus realiter distinctis præbet intellectui plures rationes objectivas actu ab invicem distinctas ante omnem operationem intellectus, & in variis rebus dispersas: at verò distinctio virtualis, licet præbet intellectui plures rationes objectivas (in quo æquivalet distinctioni reali) attamen illæ non sunt dispersæ, sed adunatæ in eadem simplici entitate; & sic non participat de omni modo distinctionis realis.

Dices 3tio. Deus, ex eo, quod habeat omnimodam simplicitatem, nullam habere potest compositionem, sed ei repugnat omnis compositio. Ergo ex eo, quod habeat omnimodam unitatem, ei repugnat omnis multiplicitas ac distinctio, & per consequens distinctio virtualis.

Resp. 1mo. Hoc argumentum, si quid probaret, probaret neque admitti debere in Deo distinctionem rationis; quia in Deo implicat etiam compositio rationis; ut communior docet sententia.

Resp. 2do. Quod summa ac eminentissima unitas debeat in se adquare omnes unitates seu rationes in aliis dispersas, & consequenter exigit eis æquiva-

lere (& in hoc consistit distinctio virtualis) undè, sicut antea diximus de simplicitate Dei, sic modò de ejus unitate loquimur; nimirum, si hæc pluralitas & distinctio virtualis à Deo tolleretur, non remaneret in illo summa unitas, sicut non remaneret summa simplicitas.

Dices 4to. Si datur distinctio virtualis intrinseca, perit omnis virtus syllogistica. Atqui hoc admitti non potest. Ergo &c. *Prob. seg. maj.* Ubi deficiunt principia perficientia & regulantia syllogismum, etiam perit ipsa virtus syllogistica. Atqui si datur distinctio virtualis intrinseca pereunt &c. perit nempe principium hoc: *Quæcunque sunt eadem unitertio, sunt eadem inter se.* Ergo &c. *Prob. min.* Nisi periret illud principium, iste syllogismus foret bonus: *Essentia divina est Pater, Essentia divina est Filius. Ergo Filius est Pater.* Ubi tamen ob virtualem personalitatum distinctionem negatur consequentia. Ergo illud principium perit.

Resp. Ad 1mum. *neg. maj.* Ad ejus prob. *dist. illud principium metaphysicum* 1mo. sic: Quæcunque sunt eadem unitertio communicabili, sunt eadem inter se, *neg.* uni tertio incommunicabili, *conc.* Sic Petrus & Paulus non sunt idem inter se, licet conveniant in natura humana, quia scilicet natura hæc est communicabilis pluribus. Ita pariter de natura divina differendum, quæ pluribus personis communicatur.

2do. *Dist. idem principium* sic: Quæcunque sunt eadem unitertio adæquatè, sunt eadem inter se, *conc.* si sunt tantum inadæquatè eadem, *neg.* Solutio hæc patet ex passim dictis.

Inst. Quæcunque sunt æqualia unitertio sunt etiam æqualia inter se. Ergo &

& quæ sunt eadem, quocunque tandem modo, cum aliquo tertio, sunt etiam eadem inter se.

Resp. *Neg. conf. Et parit.* Disparitas est, quod æqualitas consistat in indivisibili; quapropter quæ uni tertio æqualia sunt, inter se quoque æqualia esse necesse est: at verò quæ sunt eadem uni tertio, consequenter non sunt in omnibus eadem inter se; maxime cum inter illa intercedit relationis oppositio; sed tantum eadem inter se quantum ad id, in quo cum uno tertio conveniunt.

Et hæc sunt, quæ circa Essentiam divinæ & attributorum ejus distinctionem Scotistas seu distinctionis ex natura rei formalis propugnatores inter & Thomistas seu distinctionis virtualis defensores hinc inde acriter disputantur.

Porro meminimus, Nos in nostra Metaphysica part. 1. jam asseruisse, nobis videri hinc litem duntaxat de nomine moveri, hasque binas memoratorum Theologorum opiniones inter se conciliari facile posse.

Et verò ultrò fateri debent Thomistæ, seu distinctionis virtualis propugnatores, attributa divinæ tot esse formalitates, quæ suapte naturâ, & à parte rei seu ante omnem operationem mentis diversos conceptus diversumque fundamentum habent, quibus occasio præbetur eas velut distinctas concipiendi. Unde suam virtualem distinctionem deducunt, quam inter essentiam divinam & ejus attributa intercedere ajunt. Igitur juxta ipsos hæc virtualis, seu, ut vocant, rationis ratiocinatæ distinctio

sumi potest vel adæquatè vel inadæquatè: Si sumatur adæquatè realis est simul & mentalis; realis quidem secundum fundamentum, mentalis verò secundum actum; hinc, inquirunt, ea, quæ distinguuntur virtualiter seu ratione ratiocinata, distinguuntur fundamentaliter ante omnem operationem intellectus: si verò inadæquatè sumatur, tunc est vel realis tantum, vel mentalis tantum. En distinctionem virtualem paucis quidem, sed tamen genuinè & secundum principia ab ipsismet illius defensoribus stabilita expositam.

Jam autem, ut itidem brevi eloquiò quid hac de re sentiant Scotistæ aperiamus; tueri videntur hi Theologi attributa divina non esse nisi quasdam essentia divinx formalitates ex suapte natura diversos habentes conceptus & fundamenta, vi quorum una non esse alia concipitur, adeoque velut diversa formalitas seu formaliter duntaxat ab ea distinguitur, idque ex sua, id est rei natura, quam diversus conceptus seu fundamentum exhibet. Unde hanc distinctionem ex *natura rei formalem* nuncupare ipsis placet. Quæ si ita sint, prout re vera esse intelligimus & arbitramur, palam est, nō vehementer fallimur, hos Theologos hanc suam opinionem similibus, imò iisdem omnino principiis, ac Thomistæ seu distinctionis virtualis propugnatores suam, fulcire, & proinde inter eos litem de nominibus duntaxat agitari, re ipsa autem eandem illos fovere sententiam. Adeò ut frustra tot paginæ utrinque impleri videantur, &c.

EXERCITATIO QUARTA.

74 *De simplicitate Dei & omnimoda in eo compositionis
carentia.*

Ad §. I. Cap. III. Part. I. Tractatus de Deo Uno & Trino. num. 43.

DEI simplicitas explicari nequit nisi per negationem compositionis. Est autem compositio triplex, physica nimirum, metaphysica, & logica. Prior dicit totum, quod constat aut ex materia & forma, quemadmodum se habent corpora; aut ex subiecto & accidente, ut subiectum, in quo recipitur aliqua qualitas. Altera dicit totum, cujus partes sunt aut essentia & existentia, aut natura & suppositum. Tertia denique dicit totum, quod constat ex genere & differentia. Et de hac ultima hic potissimum versatur questio, an nempe repugnet Dei simplicitati.

§. I.

75 *Quedam tanquam indubitata præsupponuntur.*

SUPP. 1mo. Deum non esse corpus, Deus enim spiritus est Joan. 4. Et ratio est ex S. Thoma 1. p. q. 3. a. 1. quia nobilissimum Ens non est corpus, corpus siquidem multas imperfectiones involvit. Atqui Deus est Ens nobilissimum. Ergo corpus esse nequit.

Præterea Deus est infinitus; Ergo non est corpus; quippe nullum corpus potest esse infinitum; nam infinitum caret figurâ, cum sit interminatum; corpus autem necessario habet figuram.

Neque dicas, in sacra Scriptura sæpè legi Deum sedere, extendere brachium &c. Nam situs, partes corporeæ, & similia Deo non propriè attribuantur, sed secundum similitudinem quamdam.

SUPP. 2do. In Deo non esse compositionem ex materia & forma. Ratio est, quia omne compositum ex materia & forma est corpus. Atqui Deus non est corpus, ut prius dictum. Ergo Deus non est compositus ex materia & forma.

SUPP. 3tio. In Deo non esse compositionem physicam accidentalem ex substantia & accidentibus; tum quia Dei substantia est planè immutabilis, ac proinde ei accidentia advenire nequeunt, iis enim mutaretur; tum quia subiectum accidentium est potentiale respectu ipsorum, at in Deo nulla datur potentialitas.

SUPPON. 4to. Quòd in Deo essentia & existentia seu esse & existere idem sit, atque adeò in ipso non reperiatur compositio ex essentia & existentia. Ratio est; quia in eo, in quo nihil potentiale est, idem est esse & existere seu essentia & existentia. Atqui in Deo nihil est potentiale. Ergo in Deo idem est esse & existere seu essentia & existentia. *Minor* pater; quia Deus est actus purissimus. *Maj.* etiam constat; quia cum existentia sit actualitas cujuscumque formæ, quando distinguitur ab essentia, ipsa essentia est potentia respectu ipsius existentia. Verùm Nos, quantum recordamur, in nostra Metaphysica satis apertè demonstravimus etiam in creatis essentiam ab existentia non distingui sed realiter idem esse. Cæterum hæc Supposita suis expensa videri possunt in nostra Theologia loc. cit.

Modò videndum & examinandum, an Deus ita sit simplex, ut etiam excludat compositionem Logicam seu ex genere & differentia.

§. II.

§. II.

76 Proponuntur & solvuntur Argumenta eorum Theologorum, qui à Deo compositionem logicam excludunt.

Argumentum 1mum. sumitur ex S. Augustino, qui *lib. de cognitione vera vite c. 3.* sic ait: *Nomine & verbo cuncta exprimuntur, quæ sub decem prædicamentis humano more concipiuntur, sed quod ex illis nullum propriè Deo conveniat, manifestè ratio probat.* Et rursus: *Decem prædicamentis cunctam humanam conditionem includi, & ab his omnibus proprietatem summæ essentiæ evidenti ratione penitus excludi* ait. Atqui si daretur in Deo compositio logica ex genere & differentia, tunc possimùm genus substantiæ prædicamentalis ejus compositionem ingrederetur. Ergo &c. Præterea *lib. confessi* deplorat suam ignorantiam, quòd Deum mirabiliter simplicem posuerit in prædicamento substantiæ.

Resp. AA. S. Augustinum intelligendum esse de prædicamento Aristotelicæ substantiæ, non autem de prædicamento substantiæ universalissimè sumtæ. Porro prior substantia est ea, quæ substat accidentibus, & est susceptiva contrariorum, atque hanc Deo non convenire palam est. Posterior verò est ea, cui convenit definitio substantiæ secundum se: substantia enim, prout abstrahit ab increata & creata, definitur *Ens per se subsistens*, quod maxime competit Deo. Primam igitur à Deo excludit S. Augustinus, non autem posteriorem.

Inst. SS. Patres passim Deum vocant Super substantiam, negantque subindè eum vocandum esse Substantiam. Præterea de fide est, quòd Deus sit Ens transcendens & infinitum. Ergo non potest claudi terminis ullius prædicamenti.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Resp. ad 1mum. SS. Patres, inter quos numeratur Dionysius, negare Deum esse substantiam, quæ substat accidentibus & mutationi. Hinc *Diff. ant.* SS. Patres negant Deum esse substantiam ratione generis, & prout substantia præscindit à creata & increata, neg. Esse substantiam ratione differentiæ, seu prout substantia concipitur contracta ad creatam, *conc. ant. & neg. conf.* In hoc enim sensu dicitur Deus super substantiam, hoc est, infinitè excedens quamlibet substantiam creatam, quamvis maneat in eodem genere substantiæ.

Resp. ad 2dum. Pariter *Diff. ant.* De fide est Deum esse Ens transcendens & infinitum physicè, *conc. logicè, neg. ant. & conf.* Deus est Ens transcendens physicè, quia includit eminenter omnes perfectiones possibiles; non autem logicè, quia non vagatur per omnes categorias. Similiter est Ens infinitum physicè seu in entitate, quia, cum sit Ens à se, nulla ex parte limitari potest; non autem logicè, seu secundum nostrum imperfectum concipiendi modum, sub quo non repugnat eum claudi terminis logicis.

Argumentum 2dum. Compositio logica importat aliquam potentialitatem. Atqui Deus excludit à se omnem potentialitatem; est enim actus purus. Ergo & omnem compositionem. *Prob. maj.* Quod est pars compositionis logicæ dicit perfectibilitatem; est enim perfectibile per differentiam sibi advenientem. Ergo etiam dicit potentialitatem.

Resp. ad arg. *Diff. maj.* Compositio logica importat aliquam potentialitatem logicam & in conceptu, *transf. physicè & in objecto, neg. maj. &c.* Compositio itaque logica importat potentialitatem in conceptu, quia conceptus, ex quo partialiter fit talis compositio, non est de se determinatus ad significandum unum determinatè, sed ex

se repræsentat aliquid commune multis logicè & indeterminatè seu confusè. &c.

Inst. Atqui Deus à se excludit etiam potentialitatem conceptûs. Ergo. *Prob. ant.* Actus purissimus à se excludit omnem potentialitatem conceptûs. Atqui Deus est actus purissimus. Ergo excludit omnem potentialitatem conceptûs.

Resp. Dist. maj. Actus purissimus tùm logicè tùm physicè excludit omnem potentialitatem conceptûs, *conc.* Actus purissimus tantùm physicè & secundùm rem, *neg. maj. & Dist. min.* Deus est actus purissimus physicè, *conc.* Logicè & secundùm conceptum, *neg. min. &c.* Itaque actus purissimus dicitur id, quod nihil habet in potentia, sed omnia in actu; talis est secundùm se solus Deus, non tamen sic est in omni conceptu, qui de illo formari potest; quia potest imperfectè concipi, nec per quemlibet conceptum apparet talis, qualis est in se.

Eodem modo responderi potest obijcienti genus Dei fore superius Deo; erit enim superius non physicè, sed logicè tantùm, quatenus conceptus differentialis Dei minùs latè patet, quàm conceptus ejus genericus; hoc autem nullam arguit in Deo imperfectionem, sed in concipientre duntaxat.

78 *Argumentum 3tium.* Si Deus componitur ex genere & differentia; tunc est species. Falsùm conf. Ergo & ant. *Prob. min.* Omnis species est universalis. Atqui Deus non est universalis; quia non est prædicabilis de multis. Ergo &c.

Resp. neg. min. Ad ejus prob *Dist. maj.* Omnis species prædicabilis est universalis, *conc.* omnis species etiam subijcibilis, *neg. maj. &c. & conc. min.* similiter *Dist. conf. & neg. conf.*

Inst. Ibi species est impossibilis, ubi impossibilis est pluralitas individuorum.

Atqui in Deo impossibilis est pluralitas individuorum. Ergo &c.

Resp. Dist. maj. Ibi impossibilis est species prædicabilis, ubi impossibilis est pluralitas individuorum, *conc.* Ibi impossibilis est species subijcibilis, *neg. maj. &c.* Species prædicabilis est ea, quæ prædicari potest de multis individuis, quibus comunicatur, aut potest comunicari; Deus autem non est talis species; quia nec existunt, neque possibilia sunt multa inferiora in natura divina, quæ est omnino singularis & prorsus incommunicabilis relatè ad hujusmodi inferiora. Species verò subijcibilis est ea, quæ immediatè dividit genus, cui subijcitur; & talis est Deus, qui cum substantia spiritali creata immediatè dividit substantiam spiritalem.

Argumentum 4tum. Quemadmodùm 79 omnimoda immaterialitas excludit omnem prorsus materialitatem, etiam eam, quæ est per rationem; ita omnimoda simplicitas excludit omnem omnino compositionem, etiam Logicalem. Atqui Deus non minùs est simplex, quàm immaterialis. Ergo &c.

Resp. neg. maj. & paritatem; quia Deo nullatenus convenit ratio materiæ; proinde non potest concipi ut materia. At Deo convenit ratio substantiæ, ut suprà jam dictum est. Cùm igitur substantia sit quoddam genus, palam fit, quòd jam cum aliquo fundamento concipere valeamus Deum compositum ex genere, ac consequenter etiam ex differentia; non enim datur perfectibile sine perfectivo.

Argumentum 5tum. Si Deus admitteret 80 compositionem logicam, seu ex genere & differentia; tunc substantia in Deo haberet rationem generis. Atqui hoc admitti non potest. Ergo &c. *Prob. min.* Ratio substantiæ de Deo & creaturis non prædicatur univocè. Ergo substantia non

non potest habere rationem generis. *Prob. ant.* Dependens & independens differunt essentialiter. Atqui substantia, quæ est in Deo, est independens; quæ verò in creaturis, est dependens. Ergo ratio substantiæ de Deo & creaturis non prædicatur univocè.

Resp. ad 1um. Neg. min. Ad 2^{dum}. *neg. ant.* Nam substantia, prout præscindit à creata & increata, nihil aliud significat, quàm Ens per se subsistens; at hoc convenit univocè Deo & creaturis. Ad ejus prob. *Resp.* verum esse, quòd dependens & independens differant essentialiter; at substantia, prout sibi vindicat rationem generis, neque est dependens neque independens, sed abstrahit ab utroque.

Inst. Deus & substantia creata plus differunt, quàm quantitas & qualitas. Atqui quantitas & qualitas non habent rationem univocam. Ergo nec Deus & substantia creata.

Resp. 1mo. Dist. maj. Plus differunt physice, conc. Logice, *neg. maj.* Illa non dicuntur differre logice & secundum conceptum, quæ unico conceptu representantur; sic se habet ratio substantiæ in Deo & creaturæ secundum se præcisè sumptæ.

Resp. 2do. neg. min. Quantitas enim & qualitas poni possunt in eodem prædicamento accidentis, in quo conveniunt. Ergo &c.

§. III.

- 81 *Proponuntur & solvuntur Argumenta eorum Theologorum, qui compositionem logicam in Deo admittunt.*

Argumentum 1um. petitur ab auctoritate SS. Patrum.

1mo. S. Augustinus *lib. 5. de Trinitate*, c. 7. & *Serm. 38. de temp.* docet,

quòd Deo propriè convenient prædicamenta substantiæ, relationis, & actionis; reliqua verò, nimirum quantitatis & qualitatis, &c. tantum in sensu metaphorico.

2do. Boëtius *lib. 1. de Trin.* ait, duo solum prædicamenta, substantiæ & relationis scilicet, manere in divinis.

3^{tio}. S. Joannes Damascenus in suo *Elementario* c. 7. docet, in primo genere substantiæ species esse substantiam corpoream & incorpoream, & hanc posteriorem completi Deum, animam & dæmonem.

Resp. AA. SS. Patres plus non intendere, quàm quòd Deo propriè conveniat ratio formalis prædicamenti substantiæ, at nonnisi ut depurata ab omni potentialitate, seu ut dicit totam plenitudinem entis, aut ipsum esse purissimum, & nullo modo perfectibile per differentias superadditas, quemadmodum contingit in creaturis; unde substantia in Deo nullatenus habet rationem generis tam ob defectum limitationis, quàm rationis univocæ.

Dices. Quod alicui convenit propriè, ei etiam convenit univocè & non tantum analogicè. Atqui ratio formalis prædicamenti propriè convenit substantiæ. Ergo &c.

Resp. Ea tantum impropriè de Deo dici, quæ dicuntur de eo metaphorice; quæ autem analogicè de eo dicuntur, licet non univocè dicantur, nihilominus propriè de eo dicuntur; nam analogia convenientia est propria, licet imperfecta: accidens quippè propriè convenit cum substantia in analogia ratione entis, quamvis non perfectè; & propter hanc analogam convenientiam interdum SS. Patres ad differentiam metaphorice prædicationis affirmant res prædicamentales propriè de Deo dici.

82 Argumentum ad id. Potest sine absurdo in divinis admitti distinctio rationis ratiocinatae. Ergo etiam compositio rationis *Prob. conf.* Quia Deus non minus est summè unus, quam simplex. Ergo si Deo ut summè uni non repugnat distinctio rationis, neque ei ut summe simplici repugnat compositio rationis. *Aut. constat. conf.* Indè liquet, quòd non minus opponatur unitati distinctio, quam simplicitati compositio.

Resp. Dist. ant. primi arg. In divinis potest admitti distinctio per modum impliciti & expliciti, *conc.* per modum excludentis & exclusi, *neg. ant. & conf.* Quia ad compositionem logicam ex genere & differentia requiritur distinctio rationis per modum excludentis & exclusi; cum genus, seu gradus potentialis & perfectibilis, debeat a suo conceptu objectivo adæquatè excludere differentiam, per quam perficitur.

Ad Argumenti hujus *prob.* consequentiæ. *neg. conf.* & ejus *prob.* Nam distinctio rationis non opponitur summæ unitati sed potiùs in ea fundatur, ut suprà jam dictum est, eò quòd summè unum habeat adunare in se ea, quæ sunt dispersa in pluribus inferioribus, adeoque virtutem præstandi ea, quæ per plura præstantur in inferioribus, quod est intellectui præbere fundamentum ad formandos de illo alios & alios conceptus, in quo consistit distinctio rationis ratiocinatae.

Longe aliud sentiendum est de compositione etiam rationis relatè ad summam simplicitatem seu actualitatem, cui opponitur; eo ipso, quòd in omni composito, etiam per rationem, una pars seu formalitas sit perfectibilis per alterius additionem, quam actu nec explicitè nec implicitè includit, quod absque admixtione potentialitatis & imperfectionis nec fieri, nec intelligi potest.

Inst. Compositio est distinctorum unio. Ergo cum detur in Deo distinctio rationis, datur & compositio: non realis, ergo rationis.

Resp. Dist. ant. Compositio est distinctorum se se mutuò excludentium unio, *conc. ant.* se se mutuò includentium &c. *neg. ant. & conf.* Ut enim aliqua componant, non sufficit, quòd aliquo modo distinguantur, sed oportet, ut se non includant: hinc licet proprietates Entis, *unum, verum, bonum*, distinguantur ab Ente per rationem, attamen non faciunt cum illo compositionem rationis; quia illud formaliter includunt in suo conceptu adæquato, & ab illo transcendentur.

Argumentum 3tium. Si Deo repugnaret compositio ex genere & differentia, tunc ideò, quia repugnat, ut Deus subsit generi. Atqui hæc ratio nulla est. Ergo, &c. *Prob. min.* Deus substantiæ subest, quia substantia de illo prædicatur; vera enim est hæc propositio: *Deus est substantia*. Ergo, &c.

Resp. ad Arg. neg. min. Ad ejus *prob. Dist. ant.* Deus substantiæ subest tanquàm generi univoco, *neg. ant.* Analogò, *est ant. & neg. conf.*

Inst. Cui convenit definitio substantiæ, etiam de illo prædicatur substantia univocè. Atqui Deo convenit definitio substantiæ. Ergo etiam de illo prædicatur univocè: consequenter Deus subest substantiæ tanquàm generi univoco. *Prob. min.* Substantia definitur *Ens per se subsistens*. Atqui Deus est Ens per se subsistens. Ergo, &c.

Resp. 1mo. Ad 1mum. *neg. min.* ad ejus *prob. Dist. min.* Atqui Deus est Ens per se subsistens sub ratione creaturis communi, *neg. min.* sub diversâ, *conc. min. & neg. conf.*

Resp.

Resp. 2do. *Diff. maj.* ejusdem prob. Substantia definitur *Ens per se subsistens* nominaliter seu aptitudinaliter, *conc. maj.* participialiter seu actualiter, *neg. maj.* & *Diff. min.* Atqui Deus est Ens per se subsistens participialiter seu actualiter, *conc.* nominaliter seu aptitudinaliter, *neg. min.* & *conf.* Sola aptitudo ad subsistendum per se est de ratione formali constitutiva substantiæ, & importatur per hæc verba *per se subsistens*, ut supra dictum; consequenter cum à Deo exulet omnis aptitudo aut potentia, sic ratio formalis constitutiva substantiæ non est univoca in Deo & creaturis.

84 Argumentum 4tum. Deus absolute ponendus est in prædicamento substantiæ universalissime sumtæ. Ergo Deo non repugnat compositio ex genere & differentia. *Prob. ant.* Deus habet omnes condiciones requisitas tum ad Ens categoricum in genere, tum ad substantiam categoricam. Ergo directè poni debet in prædicamento substantiæ. *Prob. 1ma.* pars ant. quia Deus est Ens reale, Ens per se, incomplexum, completum, &c. Ergo &c. *Prob. etiam 2da.* pars ejusdem ant. quia ubi datur differentia substantiæ ibi etiam datur substantia categorica. Atqui in Deo datur differentia substantiæ, nempe quòd sit à se. Ergo &c.

Resp. 1mo. ad 1mum. *neg. ant.* ad ejus prob. *neg. prim. part. ant.* quia inter præcipuas condiciones Entis categorici est, ut sit Ens finitum, quæ conditio deficit in Deo. Neque dicatur, quòd infinitas Dei secundum essentiam non impediatur, quin ipse ponatur directè in prædicamento substantiæ, idque constet ex paritate quantitatis actu infinitæ secundum numerum, vel extensionem, si supponatur possibilis; quia, non obstante tali infinitate, adhuc directè locum habere posset in prædicamento

quantitatis. Nam contrà est 1mo. quòd plane repugnet quantitas actu infinita secundum numerum & magnitudinem, & quidem ex eo vel maxime, quòd non posset esse in aliqua specie determinata, & consequenter neque in prædicamento reponi valeretur. Contrà est 2do. Quòd hujus opinionis defensores asserant ejusmodi quantitatem, non obstante sua infinitate, adhuc fore in determinata specie, adeoque secundum essentiam simpliciter finitam cæterisque limitibus generis & differentia coarctatam. Atqui Deus sub omni ratione est infinitus. Ergo, &c.

Resp. 2do. ad eandem prob. *neg. etiam 2dam. part. ant.* Quia in Deo non datur differentia categorica, hæc enim debet esse extra rationem generis per modum excludentis & exclusi. At in Deo omnia se se mutuo includunt saltem implicite, ut jam dictum est.

Neque rursus dicatur, non omnem substantiam esse Ens à se; ac proinde Aseitatem in Deo esse extra rationem substantiæ. Nam Resp. *neg.* suppos. quòd scilicet substantia, quæ in Deo reperitur, participet univocè de ratione substantiæ universalissime sumtæ; hæc enim est Ens duntaxat exigitive per se subsistens; è contrà substantia, quæ de Deo dicitur, est Ens non radicaliter tantum aut exigitive, sed necessariò actu existens.

Dices. Mensura & mensuratum ex Aristotele sunt homogenea & cognata. Ergo debent esse univocè in eodem genere. Ergo Deus mensurans perfectiones creatas debet esse in eodem genere Entis.

Confirm. Quia nisi Deus univocè conveniret cum creatura, non possemus ex cognitione creaturarum asserere ad cognitionem Dei. Ergo, &c.

IIIIII ;

Resp.

Resp. ad Arg. 1mo. Aristotelis auctoritatem hic omnino contemnendam esse, &c. 2do. Eum loqui de mensura strictè dicta, quæ coaptatur mensurato, ut est quantitas, quæ mensurat aliam quantitatem; non de mensura late sumpta, quæ nos ducit in cognitionem alterius, &c. quemadmodum se habet Deus erga creaturam: nam creatura eò perfectior dignoscitur, quò magis accedit ad Deum.

Ad Confirm. Resp. *neg. ant.* quia, ut mediantibus creaturis ad Dei cognitionem pertingamus, satis est, quòd Deus analogicè cum eis conveniat.

85 Hæc sunt potissimum argumenta quæ circa Dei simplicitatem utrinque proferuntur una cum ad ea responsionibus. Ea tamen sententia longè probabilior videtur, quam Nos in Theologia nostra amplexi sumus, & quæ tuetur Deum ita esse simplicem, ut non modò compositionem physicam & metaphysicam, verùm etiam logicam à suo esse excludat, ob rationes ibidem à nobis allatas; & etiam

1mo. Quia est magis de mente SS. Patrum, ut hic §. 2. & ibi n. 46. conclus. 2da. ostensum est. Undè contra responsiones ad laudatorum SS. Patrum textus cit. §. 2. n. 76. allatas sic urgemus. 1mo. Quando SS. Patres in Deo adstruunt omnimodam simplicitatem, nec non prædicamentum substantiæ ab eo remouent, non assignant illam rationem, quia substantia prædicamentalis importat exercitiū subsistendi accidentibus, & est susceptiva contrariorum. Sed hanc: quia Deus ob suam infinitam perfectionem nullo genere univoco coerceri, atque adeo nullam compositionem subire potest.

2do. S. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. de Trin. ait *Omnino sub genere & differentia specifica divinitas non est.* ubi vox *Omnino* videtur omnem rationem substantiæ habentis rationem generis à Deo excludere.

3tio. Cùm S. Dionysius alique SS. Patres Deum *super/substantiam*, non verò *substantiam* nuncupari volunt, satis innuunt substantiam, quæ in Deo reperitur, nonnisi analogicè, neutiquam verò univocè convenire cum ea, quæ in creaturis reperitur.

Præterea sicut animal in homine præcisè secundum se consideratum non dicit aliam rationem quàm in bruto, licet à perfectiori differentia in homine contrahatur; sic pariter substantia, si est univoca respectu Dei & hominis, secundum se considerata in Deo non deberet dicere aliam rationem quàm in homine: sed hoc est contra SS. Patres, qui substantiam divinam vocant *super/substantiam*, utique propter diversam ejus rationem.

Denique falsum est, quòd, quando SS. Patres Deum negant esse substantiam, intelligendi sint ratione differentiæ, seu prout substantia concipitur contraria ad creaturam; nam sic etiam posset dici, hominem non esse animal ratione scilicet differentiæ, prout nempe animal concipitur contrarium ad brutum; quæ locutio sanè non solum impropria, sed etiam absurda esset; differentia quippe ista non tollit ab homine animalitatem, ac proinde nulla quoque differentia debet tollere à Deo denominationem substantiæ, si hæc univocè se ad creaturam habeat substantiam.

Ratio est 2do. Quia responsio ad Argumentum adum. cit. §. 2. n. 77. data non subsistit; nam si daretur in Deo compositio logica, potentialitas non solum ex parte conceptus, sed etiam ex parte objecti in *esse cogniti* se teneret, quod sic evincitur: Ibi est potentialitas, ubi est genus, quod contrahitur. Atqui substantia ceu genus, quod per Adversarios mediante Aseitate contrahitur, se tenet ex parte objecti, non ex parte conceptus duntaxat. Ergo hæc potentialitas se etiam teneret ex parte objecti, non quidem in *esse rei*, sed in *esse cogniti*.

gniti. Prob. min. Substantia prædicamentalis & contrahibilis, est quædam natura & non conceptus; non enim in prædicamentis ponuntur conceptus sed naturæ. Atqui natura se tenet ex parte objecti. Ergo &c.

Confirm. 1mo. Potentialitas objectiva, quam involvit genus, non tantum in imperfecto nostro concipiendi modo fundatur, sed in ipsa natura rei præbentis intellectui fundamentum hujusmodi potentialitatem concipiendi. Si enim hujusmodi potentialitatis nullum in natura divina fundamentum esset, malè assereretur, Deum ex genere & differentia componi: cum igitur per Adversarios hujusmodi compositio bene & cum ratione asseratur. Ergo in eorum sententia potentialitas, saltem fundamentalis, non solum ex parte conceptus, sed etiam ex parte naturæ in Deo reperiri debet.

Confirm. 2do. Vel conceptus, quo intelligitur, Deum componi ex genere & differentia, est fictitius, vel verus: si fictitius, tunc hoc ipso nulla est compositio: si verus, tunc debet esse conformis suo objecto, scilicet naturæ divinæ; ac proinde, & quidem à priori ex parte naturæ ratio generis & differentiæ, & consequenter potentialitas, locum habebunt.

Ratio est 3tio. Quia responsio ad Argumentum 3tium. cit. §. 2. prolatum ponit in Deo aliquid inconveniens: maxime enim inconveniens est ponere Deum in certa specie subijcibili; quid enim hoc aliud est, quam tollere à Deo infinitatem?

Neque dicatur, Deum quidem poni in certa specie, sed tantum logicè & in nostro conceptu. Nam contrà est: Vel conceptus ille habet fundamentum in ipsa Dei natura, vel nullum habet: si primum; certè in ipsa Dei natura erit ratio speciei subijcibilis, quod actui purissimo repugnat: Si secundum; frustra & absurdè

intellectus in Deo fingit hujus speciei conceptum.

Ratio denique 4ta. est, quia responsio ad 4tum. & 5tum. Argumentum cit. §. 2. imò totum Adversariorum fundamentum falsò laborat supposito; quasi nimirum ratio substantiæ prædicamentalis univocè de Deo & creaturis prædicaretur. Hoc quidem jam præcedenti paragraphò responsione ad 3tium. Argumentum fuit refutatum. Operæ tamen pretium est, ut falsum istud fundamentum ulterius adhuc evertatur.

Undè sic conficitur Argumentum: Deus est substantia à se & per essentiam, creatura verò ab alio seu per participationem. Ergo non eodem modo seu univocè substantia de Deo & creatura prædicari potest. Nec valet si dicatur, hanc diversitatem oriri ex ratione differentiali, non verò ex ratione communi & generica; nam utrobique substantia significat *Ens per se subsistens*. Sed contrà est 1mo. quòd hæc responsio supponat id, quod est in questione; queritur enim, an detur ratio substantiæ, quæ sit communis Deo & creaturis. Contrà est 2do. quòd substantia in Deo, in suo esse formali constitutivo abstrahendo ab omni differentia sibi superaddita, sit diversa à substantia in creatura. Ergo utrobique non eadem aut univoca est. *Prob. ant.* Ratio formalis constitutiva ipsius substantiæ in Deo est essentialiter ipsum *esse* plenissimum. Atqui essentialiter ipsum *esse* plenissimum non est univocum in Deo & creaturis, ut patet. Ergo &c. *Prob. maj.* Si queratur per quid Deus formaliter subsistat, necessario responderi debet, per hoc, quòd sit essentialiter ipsum *esse* plenissimum; sicuti si queratur, per quid homo formaliter sit, responderi debet, per hoc, quòd sit animal rationale. Ergo sicut de ratione formali constitutiva ipsius ho-

hominis est esse animal rationale, sic pari modo de ratione formali constitutiva ipsius substantiæ in Deo erit essentialiter ipsum *esse* plenissimum. Præterea, quamquam substantia definiri solet, quod sit *Ens per se subsistens*, nihilominus verbum *subsistens* non sumitur participialiter, qua ratione significat actuale exercitium existendi; sed nominaliter duntaxat, prout nempe significat existentiam in actu signato, & aptitudinem atque intrinsicam exigentiam ad existen-

dum. Undè ab ipsismet Adversariis substantia definiri solet *Ens per se existivè subsistens*. Sola igitur aptitudo ad subsistendum per se erit de ratione formali constitutiva substantiæ; consequenter cum à Deo exulat omnis aptitudo & potentia, sic ratio formalis constitutiva substantiæ non est univoca in Deo & creaturis: ac proinde in Deo implicat omnis compositio rationis, seu ex genere & differentia.

EXERCITATIO QUINTA.

De medio, in quo Deus cognoscit creaturas possibles.

Ad Cap. 5. §. 2. n. 174. part. 1. Tractatus I. Tom. II. Theologiæ nostræ, qui est de Deo Uno & Trino.

Status hujus quæstionis præcipuè in hoc consistit, an Deus solum in se ipso seu in sua essentia tanquam in medio prius cognito, cognoscat creaturas possibles, an verò etiam immediate in se ipsis.

§. I.

87 *Quædam necessariò supponenda expenduntur.*

Supp. 1mo. contra Aureolum (*) Deum cognoscere omnes creaturas, non solum secundum illud esse eminens, quod habent in Deo, sed etiam secundum suum esse formale, quod habent vel habere possunt in se ipsis: tum quia

alioquin Deus non cognosceret creaturas, sed tantum suam essentiam; illud quippe eminens, quod habent creaturæ in Deo est ipsissima essentia divina: tum quia Scientia Dei non esset perfectissima, cum se non extenderet ad cognoscibile in particulari.

Supp. 2do. Deum cognoscere creaturas possibles in se ipso, ut in objecto primario, in quo videntur omnes convenire. Et ratio est; quia creaturæ sunt tantum objectum secundarium divini intellectus, Deus verò primum. Atqui quælibet potentia fertur in objectum secundarium, sub ratione primarii, quod est illud in primario attingere. Ergo cognoscit Deus creaturas in se ipso ut objecto primario. Præterea ob-

(*) Aureolus (Petrus) Verberis ad Orlam fluvium in Picardia natus: Ord. FF. Minorum S. Francisci celeberrimus suæ ætatis Theologus. Primum Professor in Universitate Parisiensi, ubi Doctor sacundus appellatus est; postea Provincialis in Aquitania, & denique a. 1310. vel 1311. Archiepiscopus Aquisensis. E vivis excessit an. 1312. vel 1313. subtilis ingenii vir, & novarum opinionum auctor.

objectum primum est, cujus virtute cetera intelliguntur. Atqui hujusmodi est essentia divina, quæ est sola ratio motiva divini intellectus. Ergo, &c.

Supp. 3to. Deum cognoscere creaturas non solum in se ipso ut objecto primario, verum etiam ut mediò aut causâ prius cogniti. Ratio est; quia non potest aliqua causa comprehendere, nisi cognoscatur effectus in ea contentus. Atqui Deus est causa continens eminenter omnes creaturas, & se ipsum comprehendens. Ergo in se, ut in causâ, omnia cognoscit.

Confirm. Unumquodque eo modo cognoscitur in alio, quo in eo continetur. Atqui creaturæ sunt eminenter in Deo seu in causâ. Ergo in illa, ut in causâ, à Deo cognoscuntur.

Neque dicas, Deum omnia unico ac simplicissimo intuitu cognoscere, ac proinde prius non cognoscere essentiam, tùm alia, quæ sunt ab ea distincta. Nam

Dicimus hoc verum esse, si per prius intelligatur prioritas temporis aut durationis; secus verò, si intelligatur prioritas rationis, quatenus scilicet ex parte objectorum, quæ cognoscuntur, unum concipitur à nobis velut ratio, quæ Deus aliud cognoscit, eò quod unum sit Deo magis conjunctum quàm aliud.

His ita suppositis, modò dispiciendum, an Deus creaturas in sua essentia, ut in causâ, aut saltem mediò prius cognitò ita cognoscat, ut nunquam eas in se ipsis videat: an verò utroque modo cognoscat. Primum tuerentur Thomistæ. Alterum Theologi illi, quos Recentiores vocant.

§. II.

88 *Proponuntur & solvuntur Argumenta Thomistarum pro prima sententia.*

Argumentum unum sumitur ab auctoritate S. Patrum. S. Dionysius P. Cartier Theol. Tom. IV.

de div. nom. cap. 7. sic ait: *Deus ea, quæ sunt, noscit non verum notitiâ, sed sui; non enim secundum visionem singulis se immittit, sed secundum causâ continentiam seit omnia.* Et infra: *Divina sapientia, inquit, se ipsum cognoscens seit omnia.*

S. Ambrosius Tract. de Symb. cap. 1. hæc eloquitur: *Licet omnia celestia, ac terrestria, ac minima quæque perspicat Deus, nil tamen extra se ipsum intelligere, sed singula in se intueri dicitur.*

S. Augustinus lib. 15. de Genes. ad litt. cap. 15. hæc habet: *Deus in se ipso, qui vita est, vidit omnia, quando fecit, & sicut vidit ea, ita fecit, non præter ipsum vident, sed in se ipso.*

S. Thomas bñc art. 5. seu 1. p. q. 14. a. 5. expressè ait: *Deus se ipsum videt; alia autem à se videt non in ipsis, sed in se ipso.* Item lib. 1. cont. Gert. cap. 67. sic loquitur: *Cognitio Dei est de rebus omnibus per causam; se enim cognoscendo, qui est omnium causa, alia quasi per suos effectus cognoscit.*

Resp. Adversæ partis Theologi breviter. Patres his verbis solum velle, à Deo non cognosci res per species ab ipsis emendicatas; non tamen negare cognosci à Deo directè in se ipsis.

Argumentum adun petitur à variis 89 rationibus Theologicis. 1ma. Intellectui perfectissimo repugnat duplex modus cognoscendi, quorum unus sit perfectior altero. Atqui divinus intellectus est perfectissimus. Ergo repugnat ei hujusmodi cognoscendi modus. Subl. Atqui modus cognoscendi creaturas in divina essentia est longè perfectior, quàm cognoscendi eas immediatè in se ipsis. Exgo &c.

Resp. AA. *Diff. maj.* Intellectui divino repugnat duplex modus cognoscendi, quorum

K k k k k k

quorum unus sit perfectior altero ex parte actûs, *conc.* ex parte objecti, *neg. maj.* Itaque duplex est in Deo creaturarum cognitio, per unam cognoscuntur mediâtè & indirectè in essentia divina ut perfectè & comprehensivè cognita; & per alteram cognoscuntur directè in se ipsis independentè ab omni medio: prima respicit directè essentiam divinam, creaturas verò indirectè; secunda verò directè fertur in creaturas, & indirectè in ea, quæ in creaturis cognitis cognosci possunt. Undè manifestum est, inquirunt, objectum primæ cognitionis esse aliquid melius quàm objectum secundæ cognitionis; & sic cognitionem primam esse aliquid secundâ melius ex parte objecti: at neutra est alterâ perfectior ex parte actûs; quia neuter modus tendendi in creaturas perfectior est altero: tantæ enim virtutis est Deum omnia alia à se distincta cognoscere directè & immediatè, quantæ illa cognoscere mediâtè seu in alio; nam ex utroque arguitur intellectus simpliciter infinitus in ratione intelligentis.

Inst. Si Deus aliqua cognitione cognoscit directè & immediatè creaturas, aliqua Dei cognitio specificatur à creaturis. Falsum consequens; quia hujusmodi specificatio in Deo importat imperfectionem. Ergo & antecedens.

Resp. Neg. seq. maj. Nam, ut docet S. Thomas *hic* q. 14. a. 5. ad 3. in tantum objectum aliquod specificat cognitionem sui, in quantum est causa illius, & ad illam vel per se, vel per speciem sui vicariam concurrat cum intellectu, à quo cognoscitur; at creaturæ cognitionem illam, qua à Deo directè & immediatè cognoscuntur, nullatenus pariunt, sed purè terminant. Ergo non specificant cognitionem illam, qua à Deo cognoscuntur directè & immediatè in se ipsis.

Ratio 2da. Eo modo cognoscuntur 90 creaturæ à Deo, quo repræsentantur ei, per speciem, qua intelligit. Atqui non repræsentantur in se & ratione sui ipsarum. Ergo immediatè in se ipsis non cognoscuntur. *Maj.* videtur certa; nam cum ex objecto & potentia, media specie, generetur notitiâ, ut habet axioma, palàm fit nihil intelligi posse nisi administrulò speciei objectum repræsentantis. *Min.* est Adversariorum, qui ultrò facientur, Deum cognoscere creaturas immediatè in se ipsis absque eo, quòd ab ipsis species emendicet. Ergo, &c.

Resp. AA. Neg. suppos. majoris. quòd scilicet Deus creaturas per species intelligat; potest enim, nec implicat, dari intellectum se ipso ita completum, quin indigeat concursu speciei ad intelligendum. Ergo hujusmodi intellectus Deo denegari non debet.

Ratio 3tia. Intellectus divinus nullam 91 potest accipere perfectionem à creatura. Ergo non potest ei uniri immediatè per modum objecti primarii. *Ant.* patet. *Prob. conf.* Quia intellectus quodammodo perficitur ab objecto sibi unito; siquidem ratione illius fit potens proximè ad intelligendum, cum sine illo solum esset potens quasi remotè Ergo, &c.

Resp. AA. Ad 1um. Neg. conf. Ad 2dum. *Dist. ant.* Intellectus perficitur ab objecto, si sit primarium & formale, *conc.* Si verò tantum sit secundarium & reale, *neg. ant.* quia sic divina cognitio ab eo nihil habere potest nisi terminationem extrinsecam; siquidem cognitio Dei jam plenè est constituta & perfecta, seu specificata à suo objecto primario, nimirum essentia divinâ.

Ratio 4ta. Bonitas creata non potest 92 directè & immediatè terminare actum voluntatis divinæ. Ergo nec veritas creata actum intellectus divini.

Resp.

Resp. AA. *Neg. ant.* Nam voluntas increata duplici virtualiter actu amat, v. g. creaturas possibles uno, scilicet mediât & indirecte propter bonitatem præstatam suæ essentiæ, cujus sunt imitationes quædam ac participationes possibles; altero autem directe & immediât propter earum propriam bonitatem & amabilitatem intrinsicam non repugnantem, atque aptam ad terminandum actum amoris, qua præsuppositâ non potest voluntas divina non habere actum simplicis complacentiæ.

93 Ratio denique ista. Cognitio possibilem in se ipsis est supervacanea, & proinde Deo indigna. Ergo, &c. *Prob. ant.* Quia cognitio divina, prout terminatur ad Deum & ad possiblem in Deo est cognitio comprehensiva Dei; atque adeo absorbens omnem omnino perfectionem in linea cognoscendi. Ergo cognitio immediât terminata ad possiblem, est supervacanea. &c.

Resp. AA. In Deo considerari posset prædicata absoluta, ut est bonitas, Ascitas, &c. tùm prædicata respectiva realia, ut est omnipotentia potens hoc vel illud possibile; tùm denique prædicata respectiva intentionalia, ut est Omniscientia terminata ad possiblem omni modo possibili, scilicet tùm in se ipso, tùm in se ipsis. Jam in forma *Neg. ant.* Ad ejus prob. *Dist. ant.* Est comprehensiva Dei secundum ejus prædicata absoluta & respectiva realia ad creaturas possibles, *conc.* secundum respectiva intentionalia, *neg. ant. & conf.* Quod autem, inquit, hic novus modus cognoscendi importet novam perfectionem, patet, quia cognoscere objectum immediât de se est bonum appetibile & perfectio.

§. III.

Proponuntur & solvuntur Argumenta 94
eorum Theologorum, qui asserunt
Deum creaturas immediât in se
ipsis videre &c. &c.

Argumentum primum. Non implicat Deum immediât per se ipsum uniri intellectui creato in ratione speciei intelligibilis ad visionem & cognitionem claram ipsius Dei. Ergo nec è converso quod creatura immediât per se ipsam uniat intellectui divino in ratione speciei intelligibilis ad cognitionem ipsius creaturæ.

Resp. AA. *Neg. conf. & parit.* Disparitas est, quia ex eo, quod creatura uniat intellectui divino immediât per se ipsam in ratione speciei, sequitur, quod creatura sit principium divinæ intellectiōis, quod dici non potest; bene tamen potest dici, quod Deus sit principium visionis, qua videtur à Beatis. Unde non est paritas. Præterea sequeretur intellectum divinum perfici à creatura, quod implicat; non autem implicat, quin imò summè conveniens est, ut intellectus creaturæ perficiatur per divinam essentiam.

Argumentum 2um. Creaturæ cognoscuntur à Deo omni modo, quo sunt cognoscibiles. Atqui sunt cognoscibiles immediât in se ipsis. Ergo, &c. *Maj.* constat, alioquin virtus Dei cognoscitiva non esset infinita. *Min.* etiam patet, sic enim creaturæ à nobis cognoscuntur.

Confirm. Intellectus divinus est præstantior humano. Ergo si intellectus humanus creaturas in se ipsis cognoscere potest, poterit etiam intellectus divinus.

Resp. AA. ad arg. *Dist. maj.* Cognoscuntur omni modo non dicente imperfectionem, *conc.* Secus, *neg. maj.* Vel
K k k k k k a aliter,

aliter, Cognoscuntur omni modo, quo sunt cognoscibiles ex parte objecti, *conc.* ex parte actus, seu cognoscentis, *neg. maj.* id est, in creatura nullus est modus cognoscibilitatis, qui Dei cognitioni subterfugiat; at non est necesse, ut Deus omnibus modis illis cognoscat, quibus alii intelligentes illas cognoscere possunt. Potest etiam absolute negari *Maj.* Nam ista veritas, v. g. *Homo est risibilis*, potest cognosci simplici intuitu, aut per discursum & cognitione à priori, aut à posteriori & similiter cognitione evidenti, vel confusa, &c. & tamen non potest Deus illam cognoscere omnibus modis istis, quia multi ex eis involvunt imperfectionem; quapropter quod Deus haud ita cognoscat, non oritur ex impotentia divinæ intellecturalitatis, sed ex summa ac infinita ejus perfectione, quæ in suo modo cognoscendi imperfectionem non admittit.

Ad Confirm. Resp. eodem modo, *neg. conf.* Sicut non valet: *Homo cognoscit discurrendo; ergo multò melius Deus; nam potius ex infinitate divinæ intellectualitatis infertur contrarium.*

Ex quo, inquirunt, ruit etiam aliud Adversariorum argumentum, dum dicunt Angelis & animæ Christi competere duplicem creaturarum cognitionem, unam in se ipsis immediatè, & alteram in Verbo; cur ergo non etiam in Deo? Nam ratio discriminis in hoc sita est, quod Angeli & anima Christi ad duplicem illum cognoscendi modum habeant diversa principia; primò nempe essentiam divinam in ratione speciei intelligibilis, quæ est principium cognitionis creaturarum in Verbo; Secundò, species infusæ, quæ sunt principium cognitionis creaturarum in se ipsis: non sic autem Deus, ut jam dictum est.

Inst. Videre rem in se ipsa est perfectio. Ergo à Deo removeri minimè debet.

Resp. *Dist. ant.* Est perfectio respectu intellectus, cujus intellectui non repugnat specificari ac pendere ab objecto creato, *conc.* cujus intellectui hujusmodi dependentia repugnat, *neg. ant.* Vel aliter: Videre rem in se ipsa est perfectio, quæ tamen includat quamdam imperfectionem, videlicet dependentiam ab objecto creato, *conc.* Secus, *neg. ant. &c.* Præterea hujusmodi cognitio ex hoc quamdam respectivè imperfectionem involvit, quod non sit perfectissima; cum enim in ea interveniat sola scientia vespertina, & hæc ignobilior sit scientiâ matutina, liquet, quod hic cognoscendi modus creaturarum in se ipsis, non sit perfectissimus, ac propterea à Deo removendus.

Urg. Res clariùs cognoscitur in se ipsa, quàm in causa. Ergo hujusmodi cognoscendi modus est perfectissimus.

Resp. *Dist. ant.* Res clariùs cognoscitur in se ipsa, quàm in causa secunda, *conc.* quàm in causa prima, quæ omnes omnino rei differentias eminentissimò continet modò. *Neg. ant. & conf.*

Urg. Cognitio intuitiva est, qua res cognoscitur in se ipsa. Atqui Deus habet cognitionem intuitivam rerum. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Qua res cognoscitur in se ipsa ex parte rei cognitæ, *conc.* ex parte medii cognitionis, *neg. ant.* id est, ut cognitio sit intuitiva, oportet, ut cognoscatur modus, quo res est in se ipsa; non tamen oportet, ut sic immediatè res cognoscat, sed sufficit, quod cognoscat per medium, in quo repræsentetur.

Argumentum 3tium. Cognitio, qua Deus cognoscit creaturas, est practica. Ergo terminatur ad ipsas immediatè & primariò, & non ad divinam essentiam. Ant. est S. Thomæ *bic q. 4. art. 8. & ult. Conf. prob.* Quia cognitio practica non potest immediatè terminari ad divinam essentiam, upotè quæ non est res operabilis. Ergo &c.

Con-

Confirm. Quia providentia Dei immediate terminatur ad creaturas. Ergo etiam cognitio. *Prob. cons.* Quia providentia est actus intellectus divini.

Resp. *Dist. cons.* Terminatur immediate ad creaturas, ut practica est, *conc.* ut precise cognitio est, *neg. cons.* quia sic terminatur immediate ad Deum, unde non valet hæc consequentia: *Cognitio Dei ut practica terminatur immediate ad creaturam.* Ergo cognitio Dei absolute terminatur immediate ad creaturam; quia arguitur à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter. Et per hoc etiam patet responsio ad Confirm.

97 Argumentum 4um. Deus amat creaturas immediate in se ipsis. Ergo etiam eodem modo & in se ipsis cognoscit eas. *Cons.* patet; quia amor sequitur cognitionem. *Prob. ant.* Quia amat eas secundum esse, quod habent in se ipsis distinctum ab esse Dei, ut docet S. Thomas *bic q. 20. a. 3. ad 3.*

Resp. *Neg. ant.* & ad *prob.* Resp. quod licet creaturæ secundum suum proprium esse, & quod habent in se ipsis extra Deum, sint objectum terminativum divini amoris sicut & divinæ cognitionis, tamen non terminat illum immediate sed tantum mediatè, mediante scilicet divina essentia; ejus enim bonitas amata à se est ratio amandi alia extra se, ut docet S. Thomas *bic q. 19. a. 3. ad 4.*

Dices. Deus odit aliquas creaturas & quidem immediate. Ergo saltem illas cognoscit immediate. *Cons.* videtur certa. *Ant.* verò quoad primam partem multipliciter constat ex S. Scriptura, præsertim Psal. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Secunda autem pars probatur ex hoc, quia alioquin pro priori deberet suam essentiam odio habere, sicut enim Deus amat hominem in sua essentia prius amata, sic à pari deberet eum odio habere in sua essentia prius odio habita.

Resp. Deum nihil odio habere neque mediatè, neque immediate, sed omnia, quæ sunt, amare, ut docet S. Thomas *bic q. 20. a. 2. & 1. cont. Gent. cap. 96.* cujus ratio est; quia nemini vult malum ut ei malum est, quod requiritur ad rationem odii. In forma igitur, *Neg. ant.* si sermo sit de odio propriè dicto, quod est contrarium amoris. Ad illius *prob.* dicendum, quod Deus dicatur odio habere peccatorem, non positivè, volendo ei malum quæ malum, sed tantum negativè, quatenus non vult ei supremum bonum beatitudinis; vel quatenus vult punitionem illorum propter bonum suæ justitiæ.

Argumentum 5um. Status, quem 98 habent res in se ipsis, dissimilis est statui, quem habent in Deo; nam in se ipsis sunt defectivæ, in Deo autem sine defectu. Ergo nisi Deus etiam res in se ipsis cognoscat, eorum defectus videre non poterit.

Resp. *Dist. ant.* Est deformis in modo *essentiæ*, *conc.* in modo *representandi*, *neg. ant.* Nam representant res secundum eorum defectum per oppositam formam, scilicet per perfectionem; sicut enim tenebræ cognoscuntur per lucem, quæ privant, sic Deus dum per suam essentiam intuetur bonitatem ac perfectionem, quæ in subiecto esse deberet, hoc ipso videt illius defectus.

Inst. Saltem hujusmodi defectus, sicut & peccata, atque entia rationis non potest cognoscere in sua essentia tanquam in causa. Ergo &c.

Resp. Ut prius, Deum cognoscere mala per bona creata, quibus opponuntur; & quia boni, per quod malum cognoscitur, Deus est causa, sic omnia in se ipso, ut in causa, cognoscit, non quia mali causa sit, sed quia est causa boni, per quod malum cognoscit. Idem dicendum de entibus rationis.

K k k k k k 3

Argu-

39 Argumentum 6tum. Deus cognoscit creaturas non secundum illud esse eminentiale, quod habent in essentia divina, sed etiam secundum suum *esse* formale. Ergo etiam ab eo cognosci debent in se ipsis. *Ant.* patet ex §. 1. *Prob. co. 3.* Creaturæ in Deo non sunt secundum suum *esse* formale, alioquin Des esset, v. g. Leo. Ergo si Deus eas cognoscit secundum hoc suum *esse* formale, palam fit, quod eas extra suam essentiam cognoscere debeat.

Resp. Neg. conf. Ad ejus *prob. Diss. ant.* Creaturæ in Deo non sunt secundum suum *esse* formale, in *esse* entitativo, *conc. ant.* in *esse* intelligibili & representativo, *neg. ant. & conf.* Essentia quippe divina, ut modificata ideis divinis, representat res prout sunt in se ipsis, non aliter ac Artifex sua opera in suis ideis præhabet, non quidem in *esse* entitativo, sed tantum in *esse* intelligibili.

§. IV.

100 *Declaratur quænam sententia sit alteri præferenda.*

Quandoquidem intellectus cognoscere nequit veritates creatas, quin eas comprehendat; comprehensio autem veritatis creatæ haberi nequit, nisi omnes illius causæ cognoscantur, & quia præcipua causa veritatis creatæ est Deus; sic videtur, Deum non posse cognoscere veritates creatas, nisi in se ipso tanquam medio, & causâ prius cognitâ. Id sanè videntur docuisse SS. Patres suprà laudati; prout de SS. Dionysio & Thomâ ultro fateri debent adversæ opinionis patroni.

Undè ad Responsonem auctoritatis eorumdem SS. Patrum adjectam dicimus, eam non habere sufficientem veritatis speciem. Imo. siquidem SS. Patres ex eo probant Deum non cognoscere crea-

turas in se ipsis; quia cognoscit eas in se ipso. Ergo non solum docent, Deum non cognoscere creaturas in se ipsis, ex eo, quod non emendicet ab eis species; sed sanè ex eo, quod eas cognoscit in sua essentia. 2do. Hac dicendi ratione nihil speciale Deo tribuerent SS. Patres, quod Angelis convenire nequeat: Angeli quippe non intelligunt per species à rebus emendicatas, cum eas habeant in sua ratione infusas. Atqui hoc est alienum à mente SS. Patrum, cum eorum intentum sit demonstrare cognitionem creaturarum in intellectu divino longe esse diversam à cognitione intellectûs creati. 3tio. Cognosci aliquid cognitione immediata est verè ac propriè cognosci in se ipso. Atqui SS. Patres absolute negant creaturas à Deo cognosci in se ipsis. Ergo etiam negant eas cognosci cognitione ad illas immediate terminata. Et sanè cum S. Thomas cit. q. 14. a. 5. ex instituto inquirat, an Deus videat creaturas in se ipsis vel in se ipso, non debuisset absolute asserere Deum non videre creaturas in se ipsis; sed oportuisset eum uti quadam limitatione, quemadmodum faciunt Adversarii, si veram esse eorum distinctionem agnovisset. Vel ergo S. Thomas in hac quæstione fuit diminutus, vel certè Adversariorum responso non subsistit. Et certè clariora sunt hujus S. Doctoris verba, quam ut in alienum sensum detorqueri valeant; *Deus, inquit, se ipsum videt in se ipso, alia autem à se videt non in ipsis, sed in ipso, in quantum essentia continet similitudinem aliorum ab ipso, id est, in quantum gerit vices speciei aliorum.*

Ad Responsonem ad primum Argu-
mentum ex ratione petitam dicimus, quod modus cognoscendi creaturas in divina essentia sit longè perfectior quam modus eas cognoscendi in se ipsis non solum ex parte objecti, verum etiam ex parte

parte actûs, quod manifestè patet ex S. Augustino lib. 11. de Civ. Dei c. 7. ubi ait : *Cognitio creaturæ in se ipsa decoloratior est, quàm cum in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte, per quam facta est.* En quomodo hic S. Doctor cognitionem decoloratiorem seu minùs perfectam non refundit in objectum, sed certè in actum, seu in ipsum modum cognitionis ac tendentiz.

Responsio autem data ad Inst. sanè non est ad mentem S. Thomæ; quia ibi docet, quòd in tantum objectum aliquid specificet, in quantum est principale intentum, in quo alia cognoscuntur, unde postea infert, non oportere, quòd intelligere divinum per aliud, quàm per suam essentiam specificetur; ibid. enim in \odot dicit: *Deus alia à se non in se ipsis, sed in se ipso, seu in sua essentia videt.* Præterea mens S. Thomæ magis declaratur lib. cont. Gent. cap. 48. ubi sic loquitur: *Operatio intellectualis speciem & nobilitatem habet secundum id, quod est per se primò intellectum, cum hoc sit ejus objectum; si igitur Deus aliud à se intelligeret quasi per se & primò intellectum, ejus operatio intellectualis speciem & nobilitatem haberet ab alio quàm ab ipso: hoc autem est impossibile, cum ejus operatio sit ejus essentia; & hoc, quippe Ens à se, nequeat ab alio distincto à Deo speciem capere; sic igitur impossibile est, quòd intellectum à Deo primò & per se sit aliud ab ipso.*

102 Responsio ad Argumentum 2dum allata itidem pugnat contra doctrinam ejusdem S. Thomæ. Nam cit. q. a. 5. in \odot . Et in *Solutione* ad 3. docet essentiam divinam esse speciem intelligibilem, qua Deus se ipsum & creaturas cognoscit. Pugnat etiam contra rationem: nam sicut implicat dari voluntatem, quæ sit volitionis principium, nisi media apprehensione objecti; ita pariter implicat

dari intellectum, qui sit intellectionis principium, sine concursu objecti contra ipsum constituti, in ratione intelligibilis. Atqui objectum, ut concurrens objectivè ad intellectionem, gerit munus speciei. Ergo implicat, intellectum sine specie esse principium intellectionis.

Contra Responsionem ad Argumentum 3tum. facit 1mo. quia quod in se ipso cognoscitur est immediatum cognitionis objectum. Atqui quod est immediatum cognitionis objectum est per se primò cognitum, & consequenter primarium cognitionis objectum. 2do. Vel creaturæ ut à Deo cognitz in se ipsis sunt objectum subordinatum divinæ essentiz, vel non: si primum; ergo non cognoscuntur nisi dependenter ab essentia divina: Si secundum; ergo sunt objectum primarium, ac proinde ab iis perficitur intellectus divinus.

Responsio data ad Argumentum 4tum¹⁰³. iterum adversatur menti S. Thomæ, qui hic q. 19. a. 2. ad 2. sic disserit: *In his, qua volumus propter finem, tota ratio movendi est finis, & hoc est, quod movet voluntatem: Undè cum Deus alia à se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, non sequitur, quòd aliquid aliud moveat voluntatem suam, nisi bonitas sua, & sic, sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia à se vult volendo bonitatem suam.* Et rursus in *solut.* ad 3. *Ex hoc, inquit, quòd voluntati divina sufficit sua bonitas, non sequitur, quòd nihil aliud vult, nisi ratione sua bonitatis: sicut etiam intellectus divinus, licet sit perfectus, ex hoc, quòd essentiam divinam cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.*

Responsio denique ad Argumentum 104tum data non videtur subsistere; nam ex ea sequitur, quòd, cum modus cognoscendi creaturas in se ipsis importet perfectionem (ut habet Responsio) etiam divina

divina cognitio ab hoc modo cognoscendi creaturas in se ipsis perfectior reddatur, ac proinde creaturæ concurrent ad perfectionem divinæ cognitionis, quod tamen admittere nolunt Adversarii. Dicendum itaque, quod huiusmodi cognoscendi modus tantum rationem cuiusdam perfectionis in intellectu creato habeat, nusquam autem in intellectu divino. Nam sic conficitur Argumentum: Vel huiusmodi cognitio possibilem in se ipsis

spectat ad perfectionem divinæ cognitionis, vel non: si dicatur quod non; ergo est superflua: si dicatur quod sic; contrā est, quia eo ipso, quod cognitio divina comprehendat divinam entiam, & omnia, quæ in ipsa continentur, adæquat intrinsecam Dei cognoscibilitatem, atque adeo est cognitio Dei perfectissima; ergo cognitio possibilem in se ipsis nequit conferre ad perfectionem divinæ intellectionis.

EXERCITATIO SEXTA.

De præsentia præteritorum, præsentium, ac futurorum in æternitate.

Ad §. 5. cap. 3. Part. 1. Tract. 2. de Deo Uno & Trino Tom. 2. Theol. nost.

Quod Deus futura omnia sibi habeat præsentia intentionaliter ab æterno, quatenus omnia cognoscit simul, quæ successivè erunt, non dubitatur; sicut enim potest quis ex alta turri simul videre homines sibi succedentes; ita potest Deus ex editissima æternitate sua ea simul prospicere, quæ erunt successivè futura in æternum. Controvertunt duntaxat quidam Theologi inter se, an scilicet futura habuerint ab æterno in æternitate divina non solum præsentiam intentionalem explicatam, sed etiam realem? Quam controversiam sequentibus paragraphis usitata hæcenus methodo expedimus.

§. I.

106 Nonnulla præmittuntur ad meliorem dicendorum notitiam.

Advertendum 1mo. quod Æternitas nihil aliud sit, nisi duratio infinita,

indivisibilis, & tota simul; definitur enim à Severino Boëtio lib. 5. de consol. philosoph. prosā 6. *Interminabilis vita tota simul & perfecta possessio*. Dicitur *possessio*, id est, duratio firma & stabilis; non verò fluxa instar nostræ.

Dicitur etiam *tota simul*, per quod excluduntur partes & successio, quæ in durationibus creatis inveniuntur. Dicitur quoque *perfecta*, ut denotetur purissima illius actualitas; atque omnis imperfectio, quæ creatas durationes comitari solet, removeatur. Dicitur ulterius *vita*; quia in viventibus durare est vivere, sicut desinere est mori. Dicitur denique *interminabilis*, per quod denotatur, æternitatem carere initio & fine.

Advertendum est ado. tripliciter concipi posse realem rerum in æternitate præsentiam 1mo. Sic, quod res ab æterno producta fuerit per quamdam actionem

§. I.

nem anticipatam prævenientem temporalem illius productionem. 2do. Quòd existentia rei futuræ se adæquatè extendat ad totam æternitatem, qualiter se extenderet tempus infinitum si daretur. 3tio. Sic, quòd æternitas extendatur ad illam temporis differentiam, in qua res contingenter futura habebit suam existentiam. Et de hac ultima rerum in æternitate præsentia hùc quæstia movetur.

Advertendum 3tio. Hæc duo, nimirum *Rem esse ab æterno*, & *Esse Deo præsens ab æterno in mensura æternitatis*, quæ à nonnullis confundi solent, omninò inter se differre. *Rem enim esse ab æterno*, est eam coexistere ad totam æternitatem, eo serè modo, ut jam dictum est, quo illi coextenderetur tempus infinitum, si daretur; siquæ deberet illi commensurari secundum omnes virtualitates, quas in se æternitas continet. *Rem autem esse Deo præsens ab æterno in mensura æternitatis secundum suum esse physicum* plus non dicit, quàm quòd differentia temporis, in qua res aliquando habebit existentiam, nunc & ab æterno ambiatur ab æternitate, illique secundum quamdam ejus virtualitatem correspondeat. pro quo

Advertendum 4to. Quòd sicut esse divinum, quamvis simplicissimum, æquivalet multis perfectionibus, quæ in rebus creatis inveniuntur; atque adeò virtualiter distinctas in se contineat formalitates; ita pariter, licet ejus æternitas sit prorsus indivisibilis, ipsa tamen habet extensionem quamdam virtualem, seu sùus virtualiter distinctos per correspondentiam ad nostrum tempus, v. g. unus sinus, seu, si mavis, formalitas correspondet temporì præterito, alia formalitas temporì præsenti, & alia denique temporì futuro. His ita prænotatis sic

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Proponuntur & resolvuntur Argumenta affirmantium præterita, præsensia, ac futura Deo realiter in æternitate esse præsensia.

Argumentum 1mum. desumitur ab auctoritate SS. Patrum. *Quid est præsensia*, inquit S. Augustinus lib. 2. ad Simplician. q. 2. nisi futurorum scientia? quid autem futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora. Item lib. de prædest. & grat. c. 5. ait: *Apud Deum jam natos esse homines*. Et lib. 4. de Trin. c. 17. *Apud Deum*, inquit, *præterita & futura sunt*. Et c. ult. sic ait: *Apud Deum nec præterita transeunt, & futura jam facta sunt*.

S. Gregorius lib. 20. Moral. c. 24. *Quomodo*, inquit, *est præsensia*, dum nulla, nisi qua futura sunt, præsentiuntur? & scimus, quia Deo futurum est nihil.

S. Ildorus lib. 2. de sum. bon. c. 6. sic ait: *Omnia tempora præcedit divina æternitas, nec in Deo præteritum, præsens & futurum, sed omnia præsensia in Deo dicuntur, quia æternitate sua cuncta completitur; aliqui mutabilis est Deus credendus, si ei successiones temporum adscribantur*.

S. Petrus Damiani opusc. 36. Epist. 4. *Omnipotenti Deo*, inquit, *non est heri vel cras, sed bodie sempiternum, cui nihil defuit, nihil accedit*.

Ex his jam sic argumentari licet: Quamvis Artifex sui artefacti ideam habeat, ipsique sit præsens objectivè in intellectu, non potest tamen dici, quòd

Llllll

ip-

ipsum artefactum ei non sit futurum. Item licet in mentibus Prophetarum fuerit præsentia objectiva earum rerum, quas vaticinabantur, non potest tamen dici, quod ejusmodi res illis non fuerint futuræ, nec eorum habuerint præscientiam; cum igitur ex SS. Patribus modò laudatis constet Deo nihil esse futurum, sequitur manifeste, quod res non tantum objective, sed etiam realiter sint ei præsentis in æternitate. Et hæc est ratio, cur communiter SS. Patres in Deo non dari propriè præscientiam velint, quia nempe hæc tantum sit futurorum scientia, Deo autem omnia sint præsentia, Unde S. Anselmus ait: *Præscientia Dei propriè non dicitur præscientia, cui enim omnia sunt præsentia, non habet futurorum præscientiam, sed præsentium scientiam.*

Resp AA. 1mo. SS. Patres tantum negare suis locutionibus dari præteritum & futurum respectu Dei, quod verissimum est; sed ad hoc verificandum sufficit, inquirunt, quod Deus nullam habeat durationem præteritam aut futuram sibi intrinsecam, sic enim fit, quod ex parte Dei nulla rerum detur successio, sed hujusmodi successio se teneat ex parte rerum.

Resp. 2do. SS. Patres non negare veram præscientiam futurorum in Deo, sed tantum imperfectam, quæ nimirum præcedat scientiam futurorum intuitivam, quemadmodum apud nos contingit.

Resp. 3tio. SS. Patres loqui de præsentia objectiva & intentionali; Deus quippe ab æterno omnia cognoscit, & ejus intuitus fertur super omnia, unde certè sunt illi omnia præsentia ab æterno objectivè, scilicet præsentia, neutiquam verò reali & physicè.

108 Argumentum 2dum. petitur specialiter ab auctoritate S. Thomæ: Nam

1. cont. Gent. c. 67. sic ait: *Rerum, quæ apud nos nondum sunt, Deus videt non solum esse, quod habent in suis causis, sed etiam illud, quod habent in se ipsis, in quantum ejus æternitas est præsens sua indivisibilitate omni tempore.* Et 1. p. q. 14. a. 13. in ☉ hæc habet: *Æternitas tota simul existens ambit totum tempus. Unde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia non solum ea ratione, quæ habet rationes rerum apud se præsentis, ut quidam dicunt, sed quia ejus intuitus fertur ab æterno supra omnia, prout sunt in sua præsentia. Ex quo sic conficitur argumentum: S. Thomas contradistinguit præsentiam, quæ res Deo præsentis sunt in sua præsentia, ab illa objectiva, quæ sunt præsentis per rationes rerum seu in ideis, quæ, ut habent adjunctam voluntatem divinam, futura contingentia repræsentant. Ergo S. Thomas non tantum objectivam rerum præsentiam, sed etiam realem in æternitate admittit, alioquin ejus contradistinctio nulla esset.*

Resp. AA. Verba S. Thomæ intelligenda esse de præsentia objectiva, nam intentum ejus erat demonstrare, quod futura contingentia non solum sint in mente divina, in quantum cognoscuntur per ideas ut possibilia & factibilia, sed etiam prout cognoscuntur per scientiam visionis, quæ divinus intuitus fertur super res ipsas intuendo earum existentiam in propria sua temporis differentia, quæ est eorum præsentia: & hæc præsentia adhuc manet objectiva & distincta ab alia præsentia objectiva merè possibilitatis, quæ est objectum simplicis intelligentiæ.

Argumentum 3tium. desumitur ex 109 invariabili scientia Dei. Nam nisi futura Deo essent physicè præsentia in æternitate, Deus sciret aliquid de novo in tempore, quod in æternitate non scivisset. Ergo ejus scientia esset varia-

bi-

bilis. Falsum cons. Ergo & ant. *Prob. seq. maj.* Quia Deus rem, dum ipsa in propria duratione sua existit, videret ut sibi physice præsens, quam antea solum ut futuram cognovisset. Ergo &c.

Resp. AA. Dei scientiam ex hoc non fore mutabilem, sed tantum denominationis videntis mutaretur, sicut mutatur in illo denominatione Domini, Creatoris, &c. absque eo, quod Deus intrinsece mutetur.

110. Argumentum 4tum. petitur ab excellentia ipsius æternitatis. Nam æternitas est duratio infinita, indivisibilis, & tota simul, ut supra dictum est. Ergo æternitas ratione infinitatis continet omnem durationis mensuram, scilicet præteritum, præsens, & futurum; ratione indivisibilitatis suæ autem secundum se totam, id ipsum omne tempus ambit. Et tandem ratione simultatis suæ omni durationi ab æterno coexistit. Ergo Deo ratione suæ æternitatis omnia sunt physice præsentia.

Confirm. Æternitas ambit per modum mensuræ superioris & excedentis omnes differentias nostri temporis, præsentes videlicet, præteriti, & futuri; & omnia, quæ in illis existunt; adeoque his omnibus tota simul formaliter coexistit, baud secus ac immensitas ratione suæ infinitatis secundum se totam coexistit omnibus differentiis locorum. Ergo nulla creatura in aliqua temporis differentia extitura potest esse futura respectu æternitatis, ac consequenter omnia sunt illi realiter præsentia.

Resp. AA. Ex indivisibilitate æternitatis solum inferri posse, quod careat successione sibi intrinseca, non autem extrinseca, scilicet ex rebus fluxis ac successivè æternitati coexistentibus desumpta: sicut arbor in medio fluvii denixa successivè coexistit aquis continuè fluentibus non succes-

sione se tenente ex parte ipsius, sed ex parte aquarum.

Inst. 1mo. Eo ipso, quod duratio aliqua sit infinita & tota simul, debet esse mensura infinitè & immutabili modò mensurans omnes durationes creatas etiam futuras, & quidquid in eis continetur. Atqui eo ipso, quod sit mensura infinitè & immutabili modò mensurans, debet actu omnes illas, & omnia, quæ in eis continentur mensurare, & actu illis coexistere. Ergo ratione sui neque intrinsece, neque extrinsece patitur successionem.

Resp. *Neg. min.* Enimverò sequitur duntaxat hujusmodi futura divinæ æternitati coextitura esse, quando erunt, & quidem sine ulla mutatione in æternitate, cum ipsa careat mutatione intrinseca, ut jam dictum est. Sed non sequitur, quod actu & realiter coexistant: quomodo enim coexisterent æternitati, quæ non existunt in se?

Inst. 2do. Si respectu æternitatis aliquid est futurum, tunc poterit concipi cum aliqua potentialitate ad coexistendum successivè; prius enim se extenderet ad unam durationem, quam ad aliam. Sed hoc omnino repugnat durationi actu infinitæ. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Si respectu æternitatis adæquatè sumtæ, & secundum id, quod dicit in recto, divinam scilicet existentiam, aliquid est futurum, poterit concipi cum potentialitate, *conc.* Si solum secundum id, quod dicit in obliquo & connotativè, ipsam nimirum temporis successionem, *neg. maj.* Unde hic nulla est timenda potentialitas: si enim nulla refunditur potentialitas in immensitatem, quod non coexistat realiter ac physice locis futuris; quia tota mutatio datur duntaxat ex parte ipsorum locorum; cur, quæso, refundatur

potentialitas in æternitatem physicè non coexistentem temporibus, si in eis sola succellio reperiatur.

§. III.

110 *Proponuntur & resolvuntur Argumenta negantium præterita, præsentia, ac futura, Deo realiter in æternitate esse præsentia.*

Argumentum 1mum. ab auctoritate S. Scripturæ petitur, in qua multoties legimus res in tempore creatas fuisse, ac proinde non esse ab æterno. Ex quo sic ulterius urgetur: Si res omnes, ut fide certum est, incepterunt in tempore, tunc aliquando secundum esse reale & physicum nihil fuerunt. Atqui quod aliquando nihil fuit, illud secundum suum esse reale & physicum non existit in æternitate.

Resp. AA. 1mo. *neg. suppos.* quasi dicerent scilicet, res præsentis esse in æternitate per anticipatam earum productionem in æternitate distinctam ab ea, qua producuntur in tempore. Contrarium quippe constat ex §. 1. *Advert.* 3.

Resp. 2do. *Dist. conf.* Ergo non sunt ab æterno præsentis æternitati adæquatè sumtæ, *conc.* inadæquatè sumtæ, *neg.* secundum illam virtualitatem, quæ correspondet illi temporis differentia, in qua res producitur & existit, *neg. conf.*

Ad adjectum Argumentum Resp. *Dist. maj.* tunc aliquando nihil fuerunt in propria mensura, *conc.* in mensura aliena propriam mensuram ambiente, *neg. maj. &c.*

Inst. 1mo. Prius est rem esse in propria duratione & mensura, quam in aliena & superiore; quia ratione illius in hac existit. Ergo quamdiu futura non

existunt in duratione propria non poterunt existere in aliena ut in mensura excedente.

Resp. *Dist. ant.* Si aliena mensura sit finita, *conc.* si sit infinita, *neg. ant.* nam tunc ratione suæ infinitæ extensionis se extendit ad omnia, quæ ambt. Unde ut aliquid ab æternitate contineatur, non requiritur, ut actu existat in propria duratione ac formali mensura, sed sufficit, quod extiterit, vel exiturum sit.

Inst. 2do. Implicat motum sublunarem realiter existere in duratione motus primi mobilis, nisi prius existat in duratione sibi intrinseca & propria. Ergo à parl repugnat cuilibet rei existere in mensura aliena & superiori, nisi prius existat in propria & sibi intrinseca.

Confirm. Nullum prædicatum potest competere rebus in mensura superiori, quod illi repugnat in mensura propria; aliàs mensura superior mutaret naturas rerum. Ergo si existere ab æterno, & Deo coexistere repugnat rebus temporalibus secundum propriam illarum durationem & mensuram, non poterit eis competere ratione mensuræ superioris scilicet æternitatis.

Resp. ad arg. Durationem primi mobilis non esse infinitam in sua mensura, ac proinde non posse mensurare ea, quæ non existunt. At æternitas, cum sit infinita, nullisque durationum terminis coercetur, potest claudere, ac de facto claudit & continet, præoccupatque omnes mensuras omnium durationum futurarum.

Ad Confirm. Resp. Falsum esse antecedens, quod vel ex hoc manifestum sit, quia Corpori Christi in cælo competit esse extensum, divisibilem, & circumscribi à loco, non verò ut in Eucharistia existenti. Potest tamen distinguere;

gui: nullum prædicatum. effentiale potest competere in mensura superiori, quod illi repugnat in propria mensura, *conc.* Si sit tantum accidentale, vel tale, quod convenit rei ex modo existendi, quem habet in mensura superiori, *neg. ant. & conf.*

Inst. 3tio. Si futura coexistere æternitati ab æterno in aliena mensura, hoc ipso coexistere etiam illi ab æterno in propria mensura ut exercitè ea mensurante. Atqui hoc ab Adversariis non admittitur. Ergo &c. *Prob. maj.* Hoc, quod est Antichristum v. g. existere in propria mensura exercitè eum mensurante, jam existit ab æterno, si vera est eorum sententia. Ergo ab æterno existit Antichristus in propria mensura exercitè eum mensurante. *Prob. ant.* Omne futurum existit realiter in æternitate. Atqui Antichristum aliquando exiturum in propria mensura exercitè eum mensurante est aliquid futurum. Ergo Antichristus existit in æternitate jam in propria mensura exercitè eum mensurante.

2do. Quidquid est futurum existit physicè in æternitate. Atqui actio productiva Antichristi est futura. Ergo hæc actio existit physicè in æternitate. Ergo etiam Antichristus physicè productus. Hoc argumentum evidenter concludit, sed repugnat fidei.

Resp. ad. 1mum. *Diff. conf.* Ergo ab æterno existit Antichristus in propria mensura exercitè eum mensurante, ut præoccupatâ & contentâ in mensura superiori ambiente etiam ipsam mensuram exercitè eum mensurantem, *conc.* absolute, & vi alicujus extensionis præviæ Antichristi & durationis præviæ illum mensurantem ad coexistendum æternitati, *neg. conf.* Itaque mensura propria Antichristi etiam exercitè eum mensu-

rans sic est in æternitate existens, ut potius debeat dici mensurata, quàm mensurans; nam ibi non exercet rationem formalem mensuræ saltem ratione sui, sed habet se merè materialiter.

Ad 2dum. Resp. concessio totò syllogismo. *Diff. illat.* Ergo etiam Antichristus physicè productus est in æternitate, ut in mensura aliena ambiente propriam ejus mensuram, in qua habebit esse productum, & præoccupante eam, *conc.* Ut in mensura propria formaliter eum mensurante, vel ratione extensionis præviæ Antichristi existentis ad coexistendum æternitati, *neg. illat.* Solutio hæc patet ex antecedenti.

Inst. 4to. Repugnat existere constitutivum mensuræ & actionis producentis, quin mensuret mensurabile, & producat producibile, atque illud productum denominet. Atqui ab æterno & nunc, ut concessum est, existit totum hoc constitutivum mensuræ ac productionis. Ergo denominat Antichristum nunc & ab æterno productum ac mensuratum à propria mensura.

Resp. *Diff. maj.* Repugnat existere constitutivum mensuræ &c. quin mensuret mensurabile eo modo, quo illud mensurare potest, *conc.* alio, quo illud mensurare non potest, *neg. maj.* &c. Sciendum est, quod mensura v. g. Antichristi solum ratione æternitatis, & quoad Deum, ipsum mensuret in æternitate; non verò ratione sui seu temporis & quoad nos, sic enim hujusmodi mensura dignoscitur futura atque adeo mensurata per æternitatem se extendentem ad illam temporis differentiam, in qua etiam ratione sui habebit existentiam.

Argumentum 2dum. petitur ab auctoritate SS. Patrum, qui in Deo ad-

L l l l l j mic-

mittunt præscientiam ex Apostolo *Rom. 8.* ubi ait: *Quos præscivit & prædestinavit.* Sic S. Augustinus *lib. 1. de Genes. ad litt.* ait: *Res, antequam fierent, erant, & non erant: erant in scientia, & non erant in sua natura.*

Resp. Apostolum intelligendum esse de præscientia impropria, in quantum nimirum est cognitio non in omni, sed tantum in mensura propriæ durationis. Vel loquitur de præscientia in alio sensu, prout nimirum modificata decreto, de quo alibi plura.

Ad auctoritatem S. Augustini Resp. illum plus non velle, quam nullum esse Ens creatum, antequam fiat in propria mensura, sed tantum esse in scientia nimirum intuitiva Dei, quæ terminatur ad rem reacter præsentem scilicet in mensura æternitatis.

Inst. S. Augustinus *lib. 12. de Civ. c. 25.* expresse ait: *Res, antequam fierent, non fuerunt: sed autem, dico, æternitate, non tempore.* Ergo S. Doctor excludit a rebus creatis realem præsentiam, etiam eam, quæ habetur per mensuram æternitatis.

Ad stipulatur S. Ildorus *lib. de sum. bon. c. 8.* ubi, *Si tempora, inquit, semper essent Deo præsentia, non essent tempora sed æternitas; quia non mutarentur, sed flarent.*

Resp. S. Augustinum loqui de rebus, quoad propriam ipsarum mensuram: vel de æternitate adequatè, non verò inadæquatè sumia. Sanctus Ildorus verò tantum vult excludere à tempore præsentiam in æternitate per extensionem ipsius temporis ad coexistendum æternitati, non verò per extensionem æternitatis ad coexistendum tempori.

Urg. S. Thomas sup. laudatus, *q. 14. a. 3.* ait, omnia Deo ab æterno

esse præsentia; quia *ejus intuitus fertur ab æterno super omnia.* Ergo in quantum sunt præsentia Deo objectivè duntaxat.

Resp. S. Thomam non dixisse; quòd cognitio feratur ab æterno super omnia, sed intuitus, id est, cognitio intuitiva & practica seu scientia visionis, quæ necessariò terminari debet ad rem realiter præsentem, ut ipse docet *q. 3. de verit. a. 3. ad 8.* ubi ait: *Viso addit supra simplicem cognitionem aliquid, quod est extra genus notitiae, quod est existentia rei.* Præterea cit. *q. 14. a. 13.* ex præsentia futurorum contingentium in æternitate infert, Deum illa intuitivè videre. Ergo sentit, quòd intuitio non sit ratio præsentis, sed potius quòd physica illorum in æternitate præsentia sit ratio intuitionis.

Argumentum 3tium. desumitur ex 112 absurdis, quæ in hac sententia sequerentur. Sequeretur enim 1mo. Eandem rem bis produci, semel scilicet in æternitate, in qua nequit physicè existere quin in illa physicè producat: & rursus in tempore, quando scilicet quoad nos extra causas ponitur. 2do. Sequeretur rem in tempore non creari seu produci ex nihilo, cum supponatur ab æterno existere. 3to. Sequeretur Antichristum simul esse & non esse in æternitate. *Prob.* Idèò Antichristus existit in æternitate, quia ipsa continet illam temporis differentiam, in qua iste aliquando erit. Atqui æternitas etiam continet differentiam præsentis temporis, in qua tamen Antichristus nondum est. Ergo Antichristus est in æternitate & non est in æternitate. 4to. Sequeretur tempora possibilia & res in illis possibiles existere physicè & realiter in æternitate. *Prob.* Quod est infinitum in sua linea & continentia, illud ambit & continet omnes perfectiones suæ lineæ non tantum actuales, sed etiam possibiles. Atqui æternitas est infinita

nita in linea durationis ac mensuræ. Ergo continet & ambit durationes non tantum præteritas, præsentes, & futuras, sed etiam possibiles. 3to. Sequeretur dari multitudinem simpliciter infinitam in actu simul præsentem in aliqua duratione, quod juxta communio-rem repugnat. *Prob. seq.* Quia multitudo cogitationum futurarum omnium substantiarum intellectualium, quæ in æternum sunt exituræ, est simpliciter infinita, eò quod ad earum finem nunquam devenire valeamus. Atqui omnes hæc cogitationes sunt simul in nunc æternitatis præsentes. Ergo &c.

Resp. AA. ex sua sententia neutiquam hæc sequi absurda. Nam

Ad 1um. *Neg. seq.* Siquidem res non dicuntur produci in æternitate alia actione, quam eâ, qua in tempore producuntur; quia eadem omnino actio, qua in tempore producuntur, est etiam in æternitate.

Ad 2dum. pariter *neg. seq.* Quia res non habet diversum esse in æternitate ab illo, quod in propria duratione est habitura, ac proinde in æternitate non præsupponitur aliquid esse à quo tanquam à termino res producatur; cum nihil ex semetipso fieri possit.

Ad 3tium. Resp. Quod, sicut de divinis attributis possunt verificari prædicata contradictoria, eò quod virtualiter saltem distinguantur; sic pariter distinctio partium ac sinuum virtualium in æternitate sufficit, ut de Antichristo verificentur prædicata contradictoria; quia non verificantur de æternitate secundum idem formaliter, sed solum secundum sinus virtualiter diversos.

Ad 4tum. Resp. Quod non ideo adstruitur realis existentia futurorum in æternitate, quia æternitas continet in se

omnia tempora quomodolibet; sed quia illa continet secundum quod eis aliquando convenit realis existentia: at hæc duntaxat rebus præsensibus, futuris, ac præteritis convenit, neutiquam verò possibilibus; unde quamvis has etiam contineat æternitas, non tamen secundum actualem, sed tantum secundum possibilem existentiam.

Ad 5tum. Resp. Dari quidem multitudinem actu infinitam infinitate sibi extrinseca, non autem intrinseca: hæc enim simultanea existentia in æternitate non dicit similitudinem creaturarum, sed similitudinem durationis divinæ, quæ successionem creaturarum compatitur. Unde non repugnat multitudinem infinitam dari simul hoc simultatis genere: sicut non repugnat, quod in cognitione Dei detur multitudo infinita cogitationum per totam æternitatem futurarum; quia illa cognitio est extrinseca rebus futuris.

Argumentum 4tum, sumitur ab aliis variis rationibus. 1mo. Si hujusmodi physica præsentialitas in æternitate admittenda esset, tunc ideò, quia alioquin Deus non haberet de futuris contingentibus certam scientiam visionis seu intuitivam. Atqui hæc ratio nulla est. Ergo &c. *Prob. min* 1mo. Deus non tantum futuris absolutis sed etiam de conditionatis, quæ nunquam existunt, certam habet scientiam. Atqui juxta hujus sententiæ Patronos Deus hujusmodi futura conditionata cognoscit scientiâ visionis seu intuitivâ. Ergo vel illa non erit certa, utpotè cui non correspondet objectum reale; vel si certa sit, tunc hujusmodi præsentialitas non indiget certissima Dei scientiâ.

Prob. 2do. eadem *Min.* Scientiâ Dei nullam potest accipere perfectionem à crea-

creaturis. Ergo nec certitudinem, quæ est maxima ejus perfectio. Atqui præsentia rerum in æternitate est quid creatum. Ergo à tali præsentia non potest certitudo scientiæ intuitivæ desumi.

Resp. AA. *neg. min.* Ad ejus prob. 1am. dicunt se inter se ipsos haud convenire, an scientia conditionatorum nunquam extra causas ponendorum pertineat ad scientiam simplicis intelligentiæ, vel scientiam visionis. Datò tamen, quòd ad scientiam visionis potius reduci debeat, tunc *Dist. min.* Atqui hujusmodi futura conditionata cognoscit Deus per scientiam visionis ut est formaliter talis, *neg. min.* prout est scientia, quæ consequitur ad quodlibet liberum Dei decretum, *conc. min.* & *neg. conf.* Qui itaque asserunt futura conditionata cognosci à Deo per scientiam visionis non sumunt eam prout terminatur ad objecta in aliqua temporis differentia realiter existentia, sed tantum prout terminatur ad objecta libera ac contingentia, quæcunque illa sint; & potest nominari scientia approbationis, quia consequitur ad liberum Dei decretum, quo Deus approbat & decernit, ut futura fiantur extra suas causas, si conditio ponatur.

Ad adam. min. prop. Resp. Certitudinem scientiæ intuitivæ non desumi à præsentia, quam habent res in tempore, sed ab ea, quam habent in æternitate, quæ præsentia non est quid creatum, sed increatum.

Inst. 1. Futura non sunt præsentia in æternitate per aliam præsentiam, quam per illam eandem, quam habitura sunt in tempore. Sed hæc est quid creatum. Ergo &c.

Resp. Si consideretur hujusmodi præsentia ex parte ipsius æternitatis, quantum æternitas ob suam infinitatem &

invariabilitatem sibi habet præsentia simul omnia tempora, & ea, quæ tempore mensurantur, tunc illa est aliquid infinitum & increatum cum ipso Deo identificatum, & ita potest esse ratio certitudinis scientiæ intuitivæ; secus verò dicendum, si hujusmodi præsentia consideretur ex parte ipsarum rerum ad æternitatem, cui præsentia sunt.

Inst. 2do. Coexistentia Dei ad creaturas non mensuratur æternitate. Ergo neque coexistentia creaturarum ad Deum. *Conf.* patet ex paritate rationis, quia coexistentia duorum est relatio mutua ex parte utriusque extremi. *Prob. ant.* quia talis coexistentia est creatura, cum sit relatio rationis. Ergo non mensuratur æternitate, sed tempore.

Resp. *Dist. ant.* Non mensuratur æternitate adequatè sumta, *conc.* inadæquatè sumta, & prout se virtualiter extendit ad illud tempus, in quo creatura v. g. Antichristus erit, *neg. ant.* Ad prob. *Dist. pariter conf.* Ergo non mensuratur æternitate adequatè sumta, *conc.* inadæquatè sumta, *neg. conf.*

Inst. 3tio. Æternitas aliter respicit rem, quando est actu existens, & aliter, quando est præterita aut futura. Atqui hæc diversitas consistit in hoc, quòd actu existentia respiciat ut præsentia, futura verò & præterita ut non sibi præsentia. Ergo &c. *Maj. prob.* Quia ipsa res aliter respicit ipsam æternitatem, quando est præsens, & aliter, quando est futura aut præterita; nam quando est præsens, respicit illam respectu realis coexistentiæ, quando verò est præterita aut futura, non respicit æternitatem respectu reali sed rationis. Ergo etiam à pari dicendum de æternitate.

Resp.

Resp. Si sermo sit de præteritis præsentibus & futuris, prout simul existunt in æternitate, eodem modo ea ab æternitate respici; si verò sit sermo de illis, prout existunt in propria sua duratione, tum æternitas diversò modò illa respicit, non quidem diversà ex parte sui, sed ex parte ipsarum rerum, quia respicit præsentia ut existentia in sua propria mensura formaliter mensurante, futura verò & præterita ut non existentia in illa. Undè ad arg. *Neg. conf.* quia non sequitur, *Si res est mutabilis. Ergo erit etiam mutabilis terminus, quem illa respicit.*

Nec dicas: Diversitas relationis posulat diversitatem in termino seu in correlativo. Ergo, &c. Nam Resp. Diversitatem Essentialem relativi in ratione relativi inferre necessariò diversitatem in termino seu correlativo; quia talis diversitas supponit variationem fundamenti; ac verò diversitas solum accidentalis quæ relatio ejusdem generis ac speciei, quæ antè defectu existentie subjecti erat tantum rationis, & deinde existente subjecto est realis, non infert variationem fundamenti, ac proinde neque variationem in termino.

Inst. 4to. Futura non coexistunt ævo. Ergo neque æternitati. *Prob. aut.* Quia aliàs Angelus naturaliter cognosceret certò ac infallibiliter futura contingentia, quod dici non posse docet S. Thomas 1. p. q. 57. a. 3. *Prob. etiam conf.* Quia etiam ævum est mensura indivisibilis & tota simul, ac ambiens omne tempus. Ergo si propter hoc futura coexistunt æternitati, etiam debent coexistere ævo; vel neutri.

Resp. *neg. conf. & parit.* Disparitas est, quòd æternitas non solum sit mensura perfectior cæteris mensuris, sed etiam superior, atque adeò illas

P. Cartier Théol. Tom. IV.

omnes continens; è contrà ævum, licet sit mensura perfectior tempore, non est tamen eo superior, nec illud essentialiter sibi subordinat; undè ævum & tempus habent se ut duæ mensuræ disparatæ ad æternitatem, quarum una quidem major, altera verò minor est: ex quo fit, quòd res non coexistant ævo in ejus mensura, sed solum quando in propria existunt duratione.

§. IV.

Quænam: ex his duabus opinionibus probabilior videatur. 114

Quamvis multi fortassis haud facile possint capere, quomodò res, quæ primum in tempore producuntur jam ab æterno secundum suum esse reale sint æternitati præsentès; attamen si mens eorum Theologorum, qui hanc adstruunt præfentialitatem probè pensetur, statim patebit, hanc doctrinam vix non solo nomine ac diversò explicandi modò differre ab opposita opinione. Et cum hic explicandi modus SS. Patrum mentis necnon æternitatis notioni & excellentie conformior videatur, hinc ei haud difficile assentiri possumus.

Et sanè SS. Patres nobis omninò favere videntur, ita quidem ut Adversarii per suas interpretationes ac responsiones ad enervandam sententiam nostrorum Theologorum satis valeant. Quinverò Responsiones ad argumentum auctoritatibus adjectum ejus vim & efficaciam haud elidunt, ut inspicienti palam est.

Præterea contra 1am. Responsionem facis; quia SS. Patres non tantum de Deo loquuntur, sed etiam de rebus creatis, quæ sub ejus cadunt scientiam, & tamen negant illas esse Deo

Mmmmm

fu-

futuras. Ergo non tantum negant præteritum & futurum durationis divinæ, sed etiam præteritum & futurum rerum creatarum, prout nimirum in æternitate contenta considerantur.

Contra 2dam. Responſionem eſt, quòd ſi SS. Patres duntaxat præſcientiam imperfectionibus permixtam à Deo removere cenſeantur. Ergo hoc ipſo ut ab eo præſcientiam in ſenſu proprio ſumtam relegent, neceſſe eſt. Hæc quippe defectum denotat, ſcilicet ſui deſinentiam adveniente futuro. Adde, ſi vera eſſet hæc reſponſio, deneganda eſſet Deo ſcientia; nam hæc illi non convenit cum defectibus, quibus in noſtro intellectu permiſcetur. Deinde SS. Patres hanc præſcientiam Deo denegantes debuiffent hanc reddere rationem; quia *Deus omnia modo perfectiſſimè cognoviſcit*: non verò hanc; quia *Deo nihil eſt futurum*.

Contra 3tiam. Reſponſionem eſt; quia licet mentibus Prophetarum addit præſentia rerum, de quibus vaticinantur, intentionalis ſeu objectiva; inde tamen nullatenus inferri poteſt, in illis non dari præſcientiam propriè ſumptam. Ergo eo ipſo, quòd SS. Patres in Deo non admittant præſcientiam ob præſentialitatem rerum, certè intelligendi ſunt de præſentialitate phyſica & non ſolum intentionali.

Porro Reſponſio ad auctoritatem S. Thomæ non videtur juxta mentem ejus eſſe; nam illius verba imò. loco poſita nobis aperte favent; probat enim ibidem, quod Deus futura in ſe ipſis exinde cognoscat; quia æternitas illius ſua indiviſibilitate omni tempori præſens eſt. Atqui præſentia æternitatis ad tempus, quatenus diſtinguitur à præſentialitate intentionali viſionis, non eſt objectiva, ſed phyſica & realis. Ergo &c.

Conſirm. Secundum S. Thomam æternitas eſt præſens omni tempori ſcilicet præterito præſenti & futuro. Atqui præſens eſt præſenti tempori realiter. Ergo etiam futuro. Præterea in tantum eſt æternitas præſens omni tempori, in quantum illud ambit. Atqui illud realiter ambit. Ergo & illi realiter eſt præſens.

Verba verò ejusdem S. Thomæ add. loco poſita ſunt itidem clara; nam de ratione cognitionis intuitivæ eſt ferri in objectum realiter exiſtens; ſcientia enim intuitiva deſinitur *Notitia rei præſentis, ut præſens eſt*. ſcilicet realiter; alioquin non diſtingueretur ab abſtractiva, cui etiam competit præſentia objecti, ſed tantum intentionalis. vid. Reſp. ad auctor. S. Thomæ §. 3. addu-
ctam.

Dices; cognitionem intuitivam non diſtingui ab abſtractiva per hoc, quòd prior terminetur ad objectum præſens & exiſtens, ada. verò ab ejus præſentia & exiſtentia abſtrahat; ſed per hoc, quòd prior ſit clara, diſtincta, & per propriam ſpeciem; altera verò confuſa, obſcura, & per ſpeciem alterius.

Contra eſt imò. Quia Deus diſtinctiſſimè ac per ſuam eſſentiam gerentem vices ſpeciei cognoviſcit res poſſibiles, & tamen ejus ſcientia reſpectu poſſibilium non eſt viſionis nec intuitiva, ſed ſimplicis intelligentiæ & abſtractiva. Ergo &c. 2do. Res poſſunt per propriam ſpeciem cognosci ſub eſſe poſſibili, futuro, vel præterito vel ſub actuali exercitio exiſtentis. Ergo per propriam ſpeciem poſſunt cognosci abſtractivè vel intuitivè; ac proinde cognitio intuitiva per hoc non diſtinguitur ab abſtractiva, quòd prior fiat per propriam ſpeciem objecti, non autem ſecunda.

Contra Responſionem ad Argumen-
tum 3tium. facit 1mo. Quòd ſicut vo-
luntas Dei mutaretur, ſi aliquid velle
inciperet, quod priùs non volebat; ut
Doctor Angelicus docet 1. p. q. 19. a. 3.
ita & mutaretur ejus ſcientia, ſi inci-
peret videre aliquid ut ſibi præſens,
quod antè non videbat. 2do. Hoc
diſcrimen intercedit inter denominatio-
nes, quæ Deo relatè ad creaturas
conveniunt, quòd illæ, quæ fun-
dantur in actione tranſcunte & ter-
minantur ad creaturas, prout ſunt in
ſe ipſis, ut denominatio Creatoris, Re-
demptoris, &c. Deo advenire poſſint ab-
ſque ſui mutatione; quia tota mutatio
ſe tenet ex parte creaturæ; at illæ, quæ
fundantur in actione immanente & ter-
minantur ad creaturas, prout exiſtunt
in Deo, ut ſunt denominationes volen-
tis, ſcientis, &c. nequeunt Deo adve-
nire abſque ejus mutatione. Ita cenſet
laudatus S. Thomas a. 15. ad 1.

Contra Reſponſionem ad Argumen-
tum 4tum. eſt, quia, ut ait S. Anſel-
mus *lib. de concord. præſent. æterni*
præſentis ſimul clauditur omne tempus,
& quæ ſunt in quolibet tempore. Er-
go res comparatæ ad æternitatem non
habent ſucceſſionem. Præterea ſi arbor
illa in medio fluvii fixa eſſet indiviſibi-
lis & tantæ virtualis extenſionis, ut
totum fluvium adæquaret ſecundùm ſe-
totam ſimul & ſemel, tunc unica men-
ſuratione & non multis ſucceſſivis nu-
merationibus & applicationibus ex-
hauriret totam quantitatem fluvii, omni-
busque ejus partibus coëxiſteret. Ergo
à pari ſentiendum eſt de æternitate.
Deiñde æternitas eſt indiviſibilis & to-

ta ſimul ac perfectæ poſſeſſio non tan-
tùm in ratione entis, ſed & in ratione
menſuræ. Atqui in ratione menſuræ
non poteſt eſſe perfectæ poſſeſſio niſi
per totalitatem aut ſimulacram in men-
ſurando actu poſſideat ſuum menſura-
bile. Undè nihil obſtare videtur, quin
res alioquin fluxæ ab ea menſurentur,
& menſurando poſſideantur. Atque
hac ratione eliditur reſponſio ad 1mam.
Inſt. Argumento adjectam.

Ad adam. vero Inſt. Dicimus hoc
intercedere diſcrimen Immenſitatem in-
ter & Æternitatem, quòd Infinium con-
tineat omnem perfectionem poſſibilem
pertinentem ad propriam lineam, non
verò illam, quæ pertinet ad alias li-
neas: cùm igitur Futurum extra line-
am Immenſitatis ſit (Futurum enim
non habet rationem differentie loci,
ſed tantùm temporis) hinc ſit, quòd
Immenſitas locum, quàm futurum, non
contineat. E contra cùm Futurum ſit
differentia temporis, ut dictum eſt, &
tempus intra ſinum Æternitatis con-
tineatur, neceſſe eſt, ut illud in ea con-
tineatur, eique coëxiſtat. Alii tamen
aliter reſpondent; nam cenſent Deum
vi immenſitatis actu eſſe præſentem om-
nibus locis, & rebus præteritis præſen-
tibus & futuris ſub ratione ubicationis,
quemadmodùm vi æternitatis actu eſt
præſens omnibus locis & rebus præte-
ritis præſentibus & futuris ſub ratio-
ne durationis. Et ſecundùm hanc ra-
tionem poterit dici, quòd immenſitas
in æternitate repleat ab æterno &
nunc omnia ea loca, quæ reſpectu
temporis primùm ſunt futura. Et hæc
reſponſio veritati conformior eſt.

EXERCITATIO SEPTIMA.

De Scientia Media.

Ad Cap. 5. §. 3. n. 174. & seq. part. I. Tractatus I. de Deo Uno & Trino. Tom. II.

Nomine Scientiæ mediæ intelligitur cognitio, qua Deus ante decretum suæ voluntatis explorat & certò prævidet, quid ex Innata sua libertate acturum sit liberum arbitrium, si cum istis & istis auxiliis in tali vel tali circumstantiarum serie ponatur; quinam gratiâ benè usuri sint, quinam abusuri; atqui hinc dirigitur, ut si velit ipsum re ipsa consentire, tales apponat circumstantias, sin' minùs alias.

Dicitur *Scientia mediæ*, quia mediat inter scientiam Dei necessariam & liberam; vel, ut alii volunt, quia mediat seu mediæ est inter scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis; ita tamen, ut de utraque participet: nam in hoc convenit cum scientia simplicis intelligentiæ, quòd sit in Deo independentè ab omni decreto libero actu existente; in hoc autem scientiam visionis imitatur, quòd, sicut ista, versetur circa veritates contingentes, quæ scilicet possunt esse vel non esse.

Ut autem clarè aperiatur status hujus celeberrimæ quæstionis, quæ Thomistæ inter & Recentiores agitur, & quæ olim coram Clemente VIII. & Paulo V. Romanis Pontificibus in Congregatione de auxiliis inter Patrem Thomam de Lemos Thomistarum sententiæ propugnatores, & Patres Gregorium de Valentia ac Ferdinandum de Vastida Scientiæ mediæ defensores sæpiùs pertractata fuit, quædam necessaria sunt præmittenda.

§. I.

Quædam præmittuntur ad ubiorem & dicendorum notitiam.

Notandum 1mo. Totum hujus quæstionis pondus in hoc positum esse, an scilicet cognitio futurorum conditionatorum (quæ cognitio in Deo certa est & infallibilis) sit prior decreto, & ab illo independens, vel illo posterior & in eo fundata? sive, an Deus cognoscat actus nostros liberos ut conditionatè futuros, v. g. conversionem Petri, si ponatur in talibus aut talibus circumstantiis, priusquàm divina voluntas habeat decretum actuale absolutum ex parte subjecti, & conditionatum ex parte objecti, quo definiat ac determinet talem conversionem, si Petrus in hæc vel illa circumstantiarum serie ponatur: pro cuius meliori intelligentia

Not. 2do. Quòd licet Scientiæ mediæ defensores prævium quoddam decretum generale ac indifferens concurrendi cum causis liberis, si illæ velint, vel ad quodcunque voluerint, admittant; negant tamen omne decretum determinatum & de se efficax, quo Deus antecedenter prævisionem nostri consensûs absolute vel conditionatè determinet, quid homo facturus sit, & quod futuritionem nostrorum actuum prioritate naturæ & causalitatis antecedit; tale enim decretum libertati creatæ repugnare existimant.

Not.

119 Not. 3tio. Quodd, quamvis PP. Societatis Jesu communiter Scientiam mediam propugnent, tamen in assignando medio, in quo hujusmodi Scientia fundetur, inter se discrepent. Molina & Becanus existimant Deum hujusmodi futura cognoscere antecedenter ad sum decretum in causis secundis & in quadam eminentissima liberi arbitrii cognitione; quam *Supercomprehensionem* vocant. Suarez & Fonseca in decreto cognito ut futuro in sequenti signo rationis. Theophylus Raynaldus in voluntate humana nudè & solitarie sumta & sine concursu divino considerata. Alii verò in eorum veritate objectiva independentè à quolibet decreto.

120 Not. 4to: Duplex duntaxat esse Scientiæ mediæ officium: 1um. Ut Deus dirigatur in suis decretis absolutis formandis. 2um. Ut explicetur quomodo salva & integra remaneat libertas humana cum decretis Dei absolutis & gratia efficaci; non autem, prout quidam Scientiæ mediæ propugnatoribus falsò obijciunt, ut sit motivum gratiam concedendi iis, quos prævidet eà bene uturos; nam gratia in eorum sententia ex mera Dei benignitate confertur.

Not. 5to. In Systemate sententiæ Thomisticæ à quibusdam hunc adstrui decretorum ordinem ac seriem. 1mo. Deus suâ scientiâ simplicis intelligentiæ videt omnes res possibiles quocunque modo, omnem voluntatem tam quoad modum agendi, quàm quoad omnes suos effectus & actus liberos, infinita item salutis mediâ, &c. 2do. Voluntate antecedente Deus vult omnium salutem, ac propterea omnibus præparat ac subministrat auxilia sufficientia. Deinde absolutò & efficaci decreto aliis efficaciter ad gloriam prædestinat, alios, saltem negativè, reprobat. 3tio. Absolutò decreto suo statuit illa auxilia gratiæ ex se se efficaciis his vel illis hominibus tribuere, aliis vero ea,

quæ duntaxat sunt sufficientia. 4to. Vult etiam plura ut futura positivè istis vel istis circumstantiis aut conditionibus. 5to. Decernit, ut adimpleatur conditio, siquæ effectus sit futurus suo tempore existens in rerum natura; vel vult, ut conditio non purificetur, uti erat in conversione Tyriorum sub conditione prædicationis & miraculorum Christi. 6to. Denique sequitur Scientiæ visionis, qua Deus intuetur quidquid re vera facturus esset, si aliqua poneretur conditio; quamquàm, secundum quosdam, si conditio nunquam sit ponenda, futurum hujusmodi ad Scientiam simplicis intelligentiæ pertineat.

Not. 6to. In Systemate Scientiæ mediæ, quoad decretorum divinorum ordinem sic procedi 1mo. Per scientiam simplicis intelligentiæ infinitos prope modum rerum ordines, quos statuere posset, Deus intuetur. 2do. Inter illos varios ac possibiles ordines istum elegit, in quo Angelos & homines ad finem supernaturalem evexit. 3tio. Prævidit, ac permisit lapsum Angelorum & hominis. 4to. Homini, non autem Angelo, Reparatorem ac Redemptorem Christum destinavit, & omnibus hominibus, quos generali & antecedente sincera voluntate vult salvos facere, præparavit saltem generalia quædam gratiæ sufficientis auxilia, quibus ad salutem æternam perungere possent, si vellent. 5to. Per Scientiam conditionerum quæ *Media* dicitur, videt Deus, quid homo facturus esset, si in his vel illis circumstantiis, cum his vel illis auxiliis constitueretur. 6to. Inter multa auxilia divina, quibus homo vel consensus, vel non consensus prævidetur, ea Deus misericorditer dare absolutò decreto decernit, quibus re ipsa homo est consensus: quæ certe gratia in ratione doni ac beneficii ex se efficaciis est, quam Deus ex mero suo beneplacito largitur.

Mmmmm 3

in his vel illis circumstantiis sic accomodatam & attemperatam, ut effectum suum infallibiliter sortiatur. Absolutum autem decretum illud in eo Systemate sequitur, & non antecedit scientiam conditionatorum, ut patet. 7mo. Denique per Scientiam visionis Deus certò & infallibiliter videt quidquid homo Divinà gratiā pramunitus in tempore facturus est.

123. Not. 7mo. In hoc Systemate rectè defendi inscrutabile prædestinationis ad gratiam efficacem arcanum; atque meritò exclamari cum Apostolo, o altitudo, &c! Cur enim Deus uni eam gratiam conferat, cui eam esse censurum prævidet, alteri verò deneget, o altitudo! cur è duobus peccatoribus huic, tametsi gravissimis sceleribus implicato congruam & efficacem gratiam potius conferat quàm alteri, qui non ita malus est, atque gratiæ, si ea daretur, obtemperaret, o altitudo &c! Quin & ipsa etiam efficax prædestinatio ad gloriam in eo Systemate ex æquo defenditur fieri vel ante vel post prævisa merita: postquam enim Deus suā Scientiā mediā exploraverit, quid voluntas libera in his vel illis circumstantiis &c. esset factura, poterit Deus adhuc prius gloriam, quàm gratiam decernere, prout volunt Bellarminus, Suarez, & alii; & vicissim prius gratiam quàm gloriam, ut Lessius, & alii contendunt. Jam

Jam utrumque Systema ob oculos ponere aggredimur, & quidem 1mo. Argumenta in aciem producimus, quibus Scientia mediā impugnatur, additis illius patronorum responsionibus & solutionibus. 2do. autem etiam momenta, quibus ipsā propugnari solet, unā cum Adversariorum responsionibus, &c.

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta, quibus Scientia mediā impugnatur.

Argumentum 1mum. ex sacra Scripturæ testimoniis colligitur, quibus constat nos gratis ac secundum propositum voluntatis Dei vocatos esse. Rom. 3. *Justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.* Et c. 9. *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Philipp. 2. *Deus est, qui operatur in vobis velle & perficere.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti.* Et v. 11. *In quo sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Item c. 2. *Gratiâ estis salvati per silem, & non hoc ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur.* Ipsius enim factura sumus creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

Ex his S. Scripturæ textibus sic conficitur argumentum. Qui in nobis omnia operatur, imò & ipsum velle secundum propositum suæ voluntatis, qui nos creavit in operibus bonis, &c. ille voluntates nostras non expectat, non explorat, an bonæ futuræ sint, sed potius eas efficit bonas per efficacem gratiam suam; sed neque eligit nos, quia prævidet nos sanctos esse futuros, verum ut simus re ipsa sancti. Ergo &c.

Resp. AA. Iis S. Scripturæ testimoniis nihil aliud evinci, quàm absolutam gratiæ necessitatem ad omne opus bonum, quibus rectè conciliatur Scientia mediā. 1mo. quidem, non cur-

currentis est neque volentis, ex solis scilicet naturæ viribus, sed ex gratia Dei. 2do. Deus operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate; quia sine gratia, quam gratis concedit, bonum nec volumus nec perficimus: *ipse facit; quia adiuvat, ut faciamus*, inquit S. Augustinus. 3tio. Elegit nos, ut essemus sancti; non quia futuri eramus sancti propriis viribus sine gratia: imò nec etiam prævisa futura sanctitas ex gratiæ beneficio Deo est causa, regula, & motivum, quo certò ducatur, ut gratiam ac sanctitatem largiatur; unde gratis vocati, & in operibus bonis secundum Dei propositum creati dicimur. 4to. Rectè in hoc Systemate Deus dicitur omnia operari secundum consilium voluntatis suæ: licet enim prævideat, quid homo facturus sit in hac vel illa circumstantiarum serie, cum hac vel illa gratia, non tenetur tamen gratiam illam conferre, sed ex mera liberalitate ac beneplacito illam largitur.

Ad Argumentum ex adductis Scripturæ textibus deductum Resp. *Diff. ant.* Quia omnia in nobis operatur secundum propositum voluntatis suæ, non ex nostris operibus, &c. ille voluntatem nostram non explorat, nec expectat, tanquam causam, regulam, & motivum, quo Deus certò determinatur ad gratiam concedendam, *conc.* tanquam rationem, qua, nostrò concipiendi modò, dirigatur priùs, quam quidquam absolute statuatur circa liberas hominis actiones, *neg. ant.* nec sanè sine fundamento, siquidem ex S. Scriptura liquet Deum in tempore actiones nostras expectare: *Quid est*, inquit Deus Isai. 5. *quod debui facere ultra vineæ meæ, & non feci? An quòd expectavi, ut faceret uvæ, & fecit labrum oleæ?* Et Apoc. 3. *Eccce sto ad ostium, & pulso: si quis audiverit vocem meam, & aperuerit mihi*

januam, intrabo ad illum. Hæc autem dicuntur, non quòd Deus circa actiones hominum liberas author sit; sed tantum ut ostendatur libertas humana, sibi que imputet homo, si Deo non obtemperet, aut ab eo se elonget.

Argumentum adum. denuo ex S. 125 Scriptura desumptum, nempe ex iis testimoniis, quibus efficacia gratiæ maximè commendatur. Ezech. 36. *Dabo vobis cor novum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis. Sicut divisiones aquarum ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.* Hic vel maximè facit illud Philipp. 2. prior Argumentò jam relatum: *Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate.*

Jam sic arguitur: Qui ex efficaci sua voluntate dat cor novum & spiritum novum, qui dat velle & perficere pro bona voluntate sua, ac cor hominis, quò voluerit, inclinat; is non indiget explorare, quid voluntas in his vel illis circumstantiis factura sit, cum id in hac sua efficaci voluntatè ac decreto clarè perspiciat.

Resp. AA. Deum dare velle & perficere, dare cor novum & spiritum novum, quantum ex infinitis, quæ in sua potestate habet, gratiæ auxiliis ea largitur, quibus prævidet emellendam esse penitusque irrandendam humanæ voluntatis contumaciam. Unde tota vis & efficacia illius beneficii, si ve in actu primo sive in actu secundo consideretur, in Deum ipsum tanquam gratiæ auctorem refundi debet, non in liberum arbitrium. Non tamen in ea sola & seorsum à prævisò liberi arbitrii consensu Deus certò prænociscit futurum il-

illum voluntatis humanæ consensum; quia quantacumque supponatur vis gratiæ, voluntas ei semper dissentire potest.

Ad argumentum, &c. *Neg. maj.*
Dat enim Deus cor illud novum & spiritum novum non ex decreto antecedente, sed consequente duntaxat prævisionem futuri sub conditione consensûs voluntatis.

Inst. Deus cognoscit vim & efficaciam suorum auxiliorum, cognoscit omnes humanæ voluntatis sinus, tamque, quò voluerit, inclinare potest. Ergo necesse non habet, ut veluti extra se exeat ad explorandam hominis voluntatem in his vel illis circumstantiis positam.

Resp. Hoc quidem verum esse circa ea, quæ se solo operatur, falsum verò circa ea, quæ simul cum creata voluntate ad actum reducit, ut sunt actiones liberæ, quas absolute & decretoriè non prædefinit, nisi prius prævisio futuro voluntatis, sub hac vel illa conditione, consensu. Quapropter ea, quæ Deus absoluta vult voluntate, certissimè eveniunt, *Ipse dixit & facta sunt.* non autem ea, quæ vult voluntate tantum conditionata; quemadmodum Deus vult, & quidem verè ac sincerè omnes salvos esse, qui tamen non omnes salvi fiunt.

- 126 Argumentum 3tium. adhuc è sacris paginis petitur, quo hominis discretio soli Deo, neutiquam autem libero arbitrio hominis tribuitur. 1. Cor. 4. sic legitur: *Quis te discernit? quid habes quod non acceperis; si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis.*

Jam ponamus Petrum v. g. & Paulum in iisdem positis circumstan-

tiis ac æqualibus prorsus præventos esse gratiæ adjumentis; interim tamen Petrus ex innata sua libertate consentit gratiæ, Paulus verò eidem reluctatur; nonne Petrus à Paulo se discernit, & adversus eum gloriari potest, quòd libertate sua melius fuerit usus, quàm ipse?

Resp. AA. 1mo. Adductum Apostoli testimonium præsentì quæstioni haud esse accommodatum; nusquam enim fieri potest, ait Bellarminus *lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 13.* ut si eandem omninò gratiam excitantem duo homines accipiant, unus credat, alter non credat; siquidem ad gratiam non solum pertinet motio, sive excitatio interna, sed circumstantia loci, temporis, personæ, &c. Si enim, eadem motione accepta, unus credit, alter non credit, sine dubio unus accipit motionem eo modo, loco, & tempore, quo Deus prævidit ejus ingenio congruere, alter non ita accipit; ac per hoc longè majorem habuit gratiam is, qui credit, quàm qui non credit; qui enim non credit, habuit gratiam, per quam posset credere; qui autem credidit, habuit gratiam, qua posset & vellet credere.

Resp. 2do. Quòd Petrus consentiret, secus verò Paulus, non provenire in Petro ex solis naturæ viribus, sed vel maxime ac principaliter ex gratuito Dei auxilio. Undè discretio Deo tanquam causæ nobiliori & principali attribui debet: *Non ego*, ait Apostolus, *sed gratia Dei mecum.* Quapropter Petrus neutiquam dici debet se à Paulo discernere, minùs gloriari adversus eum.

Resp. 3tio. *Dist.* Petrus se à Paulo discernit secundùm quid, motus scilicet ac præventos auxiliò divinx græ-

gratiæ, conc. Se discernit simpliciter sine auxilio gratiæ, neg. Itaque non negat Apostolus, quin homo beneficio gratiæ prævenientis & adjavantis se ipsum secundum quid per usum divinæ gratiæ discernat; sed negat id fieri posse per nudum liberum arbitrium sine gratia. Hæc responsio desumitur ex S. Augustino lib. de grat. & lib. arb. c. 6. ubi, *Quoniam verò, inquit, merita humana sic prædicant* (Pelagiani) *ut ea ex se ipsis habere hominem dicant, prorsus relictum respondet Apostolus: Quis te discernit?*

Resp. 4to. Discretionem unius ab alio dupliciter sumi posse; nimirum in actu primo, & in actu secundo. In actu primo sumitur, quando homo intelligitur habere auxilium efficax, antequam intelligatur operari, seu ex ipsa gratia divina, quam Deus per suam Scientiam mediam prævidit infallibiliter consensum habituram. In actu secundo autem sumitur, quando voluntas cum tali auxilio actu operari intelligitur. Quo posito, si sermo sit de discretionem in actu secundo, dicunt causam formalem discretionis unius ab alio esse operationem voluntatis; posito enim quocunque alio ante volitionem actualem non intelligitur homo discretus in actu secundo, sed tantum in actu primo. Causam autem efficientem magis principalem dicunt esse solum Deum mediante gratia homini data concurrentem; minus verò principalem voluntatem qua sub gratia constitutam partialiter operantem.

- 127 Argumentum 4tum. Ex Traditione & precibus Ecclesiæ petitur. Ecclesia itaque non tantum gratiam, qua possumus bonum operari, sed qua illud certe operemur suis precibus à Deo efflagitari solet, ex quo arguitur illam efficientem gratiam, per quam voluntas ad omne opus bonum efficaciter

P. Cartier Theol. Tom. IV.

moveretur, omnino necessariam esse. Atqui hæc non est in nostra potestate: *quid enim stultius*, ait S. Augustinus lib. de nat. & grat. c. 18. *quam orare, ut facias, quod in potestate habens?* Sed à solo Deo pendet, à quo eam postulat Ecclesia, dicendo: *Nostros etiam rebelles compelle propitiis voluntates.* Porro, inquit, Systema Scientiæ mediæ dogma illud gratiæ efficacis ad singulos pietatis actus necessario non admittit, nec patitur; siquidem tunc voluntas non determinatur à gratia, sed ubi gratia adest, jam voluntas se ad opus pro arbitrio suo determinat, sibi tribuit boni operis effectum, sic bonum & malum, prout libuerit, facit.

Resp. AA. In eo, quod tuerentur, Systemate etiam necessariam esse gratiam efficacem seu operationis; non tamen eam, quæ essentialiter sit conjuncta cum consensu voluntatis, sed eam, cui voluntas certo consensura prævideatur, & quam Deus inter multas alias, quibus homo relinqueretur, seligit, & absoluta voluntate statuit conferre. Porro sine periculo fidei negari non potest, quin voluntas hujus gratiæ auxilio roborata se ad opus pro arbitrio suo determinet; neque enim merè passivè se habet, nec tantum agitur, sed agit, & quidem liberè, consequenter pro nutu suo sibi tribuit boni operis effectum, non quidem sola, seu ex solis suis viribus, sed adjuncta gratiæ supernaturalis auxilio. Non tamen admittunt id, quod ultimum ponitur, scilicet *Sic bonum & malum, prout libuerit, facit.* Quasi verò æquales essent hominis vires tam ad bonum quam ad malum?

Quod si dicatur, gratiam in hoc Systemate à voluntate determinari,

Nnnnn

Resp.

Resp. Id neutiquam subsistere posse. Constat enim gratiam esse quamdam determinationem, impulsam, & inclinationem ad bene agendum. Atqui determinatio, impulsus, &c. ab alio non determinatur, sed est id, quod determinat, movet, inclinat, &c.

quod placeret inclinandum omnipotentissimam potestatem.

Resp. AA. 1mo. Si hæc verba: *Insuperabiliter, indeclinabiliter, invictissimè, stricte fumenda essent*, tunc S. Augustinus faveret Calvino, cæterisque Novatoribus, non verò Thomistis; undè hujusmodi verba in sano sensu, & cum magna cautione sunt usurpanda.

- 128 Argumentum sum ex S. Augustino repetitur, cujus auctoritas hac in re maximi est profectò momenti, ut satis superque declarant verba (f) Hormisdæ Papæ ad Possessorem Episcopum scribentis in hunc modum: *Ea, qua sentit Romana Ecclesia de gratia & libero arbitrio ex libris S. Augustini maxime ad Hilarium & Prosperum cognosci possunt*: scilicet de prædestinatione Sanctorum, & dono perseverantiæ. Inprimis S. Augustinus efficaciam gratiæ non repetit ex prævisio voluntatis consensu mediante Scientia media, sed ex omnipotentissima Dei voluntate; Nam lib. 1. de correp. & grat. cap. 12. sic ait: *Subventum est igitur infirmitati humana, ut divinâ gratiâ indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur*. Et paulò post: *Fortissimo* (Adamo) *dimisit atque permisit facere, quod volebat: infirmis servavit, ut ipso dominante invictissimè, quod bonum est, vellet, & hoc deferere invictissimè nollent*.

Resp. 2do. Inter Doctores maxime controversi, super quid cadant memorata illa S. Augustini verba, an scilicet super finalem perseverantiam, an super ipsam voluntatem humanam, an verò super gratiam actualem. Sunt enim, qui contendunt in cit. cap. 12. lib. de correp. & grat. S. Augustinum potissimum loqui de perseverantia finali, quæ est ipsamet actualis conjunctio mortis hominis iusti cum statu iustitiæ; & hæc utique contumaciter amitti non potest, ut idem S. Doctor alibi docet. Alii existimant verba ista: *invincibiliter, &c.* cadere super ipsam voluntatem humanam, quæ, gratiæ auxilio præventa, invincibilis ac insuperabilis redditur contra omnes Dæmonum insultus; nam non dicit S. Augustinus, *subventum est gratiâ, aut subventum est perseverantiæ*, sed *subventum est infirmitati voluntatis humanæ*. Præterea gratia, licet dicatur invicta, non tamen potest dici insuperabilis, cum ei resisti possit; benè tamen voluntas humana, quamdiu gratiæ firmiter adhæret. Alii denique referunt illa verba ad ipsam gratiæ ex se efficacis motionem. Verum, qui Scientiam mediam tuerentur, rejecta hac gratiæ ex se efficacis loquendi ratione, declarant in suo Systemate gratiam seu vocationem ad fidem sano sensu

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8. *Hæc itaque gratia, qua occultè humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo corde respuitur: idè quippè tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur*. Denique lib. de correp. & grat. cap. 14. *De his, qui faciunt, qua non volunt, facit ipse esse qua vult, qui tamen hoc non facit, nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium,*

(f) Hormisdas Ecclesiæ rebus præfuit Sæculò VI. ab an. Chr. scil. 514. usque ad an. 523.

senſu dici poſſe inſuperabilem & indeclina-
bilem, ex divina ſcilicet præſcientia
& decreto eam ſubſequentē. Quippè
cum Deus per Scientiam conditionatam
cognoſcat, quid homo facturus ſit, ſi in
his vel illis circumſtantiis, ſub hac vel
illa gratia conſtituatur, ac decreto ſuo
Scientiam illam ſubſequentē, ſtatuat ho-
minem re ipſa in illis circumſtantiis cum
tali gratia collocare, meritò aſſeritur
inſuperabiliter & indeclinabiliter futu-
rum, quidquid Deus futurum eſſe
ſic præſcivit, ac prædefinivit; *cujus enim miſeretur*, ait S. Auguſtinus
lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2. *ſic eum vo-
cat, quomodo ſcit ei congruere, ut vo-
cantem non reſpuat.* In utroque igitur
ſyſtemate ſive Thomiſtarum ſive Con-
gretiſtarum locum habet modus iſte lo-
quendi S. Auguſtini, *indeclinabiliter*,
inſuperabiliter, &c. Atque in hoc dun-
taxat inter ſe diſcrepant Theologi iſti,
quòd Thomiſtæ illam gratiæ vim inde-
clinabilem eſſe ſtatuant ex decreto abſolu-
to & antecedente Scientiam Dei con-
ditionatam; alii verò ex decreto, quòd
Scientiam illam ſubſequatur: quæ Con-
troverſia ex citatis S. Auguſtini verbis
minimè dirimi poteſt.

Inſt. 1mo. S. Auguſtinus videtur directè
reprobaffe Scientiam mediam; Scientia
quippe media eſt Scientia conditionato-
rum independens à decreto Dei abſolu-
to. Atqui talem Scientiam reprobavit
S. Auguſtinus. Prob. ex lib. de prædeſt.
Sanctorum cap. 10. *Prædeſtinatione Deus
ea præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus;
unde dictum eſt, fecit quæ futura ſunt.*
... *Quando promiſit Deus Abraham in
ſemine ejus fidem gentium, non de noſtra
voluntatis poteſtate, ſe de ſua prædeſti-
natione promiſit; promiſit enim quòd ipſe
facturus fuerat, non quòd homines.* At-
qui Deus omnes omninò actiones no-
ſtras facturus eſt. Ergo illas in ſua præ-
deſtinatione præcognoſcit, id eſt, in
decreto efficaci; ac proinde non datur

in Deo præſcientia futurorum indepen-
dens à decreto, &c. Præterea quòd
Deus non de noſtra poteſtate, ſed de
ſua prædeſtinatione promittit, hoc pro-
cul dubio in eadem prædeſtinatione præ-
cognoſcit. Atqui Deus multoties pro-
mittit actiones noſtras liberas, ſicut
quando promiſit Abraham fidem & con-
verſionem gentium. Ergo &c.

Reſp. Mentem S. Auguſtini meliùs
dignoſci non poſſe, quàm ex cognitione
opinionis Semipelagianorum, quam im-
pugnabat. Itaque Semipelagiani circa
prædeſtinationem adulatorum dupliciter
errabant: 1mo. Cenebant, quòd futu-
rus voluntatis conſenſus, à Deo prævi-
ſus mediante Scientia conditionata, ſit
Deo cauſa ac motivum gratiæ conferen-
dæ, cujus ſalutis ab exemplo Tyrriorum
& Sydoniorum palàm ſit; nam licet
Deus præviderit eorum converſionem
ſub conditione prædicationis Evangelii,
&c. nihilominùs apud eos nulla facta
eſt ejusdem Evangelii annuntiatio. 2do.
Errabant Semipelagiani in hoc, quòd
in eorum doctrina futurus abſolutè præ-
videatur voluntatis conſenſus, qui ta-
men non ſit à Deo decretus & prædeſti-
natus; quem errorem ſæpè impugnavit
S. Auguſtinus, præſertim lib. de dono
perſeverantia cap. 19. ubi, *Quando, in-
quit, apud aliquos Verbi Dei traditores
legimus Dei præſcientiam, & agitur de
vocatione electorum, eandem prædeſti-
nationem intelligere oportet.* Et cap. 18.
*Sine dubio præſcivit & prædeſtinavit;
ſed prædeſtinaviſſe eſt hoc præſciſſe quòd
fuerat ipſe facturus.* Porro Semipela-
giani etiam circa prædeſtinationem parvu-
lorum à verò deviant, ſiquidem vo-
lebant infantes ad gratiam Baptiſmatis
& ſalutis prædeſtinari, non quidem pro-
pter bona opera, quæ re ipſa facturi
erant, ſiquidem in infantia rapiuntur; ſed
quæ facturi fuiſſent, ſi ad pleniorē ſeu
adultam ætatem perveniſſent. Et hunc
Nonnulli etiam

etiam errorem refellit S. Augustinus *lib. de prædest. Sanct.*

Jam in forma ad textum S. Augustini Resp. 1mo. Hunc S. Doctorem ibi agere de re, quæ sit absolutè futura; ait enim ibidem, *Fecit quæ futura sunt.* ac meritò rejicere rei hujusmodi absolutè futuræ præscientiam, qualem admittebant Semipelagiani, eam scilicet, quæ in decreto seu prædestinatione Dei tanquam in prima causa fundata non esset, sed in consensu futuro voluntatis à Deo prævisio, ita ut consensus ille futurus etiam sub conditione gratiæ, sit Deo ratio & motivum gratiam conferendi; quem errorem citato textu refellit S. Augustinus. Et re vera omne futurum, sive absolutè, sive conditionatè Dei decretum semper supponit aut absolutum, si res sit absolutè futura, aut conditionatum, seu quod sit pars conditionis, si res futura sit sub conditione.

Resp. 2do. *Dist. textum S. Doctoris.* Deus sua prædestinatione præscivit quæ fuerat ipse facturus absolutè *conc.* Quidquid enim Deus absolutè facit in tempore, id ab æterno facere constituit. Quæ fuerat facturus sub conditione, *neg.* Nam vel conditio, sub qua res futura prævidetur, ponenda est, vel non? Si prius, res absolutè futura est, eamque videt Deus in suo decreto, non quidem quod præcedat, sed quod sequatur Scientiam conditionatorum, quodque sit vera & prima causa rei futuræ. Si posterius, superfluum ac inutile videtur decretum Dei absolutum & actuale pro re nunquam futura.

Ad 1mam Rationem textui adjectam, Resp. *Neg. primam propositionem*, quod scilicet Deus omnes omnino actiones nostras facturus sit; Deus enim non facit peccata, quæ tamen præscit. Unde S. Augustinus *cap. 10. lib. de prædest. Sanct.* ait, prædestinationem sine præscientiam esse non posse, posse autem præscientiam esse sine prædestinatione. Ad 2dam. Rationem eadem datur responso.

Inst. 2do. S. Augustinus eodem c. 10. lib. de prædest. Sanct. revocat, quod olim docuerat in questionibus Paganorum, nempe tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. Quæ verba eum Semipelagiani in confirmationem suæ conditionatæ sententiæ eidem opponerent, S. Doctor in hæc respondit: *Cernitis me, sine præjudicio latentis consilii Dei aliarumque causarum, hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincenda Paganorum infidelitati, quæ hanc objecerant questionem, sufficere videtur. Quid enim est verius, quam præscivisse Christum, qui, & quando, & quibus in locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato sibi Christo à se ipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodò eos præsciverit, an etiam prædestinaverit Deus, quareve atque etiam asserere tunc necessarium non putavi. . . potest etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem.* Rursus *lib. de dono persever. cap. 9.* hoc ipsum, quod dixerat in questionibus Paganorum revocat, ac docet non aliud, quàm ex prædestinatione Dei petendam esse causam, cur aliquibus annuntiatur Christus, aliis verò non annuntietur; non autem ex eo, quod Deus prævidet illos, non alios esse credituros.

Ex quibus sic conficitur Argumentum. 1mo. Idem est S. Augustino Deum præscivisse fidem hominum, ac homines illam habituros à se, & idem est eos habere Deo donante fidem, ac Deum eorum fidem prædestinasse. Patet hoc manifestè; nam S. Augustinus unum per aliud exposuit. Atqui homines nec in statu absoluto, nec conditionato fidem à se

se ipsis sunt habituri, sed in utroque statu Deo donante eam sumpturi sunt. Ergo in utroque statu non solum præscitur, sed etiam prædestinatur hominum fides, & consequenter in utroque statu media prædestinatione, id est, decreto efficaci cognoscitur, & sic evanescit Scientia media.

2do. Futurum, de quo hic loquitur S. Augustinus est conditionatum, & de eodem affirmat illud esse prædestinitum, ac ideo præscitum à Deo. Ergo ex ejus mente futura conditionata à Deo sunt prædestinata, & ideo præscita. *Prob. ant.* Quia de eodem futuro respondet Augustinus, de quo interrogat Hilarius. Atqui Hilarius interrogat de futuro conditionato, scilicet de eo, quod in sexta quæstione contra Porphyrium S. Augustinus docuerat, scilicet *Christum tunc voluisse hominibus apparere, quando sciebat, & ubi sciebat, qui in eum essent credituri.* ex quibus Semipelagiani Scientiam conditionatam inferebant. Ergo &c.

3tio. Ex citato *cap. 9. de dono persever.* eruitur efficax argumentum, inquit celebris quidam Thomista, ad demonstrandum S. Augustinum Scientiam mediam improbasse non modò quantum ad erroneum modum illum, quo ponebatur à Semipelagianis, sed etiam quoad substantiam ipsam, & sicut nunc ponitur ab ejus defensoribus; nam S. Augustinus, prout testatur S. Thomas 3. p. q. 1. a. 5. ad 2. reprobat *cap. 9. lib. de dono persever.* quod dixerat *lib. de sex quæst. Pagan.* nimirum quòd *Christus tunc voluit hominibus apparere, quando & ubi sciebat, qui in eum fuerant credituri.*

Resp. Nullibi S. Augustinum revocasse, quod scripserat in quæstionibus Paganorum *tunc voluisse Christum hominibus apparere &c.* Quid enim est verius, ait ipsemet S. Augustinus *loc. cit.* quàm præscivisse Christum, qui, quando,

& quibus locis in eum fuerant credituri: verum, cum ex litteris Hilarii ac Prosperi intellexisset Semipelagianos in erroris sui confirmationem hac sua sententia abusos fuisse, hanc non quidem correxit, sed exposuit & declaravit, se absque præjudicio latentis Dei consilii seu prædestinationis hæc dixisse; sed neque postulabat ratio, ut id diligentius tunc expendisset.

Ad 1mum. Arg. Resp. In doctrina quidem Semipelagianorum, quos S. Doctor refellit, idem esse Deum fidem hominum præscivisse, ac homines illam fidem ex se habituros; non verò idem esse in propria S. Augustini sententia. Quod additur, scilicet idem esse homines fidem Deo donante habere, ac Deum eorum fidem prædestinasse, ultrò concedunt Scientiæ mediæ patroni. Verum integra, inquit, remanet quæstio controversa, utrùm nempe prædestinatio illa sequatur vel antecedit Scientiam conditionatorum; quæ ex adductis S. Augustini verbis dirimi prospectò nequit.

Ad 2dum. Arg. Resp. 1mo. *Dist. maj.* Futurum, de quo loquitur S. Augustinus, est conditionatum, quod Semipelagianum ex errore convertebant in absolutum, ita, ut res sub conditione futura Deo causa foret ratio ac motivum illam absolute decernendi, *conc.* Est conditionatum nudè ac simpliciter, *neg. maj.* & pariter *Dist. min.* Futurum illud est à Deo prædestinitum prædefinitione subsequente Scientiam conditionatam, *conc.* Eam antecedente, *neg. min.* &c. Illo igitur, quòd S. Augustinus loquitur de decreto conditionato Semipelagianorum, illud tamen non damnat quantum ad substantiam (neque enim errori obnoxia esse existimanda sunt quæquæ à Semipelagianis admissa sunt) sed damnat quoad abusum ipsorum Semipelagianorum.

Ad 3tium. Arg. Resp. S. Thomam locum integrum referre S. Augustini, qui duabus partibus constat, in quarum prima S. Doctor ait, Christum tunc voluisse hominibus apparere, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri: in altera verò omnes illos, ad quos non venit, prævisos à Deo incredulos fore, si ad eos venisset; quod postquam tradit S. Thomas, addit: *Sed hanc responsionem reprobat S. Augustinus lib. de don. persev. dicit: Nunquid possumus dicere Tyrrios & Sydonios talibus apud se virtutibus factis credere voluisse, aut credituros non fuisse, cum ipse Deus attesteretur eis, quod acturi essent magna humilitatis penitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.* At manifestum est his S. Augustini verbis posteriorem duntaxat partem textus à S. Thoma adducti reprobari, non priorem.

Dices. S. Augustinus ait Deum idcirco rem futuram certò cognoscere, quia eam prædestinat. Ergo præscientia Dei præsupponit præviam prædestinationem. Ergo Scientia media superfluit. Præterea S. Augustinus *lib. de don. persev. cap. 18.* nomine præscientiæ vult intelligi ipsam prædestinationem. Ergo &c.

Resp. Ad 1mum. Deum rem futuram certò cognoscere scientiâ visionis ac absolutâ, quia eam prædestinat, *conc.* Scientiâ conditionatâ, quæ media dicitur esse inter Scientiam visionis & simplicis intelligentiæ, de qua hic duntaxat sermo est, *neg.*

Ad 2dum dicunt S. Augustinum hoc dixisse adversùs errorem Semipelagianorum, qui prædestinationem à Scientiâ ita pendere volebant, ut hæc illius esset motivum & ratio infallibilis.

129 Argumentum 6tum ex conformitate Scientiæ mediæ cum doctrina Semipelagianorum desumitur, atque sic proponitur:

Certum est 1mo. Scientiæ mediæ patronos conspirare cum Semipelagianis in oppugnandis decretis efficacibus Thomistarum, atque illis eadem objicere incommoda, quæ olim Semipelagianis S. Augustino objiciebant.

Resp. AA. 1mo. Hoc à se fieri ex causa & ratione omnino diversa ab ea, qua movebantur Semipelagianis; nam Semipelagianis ex principio erroneo illa decreta averfabantur, utpotè quæ antecederent præviam naturæ meritum, scilicet pium motum naturaliter bonæ voluntatis in ordine ad fidem. At talem errorem Scientiæ mediæ defensores Thomistis nunquam objecere. Est etiam quòd Semipelagianis decreta efficacia à Thomistis asserta in S. Augustino oppugnaverint, indè tamen aliud inferri non potest, nisi quòd errore facti laborarint in interpretatione mentis ac doctrinæ S. Augustini; nusquam enim sufficienter probari poterit S. Doctorem hujusmodi decreta admisisse.

2do. Conspirant Scientiæ mediæ Assertores cum Semipelagianis in hoc, quòd cum illis æqualem ac indifferentem erga omnium salutem Deum habere voluntatem existiment. Ergo &c.

Resp. Hoc ipsi falsò imponi, siquidem specialem Dei erga electos dilectionem, qua Deus inter plura gratiæ dona ea seligit, quibus hominem certò consensurum prævidet, ultrò fatentur.

3tio. Conspirant, saltem plerique, in hoc, quòd velint prædestinationem fieri ex prævisis meritis: id ipsum enim dicebant Semipelagianis.

Resp. Semipelagianos prædestinationem fundasse in quodam naturæ merito ad omnem Dei gratiam prævio. Præterea eos censuisse futurum hominis consensum etiam sub adjutorio gratiæ à Deo prævisum fuisse tanquam gratiæ conferendæ

rendæ causam. At Scientia media in hodiernis Scholis asserta alienissima est à duplici hoc errore, ut ex dictis constat.

130 Argumentum 7mum petitur ex incommodis, quæ ex Scientia media derivantur. 1mo. Hæreticis exosam magis reddit Ecclesiam, ut quæ, quod ipsi eadem continuò exprobrant, recipiat ac foveat doctrinam, quæ gratiæ est inimica. 2do. Gratiâ reddit pedissequam libero arbitrio, quæ tamen illius est Domina. 3tio. Diminuit Dei charitatem, cum ejus minuat dona, à quibus illa accendi debet. 4to. Viam facit ad vitam laxiorem; quia ubi minora auxilia conceduntur, ibi majora perpetrantur mala. 5to. Humilitati est nociva; nam vix fieri potest, ut qui eadem cum alio gratiâ donatus est; ac se per liberum arbitrium suum gratiæ consentiendò discernit, non infletur. 6to. Necessitatem orationis tollit; nam si eundem à Deo offeratur gratia, & ponantur circumstantiæ, à me verò oriatur bonus usus, Deum quidem orare debeo, ut ponat circumstantias; at ne in vacuum gratiam recipiam, id ab eo petere non possum, cum ab eo non detur, sed à me ipso expectetur. Et ideo 7mo. Spem minuit divinam; quia spem salutis in homine constituit, à quo pender auxilii divini efficacia.

Resp. AA. Vana & futilia hæc esse argumenta. Ad 1mum itaque Resp. Hæreticos cæcos esse & duces cæcorum, ac quidem in hoc vel maximè, si existiment Ecclesiam fovere doctrinam, quæ sit inimica gratiæ; siquidem omnis doctrina, quam amplectitur & fovet Ecclesia, cum Apostolo dicitur: *Non ego, sed gratia Dei mecum; itaque finite eos, &c.* Neque enim quisquam eorum vanis moveri debet querelis.

Ad 2dum. Resp. Fieri non posse, ut gratia sit pedissequa liberi arbitrii, cum

etiam in Systemate Scientiæ mediæ ipsa sit illius inclinatio & determinatio; nam an ille, inquit, qui habitûs cujusdam pondus ac inclinationem sequitur, dici potest illum habitum determinare? aut qui oculos aperit ad lumen Solis, ut objecta videat, potestne dici illud lumen determinare ad visionem? Ita prorsus res se habet respectu gratiæ.

Ad 3tium. Resp. Contrarium è diametro evenire; siquidem pro magno haberi debet beneficio, quod Deus inter plura gratiæ adjumenta ea seligat, quibus prænotific voluntatem ad consensum infallibiliter fore inclinandam. Ex quo ad 4tum patet responsio.

Ad 5tum. Resp. Hoc quidem meritò olim objectum fuisse Pelagianis aut Semipelagianis: sed sanè sine ulla sinceritate modò opponi potest Scientiæ mediæ defensoribus, cum fateantur liberum arbitrium per se ipsum solum non operari, sed maximè per auxilium gratiæ, sine qua ad nihil sufficientes sumus. Quantum verò ad discretionem illam, quæ hic denuò objicitur, jam supra responsum est. Adde, quod, qui consentit, semper ampliorem accipiat gratiam, saltem in ratione doni, quàm ille, qui dissentit: idcirco enim ille præstat consensum, quia ipsi Deus, ex speciali erga ipsum dilectione eam seligit, cui prævidit eum esse consenturum, si daretur; quod de altero, qui non consentit, dici non potest.

Ad 6tum. Resp. Cum in hoc Systemate ab omnibus unanimiter doceatur gratiam nemini debitam esse, sed planè gratis à Deo conferri, omninò necesse est, ut à Deo uberiorem gratiam, atque bonum ipsius usum suppliciter efflagtemus. Undè ratio allata urget quidem contra Semipelagianos, neutiquam verò contra Scientiæ mediæ patronos. Ex quo patet quid ad 7mum sit respondendum;

dendum; nam gratia potius est causa consensus, non verò consensus causa gratiæ; ac proinde spes totaliter in hoc Systemate reponitur in gratia, non in libero arbitrio.

- 131 Argumentum 8vum desumitur ex novitate ac facilitate hujus sententiæ. 1mo. Omnium primus Molina hanc sententiam in Scholas innoxit, prout ipsemet gloriatur *lib. de concord. q. 23. a. 4. & s.* aitque, quòd, si Augustini ætate nata & explorata fuisset, fortè nec hæresis Pelagiana orta fuisset, nec Lutherani tam impudenter arbitrii nostri libertatem negare ausi fuissent. 2do. Modus conciliandi libertatem cum gratia est perdifficilis, teste ipso S. Augustino. Atqui in Systemate Scientiæ mediæ perfacilis est. Ergo &c.

Resp. AA. Ad 1mum. Molinæ attribucundam esse duntaxat clariorem methodum ac explicationem Scientiæ mediæ, non autem inventionem ac primum usum illius quoad substantiam; & de illo gloriatur Molina, non autem de isto.

Ad 2dum. Resp. 1mo. Hoc ipso, quòd modus conciliandi libertatem sit facilis secundum Systema Scientiæ mediæ, potius retinendus est, quàm rejiciendus. Quòd autem S. Augustinus eo usus non sit, id ideò t. 2dum, quia eo nihil profecisset contra Pelagianos & Semipelagianos: cum enim in Systemate Scientiæ mediæ supponatur gratiam necessariò prævenire debere, quam illi ideò negabant, quòd existimarent liberum arbitrium cum ea satis conciliari haud posse, hinc necesse habuit hic S. Doctor recurrere ad Dei omnipotentiam, ut gratiam cum libero arbitrio conciliaret.

Resp. 2do. S. Augustinum nunquam ex professo ac directè disputasse contra Pelagianos vel Semipelagianos de concilianda libertate cum gratia, ut constat ex ejus libris; totus enim intentus erat

in refutando præcipuo illorum errore, gratiam videlicet ad bona opera, aut saltem ad initium fidei necessariam haud esse. Cùm autem pertenderent libertatem periri per gratiam necessariò prævenientem, recurrit quidem S. Augustinus ad omnipotentissimam Dei voluntatem; sed sanè de excogitando modo, quo conciliari posset libertas cum gratiæ necessitate ac decreto prædestinationis sollicitus fuisse non videtur.

Argumentum 9vum desumitur ex eo, 132 quòd Scientia media Deo sit injuriosa. 1mo. Scientia media titulum causæ primæ eripit; quia præviā Dei actionem tollit. Deus enim est prima causa. Ergo debet creaturam determinare, non verò ab ea determinari; debet prius causalitate concurrere in genere causæ efficientis, quàm liberum arbitrium illi subordinatum.

Resp. AA. Si questio sit de actionibus ad finem supernaturalem ordinatis, tunc Deus prius causalitate concurrat quàm liberum arbitrium; quia gratia, quam Deus largitur, non est indifferens, non est communis, neque debita sicut concursus, sed est specialis & gratuita, quæ per mentis illustrationem ac voluntatis excitationem hominem movet, inclinat, & ad bonum allicit; hinc, cùm voluntas gratiæ obsequitur, cui reluctari posset, eam utique non determinat, sed potius ductum ac determinationem illius sequitur. Si verò sermo sit de actionibus naturalibus, tunc ajunt 1mo. Deum esse primum in agendo, in quantum est primus in producenda & conservanda virtute causæ secundæ; non verò quasi Deus prius naturā producere inciperet ipsam actum voluntatis, quàm voluntas concurrat; quia aliquin voluntas non solum in sua libertate læderetur, verum etiam se merè passivè haberet. 2do. Dicunt Deum esse causam primam in quantum exhibet creaturæ concursum in actu primo ad agendum, eum ita attemptando, ut sit in potestate voluntatis creatæ

creaturæ concursu Dei sibi oblato utendi vel non utendi: neque verò dignitati Majestatis divinæ quidquam derogat, quòd ejus concursus generalis hoc sensu in actu secundo determinetur; quia Deus hac lege se ipsum adstrinxit, ut ad exigentiam creaturæ cum illa, quoties operari voluerit, concurrere velit.

Arguitur 2do. Scientia media eripit Deo titulum primi liberi: implicat enim, ut determinatio voluntatis humanæ à decreto indifferenti seu concursu generali pendere & haberi possit. Unde si Deus est primum liberum in ratione actionum nostrarum, ad eas sanè decretò efficaci & non indifferenti concurrere debet.

Resp. Satis esse, quatenus titulus ille Deo servetur, si voluntas humana nihil velit, nisi prius volente aut permittente primo libero, scilicet Deo. Undè decretum, vi cuius Deus suum præbet concursum causæ secundæ, priusquam illa operetur, producit immediatè ac proximè cum illa ejus determinationem in actu secundo, quæ determinatio est ipsamet volitio, seu actus voluntatis se ita determinantis, ut se ipsam possit non determinare; atque adeò non requiritur, ut prius efficaciter velit Deus hunc vel illum actum elici à causa secunda.

Arguitur 3tio. Scientia media à Deo supremum dominum, quod habet in nostras voluntates ad eas inclinandas ad quodcumque voluerit, aufert. Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* Quia hæc Scientia Deo varia media subministrat, quibus uti potest ad inclinanda corda nostra, quocumque, & ad quodcumque voluerit.

Arguitur 4to. Scientia media Omnipotentiam Dei coarctat ac limitibus coercet; quia nisi prius exploraverit Scientia media, nihil decernit Deus, nec decernere potest absque præjudicio libertatis.

Resp. Non oriri ex impotentia aliqua, quòd Deus utatur Scientiæ mediæ, sed ex suorum decretorum lege, qua vult hominem in suis actibus liberum esse & gratiæ quantumcumque potenti resistere posse. Ex quo etiam liquet Deum in hujusmodi duntaxat gratia, cui resisti potest, infallibilem Petri v. g. consensum videre non posse, ac propterea illum cognoscere debere in Scientia conditionatorum.

Dices. Petrus his gratiæ auxiliis, sub quibus jam constituitur, non resistit, idque Deus pro certo compertum habet. Ergo in eisdem certò prævidet consensum Petri.

Resp. *Dist. conf.* Ergo in eisdem certò prævidet consensum Petri dependentem à Scientia media *conc.* Secus, *neg. conf.* Itaque Deus bonas hominis actiones non videt in sola virtute suæ gratiæ, sed etiam in ea ut attemperata hominis indoli, modificatà variis circumstantiis favorabilibus, &c.

Argumentum totum petitur ex inutilitate Scientiæ mediæ ad formanda divina decreta. Arguitur itaque 1mo. Deus in formandis decretis suis absolutis circa salutem hominum sufficienter dirigatur per Scientiam simplicis intelligentiæ. Ergo non indiget Scientia media directrice. *Conf. patet. Prob. ant.* Deus per Scientiam simplicis intelligentiæ comprehendit suam Omnipotentiam, & videt in thesauris ejus latere infinita media seu auxilia efficacissima & suavissima, quibus potest voluntates hominum potenter & suaviter ad se pertrahere, quando & ubi voluerit. Ergo opus non habet Scientiæ mediæ.

Resp. AA. Deum quidem per Scientiam simplicis intelligentiæ videre quid re vera fieri possit, sed non quid futurum sit; cognoscere se habere gratiæ auxilia, quibus homo quidem consentire potest,

□ ○ ○ ○ ○

sed

sed non quibus certò consensurus est, quippè eis dissentire potest. Ex quo liquet solius simplicis intelligentiæ adminiculò Deum efficaciter circa actiones hominis liberas nihil statuere posse.

Arguitur 2do. Si prædestinatio seu ad gratiam seu ad gloriam necessariò præsupponeret Scientiam mediam, sequeretur, absolute loquendo, posse dari hominem, quem Deus de potentia sua etiam absolute convertere & prædestinare nequiret. Atqui hoc implicat. Ergo &c. *Prob. seq. maj.* Absolute loquendo & ex natura rei non implicat dari hominem, qui in nullo tempore velit converti; quia omninò contingens est, ut auxilia gratiæ effectum fortiantur, cum nullum admittant Scientiæ mediæ patroni, quod infallibiliter ac essentialiter cum effectu connectatur. Ergo fieri poterit, ut homo adeò induratus sit, ut resistat omnibus auxiliis pro sua conversione à Deo ipsi oblatis.

Resp. In rebus moralibus suppositiones illas metaphysicas esse inutiles; quia nempe moraliter sunt impossibiles: quamvis enim uni aut alteri gratiæ auxilio resisti possit, atamen non omnibus collectivè sumptis, moraliter saltem loquendo, propter eorum vim & efficaciam; potens enim est Deus etiam ex lapidibus facere filios Abraham.

- 134 Argumentum istum petitur ex inutilitate Scientiæ mediæ ad conciliandam libertatem humanam cum gratia efficaci. Et potissimum innuitur auctoritate S. Augustini.

Arguitur itaque 1mo. Multi turbati fuerunt ex modo, quem adhibuit S. Augustinus ad conciliandum liberum arbitrium cum gratia, ut docent SS. Hilarius, & Prosper. Atqui non potuerunt turbari ex modo conciliandi libertatem dependenter à Scientia media.

Resp. AA. Turbatos fuisse Fideles ex eo duntaxat, quòd S. Augustinus doceret gratiam omninò necessariam esse, etiam ad omnes pios motus voluntatis, ac etiam (saltem secundum apparentiam) vellet prædestinatione præcedere merita; non verò ex modo conciliandi libertatem, cum de eo nullibi ex professo tractaverit, ut jam dictum est.

Arguitur 2do. Efficacia gratiæ divinæ ac prædestinationis ex supremo Dei dominio ac omnipotentissima Dei potestate peti debet, ut docet S. Augustinus *lib. de corrupt. & grat. cap. 14.* & alibi passim. Ergo non ex Scientia media.

Resp. Ut omnipotentissima Dei voluntas infallibilem effectum habeat circa actiones voluntatis liberas, debet præsupponere Scientiam mediam ut directricem. Oritur itaque efficacia divinæ gratiæ ex omnipotentissima Dei voluntate, quæ inter multa auxilia ea potissimum seligit, quæ prævidentur habitura effectum, si dentur: atque adeò, ut vides, ex Scientia media. In forma breviter *Dist. ant.* Oritur efficacia divinæ voluntatis ex Omnipotentia Dei attemperata libero arbitrio, *conc.* Secus, *neg. ant. &c.*

Arguitur 3tio. Talis est efficacia divinæ voluntatis, ut de nolentibus faciat volentes, & de repugnantibus consentientes, quemadmodum docet S. Augustinus. Atqui hoc non facit efficacia gratiæ orta ex Scientia media; quia non de nolentibus, sed tantum de volentibus in statu conditionato facit absolute volentes.

Resp. Quòd Deus ea gratiæ auxilia, quæ novit apta esse ad frangendam cordis duritiam, seligat, atque sic faciat de nolentibus volentes, & non tantum de volentibus conditionatè, volentes absolute.

Cætera, quæ hic adhuc afferri possent argumenta commodius exponuntur ubi

ubi de Decretis divinis & gratia efficaci nobis erit sermo.

§. III.

135 Proponuntur & solvuntur Argumenta, quibus Scientia media adstruitur.

Argumentum unum petitur ex sacra Scriptura. 1mo. Sap. 4. dicitur: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. . . . placita enim erat Deo anima illius.* Queritur jam, utrum Deus decerneret efficaciter determinare illos pueros, ut malitia illos perverteret, si diutius viverent, vel non? Si primum, sequitur, quod Deus sit auctor mali; si secundum, ergo hujus perversionis cognitio habita est ante decretum, & consequenter per Scientiam mediam.

Resp. AA. Hujus perversionis cognitionem habitam esse non in decreto positivo, ut supponit objectio, sed tantum permissivo, quo Deus statuerat illis denegare auxilium efficax nulli debitum; & sic permittere, ut in varia crimina proruerent, si diutius viverent; quia vero anima eorum erat Deo placita, ex eo scilicet, quod essent predestinati ad gloriam, sic necesse erat, ut morerentur, antequam per malitiam deciderent de statu gratie.

2do. Matt. 11. ait Christus ipse: *Va tibi Corozaim, va tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quae facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent.* Vidit ergo Deus futuram conversionem Tyriorum & Sidoniorum sub conditione, si hæc signa apud illos faceret, quæ fecit apud Corozaitas, &c. Atqui non vidit hanc futuram poenitentiam conditionatam in decreto predestinante; aliàs inanilis fuisset reprehensio Judæorum, in promptu fuisset eorum responsio; si nos pates fecisses in tuo decreto ad poeni-

tentiam predestinante, parem etiam egissemus poenitentiam; cum igitur nos non similiter predestinasti, ac præordinasti? Ergo videt Deus futura conditionata per Scientiam mediam.

Resp. 1mo. Hunc Scientiæ Mediæ patronorum Achillem magis illam gravare, quam juvare. Enimvero illud idem sibi objicit Apostolus Rom. 9. Cum enim ibidem dixisset, *Cujus vult Deus miseretur, & quem vult induravit*, statim subiungens sibi objicit id, quod Scientiæ mediæ defensores adversariis suis objiciunt, scilicet: *Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur, voluntati enim ejus quis resistit?* quorum verborum is propriè sensus est, interprete Cornelio à Lap. & aliis: *Si converti ad Deum non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei, &c. ut doces, quid de nobis conquiritur Deus, & succenset nobis, quod non convertamur.* Hanc verò objectionem ait Prosper lib. 1. de vocat. Gent. in fin. non solvit Apostolus per velle & nolle liberi arbitrii, ut solent Adversarii, sed ut arrogantem castiget recurrit ad independentissimam Dei voluntatem, inquit: *O homo tu quis es, qui respondeas, nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in bonorem, aliud verò in contumeliam?* Quibus verbis manifestè rejicitur Scientia media; docemur enim Deum aliquem adducere ad poenitentiam non ex prævisio consensu, sed potius quia cujus vult miseretur.

Deinde Retorq. Arg. contra suos auctores; quia in eorum sententia possent Corozaitæ, &c. exprobrationi Christi dicere, quod, sicut ideò Tyrii & Sidonii visis illis signis crederent, quia patrata forent apud eos in ea rerum serie, ac ordine, necnon occasionibus, in quibus prævisum est à Deo, ipsos consensuros

O O O O O O &

& credituros, cum tamen essent plures alix occasione, in quibus prævidit illos, patratu eisdem signis, non convertendos; ita si eadem signa fuissent facta apud prædictos Judæos in pluribus aliis circumstantiis, & occasionebus, in quibus prævisum est à Deo illos credituros, tunc non minùs quàm Tyrii, &c. crederent. Undè videtur eos etiam posse conqueri de Christo, &c.

Neque dicant AA. hanc retorsionem esse telum sine viribus; quandoquidè Judæi in iis, in quibus erant, circumstantiis, re ipsa converti poterant, nec quidquam eorum, quæ ad conversionem sunt necessaria, ipsis deerat in mente eorum, qui Scientiam mediam defendunt, non verò ita in sententia Thomistarum; deerat enim decretum absolutum & efficax ex parte Dei, deerat gratia ex sese efficax ac prædeterminans, quæ duo, juxta eosdem Thomistas, ad conversionem omnino sunt necessaria. Non, inquam, hoc dicant; nam in sententia AA. ad conversionem summè necessarium est, ut detur gratia in circumstantiis favorabilibus; at hæc largitio non fuit in potestate Corozaitarum, &c. ergo adhuc inter eos & Tyrios, &c. invenitur inæqualitas; quia illi consecuti fuissent circumstantias favorabiles, secus Corozaitæ, &c.

Resp. 2do. Ad Arg. *Neg. min.* Ad rationem adjunctam dicunt Judæos id non potuisse, quod obijciunt Adversarii, Christo respondere; quia major erat excoecatio & induratio Judæorum, quàm Tyriorum, &c. & hæc erat causa, cur gratia conversionis in decretis Dei præparata Tyriis, &c. ipsis non conferatur. Solutio hæc est S. Augustini. *Non ergo*, inquit, *erant sic excoecati oculi, nec sic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniam credidissent, si qualia viderunt isti (Corozaitæ, &c.) signa vidissent.*

Confirmatur & explanatur hæc responsio ex S. Thomæ 3. *cont. Gent. c. 159.*

ubi, *Licet homo*, inquit, *per motum liberi arbitrii divinam gratiam nec promereri nec acquirere possit, potest tamen se ipsum impedire, ne eam recipiat . . . & cum hoc sit in potestate liberi arbitrii impedire divina gratia receptionem, vel non impedire, non immerito in culpam imputatur ei, qui impedimentum præstat gratia receptioni. Hoc igitur Christus in Judæis reprehendebat, quod majora quàm Gentiles gratia impedita posuerint.*

Dices. Sicut, quod unus homo tot crimina non perpetret quot alter, adscribi debet gratiæ juxta S. Augustinum in *Soliloq. c. 15.* sic minor excoecatio Tyriorum, &c. erat quidam effectus gratiæ, quo privabantur Judæi. Ergo adhuc em hoc Judæis relinquitur excusationis locus, & sic reprehendi non debuerant.

Resp. *neg. conf.* Nam iusta fuit adhuc Judæorum reprehensio, siquidem Deus nulla peccata imputat, ac proinde neminem reprehendit ob peccata, quæ potuit committere, sed tantum quæ commisit. Undè cum Judæi præ Tyriis, &c. graviora crimina, per quæ contraxerunt majorem duritiem, perpetrassent, jure præ Tyriis reprehendi potuerunt. Deindè sicut Moyses *Deut. 29.* exprobrat Israëlitis, quod Domino non obediverint, etsi fateatur, quod Dominus cor intellgens illis non dederit; ita Christus Galilæis illis rectè exprobrat, quod ad Evangelis prædicationem non poenituerint, quamvis poenitentiam eis non dederit; quia eorum obstinatio talem exprobrationem merebatur.

Inf. 1mo. Ut comparativa exprobratio iusta sit, debet esse æqualitas inter extrema comparationis; undè injustè increparetur miles malè armatus exemplò alterius armis validioribus instructi. Atque supposito decreto & gratiæ efficaci circa conversionem Tyriorum, &c. & eodem negato erga Judæos, non servaretur æqualitas inter illos. Ergo nec iusta est exprobratio, saltem comparativa.

Resp.

Resp. Diff. maj. Ut comparativa exprobratio iusta sit, debet esse æqualitas inter extrema comparationis, quantum ad actum primum, *conc.* quantum ad actum secundum, vel applicationem ad illum, *neg. maj.* Ratio est, quia ut unus iuste increpetur præ alio, sufficit obligationis æqualitas, quam unus transgreditur, & alter implet; obligatio autem fundatur super posse, non super actum & applicationem ad illum. Porro decretum & gratia efficax non dant posse, sed illud supponunt: cum igitur quoad posse & gratiam sufficientem Galilæi istis Gentilibus fuerint æquales, merito reprehenduntur. Exemplum verò militis non est ad rem; quia in illo fuisset inæqualitas quantum ad ea, quæ se tenent ex parte potentie.

Inst. ado. Ille non est culpabilis quod non agat, qui non habet omnia necessaria ad agendum. Sed qui caret auxiliò efficaci, non habet omnia requisita ad agendum. Ergo non est culpabilis; quemadmodum non esset culpabilis Sacerdos omit- tens Horas Canonicas ex defectu Breviarii.

Resp. Veram esse maiorem propositionem, si non adsint omnia requisita ex parte actûs primi. Secus si tantum aliquid desit ex parte actûs secundi: in exemplo allato autem deesset aliquid ex parte actûs primi.

Dices. Præceptum alicui impositum non obligat solum ad posse agere, sed etiam ad agendum. Ergo ut aliquis possit observare præceptum, indiget, præter gratiam sufficientem etiam efficaci.

Resp. Neg. conf. Quia ratione gratie sufficientis non solum habetur quidquid ad posse necessarium est, sed etiam quidquid ex parte actûs primi seu potentie requisitum est ad ipsum agere, quod sufficit, ut aliquis dicatur posse observare præceptum.

¹³⁶ Argumentum adum desumitur ab auctoritate SS. Patrum, & quidem Arguitur 1mo. ex S. Augustino, qui de Tyrriis

loquens c. 14. de don. *persev.* innuit Tyrriorum conversionem præscitam fuisse conditionatè futuram, non in Dei decretis, sed in quadam meliore eorum indole ac congruitate vocationis & circumstantiarum, quæ est ipsissima Scientia media. Tyrrii, inquit, & Sidonii credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent, sed quoniam ut crederent non erat eis datum, etiam undè crederent negatum. Ecce quomodo negat decreta fuisse in Deo illos convertentia. Ac statim explicans, in quo prævisi essent conditionatè convertendi, apparet, inquit, habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentia, quo moveantur naturaliter ad fidem, si congrua suis mentibus vel auditis verbis, vel signa conspiciant. Et tamen si Dei altiore iudicio ad perditionis massam non sunt gratia prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta divina, vel facta, per qua possent credere, si audirent utique talia vel viderent. An non ibi S. Augustin. ipsissimam Scientiam mediam expressit? nempe Deum ante omnia decreta prævidisse his signis seu circumstantiis illos credituros, quod ad eorum voluntatem movendam circumstantiæ sint magis congruæ, &c. Item ad *Simplic.* q. 2. docet Deum sic vocare eum, cuius misereretur, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Item de don. *persev.* c. 14. dicit, *prædestinatio Sanctorum nihil est aliud quam præscientia, ac preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur.* En quia præscientia est prior decretò.

Resp. 1mo. Media congrua, præparationem beneficiorum, & hæc similia per Scientiam simplicis intelligentiæ à Deo cognosci; per hanc enim novit omnes voluntatis sinus, modos, ac virtutem agendi, item infinita media, quibus efficaciter pertrahere potest voluntatem ad consensum, ac consequenter etiam novit, quid cuique congruum est.

○ ○ ○ ○ ○ 3

Resp.

Resp. 2do. Hos & similes S. Augustini textus probare quidem gratiam exteriorē, at non negare gratiam interiorē efficacem, qua in nobis Deus operatur & velle; undē absque praeiudicio gratiae interioris efficacis intelligendi sunt. Cum, ait idem S. Doctor *lib. de praedest. cap. 8. praedicatur Evangelium, quidam credunt, quidam non credunt; sed qui credunt praedicatoris forissecus sonante, intus à Patre audiunt atque discunt, hoc est, illis datur, ut credant.*

Resp. 3tio. Re vera Deum certò cognoscere quam congrua vocatione unusquisque vocandus sit, ut vocantem non respuat, test sequatur. At congruitas illa gratiae interna, seu suavitas attemperata genio, moribus, ac circumstantiis personae à Deo est eam praedestinante ac operante iuxta illud Apostoli *Heb. 13. Aptet vos Deus in omni bono faciens in vobis, quod placet coram se, id est, faciat vos velle omne bonum, ut exponit S. Thomas lect. 3.*

Inst. Juxta S. Augustinum *lib. de praedest. Sancti. c. 10.* praedestinatio non potest esse sine praescientia, potest tamen esse praescientia sine praedestinatione. Ergo ex eodem Deus praescit etiam ea, quae non praedestinavit, ac proinde per Scientiam mediam extra decretum.

Resp. S. Augustinum ibidem loqui duntaxat de peccatis, quae Deus praescit in decreto suo permissivo, sed non praedestinavit nec decernit. Ait enim: *praedestinatione quippe Deus ea praescivit, quae fuerat ipse factururus.* praescire autem potest quaecunque non facit, sicut quaecunque peccata.

Arguitur 2do. Ex S. Thoma. 1mo. 1. p. q. 23. a. 5. ad 1. docet usum gratiae praesentis non esse rationē collationis gratiae, nisi secundum rationem causae finalis. Ergo juxta S. Thomam Deus prius praevidet usum gratiae, antequam quidquam discernat.

Resp. 1mo. *Neg. conf.* Nam ille usus gratiae praesentis importat quidem praescientiam non praesuppositam, sed fundatam in decreto, quod vel maxime evincitur ex eo, quod S. Thomas ibidem asserat totum, quod est ex gratia & libero arbitrio esse praedestinationis effectum, & procedere ex divina voluntate sicut ex primo principio moventis, quo loco, ut patet legenti, manifestè rejicit Scientiam mediam.

Resp. 2do. *Dist. conf.* praevidet providentiā seu praescientiā fundatā in decreto, *conc. Secus, neg. conf.*

2do. 3. p. q. 1. a. 3. ad 4. Idem S. Thomas ait: *Dicendum, quod praedestinatio praesupponat praescientiam futurorum.* Atqui haec est Scientia media. Ergo &c.

Resp. 1mo. S. Thomam ibi locutum fuisse de Scientia seu praescientia absoluta peccati Adae, quod praesupponebatur per Decretum permissivum antecedenter ad praedestinationem Christi. Resp. 2do. *Dist. text.* Praedestinatio praesupponit scientiam futurorum secundum effectum particularem, *conc.* Secundum effectum communem, *neg.* Juxta S. Thomam illa praescientia futurorum secundum effectum particularem est etiam effectus praedestinationis. Unde ipsa non habetur per Scientiam mediam, sed per Scientiam approbationis, seu per determinationem divinae voluntatis; effectus enim praedestinationis ordinantur ad invicem, & sic unus praesupponit alterum.

3tio. Idem Angelicus Doctor in 1. dist. 46. q. 1. a. 1. ait, quod voluntas Dei praesupponat praescientiam operum. Ergo &c.

Resp. S. Doctorem ibi loqui de reprobatione positiva, sive de voluntate consequente, qua Deus intendit reprobis infligere poenam aeternam, quae voluntas supponit praescientiam malorum operum: verum haec praescientia non habetur per Scientiam mediam, ut existimant illius patroni, sed per decretum permissivum bonorum malorum operum.

Argui-

Arguitur 3tio. Ex S. Chrysostomo Hom. 31. & 65. in Matth. ubi agens de vocatione S. Pauli & S. Matthæi dicit, *Deum tunc eos vocasse, quando noverat consensuros.* Item in Ep. ad Heb. Hom. 12. docet, quod oportet primò nos eligere quæ bona sunt, & tunc Deus ea, quæ sua sunt introducit; non enim antecedit voluntates nostras, ne liberum ladar arbitrium.

Resp. S. Chrysostomum solum velle Deum adultis gratiæ & virtutum habitus non largiri, nisi priùs illi se ad eos per liberum arbitrium præparaverint: at verò præparationem illam esse à gratia non negat, alioquin idem cum Semipelagianis sensisset. Præterea, ut ait S. Augustinus c. 18. de don. per. Quando apud aliquos Verbi Dei Traditores reperitur nomen præscientiæ, & agitur de vocatione electorum, nomine præscientiæ intelligi debet prædestinatio. id est, præscientia in decreto & prædestinatione fundata.

- 337 Argumentum 3tium petitur ex variis rationibus. Igitur Arguitur 1mo. Veritas horum futurorum conditionatorum: Si Deus daret Judæ gratiam efficacem vel prædeterminationem physicam, converteretur; item: Si Pater Christo præcipiat mortem, eam Christus eligeret, cognoscitur à Deo. Atqui non potest cognosci ab illo per Scientiam simplicis intelligentiæ, neque per Scientiam visionis. Ergo per Scientiam mediam. Prob. min. Scientia simplicis intelligentiæ terminatur ad objecta necessaria, Scientia visionis verò ad objecta in aliqua temporis differentia absolute existentia. Atqui hæc veritas est contingens & conditionata. Ergo cognosci debet per Scientiam mediam.

Resp. Veritatem harum propositionum cognosci per Scientiam simplicis intelligentiæ; quia licet extrema sint libera & contingenta, illatio tamen, quæ in ea exprimitur, est infallibilis & necessaria, ac proinde ad Scientiam simplicis intelligentiæ pertinet.

Dices. Ex gratia efficaci ac præcepto Dei consensus voluntatis non sequitur necessariò sed liberè. Ergo etiam illatio est contingens & libera, nequitiam necessaria.

Resp. Quòd licet ex Decreto & gratia efficaci effectus liberè eveniat, vis tamen illationis & consequentiæ necessaria est, nempe necessarium est, quòd res eveniat eo modo, quo eam decrevit. Unde si vult Deus creaturam liberè operari, necesse est, ut liberè operetur, quoniam quod Deus vult, inquit S. Anselmus lib. de concord. c. 1. non potest esse, cum vult hominis voluntatem nulla cogi aut prohiberi necessitate ad volendum vel ad nolendum, & vult effectum sequi voluntatem, tunc necesse est voluntatem esse liberam, & esse quod vult.

Arguitur 2do. Deus scit futura conditionata, ut communis est Theologorum, paucis duntaxat exceptis, sententia. Atqui ea non scit per sua decreta. Ergo extra decreta, & consequenter per Scientiam mediam. Prob. min. 1mo. Ut Deus ea cognosceret in suis decretis, deberet habere decreta conditionalia, talia v. g. *Volo, ut si Tyrii Evangelium audiant, si quæque videant, ad fidem convertantur.* Atqui hujusmodi decreta non sunt admittenda. Ergo &c. Prob. min. 1mo. Ex novitate horum decretorum. Quis enim Theologorum antiquitùs hoc docuit, aut approbavit hujusmodi decreta, *Volo, ut, si vellem id fieri, illud fieret.* Quin potius ab eorum Scholis ea esse penitus eliminata constat ex eo, quòd doceant præscientiam latius patere, quàm prædestinationem seu decretum. 2do. Prob. eadem min. auctoritate SS. Patrum, qui asserunt Deum non prædefinisse liberas hominum actiones. Sufficiat hîc retulisse S. Joannem Damascenum, qui lib. 2. de fide cap. ult. ita ait: *Deus virtutes & vitia, & ea, quæ sunt à nostro arbitrio, præcognoscit quidem, sed non prædeterminat.* 3tio. Hujusmodi decreta, cum præveniant liber-

libertatem, fieri non potest, quin eam perimant. 4to. Quia sunt inutilia, & 1mo. quidem ex parte Dei; nam sunt indigna, quid enim dignum habent hæc decreta? *Solo, ut, si vellem, illud sequeretur.* 2do. Ex parte objecti seu actus liberi; potest enim iste esse futurus ex eo solo, quod ponatur voluntas in circumstantiis favorabilibus, &c. atque adeo absque hujusmodi decretis.

Resp. Ad Arg. *neg. min.* ad ejus prob. *neg. min.* & ad ejus prob. 1mam. *neg. ant.* Decreta enim hujusmodi perantiqua sunt, utpote in S. Scriptura expressa; nam Deus plurimis locis ejusdem S. Scripturæ revelavit se multa facturum, si talis vel talis conditio poneretur, quæ tamen de facto posita non est, ut quod non deleaturus sit Sodomam si in ea fuerint quinquaginta vel triginta viri justi *Genes. 18.* Quod vivet Rex Sedecias, si exierit ad Regem Babylonis. & cætera quàm plurima. Huc etiam revocari debet voluntas antecedens salvandi omnes homines.

Ad rationem adjectam Resp. præscientiam, fundatam scilicet in decreto universali, ut puta circa regimen universi, utique latius patere ipsa prædestinatione strictius sumpta, scilicet pro electione Sanctorum, aut effectu aliquo particulari.

Ad 2dam. Respondet S. Thomas 1. p. q. 23. a. 1. ad 1. Deum non prædestinare ea, quæ sunt in nostro arbitrio, per modum necessitatis & impulsus coactivi. Negant itaque SS. Patres solummodo prædestinationem per modum necessitatis & impulsus coactivi, non verò eam, quæ ita movet, ut relinquat potentiam ad oppositum.

Ad 3tiam. Resp. Quemadmodum gratia efficax, ut bene docent Thomistæ in Tract. de Gratia, non perimit libertatem, ita neque decretum efficax, quo Deus taliter movere decernit.

Ad 4tam. Patet solutio ex prima Resp. Et sanè, quod Deus conditionata saltem

disparata suo decreto constituerit futura, non potest cum sufficienti fundamento negari; in quo enim, e. g. cognovit Deus, quod Joas penitus devastaturus fuisset Syriam, si terram septies percussisset, nonne in sua duntaxat voluntate? Præterea per hujusmodi decreta conditionata præparantur homini auxilia sufficientia, ac Deus iis utitur ad diversos fines providentiæ suæ, ad ostensionem suæ bonitatis ac justitiæ, &c. Undè otiosa & inutilia minimè dici debent.

Inst. Añui voluntatis existenti in Deo correspondere debet proprium voluntatis objectum præfens saltem in esse objective. Atqui decreto conditionato non assignatur præfens voluntatis objectum. Ergo non est actus in Deo. *Prob. min.* Objectum voluntatis est bonum. Atqui objectum sub conditione futurum non est actus bonum, cum non sit actus existens. Ergo &c.

Resp. *Neg. min.* ad ejus prob. *Diff. maj.* Objectum voluntatis est bonum bonitate præfenti aut futura sive absolute sive conditionate, *conc. maj.* Est bonum bonitate præfenti præcisè, *neg. maj.*

Arguitur 3tio. Effectus futurus non pendet à solo Deo, sed etiam ab ipso agente libero. Ergo quid agens liberum sit facturum sub conditione non scitur in decreto divino, sed potius in ipsa determinatione agentis liberi.

Resp. *Neg. conf.* vel *Diff. conf.* Nisi & ipsa determinatio agentis liberi penderet ab ipsissimo decreto divino, *conc. Secus, neg. conf.*

Inst. 1mo. Ipsa causa secunda determinat Dei decretum seu concursum ad esse ipsius futuri conditionati, cum sit indifferens tam ad ipsum quàm ad ejus oppositum. Ergo Deus videt futurum conditionatum ante suum decretum, hoc ipso, quia determinatur à causa secunda ad esse ipsius futuri conditionati.

Resp.

Resp. Neg. ant. cum sua probatione. Deus enim, quia est causa prima tam quoad esse quam quoad omne operari ipsius causæ secundæ, quæ aliàs non operatur suos effectus nisi cum dependentia à Deo in causando, jam fieri nequit, ut illa ab hac determinetur, cum aliàs hoc ipso causa prima amplius non esset; in agentibus enim & moventibus subordinatis inferius movetur à superiore, non vicissim. Deinde sequeretur Deum, qui est principium omnis motus, non esse causam determinationis illius.

Inst. 2do. Concurfus Dei ad effectus agentis liberi vel est indifferens, vel non? Non secundum, quia Deus se habet æqualiter ad omnes effectus: si primum, ergo determinabitur ab agente libero, ut potius concurrat ad hoc quam ad alterum.

Resp. Concursum Dei ad effectus agentis liberi planè non esse indifferens, sed determinatum, non quidem ab ipsa determinatione causæ secundæ, sed ab ipsa determinatione divinæ voluntatis.

Inst. 3tio. Deus decernit æqualiter concurrere ad omnes effectus causæ secundæ. Ergo concurfus ejus est indifferens.

Resp. Dist. ant. Tanquam non infringendo libertatem humanam, *conc.* Tanquam permittendo se determinari à causa secunda, vel remittendo dependentiam causæ secundæ à se tanquam à causa prima, *neg. ant.*

Inferes. Ergo Deus non permetteret peccata. *Prob. Illat.* Ille permittit peccata, qui non impediendo permittit se determinari ab ipso peccante. Ergo si Deus à causa secunda se determinari nunquam permittat, non permittet peccata.

Resp. Prob. Illat. Ad ejus *prob. neg. ant.* respectu Dei; quia ipse in tantum permittit peccata, in quantum decernit denegare auxilia ad benè operandum efficaciam; undè non impediendo potius se ipsum determinat, quam ut determinetur ab ipso peccante.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Arguitur 4to. Si futura conditionata non cognoscerentur ante decretum, tunc neque illud futurum: *Anticristus erit.* Atqui hoc illud futurum: *Anticristus erit*, cognoscitur ante decretum. Ergo &c. *Prob. min.* Tunc cognoscitur ante decretum, quando hujus propositionis veritas ante decretum est conformis suo objecto. Atqui, &c. Ergo &c. *Prob. min.* Ideo post decretum hæc propositio est conformis suo objecto, quia ipsi in tempore subsequente correspondet determinata veritas hujus propositionis de inesse, *Anticristus est.* Atqui hæc determinata veritas etiam ipsi respondet ante omne decretum. Ergo &c.

Resp. neg. min. Ad ejus *prob. neg. min.* & ad hujus *prob. neg. min.* Sicut enim hæc propositio: *Anticristus erit*, determinatam actualem veritatem non habet nisi supposito decreto, sic nec conditionata propositio de futuro.

Inst. Ex duabus propositionibus contradictoriis una est determinatè vera & altera falsa ante omne decretum. Atqui *Anticristus non erit* determinatè falsum est: Ergo *Anticristus erit* determinatè verum est.

Resp. neg. maj. vel Dist. maj. Una est determinatè vera, &c. possibiliter, *conc.* actualiter, *neg. maj. Et c.*

Arguitur 5to. Peccata sub conditione futura à Deo sciuntur. Atqui illa non possunt præsiri in decreto prædeterminante, alioquin esset eorum causa. Ergo per Scientiam mediam.

Resp. Sciri quantum ad formale per decretum permissivum, quantum verò ad materiale per decretum positivum.

Dices. Hoc etiam asserunt Calvinus & ejus Discipulus Beza, ut docent Belarminus & alii complures Doctores Catholici. Ergo &c.

Resp. neg. ant. Quia hi Acatolici volunt Deum etiam concurrere ad formale peccati.

P p p p p

Inst.

Inst. 1mo. Non alia ratione peccati malitia homini attribuitur, nisi quia suo concursu materiale illius attingit. Ergo si Deus hoc prædeterminat, etiam concurret ad illam.

Resp. neg. ant. Non enim ideo præcisè, sed quia attingit materiale operando disformiter ad regulas morum, atque adeo quatenus tale materiale fundat ipsam malitiam. Deus autem minime sic concurret.

Inst. 2do. Ratione connexionis inter formale & materiale malitiæ, nequit Deus materiale materiæ consulere, quin in ipsum refundatur formale. Atqui prædeterminatio fortius movet quam consilium. Ergo ratione connexionis utriusque non poterit unum prædeterminari, quin & alterum prædeterminetur.

Resp. Diff. min. Fortius movet & cum eadem extensione, *neg.* cum minori extensione, *conc. min.* Consilium respicit enim actum ut à voluntate humana hic & nunc exercendum cum omnibus circumstantiis, quæ ad illam concurrunt, sive ad lineam physicam, sive moralem spectantibus, undè non præscindit à malitia, si in eo aliqua reperiri valeat. At concursus seu motio Dei prævia præcisiva est eo modo, quo motio animæ respectu pedis claudi ambulantis præscindit ab ipsa claudicatione, hæc enim in illam tanquam in causam minime refunditur, sed solum in tibiā curvam. Verùm de hoc argumento sequenti Exercitatione redibit quæstio.

Arguitur 6to. Dei præscientia à Scriptura & Patribus ut admodum admirabilis celebratur. At si Deus futura præsciat in suo decreto, hæc Scientia mirabilis dici nequit; quid enim rationi magis obvium, quam eognoscere in voluntate, quod ipsa vult voluntas?

Resp. Scientiam Dei ex eo mirabilem esse 1mo. quòd omnia in rationibus suæ providentiæ prævideat. **2do.** quòd ea sibi præsentia physice intueatur absque eo, quòd de eorum futuritione aut contingentia quidquam dematur.

Arguitur 7tmo. Ad salvandam libertatem nostrorum actuum requiritur, ut præscientia Dei de his actibus sit à nobis impedibilis. Atqui huiusmodi Scientia à nobis impedibilis est sola Scientia media. Ergo &c. **Prob. maj.** Ab illo Scientia debet esse impedibilis, à quo objectum Scientiæ est impedibile; objectum enim est terminativum Scientiæ. Atqui objectum Scientiæ, nimirum actus liber, debet à nobis esse impedibile, ut ex fide constat. Ergo &c.

Resp. 1mo. Transf. maj. & neg. min. saltem in sententia Congruistarum, eò quòd auxilia congrua, quæ sunt causa consensûs non pendeant à voluntate humana, ac proinde ab ea impediri haud valeant.

Resp. 2do. Neg. maj. ad ejus prob. Diff. maj. Ab illo Scientia debet esse impedibilis, à quo tanquam ab Agente primo objectum est impedibile, *conc.* tanquam ab Agente secundo, *neg. maj. &c.* Sicut enim prædeterminatio & decretum divinum, cujus illa est executiva, non debent à nobis impedibilia esse, quia non sunt in nostra potestate; ita pariter Scientia fundata in huiusmodi decreto. Undè sufficit, quòd illa faciat, quòd actus nostri sint in nostra potestate, ac consequenter liberi.

§. IV.

Declaratio circa utramque hanc sententiam.

Fatendum ulterò videtur, neutram binarum harum sententiarum per Argumenta hucusque in utramque partem ventilata à sua pro-

probabilitate defectam esse. Et sane si res æquâ rationis trutinâ & accuratè examinetur, non obscure colligetur testimoniis tum ex S. Scriptura tum ex S. Augustino adversus Scientiam mediam prolatis nec hilum eidem derogatum esse, saltem in sensu illorum Theologorum, qui gratiam congruam adstruunt.

Negari tamen non potest, S. Augustinum ad conciliandam libertatem cum gratia nunquam eâ fuisse usum, sed semper recurrisse ad omnipotentissimam Dei potestatem; nec proferendo id diffidentur memorati Theologi gratiæ congruæ patroni, sed solummodo inquirunt ac scire cupiunt, in quo ergo sita sit omnipotentissima illa potestas & summa divinæ voluntatis efficacia: neque enim, inquiunt, consistit in eo, quod Deus possit per quodlibet medium facere non modo ut velimus, sed etiam ut libere velimus. Dicimus ergo, ajunt ulterius, illam in duobus consistere: videlicet in Scientia, qua absoluta infallibilitate novit media de se repudiabilia, sub quorum tamen conditione actus nostri sunt futuribiles; & in potentia illorum impedibiliter executiva. Hoc ipso enim, quod Deus absoluta infallibilitate novit media de se repudiabilia, quæ tamen, si adhibeantur, voluntatem ad volendum præmotura sunt, nec aliunde ab ullo à talium mediorum executione retardari potest, statim intelligitur habere omnipotentissimam potestatem in voluntates nostras atque in liberum earumdem consensum.

Quod si quis dicat, modum conciliandi libertatem cum gratia, teste S. Augustino esse difficilem, istum verò Scientiæ mediæ modum esse facilem: Respondent, modum conciliandi duo fidei dogmata inter se pro aliquo tempore minus explicatum & evolutum, proindeque intellectu difficiliorem posse pro

alio tempore subsequenti à Doctoribus Catholicis ob urgentem aliquam necessitatem, & ad confutandam aliquam hæresim, magis explicari & evolvi, & sic captu faciliorem reddi. &c.

Diximus Scientiam mediam in sensu Theologorum illorum, qui admittunt gratiam congruam non adversari S. Scripturæ, aut S. Augustini veritati. Nam Scientia media sub conditione gratiæ versatilis & indifferentis videtur pugnare contra S. Scripturam ac S. Augustini doctrinam, ut facile colligitur ex textibus tum S. Scripturæ tum S. Augustini sup. §. 2. adductis: pugnare etiam videtur contra rationem; enimverò facit gratiam pedissequam voluntatis, tollit ab ea rationem determinationis, extollit liberum arbitrium ferme Pelagianorum aut saltem Semipelagianorum more, necnon è medio tollere videtur omnem gratuitam electorum à reprobis discretionem; & ideo ab omnibus ferme velut improbabilis, aut saltem minus probabilis rejicitur.

Quamvis autem Scientia media sub conditione gratiæ congruæ auctoritati S. Scripturæ & S. Augustini adversa probari haud sufficienter possit, necnon sua admodum firma probabilitate niti videatur; non tamen tantam illius esse certitudinem arbitramur, ut, quod olim celebris quidam nobisque amicissimus Congruistæ de se ipso; audenter assererat, pro illius defensione ultrò martyrium subire tutò quis possit; quin contrà permulti etiamnum extra Scholam Thomisticam inveniuntur celebres Theologi, qui contrariam sententiam, & qua ipsa Scientia hæc media impugnatur probabilior esse autument; tum quia S. Litteris ac S. Augustini doctrinæ majorem præferre videtur conformitatem, tum quia ejus argumenta validiora ipsis videntur, quàm sint illius opinionis, quæ hanc Scientiam mediam propugnat, in-

Pppppp 2

ter

ter quæ eminet Argumentum 10um. sup. §. 2. n. 133. adductum, & quo satis efficaciter probari videtur inutilem esse Scientiam mediam ad dirigendum Deum in suis decretis formandis. Verum operæ pretium arbitramur illud ut & subsequens argumentum, 11um. nempe, *ib. n. 134.* hic paulò ampliùs expendere.

- 139 Dicunt itaque hi Theologi, Scientiam mediam tùm ad conciliandam libertatem humanam cum gratia, tùm ad dirigendum Deum in suis decretis inutilem ex eo censerì posse, quia hæc duo munia pro priori sibi appropriat Scientia simplicis intelligentiæ, prout fundata in rationibus divinæ providentiæ seu in ipso decreto, quo Deus determinavit ordinem in hujus Universi administratione servandum. Ad hujus intelligentiam sequentem quorundam divinorum decretorum ordinem præsentis proposito servientium adducere solent.

1mo. Itaque Deus per suam Scientiam simplicis intelligentiæ infinitos prope modum rerum ordines, quas statuere posset, intuetur. 2do. Inter illos, varios ac possibiles, hunc decernit ordinem; quòd v. g. velit Angelos & Homines in finem supernaturalem evehere, quòd velit permittere, ut quidam à fine debito devient, alii verò eum consequantur; quòd velit quemcunque movere secundum suam existentiam ac dispositionem, & ideò statuit cuicque largiri suam virtutem ac modum agendi, necnon distribuere dona naturalia, atamen secundum suæ voluntatis consiliu, uni sic & alteri sic. Præparat insuper omnibus sufficientis saltem gratiæ auxilia. Porro hoc decretum circa Universi ordinem nuncupari solet *Rationes divinæ providentiæ*. 3tio. Circa particulares effectus istius providentiæ, quam sibi Deus præ aliis

elegit, videt multos possibiles naturaliter, alios verò possibiles liberè in his & istis circumstantiis, cum his & istis mediis, &c. Diximus *alios effectus possibiles liberè*; nam nihil est futurum aut existens in rerum natura, nisi eo modo, quo erat possibile, ut videtur certum ex terminis; actus enim supponit potentiam. Undè priusquam Deus circa aliquem actum liberum in istis circumstantiis sub istis mediis quidquam decernat, oportet, ut pro priori eum in lisdem circumstantiis, cum iisdem mediis ut possibilibus liberum prævideat.

Jam verò, inquam, Deus per hanc Scientiam simplicis intelligentiæ ut inclusam in decreto hujus suæ providentiæ videt voluntatem liberam quoad omnes suos sinus & recessus, quoad omnem suam virtutem & modum agendi quàm liberrimum, item quoad omnes suos actus cum suo consensu quam liberrimè connexos in his & istis circumstantiis, cum talibus & talibus mediis producibiles in rerum natura. Præterea videt infinita media, quibus voluntatem ad consensum pertrahere potest, & quidem inter ea media quædam videt inefficacia, quædam verò ita efficacia, ut dicere possit: *video istum actum*, v. g. *amorem Petri*, *in istis circumstantiis Et cum istis mediis adeò efficacibus ita possibilem, ut alius actus ipsi oppositus, licet absolute quidem sit possibilis* (quia ista media à Deo sic attemperantur voluntati humanæ, ut ejus libertatem non perimant) *attamen moraliter impossibilem, seu sufficienter tantum Et inefficaciter possibilis sit.* Ista omnia, inquam, videt Deus per Scientiam simplicis intelligentiæ, quia per eam comprehendit suam omnipotentiam, in qua hæc omnia eminenter continentur.

Ex quo jam deducitur 1mo. quòd ad hoc, ut effectus liberi sint futuri ac existens.

existentes in tempore, plus non requiratur, quàm ut Deus dicat: *Volo hunc actum*, v. g. amorem Petri, *futurum eo modo, scilicet in istis circumstantiis, ac cum istis mediis, quibus in statu possibilitatis per Scientiam simplicis intelligentiæ providi eum liberè, sed tamen efficaciter conjungibilem cum suo consensu.*

Deducitur 2do. Quòd Deus in decernendo non præjudicet libertati, neque efficacia divinæ voluntatis causis liberis necessitatem imponat; eò quod Deus non decernat aut prædestinat, nisi priori per Scientiam simplicis intelligentiæ noverit omnia media, quibus suaviter, fortiter, ac efficaciter allici potest voluntas humana ad consentiendum.

Deducitur 3tio. Quàm sapientissimè Deus suâ providentiâ decernere, statuere, regere, ac gubernare valeat totum hunc universum mundum; eò quòd per prædictam Scientiam simplicis intelligentiæ cognoscat omnes motus & effectus cujusunque agentis, in quibuscunque circumstantiis ac mediis juxta ejus naturam & appetitum.

Deducitur 4to. Quòd hæc sententia sit perfectè conformis doctrinæ S. Augustini, qui ad conciliandam libertatem cum efficacia divinæ voluntatis temper refugit ad omnipotentiam divinam, seu ad Scientiam simplicis intelligentiæ; hæc enim Deus fertur ad omnia possibilia, quemadmodum & omnipotentia sua ad omnia terminatur, quæ sunt producibilia seu possibilia. Undè idem est objectum Omnipotentis divinæ ac Scientiæ simplicis intelligentiæ.

Deducitur tandem 5to. Scientiam mediâ tum ad conciliandam libertatem humanam cum gratia aut efficacia divinæ voluntatis, tum ad dirigendum Deum in suis decretis esse inutilem, eò quòd hæc duo officia sibi appropriet

Scientia simplicis intelligentiæ, præsertim si consideretur ut inclusa in certis rationibus divinæ providentiæ.

Dices 1mo. Scientia simplicis intelligentiæ solummodò versatur circa res naturales ac necessarias, Ergo non attingit res liberas & contingentes.

Resp. *neg. ant.* Nam duplicis generis sunt possibilia, alia in materia necessaria, alia in materia contingenti, qualis fuit conversio Judæ; alioquin hæc non fuisset possibilis, quod est contra fidem. Porro conditionata non desinunt esse possibilia, licet à conditione contingenti pendeant, quia conditio illa est merè possibilis. Cæterum *possibile* idèò *necessarium* dicitur, quia necessarium est possibile, seu quia non potest non esse objectum Omnipotentis divinæ, non verò quòd in se necessarium sit, quemadmodum Entium alia sunt necessaria & alia libera, ita & *possibilia*.

Dices 2do. Scientiâ simplicis intelligentiæ non intelliguntur futura, sed tantum possibilia. Ergo &c.

Resp. 1mo. *Diff. ant.* Non intelliguntur futura firmitudine actuali, *concl.* Futuritione possibili, *neg. ant.* Cùm enim Scientia simplicis intelligentiæ se extendat ad omnia possibilia, necesse est, ut etiam se extendat ad futura quæ possibilia.

Resp. 2do. Paulò aliter *diff. ant.* Scientiâ simplicis intelligentiæ non intelliguntur futura, quorum conditio aliquando adimplenda est, *concl.* quia hujusmodi conditionata transeunt in absoluta, & consequenter per Scientiam visionis attinguntur. Non cognoscuntur futura, quorum conditio nunquam adimplenda est, *neg. ant.* nam tunc eo modo se habet res futura quòd conditio, cui ipsa subest: cùm igitur conditio hæc sit tantum possibilis, sequitur, quod

PPpppp 3

& ipsa res possibiliter duntaxat futura sit. Undè S. Augustinus hujusmodi futura vocat non futura. *lib. de prædest. SS. c. 12. & 13.* Præterea quod futurum est respectu præsentis aut præteriti dicitur futurum, sed nullius præsentis aut præteriti respectu futura dici possunt futura conditionata; igitur non potius dicenda sunt futura, quàm præterita aut præsentia.

- 341 Cæterum hic duo animadvertenda sunt. 1um. est, quòd, si admittenda foret Scientia media, non tamen talis ea esset, inquit, qualem statuunt illius patroni, scilicet quæ sit ante omne decretum absolutum ex parte actûs: nam 1mo. impossibile est, ut Deus exploret, quid in hac serie rerum, in istis & istis circumstantiis facturum esse liberum arbitrium, nisi pro priori Deus quemdam ordinem constituerit, juxta quem velit gubernare universum, adeoque hæc Scientia exploratrix necessario est inclusa in præfatis rationibus divinæ providentiæ, seu in ipso decreto, quo Deus determinavit ordinem in hujus Universi administratione servandum. 2do. Gratia, quæ Scientiæ mediæ subest, debet esse attemperata genio, complexioni, dispositioni, &c. voluntatis: sed hoc rursus supponit decretum absolutum ex parte actûs, scilicet quòd Deus isti & illi prius dederit hoc genium, hoc temperamentum, hanc flexibilitatem, &c. ut si suis mentibus congrua audiant, faciliè moveantur, prout de Tyriis, &c. ex S. Augustino demonstrare conantur Scientiæ mediæ propugnatores. Ex quo satis apparet Scientiam mediam, si daretur, inniti debere duplici decreto, quod tamen non admittunt illius defensores & patroni.

Alterum, quod Scientiæ mediæ impugnatores animadvertunt, est, quod sententia, ut ajunt, Thomistica potissimum hac ratione Scientiæ mediæ pro-

pugnatoribus displiceat, quòd hi arbitrentur eam inniti decretis ex parte objecti conditionatis, quæ ipsis videntur otiosa, inutilia, ac Deo indigna.

At sciendum, hujusmodi decreta à veris Thomistis non defendi, qualia supponunt, describunt, ac impugnant ipsorum Adversarii. Hoc quidem jam supra aliquo modo tetigimus, sed juvat modò plenius rem explicare.

Itaque decreta conditionata, qualia admittunt Thomistæ, non sunt concipienda ut *sejuncta* ab absolutis seu à rationibus divinæ providentiæ, sed ut in eis contenta. Nam 1mo. in Deo unica & simplex est libera determinatio circa totam creaturarum collectionem. Et Ratio est; quia illa determinatio est perfectior, quæ unico actu perficitur, quàm quæ pluribus. 2do. Hæc simplex determinatio, prout variè comparatur ad objecta, subit rationem decreti tùm absoluti, tùm conditionati; tùm volitionis, tùm nolitionis. Ratio est; quia quòd causa altior, eò plura sub una ratione comprehendit: cum igitur voluntas Dei sit altissima, sic per unam volendi rationem omnia determinare debet.

Neque dicas, à Theologis plura & varia decretorum genera distingui, conditionata videlicet & absoluta, antecedentia & consequentia, volitionis ac nolitionis, & proinde etiam ut talia à Thomistis admitti debere. Nam contrà est, quòd etiam iidem Theologi varia Scientiæ divinæ adstruere soleant genera, qui tamen unanimiter fatentur in Deo unicam omnino ac simplicissimam esse Scientiam, solummodò in conceptibus nostris, & quoad connotata diversam: Ità similiter in Deo est unica voluntatis determinatio, virtute tamen & secundum connotata multiplex; nam vi illius aliud Ens determinatur ad esse absolutè, aliud ad esse sub conditione, aliud ad

non esse; sicque, prout variè comparatur ad connotata, dicitur volitio aut nolitio, conditionata aut absoluta.

Itaque 3tio. Deus unam certam se se ad extrà communicandì rationem & mente concepit, & ut suæ bonitati convenientem voluntate elegit, quæ distinctè omnem creaturarum collectionem complectitur, omnesque hypotheses possibiles. Et hac ratione & ordine videt Deus quid absolutè, & quid conditionatè futurum sit. Undè 4to. Estimandum non est Deum, ut constitueret ac videret futura conditionata opus habere aliqua speciali determinatione, qua dicat v. g. *Volo, ut, si prædicetur Evangelium Tyriis, ipsi convertantur*; sed sufficit, si ad rationes suæ providentiæ, qua universum hunc mundum regere decrevit, attendat; ibi enim videt eorum conditionatam conversionem. Præstat id quodam declarare exemplo: v. g. Architectus in ipsa domus idea, quam exequendam voluntate decernit, videt absolutè hunc lapidem huic loco, e. g. angulo destinatum talem figuram sortitutum, scilicet angularem, quam tamen sortitus non fuisset, si in alio loco e. g. in frontispicio collocatus fuisset; neque ad id opus est speciali determinatione, qua dicat: *Volo, ut iste lapis, si in isto loco collocetur, talem habeat figuram*; quis enim non videt, hanc volitionem esse otiosam: sed sufficit, quòd sapienter decreverit tali ratione disponendam domum; sic enim in hoc decreto videbit qualis futura sit unaquæque pars in suo loco, & conditionatè qualis fuisset, si in alio loco collocata fuisset; & hoc totum in sua mente ac Idea, qua vult disponere & construere domum, quæ dispositio, licet absoluta sit, attamen induit rationem conditionatæ respectu ob-

jecti alio modo considerati. Sic supremus rerum omnium Artifex circa totum Ens creabile certam dispositionem suæ bonitati convenientem liberè determinavit, quæ, tametsi in se sit absoluta, habet tamen rationem etiam conditionatæ ad objecta alio modo spectata. Undè in ea certò videt non modò quid absolutè futurum sit, sed etiam quid in aliqua hypothesi fieret. Id colligitur ex *Genes. c. 18.* ubi Deus Abrahamo prædicat absolutè futuram Sodomæ subversionem; tùm quærit ille, an etiam delenda foret, si saltem viginti aut decem in ea iusti essent? respondet Deus, in hac hypothesi non fore delendam, respiciens scilicet non ad otiosum quoddam conditionatum decretum, quale fingitur & oppugnatur à Scientiæ mediæ patronis, quo sic stabilivisset: *Nolo parcere Sodomitis, volo tamen, ut, si essent in ea urbe decem iusti, illa non periret.* Sed respiciens ad illam eminentem suæ providentiæ rationem, secundùm quam & illa urbs absolutè delenda erat, quòd in ea tam pauci iusti haud invenirentur; & tamen delenda non erat, si plures re ipsa ibidem fuissent. Id ipsum in omnibus aliis hypothesibus locum habet, v. g. in hypothetica Tyriorum conversione: nam Deus respiciens ad eminentem illam suæ providentiæ rationem, quæ exigit, ut minùs obduratis minusque obcecatis, si signa viderint, eisque prædicetur Evangelium, conferatur gratia fidei, hoc ipso videt Tyriorum conversionem conditionatè futuram. Enimverò ut ait S. Augustinus, non erant sic excecatis oculi, nec induratum cor Tyriorum ac Sydoniorum, quoniam credidissent, si, qualia vident isti, signa vidissent. Et sic de aliis loquendum, &c.

EXER-

EXERCITATIO OCTAVA.

*De Decretis divinis ab intrinseco efficacibus.**Ad Cap. 6. part. 1. Tract. 1. de Deo Uno & Trino. Tom. II. Theol.*

Res omnes naturales tum necessarias tum contingentes esse à Deo prædefinitas ac præordinatas certum est: cum enim ordo naturæ sit à Deo in tempore constitutus, oportuit, ut pro priori à Deo ab æterno disponeretur, ac præordinaretur. Quæstio itaque hic tantum versatur circa actiones liberas voluntatis creatæ seu humanæ, quas etsi omnes fateantur aliquo modo à providentia divina & proinde à divinis decretis comprehendi, de modo tamen, quo ab illis attinguntur, variæ sunt sententiæ & opiniones, quas ordine referimus.

§. I.

43 *Quædam circa Dei decreta seu prædefinitiones referuntur sententia.*

Prima, etsi concedat Deum ab æterno præordinasse media & auxilia agentibus liberis ad operandum necessaria, negat tamen actiones huiusmodi prædefinis, saltem propriè loquendo, quasi ipse prius efficaciter voluerit huiusmodi actiones, atque in vi huius efficacis intentionis seu voluntatis, quæ propriè est operis prædefinitio media selegerit, quibus certò & infallibiliter fierent. Undè huius sententiæ auctores libera opera præscita quidem concedunt, at non propriè definita. Sic sentiunt Lessius, plerique alii Scientiæ mediæ defensores, qui idcirco negant gratiam efficacem à sufficienti discerni in actu primo, & ex parte

Dei conferentis; sed volunt utramque solum ex consensu voluntatis creatæ inter se differre, quatenus scilicet Deus, quantum in se est, æquali omnino voluntate omnibus auxilia sufficientia & ab æterno præparat, & in tempore confert, quæ alii consentiendo efficacia reddunt, alii verò dissentiendo inefficacia.

Secunda sententia, quæ est Patrum Societatis Jesu, concedit, saltem circa actiones bonas ad salutem pertinentes, omnino admittendas esse prædefinitiones etiam in sensu proprio, id est, antecedentes prævisionem actus liberi: quatenus scilicet ab æterno Deus specialiter voluit & efficaciter intendit bona illa opera, atque in vi huius intentionis selegit media & auxilia infallibilia, quibus hæc bona opera in tempore certissime fierent, atque ob hanc causam gratiam efficacem à sufficienti etiam in actu primo distinguit.

Atque hæc est illa sententia, quam Societatis Jesu Generalis Aquaviva adhuc expressius explicavit, & ab omnibus PP. Societatis docendam præcepit, decreto in hunc finem edito an. 1615. ubi, *Nostri*, inquit, *eam opinionem sequantur sive in libris, sive in lectionibus, sive in disputationibus, quæ in controversia de auxiliis divina gratia coram Summis Pontificibus pia memoria Clemente VIII. & Sanctissimo Domino nostro Paulo V. tanquam magis consentanea SS. Augustino & Thoma gravissimorum Patrum iudicio explicata & defensa est. Nostri imposterum omnino do-*

doceant inter eam gratiam, qua effectum re ipsa habet, atque efficax dicitur, & eam, quam sufficientem nominant, non tantum discrimen esse in actu secundo, quia ex usu liberi arbitrii etiam cooperantem gratiam habentis, effectum sortiatur, altera non item, sed in ipso actu primo, quod, posita scientiâ conditionalium, ex efficacia Dei proposito atque intentione efficiendi certissimè in nobis boni de industria ipse ea media seligit, atque eo modo & tempore confert, quo videt effectum infallibiliter habitura, cuius usus, si hac inefficacia prævideret. Quare semper moraliter & in ratione beneficii plus aliquid in efficaci, quam in sufficienti gratia & in actu primo contineri, atque hac ratione efficere Deum, ut re ipsa faciamus, & non tantum, quia dat gratiam, qua facere possimus. Quod idem dicendum est de perseverantia.

Hæc secunda Sententia propius accedit ad Sententiam Thomisticam mox referendam: nihilominus ab ea in his potissimum duobus differt; imo. quod velit has prædefinitiones solum extendi ad actus ad salutem pertinentes; 2do. & præcipuè, quod supponat Scientiam mediam, qua prius Deus explorat, quibusnam auxiliis consensurus esset homo, si illi darentur in his vel illis circumstantiis, atque ex proposito efficiendi bona opera, id est, ex decreto ea prædefiniente illa assumat, quæ prævisa sunt effectum habitura.

Tertia denique Sententia, quæ est Thomistarum, tenet Decretum divinum habere efficaciam ex sua natura & ab intrinseco, ac prævenire omnem consensum voluntatis creatæ per Scientiam mediam prævisum. Undè docent Deum per suam voluntatem, antequàm prævideatur voluntatis creatæ consensus, ob infinitam suam efficaciam, quæ defini-

F. Corrier Thol. Tom. IV.

cere non potest, præsuppositâ tamen Scientiâ simplicis intelligentiæ, efficaciter determinare voluntatem creatam ex se indifferentem ad hoc, ut determinate eliciat hunc vel illum actum. Itaque secundum hanc sententiam dantur in Deo decreta ab intrinseco efficacia prædeterminativa causæ secundæ liberæ ad operandum, & quæ in ejus actibus liberis causa sint tam substantiæ quàm modi libertatis.

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta 144
ta pro Decretis ab intrinseco
efficacibus.

Argumentum 1mum. petitur ab auctoritate S. Scripturæ. imo. *Esliber.* 13. dicitur: *Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuae voluntati, si decreveris salvare Israel.* 2do. *Isai.* 14. dicitur: *Dominus exercituum decrevit, & quis poterit infirmari? & manus ejus extenta, & quis avertet eam?* 3tio. *Genes.* 50. Quærit Patriarcha Joseph: *Nûm Dei possumus resistere voluntati*, quasi diceret, *nequaquam.* 4to. *Prov.* 21. *Cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud.* Addi possunt omnia testimonia, quæ superius adducta sunt ad impugnandam Scientiam mediam.

Ex his sic subsum. Atqui si Decretum divinum non esset ab intrinseco efficax, sed de se conjungibile cum utroque extremo indifferentiæ, tunc posset aliquis resistere voluntati divinæ, vel etiam ejus decretum infirmare etiam in sensu composito talis decreti, contra id, quod S. Scriptura asserit. Ergo &c.

Resp. adversæ partis Theologi, hæc S. Scripturæ testimonia in sua sententia

Q99999

opti-

optime salvari; nam, inquit, Deus non format sua Decreta, nisi prius exploraverit contentum liberi arbitrii, & quia in sua potestate infinita habet media, quibus efficaciter permovere potest voluntatem; inde fit, quòd Dei voluntati nunquam resisti possit, sicque necesse sit hominem facere, quod Deus ab æterno decrevit, non tamen necessitate antecedente liberam hominis determinationem, sed eam duntaxat consequente.

- 145 Argumentum 2dum. desumitur ab auctoritate SS. Patrum. 1mo. S. Dionysius, seu Auctor lib. de div. nom. ibid. c. 5. Exemplaria, inquit, dicimus in Deo existentium rationes substantificas & singulariter præexistentes, quas Theologia prædefinitiones vocat, & divinas & bonas voluntates existentium prædeterminativas, & effectivas, secundum quas substantialis essentia omnia prædefiniit. 2do S. Joannes Chrysostomus Hom. 1. in Epist. ad Ephes. Divina, inquit, ratione cuncta dispensata sunt & prædefinita, idque per multam erga nos providentiam. 3tio S. Leo Serm. 7. de passione. sic loquitur: In salvandis hominibus per crucem Christi communis erat voluntas Patris & Filii, nec ulla poterat ratione turbari, quod ante æterna Sacula & misericorditer erat dispositum, & incommunicabiliter præfixum. 4to. S. Joannes Damascenus laudans suprà adductum S. Dionysii locum, Orat 1. de Imag. sic subiungit: Omnia ergo à Deo prædefinita, & sine ulla commutatione futura in ejus consilio, antequam fierent, erant expressa. 5to. S. Thomas in 1. ad Anibula. dist. 47. q. unic. a. 4. sic ait: Voluntate Dei non solum res in esse producuntur, sed etiam rebus producendis modum, quo producantur, prædeterminavit: unde cum voluntas Dei efficaciter impleatur, oportet, quòd res fiant, & eodem modo, sicut divina voluntas di-

sposuit. Præterea cum idem S. Doctor 1. p. q. 23. a. 1. ad 1. auctoritatem S. Joannis Damasceni sibi objecisset dicentis: Deus quidem omnia præcognoscit, non autem omnia prædeterminat. Non concedit totum, ut AA. faciunt, sed exponit S. Damascenum, atque eum fuisse locutum de prædeterminatione imponente necessitatem simpliciter talem, qualis est in rebus naturalibus. Sic enim ait: Damascenus nominat prædeterminationem impositionem necessitatis, sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminata ad unum, quod patet ex eo, quod subdit: Non enim vult malitiam neque compellit virtutem. Ergo S. Thomas tueretur decretum prædeterminativum voluntatis creatæ non ad unum per modum naturæ, sed per modum libertatis cum omnimoda infallibilitate in Deo necessariò esse concedendum: aliàs enim necesse non fuisset exponere S. Damascenum.

Mittimus S. Augustinum, ut qui toto lib. de prædest. SS. id unum urget, scilicet omnia omninò bona opera esse à Deo prædefinita, atque ad id probandum non modò S. Scripturæ, sed & Patrum testimonia refert, præcipuè SS. Cypriani & Ambrosii.

Resp. AA. eodem modo ad has SS. Patrum auctoritates, quo ad S. Scripturæ testimonia responsum ab ipsis est. Præterea, inquit, hæc testimonia evincere duntaxat videntur, Deum prædestinasse bona opera quasi indirectè & in communi, quatenus prædestinavit auxilia, certò sciens, quæ opera ex illis essent secutura, nobis determinandum relinquens, & ideò minimè prædefiniens, ipsum opus in particulari.

Argumentum 3tium. petitur ex eo, quòd, si tantum admitti debeant decreta indifferentia, neutiquàm autem ab intrinseco efficacia, tollatur à Deo ratio causæ primæ respectu determinatio-

nis

nis liberæ nostræ voluntatis. Nam 1mo. Nulla causa supponit effectum suum, sed potius illius causa est illumque parit ac prævenit prioritate saltem naturæ. Atqui decretum indifferens supponit, vel expectat determinationem liberi arbitrii creati, ut volunt AA. Ergo &c. 2do. Nulla causa à suo effectu tanquam à conditione pendet. Atqui decretum illud indifferens pendet à determinatione liberi arbitrii, tanquam à conditione, quam expectat. Ergo &c. 3tio. Si decretum illud indifferens esset causa determinationis liberæ nostræ voluntatis, jam hoc ipso eam non expectaret, ac proinde respectu illius determinationis non esset indifferens, sed potius efficax.

Resp. AA. Ordinem inter causam primam & secundam minimè in eo positum esse, quòd causa prima prius naturā debeat influere in effectum, quam causa secunda; sed ob istas maximè rationes: 1mo. quòd causa prima à nulla alia causa vim agendi accipiat, cæteræ verò ab ipsa vim operandi habeant. 2do. Quia ab eadem causa vis illa jugi influxu conservatur. 3tio. Quia nullo modo potest causa secunda aliquid sine prima cooperante, cum prima omnia absolute possit sine secunda. 4to Quia concursus causæ primæ per se primò est universalis; concursus verò causæ secundæ particularis.

147 Argumentum 4tum. sumitur ex eo, quòd decreta indifferentia valdè limitent ac coercerent supremum Dei Dominium. Nam

Si Deus circa actiones nostras liberas tantum habeat decreta indifferentia, sequitur creaturam majus habere dominium in suos actus, quam in ipsos Deus habeat. Falsum conf. Ergo & ant. *Prob. seq. maj.* Quia voluntas creata per Adversarios se ipsam determi-

nat, nec ab alia causa hanc determinationem expectat. Ergo, si Deus hujusmodi determinationem expectare debeat, minus habebit in hanc ipsam determinationem dominium, quam ipsa creata voluntas habeat. Minor verò constet tum ex S. Augustino *lib. de corrept. & grat. c. 14.* ubi sic ait: *Deus magis habet in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi suas.* Tum etiam, quia actus nostri liberi sunt quid creatum; omne autem Ens creatum summam dicit à Deo dependentiam, qua major cogitari non potest; ergo & in illud Deus summum habet dominium; ac proinde summè inconvenientis est in Deo minorem ponere causalitatem respectu nostrorum actuum liberorum, quam in voluntate creata.

Resp. AA. 1mo. Deum non habere idem dominium in voluntates humanas sicuti in cætera entia; aliàs, quemadmodum in res naturales despoticum habet dominium, sic & tale haberet in voluntates humanas, quod tamen non admittitur; siquidem in eas civile duntaxat & politicum habere perhibetur.

Resp. 2do. Non derogare dignitati Majestatis divinæ, nec supremo ejus in voluntates humanas dominio, si suo indifferente concursu illarum determinationem expectet; quia Deus hac lege se ipsum astrinxit, ut ad exigentiam creaturæ, quatenus illa se maneat ejus libertas, cum illa, quoties ipsa agere voluerit, concurrat.

Inst. Qui se alienæ voluntati determinandum permittit, ille cæcò procedit modò. Atqui Deus cæcò modò non procedit. Ergo non permittit se per decretum humanæ voluntati determinandum.

Resp. Quòd Deus taliter permittens videat prius per Scientiam mediam, quid voluntas creata sit factura,

Q999992

fi

si illi offeratur concursus pro lubitu usurpandus; atque adeo non procedit cæcò modò.

Urg. Deus debet certò posse consequi effectus salva libertate creata. Atqui vi decreti disjunctivi seu indifferents id non potest. Ergo vi decreti intrinsecè efficax.

Resp. *Dist. maj.* Deus debet certò posse consequi effectus per aliquid antecedens & intrinsecè efficax, idque salva libertate, *neg. maj.* Per liberam operationem creaturæ certò prævisam per Scientiam mediam, *conc. maj. &c.*

Dices. Volitio, qua Deus applicat omnipotentiam creaturis liberis, debet esse efficax & prædefinitiva respectu actus boni. Atqui decretum indifferens non est efficax. Ergo decretum indifferens non applicat sufficientem omnipotentiam.

Resp. *Dist. maj.* Debet esse efficax respectu actus boni, ad quem offertur, *neg.* respectu applicationis, *conc. maj. &c.* Itaque Deus nullius opera efficaciter & intrinsecè prædefinit, sed æqualiter se habet prædefinienti solum auxiliis necessaria, quibus omnes possent bene agere, si vellent, eorum usum penitus permittendo libero arbitrio, tamen præciverit, qui iis bene, qui male usuri essent. Et hoc, inquit, Scriptura innuit *Isa. 5.* Deum inducens vineam suam, id est, cor humanum sic alloquentem: *Quid est, quod debui facere vineæ meæ, & non feci?* hæc enim verba palàm innuunt Deum ex parte sua omnibus quid quisque boni vel mali fructus ex proprio arbitrio proferat, relinquere; quod sanè minùs verum esset, si darentur ejusmodi decreta intrinsecè efficacia; posset enim vinea sterilis respondere: non prædefinivisti me fructum bonum allaturam, nec culturam efficacem, uti poteras, ad hoc adhibere voluisti.

Urg. A principio indifferenti quæ tali non potest egredi actus determinatus, nisi aliundè determinetur. Atqui liberum arbitrium humanum, priusquam eliciat actum determinatum, est omnino indifferens. Ergo ab alio exteriori determinari debet, quod aliud esse nequit nisi decretum intrinsecè efficax.

Resp. *Dist. maj.* A principio indifferenti quæ indifferenti ex imperfectione virtutis non potest oriri determinatus actus, *conc.* quæ indifferenti ex perfectione dominii, quo determinari potest subsequenter, *neg. maj.* Quia si est indifferens cum periculis dominio, ad utrumlibet disjunctivè se determinare poterit; alioquin perfectum non haberet dominium, quod tamen dici non potest.

§. III.

Proponuntur & solvuntur Argumenta, quibus impugnari solent Decreta intrinsecè efficacia.

Argumentum 1um. petitur ab auctoritate SS. Patrum, qui negant etiam actiones bonas esse à Deo prænitatas.

1mo. S. Justinus Martyr *Apol. 2. ad Anton.* negat, quòd determinatum sit quæpiam esse bonum aut malum. 2do. S. Gregorius Nyssenus *lib. de homine* dicit, providentiam esse eorum, quæ non sunt in nobis, non autem illorum, quæ sunt in nobis. 3^{tio}. S. Damascenus *lib. 2. de fide, c. 30.* absolute negat, quòd Deus omnia prædefiniat.

Resp. AA. cum S. Thoma, SS. Patres duplicem agnovisse prædeterminationem, seu prædefinitionem, unam imponentem necessitatem, cui subsunt causæ necessariæ duntaxat; alteram non imponentem necessitatem, à qua nimirum habent actus nostri, ut non tantum fiant, sed etiam ut liberè fiant. Volunt igitur SS. Patres actus liberos non sub-

subjacere primæ prædefinitioni, sed tamen secundam agnoscunt, ut constat ex Argumento 2do. præced. §. adducto.

Inst. S. Augustinus multis in locis docet gratiam de se esse indifferentem. Ergo etiam tale erit decretum. *Prob. ant.* S. Augustinus lib. de spiritu & littera c. 34. ait: *Visorum suasionibus agit Deus, ut velimus & credamus.* Atqui hujusmodi suasiones habent rationem gratiæ indifferentis. Ergo, &c. Plura hanc in rem loca ac testimonia ejusdem S. Doctoris inf. Exercit. 12. n. 216 & seq.

Resp. Quòd Deus omnia disponat suaviter & secundum exigentiam creaturæ. Quando ergo Deus vult, ut actus ponatur à voluntate libera, prius eam excitat & inclinat per suasiones, vocationes, illuminationes, &c. ut sic superveniens motio divina physica moveat ac determinet voluntatem ad id, ad quod per hujusmodi morales motiones jam inclinata erat. Unde hic textus sicut & similes, ex S. Augustino produci soliti, ab eo profertur sine præjudicio gratiæ intrinsecè efficacis, ac consequenter etiam absque præjudicio decreti prædefinientis.

Urg. & ob. specialiter auctoritatem S. Thomæ, qui determinationem voluntatis ad unum extremum suæ indifferentiæ nulli alteri adscribit nisi ipsi voluntati, alioquin, ait, non fore liberam, si ab alio determinaretur. Nam 1mo. in 2. dist. 25. q. unic. a. 1. ait: *Libertatem non reperiri in illis, quorum actiones non determinantur ab ipsis, sed à quibusdam aliis causis prioribus.* Hoc ipsum idem S. Doctor ibidem adhuc clariùs indicat in Resp. ad 1. ubi in Deo liberum arbitrium salvari docet non per hoc, quòd ipse post inquisitionem consilii eligat, quia hoc pertinet ad ignorantem; sed per hoc, quòd determinatio huius actus non est sibi ab alio, sed à se ipso. Rursus eodem Art. sic sibi objicit: *Ad libertatem liberi ar-*

bitrii pertinet, ut aliquis sit dominus sui actus. Sed cujuscunque agentis actus ab aliquo priori agente causatur, ipse agens non est dominus sui actus: cum igitur cujuscunque creatura actus in priorem causam reducat, qua est ipse Deus, qui omnia opera nostra in nobis operatur, ut Isa. 26. dicitur, videtur, quòd liberum arbitrium in nulla creatura invenitur. Tum verò ita respondet: *Ad tertium dicendum, quòd Deus operatur in omnibus, ita tamen, quòd in unoquoque secundum ejus conditionem: unde in rebus naturalibus operatur sicut ministrans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad talem actionem.* In libero autem arbitrio hoc modò agit, ut virtutem agendi sibi ministret & ipso operante liberum arbitrium agat: sed tamen determinatio actionis & finis in potestate liberi arbitrii constituitur. Unde remanet sibi dominium sui actus, licet non ita, sicut primo agenti. Præterea in 2. dist. 39. q. 1. a. 1. ait: *Sciendum, quòd aliquis actus est ab aliquo dupliciter: uno modo eam secundum substantiam actus, quam secundum determinationem agentis ad actum; & hoc propriè in potestate agentis esse dicitur, ut est in voluntate; ipsa enim potentia voluntatis, quantum in se, est indifferens ad plura: sed quòd determinatè exeat in hunc actum vel in illum, non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate.* Sed in naturalibus actus progreditur ab agente; sed tamen determinatio ad hunc actum non est ab agente, sed ab eo, qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum determinatum est. Et idè propriissimè actus voluntatis à voluntate esse dicitur. Ad hæc 1. Cont. Gent. c. 69. n. 5. ait: *Dominium, quòd habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus potestate est velle & non velle, excludit determinationem virtutis ad unum.* Similiter in 2. dist. 39. q. 1. a. 1. docens rationem culpe non convenire actibus intellectus, sed volun-

tatis tantum, Ratio culpa, inquit, in actu deformis est ex eo, quod procedit ab eo, qui habet dominium sui actus: hoc autem est in homine secundum illam potentiam, qua ad plura se habet, neque ad aliquod eorum determinatur, nisi ex se ipsa, quod tantum voluntati competit. Item q. 3. de potent. a. 7. ad 13. ait: Voluntas quidem dicitur habere dominium actus, non per exclusionem causa prima, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determet, sicut determinat naturam; & ideo determinatio actus relinquatur in potestate rationis & voluntatis. Sed & lib. 1. per. lect. 14. docet, ad contingentiam non sufficere, quod aliquid habeat simpliciter potentiam ad esse & non esse, sive ad utrumque oppositorum; quia hanc potentiam habet etiam materia sublunaris ad diversas formas substantiales, & habent corpora coelestia ad diversa ubi. Et tamen, inquit, nihil in eis evenit contingenter, sed ex necessitate: unde dicendum est, quod possibilitas materia ad utrumque, si communiter loquamur, non est sufficiens ratio contingentiae, nisi etiam addatur ex parte potentiae activa, quod non sit ita omnino determinata ad unum; aliqui, si ita sit determinata ad unum, quod impediri non potest, consequens est, quod ex necessitate reducat in actum potentiam passivam eodem modo. Simili modo 1. 2. q. 10. a. 4. in ☉ Sic loquitur: Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat. Denique in 4. dist. 49. q. 1. a. 3. quaestione. 2. cum docuisset voluntatem non posse appetere miseriam, objicit sibi, quod voluntas habeat se ad opposita, & consequenter non tantum appetere possit beatitudinem, sed etiam miseriam, & respondet in haec verba: Dicendum, quod potentia rationalis se habet ad opposita in

bis, qua ei subsunt, & hac sunt illa, qua per ipsam determinantur; non autem potest in opposita illorum, qua sunt ei ab alio determinata; & ideo voluntas non potest in oppositum ejus, ad quod ex divina impressione determinatur, scilicet in oppositum ultimi finis: potest autem in oppositum eorum, qua ipsa sibi determinat, sicut sunt ea, qua ordinantur ad finem, quorum electio ad ipsam pertinet. Huc etiam posset trahi illud, quod Sanctus hic Doctor q. 24. de verit. a. 1. tradit, scilicet quod, quamvis gravia & levia moveantur se ipsis per aliquod principium ipsis intrinsicum, tamen in ipsis non inveniatur liberum arbitrium, quia non sunt sibi ipsis causa agendi vel movendi, sed adstringuntur ad agendum vel movendum per id, quod ab altero ceperunt.

Ex his igitur sufficienter constat de mente S. Thomae, scilicet quod voluntas sibi soli adscribat suam determinationem & nulli alteri; eamque non fore liberam, si ab alio determinaretur.

Resp. Thomistae manifestum esse Angelicum Doctorem stare pro decretis intrinsicè efficacibus ac praedeterminativis; passim quippe docet, quod voluntas creata ad operandum debeat antecederet ab alio determinari. Nam imprimis 1. p. q. 19. a. 3. ad 5. clarissimè dicit: causa contingens debet determinari ab aliquo exteriori ad effectum. Item 2. physie. lect. 8. Ex eo, inquit, quod est ad utrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid, per quod ad unum determinetur. Quodlib. 12. a. 4. ait: quod omnia sunt à Dei providentia praedeterminata. Praeterea q. 3. de malo a. 2. ad 4. Cum, inquit, liberum arbitrium movet se ipsum, non excluditur, quin ab alio moveatur, à quo habet hoc ipsum, quod se ipsum movet. Huc referri possunt textus ejusdem S. Doctoris supra allati.

Nec.

Nec dicas, id intelligi debere de concursu simultaneo, non verò de præmotione decreti divini. Nam contrà est, quòd in moventibus & agentibus subordinatis secundum non agat nisi motum & applicatum à primo. Sed omnes causæ secundæ sunt moventia & agentia subordinata causæ primæ tanquàm primo motori. Ergo non agunt nisi motæ & applicatæ à causâ primâ. Subj. Sed quod non agit nec se movet nisi ut motum à causâ primâ illud præmoveretur. Ergo &c.

Jam ad textus allatos Resp. & quidem ad 1um. S. Thomam ibi solum excludere determinationem provenientem ab alia causâ, quæ sit secundi ordinis; hæc enim procul dubio lædit libertatem, cum ejus determinatio sit absque indifferentia judicii: non verò excludit determinationem primæ causæ, quæ ob suam efficaciam non solum substantiam, verum etiam modum rei attingit. Nam, ut bene ait Amicus hic disp. 14. sect. 5. n. 156. *Sicut ex eo, quòd (Deus) vult actum efficaciter quoad substantiam, non potest quoad substantiam non fieri, ita ex eo, quòd vult illum quoad modum libertatis, non potest non liberè fieri, cum non minus divina voluntas sit efficax quoad modum, quàm quoad substantiam actus.*

Ad 2dum. Resp. S. Doctorem ibi loqui de libero arbitrio perfectissimo ac independente, cujus utique proprium est à nullo alio determinari. At tale non est liberum arbitrium creatum; hoc ipso enim, quòd creatum sit ac dependens, ab alio moveri debet, à quo habet hoc ipsum, quòd se ipsum movet, ut ait idem S. Doctor. Unde illa causalis non est communis divino ac humano arbitrio, sed soli divino propria.

Ad 3tium. S. Thomas ibi non negat, sed potius supponit, quòd etiam liberum

arbitrium creatum ab ipso determinetur ad agendum determinatione ejus naturæ conformi, nempe cum indifferentia judicii & potentia proximè expedita ad oppositum; prout fati indicant postrema hæc verba: *Un il remanet sibi dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti.* Quod verum non esset, si determinatio actionis in potestate liberi arbitrii ita constitueretur, ut non penderet à prævia determinatione alicujus causæ superioris; quia sic: scilicet dominium omnino independens, adeoque divino arbitrio seu primo agenti proprium.

Ad 4tum. S. Thomas per illa verba: *Non est ab alio determinante*, non excludit determinationem à prima causâ provenientem, sed duntaxat eam, quæ procedit à causâ secundi ordinis.

Ad 5tum. *Dist.* Dominium, quod habet voluntas supra suos actus &c. excludit determinationem virtutis ad unum per modum naturæ, id est, sine indifferentia objectiva judicii, & potentia proximè expedita ad oppositum, *conce.* Excludit determinationem virtutis ad unum cum indifferentia judicii, & potentia proximè expedita ad oppositum, qualis determinatio virtutis ad unum est respectu nostræ voluntatis decreti divini præmotio. neg.

Ad 6tum. Resp. sicut ad 4tum. Si sermo sit de actu voluntatis, quatenus est actus positivus & entitas; nam ad actum quæ privatum debita rectitudine voluntas determinatur ex se ipsa, ita quidem, ut etiam excludat omnem determinationem à principio seu agente increato ortam; nam ad defectum creatura sibi sufficit.

Ad 7timum. dicunt, juxta S. Thomam verum esse, quòd Deus non minus voluntatem nostram, quàm naturam determinet ad unum, diversò tamen modò: nam naturam determinat de-

determinatione naturali, voluntatem vero determinatione libera, & ideo bene dicit S. Doctor quod determinatio actus relinquitur in potestate rationis & voluntatis.

Ad 9vum. Libenter fatentur ad libertatem non sufficere, quod aliquid habeat simpliciter potentiam ad esse & non esse, sive ad utrumque oppositorum; sed requiri insuper vim dominativam & electivam in eo, quod dicitur liberum, fundatam in indifferentia iudicii. Caterum S. Thomas cit. textu intelligendus est de determinatione duntaxat ex parte actus primi, seu de determinatione per modum naturæ.

Ad 9num. eadem currit solutio, quæ primum data est ad octavum &c.

Ad 10vum. Resp. per divinam impressionem intelligi debere naturalem illum instinctum, quem Deus cuilibet naturæ rationali indit, & vi cuius voluntas determinatur objectivè ad amorem ultimi finis seu beatitudinis in communi. Undè meritò dicit S. Thomas, voluntatem non posse in oppositum ejus, ad quod ex divina impressione determinatur, scilicet in oppositum ultimi finis; quia nimirum hujusmodi determinatio tollit indifferentiam iudicii. Neque quidquam evincit, quod ex c. 24. de verit. subiungitur; quia gravia & levia, ut vult S. Thomas, per id, quod ab altero receperunt, aguntur naturaliter; non sic autem movetur voluntas per promotionem divini decreti, ut sæpe dictum est. Præterea quando dicit S. Doctor: *Quia non sunt sibi ipsi causa agendi vel movendi*, idem intelligit ac non posse sibi ipsis præconstituere finem, & eligere media ad finem, ob defectum videlicet indifferentiæ iudicii, quo tamen non afficitur prædeterminatus. Ergo &c.

Argumentum. 2dum. petitur ex eo, quod hujusmodi decreta prædefinientia & ex se efficacia fatum inducere,

libertatem arbitrii præveniando invertere, spem tollere, teporis occasione præbere, &c. videantur.

Resp. AA. hæc omnia Pelagianos & Semipelagianos S. Augustino objecisse. Ad quæ respondet 1mo. Eadem obijci posse contra Dei præscientiam, quam nemo negat: hæc enim, cum æterna sit & immutabilis, perinde fatum dici posset ac desperationem, &c. inducere. Quidquid enim molitur homo, necesse est, ut tandem illud, & non aliud, eveniat, quod Deus eventurum ex tota æternitate præcivit; quia divina præscientia falli non potest.

Respondet 2do. idem S. Augustinus ad singula. Et quidem ad fatum, negat illud induci, nisi fortè eo nomine omnipotentissimam voluntatem placeat nuncupare. Ad alia verò respondet sparsim in libris de prædest. SS. & de dono persever. Dei prædestinationem libertati creatæ non præjudicare, quia Dei gratia illius in nobis potiùs causa est; nec itidem spem tollere, quia hæc major est, cum in Deo collocatur; nec prætextum teporis asserre, aut exhortationis necessitatem tollere, quia id ipsum prædestinationis ordo exigit; idque Deus nobis præcepit, ut omnes ad veritatem hortemur, & studia nostra adhibeamus.

Argumentum 3tium. desumitur specialiter ex variis rationibus, quibus evinci videtur, decreta hujusmodi prædefinitiva lædere libertatem humanam. Undè

Arguitur 1mo. Hujusmodi decreta non relinquunt potentiam ad oppositum. Ergo tollunt libertatem. Prob. ant. Possibile non est quod nunquam contingit, & si contingeret, sequeretur aliquid impossibile. Atqui, positò decretò efficaci, nunquam contingit oppositum, & si contingeret; sequeretur aliquid impossibile, frustrari scilicet decretum efficax. Ergo, positò decretò Dei efficaci, non relinquunt potentia ad oppositum.

Resp.

Resp. *Neg. ant.* Ad ejus prob. *neg. maj.* aut etiam *dist.* Possibile non est quod nunquam contingit, & si contingeret, sequeretur aliquid impossibile; si contingeret etiam simpliciter & secundum se consideratum, *neg.* Si contingeret simul cum aliqua suppositione, *conc. maj.* Itaque ut aliquid sit possibile, non requiritur ut possit contingere in quavis suppositione, sed satis est, ut spectatâ naturâ suarum causarum, possit absolute contingere, tamen si fieri non possit, ut simul contingat cum suppositione aliqua, suppositio nempe, quod causæ, à quibus pendet, aliud agant, aut acturæ sint. Sic respondet S. Thomas 1. 2. q. 10. a. 4. Ubi, cum sibi idem argumentum objecisset, *Ad tertium*, inquit, *dicendum*, quod si Deus voluntatem movet ad aliquid, impossibile est huic poni, quod voluntas ad illud non moveatur; non tamen impossibile simpliciter; unde non sequitur, quod voluntas à Deo ex necessitate moveatur.

Urg. Necessitas antecedens actum est absoluta, & excludit libertatem actûs. Atqui decretum ex se efficax importat necessitatem antecedentem. Ergo &c. *Min.* videtur evidens: decretum enim est quid antecedens actum; cum sit æternum, & causa actûs, affert etiam secum necessitatem, ut actus sit; quia impossibile est, ut decretum sit, & re ipsa non sequatur actus. *Maj.* verò est S. Anselmi variis in locis, ut *lib. 2. Cur Deus homo. cap. 18.* ubi, *Est*, inquit, *necessitas præcedens, quæ causâ est, ut res sit, & necessitas sequens, quam res facit: præcedens & efficiens necessitas est, cum dicitur celum volui, quia necesse est, ut volutur; sequens verò est, quæ nihil efficit, & sic est, cum dico te ex necessitate loqui, cum loqueris.* Dicit verò S. Anselmus, primam necessitatem efficere, ut res necessariò sit, adeoque perimere libertatem: at non item secun-

dam. Ex hoc *subst.* Atqui Thomistæ admittunt præcedentem necessitatem. Ergo &c.

Resp. *Neg. min.* scilicet decretum importare necessitatem antecedentem. Ad ejus prob. concedunt quidem decretum se habere ad actum nostrum ut prius causalitate, quia est causa prima nostri actûs; sed negant illud asserre necessitatem absolutam, ut actus sequatur, verum asserre solum necessitatem ortam ex positione actûs ajunt, quæ scilicet dicitur quod necessariò erit, quia erit, atque hoc ipso impossibile esse, quod non sit, quamvis simpliciter non sit impossibile: Nam licet certissimum sit, quod actus erit, si Deus eum decrevit, non tamen necessariò erit, quia Deus decrevit; quin potius è contrâ idèò contingenter & liberè erit, quia Deus decrevit, ut liberè & contingenter sit. Undè necessitas orta ex decreto efficaci propriè non est antecedens, sed potius consequens, utpotè proveniens à suppositione actûs.

Atque etiam hæc est ipsa S. Anselmi doctrina. Definuit enim necessitatem antecedentem, *quæ causâ est, ut res fiat*, id est, quæ se tenet ex parte causæ, ipsamque necessitatē ad ponendum effectum ita, ut non possit non ponere: necessitatem verò sequentem definuit, *quam res facit*, id est, quæ petitur ex ipsa positione seu suppositione effectûs.

Inst. 1mo. Divina voluntas, quantumvis dicatur infinite efficax, non potest aliquid impossibile, sed, positò decretò per se efficaci, impossibile est, ut liberè agamus. Ergo Deus non potest determinare decretò ex se efficaci, ut sic agamus, quod etiam liberè agamus, id est, attingere modum libertatis. *Prob. min.* Suppositio per se efficax præcedens nostram libertatem, & quam mutare non est in nostra potestate, quæque

quæque propriâ efficacîâ infallibiliter actum infert, prorsus perimit libertatem actûs. Atqui decretum est hujusmodi. Ergo eo posito impossibile est, ut liberè agamus, sicque implicat, ut posito decretò per se efficaci liberè agamus.

Resp. 1mo. *Neg. min.* Ad ejus prob. *dist. maj.* Suppositio per se efficax &c. perimit libertatem, si sit suppositio causæ particularis, *conc.* Si sit causæ omnino universalis, à qua est libertas, quæque complectitur sub se omnia requisita ex parte causarum secundarum, ut actus libere fiat, *neg. maj.* Cum enim providentia & libertas nostra comprehendantur sub illa universali causa divina, ex eo, quòd actus noster supponatur præordinatus ab ipsa etiam præviè & efficaciter, eaque providentia nobis non subijciatur, sed nos sibi subijciat; inde non destruitur libertas actûs, sed solum divinæ subjecta providentiæ ostenditur. Sic respondet S. Thomas 1. p. q. 22. a. 2. ad 4.

Resp. 2do. *Dist. min. ult. arg.* Atqui decretum divinum præcedit nostram libertatem, nec est in ejus potestate originativè & quantum ad internam dispositionem, *conc.* terminativè, & quantum ad externam executionem, *neg. min.* Licet enim decretum, ut est actus vitalis Dei, non sit in nostra potestate, ejus tamen terminus, nempe actus liber, ipsaque executio decreti est in nostra potestate.

Inst. 2do. Effectus proveniens à causa determinata & determinante ad unum est omnino necessarius necessitate antecedente. Atqui prædefinitio ex se efficax est causa determinata & determinans ad actum prædefinitum, ita, ut implicet non esse causam illius. Ergo &c.

Resp. 1mo. *Dist. maj.* Determinante ad unum per modum naturæ, *conc.* per modum liberi, *neg. maj.* vel aliter

Resp. 2do. *Dist. maj.* Effectus &c. per modum principii intrinseci in actu primo, aut per modum principii etiam extrinseci cogentis illam, aut illi resistentis, *conc. maj.* Aliter illam afficientis, *neg. maj.* At divina prædefinitio neutro modo determinat voluntatem.

Inst. 3tio. Suppositio prædefinitiois tollit potentiam ad oppositum. Ergo &c. *Prob. ant.* Ex suppositione prædefinitiois voluntas creata non habet principia necessaria ad omitendum actum prædefinitum. Ergo &c. *Prob. ant.* Ut omnis actus prædefinitus possit etiam in sensu diviso aut potentia antecedente procedere à voluntate, essentialiter requiritur voluntas, saltem conditionata, Dei, qua velit cum voluntate creata concurrere. Atqui ex suppositione prædefinitiois repugnat ejusmodi conditionata Dei voluntas; quia prædefinitio, qua Deus vult efficaciter & absolute actum amoris Dei, v. g. est formaliter vel virtualiter absolutum & efficax odium ejus oppositi. Ergo non est compossibilis cum voluntate conditionata de ejus opposito.

Resp. *Neg. ant.* Adejus prob. *neg. ant.* & ad hujus prob. *neg. min.* quia licet prædefinitio amoris sit odium efficax formale vel virtuale de ejus carentia, nihilominus bene potest Deus habere voluntatem conditionatam & inefficacem de ejus carentia; voluntas enim efficax & inefficax circa idem objectum sunt compossibiles. Deus namque habet voluntatem efficacem reprobandi Judam propter ejus demerita; nihilominus habet etiam voluntatem inefficacem antecedentem de ejus salute.

Inst. 4to. Ex suppositione prædefinitiois amoris v. g. voluntas creata non habet potentiam etiam antecedentem contraveniendi tali decreto, neque illud irritandi. Ergo non habet potentiam

antecedente ad omissionem amoris. *Prob. conf.* Si voluntas actu omisset amorem, actu irritasset decretum efficax. Ergo si potuisset illum omittere, potuisset itidem decretum irritum facere.

Resp. 1mo. *Neg. ant.* Nam voluntas etiam ita prædeterminata potest dissentire, potest abjicere, potest frustrare, potest contravenire tali decreto; sed nunquam vult; quia in hoc consistit efficacia divini decreti & præmotionis, quam immitit, non quod tollat potentiam sibi resistendi, sed quia confert invictam voluntatem resistendi. Neque dicas: Decreti divini præmotio est inimpedibilis. Ergo & ipsum decretum; consequenter ei resisti non potest. Nam Resp. *Dist. ant.* Est inimpedibilis sic, ut in nostra potestate non sit eam habere vel non habere, quemadmodum in nostra potestate non est habere vel non habere concursum indifferentem, *transf.* Sic, ut ei resistere non possumus, *neg. ant.* vel *subdist.* potentia consequente & ex supposito, *conc.* simpliciter ac potentia antecedente, *neg. ant. &c.*

Resp. 2do. Voluntatem, tametsi non possit resistere divino decreto, manere tamen liberam, & cum potentia ad dissentium; quia tantum abest, quod posse dissentire sit posse resistere Dei decreto, quin potius conforme est naturæ decreti, ut faciat non solum voluntatem consentire infallibiliter, sed etiam consentire cum potentia ad dissentium, & cum indifferentia activa; eò quod decretum sit causa non solum actus, sed etiam modi libertatis illius.

Arguitur 2do. Præmotio prædeterminans tollit indifferentiam voluntatis. Ergo & ejus libertatem. *Conf.* patet, quia indifferentia ad oppositum est de essentia libertatis. *Ant.* etiam constat, quia præmotio prædeterminans, determinat voluntatem ad unum.

Resp. *Dist. ant.* Præmotio prædeterminans tollit indifferentiam voluntatis privativam, *conc.* positivam, *neg. ant. & conf.* vel *dist. conf.* Ergo tollit libertatem privativam & potentialem, *conc.* actualem, *neg. conf.* Ad *prob. ant. Dist.* pariter: Præmotio prædeterminans determinat voluntatem ad unum, ita tamen, ut relinquat potentiam ad opposita, *conc.* ut illam non relinquat, *neg.*

Dices. Quod determinat voluntatem ad unum tollit potentiam ad oppositum. Ergo eam non relinquat.

Resp. *Dist. ant.* Quod determinat voluntatem ad unum per modum naturæ, seu determinatione ex causis naturalibus orta, *conc.* per modum liberi, *neg. ant. & conf.*

Inst. Prædeterminatio non est libera. Ergo non determinat per modum liberi. *Prob. ant.* Quod non est voluntarium, illud non est liberum. Atqui prædeterminatio non est voluntaria. Ergo non est libera. *Maj.* est certa, quia liberum est species voluntarii. *Prob. min.* Quod antecedit omne voluntarium, non est voluntarium. Atqui prædeterminatio antecedit omne voluntarium; quia antecedit omne actum voluntatis. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Prædeterminatio non est libera ut quod seu formaliter, *conc.* non est libera ut quo, seu causaliter, *neg. ant.* Et sic proportionaliter Resp. ad cætera argumenta. Accedit, quod, licet prædeterminatio antecedit omnem actum voluntatis creatæ, non tamen antecedit omnem actum voluntatis divinæ, quæ est eminenter voluntas creata continens tanquam primum liberum per essentiam omnem perfectionem & modum libertatis creatæ.

Urg. Causa libera debet se ipsam determinare. Ergo non potest ab alio determinari.

Resp.

Resp. *Diff. ant.* Debet se ipsum determinare determinatione determinata à primo terminante, *conc.* determinatione non determinata à primo determinante, *neg. ant. & conf.* Quia non posse determinari ab alio est proprium soliū primi determinantis & primi liberi.

Arguitur 3tio. Causa libera est ea, quæ, positis omnibus ad agendum requisitis, potest non agere. Atqui dato decreto prædeterminante, & positis omnibus ad agendum requisitis, v. g. ad amandum, voluntas non potest agere oppositum, puta elicere actum odii. Ergo, posito decreto prædeterminante, voluntas non est libera. *Prob. min.* Quod caret requisito ad elicendum actum odii, non potest illum elicere. Atqui voluntas, posito decreto prædeterminante ad amandum cum reliquis requisitis ad illud, caret requisito aliquo ad elicendum actum odii, prædeterminatione ad odium scilicet, quæ non potest stare cum decreto prædeterminante ad amorem. Ergo &c.

Resp. *Conc. maj. neg. min.* Ad ejus prob. *diff. maj.* Quod caret requisito ex parte actūs primi ad elicendum odium, non potest illud elicere, *conc.* quod caret requisito solum ex parte actūs secundi, *neg. maj. &c.* Prædeterminatio non se tenet ex parte actūs primi & principii habitualis, sed ex parte actūs secundi & principii actualis; quia non dat posse, sed actu agere.

Inst. 1mo. Quod antecedit actum secundum illud se tenet ex parte actūs primi. Atqui prædeterminatio antecedit actum secundum. Ergo se tenet ex parte actūs primi. *Maj.* est certa; quia inter actum primum & actum secundum non datur medium. *Min.* constat etiam, quia prædeterminatio est prior actuali operatione voluntatis.

Resp. *Distinct. maj.* Quod antecedit actum secundum tam causalem quam for-

malem, illud se tenet ex parte actūs primi, *conc.* quod antecedit actum secundum formalem, non verò causalem, illud &c. *neg. maj.* est enim ipsemet actus secundus. Ad prob. *maj.* Resp. cum *diff.* Inter actum primum & actum secundum tam formalem quam causalem non datur medium, *conc.* inter actum primum & actum secundum formalem non datur medium, *neg.* datur enim actus secundus causalis.

Inst. 2do. Complementum & applicatio principii operativi pertinet ad actum primum. Atqui prædeterminatio est complementum & applicatio principii operativi. Ergo &c.

Resp. *Diff. maj.* Complementum principii operativi in esse principii habitualis pertinet ad actum primum, *conc.* Complementum principii operativi in esse principii actualis, *neg. maj. & sic diff. min. neg. conf.*

Inst. 3tio. Illud pertinet ad actum primum, sine quo potentia non potest operari. Atqui sine decreto prædeterminante potentia non potest operari. Ergo &c.

Resp. *Neg. min.* quam nemo hæcenus Adversariorum probare unquam valuit.

Arguitur 4to. Voluntas prædeterminata non est domina sui actūs. Ergo non est libera. *Conf.* patet. Prob. *Ant.* Voluntas non est domina prædeterminationis. Ergo nec domina sui actūs. *Ant.* constat; quia non est in potestate voluntatis habere vel non habere prædeterminationem. Prob. *conf.* Potentia, quæ non est domina antecedentis, non est domina consequentis, quod infallibiliter sequitur ex antecedenti; sicut qui non est dominus interpositionis terræ inter Solem & Lunam, etiam non est dominus Eclipsis, quæ ex dicta interpositione infallibiliter sequitur. Ergo cum voluntas non sit domina prædeterminationis antecedentis, nec erit domina sui

fui actûs ex ipsa prædeterminatione infallibiliter consequentis.

Respond. *Neg. ant.* Ad ejus prob. Resp. 1mo. *Conc. ant. & neg. conf.* quia effectus non debet dominari suæ causæ, ut sit. Cùm itaque prædeterminatio sit causa, quòd voluntas sit domina sui actûs, non est necesse ad hoc, ut sit domina sui actûs, ipsam esse dominam prædeterminationis. Unde ad prob. *conf. dist. maj.* Potentia, quæ non est domina antecedentis, non est domina consequentis, si antecedens non sit causa, quòd ipsa sit domina consequentis, *conc.* Si sit causa, *neg. maj.* Ex quibus patet responsio ad Instantiam: interpositio enim terræ non est causa, quòd quis sit dominus Eclypsis.

Resp. 2do. *Dist. ant.* Voluntas non est domina prædeterminationis originativè sumptæ, & ex parte principii; sic enim est à solo Deo, *conc.* terminativè sumptæ, id est, ex parte terminis, usûs, & exercitii actualis, *neg. ant.* Licet prædeterminatio seu præmotio originativè non sit à voluntate, nec in potestate illius, facit tamen actum esse in potestate illius; undè per prædeterminationem seu præmotionem voluntas sit actu domina sui actûs, non quidem illimitata, & independens, sed limitata, dependens, & secundaria. Hinc ulterior probatio antecedentis distingui potest: Non est in potestate voluntatis habere, vel non habere prædeterminationem, ita tamen, ut habere actum in sua potestate illi tribuatur à prædeterminatione seu præmotione, *conc.* Ut hoc illi non tribuatur, *neg.*

Arguitur 3to. Agens liberum, positus omnibus ad agendum requisitis, tam habet posse non agere, quàm posse agere. Atqui voluntas, positus omnibus ad agendum requisitis, ipsaque prædeterminatione, non habet tam posse non agere, quàm posse agere. Ergo non est agens

liberum. *Maj.* est certa, quia in definitione libertatis hæc importantur. *Prob. min.* Quia positus omnibus ad agendum requisitis, ipsaque prædeterminatione, voluntas jam actu agit. Ergo non amplius habet tam posse non agere, quàm posse agere.

Resp. 1mo. Argumentum istud totidem verbis posse retorqueri in objicientes, mutato solum vocabulò *prædeterminationis* in nomen *propria determinationis*, qua voluntas se ipsam, positus omnibus ad agendum requisitis, determinat; nam hac posita voluntas etiam actu agit.

Resp. 2do. *Dist. maj.* Agens liberum libertate potentiali & privativa tam habet posse non agere, quàm posse agere, *conc.* Agens liberum libertate actuali, & positus omnibus ex parte actûs secundi, *neg. maj.* tunc enim jam supponitur actu agere cum potentia tamen ad non agendum; consequenter non amplius habet potentiam carentem utroque exercitio tam non agendi, quàm agendi. Ad prob. *Maj.* dicitur id solum esse verum in definitione libertatis potentialis.

Resp. 3tio. *Dist. maj.* Agens liberum, &c. in sensu diviso, *conc.* in sensu composito, *neg. maj. &c.* Igitur voluntas non potest conjungere actionem cum sua negatione, at potest seu habet potentiam omittendi actionem aut ponendi oppositum etiam stante præmotione.

Inst. 1mo. Ut voluntas sit libera, debet cum præmotione ad consensum posse conjungere dissensum. Ergo debet posse agere & non agere in sensu composito. *Prob. Ant.* Potentia libera debet cum omni requisito ad agendum posse conjungere non actionem, seu actionem oppositam. Ergo cùm præmotio ad consensum sit aliquod requisitum ad illum, debet voluntas posse cum illa conjungere dissensum.

R R R R R 3

Resp.

Resp. *Neg. ant.* Ad prob. *Dist. ant.* Cum omni requisito ad agendum ex parte actûs primi, *conc.* ex parte actûs secundî, *neg. ant.* aliàs posset pro eodem instanti stare in voluntate assensus cum dissensu, aut negatione assensus, quod est absurdum. Atqui prædeterminatio ad consensum est requisitum quoddam ex parte actûs secundî.

Inst. 2do. Positò possibili in actu nulum sequitur absurdum. Atqui stante prædeterminatione ad assensum possibilis est dissensus. Ergo positò dissensu stante prædeterminatione ad assensum nulum sequitur absurdum.

Resp. *Dist. maj.* positò possibili in actu eo modo, quo est possibile, & nullâ factâ hypothesi, nulum sequitur absurdum, *conc.* positò possibili in actu alio modo, quàm quo possibile est, & factâ aliqua hypothesi rei impossibilis, *neg. maj.* & *dist. min.* Atqui stante præmotione ad assensum possibilis est dissensus absolutè, in sensu diviso, & potentia antecedente, *conc.* in sensu composito, & potentia consequente, *neg. min.* & *conf.* Sequeretur enim hoc grande absurdum, scilicet quòd voluntas simul ageret & non ageret, assentiret & dissentiret.

Inst. 3tio. Voluntas pro eodem instanti, quo est prædeterminata ad assensum tenetur aliquando ponere dissensum. Ergo debet posse conjungere dissensum cum prædeterminatione ad assensum. Prob. *ant.* Ut aliquis dicatur posse resistere giganti, debet posse conjungere suam resistantiam cum actui renitentia gigantis; quia nemo dicitur resistere virtuti, quæ non existit. Ergo debet posse resistere actuali renitentia virtutis impellentis in oppositum.

Resp. 1mo. Quòd posse resistere ac dissentire prædeterminationi in sensu diviso non sit ita propriè & strictè posse resistere seu dissentire, ac esset eidem

posse resistere & dissentire in sensu composito, quomoddò voluntas nostra potest resistere ac dissentire cuilibet gratiæ inefficaci, & moraliter solum moventi. Nobis sufficit (inquiunt) imò & Adversariis sufficere debet, quòd voluntas ita possit resistere ac dissentire prædeterminationi datæ ad consensum, ut salva maneat illius libertas. Atqui cum hoc, quòd est voluntatem posse resistere ac dissentire prædeterminationi datæ ad consensum in sensu diviso, salva manet libertas; sive jam ita posse resistere ac dissentire sit propriè ac simpliciter posse resistere ac dissentire, sive non sit. Ergo sufficit, quòd voluntas possit resistere ac dissentire prædeterminationi in sensu diviso. Exemplum de gigante causam non juvat; quia nullus gigas in ratione moventis aut in contrarium nitentis est simpliciter & metaphysicè infallibiliter efficax, sicut prædeterminatio, de qua hic disputatur; adeoque mirum non est, quòd ad hoc, ut quis simpliciter ac propriè dicatur resistere posse giganti, requiratur potentia aliquid faciendi etiam resistente & in contrarium nitente gigante.

Resp. 2do. Duplicem dari renitentiam, unam positivam & cum inclusione illius, cui resistitur, ut patet in exemplo de gigante; alteram verò privativam & cum exclusione illius, cui resistitur: sic mutuo sibi resistunt duæ formæ, cum se mutuo expellant ac excludunt; fieri enim non potest, ut eadem materia à duabus formis simul & semel informetur. Sic similiter peccatum resistit gratiæ sanctificanti prius in anima existenti, & è converso gratia sanctificans peccatum habituali obstitit, cum se se mutuo ab anima expellant. Et talis est renitentia voluntatis ad prædeterminationem, in quantum videlicet rationem habet motionis; nam voluntas iniqua privat subiectum gratiæ efficaci, quæ est in genere prædeterminationis.

Argu-

151 Argumentum 4tum desumitur ex affinitate hujus doctrinæ cum doctrina Calvinii; hic enim, quemadmodum Thomistæ, decreta posuit, quæ ex se ac naturâ suâ independentes à libero arbitrio essent efficacia.

Resp. Thomistæ se à Calvinii errore in hisce tribus palam differre, quæ in eo Concilio Tridentino damnavit: 1mo. quod neget liberum arbitrium in homine lapsio. 2do. quod nolit nos divinæ motioni cooperari. 3tio. quod inficietur nos posse eidem divinæ motioni dissentire.

Inst. Calvinii Sectatores palam profitentur se eadem cum Thomistis sentire. Ità Amezio & Guisius Calvinistæ apud P. Aunatum de Scientia media *disp.* 4. §. 1.

Resp. non esse novum Hæreticos Catholicorum palliō se tegere; sic etiam Semipelagiani asserabant se inniti unanimi sententiæ antiquorum Patrum, ut Irenæi, Clementis Alexandrini, Origenis, Hilarii, Ambrosii, Chrysostomi, &c. prout testatur S. Prosper Epist. ad S. August. Si tamen, inquit Thomistæ, Calvinistæ nobiscum sentiant, ac sincerè profiteantur dari liberum arbitrium, illudque gratiæ cooperari, ac posse dissentire, si velit; in hoc non sunt hæretici, quamquàm decreta ex natura sua efficacia adstruant. Si verò aliter sentiant, quidquid verbis dicant, nobiscum non sentiunt, sed adherent errori Calvinii, & cum eo turpiter errant.

152 Argumentum 5tum petitur ex maximo absurdo, scilicet, quod in hac sententia sequeretur, Deum esse auctorem peccati; nam si Deus omnia prædefiniat ac prædeterminet; tunc etiam prædeterminat actionem malam, & proinde Deus erit illius auctor.

Resp. AA. 1mo. Hoc ipsummet argumentum solvendum esse adversariis;

nam juxta eos Deus concurrit concursu simultaneo ad entitatem peccati, cui annexa est malitia. Ergo & ipsi concedere debent, quod Deus sit cooperator peccati, vel ejusdem causæ cooperatoria.

Resp. 2do. *Dist.* Deus prædeterminat actionem malam præcisè quia actio est, seu actus physicus, *conc.* ut actio mala est, *neg.* Licet igitur Deus sit causæ, quod actio fiat, non tamen est causæ ejus defectus, seu quod malè fiat; sicut anima, licet sit causæ, cur tibia curva moveatur, non est tamen causæ, cur tibia claudicat.

Inst. Homo est causæ peccati in quantum est causæ ipsius actionis, quæ est peccatum. Ergo si Deus sit causæ actionis peccati, erit etiam causæ peccati.

Resp. *Neg. conf. & parit.* Disparitas est, quia homo concurrit defectivè & tanquam causæ deficiens in actum, cui annexa est malitia; non sic autem Deus, sed concurrit effectivè, minime verò deficienter; unde in eum non potest refundi defectus, qui reperitur in actione, sed solum in eum, qui agit deficienter.

Dices. Quod est causæ causæ, est causæ causati. Atqui Deus, juxta dicta, est causæ actionis peccaminosæ. Ergo etiam causæ malitiæ, quæ ex hujusmodi actione resultat.

Resp. 1mo. *Transf. maj. & neg. min.* Nam actio peccaminosa non est causæ malitiæ, nisi quia peccaminosa est. At, ut jam dictum est, Deus non est causæ actionis, quia hæc peccaminosa est; ergo nec malitiæ.

Resp. 2do. *Dist. maj.* Quod est causæ causæ, est causæ causati, si servetur eadem series causalitatis, *conc. maj.* Secus, si unum concurrat effectivè, alterum verò deficienter, tunc *neg. maj.*

Urg.

Urg. Si Deus prædeterminaret creaturam ad materiale peccati motionem quadam morali, hoc ipso etiam prædeterminaret eam ad formale peccati. Ergo etiam, quando prædeterminat motionem physicam ad materiale peccati, prædeterminat etiam ad formale peccati, præsertim cum motio physica efficacior sit morali.

Resp. *Neg. conj. & parit.* Disparitas est, quod moralis motio id omne debeat attingere, quod intra genus moris continetur; unde non potest præscindere à malitia formali. E contra motio physica, eo ipso, quod physica sit, respicit directè entitatem physicam, & sic potest præscindere ab iis, quæ sunt intra genus moris, ac proinde à malitia formali. Ex quo deducitur, quod, licet motio physica sit quidem intensivè efficacior morali, non tamen extensivè.

Inst. Deus, qui est summa bonitas, non potest infundere habitum per se inclinantem ad actum malum. Ergo nec præbere influxum prædeterminantem ad eum.

Resp. *Neg. conf.* Ratio disparitatis est; quia habitus vitiosus inclinatur ad malè operandum; non sic prædeterminatio. Qua de re sciendum, quod, quando Deus influendo & determinando, ut voluntas operetur suo modo limitatò, influat ac determinet, ut suo modo effectivò, quem à Deo participavit, operetur, non suo modo defectivò, & ex se erto.

§. IV.

153 *Declaratur, quænam barum binarum sententiarum alteri præferenda videatur.*

Videtur, quod admittenda sint decreta ab intrinseco efficacia, quin etiam prædeterminativa: id enim satis evincere videntur tum testimonia ex S. Scriptura

& ex SS. Patribus allata, tum rationes contra decreta indifferentia §. 2. adductæ, quæ sanè per responsa ibi subijuncta non satis enervari à multis observatur. Nam

Responsio ad testimonia ex S. Scriptura deprompta, licet in sententia eorum, qui admittunt gratiam congruam, utcumque sustineri possit, in sententia tamen eorum, qui gratiam versatilem & indifferentem adstruunt, nullius efficaciz esse videtur. Nam

imo. Hujusmodi S. Scripturæ loca aliquid speciale notant in voluntate divina, quod non convenire videtur voluntati creatæ, & ratione cujus infallibiliter, contingenter tamen, creatura ita est operatura, ut non resistat. Atqui si prædicta testimonia non intelligerentur de voluntate antecedente efficaci & absoluta, sed de voluntate consequente supponente determinationem effectus creati, non notarent aliquid speciale proprium voluntati divinæ. Ergo prædicta testimonia accipienda sunt de voluntate divina efficaci volente ante prævisionem effectus creati. *Maj.* est evidens; quia alioquin Scriptura non deberet recurrere ad omnipotentiam ac infinitam efficaciam divinæ virtutis. *Min.* etiam constat; quia actuali volitioni creaturæ etiam infirmissimæ nullus resistit; quippè fieri non potest, ut res eadem sit & non sit. Ergo si Scriptura de voluntate divina loqueretur, postquam prævidetur existere effectus illius, non commendaret specialem energiam divinæ voluntatis, sed quidpiam vulgare & voluntati creatæ commune. Unde, quò servetur antithesis & differentia intenta per sacra testimonia illa, fatendum est, ea loqui de voluntate divina antecedente, seu de decreto divino ab intrinseco efficaci, ita, ut existente prava voluntate in creatura, & ante prævisionem bonæ volitionis possit Deus ita flectere & convertere primam illam malam voluntatem, ut bonum propositum amplectatur.

ado. Mea

ado. Memorata S. Scripturæ testimonia significare videntur voluntatem Dei ita esse efficacem & infallibilem, ut ei resisti non possit (saltem potentia consequente) At hoc falsum est, si Decreta Dei tantum sint indifferentia, expectantia determinationem liberi arbitrii, atque conjuncta cum motione duntaxat morali; nam cum eis, etiam in sensu composito, actualis renitentia componi potest, ac sæpe etiam conjungitur. Ergo &c.

154 Neque magis efficax est responsio ad auctoritates SS. Patrum. Nam

Contrā est 1mo. Quod iis SS. Patrum testimoniis ipsa opera prædestinata ac prædefinita palam asserantur. At si Deus indifferenter præparasset auxilia, non volendo determinatē illi potius, quam isti bonas actiones ex illis secururas, non posset dici prædestinasse opera; prædestinare enim est aliquid certō & determinatē velle. Ergo non modō auxilia, sed & opera determinate voluit.

Contrā est 2do. Quia si non uni magis quam alteri directē ac in particulari suis auxiliis favet, sed æquali voluntate bene ac malē operaturo auxilia offert, sequitur manifestē, Deum non majus beneficium ei conferre, qui bene utitur auxiliō, quam illi, qui eo malē utitur, nec illum plūs quam istum obligari Deo, quod potius bene, quam malē, usus sit auxiliō; quod multipliciter repugnat S. Scripturæ.

Contrā est 3tio. Quia S. Dionysius, seu quisquis sit auctor. *lib. de div. nom.* ibid. citatus manifestē docet dari decreta prædeterminativa; illius enim verba adeo clara sunt, ut in alterum sensum vix detorqueri valeant. Atque ex illis sequens argumentum confici potest: Artifex non videt prius ipsum artefactum producendum, quam videat ejus exem-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

plar, cum nihil operetur, nisi respiciendo exemplar. Atqui ex S. Dionysio seu auctore *lib. de div. nom.* exemplaria rerum producendarum sunt prædeterminativæ rerum prædefinitiones. Ergo Deus non videt res futuras ante decretum prædeterminativum, sed potius in eo; ac proinde datur hujusmodi decretum, atque etiam præcluditur omnis ad Scientiam mediam recursus.

Præstat hic, pro majori dictorum ac dicendorum robore, unum & alterum ex S. Augustino proferre testimonium. Sanctus ille Doctor passim reducit operationem nostræ voluntatis atque subicit dominio & omnipotentiz Dei illam moventis & vertentis quocunque & quomodocunque voluerit, ac proinde manifestē docere videtur decreta ab intrinseco efficacia. Itaque *lib. de corrupt. & grat. c. 14.* loquens de Deo, sic de eo ait: *Habens sine dubio humanorum cordium, quod placet, inclinandum omnipotentissimam potestatem.* Quomodo verò sic inclinet & faciat Deus de voluntatibus hominum, quod sibi placet, statim ibidem explicat his verbis: *Intus egit, corda tenuit, corda movit, eosque voluntatibus eorum, quas ipse in illis operatus est, traxit.* Si ergo, cum voluerit Deus Reges in terra constituisse, magis habet in potestate sua voluntates hominum, quam ipsi suas, quis alius facit, ut salubris sit correctio, & fiat in corde correpti correctio? Ex hoc S. Augustini testimonio sic conficitur argumentum:

Si ob aliquam rationem præxisteret prævisus consensus, quatenus Deus post eā voluntatem nostram moveret, tunc ideò, quia libera voluntas potest resistere etiam, per Adversarios, in sensu composito divinæ motioni, & sic non potest esse ex se determinata efficaciter voluntas. Atqui S. Augustinus dicit, quod Deus habeat inclinandum cor-

SSSSS

dium

influens in illum quia gratia ipsam ad opus salutare allicienti ex propria determinatione obsequitur dependenter ab ipsa gratia, ut eam actu elevante & corroborante etiam physice. Et in hoc videtur consistere præmotio physica. Nec multum juvare videtur, quod post hæc verba: *posterius influens in illum*, subdat: *non quia ad consentiendum prædeterminatur.* Hæc enim locutio se ipsam destruere videtur; Thomistæ enim per præmotionem seu prædeterminationem physicam non aliud intelligunt, nisi prævium influxum physicum, scilicet prioritate naturæ physice influens in consensum voluntatis. 3tio. Cùm duæ causæ concurrunt, nisi fortuito & casu coagant, vel unam ab altera moveri & determinari necesse est, vel utramque ab aliqua tertia. Atqui Deum & Hominem ab aliqua tertia causa moveri dicere fas non est. Ergo vel Deus à causa secunda movebitur, quod dicere impium est, vel, causa secunda à Deo movebitur ac determinabitur. 4to. Denique, Si posset creatura actionem inchoare non præmota à Deo, posset independenter à Deo se ad operandum applicare. Ergo & ipsa esset primum sui determinativum. Atqui hoc repugnat non tantum doctrinæ S. Thomæ, ut primum significavimus, sed etiam essentiali subordinationi creaturæ, quæ in eo consistit, quod, sicut Deus est primus in essendo, ita & primus in operando esse debeat; aliàs creatura esset prior in agendo, si prius naturâ actionem inchoaret, Deus autem subsequeretur.

Neque dicatur, quod Deus sit primus in agendo prioritate tantum à quo, non autem in quo, id est, ut volunt Scotistæ, quod Deus ita causet effectum cum altero, ut tamen non dependeat ab altero, at è contrâ bene hoc ab illo; non verò quod prius causaliter attingat effectum, quàm altera causa.

Contrâ est enim, quod influxus Dei in actionem causæ secundæ habeat ra-

tionem motionis. Atqui motio moventis naturâ saltem & causalitate præcedit motum mobilis. Ergo &c. Et sanè inter se valde differunt *currere cum altero*, seu *concurrere*, & *alterum movere ad cursum*: prius enim dicit similitudinem cursûs, hoc verò posterius causalitatem illius, ac proinde etiam quandam prioritatem.

Jam contra primam Responsum¹⁵⁶ ad argumentum quod. datam sic conficitur argumentum: Ratio supremi dominii in actiones causarum secundarum naturaliter agentium radicatur in dependentia, quam habent à Deo tanquam primo agente. Atqui etiam voluntas humana in suis liberis actionibus eandem dicit dependentiam. Ergo Deus idem dominium habet super actus nostros liberos (salva tamen eorum libertate, ob infinitam illius efficaciam) quod habet super alia agentia naturalia.

Contra secundam verò Responsum facit illud S. Augustini: *Deus magis habet in potestate sua voluntates hominum, quàm ipsi suas.* Ergo sicut homines se determinando nequam libertatem suam lædunt, multò minus, si divina voluntas causa est hujus determinationis, illiusque radix, eam lædet, quin potius perficiet; alioquin quomodo magis habet Deus in potestate voluntates hominum, si, ut eas efficaciter moveat & in illis operetur, non ex sua efficacia id possit, sed ex suppositione consensûs & determinationis ipsius hominis. Undè Lex illa, quæ in dictâ Responso obtenditur, nec in S. Scriptura, nec in SS. Patribus sufficiens habet fundamentum.

Porrò Responso ad 1^{am} Inst. eam non enervat: nam ille procedit cæcò modò, qui non ex intentione, non ex consilio voluntatis suæ, non ex providentia agit. Atqui, si Deus expectat & supponit determinationem voluntatis creatæ seu humanæ, non agit ex intentione, nec ex consilio, nec ex providentia sua. Ergo &c. *Prob. min. imo.*

SSSSSS 2

Non

Non agit *ex intentione* ; quia ejusmodi determinatio jam ad ejus præsupponeretur intentionem. 2do. Non agit *ex consilio voluntatis suæ* ; quia potius *ex consilio voluntatis humanæ* operatur 3tio. Non *ex providentia* ; quia hæc est causa rerum proviarum , & tantum se extendit , quantum ejus causalitas , prout docet S. Thomas 1. p. q. 22. a. 2. Ergo &c.

Responsio autem ad 2dam. Inst. laborat falsò supposito ; quasi verò per decreta intrinsecè efficacia salvari non possit liberum arbitrium ; contrarium enim sufficienter probatum fuisse paragrapho præcedente censi potest.

Responsioni ad 3tiam. Inst. jam in Exercitatione præcedenti , ubi de Scientia media satisfactum videtur. Ibi enim dictum est , quòd , ut aliquis præ altero reprehendi possit , satis sit , si fuerint æquales in auxiliis sufficientibus , nec tamen æqualia præstiterint. Jam ulterius addi potest , quòd , ut aliquis comparatione alterius merito reprehendatur , satis sit , si in causa fuerit , quòd malè egerit , & quamquam alius pariter in causa esse potuisset , quòd malè egisset , nisi ejus infirmitati misericorditer subventum fuisset ; non tamen impedit , quin & ipse laudari possit propterea , quòd à bono opere non defecerit ; quia sola ratio vituperii vel laudis est opus liberè factum : & similiter non obest , quin alter , ejus comparatione , ob malum opus à se patratum increpari valeat. Ut si quis Pater duos habeat filios æqualis prorsus genii , quibus sufficienter subministret ea omnia , quæ ad ingeniam educationem eorum requiri videntur , ita tamen , ut specialiori dilectione uni magis invigilet , quam alteri ; ex quo contingat , ut ille minùs de sit officio suo , quam iste , poterit hunc nihilominus alterius comparatione increpare. Cæterum verba Iſaie ibidem addu-

cta paulò accuratius ponderanda sunt ; Nam non dixit Deus : *Quid potui* , sed *Quid debui facere* &c. enimverò , ut vinea , qua cor humanum adumbrari dicitur , in culpa sit , quòd à bonis fructibus deficiat , haud necesse est ei præstari quiddam possibile est , sed quiddam debetur ex parte agricolæ. Et profectò , si hæc responsio non sufficit , inquirunt Thomistæ , vix capl poterit , quin aliquis non possit se ipsum discernere , quod tamen vetat Apostolus 1. Cor. 4.

Nec refert , si dicatur , quòd Petrus v. g. consentiat , secùs verò Paulus , non provenire in Petro ex solis viribus naturalibus suæ voluntatis , sed simul ex gratuito Dei auxilio ac voluntate. Nam

Contrà est 1mo. Quia præter illud gratuitum Dei auxilium debet adhuc aliquid supponi , quod se teneat ex parte liberi arbitrii Petri , per quod conversio in eo potius fiat , quam in Paulo ; supponitur enim , circumstantias & auxilia indifferentia utrimque esse æqualia. Ergo saltem propter illud poterit Petrus se à Paulo discernere. 2do. Licet consensus ille , quo Petrus conversus est , non procedat à sola libertate suæ voluntatis , sed à gratuito Dei auxilio , nihilominus , si Deus ante decretum suum efficac prævideat talem consensum , oportet , ut etiam prævideat primam radicem hujus discretionis non oriri à prædicto auxilio , sed ab innata libertate arbitrii Petri. Atqui hoc repugnat doctrinæ S. Pauli , quandoquidem ipse , ut patet , intendit primam radicem discretionis unius ab alio esse divinam gratiam , quod & alibi sæpe indicat , præsertim quando ait : *Non est volentis , neque currentis , sed miserentis Dei*. Sequela Majoris constat , atque sic potest probari : Voluntas Dei gratuita ex se non magis inclinat Petrum in consensum ,

sum, quàm Paulum. Ergo conversio ac discretio Petri non potest in eam tantam in primam radicem refundi, sed certè in solum liberum Petri arbitrium.

Tandem contra Responsionem ad ultimam Inst. facit, quòd indifferentia conjuncta cum dominio, quo voluntas humana subsequenter se ipsam determinat, non obstat, quin voluntas, pro priori ad suam operationem ac determinationem formalem, sit tantum in potentia ad utrumque extremum suæ indifferentiæ. Atqui quod tantum est in potentia ad utrumque extremum,

nunquam exit in actum, nisi pro priori determinetur ab alio. Ergo indifferentia conjuncta cum dominio suorum actuum non obstat, quin voluntas pro priori determinetur ab alio ad se formaliter determinandum. *Nihil, quod est ad utrumlibet*, ait S. Thomas 2. phys. lect. 8. *exit in actum, nisi per aliquid determinetur ad unum; quia id, quod est ad utrumlibet, est sicut Ens in potentia, potentia autem non est principium agendi, sed solum actus.* Undè ex eo, quod est ad utrumlibet nihil sequitur, nisi per aliquid aliud, quod determinat ad unum.

157

EXERCITATIO NONA.

De Prædestinatione.

Ad Cap. 8. part. I. Tractatus I. de Deo Uno & Trino. n. 266. &c.
Tom. 2. Theolog.

IN his, quæ ad prædestinationem vel etiam reprobationem spectant, sepouenda est humanarum imbecillitas rationum, & ea libentiùs audienda, quæ per Scripturas sacras scire nos, quasi de arcano animi sui, voluit Deus noster. Præcipuum autem, quod in Scholis circa hoc investigabile mysterium agitari solet, in eo consistit, an scilicet Prædestinatio ad gloriam fiat ex prævisione meritorum nec ne? Ante cujus decisionem quædam præmittenda veniunt.

§. I.

158 *Quædam prænotantur pro uberiori dicendorum notitia.*

NOT. 1mo. Certum esse, quòd Deus veram ac sinceram, quantum est ex se, voluntatem habeat salvandi omnes homines. *Deus vult omnes homines sal-*

vos fieri, inquit Apostolus 1. Tim. 2. Item, *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*, ait idem Apostolus Rom. 8. Undè quòd multi homines salutem suam non consequantur, sed damnentur, non est ex defectu Dei, sed solum ex eorum provenit culpa.

Not. 2do. Quòd supposita hac voluntate (quæ vocari solet *Antecedens*) de salute omnium omnino hominum Deus specialiter quasdam creaturas intellectuales præ aliis efficaciter præelegit ab æterno ad vitam æternam, quæ præelectio seu præordinatio nihil aliud est, quàm ipsa prædestinatio, de qua hinc nobis est sermo. Dari autem hujusmodi prædestinationem evidens est ex sacris paginis: nam Ephef. 1. dicit Apostolus: *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum.* Item Rom. 8. ait: *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit.*

Sss ss s 3

Not.

Not. 3tio. Varios circa hanc prædestinationem enatos esse errores. 1mo. enim Priscillianistæ (f) ac Manichæi (g), cum perperam arbitrantur liberum arbitrium per peccatum omnino deperditum esse, censuerunt inde evenire, quod inter duos æquales unus assumatur, & alter relinquitur; quia nempe unus altero melius operaturus erat ex vario corporis temperamento, quo voluntas necessarii trahitur ad hoc, ut hos vel illos actus eliciat mediantibus constellationibus, quæ diversa naturæ temperamenta progignere solent. Hunc errorem refutavit S. Augustinus *lib. ad Simplicianum Mediolanensem Episcopum*. 2do. Origenes *lib. 1. periarcon. c. 8.* docuit alios prædestinari, alios verò reprobari propter ea opera, quæ exercuerant eorum animæ, priusquam corpora sua informarent. Existimabat enim animas ante mundum hunc visibilem creatas fuisse. Sed hic error proscriptus est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. tum in Concilio Viennensi. 3tio. Pelagiani (h) docebant opera ex viribus naturæ à Deo prævisa causam & motivum esse prædestinationis, saltem respectu adultorum; nam respectu infantum causam prædestinationis reponabant in iis bonis operibus, quæ præstissent, si ad adultam ætatem pervenissent. Error iste in variis Conciliis, ut Milevitano, Africano, quæ Sæculò 5to. celebrata fuere, & novissimè in Concilio Tridentino *sess. 6. c. 1. 2. & 3.*

damnatus est. In hac quoque prædestinationis materia errabant Semipelagiani (i); eorumque error affinis fuit errori Pelagianorum, de quo egimus sup. Exercit. 7. de Scientia media.

Not. 4to. Prædestinationem attendi posse vel secundum *ordinem intentionis*, vel secundum *ordinem executionis*. Circa *ordinem executionis* nullum est hic dissidium; omnes enim unanimiter conveniunt, Deum non conferre gloriam, nisi propter merita. De solo igitur *ordine intentionis* movetur quæstio; an scilicet Deus prius intenderit prædestinatis dare gloriam, quam prædiam seu merita per gratiam; an verò prius merita quam ipsam gloriam præordinaverit.

Not. 5to. Quod ista prioritas non se teneat, parte actus, seu ex parte Dei; nam ratio prioris ac posterioris in decretis divinis ad extrâ petitur duntaxat ex posterioritate objectorum, quæ terminant divinam volitionem, ita ut actus divinæ voluntatis, dum ad talia objecta fertur, quorum unum est propter alterum, jam etiam dicatur velle unum prius quam alterum.

Not. 6to. Duplex circa hanc materiam exhiberi Systema. Primum est eorum, qui docent, Deum, postquam peccatò Adæ tota infecta est humana natura, certum quemdam electorum numerum ex perdita hac corruptionis mafia misericorditer decrevisse, eosque effici-

(f) Priscillianistæ Hæretici à Prisciliano homine Hispano & eorum Sectæ auctore sic dicti, circa finem Sæculi Ecclesiæ 4ti. grassati sunt. &c.

(g) Manichæi Sæculi 3tii. Hæretici, à Manete, qui prius *Cabrics* dicebantur, & origine Persæ erant, sic dicti, &c.

(h) Pelagiani à Pelagio Monacho Brianico, vel, ut quidam volunt, Scotico, Hæretici, qui initio Sæculi 5ti. Ecclesiam vexaverunt. Vid. *Tom. 2. Tract. 1. p. 1. c. 8. §. 3. n. 164.*

(i) Semipelagiani, Pelagianorum surculi, Sæculò 5to. orti, S. Augustini sententiam de prædestinatione rejiciebant, & libero arbitrio, licet non tantum, quantum Pelagiani, adhuc tamen nimis tribuebant. In Galliis visi sunt. &c. vid. *Tom. 2. Tract. 1. p. 1. c. 8. §. 3. n. 264.*

caciter ad gloriam præordinasse; necnon potentissimam ad illam adipiscendam eis præparasse auxilia; ceteros verò in communi perditionis massa reliquisse, & sic, saltem negativè, reprobasse, eis tamen largiendo auxilia sufficientia, quibus dum abutuntur, ob eorum demerita etiam illos positivè reprobant.

Not. 7mo. Quòd ii, quibus hoc Systema placet, inter se circa quædam discrepent. Nam Jansenistæ existimant homini in statu innocentie sicut & Angelis collatam fuisse gratiam versatilem seu indifferentem à libero voluntatis arbitrio determinandam; atque ad eò pro illo statu merita prævisse gloriæ etiam in ordine intentionis: quantum verò ad præsentem naturæ corruptæ statum attinet, dicunt imò. Voluntatem Dei antecedentem de salute omnium omnino hominum esse impropiam, metaphoricam, ac duntaxat ligni, non verò beneplaciti seu veram & propriam, originali peccato anteriorem non posteriorem. Item auxilia, quæ ratione illius voluntatis conferuntur, nomine tenus duntaxat dici sufficientia, non re ipsa, cum satis virum non habeant, ut oppositam concupiscentiam vincere possint. Denique peccatum originale primum esse Deo motivum reprobationis, etiam si per Baptismi gratiam remissum sit; ejus enim intuitu, inquit, Deus movetur, ut auxilia fortiora ac efficaciora denegat.

Thomistæ è contrà docent, non solum in statu innocentie, verum etiam in statu naturæ lapsæ necessariam fuisse gratiam ex se efficacem; gratiam verò sufficientem re vera tribuere sufficientes vires in ordine ad superandas tentationes, & sic non nomine tantum, sed re ipsa sufficientem esse. Docent præterea efficaciam ac virtutem gratiæ non esse per gradus seu relativam, sed absolutam. Denique volunt etiam, an-

tecedentem Dei voluntatem, qua Deus vult omnes homines salvos fieri, veram esse & sinceram, neutiquam metaphoricam.

Porro alterum Systema est eorum, qui opinantur Deum neminem prædestinare ad gloriam nisi ex prævisis meritis. Isti enim docent, quòd, quamvis Deus quibusdam ex specialiori dilectione efficaciora largiatur auxilia (sive sint talia ratione doni seu beneficii duntaxat, in quantum conferuntur in circumstantiis favorabilibus, sive in ratione auxilii, eò quod majori interna virtute polleant) attamen, quia voluntas cum hujusmodi auxiliis adhuc potest conjungere disensum; hinc volunt, Deum neminem ad gloriam præordinare, nisi pro priori exploraverit, an gratiæ sit consensus, nec ne. Ceterum in hoc Systemate, prout dictum est sup. Exercit. 7. de Scientia media, potest adhuc defendi prædestinationem fieri ante prævisa merita, quemadmodum Bellarminus, Suarez & alii Scientiæ mediæ patroni contendunt.

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta, quibus probatur prædestinationem ad gloriam esse ante prævisa merita.

Argumentum 1um. petitur ab auctoritate S. Scripturæ, cujus testimonia sunt frequentissima. Pauca duntaxat, & quæ magis efficacia videntur producimus.

1um. itaque testimonium petitur ex illo Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus.* Ubi non dicitur, nos electos fuisse, quia eramus aut futuri eramus sancti, sed ut essemus sancti, prout bene advertit S. Augustinus lib. de prædest. SS. c. 18. & 19. Ergo elegit nos, ut daret nobis me-

merita; non verò, quia merita nostra prævidit. Idem probari potest ex illo *Rom 8. Quos prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.*

Resp. AA. Hæc loca intelligenda esse de electione ad gratiam, non verò ad gloriam, cum quia non omnes, ad quos scribebat, prædestinatos exultimabat; tum quia, quæ addit Apostolus, ad omnes Fideles pertinent, non ad solos prædestinatos. Ergo & ista electio: *Omnibus sanctis, qui sunt Epheſi, inquit, & Fidelibus in Christo Jesu gratia vobis & pax.*

Secundum testimonium sumitur ex illo *Rom. 9. ubi, Cum, inquit Apostolus de Jacob & Esau, nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem Dei propositum maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est; quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.*

Resp. AA. 1mo. Ibi non esse sermonem de electione ad bona spiritualia, scilicet ad gratiam & gloriam, sed tantum de electione ad paternam hæreditatem. Resp. alii 2do. hunc locum posse ac debere intelligi de electione ad gratiam, non verò ad gloriam. Denique 3tio. Resp. alii: dilectionem Jacob & Esau fuisse ante opera in re exhibitam in tempore, non verò ante visionem eorumdem operum in æternitate, ut videtur colligi ex S. Paulo; nam dicit: *Antequam nati essent*, quod non potest verificari ante visionem nativitatis eorumdem, cum electio. & reprobatio supponat decretum creationis & nativitatis.

160 Argumentum adum. sumitur ab auctoritate S. Augustini, quem Petavius ac Maldonatus fatentur admisisse; prædestinationem ad gloriam omnino esse gratuitam, & ante merita gratiæ prævisa;

verum hunc S. Doctorem hac in parte deserendum esse affirmant.

Itaque S. Augustinus pluribus in locis docere videtur gratuitam electionem ad gloriam, præcipuè tamen *lib. de corrept. & grat. c. 7.* ubi ait: *Electi sunt ad regnandum cum Christo, non quomodo electus est Judas ad opus, cui congruebat: cum itaque audimus: Nunc duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus est? illos debemus intelligere, electos per misericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum, illum ad effundendum sanguinem suum. Ubi notatu digna sunt illa verba Ad regnandum cum Christo.*

Nec dici potest S. Augustinum solum excludere præscientiam meritum ex viribus naturæ; eò quòd illic egerit contra Semiçelagianos; non verò excludere præscientiam meritum ex gratia. Nam

Contrà est, quòd ex contextu facile conslet S. Augustinum loqui de illa electione, quæ est causa vocationis & justificationis, & de electione omnino gratuita, quæ excludit omne meritum, de qua verificari non potest, quòd sit post merita gratiæ. Igitur

Resp. AA. S. Augustinum Intelligendum esse de electione ad gratiam & perseverantiam finalem, non verò ad gloriam. Nec quidquam faciunt illa verba: *Ad regnandum cum Christo.* Nam gratia ac finalis perseverantia est semen gloriæ, ac proinde quicumque eliguntur ad eam, hoc ipso eliguntur ad regnandum cum Christo.

Præterea idem S. Augustinus *de grat. & lib. arbit. c. 9.* exponens hæc Apostoli verba: *Gratia Dei vita æterna.* ponderat, quòd, *cum posset dicere stipendium justitiæ vita æterna, maluit di-*

dicere, gratia autem Dei vita æterna; ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione, perducere

Denique *lib. Soliloq. anima. c. 28. in favorem gratuitæ prædestinationis sic loquitur: Mundas autem de nobis filiis hominum eos, in quibus tibi complacuit habitare, quos ab inaccessibilibus profundis secretis judiciorum incomprehensibilium sapientiæ tuæ, semper iustorum, licet occultorum, sine eorum meritis prædestinasti ante mundum; vocasti de mundo, iustificasti in mundo, & magnificas eos post mundum.*

Resp. AA. sicut prius. Nempe hæc, & in similibus textibus loqui S. Augustinum de electione ad gloriam in femine, nimirum de electione ad gratiam, quæ est semen gloriæ, de qua verum est dicere, quod Deus, nullis nostris præcedentibus meritis, eam nobis misericorditer largiatur.

- 261 Argumentum 3tium. petitur ab auctoritate S. Thomæ. Itaque hic S. Doctor in primis 1. p. q. 23. a. 4. in ② sic loquitur, scilicet *Prædestinationem aliquorum in salutem æternam præsupponere secundum rationem, quod Deus velit illorum salutem.* Ergo Deus prius vult alicui salutem æternam tanquam finem, quam media, quibus illam assequitur. 2do Idem S. Doctor q. 9. de ver. a. 2. sic ait: *Quod Deus velit alicui dare gratiam & gloriam, hoc ex mera liberalitate procedit.* Item in c. 9. *Epist. ad Rom. lect. 3. Non potest esse, inquit, quod merita consequentia gratiam sint ratio miserendi aut prædestinandi, sed sola Dei voluntas, secundum quam misericorditer aliquos liberat.* Et in c. 1. *Epist. ad Ephes.* exponens ista Apostoli verba: *In quos forte vocati sumus.* sic loquitur: *Ponit (Apostolus) voluntariam Dei prædestinationem..... cuius quidem prædesti-*
P. Cartier Theol. Tom. IV.

nationis ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas.

Resp. AA. ad 1mum. S. Thomam loc. cit. loqui de voluntate salutis aliquorum completa & adæquata, id est, quæ ad gloriam & gratiam simul feratur; quæ certè voluntas in Deo antecedit actualem gratiæ & gloriæ collationem: Nos verò, inquit, in præsentia rerum loquimur de voluntate salvandi aliquos, seu de prædestinatione partiali & inadæquata, quæ sit duntaxat ad gloriam.

Ad 2dum. Resp. His locis S. Thomam loqui de prædestinatione ad gratiam, quæ profectò merè gratuita est. Hic verò Nos, ajunt, loquimur duntaxat de prædestinatione ad gloriam: utramque autem apprimè distinguit Doctor Angelicus loco in probatione citatò ex *Commentario in Ep. ad Rom. c. 8. lect. 6.*

Inst. 1mo. Laudatus S. Doctor 1. p. q. 23. a. 4. ad 2. dicit, quod, quando voluntas eligentis provocatur ad eligendum à bono in re præexistente, tunc oportet, quod electio sit eorum, quæ sunt, id est, ob merita, sicut accidit in electione nostra: sed in Deo est aliter, ut dictum est. Et idem, ut dicit Augustinus, eliguntur à Deo qui non sunt, neque tamen errat, qui eligit. Profectò S. Thomas hic non videtur loqui de electione ad gratiam, sed potius de electione ad gloriam. Ergo in ejus mente prædestinatio ad gloriam non supponit merita.

Resp. S. Thomam ibi loqui de prædestinatione adæquata ad gratiam simul & gloriam, non autem ad solam gloriam, circa quam tamen hic totus difficultatis cardo vertitur. Et hoc patet ex responsione ad 1. cit. art. Loquens enim de electione illa seu communicatione divinæ bonitatis, quæ est in prædestinatione, includit in illa collationem gratiæ & gloriæ. Certè, ut legendi manifestum hæc,

Tttttt

hic

hic S. Doctor toto articulo, imò totâ illâ cit. q. 23. de prædestinatione adæquata agit.

Inst. 2do. *Eadẽm q. art. 5. ad 4. expressè loquitur de prædestinatione inadæquata. Sic enim ait: Quare bos elegit N.B. ad gloriam, & illos reprobavit, non habet rationem nisi divinam voluntatẽ.*

Resp. S. Doctorem intelligendum hic esse de prædestinatione comparativa, non verò absoluta. Quæstio autem hic movetur de prædestinatione absoluta. Loqui verò S. Thomam de prædestinatione comparativa patet facillè tum ex textu, tum ex his verbis, quæ ex S. Augustino refert: *Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare, si non vis errare.*

- 162 Argumentum 4tum. sumitur ab hac sequenti ratione. Si prædestinatio ad gloriam non esset ante prævisa merita, tunc merita non essent effectus prædestinationis. Falsum consequens. Ergo & antecedens. *Maj.* patet; quia effectus non præit causæ suæ. *Min. prob.* Merita sunt media ad gloriam tantquam ad finem *propter quem*. Atqui quæ est medium ad gloriam tantquam ad finem *propter quem*, illud est effectus causæ finalis, hoc ipso, quia est ad finem ut *propter quem*. Ergo merita sunt effectus ipsius prædestinationis ad gloriam.

Confirm. 1mo. Nemo ante volitionem finis efficaciter cum prudentia vult media ad illum acquirendum. Atqui in ordine ad prædestinationem electorum finis est gloria æterna, media verò sunt merita. Ergo Deus ante volitionem gloriæ efficaciter cum prudentia non vult merita ad illam acquirendam.

Confirm. 2do. Qui ordinatè vult, priùs vult finem quàm media ad illum. *Subj.* Atqui gloria est finis & merita

sunt media ad illam. Ergo priùs vult gloriam quàm merita; ac proinde prædestinatio est ante prævisa merita.

Resp. ad arg. Id verum esse, ubi finis se habet per modum doni gratuiti; non autem, ubi se habet per modum mercedis, coronæ, ac præmii. At, inquirunt, gloria se habet per modum mercedis, coronæ, ac præmii. Ergo &c.

Ad Confirm. 1. Resp. Quòd ad electionem efficacem mediorum sufficiat inefficax volitio ac intentio gloriæ ut finis, quæ intentio habetur per illam generalem voluntatem salvandi omnes homines. Sicut enim, inquirunt, Pater v. g. ex inefficaci voluntate, qua filium suum Doctorem fieri vult, movetur, ut ei præbeat studiorum subsidia; ita etiam Deus ex illa voluntate inefficaci, qua vult omnes salvos fieri, movetur ad electionem mediorum ad gloriam efficaciter conducentium.

Ad Confirm. 2. Resp. Quòd priùs velle finem quàm media ibi duntaxat locum habeat, ubi quis intendit finem sibi consequendum; non autem quando intendit finem alteri consequendum.

Argumentum. 5tum. petitur ex hac¹⁶³ altera ratione. Si prædestinatio electorum non fieret nisi post prævisa merita, tunc non posset dici, per quid ergo primò discernantur prædestinati à non prædestinatis: non per primam gratiam, quia hæc est communis tam reprobis quàm prædestinatis; nec per gratiam finalem seu per donum perseverantiæ, quia hæc non appetitur nisi propter ipsam gloriam. Ergo &c.

Resp. Prædestinatos specialiter in hoc discerni à reprobis, quòd illis Deus majora gratiæ auxilia conferat, quàm istis.

§. III.

164 Proponuntur & solvuntur Argumenta negantium gloriam omnino gratuitam esse.

Argumentum 11m. sumitur ex S. Scriptura. 1mo. Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi; esurivi enim & dedistis mihi manducare, &c.* E contra verò reprobis dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus; esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Hoc in loco non tantum agitur de actuali retributione gloriæ pro electis, & supplicii pro reprobis, ob bona vel mala eorum opera; sed etiam de præparatione seu destinatione æterna in mente Dei: *Possidete paratum vobis regnum.* Quid est autem *paratum*, nisi ab æterno destinatum? quare verò destinatum, nisi propter prævisa, quæ futura erant eorum opera misericordiæ; id enim importare videtur hæc causalis: *esurivi enim.* Et verò eodem modo paratum dicitur regnum electis propter bona, quo paratum est reprobis supplicium propter mala eorum opera. At quis, inquirunt, dixerit præparatum in mente Dei seu destinatum reprobis supplicium ante prævisa eorum mala opera. Ergo &c.

Resp. AA. Opera hõc loco non assignari ut causam præparationis gloriæ aut gehennæ, sed ut causam ipsius perceptionis. Id constat ex posteriori loco; non enim ignis paratus est diabolo & Angelis ejus propter prævisa hominum peccata. Unde in illo posteriori loco *Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus; esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*; particula causalis enim non refertur ad *paratus est Diabolo & Angelis ejus*, sed ad *ite in ignem æternum*. Sic in illo priori refertur

ad *venite & possidete*. Itaque hic planus est sermonis illius sensus, scilicet: *Vos benedicti, qui me esurientem pavistis, possidete regnum vobis paratum. Vos autem impii, qui me esurientem despexistis, ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus.* Quæ verba gratuitæ prædestinationi profectò neutiquam obstant.

2do. Rom. 8. dicitur: *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui.* En præscientiam prædestinationi præviā; *Quos præscivit, prædestinavit*, id est, quos præscivit beneficio gratiæ Filio suo conformes futuros, hos & prædestinavit.

Resp. Verborum illorum sensum non esse, Deum illos prædestinasse, quos præscivit conformes futuros imaginis Filii sui, adeò ut præscientia futuræ conformitatis cum Christo fuerit causa prædestinationis; sed sensum eorum esse, Deum, illos prædestinando, ipsorum merita in sua prædestinatione præcivisse. Unde ista cum Christo conformitas non est prædestinationis ratio seu causa, sed terminus illius vel effectus; quemadmodum ex adducto Apostoli loco rectè colligit S. Thomas *ib. lect. 6.* verbò autem *præscivit*, hic ut & alibi, vel approbationis Scientia, vel Dei prædestinantis decretum intelligitur, ut Rom. 11. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*, id est, *prædestinavit*, quemadmodum docet S. Augustinus *lib. de don. persev. c. 18.* his verbis: *Quando apud aliquos Verbi Dei Tractatores legimus præscientiam Dei, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere oportet.*

3to. 1. Cor. 2. sic ait Apostolus: *Oculus non vidit, nec auris audit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.* In hoc loco certè verbum *præparavit*, idem prorsus est ac *destinavit*. Quibus autem Deus immensa illa & ineffabilia bona præparat, seu destinavit? nempe iis, quæ diligunt illum.

Tttttt 2

Resp.

Resp. Quòd sicut Deus iis, quos ex se malos praevidit, poenam infligendam propter mala eorum opera praepravit, ita pariter iis, quos non ex se, sed suò dono bonos futuros ac plenos dilectione Dei in sua praedestinatione praecevit, regnum propter eorum dilectionem aliave bona opera conferendum praepravit.

4to. 2. Tim. 2. ait iterùm Apostolus: *In magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea & fictilia: & quaedam quidem in honorem, quaedam verò in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vns in honorem sanctificatum & utile Domino*, id est, ob id aptum, ut eligatur à Deo. Itaque Deus non eligit nisi quos propriò arbitriò bene utendo gratia dignos praevidit. Undè 2. Petri c. 1. dicitur: *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem faciatis.*

Confirm. Quia non aliter Deus ab æterno gloriam electis suis praeordinavit, quàm re ipsa illam confert in tempore. Atqui nulli adulto confert Deus gloriam nisi propter merita. Ergo nec ab æterno statuit se ei illam daturum nisi propter eadem ipsa merita.

Resp. His testimoniis palàm evinci, praedestinationem non in ordine intentionis, sed solum in ordine executionis perfici, imò & certam effici per bona opera ac emundationem ab inquinamentis nostris. Undè etiam electi rectè admonentur, ut bene agant ac piè vivant; nisi enim id praestarent, praedestinati non essent.

Ad Confirm. *Dist. maj.* Non aliter Deus ab æterno gloriam electis suis destinavit in ordine executionis, quàm re ipsa confert in tempore, *conc.* In ordine intentionis, *neg. maj. & conc. min. dist. conf.* Ergo Deus nulli adulto confert gloriam nisi ob merita in ordine executionis, *conc.* In ordine intentionis, *neg. conf.* Sciendum itaque Deum in prae-

destinando duplex habere decretum, unum intentionis, & alterum executionis: decretò intentionis (quod solum hic spectatur) Deus vult ex mera liberalitate gloriam sine respectu ad merita nostra conferre; decretò autem executionis Deus vult gloriam propter merita in rerum natura posita actualiter in tempore conferre. Seu, & fortè melius adhuc, decretò intentionis Deus vult ex mera liberalitate gloriam per merita tanquam per media obtinendam conferre; decretò autem executionis vult eam propter merita actu posita in tempore conferre. In decreto igitur intentionis gloria est causa meritum ut mediorum propter ipsam: in decreto autem executionis merita sunt causa gloriae. Undè secundum decretum intentionis fit praedestinatio ante praevisa merita; secundum verò decretum executionis post praevisa merita.

Dices. Vel illud decretum intentionis est efficax & absolutum sine meritis, vel non? si secundum, tunc habetur intentum. Si primum, ergo etiam in tempore dabitur sine meritis; quod voluntas efficax certissimè habeat effectum suum.

Resp. Illud decretum intentionis non esse efficax sine meritis (siquidem ea importat, saltem in obliquo) non tamen praesuppositivè ac formaliter, sed tantum consecutivè ac causaliter, quia nempe sunt effectus illius decreti; seu, quod in idem redit, non tanquam motiva gloriae intentæ, sed solum ut media ad eam obtinendam.

Inst. Hujusmodi decreta se se mutuò destruunt; quia decretum intentionis dicit: *Volo dare gloriam gratis*, & alterum dicit: *Volo dare gloriam ex meritis*. Atqui hoc est se se mutuò destruere ob oppositionem. Ergo &c.

Resp.

Resp. *neg. maj.* Quia primum decretum excludit merita tanquam motivum gloriæ; secundum verò ea includit non tanquam motivum, sed tanquam media duntaxat ad eam obtinendam. Unde non secundum idem sibi opponuntur, sed secundum diversa, ac proinde possunt simul subsistere.

5to. *Jac. 2.* dicitur: *Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se.* Ergo regnum Dei est propter dilectionem.

Resp. sicut ad 3tium. Quæ responsio fundamentum habere videtur in doctrina S. Augustini. Nam *lib. de prædest. 35. c. 17.* docet, à Deo eligi homines, ut sint fideles, non quia erant: *eligendo, inquit, facit divites in fide, sicut heredes regni.* Igitur oportet intelligere vocationem, qua fiunt electi; non enim eliguntur, quia crederentur; sed eliguntur, ut credant. Unde electio in nobis dilectionem antevertit. Locus ille etiam de prædestinatione in decreto executionis potest exponi.

6to. *Eccli. 15.* dicitur: *Reliquit Deus hominem in manu consilii sui ante illum vita & mors, quod placuerit, dabitur illi.* At si Deus ante prævisa merita de hominis salute decerneret, jam tunc vita & mors ante hominem posita non essent, sed aliquibus vita, & aliis mors, antequàm quidquam eligerent, determinata esset.

Resp. Id intelligendum esse de salute hominis quoad executionem; nempe quia non datur vita æterna nisi volentibus; Deus enim homines sic ad gloriam præordinat, ut ad eam neminem invitum compellat, aut volentem ab ea excludat. Unde etiam sub prædestinatione vita æterna omnibus proponitur, ut eam eligant vel repellant, prout ipsis placuerit. Nihilominus tamen, quod quis vi-

tam potius, quàm mortem eligat, hoc ipsum & in tempore datur per gratiam.

Dices. Prædestinatus non potest damnari. Ergo ante illum non est mors sicut vita; sed potius sola vita, minimè autem mors.

Resp. *Dist. ant.* Non potest damnari potentia consequente, *conc.* potentia antecedente, *neg. ant.* Potentia antecedens est potentia secundum se seu sufficienter instructa ad operandum: potentia consequens est potentia conjuncta cum actu, seu ad operandum; hæc quidem hic implicat, quia conjungi nequit actualis damnatio cum prædestinatione, non tamen illa. Nec enim ista sunt impossibilia, ait S. Thomas *q. 23. de verit. a. 5. ad 3.* Deus vult istum salvari, & iste potest damnari; sed ista sunt impossibilia, Deus vult efficaciter istum salvari, & iste damnabitur.

7mo. Denique *1. ad Tim. 2.* ait Apostolus: *Deus vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Ex quo intelligitur, Deum, quantum ex se est, omnibus æqualiter gloriam velle. Unde *Sap. 2.* dicitur: *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est ei cura de omnibus.* Alioquin Deus esset acceptor personarum. Atqui hæc testimonia aliter verificari nequeunt, nisi dicatur, Deum omnibus parasse media, quibus quisque pro sua libertate salvari possit; deinde eum prævidisse, qui eis bene usuri essent, quinam abufuri, hacque præscientia illis præmia, istis verò supplicia destinasse.

Resp. His testimoniis evinci quidem, Deum habere erga omnes æqualem communem providentiam, non tamen specialem; alioquin electi non essent *vasa misericordiae*, & quod præ aliis salvi fierent, in se ipsis, & non in Domino gloriari possent. Non tamen ob id Deus est ac-

T t t t t ;

ptor

ptor personarum, tūm quia in collatione præmiorum, & infictione suppliciorum non respicit ad personas, ita ut malis ignoscat, quia sunt Reges & filii Abrahæ; bonis præmia denegat, quia sunt pauperes aut non ex stirpe Abrahæ, sed gentilibus ori parentibus: tūm quia personarum acceptio solummodò locum habet in iis, quæ ex iustitia redduntur ut debita, sicque uni magis favetur quàm alteri non verò in iis, quæ ex mera liberalitate conceduntur.

Argumentum adum. petitur ab auctoritate SS. Patrum Augustinò antiquiorum.

1mo. S. Irenæus *lib. 4. adv. hæres. c. 38.* ex futurorum præscientia existimat dictum esse: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* & c. 48. Deum ex operum prævisione infidelitati tradere eos, quos scivit non esse credituros. 2do. Origenes in *Ep. ad Rom.* dicit, de futuris hominum operibus inspectis de sortibus nostris Deum decernere. 3tio. S. Hilarius in illud *Psal. 64. Beatus, quem elegisti*, scribit electionem non esse rem indiscreti judicii, sed ex meriti delectu factam discretionem. 4to. S. Ambrosius *lib. 3. de fide ad Gratian. Imperat. c. 2.* docet, Deum non prius prædestinasse, quàm præsciret; sed eorum præmia prædestinasse, quorum merita præciverat. 5to. S. Chrysostomus *Hom. 8. in Matth.* asserit hæc verba: *Percipite regnum, quod vobis paratum est*, idem significare, ac si diceretur: *antequam nati sitis; quia sciebam vos hujusmodi futuros, hac vobis a me preparata fuere.* Item *Hom. 31. in Matth.* affirmat à Christo tunc fuisse vocatum Matthæum, cū affectus sic erat, ut vocanti morem esset gesturus. 6to. S. Hieronymus in *Ep. ad Hebræos q. 10.* ait, Deum non salvere sine ratione, & absque judicii veritate, sed causis præcedentibus; nec gentes eligi, sed hominum voluntates. Et in *c. 1. Malach.* scribit, nasci ex futurorum præscientia Dei dilectionem.

Resp. AA. cum S. Augustino *lib. de prædest. SS. c. 14.* Opus non esse, ut salutem eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista oriretur hæresis (Pelagiana scilicet) non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum questione versari. Quod procul dubio fecissent, si de talibus questionibus respondendi necessitas ulli incubisset.

Itaque SS. Patres ante exortam hæresim Pelagianam circa alios errores occupati, quæstionem de prædestinatione non ex professo elucidârunt, quia id haud necesse erat; sed solum obiter, & velut per transennam eam attingisse videntur. Unde factum, ut circa mysterium istud quædam expressiones illis exciderint, quæ minùs accuratè videri possunt. Jam singillatim ad ea, quæ ex iis ab Adversariis adducuntur, respondent, & quidem

Ad 1mum. S. Irenæus in hoc totus incumbit, ut demonstret, Deum habere omnium præscientiam; quod prædestinationi nihil officit.

Ad 2dum. Origenis auctoritas hic nullius est momenti; turpiter enim circa hoc prædestinationis mysterium erravit, prout, sup. retulimus. Unde appositè S. Hieronymus *Ep. ad Ctesiph.* dixit, *Pelagii doctrinam Origenis vamusculum esse.*

Ad 3tium. S. Hilarius de prædestinatione electorum in ordine executionis, non intentionis, est intelligendus.

Ad 4tū. S. Ambrosius similiter de eodem ordine executionis loquitur; nomine autem præscientiæ Dei prædestinantis decretum intelligit, juxta regulam illam S. Augustini *lib. de dono persever. c. 18.* jam sup. memoratam, scilicet: *Quando apud aliquos Verbi Dei Traditores legimus Dei præscientiam.... intelligere prædestinationem oportet.* Si quid

au-

• autem opponatur ex Commentario in B. Paulum, nulla dictis fides est adhibenda; Opus enim illud non est S. Ambrosii; tùm quia Pelagius S. Augustino ex his Commentariis nihil opposuit, licet in ipsis permulta sint, quæ Pelagianum errorem redolent; tùm quia multa ibi continentur, quæ directè adversantur iis, quæ hic S. Doctor in aliis opusculis suis docuit.

Ad 5tum. S. Chrysostomus docuit gratuitam ad salutem prædestinationem. Nam *Hom. 1. in Ep. ad Coloss.* in hæc Apostoli verba: *In partem sortis Sanctorum*, ait, S. Paulum ostendisse, neminem propriis operibus bonis cœlesti regnum assequi, sed hoc totum Dei beneficio esse tribuendum. Undè dicunt, eum *Hom. 8. in Matth.* non aliud velle, nisi quòd Deus electis gratiam præparaverit, ut gloriam ipsis prædestinatam mereantur; non verò Deum electis ob merita gloriam decrevisse. *Hom.* autem 31. loquitur similiter de decreto prædestinationis in ordine executionis, non autem in ordine intentionis.

Ad 6tum. Denique. S. Hieronymus priori locò, ad salutem eligi homines, tradit, ratione bonarum suarum voluntatum; sed quas Deus prædestinatione sua in illis operetur, ut gloriam suis consequantur meritis. In c. 1. *Malac.* verò loquitur de approbationis præscientia, qua scilicet Deus in suo proposito, ut in fonte omnis nostræ bonæ voluntatis præcivir, qui ejus donò merita ac perseverantiam essent habituri, quæ quidem præscientia in prædestinatione includitur, imò ordine executionis prædestinationem ad gloriam antecedit, licet eam secundum ordinem intentionis subsequatur. Et sic ad alios aliorum SS. Patrum textus communiter respondere solent.

166 Argumentum. 3tium. petitur ex doctrina S. Augustini multis in locis. 1mo. *Lib. de prædestinat. Dei c. 5.* docet hos

Deum ad gloriam prædestinasse, quos ipse suos fide & opere prænovit esse futuros. 2do. *Lib. 83. quasi. quasi. 68.* ita loquitur: *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat; sed hæc voluntas injusta esse non potest; venit enim de occultissimis meritis.* 3tio. *Lib. de Spirit. & litt. c. 5.* ait: Deum præcivisse, ut prædestinaret. 4to. *Tract. 76. in Joan.* dicit, Deum propter dilectionem aliquos elegisse. 5to. *Serm. 7. de verb. Dom. secundum Matth.* scribit, Deum quosdam secundum suam gratiam & secundum illorum justitiam elegisse. 6to. Denique *lib. 1. ad Simplician. q. 2.* hæc habet: *Quia manet Dei propositum, ut justificet credentes, idè invenit opera, qua jam eligat ad regnum celorum: nam nisi esset electio, non essent electi, nec rectè diceretur, quis accusabit adversus electa Dei? non enim electio præcedit justificationem, sed electionem justificatione; nemo enim eligitur nisi jam distans ab eo, qui rejicitur. Undè quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem; non videt, quomodo sit dictum, nisi per præscientiam.*

Resp. AA. Ad 1mum. Librum de prædestinatione Dei (sicut etiam de prædestinatione & gratia) non esse S. Augustini; quia à nullo veteri Auctore laudatum, nec stylum S. Augustini sapit.

Ad 2dum. S. Augustinus eo loci de reprobatione vel de subtractione gratiæ potius loqui videtur, quàm de prædestinatione; sed nemo non fatetur, reprobationem, saltem positivam, ac subtractionem gratiæ non fieri nisi ex demeritis.

Ad 3tium. Præscientiæ nomine approbationis scientiam, quemadmodum & in aliis locis, hic intelligit S. Augustinus.

Ad 4tum. De prædestinatione in ordine executionis, non in ordine intentionis loquitur. Ad 5tum. eadem est responsio.

Ad

Ad 6tum. Resp. 1mo. S. Augustinum quæstiones has ad Simplicianum scripsisse antequam hæresis Pelagiana orta fuisset, & primò sui Episcopatus annò, cùm nempe hujus quæstionis altitudinem nondùm discussisset. *Nondum, inquit lib. 2. re tract. diligentius quæseram, nec adhuc inveneram, qualis sit electio gratia, de qua idem dicit Apostolus, Reliquie per electionem gratiæ salvæ factæ sunt, quæ utique non est gratia, si merita ultra præcedant, &c.* Hæc S. Augustinus. Undè mirum non est, si in hoc quæstionum Opere quædam expressiones inveniantur minùs exactæ circa electionem prædestinatorum.

Dices. S. Augustinus *lib. 2. retract.* ubi etiam minima alibi à se minùs accuratè dicta corrigat, equidem illius quæstionis meminisse, at nihil in ea dictum retractat; quin imò, quidquid ibi de gratia differit, illud ita probat in *Lib. de prædest. SS.* ut illic remittat Lectorem suum, si veram de gratia sententiam suam assequi velit.

Resp. Equidem fatendum esse, S. Augustinum ea, quæ scripserat in memorata quæstione in particulari non reprehendere: innuit tamen in genere aliquid in eo Opere minùs exactum esse posse, cùm ait: *In illo laboratum est quidem pro libero arbitrio humana voluntatis, sed viciit Dei gratia, nec nisi ad illud potuit perveniri, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus: Quis enim te discerneret? quid autem habes, quod non accepisti? id est, totum dandum esse gratia.* Quibus verbis laudat quidem disputationis conclusionem, innuit tamen in decursu quædam fuisse dicta libero arbitrio faventiora. Undè *Lib. de prædest. SS.* Lectorem, seu potius Massilienses Presbyteros ad eam quæstionem remittit non propter singulas expressiones, in ea contentas, sed propter con-

clusionem, qua hæresim Semipelagianam etiam nondùm sibi cognitam confutavit. Ibi enim clarè demonstratur salutis initium seu credendi voluntatem à Dei gratia proficisci.

Resp. 2do. Quòd, quando S. Augustinus loc. cit. dicit, quòd electionem præcedat justificatio, & quòd, quando Apostolus dicit: *Elegit nos Deus ante mundi constitutionem*, hoc non sit dictum nisi per præscientiam, loquatur de electione ad gloriam in ordine executionis, non in ordine intentionis. Vel nomine præscientiæ intelligit scientiam fundatam in decreto, prout ipsemet *lib. de bon. persev. c. 18.* se ipsum & alios SS. Patres exponit.

Argumentum 4tum. petitur ex di-167 versis rationibus. Igitur Arguitur 1mo. Qui ordinatè vult, priùs intendit merita, quàm mercedem. Atqui Deus prædestinando ad gloriam intendit illam ut mercedem & præmium. Ergo prædestinando ad gloriam priùs intendit merita, ac proinde prædestinatio supponit prævisa merita. *Min.* patet. *Maj.* etiam constat; quia merita sunt causa moralis mercedis. Ergo etiam priora mercede ipsa.

Resp. AA. *Dist. maj.* Qui ordinatè vult, priùs intendit merita quàm mercedem in ordine executionis, *conc.* In ordine intentionis, *neg. maj.* & *conc. min. Dist. conf.* Ergo prædestinando ad gloriam priùs intendit merita quàm mercedem, in ordine executionis, *conc.* in ordine intentionis, *neg. conf.* Itaque quando tùm merita tùm ipsa merces quoad ipsorum esse sunt in alicujus potestate, tunc qui ordinatè vult, priùs in ordine intentionis vult mercedem quàm ipsa merita, cùm ordinatè procedendo non possit velle efficaciter merita ipsa, nisi ex supposito, quòd voluerit absolute ipsam mercedem; quia alioquin hujusmodi volitio circa merita esset inutilis;

at tùm ipsa merita, tùm eorum in manu Dei sunt. Ergo certè in ordine intentionis priùs vult gloriam tanquam mercedem, quàm ipsa merita; sicque apud Deum merces non est effectus meritorum (saltem in ordine intentionis) sed potiùs est causa finalis & ratio, cur hujusmodi merita intenduntur. Res tamen se aliter habet apud Ducem, is enim, quia militis sui merita in sua potestate haud sunt, sed solum in militis voluntate; hinc mercedem absolute velle nequit, nisi priùs visis meritis.

Inst. 1mo. Ideo etiam in ordine intentionis priùs merita, quàm merces, intenduntur; quia ante prævisa merita non datur merces. Atqui, ut palam est, ante prævisa merita non datur merces; quia sic potiùs esset donum gratuitum. Ergo &c.

Resp. *neg. maj.* utpotè falsam; quia à decreto executionis arguitur ad decretum intentionis. In forma tamen sic *dist.* Ideò priùs merita, quàm merces, intenduntur, quando ante merita prævisa non datur merces tanquam propter merita, *conc.* tanquam per merita obtinenda, *neg. maj.* & *dist. min.* Sed ante prævisa merita non datur merces tanquam propter merita, *conc.* tanquam per merita obtinenda, *neg. min.* & *conf.* Bifariam igitur potest aliquid intendi per modum præmii, scilicet *propter merita*, vel *per merita*. 1mò modò merita rationem habent causæ moralis respectu præmii: 2dò modò merita rationem habent effectus. Itaque ex hoc argumento solum sequitur quòd merita debeant attingi à decreto intentivò præmii, ut ejus effectus, non autem ut illius motiva.

Inst. 2do. Quod datur ante prævisa merita, illud non debetur ex iustitia.
P. Cartier Theol. Tom. IV.

Atqui quod datur tanquam merces, illud debetur ex iustitia. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Quod datur ante merita prævisa, ut per merita tamen obtinendum, illud non debetur ex iustitia, si nempe nulla ponantur merita, *conc.* Secùs, *neg. maj.* &c.

Inst. 3tio. Cujus est proportionare mercedem juxta merita, ille ante prævisa merita mercedem non intendit, nisi imprudenter agendo. Atqui Dei est proportionare mercedem juxta merita. Ergo &c.

Resp. Id verum esse in eo, qui merita alterius in sua non habet potestate; falsum verò in eo, qui hujusmodi habet. Præterea quia Deus vult talia merita, qualem vult dare mercedem, jam merces à Deo in ordine intentionis non proportionatur juxta merita, sed potiùs merita juxta mercedem; & sic priùs intenditur ab eo merces, quàm merita, non tamen in sensu præcisiivo, sed tantum causali; quia non præcindit à meritis qui intendit gloriam ut causam meritorum.

Inst. 4to. Quia poena ut poena est effectus demeritorum, sic fieri nequit, ut efficaciter à Deo præordinetur ac intendatur absque prævisis demeritis ut motivis. Ergo etiam fieri nequit, ut merces qua merces est, efficaciter intendatur absque prævisis meritis ut motivis illius; quia merces quæ talis non minùs est effectus meritorum, quàm poena demeritorum.

Resp. *Dist. causalem ant.* Præcisè quia est effectus demeritorum, *neg.* Quia aliàs poena ut poena non est de primaria intentione Dei, sed bonum occasionalatum, *conc. ant.* & *neg. conf.* Quia merces quæ talis, non est bonum occasionalatum, sicut poena, sed per se amabile, & ideò potest ratione sui in ordine intentionis amari absque occasione ac prævisione

Uuuuuu

sione meritorum, saltem tanquàm illius motivorum. Undè ad rationem adjectam dicunt, eam veram esse, in ordine executionis, non tamen in ordine ac decreto intentionis.

Arguitur 2do. Si prædestinatio ad gloriam fieret ante prævisa merita, tunc etiam reprobatio fieret ante prævisa demerita ad æternam damnationem. Sed falsum hoc consequens. Ergo & antecedens.

Confirm. Quia in reprobatione non datur ordo intentionis, in quo Deus velit efficaciter æternam damnationem, priusquàm demerita præfiantur. Ergo nec in prædestinatione ad gloriam.

Resp. Ad Argum. *neg. maj.* cujus ratio ex solutione ad prius argumentum data faciliè eruitur: tùm etiam, quia deputando ad præmium sine prævisis meritis nemini fit injuria, at bene sine demeritis deputando ad pœnam.

Ad Confirm. *conc. ant. neg. conf.* ex ratione in priori responsione allata.

Arguitur 3tio. Deus habet voluntatem antecedentem & conditionatam salvandi omnes homines, si nempe in bono perseveraverint. Ergo electio ad gloriam fieri non potest ante absolutè prævisa merita. *Prob. conf.* Volitio conditionata non transit in absolutam nisi impleta conditione. Atqui voluntas antecedens salvandi omnes homines est conditionata, si nempe in bono perseveraverint. Ergo non transit in absolutam nisi positâ hujusmodi perseverantiâ. *Subs.* Sed per electionem efficacem ante prævisa merita non intelligitur conditio formaliter adimpleta; alioquin hoc ipso intelligeretur formaliter posita perseverantia finalis, & consequenter electio non esset facta ante prævisa merita, sed simul cum prævisis meritis. Ergo positâ electione efficaci ad gloriam ante præ-

visa merita intelligitur adhuc esse suspensa & conditionata, atque Deus intelligitur adhuc velle conditionatè dare gloriam.

Resp. 1mo. *trans. arg. neg. subs. vel dist.* Per electionem efficacem ante prævisa merita non intelligitur conditio adimpleta tanquàm motivum ipsius gloriæ intentæ, *conc.* tanquàm medium ad eam obtinendam, *neg. subs.* Itaque dici potest, quòd electio efficax non sine meritis fiat, non quidem in recto importatis, sed tantùm in obliquo. Undè sicut intelligi non potest causa, quin etiam ejus prævideatur effectus, sic etiam nequit intelligi electio efficax, quin etiam merita tanquàm effectus illius prævideantur.

Resp. 2do. & quidem meliùs. Totam hujus argumenti efficaciam laborare falsò supposito. Supponit enim voluntatem antecedentem, qua Deus vult omnem hominem salvum fieri, esse conditionatam, scilicet sub hac conditione: *si homo benè vixerit, & in bono finaliter perseveraverit.* Hoc autem falsum esse indè evincitur, 1mo. Quia S. Augustinus in *Enchirid. c. 25. & 27.* sic ait: *Multi salvi non fiunt, non quia ipsi nolint; sed quia Deus non vult: quod absque ulla controversia manifestatur in parvulis.* At, inquit, juxta hunc, quem impugnamus, dicendi modum, multi salvi non fierent, quia ipsi nolunt; eò quòd nolint purificare conditionem, ut nimirum benè operentur, & finaliter perseverent. Ergo &c. 2do. Si vera hæc esset doctrina, tunc sequeretur, quòd totum prædestinationis negotium consisteret in eo, quòd purificetur conditio; ac proinde per hoc tantùm, quòd homo per liberum voluntatis consensum intelligeretur determinare voluntatem illam antecedentem, hoc ipso intelligeretur esse prædestinatus, & à reprobis discretus. Atqui hoc admittere nequit; quia repugnat S. Scripturæ:

Quis

Quis te discernit? &c. 3tio. Voluntas antecedens salvandi omnes homines non tantum complexitur adultos, sed etiam parvulos ante susceptum Baptismum decedentes; sed, prout se extendit ad hujusmodi parvulos, non potest esse conditionata, sub conditione nimirum, si bene vixerint, ut constat. Ergo. &c.

In forma autem respondent *neg. ant.* quoad secundum ejus membrum, scilicet voluntatem illam esse conditionatam, saltem sub memorata conditione; voluntas quippe antecedens de omnium hominum salute est simplex quædam complacentia ab omnibus abstrahens circumstantiis, quæ licet in Deo propriè fuerit, attamen ob alios fines, ac præcipuè attributorum suorum manifestationem, voluit Deus ante omnem meritum ac demeritorum præscientiam, ut quidam beatitudinem adipiscerentur, alii verò ab eadem excluderentur.

Inst. v. g. Petrus non potest habere has duas voluntates, quarum una dicat: *dono tibi hunc librum si saltaveris*; altera verò dicat: *dono tibi hunc librum absolute & independente ab omni conditione*; quia per secundam voluntatem corrigeret primam. Ergo à pari de prædestinatione dicendum est.

Resp. Hanc instantiam eodem falso laborare supposito. Unde non est ad propositum.

At inquires. Implicat voluntatem in idem objectum ferri efficaciter simul & inefficaciter. Atqui si fieret electio efficax ante prævisa merita, tunc voluntas Dei ferretur efficaciter simul & inefficaciter ad salutem hominum; inefficaciter quidem vi voluntatis antecedentis; efficaciter verò vi electionis efficacis ad gloriam. Ergo &c.

Resp. diss. maj. Implicat voluntatem in idem objectum ferri efficaciter simul & inefficaciter sub eadem prorsus ratione, conc. sub diversâ ratione, *neg. maj.*

Porro Deus voluntate antecedente vult salutem hominum ex motivo ostendendi magnitudinem suæ bonitatis, in quantum immerentibus præparat media sufficientia ad sibi comparandam beatitudinem æternam. Ac verò voluntate consequente vult salutem nonnullorum ex motivo ostendendi multitudinem misericordiæ suæ, ac independentissimam potestatem suam iisdem efficacia media & ad salutem consequendam aptissima præparando. Ubi vides, diversâ hic intervenire motiva, quibus tollitur omnis implicentia.

Arguitur 4to. Secundum S. Scripturam numerus electorum comparatè ad numerum reproborum est valde exiguus. Atqui non videtur divinæ bonitati consentaneum hanc electorum paucitatem referre in solum beneplacitum divinæ voluntatis; superexaltat enim misericordiam Judicio, & prior est ad præcendum, quam puniendum; undè & misericordiæ ejus plena est terra. Ergo illa referri debet in iniquam hominis voluntatem, quæ non consentit gratiæ prædestinationis.

Resp. 1mo. Hanc exiguitatem numeri salvandorum in peccatum originale velut in causam refundendam esse juxta doctrinam S. Augustini, in *Enchirid. c. 99.*

Resp. 2do. Hujusmodi exiguitate Deum eminentiam ac celsitudinem divinæ electionis demonstrare voluisse; videmus enim, quòd, quantò aliqua sunt excellentiora, tantò finit rariora, ut patet in auro, gemmis, &c. Adde, quòd intentio Dei fuerit speciali titulò sibi devincire electos, quapropter raram oportuit esse electionem; nam, ut ait Seneca, *quod vales gratum esse, rarum efficit.* Verum, nostrò equidem judicio, præcipua exigui, si tamen exigui est, hujus electorum numeri ratio est Dei ipsius voluntas, hincque cum S. Augustino dicendum, *Tota ratio fisci est voluntas agentis Dei.* Undè, nullis omnibus aliis

Uuuuuu 2

ra-

rationibus, cum Apostolo potius exclaimandum: *O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei: quanta incomprehensibilia sunt iudicia ejus: & investigabiles viae ejus! Rom. 11.*

168 Argumentum 5tum. petitur ex variis absurdis, quæ ex illa sententia sequuntur.

1mo. Quod frustraneæ ac illusoriæ essent omnes promissiones factæ in S. Scriptura; quales sunt v. g. *Qui perseveraverit usque in finem, &c.* 2do. Quod per hanc gratuitam prædestinationem minueretur in homine zelus salutis suæ; quia quilibet diceret, vel sum prædestinatus, vel non sum? si primum, ergo quidquid egero, salvabor; si secundum, ergo iterum quidquid egero, damnabor. 3tio. Quod dæmon pro seductione hominum non adeo laboraret præsertim in articulo mortis, cum sciat omnem suum laborem quoad prædestinatos esse frustraneum; ex reprobis verò illi nullum effugere posse. 4to. Quod Deus sincerum affectum non haberet omnes salvandi. 5to. Quod Deus frustra quereretur, se tot laboribus suis nihil efficere. 6to. Quod tolleretur omnis correptionis, exhortationis, & prædicationis necessitas. 7tmo. Quod hæc sententia inducat desperationem; quia decreta Dei sunt immutabilia. 8avo. Quod non prædestinati ad vitam æternam tamdiu reserventur in hac vita, donec ruant, & ita in æternum pereant, quod superat divinam bonitatem & misericordiam. 9no. Quod introduceretur fatalis necessitas, nec gloria merces ampliùs esset. Atqui hæc omnia sunt maxima absurda. Ergo. &c.

Resp. AA. 1. Hæc omnia aut similia S. Augustino objecisse Semi-Pelagianos. Ea tamen hunc S. Doctorem nihil moverunt, quominus sententiam suam de gratuita prædestinatione constanter tueretur.

Resp. 2do, ad singula. Et quidem Ad 1umum. *neg.* quod hujusmodi promissio-

nes forent frustraneæ vel illusoriæ; nam licet apud Deum salutis exitus incertus haud sit, apud nos tamen ac in executione futurus est incertus, necnon à conditione finalis perseverantiæ pendens. Imò his stimulis egemus, inquit, ut ad salutem operandam excitemur; quia prædestinatio nostrum agendi modum omnino illæsum servat. Nec verò Deus reprobis illudit, cum salutem promittit, si in bono perseveraverint; quia re vera ita est; habent enim sufficientia media, ut perseverare valeant in bono, si quodam agent aut agere velint.

At dices. Novit Deus eos nolituros. Fatemur, inquit, id Deo haud esse incognitum; sed hoc propriè eorum accidit culpâ, ut qui Deo vocanti cordis sui aures obturent. At dura eorum corda per gratiam suam efficacem emollire posset: & quis dubitat? Sed quod non faciat; id ad inscrutabilia ipsius iudicia referendum. Et certè in Adversariorum sententia non desunt gratiæ, quibus Deus posset contumaciam illam emollire, si vellet, & tamen non facit.

Ad 2dum. *Resp. neg. si quel. cum sua prob.* Nam Deus ita prædestinat ad gloriam, ut electus non nisi bonis operibus cam consequatur.

Ad 3tium. *Resp. Diss.* Dæmon pro seductione hominum non tantum laboraret in articulo mortis, si sciret, quinam essent prædestinati, *conc.* secus, *neg.* Scit enim Diabolus, quod Deus neminem positivè reprobet, nisi à concupiscentia sua illeclus superetur, & ideo fortiter tentat, ut vincat.

Ad 4tum. *Neg. seq.* Quia si Deus sinceram non haberet voluntatem circa omnium salutem, sed tantum simulatum gereret affectum, non omnibus prepararet auxilia sufficientia perveniendi ad æternam gloriam. Unde

Ad 5tum. Patet, inquit, Deum justissimam conquerendi materiam habere,

rè, cùm omnibus det auxilia sufficientia, daturus efficaciora, nisi impedimenta iis apponerent reprobi.

Ad 6um. Resp. *diff.* Tolleretur omnis correptionis, &c. necessitas, si hæc non essent ipsissima media à Deo ordinata ad omnes homines excitandos ad bene operandum, & quorum adminiculò Deus statuit dare uberiora auxilia, *conc. secus, neg.*

Ad 7um. Resp. *neg. seq.* Nam quod augeat humilitatem, etiam majorem excitat in Deum fiduciam, quæ vincit omnem desperationem. Undè falluntur ii, qui existimant hanc sententiam consolationi ac ædificationi Fidelium minùs aptam esse, & à pulpitis eliminandam: nam humiles potenter erigit & consolatur spe divinæ misericordiæ, dùm audiunt humanæ infirmitati potentissimum auxilium esse repositum apud Deum, qui misericorditer decrevit aliquibus ita succurrere, ut sufficientibus ac communibus auxiliis ipsi non deficiant; superbos verò utiliter conturbat, ne de se præsumant, dum audiunt salutem esse à Domino, perditionem autem ex nobis; quò fit, ut, de suis viribus diffisi, majorem habere ad Deum spem & fiduciam discant. Cùm è contrà prædestinatio juxta mentem adversariorum, ut ut superbos & de se præsumentes stultà lætitià & vana consolatione afficiat, humiles tamen vehementius conturbabit, ac morte afficiet.

Ad 8um. Resp. Potius contrarium indè inferri debere; quia Deus illos expectat, ut convertantur; id enim fieri potest potentia antecedente (ut sup. dictum est) non verò ut malè operentur; cùm prava opera illi placere nequeant. Præterea id oritur ex rationibus divinæ providentiæ suæ, quibus cuilibet rei constituit terminos, qui præteriri non poterunt.

Ad 9um. Denique jam suprà responsum est. Ibi enim non imponitur necessitas, ubi non tollitur libertas. Atqui gratuita prædestinatione non tollitur libertas; quia Deus prædestinando relinquit potentiam ad oppositum, & sic per actus contingentes & liberos ad gloriam electos suos perducit.

§. IV.

Declaratio Auctoris circa utramque,6, banc sententiam.

Auctori nostro probabilius esse videtur, electionem prædestinatorum ad gloriam non fieri ex prævisis meritis, nec illa respicere ut motiva, quibus Deus inducatur ad illos eligendos, sed ut effectus ab ipsa derivatos; nam pro hujusmodi conclusione ejdem videntur validiora esse testimonia cùm S. Scripturæ, cùm S. Augustini, quàm pro ejus opposita. Præterea, an non, inquit, prædestinatio parvulorum palàm incipit ab efficaci intentione gloriæ? Nam quo motivo induci potuit Deus, ut uni parvulo præ alio Baptismum ante mortem provideret, vel mortem statim post Baptismum? nisi quia illum præ alio gratis voluit salvare, eaque intentione Baptismum & mortem disposuit eo modo, quo expediebat, ut re ipsa salvaretur. Cur non & idem de adultis dicemus?

Ad Adversariorum responsa sup. §. 2. data autem sic ipse respondet, eaque confutat.

Contra Responsonem ad 1um. testimonium est 1mo. quia S. Augustinus de prædest. SS. c. 17. clarè exponit illum textum de illa electione, qua Deus electos vocavit, justificavit, ac glorificavit: hæc autem est electio non tantum ad gratiam, qua justificamur, sed etiam ad gloriam, per quam glorificamur. Contrà est 2do. quia idem S. Doctor lib.

Uuuuuu ;

de

de corrept. & grat. c. 7. loquitur de illa electione, per quam electi discernuntur à vocatis. Sed per electionem ad gratiam electi non discernuntur à vocatis; in hac enim electione conveniunt. Ergo &c. Contrà est 3tio. quia hunc locum S. Thomas exponit de electione ad gloriam; nam *lect. 1. illud interpretatur* ait: *Ut effemus sancti in aeterna beatitudine.* Contrà est 4to. Quia Apostolus loquitur de illa electione, per quam prædestinati distinguuntur à non prædestinatis. Ergo &c. *Prob. ant.* De illa electione loquitur, per quam illi eliguntur, quos benedixit Deus in omni benedictione spirituali. Atqui hujusmodi electio solis prædestinatis est propria; omnis enim benedictio necessario etiam involvit donum perseverantiae, & consecutionem gloriæ, quæ reprobis utique non sunt communia. Nec ea, quibus prædicta responsio innuitur, sunt momenti alicujus. Non imum, quia Apostolus saltem id sperare potuit. Præterea ibi loquitur in genere. At palam est, quòd locutio generalis sensum habeat accomodum, eosque solummodò afficiat ac tangat, qui re ipsa tales sunt, quos exprimit locutio. Et hæc eadem responsio valet ad adam. responsionem.

Contra 2mam. Responsionem ad adam. testimonium obstat auctoritas S. Thomæ. Nam ad illum textum *lect. 2.* sic loquitur: *Sicut dilectio de qua hic loquitur (Apostolus) pertinet ad aeternam Dei prædestinationem, ita odium, de quo hic loquitur, pertinet ad reprobationem, qua Deus reprobos peccatores; nec est dicendum, quòd ista reprobatio sit temporalis.* Præterea id sufficienter innuitur ex verbis, quæ ibidem adjecit Apostolus, dum eodem cap. v. 16. ita concludit: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Et v. 20. vanam & superbam nonnullorum querimoniam reprimit his verbis: *O homo, tu*

quis es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei, qui se fluxit, quid me fecisti sic? an non habet potestatem figuræ tui ex eadem massa facere aliud quidem vas in bonorem, aliud verò in contumeliam? Ubi planè non de bonis temporalibus, sed de cœlestibus fit mentio.

Contra adam. Responsionem est, quia S. Augustinus *lib. de corrept. & grat. c. 7.* textum citatum intelligit de illis, quorum nemo perit. Sed illi, quorum nemo perit, sunt electi ad gloriam. Ergo.

Responsio autem 3tia. subsistere nequit; nam expositionem ibi adductam refutant S. Pauli admiratio, & verba, quæ subdit: *Misererebatur ejus miserere.* Igitur non volentis, neque currentis sed miserentis Dei. Dicere enim posset, Jacob non fuisse electum ex Dei misericordia, sed ex suis operibus prævisis, atque ita suam electionem non Deo miserenti, sed sibi benè operanti tribuendam esse.

Contra Responsionem ad Argumentum adam. ab auctoritate S. Augustini desumptum est imò. quia S. Augustinus in primo testimonio loquitur de electione discernente ceteros Apostolos à Juda & reprobis. At electio ad gloriam in semine non sic discernit, cum Judas ad idem semen fuerit electus. 2do. Electio ad gratiam finaliter perseverantem independens à meritis eandem patitur difficultatem, quam electio ad gloriam à meritis independens. Ergo hi illa à meritis prævisis non dependet, etiam hæc à meritis non dependebit. 3tio. S. Augustinus ait: *Apostolos electos esse ad regnandum cum Christo, non quomodo electus est Judas.* Si autem de sola electione ad gratiam ageret, non solum non diceret *ad regnandum cum Christo*, sed neque excluderet Judam, cum ille ad gratiam, non secus ac alii Apostoli, electus fuerit. 4to S. Augustinus in 2do. testimonio manifestè videtur demonstrare prædestinationem ad gloriam gratuitam, & non ad gratiam; nam

nam ibi mentionem facit de vita æterna quæ futura, seu quæ nobis redditur in futuro: At gratia in futuro nobis non reservatur, sed hic in via nobis subministratur. Præterea dicit, quod hæc vita æterna potuisset appellari stipendium iustitiæ, sed gratia neutiquam appellari potest stipendium iustitiæ; quia alioquin gratia non esset gratia. Ergo S. Augustinus loc. cit. intelligi nequit de prædestinatione ad gratiam, sed ad solam gloriam. 5to. Denique, S. Augustinus in 3tio. testimonio loquitur de illis, quos Deus magnificat post hunc mundum. At certe qui eliguntur ad gratiam, non semper magnificantur post hunc mundum, ut de Juda jam dictum. Ergo S. Augustinus ibidem non loquitur de electione ad gratiam, sed ad gloriam.

Porrò Responsa ad auctoritatem S. Thomæ variis testimoniis suffultam & stantem pro gratuita electione ad gloriam non convincunt; nam, licet in cit. quæst. illa de prædestinatione tam ad gratiam quam ad gloriam tractet, attamen sufficienter innuit, quod Deus prius intenderit gloriam quam gratiam eo ipso, quod dicat Deum prius voluisse gloriam, quam merita, ergo etiam prius, quam gratiam; nam gratia & merita concomitanter se habent; sicut enim merita absque gratia dari nequeunt, sic & gratia saltem efficax sine meritis esse nequit. Hocque corroboratur verbis ipsiusmet S. Thomæ cit. q. a. 5. ubi, *Deus, inquit, præordinavit se daturum alicui gloriam ex meritis, id est, per viam meriti, & præordinavit se daturum alicui gratiam, ut mereatur gloriam.* Ubi vides, Deum incipere ab intentione gloriæ, deinde verò ex ea intentione ordinare gratiam electis, ut re ipsa mereantur gloriam. Unde ibid. ad. 3. dicit: *Quare bos elegit in gloriam, & illos reprobavit, non habet rationem nisi divinam voluntatem.*

Nec valet suprà data responsio S. Thomæ videlicet his verbis intelligi debere de prædestinatione comparativam; nam licet ibi comparatio videatur facta respectu reprobatorum, attamen per hoc non tollitur, quod electio in gloriam nullam habeat rationem nisi divinam voluntatem; sed manet intacta S. Thomæ sententia, nempe, *Quare bos elegit in gloriam.... non habet rationem nisi divinam voluntatem.* Præterea hic S. Doctor ibi potius per similitudinem, quam per comparisonem loquitur; hunc enim sensum faciunt ejus verba: *Quare bos elegit in gloriam non habet rationem nisi divinam voluntatem*, sicuti, quod & hos reprobaverit aliam rationem non habet. Et certe quod respectu saltem electionis absolute loquatur, facile constat ex Corpore illius Articuli; nam cum responsio ad 3. sit confirmatio ac corroboratio Theſis & veritatis in Corpore Articuli defensæ, liquet, quod si in Corpore Articuli fuerit facta mentio de sola prædestinatione absoluta, responsio ad 3. etiam de eadem loqui debeat. Porrò S. Thomam in Corpore Articuli de prædestinatione absoluta sermonem habuisse, facile patet ex sequentibus verbis ibidem adjunctis: *Manifestum est autem, quod id, quod est gratia est prædestinationis effectus, & hoc non potest poni ut ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione concluditur.* Quæ verba, si benè ponderentur aperte corroborant sententiam nostram.

Contra 1mam. Responsionem Argumenti 4ti. est; quia ratio ibi adducta non solum subsistit ubi finis se habet per modum doni gratuiti, sed etiam ubi se habet per modum mercedis, posito saltem, quod merita sint in potestate Remuneratoris; nam tunc certè non intenduntur merita, nisi merces pro priori fuerit constituta.

Con-

Confirm 1mo. Quia Deus non vult merita nisi propter gloriam ut se habentem per modum mercedis. Atqui non volendo ipsa merita nisi propter gloriam ut se habentem per modum mercedis, jam hoc ipso vult gloriam ut mercedem ante merita, cum aliis illa non vellet propter ipsam. Ergo &c.

Confirm. 2do. Quia quamvis finis intendatur ut merces & præmium, ex eo tamen non deperdit rationem causæ finalis. Atqui causæ finali essentialiter convenit esse rationem à priori electionis mediorum. Ergo licet finis intendatur ut merces, nihilominus prior erit electione mediorum; atque adeò gloria etiam intenta ut merces, in intentione tamen prior erit meritis.

Contra Responsonem 2dam. est; quia ex causa æqualiter se habente ad plures æquales, inæqualis effectus oriri nequit. Atqui intentio illa antecedens æqualiter se habet ad omnes homines pro tunc adhuc æquales; quia necdum habent merita, quibus se distinguant. Ergo ex illa generali voluntate oriri nequit, ut Deus aliquibus præ aliis specialiora præparet auxilia. Ad exemplum ibi adductum neg. quòd talis Pater non efficaciter intendat Doctoratum Filii sui; quia, si in potestate Patris esset, inclinaret voluntatem Filii sui ad cooperandum mediis ab ipso subministratis, nec quidquam omitteret, ut Filius suus non consequeretur Doctoratum.

Neque Responso 3tia. est majoris efficacis; nam quòd finis sibi aut alteri intendatur, parum refert, dummodò sit ratio volendi media ad ejus consecutionem necessaria. Atqui gloria prædestinatis volita, cum rationem habeat finis, sic est ratio volendi gratiam & merita ad ejus consecutionem necessaria. Ergo illa prius debet esse intenta & volita, quàm gratia & merita.

Contra Responsonem ad 1tum. & ultimum Argumentum est 1mo. quòd aliqui per totam vitam piè vixerint, undè magna ac copiosa habuere gratiæ auxilia, & tamen in fine vitæ à Deo recesserint. Erè contrà quidam sceleribus contaminatam totam traduxerint vitam; at in fine vitæ poenitentiam egerint; & hī utique pauciora habuere gratiæ adjumenta, & tamen fuerunt prædestinati.

Contrà est 2do, quia hæc major gratia vel est donum perseverantiæ, vel non. Si secundum, tunc manet Argumentum. Si primum, ergo cum Deus donum perseverantiæ finalis non velit, nec velle possit, nisi propter aliud, quod est ipsa gloria, liquet, quòd hæc potius erit prima ratio discretionis prædestinatorum à non prædestinatis, & non ipsa finalis perseverantia; nam propter quod unumquodque tale, Et illud magis tale.

EXERCITATIO DECIMA.

De necessitate Gratiæ actualis circa operationem boni bonefi.

Ad Cap. 5. Sect. 1. §. 2. n. 153. Traçt. 4. Tom. II. Theol.

Questio hīc principali-er movetur, morale naturalis ordinis facere queat an homo lapsus aliquod bonum opus absque speciali auxilio gratiæ, quando nulla,

nulla, saltem gravis, urget tentatio? Quod priusquam expandamus, quædam veniunt præmittenda.

§. I.

87. *Quædam scitu necessaria præmittuntur, ac præsupponuntur.*

Supponitur itaque 1mo. Hominem absque speciali Dei auxilio non posse aliquod bonum opus, quod ad salutem pertineat, perficere. Ita jam olim in variis Conciliis definitum est contra Pelagianos & Semipelagianos, ac novissime in Concilio Tridentino *Sess. 6. Can. 3.* his verbis: *Si quis dixerit, hominem sine præveniente Spiritus S. inspiratione, atque ejus adjutorio, credere, sperare, diligere, aut penitere posse, &c. Anathema sit.* Neque obstat, quod, *hominis sit præparare animam*, Prov. 6, nam istud S. Scripturæ testimonium, sicut & quædam alia huic similia commendant quidem liberam nostræ voluntatis cum gratia cooperationem, neutiquam autem gratiæ prævenientis necessitatem excludunt. Id confirmat alio S. Scripturæ testimonio laudatum Conc. Trid. cit. *Sess. c. 5.* ubi, *Cum dicitur, inquit, convertimini ad me, & ego convertar ad vos; libertatis nostra admonemur. Cum respondemus: Convertite nos Domine ad te, & convertemur; Dei gratiâ nos præveniri constemur.*

Suppon. 2do. Contra Janseium: Quod homo lapsus, seu in statu naturæ lapsæ constitutus absque fide exercere possit aliqua opera moraliter bona, nec proinde omnes infidelium actiones esse vitia & peccata. Ratio potissimum desumitur ex S. Scriptura, quæ variis in locis refert aliqua infidelium opera fuisse remunerata à Deo: nam Exod. 1. habetur Deum remunerasse obstrictes Ægyptiacas ob beneficium Israëliticopopulo ab eis præstitum. Item Josue 2. & 6.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Rahab servata est, eò quod gratiam exhibuisset exploratoribus Israëlitarum. Atqui Deus non solet remunerare peccata, sed solum opera bona. Ergo &c. Præterea Daniel c. 4. Nabuchodonosori consulit ut peccata sua eleemosynis redimeret. Porro si eleemosynæ hominis fidelis avertere poterant poenam temporalem, hæc vera non erant peccata; peccata enim iram Dei provocant potius, quam mitigent. Cæterum quando S. Augustinus dicit, omnia infidelium opera esse peccata, non virtutes; hoc ideo asserit, quia ordinariè recto sine carent: nomine autem virtutis non intelligit opera ex objecto duntaxat bona, sed solum quæ talia sint ex fine supernaturali; seu intelligit virtutes, quæ hominis salutem promoveant.

Suppon. 3tio. Contra Michaëlem Baum: Hominem absque habituali seu sanctificante gratia bonum aliquod opus morale ordinis non tantum naturalis, sed etiam supernaturalis, per gratiam actualem perficere posse. Id clarè evincitur ex eo, quod opera misericordiæ, justitiæ, temperantiæ, &c. etiam peccatoribus præcepto naturali ac divinò præcipiantur. Ergo debent posse fieri absque peccato; alioquin Lex divina præciperet peccata. Præterea fieri non posset, ut peccator se unquam ad justificationem præparare valeret, cum actio mala non sit præparatio ad justificationis beneficium. Et profectò clarè id videtur improbasse Conc. Trid. *Sess. 6. Can. 7.* ubi anathema ei dicit, qui asseruerit *omnia opera, quæ ante justificationem sunt, vera esse peccata.*

Neque dicas ex Matth. 7. *non posse arborem malam bonos fructus facere.* Nam equidem hoc verum est de arbore mala quæ mala est, non verò de arbore quæ duntaxat mala est; id est, peccator, qui est arbor mala, non potest quidem aliquid boni præstare, quatenus est peccator & agit ex malitia; potest tamen qua-

Xxxxx

tendus

tendus lumine rationis & recti naturalis amore perstrictus nonnihil boni moralis operari.

Suppon. 4to. Hominem in statu naturæ innocentis & integræ potuisse quodlibet bonum ordinis naturalis, absque speciali auxilio gratiæ, operari. Ratio est; quia facultas libera & non impedita ferri potest in quodlibet objectum sibi proprium & proportionatum. Atqui in statu naturæ innocentis facultas hominis seu virtus operativa liberrima erat, & nullatenus impedita. Ergo &c.

Neque dicas ex Concilio Arausicano II (k) *Can. 19. quod natura humana etiam si in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo se ipsum, Creatore suo adjuvante, servaret.* Nam ibi Concilium loquitur de bono supernaturalis ordinis, non verò naturalis; de quo tamen duntaxat hic sermo est.

His ita præmissis jam disquirendum est, utrum ad quodlibet opus moraliter bonum naturalis etiamnum duntaxat ordinis necessaria sit gratia Dei, ita ut infidelis nullum huiusmodi opus perficere possit, nisi divinitus adjuvetur; ac necesse sit eum peccare, si gratia fuerit destitutus. Affirmant inter Catholicos Doctores aliqui, negant alii communiter.

§. II.

172 Proponuntur ac solvuntur Argumenta eorum, qui negant necessitatem gratiæ ad quodlibet bonum opus morale, seu qui volunt hominem lapsam aliquod bonum opus morale naturalis ordinis facere posse absque speciali auxilio gratiæ Dei.

Argumentum 1mum. petitur ex S. Scriptura. Dicit enim Apostolus

Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Atqui facere naturaliter ea, quæ legis sunt, est sine gratia speciali facere ea, quæ sunt conformia rectæ rationi, & consequenter moraliter bona. Ergo &c.

Resp. AA. Locum illum Apostoli intelligendum esse de Gentibus ad fidem conversis, & per naturam gratiæ reformatam operantibus, prout censuit S. Augustinus, cujus mentem S. Thomas pluribus locis, nominatim verò in Commentario ad hunc Apostoli locum approbavit. Dicuntur autem Gentes illæ, tametsi conversæ, legem non habere, vel quia nondum scripta erat Lex Christi, vel quia eadem Christi Lex potissimum in spiritu sita est, non in littera, quemadmodum Lex Moysis. Præterea si locus iste intelligendus est de infidelibus, tunc vox *naturaliter* non debet opponi gratiæ, sed Legi Judaicæ, ut sit sensus, Gentes etiam absque Lege positiva Mosaisca opera tamen huiusmodi legis perficere, non tamen absque gratia; ne in Pelagianismum recidamus.

Argumentum 2dum. sumitur ex Concilio Trid. Sess. 6. *Can. 1. ubi sic definit: Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per humanam naturam vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque divina per Jesum Christum gratia, posse justificari coram Deo, anathema sit.* Ubi non obscure supponit Concilium, posse fieri aliqua opera bona per vires humanæ naturæ.

Resp. AA. Ex hoc testimonio contra suam sententiam nihil evinci posse; siquidem ibi tantum definitur, quod opera quævis nihil ad justificationem valeant,

(k) Celebratum fuit an. 529. sub Felice Papa IV. contra Semi-Pelagianos, quorum erant co-synarchi Faustus Rejentis Episcopus, Gennadius Presbyter Massiliensis, Cassianus, Vincentius, alientes hominem propriæ infirmitatē relicto posse propriis viribus gratiam Dei ad se evocare.

leant, verum bona opera per solas naturæ vires, vel per Legis doctrinam fieri, sancta Synodus nunquam dixit; cum & ipsum sacrum timorem, qui est salutis initium, quippe ante justificationem haberi potest, donum Spiritus sancti, non dum quidem inhabitantis, sed moventis esse disertissime definiat.

- ¶ 74 Argumentum 3tium. nicitur auctoritate Bullæ Pii V. in qua damnantur sequentes propositiones Michaelis Baji, nimirum 27ma. *Liberrimum arbitrium sine gratia Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet.* 36ta. *Cum Pelagius sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex solis naturæ viribus ortum ducit, agnoscit.* 62da. *Nonnisi Pelagiano errore admittere potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, & gratia Christi injuriam facit, qui ista sentit & docet.* Ergo eadē damnatione comprehenditur sententia Adversariorum; ut qui doceant, liberum arbitrium sine gratia per Christum non posse aliquod bonum virtutis acquirere opus elicere; siquidem cum illis propositionibus coincidit.

Resp. AA. 1mo. Hujusmodi propositiones damnatas fuisse, non ratione doctrinæ, quam continent, sed ratione censuræ nimis acerbis, qua aliorum opiniones etiam hæresis insimulare non dubitat Bajus.

Resp. 2do. Sensum Baji fuisse, liberum arbitrium indigere gratia sanctificante, & charitate, ut bene agat; quod evidenter colligitur ex aliis ejus propositionibus in laudata Bulla recensitis, scilicet *Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Censet ergo Bajus, ad hoc, ut opus aliquod non sit peccatum, quod operans non sit peccator, seu quod habeat gratiam sanctificantem. Item, *Distinctio duplicis justitiæ; alterius, quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem; alterius, quæ fit ex*

inspirazione Spiritus sancti, similiter rejicitur. Vides, inquit, Bajum voluisse nullum dari opus bonum, nisi à gratia sanctificante profectum; siquidem justitiam ab inspiratione Spiritus sancti excitatam, ab inhabitante distinctam rejicit.

Argumentum 4tum. petitur ab auctoritate S. Augustini. 1mo. quidem *Lib. de Spir. Et litt. c. 28.* sic loquitur: *Sicut non impediunt à vita æterna justum quadam peccata venialia, sine quibus vita bæc non ducitur, sic ad salutem æternam nihil profunt imple aliqua bona opera, sine quibus vita cujuslibet pessimi difficillime invenitur.* 2do. Paulò Inferius subdit: *Ipsi homines erant, & vis illa natura inerat eis, quæ legitimè aliquid anima rationalis & sentit, & facit, etsi non esset illa pietas, quæ transfert in vitam æternam.* 3tio. lib. Hypognosticon sic habetur: *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneum, quæ ad Deum pertinent, id est, quæ faciunt ad salutem, sine Deo incubare, aut certè peragere; sed tantum in operibus vita præsentis tam bonis, quàm etiam malis; bonis dico, quæ de N.B. bonis naturæ oriuntur, &c.*

Quòd si quis contendat hunc librum non esse S. Augustini, saltem concedere debet illum esse insignis cujusdam illius discipuli juxta mentem & ex ipso met S. Augustini sententia consuetum. Undè à S. Thoma & communis ab aliis Theologis tanquam Augustini partus admittitur.

Resp. AA. S. Augustinum non negasse opera ex officio bona, sed pravaram circumstantiarum maculis sordidatam ab infidelibus fieri posse. Opus autem ex integra causa bonum ab illis, & sine auxilio gratiæ effici posse, nunquam dixit Augustinus; nec ex adductis locis sufficienter probatur.

Xxxxxx

Argu.

176 Argumentum 5um. sumitur ab auctoritate S. Thomæ, 1. 2. q. 109. a. 2. in \odot . ubi sic ait: *Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono natura privetur, potest quidem etiam in statu natura corrupta per virtutem suam naturam aliquid bonum particulare agere non tamen totum bonum, sibi connaturale; ita quod in nullo deficiat: sicut homo infirmus potest per se ipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest moveri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicina.*

Resp. AA. S. Thomam hic loqui de operibus ex officio, seu ex objecto civiliter ac physice bonis, quod patet ex eo, quod pro exemplo asserat operationes artium, ut ædificare domos, plantare vineas, &c. quæ sine speciali gratiæ adjutorio effici posse, nemo incipias ire poterit. At præsens controversia versatur circa actiones moraliter bonas, quas sine gratiæ auxilio fieri posse nunquam docuit S. Thomas; quin potius ait. loc. expressè asserit, hominem in quolibet statu *indigere auxilio divinò ad faciendum vel volendum quodcumque bonum.*

177 Argumentum 6um. à ratione petitur. Quilibet creatura per facultatem suam naturæ potest cum auxilio generali aliquem actum suæ naturæ consentaneum elicere, v. g. Sol illuminare, ignis calefacere, &c. Ergo & homo per facultatem naturæ suæ, mediante concursu generali Dei, aliquem actum honestum & rationi consonum elicere poterit. Conf. patet; quia alioquin homo deterioris esset conditionis cæteris creaturis.

Resp. 1mo. Hòc argumentò probatum iri posse etiam voluntatem absque

Dei adjuvantis auxilio totam legem servare, cum hoc sit valde consentaneum naturæ rationali. Atqui hoc nimium probat. Ergo nihil probat.

Resp. 2do. Quòd licet creatura rationalis pura & sana possit bona opera cum solo generali concursu operari & efficere, id tamen non possit debilia & infirma.

§. III.

Proponuntur & solvuntur Argumenta contraria opinioni.

Argumentum 1um. petitur ex Scriptura. *Joan. 15.* dicit Christus: *Sine me nihil potestis facere.* 1. Cor. 4. sic loquitur Apostolus: *Quid habes, quod non accepisti? 2. Cor. 3.* idem Apostolus, *Non, inquit, quòd sufficientia simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est &c.*

Resp. AA. Hæc testimonia debere intelligi de opere bono ad salutem animæ conducente.

Argumentum 2um. petitur ex Conciliis & SS. Patribus. Inprimis in Concilio Diospolitano (1) cogitur Pelagius, ut fateatur, *gratiam Dei atque adiutorium etiam ad singulos actus dari.* Arafticanum II. c. 9. dicit, *Divini muneris esse, cum recte cogitamus, &c.*

Innocentius I. Ep. 26. ad Concilium Milevitanum, quæ est 93. apud Augustinum ait: *Voluntatem nihil posse celestibus auxiliis destitutam.* Coelestinus Papa Ep. 1. ad Episcopos Galliarum c. 9. *Ita Deus, inquit, in cordibus atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bona voluntatis ex Deo fit.*

S. Am.

(1) Celebratum an. 415. Diospolis urbs Palestine. Illius Episcopus est subiectus Patriarchæ Hierosolymitano.

S. Ambrosius lib. 1. de vocat. Gent. c. 3. sic docet: *Si Deus non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis*. S. Augustinus Serm. 13. ait: *Provisus si defuerit (gratia) nihil boni agere poteris; ages quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed male*.

Resp. AA. ad hæc & similia aliorum Conciliorum & Patrum testimonia, sicut prius ad Argumentum primum responderunt: nempe ea intelligi debere de operibus bonis ad vitam æternam conducentibus. Aut, si contendas ea etiam subinde intelligenda esse de operibus bonis ordinis duntaxat naturalis, tunc respondent nomine Gratia significari auxilium seu concursus Dei generalem ad agendum necessarium. Ex quo facile intelligitur, quod, quando Concilium Arausicum Can. 22. ait: *Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum*, vel hæc verba de suo intelligi debeant per exclusionem concursus generalis; vel mendacium & peccatum improprie usurpetur pro quocunque actu defectuoso ac insufficiente ad vitam æternam.

180 Argumentum 3tum. desumitur specialiter ab auctoritate S. Thomæ. Hic S. Doctor q. 24. de verit. a. 14. querens, *num liberum arbitrium possit in bonum ferri sine gratia*, sic concludit: *Si gratiam Dei velimus dicere non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interius motum mentis operatur sic nec ullum bonum homo potest facere sine gratia Dei: sed communiter loquentes utuntur nomine gratia pro aliquo dono habituali iustificante*.

Item 2. 2. q. 136. a. 3. ad 2. sic ait: *Bonum politica virtutis commensuratum est natura humana, & ideo absque auxilio gratia gratum facientis, potest voluntas humana in illud tendere, licet non absque auxilio gratia Dei*.

Resp. AA. ad utrumque textum. S. Thomam ibi per auxilium gratia Dei non intellexisse specialem gratiam non reducendam ad donum creationis, sed ipsum concursus Dei generalem, qui est gratia communiter dicta ad donum tamen creationis spectans; quia licet ad exigentiam causæ secundæ conferatur, gratis tamen ac sine meritis datur; S. Thomas enim interdum hoc sensu concursus generalem vocat gratiam Dei, ut in 2. dist. 28. q. 1. a. 1. ubi ait: *Nihil boni potest homo facere sine gratia Dei, secundum quod intelligitur gratia ipse Deus gratis dans, et quod ipse est principium omnis boni*.

Dices, Nequit concursus Dei generalis misericordia nuncupari, cum per misericordiam Dei intelligi solet favor specialis. Ergo cum S. Thomas gratiam, quam ad omnem actum moraliter bonum necessariam exigit, misericordiam Dei appellet, palam fit per eam non concursus generalem, sed gratiam specialem intelligi debere.

Resp. neg. ant. Nam nomine misericordia intelligi solent omnia omninè bona sive communia sive specialia, quæ à gratuita manu Dei accipimus juxta illud Psal. 24. *Universe via Domini misericordia & veritas*. Præterea, cum per concursus Dei generalem, quo voluntas applicatur ad opus bonum morale, defectus potentialitatis ac indeterminatæ ad illud removeatur, rectè potest talis concursus Dei misericordia nuncupari; nam, ut ibidem innuit S. Thomas, *Misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipi potest*.

Argumentum 4tum. petitur ex ratio-181 ne à priori. Nullum bonum opus morale potest fieri ab homine in aliquo statu sine cogitatione congrua, siquidem hæc est principium bonæ consultationis & deliberationis. Atqui omnis congrua cogi-

XXXXXX 3

cogi-

cogitatio est gratia; nam est indebita naturæ humanæ, aut ejus individuis, aut meritis operum, sed tantum procedit ex Dei liberalitate, qui potuit disponere causas naturales ita, ut talis congrua cogitatio non suboriretur. Ergo ante opus honestum debet præcedere aliqua Dei gratia.

Resp. AA. *neg. min.* Ad ejus probationem dicunt, quod, licet congrua cogitatio de bono honesto omnibus humanæ naturæ individuis debita haud sit, ipsi tamen naturæ debeatur in aliquo saltem individuo. Vel, ut aliis placet, etsi illa non sit debita semper, & debitò necessariò, ac proinde possit absque injuria denegari, debetur tamen aliquando, seu debitò contingenti fallibili; nam, ut ait S. Thomas 1. cont. Gent. c. 28. *Hoc est necessitate alicui debitum, quod ad ejus perfectionem requiritur.* Et hoc sufficit, ut non sit vera gratia per Christum.

Inst. 1mo. Homo per peccatum originale incurrit debitum carenti omni pia cogitatione. Ergo est indebita naturæ lapsæ.

Resp. *Diff. ant.* Incurrit debitum carenti omni pia cogitatione ad salutem conducente, *conc.* ad bonum honestum ac rationi consonum conducente, *neg. ant.* Quia hujusmodi cogitatio non est supra sed juxta debitum proportionis naturæ humanæ, quamdiu ejus facultates non sunt extinctæ.

Inst. 2do. Non minus actus charitatis e. g. est proportionatus voluntati hominis justis, quam opus bonum morale est proportionatum voluntati hominis lapsi. Atqui homini justo (scilicet per gratiam habitualement) non debetur cogitatio congrua supernaturalis, aut alia auxilia efficacia. Ergo similiter non debetur naturæ lapsæ cogitatio congrua naturalis, non obstante ejus proportionatione.

Resp. *neg. parit.* Disparitas est, quia cogitatio congrua supernaturalis efficax, cum à causa naturali excitari nequeat, oportet, ut à Deo procedat tanquam ab agente particulari sive auctore gratiæ; & sic rationem specialis habet beneficii. At cum cogitatio congrua naturalis intuitum causarum naturalium non respuat, sed potius exigit; hinc fit, quod Deus non sit illius causa particularis sed universalis, ac proinde hujusmodi cogitatio naturæ humanæ, saltem vagè, debita sit.

Inst. 3tio. Deus est etiam causa particularis auxiliorum supernaturalium sufficientium, cum ea à causis naturalibus non procedant; & tamen sunt debita homini justo. Ergo à pari idem dicendum de auxiliis efficacibus.

Resp. *neg. conf.* Disparitas est, quia, hoc ipso, quod homo justus per gratiam evedus sit ad ordinem supernaturalem, debet posse elicere actus supernaturales, qui tamen elici nequeunt, nisi præcedant piæ cogitationes, puta illuminationes, inspirationes, ac similia auxilia sufficientia; non tamen est necesse, ut actu eliciat actus supernaturales, ac proinde ei non debentur auxilia efficacia.

Inst. 4to. Contra primam solutionem. Voluntas hominis est indifferens ad bonum & ad malum. Ergo non magis postulat cogitationem ad opus bonum, quam ad malum.

Resp. Licet homo indifferens sit ad bonum & ad malum, spectatus tamen secundum superiorem animæ partem magis inclinatur ad bonum quam ad malum, quia secundum hanc partem apprehendit id, quod honestum est ac rationi conforme; & proinde sub hac consideratione magis exigit cogitationem ad opus bonum quam ad malum.

Argumentum 2um. desumitur ex ipsa ratione à posteriori. Utile est nobis orare &

& postulare gratiam Dei ad singula opera moralia recte facienda etiamnum facilitiora. Unde Ecclesie orare solet: *Actiones nostras, quasumus Domine, aspirando praevenis, &c.* Ergo ad illa facienda necessarium est auxilium gratiae. *Prob. conf.* Quia ex utilitate orationis SS. Patres frequenter contra Pelagium inferrebant necessitatem gratiae. Præterea nemo orat pro eo, quod per se ipsum adipisci potest. Ergo &c.

Resp. AA. 1mo. Ecclesiam quidem postulare gratiam pro singulis bonis operibus perficiendis, non tamen aliter, nisi quatenus conducunt ad finem supernaturalem.

Resp. 2do. Deum meritò obsecrandum esse pro donis naturalibus, ut v. g. pro acumine ingenii, pro intelligentia rerum etiam naturalium, pro operibus ac officiis recte rationi consonis, sicut Deum oramus pro pluvia, pro sanitate, &c. illisque obtentis, gratias ei agimus; quia licet hæc ad providentiam naturalem spectent, nec causarum naturalium vires excedant, tamen in ipsorum collatione ac conservatione est aliqua fallibilitas & contingentia, nec debentur singulis individuis in quacunque occasione.

Inst. Tantundem potuisset dicere Pelagius, Nos videlicet utiliter orare ac gratias agere pro bonis operibus, etiam si solis naturæ viribus elici possint; quia in illis omni occasione eliciendis est aliqua contingentia & fallibilitas.

Resp. *neg. ant.* Nam SS. Patres non collegerunt necessitatem gratiæ per Christum ex quacunque oratione, sed ex orationibus Ecclesiæ, quas è medio tolli dicebant, si in sola potestate nostra situm sit legem totam adimplere. Atqui ex orationibus Ecclesiæ inferitur necessitas gratiæ per Christum; quia Ecclesia, ut jam dictum est, non orat pro beneficiis naturalibus, nisi quatenus conducunt ad ultimum finem nostrum, alioquin inordinatè

peteret; nam juxta S. Thomam 2. 2. q. 83. a. 6. bona temporalia non possunt aliter peti, quàm quatenus conducunt ad salutem animæ.

Argumentum 6tum. petitur ex aliis variis rationibus. Arguitur itaque 1mo. Bonum morale etiam naturalis ordinis vel sit per gratiam, vel per legem. Atqui fieri non potest per legem, *Lex enim iram operatur. & Ubi non est lex, nec peccatio*, ait Apostolus Rom. 4. v. 15. Id ipsum passim docet S. Augustinus, specialiter autem *Serm. de verb. Apost.* 163. c. 10. ubi, *Vis videre, inquit, quid valeat sine spiritu adjuvante littera jubens virtus peccati lex: quia subintravit lex, ut abundaret delictum. Quid est, Ut abundaret delictum? quia ubi gratia non erat, auxit prohibitio desiderium; & cum quasi de propria præsumitur virtute, sultum est grande vitium.*

Resp. AA. *dist. min.* Per legem impleri non potest omne & quodlibet opus legis sine gratia, *conc.* nulum omnino opus legis, *subdist.* si sit ordinis supernaturalis, *conc.* si sit tantum ordinis naturalis, *neg. min.* Ad prob. ex Apostolo *dist.* Lex iram operatur per accensum, *conc.* scilicet propter nostram ignaviam & socordiam. Operatur per se, *neg.* alioquin malè ab Apostolo Rom. 7. Lex nuncuparetur *sancta*. Et sic proportionaliter respondent ad alium ejusdem Apostoli textum. Ad auctoritatem verò S. Augustini dicunt, eum cit. loc. & alibi passim hoc unicum velle, scilicet quoddam absque gratia ne unum quidem legis præceptum observari possit, ut oportet, ad vitam æternam. At non negat quin aliquod legis naturalis præceptum ex honesto fine impleri possit absque gratia, ita, ut ille peccati reus non sit, qui v. g. elemosynam ex misericordia porrigit indigenti, ex amore naturali salutis amicum, ex quadam innata pietate parentes colit, Magistrum, Superiores, &c. ex quadam à natura insita observantia veneratur.

laa

Inst. Si S. Augustinus concessisset vel unum opus legis fieri posse sine speciali gratia, argumentis suis adversus Pelagianos omnem efficaciam sustulisset. Resp. Si concessisset vel unum opus legis ad salutem conducens fieri posse absque gratia, tunc valeret Instantia. At quia id nunquam concessit, sic ea nullius est roboris.

Arguitur 2do. Si aliquod opus honestum fieri posset sine auxilio gratiae, sequeretur posse nos ex nobis habere aliquod initium, quo saltem de congruo mereamur gratiam. Falsum conf. quia alioquin gratia non esset gratia. Ergo & ant. *Prob. seq. maj.* Valdè congruum est, ut summus bonorum remunerator ac largitor homini facienti quod in se est, vires ac auxilia gratiae largiatur, ut plus operari possit. Ergo &c.

Resp. *neg. seq. maj.* Ad ejus *prob.* dicunt, opera bona moralia ordinis duntaxat naturalis non posse habere rationem meriti respectu alicujus doni ordinis supernaturalis ob defectum proportionis, qui inter utrumque ordinem intercedit.

Dices Ad meritum de congruo non requiritur proportio inter opus & præmium. Ergo gratis data est hæc responsio.

Resp. Licet non requiratur proportio æqualitatis, requiritur tamen proportio congruitatis, seu talis valor operis, ut ratione illius Remunerator censeatur prudenter moveri ad dandum præmium. Atqui propter opus ordinis naturalis Deus non potest prudenter moveri, ut conferat dona supernaturalia; quia inter se bona hæc magis distant, quam diligens cura canum cujusdam Principis, & adoptio in ejus filium: sicut igitur Princeps prudenter non posset adoptare in filium famulum suum, qui sedulam canum suorum adhibuisset diligentiam; sic à pari, &c.

Inst. Saltem ex gratitudine & morali quadam honestate debet Deus dari bonis operibus naturalibus præmium supernaturale; quia, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 106. a. 5. & 6. ad gratitudinem spectat excedere quantitatem & valorem obsequii.

Resp. ex Suarez *lib. 12. de Grat. c. 30. n. 12.* in Deo non reperiri gratitudinem; gratitudo enim solum videtur habere locum, ubi exhibetur obsequium indebitum; Deo autem omnia multis titulis devincta sunt. Admissa tamen gratitudine: adhuc negari potest Instantia; quia licet ad gratitudinem spectet beneficium seu obsequium supererogatoriè remunerari, non tamen cum excessu incomparabili; hujusmodi enim compensatio potius prodigalitatem, quàm gratitudinem sapit.

Arguitur 3tio. Homo in statu naturæ lapsum destitutus adeò infirmus est, ut pugnare nequeat cum sua concupiscentia; quod si uni resistit, alteri cedit, & unum peccatum nonnisi alio peccato declinat. Ergo sine speciali gratia homo semper peccat.

Resp. 1mo. *neg. suppos.* scilicet, quod homo temptationibus continuo infestetur. Namque fieri potest, imò ut plurimum fit, quod transeunte Superiore e. g. non adsit tentator dicens: *ne ei assurgas*; quin potius ipsa ratio quemque monet, ipsi exhibendam esse reverentiam; cur ergo tunc ei debitus honor absque gratia exhiberi non poterit? & si exhibeatur, nonne erit opus bonum morale ordinis naturalis tantum.

Resp. 2do. *Dist. ant.* Quando ardentior est concupiscentia, vel gravior urget tentatio, *conc. secus, neg.* Nam si natura lapsa hujusmodi levibus motibus resistere non valeret, non infirma duntaxat, sed omnino mortua & extincta mansisset. Ceterum falsum est hominem sine speciali gratia nullà, saltem gravi,

tentatione pulsatum unam cupiditatem & unum peccatum per aliud semper superare; sunt enim quaedam tentationes adeo leves, ut sola naturali cogitatione boni honesti facile repellantur, ut sunt tentationes contra conservationem propriae vitae, ne veneremur parentes, ne ostendamus viam interroganti eam, &c.

Dices. Nihilominus S. Augustini hæc est sententia *lib. 3. cont. 2. Epist. Pelag. ubi, Quoniam, inquit, carnalis cupiditas, qua peccatum commutatur potius vel augetur, cupiditate alia non sanatur.*

Resp. S. Augustinum hic & alibi passim loqui de homine indurato & excoecato, qui utique tentationi etiamnum levi facile cedit. Vel loquitur de eo, in quo ardentior servet ac dominatur concupiscentia, quam ne quidem ut inimicam agnoscat.

Arguitur 4to. Qui operatur ex timore poenae non ex amore justitiae; ex cupiditate, non ex charitate, ille peccat. Atqui homo gratia destitutus operatur ex timore poenae, ex cupiditate, &c. Ergo semper peccat. *Maj.* est S. Augustini multis in locis, ut *lib. de natur. & grat. c. 57. n. 63. lib. de spirit. & litt. c. 8. n. 13. item Ep. 145. n. 4.* & alibi. Minor verò ex eodem S. Doctore prob. Nam in *Enchirid. ad Laurent. c. 118.* sic ait: *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas.* Item *lib. 2. de peccat. remiss. c. 18.* sic docet: *Mirum, si voluntas potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit; aut enim justitiam diligimus, & bona est aut si omnino non diligimus, non bona est. Quis verò dubitet scire, voluntatem nullo modo justitiam diligentem non modò esse malam, sed etiam pessimam voluntatem?*

Resp. *diff. maj.* Qui agit ex timore poenae serviliter servili, ille peccat, *conc.* *P. Cartier Théol. Tom. 1P.*

Qui agit ex timore simpliciter servili, *neg. maj. Diff.* pariter hanc propositionem, Qui agit ex cupiditate actuali seu actu in opus influente, ille peccat, *conc.* ex cupiditate duntaxat habituali in ipsum opus non influente, *neg.* Quando autem dicitur illud omne peccatum esse, quod non fit ex charitate, hoc absolute falsum est, ut constat ex dictis §. 1. contra Bajum. Cum verò S. Augustinus dicit, tantum quemque odisse peccatum, quantum amat justitiam, loquitur de odio perfecto, quod ex amore perfectæ seu sanctificantis justitiæ oritur: at non excludit odium peccati ex supernaturali timore poenarum conceptum. *Cum timetur poena, inquit Serm. 348. aliàs 214. de temp. c. 1. quam (Deus) minatur, dicitur amari premium, quod pollicetur, ac sic per timorem poenæ bona vita retinetur.* Ex quo etiam palam fit, ab Augustino nequitiam improbari timorem simpliciter servilem, sed solum serviliter servilem, seu illum, qui affectum & voluntatem peccandi saltem actua-lem non excludit.

Tandem *diff.* etiam hanc propositionem: Regnat carnalis cupiditas, quoad habitum & ratione subjecti, ubi non est Dei charitas, *conc.* semper etiam quoad actum, *neg. propos.* Fatendum est itaque nullum dari medium in homine inter statum justitiæ aut injustitiæ seu peccati, quo sensu merito dixit Augustinus: *Mirum, si possit voluntas in medio consistere.* Datur tamen medium quoad actum; non enim omnis actio moralis est vel ex cupiditate actuali, vel ex charitate.

Dices, Omnis actus bonus est ex bona voluntate. Atqui bona voluntas in phrasi S. Augustini est charitas. *Quasi verò, inquit lib. de Grat. Cbr. c. 21. n. 22. aliud sit bona voluntas, quam charitas.*

Resp. *diff.* Bona voluntas supernaturalis, de qua ei sermo erat contra Pelagianos,

Yyyyyy

gianos, nihil aliud est, quàm charitas, *conc.* Omnis alia bona voluntas, seu amor quilibet recti & honesti est charitas, *neg.* vel gratis *subdis.* est charitas improprie dicta, *trans.* proprie talis, *neg.*

Arguitur 7to. Ad moralem bonitatem actuum humanorum necesse est, ut in Deum referantur. Sed absque gratia in eum referri nequeunt. Ergo &c. *Maj.* Innititur præcepto primo Decalogi, ac probatur à S. Augustino, nam *lib. 3. de moribus Ecclesie c. 8.* sic ait: *Ad id omnia consilia nostra referenda, bonorum Summa Deus nobis est, &c.* Item *Serm. 33.* aliàs *18. de diversis c. 4. n. 3.* sic docet: *Peccatum non solum illud est, quod in turpi, aut iniquo facto apparet hominibus, sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat, non propter requiem sempiternam. Quodlibet enim quisque facit, si hoc facit, ut terrenum emolumentum consequatur, serviliter facit.*

Resp. Mandatum diectionis Dei & relationis omnium nostrarum actionum ad ipsum, esse affirmativum, quod proinde non semper obligat.

Quantum ad auctoritatem S. Augustini, dicunt, eum locis citatis damnare tanquam peccata actiones sine charitate factas, quando nimirum ex tendunt in creaturam seu bonum temporale velut in ultimum finem; vel damnat eas in sensu à Pelagianis intento; volebant quippe isti per huiusmodi actiones vitam homines promereri posse æternam.

Præterea dici etiam potest, nos positive obligari ad referendas actiones nostras in Deum, in quantum scilicet tenemur semper sub peccato agere ex motivo honesto, licet non teneamur semper agere ex motivo charitatis proprie dictæ. Porro, quod bene notandum est, cum ex motivo & sine honesto operamur, hoc ipso opus illud implicite ac virtualiter refertur in Deum, & sic consequitur bonitatem moralem.

Dices. Si hoc subsisteret, sequeretur huiusmodi opus esse meritum. Falsum consequens. Ergo & antecedens.

Resp. Dist. seq. maj. Effect meritum præmii supernaturalis, *neg.* præmii ordinis naturalis. *conc. maj.* Hoc quippe ad iustitiam Dei spectare videtur, nihil boni relinquere incompenstatum.

Inst. Quælibet moralis actio vel sit ex amore Dei, vel ex amore mundi seu creaturæ. Si primum, recta est, sed indiget gratiâ. Si secundum, mala est. Ergo &c.

Resp. Dist. primam partem antecedentis: sit ex amore ad supernaturalem aut naturali, *conc.* semper ex amore supernaturali, *neg. ant. & dist. illius seq.* Indiget gratiâ, si ex amore Dei explicito fiat, *conc.* si ex implicito & naturali, *neg. Dist.* pariter alteram partem *ant.* Quod sit ex amore creaturæ inordinato vitiosum est, *conc.* ordinatò, *neg. ant.* Nam utique licet diligere amicum & proximum, &c. affectu quodam naturali.

§. IV.

Declaratio circa utramque hanc sententiam.

Prima sententia sicuti modò in Scholis communior est, ita & Concilio Tridentino cit. Sess. 6. c. 1. necnon Bullæ Pii V. conformior esse videtur; atque ideo posteriori merito præferenda est. Porro responsiones ad ejus argumenta non sunt satis efficaces, nec penitus eorum vim frangunt. Nam

Contra Responsionem ad Argumentum 1mum facit 1mo quòd, licet locus ille Apostoli possit intelligi de Gentibus ad fidem conversis, atque vox ista *naturaliter* explicari de natura per gratiam reformata; attamen juxta consensum Patrum expositionem eidem Apostolo sit sermo de Gentilibus nondum ad fidem

con-

conversis, quam S. Augustinus etiam adoptat *lib. de spir. & litt. c. 27. & 28.* eamque approbare videtur Pius V. dam-nans hanc propositionem 22. Baji: *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habent, &c. intelligunt de Gentibus Fidei gratiam non habentibus.* Hac igitur expositione, quæ certè à nullo SS. Patrum velut falsa improbat, quin potius, ut jam dictum, communiter tanquam genuina ab his adstruitur, manifestè sequitur, infideles naturaliter seu solis naturæ viribus aliquid boni etiam moralis efficere posse, quod non obscurè Christus ipsemet innuit *Matth. 5.* his verbis: *Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? & si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?* Ubi supponitur, quòd Ethnici habeant affectum bonum naturalem diligendi suos benefactores, & salutandi fratres suos & amicos.

Dices. Si vera est hæc textus Apostoli ad *Rom. 2.* expositio, sequitur, quòd absque gratia possint adimpleri omnia Decalogi præcepta, cum hæc ad legem naturalem spectent, quæ, ut dictum est, viribus naturæ à Gentilibus adimpleri potest. Falsum conf. Ergo & ant.

Resp. Expositionem hanc SS. Patrum, sicut & ipsum textum sumi debere in sensu accommodo, ita videlicet, ut hunc efficiat sensum: *Gentes propriis naturæ viribus præcepta legis naturalis, facilius præsertim, nulla urgente gravi tentatione adimplent.* Non vero in sensu stricto, quasi nimirum omnia omnino præcepta sive facilia, sive difficilia, sive urgente tentatione, sive alliciente amore honesti ac recti, observari possint. Ex dictis namque constat, necessariam tunc esse Christi gratiam, præsertim si gravis urgeat tentatio.

Contra Responsonem ad Argumen-185 tum adum. iacit; quia, licet Concilii im loc. cit. circa bona opera per solas naturæ vires facta nihil expresse definiat, videtur tamen palam supponere per solas naturæ vires, nempe absque gratia Christi aliquos actus bonos efficere posse; si enim opera naturalia, seu solis naturæ viribus elicita peccaminosa sint, manifestum est neminem iis promereri posse justificationem. Superflua ergo esset Concilii Tridentini definitio, cum Concilia definire non debeant nisi ea, quæ sunt obscura & controversa. Præterea idem Concilium, ubi de necessitate gratia loquitur, non absolutè, sed cum limitatione dicit illam requiri, scilicet ut homo credat, speret, &c. sicut oportet ad salutem & justificationem, *Sess. 6 c. 3.* Ergo sentit homines aliquos ex his actibus sine gratia efficere posse, licet non, sicut oportet, ad salutem.

Contra Responsonem ad Argumen-186 tum 3tium. est; quia quamvis Bajus alibi docuerit liberum arbitrium indigere gratia sanctificante ad opus moraliter bonum; nihilominus tamen negari non potest, quin per illa verba: *liberum arbitrium sine gratia Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet*, intelligatur gratia actualis; nam SS. Patres contra Pelagianos pro *gratia actuali* promiscuè usurpant *Dei adjutorium*. Unde, cum propositio non nisi in proprio sensu, quem verba exprimunt, damnari soleat, relinquatur, quòd propositio hæc etiam de gratia actuali intelligi debeat, ac etiam de ea intellecta fuerit à prædicto Summo Pontifice Pio V. Præterea quis non videat, quòd Bajus, cum dixit: *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex natura solis viribus ortum ducit, agnoscit*, non solum gratiam habitualement, verum etiam actualement, & quidem hanc vel maximè intellexerit & existimaverit necessariam ad omne opus

Yyyyyy a

bo-

bonum (Pelagiarum enim gratiam actualem potissimum negabant.) Et tamen hæc Baji propositio secundum totam suam latitudinem, & prout jacet, damnata est.

Neque hic regeras id, quod pro prima Responsione ad hoc Argumentum 3^{ium}. datum est, scilicet propositionem hanc non ratione doctrinæ, sed ratione censuræ &c. damnatam fuisse: nam contrā est, quod Lessius aliique graves Doctores censeant prædictam Baji propositionem etiam ratione doctrinæ reprobam fuisse. Præterea sic quoque possent quinque propositiones Jansenii defendi, necnon multæ aliæ Conciliorum ac Summorum Pontificum definitiones eludi possent.

187. Contrā Responsionem ad Argumentum 4um. est; quia *bonum ex integra causa, malum verò ex qualibet defectu*. Si igitur opera illa ab infidelibus facta maculata essent malo sine pravisque circumstantiis, tunc simpliciter essent mala; adeoque malè à S. Augustino bona opera nuncuparentur. Præterea cum dicit, quod anima rationalis ex innata vi aliquid legitimi facere possit, etsi non sit illa pietas, quæ transfert in vitam æternam, hoc ipso docet, quod homo aliquid legitimi seu boni ordinis naturalis efficere queat, ac quod in ipso sit aut esse possit quædam pietas, licet aliquin sit deficiens gratiâ. Atqui hoc esset salum, si hujusmodi hominis opera semper malo sine depravarentur; talis enim pravus finis tollit pietatem, quæ ex amore honesti ac recti dimanat, tollit & legitimationem operis. Porro infideles aliqua bona fecisse opera, non solum talia ex officio, sed etiam ex fine honesto, seu ex amore recti, necnon absque gratiâ, facile patet ex S. Augustino cit. c. 28. lib. de Spir. & litt. ubi postquam ostendit ejusmodi homines aliqua bona opera perfecisse, hujus ratio-

nem reddit his verbis: *Quia non usque adeo in humana anima imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta remanserint*. Quid clarius.

Contrā Responsionem ad Argumentum 5um. ab auctoritate S. Thomæ desumptum facit imò Quia cum hic S. Doctor in exemplum adducit physicas artificum operationes, non excludit, imò supponit operationes morales; tum quia loquitur de homine, qui, ut oportet, & quando oportet, hujusmodi operationes peragat atque adeo conformiter ad rectam rationem, in qua conformitate consistit moralitas actionum; tum quia loquitur de eodem bono respectu naturæ lapsæ, ac naturæ integræ & innocentis. At bonum istud morale est; tum denique, quia de illis memoratis operationibus loquitur prout sunt ex deliberatione; palam autem est, juxta mentem S. Thomæ nullum dari opus deliberatè factum, quod in individuo neque moraliter bonum, neque moraliter malum sit seu indifferens ad bonitatem vel malitiam moralem.

Contrā est 2do. Quia S. Thomas g. 24. de verit. Art. 14. ubi quærit, an liberum arbitrium possit in bonum ferri sine gratiâ: & respondet negativè, si illud sit supra naturam; secus verò, si sit naturæ proportionatum. *Illud autem bonum*, inquit, *quod est natura humana proportionatum, potest homo per liberum arbitrium explere*. Postea affert exemplum eleemosynæ, quam nemo dubitat esse opus moraliter bonum & non tantum civiliter aut physice tale, sicque ait: *Actus iste, qui est dare eleemosynam est bonum proportionatum viribus humanis, secundum quod ex quadam naturali dilectione vel benignitate homo ad hoc movetur*. Cæterum quando dicit hominem semper indigere auxilio divini, &c. loquitur de concursu Dei generali.

Tandem contra Responſionem primam ad Argumentum ſtum. eſt, quod ſervare totam legem non ſit conſentaneum ac proportionatum niſi naturæ integræ, non verò naturæ per peccatum infirmatæ. Undè vides ſextum iſtud argumentum haud nimium probare. Porro quod ſervare totam legem non ſit proportionatum viribus naturæ infirmæ ac per peccatum debilitatæ exindè liquet; quia ad obſervantiam totius Legis non ſolum actus valde difficiles & heroici debent elici, verum etiam eam ſolent comitari graves tentationes, ad quas ſuperandas impar eſſe videtur natura ad malum prona, & ex ſe ad ſenſibilia proruens. Undè ad id indiget gratiâ Chriſti.

Contra Reſponſ. 2dam. eſt 1mo. quia ſic ſequeretur liberum arbitrium ad operandum bonum non ſolum primi peccati granditate attenuatum ac infirmatum eſſe, verum etiam omnino extinctum, utpotè nonniſi ad peccandum valens, quod tamen ab Eccleſia damnatum eſt. Contrà eſt 2do. quia homo in ſtatu naturæ lapſæ habet easdem facultates, eundem modum operandi, & easdem vires, quas habuiſſet in ſtatu naturæ puræ, ut communiter docent Doctores. Atqui in ſtatu naturæ puræ potuiſſet elicere opus bonum moraliter absque gratia. Ergo etiam id poterit in ſtatu naturæ lapſæ.

190

EXERCITATIO UNDECIMA.

De Gratia ſufficienti.

Ad Cap. 5. Sect. 2. Tractatus IV. Tom. 2. Teol. Univers n. 186. Et. ſeq.

Gratia ſufficiens vi nominis eſt ea, quæ ſufficit ad opus bonum, uſu verò, ſeu in ſenſu Theologico, & prout diſtinguitur ab efficaci, gratia ſufficiens ea dicitur, quæ dat poſſe operari.

Circa gratiam ſufficientem nonnulla hic veniunt in quæſtionem; præcipua tamen difficultas in hoc verſatur, an Deus omnibus omnino hominibus gratiam ſufficientem in ordine ad eorum ſalutem largiatur: ſunt enim graves Theologi, inter quos etiam recententur Bellarminus ac Cajetanus, qui docent, non omnibus ſemper concedi auxilia ſufficientia. An id convenienter aſſeratur modò eſt elucidandum. Priùs tamen ad hujus quæſtionis pleniorẽ noticiam

quædam de diſpoſitione Gratia in ſufficientem & efficacem ſunt præmittenda.

§. I.

Utrum gratia actualis convenienter dividatur in ſufficientem & efficacem.

NOt. 1mo. Gratia ſufficiens ſumi po-
teſt vel ad mentem Moliniſtarum,
vel ad mentem Thomiſtarum: priori
modò ſumpta definiuntur *Auxilium*, præ-
ter quod ex parte Dei alio opus non eſt
homini, ut actu operetur, ſeu, quod idem
redit, *cujus uſus vel abuſus, ne
nempe ſit efficax vel inefficax omnino pen-
det à libero voluntatis arbitrio*. Secun-
dò modò ſumpta definiuntur *Auxilium*, quod

XXXXX 3

ita

ita tribuit posse, ut tamen homini alio ex parte Dei opus sit ad actum operandum; seu, quocumque potest homo bene operari, nunquam tamen bene operatur, nisi novum ex parte Dei accedat efficax physice praeveniens auxilium.

Not. 2do. Gratia efficax ea est, quae infallibiliter infert consensum, seu quae infallibiliter conneclitur cum operatione, & ut ait S. Augustinus lib. de predest. SS. c. 8. quae a nullo corde respuitur; ideo quippe tribuitur, ut duritia cordis penitus auferatur. His ita praenotatis

Dicimus concedendam esse partitionem auxilii specialis in *sufficiens* & *efficax*. Ita communis Theologorum contra Calvinum & Jansenium docentes in statu naturae lapsae omnem gratiam esse efficacem. Item etiam contra Palagianos, qui e contrario existimant ipsius liberum arbitrium esse sufficiens auxilium ad salutem.

Prob. 1mo. de gratia sufficiente, ex illo *Isai. 5. Quid est, quod debui facere vineae meae, & non feci ei*. Hi, qui sic reprehendantur, procul dubio non habuerunt gratiam efficacem, quae, ut ait S. Augustinus loc. cit. a nullo respuitur, corde, habuerunt tamen gratiam sufficientem, per quam converti possent; alioquin non verè diceret, *Quid ultra debui facere* &c. Item ex illo *Act. 7. Vos semper Spiritui sancto resistitis. Satis innuitur, quibusdam inspirari bona desideria, & ita inspirari, ut converti possint*. Item ex illo *Matt. 22. Multi sunt vocati, pauci vero electi*. Super quo textu S. Augustinus lib. 1. q. 2. ad Simplician. sic loquitur: *Si vocatio ista est efficiatrix (efficax) bona voluntatis, ut omnis vocatus eam sequatur, quomodo verum erit, Multi vocati, pauci electi*.

Prob. 2do. de gratia efficaci, ex illo *Joan. 6. Omnis, qui audivit à Patre,*

& didicit, venit ad me. Quod si omnis, qui audit & discit à Patre, venit ad Christum, nullus est, qui audiat & discat, qui non veniat. Est igitur quaedam vox Patris intrinsece loquentis, quae infallibiliter trahit ad Patrem, & hanc vocamus gratiam efficacem. Prob. etiam ex illo *Ezechiel. 36. Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, ut in praeceptis meis ambuletis*. Ubi, quia de gratia efficaci sermo est, non dicit Dominus, faciam, ut in praeceptis meis ambulare possitis, sed faciam, ut ambuletis, & quidem infallibiliter: si enim Deus eos ambulaturos alerit, etiam infallibiliter ambulant; promissio Dei enim falli nequit.

Confirm. utrumque membrum ex S. Thomae q. 112. a. 2. ad 2. ubi sic ait: *Contingit quandoque, quod Deus movet hominem ad aliquod bonum non tamen perfectum, & talis preparatio praecedit gratiam, sed quandoque statim perfectum movet ipsam ad bonum, & subito homo gratiam suscipit*. Quibus verbis S. Doctor admittit gratiam quamdam moventem & applicantem ad actus imperfectos, & praeparantem ad perfectiores, quam S. Augustinus vocat *adjutorium sine quo*, Thomistae verò *auxilium sufficiens*: aliam moventem & applicantem ad actus perfectos, atque efficientem perfectam conversionem & justificationem, quam S. Augustinus *adjutorium quo* nuncupat, Thomistae verò *auxilium efficax*.

Clarius adhuc loquitur S. Thomas lect. 2. in c. 3. Ep. ad Ephef. ubi, *Hujusmodi autem, inquit, auxilium duplex fuit: unum quidem ipsa facultas exegendi, aliud ipsa operatio actualis: facultatem autem dat Deus infundendo virtutem & gratiam, per quas efficitur homo potens & aptus ad operandum: sed ipsam operationem, in quantum operatur in nobis interiorius movendo, & instigando ad*

bonum; & ideo hoc accipiens Apostolus à Deo, dicit quantum ad primum: Dico quod factus sum Minister, sed certe non meis meritis, nec virtute propria, sed secundum donum gratia, qua data est mihi, qua scilicet idoneus efficior ad executionem divinorum mysteriorum, &c. Quantum autem ad secundum dicit: Secundum operationem, quam Deus efficit, in quantum virtus ejus operatur in nobis velle & perficere.

Hic S. Thomas videtur aperte eodem prorsus sensu gratiam sufficientem lumen, quo sensu hodie à Thomistis docetur: ait enim quoddam esse auxilium, quod tantum dat posse operari, & aliud, quod dat solum actu operari; quæ est ipsamet doctrina Thomistarum.

Unde observandum venit, quòd Assertio nostra duntaxat intelligenda sit de partitione gratia sufficientis & efficacis in sensu Thomistico, non verò in sensu Molinistico; nam in hoc sensu non apparet bonam esse divisionem Gratia in sufficientem & efficacem; quia si præter gratiam efficacem daretur gratia ista sufficiens, ut ex parte Dei alia ad actu operandum non requireretur, sequeretur imò. Gratiam per se efficacem esse omnino inutilem, ad operandum autem non nisi nominatenus esse efficacem. 2do. Humanam voluntatem per suum consensum effecturam, ut hujusmodi auxilium sufficiens fieret efficax, quod admitti nequit, ut ostensum est in Exercit. de Scientia media, & seq. Exercit. pluribus palam fiet.

Hujus Molinisticæ sententiæ falsitatem perspicuum habuit Claudius Aquaviva Societatis Jesu Præpositus Generalis; undè & eam prohibuit à suis doceri post habitas Congregationes de Auxiliis an. 1613. quam prohibitionem renovavit Mutius Piccolomini alter ejusdem Societatis Præpositus.

Solvuntur Objectiones, & potissimum 192
Contra Gratiam sufficientem Thomistarum.

Omnis gratia actualis est efficax. Ergo gratia gratum faciens in sensu Thomistico tantum sufficiens esse nequit. Prob. ant. Omnis Dei motio est efficax. Atqui omnis gratia actualis est Dei motio. Ergo &c. Prob. maj. Quod est à Dei voluntate est semper efficax; alioquin Dei voluntas non semper impleretur, quod est contra S. Thomam 1. p. q. 19. a. 6.

Ante responsum Not. apud Thomistas gratia sufficientis nomine idem venire ac gratiam excitantem, cujus duplex est distinguendus effectus: unus proximus, debilis, imperfectus, &c. ad quem absoluta & consequente Dei voluntate destinatur; alter ultimus, plenus ac perfectus, ad quem ultimatò tendit & ordinatur. Omne auxilium, inquit Alvarez lib. 3. de Auxil. c. 17. n. 3. sufficiens comparatione unius actus semper est efficax respectu ulterius, ad quem efficiendum decretò absolutò divina voluntatis destinatur. ut. v. g. auxilium sufficiens ad actum Fidei efficaciter producit in homine pias cogitationes & notitias credendorum, vel pia desideria habendi fidem, & alios hujusmodi actus imperfectos. Et hoc quidem non solum constat ex textu S. Thomæ 1nò. locò suprà relatò, verum etiam sic probatur ab eodem Alvarez n. 5. ubi Deus, inquit, per auxilium sufficiens excitat animam, ut suprà dictum est; sed implicat contradictionem, quòd anima excitetur formaliter nisi per actum vitalem à se elicited, cum ejusmodi excitatio sit vitalis, qua sine actu vitali fieri non potest; ergo auxilium sufficiens semper producit in homine aliquem actum vitalem, scilicet indeliberatum; ergo comparatione illius tale auxilium semper est efficax.

Jam

Jam in forma Resp. ad 1mum. *neg. ant.* Ad 2dum. *neg. maj.* Ad 3tium. *dist. maj.* Quod est a Dei voluntate semper est efficax vel respectu effectus perfecti vel imperfecti, *conc.* semper respectu effectus perfecti, *neg. maj.* Unde respectu illius gratia erit merè sufficiens. Solutio patet ex dictis.

- 193 Ob 2do. Gratia, quæ dicitur sufficiens ad operandum in sensu Thomistarum, est tantum nomine sufficiens. Ergo &c. *Prob. ant.* Nomine auxilii sufficientis apud omnes communiter intelligitur id, quod se solo sufficit, & præter quod nihil ultra requiritur ad operandum. Atqui in sensu Thomistarum præter auxilium sufficiens requiritur adhuc aliud, per quod potentia applicetur ad agendum. Ergo &c.

Resp. Ad 1mum. *neg. ant.* Ad 2dum. *Dist. maj.* Nomine auxilii sufficientis intelligitur id, præter quod nihil aliud requiritur, ut effectus sequi possit, *conc.* ut re ipsa fieri possit, *neg. maj.* vel aliter *dist. maj.* Nomine auxilii sufficientis apud omnes plebes & grammaticos communiter intelligitur id, quod se solo sufficit &c. *trans.* Apud omnes Theologos, specialiter apud S. Augustinum, & S. Thomam, *neg. maj.* &c.

Inst. 1mo. contra 1mam. Resp. Vel potentia, quam habet voluntas ad operandum adminiculò gratiæ sufficientis est proxima, vel est solum remota? si hoc, ergo voluntas non erit proxime expedita ad operandum, nec proinde libera: si illud, ergo alio opus non est, ut actu operetur, potentia quippe proxima seu proxime expedita est ea, cui nihil deest ad actu operandum.

Resp. Potentiam illam vi gratiæ sufficientis fieri proximam seu proxime expeditam ad operandum; nam illa potentia dici debet proxima, quæ habet omne id, præter quod aliud non requiritur,

ut voluntas possit bonum operari; sic pictor dicitur habere potentiam proximam ad pingendum, cum habet omne id, præter quod nihil aliud requiritur, ut possit pingere, quamvis actu & de facto non pingat defectu alicujus, quod ex parte potentia non se tenet. Atqui præter gratiam sufficientem aliud auxilium non requiritur, ut voluntas possit, quamvis actu cum ea non operetur; gratia quippe sufficiens habet ex parte potentia seu principii quicquid necessarium est, ut homo possit agere, tamen indigeat præmovente gratia, ut actu agat. Ergo &c.

Ad prob. Argumenti *neg.* quod sola illa potentia dici debeat proxima, cui nihil deest ad actu operandum, sed sufficit, ut modò dictum est, si nihil desit ex iis, quæ necessaria sunt ad posse operari.

Confirm. hæc Resp. auctoritate Concilii Tridentini *Sess. 6. c. 11.* deficientis homini justo Dei præcepta nequitiam esse impossibilia, *Nemo* (inquit ibid.) *debet temeraria illa & à Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei præcepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia.* Ergo nec præceptum perseverandi contentum in *Apoc. c. 20. Esso fidelis usque ad mortem.* Item *Joan. 15. Sic currite, ut comprehendatis*, est homini justo ad adimplendum impossibile. At eadem Synodus *Sess. 6. c. 16.* decet justis omnibus non concedi illud magnum donum perseverantiæ, quod ad actu perseverandum necessarium est, quodque non est in hominis, sed in solius Dei potestate; est enim aliquod speciale donum ab aliis gratiæ auxiliis distinctum. Ac proinde eadem S. Synodus supponit, quod homo justus potentiam proximam habeat ad perseverantiæ præceptum adimplendum, quamvis ei denegetur magnum perseverantiæ donum ad actu perseverandum; si enim homo justus absque

ejusmodi dono solum remotam haberet potentiam ad perseverandum, tunc eo ipso Deus præciperet impossibilia, scilicet ad defectum libertatis; quia ipsimet Adversarii contendunt, quod voluntas remota solum munita potentia ad operandum non sit libera.

Præterea hic modus loquendi apud Congruistas etiam locum habet; hi enim docent, quod voluntas ad actu operandum opus habeat auxilium, quod Deus largiatur in illis circumstantiis, in quibus per Scientiam mediam prævidit eam consenturam. Et nihilominus, inquit illud auxilium seu illam gratiam congruam, instante præcepto non dari omnibus iustis, quamvis, ut volunt, habeant potentiam proximam & proximè expeditam ad implendum præceptum. Unde omnes ferè Adversariorum Objectiones, quibus Thomistas impugnant, in Congruistas regeri possunt.

Inst. Illa potentia, quam tribuit gratia sufficiens, est tantum ad aliquid chimericum. Ergo &c. *Prob. ant.* Quia non potest assignari actus neque objectum talis potentie. Ergo &c.

Resp. Ad 1um. *neg. ant.* ad 2um iterum *neg. ant.* & dicimus, quod objectum huius potentie sit actus ut ponibilis, non tamen hic & nunc ponendus. Sic Christus veram habuit potestatem seu potentiam non moriendi, cui tamen potentie tanquam objectum non correspondebat exemptio à morte ut actu ponenda sed tantum ut ponibilis. Imò dici potest, quod potentie, quam tribuit gratia sufficiens correspondeat perfectus actus semper ponendus, si voluntas iniqua non sit; quin imò huic potentie semper actu correspondent actus imperfecti, ut supra diximus; ergo falsum est, quod sit ad aliquid chimericum.

¶ 94 Ob. 3^{io}. Gratia sufficiens datur non tantum ut homo possit observare mandata Dei, P. Cartier Theol. Tom. IV.

sed etiam ut illa re ipsa observet; datur quippe, ut homo id faciat, quod Deus præcipit. Atqui Deus non præcipit homini, ut possit observare, sed ut re ipsa observet huiusmodi præcepta; præceptum quippe, ut & ipsius transgressio non cadit supra potentiam sed supra actum ipsum, vel illius defectum: homo namque non ob aliam causam punitur, quam quia transgreditur mandata, quæ servare poterat. Ergo gratia sufficiens non tantum debet dare posse, sed etiam actu operari; alioquin stante carentia auxilii efficacis, impossibilis erit adimpletio præcepti.

Resp. *neg. maj.* & ejus *prob.* Quia gratia, quæ dat, ut homo actu operetur: ac re ipsa observet præcepta juxta S. Augustinum & S. Thomam supra relatos nuncupatur *efficax*, non verò *sufficiens*; hæc quippe in ipsorum doctrina dat tantum posse operari. Neque exinde inferri potest, quod ergo, stante carentia auxilii efficacis, impossibilis sit adimpletio præcepti; nam contrà est, quod obligatio ad operandum inducitur ex sufficienti auxilio non verò ex efficaci; ex efficaci namque inducitur adimpletio, non autem obligatio; quia efficax non dat virtutem nec posse, sed applicationem; æt sufficiens dat posse, ex quo sequitur obligatio. Porro punitio fundatur super obligatione & posse, quia indè sequitur culpa, si non faciat; non verò supra ipsum actum vel defectum illius; non enim plectitur transgressor præcepti, positum, quod illud servare non potuerit.

Inst. 1mo. Ut homo violando præceptum iustè puniatur, necesse est, ut sit in potestate hominis tale auxilium efficax aut immediatè aut mediatè; si enim absque sua culpa tali auxilio privetur, nec ullatenus penes ipsum sit illud obtinere, quomodo reus erit culpæ & poenæ? Atqui non est in potestate hominis habere illud auxilium efficax. Ergo propter ipsius carentiam puniri non debet; puni-

Zzzzzz

tur

tur tamen, quia deficiente auxilio efficaci fit transgressio præcepti, quæ subiacet pœnæ.

Resp. 1mo. *neg. suppos.* scilicet Gratiâ sufficientem nunquam cum assequi effectum, ad quem à Deo conceditur; quia quando illi non resistitur, nec voluntas creata ipsi non deest, effectum suum ultimum fortitur; quamvis fatendum sit ad gratiâ efficacem pertinere, ut voluntas gratiæ sufficienti non desit, nec iniqua sit.

Resp. 2do. Quòd voluntas adjuvata auxilio sufficienti possit adimplere præceptum. Undè quòd illud non adimpleat, oritur ab ipsamet voluntate, quæ liberimè non vult illud adimplere. Quòd si quæras, cur non velit? Resp. id certè non fieri, quia auxiliò efficaci destituta est: sicuti si quæzatur, cur infirmus non ambulet? non est dicendum id fieri, quia à Medico curatus non est, sed potius quia defectum habet in pede, &c. sic etiam respondendum est: voluntatem Gratiâ sufficienti corroboratam ideò nolle observare præceptum, aut exequi bonum opus, eò quòd iniqua sit; iniqua autem est, quòd res temporales magis quàm Deum amet ac amare velit.

Inst. 2do. Ex hoc sequeretur hominem propriâ suâ culpâ privari gratiâ efficaci. Falsum hoc consequens. Ergo &c. *Prob. min.* Quia si propriâ suâ culpâ privaretur huiusmodi auxiliò, tunc nonnisi propter aliquod præcedens peccatum. Atqui in homine v. g. Baptismò regeneratò, item in primo homine & Angelo carentiam auxilii efficaciis nullum præcessit peccatum. Ergo &c.

Resp. verissimam esse *Maj.* Argumenti, etiamque docet S. Augustinus *lib. 2. de peccat. merit. & remiss.* c. 17. ubi, *Nolunt, inquit, homines facere, quod iustum est, sive quia latet, an iustum sit, sive quia non deleat ut autem inno-*

tescat, quod latebat, & suave fiat, quod non delebat, gratia Dei est, qua hominum adjuvat voluntates, qua ut non adjuventur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, sive damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbia, sive contra ipsam suam superbiam iudicandi, &c. Cui concordat S. Thomas *lib. 3. cont. gent.* c. 159. ubi ait hominem impedimentum præstare gratiæ receptioni, atque adeò ei in culpam verti, quòd eâ privetur. Accedit etiam auctoritas Concilii Tridentini *Seff. 6. c. 13.* Undè in forma *conc. maj. neg. min.* Ad ejus *prob. conc. maj.* ac rursus *neg. min.* Nam 1mo in homine per Baptismum regenerato præcessit saltem peccatum originale, quòd Deo sufficiens motivum est denegandi gratiâ efficacem.

Neque dicas: *In regeneratis nihil odit Deus, quia nihil damnationis est in iis, ut ait Concil. Trid. Seff. 5. Can. 5.*

Nam contrà est. 1mo. quòd ille Canon sic intelligi possit, nimirum, quòd nihil personaliter damnationis sit in renatis, & quòd, quidquid personaliter ipsos infecit in sua nativitate, totaliter sit remissum; non autem quòd nihil damnationis sit in iis, quatenus communiter cum toto humano genere in Adamo contenti spectantur; alioquin reprobi Baptismò regenerati essent à damnationis massa liberati.

Contrà est 2do. quia Deus non punit peccatum per Baptismum remissum privatione gloriæ aut gratiæ sanctificantis, aut etiam gratiæ actualis sufficientis (iustum quippe non deserit, nisi prius ab ipso deseratur) & sic verissimum est *in renatis nihil damnationis esse*; attamen non impedit, quin Deus huiusmodi renatis denegeret auxilium efficax ad superandam quamdam socordiam, negligentiam, aliumve animæ defectum; natura enim humana per Baptismum non sanatur à defectibus suis; undè; cum sit de-

fe-

fectuosa, in ejuscemodî naves ex se pro-
ruit, qui proinde à Deo per denegatio-
nem auxilii efficacis meritò permitti pos-
sunt; quia sic exigit natura ac voluntas
hominis. Jam hisce negligentis, focordiis,
aliisque hujusmodi navis, licet le-
vibus, sæpè tamen movetur Deus, ut
denegat gratiam efficacem urgente ten-
tatione ac instante præcepto, solum con-
cessa gratia sufficiente. Ex quo palàm
fit, hominem nonnisi ob præcedentem
culpam privari auxilio efficaci, cum in-
stat grave præceptum; undè verissimum
est illud Osee: *Perditio tua ex te Israël,
in me tantummodo auxilium tuum.*

Porro in primo homine & Angelo
comitatur saltem culpa denegationem au-
xilii efficacis, imò in aliquo genere cau-
sæ saltem materialis etiam præcedit,
quod sufficit, ut dicatur homo impedi-
mentum voluntarium ponere Deo etiam
respectu primæ denegationis auxilii effica-
cis: nam re vera, quando denegatur ho-
mini auxilium efficax, ex parte ipsius ho-
minis datur peccatum vel inconfi-
deratio, & utrumque est voluntari-
um, sicque voluntarium impedi-
mentum concomitanter habet. Quòd
verò in aliquo genere antecedit, patet,
quia ad quodcunque peccatum & requi-
ritur permissio ex parte Dei, & sequitur
ex parte hominis defectus seu lapsus ex de-
fectibilitate propria, qua ruit in nihilum
& defectum, sicut ex absentia Solis lu-
cem prementis aër ex propria natura
fit tenebrosus.

Quando autem dicitur nostrum defe-
ctum in genere causæ dispositivæ & mate-
rialis præcedere ipsam denegationem auxilii;
non intelligitur præcedere per modum dis-
positionis antecedentis, sicuti dispositiones
remotæ præcedunt formam, v.g. calor vel sic-
citas ignem, sed eo modo, quo ipsa cor-
ruptio unius formæ & generatio alterius se
invicem præcedunt, quia corruptio est
velut dispositio præcedens introductio-
nem formæ; nam nonnisi in subiecto,

quod formam caret, opposita introducitur,
licet in genere formali seu effectivo gene-
ratio sit prior, & ad eam sequatur cor-
ruptio: sic denegatio auxilii nonnisi in
subiecto deficiente est non ante deficien-
tiam, & tamen defectus sequitur ad ne-
gationem auxilii.

Confirmatur hoc alia paritate: v. g.
potest homo per actus contritionis &
dilectionis Dei se reddere dispositum ad
recipiendam gratiam sanctificantem illam
ipsam, à qua illi actus pendent in gene-
re causæ efficientis. Ergo etiam pote-
rit quis permissionem eorumdem actuum,
quando sunt præcepti, se reddere indispo-
situm ad recipiendam gratiam auxilian-
tem illam ipsam, quæ ad hos actus ne-
cessariò prærequiritur intra genus causæ
efficientis. Atqui hoc est impedire au-
xilium efficax per omissionem culpabilem
illorummet actuum præceptorum, ad
quos habetur carentia hujusmodi auxilii.
Ergo &c.

Inst. 3tio. Vel homo impedit auxilium
efficax non operando cum auxilio suf-
ficienti, vel apponendo obicem peccati.
Non primò; quia sine prævia applicatione
& præmotione operari non potuit. Non se-
cundum; quia neque actum peccaminosum
elicere valer homo nisi prædeterminatus
ad materiale peccati; & hac prædeter-
minatione semel posita abstinere à pec-
cato non potuit.

Resp. Utroque modo fieri. Undè ad
primum probationis membrum *neg.* quòd
homo sine prævia applicatione operari non
potuerit; non enim præmotio datur ad
posse, sed tantum ad ipsum operari. Ad
secundum *prob.* membrum Resp. imo-
cum *distinctione*: prædeterminatione po-
sita ad materiale peccati homo abstinere
non potest à peccato in sensu composito
ac potentia consequente, *conc.* potentia
antecedente & in sensu diviso, *neg.* Si-
cuti enim prædeterminatus ad materiale
Z z z z z z z pec-

peccati adhuc retinet potentiam ad oppositum, ita hoc ipso etiam retinebit potentiam ad oppositum ipsi peccato. Unde falsum est, quod simpliciter non possit abstinere à peccato.

Resp. 2do. Quidquam haud officit doctrinæ propositæ, quod homo in actum defectivum prodire nequeat nisi promovere Deo; nam quantumvis efficaciter præmoveat, non tamen ipse Deus sed liberi arbitrii defectibilitas causa est, cur huic motioni defectus admisceatur; ex parte creaturæ enim oritur, ut potius determinetur ad malam actionem; Deus namque haud unquam determinat ad materiale peccati, nisi prius creatura quodammodo se determinaverit ad formale; ut enim Deus est primum efficiens, sic creatura primum deficiens; & ideo licet ipsa sibi non sit prima causa efficiendi, sibi tamen est prima causa deficiendi, quovis tandem modo id explicetur. Unde si spectetur actio qua parte mala est, prius est à creatura, nec Deus ad materiale insuit, nisi quia creatura sic exigit. His ita præmissis ac stabilltis modo expendendum, an omnibus dentur media ad salutem sufficientia.

§. II.

195 *Proponuntur ac solvuntur Argumenta affirmantium Deum nunquam ulli denegare media seu auxilia sufficientia ad salutem.*

GRATIA sufficiens juxta hos Doctores omnibus pro loco & tempore præstò est, 1mo. quidem Parvulus etiam in utero materno decedentibus. 2do. Infidelibus præcipue ad conversionem. 3tio. Peccatoribus induratis ad pœnitentiam. 4to. denique Justis ad mandatorum Dei observantiam. Hæc per ordinem expendenda veniunt, semper præposita argumen-

tis propositione vitandæ obscuritatis & confusionis gratiæ.

PROPOSITIO. I.

196

Deus omnibus parvulis media ad salutem consequendam sufficientia præparavit, ac de illis applicandis sufficienter, quantum est ex se, providit.

Argumenta, quibus hæc propositio probatur, potissimum ex S. Scriptura repetuntur. 1mo. Ex illo 1. Tim. 2. *Qui (Deus) vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Ex quo sic arguitur: Deus iis tribuit auxilia sufficientia ad salutem, quos vult salvos fieri; nam qui vult alicui finem, vult & ipsi media, quibus illum adipisci possit. Atqui Deus vult parvulos omnes salvos fieri; qui vult omnes homines salvos fieri ut jam dictum est ex Apostolo. Ergo &c.

Resp. 1mo. Gratiam sufficientem si tam esse in illustratione intellectus ac piis motionibus voluntatis, quorum donorum incapaces sunt infantes in utero matris inclusi, ac proinde gratiam sufficientem habere nequeunt ad salutem.

Resp. 2do. Textum Apostoli variam suscipere interpretationem. *Dicendum*, inquit S. Thomas 1. p. q. 19. a. 6. *quodd illud verbum Apostoli, quod Deus vult omnes salvos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Uno modo, ut sit accommodata distributio secundum hunc sensum: Deus vult salvos fieri omnes homines, qui salvantur, non quia nullus homo sit, quem salvum fieri non velit, sed quia nullus salvus sit, quem fieri salvum non velit, ut dicit Augustinus. 2do. potest intelligi, ut fiat distributio pro generibus singulorum & non pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominum salvos fieri mares & feminas, Iudeos & Gentiles, parvos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. 3tio. Secundum*

dum *Damascenium* intelligitur de voluntate antecedente non de voluntate consequente; quæ quidem distinctio non accipitur ex parte ipsius voluntatis divinæ, in qua nihil est prius vel posterius sed ex parte volutorum.

Utra ex his tribus expositionibus à S. Thoma adductis eligatur, nil ex iis elici poterit ad gratiam sufficientem pro parvulis, qui sine Baptismo moriuntur, probandum. Et quidem de 1ma. & 2da. per se constat. De 3tia. autem sic probatur: Voluntas antecedens est tantum voluntas signi, ut vult Estius, quæ potest subsistere absque eo, quod de mediis ad salutem necessariis fiat provisio ac ordinatio, quod patet ex definitione huiusce voluntatis: est enim voluntas signi quædam divina voluntatis declaratio per aliqua signa extrinseca. Datò tamen, quod voluntas antecedens sit voluntas beneplaciti, indè tamen inferri nequit auxilia sufficientia iisdari, quos Deus hac duntaxat voluntate vult salvos fieri; siquidem ea voluntas Deum non movet, ut conferat actu dona, aut actualiter de iis provideat, sed solum efficit, ut re vera ea esset collaturus, nisi obstatet iniquitas creaturæ.

Argumentum alterum petitur ex alio textu ejusdem Epistolæ 1. ad Tim. c. 2. nempe: *Christus mortuus est pro omnibus hominibus.* Ergo etiam pro parvulis; ac proinde confert actu gratias sufficientes.

Resp. conc. ant. neg. conf. Quamvis enim ex morte Christi & ex voluntate illius antecedente colligi possit omnibus præparata fuisse media, quæ ad salutem sufficiant, colligi tamen non potest ea media omnibus actu conferri. Si verò, (inquit Catech. Rom.) *Jesus virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem à Salvatore effusum esse fatendum erit; si fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus.* Eodem spectant hæc verba Concilii Trid.

Sess. 6. c. 3. *Verum etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed iisduntaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur.*

Argumentum 3tium. peti solet ab auctoritate S. Prosperi, qui lib. 2. de vocat. Gent. c. 20. sic ait: *Non irreligiosè arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratia partem, quæ semper universis est impensa nationibus; quæ utique si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvarentur.*

Resp. S. Prosperum hîc non loqui de omnibus omnino parvulis, sed de iis, qui aliquamdiu vivunt, quos appellat *paucorum dierum homines*, & quibus parentum diligentia subveniri potest. At præsens difficultas versatur præcipue circa infantes, qui in utero materno decedunt.

PROPOSITIO II.

197

Auxilium sufficiens ad salutem pro loco & tempore etiam infidelibus datur.

Argumentum 1um. ad tuendam hanc propositionem desumitur ex S. Scriptura 1mo. ex illo Joan. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 2do. ex 1. Tim. 4. *Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.*

Resp. ad 1um. Textum illum non esse ad propositum; nam certum est, quod infideles non illuminentur, sed neque illuminari possint, quamdiu lumen Evangelii defectu annuntiationis eis non præluet, quod certè multis contingit, ac proinde isti destituti sunt gratiâ sufficienti ad salutem. Eadem est responsio ad 2dum Textum.

Argumentum 2dum. sumitur ab auctoritate S. Thomæ in c. 12. Ep. ad Heb. *Zzzzzz 3* lesl.

leſt. 3. ubi, Gratia, inquit, nulli deſt, ſed omnibus, quantum in ſe eſt, ſe communicat. Et 1. p. g. 49. c. 2. ad 3. ſic loquitur: Deus non deſicit ab agendo, quod eſt neceſſarium ad ſalutem.

Reſp. S. Thomam tantum velle, Deum per voluntatem antecedentem duntaxat offerre ſeu preparare auxilia ad ſalutem ſufficientia; nam pro omnibus inſtituit Sacramenta in Eccleſia, & pro omnibus Chriſtum miſit, &c. non tamen dicit, illa media & auxilia per voluntatem illam generalem omnibus eſſe applicata.

Argumentum 3tium. petitur ex eo, quod Inquiſitores Romani die 7. Decemb. an. 1690. coram Alexandro Papa VIII. damnaverint hanc propoſitionem: *Paganis, Judæis, Hæreticis, aliisque hujus generis, nullum omnino accipiunt à Jeſu Chriſto influxum; adeoque hinc rectè inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, inermem, ſine omni gratia ſufficienti.*

Reſp. 1mo. Hanc propoſitionem poſuiſſe abſolutè damnari ratione Judæorum, Hæreticorum, &c. quamvis reſpectu Paganorum vera ſit. Hæc enim propoſitio duabus partibus conſtat: ut igitur damnaretur, ſatis fuit, ut ſit falſa quoad unam partem, quamvis vera ſit quoad aliam.

Reſp. 2do. Nomine *Paganorum* in illa propoſitione intelligi eos, ſive aliqui de Evangelio audierint ſive non. At Nos, inquit Adverſarii, contendimus illis tantum Paganis non dari gratiam ſufficientem, quibus veritas Evangelii annuntiata non fuit.

Argumentum 4tum. hac triplici propoſitione conſiſtit: 1mo. Deus impoſſibilia non jubet. 2do. Nemo peccat in eo, quod cavere non poteſt. 3tio. Peccant Infideles, quando mandata Dei animò deliberatò transgrediuntur. Atqui niſi dentur Infidelibus gratiæ ſufficientes,

præcepta Dei eis erunt impoſſibilia, & peccabunt in eo, quod vitare non poſſunt: nam, ut præcedenti Exercitatione ſufficienter innuimus, mandata etiam naturalia, ſi ſint difficiliora, abſque gratia ſervari nequeunt. Ergo &c.

Reſp. Infideles, tametſi omni gratia deſtitutos (idem dicendum de obduratis & excœcatis, &c.) peccare etiam in eo, quod vitare non poſſunt, quando illa impotentia oritur ex culpa. Atqui ii Infideles, qui deſtituuntur potentiâ proximâ ad obſervanda præcepta ob defectum auxilii ſufficientis, id eò à privatur, quia apponunt impedimentum vel per peccatum actuale vel ſaltem per peccatum originale.

PROPOSITIO III.

198

Nullus eſt peccator etiam inter induratos & excœcatos, cui intentidem pro loco & tempore non detur auxilium ſufficiens tum ad pœnitentiam agendam, tum ad tentationem vincendam.

Argumentum 1mum. petitur ex S. Scriptura. 1mo. ex illo Iſai. 5. *Quid ultra debui facere vineæ meæ, & non feci?* Huic objurgationi poſſent reſpondere peccatores, debuiffes nobis gratiam largiri, qua poſſemus agere pœnitentiam ac vincere tentationes.

Reſp. AA. Excœcatos peccatores non poſſe id Deo objurganti reſpondere; quia Deus gratiam nulli debet, præſertim iis, qui ſe per multa flagitia indignos reddiderunt, quibus, ut præcedenti propoſitione dictum, apponunt impedimentum gratiæ receptioni.

2do. Deſumitur ex illo Prov. 1. *Vocavi & veniſtiſti, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Item ex illo Apoc. 3. Ecce ſto ad oſtium & pulſo; ſi quis aperuerit mihi januam, introibo.*

Reſp. Loca iſta intelligi de vocatione per auxilia extrinſeca, putà per exhortatio-

tiones, &c. Datò tamen, quòd intelligi debeant de gratia interna, non tamen probant eam vocationis speciem peccatoribus obocœcatis præsentem esse, quoties urget tentatio, aut adimplendum est ali-quod præceptum, sed tantum quòd ii aliquando in vita, præsertim antequam in excoœcationem inciderint, aliquos divinæ gratiæ motus experti sint.

Eodem modo respondent ad auctori-tatem Concilii Colonienfis an. 1528. part. 13. in Decretis fidei c. 15. ubi sic ait : *Neque tamen tanta gratia necessitas libero præjudicat arbitrio, cum illa semper sit in promptu nec momentum quidem prætereant, in quo Deus non stet ad ostium, & pulset.*

Argumentum 2dum. petitur ab aucto-ritate Concilii Senonenfis an. 1528. part. 13. in Decretis fidei c. 15. ubi sic ait : *Neque tamen tanta gratia necessitas libero præjudicat arbitrio, cum illa semper sit in promptu nec momentum quidem prætereant, in quo Deus non stet ad ostium, & pulset.*

Resp. 1mo. Hoc Concilium fuisse tan-tum provinciale nec à Sede Apostolica confirmatum, ac proindè ejus definitio-nes sine temeritatis nota à Catholicis ne-gari seu negligi posse.

Resp. 2do. Verba Concilii necessariò debere explicari & cum aliqua restrictio-ne intelligi; nam certum est, quòd non sem-per illos pios motus sentiamus, in quibus tamen consistit gratia sufficiens. Undè ea verba intelligenda sunt de præparatio-ne ipsius gratiæ, non autem de ejus actua-li collatione.

Argumentum 3tium. petitur à ratio-ne. Nullus est peccator, qui non teneatur suo tempore sub gravi peccato se ad Deum per pœnitentiam convertere. Atqui ad hanc conversionem necessa-riò requiritur gratia saltem suffici-ens. Ergo non est peccator, qui non ha-beat aliquando gratiam sufficientem, ut respiciat à malo; quia alioquin ejus im-pœnitentia ipsi nullatenus imputaretur ad peccatum.

Resp. 1mo. Hanc impœnitentiam pec-catoribus induratis meritò imputari in peccatum, licèt careant gratiâ sufficien-ti ad conversionem; quia, ut jam di-ctum, ipsorum culpa est, quòd eâ pri-ventur; sicque solùm consequentem ac voluntariam habent impotentiam se convertendi, non verò antecedentem ac necessariam.

Resp. 2do. Hujusmodi homines adhuc liberè peccare; quia possunt absolutè non peccare, nempe per simplicem actus sus-pensionem seu non positionem.

Inst. Contra 1mam. Resp. Ut quis inexcusabiliter obligetur ad aliquem actum debet esse intrinsecè potens ad illum eliciendum. Atqui peccatores obdurati & excoœcati inexcusabiliter ob-ligantur ad agendum pœnitentiam. Ergo debent esse ab intrinsecò potentes ad pœnitendum de peccatis per principium & auxilium sufficiens intrinsecè in illis receptum.

Resp. neg. maj. Neque enim, ajunt, ut quis non peccet, necessariò requiri-tur, ut possit per gratiam, quæ sit præ-sens, bonum operari; quia ad liberta-tem non requiritur indifferentia contra-rietatis seu specificationis, hoc est, ad bonum & malum; sed satis est ad libe-rè peccandum indifferentia contradic-tionis, hoc est, ut intra idem genus boni aut mali hæc vel illa species boni aut mali possit eligi. Hæc autem indiffe-rentia contradic-tionis reperitur in indu-rato gratia sufficiente destituito; ita enim hanc vel illam peccati speciem eligit, ut possit aliam eligere; sic v. g. tentationem, quæ ad luxuriam provocatur, potest superare motivò vanæ gloriæ, &c.

PROPOSITIO IV.

Iustis omnibus, instante præcepto, dantur gratiæ sufficientes ad implendum præceptum.

Propositio hæc defenditur ab omnibus Theologis Catholicis contra Jansenium & ejus sectatores. Priusquam verò eam quibusdam argumentis stabiliamus, operæ pretium erit breviter exponere illius circa gratiam aberrationes.

1mo. Itaque Jansenius non aliam nomine & re sufficientem gratiam admittit quàm efficacem & victricem, quæ, si victrix sit, voluntatis consensum indeclinabiliter & insuperabiliter semper exprimit, cui proinde nunquam resistitur. Vocamus, inquit, c. 1. lib. 3. de grat. Chr. sufficientem gratiam seu sufficiens adjutorium, præter quod nihil aliud ex parte Dei per modum principii necessarium est, ut homo vellet aut operetur.

2do. Docet Gratiam esse semper efficacem, licet semper victrix non sit. *Delectatio*, inquit lib. 8. c. 2. *victrix, quæ Augustino est efficax adjutorium, relativa est; tunc enim est victrix, quando alteram superat; quod si contingat alteram ardentiorē esse, in folis inefficacibus desiderii carebit animus.* Unde gratia, quam Jansenius parvam appellat, quantum est ex se, efficax est; quia haberet suum effectum, nisi resisteret opposita cupiditas. At certe si spectetur relativè & comparatè ad majorem actualement concupiscentiæ delectationem, planè insufficiens est; quia non habet satis virium ad illam superandam. Hinc Gratia parva Jansenii, in rei veritate loquendo, nulla est atque Gratiæ nomine indigna, cum, prout ipsemet lib. 4. de grat. Chr. c. 10. fateatur, talis sit, ut ex ea operatio nequidem possit sequi, nisi ejus inefficacia per aliam suppleatur. Juvat hic totum eorum, quæ cit. loc. ait, contextum persequi: igitur

Hinc claret, inquit, cur Augustinus omnem omnino gratiam purè sufficientem auferat. Ratio perspicua est; quia cum ei nulla sit gratia operandi præter istam suavitatem Dei, nisi ista tanta fuerit, ut ei delectationes rerum creatorum cesserint, vel peribitur, vel alternante delectationum fluctu, in medio remanebitur. Sin autem ista superaverit, jam sine dubio bene voluntas operabitur: quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est. Sed utrumlibet fiat, non erit sufficiens gratia, sed vel efficax, vel ita inefficax, ex qua operatio nequidem possit sequi, nisi ejus inefficacia per aliam suppleatur.

3tio. Gratiam sufficientem, quam Thomistæ propugnant, deridet, ac gravis censura notâ inurit. *Non tantum hominibus inutilis est, inquit lib. 3. de grat. Chr. c. 2. sed & perniciofa* (gratia sufficiens Thomistarum) *Et verò, quid homini misero perniciosus, quàm illi gratia abundare, quæ nemo unquam, fatentibus etiam Scholasticis, nisi majorem damnationem assecutus est.* Attamen Jansenistæ, ubi rebus suis expedire arbitrantur, obtundunt, se id ipsum profiteri ac docere, quod Thomistæ; ut sic alienâ larvâ obtecti elabuntur.

4to. Denique docet: *Aliqua Dei mandata iustis volentibus atque conantibus secundum præsentem, quos habent, vires esse impossibilia, deesse quoque gratiam, quæ possibilia fiant.* Et hæc est famosissima illa propositio ex Jansenii lib. 3. de grat. Chr. c. 13. excerpta, & ab Ecclesia, prout hic jacet, proscripta. Sensus igitur & mens Jansenii est: Cum gratia parva iustis secundum præsentem, quas habent, vires, hoc est, relativè & comparatè ad præsentem eorum vires, quædam præcepta esse impossibilia. E contra verò Doctores Catholicis unanimiter docent: Iustis, urgente præcepto, conferri à Deo gratiam verè sufficientem, per quam relativè

ad

ad eorum actuale & præsentem concupiscentiam possunt tentationes superare, ac præcepta servare. Quod sequentibus argumentis evincitur.

Argumentum 1mum sumitur ex S. Scriptura, ex multis quidem ipsius libris & locis, specialiter tamen 1. Cor. 10. *Fidelis Deus est, qui non patitur vos tentari supra id, quod possitis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Atqui tentarentur Iusti supra id, quod possunt, nisi viribus parem actuali tentationi superandæ gratiam haberent. Ergo &c.

Resp. Janfenius, hunc textum de soli prædestinati quantùm ad eorum finalem perseverantiam intelligendum esse. Sed immeritò sanè; nam in eo textu nulum finalis tentationis vestigium apparet. Deinde Concilium Trid. Sess. 24. Can. 9. hunc textum ad omnes continentiz votò obstrictos extendit.

Argumentum 2dum. petitur ex eodem Concilio Trid. Sess. 6. de Justif. c. 11. ubi sic loquitur: *Nemo temeraria illa, & à Patribus prohibita voce nui (debet) Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia; nam Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* Item Can. 18. ejusdem Sess. sic definit: *Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam justificato & sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, Anathema sit.*

Resp. Janfeniani, hæc ad Janfenium nihil attinere, sed solum ad Sectarios nostri ævi, quorum perstringitur error in hoc situs, quòd Iusti in suis operibus, licet aliquin sanctis, semper, saltem venialiter peccent. Hinc Calvinus etiam cum gratia efficaci impossibilia Iustis voluit esse mandata Dei, quia, inquit lib. 3. Inst. c. 15. n. 3. *nihil ab homine exit, quantumvis perfectò, quod non sit aliquò*

P. Cartier Theol. Tom. IV.

maculâ inquinatum. Et ib. n. 4. *Scriptura, inquit, doctrina est, aspersa esse perpetuò sordibus multis bona opera nostra, quibus merito Deus offendatur, ac nobis succenscat.* Loquitur ergo Concilium Trid. ad mentem Novatorum, eorumque duntaxat percellit errorem.

Sed contrà est, quòd Concilium Trid. duobus distinctis Canonibus duos Sectariorum errores perstringat & Anathematice feriat. Unum quidem cit. Can. 18. nempe *impossibilia Iustis esse mandata Dei.* Alterum verò Can. 25. quo damnantur ii, qui dixerint *Iustos in omnibus operibus suis, piis licet ac sanctis, semper peccare.* Verba Concilii hæc sunt: *Si quis dixerit, in quolibet bono opere Iustum, saltem venialiter, peccare Anathema sit.* Hoc quidem posteriori Canone soli perstringuntur ii Novatores, adversus quos coactum erat Concilium: at Can. 18. & cap. 11. citatis damnantur omnes ii, qui dixerint mandata Dei esse Iustis observatu impossibilia; quem errorem jam à Patribus sub anathemate prohibitum fuisse asserit Concilium.

Argumentum 4tum nobis suppeditat S. Augustinus Serm. in Psal. 7. super illa verba: *Iustum auxilium meum a Domino.* ubi, *Duo sunt, inquit, officia medicina, unum, quo sanatur; alterum, quo sanitas custoditur. Juxta illud primum, dictum est in superiori Psalmo: Misere mei Domine, quoniam infirmus sum: juxta hoc alterum, in hoc Psalmo dicitur: Si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis manis. Ibi infirmus, ut liberetur, hic jam sanus ne corrumpatur, orat Itaque ibi misericors auxilium est, quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc justificari desiderat, credens in eum, qui justificat impium: hic autem auxilium est, quod jam iusto tribuitur.*

Aaaaaaa

Resp.

Resp. Jansenistæ 1mo. S. Doctorem duntaxat ibi locutum fuisse de Justis prædestinatis. 2do. Si tamen de omnibus Justis sit intelligendus, ea solum ratione, ut orent, prout innuitur his verbis : *Hic jam Janus, ne corruptatur, orat.*

Sed contra 1mam. Resp. est; quia ex contextu liquet S. Doctorem de omnibus Justis locutum fuisse. Ibi enim exhortatur Fideles sibi subditos, ut in Dei auxilio spem ac fiduciam suam reponant, quod non solum prædestinati, sed omnes Christi Fideles præstare tenentur. Contra adam. Resp. est 1mo. quia nisi concedatur saltem Gratia orationis verè sufficiens, non censetur Deus adjuvare Justos, ut non peccent & in bono perseverent; videtur enim Deus aliter nolle dispensare bona sua, nisi adminiculò orationis. Undè Christus implet nos admonet : *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Item Apostolus : *Sine intermissione orate.* Contrà est 2do. quia oratio, de qua hic loquitur S. Augustinus, non est pro gratia sufficiente, sed solum efficaci obtinenda: orat igitur Justus, ne corruptatur, id est, ut in bono perseveret, non verò ut possit perseverare. *Homo*, inquit idem S. Augustinus lib. de correptione & gratia c. 7. *in eo, quod audieras ac tenueras, in eo perseverares si velles.* At usu receptum est, ut, qui dicuntur aliquid facturi, si vellet, intelligantur habere sufficientem potentiam ad illud faciendum.

Merito igitur Innocentius X. & Alexander VII. solemnibus & ab universa Ecclesia receptis Constitutionibus hanc inter quinque famosas Jansenii propositiones primam gravi censurâ notârunt : *Aliqua Dei præcepta hominibus Justis volentibus & conantibus secundum præsentia, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant, scilicet sufficiens.*

200 Objicit Jansenius nonnulla S. Augustini testimonia, quibus significat Justos ali-

quando ex præsentia gratia non posse certa quædam mandata observare. Lib. de perfectione justitiæ c. 3. Cælestio contenti præcepta debere esse possibilia, respondet num. 6. S. Augustinus : *Consultissime homini præcipi, ut relictis passibus ambulet, ut cum se non posse perpexerit, medicinam requirat.* Tract. 4. in Joan. num. 9. de volentibus adimplere mandata ait : *Surge & ambula, fortè conaris ambulare & non potes, quia dolent pedes.* Lib. de grat. & lib. arb. c. 17. n. 33. *Qui ergo vult, inquit, facere Dei mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam, poterit autem, cum magnam habuerit & robustam.* Serm. 97 de diversis. c. 4. dicit : *Volumus ó Domine! volumus & non possumus.*

Resp. Ex his hoc unicum concludi potest, scilicet Justos interdum non habere auxilium proximè sufficiens ad observanda Dei mandata, non tamen quòd non habeant remotè sufficiens, scilicet quo per orationem uberius impetrare Dei auxilium valeant, quatenus eo roborati ea mandata observare proximè possint : siquidem S. Augustinus hanc orandi gratiam & facultatem Justis semper adesse saltem pro loco & tempore passim fateatur, præsertim lib. de nat. & grat. c. 43. ubi, *Deus*, inquit, *impossibilia non jubet, sed jubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* Item c. 19. *Firmissime*, inquit, *credere Deum justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere; hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficultibus quid petamus.*

Inst. 1mo. Libertas non potest stare cum potentia remota ad agendum, alioquin homo ligatus liber esset ad ambulandum. Atqui gratia sufficiens remota facit potentiam remotè tantum potentem ad agendum, & non proximè expeditam. Ergo per tale auxilium sufficiens non sal-
vatur libertas.

Resp.

Resp. *dist. maj.* Libertas non potest stare cum potentia remota ad agendum, si in hominis potestate non sit eam facere proximam, *conc.* Secus, *neg. maj.* Hinc, si homo ligatus pro omni instanti se ipsum posset solvere, deberet potius dici liber quam non liber.

Inst. 2do. S. Augustinus lib. 1. ad Simpl. docet, etiam interdum Justis denegari gratiam orationis. Ergo falsum est, quod gratia orationis semper præstò sit. En verba S. Augustini: *Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida & penè nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus.... quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia & petere, & querere, & pulsare ille concedit, qui, ut hac faciamus, jubet.*

Resp. Justis aliquando conceditur gratia orationis, per quam re ipsa, prout oportet, orent, *conc.* gratia proximè sufficiens, per quam orare, prout oportet, possint, *neg.* Itaque Justi, quin & impii, non carent iis motibus ad Deum invocandum & orandum incitantibus juxta illud Rom. 1. *Qua nota sunt Dei manifesti sunt illis, propter quod inexcusabiles sunt, quia Deum non sicut Deum glorificaverunt, id est, non ad eum ut bene vivendi auctorem orando confugerunt.*

Urg. Ex S. Augustino Ep. 107. ad Vitalem ita differente: *Scimus gratiam ad singulos actus non omnibus dari. Ergo neque ad orationem.*

Resp. Eum loqui de gratia efficaci, non sufficiente.

Inst. S. Augustinus lib. de correptione & gratia c. 11. expressis verbis affirmat de auxilio *sine quo* seu sufficienti illud non omnibus dari, *Nunc autem*, inquit, *quibus deest tale adjutorium, jam parva peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum.*

Resp. S. Augustinum hic non loqui de auxilio ad vitandum hic & nunc peccatum, sed potius ad omnia peccata diu vitanda, quale habuit Adam & Angelus. Illud autem non habet peccator, utpote qui caret gratia sanctificante, sine qua vitari non possunt omnia omnino peccata mortalia: imò nec Justi, de quibus solum hic loquimur, tam plenum habent hujusmodi auxilium, ut omnia collectivè vitare queant peccata venialia saltem. Deinde per *adjutorium* hic intelligit S. Doctor gratiam habitualement, prout docet Bellarminus c. 8. de gratia & lib. arb. lib. 2. litt. c.

Cæterum ad solvendas objectiones, quæ adhuc contra hanc propositionem adduci possent, notandum est, quod S. Scriptura, & SS. Patres, quando dicunt, quod homines non possint converti, non habeant gratiam, &c. intelligendi sint vel de auxilio efficaci, vel de sufficienti immediate, non tamè mediatè; vel de potentia consequente, non tamen antecedente; vel in sensu composito seu reduplicativo, non tamè absoluto; vel pro omni momento, non tamen pro suo loco & tempore; vel comparative, quia uni uberior datur gratia quam alteri, non tamen absolute; vel tandem de gravi difficultate, non tamen de impossibilitate. Hisce igitur satis constat de veritate hujus quartæ propositionis; modò juvat expendere argumenta, quibus impugnari solent aliæ priores propositiones.

§. III.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta 2o1 negantium Deum omnibus largiri auxilia sufficientia ad salutem.

Quo ordine proposita sunt argumenta, quibus propugnatur gratiam sufficientem omnibus hominibus concessam esse ad salutem, eo ordine necesse est argumenta, quibus hujusmodi sententia im-

AAAAAA 2

impugnatur, proferre additis eorundem solutionibus.

Contra primam propositionem igitur istud conficitur argumentum. Nihil prorsus præter Baptismum in nova Lege sufficiens est ad salutem parvulorum. Atqui multi parvuli eo privantur. Ergo multi parvuli non habent gratiam sufficientem.

Resp. *diff. min.* Multi parvuli eo privantur, ita ramen, ut illis de ejus applicatione sufficienter provisum fuerit, *conc. secus, neg. min.*

Inst. 1mo. Illis sufficienter de applicatione Baptismi Deus sufficienter non providit, quibus absque ulla parentum culpa, solo Deo nolente, nullo pacto potest applicari. Atqui multi sunt infantes, quibus taliter hoc remedium salutis non potest applicari. Ergo &c. *Prob. min.* S. Augustinus lib. de dono persever. c. 12. n. 31. plerumque ait, *Festinantibus parentibus, & paratis ministris, ut Baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente, non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit, ut daretur.*

Resp. *diff. maj.* Quibus Deo nolente non potest applicari Baptismus voluntate Dei absoluta & consequente naturalem causarum secundarum dispositionem, quam Deus tanquam provisor generalis interrumpere non tenetur, *conc.* Voluntate Dei conditionata & antecedente, *neg. maj.* Voluntas Dei antecedens est conditionata; unde circa salutem infantum supponit aut diligentiam parentum, aut certam quamdam causarum dispositionem, quæ mortem infanti prius non inferat, quam per Baptismum ipsi possit subveniri. Quod si igitur hæc defecerit, Deus voluntate consequente non vult eum baptizari, tamen si voluntate generali & antecedente sufficienter provideat & de remedio & de applicatione Baptismi.

Inst. 2do. Qui eum naturæ cursum instituit, per quem prius infans moritur, quam ad Baptismum, adhibita etiamnum omni diligentia, pervenire possit, ille non censetur sufficienter providisse de applicatione remedii salutis. Atqui Deus eum naturæ cursum &c. instituit. Ergo &c.

Resp. *diff. maj.* Si directa, expressa, & speciali voluntate eum naturæ cursum idcirco instituit, ut, eo exigente, prius moriatur infans, quam possit baptizari, *conc.* Si tanquam provisor generalis eum naturæ cursum instituit ac permittit, in quo necesse est prius infantem mori, quam baptizari, *neg. maj.* Porro Deus rerum omnium provisor est generalis, ac singulis ita debet prospicere & consulere, ut nulli beneficiat dispendio ac damno alterius: cum igitur, secundum nostrum concepiendi modum, Deus prius certum quemdam causarum secundarum ordinem ac cursum instituerit, quam de remediis infantium quidquam statuerit, idè sequitur, quod, si infans in tali rerum cursu versetur, qui eum vitæ priusquam ad Baptismum pertingat, minimè in directam Dei voluntatem refundi debeat, quod salutis remedium haud assequatur, sed potius directè ad causas secundas, quarum ordinem Deus interrumpere non vult nec tenetur. Cæterum fatendum est, inquit, quod infantes in utero materno decedant, id ordinariè parentum culpæ adscribatur. Undè videmus Fideles quorum soboles sine Baptismo pereunt, id semper referre ad aliquam suam culpam.

Contra 2am. propositionem Argumentum 1mum. sumitur ex illo Joan. 12. ubi de Judæis dicitur: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Ihs, excæcavit oculos eorum, & induravit eorum, ut non videant oculis & convertantur.* Ergo &c.

Resp.

Resp. S. Joannes hic loquitur de potentia consequente, seu de potentia simultatis, non de potentia antecedente, aut de similitate potentiae, ut patet ex contextu. Itaque non poterant credere potentia antecedente *neg.* potentia consequente, *conc.* *Non poterant credere*, ait S. Augustinus tract. 53. in Joan. *non quia mutari in melius homines non possunt, sed quamdiu talia sapiunt, non possunt credere*, scilicet potentia consequente, seu in sensu composito.

Argumentum adum. petitur ab auctoritate S. Augustini; nam, ut constat, gratia sufficiens est vera gratia Christi. Atqui S. Augustinus Serm. 154. de verb. Apost. c. 11. n. 16. negat gratiam Dei per Jesum Christum Paganis dari: *Pagani enim, inquit, qui non habent Gratiam Dei per Jesum Christum, non moriuntur.* Ergo &c.

Resp. *dist. min.* Pagani non habent gratiam Christi aliquam, scilicet eam, quae pertinet ad resurrectionem vitae aeternae, de qua hic loquitur S. Augustinus, *conc.* nullam habent gratiam Christi, quae, saltem remotè ac mediata possint ad Christum converti, *neg. min. &c.*

Inst. S. Augustinus lib. de correptione & grat. c. 6. & 7. Infidelium, qui de Christo nihil prorsus audierunt, hac una duntaxat ratione querimonias eorum reprimat, scilicet quod in Adamo peccaverint. Atqui si genuisset Infidelibus gratiam sufficientem dari ad salutem, tunc utique de ea non siluisset, sic enim ipsi occlusisset.

Resp. Quamquam ibi S. Augustinus non meminerit gratiae actualis, quia solum peccatum originale obediendo sufficienter querimonias eorum coercerebat, non tamen sequitur, quod alibi illius mentionem non fecerit; nam loquens de Cornelio infideli lib. de praedest. SS. *Quidquid igitur, inquit, & antequam in Christum crederent... bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est.* Item lib. 3,

de lib. arb. c. 19. ait: *Nulli homini ablatum est scire, utiliter querere, quod inutiliter ignorat.* Ergo juxta S. Augustinum omni homini adulto & rationis compoti datur auxilium aliquod gratiae divinae in ordine ad quaerendam suam salutem.

Argumentum 3tium. petitur à Ratione. Iis non datur gratia sufficiens ad salutem, quibus non datur gratia sufficiens ad fidem habendam. Atqui Infidelibus non datur gratia sufficiens ad habendam fidem, scilicet iis, qui nihil unquam de Evangelio audierunt. Ergo &c. *Maj.* est certa, quia sine fide impossibile est placere Deo. *Prob. min.* Si Infidelibus illis daretur gratia sufficiens ad habendam fidem, tunc Infideles isti rel essent, quod non crederent, & sic non darentur Infideles negativi; qui enim non servant praecceptum, quod servare possunt, rei sunt. Atqui Infideles, de quibus hic agitur, rei non sunt, quod non credant, propter suam invincibilem ignorantiam. Ergo &c.

Resp. ad 1mum. *Dist. min.* Non datur proximè gratia sufficiens, qua credere possint, *conc.* Non datur remotè, *neg. min.* Nullus enim est adultus, cui penitus subtrahatur auxilium sufficiens ad sequendum ductum rationis, quem si sequeretur, procul dubio etiam perveniret ad agnitionem fidei, prout docet S. Thomas.

Resp. ad adum. *neg. seq. maj.* Licet enim peccent non sequendo ductum rationis, non tamen peccant in eo, quod Fidei non praebent assensum, quia haec illis non est manifestata.

Neque dicas hanc ignorantiam esse voluntariam in causa, proindeque culpabilem, nam

Contrà est, quod solum id sit volitum in causa, quod cognoscitur, aut cognosci potuisset sequi ex causa. Atqui illi homines minimè cognoscere possunt privandos eos illuminatione Fidei, nisi sequantur ductum rationis. Ergo &c.

A a a a a a 3

Dices.

Dices. Sequi ductum rationis est se convertere ad Deum. Atqui id non potest fieri sine gratia à Fide dimanante, quia Fides est prima gratia seu omnis gratiæ initium. Ergo tales resistunt gratiæ Fidei, ac consequenter sunt Infideles positivi.

Resp. 1mo. Fidem esse initium gratiæ, quæ sit ordinis supernaturalis, non tamen ordinis naturalis. Unde proscriptæ duæ istæ Quesnelii propositiones: *Nulla datur gratia nisi per fidem. Fides est prima gratia & fons omnium aliarum.*

Resp. 2do *neg.* quòd Fides sit omnium gratiarum prima; dantur enim quædam præviæ ad Fidem dispositiones, quæ procul dubio sunt à gratia, quæ tamen non sunt ipsamet Fides, utpotè ad quam ducunt & præparant.

Resp. 3^{tio}. *Diff. ult. conf.* Sunt Infideles etiam positivi, si resisterent dono Fidei perfectæ seu in concreto sumptæ, *conc.* Si tantum resisterent Fidei inchoatæ, implicitæ, & secundum id, quod importatur in obliquo, *neg. conf.* Sciendum itaque est, quòd, cum S. Augustinus dicit, Fidem esse initium gratiæ, intelligi debeat de Fide in concreto sumpta, seu secundum id, quod dicit in recto & obliquo, prout scilicet est aggregatum quoddam ex ipso dono Fidei & auxiliis necnon mediis ad hoc conducentibus; ex quo patet, quòd, cum sequi ductum rationis conducatur ad ipsum donum Fidei, in quantum nimirum removentur impedimenta, ille, qui ductum rationis ita sequitur, & ad Deum se convertit, jam habeat gratiam Fidei inchoatæ, seu ipsam Fidem inchoatam, & secundum id, quod importatur in obliquo; quid si verò ad Deum se non convertat, resistit quidem huic inchoatæ Fidei, sed propterea non est positivè Infidelis, quia non etiam resistit Fidei secundum id, quod ipsa dicit in recto.

Inst. S. Augustinus lib. de prædest. Sanct. c. 8. asserit Fidem inchoatam & perfectam esse donum Dei, quod quibusdam datur, quibusdam autem non datur. Ergo &c.

Resp. *Diff. ant.* Fides inchoata quibusdam non datur quoad actum efficaciter, quia non omnes illà gratià bene utuntur, *conc.* quoad posse, *neg. ant. &c.*

Contra 3^{ti}am. propositionem Argu-203 mentum 1um. petitur ex variis S. Scripturæ locis, ut Exod. 9. Isai. 6. Matth. 13. quæ innunt homines à Deo excœcari & indurari. Atqui excœcari & indurari nihil aliud est, quàm deseri ac desituri à Deo, ut à Sathana superentur, prout exponit S. Chrysostomus. Ergo &c.

Resp. *Diff. maj.* Excœcantur, &c. Ita, ut nullo tempore Deus ad cor eorum pro sua beniginitate pulsset, *neg.* Ita, ut quandoque eos visitet, *trans. maj.* Tunc autem eos visitare & ad cor eorum pulsare credimus, quando sine conversione peccatum vitare non valent.

Inst. 1mo. In S. Scriptura quidam dicuntur à Deo derelicti, odio habiti, reiecti, antequam quidpiam boni vel mali egerint, ut dicitur de Esau Rom. 9. Ergo Deus illis non tribuit auxilia sufficientia &c.

Resp. *Neg. conf.* vel *Diff.* Non tribuit auxilia sufficientia in sensu absoluto, *neg.* comparative, quia minus eos, quàm alios, illuminat & excitat, *conc. conf.*

Inst. 2do. Eccles. 7. dicitur: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Proinde innuitur quosdam ita deseri, ut converti nequeant. Unde Isidorus ait: *Nonnulli ita despicuntur à Deo, ut deplorare mala sua non possint, etiam si velint.* Ergo &c.

Resp.

Resp. *Dist. ant.* Nemo potest corrigere, hoc est, difficile corriguntur, ut ait, Ecclesiastes, *Perversi difficile corriguntur*, conc. quasi prorsus impossibile, *neg. ant.* Quando autem S. Isidorus dicit *etiamsi velint*, hoc non est intelligendū de voluntate efficaci, sed tantū de quadam velleitate; & sic non possunt deplorare peccata potentia consequente, bene tamen antecedente. Vel vult auxilium sufficiens proximum non semper præstō esse; non tamen negat, quin remotum saltem præstō sit.

Argumentum adum. sumitur ab auctoritate S. Augustini pluribus in locis. Ep. 194. ait, *Deum indurare non quidem impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.* Ergo in eo posita est induratio; ut omnis ab indurato gratia retrahatur: si enim uberiores tantū ac specialem gratiam retraheret, nihil esset discriminis inter Justum, quem Deus occultō sed iustō iudiciō uberiori gratiā interdum privat. Item lib. de nat. & grat. c. 22. *Nec cogitat, inquit, pravificatorem legis quā dignē lux deserat veritatis, quā desertus utique sit cæcus, & plūs necesse est offendat, & cadendo vexetur, & vexatus non surgat, ut idē tantū audiat vocem legis, quō admonetur implorare gratiam Salvatoris.* Item lib. 1. Retract. c. 15. *Qui, ait, cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pena peccati.* Quōd si aliqui cogenti cupiditati resistere non possunt, certē non habent auxilium sufficiens ad non peccandum. Denique lib. de perfect. iustitiæ c. 19. *excoecatū appellat desertum omni lumine veritatis.*

Resp. Hæc testimonia intelligenda esse vel de impotentia, quæ est voluntaria & consequens, vel solum de subtractione uberioris auxilii ac proximē sufficientis; non verō de impotentia antecedente, vel

subtractione auxilii saltem remotē sufficientis.

§. IV.

Verior sententia eligitur.

204

Prima sententia, quæ docet nemini deesse auxilium sufficiens ad salutem, sicuti divinæ bonitati magis congruit, sic & veritati. Undē communior est inter Theologos, ac proindē eam meritō posteriori præferimus; operæ proindē pretium æstimamus, quō magis ipsa stabiliatur, ea, quæ ad illius argumenta respondent Adversarii, hic refutare.

Itaque contra 1am. Responsionem ad Argumentum 1mum. §. 2. propositum est, quia ibi quæstio non est de Gratia sufficiente propria, quæ scilicet juxta communiorē sita est in illustratione intellectūs, ac pils voluntatis motionibus saltem causaliter; evidens namque est, infantes hisce donis incapaces esse, neque hoc unquam intendebatur per propositionem 1mam: sed de gratia sufficienti improprie dicta duntaxat, quæ nimirū in quodam medio seu remedio, quod infantibus sufficere potest ad salutem, consistit.

Responsio 2da. autem non modō est contra communissimam Doctorum sententiam, sed etiam auctoritati S. Thomæ directē adversatur: hic enim S. Doctor q. 23. de verit. a. 3. docet voluntatem antecedentem, qua v. g. Deus vult omnes salvos fieri, esse *voluntatem beneplaciti*. Cū igitur hujusmodi voluntas sterilis non sit nec otiosa, hinc debet habere quendam effectum, qui saltem in hoc consistat, quōd Deus, quantum est ex se, sufficienter provideat infantibus de mediis ad salutem conducentibus.

Verūm, quōd omnis tollatur, æquivocatio, advertendum, quōd, quando quæ-

quæritur, an Deus omnibus parvulis largiatur media sufficientia ad salutem, verbum *largiri* dupliciter sumi possit: imo. Ut intrinsicam receptionem & applicationem actualem auxiliorum divinorum denotat. 2do. Quatenus idem significat ac præparare & quantum ex parte Dei est, de eorum applicatione providere. Et hanc adam. acceptionem duntaxat hic tuemur, non verò imam, ut patet ex præfixa propositione; qua ratione faciliè ad invicem conciliari possunt oppositæ sententiæ.

Undè Responso ad Argumentum adam. data falsò laborat suppositò; non enim dicimus infantes in utero materno morientes actu recepisse auxilia sufficientia ad salutem, sed solum eis de hujusmodi mediis provisum fuisse, non modò in communi tantum, sed etiam in particulari; Deus quippè non solum pro omnibus hominibus in communi mortuus est, sed etiam pro omnibus in particulari, seu pro singulis; ac proinde non solum in communi præparat omnibus auxilia sufficientia ad salutem, verum etiam in particulari singulis, quantum in se est, de iis providit. Cæterum Catechismus Romanus, sicut & Concilium Trid., videntur loqui de donis & auxiliis efficacibus, non verò de sufficientibus.

Quantum ad Responsonem ad Argumentum 3tium. ejusdem imæ. propositionis datam, fatendum, his verbis S. Prosperum intelligi posse de iis infantibus loqui, quibus per collationem Baptismi subveniri poterat. Verum si ad mentem hujus S. Doctoris & ad ejus doctrinæ sententiæ attendatur, perspicuum fit, eum neminem prorsus ab illa antecedente Dei pro salute omnium voluntate exclusum velle.

105. Contra Responsonem ad Argumentum 1mum propositionis 2dæ & quidem ad 1mum S. Scripturæ textum dicimus, non tantum admitti debere lumen fidei, sed

etiam lumen gratiæ. Itaque licet Infideles lumine fidei careant, non tamen obstat, quin à Deo lumine quodam gratiæ donentur, quo si bene uterentur, etiam Fidei lumen consequerentur. *Quomodo illuminat*, inquit S. Chrysostomus hom. 7. in Joan. *omnem hominem venientem in hunc mundum? illuminat profectò, quantum in ipso est. Si qui autem sponte sua mentis oculis conviventibus ad hujus lucis radios aciem dirigere nolunt, non ex luminis natura in tenebris persistunt, sed ex malitia.*

Secundus autem S. Scripturæ locus vix aliter potest exponi, quam ut exponit S. Prosper lib. 2. de vocat. Gent. ut videlicet intelligamus Deum Salvatorem esse omnium, quia dat omnibus, undè salvari possint; sed maxime Fidelium, quia dat illis non solum ut salvari possint, sed etiam ut actu salventur. *Elaboratum est*, inquit, *quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retrò Seculis probaretur gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse.* Et rationem ex Apostolo assignans subjungit: *Dicendo enim, quod est Salvator omnium hominum, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem; adjiciendo autem Maxime Fidelium, ostendit esse partem generis humani, qua merito Fidei divinitus inspirata ad summam æternamque salutem specialibus beneficiis provehatur.* Quibus verbis perspicuum est, Deum Infidelibus non solum præparare auxilia, prout obtendit Responso, sed etiam ea ipsis actu conferre, ita ut non sit, qui se abscondat à calore ejus. Psal. 18. super quæ verba sic loquitur S. Augustinus in hunc loc. *Nullum mortalium permisit excusare se de umbra mortis, ipsam enim penetravit Verbi calor.*

Contra Responsionem ad Argumentum 2dum. est imo. Quia illa verba, *Gratia nulli deest*, ostendunt, quòd Deus non in communi solum præparet auxilia danda hominibus, nisi iniquitas eorum obstitere; sed etiam cùlibet in particulari de iis sufficienter provideat, quia gratia præparata quidem, sed tamen non collata meritò deesse dicitur; sed Deus sua *gratia nulli deest* &c.

2do. Deus deficeret ab agendo id, quod est necessarium ad salutem, si tantum præpararet auxilia, ea verò non conferret: quid enim est magis necessarium ad salutem, quàm gratiarum collatio? nunquid poterit homo Dei præcepta observare, licet ei non conferantur auxilia, dummodò in Deo parata habeat? at, ut ait S. Thomas, *Deus non deficit ab agendo, quod est necessarium ad salutem*. Ergo non tantum præparat, sed etiam dat omnibus auxilia ad salutem necessaria.

Quoad Responsiones verò Argumentò 3tio. adjectas, ex non videntur sufficientes. Non quidem 1ma; quia eodem prorsus modo cadit censura supra Paganos, sicut supra Hæreticos. Non 2da; quia longè probabilius est ibi mentionem fieri de Paganis, qui de Fidei veritatibus nihil unquam audierunt.

Contra Responsionem ad Argumentum 4tum. dicit Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arb. c. 7. eam non esse solidam; quia peccatum intrinsecè requirit liberam voluntatem; nec potest intelligi, quomodo aliquid sit propriè peccatum, si non sit propriè liberum: proinde actio, quæ non est libera in se sed solum in sua causa, nec est antè prævisa non habet malitiam distinctam à malitia suæ causæ.

Nec valet exemplum hominis ebrii ab Adversariis adductum, qui, inquit, non definit esse reus homicidii quod committit, licet pro tunc & ex eo, quòd
P. Cartier Theol. Tom. II.

sit expertus usus rationis, impotens sit aliud faciendi; quia scilicet in hunc impotentiam & ebrietatis statum liberè se coniecit. Et hoc exemplò uti ajunt S. Thomam lib. 3. cont. Gent. c. 160.

Nam contrà est imo. quòd peccatum adeò voluntarium sit, ut si voluntarium non sit, peccatum haud sit; voluntarium autem non potest esse absque cognitione. Ergo ut ejusmodi homo reus sit homicidii, oportet, ut pro priori adverteat se solere in ebrietate perpetrare homicidia; & hanc cognitionem supponit S. Thomas cit. loc.

Contrà est 2do. Quòd S. Augustinus disputans de incestu Loth cum suis filiabus, qui non fuit voluntarius nisi Incausa, id est, ebrietate, dicit cum incestum non fuisse puniendum, quantum merebatur incestus, sed quantum merebatur ebrietas; quia videlicet non fuit peccatum distinctum à causa.

At, inquit, peccata Infidelium & Fidelium, qui excoecati sunt & obdurati, non sunt solum peccata in causa, sed etiam in se, & distincta à sua causa, quamvis impotentia resistendi tentationibus orta sit ex peccato originali, vel potius ex peccatis actualibus.

Contrà est quod dicit S. Augustinus lib. 3. de lib. arb. c. 18. scilicet illa sola verè ac propriè dici peccata, quæ per liberum arbitrium vitari possunt (supposito saltem divinæ gratiæ adminiculo) Item, *Nemo peccat in eo, quod vitare non potest*. Et certè alioquin peccaret filius contra pietatem Patris, qui v. g. propter homicidium in carcere detentus, certior factus de gravi Patris sui necessitate, ei non subveniret.

Responsio ad Argumentum 1mum. 206
3tie. propositionis ex mox dictis non subsistit. Præterea licet Deus ex iustitia nullam gratiam debeat, attamen ex fidelitate
Bbbbbb ac

ac præceptorum impositione gratiam sufficientem largiri verisimilius tenetur; præcipit enim Deus peccatoribus, ut pie vivant, promittit eorum piis operibus vitam æternam. Ergo iis largiri debet gratias sufficientes, ut pia opera exercere valeant. Unde bene S. Leo Sermon. de pass. Dom. *Fuisse*, inquit, *inflat præcepto qui præcurrit auxilium*. Quamquam verò illud Prov. 1. *Vocavi & renuistis*, &c. possit explicari de gratia exteriori, non tamen illud Apoc. 3. *Ecce sto ad ostium, & pulso*, quo non modò gratia interior sufficiens denotatur, sed etiam ejus præsentia probatur, utique tempore tentationis; tunc enim vel maxime est necessaria; imò etiam interdum tempore obdurationis; tunc enim obduratos præprimis tangit illa admonitio Eccles. 7. *Ne tardes converti ad Dominum*. quæ cum sit sincera, supponit potentiam sufficienter instructam ad conversionem. Et certè alioquin daretur quidam viæ status, in quo quis penitere non posset, ac de illius salute esset desperandum, quod profectò pugnat non solum contra communem opinionem, sed etiam ipsi viatorum statui adversatur, ut bene docet Alvarez lib. 11. de auxiliis Disp. 112. Item Medina 1. 2. q. 9. 109. a. 10. Imò ipse S. Thomas id ipsum manifestè videtur innuere 3. p. q. 86. a. 1. in ☉. his verbis: *Dicere, quòd aliquod peccatum sit in hac vita, de quo quis penitere non possit, erroneum est*. Et his faciliè eliduntur Responsiones ad ambo Concilia Colonienfè scilicet ac Senonenfè. Equidè fuere provincialia duntaxat, fatendum tamen ea magnæ auctoritatis esse, nec eis à quoquam, nisi cum periculo erroris contraveniri

posse. Præterea libenter admittimus, quòd verba Concilii Senonenfè explanatione indigeant, nec non intelligi debeant de quolibet momento, in quo scilicet urget tentatio, vel instat alicujus præcepti, præsertim supernaturalis, obligatio; ac dicere cum Goneto, quòd etiam possint intelligi de præparatione gratiæ, non autem de actuali ejus collatione, hoc adeò alienum est à mente Concilii, ut non sit, qui legat, & non intelligat.

Contra Responsionem 1am, ad Argumentum 3tium, & ultimum est, quia exinde solum inferri potest induratis in poenam præcedentium peccatorum certam quidem uberioris gratiæ mensionem, denegari, at non omnem penitus interioris auxilii influxum, sicut jam suprà demonstravimus. Contra 2dam, autem est, quia indubitatum est, hominem induratum liberè peccare, necnon posse suspendere actionem pravam, & eam non elicere; at nonnisi admiculò gratiæ, dum gravis urget tentatio.

Denique contra Responsionem ad Inst. est 1mo, quia est libertas contrarietatis non sit de essentiali libertatis ratione; attamen facultas illa, qua voluntas flexi potest ad actus oppositos, scilicet bonum & malum, est certè de ratione hominis in statu viæ adhuc constituti. 2do, quia, cum urget præceptum ad aliquid omitendum vel faciendum, necesse est, facultatem expeditam esse ad actum rectum, quem intendit præceptum; sed id fieri nequit sine auxilio gratiæ.

EXERCITATIO DUODECIMA.

De Gratia efficaci.

Ad Cap. 4. Sect. 3. Tractatus IV. Tom. 2. Theol. Univers.
n. 230. §. seq.

Auxilium efficax, ut Exercitatione præcedenti adnotavimus, dicitur id, quod habet infallibilem connexionem cum consensu, de quo quidem post prohibitionem Sedis Apostolicæ non videtur ex professo agere licitum esse. At Philippus à SS. Trinitate Carmelita exalceatus Tom. 2. suæ Theologiæ dicit, hanc prohibitionem jam expirasse, modò à censuris ablineatur, idque se didicisse Romæ, & in Gallia à viris doctis & religiosis, quos hac de re consuluit; cuius, inquit, indicium esto, quòd à probatissimis ac piissimis Auctoribus plures tractatus de hac materia, permittente summo Pontifice, jam prodierint in lucem. Horum igitur vestigiis insistentes pauca hic de Gratia efficaci differere animus est. Præcipuus autem hujus Exercitationis cardo in hoc vertitur; utrum scilicet Gratia detur ex natura & ab intrinseco efficax, & an consistat in quadam supernaturali motione physicè prædeterminante; necne? Quod priusquàm expendatur, quædam alia circa gratiam efficacem præmittenda veniunt.

§. I.

208 *Quædam circa motionem Gratiæ efficaciæ præmittuntur.*

Hunc §. claritatis gratiâ in varias dividere Sektionen placet.

SECTIO. I.

Utrum Gratia sit efficax ex voluntatis consensu.

NOt. Sententia, quæ docet efficaciam gratiæ petendam esse ex consen-

su voluntatis creatæ est eorum Theologorum, quos Molinistas, seu Molinæ Sectatores vocant, quorum principia sunt ista: 1.ºm. Gratiâ efficacem nihil ex parte Dei aut sui continere, quod pariter alia Gratia, quæ sufficiens dicitur, non contineat. Undè quòd Gratia dicatur efficax, id à solo nostro consensu provenire; quòd verò sit inefficax seu merè sufficiens, ex solo dissensu: quippe, ut ajunt, Deus statuit æquali voluntate omnibus providere mediâ sufficientia, quibus pro lubitu possunt benè vel malè uti. Verùm hanc sententiam à Societate Jesu proscriptis ipsius Generalis Præpositus Aquaviva. 2.ºm. Deum per gratiam prævenientem non movere physicè voluntatem creatam, sed tantùm moraliter, scilicet suadendo ad operandum. 3.ºm. Deum non magis ad bonum usum Gratiæ prævenientis determinare voluntatem, quàm ad malum usum, urgente tentatione.

Conclusio. Gratia non est efficax ab eventu: hoc est, dependenter à consensu voluntatis creatæ, quia scilicet sortitur suum effectum per humanæ voluntatis cooperationem.

Prob. 1.ºm. ex Bellarmino lib. 1. de Grat. & Lib. arb. c. 12. qui nostram conclusionem sequentibus confirmat argumentis. „Hæc opinio (quam scilicet hic oppugnamus) est omninò aliena à sententia D. Augustini & quantum ego existimo, à sententia etiam Scripturarum divinarum; nam S. Augustinus lib. de prædest. SS. c. 8. dicit gratiam, efficacem videlicet, a nullo corde recipi, „spui,

Bbbbbb 2

„spui, quia ipsa cor emollic; ubi vi-
 „des efficaciam tribui gratiæ, non vo-
 „luntati humanæ. Et lib. de spir. & litt.
 „c. 34. querens, cur Deus uni ita sua-
 „deat ut persuadeat, alteri non ita, non re-
 „spondet; quia unus consentit, alter non
 „consentit, sed exclamat, *O altitudo divi-*
 „*tiarum.* Itaque refert in arcanum divinæ
 „voluntatis, cur uni detur gratia effi-
 „cax, alteri non detur. Et Epist. 107.
 „ad Vitalem, reprehendit eos, qui di-
 „cunt omnes homines fuisse recepturos
 „gratiam Dei, si non illi, quibus non
 „datur, eam sua voluntate respuerent,
 „ubi sine dubio loquitur de gratia effi-
 „caci . . . Non igitur vult S. Augustinus
 „gratiam efficacem pendere ab humana
 „voluntate, sed a divina. Denique tam
 „est hoc in Operibus S. Augustini fre-
 „quens & obviū, ut supervacaneū
 „sit id pluribus confirmare.

Hæc Bellarminus, quibus hæc sub-
 „jungit: „Quod attinet ad Scripturas sa-
 „cras, verba illa Domini Joan. 6. *O-*
 „*mnis qui auditit à Patre & didicit ve-*
 „*nit ad me.* satis perspicuè docent, in quo
 „sita sit efficacia gratiæ, illi enim infal-
 „libiliter veniunt ad Fidem Christi, sive
 „per Fidem in Christum, qui Patrem
 „coelestem habent Doctorem, ita ut in-
 „fallibilitas effectus non habeat pro cau-
 „sa studium Discipuli, sed excellentiam
 „Magistri, allegat enim ibidem Domi-
 „nus Prophetiam Isaie c. 54. *Est scri-*
 „*ptum, inquit, in Prophetis, erunt om-*
 „*nes docibiles Dei,* vel ut clariùs habe-
 „tur in textu Græco *ὅτι αὐτοὶ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ*
 „*δοῦναι.*

Ostendit denique quòd ille locus
 1. Cor. 4. *Quis enim te discernit, &c.*
 hac stante Doctrina minimè subsistere pos-
 sit. Ac tandem ait, quòd hæc opinio
 fundamentum prædestinationis divinæ
 omninò evertat, & quòd esset abuti vo-
 cabulis vocare gratiam efficacem, eam-
 quæ à sufficiente distinguere, si nulla om-

ninò in ipsa gratia distinctio esset, & totum
 discernimen ab humana voluntate pende-
 ret.

Prob. 2do. Si gratia efficax ex eo dun-
 taxat reddatur efficax, quòd prævideatur
 futura liberæ voluntatis determinatio,
 sequitur 1mo. Gratiam pedissequam esse
 voluntatis. 2do. Gratiam determinari ab
 humana voluntate, ac eidem subjici,
 saltem in sensu Molinistarum. Atqui hæc
 sunt absurda. Ergo &c.

Resp. Hæc duo absurda falsò prorsus
 suæ sententiæ imputari. 1mum. quidem,
 quia isto tantum sensu Gratia voluntatis
 humanæ pedissequa dici potest, quod
 gratiam præcedat voluntas, non gratia
 voluntatem. Atqui nullus est Orthodo-
 xus, qui dicere audeat voluntatem præire
 gratiæ, non gratiam voluntati. 2dum.
 etiam falsò imputatur; quia planè absur-
 dum est, ut Superior inferiori subji-
 ciatur, quando inferior Superioris mandata exe-
 quitur; pariter, ut quòd ex se determi-
 nationis est & impulsus ad aliquid, dica-
 tur determinari, quando voluntas deter-
 minationem illius seu impulsus sequitur.

Sed contrà 1mum. est, quia licet Mo-
 linistæ, aut etiam Congruistæ ultrò fate-
 antur gratiam, qua gratia est, præire vo-
 luntati, non tamen qua efficax est, eò quod
 in eorum sententia gratia efficax à se ipsa
 talis non sit, sed tantum à prævisò consen-
 su, &c. Unde coguntur admittere gra-
 tiam qua efficacem esse pedissequam vo-
 luntatis. Contrà 2dum. est, quòd illa
 determinatio ac impulsus ex natura sua,
 ut ajunt, non sit efficax, sed indifferens;
 ac proinde, ut effectum suum fortituri
 ab aliquo determinari debeat, nempe ab
 humana voluntate. Cùm autem id, quod
 ab altero determinatur, ei etiam aliquo
 modo subji-
 ciatur, sic fieri debent,
 gratiam humanæ voluntati aliquo modo
 esse subiectam.

Dices 1mo. Si gratia non esset efficax ex consensu voluntatis humanæ, immerito Deus Judæis exprobraret Isā. c. 5. *Quid debui ultra facere vinea mea, & non feci?* Vineam enim respondere potuisset, *Debui dare gratiam efficacem.*

Resp. Si textus haberet *Quid potui*, tunc valeret excusatio vineæ; quia Deus potuisset utique dare gratiam efficacem. Verum quia textus dicit *Quid debui*, jam talis excusatio nullum habere potest locum; cō quod Deus, dando gratias sufficientes, nihil ultra facere teneatur, si enim deberet dare gratiam efficacem, tunc gratia hæc esset debitum, & non gratia.

Dices 2do. S. Augustinus lib. 1. ad Simp. q. 2. ait: *Ut velimus enim, & suum esse voluit & nostrum, suum vocando, nostrum sequendo; quod autem voluerimus solus præstat, id est, posse bene agere, & semper bene vivere.* Ergo efficaciam gratiæ repetit ab humanæ voluntatis consensu.

Resp. *Dist. conf.* S. Augustinus ante adeptum Episcopatum Semipelagianus, conc. post adeptum Episcopatum Catholicus, *neg. conf.* Ibi docet initium Fidei esse ex humanæ voluntatis consensu, sed perfecta opera esse à sola gratia. Unde Adversariis id etiam solvendum est, qui dicunt, quod bona opera sunt etiam à consensu voluntatis humanæ gratiam versatilem determinante.

209

SECTIO II.

Utrum Gratia sit efficax ex auxilii Divini cum humana voluntate attemperatione, qua subest Scientia media.

Not. Ut Molinæ Sectatores magis à Pelagianis recederent, excogitârunt gra-

tiam illam, quæ ab ipsis *congrua* est nuncupata, ex cujus proinde nomine *Congruistæ* passim appellati sunt.

Ea autem gratiæ congruitas in eo posita est, quod Deus eam in iis circumstantiis largiatur, in quibus per Scientiam mediam prævidet humanam voluntatem ei suum consensum esse præbituram. Itaque Deus juxta Congruistam ut gratiam, quæ infallibiliter effectum sortiatur, tribuat, attendit ad circumstantias loci, temporis, statûs, dispositionis naturalis, in quibus prævidet eam suum habituram effectum.

Conclusio. Efficacia gratiæ non potest sumi ex auxiliorum cum humana voluntate attemperacione, quæ subest Scientiæ mediæ.

Ratio 1ma. sumitur ex S. Scriptura. Nam Heb. 3. dicit Apostolus: *Deus autem pacis aptet vos in omni bono, ut faciat ejus voluntatem.* In quem textum S. Thomas lect. 3. sic dicit: *Homo, quando habet inclinationem bene faciendi, dicitur aptus ad illud. Deus etiam, quando immittit homini bonam voluntatem, aptatur, id est, facit illum aptum, & ideo dicit Apostolus: In omni bono ut faciat ejus voluntatem; id est, faciat vos velle omne bonum.* Et paucis interjectis addit: *Dupliciter autem homo aptatur ad bene faciendum; uno modo exteriori operando; & sic unus homo aptatur alium persuadendo vel commovendo; alio modo aliquid interiùs exhibendo; & sic solus Deus aptatur voluntatem, quia solus ipse potest immutare, &c.* Ex quibus liquet, quod Deus per gratiam suam efficacem faciat subjectum aptum & attemperatum ad consentiendum gratiæ, quodque ejusmodi aptitudo & attemperatio subjecti sit effectus gratiæ efficaci: falsum ergo est, quod illius efficacia pendeat à dispositione ac congruitate subjecti, &c. nulla enim causa pendeat à suo effectu.

B b b b b b b 3

Ra-

Ratio 2da. est, quia si efficacia gratiæ defumeretur ex eo, quod liberum arbitrium ei attemperetur, tunc sequeretur discretionem unius ab alio esse reducendam ad naturalem hominum dispositionem. Atqui hoc est contra S. Scripturam. Ergo &c. Prob. *seg. maj.* Nam si eadem entitativè gratia in uno subiecto habet congruitatem & efficaciam, quia liberum arbitrium illi attemperatur: in alio autem subiecto talem efficiam non habet, quia ejus arbitrium gratiæ non attemperatur; tunc discretio unius ab alio reducenda est in naturalem subiecti dispositionem, ob cujus attemperationem gratia suam sortitur effectum in uno, & in altero ob defectum illius attemperationis frustratur suo effectui. Atqui sic se habet gratia in opinione Congruistarum teste Vasquez. Ergo &c.

Ratio 3ta. est, quia congruitas illa gratiæ vel est intrinseca, vel tantum extrinseca? si sit intrinseca, tunc vel est physica, vel moralis? non primum, nam cum sit præveniens ipsum consensum, hoc ipso rationem habebit præmotionis physiciæ, quam tamen Congruistæ non admittunt. Sed neque adum, quia sic haberet rationem causalitatis moralis, quæ, prout sequenti Sectione probabitur subsistere nequit. Dicit ergo debet, quod congruitas illa gratiæ sit tantum denominatione extrinseca petita à circumstantiis externis & interna dispositione subiecti; at sic causa discretionis unius ab altero non provenit à Deo, sed potius à circumstantiis, complexione naturali, &c. quod repugnat S. Scripturæ.

Dices. Gratiam congruam consistere in quodam impulsu divino, qui efficaciam suam habet dependenter à circumstantiis, &c. Unde secundum rectum est intrinseca, secundum obliquum verò extrinseca.

Sed contra: Dependencia Gratiæ efficacis à certis circumstantiis repugnat doctrinæ S. Augustini; nam 1mo. lib. 2.

contra duas Ep. Pelagii c. 20. dicit, *quod Deus cor Regis, scilicet Assueri, occultissima & efficacissima potestate converterit & transtulerit ab indignatione ad lenitatem.* Nulla hic mentio circumstantiarum, nulla dispositionis subiecti pro lenitate apparent signa; quin potius cum dicit conversionem hanc efficacissima potestate factam fuisse, satis innuit hanc dependenter à gratia congrua neutiquam contigisse: nam, ut volunt Adversarii, gratia congrua est composibilis cum negatione consensûs; at illa efficacissima potestas non erat composibilis cum negatione conversionis, aliquin malè nuncuparetur efficacissima, sed solum cum potentia ad non conversionem.

2do. Idem S. Doctor Enchir. c. 17. ita ait: *Quis tam impiè desipiat, ut dicat, quod Deus malas voluntates hominum, quas voluerit, quando voluerit, & ubi voluerit, in bonum non possit convertere?* Quæ verba contra gratiam congruam manifestè pugnare videntur; nam Congruistæ pro principio assumunt necesse esse, ut Deus commodas circumstantias exploret, eò quod citra libertatis præjudiciu non possit voluntatem inclinare in consensum in his circumstantiis, in quibus prævisa est dissensura; dum è contra S. Augustinus dicit, quod ubi & quando ipse voluerit, hujusmodi voluntatem mutare valeat.

Ratio 4ta. est, quia Deus gratiam suam sapiùs tribuit in iis circumstantiis, in quibus illi, quibus eam largitur, interiori & exteriori manifestè sunt ab ea alieni, ut perspicuum est in S. Paulo, de quo sic scribit S. Augustinus lib. de prædest. Sanct. c. 2. *Aversus quippe à Fide, quam instabat, eique vehementer avversus repente est ad illam gratia potentiori conversus, convertente illo, cui hoc ipsum facturo per Prophetam dictum: Tu convertens vivificabis nos; ut non solum ex nolente fieret volens credere, verum etiam*

etiam ex persecutore persecutionem Fidei, quam persequeretur, defensione pateretur.

Ratio 3ta. est, quia Fideles in suis orationibus non petunt, ut Deus det gratiam in iis circumstantiis, in quibus praevidet, quod humana voluntas ei consensura sit; verum, prout liquet ex formulis precum Ecclesiae, petunt à Deo, ut det ipsum consensum, ut ad se rebelles compellat ire voluntates. Ergo gratia non habet effectum ex illis circumstantiis, sed ex innata sibi vi, ex natura sibi intrinseca.

Ratio 4ta. est, quia gratia, quam astruunt Congruistae vel est ex se efficax, vel tantum est talis dependenter à consensu. Si primum, cum huiusmodi gratia sit quaedam motio, impulsus, seu influxus, qui nequit non alio entitas physica ac praeveniens ipsam voluntatem, sequitur, quod huiusmodi gratia sit ipsa met, quam tumentur Thomistae, utpote sita in praemotione physica. Si adum. Tunc huiusmodi gratia non differt ab ea, quam propugnant Molinistae, & quae Sectione praecedente à nobis rejecta est.

SECTIO III.

410 *Utrum efficacia Gratiae consistat in causalitate morali.*

Conclusio. Non bene explicatur gratiae efficacia per causalitatem moralem, id est, per moralia quaedam motiva, quae infallibiliter ad eam perducant.

Ratio est 1mo. Quia vel haec sententia censet opus esse Scientiae mediae, quae exploret, quibus motivis & in quibus circumstantiis consensuri simus, & sic nominatenus concedit gratiam ex se efficacem, cum re ipsa efficax sit ex praevio consensu, sicque jam est refutata Sect. praeced. Vel docet motiva quaedam moralia etiam ante Scientiam mediam à Deo esse selecta ad consensum infallibili-

ter inferendum, & tunc si ejus Patroni per motiva moralia intelligunt gratiam, quae voluntatem emolliat & inclinet, solo nomine differunt ab eis, qui gratiae efficaciam in physica causalitate reponunt; nam per praemotorem physicam nihil aliud intelligimus quam motionem, quae realis & efficiens causa est motus liberi arbitrii. Si verò haec sententia nihil ponit in voluntate quod emolliat & inclinet eam, sed quasdam duntaxat in mente illustrationes, tunc non sufficienter recedit à Pelagianismo; siquidem, teste S. Augustino, tales motiones morales admittit Pelagius. *Legant & intelligant, ait hic S. Doctor lib. de Grat. Chr. c. 24. atque fateantur non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna atque occulta mirabili atque ineffabili potestate Deum operari in cordibus hominum non solum veras revelationes (en internam illam illustrationem) sed etiam bonas voluntates.*

Ratio est 2do. quae ex S. Augustino hoc dilemma proponi sic potest: Vel controversia erat inter S. Augustinum & Pelagianos de motione morali praeviente, vel de physica motione praeviente? Si de physica: ergo S. Augustinus asseruit illam non modò stare cum libertate, sed etiam perficere libertatem. Si de morali tantum; qua ratione poterant Pelagiani & Semipelagiani ita importunè S. Augustino objicere, quod illa gratia, quam ipse astruebat, libertatem tolleret: quis enim unquam dixit vel audivit, quod suasiones, adhortationes, vocationes, similesque morales motiones necessitatem inducant?

Deinde S. Augustinus lib. de praedest. Sanct. c. 8. dicit, quod gratia, scilicet efficax, à nullo corde respuitur; ideo quippe tribuitur, ut pervicacia cordis penitus auferatur. Atqui motiones morales à duro corde respiciuntur. Ergo gratia efficax in motionibus moralibus con-

consistere nequit. *Prob. min. Aët. 7.* dicitur: *Dura cervice vos semper resistitis Spiritui sancto*, id est, piis motibus, illuminationibus, aut excitationibus ad bonum. Item *Matth. 22. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Ad quem textum sic loquitur S. Augustinus lib. 1. q. 2. ad Simplician. *Si vocatio ista est efficax (efficax) bona voluntatis, ut omnis vocatus eam sequatur, quomodo verum est, Multi vocati, pauci electi?* Ergo motiones morales à duro corde respiciuntur.

Confirmatur ex Amico Scientiæ medicæ propugnatore. Is enim *Tract. de Aët. Disp. 6. Sect. 5. n. 24.* ait, *motiones morales ex se non esse efficaces, quia cum eis non repugnat negatio actus, vel productio actus oppositi.* Adeoque juxta Amicum cum motionibus moralibus potest componi negatio actus, vel productio actus oppositi, sicuti hæc etiam componi possunt cum gratia sufficiente. Præterea sicut allicere, suadere, adhortari, vocare, &c. pertinent ad motionem moralem, ita spectant ad motionem physicam operari, agere, facere, &c. Atqui S. Augustinus non solum usurpat vocabula primi generis, sed secundi in ordine ad gratiam. Ergo non solum motiones morales, verum etiam physicas admittit. *Prob. min.* quia hæc ratione nonnulli Recentiores cum Suarezio potissimum nituntur, dum nobiscum docent Sacramenta esse instrumenta physica gratiæ: quia nimirum SS. Patres ut plurimum utuntur his verbis: *facere, efficere, &c.*

SECTIO IV.

411 *Utrum Gratiæ efficacia consistat in viâtrici delectatione.*

Conclusio. Gratiæ efficacia non consistit in viâtrici delectatione.

Ratio est 1mo. quia S. Augustinus sæpius docet Martyres & alios Fideles, dum acrius tentarentur amore vel timore humano, utiliter timorem gehennæ & justitiæ divini adhibuisse, ne succumberent.

Ratio est 2do. quia sequeretur hominem nunquam ratione, aut pura ipsius præcepti honestate servare præcepta, sed quodam motivo delectationis semper induci, quod falsissimum est, eò quod vera charitas non querat quæ sua sunt. Unde solet Deus perfectioribus quandoque omnem delectationem subtrahere, ut discant Deo servire, non quia eis præcisè bonus est, sed quia dignus est, ut ei serviator.

Nec obstat, quòd S. Augustinus ad explicandam gratiæ efficaciam passim hujus delectationis viâtrici mentionem faciat; nam & ipsa suo modò & ut plurimum efficit, ut consentiamus; at dicere, quòd gratia efficax unicè in hac viâtrici delectatione consistat, erroneum est. Deinde intelligi potest de plenissima omnium tentationum victoria, quam habere non potest, nisi qui gustavit, quàm suavis est Dominus.

Dices. Ergo verum non est effatum S. Augustini: *Quod amplius delectat, secundum id operemur necesse est.*

Resp. P. Simonet hic a. 5. Dicendum S. Doctorem, cum ait: *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est*, loqui non de necessitate antecedente, seu de necessitate antecedenter actum primum ad unam contradictionis partem obligante intrinsecè, quæ Fidei repugnat; sed de necessitate consequente, quam voluntas ipsa sibi imponit per deliberatum actum, quo unum objectum alteri opposito antepōnit, illudque diligit amplius: vel, si vis, quod idem est, quo delectationem sensitivam vel intentionalem, quam parit unum objectum, præfert delectationi sensitivæ vel intentionali, quam parit aliud ob-

objectum oppositum. Adeoque S. Augustinus loquitur non de delectatione indeliberata, sed de deliberata, nempe de deliberato amoris actu, quo voluntas plùs amat unum objectum, quàm aliud oppositum: vel, si vis, quo plùs amat delectationem sensitivam vel intentionalem, quam parit unum objectum, quàm amat delectationem sensitivam vel intentionalem, quam parit aliud objectum oppositum.

His ita præmissis, superest modò examinare, an Gratia, quæ dicitur efficax, sit talis ab intrinseco ad mentem Thomistarum, nempe dependenter à præmotione physica.

§. II.

112 *Proponentur ac solvuntur Argumenta, quibus probatur Gratiàm à se, seu ex natura sua, & ab intrinseco efficacem esse ad mentem Thomistarum.*

EAdem hîc imprimis recurrunt Argumenta, quæ ex S. Scriptura, & S. Augustini testimoniis suprà Exercitatione VII. de Scientia media à nobis deducta fuere. Ubi vide. Igitur iis hîc omîssis sit

Argumentum iumum. ab auctoritate S. Thomæ petitur, qui q. 6. de malo 2. unic. ad 3. sic ait: *Deus movet voluntatem immutabiliter propter efficaciam voluntatis moventis, quia deficere non potest: sed propter naturam voluntatis mota, qua indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libertas.* In quo textu S. Doctor motionem divinam propter efficaciam divinæ voluntatis deficere non posse manifeste innuit. At secundùm Adversarios motio illa posset deficere; quia voluntati non repugnat cum illa motionem conjugere oppositum ejus, ad quod movet. Ergo &c.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Resp. AA. S. Doctorem non esse intelligendum de motione antecedenter ad Scientiam mediam, sed consequenter ad eam. Sic enim salvatur humana libertas.

Inst. S. Thomas ad conciliandam libertatem cum gratia semper recurrit ad efficaciam divinæ voluntatis; nam. 1. p. q. 83. a. 1. ad 3. sic docet: *Deus est prima causa movens & naturales causas, & voluntarias, & sicut naturalibus causis, movendo eas, non aufert, quin actiones earum sint naturales, ita movendo causas voluntarias non aufert, quin actus earum sint voluntarii, sed potius hoc in eis facit: operatur enim in unoquoque secundùm ejus proprietatem.* Item 1. p. q. 19. a. 8. *Cum aliqua causa, inquit, efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam, non tantum secundùm id, quod sit, sed secundùm modum fieri vel efficiendi.* Cum igitur divina voluntas sit efficacissima, non solum sequitur, quòd fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd eo modo fiant, quo Deus vult ea fieri; vult autem quadam Deus fieri necessariò, & quadam contingenter.

Idem jam olim docuerat S. Prosper lib. 2. de vocat. Gent. c. 27. & 28. sic inquit: *Quod Deus voluit eos velle, voluerunt, qui ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, ut etiam perseverantibus illam immutabilitatem, qua possunt nolle, non auferat.*

Non absumile est illud S. Anselmi lib. de concord. præscientiæ. ubi, *Quoniam, inquit, quod Deus vult non potest non esse, cum vult hominis voluntatem nulla cogi vel prohiberi necessitate ad volendum vel non volendum, & vult effectum sequi voluntatem, tunc necesse est voluntatem esse liberam, & esse quod vult.*

Resp. AA. se ultro asserere, quòd divina gratia, qua de facto Deus nos ad actus liberos movet, eorumdem libertatem non tollat, sed inserat, ac perficiat. At quòd eadem sit ab intrinseco efficax,

Cecccc

imò

Imò in prædeterminatione physica reponi debeat, hoc neutiquam demonstrare adducta horum SS. Doctorum testimonia. Neque enim ad infinitam efficaciam divinæ voluntatis, aut gratiam ex natura sua requiri ajunt, ut effectum quemlibet obtinere possit per medium quodcunque, sed tantum ut quemlibet obtinere valeat per media ipsius naturæ seu causæ proportionata. Atqui gratia efficax ex natura sua & physice prædeterminans est medium actibus liberis improporcionatum, utpote eorum destructivum. Ergo. &c.

- 213 Argumentum 2dum. petitur ab auctoritate Concilii Trid. Sess. 6. Can. 4. sic definitis: *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo vocanti & excitanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet, neque posse dissentire, fivelit; sed velut inanimè quoddam nihil omnino agere, merèque passivè se habere, anathema sit.* Ex hoc Concilii hujus textu sic breviter conficitur Argumentum: Concilium loquitur de gratia ab intrinseco efficaci, quia ibi definit contra Calvinum docentem gratiam efficacem destruere libertatem. Atqui ex verbis Concilii patet, quod hujusmodi gratia non tollat libertatem. Ergo ex falso fundamento rejicitur gratia ab intrinseco efficax.

Resp. 1mo. Ex hoc Argumento evidenter deduci Thomistas eandem cum Calvino adstruere gratiam, ac solum ratione consequentiæ indè deductæ ab eo discrepare, quæ, cum ad Logicos pertineat, à Patribus indefinita remansit, decisione duntaxat facta super antecedente, in quo conveniunt Thomistæ & Calvinistæ.

Resp. 2do. Concilium definire contra Calvinum quoad illam gratiam, quam Hæretici dicebant tollere libertatem, secundum illa prædicata gratiæ efficacis, quæ in Scriptura & Patribus continentur, non

verò secundum prædicata gratiæ, quæ ipsi Hæretici ex suo cerebro confinxerunt.

Argumentum 3tium. petitur ex hac ratione; quia Deus est causa omnis bonæ actionis. Atqui determinatio creaturæ in ordine ad bonum est actio bona. Ergo Deus est causa illius. *Subst.* Atqui inter causam & effectum datur quædam prioritas; prius enim præcedit causalitas, quàm sit effectus. Ergo etiam prius est causalitas divina, quàm sit ipsa determinatio, seu actio creaturæ; ac proinde datur auxilium prædeterminans; hoc enim consistit in illa divina causalitate.

Resp. Deum seu causam primam debere esse priorem in operando tanquam causam universalem, quatenus complecti quamlibet causam secundam modò naturæ ipsius proportionatò, & insuper cum ea concurrat & offert suum concursum in actu primo indifferentem: non verò esse priorem in operando tanquam causam particularem per influxum prævium, cum ille libertati officiat.

§. III.

*Proponuntur ac solvuntur Argumenta 215
contra Gratiam efficacem Thomistarum.*

Argumentum 1mum. desumi solet ex variis S. Scripturæ testimoniis, quæ tamen ut plurimum in Exercitatione VII. de Scientia media, & Exercitatione XI. de Gratia sufficienti prædicta sunt. Unicum hîc adduxisse sufficit. In Apoc. legitur, quòd Christus stet ad ostium & pulset, postulans, ut ei aperiatur; hinc Cantic. s. dicit ad sponsam: *Aperi mihi foror mea, &c.* Sed quomodò serid sibi aperiri petit, si non dat homini clavem gratiæ ex se efficacis præviæ ac necessariò ad actum aptionis requisitam, nec in potestate hominis positam?

Resp.

Resp. AA. Deum ferio petere, ut ei aperiatur; quia homo habet undè ei possit aperire; habet siquidem clavem aperiionis jam in actu primo, licet non habeat in actu secundo, & hoc non ex defectu Dei, sed ex defectu voluntatis suæ, quia scilicet iniqua est; si enim aperiion nullum poneret impedimentum, procul dubio clavem aperiionis actu consequeretur. Præterea Responderi potest, quòd Deus petat, ut homo sibi aperiat per propriam operationem & determinationem formalem, non verò ut sibi aperiat per propriam operationem ad concursu prædeterminativo independentem.

- 215 Argumentum adum. petitur ab Autoritate S. Augustini lib. de Spirit. & litt. c. 34. ubi sic ait: *Suasionibus agit Deus, ut velimus & credamus.* Item lib. 1. de peccat. merit. & remissio. c. 9. *Qua*, ait, *est alta & secreta vocatio ita suadens, ut persuadeat; ita agens sensum, ut Legi accomodet assensum; ita cor emolliens, ut à nullo duro corde respuat; ita aptatur vocato, ut illi obtemperet, & sequatur; bona voluntatis effectrix, qua facit facere.* Quæ verba neutiquam gratiæ efficaci Thomistarum, sed potius Congruistarum adaptari possunt.

Resp. Ad istum. locum, textum illum adduci à S. Augustino absque præjudicio gratiæ ex se efficacis ac prædeterminantis. Cum enim Deus omnia disponat suaviter ac secundum exigentiam creaturæ, hinc fit, quòd priusquam voluntas libera pium eliciat actum, à Deo excitetur per suaves, vocationes, illuminationes, &c. ut sic superveniens motio divina physica moveat ac determinet voluntatem ad id, ad quod jam inclinata erat per hujusmodi motiones morales.

Dices. Hæc motio physica superveniens est superflua. Ergo non est adstruenda.

Resp. *Neg. ant.* nam imprimis cum Deus movet efficaciter debet movere de-

pendenter à motione ex se efficaci, sed motiones morales non sunt ex se efficaces, prout Sect. 3. visum est.

2do. S. Augustinus expressè dicit, quòd *Deus faciat ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati*, quod certè plus dicit, quàm motionem moralem. Item, *Subventum est infirmitati humana, ut indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur.* Atqui cum motionibus moralibus declinabiliter & superabiliter agitur, prout constat; ergo hæc motio physica ex S. Augustino non est superflua.

3tio. Omnis actio bona duo dicit, scilicet unum in esse moris, alterum in esse entis; sicut ergo in esse moris dependet à Deo, sic etiam in esse entis à Deo dependere debet. Atqui si Deus tantum adhiberet motionem moralem in ordine ad bonam actionem, non verò in ordine ad physicam actionem, actio illa non dependeret à Deo physice. Ergo &c. *Prob. min.* Illud non dependet ab altero physice, in quod alterum istud physice non influit. Atqui si Deus tantum moraliter moveret, non verò physice, non influeret in actionem physice. Ergo hæc ab eo in ratione entis non dependeret.

Resp. AA. ad adum. textum, quòd illa verba dicantur de gratia efficaci tam secundum id, quod dicit in obliquo, putà motiones morales, dispositiones subiecto congruas; quàm secundum id, quod dicit in recto, influxum nempe physicum, prout patet ex his verbis: *Ita agens sensum, ut Legi accomodet assensum.* Item, *Bona voluntatis effectrix, qua facit facere.*

Argumentum 3tium. desumitur ab auctoritate Concilii Trid. cit. Sess. 6. Can. 4. quo loco supponere videtur S. Synodus gratiam ad actus salutare necessariam eamque efficacem, præjudicaturam libero arbitrio, si non sit æqualiter in potestate nostra ei assentire vel dissentire.

Ccccccc 2

Resp.

Resp. Concilium istud nihil aliud vel-
le, quam non dari talem gratiam, cui
non possimus dissentire nec in sensu com-
posito nec in sensu diviso. Et Not. quod
definitio Concilii non sit absoluta, scilicet
voluntatem à Deo motam posse dissen-
sire, sed cum addito illo, quod vo-
luntas mota cooperetur assentiendo Deo
vocanti & excitanti, & possit dissentire,
qui sensus est omnino alius ab eo, quem
Concilio illi assignunt Adversarii, nimi-
rum liberum hominis arbitrium motum
dissentire posse in sensu composito; id
enim cit. loc. non docuit hæc S. Synodus,
sed solum quod voluntas mota cooperetur
assentiendo, & quod cum tali consen-
su ac cooperatione stet potentia ad dissen-
tiendum,

§. IV.

118 *Declaratur, quænam sententia alteri
sit præferenda.*

Ex dictis facile colligitur primam sen-
tentiam posteriori à nobis præferri: &
quo magis eam stabiliamus, modò super-
est, ut ea, quæ Adversarii ad Argumen-
ta §. 2. adducta respondere conati sunt,
refellamus,

Itaque Responsio ad auctoritatem S.
Thomæ data vel ex eo non subsistit, quòd
S. Doctor inutiliter recurreret ad effica-
ciam divinæ voluntatis pro concilianda
libertate humana cum gratia, si agnovisset
Scientiam mediam; hæc enim suppo-
sita, superfluum est disquirere aptius re-
medium pro libertatis indemnitate. Cum
igitur S. Thomas ad conciliandam liber-
tatem cum gratia ad efficaciam divinæ
voluntatis provocare soleat, ut patet ex
variis testimoniis ab ejus auctoritate peti-
tis & in Instantia adductis, palam sit eum
nullam agnoscere motionem à Scientia
media pendendam.

Neque valet Responsio ad prædictam
Inst. Nam, cum hujusmodi gratia, quam
adstruunt AA. ex sua natura non sit efficax,
necesse est, ut ex natura sua sit indiffe-
rens, ac proinde primum reddatur effi-
cax per ipsamet cooperationem liberam
nostræ voluntatis. At sic talis gratia mi-
nimè infert ac perficit libertatem; nam
sic conficitur Argumentum: Vel hujus-
modi gratia perficit libertatem humanam
qua indifferens, vel qua efficax reddita.
Neutrum dici potest: non primum; quia
in illo more indifferentiæ statu nullum in
voluntatem humanam ejusque actus exer-
cet influxum efficacem. Unde cum pro
illo signo non mutetur voluntas, neque
ejus libertas perfici poterit. Non secun-
dum; quia ut efficax reddita jam suppo-
nit eandem libertatem actuum nostrorum,
quippe per quorum formalem liber-
tatem determinationem ex indifferenti
reddita est efficax.

Contra 11am. Responsionem ad au-
119
thoritatem Concilii Trid. est, quia inde
sequeretur sententiam Thomisticam non
amplius esse probabilem, utpotè damna-
tam; quod tamen sine temeritate nemo
asserere audebit, cum id Summorum Pon-
tificum Constitutionibus vetitum sit. 12a.
autem Responsio ex eo non subsistit, quia
Concilium definit contra Calvinum quoad
illam gratiam, quam Novatores dicebant
tollere libertatem, secundum illa prædi-
cata gratiæ efficacis, quæ in S. Scriptura
& Patribus continentur, prout ipsimet
Adversarii dicunt. Sed gratia ab intrin-
seco efficax habet talia prædicata, quæ
in Scriptura & Patribus continentur,
quemadmodum hætenus probatum est
tum in hac, tum in aliis Exercitationibus
nostris. Ergo Concilium definit contra
Calvinum gratiam efficacem ab intrinse-
co & ex sua natura non tollere libertatem.

Denique contra Responsionem ad Ar-
220
gumentum ex ratione petiturum est, quia
in ea ratione debet dari prioritas, in qua
da-

datur dependentia & subordinatio. Atqui voluntas, ut & quodlibet aliud agens creatum, non tantum dependet & subordinatur Deo quoad virtutem operativam & concurrentem in actu primo indifferentem (si tamen detur) sed etiam in ratione operantis actu, adeo ut voluntas creata ut actu operans dependeat a Deo, illique subordinetur ut actu operanti. Ergo &c. *Maj.* constat; nam subordinatio essentialiter importat rationem prioris & posterioris. *Min. prob.* Voluntatem creatam in ratione causæ actu operantis subordinari Deo tanquam causæ primæ, est illi subordinari in ratione causæ formaliter talis. Sed causa prima formaliter sumpta est causa actu & formaliter operans. Ergo voluntas subordinatur Deo ut actu operanti, &c.

Confirm. Omnis actualitas causæ secundæ in aliqua linea subordinatur actualitati causæ primæ in eadem linea. Sed determinatio voluntatis creatæ est quædam actualitas in linea operationis. Ergo subordinatur actualitati causæ primæ in eadem linea operationis, & non tantum in linea virtutis operativæ.

§. V.

- 311 *Afferuntur quædam testimonia SS. Augustini & Thoma, quæ efficaciter probare videntur, Gratiæ efficacem in præmotione physica sitam esse.*

Quandoquidem Doctores quosdam reperire est, qui, licet admittant Gratiæ ex natura sua efficacem, negant tamen præmotionem physicam; hinc operæ pretium duximus, adversus eos dictam præmotionem physicam quibusdam rationibus tum ex S. Augustino, tum ex S. Thoma desumpsisse stabilire.

Probatum itaque præmotio physica imo. ex S. Augustino, qui lib. de correptione & gratia c. 2. sic loquitur: *Intelligent, si*

filiis Dei sunt, Spiritu Dei se agi, ut quod agendum est agant, & cum egerint illi, a quo aguntur gratias agant; aguntur enim, ut agant, non ut nihil ipsi agant. Atqui per verbum *aguntur* significatur vera physica & realis efficientia ac causalitas, & non solum motio quædam moralis, quæ non nisi improprie & metaphorice potest dici actio, seu efficientia. Ergo &c.

Resp. AA. Spiritum Dei facere, ut faciamus, & agere nos, ut agamus & velimus per motionem moralem & gratiam excitantem, quæ consistit in illuminatione & pia cogitatione intellectus.

Sed contra est, quod hæc Responsio directe adversetur S. Thomæ in c. 8. Ep. ad Rom. lect. 3. ubi ait: Posset sic intelligi, quicumque Spiritu Dei aguntur, sicut quodam Doctore & Directore, quod quidem facit Spiritus sanctus in quantum nos illuminat interius, quid facere debeamus. Paulo post autem subnequit: *Sed plus intelligendum est in hoc, quod dicitur, quod Spiritu Dei aguntur: Illa enim agi dicuntur, quæ quodam superiori instinctu moventur; unde de brutis dicimus, quod non agunt sed aguntur, quia a natura moventur, & non ex proprio motu, ad suas actiones agendas. Similiter etiam homo spiritualis non quasi ex motu proprio voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus sancti inclinatur ad aliquid agendum, secundum illud Isaia 56. Cum venerit quasi fluvius violentius, quem Spiritus Dei cogit. Et Luca 4. dicitur, quod Christus agebatur a Spiritu in desertum. Non tamen, subiungit S. Doctor, per hoc excluditur, quin viri spirituales per voluntatem & liberum arbitrium operentur; quia ipsum motum voluntatis & liberi arbitrii Spiritus sanctus in eis causat, secundum illud ad Philipp. 2. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.*

Cccccc 3

2do.

2do. Idem S. Augustinus lib. de grat. & lib. arb. c. 20. ait: *Deum dominari voluntatibus hominum.* Item c. 21. sic loquitur: *Agit omnipotens Deus in corde hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat, quod per eos agere ipse voluerit.* Et Ep. 107. ad Vitalem docet, quod bonam voluntatem cuiusque Deus non inveniat in corde, sed faciat. Denique lib. de correptione & gratia c. 12. *Subventum est infirmitati voluntatis humanae, inquit, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur.* Atqui facere, dominari, agere, significant veram efficientiam. Ergo &c.

Resp. Augustinum his locis solum velle, Deum operari motum hunc seu determinationem voluntatis humanæ mediante motione morali.

Sed contra est 1mo. S. Augustinus dicit Deum operari intus in corde hominum, id est, in voluntate; sed motio moralis intus in voluntate non fit, sed ab intellectu, qui est extra voluntatem. 2do. Idem S. Doctor dicit, quod Deus faciat, ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati. Sed motio moralis non præbet vires efficacissimas voluntati, cum tantum extrinsecè, & objectivè alliciat & invitet. Deinde vires efficacissimæ sunt causa efficiens; per eas enim voluntas operatur bonum. At motiones morales sunt tantum causa moralis. Ergo S. Augustinus præter motionem moralem, etiam admittit motionem physicam.

Replicant hunc textum Thomistæ minime favere; siquidem negant præmotionem physicam dari vires agendi, cum illa has jam supponat in subiecto, & ad actum duntaxat applicet.

Resp. Cum Thomistæ dicunt præmotionem physicam non dari vires agendi, sed jam datas ad actum applicari, loquuntur de viribus agendi, quæ subiecto insint per modum formæ permanentis; non verò quæ insint per modum formæ

transeunter impressæ, & ad modum, quæ virtus artis est in instrumento Artificis, ut ait S. Thomas q. 3. de potentia a. 7. ad 7. de quibus modò intelligendus est S. Augustinus.

Contrà est denique 3tio. Quia S. Augustinus lib. 3. de Trin. c. 4. expressè ait: *Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium specierum atque motionum, at hoc non potest intelligi de motione morali, sed solum de physica, ut constat.*

Prob. 2do. Ex S. Thoma, qui 1. contra 222 Gent. c. 68. in fine, *Dominium inquit, quod habet voluntas supra suos actus, per quod est in ejus potestate velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causæ exterioris agentis; non tamen excludit influentiam superioris causæ, à qua est ei esse & operari; & sic remanet causalitas in causâ primâ, quæ est Deus, respectu motuum voluntatis.*

Item 3. contra gent. c. 148. *Auxilium divinum, ait, sic intelligitur hominibus ibiberi ad bene agendum, quod in nobis nostra opera operatur, sicut causa prima operatur operationes causarum secundarum, & agens principale actionem instrumenti, &c.* Atqui agens principale operatur physicè actionem instrumenti. Ergo &c.

Idem S. Doctor 3. contra gent. c. 89. sic loquitur: *Deus non dat solum rebus virtutem, sed etiam nulla res potest propria virtute agere, nisi agat in virtute ipsius; ergo homo non potest virtute voluntatis sibi data uti, nisi in quantum agit in virtute Dei: illud autem, in cuius virtute agens agit, est causa non solum virtutis, sed etiam actus, quod in artifice apparet, in cuius virtute agit instrumentum, etiam quod ab hoc artifice propriam formam non accipit, sed solum ab ipso applicatur ad actum.*

Ex his porro satis constare videtur, tum à S. Augustino, tum ab Angelico Doctore admittam fuisse præmotionem physicam, &c.

EX-

213 EXERCITATIO DECIMATERTIA.

De Angelo comparato ad locum.

Ad Cap. 1. §. 3. n. 43. Tractatus secundi Tomi secundi
Theologiæ Universalis de Angelis &c. &c.

Absoluta veritas est Angelum esse in loco non tantum secundum virtutem suam, verum etiam secundum suam substantiam; re vera enim substantia Angelorum vel in cœlis est, vel in inferno, vel in terris. At contrahitur, quænam sit ratio formalis, per quam Angelus proximè constituatur in loco connaturali, an propria ejusdem substantia, an verò illius operatio virtualiter transiens. Primum affirmant Scotistæ; secundum verò Thomistæ.

§. I.

224 Proponuntur ac solvuntur Argumenta pro sententia Thomistarum.

Argumentum 1um. petitur ab auctoritate S. Thomæ, qui 1mo. in 3. cont. gent. c. 86. sic docet: *Res corporea est in aliquo sicut in loco secundum contactum quantitatis dimensivæ: res autem incorporea in alio quo esse dicitur secundum contactum virtutis, cum careat dimensivâ quantitate.* 2do. in 1. Sentent. Dist. 37. q. 3. a. 1. sic ait: *Relinquitur ergo, quod Angelus definiri vel determinari non possit ad locum aliquem, nisi per actionem vel operationem, &c.*

Resp. Scotistæ, potius Scoto hac in readhærendum esse; eò quod S. Thomæ

sententia, ipso Scoto teste, ab Universitate Parisiensi proscripta fuerit.

(*) Argumentum 2um. Substantia corporea ex vi suæ lineæ præcisè non est ratio formalis proximè fundans ubicationem in corporibus. Ergo nec substantia spiritualis in rebus corporeis. *conf. patet. Prob. ant.* Quia substantia corporea non tangit locum immediatè ratione sui, sed ratione quantitatis inter ipsam & locum mediantis. Ergo substantia corporea ex vi suæ lineæ non est ratio proximè fundans ubicationem in corporibus: ac proinde à pari substantia Angelorum non ratione substantiæ, sed solum ratione quantitatis virtutis erit immediatè in loco.

Resp. Quod ratio, cur substantia immediatè non tangat locum, alia non sit, nisi quia vestita est quantitate; hac enim amota jam per se ipsam immediatè continget locum.

Argumentum 3tium. Quidquid est in loco formaliter est in eo per contactum. Atqui per solam operationem transeuntem Angelus contingit locum. Ergo &c. *Maj.* constat de locato corporeo, quod esse nequit nisi per contactum loci, in quo locatur, & est expressa S. Thomæ sententia 3. cont. gent. c. 88. dicentis: *Quod est in loco aliquo modo contingit locum.* *Min. prob.* Non potest Angelus contingere locum per quantitatem.

(*) Nostræ ætatis Philosophi aperte demonstrant quantitatem neutiquam à corpore distinguì, sed esse ipsam illius essentiam. Undè tam Argumentum istud, quàm data ad illud Responsio nituntur falsò supposito.

citatem molis, cum ea careat, ergo solum per quantitatem virtutis, quæ nihil aliud est, quam virtus operativa.

Resp. Præter utrumque hunc contactum, alium insuper dari, qui habeatur per ipsam substantiam, quæ ratione suæ perfectionis potest esse immediata ratio tangendi locum. Præterea contactus ille tantum est metaphoricus; unde ad illum plus non requiritur, quam immediata rei corporeæ positio.

- 227 Argumentum 4tum. Quia sequeretur ex Scotistarum sententia, quod Angelus semper certum sibi locum vendicaret, nec posset in majore vel minori loco pro suo libitu existere. Atqui hoc est falsum. Ergo &c. *Prob. seq.* Substantia Angeli intra propriam lineam est quid invariabile; semper enim habet eandem perfectionem substantialem. Ergo si illa secundum se & antecederet ad operationem sit proxima ratio fundans ubicationem Angelicam, semper locum certum sibi vindicabit, nec poterit pro suo libitu in majore aut minori intra sphaeram suæ activitatis existere.

Resp. *Neg. seq.* Nam substantia Angeli non est illi ratio existendi in loco nisi ut applicata per actum imperii, aut voluntatis Angelicæ ad talem vel talem locum, sub qua ratione fundare potest ubicationem & præteritiam modò ad majorem, modò ad minorem locum.

§. II.

- 228 Proponuntur ac solvuntur Argumenta pro sententia Scotistarum.

Argumentum 1um. In S. Scriptura legimus, prius Angelos accessisse ad loca, quam in eis aliquid operarentur; nam Luc. 1. dicitur: *Misus est Angelus Gabriel ad Mariam, & ingressus ad eam dixit.* & Matth. 4. *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei, &c.* Ergo &c.

Resp. Thomistæ Angelos posse accedere ad locum dupliciter imò. per motum continuum, 2do. per motum discretum. Motus continuus est, in quo mobile per partes deserit terminum a quo, & per partes acquirit terminum ad quem sine intermedia quiete. Motus verò discretus est, in quo mobile deserit totum simul terminum a quo & immediatè post totum simul terminum acquirit. Jam, si Angelus accedat ad locum per motum continuum siue discretum, semper tamen est in loco, tam per quem transit, quam quem ultimato occupat per operationem. Undè cum S. Scriptura dicit, quod Angelus Gabriel accesserit ad Mariam, &c. debet intelligi de ingressu & accessu, qui in diversis Angelorum operationibus sibi invicem succedentibus & circa diversa loca elicitis consistit. Undè S. Damascenus ait; *Quia Angelus promittit ac citò pertransit, in variis locis operari dicitur.*

Inst. Prius est Angelum esse, quam operari, in loco corporeo. Ergo operatio virtualiter transiens non potest esse ratio formalis ubicationis Angelicæ. *Prob. ant.* Prius est Angelum esse, quam operari. Ergo à pari prius est eum esse in loco, quam operari in eo. Præterea antequam Agens operetur in passio, debet præpriori illi approximari. Atqui pro instanti approximationis nihil operatur, & tamen est in loco. Ergo &c.

Resp. *Diff. ant.* Prius est esse sumrum absolute, quam operari, *conc.* Sumrum in ordine ad locum, *subdiff.* in Agentibus corporeis, *conc.* in Agentibus spiritualibus, *neg. ant.* Licet enim prius sit Angelum esse, quam operari, inde tamen non sequitur, quod prius sit Angelum esse, quam operari in loco; quia est prius sic Deum esse, quam operari ad extrà, non est tamen prius Deum esse in creatura, quam operari in creatura.

Ad

Ad adam. prob. dicunt, quòd ratio adducta valeat quidem in agentibus corporeis; quia nimirum agunt per virtutem subiectatam in quantitate, & à loco dependentem; non tamen in agentibus spiritualibus, quorum virtus operativa non subiectatur in quantitate; quapropter in his approximatio concomitatur ipsam operationem; imo talis approximatio est ipsamet operatio Angeli: sicut enim anima corpus informando illi unitur, illudque tangit: ita Angelus operando in corpus illi approximatur, illudque tangit.

Dices. Si Angelus esset in loco per operationem ad extrà, existere posset absque omni loco; cum enim operatio ad extrà, sit libera, Angelus posset pro lubitu ab ea cessare. Atqui Angelus non potest existere absque omni loco; nam ens creatum existens dicit esse, quod sit alicubi, cum dicat esse limitatum. Ergo &c.

Resp. ad 1um. *Conc. maj. neg. min.*
Ad adam. *Neg. ant.* Ad 3^{ium}. *Dist. ant.*
Ens creatum existens dicit esse limitatum terminò essentiae, quæ est finita, *conc. terminò loci, neg. ant.*

229 Argumentum adam. Angelus est formaliter in loco per quantitatem virtutis, ut volunt Thomistæ. Atqui substantia Angeli præscindendo ab operatione est quantitas virtutis, ut docet S. Thomas 1. p. q. 42. a. 1. ad 1. ubi *Alia*, inquit, est quantitas virtutis, quæ attenditur secundum perfectionem naturæ vel formæ. Ergo Angelus formaliter est in loco per suam substantiam.

Resp. *Dist. maj.* Angelus est formaliter in loco per quantitatem virtutis, quæ sit contactiva loci, *conc. maj.* quæ præcise dicit magnitudinem perfectionis, *neg. maj.* & sic *dist. min. neg. conf.* Itaque quantitas virtutis, quæ essentialiter tribuitur Angeli essentiae, non potest esse

P. Cartier. Theol. Tom. IV.

ratio formalis ubicationis Angelicæ, cum non sit contactiva loci, locus autem absque contactu occupari non potest.

Argumentum 3^{ium}. In sententia Tho-²³⁰ mistica non potest explicari 1mo. quomodo Angeli sint in caelis. 2do. qua ratione animæ Sanctorum, qui ante Christi adventum obierant in limbo fuisse dicantur. 3^{tio} quomodo in deserto Egypti Dæmon Asmodæus ab Archangelo Raphaële alligatus fuerit. Siquidem omnes sunt, aut fuerunt sine actione.

Resp. Ad 1um. Angelos, cum perfecti sint rerum omnium corporearum administrationi, per aliquam operationem nonnihil conferre ad externum cœli empyrei ornam, quamvis ad huiusmodi operationis plenam notitiam pertinere non valeamus. Nec id mirum esse debet, cum ipsiusmet cœli empyrei qualitates nobis sint ignotæ. Ad alias Inst. Resp. eas non esse ad propositum, cum non loquantur de loco connaturali, sed violento; facile enim conceditur, quòd Angelus non per applicationem virtutis suæ sit in loco violento, sed solum per passionem ortam à causa efficiente.

Dices. Angeli custodes semper sunt prope suos clientes, & tamen credibile non est, quòd semper circa eos aliquid operentur. Ergo &c.

Resp. 1mo. Eos semper aliquid operari, vel continendo imaginationem, vel suggerendo bonas cogitationes, vel impediendo nociva.

Resp. 2do. Neg. Angelos custodes semper esse prope suos clientes, ut colligitur ex S. Thoma 1. p. q. 113. a. 6. ad 3. ita differente: *Angelus, licet interdum derelinquat hominem locò, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiam; quia etiam cum est in caelis, cognoscit quid circa hominem agatur, nec indiget morâ temporis ad motum localem, sed statim potest adesse.*

D d d d d d

Di-

Dices iterum. Animæ Beatorum, quæ sunt in cælo, non sunt ibi tanquam in loco violento, & tamen nihil operantur. Ergo &c.

Resp. Eas per mutationem quamdam instantaneam & discretam transeuntes de non esse in cælo ad esse in illo operari virtute qualitatibus gloriæ in cælo, in eodem instanti, quo in cælum recipiuntur. Unde de iis proportionaliter differendum est de Angelis.

- 231 Argumentum 4tum. Si Angeli sunt formaliter in loco per operationem, tunc vel per operationem transeuntem, vel per immanentem. Non secundum; quia operatio immanens tam præscindit à loco quam ipsa substantia: sed neque primum; quia operatio transiens non potest esse alicui ratio, quod sit verè & entitativè in loco reali: licet enim Sol operetur in terra, non tamen est ibi verè & entitativè secundum substantiam,

Resp. Angelos esse in loco per operationem non formaliter, sed tantum virtualiter transeuntem, Pro quo

Not. Duplicis generis operationem transeuntem in agentibus reperiri: una est formaliter talis, quæ nimirum realiter egreditur ab agente, & recipitur in passivo, ut calefactio recipitur in aqua; altera verò est tantum virtualiter talis, quæ formaliter manet in suo principio activo, unde dicitur formaliter immanens; producit nihilominus aliquem effectum in subiecto extraneo, & propterea dicitur virtualiter transiens; quia operatur in passivo, ac si esset formaliter transiens. Ex quo corrigit exemplum allatum de Sole; nam ille operatur in terra per operationem formaliter transeuntem; at verò Angelus per operationem tantum virtualiter transeuntem, quæ cum debeat contingere ipsum ei effectum in loco corporeo producendum, eo ipso etiam debet Angelum agentem ei-

dem loco formaliter præsentem & quodammodo unitum constituere.

Dices. Ratio essendi verè in loco debet inesse rei locatæ, ut constat in quantitate respectu corporum. Sed operatio transiens non inest Angelo, sed corpori moto, id est, illi corpori, circa quod est operatio. Ergo &c.

Resp. ut prius *Diff. min.* Sed operatio transiens formaliter non inest Angelo, *conc.* Virtualiter transiens, sita in imperio practico intellectus Angelici, de qua hic duntaxat est sermo, *neg. min. & conf.*

Inf. Angelus motor alicujus orbis habet totum illud cælum pro mobili sibi adæquato, & in toto illo cælo operatur; nec tamen est in toto illo cælo, aliàs simul esset in Occidente & Oriente, Ergo &c.

Resp. Angelum non operari in totum illud cælum immediatè, tam imediatione suppositi quam virtutis, sed tantum in unam partem, & hac mediante in alias hujus mobilis partes; & ideo in sola illa mobilis parte locatus dici debet Angelus, in qua reperitur imediatione suppositi.

Argumentum 5tum. Id, quod est in 232 loco per aliud, eodem modo est in loco ac illud, v. g. quia corpus est in loco fundamentaliter per quantitatem, sic, prout quantitas ipsa est in loco commensurativè, ita & corpus. Atqui operatio transiens Angeli est commensurativè in loco, cum sit materialis. Ergo etiam & ipse Angelus.

Resp. *Neg. min.* ejusque *prob.* Nam operatio Angeli, ut dictum, non est formaliter transiens. Ergo neque formaliter materialis; ac proinde commensurativè in loco esse nequit, sed tantum definitivè.

Inf.

Inst. Entitativa præsentia Agentis est conditio prævia ad actionem. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* In Agentibus corporeis, *conc.* In incorporeis, *neg. ant.* Ratio est; quia Agens corporeum agit per virtutem corpoream & materiale, quæ subiectatur in quantitate, & ab ea dependet. Unde sicut pro priori ad actionem supponit quantitatem ac contactum illius ad actum, ita etiam præsupponit entitativam præsentiam Agentis corporei in loco. At verò Agens immateriale, cum agat per virtutem immateriale, non supponit quantitatem virtutis nec contactum virtutis pro priori ad operationem; cum ipsamet operatio illius sit contactus virtutis, & consequenter Agens immateriale constituat in loco: unde necesse non est, ut præsupponat entitativam præsentiam Agentis incorporei.

Urg. Potest Angelus cessare ab omni operatione tum ob suam libertatem, tum ob denegatum à Deo concursum. Ergo saltem tunc non erit in loco dependenter ab operatione, sed potius à sola sua essentia.

Resp. In hoc casu Angelum nullibi fore, atque adeò in nullo loco positus, prout docet S. Thomas in 1. Sentent. dist. 37. q. 3. a 1. ad 4. ubi, *Hoc non reputo*, inquit, *inconveniens, quod Angelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet: nec est inconveniens, ut tunc nusquam sit, vel in nullo esse dicatur: sicut etiam non est inconveniens, quod nullo colore coloratus esse dicatur; sed hoc tamen non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit.*

Inst. Angelus cessans ab operatione in hoc cubili v. g. necesse alio transferens pla-

ne remaneret in hoc cubiculo, & ut indistans ab eo intuitivè à Deo videri posset. Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* Quia tunc tantum aptitudinaliter esset in hoc cubiculo ceu in loco, non autem actualiter, sicut ab eo non esset actualiter & positivè indistans; ac proinde ut talis à Deo intuitivè videri non posset.

Urg. (n) Substantia materialis, ablata quantitate, remaneret adhuc in loco. Ergo & substantia Angeli cessante omni operatione ad extrà. *Prob. ant.* Si Deus ab aqua existente in vase auferret quantitatem, tunc substantia aquæ remaneret in vase, non enim esset extra illud.

Resp. (o) Tunc aquam illam fore in universo tanquam partem in toto, ac proinde neque esset intra vas vel extra illud, sed solum haberet potentiam radicalem ad existendum vel intra vel extra illud. Quod si Deus postea aquam illam suæ naturæ relinqueret, equidem ex substantia illius resultaret nova quantitas intra vas, hoc tamen non ideo contingeret, quasi substantia aquæ antea in vase ceu in loco fuisset, sed ex eo duntaxat, quod suæ naturæ relicta exigeret recuperare priorem quantitatem, & consequenter præsentiam & ubicationem ad locum illum, quem antea replebat.

Dices: Deus ratione suæ immensitatis est præsens omnibus omnino rebus. Ergo Angelus aliquibus sic poterit ratione suæ substantiæ.

Resp. *Neg. ant.* Nam, inquiunt, Deus non ratione solius immensitatis, sed vel maximè ratione ipsius operationis virtualiter transiens est cunctis rebus intimè præsens.

D d d d d d 2

Di-

(*) Hæc omnia falsò laborant supposito, quasi verò substantia materialis & ejus quantitas distinguerentur?

(o) Ad ineptam objectionem inepta responsio.

Dices iterum: Humanitas Christi est formaliter præsens speciebus Eucharisticis. Atqui non est illis præsens per operationem. Ergo.

Resp. (p) Quòd quemadmodum substantia panis prius erat præsens sub speciebus propriis non tanquam in loco, nec per contactum dimensionis quantitatis, cum secundum se nullam habeat, sed solum per unionem formalem; ita etiam humanitas Christi est præsens speciebus Eucharisticis per formalem tantum unionem, non verò localem; nam vi conversionis substantiæ panis in ipsum speciebus Sacramentalibus formaliter unitur, non tamen localiter.

Dices denique: Si Deus de novo crearet Angelum, vel eum produceret vel intra vel extra mundum: si hoc, ergo erit in spatio seu loco imaginario: si illud, ergo erit præsens alicui corpori istius orbis, absque eo, quòd aliquid operetur. Ergo hoc ipso erit in loco.

Resp. Eo eventu Angelum neque intra neque extra mundum producendum esse quoad existentiam locatam, positò, quòd nihil operaretur, sed tunc esset existens nullibi tanquam in loco sive vero, sive imaginario.

- 233 Argumentum 6tum. Angeli ante vel extra mundum producti haberent eandem naturam easdemque facultates, quas nunc habent, ac proinde possent se movere localiter. Atqui tunc habere non possent operationem ad extra ob defectum corporum. Ergo &c.

Resp. Angelos solum in actu primo potentiam locò motivam habituros, non verò in actu secundo; sicuti si Deus defacto ad nihilum redigeret hominum corpora, animæ eorum vim conformativam nonni-

si in potentia, non autem actu, haberent.

Dices: Saltem tunc possent habere quemdam situm, per quem alii essent aliis propinqui, alii verò ab aliis distantes. At tunc hoc ipso essent in loco. Ergo &c.

Resp. *Neg. maj.* Nam situs non convenit Angelo nisi ratione loci, qui abesse supponitur. Præterea potest distinguì *Maj.* Essent aliqui aliis propinqui vel distantes negativè *conc.* positivè *neg. maj.* Dupliciter potest aliquid dici alteri propinquum imò. positivè, per realem nimirum ac positivam præsentiam in aliquo loco, in quo scilicet ponitur per rationem formalem essendi in loco. adò. negativè, quatenus nempe aliquid non magis dicit ordinem propinquitatis ad hunc, quam illum locum: hoc secundò modò dici potest Angelus propinquus vel indistans esse quoad suam substantiam ab alio Angelo.

Dices iterum: Propinquitatis & distantia æquè contradicторie opponuntur ac curvitas & rectitudo. Sicut ergo non potest dari linea, quæ non sit recta aut curva, ita non possunt esse duæ substantiæ inter se nec distantes nec propinquæ.

Resp. *Neg. parit.* Quia curvitas & rectitudo non sunt proprietates respectivæ, quemadmodum distantia & propinquitatis, hæ enim important quoddam genus comparationis inter extrema, ut sunt in loco, atque adeò, destructò omni locò corporeò, nulla potest dari positiva distantia vel propinquitatis, sed tantum negativa.

Urg. Saltem tunc essent Angeli Deo præsentes. Ergo.

Resp.

(p) Denud misera responsio, ut quæ substantiam panis quantitate, id est, propriâ essentia exuat.

Resp. *Diff. ant.* Essent Angeli Deo præsentes ratione ubicationis divinæ, in quantum scilicet Deus ipsorum *esse* quasi continua creatione conservaret, *conc.* ratione propriæ ubicationis. *neg. ant. &c.*

Inst. Effectus etiam ratione sui debet esse præsens suæ causæ. Ergo etiam *esse* Angelicum ut à Deo conservatum.

Resp. quod effectus esse debeat præsens suæ causæ eo genere præsentiæ, quod requiritur inter effectum & causam efficientem. Undè Angelus Deo præsens esset præsentiā causalitatis, non tamen præsentiā loci, eo proportionaliter modo, quo forma informans materiam debet illi esse præsens non localiter, quasi in illa esset tanquam in loco, sed tantum per informationem & causalitatem.

Dices: S. Thomas 3. p. q. 52. a. 2. in ②. docet aliquid posse esse in loco per suam essentiam seu substantiam. *Alio modo*, inquit, *dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam: & hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni.* Ergo etiam Angelus in loco ita esse poterit.

Resp. S. Thomam nullatenus velle, quod ipsa essentia seu substantia animæ sit ratio formalis essendi in loco, sed tantum quod anima Christi fuerit in inferno iustorum non solum per operationem causando in illis lumen gloriæ; sed etiam per suam substantiam, non tanquam per rationem formalem ubicationis, sed solum per id, quod habet rationem formalem essendi in loco sibi physicè unitam.

Inst. S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, c. 1. ait: *Angelum verè secundum naturam, seu secundum substantiam de loco mutari in locum* Ergo &c.

Resp. S. Ambrosium non velle, quod Angelus secundum naturam, seu secundum substantiam, tanquam per rationem formalem, moveatur de loco in locum; sed solum quod substantia Angeli etiam de loco in locum moveatur, quod ultro asserunt Thomistæ. Itaque juxta ipsos substantia Angeli est in loco *ut quod*, non tamen *ut quo*.

§. III.

Verior eligitur sententia.

214

Quamquam sequendo ductum imaginationis vix concipi possit, quod Angelus absque operatione in loco esse nequeat, relicta tamen imaginatione, quæ in spiritualibus seducit, sequendo ductum rationis facile quis concipiet, quod sicut, etsi non sit Imaginabile corpus nisi sub aliqua figura, possit tamen divinitus dari sine illa (q): ita, inquam, concipiet, quod dari possit aliqua substantia creata, quæ sit pars hujus universi, adque adeo in ipso existat tanquam in suo toto, & tamen defectu quantitatis (r) vel dimensionis, vel virtutis ipsius non sit alicubi tanquam in loco. Undè retinenda esse videtur S. Thomæ sententia, ac ejus oppositæ præferenda. Itaque

Contra Responsonem ad Argumen-
tum 1mum. §. I. ab auctoritate ejusdem S. Thomæ petitum est, quod hujusmodi Universitatis Parisiensis damnatio rursus ab Episcopo Parisiensi necnon pluribus in S. Theologia Magistris revocata fuerit. Stephanus namque Parisiensis Episcopus cum Decano, totoque Capitulo; item Guillelmus Archiepiscopus Viennensis S. Theologiæ Professor cum aliis viginti tribus Magistris in Theologia, nec-
D d d d d d 3 non

(q) Nostræ ætatis Philosophi tuerentur divinitus non posse dari corpus sine figura aliqua; quæ si ab ipso tollatur, tum illud in nihilum abire necesse est.

(r) Omne corpus necessarium est quantum; & quantitate in ipso deficiente, deficit & ipsum.

non triginta novem Baccalaureis in Theologia viris doctissimis eam damnationem annullarunt. vid. Wentzl. p. 3. de Aug. q. 1.

- 236 Contra Responſionem ad Argumentum adum. eſt; quia ex ea ſequereur, quòd ſubſtantia impediatur à ſua quantitate, ne immediatè tangat locum, quod abſurdum eſt; nam quod convenit alicui ſubſtantiae per ſe, nequit impediri ab ejus proprietate. Undè ſi quantitas impedit immediatum contactum ſubſtantiae corporeae ad locum, ſignum eſt ſubſtantiam illam non eſſe proximam rationem immediatè eſſendi in loco.

Confirm. Quando aliquid competit alteri per ſe, ab eo nequit oriri impedimentum, ne illud aſſequatur. Cùm igitur quantitas oriatur ex ſubſtantia materiali, ſic eſſe nequit impedimentum, quominus ſubſtantia immediatè contingat locum, ſi hoc illi per ſe competat.

- 237 Contra Responſionem ad Argumentum 3tium. eſt, quia quantitas virtutis, quæ tantum eſt ſecundum perfectionem ſubſtantiae, pertinet ad ordinem eſſendi.

Atqui quod pertinet ad ordinem eſſendi in rebus incorporeis, illud non habet de ſe connexionem cum loco corporeo, alioquin ei eſſet ſubjectum, utpote ab eo dependens, quod tamen non admittitur. Nec officit, quòd contactus ille, quo Angelus tangit locum, ſit metaphoricus; nam quamvis hujusmodi ſit, nihilominus tamen debet ſibi ſubordinare locum, quod fieri nequit per quantitatem virtutis, quæ eſt ſecundum perfectionem ſubſtantiae, ſed tantum per operationem virtualiter tranſeuntem.

Denique contra Responſionem ad ultimum Argumentum eſt, quia ſi per actum imperii intelligatur ratio formalis eſſendi in loco, tunc Adverſarii incident in ſententiam S. Thomæ; ſi verò dicatur, quòd hujusmodi applicatio per actum imperii ſe habeat ut conditio *ſine qua non*; tunc contrà eſt, quia non poteſt conditio *ſine qua non*, quantumcunque variabilis, manente cauſa formali invariata, producere diverſum effectum formalem; ſic niſi varietur intrinſecè noſtra quantitas, nunquam efficiet applicatio illius ut majorem vel minorem locum occupemus. Ergo &c. (s)

239 EXERCITATIO DECIMAQUARTA.

De voluntario indirecto, ſeu de omiſſione voluntaria ſine omni actu.

Ad Cap. 1. §. 2. num. 55. Tractatus I. Theol. Univerſ. Tom. 3.

Quæſtio volvitur inter Theologos an ſit poſſibilis libera omiſſio pura, hoc eſt, an voluntas poſſit aliquam actionem omittere voluntariè & liberè, quin actum aliquem poſitivum eliciat, qui omiſſionem illam ſeu ip-

(s) Hanc Thomiſtas inter & Scotiſtas de Angelo ad locum compararo controverſiam, etſi noſtro judiciò admodum inutilem, necnon falſis & abſurdis omnino principiis innixam, multaque inſuper verborum barbarie conſertam hic ex ſcriptionibus R. P. Germani Carrier noſtri p. m. atterere placuit, ut ſaltem curioſo fortè Lectori noſtro ſtylum, & methodum, quibus horum Scholaſticorum plerique vanas hujusmodi & inanes quæſtiones pertracare & exarare conſueverunt, exhiberemus.

ipsum libertatis exercitium constituit.

do statum, in quo non possit amare, puta volendo somnum.

§. I.

240 *Proponentur, ac solvantur Argumenta affirmantium possibilem esse omissionem liberam absque omni actu.*

Argumentum 1um. suppeditat nobis S. Thomas; nam 1. 2. q. 6. a. 3. ex professo inquit, utrum voluntarium possit esse absque omni actu; respondetque affirmative, necnon probat, ac deinceps objecta solvit. En illius verba: *Voluntarium potest esse absque actu, quandoque quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut cum vult non agere, aliquando autem & absque actu interiori, sicut cum non vult.*

Præterea q. 71. a. 5. sic concludit: *Unde verius dici potest, quod aliquod peccatum possit esse absque omni actu.*

Resp. AA. Angelicum Doctorem tantum velle, quod ommissio voluntaria possit quidem poni in homine sine omni actu, qui sit de illius essentia, & ei per se conjungatur, non tamen sine actu, qui ei conjungatur per accidens, seu qui sit causa vel occasio illius.

241 **A**rgumentum 2um. & fundamentale. Omne liberum est voluntarium. Atqui potest dari liberum sine omni actu positivo voluntatis. Ergo & voluntarium. *Major. constat. Minor. prob.* De ratione liberi libertate contradictionis est agere vel non agere. Atqui non agere potest haberi absque omni actu positivo voluntatis per solam actus suspensionem. Ergo &c.

Resp. Libertatem contradictionis haberi per hoc, quod voluntas possit agere vel non agere, id est, bonum amare, vel non amare, omittendo tamen amorem non purè sed actu positivo, sive nolendo amorem, sive volendo nolitionem amoris, sive volen-

Argumentum 3um. Voluntas prout 242 libera libertate contradictionis est indifferens per modum actus primi ad actum secundum & ejus omissionem. Ergo sicut per actum secundum illius indifferentia exercetur, & de actu primo reducitur formaliter ad actum secundum; ita etiam per omissionem determinari potest, & de actu primo suæ indifferentiæ transire ad actum secundum.

Resp. ut priùs, scilicet, quando dicitur voluntatem esse indifferentem ad actum & ejus omissionem, sensum non esse, quod sufficiat indifferentia ad liberum exercitium & ad negationem illius; sed ad exercitium liberum circa esse hujus actus, nimirum amoris, ut effectus: & quia esse & non esse amoris sunt contradictoria, hinc talis oppositio dicitur libertas contradictionis, non obstante, quod præsupponatur actus, qui sit causa illius omissionis.

Argumentum 4um. Nulla apparet 243 implicancia, quin possit voluntas circa objectum creatum sufficienter proponitum nullum elicere actum, neque positivè volendo, neque positivè nolendo, sed negative se habendo. Atqui hujusmodi non agere erit voluntarium, cum non minus liberum sit voluntati ipsum non agere, quam agere. Ergo &c.

Resp. Ex eo implicanciam esse, quia voluntas nequit esse absque omni actu. Unde hoc ipso, quod suspendat actum circa unum objectum, necessariò elicere debet actum circa aliud objectum; qui actus, cum impossibilis sit cum actu præcepto, suspensio ipsa actus præcepti dicitur voluntaria indirectè ex actu positivè impossibili cum actu præcepto.

Argumentum 5um. Urgente præcepto dilectionis Dei potest quis advertens suam obligationem eliciendi eum actum, suspendere omnem actum, quo vel

vel præceptum impleat, vel præcepti impletionem impediatur. Atqui tunc omiffio hæc erit peccaminosa; confequenter voluntaria & libera. Ergo &c. *Maj.* constat ex libertate voluntatis, quæ ratione dominii, quod habet in suos actus, potest aliquem actum elicere, vel nullum omnino.

Verum Argumentum hoc non differt à priori, unde ad illud eadem est Responsio. Resp. præterea in casu Argumenti voluntatem non posse suspendere omnem actum voluntarium, sed à fortiori debere tunc elicere actum aliquem non quidem hunc aut illum determinatè, sed aliquem actum vagè & indeterminatè, circa aliquod objectum, qui actus erit occasio illius omiffionis. Addunt non esse inconueniens, quod voluntas sit determinata ad eliciendum actum vagè, & nihilominus sit libera ad quemcunque actum in particulari.

§. II.

245 Proponuntur ac solvuntur Argumenta negantia possibilem esse omiffionem liberam absque omni actu.

Argumentum primum. petitur ab auctoritate S. Thomæ hic q. 21. a. 5. dicentis: *Si intelligatur in peccato omiffionis illud solum, quod per se ad rationem peccati pertinet, est sine omni actu exteriori, vel exteriori; si verò in peccato omiffionis intelligantur cause vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omiffionis aliquem actum esse.* Sensus est huius textus, quod licet omiffio quæ talis ex natura omiffionis non requirat aliquem actum sui constitutum, requiratur tamen aliquis actus ex parte operantis ad hoc, ut ipsi sit voluntaria, qui actus sit causa vel occasio voluntariæ omiffionis.

Ante Resp. Not. ex eodem S. Doctore loc. cit. plerumque, non tamen semper, contingere, quod in peccato omiffionis seu voluntaria omiffione invenia-

tur aliquis actus positivus, qui sit causa vel saltem occasio omiffionis voluntariæ, ut cum quis tempore, quo obligatur audire Sacrum, velit ludere aut dormire, qui actus positivus, scilicet lusus vel somnus, est causa & occasio, propter quam omittitur Sacrum. Quando ergo huiusmodi actus positivus intervenit, tunc etiam libenter conceditur omiffionem illam voluntariam absque actu non esse; verum de hoc non procedere videtur præsens quaestio, sed de illo solum, an scilicet pura actus omiffio, id est, talis, quæ neque causam neque occasionem omittendi habet, possit esse voluntaria? Et de hoc loquitur prior pars textus è S. Thoma adducti: *Si intelligatur in peccato omiffionis id solum, &c.* ubi aperte mox dicta confirmat. Unde in forma

Resp. conc. textum. neg. tamen ejus explicationem, & conf. Longè clariùs rem explicat S. Thomas, cum loc. cit. subjungit: *Unde verius dicendum est, quod aliquod peccatum præstet esse absque omni actu.*

Argumentum 2dum. Quod procedit à voluntate, procedit per actum voluntatis. Atqui voluntarium procedit à voluntate, prout priùs dictum, Ergo &c. *Subst.* Sed quod procedit à voluntate per actum voluntatis, non potest esse à voluntate sine actu voluntatis. Ergo voluntarium non potest esse sine actu voluntatis.

Ad hoc Argumentum respondet ipse S. Thomas q. 6. a. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod voluntarium dicitur non solum quod procedit à voluntate directe sicut ab Agente, sed etiam quod est ab ea indirectè sicut à non agente.* Hinc in forma

Resp. *Dist. maj.* Quod procedit à voluntate directe tanquam à voluntate agente, &c. *cont.* Quod procedit indirectè tanquam à voluntate non agente, &c. om.

omnem actum suspendente, &c. *neg. maj.* &c.

Inst. 1mo. In tantum aliquid est voluntarium, in quantum est volitum, cum voluntarium sit objectum voluntatis. Atqui nihil est volitum sine actu voluntatis. Ergo etiam nihil est voluntarium sine actu voluntatis.

Resp. Dist. maj. ut prius. In tantum aliquid est voluntarium directe, in quantum est volitum, *conc.* In tantum aliquid est voluntarium indirecte, in quantum &c. *neg. maj.* &c. Voluntarium indirecte, seu quod habetur per suspensionem actus non est quid volitum, sed est quid non volitum, quod proinde, ex dictis, haberi potest sine actu voluntatis.

Inst. 2do. Hinc sequeretur, quod non velle esset voluntarium. Atqui hoc est falsum; non velle enim facit involuntarium. Ergo.

Resp. Neg. min. & ejus prob. vel Dist. Non velle positive, id est, nolle facit involuntarium, *conc.* Non velle negative, *neg. min.* Vel iterum aliter. *Dist.* Non velle facit involuntarium id, quod est contra illud *non velle, conc.* Facit involuntarium id, quod est secundum illud *non velle, neg. min. &c.* Equè enim voluntarie possumus non velle, quam velle, prout aperte docet S. Thomas q. 71. a. 5. ad 2 ubi ait: *Dicendum, quod aliquid dicitur voluntarium non solum, quod cadit super ipsum actum voluntatis, sed quia in voluntate nostra est, ut fiat, vel non fiat. Unde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, in quantum in potestate hominis est velle & non velle.*

Inst. 3cio. Quod voluntario contradictorie opponitur, illud non est voluntarium, sicut quod Albo contradictorie opponitur, non est Album; aliàs contradictoria verificarentur de eodem; id enim foret voluntarium & non voluntarium, idè quoque esset album & non album. Atqui non velle contradictorie opponitur voluntario. Ergo &c. *Prob. min.* Non velle contradicto-

rie opponitur ipsi velle. Sed velle est voluntarium, cum sit à voluntate cum cognitione. Ergo &c.

Resp. conc. maj. & Dist. min. Sed non velle independenter à cognitione & voluntate. contradictorie opponitur voluntario, *conc.* Non velle dependenter à cognitione & voluntate contradictorie opponitur voluntario, *neg. min.* Voluntarium, ex dictis, est, quod dependet à voluntate cum cognitione. Ergo ejus contradictorium seu non voluntarium est id, quod non dependet à voluntate, &c. Hinc ad æquivocationem cavendam notandum est, quod aliquid possumus non velle dupliciter: uno modo non volumus id, cujus ne quidem cognitionem habemus, seu quod nobis inficiis sit aut factum est, & sic est, non voluntarium, velut adulterium Davidis, decollatio Joannis, &c. Altero modo non volumus id, quod scienter & voluntarie omittimus, prout in nostro casu contingit; & sic non velle est voluntarium.

Inst. 4to. Velle & non velle sunt contradictoria, etiam si utrumque à cognitione & voluntate dependeat. Ergo si unum est voluntarium, alterum non erit voluntarium. *Subst.* Atqui velle est voluntarium. Ergo non velle est non voluntarium. *Resp. conc. ant. & neg. conf.*

Argumentum 3tium. Voluntatem 247
omittere aliquid liberè, est illud omittere per propriam sui determinationem, sive per electionem; in hac enim determinatione & electione situm est exercitium libertatis. Atqui hæc determinatio & electio est actus. Ergo voluntas nihil potest omittere sine actu.

Resp. Dist. maj. Voluntatem omittere aliquid liberè, est illud omittere per propriam sui determinationem vel directam vel indirectam, *conc.* semper directam *neg. maj. & Dist. min.* Determinatio directa est actus, *conc.* indirecta, *neg. min.* Directa est, quando voluntas se positive determinat ad aliquid; Indirecta verò, quando non se

Eeeeeee

ad

ad unum directè determinando eo ipso se ad ejus omissionem determinat. In ejusmodi autem determinatione, ut per se patet, non est actus.

- 248 Argumentum 4um. Si ommissio pura actus sine omni voluntatis actu esset voluntaria, tunc etiam peccatum posset esse absque omni actu voluntatis. Atqui hoc est falsum. Ergo &c. *Prob. min.* Si peccatum posset esse absque omni actu, tunc ille peccaret, qui cessaret ab actu debito & præcepto, v. g. ab auditione Missæ, atque sic, nisi quis semper audiret Missam, semper peccaret. Atqui hoc esset absurdum. Ergo &c.

Resp. S. Thomas hic q. 71. a. 5. ad 3. his verbis: *Dicendum, quod peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmativo, quod obligat semper, sed non ad semper; & ideo solum pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmativum obligat.* Unde in forma

Resp. Neg. min. ad ejus *prob. Diss. maj.* Si peccatum posset esse absque omni actu, tunc peccaret, qui ab actu præcepto cessaret, quamdiu & in quantum præceptus est, *conc.* quamdiu & in quantum non amplius est præceptus, *neg. maj. &c.*

- 249 Argumentum 5um. Si peccatum potest esse voluntarium absque omni actu, tunc poterit quis peccare nihil agendo. Sed non potest quis peccare nihil agendo. Ergo &c. *Prob. min.* Non potest quis mereri nihil agendo. Ergo nec demereri.

Resp. Neg. min. ad ejus *prob. Neg. cons. & parit.* Disparitatem assignat S. Thomas loc. cit. quòd plura requirantur ad bonum, quàm ad malum; nam bonum contingit ex integra causa, malum autem ex quolibet defectu: hinc potest quis peccare sive faciendo quod non debet, sive non faciendo quod debet; sed meritum non potest esse, nisi quis faciat quod debet, aut quod

meritorium est. Unde ad meritum requiritur, ut honestas ipsa objecti intendatur propter se, alias enim non est actus virtutis, nec consequenter meritorius, quia virtus ex Aristotele est propter ipsam honestatem; nequit autem honestas objecti intendi propter se, nisi per actum positivum. E contra ad demeritum non est opus, ut malitia ipsa objecti intendatur; sed sufficit, si tantum prævideatur, & non impediatur per productionem actus debiti, &c.

Argumentum 6um. Si voluntarium potest esse absque omni actu, tunc posset fieri transitus a contradictorio ad contradictorium absque ulla mutatione. Sed hoc est falsum, cum ipse transitus a contradictorio ad contradictorium sit mutatio ex Philosophicis. Ergo &c. *Prob. maj.* Posset homo per solam omissionem ex non peccatore fieri peccator absque ulla sui mutatione; ut si quis currente præcepto de audienda Missa Sacrum non audiat; sic enim erit peccator per solam omissionem Sacri, qualis tamen per eandem Sacri omissionem ante præcepti obligationem non fuerat. Atqui sic fieret transitus a contradictorio ad contradictorium, nimirum a non peccatore ad peccatorem absque ulla mutatione; in utroque enim casu homo est non agens. Ergo &c.

Confirm. ex communi Philosophorum axiomate: *Idem manens idem, semper facit idem.* Atqui in utroque casu homo manet idem, scilicet omittens seu non agens. Ergo in utroque casu facit idem. *Subst.* Atqui in primo casu non facit peccatum. Ergo nec in secundo; vel si in secundo, ergo & in primo.

Resp. Ad Argumentum Neg. maj. ad ejus *prob. Diss. maj.* Posset homo per solam omissionem ex non peccatore fieri peccator absque ulla sui mutatione physica, *conc.* Absque mutatione morali, *neg. maj.* Licet homo entitativè & physicè non

non

non mutetur, cum in genere naturæ idem homo permaneat; attamen per ejusmodi omissionem liberam mutatur moraliter seu in genere moris, in quantum nempe ex iusto mutatur in peccatorem.

Ad Confirm. eodem modo *Dist. min.* Atqui in utroque casu homo manet idem entitativè & physice, *conc.* moraliter, *neg. min.*

251 Argumentum 7mum. Exercitium libertatis debet esse vitale, cum dependeat à potentia vitali. Atqui pura ommissio non est vitale libertatis exercitium, nisi fiat cum actu positivo voluntatis. Ergo &c. *Prob. min.* Exercitium libertatis essentialiter est motus ab intrinseco, sed hic motus non salvatur per puram omissionem, nisi hæc fiat cum actu positivo voluntatis. Ergo &c.

Resp. *Dist. min.* Sed pura ommissio non est vitale libertatis exercitium directum, nisi fiat cum actu positivo voluntatis, *conc.* Non est vitale libertatis exercitium indirectum, nisi fiat cum actu positivo voluntatis, *neg. min.* Exercitium ergo vitale libertatis positivum & per operationem elicitedum non potest esse absque omni actu positivo, bene tamen exercitium suspensivum actûs, & cujus ratio habetur per liberam non operationem. Ad *prob.* ejusdem *min.* pariter *Dist. maj.* Exercitium libertatis essentialiter est motus ab intrinseco vel directus, vel indirectus, *conc.* semper directus, *neg. maj.* Ad hoc, ut quid dicatur moveri ab intrinseco, sufficit, quod à suo principio, à quo fieri vel non fieri liberè potest, liberè fiat vel non fiat, quod est indirectè moveri ab intrinseco; sicut ad hoc, ut quid dicatur voluntarium juxta S. Thomam sufficit, quod sit in nostra potestate, ut fiat vel non fiat; nam etiam voluntarium requirit motum ab intrinseco, ut ex ipsa definitione illius constet.

Inst. 1mo. Pura ommissio quæ talis non indiget motu intrinseco, cum illa etiam dari possit sine isto. Ergo frustra dicitur indirectè moveri ab intrinseco.

Resp. *Dist. ant.* Pura ommissio quæ talis præcisè, cujus nulla omnino habetur advertentia, non indiget motu intrinseco, *conc.* Pura ommissio ex advertentia rationis, ex libera electione, & ex indirecta saltem determinatione proveniens, non indiget motu intrinseco, *neg. ant.*

Inst. 2do. Ommissio, quæ habetur sine advertentia, & sine electione, non differt nec est diversa ab ea, quæ habetur ex advertentia & electione. Ergo si illa non provenit à motu intrinseco, neque hæc ab eo proveniet.

Resp. *Dist. ant.* Non differt physice & in ratione omissionis præcisè, *conc.* Non differt moraliter & in ratione omissionis liberæ, *neg. ant.* Per priorem homo semper manet idem; per posteriorem verò potest mutari, & ex iusto fieri peccator; unde apparet diversitas inter utramque.

Argumentum 8vum. Tunc non datur 252 pura ommissio libera, quando pura ommissio non procedit à potentia libera. Atqui pura ommissio non procedit à potentia libera. Ergo &c. *Maj.* patet ex dictis. *Min. prob.* Tunc pura ommissio non procedit à potentia libera, quando non datur potentia ad puram omissionem. Atqui non datur potentia ad puram omissionem; nam potentia datur ad actum, non ad omissionem; ad hanc enim nullâ opus est potentia. Ergo &c.

Resp. *Neg. min.* Ad ejus *prob. Dist. min.* Atqui non datur potentia ad puram omissionem simpliciter, *conc.* Ad puram omissionem voluntariam. *neg. min.* Ad omissionem ergo simpliciter talem, seu quatenus præcisè ommissio est, non requiritur potentia, cum illa possit haberi sine

Eeeeeee 2 hac:

hac: sed ad omissionem voluntariam & liberam requiritur hujusmodi potentia, utpotè sine qua ommissio nec voluntaria esset nec libera. Præterea in tantum ommissio est libera, in quantum est à potentia agendi id, quod omittitur: ergo potentia liberè omittendi est simul potentia agendi, adeoque tam actus, quam ommissio ab eadem libera potentia dependet.

- 253 Argumentum 9num. Sicut se habet potentia cognoscitiva ad intelligere & non intelligere, sic se habet potentia volitiva ad agere & non agere. Atqui potentia cognoscitiva sic se habet ad intelligere & non intelligere, ut primum duntaxat dependeat à potentia cognoscitiva, non autem secundum. Ergo &c.

Resp. *Neg. maj. & parit.* Disparitas est, quia potentia cognoscitiva est potentia necessaria; omnis autem potentia necessaria ad unum duntaxat contradictionum terminatur, ut patet in potentia visiva, auditiva, olfactiva, &c. At verò potentia volitiva libera est, quæ proinde in utramlibet contradictionis partem tendere potest; undè tam actio, quam non actio ab ea dependet.

- 254 Argumentum 10num. Nunquam exercetur libertas, nisi quando potentia libera reducitur ad actum. Atqui hoc ipso, quòd potentia reducatur ad actum, libertas non exercetur sine actu. Ergo &c.

Resp. *Diff. maj.* Nunquam exercetur libertas, nisi quando potentia libera reducitur in actum vel faciendum vel omittendum, *conc.* nisi quando præcisè reducitur in actum solummodo faciendum, *neg. maj.* vel aliter Resp. *transf. maj. neg. min.* nam tunc potentia libera dicitur redigi in actum, quando liberè exercet id, cuius est potentia: sed potentia libera non tantum est potentia ad agendum, sed etiam ad non agendum; ergo potentia libera redigitur in

actum non tantum quando liberè agit, sed etiam quando liberè non agit; & consequenter potest libertas saltem indirectè exerceri, quin aliquis actus positivus à voluntate eliciatur.

Argumentum 11num. Voluntarium liberum non potest salvari in solo actu primo, cum actus primus non minus sit principium involuntarii quam voluntarii. Ergo ad voluntarium necessariò requiritur actus secundus. *Subj.* Atqui implicat actus secundus voluntatis sine actu voluntatis. Ergo &c.

Resp. 1mo. Cum actus primus nihil aliud sit, quam pura potentia, ideò actus secundus erit exercitium hujus potentia: quoniam ergo ex dictis exercitium voluntarii liberi non solum in operatione sed etiam in omissione consistit, hinc etiam actus secundus non solum in operatione, sed etiam in pura omissione salvabitur.

Resp. 2do. in forma. *Diff. conf.* Ergo ad voluntarium necessariò requiritur actus secundus, vel in operatione, vel in omissione consistens, *conc.* tantum in operatione consistens, *neg. conf.* Sic etiam *Diff. Subj.* Implicat actus secundus positivus & directus sine actu voluntatis, *conc.* Omissionis & indirectus, *neg. subj.*

Argumentum 12num. Voluntas libera aliter se debet habere in actu secundo, quam se habuerit in actu primo, cum ipse actus secundus aliter se habeat, quam actus primus, cum ille sit pura potentia, hic verò exercitium potentia: Atque per puram omissionem non aliter se habet in actu secundo, quam se habuerit in actu primo. Ergo &c. *Prob. min.* Jam erat illa ommissio in actu primo, quæ est in actu secundo, neque hæc diversa est ab illo. Ergo per puram omissionem non aliter se habet in actu secundo, quam se habuerit in actu primo; adeoque debet aliquid positivum assignari, ratio-

ne cuius voluntas dicatur se aliter habere, & exercere suam causalitatem.

Resp. *Neg. min.* Ad ejus prob. *Neg. ant.* Nam omisso in actu primo nec voluntaria nec libera fuit, qualis tamen est in actu secundo; unde hæc ab illa est moraliter diversa.

257 Argumentum 13^{ium}. Omne voluntarium vel est actuale, vel virtuale. Atqui neutrum potest esse absque actu voluntatis; nam actuale per se includit actum voluntatis, & virtuale fundatur in actu. Ergo &c.

Resp. *Neg. min.* ad ejus prob. Resp. Voluntarium actuale directum & in operatione consistens per se includere actum voluntatis, non verò voluntarium actuale indirectum, quod per solam omissionem habetur.

258 Argumentum 14um. Pura omisso actus præcepti vel est peccatum, vel non est peccatum: si non est peccatum, tunc non est solo defectu voluntarii; nam voluntaria omisso actus præcepti est peccatum. Si autem est peccatum, vel est originale, vel actuale, istud enim dicitur ab actu. Ergo pura omisso actus præcepti semper erit cum actu.

Resp. Talem omissionem esse peccaminosam, & reduci ad peccatum actuale. Rationem contrariam *Dist.* Peccatum actuale dicitur ab actu vel facto, vel omisso, *con.* dicitur semper ab actu facto, *neg.*

§. III.

259 *Verior sententia eligitur.*

Primæ sententiæ subscribimus, quia magis est de mente S. Thomæ. Ambo enim ejus testimonia Argumentò 1mo. relata ita sunt efficacia, ut vis eorum per subnexam responsum nequaquam infirmetur. Nam

Contra eam est; quia S. Thomas, postquam in 2. sent. dist. 35. q. 1. a. 3.

retulisset sententiam aliquorum dicentium, quod in peccato omissionis semper oporteat aliquem actum esse, sic ait; *Hæc opinio non videtur necessitatem habere, cum enim voluntas libera sit, nec ad aliquid faciendum vel non faciendum determinetur, potest hoc modò prætermittere aliquid, quod ejus contrarium non velit, nec de ejus contrario cogitet, nec etiam de aliquo alio, quod sit per se impedimentum ejus, quod facere tenetur.* Vult ergo S. Thomas, quod non sit necesse ad hoc, ut omisso sit voluntaria, ut ponatur aliquis actus etiam solum per modum causæ & occasionis; atque adeo non subsistit Responso.

Præterea in 2. ad Annibald. dist. 35. q. unic. a. 2. ad 2. sic ait: *Omissio non de necessitate voluntaria dicitur propter voluntatis actum; sed propter hoc, quod in voluntatis potestate consistit.* Atqui juxta Adversarios tantum esset voluntaria propter quemdam voluntatis actum, scilicet propter actum, qui se habeat per modum causæ & occasionis omittendi. Ergo &c.

Contra Responsum ad Argumentum 26° adum. est 1mo. Quia voluntas non solum libera est libertate contradictionis in actibus externis, sed etiam internis, ut docet S. Thomas suprà laudatus. Ergo ita poterit omittere actum amoris, ut nulum exerceat actum nolitionis; alioquin si necesse sit actum hujusmodi internum elicere, hoc ipso non erit libera libertate contradictionis in suis actibus internis.

Contrà est 2do. Voluntas humana est libera per ordinem ad quemlibet actum humanum; consequenter potest in oppositum contradictorium cujuslibet actus humani ferri. Atqui oppositum contradictorium cujuslibet actus humani est pura omisso. Ergo voluntas, quatenus est libera libertate contradictionis, potest in puram omissionem ferri.

¶ ¶ ¶ ¶ ¶ 3

Con-

261 Contra Responſionem ad Argumentum 3tium. eſt, quia ex mente S. Thomæ, præſertim cit. q. 71. a. 5. omiſſio taliter eſt voluntaria & libera ratione ſui, quod actus voluntatis per accidens ſe habeat ad illam. Cum, inquit, *per accidens, & præter intentionem ex cauſa vel occaſionis circumſtantia peccatum omiſſionis ſequi contingat, iudicium autem de rebus ſecundum illud, quod eſt per accidens furvi non debeat; verius dici poteſt aliquod peccatum abſque omni actu eſſe poſſe*; alioquin enim ad eſſentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus & occaſiones circumſtantes. Atqui ſi actus voluntatis eſſet quid connotatum & prærequiſitum per ſe ac eſſentiale ad omiſſionem voluntariam, tunc non poſſet dici per accidens ſe habere ad illam, ſicut nemo dicit, quod intentio ſe habeat per accidens in ordine ad electionem vel principium ad actum vitalem, &c. Deinde ſi actus voluntatis eſt quid connotatum & prærequiſitum per ſe ac eſſentiale ad omiſſionem voluntariam, & tantum per accidens ſe habet ad illam, tunc malè diceret S. Thomas, quod omiſſio voluntaria poſſit eſſe abſque omni actu, ſed potiùs oppoſitum dici deberet. Præterea datò, quod omiſſio voluntaria eſſe nequeat ſine actu, qui ei conjungatur per accidens, tunc hoc ipſo rectè inferitur veriorẽ eſſe ſententiam noſtram, necnon ad mentem & doctrinam S. Thomæ magis conformem: Nam Adverſarii dicunt, quod repugnet dari voluntarium ſine actu, ſeu dari puram omiſſionem; quia in omiſſione voluntaria ſemper intervenit cauſa vel occaſio omittendi; è contrà S. Thomas docet, quod, licet *ex cauſa vel occaſionis circumſtantia peccatum omiſſionis ſequi contingat* nihilominus verius dici poteſt *aliquod peccatum abſque omni actu eſſe poſſe*. Ergo &c.

262 Contra Responſionem ad Argumentum 4tum. eſt, quia ex nulla parte hæc apparet implicancia: nam ea vel eſſet ex

parte objecti, vel ex natura ipſa voluntatis, quæ abſque actu eſſe nequit: non ex parte objecti; quia nullum obiectum in particulari neceſſitat voluntatem ad exercitium actus, niſi ſolus Deus clarè viſus: non ex natura ipſa voluntatis; quia voluntas non minus eſt libera ad non operandum, quàm ad operandum; ergo, quantum eſt ex natura ipſius voluntatis, poterit ipſa ab omni actu ceſſare. Præterea ſi voluntas neceſſitaretur ab intrinſeco ſeu ex propria natura, tunc hoc ipſo neceſſitaretur ab Authore naturæ. Atqui Deus non neceſſitat voluntatem ad cauſam vel occaſionem peccandi. Ergo &c.

Denique contra Responſionem ad 163 ultimum Argumentum eſt; quia, quamvis voluntas ſimul occupetur in aliquo actu, quando omittit actum præceptum v. g. dilectionis, fieri tamen poteſt, quod ille actus omnino ſit diſparatus, & cum actu præcepto nullam habeat incompoſſibilitatem; quo caſu ſolum materialiter ſe habet ad omiſſionem, atque illius cauſa aut occaſio eſſe nequit. Sic in caſu, quo Sacerdos v. g. videns aliquos ſubmergi, ipſos abſolvere negligit, aſpectus ſubmerſionis eorum non eſt cauſa vel occaſio omiſſionis, cum utraque ſit compoſſibilis cum actu oppoſito. Ergo ſaltem in tali caſu omiſſio voluntaria & peccaminofa egreditur à voluntate ſine aliquo actu, ratione cujus dici poſſit voluntaria; conſequenter erit pura omiſſio.

Neque dicas, in hoc caſu non deſſe aliquem actum internum voluntatis, amorem ſcilicet boni proprii, ratione cujus voluntas omittit actum præceptum; quia voluntas in ſuo libero exercitio egredi potest limites ſui objecti, quod eſt bonum.

Nam contrà eſt; quia hoc quidem probat, quod Sacerdos huiusmodi omiſſo-

sionem apprehendere debeat ut bonam, & per eam transferri à statu indifferentiæ ad exercitium omissionis, quod fieri potest absque eo, quod aliquem actum

positivè eliciat; ad hoc enim plus non requiritur, quàm ut in tali homine dominetur philautia per modum habitus (*).

264 EXERCITATIO DECIMAQUINTA.

De Auctoritate Ecclesiæ in definiendis questionibus Facti, an videlicet fallibilis sit vel infallibilis.

Ad Cap. 3. §. 2. n. 232. Tractatus 3. Tomi 1. Theologiæ Universalis

IN hac exercitatione utilem ac Theologiæ Candidato necessariam exhibemus Ideam, quid nempe circa definitiones aut Constitutiones Ecclesiæ in questionibus Facti sive à Conciliis Oecumenicis, sive à Romano Pontifice emanatas sentiant Doctores.

§. I.

265 *Quædam pro majore eorum omnium, qua circa hanc questionem proponi solent, intelligentiâ præmittuntur.*

Sciendum est imò, questiones, quas Ecclesiæ suò judiciò definire potest, duplicis esse generis, nempe *Juris & Facti*. Questiones Juris apud Theologos dicuntur eæ, in quibus attenditur præcisè ad veritatem aut falsitatem do-

ctrinæ in materia fidei vel morum sine ullo respectu vel ad Auctorem, qui doctrinam illam tradidit, vel ad librum, undè extracta est; vel sunt eæ, quæ ex solo Jure divino solvi possunt, hoc est, quæ ex Scriptura vel Traditione, in quibus est Jus fidei nostræ, decidi possunt.

Questiones verò Facti dicuntur illæ, quæ ex Jure divino, seu quæ ex Scriptura, vel ex Traditione solvi non possunt. Sic si v. g. quæatur, *an Christus sit creatura*, est questio juris, quia ex Jure divino, hoc est, ex Scriptura & Traditione resolveri potest: si verò quæatur, *An Arius dixerit Christum esse creaturam*, est questio Facti, quia ex Jure divino seu ex Scriptura & Traditione solvi nequit.

Hic nobis sermo non est de questionibus Juris: supponimus enim contra Hæreticos, Ecclesiam, cum sit *columna & fir-*

(*) Hic addere placet ea, quæ de hac controversia in Theologia nostra cit. c. 1. §. 2. n. 55. Tract. 1. Tom. 3. atteximus in hæc verba: *Hæc etiam pertinet jejuna & sterilis illa questio, quam movent aliqui; an videlicet possit dari omisso pura, qua tamen libera sit? Sed philosophica hæc questio tempus nostrum absumere non debet. Satis est Theologo circa eam scire, quod ex hypothesis, quod datur talis pura omisso libera respectu alterius a?rius, qui rationem habes præcepti, ipsa verum peccatum sit: quia est virtuale & interpretativum libertatis exercitium, adeoque interpretativè voluntaria. Nam si posuisti omnibus ad agendam requisitis voluntas abstinet ab omni actû, tunc liberi non vult, liberi non agit, ac perinde se habet ac si posuisti nollet, & posuisti vellet non agere, &c. idcirco precat,*

firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. sitque *suprapetram* solidissimam fundata, Matth. 16. *adversus quam porta inferi non prevalebunt.* in hujusmodi quæstionum decisionibus errare non possit. Unde tota difficultas inter Catholicos Doctores versatur circa quæstionem Facti.

- 266 Sciendum est 2do. Quæstiones Facti duplicis esse generis; aliz enim sunt Facti personalis, in quibus tantum agitur de personis sine ullo ad doctrinam in materia Religionis respectu; ut si quis e. g. in Ecclesiastica dignitate constitutus crimen commiserit, propter quod deponi debeat, &c. Aliz sunt quæstiones Facti dogmatici, in quibus agitur vel de auctoritate alicujus doctrinæ in materia Religionis; vel de libro, in quo doctrina illa continetur; vel de sensu proprio propositionis, quæ ex libro desumitur, &c.

Dicuntur autem Dogmatica, non quasi sint aliquid revelatum à Deo, saltem immediate, sed quòd connexionem habeant cum dogmate seu cum doctrina ad fidem aut ad mores pertinente.

Porro quæstio in præsentia rerum non versatur circa facta merè personalia; seu de factis puris & particularibus, ut aliqui vocant: constat enim Ecclesiam in ejusmodi factis non esse infallibilem; quia nimirum de illis judicat tanquam Societas humana, nititurque in talibus judiciis testimonio hominum errori obnoxiorum; & si interdum in iis sciendis erret, hujusmodi error ei nequaquam nocere potest. Unde præsens controversia tota est circa facta dogmatica; atque hic indagatur duntaxat, an Ecclesiæ Judicium in quæstionibus Facti dogmatici sit infallibile.

- 267 Sciendum est 3tio. Facta dogmatica rectè dividi posse in duas species. Primæ species sunt, quæ cum Jure seu Fide ita necessariò connexa sunt, ut ex horum

negatione sequatur negatio Juris seu Fidei. Hujusmodi sunt Canonicitas Scripturæ, item Oecumenicitas Concilii: hinc si quis quærat, an Scriptura nobis per Ecclesiam proposita sit Canonica, hæc quæstio est quæstio Facti cum Jure necessariò connexi; quia, eo Facto negato, sequitur negatio Juris; negatò enim, quòd hæc Scriptura sit Canonica, sequitur negatio Juris seu Fidei in hac Scriptura contentæ. Sic pariter, si quis quærat, an hoc Concilium, v. g. Nicænum, sit Oecumenicum, sit quæstio Facti cum Jure seu Fide necessariò connexi; quia hoc factò negatò, hoc est, negatò, quòd hoc Concilium, v. g. Nicænum, sit Oecumenicum, sequitur negatio Juris, seu Fidei nobis per Nicænum Concilium declarata.

Circa ejusmodi Facta dogmatica constare videtur, Ecclesiam esse infallibilem; quoties enim Jus est inseparabile à Facto, quisquis habet infallibilitatem circa Jus, habet etiam infallibilitatem circa Factum. Atqui Jus est inseparabile à factis dogmaticis primæ speciei; neque enim definiri potest quæstio Juris, putà an aliqua propositio sit Catholica vel Hæretica, quin certò constet Scripturam vel Traditionem, cui conformis est propositio, si sit Catholica; & cui est dissimilis, si sit hæretica; esse sacram Scripturam vel Traditionem divinam. Ergo Ecclesia, quæ habet infallibilitatem circa Jus, habet etiam infallibilitatem circa Facta dogmatica primæ speciei.

Facta dogmatica secundæ speciei sunt ea, quæ quidem cum Jure seu Fide necessariam connexionem non habent, cum ab ea possint absolute separari: negatò enim v. g. quòd sensus alicujus propositionis proprius sit sensus à Janfeno intentus, nondum sequitur Fidei negatio: per se tamen proximè conjuncta sunt non solum cum quæstione Juris Grammatici simul & Theologici de germano sensu propositionum v. g. in illo

libro contentarum; sed etiam cum Jure, quod habet Ecclesiæ infallibiliter judicandi de germano sensu quarumlibet propositionum ad Fidei mysteria pertinentium, ubicunque reperiatur; atque adeo per accidens, ut ajunt, connexa sunt cum Fide Catholica, quatenus scilicet Fides Catholica per orthodoxas locutiones antiqua Traditione comprobata debet exprimi.

268 Sciendum est 4to. Defensores Janse-
nii non admittere infallibilitatem Eccle-
siæ in quæstionibus Facti dogmatici hu-
jus secundæ speciei; & hoc idè, ut
scilicet librum Janse-
nii ab omni hæreseos
nota tutum præsent adversus Summo-
rum Pontificum Constitutiones, quibus
quinque famosæ propositiones declaran-
tur excerptæ ex libro Janse-
nii, cui no-
men *Augustinus*, & damnantur in sen-
su ab Auctore intento.

Quò autem has Ecclesiæ definitiones
eluderent, dixerunt se damnare quinque
propositiones, at negarunt iis Janse-
nii doctrinam contineri; has quidem pro-
positiones jure merito damnatas ut hæ-
reticas, sed nunquam in sensu hæretico
à Janse-
no prolatas fuisse; adeoque maxi-
mè distinguendum esse inter quæstionem
Juris & quæstionem Facti: Ecclesiæ equidem
infallibilem esse in definiendis quæstionibus
Juris, ac proinde posse eam infallibiliter
definire, an sensus proprius sit ortho-
doxus vel hæreticus; at non esse infallibi-
lem in quæstionibus Facti, proindeque
non posse infallibiliter statuere, quis sit
sensus Auctoris alicujus; imò posse ex
errore facti falso tribuere sensum hæreti-
cum libro, qui continet sensum Catho-
licum, & vicissim; sicque errasse Ec-
clesiam errore Facti, cum illas quinque
propositiones tribuit libro Janse-
nii, quem
male intellexit; declarasse quidem eam
textum Janse-
nii hæreticum, sed in-
tellectum in alieno sensu, Calvi-
ni scilicet, qui sensus est verè hæreticus
P. Cartier Theol. Tom. IV.

non verò in proprio Janse-
nii sensu, qui
Catholicus est ac prorsus idem cum Au-
gustini sensu, quem Ecclesiæ authenticè
approbavit.

Tota igitur quæstio est, utrum Ec-
clesiæ sit infallibilis in judicando quisnam
sit sensus Auctoris, qui scripsit de mate-
ria ad fidem aut mores Ecclesiæ perti-
nente, seu, quod in idem redit, utrum
Ecclesiæ possit infallibiliter definire sen-
sum proprium in hac propositione v. g.
*Interiori gratia in statu naturæ lapsæ nun-
quam restituitur.* esse illum ipsum sensum
proprium, quem habet illa propositio
in libro Janse-
nii, unde desumpta est. Si
potest Ecclesiæ hoc infallibiliter defini-
re, potest infallibiliter definire librum
Janse-
nii continere hæresim, potest etiam
definire infallibiliter hanc propositionem
esse hæreticam in sensu ab Auctore in-
tento.

Sciendum est 5to. Quando dicitur 269
Ecclesiæ damnare propositionem aliquam
in sensu ab Auctore intento, per hoc
non significatur, quòd Ecclesiæ damnet
hanc propositionem in sensu, quem Au-
ctor intendit, aut quem in mente habu-
it; tùm quia Ecclesiæ non judicat de
internis ac secretis hominum cogitatio-
nibus; tùm quia hoc est factum perso-
nale non pertinens ad fidem aut mores
Ecclesiæ. Sed significatur, quòd Ecclesiæ
damnet propositionem illam in sensu,
quem Auctor scripto suo, vel prolata
propositione expressit, quodque idcirco
intendere merito præsumitur. His ita
præmissis ac prænotatis sit

§. II.

*Proponentur Argumenta eorum Do-270
ctorum, qui tuerent Ecclesiam esse infal-
libilem in interpretatione brevioris
aut longioris textus Dogmatici.*

Ecclesiæ secundum hos Doctores non
potest errare, sive pronuntiet ali-
quam
Ffffff
quam

quam doctrinam esse Catholicam vel Hæreticam, sive illam doctrinam in libro Auctoris cujusdam contineri statuatur. Seu, quod idem est, Ecclesia est infallibilis, sive interpretetur librum, qui dicitur *textus longior*, sive interpretetur sensum propositionis alicujus, quæ dicitur *textus brevior*.

- 271 Argumentum 1mum. ab auctoritate S. Scripturæ desumptum. Matth. ult. dicitur: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.* Et, *Eccce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Item Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum Spiritum veritatis.* His textibus Ecclesiæ promittitur infallibilitas, cum docet Fideles in rebus ad fidem pertinentibus. Unde sic conficitur Argumentum:

Ecclesia est infallibilis cum docet Fideles de rebus ad fidem pertinentibus. Atqui proponendo Fidelibus textum aliquem dogmaticum longiorem aut breviorum ut orthodoxum, vel ut heterodoxum, docet illos de aliqua re ad fidem pertinente; textus enim dogmaticus est ille, quo dogma aliquod vel verum vel falsum exprimitur. Unde Ecclesia, proponendo Fidelibus textum dogmaticum ut orthodoxum, vel ut heterodoxum, proponit illis aliquod dogma ut verum aut ut falsum, quod est docere illos de re ad fidem pertinente. Ergo Ecclesia infallibilis est, cum proponit Fidelibus textum aliquem dogmaticum ut orthodoxum vel ut heterodoxum. Ergo infallibilis est in interpretatione textuum dogmaticorum.

Et sanè si Ecclesia non esset infallibilis in interpretatione hujusmodi textuum, fieri posset, ut approbaret textum heterodoxum, & reprobaret orthodoxum. Atqui si approbaret textum heterodoxum,

vel reprobaret orthodoxum, tunc malè doceret; quid enim est malè docere, nisi affirmare errorem revelationi divinæ contrarium, vel negare veritatem revelationis; sed approbare textum heterodoxum est affirmare errorem revelationi divinæ contrarium, & reprobare textum orthodoxum est negare veritatem revelationis. Ergo &c.

Resp. Jansenii defensores. Ecclesiam esse infallibilem in interpretatione textuum breviorum, qualis est propositio quædam extracta ex aliquo libro, non verò in interpretatione textuum longiorum, qualis est liber, ex quo propositio illa est extracta. Infallibilis enim assistentia Spiritus sancti Papæ & Ecclesiæ solùm à Christo promissa est in definiendis necessariis ad salutem Fidelium, cujusmodi non sunt definitiones Factorum particularium. Unde absurdum non est, inquirunt, dicere, quod Ecclesia extra ea, quæ ad salutem sunt necessaria, ut v. g. in judicando germano sensu alicujus libri ab Auctore Intento, malè quandoque doceat, id est, præposteram ferat sententiam; quia Fidelibus indè nullum evenit detrimentum; sive enim v. g. Jansenius docuerit, quod *interiori gratia in statu naturæ lapsæ nunquam resistatur*, sive non, parùm refert, nec enim propterea Fidelium Fides ullatenus minuitur, dummodò cum Ecclesia prædictam damnet propositionem, quamvis ignorent, an à Jansenio prolata fuerit necne.

Argumentum 2dum. petitur ab auctoritate Ecclesiæ. Ecclesia enim hæc, cum infallibilitatem sibi vindicavit, & constanter exercuit circa damnationem & approbationem textuum etiam longiorum. Ergo verè habet infallibilitatem circa ejusmodi textus vel approbandos vel reprobandos. *Conf.* certa est; nam si Ecclesia falsò crederet hanc infallibilitatem sibi competere, gravissimè erraret in

in rebus ad Fidem pertinentibus, cum multa Fideiibus firmissimè credenda proponeret, quæ essent erroribus obnoxia. *Probatque ant. variis factis:*

1mo. In Concilio Ephesino Aët. 1. post lectum Symbolum Nicænum, lecta est Epistola Cyrilli ad Nestorium benè longa; omnes ad unum Episcopi, quisque nominatim suo ordine, Epistolam Cyrilli Symbolo Nicæno quoad omnia consentientem esse declarant. Post legitur Epistola Nestorii ad Cyrillum etiam benè longa; Patres Concilii eam ab orthodoxa Fide declarant alienam, omnesque simul exclamant: *Quicumque Nestorium non anathematizat, anathema sit, hunc vincta Fides anathematizat.* Ergo exigebat Ecclesia, ut subscriberetur non tantum condemnationi errorum sed etiam librorum.

2do. In Concilio Chalcedonensi iudicatum est de Synodo habita Constantinopoli à Flaviano, de textibus Pseudo-synodi Ephesinæ, de Epistolis S. Cyrilli ad Nestorium & Joannem Antiochenum, de Epistola S. Leonis Papæ ad Flavianum, cui Concilium iussit subscribi tanquam regulæ Fidei. Adde, quòd Theodoretus post damnatam Nestorii hæresim, Aët. 8. licet anathema diceret cuilibet hæretico generatim, ipse tamè Hæreticus Nestorianusque dictus sit, donec aperte anathema diceret Nestorio ipsi. Ergo Ecclesia tunc censèbat se posse damnare librum & Auctores, hoc ipso, quòd doctrinam Scripturæ & Traditioni repugnantem inducerent.

3to. In Concilio Oecumenico V. Can. 11. sic loquuntur Patres: *Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Nestorium, Eutychem, Origenem, cum impiis eorum conscriptis, & alios omnes Hæreticos, qui condemnati & anathematizati sunt à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, &*

à prædictis quatuor Conciliis talis anathema sit. Et in causa trium Capitulorum sic pronuntiant: *Si quis defendit impium Theodorum, & impia ejus conscripta & non anathematizat eum & impia ejus conscripta, & omnes, qui suscipiunt vel defendunt eum, & dicunt eum orthodoxè exposuisse, & qui scripserunt pro eo, vel impiis ejus conscriptis talis anathema sit.* Idem definiunt de Scriptis Theodreti adversus anathematismos Cyrilli, & de Epistola Ibx ad Marim Pæt. am. Hic autem diligenter observandum est, hanc Synodum procul dubio Oecumenicam, & ut talem habitam ab universa Ecclesia non convenisse ad novam aliquam hæresim damnandam, sed ad examinandos tres textus (nempe descriptiones Theodori, Theodreti, & Ibx) qui tria Capitula nuncupati fuerunt, tresque illos textus damnasse, & eos, qui prædictos textus defenderent, anathemati subjecisse, idque, ut ipsa Synodus testatur, in virtute promissionum Ecclesie facturum. Ergo Ecclesia infallibilem se credit in damnandis textibus longioribus, iisque, qui hujusmodi textus defenderent; alioquin non posset obligare Fideles sub pœna æternæ damnationis, ut acquiescant iudicio suo fallibili, ac proinde quod possit esse falsum & erroneum.

4to. Concilium Lateranense sub Martino I. Can. 18. sic loquitur: *Si quis non respuit & anathematizat animò & ore omnes, quos respuit & anathematizat nefandissimos Hæreticos cum omnibus eorum Scriptis usque ad unum apicem Sancta Dei Ecclesia Catholica & Apostolica talis condemnatus sit.* Item Concilium Constantiense tantæ apud Jansenii defensores auctoritatis præcipit interrogari quemque Catholicum, *utrum credat, teneat, & asserat Joannem Wicleff de Anglia, Joannem Hus de Bobemia, & Hieronymum de Praga, esse Hæreticos.*

FFFFF a

cos. Quomodo autem cujusque Catholici assensum firmissimum & interiorem Ecclesia potest exigere circa hujusmodi Facta dogmatica, si in iis decidendis arbitretur se esse fallibilem & errori obnoxiam.

5to. Norunt omnes, annò circiter 400mò. ab Anastasio Papa damnatos esse errores Origenis unà cum impiis ipsius libris, licet in sensu Catholico accipi eos posse quidam illius defensores contenderent. Sic enim de Didymo, qui certè de Trinitate Catholicè sentiebat, testatur S. Hieronymus Apol. 2. cont. Rufin. quòd scilicet assereret Origenis sapientiam à multis simplicibus non rectè intelligi. *Non inficiatur ab Origene scripta, quæ scripta sunt, sed nos simplices homines*, inquit Hieronymus, *non posse intelligere, quæ dicuntur; Et quo sensu in bonam partem accipi debeant, persuadere conatur.*

6to. Damnato in Ephesina Synodo Nestorio unà cum impia doctrina sua Joannes Antiochenus cum nonnullis aliis Episcopis, qui Nestorio favere vili sunt (non quòd communicarent ipsius erroribus, sed potissimum, quia Nestorius ita hæresim suam dissimulabat, ut eum re ipsa innoxium, aut saltem sensu Catholico, quidquid in ipsius doctrina ab Adversariis reprehensum erat, interpretari posse autumarent) non priùs ad communionem Sanctæ Ecclesiæ recepti sunt, quàm absolutè Nestorium unà cum impiis ejus de Christo sermonibus & scriptis damnassent. Ex quibus clarè dignoscitur infallibilitas Ecclesiæ etiam circa textus longiores &c.

Resp. AA. Ad Argumentum cum distinctione. Ecclesia hætenus sibi vindicavit infallibilitatem supernaturalem, *neg.* Moralem, *subdist.* in iis factis, quæ erant certa vel per evidentiam aut notorietatem, vel quæ per Argumenta moraliter infallibilia probari poterant, *conc.*

in iis, quæ erant ambigua & obscura, & ideò controversa; quia argumentis moraliter infallibilibus non probabantur, *neg.* quia in iis factis non semper est assecuta veritatem, prout ex Factis s. sequenti recensendis innotesceat.

Ope autem hujus distinctionis facilè ac summatim allata Facta explicari ac resolvi posse ajunt, dicendo nimirum, quòd errores, quos Ecclesia illis Hæreticis tribuit, & propter quos ipsorum libros & personas damnavit, certi fuerint certitudine notorietatis & quasi evidentiæ; prout constat de erroribus Origenis, Arii, Nestoris, &c. item Wiclefii, Joannis Hufi, & Hieronymide Pragensis. Præterea quod attinet ad Synodum V. Resp. ex ea nihil evincit, cum illam S. Columbanus, S. Secundinus, S. Hildorus, imò Episcopi fere omnes Africæ, Istriz, Galliz, Hispaniz, &c. deceptam crediderint; eò quòd tria Capitula damnaverit, quæ tamen à Concilio Chalcedonensi approbata fuere. At hac de re *infra*.

Inst. Summi Pontifices in suis Decretis ab universa Ecclesia receptis exigunt, ut Fideles acquiescant Judicio, quo declararunt quinque propositiones ex libro Janseii excerptas damnatas esse ut hæreticas, & in sensu ab Auctore intento: nam Alexander VII. in sua secunda Constitutione filios iniquitatis vocat eos, qui prædictas propositiones vel in libro Janseii non reperiri, vel non in sensu ab eodem Auctore intento damnatas fuisse asserere cum magno Fidelium scandalo non reformidant. Postea idem Pontifex formulam edidit, cujus subscriptione præscripta exigebat, ut Fideles cum juramento adhererent Judicio, quo declaravit quinque propositiones ex Cornelii Janseii libro excerptas, & in sensu ab eodem Auctore intento damnatas fuisse. 2do. Clemens XI. in Bulla, quæ incipit: *Venerabili*

verum Domini Sabaoth, datâ an. 1705. die 15. Julii, definit, obedientiae, quae Apostolicis Constitutionibus debetur, obsequiosâ silentiâ minimè satisfieri, sed damnatum in quinque praedictis propositionibus Janseniani libri sensum, quem illarum verba praefereunt, ab omnibus Christi Fidelibus, ut haereticum non ore solum, sed & animò rejici ac damnari debere, nec alia mente, animò, aut credulitate supradictae formulae subfribi licite posse.

Ex his sic Argumentum conficitur: Ecclesia non potest exigere à Fidelibus assensum interiorem firmissimum circa Factum dogmaticum, quin sibi circa illud tribuat & exerceat auctoritatem infallibilem. Atqui Ecclesia exigit ejusmodi assensum circa textum Jansenii longiorem. Ergo sibi tribuit & exercet circa illum textum Auctoritatem infallibilem.

Resp. Quòd Ecclesia, licet ei denegetur infallibilitas in damnando germano sensu alicujus libri, nihilominus meritò damnare possit & debeat eos sensus, quos perniciosos autumat, imò & obligare fideles, ut & ipsi eosdem damnent: vigilantis enim Pastoris est à sibi creditis ovibus amovere non solum id, quòd verè malum est, sed etiam quòd mali speciem praefert; & huic solerti vigilantiae tenentur subditi ex praecepto obedientiae se subdere. Si tamen animò retineant ac existiment, non fuisse sensum germanum ab Auctore expressum, quem illi Ecclesia tribuit, non videntur esse digni reprehensione, cum Ecclesia praecipere actus merè internos non possit, & aliunde, sequenti §. fusè probabitur, Ecclesiam tantum esse infallibilem circa Facta dogmatica, quae sunt revelata; non autem circa ea, quae non sunt revelata, quale est Factum, quòd Saeculò præterito circa Jansenium ejusque librum contigit.

Inst. 1mo. Authenticitas Vulgatæ v. g. quae est mera versio saepius descripta, Oecumenicitas Conciliorum, Authenticitas Symbolorum, Canonum, Decretorum, &c. quibus Traditio continetur, non sunt Facta immediatè revelata, & tamen in iis Ecclesia est infallibilis; alioqui nullo certo, firmoque fundamento niteretur fides nostra. Ergo &c.

2do. Quia ope illius Responsionis possent Haeretici quicunque eludere vim definitionum Ecclesiae.

3tio. Quia hic agitur de infallibilitate in interpretandis textibus, quae sanè infallibilitas non est Factum novum, quod primum Saeculò præterito contigit; sed est veritas contenta in revelatione: nam Christus ait universitati Pastorum, *Docete omnes gentes*, hoc est, Fidei depositum servate admittentes formam sanorum verborum, & rejicientes profanas vocum novitates, *Eccce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*. Promissio procul dubio est veritas revelata, continet autem ejusmodi promissio infallibilitatem Ecclesiae ad discernendos textus, qui servant formam sanam ab iis, qui continent profanas vocum novitates. Ergo infallibilitas Ecclesiae in discernendis ejusmodi textibus est veritas revelata.

Resp. AA. Ad 1mum. Ecclesiam in iis infallibilem esse infallibilitate ac certitudine morali fundatâ in eorum notorietate, vel unanimi consensu totius Ecclesiae plarimorum Saeculorum, non autem infallibilitate supernaturali; hanc enim necessariam non esse ad excludendum omne morale dubium saltem circa Conciliorum Oecumenicitatem inde probat Bellarminus tom. 3. l. 2. c. 9. quia ad hoc sufficit humana certitudo, in Facti notorietate fundata, prout eadem sufficit ad certum judicium, quòd v. g. Opera S. Athanasii, S. Augustini, &c. verè ipsa.

FFFFF 3

lo-

forum sint. Fatendum igitur Ecclesiam certò definire posse Facta quædam non revelata certitudine omne rationabile dubium excludente fundatâ in eorum notorietate; etsi non certitudine fundata in promissa sibi à Christo infallibili assistentia Spiritus sancti.

Sed neque in ea Concilium Trid. fundavit suam de authenticitate Vulgatæ definitionem, ipsiusque cum textu originali in rebus substantialibus & momentosis conformitatem, sed in unanimi SS. Patrum omniumque Ecclesiæ Latine Theologorum consensu. Quod verò attinet ad Symbolum, Canones, Decreta, &c. Dicendum, quòd eorum infallibilitas fundata sit in testimonio ac unanimi consensu totius Ecclesiæ plurimorum Sæculorum.

Resp. Ad 2dum. Fermè eodem modo: nam errores, quos Ecclesia tribuit Hæreticis, putâ Luthero, Calvinò, Zwinglio, &c. & propter quos ipsorum libros ac personas damnavit, certi sunt certitudine notorietatis & quasi evidentia, tantæ quidem, ut dogmata, quæ ipsi Ecclesia tribuit, ipsimet Hæresiarchæ illi pro suis agnoscant; quod ipsorum sectatores ultò fatentur.

Resp. Ad 3tium. Jam suprà se ostendisse, quòd Ecclesia servare possit Fidei depositum, ac proinde profanas vocum novitates devitare absque eo, quòd sit infallibilis in dignoscendo proprio ac germano sensu ab Auctore intento. Textus autem ex S. Scriptura adducti intelligi debent de definitionibus ac judiciis eorum, quæ sunt necessaria ad salutem, qualis non est interpretatio textuum longiorum.

Argumentum 3tium. subministrant ipsi Jansenistæ. Nam Ecclesia est infallibilis in approbandis S. Augustini contra Pelagianos scriptis, ut ipsimet docent, cum agnoscant Ecclesiæ Judicium,

quo approbavit Scripta S. Augustini circa gratiam esse infallibile & irrevocabile. Ergo, etiam Ecclesia est infallibilis in proferenda Jansenii doctrina. *Prob. conf.* Ecclesia non potest esse magis infallibilis in approbandis textibus orthodoxis, quàm in reprobandis textibus hæreticis, tùm quia non legitur promissa Ecclesiæ infallibilitas ad approbandos textus orthodoxos. quæ non extendatur ad proferibendos textus hæreticos. Tùm quia textus hæretici non sunt minus perniciosi ad corrumpebam Fidem, quàm textus orthodoxi salutare ad eam servandam.

Resp. Ecclesiam potuisse infallibiliter interpretari sensum Augustini, quia his temporibus nemo de vero sensu ejus librorum dubitabat; secus verò de germano libri Jansenii sensu, de quo nunc multi dubitant.

Equidem plura alia hîc asserere possemus momenta, quibus Ecclesiæ infallibilitas in definiendis Facti dogmatici questionibus probari solet; verum consultius arbitrati sumus ea §. 4. in medium proferre; ubi scilicet hanc Ecclesiæ infallibilitatem magis stabilire adlaborabimus. Præstat igitur modò oppositæ sententiæ Argumenta expendere.

§. III.

Proponuntur Argumenta eorum, qui contrariam tuentur sententiam, seu qui censent Ecclesiam in decidendis Facti dogmatici questionibus non esse infallibilem.

Argumentum 1mum. desamitur ex variis Historiæ Ecclesiasticæ Factis.

1mum. Factum. Origenes damnatus est in Synodo Oecumenica V. Act. 8. Atqui Origenes plurimos postea defensores habuit. Ergo omnibus Catholicis persuas-

suasum non est Ecclesiam esse infallibilem in definiendis Factis dogmaticis; alioquin damnatum ab Ecclesia hominem non defenderent.

Resp. *Dist. min.* Multos defensores habuit, qui cum illa Ecclesie auctoritate eum defendi posse crederent, *conc.* Qui sic defenderent, ut vellent etiam in eo damnando Ecclesiam errasse, *neg. min.* &c. Igitur si quis ita Origenem defenderet, ut vellet doctrinam, quam expressit, esse omnino Catholicam, & Ecclesiam errasse, cum impiam ejus doctrinam esse judicavit, præsertim de pœnarum inferni finita duratione, & de animarum præexistentia, talis defensio rejicienda esset ut Ecclesie auctoritati apertè contraria. Qui autem Origenem defenderent; vel quod ejus Scripta ab aliquo hæretico adulterata sint; vel quod Anathematismus Concilii falsatus sit intruso nomine Origenis locò Dioscori, qui naturaliter jungi debebat cum Eutychete; vel quod Origenes incautè & imprudenter locutiones minùs orthodoxas adhibuisset, quamvis eum aliud ab eo, quod expressit, in mente habuisse ex aliis locis verisimiliter conjiciatur. Qui, inquam, sic Origenem defenderent, ut multi Catholici fecerunt, non videntur Ecclesie auctoritati repugnare aut adversari, quamquam ab ejusmodi librorum Ecclesie Decretò damnatorum defensione satius sit omnino abstinere, ne fortè detur occasio Hæreticis libros ab Ecclesia damnatos à censura vindicandi, lisque via aperiatur errores suos diffeminandi. Si tamen quidam aliter censuerunt, ut fortè Didymus, &c. existimantes Origenem ab erroribus immunem esse, non sunt tantæ auctoritatis, ut infallibilitati Ecclesie quidquam derogare possint.

adum. Factum. Marcellus Ancyranus à Julio Papa, & à Concilio Sardicensi tanquam Orthodoxus habitus

est, & tamen à multis Patribus præsertim à S. Basilio habetur ut hæreticus; hic enim S. Doctor Julium & Concilium reprehendit, quod Marcelli textibus se decipi permisissent, testaturque se habere autographum, quod demonstrari possit error Marcelli. Ergo &c.

Resp. *Neg. conf.* Nam Julius I. & 300. Episcopi, qui Concilio Sardicensi interfuerunt, quique causam Marcelli diligentius expendunt, necnon ejus librum legerunt, atque ipsius professionem Fidei, & doctrinæ expositionem audierunt & acceptarunt Athanasii, Euphphanii, & Hilarii suffragia, S. Basilii testimonio præferri debent. Adde, quod non constet, utrum liber, quem S. Basilii testatur se habere in manibus, sit ille ipse, qui à Julio Papa & Concilio Sardicensi approbatus est.

Nec obstat, quod à quibusdam aliis Patribus dicatur, Marcellum parùm sanæ Fidei compertum, ab Athanasio & ab ejus communione suspensum; nam testatur Hilarius in fragmentis, quod Athanasius Marcellum à sua communione separaverit, ubi quædam alia nova miscere cœpit, & ambiguis prædicationibus ejus, in quam Photinus erupit, doctrinæ viam querere. Quod certè diu post approbatum à Concilio Sardicensi Marcelli librum contigit.

3tum Factum. In Concilio Ephesino rejecta est vox *Christotodotus*, id est, *Mater Christi*; & tamen nunc in precipuo vox ista, *Mater Christi*, adhibetur. Ergo &c.

Resp. Quod à Concilio Ephesino rejecta sit vox *Christotodotus* in sensu Nestorii, seu cum usurpatur vox illa sic, ut rejiciatur vox *Theotodotus*, id est, *Mater Dei*. Nunc autem sic dicitur *Mater Christi*, ut simul dicatur *Mater Dei*.

atum. Factum. Has Maxentii & aliorum Scythiæ Monachorum propositiones: *Christus est unus de Trinitate, & unus de Trinitate passus est.* damnavit Felix Papa III. & Hormisdas. At easdem tamen propositiones postea Joannes II. approbavit, sicut & quinta Synodus Oecumenica. Ergo fieri potest, ut propositiones æquivocæ, quales sunt illæ, aliquando damnentur ab Ecclesia, cum aliqui in perverso sensu illis abutuntur, & alio tempore ab ea approbentur in diverso sensu.

Resp. *Neg. maj.* Nam neque à Felice III. neque ab Hormisdas ullum prodit decretum, quo propositiones suprà dictæ damnarentur. Eas quidem ut novas & æquivocas improbarunt, sine ullo tamen Decreto. Quando tamen postea Joannes II. has propositiones Latinis antea incognitas à multis Ecclesiis contra Nestorianos usurpanti, communesque fieri relinquit, ea Ep. 3. ad Senatores approbavit; iisque ut orthodoxis usa est Quinta Synodus. Sed hoc Factû Hormisdæ Judicio non contradicebat; neque enim has propositiones damnaverat ut hæreticas, aut Scythiæ Monachos dixerat hæreticos, sed has propositiones ut tunc novas & suspectas usurpare vetabat, prædictosque Monachos superbæ & obstinaciæ arguebat. Nihil autem ex hoc Facto contra infallibilitatem Ecclesiæ concludi posse, quin quod potius per illud magis corroboretur, optime demonstrat Cardinalis Norisius in Apologia Monachorum Scythiæ.

Item. Factum petitur ex negotio trium Capitulorum. imo. Epistola Ibe Edesseni ad Marim Persam fuit damnata in Synodo V. Oecumenica, cum tamen approbata prius fuisset à Concilio Chalcedonensi. 2do. Vigilius Papa damnationi trium Capitulorum primum vehementer obstitit, postea tamen judicatum in eorum condemnationem protulit: rursus ad priusnam suam opinionem rediit suppresso

suo judicatio, suamque sententiam de non damnandis tribus Capitulis Constituto exposuit. 3tio. Theodoretus Scripta adversus S. Cyrillum in laudata Synodo V. damnata fuerunt, & tamen à gravissimis Theologis, inter quos Petavius & Sirmondus vindicantur ut Orthodoxa. 4to. In trium Capitulorum Controversia non de Fide, sed de quibusdam solummodo personis acitatum fuisse testantur Pelagius Papa II. & Gregorius Magnus; quin imò, ut ait idem Pelagius Papa in celebratissima sua ad Istriæ Episcopos Epistola, *Præcipua Synodaliſum Conciliorum causa est Fides. Quidquid ergo præter Fidem agitur, Leone docente, ostenditur, quia nihil obstat, si ad judicium revocetur.* Quapropter ibidem asserit laudatus Pelagius, *etiamſi Epistola Ibe in Concilio Chalcedonensi Episcoporum subscriptionibus esset firmata, licet tamen unumquemque contra reprehensurum.* Unde manifestum est Judicium Ecclesiæ in hujusmodi questionibus Facti errori esse obnoxium.

Resp. In negotio trium Capitulorum nihil reperiri, quod sit contra Ecclesiæ infallibilitatem.

Ad idem. igitur Resp. Epistolam Ibe nunquam fuisse in quarta Synodo Oecumenica, seu Chalcedonensi approbatam simpliciter & absolute, sed tantum comparatè ad confessionem orthodoxam, quam Ibas Episcopus dogmaticæ S. Leonis ad Flavianum, & quia Synodi definitioni consensit, omniacque improbat, quæ in sua ad Marim Persam Epistola contra S. Cyrillum non rectè scripserat. Adde, quod ex omnibus Patribus in Concilio congregatis, præter tres Summi Pontificis Legatos, duo tantum, scilicet Maximus Antiochenus & Anatolius Constantinopolitanus, qui de Epistola Ibe, ut orthodoxa loquantur, alii verò nullæ Epistolæ hujus mentionem faciunt, vel si quam faciunt, testentur absolvi à se itam ob prædictam confessionem orthodoxam; prout patet ex ipsius Synodi hujus Actis.

Ad

Ad 2dum. Resp. Vigilium nunquam defendisse tria Capitula in se ipsis simpliciter & absolute spectata; imò multa Theodori loca in suo Constituto anathematizasse, & quidquid in tribus Capitulis hæresi Nestorianæ faveret, disertis verbis damnasse; sed tantum contendisse non esse damnanda simul cum Auctorum nomine, ne scilicet Concilii Chalcedonenfis Auctoritas lædi videretur. Igitur circa hanc questionem, quæ pertinet ad Fidem, utrum tria Capitula scilicet essent hæretica vel non? nunquam variavit Vigilus Papa; circa ea verò, quæ pertinent ad Oeconomiam, num videlicet tria Capitula damnanda essent cum Auctorum nomine? non idem semper sensit, sed aliter & aliter se gessit, prout nempe in diversis rerum circumstantiis prudentia distabat. Hujus porro distinctionis ope facile explicatur, quo sensu idem Vigilus liberam esse trium Capitulorum controversiam intellexerit.

Ad 3tium. Resp. Theodoretum non alio sensu à Theologis, præsertim à Sirmondo & Petavio, vindicari à Nestorianismo, quam quòd mentem semper Catholicam retinuerit, licet incautus & imprudens quasdam minùs orthodoxas locutiones in æstu disputationis contra S. Cyrillum adhibuerit. Unde de illo ait Petavius: *Pugnabat pro veritate contra veritatem; pro veritate quidem, quatenus Apollinarismum infestabatur, cujus reum esse falsò S. Cyrillum existimabat; contra veritatem verò, quia falsam in Cyrillum accusationem conjiciebat*; Dum autem ita pugnaret, factum est, ut faventes Nestorianismo locutiones ipsi exciderint, quæ damnatæ sunt in quinta Synodo, licet non exprimerent sensum Auctoris, qui fuit expertus Nestorianismi, ut ex aliis ejus Scriptis colligunt prædicti Theologi.

Ad 4tum. Resp. Tria Capitula dupliciter posse considerari: 1mo. quidem sum-
P. Cartier Theol. Tom. IV.

pliciter & absolute in se ipsis, utrum sint orthodoxa necne? Deinde comparatè ad hanc questionem, an scilicet damnanda fuerint non celato Auctorum nomine, imò etiam Theodori Mopuesteni, qui in communione Catholica obierat, personæ anathematizati? Quòd si hac posteriori ratione tria Capitula spectentur, & pro certo etiam supponatur, ea fuisse damnanda, quemadmodum ante quintam Synodum jam consentiebant omnes Catholici Orientales, tùm non agitur de Fide, sed de quibusdam solummodò personis, utrum scilicet illarum Concilii Chalcedonenfis Auctoritate, quorundam Auctorum in Ecclesiæ communione defunctorum nomina exprimi potuerint in damnatione Capitulorum ab ipsis editorum; & utrum Theodorus Mopuestenus post mortem suam anathemati subijci posset ut hæreticus. Ex quo sensu Pelagius II. & Gregorius Magnus dixerunt, *in trium Capitulorum horum controversia non de Fide, sed de quibusdam solummodò personis agitatum fuisse*. Quò etiam sensu Pelagius II. dixerit, *præcipuam Synodaliū Conciliorum causam esse Fidem, Epistolamque Ithæ, etsi omnium Episcoporum subscriptionibus in Concilio Chalcedonensi firmata fuisset, nihilominus reprehendi posse, facile ex dictis erui potest*. Verùm de hoc infra.

6tum Factum. Honorius Papa fuit damnatus ut Monothelita à Synodo Oecumenica VI. ob Epistolas, quas ad Sergium scripserat, quæ judicatæ sunt hæreticæ; & tamen cum illiusque Epistolas ab hæresi vindicant multi Doctores Catholici sic, ut videantur agnoscere Ecclesiæ non esse infallibilem in questionibus Facti dogmatici. 1mo. Martinus I. & Agatho Pontifices Summi ab omni errore vindicant Honorium, pro cuius defensione Apologiam scripsit etiam Joannes Papa IV. 2do. Joannes de Turrecremata lib. 2. de Ecclesiâ c. 93. putat quosdam
G E E E E E E &

& homines & libros damnari posse ab Ecclesia ex falsa informatione; quod Honorio contigisse existimat. 3tio. Bellarminus lib. 4. de Summo Pontifice ait: *Quamvis generale Concilium legitimum non possit errare in dogmatibus Fidei definiendis, tamen errare potest in questionibus de facto. Itaque tuto dicere possumus hos Patres (Sextæ Synodi) deceptos ex falsis rumoribus, & non intellectis Honorii Epistolis, immerito cum hæreticis enumerasse Honorium.* 4to. Baronius ad an. 681. n. 30. *In iis, inquit, quæ ad personas pertinent, & scripta ipsarum, non ita rigidè reperitur custodita censura, &c.* 5to. Cardinales Palavicinus, Richelius, Laureæ, D' Aguiræ, & plurimi graves Theologi sentiunt Ecclesiam falli posse in questionibus Facti. Ergo &c.

Resp. 1mo. Falsum esse, quòd Honorius damnatus fuerit ut Monothelita; neque enim alia de causa damnatus est, quam quòd molliori sua agendi ratione & conviventia Monothelitarum hæresim fovisset, ut nunc ferè omnes Theologi fuisse probant in Tractatu de Incarnatione Verbi; quod & Leo Papa II testatur scribens ad Regem Hispaniæ his verbis: *Quia immaculatam Apostolicam traditionis regulam maculævi permisit, idèò nempe damnatus est. Eadem scribit ad Hispaniæ Præfules: Quia, inquit, flammam hæretici dogmatis non, ut decuit, auctoritate Apostolica incipientem extinxit, sed negligendo consivit.*

Resp. 2do. Nec Monothelitam fuisse Honorium; nec tamen Synodum VI. errasse Honorium Honorique litteras ad Sergium scriptas damnando. Ratio est, quia eo tempore, quo scriptæ fuerunt hujusmodi Honorii ad Sergium litteræ, nullatenus Fidei nocebant, saltem directè; quia causa sub Judice pendebat adhuc, nondumque contra Monathelitas definita erat. At tempore Sextæ Synodi, hoc est, post quadraginta circiter annos eadem litte-

ræ Fidei nocebant etiam directè; quia Honorii hæstationem & vacillationem in fide notabant; omnis autem hæsitatio vel vacillatio in Fide nocet Fidei. Undè potuèrunt tunc à Synodo damnari hæ litteræ unà cum earum Auctore Honorio, quin erraverit & Monothelita fuerit has scribens Honorius litteras, & quin pariter erraverit laudata Synodus has Honorii litteras Honoriumque ipsum propter eas damnando. Quapropter antequàm hæc Sexta Synodus celebrata fuerit, excusatus ac defensus est Honorius à Joanne IV. Martino I. Agathone, Summis Pontificibus, & à nonnullis aliis. At post hanc Synodum, in qua simul cum Monothelitis Honorius damnatus est, neminem è Romanis Pontificibus habuit sibi patrocinantem.

Quod attinet ad Theologos hic adductos, duo diligenter attendenda sunt: 1mum. Generale quidem est principium, quod velut omnino certum ponunt, Ecclesiam nempe & Romanos Pontifices in questionibus Facti particularibus ad doctrinam non pertinentibus errare posse. Alterum est hujusce principii applicatio ad Honorium ab hæresi vindicandum. Præterea in memoriam revocare oportet, duplicem esse questionem Facti etiam doctrinalis, cum aliquis auctor ab Ecclesia ideo damnatur, quòd impiam doctrinam in suis scriptionibus tradiderit: prior est, utrum Auctor ab Ecclesia damnatus re vera hæreticam, quæ ipsi attribuitur, sententiam in mente habuerit; quod tamen Factum personale potius quam doctrinale est: posterior autem est, utrum in suis scriptionibus re ipsa exprefferit impiam doctrinam, quæ ab Ecclesia ipsi adscribitur, quod Factum propriè est doctrinale.

His ita positis, haud difficile evincitur potest adductos Theologos aliosque nonnullos, quos hic prætermittimus, sententiæ pro infallibilitate Ecclesiæ in damnando-

nandis perverſis quibuſcūque Scriptis ſtan-
di minimè adverſari. Il enim, qui tuen-
tetur Eccleſiæ infallibilitatem &c. ultro ſa-
tentur Eccleſiam & Romanos Pontifices
in quibuſdam Facti quæſtionibus, præſer-
tim particularibus, quæ ſcilicet ab hominū
teſtimoniis omnino pendent, errare poſſe;
nec diſtinetur, Eccleſiam, quæ de occultis
non iudicat, certò & infallibiliter per ſe
non diſcernere germanam ſententiam in
mente cuiuſpiam Auctoris deliteſcentem;
at contendunt, Eccleſiæ Catholicæ Ju-
diciū in diſcernenda germana ſenten-
tia, quam in ſcriptionibus ſuis expreſſit
Auctor, nulli prorsus errori eſſe obno-
xium. Prædicti autem Theologi ut plu-
rimū loquuntur de Factis perſonalibus
& non neceſſariis ad mores aut doctri-
nam Eccleſiæ.

Nam ad ea, quæ ex Cardinali de
Turrecremata referuntur, Reſp. citata
verba apud eum non legi, ſed iſta: *Un-
de creditur, quod hæc fecerint Orientales
ex mala & falſa ac ſiniſtra informatione
de præſato Honorio decepti.* Ex quibus
verbis maniſeſtum eſt, prædictum Car-
dinalē loqui de perſona Honorii, non
autem de ejus textu; abſurdum enim
eſſet dicere Conciliū ex falſa informa-
tione deceptum fuiſſe circa textum,
quem legebat, & cujuſ autographum te-
nebat.

Eodem modo ac ſenſu intelligendus
eſt Bellarminus ac Joannes de Turrecre-
mata, cujuſ mox adducta verba ipſe re-
fert. Vult igitur Bellarminus duntaxat
purgare Honorium à ſuſpitione erroris
perſonalis. Cū autem ait, *Non
intellexit Honorii Epistolis*, non loqui-
tur de iis ſecundū ſe ſpectatis, ſed de
iis ſecundū ſenſum & intentionem Au-
ctoris. Quod autem Bellarminus faveat
ſententiæ infallibilitatem Eccleſiæ in de-
finiendis Facti dogmatici quæſtionibus
propugnanti patet ex ejus lib. 3. c. 14.

de Eccleſia militante, ubi probat *Eccle-
ſiam errare non poſſe nec in rebus abſolu-
tè neceſſariis, nec aliis, quæ credenda vel
jacienda nobis proponit, ſive habeantur
expreſſè in Scripturis ſacris, ſive non.*

Baronius verò & nonnulli alii Theo-
logi, qui Honorium ab hæreſi vindicare
nituntur, exiſtimant, ob auctoritatem
Summorum Pontificum ſuprà laudato-
rum, unanimem non fuiſſe in damnando
Honorio Eccleſiæ ſententiam. Etenim ſi
hæc concordiffima Eccleſiæ ſententia ip-
ſis viſa fuiſſet, procul dubio ei ſubſcri-
bere nunquam recuſaſſent, maximè verò,
ſi id Eccleſia tanquam ſincere Fidei
teſtimonium exegiffet. Adde, quod
Baronius merito poſſit intelligi de quæ-
ſtionibus Facti merè perſonalis; nempe
non tam Honorii Scripta quàm ejus per-
ſonam & interiora ejus ſenſa excuſare ad-
laborat.

Quod ſpectat ad Cardinales Laureæ &
D' Aguirè mirum eſt, hos quaſi adverſa-
rios proferri. Prior enim in ſuo voto
cū ait: *Ecceſiam definiſſe dogma*,
quod expreſſit Janſenius, hæreticum eſſe,
pro certo ponit à Janſenio re vera ex-
preſſum fuiſſe illud dogma, quod ut hæ-
reticum ab Eccleſia damnatum eſt, li-
cèt ex ipſius ſententia hujusmodi quæ-
ſtiones Facti non quaſi Fide divina cre-
dendæ ab Eccleſia definiantur; quod qui-
dem hūc non aſſerit neque defenditur.
Poſterior autem in ſua Theologiæ S. An-
ſelmi editione, ſi vel præſatio tom. 3.
legatur, multis Capitulis demonſtrat
quinque Janſenii propoſitiones jure ac
merito damnatas eſſe, & in Janſenii Li-
bro reperiri, nec cuiquam poſt Eccleſiæ
judiciū ſas eſſe in dubium revocare,
utrum doctrina illis quinque propoſi-
tionibus contenta à Janſenio expreſſa
fuerit.

Quod ſi tamen contendas præmemo-
ratos Theologos locutos fuiſſe de Facto
doctrinali, & non tantū perſonali, ac

& homines & libros damnari posse ab Ecclesia ex falsa informatione; quod Honorio contigisse existimat. 3tio. Bellarminus lib. 4. de Summo Pontifice ait: *Quamvis generale Concilium legitimum non possit errare in dogmatibus Fidei definiendis, tamen errare potest in questionibus de facto. Itaque tuto dicere possumus hos Patres (Sextæ Synodi) deceptos ex falsis rumoribus, & non intellectis Honorii. Epistolis, immerito cum hæreticis enumerasse Honorium.* 4to. Baronius ad an. 681. n. 30. in iis, inquit, *quæ ad personas pertinent, & scripta ipsarum, non ita rigide reperitur custodita censura, &c.* 5to. Cardinales Palavicinus, Richelius, Laurea, D' Aguirre, & plurimi graves Theologi sentiunt Ecclesiam falli posse in questionibus Facti. Ergo &c.

Resp. 1mo. Falsum esse, quod Honorius damnatus fuerit ut Monothelita; neque enim alia de causa damnatus est, quam quod molliori sua agendi ratione & conniventia Monothelitarum hæresim fuisse, ut nunc ferè omnes Theologi fuisse probant in Tractatu de Incarnatione Verbi; quod & Leo Papa II testatur scribens ad Regem Hispaniæ his verbis: *Quia immaculatam Apostolicam traditionis regulam maculari permisit, ideo nempe damnatus est. Eadem scribit ad Hispaniæ Præsules: Quia, inquit, flammam hæretici dogmatis non, ut decuit, auctoritate Apostolica incipientem extinxit, sed negligendo consensit.*

Resp. 2do. Nec Monothelitam fuisse Honorium; nec tamen Synodum VI. errasse Honorium Honorique litteras ad Sergium scriptas damnando. Ratio est, quia eo tempore, quo scriptæ fuerunt hujusmodi Honorii ad Sergium litteræ, nullatenus Fidei nocebant, saltem directè; quia causa sub Judice pendebat adhuc, nondumque contra Monothelitas definita erat. At tempore Sextæ Synodi, hoc est, post quadraginta circiter annos eadem litte-

ræ Fidei nocebant etiam directè; quia Honorii hæsitacionem & vacillationem in fide notabant; omnis autem hæsitatio vel vacillatio in Fide nocet Fidei. Undè potuere tunc à Synodo damnari hæ litteræ unà cum eorum Auctore Honorio, quin erraverit & Monothelita fuerit has scribens Honorius litteras, & quin pariter erraverit laudata Synodus has Honorii litteras Honoriumque ipsum propter eas damnando. Quapropter antequàm hæc Sexta Synodus celebrata fuerit, excusatus ac defensus est Honorius à Joanne IV. Martino I. Agathone, Summis Pontificibus, & à nonnullis aliis. At post hanc Synodum, in qua simul cum Monothelitis Honorius damnatus est, neminem è Romanis Pontificibus habuit sibi patrocinantem.

Quod attinet ad Theologos hic adductos, duo diligenter attendenda sunt: 1mum. Generale quidem est principium, quod velut omnino certum ponunt, Ecclesiam nempe & Romanos Pontifices in questionibus Facti particularibus ad doctrinam non pertinentibus errare posse. Alterum est hujusce principii applicatio ad Honorium ab hæresi vindicandum. Præterea in memoriam revocare oportet, duplicem esse questionem Facti etiam doctrinalis, cum aliquis auctor ab Ecclesia ideo damnatur, quod impiam doctrinam in suis scriptionibus tradiderit: prior est, utrum Auctor ab Ecclesia damnatus re vera hæreticam, quæ ipsi attribuitur, sententiam in mente habuerit; quod tamen Factum personale potius quam doctrinale est: posterior autem est, utrum in suis scriptionibus re ipsa exprefferit impiam doctrinam, quæ ab Ecclesia ipsi adscribitur, quod Factum propriè est doctrinale.

His ita positis, haud difficile evincipotest adductos Theologos aliosque nonnullos, quos hic prætermittimus, sententiæ pro infallibilitate Ecclesiæ in dam-

nan-

mandis perverſis quibuſcunque Scriptis ſtan-
di minimè adverſari. Il enim, qui tuen-
tur Eccleſiæ infallibilitatem &c. ultro fa-
tentur Eccleſiam & Romanos Pontifices
in quibuſdam Facti quæſtionibus, præſer-
tim particularibus, quæ ſcilicet ab homini
teſtimoniis omnino pendent, errare poſſe;
nec diffidentur, Eccleſiam, quæ de occultis
non judicat, certò & infallibiliter per ſe
non diſcernere germanam ſententiam in
mente cujuſpiam Auctoris deliteſcentem;
at contendunt, Eccleſiæ Catholicæ Ju-
dicium in diſcernenda germana ſenten-
tia, quam in ſcriptionibus ſuis expreſſit
Auctor, nulli prorsùs errori eſſe obno-
xium. Prædicti autem Theologi ut plu-
rimum loquuntur de Factis perſonalibus
& non neceſſariis ad mores aut doctri-
nam Eccleſiæ.

Nam ad ea, quæ ex Cardinali de
Turrecremata referuntur, Reſp. citata
verba apud eum non legi, ſed iſta: *Un-
dè creditur, quòd hæc fecerint Orientales
ex mala & falſa ac ſiſtra informatione
de præſato Honorio decepti.* Ex quibus
verbis maniſeſtum eſt, prædictum Car-
dinalem loqui de perſona Honorii; non
autem de ejus textu; abſurdum enim
eſſet dicere Concilium ex falſa informa-
tione deceptum fuiſſe circa textum,
quem legebat, & cujuſ autographum te-
nebat.

Eodem modo ac ſenſu intelligendus
eſt Bellarminus ac Joannes de Turrecre-
mata, cujuſ mox adducta verba ipſe re-
fert. Vult igitur Bellarminus duntaxat
purgare Honorium à ſuſpicionem erroris
perſonalis. Cùm autem ait, *Non
intellexit Honorii Epistolis*, non loquitur
de iis ſecundùm ſe ſpectatis, ſed de
iis ſecundùm ſenſum & intentionem Au-
ctoris. Quòd autem Bellarminus faveat
ſententiæ infallibilitatem Eccleſiæ in de-
finiendis Facti dogmatici quæſtionibus
propugnanti patet ex ejus lib. 3. c. 14.

de Eccleſia militante, ubi probat *Eccle-
ſiam errare non poſſe nec in rebus abſolu-
tè neceſſariis, nec aliis, quæ credenda vel
jacienda nobis proponit, ſive habeantur
expreſſè in Scripturis ſacris, ſive non.*

Baronius verò & nonnulli alii Theo-
logi, qui Honorium ab hæreſi vindicare
nitiuntur, exiſtimant, ob auctoritatem
Summorum Pontificum ſuprà laudato-
rum, unanimem non fuiſſe in damnando
Honorio Eccleſiæ ſententiam. Etenim ſi
hæc concordiffima Eccleſiæ ſententia ip-
ſis viſa fuiſſet, procul dubio ei ſubſcri-
bere nunquam recuſaſſent, maxime ve-
rò, ſi id Eccleſia tanquam ſinceræ Fidei
teſtimonium exegiffet. Adde, quòd
Baronius meritò poſſit intelligi de quæ-
ſtionibus Facti merè perſonalis; nempe
non tam Honorii Scripta quam ejus per-
ſonam & interiora ejus ſenſa excuſare ad-
laborat.

Quod ſpectat ad Cardinales Laureæ &
D' Aguire mirum eſt, hos quaſi adverſa-
rios proferri. Prior enim in ſuo voto
cùm aſſerit Eccleſiam definiſſe dogma,
quod expreſſit Janſenius, hæreticum eſſe,
pro certo ponit à Janſenio re vera ex-
preſſum fuiſſe illud dogma, quod ut hæ-
reticum ab Eccleſia damnatum eſt, li-
cèt ex ipſius ſententia hujusmodi quæ-
ſtiones Facti non quaſi Fide divina cre-
dendæ ab Eccleſia definiantur; quod qui-
dem hic non aſſeritur neque defenditur.
Poſterior autem in ſua Theologiæ S. An-
ſelmi editione, ſi vel præfatio tom. 3.
legatur, multis Capitibus demonſtrat
quinque Janſenii propoſitiones jure ac
merito damnatas eſſe, & in Janſenii Li-
bro reperiri, nec cuiquam poſt Eccleſiæ
judicium ſas eſſe in dubium revocare,
utrum doctrina illis quinque propoſi-
tionibus contenta à Janſenio expreſſa
fuerit.

Quòd ſi tamen contendas præmemo-
ratos Theologos locutos fuiſſe de Facto
doctrinali, & non tantùm perſonali, ac
G888888 2 circa

circa illud errasse Sextam Synodum in causa Honorii.

Resp. Quòd omnino sint deserendi; neque enim eorum auctoritas magis prodest Adversariis, quàm profuit auctoritas Cypriani ad probandum non valere collatum ab hæreticis Baptismum.

7mum Factum. Postquam Joachimi Abbatis librum de Trinitate Lateranense Concilium IV. unam ex eo extractam propositionem esse hæreticam declaravit, quod quidem Decretum in Corpus Juris transit, & tamen Joachimi patrocinium suscepit Gregorius de Laude antè de Lauro dictus, nec propterea ab Inquisitione Romana reprehensus fuit.

Resp. Hoc exemplum nihil facere ad rem præsentem; nam Gregorius de Laude Joachimum non defendit, quasi putet Concilium in eo condemnando errasse, sed quòd velit libellum ipsius fuisse depravatum antequam Concilio offerretur examinandus; dicit enim in Apol. Abbatis Joachimi c. 67. damnatam de Trinitate sententiam fuisse supposititiam & Florenti Abbati seu Joachimo adscriptam. Et eodem cap. ait, quosdam malevolos omnem industriam posuisse, ut ille liber depravaretur, antequam Concilio offerretur. Hæc verba nullam pariuntur ambiguitatem, & difficultatem planè solvunt; neque enim hic asseritur Ecclesiam esse infallibilem in dignoscendo, utrum aliquis liber adulteratus sit necne.

275 Argumentum 2dum. desumitur ab auctoritate SS. Patrum, qui negant infallibilitatem Ecclesiæ in decidendis questionibus Facti dogmatici. 1mo. Tertullianus lib. de veland. Virgin. c. 1. docet, *ea, quæ non pertinent ad Fidem, admittere novitatem correctionis*. 2do. S. Augustinus lib. 2. de Bapt. c. 3. asserit Conci-

lia plenaria priora sæpe posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur, quod latebat. 3tio. S. Leo Ep. 92. c. f. declarat, in ipsis etiam Synodis generalibus, quidquid gestum esse perhibetur præter id, quod ad causam Fidei spectat, nullius esse firmitatis, Fidem esse specialem causam Conciliorum. 4to. Pelagius II. in celeberrima Epistola ad Ecclesiam Aquilejensem, & ad alios Episcopos Istriæ, post relata & approbata mox adducta S. Leonis verba hæc concludit: *Quidquid ergo præter Fidem agitur, Leonis docente ostenditur, quòd nihil obstat, si ad judicium revocetur*. Hanc Epistolam Gregorius Magnus, quam ipse jussu Pelagii scripserat cum esset adhuc Diaconus, factus postea Pontifex approbavit. 5to. Anastasius Bibliothecarius, ut habetur Tom. 3. Operum Sirmondi, Honorium contra latam à Synodo VI. sententiam defendit. 6to. Innocentius III. De Sentent. Excom. c. 28. istud ponit discrimen inter Judicium Dei & Ecclesiæ, quòd divinum nec falli possit nec fallere, Judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequatur, quam & fallere sæpe contingit & falli. 7mo. S. Thomas Quodlib. 1. sic loquitur: *In sententiis, quæ ad Facta particularia pertinent, possibile est Ecclesiæ Judicium errare*.

Resp. Neg. ant. Ad 1mum. Dicendum, quòd Tertullianus ipsemet loc. cit. difficultatem solvat, ait enim: *Legè Fidei manente, cetera jam disciplina & conversationis admittere novitatem correctionis*. Quibus verbis docet in iis, quæ spectant ad meram disciplinam aliquando Judicia Ecclesiæ mutari & corrigi posse ab aliis subsequenter ejusdem Ecclesiæ Judiciis, quod ultro conceditur.

Ad 2dum. Resp. S. Augustinum ibi non loqui de Factis dogmaticis, sed personalibus, seu merè particularibus, de

de quibus Ecclesia iudicat ex testimonio hominum, ac proinde quod iudicatum est in huiusmodi Factis ab uno Concilio etiam generali ab alio emendari potest (*).

Ad 3tium. Resp. S. Leonis testimonium nullam pati difficultatem. Ait enim S. Pontifex, *ea nullius esse firmitatis, quę geruntur in Conciliis extra causas Fidei*; at certe vix negari potest, quod quęstiones Facti dogmatici ullatenus ad Fidem pertineant; quamvis enim non pertineant ad Fidem in se simpliciter & absolute spectatam, pertinent tamen ad eam per accidens, in quantum per orthodoxas locutiones antiqua traditione & Ecclesię iudicio approbatas exprimi eam decet. Adde, quod maximi momenti sit ad Fidem conservandam, ut libri continentes aliquam hæresim Ecclesię iudicio proferbantur, ne per illos inducatur error, & mentes Fidelium corumpantur.

Ad 4tum. Resp. Pelagium Papam eodem modo intelligendum, quo intelligitur S. Leo, quem citat. Unde patet, quod, cum ait *posse ad iudicium revocari quicquid in Concilio extra Fidem agitur*, non loquatur de Factis dogmaticis, cum ejusmodi Facta, si non proximè ac per se, saltem remotè ac per accidens ad Fidem spectent. Nec refert, quod Pelagius in eadem Epistola dicat: *Etiam si Epistola Iba in Concilio Chalcedonensi Episcoporum subscriptionibus esset approbata, semper tamen unumquemque eam reprehensurum*. Non enim per hæc verba Pelagius infirmat auctoritatem Ecclesię infallibilem in decidendis Factis dogmaticis, sed tantum significat, prout ipse postea innuit, subscri-

ptiones Episcoporum in hoc particulari casu valituras non fuisse, quod Leo Papa suis Legatis mandasset, ne quidquam in Concilio Chalcedonensi statui permitterent, quàm quod in sua dogmatica Epistola ad Concilium missa statuerat.

Ad 5tum. Resp. Anastasium Bibliothecarium Honorii defensionem suscepisse hoc modò, ut eum nunquam intendifse hæresim velit. *Quis intentionem ejus investigabit*, inquit, *nolite judicare, & non judicabimini; sunt quadam facta, quę ignoramus, quo animo sunt, quid autem hoc nobis officit?*

Ad 6tum. Resp. Manifestum esse, quod Innocentius III. loquatur de iudiciis vel ex testimonio hominum, vel ex dispositione interna hominis, qui iudicatur, pendentibus, non autem de Factis dogmaticis.

Ad 7mum. Resp. In ipso S. Thomę textu, modò non mutilatur, prout ab Adversariis mutilatur, reperiri solutionem; sic enim loquitur S. Doctor: *In sententiis, quę ad Facta particularia pertinent, ut cum agitur de possessionibus vel de criminibus, vel de huiusmodi, possibile est iudicium Ecclesię errare propter falsos testes*. Unde, ut vides, S. Thomas agit tantum ibi de Factis, de quibus Ecclesia iudicat ex testimonio hominum; imò hoc principium, quo dicit Ecclesiam posse errare in iis iudiciis, quę pendent à testimonio hominum, non ita universim admittit, quin excipiat Canonizationes Sanctorum, quia, ut ibidem ait, *divina providentia pręservat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur*.

G E G E G E G E 3

Ar-

(*) Nos in Opere nostro, cui titulum dedimus *Auctoritas & Infallibilitas Summorum Pontificum in definiendis Fidei & morum quęstionibus stabilita &c.* & quod jam an. 1738. juris publici fecimus, c. 10. n. 32. contendimus S. Augustinum loqui hic de quęstionibus merè disciplinam spectantibus.

276 Argumentum 3tium. petitur ex variis rationibus, quibus probatur Ecclesiam esse fallibilem circa Facta dogmatica.

1ma. Ratio sic exponitur. Ecclesia nunquam definivit sibi competere infallibilitatem in definiendis Facti dogmatici questionibus. Ergo probabile est, quod agnoscat eam sibi non competere.

Resp. 1mo. *Neg. conf.* qua, si valeret, probaretur etiam, quod ne ipsa quidem infallibilitas in definiendis questionibus Juris Ecclesiae competeret; cum nullum extet super ea re Ecclesiae decretum.

Neque dicas, Concilium Tridentinum id definiisse Sess. 24. Can. 6. cum dixit anathema ei, qui dixerit Ecclesiam errare, cum docet Matrimonii vinculum propter adulterium alterius conjugum dissolvi non posse; nam hæc definitio non dicit Ecclesiam errare non posse, sed duntaxat non errasse in casu particulari, qui exprimitur. Neque etiam dicas esse ex S. Scriptura evidens Ecclesiam esse infallibilem in Jure, ut cum dicitur *columna & firmamentum veritatis*; nam hoc etiam videtur evidens de infallibilitate in questionibus Facti dogmatici; sicut enim Ecclesia infallibiliter judicat, utrum aliqua propositio sit Catholica an verò hæretica, quia est *columna & firmamentum veritatis*; ita pariter & propter eandem judicat infallibiliter, utrum aliquis liber sit hæreticus an Catholicus.

Resp. 2do. *Diff. ant.* Ecclesia nunquam definivit verbò & explicitè sibi competere ejusmodi infallibilitatem, *conc.* Ecclesia nunquam definivit Factò & implicitè, *neg. ant.* &c. Itaque nulla quidem extat verbalis Ecclesiae definitio, qua sibi tribuat expressè infallibilitatem, de qua hæc agitur, sed extat

saltem practica; quia Ecclesia se in Factis dogmaticis infallibilem testata est ipso usu potestatis, ut suprà dictum est.

Inst. 1mo. Si Ecclesiae promissa sit infallibilitas circa sensum textuum exponendum, tunc hæc promissio debet esse universalis. Atqui talis non est. Ergo &c. *Prob. min.* Supponatur v. g. liber Jansenii *Augustinus* nuncupatus Arabicè aut Chaldaicè scriptus esse, tunc Ecclesia non poterit de verò illius sensu judicare, siquidem hunc non intelligit. Ergo &c.

Resp. Ecclesiam esse infallibilem circa omnes textus, qui connexionem habent cum doctrina & moribus Ecclesiae. Undè *Neg. min.* Ad cujus *prob. Diff. ant.* Et tunc necesse erit, ut Ecclesia judicet de sensu illius libri, *neg.* & id necesse non erit, *conc. ant.* &c. Itaque Ecclesia dicitur esse infallibilis in interpretandis textibus, ex quibus sequitur Fidei conservatio aut corruptio, qualis non est liber ignoto scriptus idiomate.

Urg. Supponamus linguam Arabicam notam fieri Fidelibus, & librum hunc Arabicè scriptum ab iis legi, tunc periculum erit perversionis respectu Fidei. Ergo &c.

Resp. Quòd in eo casu necesse futurum sit examinare sensum libri, & de eo infallibiliter judicare; nam linguæ v. g. Arabicæ notitia, quæ librum hunc Fidelibus perniciosum quodammodo redderet, faceret, ut nihil jam Ecclesiae deesset, quin hunc librum expendere, ac de eo infallibiliter judicare possit.

Inst. 2do. Ponamus linguam illam notam esse uni tantum Ecclesiae parti; circa librum illum verò oriri graves controversias: quomodo tunc ejusmodi controversiæ poterunt dirimi ab universali Ecclesia?

Resp.

Resp. Universalem Ecclesiam de his textibus judicaturam, quomodo judicavit de textibus Græcis & Latinis in variis Conciliis, quamvis textus græci Latinis, & textus latini Græcis hominibus ignoti essent; in his enim casibus ob specialem rei difficultatem specialiter Deus Ecclesiæ suæ assistit, quod ipsi Adversarii admittere debent; nam ab Ecclesia universali adoptatum est Symbolum Græcè editum, licet Occidens Linguam Græcam non intelligeret.

ada. Ratio. Ecclesia non est infallibilis, nisi quando pronuntiat de rebus revelatis. Atqui Facta dogmatica non sunt quid revelatum; neque enim revelatum est e. g. quinque propositiones, quæ Janzenio adscribuntur, esse ex ejus libro excerptas, & in sensu ab Auctore intento damnatas. Ergo &c.

Resp. Neg. maj. Nam ut aliquid possit ab Ecclesia infallibiliter definiri, absolute non est necesse, ut sit à Deo revelatum saltem immediate; sed sufficit, ut sit revelatum mediatè. id est, sufficit, ut Deus aut Factò aut verbò revelaverit Ecclesiam habere auctoritatem infallibilem illud definiendi. Et certè Ecclesia infallibiliter judicat hanc esse Scripturam sacram, hanc Traditionem esse divinam, hoc Concilium esse Oecumenicum, & tamen hæc Facta non sunt revelata saltem immediate. Adde hic etiam ea, quæ §. 2. Argum. add. dicta sunt.

Inst. imo. Ecclesiæ testimonium de ejusmodi Factis non est divina revelatio; nam Ecclesia non habet novas revelationes. Ergo ejus testimonium non est divinum. Ergo est humanum & fallibile.

Resp. Neg. ult. conf. Quia Ecclesiæ testimonium, licet divinum non sit, supponit tamen divinam promissionem de infallibilitate Ecclesiæ in ejusmodi

Judiciis, ac proinde ex assistentia & directione Spiritûs sancti certò novit sensum textûs, quem interpretatur & quælibet.

Inst. ado. Ecclesiæ doctrina manet integra independentè ab illis textibus; nam sive Janſenius e. g. quinque famosas propositiones illas in suo libro docuerit sive non, semper est eadem Ecclesiæ doctrina circa Christi gratiam. Ergo necesse non est, ut certò quidquam definiat circa tales textus.

Resp. Diss. ant. Ecclesiæ doctrina manet integra &c. si spectetur in se & absolute, *conc.* si spectetur relative ad locutiones orthodoxas, quibus exprimi debet, aut ad heterodoxas, quibus corrumpi potest, *neg. ant. &c.* solutio constat ex dictis.

3tia. Ratio. Inter Doctores Catholicos non constat, utrum sit de Fide Ecclesiam esse infallibilem, dum judicat de questionibus Facti dogmatici; nec inter eos convenit, qualis assensus hujusmodi Ecclesiæ definitionibus debeat, an scilicet Fide divina, vel Ecclesiastica, vel humana tantum credi debeant tales definitiones. Ergo circa illas sufficit religiosum & obsequiosum silentium.

Resp. imo. Retorq. arg. contra Adversarios ipsos. Non constat, utrum sit de Fide divina Ecclesiam esse infallibilem, dum judicat de questionibus Facti dogmatici, ut vocant, *fundamentalis*, quale est, quod hæc Traditio sit divina, quod hoc Concilium sit Oecumenicum; nec inter eos convenit, qualis assensus talibus Ecclesiæ definitionibus debeat. Quam autem huic argumento dederint solutionem, hæc eadem ad solvendum id, quod hic objiciunt, adhibebitur.

Resp. ado. Neg. conf. Enim verò apud omnes, si solos Janſenii defensores excipias, constat, atque certum est, qualiscunque sit illa certitudo, Ecclesi-

nullatenus alterasse aut reformasse Constitutionem Alexandri VII. acquiri omnino, ut quicumque subscriberent formulario Alexandri VII. damnent quinque propositiones in sensu obvio habito respectu sensus obviu formularii, qua declaratione manifestum est obvium Jansenii sensum ex mente Innocentii XII. non alium esse ægermano & proprio sensu, quem Jansenius in libro suo expressit; quicumque enim formulario Alexandri VII. subscribit, testatur expressè se damnare quinque propositiones in sensu Jansenii.

Inst. Ad subscribendum cuidam formulæ Fidel contra suam evidentiam nemo adigi potest. Atqui pluribus Theologis perspicacissimis evidens est quinque propositiones illas in Jansenii libro non reperiri. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Si illa evidèntia sit communis omnibus, qui ratione utuntur, *conc.* Si sit privata de re aliqua particulari, & cui multi alii contradicunt, *neg. maj.* Talis est autem evidèntia, quam habent Adversarii; cum enim Ecclesia existimet quinque famosas propositiones illas in Jansenii libro reperiri, si non quoad singulas voces, saltem quoad æquivalentes, & quoad eundem sensum, quivis Catholicus privatim suum iudicium Ecclesie iudicio subicere tenetur, ac proinde suam fictitiam evidèntiam suspectam habere.

6ta. Ratio. Ecclesia secundum nos non est infallibilis in Factis personalibus, v. g. utrum Jansenius habuerit in mente sensum hæreticum. Ergo nec est infallibilis in Factis dogmaticis.

Resp. *Neg. conf.* Disparitas est, quod ex Factis personalibus nullum oritur periculum in Fide, focus verò ex Factis dogmaticis; promissa est autem Ecclesie infallibilitas ad servandum Fidel depositum, illud autem conservare Ecclesia.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

sia non possit, si non esset infallibilis in interpretandis & qualificandis textibus; forsitan enim approbata responderet, & improbanda approbare.

Inst. Ecclesia Auctores quandoque & eorum Scripta anathematizat, atque eodem modo procedit circa Facta personalia ac dogmatica. Ergo si non est infallibilis in Factis personalibus, neque erit in dogmaticis.

Resp. Quod Ecclesia personas anathemati subiciat relativè ad eorum Scripta hæretica, quæ directè ipso anathemate feriuntur, indirectè autem personæ, in quantum meritò præsumuntur, quod non aliter scripserint, quàm crediderint. Itaque Ecclesia in hoc casu circa personas habet certitudinem tantum legalem, circa eorum Scripta verò etiam supernaturalem, seu fundatam in promissionibus divinis.

7ma. Ratio. Clemens IX. quatuor Gallie Episcopos, Henricum Arnaldum Andegavensem, Nicolaum Chotart Bellovacensem, Franciscum Stephanum Apianensem, & Nicolaum Pavillon Alesanensem, ad pacem admisit, licet formulario Alexandri VII. subscripsissent facta in Actis verbalibus distinctione Juris & Facti, ita, ut, quantum attinet ad Jus, testarentur se credere, quantum verò ad Factum dogmaticum spectat, religiosum duntaxat silentium pollicerentur; quod tamen obsequiosum silentium insufficiens esse declaravit Clemens XI. in Bulla, quæ incipit, *Vineam Domini Sabnotb.* Ergo.

Resp. *Neg. ant.* Nam Clemens IX. putavit illos Episcopos formulario purè & simpliciter subscripsisse sine ulla restrictione & exceptione; id enim hic Pontifex ipsemet testatur in suo Brevis ad Regem Gallie art. 1668. ubi ait, *se cognovisse ex simplici ac pura subscriptione formularii quatuor illorum Episcopos.*

H h h h h h h

TUM

rum obedientiam & obsequium; tùm in Brevi ad illos ipsos quatuor Episcopos an. 1669. in quo supponit eos simpliciter ac sincere subscripsisse ac subscribi fecisse formulario in Alexandri VII. litteris edito. Afferit præterea se Constitutionibus Innocentii X. & Alexandri VII. firmissimè inhærere; additque se nullam circa illud formularium exceptionem aut restrictionem admissurum unquam esse. Ait denique, se tribuere ipsis Episcopis paternæ benevolentæ suæ argumentum, quia accepit documenta veræ & totalis eorum obedientiæ, qua formulario sincere subscripserunt. Unde, ut vides, supponit hic Summus Pontifex hos Episcopos, qui subscribere formulario primum detrectaverant, tandem sincere ac simpliciter, seu sine restrictione & exceptione subscripsisse, veramque a totalem obedientiam præstitisse. Quomodo autem ita loqui potuisset Pontifex, si apostitam ab iis restrictionem & exceptionem in Actis verbalibus certò cognovisset.

Inst. Clemens IX. hanc restrictionem ignorare non potuit, cùm Episcopus Catalaunensis hac de re ipsum certiore fecerit. Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* Cujus falsitas melius ostendi non potest, quam verbis Cardinalis Rospigliosi, qui fuit Clementis IX. ex fratre Nepos. Sic autem ipse in relatione eorum, quæ in negotio Janсениi gesta sunt, loquitur num. 159. & seq. „ Galliam imò tùm Romam quoque pervasit opinio varlis scriptis vulgata, quatuor Episcopos in verbalibus Synodi Actis asseruisse à Summo Pontifice hæresis notam inuri non posse quinque propositionibus in sensu Janсениi. Accepto hujusmodi rumore retardatus est Pontifex, ne statim quatuor Episcopos rescriberet, deque eorum sibi obsequio constare profiteretur, sed Nuntium interim jussit in rei veritatem non acriter magis quam dissimulanter inquirere. Curæ erat Pon-

„ tifici ritè cognoscere, quid tandem continerent declarationes illæ Actis verbalibus additæ; si enim nihil affirmatum ibi fuisset præterquam posse Pontificem falli in quæstionibus de facto, prout suprâ n. 153. explicavimus (hoc est, quænam Janсениi occulta mens aut cogitatio fuisset circa quinque illas propositiones) prudenti dissimulatione rem supprimendam existimabat; sin verò asseruissent Episcopi nolle se pro hæreticis agnoscere quinque propositiones in sensu Janсениi, quemadmodum ab Apostolica Sede fuerunt damnatæ, id sanè nullatenus ferre, neque in re tanti momenti connivere, quin imò accerrimè obviam ire statuerat. Hæc mandata Pontificis pro eo, ac par erat, accuratè ac fideliter exequenda Nuntius suscepit, quidque Actis illis verbalibus contineretur, ex Episcopi Catalaunensis relatu cognovit. Summa porro testificationis illius erat: *quod ad Pontificiam de Falso sententiam pertineret, videri eam Episcopis cum reverentia excipendam; sed intra eos fines, quos in ejusmodi causis Cardinales Baronius, Bellarminus, Richelius, Palavicinus, & PP. Sirmondus & Petavius determinant, nimirum ne quid pronuntietur, scribatur, doceaturve ipsi contrarium. De formula verò eos profiteri sinceritate & fide, qua esse maxima posset, ei se subscripsisse, & quinque propositiones tùm damnasse, tùm damandas curasse sine ulla exceptione aut limitatione, in quolibet sensu, in quo ab Ecclesia damnata fuissent.*

Ita hætenus Cardinalis Rospigliosi, qui addit, Pontificem iis, qua de formula deque propositionibus Episcopi testantur, permotum, aliam partem sibi dissimulandam putasse, & quatuor præfatos Episcopos in suam gratiam restitutos duxisse. Ex quibus manifestum est Clem-

men-

mentem IX. sibi persuasum habuisse plenam obedientiam à quatuor Episcopis exhibitam fuisse, &c.

§. IV.

277 Declaratur, quænam sententia alteri sit præferenda.

Quamvis posterior hæc sententia validis fulciri videatur argumentis & rationibus, meritò tamen prior ei præponenda est, dummodò dicatur, quòd infallibilitas, de qua hic est sermo, non fide divina, sed inferiori assensu, quocunque tandem nomine eum appellare volueris, credi debeat; nam necdum satis constat, quòd S. Scriptura eodem modo loquatur de infallibilitate Ecclesiæ circa quæstiones Juris, ac circa quæstiones Facti dogmatici. Undè cum circa illud nihil adhuc expressè ab Ecclesiâ definitum sit, quilibet poterit absque Fidei periculo, non tamen erroris, contrariam sectari opinionem.

Præstat autem, præter ea, quæ §. 2. adduximus, præcipua adhuc hic exhibere momenta, quibus movemur, ut potius priori, quàm posteriori faveamus sententiæ.

278 1ma. est; quia hodieum communi Doctorem consensui innititur, à quo recedere periculosum est; cum communis consensus Doctorem in aliquam sententiam eam moraliter certam facere censeatur.

279 2da. Quia, ut ait Bellarminus lib. 3. de Ecclesi. nullit. c. 14. „obligamur sub anathematis pœna credere Ecclesiæ in omnibus, ut patet Matth. 18. „Quòd si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Et „Concilia omnia dicunt anathema „non assentientibus Ecclesiæ Decretis. „At iniquum esset sub tam gravi pœna

„obligari ad assentiendum rebus incertis & interdum falsis.

Hæc Bellarminus, quæ inprimis notatu digna sunt. Bellarminus enim existimat, Ecclesiam non posse sub anathematis pœna obligare ad assentiendum rebus incertis & interdum falsis, atque adeò nulli errori obnoxia esse putat decreta illa, quæ unanimi Ecclesiæ consensu sub anathematis pœna feruntur. Atqui ex hoc principio evidenter sequitur Synodi V. Judicium de tribus Capitulis (in cujus pertentia fallibilitate adversarii inprimis suam stabiliunt opinionem) nulli errori obnoxium fuisse; Nam quinta hæc Synodus sub pœna anathematis diserte prohibuit, ne tria Capitula, quacunque demùm ratione, defenderentur ut orthodoxa. At, si hoc Judicium foret incertum ac errori obnoxium, ex Bellarmini sententia iniquum foret sub tam gravi pœna obligari ad assentiendum huic Ecclesiæ decreto. Quòd si verò iniquè egit hæc Synodus; qua ergo mente S. Gregorius Magnus Epist. 24. ad Joan. Constant. dicere potuit? *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo Epistola, qua Iba dicitur, erroris plena reprobatur, & Theodorus personam Mediatoris Dei & bonum in duabus subsistentiis separans ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur, & in quo Scripta quoque Theodoret, per qua beati Cyrilli fides reprehenditur, assu dementia prolata reperiuntur; cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo, quas venerantur complector, &c.* Planè non videmus, an ad stabilienda dicta nostra aliquid efficacius adduci potuisset; nam si Concilium Chalcedonense, ut volunt Adversarii, approbasset tria Capitula, quæ tamen reprobavit Synodus V. qua ratione hanc reprobationem veneretur S. Gregorius, cum secundum Adversarios iniqua fuerit.

H h h h h h h h 2

Ra

280 Ratio 3ta. est; quia Jus habet Ecclesia censuram ferendi in libros. Ergo hoc ipso potest judicare, an liber aliquis contineat sanam doctrinam, necne; non enim sufficit ad damnandum librum aliquem, quod in eo sint quædam propositiones, quæ videantur hæresim sapere, sed oportet, ut discutiatur, an in sensu expresso ab Authore tales sint, an solum in alieno; nam si in sensu ab Authore expresso haud heterodoxæ sed potius orthodoxæ sint, totus liber sanam doctrinam continebit, ac consequenter immunis erit ab omni censura.

281 Ratio 4ta. est; quia germanus ac proprius sensus propositionum cujuscunque libri ad fidem pertinentium non pendet à mero Auctoris arbitrio, ut constat, sed ab usitata ac manifesta voce apud Ecclesiam Catholicosque significatione, & certè alloquin mox perverfis locutionibus, si tolerarentur, fides sensim destrueretur. Ergo de earum propositionum cujuscunque libri germano sensu Ecclesia infallibiliter ac certò certitudine saltem notioritatis aut evidentie judicare poterit.

282 Ratio 5ta. est; quia alioquin, quomodo Ecclesia pascua salubria discerneret à noxiis? quomodo formam servaret sanorum verborum, & profanas vocum devitaret novitates, quæ non minùs reperiri possunt in longioribus, quàm in brevibus textibus.

283 Ratio 6ta. est; quia Responsiones defensorum Janfenii ad Argumenta §. 2. allata minùs solidæ sunt & convincentes. Nam ad Respondionem ad Arg. 1um. qua dicunt Ecclesiam esse infallibilem in interpretatione textuum breviorum, secùs in interpretatione textuum longiorum, &c. dicimus distinctionem hanc gratis fingi; nec enim ulla vel Conciliorum vel Patrum auctoritate nititur: quis enim seriò dicat,

Christum Dominum, cùm præcepit Apostolis, *Euntes docete &c.* item cùm eisdem dixit, *Ecce vobiscum sum usque ad consumationem &c.* ut interpretemini textus breves, non verò longos. Deinde nulla est ratio potiùs tribuendi infallibilitatem Ecclesie, quando propositio judicanda spectatur seorsim ac secundùm se ipsam, quàm quando spectatur in libro; nam, omisso, quòd facilius sit conspiciere, quid propriè significet propositio, in libro quàm extra librum; quia in libro comparatur cum antecedentibus & consequentibus, ex qua comparatione lux affulget, & obscuritas propulsatur; cùm è contra extra librum hoc præsidium non suppetat, inconsequens est ac prorsus nugatorium asserere, quòd stet Ecclesie infallibilitas, si propositio judicanda separaretur à contextu libri, id est, si remaneat intra mensuram duarum vel trium linearum; derepente autem tota illa infallibilitas evanescat, si propositio incipiat comparari cum contextu, id est, si mensuram decem aut viginti linearum impleat.

Præterea ad servandum Fidei depositum non minùs imò magis necessaria est Ecclesie infallibilitas in interpretandis & qualificandis textibus longis, quàm in interpretandis & qualificandis textibus brevibus; sicut nim Fideles meliùs instruuntur magisque in Fide confirmantur per textum orthodoxum longiorem, quàm per breviorum, ita faciliùs in errorem inducuntur ac pervertuntur per textum heterodoxum longiorem quàm per breviorum; cùm igitur non minùs, imò sæpe plus timendum sit à libris quàm ab extractis inde propositionibus, quia sub elegantia styli ac sermonis venustate venenum tegitur, ac propinatur suaviùs potandum, parùm prodesset errorem proferri in propositionibus, si in libris maneret illæsus, ibique degeret securus. Vide hic Rationes 3^{iam} 4^{tam}. & 5^{tam}. quibus cætera, quæ in hac responsione ab

Ad-

Adversariis opposita sunt, prorsus enervantur,

- 284 Responsiones item ad Argumentum adum ejusque Instantias datæ falsò nituntur supposito, quasi nimirum asseveremus Ecclesiæ infallibilitati in Factis dogmaticis deberi assensus Fidelis; id enim nunquam diximus, nec tueri intendimus, cum potius contrarium autememus. Unde operæ pretium non est, ut in illis Responsionibus confutandis diutius immoremur; palam enim est, ex falso supposito necesse esse ut Responsiones, quæ ei innotantur, minus quoque firmæ sint & validæ. Aliundè etiam ex Rationibus in hoc, & ex responsis priori §. adductis facile eliduntur.

- 285 Tandem contra Responsionem ad Argumentum 3tium. qua dicunt, Ecclesiam potuisse infallibiliter interpretari sensum S. Augustini, quia illis temporibus nemo de vero sensu ejus librorum dubitabat, secus autem de vero sensu libri Janenii, de quo nunc multi dubitant.

Contra hanc, inquam, Responsionem est, quòd ex ea sequeretur, Ecclesiam non habere infallibilitatem in interpretando vero sensu alicujus libri, hoc ipso, quòd ab aliquibus dubitaretur de illius sensu. Hoc autem quàm absurdum sit, patet ex eo, quòd Ecclesia careret infallibilitate tunc potissimum, cum eâ vel maximè indigeret; necnon à Spiritu sancto defenderetur in iis circumstantiis, in quibus ejus speciali assistentiâ omnino opus haberet. Nunquam enim magis est necessaria Ecclesiæ infallibilitas, quàm cum oriuntur controversiæ, ac proinde cum aliqui dubitant de vero sensu alicujus textus.

Quòd si verò nonnulli è Recentioribus liberius, quàm par est, de hujusmodi quæstionibus Facti dogmatici locu-

ti sint, & adhuc loquantur, ipsamque Ecclesiam in iis judicandis re vera errasse aut errare potuisse dicant; iis id respondebimus, quod Natalis Alexander Hist. Eccles. Sæcul. 6. dissert. 5. huic reponit objectioni: „ Objicies ultimum, „ inquit, viros doctrinâ & pietate insignes edidisse Apologias pro Origene, „ pro Theodoro, pro Abbate Joachimo, &c. & libros eorum, quavis „ ab Ecclesia in Conciliis Oecumenicis „ damnatos ab erroribus, quos in ipsis „ Ecclesia damnavit immunes probasse. „ Istosne verò temerarios vocabimus, „ & anathematis periculum subiisse dicemus? Respondeo, inquit, temerarios esse hujusmodi Apologistas, „ quicunque sint, cum Ecclesiæ „ iudicium, ut par est, non reverentur, „ que Synodis, Pontificibus, & Patri- „ bus perspicaciores putent. Agravè hanc „ notam viris eruditissimis inuro, sed cogit „ amor veritatis & Ecclesiæ, quibus „ nullum hominum unquam anteponom. „ Sanè si hac defendendi auctores, quorum „ damnata est doctrina, libertate „ impunè fruuntur Litterati, & Nesto- „ rium & Eutychetem defendere licebit: „ quod ausus est Lutherus, teste Jan- „ senio in *Spongia*, quod etiam tentavit „ tam infelici quàm impio conatu qui- „ dam Calvini catulus nostra ætate. „ Quos Auctores non licuit olim defen- „ dere cur modò liceat, cum nihil præ- „ scribere possit veritati, non spacia tem- „ porum, non intervalla regionum, „ non patrocinia personarum? Hæc Natal. Alexander.

Idem Auctor in eadem dissertatione occurrens Argumento ex communi consensu antiquorum Theologorum petito, quo evinci videtur, Ecclesiam esse fallibilem in quæstionibus Facti, respondet cum hac distinctione: „ Ecclesiæ iudici- „ um in quæstionibus Facti non est in- „ fallibile, si causæ cognitio instruat

H h h h h h h h } „ ex

„ ex hominum testimoniis & instru-
 „ mentis criminis vel innocentiae proba-
 „ tionem continentibus , conc. tunc
 „ enim testes nonnunquam fallere pos-
 „ sunt , & nova postea proferri instru-
 „ menta , quibus probetur crimen antea
 „ non omnino prolatum ; aut innocentia
 „ vindicetur. In privatis hujusmodi
 „ negotiis Facta personalia & crimi-
 „ nalia spectantibus , *ipsa plenaria Con-*
 „ *cilia priora possunt à posterioribus emen-*
 „ *dari , cum aliquo experimento verum*
 „ *aperitur , quod clausum erat , & co-*
 „ *gnoscitur , quod latebat* , ut ait S. Au-
 „ gustinus lib. 2. de Bapt. c. 3. Si de
 „ Facto doctrinali quaestio sit , & cog-
 „ nitio causae instruatur ex libris Aucto-
 „ ris , qui erroris accusatur , *neg.* Enim-
 „ verò cum Ecclesiae sanam doctrinam
 „ ab haeretica iudicio suo discernere da-
 „ tum sit à Christo , operæ pretium
 „ erat , ut Ecclesia in iudicio , quod de
 „ libris , in quibus de Fidei & moralis
 „ Christianae rebus agitur , unanimi
 „ consensu tulerit , deicere non posset.
 „ Ut enim Pastorem , qui noxia pascua

„ à salubribus certò discernere nequeat ,
 „ sed in eorum delectu errare possit ,
 „ nemo dixerit ad oves pascendas ido-
 „ neum ; ut Medicum , qui venena ab
 „ antidotis certò distinguere non possit ,
 „ sed in eorum cognitione fallatur , ne-
 „ mo dixerit curandis aegrotis adhiben-
 „ dum esse , nemo prudeus elegerit ; ut
 „ Ducem , cui interdum ita caligent
 „ oculi , ut Reipublicae milites ab hostibus
 „ discernere non valeat , nemo ad re-
 „ gendum exercitum aptum judicaverit :
 „ ita si Ecclesiae Christi ovis pascen-
 „ dis , sanæ Fidei conservandae , Chri-
 „ stiano populo regendo praefecta , in
 „ censura & damnatione librorum falli
 „ posset , nec Spiritus sancti lumine ad
 „ eorum pravum sensum erroresque co-
 „ gnoscendos illustraretur , non videre-
 „ tur à Christo sponso iis omnibus in-
 „ structa dotibus , nec aucta privilegiis ,
 „ quae ad pascendos , sanandos , regen-
 „ dosque Fideles necessaria sunt , Hæc
 „ Natalis , quæ commentariò non indi-
 „ gent.

EXERCITATIO DECIMASEXTA.

De ignorantia invincibili Juris naturalis.

Ad Cap. 1. §. 1. num. 29. & 30. Tractatus I. Tom. 3. Theol. Univ.

Quidam Doctores Catholici con-
 tendunt nullam dari ignorantiam
 invincibilem Juris naturalis ,
 sed omnem esse vincibilem , ac proinde
 omnem actionem , quæ est contra Jus
 naturæ , semper esse formaliter peccami-
 nosam , quibus tamen communius con-
 tradicant alii Doctores , quorum momen-
 ta hæc primò proferimus.

§. I.

*Proponuntur ac solvuntur Argumen-
 ta admittentium ignorantiam invin-
 cibilem præceptorum natura-
 lium.*

Argumentum 1um. petitur ex S.
 Scriptura & SS. Patribus. 1mo
 quidem ex S. Scriptura ; nam Joan. 15.
 V. 22.

v. 22. dicit Christus: *Si non venissem & locutus eis fuisset peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* & v. 24. *Si opera non fecissem in eis (hoc est inter illos) quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* At undè illud, nisi quia ignorantia eos excusasset?

2do. Ex SS. Patribus; nam S. Chrysostomus hom. 13. in Ep. ad Rom. ait: *Nemo ignoranter peccavit* Atqui multæ sunt conclusiones præceptis naturalibus deductæ, quæ à multis invincibiliter ignorantur, qualia sunt præcepta, quæ prohibent aliquos contractus, qui re vera usurarii ac Simoniaci sunt; at tales evidenter non apparent, imò à multis Doctoribus, ut tales, non admittuntur. Concordat S. Augustinus lib. 3. de lib. arb. c. 16. ubi sic loquitur: *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quòd negligis quærere, quod ignoras.* Idem videtur docere S. Thomas; nam hic q. 76. a. 3. inquirens an ignorantia excuset à peccato, sic articulum concludit: *si sit talis ignorantia, qua omnino sit involuntaria, sive qua est invincibilis, sive qua est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato.*

Resp. Adversæ partis Theologi, hæc testimonia tum Sacræ Scripturæ, tum SS. Patrum non esse ad propositum, eò quòd loquantur de ignorantia Juris positivi, non verò de ignorantia Juris naturalis; cum enim ea, quæ sunt Juris naturalis, omnes scire teneantur, eorum nulla invincibilis ignorantia esse potest.

- 289 Argumentum 2dum. petitur à Ratione. 1mo. Nisi admittatur aliqua ignorantia invincibilis Juris naturalis, sequitur incredibilis conscientie perplexitas, imò & peccandi hic & nunc inevitabilis & dura necessitas, quotiescunque

aliquis probabiliter & bona Fide judicat aliquid sibi agendum esse, neque posse omitti sine peccato, & tamen Jure naturali illicitum est; nam si illud eligat agendum peccabit contra Jus naturale, si verò omittat, iterum peccabit, quia aget contra proprium dictamen conscientie. Ergo &c.

Resp. Præfatam conscientie perplexitatem esse voluntariam, ac proinde neutiquam necessitatem nuncupari debere; nam, inquit, ignorantia Juris naturalis non aliundè proficiscitur, quàm ex perverso & pertinaci creaturarum amore, quo peccator se ab illo lumine continenter avertit, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, cuius ductum si sequeretur, dum assulget, nihil est in Jure naturali tam abstrusum, quòd esset clausum vel ignotum; sed quia mavult post concupiscentias suas ire, quàm illi oculos aperire, quid mirum, si imputetur ad culpam, quidquid ex illius Juris ignorantia perperam operatur.

2do. Arguitur. Potest contingere, ut nulla præcedat notitia obligationis sciendi aliquas remotiores Juris naturalis conclusiones, ratione cujus eam vincere possimus; si enim nulla cogitatio aut dubitatio præcesserit, non magis erit in nostra potestate earum cognitio, quàm sit Fides mysteriorum supernaturalium, quorum ignorantiam invincibilem dari posse constat. Ergo tunc dabitur harum conclusionum ignorantia invincibilis; cum non sit in nostra facultate de ulla re deliberare, an amplectenda sit vel rejicienda, de qua nulla in mentem cogitatio venerit.

Resp. Inter Fidei mysteria, ac Juris naturalis præcepta hanc esse disparitatem, quòd illa lumine naturali non consent, hæc verò ita hominum cordibus inculpta sint, ut non possint unquam obliterari, & licet vitiis pravisque moribus

ribus obscurari possint, ipsis tamen imputandum est, qui conscientiam se sui-que officii admonentem audire noluerunt, vel, ne moneret, voluntarium obicem posuerunt.

Arguitur 3tio. Nullum est peccatum, nisi sit voluntarium. Atqui nisi præcedat cognitio peccati, actus malus non erit voluntarius. Ergo neque peccatum. *Prob. min.* Voluntarium est à principio intrinseco cum cognitione. Ergo nisi præcedat cognitio iniquitatis, actus non poterit dici voluntarius.

Resp. Facendum quidem esse actionem non posse vitio verti, si sit involuntaria; sed falsum omnino esse actionem definire esse voluntariam, si desit illa commentatio & reflexio actualis intellectus considerantis & inquirentis bonitatem vel pravitatem ejus rei, in qua animus occupatur; tunc enim actio est satis superque voluntaria & à principio intrinseco, quando operans novit quid agat, nec ob aliud facit, nisi quia vult: etenim qui ex vehementi passionis impetu inter ludendum jurat, in comestationibus luxuriat, vix ac ne vix quidem de rerum, quibus occupatur, nefandam malitiam cogitat, & tamen voluntarie agit, & peccat.

Arguitur 4to. Quia, si omnis ignorantia circa Jus naturæ sit vincibilis. Ergo, cum juxta Adversarios etiam sit culpabilis, SS. Patres peccaverunt mortaliter, qui circa illud errarunt, adeoque probabiliter damnati sunt, quia istis suis ignorantibus probabiliter creduntur esse immortui. Sic S. Augustinus Ep. 8. ad S. Hieronymum docet simulationem non

esse licitam, è contrâ S. Hieronymus docet esse licitam, & pro se citat Origenem, S. Chrysostomum, Didymum (*), & alios, ut refert S. Thomas in Ep. ad Galat. c. 2. lect. 3.

Resp. SS. Patres propter levitatem materiæ fuisse à mortali excusatos, aut saltem pro peccatis gravioris ignorantie pœnitentiam egisse.

Arguitur 5to. Quia sequeretur peccare eum, qui probabilissimam sententiam eligit, cum sæpe falsa sententia sit probabilior verâ, ut omnes concedunt. Ergo hoc admitti nequit. Ergo &c.

Resp. Mirum non esse, si opinio relative ad judicium peccato corruptum sit sæpe probabilissima, cum eidem certa frequenter etiam videatur. Et tamen conscientia erronea Legi naturali adversa, teste S. Thoma, nunquam excusat; quia error ille ex voluntarie ofusa mentis caligine nascitur. Laboranti etiam ignorantia vincibili sæpe opinio sua videtur probabilissima. Ergo nec excusat à peccato.

§. II.

*Proponentur & solvuntur Argumenta 296
ta negantium ignorantiam invincibilem circa præcepta naturalia.*

Argumentum 1mum. petitur ex S. Scriptura. Genes. 20. v. 3. habetur, quod ignorantia non excusasset Abimelech à peccato, si Saram Abraham uxorem duxisset in conjugem. *Custodi te, ait facer textus, ne peccares in me, du-*

(*) Didymus Alexandrinus Sæculò 4to. floruit, 5to. ætatis annò oculis orbatus, è tamen in divinis æquè ac profanis scientiis profecit, ut ævi sui miraculum haberetur. Multa, scripsit, quævis pauca admodum supersint. S. Gregorius Nazienzenus ipse fuit Discipulus. Ultra 83. annos vitam portavit. Jam provectæ ætatis ab Origene seductus illius opiniones amplexus est.

ducendo videlicet Saram in uxorem. Ergo &c.

Resp. 1mo. Ex eodem loco probari ignorantiam invincibilem; nam v. 4. respondet Abimelech, *Domine num gentem ignorantem & justam interficies?* En ignorantiam invincibilem.

Resp. 2do. *Dist. ant.* Ignorantia non excusasset Abimelech à peccato materiali, *conc.* Non excusasset ipsum à peccato formali, *neg. ant.*

291 Argumentum adum. desumitur ex SS. Patribus. 1mo. S. Augustinus Ep. 154. sic ait: *Si quis putaverit bonum esse, quod malum est, hoc putando utique peccat: ea sunt omnia peccata ignorantia, quando quisque bene fieri putat, quod male sit.* 2do. Tertullianus de Spectaculis c. 20. *Eyramus, inquit, nusquam, & nunquam excusatur, quod Deus damnat: nusquam & nunquam licet, quod semper & ubique non licet.* 3tio. S. Bernardus lib. de præcepto & dispens. c. 14. hæc eloquitur: *Sive itaque malum putes bonum, quod fortè agis, sive bonum malum, quod operaris, utrumque peccatum est.*

Resp. Sanctos Patres locis adductis solum significare voluisse, eos, qui ex errore crasso aut vincibili, qui oritur ex negligentia addiscendi, putant bonum esse quod malum est, aut vicissim, peccare ex conscientia vincibiliter & scienter erronea, quæ non excusat à peccato. Unde quando Tertullianus dicit, *nunquam excusari, quod Deus damnat*, intelligi debet, quando adest error vincibilis.

Inst. S. Augustinus lib. 3. de grat. & lib. arb. c. 2. sic ait: *Aliud est nescire, aliud scire noluisse, voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed & illa ignorantia, qua non est eorum, qui*
P. Cartier. Theol. Tom. IV.

scire volunt, sed eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusant, ut sempiterno igne non ardeat. Ergo ex S. Augustino nulla datur ignorantia invincibilis, saltem circa præcepta naturalia, sed omnis ignorantia est vincibilis & culpabilis.

Resp. S. Doctorem loqui hic de illis hominibus, quibus Evangelium non fuit prædicatum, adeoque de peccato infidelitatis negativæ, atque eos, qui Legem Dei non audierunt, quamvis inculpabiliter, non tamen propterea esse excusabiles ab æterna damnatione, quia sunt obstricti saltem peccato originali. Quare quoquo modo res fiat, legitimè & justè damnantur vel reatu originis, ut loquitur S. Augustinus, vel additamentò propriæ voluntatis. Ex quo ergo non sequitur, non dari ignorantiam invincibilem Juris naturalis; alioquin certè neque ignorantia invincibilis Juris positivi daretur.

Urg. S. Augustinus lib. 1. Retract. c. 15. expressè dicit, peccatum etiam ignoranter factum non posse esse sine voluntate; quia, inquit, *quod nesciens fecit, volens tamen fecit.* Ergo juxta S. Augustinum non datur ignorantia invincibilis.

Resp. *Dist. ant.* Peccatum ignoranter commissum non potest esse sine voluntate vel Facti vel peccati, *conc.* tam Facti quàm peccati, *neg. ant.* Voluntas Facti est, qua volumus Factum aliquid seu opus præcisè abstractendo, utrum illud prohibitum sit vel non, v. g. comedere carnes, laborare serviliter, &c. voluntas verò peccati est, qua volumus Factum seu opus aliquid non præcisè secundum se prædicatum, sed etiam quatenus cognoscimus illud esse prohibitum & illicitum, v. g. comedere carnes die Veneris, laborare die festo, &c.

292 Argumentum 3tium. petitur ab auctoritate S. Thomæ. Nam Quodlib. 9. a. 15. ait; *Error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto.* Item Quodlib. 8. a. 13. Illud, inquit, quod agitur contra Legem (æternam vel naturalem) semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam. Et hic q. 19. a. 6. ad 1. hæc habet; *Ad hoc, ut aliquid sit malum, sufficit, si re vera sit tale, five credatur esse tale.* Ergo juxta S. Thomam nullum probabile falsum & Legi naturæ dissonum excusat à peccato, quod est contra Jus naturæ, quamvis appareat & existimetur verum,

Resp. S. Doctorem intelligendum esse de errore & ignorantia culpabili, prout interpretatur S. Antoninus 1. p. tr. 3. c. 10. §. 10. ubi licet ait; *Hæc verba D. Thomæ (quibus quodlib. 8. asserit, illud, quod est contra Legem, semper esse malum) non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel determinatione Ecclesiæ, quod sint contra legem Dei, & non de illis intelligit, ubi non apparet, aliàs sibi contradiceret.*

293 Argumentum 4tum. petitur ab auctoritate antiquorum Theologorum, quales sunt Alensis, S. Bonaventura, Albertus Magnus, Durandus, Hugo Victorinus, Guillelmus Parisiensis, Alciusiodorensis, & alii, qui docent nullam dari ignorantiam invincibilem Juris naturalis. Unde Gerson expressè ait; *Concord est sententia in his, quæ legis divina sunt, nullam cadere ignorantiam invincibilem.* Et Gratianus 1. q. 5. *Ignorantia, inquit, Juris naturalis omnibus adultis damnable est.*

Pro hujus Argumenti solutione Not. præcepta Legis naturalis ad tres classes reduci posse. Prima sunt universalissimæ, quæ non tam sunt dicenda præcepta,

quàm præceptorum omnium principia; ut bonum faciendum, &c. Alia sunt, quæ ex istis per facilem discursum deducuntur: ut sunt præcepta non furandi, non fornicandi &c. Alia denique sunt, quæ ex his non nisi longo ac difficili discursu deducuntur. Hoc notat

Resp. Memoratos Auctores non esse intelligendos de præceptis tertiæ classis, seu de remotioribus Juris naturalis conclusionibus; sed solum de præceptis primæ & secundæ classis.

Inst. S. Thomas hic q. 94. a. 6. non nisi duplicis generis admittit præcepta naturalia. Ergo prior divisio non subsistit. Deinde de præceptis secundariis ibidem ita loquitur; *Præcepta secundaria non delentur à cordibus, nisi propter pravas consuetudines & habitus pravorum.* Ergo eorum ignorantia non est inculpabilis.

Resp. S. Doctorem ibidem vocare præcepta secundaria ea, quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis. Accertū est, etiam fatentibus Adversariis præter conclusiones principiis propinquas etiam dari remotiores Juris naturalis, quod nunquam negavit S. Thomas. Quando autem idem S. Thomas dicit; *præcepta secundaria non delentur à cordibus nisi propter pravas consuetudines, &c.* addit etiam, propter malas persusiones, quæ aliunde sine culpa advenire possunt. Vel dicendum, quod S. Doctor loquatur de præceptis secundariis magis propinquis, non verò de remotioribus, seu quæ sint tertiæ classis

Argumentum 5tum. sumitur ex Cap. 293 T. Ex tuarum. de Sortilegio. Nam ibi exaggeratur crimen Presbyteri, qui forte divinaverat furem, quamvis ex bono zelo & simplicitate id se fecisse diceret, Ergo &c.

Resp. In foro externo præsumebatur se fecisse cum sufficiente cognitione malitiæ

litæ; videbatur enim advertere inspectionem astrolabii ab infami homine factam esse illicitam.

394 Argumentum 6um. Sumitur ex rationibus. Itaque Arguitur 1mo. Ignorantia Juris naturæ est pœna peccati originalis, quod in Adamo nobis fuit voluntarium; imò quandoque est pœna peccati nostri personalis. Ergo non excusat, ac proinde non datur ignorantia invincibilis Juris naturalis. Et idè dicit S. Thomas in c. 1. ad Rom. lect. 7. *Ignorantia nata ex culpa non excusat.*

Resp. 1mo. Hoc Argumentum nimium probare, quia indè sequeretur nullam Juris positivi dari ignorantiam invincibilem.

Resp. 2do. *Neg. conf.* Quia alioquin peccata ex stulticia commissa etiam imputarentur ad culpam, eò quòd stulticia sit pœna peccati originalis, ac consequenter nobis voluntaria. Sed hoc est absurdum, & contrarium facilè patet ex propositione 1ma. ab Alexandro VII. damnata, quæ sic sonat: *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sui peccatò originali & voluntate Adami peccantis.*

Dices. Commune est adagium: *Quod sequitur ex voluntario est voluntarium.* Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Si sequatur ex voluntario per propriam voluntatem & non retractatò, *conc. secùs, neg. ant.* Porro Originale peccatum nonnisi per voluntatem Adami nobis fuit voluntarium; insuper ab eo & à Christo fuit retractatum.

Inst. Saltem ignorantia Juris naturæ vinci posset per lumen gratiæ, quam quisque tenetur petere, & dabit Deus, ut habet S. Thomas Opusc. 73. in præm.

Resp. 1mo. Idem valere de ignorantia Juris positivi; cujus tamen datur ignorantia invincibilis.

Resp. 2do. Non omnes ignorantias illas vinci posse per gratiam ordinariam; licet autem vinci possint per extraordinariam, non tamen idè definit esse ignorantia invincibilis, aliàs nec Jus positivum posset invincibiliter ignorari, quia vinci posset hæc ignorantia per gratias extraordinarias.

Argumentum 7um. Si detur ignorantia invincibilis legis naturalis, hæc lex frustra erit, quia erit incognoscibilis, adeoque observatu impossibilis.

Resp. 1mo. Idem valere contra ignorantiam invincibilem legis positivæ.

Resp. 2do. *Neg. seq.* Nam saltem aliqui eam agnoscunt, vel agnoverunt, vel suo tempore agnoscent. Undè ejusmodi Lex nec per se, nec absolutè est incognoscibilis, quamvis non sit proximè observabilis respectu illorum, qui ignorant, quòd per accidens est, & eam reddit aliquibus tantùm hic & nunc observabilem.

Inst. Lex naturalis est simul divina, stultum autem est cogitare, quòd Deus aliquid velit fieri à nobis, & simul nolit id à nobis sciri. Ergo cum sit sapiens, nec possit velle finem obtineri nisi subministratis mediis necessariis, etiam dedit nobis, ut scire possimus, si faciamus, quod in nobis est. Ergo talis ignorantia nobis non est invincibilis.

Resp. 1mo. Omnia ista valere de ignorantia Legis positivæ, quæ tamen potest esse invincibilis.

Resp. 2do. Deum non velle aliquid fieri à nobis, nisi supposita cognitione illius, & agnita obligatione faciendi; talem autem cognitionem non semper dat, nec dare tenetur, quamvis sit infinitè sapiens.

lilililil 2

Ar-

296 Argumentum 8vum. Qui agit contra particularem legem naturæ, etiam agit contra universalem, sub qua illa particularis continetur; non potest autem dari ignorantia invincibilis talis legis universalis. Ergo nec illius particularis sub ea continetur.

Resp. 1mo. Idem valere de Lege positiva, v. g. qui agit contra quaecunque præceptum particulare humanum, etiam agit contra illam Legem universalem: *parendum est præcepto legitimi Superioris*; & tamen dari potest ignorantia invincibilis particularis præcepti humani, licet dari non possit illius universalis legis.

Resp. 2do. *Neg. conf.* Quia licet aliquis sciat Legem universalem, tamen potest errare in applicatione illius ad particulare operabile.

297 Argumentum 9vum. Natura ipsa refugit illa, quæ sunt contra Jus naturæ, hinc Tertullianus contra Marcion. lib. 5. c. 13. ait: *Ipsa nos docet natura, qua legis est instar ignorantibus legem.* Et ideo etiam actus, qui fiunt contra legem naturæ, tales sunt, ut coram aliis non audeamus facere illos. Ergo convincimur nos satis eorum agnoscere inhonestatem.

Resp. Id tantum valere de illis, quæ sunt clarè contra prima principia Juris naturæ, non autem de aliis, de quibus prudenter dubitatur, sintne licita nec ne, qualia sunt innumera; & talia non refugit natura agere, quamvis fortè sint contra Jus naturæ. Et licet quis nolle aliquid agere coram alio, non ideo statim agnoscitur moralis illius inhonestas; nam honesta & naturalis verecundia vetat quædam fieri publicè, quæ tamen non sunt moraliter inhonestæ, uti per se patet.

§. III.

Verior sententia eligitur.

298

Prior sententia est communissima nostræ ævi Theologorum, adeoque posteriori meritò præferenda videtur, præsertim cum Responsiones Adversariorum ad Argumenta prioris sententiæ facillè negotiò dissolvi possint.

Itaque contra Responsionem ad Argumentum 1mum. est, quia SS. Patres loquuntur de iis, quæ scire nequeunt, aut quæ quis scire non tenetur. Atqui multæ sunt conclusiones deductæ ex primis principiis, quas non omnes scire tenentur; quod sic evincitur: Multæ sunt conclusiones, quæ non nisi magno labore ac difficili discursu ex primis principiis, aut potius ex præceptis Juris naturalis eruantur. Atqui has conclusiones scire non tenentur rustici & indocti, aut saltem eas scire nequeunt; nam homines isti hujusmodi discursus sunt incapaces, ac proinde præfatas conclusiones seu veritates neutiquam scire possunt, minùs tenentur, cum ad impossibile nulla sit obligatio, impossibilis autem sit hujusmodi hominibus harum veritatum notitia, cum media ad eam necessaria in eorum potestate non sint.

Dices: possunt hujusmodi homines instructionem petere à doctioribus, præsertim à suis Parochis. Ergo &c.

Resp. Ad eos non semper patere aditum. Deinde datò, quòd via nunquam occlusa sit, sæpè sæpius tamen dubia circa legem naturalem resolvere nequeunt, cum de his inter Magistros & Doctores non infrequenter lis sit & controversia, aliis affirmantibus, aliis verò negantibus.

Præterea hæc nostra responsio magis corroborari videtur ex verbis S. Augusti-
ni

nl dum ait Ep. 105. *In illis, qui non audierunt, neque potuerunt, pena peccati est non credere.* Non dicit peccatum; sed pena peccati. Atque similiter in Jurenaturæ aliqui rustici sunt; qui non audierunt, neque potuerunt aliquem consulere de remotioribus Juris naturæ consuetudinibus. Ergo in illius ignorantia non est peccatum, sed solum pena peccati.

299 Contra Responsionem ad Argumentum secundum est; quia licet id, quod in Responsione dicitur, verum sit, quantum scilicet ad eos attinet, qui peccant ex ignorantia Juris naturalis, prout continet præcepta secundaria; falsum tamen est quoad eos, qui ignorant conclusiones Juris naturalis remotiores; nam hanc ignorantiam non tollitur per piam vitam, sed potius per studium; alioquin rusticus aliis iustus scire posset omnia Juris naturalis dubia resolvere, quod tamen viri sanctissimi simul & doctissimi non potuerunt. Sic S. Hieronymus, ut jam alibi dictum, existimabat simulationem esse licitam; sic Cassianus vir doctrina & sanctitate conspicuus, item Marulus, & alii putaverunt mendacium officiosum aliquando esse licitum, v. g. si per illud possem patriam ab interitu, aut hominem ab æterna damnatione eripere, &c.

300 Contra Responsionem ad Argumentum tertium seu potius ad Inst. Argumenti adi. à ratione petiti est, quia sicut mysteria sciri nequeunt, nisi prædicatione Evangelizantium innoscant, ita pariter multæ conclusiones Juris naturalis remotiores sciri nequeunt, nisi in his indocti à doctioribus instruantur. Ergo sicut ob defectum prædicationis mysteria Fidei invincibiliter ignorari possunt, ita similiter veritates quædam Juris naturalis remotiores ob defectum instructionis invincibiliter ac inculpabiliter ignorari poterunt, & quidem à fortiori, cum hujusmodi veritates non sint scitu neces-

sariæ necessitate medii, quemadmodum mysteria Fidei.

Præterea vult Deus, quantum est in se, omnes ad agnitionem Fidei venire; unde qui non illuminantur, suâ culpâ lumine Fidei privantur, quia videlicet luminis ponunt obicem. Et tamen juxta S. Augustinum & S. Thomam, ut farentur Adversarii, in hujusmodi hominibus, qui non audierunt, non est peccatum, sed pena peccati, non credere. Ergo pariter licet etiam concederetur, quod multi suâ culpâ, utpote creaturarum amore, obcæcati Juris naturalis remotiores ignorant conclusiones, nihilominus, si tamen de iis nihil prorsus unquam audierunt aut audire potuerunt, peccatum non erit eas non audire, sed pena peccati.

Contra Responsionem ad Inst. 3tam. 301 est; quia facile conceditur, quod homo ex vehementi passionis impetu jurans ex voluntario imperfecto juret; negatur autem, quod tunc liberè seu ex voluntario perfecto juret: deest enim hic libertas, quia absit indifferentia, ac proinde omnis culpa tunc absesse necesse est. Falsum ergo est ad malitiam peccati non requiri actualem reflexionem intellectus; si enim hæc absit nec esse possit, actio, licet alioquin peccaminosa, formaliter talis jam esse non poterit.

Contra Responsionem ad Inst. 4tam. 302 est; quia si materiæ levitas excusat à peccato. Ergo etiam negligentia levitas excusabit à peccato faltem mortali. Ergo ubi nulla est negligentia, nullum quoque erit peccatum, ac consequenter cui nunquam incidit dubitare, aut, si incidit, dummodò moralem diligentiam adhibuerit in inquirenda veritate, hæc non inventa, si bona fide perrexerit, perget ex ignorantia invincibili.

Præterea in multis questionibus Juris naturæ, quæ praxim respiciunt, Schola Thomistica docet hanc partem Scriticæ

contradictoriam, atque necesse est alterutram partem errare. Idem est de Doctoribus, Advocatis, Consiliariis saepe in materiis Juris naturalis diversa docentibus & suadentibus, si omnis error hic est vincibilis. Ergo errantes graviter peccant, & plerique damnantur; quia suis opinionibus immoriuntur. Sic ergo omnes tenebuntur dimittere munus Advocati, Consiliiarii, Judicis, &c. ne exponant se periculo proximo errandi circa Jus naturæ.

- 303 Porro tota ratio Responsionis ad Argumentum seu Inst. ultimam vel ex hoc corrui, quòd licitum sit sequi sententiam probabilissimam; nam contraria propositio damnata est ab Alexandro VII. nempe: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Imò quod adhuc magis est, Romæ an. 1685. die 8. Augusti hæc propositio, quam quidam Lo-

vanientes Theologi defenderant confixa est: *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem Juris natura in ullo homine, dum hæc & nunc contra Jus naturæ agit.*

Cæterum malè censurâ afficeretur posterior sententia ex eo, quòd scilicet videatur quodammodo favere opinioni Lutheri & Jansenii, illius quidem dum ait: *Scholastici dicunt invincibilem ignorantiam reddere excusabiles; tanta cæcitas est in Papa Scholis.* Jansenii verò, qui tuetur ignorantiam invincibilem Juris naturalis nunquam excusare à peccato, benè tamen ignorantiam Juris positivæ. Nam hujus sententiæ Patroni ajunt se nullatenus asserere nullam ignorantiam invincibilem excusare à peccato, sed solummodò nullam dari ignorantiam invincibilem Juris naturalis.

304 EXERCITATIO DECIMASEPTIMA.

De Actibus humanis indifferentibus.

Ad Cap. 3. §. unie. num. 156. & seq. Tractatus I. Tom. 3.
Theol. Univers.

Dari actus humanos, qui secundum speciem sint indifferentes, communissima est sententia. At maior controversia est Thomistas inter & Scotistas de Actibus humanis in individuo, an scilicet indifferentes esse possint. Affirmant Scotistæ, negant verò Thomistæ.

§. I.

- 305 *Proponuntur ac solvuntur Argumenta Thomistarum.*

Argumentum 1. num. petitur ex S. Scriptura. Eccles. ult. dicitur: *Cuncta,*

qua sunt, adducet Deus in Judicium. In quem locum sic ait S. Hieronymus: *Quidquid à nobis gestum est, stabit sub Judice & ancipitem spectabit sententiam.* Atqui solummodò pro actibus bonis aut malis fertur Judicium ac sententia. Ergo &c.

Resp. AA. Actus humanos indifferentes etiam adducendos esse in Judicium, ut innotescat, an fuerint facti secundum regulam rationis illos permittentis, vel an fuerint viciati per aliquam malam circumstantiam.

Ar.

306 Argumentum admodum petitur ab auctoritate SS. Augustini & Thomæ. S. Augustinus lib. 2. de remiss. & merit. c. 18. sic ait: Mirum, si voluntas potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit; aut enim *justum diligimus, & bona est; aut justum non diligimus, & bona non est.*

Resp. S. Doctorem hic non accipere voluntatem pro volitione, sed pro ipsa potentia voluntatis, & negare medium inter voluntatem bonam & malam, nimirum justam & injustam.

S. Thomas q. 2. de malo, a. 5. in ☉. sic loquitur: *Si loquamur de actu moralis secundum individuum, sic quilibet particularis actus moralis, necesse est, quod sit bonus vel malus propter aliquam circumstantiam, &c.* Idem docet 1. p. q. 18. a. 9. in ☉. & alibi.

Resp. Fatendum esse S. Thomam sibi contrarium esse. Unde ab ipsis hic deferendum esse.

307 Argumentum 3tium. petitur ex variis Rationibus. Itaque Arguitur imo. Dum homo agit liberè & advertenter, agere debet ut homo, seu conformiter ad rectam rationem. Atqui recta ratio dicitur præfigendum esse actualiter vel virtualiter finem honestum actionibus nostris. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Debet agere conformiter ad rectam rationem, id est, nihil debet agere contrà, *conc.* Debet agere secundum rectam rationem, *subdist.* Debet agere positivè vel permissivè, *conc.* necessariò & semper positivè, *neg. maj.* Itaque recta ratio aliquos actus præcipit, aliquos prohibet, aliquos permittit: dum præcipit aut prohibet, tenemur positivè agere secundum ipsam; aliàs actus noster esset ipsi positivè disconveniēns, adeoque malus. Quando au-

tè aliquid permittit, id est, præcipit nec prohibet, quod accidit in actionibus, quæ valde leviter aut quasi nihil conferunt ad vitæ conservationem, satis est, ut non peccemus, si rectæ rationi negativè conformemur, seu nihil contra ipsam agamus.

Inst. Homo debet etiam positivè agere conformiter ad rectam rationem. Ergo &c. *Prob. ant.* Quia aliquin operabitur præcisè ut animal, scilicet propter naturæ commoditatem.

Resp. *Neg. ant.* ad ejus *prob. Dist.* operabitur propter naturæ commoditatem, liberè tamen & moderatè ac sine excessu, seu secundum regulam à ratione præscriptam, quod non convenit brutis, *conc.* aliter, *neg.*

Inst. Indignum est homine ad cælum nato quod agat propter solam delectationem ac naturæ commoditatem.

Resp. Hoc verum esse, si ejusmodi delectatio sit immoderata, secus si sit moderata.

Inst. Damnata est ab Innocentio XI. sequens propositio: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ ac defectu veniali.* Ergo si ve delectatio moderata sit, sive non, semper tamen peccaminosa erit actio propter solam delectationem exercita.

Resp. *Dist. conf.* Ergo actio semper peccaminosa erit, si delectatio sit finis à natura intentus, *neg.* Si non sit & assumatur, *conc. conf.* Hoc autem sit in dicta propositione, ubi voluptas assumitur tanquam finis operis conjugalis, ut patet ex illis verbis: *propter solam voluptatem*, qui tamen ejus finis non est, sed solum procreatio prolis. Nos autem, inquirunt, quando asserimus licere quandoque operari propter delecta-

delectationem moderatam, id tantum volumus tunc, quando delectatio est finis à natura intentus, ut delectatio oculorum ex visione pulchri, aurium ex musica, &c.

Inst. Saltem tunc prodigitur tempus. Ergo &c. Resp. Sicut non est prodigus temporis, qui paululum quiescit ab omni actu, ita à fortiori nec qui agit interdum ob moderatam delectationem.

Inst. Facta hujusmodi sunt otiosa. Ergo mala. Resp. sunt otiosa in ordine ad vitam æternam, *conc.* Sunt otiosa absolute & simpliciter, *neg.* Habent enim suam utilitatem naturalem, seu cedunt in bonum naturæ, cui quandoque succurrendum est.

Inst. Similia non conducunt ad finem ultimum. Ergo sunt otiosa simpliciter.

Resp. *Diff. ant.* Non conducunt ad finem ultimum proximè, *conc.* Remotè, *neg. ant.* Conducunt enim ad naturæ utilitatem aut recreationem, quæ recreatae refocillata facilius Dei obsequia exequitur.

Inst. Hujusmodi actus, qui ita conducunt ad finem ultimum saltem remotè sunt boni. Ergo hoc ipso non dantur actus indifferentes. *Prob. ant.* Quia tales actus sunt conformes rectæ rationi. Ergo &c.

Resp. cum distinctione: sunt conformes rectæ rationi dicenti rem esse commodam, *conc.* dicenti rem esse honestam, *subdist.* quando notabiliter confert ad vitæ conservationem aut naturæ levamen, *conc.* quando nonnisi levissimè aut ferè nihil confert ad naturæ levamen, *neg. ant.* Quia recta ratio non judicat aliquid honestum, nisi sit laude dignum, quale non reputatur v. g. fricare manus, barbam scalpere, spueri, &c.

Arguitur adò. Si darentur Actus indifferentes, darentur & habitus. Atqui omnis habitus in voluntate residens vel est virtus, vel vitium. Ergo &c.

Resp. *Diff. min.* Habitus, qui est alicujus considerationis, vel est virtus vel vitium, *conc.* qui nullius est considerationis aut ferè nullius in ordine ad mores componendos, qualis est habitus indifferens, *neg. min.*

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta 308
ta Scotistarum.

Argumentum 1mum. petitur ab auctoritate S. Hieronymi Ep. 89. ad Augustin. ubi *Bonum est*, inquit, *continentia*, *malum est luxuria*, *inter utrumque indifferens ambulare*, *spiritus rheumata jacere*, *hoc nec bonum nec malum est*. Et ne quis dicat S. Doctorem loqui duntaxat de actibus secundum speciem indifferentibus, subjungit: *Sive enim feceris sive non feceris, nec justitiam habebis nec injustitiam*. quibus verbis significat actus in individuo positos, quidquid enim fit, utique fit in individuo, cum actiones sint singularium.

Concordat S. Gregorius Nazianzenus Orat. 3. in Julianum, ubi admittit medium inter dignum pœnæ & laude, quod est admittere medium inter bonum & malum morale adeoque indifferens.

Resp. 1mo. ad 1mum. S. Hieronymus plus non voluisse, quam actus hujusmodi non habituros justitiam vel injustitiam, nec esse bonos vel malos moraliter, quantum præcisè est ex specie & objecto. Nec obstat, quod addatur, *Sive feceris, &c.* nam actus quoad speciem indifferentes, licet contrahantur ad esse individuale, nunquam tamen amittunt hanc indifferentiam. Undè eo sensu verum est dicere, *si quis eos fecerit vel non fecerit, nunquam tamen inde habiturum justitiam vel injustitiam*; at per hoc non negatur, quod ex fine vel circumstantiis, quæ objecto accidunt, hujusmodi actus non possint esse boni vel mali moraliter.

Resp.

Resp. 2do. S. Doctorem agere quidem de actibus in individuo, sed tamen velle duntaxat exercentem illos nec iustitiam nec iniustitiam habere ex eo præcisè, quòd illos exerceat, quòd verissimum est, quia si huiusmodi tantum appetantur ut bonum rationi consonum, neque ab operante in finem supernaturalem directè referantur, licet tunc quidem sint honesti, nunquam tamen iustitiam, utpotè quæ ordinis supernaturalis est, conferre poterunt: quòd si verò in nullum prorsus finem ordinentur, quamquam tunc sint otiosi, nunquam tamen ad rationem iniustitiæ pertingent, quia alioquin sequeretur, quòd iustus actum otiosum exercens iustitiam amitteret (ubi enim iniustitia, ibi iustitia locum habere nequit) quod tamen nemo sapiens dixerit.

Ad Auctoritatem S. Gregorii Resp. cum esse intelligendum non de statu aliquo medio inter bonum & malum, sed de medio inter perfectum & peccaminosum: loquitur enim loc. cit. de viro perfecto, qui non tantum ea, quæ præcipiuntur, sed etiam ea, quæ non præcipiuntur & sunt de consilio tantum, facit, ex quo laude & præconio dignus est. Ex hoc autem gratis deducitur dari actum in individuo indifferentem.

309 Argumentum 2dum. Dantur actus indifferentes secundum speciem. Ergo etiam in individuo. *Prob. conf.* Non datur species, quæ sub se non habeat aliquod individuum saltem possibile, ut dicitur in Logica. Ergo si datur actus indifferentes quoad speciem, datur etiam quoad individuum.

Resp. *Neg. conf.* Ad ejus prob. *Diff. conf.* Ergo si &c. datur etiam actus indifferentes quoad individuum consideratus præcisè in ratione objecti, *conc.* consideratus etiam in ratione finis & circumstantiarum, *neg. conf.* Vel aliter *diff. conf.* Ergo etiam datur actus hominis indiffe-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

rens quoad individuum, *conc.* Actus humanus deliberatè & cum advertentiæ rationis factus, *neg. conf.*

Argumentum 3tium. Datur obiectum ex natura sua indifferentes, quod nec honestatem nec malitiam involvit. Ergo potest quis circa illud ut tale operationem suam exercere. *Subsum.* Atqui talis operatio nec erit bona, ut per se patet, nec mala; non enim mala erit ex obiecto, quia illud nullam in se continet malitiam; nec ex carentia finis honesti, cum homo non semper teneatur suam operationem positivè ad finem honestum dirigere, sed solum illam non exercere propter finem malum. Ergo &c.

Resp. *Diff. ant.* Datur obiectum ex natura sua indifferens &c. si præcisè ratione sui attenditur, *conc.* Si in ordine ad finem & intentionem operantis consideratur, *neg. ant. &c.* Præterea negatur, quòd homo suam operationem non teneatur ad finem honestum dirigere; cum enim homo sit naturalè rationali præditus, idèò quoties operatur cum consilio & deliberatione rationis, tenetur operari ut homo & convenienter suæ naturæ, ac proinde juxta exigentiam & inclinationem naturæ rationalis. Ergo tenetur operari in ordine ad bonum rationis seu honestum, quod est finis talis naturæ; alioquin non agit ut homo, sed ut animal, & assimilatur jumentis insipientibus, quibus non est intellectus.

Argumentum 4tum. Si teneremur actiones nostras semper dirigere ad finem honestum, sequeretur, quòd peccaremus omni ferè momento in omni opere, quia rarò certè de huiusmodi relatione cogitamus. Atqui hoc esset nimis rigidum, & aimiam torturam conscientis imponeret. Ergo &c.

Resp. *Diff. seq. mij.* Sequeretur, quòd omni ferè momento peccaremus, si semper ageremus deliberatè & cum adver-

Kkkkkkk

ten-

tentia rationis absque fine honesto, *conc.* Si sepiissime non agimus deliberatè, &c. *neg. seq. maj.* Valde autem frequenter contingit, quòd agamus omnino inadvertenter, adeoque non peccemus. Præterea non est tanta conscientie tor-tura obligari hominem omnes suos actus referre ad finem honestum, quantum fortè sibi imaginantur Adversarii; non enim necessàriò requiritur actualis relatio in bonum honestum, sed sufficit virtualis. Undè etsi quis accedens v. g. ad mensam non cogitet de conservatione vitæ, sed solum de corporis refecti-one, non tamen propterea peccat; quia talem refecti-onem propter vitæ conservati-onem, quæ finis honestus est, saltem virtualiter vult, sicque non inordinatè eam appetit: *Nam hoc ipsum, quod aliquis agit ordinatè ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, ut ait S. Thomas hic a. 9. ad 3. It in 2. dist. 40. quæst. unic. a. 5. in fin.* *Q.* dicit, quòd comedere servatò modò temperantia, ludere servatò modò eutrapelia, sint opera bona virtutis. Ex quo patet, ejus sententiam non esse nimis rigidam & austeram, nec jugum importabile, nec labyrinthum scrupulosis conscientiis inextricabilem, ut causantur Adversarii, imponere.

- 312 Argumentum 6tum. Ex his sequetur, quòd opera ob solum commodum naturæ facta essent bona. Atqui hoc est falsum. Ergo &c. *Prob. min.* Imo. ex eo, quia opera bona solum sunt objectum virtutis non naturæ. 2do. Possent esse materia voti & Juramenti. 3tio. In homine justo possent esse meritoria vitæ æternæ. Atqui hæc omnia falsa sunt & absurda. Ergo &c.

Resp. *conc. seq.* quòd scilicet opera ob commodum naturæ rationalis nempe, & rationabiliter facta, sint bona & honesta. *Neg. min.* Ad ejus *prob.* quoad 1mum. Resp. negativè conformiter ad

doctrinam S. Thomæ paulò antè citat. Quoad adum. & 3tium. Resp. iterum negativè; quia votum & juramentum debent esse de meliori bono, & ad meritum supernaturale plus requiritur, quàm ad meritum tantum morale ordinis naturalis, uti per se constare videtur.

Argumentum 6tum. Si Actus huma-
ni, quos dicimus esse secundum speciem
indifferentes, toties essent moraliter mali,
quoties in finem honestum non referantur,
deberent etiam esse materia confessionis:
quis autem unquam cogitavit,
aut quis non velut scrupulosus à Confessio-
rio repelleretur, si nihil aliud confite-
retur, quàm præcisè tantum, se v. g.
lavasse manus, fricasse barbam, &c.
Ergo signum est hujusmodi actus non esse
malos, etiam si non dirigantur ad finem
honestum.

Resp. Actus tales esse materiam confessionis, si deliberatè ab agente procedunt, nec tamen vel actualiter vel saltem virtualiter in finem honestum diriguntur & ordinantur. Quòd autem hujusmodi actus à Fidelibus non soleant in Confessione explicari, id idèò fit, quia plerumque sunt indeliberatè, & sunt actus hominis potius quàm actus humani; nequè adeò facile est in praxi discernere, an hujusmodi actus aliquis suo debito fine caruerit, & an non, saltem virtualiter, fuerint relati in finem honestum; undè ordinariè sunt materia dubia, & idèò prudens Confessarius debet rarè ab iis absolvere, sed potius penitentem eo adducere debet, ut peccatum certum, quamvis jam semel confessum confiteatur, ut absolutionis beneficium percipere possit.

Argumentum 7mum. Alexander VIII. 314
an. 1690. 24. Aug. damnavit hanc propositionem num. 7mam. *Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio: vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.*
Kur-

Rurfus Gregorius XIII. damnavit hanc propositionem Mchaëlis Baji num. 38. *Omnis amor creatura rationalis aut vitiosa est cupiditas, aut mundus diligitur; aut laudabilis illa caritas, qua per Spiritum sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Ergo datur amor præcise ab his ambobus amoribus, consequenter indifferens.

Resp. Ad salvandum damnatis istis propositionibus oppositam veritatem non requiritur dari actum in individuo indifferenter, sed sufficit dari actum moraliter bonum & honestum intra ordinem naturæ; talis enim actus nec esset actus charitatis supernaturalis, nec peccatum. Unde hoc Argumentum nihil evincit.

315 Argumentum 8vum. Ubi non datur Lex obligans, ibi etiam non datur prævaricatio Legis. Atqui non datur Lex obligans hominem, ut omnem actum suum ex deliberatione rationis procedentem ordinet ac referat in finem honestum alicujus virtutis. Ergo in tali homine non ordinante omnes actus suos in finem honestum non datur prævaricatio Legis; consequenter possunt dari actus humani, qui in individuo nec boni nec mali moraliter sunt, sed merè indifferentes. *Prob. maj.* Illa Lex ejusque obligatio non datur, quam tot Sapientes ignorant. Atqui universa subtilis Schola, multique alii sapientes juxta & doctissimi viri Legem hanc ignorant. Ergo &c.

Resp. Ad hoc, ut Lex obliget, necessarium haud esse, quod ejus existentia illique annexa obligatio sit lumine naturæ evidenter nota, sed sufficere, quod quis prudenter judicare possit dari talem Legem, & consequenter obligare ad id, quod præcipit, faciendum, eo quod pro obligatione talis Legis inveniat majus ac urgentius fundamentum auctoritatis & rationis. Unde cum habeamus, inquirunt, auctoritatem SS. Augustini &

Thomæ necnon aliorum, ac insuper urgentissimum fundamentum seu rationem in ipsa natura Agentis rationalis & moralis fundatam, multo probabilius est dari talem Legem seu præceptum referenda omnem actum humanum ex deliberata ratione procedentem in honestum finem.

Argumentum 9num. Qui sequitur, opinionem totius Scholæ Scotisticæ, quam probabilior existimat, & ex deliberatione rationis elicit actus indifferentes ex objecto, nullum alium finem sibi præstituendo; talis utique operatur citra peccatum. Ergo saltem dependenter ab usu licito opinionis magis probabilis dantur actus indifferentes.

Resp. Operationem in eo casu fore simpliciter bonam & honestam; quia, licet operans judicio remotò & speculativò, seu in actu signato existimet se elicere actum indifferenter, nihilominus tamen, cum judicio practico & proximo judicet se licite ac prudenter talem actum elicere, adeò ut licitas objecti & ejus conformitas cum regulis prudentiæ sit ipsi proximum operandi motivum, hinc in actu exercito amplectitur motivum honestum seu consonum rectæ rationi; consequenter elicit actum moraliter bonum & honestum.

Inst. Opinio probabilis talem facit actum, qualis ab ea proponitur; cum censeatur illum prudenter proponere. Atqui opinio in tali casu actum illum proponit ut indifferenter, non verò ut bonum & honestum. Ergo talis actus est indifferens & non bonus.

Resp. *Dist. min.* Opinio probabilis in tali casu actum proponit ut indifferenter, non verò ut bonum in actu signato, *conc.* in actu exercito, *neg. min.* &c. solutio patet ex priori.

§. III.

Verior sententia eligitur.

Inter oppositas binas has sententias, quamvis Scotistica sua probabilitate haud careat, præferenda tamen est S. Thomæ sententia utpotè probabilior.

Fundamentum est; quia quidquid appetit voluntas necessario appetit ut bonum; bonum autem cum triplex tantum sit, honestum videlicet, delectabile & utile; sic quidquid ipsa appetit, illud necessario appetere debet propter unum ex his tribus bonis. Atqui nullum ex his potest respectu voluntatis esse indifferens ad bonitatem & malitiam moralem, sed necessario vel erit bonum rationi consonum, vel malum rationi dissonum; nam bonum honestum nequit esse indifferens, cum ex se sit rationi maximè consentaneum. Nec bonum delectabile, quia delectabile est formaliter, potest esse indifferens; quia semper includit negationem ordinis debiti à natura præscripti. Nec bonum utile potest esse indifferens; quia, cum hoc non appetatur nisi vel ut conducat ad bonum honestum, vel ad delectabile; aut erit bonum ex fine honesto; aut malum ex fine delectabili.

318 Una aut altera tantum superest difficultas, in qua fundamentum præcipue ponunt Scotistæ, ut visum est §. 1. imo. Dicunt, quod sint aliquæ actiones per se tantum ordinatæ ad oblectandum, ut visio pulchri ad oblectandos oculos, olfactio odoris ad oblectandas nares, musica ad aures recreandas. Ergo saltem istæ poterunt propter solam delectationem licite exerceri. ad. Multæ sunt operationes humanæ non necessariæ, sed tantum utiles & commodæ naturæ rationali, ut deambulare, fricare manus, &c. Hæc & similia nec honesta sunt, cum non sint ad naturam conservandam necessaria; nec mala, cum ex objecto suo nullam habeant malitiam; erunt igitur indifferentia.

Verum contra imon. est, quia nulla operatio ad solam delectationem tantum ad ultimum finem ordinatur, sed ultro semper tendit ad finem commodum & utilem naturæ. In visio pulchri, auditio concentus finaliter ordinatur ad excitandos exhilarantesque spiritus, qui deserviunt ad operationes humanas obediendas; olfactio odoris ordinatur ad cerebrum confortandum.

Contra adum est; quia, cum hæc ipsa naturæ commoda à voluntate appeti non possint, nisi vel propter piram delectationem, quam secum afferunt, & sic erunt mala, minimè autem indifferentia; quia semper malum est operari propter solam operationis delectationem; vel propter bonitatem utilem, quam afferunt naturæ illam in sui esse melius conservando; & sic erunt bona & honesta, quia semper bonum est operari ea, quæ & quæ utilia eidem sunt. Quod sic

Probatur: Licet & honestè possumus hæc naturæ commoda aliis procurare & intendere. Ergo & nobis, qui nobis ipsis arctiori vinculo tenemur vitam, conservare quam aliis. Ant. patet; quia non solum honestè operamur, dum proximo in gravi necessitate constituto subvenimus, verum etiam dum commoda naturæ amicis liberaliter subministramus. Ergo non solum honestè operamur, dum propriæ naturæ quasi graviter laboranti subvenimus, sed etiam dum commoda juxta prudentiæ præscriptum illi procuramus. Et ex his facile solvi poterunt omnia responsa Scotistarum ad Instantias Argumenti 3ⁱⁱ. data.

Porro Responsio ad ultimam rationem prædicti argumenti 3ⁱⁱ. vel ex eo non subsistit; quia Philosophi habitum in genere definire solent cum Aristotele in Careg. c. 8. quod sit qualitas, secundum quam subiectum determinatur ad bene vel.

vel malè, hoc est, convenienter vel disconvenienter ad suam naturam. Ergo in genere moris nullus omnino dabitur habitus indifferens. Præterea in ordine ad illud, ad quod voluntas per se determinata ac completa est, superfluit omnis habitus. Unde Theologi communiter docent in voluntate nullum dari habitum virtutis in ordine ad actus tendentes in bonum honestum ut sic; eò quòd ad id jam per se determinata sit voluntas; sed voluntas in ordine ad actus indifferentes, si darentur, per se determinata & completa esset; quia objectum talium actuum esset tantum bonum physicum delectabile, ad quod attingendum voluntas per se completa est; quemadmodum appetitus sensitivus per se completus est ad bonum sensibile.

- 319 Cæterum Argumenta ex S. Scriptura & ex S. Augustino adducta equidem minus convincentia videntur; nihilominus contra Scotistarum Responsa sic replicari posset imò. Quòd non rectè dicatur actum indifferentem fieri secundum regulam rationis; nam actum indifferentem,

quem recta ratio nec præcipit nec prohibet, dictamen rationis practicæ non regulat; nihil enim disponit, nec curat de illo, sive exerceatur, sive non exerceatur. Adò. Quidquid pertinet ad Judicium divinum, pertinet ad illud ut examinandum vel ad poenam vel ad præmium, si non susceptum in tempore, procul dubio suscipiendum in æternitate. Atqui actus indifferentes nec examinantur ad præmium nec ad poenam, sed tantum actus moraliter boni vel mali. Ergo &c.

Contra Resp. ad auct. S. Augustini dici potest, quòd voluntas, prout est potentia, non nisi ratione operationis bonæ vel malæ nuncupari possit bona vel mala, nam ratione sui nec bona nec mala est. Deinde ratione actûs indifferentis voluntas nec bona nec mala esset, sed consisteret in medio. Præterea justum vel injustum diligere importat actionem: cum igitur S. Doctor loquatur de voluntate prout diligit, de ea ergo loquitur non prout est in potentia, sed prout est in actu.

320 EXERCITATIO DECIMA OCTAVA.

De Promulgatione in ordine ad constituendam Legem.

Ad proem. n. 11. Tractatus 2. Tomi 3. Theologia Universalis

Certum est, quòd, ut Lex vim habeat obligationis necessario promulgari debeat; nam Lex est quædam ordinatio præceptiva, quæ nisi in notitiam subditorum devenerit, eos obligare non poterit. At controvertitur, an Promulgatio ingrediat essentiam Legis, an verò se tantum habeat per modum conditionis *sine qua non*?

S. I.

- 321 *Proponuntur ac solvuntur Argumenta eorum, qui tunc Promulgationem esse de essentia Legis.*

Argumentum 1um. petitur ab auctoritate S. Thomæ; nam 1. 2. q. 90.

a. 4. postquam sibi objecisset *Videtur, quòd Promulgatio non sit de ratione Legis*, tamen oppositum concludit. Atqui ratio alicujus in sensu proprio est idem ac essentia illius; sic ratio Sacramentorum est idem ac essentia Sacramentorum. Ergo &c.

Resp. AA. Per rationem nonnunquam intelligi aliquod necessario requisitum per modum conditionis *sine qua non*; sic intentio Ministri ad Sacramentum est etiam de ratione Sacramenti, non tamen tantum constitutivum essentiale, sed tantum velut conditio essentialiter requisita.

Inst. Idem S. Doctor ibid. in 2° ait: Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc,

Kk kkkkk 3

quòd 4

quòd Lex habeat suam virtutem. Ergo ante Promulgationem non habet suam virtutem completam. Ergo Promulgatio ex mente S. Thomæ non se habet eo modo, quo se habet applicatio respectu ignis, ut volunt Adversarii. Ergo &c.

Resp. *Dist. ant.* Promulgatio est necessaria ad hoc, ut Lex habeat suam virtutem obligativam in actu primo, *conc.* In actu secundo, *neg. conf.*

322 Argumentum 2dum. Lex est essentialiter quoddam intellectus imperium non privatum sed publicum pertinens ad communitatem. Atqui in esse imperii publici formaliter constituitur per intimationem seu promulgationem communitati factam; aliud enim constitutum hujus denominationis non est assignabile. Ergo promulgatio essentialiter & per se requiritur ad substantiam Legis.

Resp. *Dist. maj.* Lex est essentialiter imperium publicum publicatione seu promulgatione ingrediente velut conditione essentiali, *conc.* velut essentiali constitutivo & per modum compartis intrinsecæ, *neg. maj.* Sicut enim objectum Fidei, quamvis essentialiter sit obscurum, obscuritatem tamen non importat velut essentialia constitutum, sed solum velut intrinsecam conditionem, ita pariter loquendum est de Lege in ordine ad promulgationem.

Argumentum 3tium. Lex non obtinet virtutem suam obligativam nisi applicetur, & prout subditis intimata. Atqui applicatio fit per quod in notitiam subditorum deducitur ex ipsa promulgatione, ut ait S. Thomas hic a. 4. in 6. Ergo Lex per promulgationem obtinet virtutem obligandi. Sed hæc virtus est Legi essentialis. Ergo & promulgatio, per quam ea virtus habetur.

Resp. *Dist. maj.* Non obtinet virtutem obligativam in actu secundo, nisi promulgetur, *conc.* Lex non obtinet &c.

In actu primo, *neg. maj.* &c. Virtus obligativa in actu secundo, seu actualis obligatio non datur quidem ante promulgationem, hæc tamen non pertinet ad essentiam Legis in recto; sed tantum virtus obligativa in actu primo: essentia rerum enim non importat actum secundum sed solum primum.

Argumentum 4tum. Si promulgatio non esset de essentia Legis, sequeretur, quòd ante promulgationem Lex humana obligaret subditos. Falsum consequens. Ergo &c. *Prob. seq. maj.* Si promulgatio non est de essentia Legis, Lex humana ante suam promulgationem formaliter erit Lex. Ergo si subditis alio modo quàm per promulgationem innotesceret, jam hoc ipso ad eam obligarentur, & sic promulgatio neque dici posset conditio ad Legem essentialiter requisita.

Resp. Quòd licet Lex humana ante promulgationem habeat omnem suam rationem formalem, deest tamen ei applicatio, quæ fit per promulgationem, & sic non habet vim actualem obligandi.

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Argumenta 324
opposita sententia.

Argumentum 1mum. Lex est essentialiter actus intellectus, prout docet S. Thomas 1. 2. q. 9. a. 1. Atqui si essentialiter & per modum constitutivi intrinseci involveret promulgationem, tunc non esset actus solius intellectus & rationis practicæ; quia promulgatio & publicatio Legis est rationi & intellectui practico omnino extrinsecæ. Ergo Lex non involvit promulgationem tanquam formale constitutum pertinens ad essentiam ejus extrinsecam.

Resp. 1mo. Promulgationem dupliciter sumi posse & debere, *active* scilicet & *passive*: *active* sumta est imperium Legislatoris, quatenus parit & essentialiter connotat signum manifestivum

Le

Legis, nimirum Scripturam aut vocem Praeonis. *Possit* verò sumta est ipsum signum manifestativum Legis in subditis moraliter receptum. In hoc secundo sensu asserunt promulgationem esse tantum essentialiter connotatum; in primo sensu verò contendunt esse essentialiter constitutum.

Resp. *ado.* Quod Lex essentialiter sit quoddam intellectus Legislatoris imperium non privatum, sed immediatè ad plures pertinens; sicut autem imperium propriè dictum intellectus privatum, quod vocantur practice practicum, quod videlicet immediatè non nisi voluntatem ipsius imperantis respicit, non est completè & essentialiter tale, nisi sit simul intimativum, adeoque voluntati aliquid promulget, ita quoque illud commune imperium propriè legale non erit, nisi intimitur quoquo modo iis, ad quos pertinet. Ex quo palam fit Legem in genere naturæ nunquam esse unicum actum, sed ad minimum duos, scilicet immanentem in Legislatore, alicum intellectus Imperantis; & transcurrentem à Legislatore, promulgationem Legis; qui plures in genere naturæ actus consensit unicus in genere moris, ut ita Lex sit morale quoddam complexum ex duobus actibus, uno immanente, & altero transcurrente.

Undè in forma *Dist. maj.* Lex esset essentialiter actus solius intellectus per exclusionem actus voluntatis seu constitutivi essentialis, *conc.* per exclusionem actus intimativi & transcurrentis à Legislatore, promulgationis scilicet, *neg. maj.* &c. &c.

325 Argumentum adum. Prius est esse Legem, quam eam promulgari. Ergo ad promulgationem supponitur jam Lex essentialiter constituta. Ant. patet; quia quod non est, non potest promulgari, Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* Ad rationem adjectam *Dist. ant.* Quod non est neque completè

neque incompletè non potest promulgari, *conc.* Quod non est completè, est tamen aliquid incompletè, non potest promulgari, *neg. ant.* Itaque Lex, antequam promulgetur, nondum est in sua essentia completa, quia nondum habet vim obligandi, quæ tamen est de essentia Legis; accedente verò ipsa promulgatione vim hanc consequitur, undè & per promulgationem completur.

Argumentum 3tium. Actus ille manifestativus est merum signum voluntatis obligandi. Atqui merum signum non pertinet ad rationem formalem Legis; signum enim non habet aliam vim, quam quæ est in re significata. Ergo tota vis obligandi in ipsa Superioris voluntate ac imperio continetur, cui nihil superaddic promulgatio seu exterior expressio.

Resp. *Neg. maj.* Talis enim actus est signum, ut simul sit complementum virtutis obligandi, quæ in sola voluntate incompleta est & inefficax; completur autem & redditur efficax per intimationem, quæ est veluti signum practicum obligationis, & medium absolute necessarium ad illam inducendam.

Ad id, quod in conclusione dicitur, *Dist. conf.* Tota vis obligandi est in sola voluntate incompletè & in actu primo, *conc.* completè & in actu secundo, *neg. conf.* Hoc enim accipit per manifestationem; quia voluntas Superioris, donec inferiori sufficienter sit intimata, non habet vim completam & proximam illum movendi ad operandum.

Inst. Illa exterior manifestatio est tantum applicatio voluntatis Superioris tantumquam regula ejus, cui conformari debent inferiorum seu subditorum actiones. Ergo manifestatio illa est tantum applicatio Legis; cum voluntas Superioris sit ipsa Lex & regula, cui conformari debent inferiorum seu subditorum actiones.

Resp.

Resp. *Dist. ant.* Est tantum applicatio passiva se tenens ex parte subditi, *neg. ant.* Hæc enim est cognitio, quam subditus habet de Lege. Applicatio activa & impulsiva se tenens ex parte principii, *conc. ant. & neg. conf.* Ad id, quod dicitur, quod voluntas Superioris sit ipsa Lex & regula, cui conformari debent inferiorum seu subditorum actiones, verum est, si intelligatur de voluntate Superioris præsupposita ad actum intellectus, ac subditis intimata & manifestata; falsum verò, si intelligatur de voluntate Superioris in se ipsa independentem ab imperio ac promulgatione.

- 327 Argumentum 4um. Si Princeps haberet voluntatem efficacem subditos obligandi, nec tamen eam illis denuntiaret, sed hæc eisdem alia viâ sufficienter innotesceret, puta per revelationem à Deo immediate vel mediatè factam, in tali casu exurgeret in subditis vera obligatio se conformandi voluntati Principis. Ergo hæc se solâ habet adequatam vim obligandi; aut saltem non requirit manifestationem sui ab ipso Legislatore fieri.

Resp. *Neg. ant.* Nam probabilius est, quod in illo casu nulla oriretur obligatio, vel saltem non oriretur per modum Legis, nec tam esset à voluntate Legislatoris humani, quàm à voluntate illam notificantis in ordine ad obligandum subditum; videtur enim Legi humanæ essentialia esse, ut adequatè feratur ab homine ac humano modò, & non tantum concipiatur sed etiam intimitur, quod in illo casu non fieret; sicut & ad essentialiam contractus humani pertinet non solum consensus internus, sed etiam exterior illius significatio.

- 328 Argumentum 5um. Promulgatio Legis se habet ad subditos, sicut appropinquatio ignis ad lignum. Atqui hæc est tantum conditio *sine qua non*. Ergo etiam Promulgatio Legis est tantum conditio *sine qua non*.

Resp. *Neg. maj. & parit.* Neque enim Promulgatio est applicatio Legis jam completæ, sed est ipsum ultimum completivum Legis; è contrâ quando ignis approximatur ligno, jam est in suo esse completo. Undè paritas nulla est.

Inst. Promulgatio est applicatio Legis ad illos, qui per eam obligantur. Atqui applicatio alicujus rei supponit rem jam in sua ratione formali constitutam. Ergo &c.

Resp. *Dist. maj.* Promulgatio est applicatio Legis completæ ac perfectæ, *neg. maj.* incompletæ ac per promulgationem complendæ, *conc. maj.* Sanè, inquit, si Promulgatio supponeret Legem jam in se completam, quomodo subsistere posset illud Gratiani: *Leges instituntur, quando promulgantur.*

Argumentum 6um. Ad essentialiam Legis sufficit quod habeat aptitudinem ad obligandum. Atqui Lex nondum promulgata apta est ad inducendam obligationem. Ergo habet veram rationem Legis.

Resp. 1mo. *Dist. maj.* Ad essentialiam Legis sufficit, quod habeat aptitudinem quomodocunque, *neg. maj.* Quod habeat aptitudinem proximam, *conc. maj. & Dist. min.* Atqui Lex nondum promulgata apta est ad inducendam obligationem remotè, *conc. proximè, neg. min.* Et c. Nam hanc primum consequitur per Promulgationem.

Resp. 2do. *Dist. maj.* Nisi essentia Legis sit de genere actus secundi, *conc.* Si sit de genere actus secundi, *neg. maj.* Itaque de ratione Legis est, ut, quantum est per se, obliget, licet quandoque per accidens, ex defectu notitiæ illius Promulgationis, actu non obliget.

Argumentum 7um num. Datur quæ-330 dam Lex, quæ obligat, quin promulgetur. Ergo promulgatio non est de essentialia Legis. *Prob. ant.* Lex naturalis maxime habet rationem Legis atque summè

obligat. Atqui hæc non promulgatur. Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* ad ejus prob. *Diff. min.* Atqui hæc non promulgatur promulgatione conveniente Legi positivæ, *conc.* promulgatione conveniente Legi naturali, *Neg. min. Et c.* Nam talis promulgatio est ipsum naturale dictamen rationis juxta illud Apostoli Rom. 2. *Ostendunt opus Legis scriptum in cordibus suis.*

§. III.

331 Verisimilior sententia eligitur.

Videtur prior sententia magis esse de mente S. Thomæ quàm posterior, unde huic illam præferendam putamus.

Itaque contra Responsiones ad Loca ex S. Thoma adducta est, quia Angelicus Doctor suam conclusionem probat ex Cap. *In istis*. Dist. 4. ubi dicitur: *Leges instituuntur dum promulgantur.* quibus sufficienter innuit, quod Promulgatio sit ita de ratione Legis, ut etiam sit de essentia illius: nam si Leges primùm instituuntur dum promulgantur, seu primùm constituntur dum promulgantur, tunc ante promulgationem deest aliquod constitutum essentia Legis, ac proinde ipsa Promulgatio erit quædam ratio constitutiva essentia Legis. Præterea S. Doctor ex memorato Cap. ait *Leges institui tunc, cum promulgantur.* Adversarii verò docent Leges jam esse institutas, priusquàm promulgentur. Ergo eorum sententia magis recedit à Doctrina S. Thomæ, quàm opposita.

Contra Responsum ad Inst. est; quia, ut suprà dictum est, essentia Legis est de genere actūs secundi, ac proinde Lex, quæ non habet virtutem, quantum est ex se, obligandi in actu secundo, nondum est Lex completa & perfecta.

Contra Responsonem ad Argumentum 332 dūm. est; quia S. Thomas, definiens Legem, inserit definitioni illius *promulgationem* non in obliquo, sed in recto; quod indicio est, *promulgationem* non solum ingredi rationem Legis veluti conditionem *sine qua non*, sed potius veluti constitutum essentiale. Præterea imperium, quod est de essentia Legis, nihil est aliud, quàm præceptiva intimatio. Atqui hæc intimatio est ipsa promulgatio. Ergo &c.

Contra Responsonem ad Argumentum 333 tium. Jam dictum est, essentiam Legis esse de genere actūs secundi, quod vel ex eo patet, quod Lex sit quædam Regula, eique essentialis. Atqui Regula pertinet ad actum secundum ut patet. Ergo.

Tandem contra Responsonem ad 334 Argumentum ultimum est; quia si semel instituta & constituta sit Lex per suam rationem formalem, jam sufficienter applicatur per noticiam, quam de ea habent subditi, quomocunque demum eam acquisierint; non enim ex alia ratione requiritur applicatio, nisi ut Lex iis innotescat, pro quibus lata est.

EXERCITATIO DECIMANONA.

335

De ratione formali constitutiva ipsius peccati.

Ad Proem. n. 13. & c. 2. n. 174. part. 2. Tract. 6. Theol. Et c.

Controverſia est inter Theologos, an peccatum commissionis quoad suum esse formale consistat in positivo, P. Cartier Theol. Tom. IV.

an verò in privativo. Quod priusquam expendamus, quædam prænotanda veniunt.

L III III

§. I.

§. I.

Quædam præmittuntur ac præsupponuntur tanquam certa.

Suppon. 1mo. Malum dupliciter considerari posse; 1mo. prout est tale simpliciter, & sic opponitur bono transcendentali, omnisque bonitatis & perfectionis carentiam importat. 2do. considerari potest prout est malum secundum quid, seu respectivè: & illud triplex est, scilicet *naturale, artificiale, & morale*. 1mum dicitur illud, quod privat subiectum perfectione quadâ sibi naturaliter debita, sic cæcitas est malum naturale respectu oculi. 2dum dicitur, quod privat artefactum perfectione aliqua sibi debita juxta regulas artis; sic se habet statua defectuosa. 3tium verò est illud, quod privat actionem creaturæ à rectitudine sibi debita.

Suppon. 2do. Peccatum commissionis, in ratione mali, simpliciter in privatione consistere, & nullatenus in aliquo positivo, cujus ratio est; quia omne positivum bonitatem saltem transcendentalem importat. Atqui malum simpliciter omnem omnino excludit bonitatem. Ergo malum simpliciter nonnisi in privativo constitui potest. *Fin.* constat ex eo, quodd malum simpliciter opponatur bono transcendentali. Ergo hoc ipso est exclusivum ipsius. *Major. prob.* quia omne positivum est transcendentaliter Ens. Ergo etiam est bonum transcendentalis; bonitas enim transcendentalis est passio Entis.

Suppon. 3tio. In peccato commissionis plura reperiri. 1mo. ipsum esse *materiale*, seu ipsa entitas actus humani, quo peccator se averit ab ultimo fine suo. 2do. *Conversionem* seu tendentiam in objectum quâ Legi dissonum. 3tio. plures *privationes* ex hac tendentia & ordine dimanantes, putâ privationem rectitudinis debitæ, privationem gratiæ, priva-

tionem conversionis ad Deum seu ultimum finem, & tandem privationem gloriæ saltem causaliter.

Suppon. 4to. Hic quæstionem non moveri de peccato omissionis; nam communius docent Doctores rationem formalem constitutivam peccati omissionis in privativo repositam esse, eò quodd peccatum omissionis soleat definiri, quodd sit *Carentia seu privatio alicujus actus debiti, & Lege præcepti*. Undè tota difficultas versatur circa peccatum commissionis,

§. II.

Proponentur Argumenta eorum, qui rationem formalem constitutivam peccati commissionis reponunt in positivo.

Argumentum 1mum, petitur ab auctoritate S. Thomæ. Quod 1. p. q. 48. a. 1. ad 2. postquam docuisset bonum & malum in moralibus tantum esse differentias específicas, tandem sic concludit: *Malum morale est differentia constitutiva speciei; quia malum in moralibus positivè aliquid dicitur*. Atqui nulla privatio positivè aliquid dicitur, nec est constitutiva speciei. Ergo &c. Et q. 2. de malo a. 11. ad 13. sic ait: *Peccatum non est privatio pura sicut tenebra, sed est aliquid positivè*. Item hic q. 72. a. 9. ad 1. *Malum*, inquit, *in quantum hujusmodi privatio est, & idè diversificatur species secundum ea, quæ privantur, sicut & cætera privationes. Sed peccatum non sortitur speciem ex parte privationis vel averisionis, ut supra dictum est, sed ex conversione ad objectum*.

Resp. AA. S. Doctorem non loqui de malo morali in abstracto, sed de malo morali in concreto, prout scilicet etiam involvit tendentiam physicam ac materiale regulis morum dissonem.

Inst. Angelicus Doctor locis citatis intendit facere discrimen inter malum morale & malum simpliciter. Atqui si peccatum

tum involveret aliquid positivum tantum ratione substrati & materialis, discrimen illud non subsisteret; cum etiam malum simpliciter in bono fundetur, & pro materiali substrato aliquid positivum importet.

Resp. Discrimen, quod S. Doctor constituit inter malum morale & malum simpliciter, consistit in eo, quod malum morale habeat sibi adjunctam positivam tendentiam in ordine ad objectum Legi æternæ dissentaneum, quæ peccato tribuit speciem; consequenter quoad rationem specificandi se habet ut formale, quod in aliis malis, nimirum cœcitate aut tenebris non contingit; licet cæteroque ratio mali formaliter habeatur per privationem. Sic enim docet idem S. Doctor in 2. Sent. Dist. 34. ubi sic ait: *Malum actio specificatur ex ordine ad finem debitum, cui admiscetur privatio finis debiti, ex quo ratio mali incidit.*

- 337 Argumentum 2dum Actus humanus v. g. odii Dei, habet rationem mali moralis, priusquam in eo concipiatur privatio rectitudinis. Ergo in ea constitui nequit ratio formalis peccati. *Conf.* patet. *Prob. ant.* Antecedenter ad omnem privationem rectitudinis debitæ dicit ille actus ordinem tendentiæ ad objectum prohibitum seu Legi dissonum. Atqui ut sic est malum morale & peccaminosum. Ergo &c. *Maj.* constat; quia talis privatio resultat tanquam ex causa ex eo, quod actus humanus terminetur ad objectum positivum. *Min. prob.* Quia actus ille odii, quatenus præcisè pro illo priori terminatur ad suum objectum, antecedenter ad privationem accipit ab illo aliquam speciem in genere moris. Atqui non accipit speciem boni & virtutis, ut patet. Ergo accipit speciem mali & peccati.

Resp. 1mo. Positivum hunc ordinem tendentiæ ad objectum Legi dissonum, prout prioritate naturæ antecedit priva-

tionem rectitudinis tantum esse malum fundamentaliter, non verò formaliter.

Verum hæc Responsio planè non sufficit; nam contrà sic urgeri potest: Pro illo priori intelligitur tendentia esse mala formaliter, & non solum fundamentaliter, pro quo intelligitur non solum fundamentaliter, sed etiam formaliter dissona Legi: sed pro priori ad privationem debitæ rectitudinis tendentiæ intelligitur non solum fundamentaliter, sed etiam formaliter dissona Legi & rationi. Ergo &c. *Maj.* patet; quia ad formalem malitiam plus non requiritur, quam formalis disformitas ac dissonantia ad Legem. *Min.* verò prob. Pro illo priori tendentia intelligitur formaliter dissona Legi, pro quo intelligitur tendere in objectum Legi dissonum; nam ex objecto refunditur formalis consonantia aut dissonantia in actum. Atqui pro illo priori intelligitur tendere in objectum dissonum Legi. Ergo. &c. Missa hac ergo Responsione

Resp. 2do. Non posse intelligi, quod humanus actus tendat in objectum dissonum Legi, nisi simul intellecta privatione aut negatione tendentiæ ad objectum consonum Legi; quia concipitur ut defectuosus, ac proinde debita rectitudine privatus, & ita pro nullo priori posse actum illum sumere speciem ab objecto dissono, quin etiam sumat à privatione.

Argumentum 3tium Si malitia peccati 338 formaliter in positivo reponi non debet, tunc ideo, quia hujusmodi malitia in Deum refundetur ceu in causam. Atqui hæc ratio nulla est; quia hoc ipsum Adversariis solvendum incumbit. *Prob. min.* Fundamentum privationis rectitudinis reduplicativè ut tale est aliquid positivum. Ergo si Deus est causa omnis positivi in peccato, etiam erit causa hujus fundamenti, ac proinde etiam privationis debitæ rectitudinis, cum illa necessariò resultet ad positionem fundamenti.

Resp. *Neg. suppos.* Quodd scilicet aliquid positivum in peccato commissionis repositum sit fundamentum privationis; nam totum fundamentum privationis est ipsa voluntas ex nihilo facta ac deficiens. Unde cum ista non terminet causalitatem Dei, consequens est, quod, licet Deus suo concursu positivo attingat omne positivum in peccato commissionis repositum, non tamen attingat fundamentum malitiae privativae.

- 339 Argumentum 4tum. Dantur peccata, in quibus nulla potest esse privatio rectitudinis. Ergo dantur peccata, quorum ratio formalis in privativo consistere nequit. *Prob. ant. v. g.* Odium Dei, Blasphemia, &c. sunt incapacia debita rectitudinis; nunquam enim Deum iuste odisse, aut blasphemare possumus. Ergo privatio debita rectitudinis in illis esse non potest.

Resp. 1mo. Non deberi quidem huic actui v. g. Odio Dei rectitudo, quatenus est formaliter odium Dei; sed tantum deberi quatenus est actus humanus in genere; & sic propterea privari debita rectitudine.

Resp. 2do. Subjectum privationis rectitudinis debita non esse ipsum actum odii, sed solum hominem aut voluntatem. Unde dicunt carentiam rectitudinis in illo actu odii, si consideretur respectu ipsius actus secundum se, habere quidem rationem negationis & non privationis: at respectu voluntatis habere rationem privationis moralis, quoniam voluntas, cui actus est malus, est capax rectitudinis moralis, v. g. dilectionis divinae, quam tenetur habere.

§. III.

- 340 Proponuntur ac solvuntur Argumenta opposita Sententia.

Argumentum 1um petitur ex testimoniis SS. Patrum. 1mo S. Dionysius c. 4. de div. nom. dicit, *Malum esse*

privationem, & toto illo Capite saepe nominibus *privationem* importantibus illud appellat, qualia sunt, *infirmis, vacuitas, defectus*. 2do. S. Basilus in Constit. Monast. c. 7. sic ait: *Vitium omne & improbitus in boni privatione suam habet formam*. 3tio. suffragatur S. Augustinus lib. 12. de Civ. Dei c. 7. 4to. S. Damascenus lib. 2. de fide c. 24. ait: *Malum nihil est aliud nisi boni privatio, baud secus nimirum ac tenebra nihil aliud sunt, quam luminis orbitas*. Eadem loquuntur multi alii Patres.

Resp. AA. SS. Patres, ut efficacius nos a peccato avertant, plerumque de illo loqui modò Oratoriò: & magis attendere ad effectus, qui ex eo sequuntur, quam ad quidditatem illius in rigorem metaphysico spectantem. Quare, quando vocant peccatum *privationem*, loquuntur in sensu causali non formali, ut vel ex eo patet, quia saepe agunt de privatione gratiae & gloriae aeternae, in qua utique ratio formalis peccati non consistit. Deinde SS. Patres dicunt peccatum esse *privationem* ac *nihil*, tum quia parit varias privationes, quae sunt *nihil*; tum quia moraliter facit, ut homo sit *nihil* seu nullius sit pretii juxta illud Psal. *Ad nihilum redactus sum, & nescivi*. Possunt praeterea intelligi de peccato habituali, quod consistit in privatione.

Argumentum 2dum petitur speciali-ter ab auctoritate S. Thomae. Qui 3. cont. Gent. c. 7. expressè dicit: *Malum nihil est aliud, quam privatio ejus, quod quis nactus est & debet habere*. Etq. 1. de malo, a. 1. *Malum, inquit, non est aliquid sed est ipsa privatio alicujus particularis boni*. Item 1. p. q. 48. a. 1. dicit, quod *nomine mali significetur quadam absentia boni*.

Resp. S. Doctorem intelligendum esse de malo simpliciter quod in sola privatione consistere patet ex not. seu suppos. 1mo. §. 1. non verò de malo respectivè, sive physico sive morali; qua ratione etiam

sunt

funt explicandi SS. Patres priori Argumento adducti.

Præterea dici potest, quod tùm S. Thomas, tùm alii SS. Patres loquantur de privatione, ut est *in fieri*, non ut est *in facto esse*. Pro quo sciendum est, quod sicut mors dupliciter considerari potest, 1mo. prout est *in fieri*, qua ratione est aliquid positivum; est enim ipsa causa, ad quam sequitur mors, cujusmodi est v. g. morbus. 2do. Ut est *in facto esse*, & sub hac ratione est pura privatio vitæ. Ita similiter privatio rectitudinis alicujus actûs potest considerari vel prout est *in fieri*, & hoc modo est aliquid positivum, ipse videlicet ordo tendentis in objectum ut Legi dissonum; vel prout est *in facto esse*, & sic est pura privatio. De primo igitur modo intelligendi sunt SS. Patres, non de secundo.

Inst. S. Thomas q. 18. a. 1. asserit, *Actum esse malum, in quantum aliquid ei deficit de plenitudine essendi*. Et hic q. 71. a. 6. dicit, *quod actus humanus habeat, quod sit malus, ex eo, quod careat debita commensuratione*, id est, rectitudine. Ubi vides, nullam hîc fieri mentionem malitiæ positivæ.

Resp. S. Thomam intelligendum esse in sensu illativo ac consecutivo, non autem in sensu formali; ita ut velit, exinde dignosci actum esse malum, si careat debita rectitudine, sicuti dicitur, quod Sol lucere dignoscatur, quia dies est.

Dices S. Thomas q. 85. a. 4. expressè ait: *quod privatio sit essentialiter ipsum peccatum*. Ergo saltem hîc loquitur in sensu formali.

Resp. S. Doctorem hîc tantum sermonem habere de peccato omissionis, non verò commissionis. Juvat ejus verba referre; *Est etiam*, inquit, *quoddam bonum, quod est ipse actus ordinatus, quod etiam habet suum modum, speciem, & ordinem; & bujus (nempe prædicti actûs) privatio est essentialiter ipsum peccatum*. At privatio actûs peccatum omissionis

constituit, non verò commissionis. Ergo ibi Angelicus Doctor loquitur de peccato omissionis duntaxat, & non commissionis.

Inst. S. Doctor 3. p. q. 86. a. 4. ad 1. docet, quod *culpa mortalis utrumque habeat & aversionem à Deo, & conversionem ad bonum creatum: sed aversio à Deo est ibi sicut formale, conversio autem ad bonum creatum sicut materiale*. At ibi loquitur de peccato commissionis. Ergo &c.

Resp. S. Thomam ibi non loqui de peccato actuali, sed de habituali duntaxat, quod est *terminus à quo* justificationis, & consistit in privatione gratiæ sanctificantis, quæ est aversio à Deo *in facto esse*.

Argumentum 3tium. petitur ex præ-343 cipuo Adversariorum fundamento. Si peccatum commissionis in aliquo positivo consisteret, sequeretur peccatum in ratione peccati Deum propriè causam habere, seu Deum propriè illius esse causam. Atqui hoc repugnat divinæ Sanctitati. Ergo &c. Prob. *seq. maj.* Omne Ens reale & positivum efficienter est à Deo, Deusque illius est causa efficiens. Ergo si peccatum commissionis in aliquo Ente reali & positivo consistit, erit propriè efficiens à Deo, seu Deus erit propriè illius causa efficiens.

Resp. 1mo. Cùm Distinctione *ult. ant.* Omne reale positivum physicum seu per physicam actionem productum efficienter est à Deo, *conc.* Omne reale positivum resultans tantum ex ipso actu, & prout est tantum aliquid oppositum Enti ficto & nihilo, *neg. ant.* Ad hoc enim non concurrit Deus; concursus namque Dei est influxus physicus, formalitates verò non producuntur physicè, ut patet in relationibus.

Resp. 2do. *Neg. seq. maj.* Ad ejus prob. *Dist. ant.* Omne Ens reale & positivum efficienter est à Deo secundum quod est quid

quid physicum, *conc.* Secundum quod est quid defectuosum morale, *neg. ant. &c.* Ad hoc enim ut Deus sit causa peccati formalis, non sufficit, ut sit causa entitatis actus, prout entitas physica est, sed requiritur, ut sit causa illius secundum quod est malitia moralis. Ratio autem, ob quam Deus non sit causa illius, prout est malitia moralis, hæc est; quia Deus concurrat ad illum actum ut causa prima & universalis, non verò ut causa moralis & cum debito morali non operandi.

Inst. 1mo. Ut est moralis Entitas & contraria Deo, est positiva. Ergo ut sic est effectus Dei, qui est causa positivæ Entitatis.

Resp. Quòd, ut verificetur Deum esse causam totius Entitatis positivæ, non requiratur, ut sit causa totius Entitatis sub omni modo, quo ipsa Entitas producitur à parte rei etiam à causa secunda; sed satis est, si producatur à Deo quicquid positivum est in illa entitate sub aliaratione & sub alio modo, nempe sub ratione boni transcendentalis. Undè in forma *Dist. conf.* Ut sic est effectus Dei secundum rationem Entitatis physicæ, quam includit, *conc.* secundum rationem Entitatis moralis defectuosæ, *neg. conf.*

Dices. Ergo aliquid Ens morale erit independens à Deo tanquam à prima causa.

Resp. Dist. Illat. Ergo aliquid Ens morale, quod sit effectus, *neg.* quod sit defectus seu potius deformitas, *conc. Illat.* quia defectus & deformitas non potest reduci nisi in causam deficientem.

Inst. 2do. Malitia moralis peccati commissionis in nostra sententia dicit in recto ipsam entitatem physicam actus furti v.g. connotando in obliquo debitum cadendi tali actu. Atqui Deus est causa illius Entitatis physicæ & etiam debiti moralis carendi illi; quia hoc debitum est tantum denominatio desumpta à Lege, cujus Deus est auctor. Ergo Deus est causa actus furti non solum secundum quod Entitas physica est, sed etiam se-

cundum quod est Entitas moralis; est enim causa illius, quod dicit in recto & in obliquo.

Resp. Dist. min. Atqui Deus est causa Entitatis physicæ furti & debiti moralis carendi illo per aliquam actionem, per quam unum conjungatur per se cum alio, *neg.* per actionem qua ex intentione Dei disjungi, aut dissociari debuissent, *conc. min. & neg. conf.* Ut enim Deus dicere- tur causa peccati quæ talis, non sufficit eum esse causam recti & obliqui, in quibus ipsum consistit; sed ulterius requiritur, ut actio, per quam est causa unius, conjungatur per se cum alio ex intentione operantis. Atqui actio, qua Deus est causa Legis non furandi v.g. vel debitum morale ex illo ortum non conjungitur ex natura sua cum Entitate physica furti, sed potius cum omissione illius, neque ex intentione Dei; quia Deus imponens tale debitum non furandi non intendit actum furti, sed potius omissionem illius.

Inst. 3tio. Omnis Entitas positiva debet habere aliquam causam per se. Atqui voluntas creata non est causa per se; sed tantum per accidens, malitiæ moralis, ut docet S. Thomas hic q. 75. a. 1. Ergo si illa malitia consistit in positivo, debet habere Deum tanquam causam per se, cum alia non possit assignari.

Resp. Voluntatem creatam non esse causam per se physicam malitiæ moralis; quia hæc tantum per accidens sequitur ad actionem hominis secundum se consideratam; & aliunde homo, ut nunc supponitur, illam non intendit per se: idque tantum voluit S. Thomas loc. cit. Interim voluntas, ut Lege obligata, est causa moralis malitiæ per se; quia actio hominis moraliter considerata dicit omnia accidentia & circumstantias, quibus investitur, adeoque dicit prohibitionem: at malitia moralis per se conjungitur cum actione ut induta omnibus circumstantiis, & prout subest Legi prohibenti.

Inst.

Inst. 4to. Ex hac doctrina sequitur has contradictorias simul esse veras : *Omnis Entitas positiva, quæ est in actu furandi à Deo producitur ; aliqua Entitas positiva, quæ est in actu furandi à Deo non producitur.* Nam malitia moralis, quæ est in illo actu, est Entitas positiva, & tamen à Deo non producitur.

Resp. Neg. seq. Nam licet omnis Entitas physica & naturalis, quæ est in illo actu à Deo producatur, non tamen omnis Entitas defectuosa moralis, cujusmodi est malitia ; & in hoc nulla apparet implicantia.

Dices. Inter rationem Entitatis physice ac rationem Entitatis moralis in malitia non datur nisi distinctio virtualis. Atqui hæc distinctio in rebus creatis non sufficit, ut una formalitas virtualiter tantum distincta producatur aut destruat, altera formalitate non producta aut non destructa ; sola enim virtualis distinctio in divinis reperta ad hoc est sufficiens propter infinitam eminentiam Entis divini. Ergo &c.

Resp. Dist. min. Distinctio virtualis in rebus creatis ad hoc non sufficit, si utraque formalitas virtualiter distincta sit æquè ab operante producibilis, *conce.* Si verò una sit producibilis & altera improducibilis, sicut malitia nequit à Deo produci, *neg. min.* Tunc enim distinctio virtualis sufficit, ut una sine altera quæ tali producatur.

Inst. 5to. Omne Ens physicum est bonum, cum bonum & Ens convertantur. Atqui formale peccati non est bonum, cum sit ipsa malitia & deformitas. Ergo &c.

Resp. Dist. maj. Omne Ens physicum est bonum bonitate transcendentali, *conce.* bonitate morali, *neg. maj. &c.*

Dices. Omne Ens physicum est bonum bonitate physica. Ergo omne Ens morale, quale est peccatum, etiam erit bonum bonitate morali.

Resp. Neg. conf. & parit. Disparitas est, quod bonitas physica non sit quædam

specialis ratio Entis, sed tantum passio Entis, ac proinde omnem Entitatem physicam consequatur ; at bonitas moralis non est passio Entis moralis, sed quædam peculiaris ratio seu species moralitatis. Unde necesse non est, ut sequatur omnem Entitatem moralem.

Argumentum 4tum. sumitur ex aliis 343 variis rationibus. Itaque Arguitur 1mo. Quia peccatum adeo non cognoscitur in se per se ipsum, sed per bonum oppositum, ut docet S. Thomas 1. p. q. 15. a. 3. ad 1. Ergo non est quid positivum. *Prob. conf.* Quia in Deo sunt idem omnium rerum positivorum, quamvis sint talis nature, ut ad eas aliquæ privationes vel negationes naturaliter sequantur, ut patet in Fide, ad quam consequitur privatio visus ; & in Spe, ad quam sequitur privatio possessi.

Resp. Doctrinam S. Thomæ verissimam esse ; quia intelligenda est de peccato, quantum ad Entitatem moralem defectuosam, quam habet ; non tamen quantum ad Entitatem naturalem, quæ intus imbibita est in ipsa moralitate & malitia constitutiva peccati.

Dices. Illa moralitas & malitia est positiva. Ergo alicujus positivi idea non est in Deo.

Resp. In illa moralitate positiva includi rationem Entis transcendentalis, & ita illius moralitatis idem esse in Deo, in quantum Entitas quædam est ; non autem in quantum est moralitas peccaminosa.

Arguitur 2do. Ratio formalis peccati in communi, ut abstrahit à peccato commissionis & omissionis consistit in sola privatione. Ergo etiam ratio formalis peccati commissionis. *Conf. patet ;* quia gradus superior consistens in privatione non potest contrahi per gradum inferiorem positivum, sed à tortiori debet contrahi per gradum ejusdem rationis, nempe per privationem ; atque ita peccatum commissionis nequit constitui in sua specie ex privativo & positivo, sed ex solo privativo.

Prob.

Prob. ant. Quia peccatum omissionis consistit essentialiter in sola privatione actus debiti. Atqui in peccato omissionis includitur integra ratio formalis peccati in communi, sicuti in homine includitur integra ratio animalis. Ergo &c.

Resp. Neg. ant. Ad ejus prob. *Neg. min.* & *parit.* Disparitas est, quod animal respectu hominis, ac cetera animalia sint genus univocum; è contrà peccatum in communi respectu peccati commissionis & omissionis est genus analogum. Unde non est necesse, ut ratio per illud significata sit prorsus eadem in suis inferioribus, quo fit, ut alio modo contrahatur à peccato commissionis, & alio modo à peccato omissionis: ab illo quidem per modum alicujus positivi, ab hoc verò per modum privationis.

Arguitur 3to. Peccatum in genere Entis artificialis solum consistit in privatione conformitatis ad regulas artis. Ergo peccatum in genere moris etiam consistit in privatione conformitatis ad regulas morum.

Resp. 1mo. Neg. ant. Quia ejusmodi peccatum & illius malitia consistit in ordine positivo ad effectum producendum contra regulas Artis, ad quem ordinem consequitur privatio conformitatis ad regulas Artis.

Resp. 2do Neg. conf. & parit. Disparitas est; quia effectus artificialis mensuratur in se per regulas artium, actio verò humana non mensuratur in se regulis morum, sed mediante objecto, ad quod talis actio terminatur; nam ex eo, quod objectum sit consonum vel dissonum Legi, dicitur consonus vel dissonus Legi actus, quo tale objectum attingitur.

Arguitur 4to. Peccatum habituale, à quo quis denominatur peccator, postquam transit actus peccati, consistit in pura privatione, ut docet S. Thomas hic q. 86. a. 1. ad 3. Ergo etiam peccatum actuale commissionis. *Prob. conf.* quia aliàs peccatum habituale, quod, transactò actuali,

manet, esset speciediversum ab ipso actuali, quod implicat.

Resp. Neg. conf. Ad ejus prob. dicunt, quòd licet in genere naturæ peccatum habituale distinguatur ab actuali sicut privativum à positivo, in genere tamen moris constituit cum eo unum & idem peccatum numerò integrum & ultimò terminatum, utpotè complementum peccati actualis.

Inst. Sunt unum & idem etiam in genere naturæ. Ergo &c. *Prob. ant.* Quia peccatum habituale & actuale habent se sicut factum esse & fieri. Ergo eadem privatio, quæ ut in facto esse est peccatum habituale, ut in fieri est peccatum actuale: sicut eadem qualitas, quæ in facto esse est calor, in fieri est calefactio.

Resp. Neg. ant. Ad ejus prob. *transf. ant. & Neg. conf.* ac *parit.* Disparitas est, quòd, cum calor sit Entitas positiva, fieri illius potest identificari formaliter cum ipso calore in fieri: at verò fieri privationis non potest esse formaliter ipsa privatio in fieri, sed debet esse aliquid positivum, ad quod ipsa privatio consequatur, quia privatio non fit per se primò, sed per accidens & secundario sequitur. Et est exemplum in tenebris, quæ sunt in uno loco per motum localem luminosi in alium locum, ubi fieri tenebrarum non est, formaliter loquendo, privatio luminis, nec est ipsæ tenebræ in fieri; sed est ipse motus localis.

§. IV.

Verior sententia eligitur.

344

PRæfens difficultas ex auctoritate S. Thomæ certè decidi nequit, nam pro utraque parte valida sunt ejusdem S. Doctoris testimonia, ita, ut secundum speciem utramque sententiam docuisse videatur. Sed neque testimonia ex aliis SS. Patribus adducta sufficienter convincunt adversus unam sententiam; nam omisso, quòd eis satis convenienter responsum sit, insuper ad-

advertendum est, primum horum SS. Patrum institutum fuisse, Manichæorum confutare hæresim, qui duos fingebant Deos: unum bonum, principium bonorum; alterum malum, principium malorum. Contra quos demonstrant, naturam, hoc ipso quod sit, bonam esse & à Deo conditam; malum verò non esse naturam, sed naturæ corruptionem, pro natura non intelligentes actum accidentalem, qualis est peccatum, sed rem subsistentem, qualem intelligebant Manichæi naturam malam, ut aperte colligitur ex S. Augustino Tom. 7. lib. de perfect. justit. Ratioe. 4. Unde, ut constare videtur, tota hujus controversiæ definitio magis pendet à ratione, quam ab auctoritate. Et quia prima sententia firmioribus stabiliri videtur Argumentis, quam secunda, ideo illam huic præferendam esse existimamus. Porro primam sententiam gravioribus momentis præ secunda suffultam esse exinde liquet, quia vis adi. Argumenti, quod sanè hujus sententiæ palmarium est, per responsa Adversariorum nequitiam inhiatur. Nam

345 Contra Resolutionem adam. obstat imo. Auctoritas S. Thomæ in 4. Dist. 16. q. 3. a. 2. quæstionum. 1. ad 2. dicentis: *Fundamentum aversionis est conversio in peccato.* Et q. 2. de malo. a. 7. ad 1. ait: *Inordinata conversio ad bonum commutabile est causa aversionis.* Ergo ex S. Thoma prior est conversio seu tendentia in objectum Legi dissonum, quam sit ipsa aversio seu privatio debitiæ rectitudinis.

Contra est 2do. Quia carentia tendentiæ actus humani in objectum debitum fundatur in tendentia ejusdè actus ad objectum indebitum. Ergo hæc est prior, ac proinde prius concipitur actum humanum tendere in objectum dissonum, quam esse privatum debita rectitudine.

Dices. Hoc ipso, quod terminetur ad objectum Legi dissonum, terminatur ad illud, ut est causa privationis rectitudinis; & ideo intelligi nequit tale objectum, nisi intellecta privatione.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Contra est; quia licet ita sit, adhuc tamen manet Argumentum; illa enim tendentia & terminatio ad objectum Legi dissonum, ut est causa talis privationis, est quid positivum. Sed ut sic, est prior. Ergo pro priori, prioritate scilicet naturæ, concipitur ipsa tendentia, quam privatio ex ipsa resultans.

Contra Resolutionem ad Argumentum 346 3tum. sic conficitur Argumentum: Vel illa voluntas deficiens seu destituta debita directione rationis practicæ dicit aliquid positivum, vel solum aliquid privativum seu negativum. Si primum, tunc redit argumentum. Si secundum, ergo privatio in negatione fundari poterit, quod non admittitur.

Contra 1mam, Respons. ad Argum. 347 4tum. & ultimum est; quia actus ille consideratus præcisè secundum rationem communem actus humani non est neque potest esse subiectum illius rectitudinis particularis, v. g. dilectionis divinæ. Ergo neque est subiectum privationis talis rectitudinis; sicut quia homo secundum gradum corporis non est subiectum potentie visivæ, ideo neque secundum eum est subiectum cæcitatis. Ant. in quo est difficultas sic prob. Quia illa rectitudo particularis non est debita actui humano sumto in communi, alioquin nullus actus humanus posset esse bonus sine ea. Ergo actus odii Dei, de quo loquimur, consideratus præcisè secundum rationem communem, neque est neque esse potest subiectum illius rectitudinis particularis. Ergo nec subiectum privationis illius rectitudinis. Patet hæc ultima consequentia; quia carentia rectitudinis actualis non habet rationem privationis moralis, nisi ut ipsa rectitudo est debita.

Contra adam. Resolutionem est; quia in persona aut voluntate, quando operatur contra præceptum negativum, nullum aliud debitum intelligimus esse, nisi non operandi v. g. debitum, quod habebat, qui odio habebat Deum, & non habendi tale odium; minimè verò esse

Mmm mmm mmm

ali-

aliquod debitum rectæ operationis.

Confirmatur. Quia negatio, quæ est in actu, non excludit immediatè relictionem à potentia, sed ab actu. Ergo non

est privatio immediata respectu potentiae, sed respectu actus, atque adeo actus erit capax relictionis moralis, & ad illam obligatus, quod jam constat esse falsum.

EXERCITATIO VIGESIMA.

347

De peccato habituali, ac ejus formali constitutiva ratione.

Ad part. 2. Tract. de Peccatis. Item ib. c. 1. §. 4. n. 166. & 173. Tom. 3. Theologia Universalis Tract. 6.

Constat post patratum actuale peccatum in anima peccatoris remanere maculam ex illo productam, per quam anima dicitur abominabilis, maculata, ac Deo invisâ. *Tota pulchra es amica mea*, inquit sacer textus Cantic. 4. & NB. *macula* (en peccatum habituale) *non est in te*. Item *Usque in præsentem diem macula bujus sceleris in vobis permanet*. Josue 22.

Disceptant autem hic inter se Thomistæ, & ii, quos Recentiores vocant, an hujusmodi macula consistat in privatione gratiæ sanctificantis, in quantum connotatum præteritum seu causam, prout volunt Thomistæ; an verò in peccato præterito non retractato, quatenus tamen connotat duplicem privationem, nimirum condonationis divinæ, & condignæ satisfactionis, ut censent Recentiores.

§. I.

348 *Proponuntur ac solvuntur Argumenta sententia Thomistica.*

Argumentum 1um. sumitur ab auctoritate Concilii Trid. Sess. 6. c. 7. ubi dicitur, quod justificatio nihil aliud sit, quam *translatio hominis à statu peccati in statum gratiæ*; id est formaliter remissio peccatorum. Ex quo sic arguitur; Illud formaliter constituit maculam peccati mortalis, quod in justificatione per se primò è subiecto expellitur. Atqui in justificatione impii per se primò è subiecto expellitur privatio gratiæ sanctificantis. Ergo hæc formaliter constituit maculam

peccati mortalis. *Maj.* constat ex cit. textu Concilii Trid. *Min. prob.* Justificatio fit formaliter per ipsam gratiam sanctificantem; est enim effectus formalis illius formæ, quæ nos reddit Deo gratos, quod tantum gratiæ sanctificanti convenit. Atqui gratia per se primò expellit sui privationem, quemadmodum quilibet alia forma sui privationem per se primò è subiecto expellit. Ergo in justificatione per se primò è subiecto expellitur privatio gratiæ sanctificantis.

Resp. AA. Dist. maj. Illud constituit maculam, quod in justificatione per se primò expellitur per modum extremi contrarii ipsius gratiæ, quæ de novo infunditur, *con.* per modum extremi privativi, *neg. maj.* & c. Nam justificatio, ajunt, expellit peccatum per infusionem gratiæ tanquam formæ impossibilis cum omni peccato; gratia autem in peccatore duo habet opposita; unum privativum, nimirum sui carentiam; alterum verò contrarium, scilicet peccatum præteritum moraliter perseverans. Non ergo consistit peccatum in eo, quod primariò per justificationem expellitur ratione oppositionis privativæ; sed in eo, quod primariò expellitur per modum extremi contrarii ipsius gratiæ.

Argumentum 2um. Peccatum habituale in ratione maculæ formaliter constitui debet per aliquid animæ intrinsecum. Atqui actus peccati actualis præteritus connotans privationem condonationis & condignæ satisfactionis, ac non retractatus
non

non est aliquid animæ intrinsecum. Ergo formaliter non constituit peccatum habituale. *Maj.* constat imo: ex illo Josue 22. *Macula bujus sceleris in vobis permanet*, ubi in vobis denotat aliquid intrinsecum. 2do. Peccatum habituale originale est aliquid intrinsecum parvulis, ut patet ex Concil. Trid. Sess. 5. Can. 3. ubi, *Ad peccatum*, inquit, *inest unicuique proprium*. Ergo etiam peccatum habituale personale erit aliquid intrinsecum personis. 3tio. Nitor animæ est aliquid intrinsecum. Ergo etiam defectus nitoris seu macula erit aliquid animæ intrinsecum. *Min. prob.* Nam actus præteritus est aliquid extrinsecum, & cum jam præterierit, certe non amplius existit, quod tamen necessarium erat ad formalem effectum maculationis & infectionis intrinsecæ. Ergo &c.

Resp. AA. Quòd, licet peccatum actuale præteritum realiter & physicè non sit aliquid animæ intrinsecum, sit tamen aliquid illi moraliter intrinsecum; quamvis enim physicè non amplius existat, cum jam transierit, habet tamen existentiam & permanentiam moralem; quia ratione actus peccaminosi præcedentis anima censetur esse maculata & infecta, ac si peccatò præterito actus informaretur.

350 Argumentum 3tium petitur ab auctoritate S. Thomæ. Nam q. 3. de malo, a. 7. ad 1. sic ait: *Dicendum, quòd privatio gratia habet rationem culpa secundum quod accipitur simul cum causa sua, qua pertinet ad genus actus.* Item 1. 2. q. 86. a. 1. ad 3. *Macula*, inquit, *non est aliquid positive in anima, nec significat privationem solam; sed significat privationem quandam nitoris anime in ordine ad suam causam, qua est peccatum.*

Resp. AA. Juxta S. Thomam cit. q. 3. de malo, a. 7. in ☉ *privatio gratia habet rationem pena, si secundum se consideretur, & non habet rationem macula nisi secundum quod ex actu præcedenti inducitur.* ut ait in 2. dist. 42. q. 1. a. 2. ad 4. Ergo in actu peccaminoso præcedenti non

retractato potius situm est peccatum habituale, quàm in privatione gratiæ; quia *propter quod unumquodque tale, & illud magis tale.*

Plura adhuc Argumenta adducentur inf. §. 3. Hæc modò sufficiunt.

§. II.

Proponuntur ac solvuntur Recentiorum Argumenta.

Argumentum 1mum. Totum illud pertinet ad rationem peccati habitualis, à quo mundat & liberat justificatio. Atqui justificatio nos non tantum mundat & liberat à privatione gratiæ, sed etiam à peccato actuali præterito; quia quod ante justificationem propter non retractationem moraliter permanebat, illud postmodum omnino tollitur, & nullo modo permanet. Ergo saltem partialiter peccatum non retractatum ad rationem peccati habitualis pertinet.

Resp. AA. *Dist. maj.* Totum illud pertinet ad peccatum habituale vel per modum connotati, vel per modum constitutivi essentialis, à quo mundat & liberat justificatio, *con.* semper per modum constitutivi, *neg. maj. &c.* Quamvis terminum à quo justificationis ingrediatur utrumque, scilicet tam privatio gratiæ sanctificantis, quam actus peccati præteritus, non tamen utrumque ingreditur æqualiter, sed privatio gratiæ ingreditur velut essentialia constitutum maculæ in recto, peccatum verò præteritum tantum ingreditur in obliquo & per modum connotati essentialis. Sicut in sententiâ Adversariorum peccatum præteritum moraliter perseverans ingreditur maculam in recto & per modum constitutivi, negatio verò condonationis divinæ & condignæ satisfactionis tantum ingreditur in obliquo, & per modum connotati.

Argumentum 2dum. Peccatum commissionis actuale formaliter constituitur in quodam positivo respectu ad obiectum ut regulis morum disforme, prout supra dictum est. Ergo etiam peccatum habi-

Mmmmmmm x tuale

cuale in simili tendentia consistere debet, ac proinde non consistit in privatione gratiæ.

Resp. *Neg. conf. ac parit.* Disparitas est, quod in actuali peccato positiva tendentia sit id, quod primò & per se intelligitur, & ideo in ea meritò consistit ratio formalis peccati actualis. At in peccato habituali, quod primò & per se intelligitur, est privatio gratiæ, non verò tendentia in objectum ut regulis morum difforme. Ergo in illa, non autem in hac, constituenda est ratio formalis peccati habitualis.

353. Argumentum 3tium. Ex hac sententia plura sequuntur absurda. 1mo. Quod omnia peccata habitualia forent ejusdem rationis; nam privatio desumit omnem distinctionem à forma, cui opponitur. Atqui gratia sanctificans est in omnibus ejusdem rationis. Ergo &c. 2do. Sequeretur, quod, qui commisit gravius peccatum, non haberet majorem maculam, quam qui commisit minus grave; quia committens minus grave æquè privatur gratiâ, ac committens gravius. 3tio. Quod in quolibet peccatore nonnisi sit unum peccatum habituale, licet se pluribus fœderit; nam privatio gratiæ non est nisi una in unoquoque peccatore. Ergo &c.

Resp. *Neg. ant.* Ad 1mum. *Neg. seq. maj.* falsum est, quod privatio constituat peccatum habituale, quatenus præcisè dicit ordinem ad formam, qua privat; sed quatenus dicit respectum ad actum peccati præcedentem, à quo procreatur; & secundum hunc actum diversificatur, estque ejusdem cum eo speciei; undè si talis sit in specie v.g. furti, talis etiam erit privatio gratiæ ex eo procreata. Ex hac responsione liquet adum Absurdum minime sequi: tantò enim macula peccati ac privatio gratiæ censetur gravior, quantò peccatum, à quo ipsa gignitur, gravior est. Ad 3tium. etiam patet solutio; cum enim peccatum habituale sit privatio gratiæ ut dicit respectu ad actum, à quo gignitur, tot sunt peccata habitua-

lia in homine, quot sunt peccata actualia mortalia.

Argumentum 4tium. Si quis offendat 354 Principem, post actum offensæ nihil aliud remanet, quam reatus seu deputatio ad poenam. Ergo pariter, dum quis offendit Deum, post actum offensæ nihil remanet n peccatore, quam reatus poenæ.

Resp. *Neg. conf. & parit.* Ratio disparitatis est, quia amicitia Principis in eo, quem amat, nihil intrinsecum ponit, bene autem amicitia Dei; hæc enim ponit gratiam & charitatem. Undè sequitur, quod per amissionem amicitie Principis ratione offensæ nihil intrinsecum amittitur, amittitur verò per amissionem amicitie Dei, nimirum gratia & charitas; ac proinde per ejus offensam procreatur gratiæ privatio.

Argumentum 5tum. Si de facto dare 355 tur status naturæ puræ, tunc peccatum mortale habituale non consisteret in privatione gratiæ, sed tantum in ejus negatione. Ergo peccatum habituale formaliter non consistit in privatione gratiæ.

Resp. 1mo. Peccatum pro illo statu habiturum aliam rationem formalem constitutivam, quam in præsentī statu habeat, scilicet privationem subjectionis in Deum ut ultimum finem.

Resp. 2do. Quod sicut macula relicta ex secundo peccato mortali, quod committitur, est privatio gratiæ; quia, licet per accidens tale peccatum eam non destruat, eò quod eam in subiecto non inveniat, per se tamen & ex natura sua est destructivum ejus; ita similiter macula, quam contraheret homo in statu naturæ puræ, si peccaret mortaliter, posset dici privatio gratiæ; quia illam excluderet, si in subiecto inveniret. Undè potest negari Antecedens.

Argumentum 6tum. Privatio gratiæ sanctificantis est poena peccati. Ergo in tali privatione essentia peccati habitualis consistere non potest. *Ant.* constar ex S. Thoma 1. 2. q. 85. a. 5. his verbis: *Subtrahio origina-*

ginalis justitia habet rationem pena, sicut etiam subtractio gratiae. Et in 2. dist. 33. q. 2. a. 1. ad 2. dicit: *Privatio gratiae non habet rationem culpa, sed pena. Conf. prob.* Quia quidquid est à Deo, in illo non potest consistere peccatum habituale, cum nulum peccatum esse possit à Deo. Atqui poena peccati est à Deo, culpa verò non est à Deo, sed à principio defectivo. Ergo si privatio gratiae est poena peccati, non potest hujus essentia in tali privatione consistere.

Resp. 1mo. *Dist. ant.* Privatio gratiae sanctificantis consideratur ut carentia formae supernaturalis, quae perficit animam & dat illi esse participatum divinae naturae, est poena peccati, *conc.* Considerata prout est carentia habitualis rectitudinis, subjectionis, ac conversionis hominis in Deum seu ultimum finem, *neg. ant.* Sic enim habet rationem culpa. Unde sciendum est, quod si hoc modo à Deo positivè & efficienter produceretur, tunc Deus foret causa avertens ac separans à se ipso ut ultimo fine, quod Deo repugnat.

Resp. 2do. *Transf. ant. Neg. conf.* Adejus prob. *Dist. maj.* Quidquid est à Deo positivè, in illo non potest consistere peccatum habituale, *conc.* Quidquid est à Deo permissivè, &c. *neg. maj. & Dist. min.* Sed culpa non est à Deo causalitate positiva, *conc.* Non est à Deo causalitate permissiva seu negativa, idque ex supposito perpetrati peccati, *neg. min. Et c.*

Inst. Deus potest in aliquo dormiente destruere gratiam sanctificantem suspendendo concursum conservativum illius in subiecto. Atqui tunc privatio gratiae soli Deo adscriberetur, & tamen diceret carentiam habitualis rectitudinis hominis in Deum. Ergo prima Responsio non subsistit.

Resp. *Dist. maj.* Potest Deus destruere gratiam in dormiente, ita, ut ejus privatio esset dormienti involuntaria, *conc.* ita, ut esset voluntaria, *neg. maj.* Porro privatio gratiae non aliter constituit peccatum habituale, nisi in quantum est voluntariè procreata per actum peccaminosum, quo deficiente deficit & ratio peccati habi-

tualis; nam sicuti peccatum actuale esse nequit, quod voluntarium non est, ita pariter peccatum habituale esse non poterit, si voluntarium non sit.

Argumentum 7mum. Qui peccavit in 3° instanti A & in secundo instanti incipit esse peccator habitualiter, in secundo instanti non privatur gratiâ, quin propter culpam commissam in instanti A sit dignus privari gratiâ in instanti B. Ergo jam pro illo priori est dignus hujusmodi privatione. Atqui pro illo instanti, quo quis dignus est privari gratiâ, jam adest peccatum habituale, ut peccatum jam *in facto esse.* Ergo privatio gratiae non constituit, sed potius sequitur ad peccatum habituale.

Resp. Quod privatio gratiae, respectu voluntatis liberè se privantis perfectione debita subjectionis scilicet in Deum, sit peccatum & macula, eadem verò respectu voluntatis divinae physice subtrahentis sit poena. Prius inquit, est culpa, quam poena; quia prius demeritorie & moraliter est à voluntate creata, quam physice à divina. Itaque in instanti A licet non adest privatio gratiae ut est physica subtractio à Deo, est tamen privatio gratiae ut est demeritoria carentia perfectionis debita.

Inst. Si privatio gratiae prius est à voluntate liberè se privante. Ergo non potest posterius ratione à Deo esse; quia non potest Deus subtrahere formam, quae jam supponitur subtracta.

Resp. *Neg. conf.* Ad ejus prob. *Dist. conf.* Non potest Deus subtrahere formam physice, quae tantum supponitur subtracta moraliter, *neg.* Quae supponitur subtracta physice, *conc. conf.* Deus autem subtrahit posterius ratione gratiam, quae supponitur prius ratione subtracta tantum moraliter.

Argumentum 8vum. Ideò privatio gratiae est mala, quia est privatio formae debita. Atqui etiam habitus charitatis, & reliquae virtutes sunt debita. Ergo etiam privatio charitatis, &c. est mala.

Resp. Si sermo sit de peccato actuali, verum esse privationem charitatis & reliquarum virtutum supernaturalium esse

malam in ipsa privatione gratiæ, ut in radice, cum qua omnes habitus infusi perduntur, exceptis Fide & Spe: falsum verò, si sermo sit de macula; nam sic sola privatio gratiæ maculam constituit; quia sola est privatio formæ perficientis & ornantis animam in ordine ad esse, reliqui verò habitus in ordine ad operari.

- 319 Argumentum 2um. Voluntas post peccatum manet conversa habitualiter ad creaturam seu ad bonum consuetabile tanquam in ultimum finem. Atqui hæc conversio fieri nequit nisi per habitum positivum moraliter malum. Ergo in eo constitui debet peccatum habituale, non verò in privatione gratiæ. *Prob. min.* Sicut aversio importat privationem, sic à contrario conversio importat aliquid positivum. Ergo &c.

Resp. Neg. min. Ad ejus prob. Dicunt verum quidem esse hujusmodi conversionem esse quid positivum, non tamen egredi ab habitu quodam vicioso, sed solum ab ipsa inclinatione essentiali voluntatis, non quidem nudè sumtā, sed ut connotante privationem gratiæ & charitatis.

- 360 Argumentum 1um. Idem est formale constitutum quod distinctivum; atque maculæ peccatorum non distinguuntur propter privationem gratiæ, sed propter peccatum præteritum. Ergo rectius dicitur peccatum habituale formaliter constitui per peccatum præteritum non retractatum.

Resp. Diss. min. Atqui maculæ peccatorum non distinguuntur propter privationem gratiæ nudè sumtam, *conc.* Non distinguuntur propter privationem gratiæ cum respectu ad suam causam, peccatum scilicet præteritum, *neg. min. &c.* Ratio hujus distinctionis sumitur 1mo. ex paritate de umbris, quæ ab invicem non distinguuntur per sola corpora objecta, neque per solam lucis carentiam, sed per hanc ut ex objecto procreantur. Sumitur 2do. ex S. Thoma 1. 2. q. 86. a. 1. ad 3. cujus textum referemus seq. §. Sumitur 3^{io}. ex hac ratione; quia macula de formalis solum importat privationem debitæ pulchritudinis &

nitoris, causam autem, scilicet peccatum præteritum, non nisi connotativè & indirectè; macula enim privativè opponitur pulchritudini & nitori, quæ sunt quid positivum. Ergo macula est formaliter quid privativum, ac proinde in actu præcedenti, scilicet peccato præterito, constitui nequit.

Neque dicas, hanc maculam non privativè, sed potius contrariè opponi pulchritudini & nitori, &c.

Nam contrà est; quia macula formaliter negat pulchritudinem & nitorem subiecto debitum, licet connotet causam, ex qua talis privatio secuta sit. Et Confirm. Quia in nobis est integra macula peccati originalis, cum tamen in nobis non sit ipsum originale protoparentis nostri peccatum, à quo hæc macula in nos derivatur. Igitur macula directè & formaliter non constituitur peccato præterito, sed solum terminativè & connotativè.

Porrò axioma illud, *Idem est constitutum quod distinctivum*, tunc solum verificatur, quando distinctivum, quod importatur in recto, est etiam constitutum; secus verò, quando per modum alicujus connotati tantum importatur in obliquo; aliàs enim omnis forma physica essentialiter constitueret suam privationem, cum privationes non aliter distinguantur specie, nisi per formas oppositas, quibus privant.

Argumentum 1um. Peccato præterito nondum retractato conveniunt omnia, quæ constituunt peccatum habituale. Ergo &c. *Prob. ant.* Quia per illud peccator redditur inimicus Deo, habet essentialem obicem ad receptionem gratiæ, manet exclusus à Regno celorum. Atqui hæc solum sufficiunt ad constituendum peccatum habituale. Ergo &c.

Resp. Neg. ant. Ad ejus prob. *Diss. ant.* Per illud peccator redditur inimicus Deo, &c. per inimicitiam solum extrinsecam, *conc.* intrinsecam, quæ, ut sup. ostensum est, requiritur ad rationem peccati habitualis, *neg. ant. &c.*

362

§. III.

Verior eligitur sententia.

Cum prior sententia auctoritate S. Thomæ manifestè sulca sit, idèd haud immeritè posteriori videtur præferenda. Præstat hic quædam hujus S. Doctoris resurre testinonia, quæ apertè innuunt eum priorem tenuisse sententiam, 1mo. quidem p. 1. q. 86. a. 1. ad 3. sic ait: *Macula non est aliquid positivè in anima, nec significat privationem solam, sed significat privationem quandam nitoris anima in ordine ad suam causam, quæ est peccatum.* 2do. In 4. sent. dist. 14. q. 2. a. 1. quæstiunc. 3. ad 2. dicit: *Per adventum gratiæ ad essentiam animæ tollitur macula, quæ nihil aliud erat, quàm gratiæ privatio.* 3tio. In 4. dist. 18. q. 1. a. 2. quæstiunc. 1. sic ait: *Sp. macula, quantum in se est, non ponit de essentia sua nisi privationem gratiæ; sed ponit ut causam obiculum peccati, quod obstat ad gratiæ receptionem: Et propter etiam macula tenebra dicitur.*

Concordat S. Anselmus lib. de concept. Virg. c. 3. ubi ait: *Peccatum (habituale) non est aliud quàm absentia justitiæ debitæ.* Et licet ibi fiat mentio de peccato originali, nihilominus eadem ratio valet pro peccato habituali personali.

363 Juvat hic adhuc quasdam subtexere rationes satis convincentes. 1ma. Per illud homo constitui debet peccator & injustus habitualiter, cujus oppositum constituit habitualiter sanctum & justum. Atqui gratia sanctificans constituit hominem sanctum & justum habitualiter, Ergo &c. *Min.* est certa. *Maj.* verò exindè liquet; quia denominationes oppositæ desumuntur à formis oppositis.

2da. Peccatum habituale per peccatum mortale actuale præteritum in anima relictum est essentialiter mors animæ. Atqui hujusmodi mors est privatio gratiæ habitualis. Ergo &c.

3tia. est, Quia, ut jam præcedenti §. dictum est, macula ex suo formali conceptu importat privationem debitæ pulchritudinis, quæ per peccatum mortale ejici-

tur è subjecto. Atqui hujusmodi pulchritudo est donum habituale gratiæ sanctificantis. Ergo privatio gratiæ sanctificantis formaliter constituit maculam ex peccato actuali mortali relictam. Tota hæc ratio constat ex testimoniis S. Thomæ hætenus adductis.

Cæterum hic apprimè notandum est, quæ 364 tionem hic versari duotaxat circa peccatū habituale mortale, non verò circa peccatum veniale habituale; nam hoc non consistit in privatione gratiæ sanctificantis, cum non expellat è subjecto charitatem, sed tantum consistit in diminutione fervoris charitatis extrinseci seu extensivi. Undè se habet respectu animæ sicut pulvis respectu faciei venustæ; hic namque non tollit venustatem ejus, sed tantum impedit, ne eadem ac prius appareat: sic pariter peccatum habituale veniale non tollit venustatem & pulchritudinem animæ, sed tantum quandam obnubilationem procreat; quo fit, ut charitas minùs serveat, seu minùs splendeat.

Diximus *extensivi seu extrinseci*; nam charitas per veniale peccatum non minuitur intrinsecè, sed tantum redditur homo non ita expeditus ad opera virtutum exercenda, dehincque facilitè à fervore in actibus charitatis eliciendis, sicque fit Deo minùs familiaris.

Supereft modò ut ea, quæ Adversarii ad 365 argumenta §. 1. adducta responderunt, consutemus. Itaque

Contra Responsionem ad 1mum. Argumentum est; quia macula ex suo conceptu formali ac essentiali importat privationem pulchritudinis seu nitoris animæ per actum præteritum peccaminosum procreatum, ut exdictis constat. Atqui privatio nitoris animæ non est contrariè opposita gratiæ sanctificantis, sed solum privativè. Ergo etiam macula erit hujusmodi, &c.

Contra Responsionem ad Argumentum 366 2dum. est; quia si macula non est aliquid physicè ac realiter intrinsecum animæ; tunc nullum amplius superest convincens Argumentum contra Novatores, quòd scilicet gratia sanctificans sit quædam quali-

litas physica inhaerens animæ. *Prob.* Quia id aliunde probari nequit, nisi ex Conciliis ac Scripturis, quæ dicunt, quod *gratia & caritas sint in nobis, inhaerent nobis, diffundantur in cordibus nostris, &c.* Atqui S. Scripturæ & Concilia etiam dicunt *peccatum habituale seu maculam animæ esse & permanere in nobis, inesse cuilibet proprio &c.* Ergo aut dicendum est maculam non solum moraliter, sed etiam realiter esse animæ intrinsicam; aut fatendum erit argumenta, quibus Sectariorum impugnamus, minus esse convincentia.

- 367 Denique Responsio ad Argumentum 3tium ab Auctoritate S. Thomæ desumptum jam refutata est per Responsionem ad Argumentum 1omum. priori §. ab Adversariis adductum datam. Illud autem axioma, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis tale*, non valet in causis efficientibus. Cum igitur juxta S. Thomam, præsertim 1. p. q. 86. a. 1. ad 3. peccatum præteritum habeat rationem causæ respectu privationis nitoris animæ, liquet, quod peccato præterito non retractato haud

competat ratio maculæ seu peccati habitualis, sed solummodo privationi gratiæ.

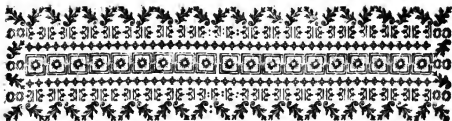
Porro in toto hoc negotio circa natu- 368 ram seu potius conceptum privationis gratiæ, quatenus constituit peccatum habituale, sic procedendum est: 1mo. Intelligere debemus debitum habendi gratiam sanctificantem, quod comitatur statum evectiois ad ordinem supernaturalem. 2do. Peccatum actuale procreans voluntariam privationem debitæ subjectionis ac subordinationis ad Deum ut ultimum finem supernaturalem, in qua peccatum habituale formaliter consistit. 3tio. Intelligimus propter utrumque peccatum, scilicet actuale & habituale, causam demeritoriam subtractionis seu privationis gratiæ, sive, quod in idem redit, indignitatem ad gratiam physicè à Deo subtrahendam in pœnam peccati. 4to. Denique Intelligimus Deum negare suum concursum conservativum gratiæ, & ipsam gratiæ privationem producere, non prout animam Deo subicit, sed ut dicit perfectionem homini debitam.

FINIS.

I N D E X
OMNIUM RERUM
IN
THEOLOGIA UNIVERSALI
QUATUOR TOMIS DISTINCTA
CONTENTARUM.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF MODERN ART
1000 5th Avenue
New York 17, N.Y.

INDEX

*Omnium rerum in Theologia Universali quatuor
Tomis distincta contentarum.*

A.

Abdias Propheta, Quis, & quo
tempore vixerit, *Tom. 1. Tract.*
1. part. 2. Sect. 1. c. 4. num. 528.
Quid prophetia ipsius contineat,
ibid. num. 529.

Abjectio animi dicitur, qua quis vellet
bonis terrenis perpetuo frui; ad incur-
riam salutis pertinet, *Tom. 3. Tract.*
6. part. 3. c. 2. §. 2. num. 350. Est
de se peccatum mortale, *ibid. n. 351.*

Abortus est ejectio præmatura foetus,
quem mulier in utero gestat. Is du-
pliciter intendi potest, directe nimi-
rum & indirecte: directe, ut si mu-
lier sumat potionem eo fine, ut uteri
sui fructum disperdat; indirecte, si
aliquid faciat, unde per accidens
sequi possit ejusdem fructus extinctio,
Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2.
c. 2. §. 5. n. 548. Puellæ uterum
gestanti sub mortali non licet abortum
procurare, etiam foetu nondum ani-

mato, quamvis aliter honori suo
consulere non possit, *ibid. n. 549.*
Nec licet matri, quamvis aliqui ver-
setur in certo mortis periculo, præ-
bere medicinam de se tendentem ad
procurandum abortum, sive foetus
jam animatus sit, sive non, *ibid. n.*
550. Licitum tamen est matri ægro-
tanti porrigere medicinam ex se cu-
rativam matris, & non ordinatam ad
procurandum abortum, quando aliter
matri succurri non potest, & certum
est foetum nondum esse animatum,
etiamsi inde abortus timeatur. At
verò non licet matrem vivam secare,
ut infanti succurratur, nisi probabi-
liter speretur futurum, ut mater vi-
vat, *ibid. n. 551.* Porro quo tem-
pore foetus in utero animari incipiat,
varie sunt Medicorum sententiæ,
ibid. n. 552. Qui ex intentione sive
directa, sive interpretativa & indire-
cta abortum foetus animati procurant,
subjacent excommunicationi; secus si
foetus nondum sit animatus, *ibid. n.*
553. & 554.

P. Cartier Theol. Tom. IV.

(a) a

Abro-

Abrogatio legis est antiquatio legis secundum omnes sui partes. à *Derogatione legis* in hoc differt, quòd hæc sit tantum Legis imminutio, illa verò totius legis abrogatio, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 5. §. 4. num. 258.*

Absolutio est forma Sacramenti poenitentiae, seu sententia, qua Sacerdos tanquam Iudex à Christo institutus peccatorem confessum, contritum, & satisfacere paratum absolvit à vinculis peccatorum. Absolutionis nomen desumptum est maximè ex his Christi verbis ad Apostolos & eorum in Sacerdotio successores, Matth. c. 18. *Quamvis solveritis &c. Tom. 4. Tract. 5. c. 5. num. 290.* Tribus modis exprimi potest absolutionis Sacramentalis forma, scilicet Indicativè, *absolve te*; Deprecativè, *Quasumus Domine, absolve*; & Imperativè, *absolvatur &c.* qui postremus modus ad indicativum refertur, *ibid. §. 1. n. 291.* Forma Sacramenti poenitentiae seu absolutio essentialiter exprimi debet verbis propriè dictis, ita ut nulla sit absolutio nutibus vel scriptò data, *ibid. n. 292.* Solv. ob. *ibid. n. 297. & 298.* Essentialiter & ex institutione Christi exprimi debet verbis indicativis, ita ut nec unquam fuerit, nec possit esse deprecativa: porro preces, quæ formam absolutionis vel præcedunt, vel sequuntur, in brevioribus confessionibus & in magno poenitentium concursu omitti possunt sine peccato; satis proinde tunc est dicere *Dominus noster Iesus &c.* quæ verba sine urgenti ratione omitti non debent, ne fortè poenitens occultam censuram incurreret; ubi si poenitens sit Laicus, omittitur vox *suspensionis*, utpotè cujus ipse incapax est. Urgente autem mortis periculo, sic breviter absolvendus erit: *Ego te absolvo ab*

omnibus censuris & poenitentis, &c. ibid. n. 293. & seq. Solv. ob. n. 299. & seq. Quoniam Sacerdotes tam ligandi quam solvendi potestatem à Christo acceperunt, non omnibus indiscriminatim absolutionem concedere debent; temerè proin' contra Dei & Ecclesiae leges se gerneret Sacerdos ille, qui noxios facilius, quam par est, solveret. Hinc talis Confessarius reus est apud Deum violati Sacramenti; ejusmodi autem Confessariorum pravaricatio est Ecclesiae summe noxia, & ipsimet poenitentibus perniciosissima, *ibid. §. 2. n. 306.* Causæ hujus inordinatæ indulgentiæ sunt præcipue sequentes: inciticia, negligentia, naturalis compassio, timor mundanus, *ibid. n. 307.* Falluntur li, qui putant primis Ecclesiae sæculis ex disciplinæ rigore graviorum criminum reis poenitentis etiam perfundis à celebrantibus Ecclesiis Romanæ scilicet, Carthaginensi & Hispanicæ denegatam fuisse absolutionem, *ibid. n. 308.* His differenda est absolutio, qui præcipua Catholice Religionis mysteria, aliaque ad Christianè vivendum necessaria ignorant: similiter absolutionis indigni sunt, qui sæpius admoniti liberos aut domesticos suos iisdem fidei aut morum rudimentis imbuerè negligunt, *ibid. n. 309.* Absolutio denegari debet iis, qui artes proficentur illicitas, & qui artibus per se licitis utuntur ad illicita, *ibid. 310.* item iis, qui cum proximo secretas vel publicas exercent inimicitias, nequeuntque reconciliari, vel qui, cum æs alienum detineant, aut proximi famam læserint, restituere vel satisfacere detrectant. Idem est de iis, qui debita solvere negligunt, undè creditores grave damnum patiuntur; aut nimio vestium ornatu, luxu, & aliis superfluis sumptibus debita contrahunt, quibus solvendis pares non sunt. Huo
etiam

etiam referri possunt ii, qui aliis gravi sunt scandalo, illudque removere nolunt, *ibid.* n. 311. Ab absolutio-
ne etiam excludi debent ii, qui proximas peccandi occasiones deferere nolunt, *ibid.* n. 312. Abolutione item indigni sunt ii, qui continuò in eadem peccata mortalia recidunt, *ibid.* n. 313. Eis quoque jure denegatur, qui in ipsa peccatorum suorum declaratione minus sinceri videntur, vel qui præscriptam & peccatis convenientem satisfactionem adimplere recusant; verbò, qui nulla, aut insufficientia demonstrant conversionis signa *ibid.* n. 314. (vid. *Casus reservati*) Absoluto impertienda est moribundo subito obmutescenti, qui priùs vel coram Sacerdote, vel coram aliis, ex quibus Sacerdos id rescire potest, signa doloris, nutu, suspirio, &c. dederit, *ibid.* f. 3. n. 316. Excommunicatus aut peccator publicus, qui vel in ipso criminis actu, v. g. duello, ebrietate, &c. sensibus destituitur, nec ullo signo dolorem suum manifestare potest, absolvendus non est, *ibid.* n. 317. Infirmis in ultimo vitæ discrimine positis, & abolutionem Sacramentalem petentibus eam primis Christianæ Religionis Sacculis Ecclesia nunquam denegavit, *ibid.* n. 318. & 319. Probabiliùs concedenda est absolutio ei, qui Christianè vixit, sed subito in extremis positus nullum doloris signum edere potest, *ibid.* n. 320. & seq. Solis Episcopis & Sacerdotibus, non verò Diaconis, nec Laicis data est à Christo potestas absolvendi à peccatis, *ibid.* c. 6. f. 1. n. 325. Solv. ob. *ibid.* n. 326. & seq. Absolutio à Censuris. (Vid. *Censura*)

Abstinencia est virtus moralis, quæ juxta rectam rationem, supple. & legem divinam, moderatur appeti-

tum & usum ciborum oblectantium, atque etiam potionis inebriantis. Tom. 3. Tract. 5. proam. f. 3. n. 10. vid. *Jejunium*.

Acatholici seu *Protestantes* veterum Hæreticorum errores ab Ecclesia dudum damnatos renovant & tuerunt, scilicet Simonianorum, Valentinianorum, Eunomianorum, Novatianorum, Donatistarum, Arianorum, &c. Tom. 1. Tract. 3. c. 2 f. 2. n. 106.

Accessio dicitur, cum quid ornatus causæ alteri rei adjicitur, ut si quis alienam domum pinxerit; si partem aliquam toti addiderit, ut ansum vasi, pedem statui; tunc accessionis jure adjunctum cedit domino rei: si tamen ornamentum rem, cui adjunctum est, pretiùs longè superet, ornamentum habebitur pro principali, & ad eum pertinebit, à quo prodit, Tom. 3. Tract. 5. c. 1. Sect. 1. f. 3. n. 167.

Acedia latè sumpta est quodvis tedium seu animi remissio in exercitio virtutum ob laborem seu molestiam ac difficultatem adjunctam. Est peccatum mortale vel veniale, prout ex illa violatur præceptum in re gravi vel levi. Strictè sumpta est tristitia & tedium de divina amicitia apprehensa ut malà propter adjunctam difficultatem illius obtinendæ & conferendæ per laboriosa virtutum exercitia, & illicitarum voluptatum fugam. Est vitium speciale & per se mortale, Tom. 3. Tract. 6. part. 3. cap. 1. f. 7. n. 323. Illius filie sunt *Malitia*, qua quis odit bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bonum fecisse, aut qua contemnit Dei beneficium, ob difficultates in Dei obsequio superandas: est ex genere suo mortalis: *Pusillanimitas. Desperatio. Rancor. Torpor.*
(a) 3

por. *Evagatio mentis in orationis aliisque exercitiis spiritualibus*, *ibid.* n. 324. Præcipua Acediæ remedia sunt Oratio; omnia Religionis & pietatis exercitia; quotidiana meditatio rerum cœlestium; laborum ac passionis Christi & Sanctorum, perfectionum ac beneficiorum Dei, præmiorum fervidæ charitatis, laborum brevitas, æternæ beatitudinis, teporis, damnorum, &c. lectio librorum spiritualium, quotidiana Missæ auditio, frequens confessio & communio cum debitis dispositionibus, temperantia, fuga otii, macerationes carnis, &c. *ibid.* n. 325.

Achaz Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sess. 1. c. 2. n. 243.*

Acolytatus est Ordo, quo datur potestas ministrandi Subdiacono & Diacono in Missæ Sacrificio; Acolytus enim secundum vim græci nominis est famulus ac veluti pedissequus. Acolytatus materia est traditio ceremonialis cum cereo, necnon urceolorum vacuorum; forma verò sunt verba, quæ profert Episcopus seu Prælati, cum illa instrumenta porrigit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 5. n. 106.* Tria numerantur Acolyti officia; præcipuum est parare vinum & aquam in urceolis, quos deinde exhibet Subdiacono; deferre lumina, dum Evangelium solemniter cantatur à Diacono; Luminaria Ecclesiæ accendere & asservere. Antiquitus tanquam fidi Episcoporum Ministri, eorum epistolas & mandata præferebant; eulogias etiam ad absentes deportabant, &c. *ibid.* n. 107. Acolytatum esse Sacramentum affirmat S. Thomas & alii; negant alii, ita ut hæc negans sententia videatur communior evasisse, *ibid.* c. 8. §. 10. n. 164. & seq.

Actus humanus. Actus humani sunt æternitatis semina, in quantum sunt media, quibus Dei creaturæ rationalis ultimi finis possessio comparari potest, *Tom. 3. Tract. 1. Prælog. n. 2.* Nominè Actus humani generatim intelligitur actio, quæ fit ab homine. Tripliciter sumitur, imo. latè & pro eo actu, qui nec liber est, nec voluntarius, ad. strictius pro eo, qui voluntarius est, sive liber sit sive non, 3tio. strictissime pro omni & solo actu libero, qui definitur *actus ab hominis voluntate deliberatè & libè procedens*; talisque actus propriè actus humani nomine apud nos venit. *ibid.* n. 3. Actus humanus vel immediatè à voluntate procedit, & dicitur *elicitus*; vel mediatè tantum, & vocatur *imperatus*; uterque est actus moralis *bonus* scilicet vel *malus*. Bonus alius est *naturalis*, alius *supernaturalis*; *supernaturalis* alius est *meritorius de condigno*, alius *de congruo*; item actus humani alii sunt *interiores*, *exteriores* alii. *ibid.* n. 4. Principia actuum humanorum sunt ea omnia, quæ quovis modo concurrunt ad actus humanos efficiendos; alia sunt *interna* alia *externa*; *interna* item alia sunt *congenita*, ut intellectus, voluntas, & libertas; alia *acquisita*. (Intellectus & voluntas non spectantur hic prout speculative & simpliciter intelligunt, sed prout hæc faciunt practicè & in ordine ad mores: unde hic intellectus est facultas cognoscitiva spiritalis directrix actuum humanorum ad honestatem per Synteresin & conscientiam; voluntas verò moralis est facultas bonum prosequens, prout sibi ab intellectu propositum est) *acquisita* sunt ea, quæ studio & labore comparantur, ut habitus, *ibid.* n. 5. & 6. Proprietates actuum humanorum sunt tum quedam eorum attributa,

tributa, ut *malitia & bonitas*, tùm ea, quæ bonitatem & malitiam sequuntur, ut *meritum & culpa*, *ibid. n. 7.* (Vid. *Voluntarium*) Actus humanus considerari potest dupliciter, in genere naturæ seu quoad *esse physicum*, ut ajunt; & in genere moris, seu quatenus ad *esse morale*: priori modo spectatur secundum suum esse physicum seu entitatem suam; in genere moris verò spectatur secundum libertatem, & bonitatem vel malitiam moralem necnon capacitatem laudis vel vituperii, præmil vel pœnæ, *ibid. c. 3. §. ult. n. 142.* Porro moralitas actus humani essentialiter posita est in relatione vel conformitate, vel deformitate, vel indifferentiæ objectivæ ad regulas morum: undè actus moralis rectè definitur actus conformis vel difformis regulis morum, aut ab eis permissus, *ibid. n. 143.* Principia moralitatis actus humani sunt ea omnia, per quæ fit, ut actus humanus sit bonus vel malus, vel indifferens. Ea verò sunt tria, imò. *Objectum*, quod est res seu persona, quæ primò & per se ab actu attingitur eo modo, qui rectè rationi est consentaneus aut dissentaneus, adeoque quod moraliter duntaxat, non physice attingitur; illud etiam potest esse intrinsecè & ex natura sua rationi conforme, ut *amor Dei*; sicque est invariabile, atque semper bonum; semper malum verò, si ex natura sua sit rationi difforme: aut extrinsecè tantum & vi legis positivæ, ut *sejuniu*; atque sic aliquando bonum & aliquando malum ex circumstantiis evadere potest. 2do. *Circumstantia*. 3tio. *Finis*, nimirum ex ordine, quem actus humani ad objectum, circumstantias, & finem dicunt, sunt morales, hoc est, boni aut mali, aut indifferentes. *ibid. n. 144.* Circumstantia actus

est *accidens quoddam moraliter efficiens actum humanum jam constitutum in suo esse tùm physico tùm morali*. Illius septem sunt species hoc verficulò expressæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*. *ibid. n. 145.* Vid. *Peccatum*. Licet finis sit una ex præcedentibus circumstantiis voce *cur* expressa, tamen de eo specialiter agunt Theologi, quia præcipue movet in actione, & ab eo potissimum desumitur moralitas actus. Cæterum finis nomine hic non intelligitur finis operis; sed finis operantis, quique *extrinsecus* vocari solet, *ibid. n. 146.* vid. *Finis*. Specifica humanorum actuum moralitas sumitur ab objecto moraliter spectato. Rectius aliquibus videtur dici, actus humanos moralitatem suam habere non tam ab objecto, quam à modo in illud tendendi; ita ut bona sit actio, quæ modò rationi consonò objectum attingit, mala verò quæ secus. *ibid. n. 147.* Solv. ob. *ibid. n. 184. Et seq.* Moralitas actuum humanorum desumitur etiam ex circumstantiis, *ibid. n. 148.* Circumstantiæ aliæ sunt, quæ dant actui primam & essentialem speciem in genere moris, tumque non manent, circumstantiæ, sed induunt rationem objecti: aliæ verò supponunt in actu aliquam speciem ad mores pertinentem, hæque propriè vocantur *circumstantia*, *ibid. n. 149.* Circumstantiæ item aliæ sunt formales, eæ scilicet, quæ se tenent ex parte actus, ut intensio, remissio, libertas, metus, &c. in actione: aliæ objectivæ, quæ se tenent ex parte objecti, ut major vel minor quantitas furti, circumstantia loci, personæ, circa quam aliquid agitur, *ibid. n. 150.* Iterum circumstantiæ sive formales sive objectivæ duplicis sunt generis; aliæ mutant

tant speciem actûs, quæ scilicet actui morali addunt, dant vel adimunt moralitatem specie diversam ab ea, quam ab immediato objecto suo desumit: aliz non mutant speciem actûs, quæ scilicet augendo vel minuendo efficiunt objectum sub eadem moralitate, quam ex natura sua habet; vulgò aggravantes vel minuentes nuncupantur, ut sunt intensio, remissio, quantitas, duratio, &c. circa durationem Confessarii tenentur sollicitè interrogare poenitentes, *ibid.* n. 151. Circumstantiæ, quæ speciem physicè non mutant, possunt eam mutare Theologicè & demeritorie: sic furtum magnum & parvum, licet non differant specie physica, nec morali absolutâ, differunt tamen Theologicè & demeritorie, quatenus furtum grave meretur gratiæ & gloriæ privationem, non autem leve, &c. Hinc tales circumstantiæ in confessione aperiri debent, &c. *ibid.* n. 152. solv. ob. *ibid.* n. 158. Et seq. Moralitas specifica actuum humanorum etiam desumitur à fine operantis, *ibid.* n. 153. Actus malus non definit esse malus, etiam in finem bonum referatur, *ibid.* n. 154. Tres sunt moralitatis species, *indifferentia, bonitas, & malitia*: primam Lex permittit, alteram imperat, tertiam prohibet, *ibid.* n. 154. Actus indifferens est ille, qui nec bonus nec malus est; dupliciter consideratur, vel in specie, vel in individuo: prior est actus spectatus in genere & comparatè ad objectum tantum, abstrahendo à fine & cæteris circumstantiis; actus verò humanos spectatus in individuo est actus prout à parte rei ponitur, & comparatè ad objectum, finem, & omnes circumstantias, *ibid.* n. 155. Certum est dari actus humanos, qui secundum objectum, ac prout ex

se, & secundum speciem sint indifferentes; sed de actibus in individuo non ita constat, *ibid.* n. 156. Sunt qui affirmant, *ibid.* n. 157. alii negant, *ibid.* n. 158. quorum sententia probabilior & in se præstantissima, necnon cuius pie animæ jucundissima est & suavissima, *ibid.* n. 166. Ad hoc sufficit, ut actio ex motivo alicujus virtutis fiat, *ibid.* n. 167. enimverò ut talis actio sit ex omni parte bona, non requiritur, ut ad Deum propter se dilectum referatur, seu ut fiat ex motivo charitatis etiam initialis strictè sumptæ; imò sententia, quæ hanc relationem requirit, falsa est & erronea, *ibid.* n. 168. solv. ob. *ibid.* n. 190. vid. *Exercit.* 17. n. 304. Et seq. In actu, qui bonus est objective, malus verò ratione finis, unica moralitas reperitur, scilicet malitia finis, quæ in ejus objectum redundat, illiusque moralem bonitatem omnino destruit; si verò in eo occurrat aliqua duntaxat circumstantia, quæ venialiter mala tantum sit, hæc actui bono totam ejus bonitatem non aufert, nec omne meritum delet, *ibid.* n. 190. Unus idemque actus potest habere simul duas bonitatis aut malitiæ species, unam ex objecto, alteram ex fine, *ibid.* n. 171. Actus exterior per se non augeat bonitatem aut malitiam actûs interni, bene autem per accedens, *ibid.* n. 172. Et seq. solv. ob. *ibid.* n. 198. Inutilis & merè philosophica quaestio videtur ea, quæ quaeritur, utrum malitia actûs peccaminosi sit quid positivum aut privativum, &c. *ibid.* n. 178. Idem numero actus potest successivè esse moraliter bonus & malus. & è contrâ, *ibid.* n. 179. Is, qui è duobus, quæ simul concurrunt, præceptis, graviore neglecto, sciens & volens, minus observat, elicit actum simpliciter

placiter malum, *ibid.* n. 180. Circumstantia moraliter mala, cum antecederent in actum insinuat tanquam causa ipsius, illum totum vitiat; secus si sit tantum venialiter mala, & concomitanter duntaxat actioni de se bonæ & in bonum finem directæ in operis, decursu velut adveniat. Actio tamen intrinsecè & ratione objecti mala non potest ullâ circumstantiâ honestari, *ibid.* n. 181. Ad malitiam moralem actûs humani ex parte operantis nec actualis malitiæ cognitio, nec dubium de malitia, nec denique reflexio ad malitiam actûs requiritur, *ibid.* n. 182. Opinio, quæ asserit nunquam peccari, nisi ad sit actualis cognitio malitiæ operis, quod agitur, aut actualis ad illam reflexio, impia est, *ibid.* n. 183. Actuum humanorum regula duplex est, *externa* scilicet & *interna*; prior est Lex sive divina sive humana; posterior verò Synteresis & conscientia nuncupatur, *ibid.* c. 4. n. 198. (Vid. *Conscientia, Synteresis, Lex*)

Actus Fidei duplex est, *internus*, & *externus*, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 5. §. 3. n. 05.* Internus Fidei actus definitur *firmus mentis assensus rei revelata ab Ecclesia proposita propter primam veritatem revelantem.* Quinque numerantur actus ad hunc assensum prærequisiti, *ibid.* n. 106. quorum tres naturaliter elici possunt, *ibid.* n. 107. duo verò supernaturaliter duntaxat, *ibid.* n. 108. actus internus fidei est tûm necessitate mediæ tûm necessitate præcepti omnibus adultis necessarius, *ibid.* n. 112. Actus interni fidei Objectum multiplex est: quid omni tempore credendum fuerit scilicet, *ibid.* n. 113. quid ante Evangelium credendum necessarium fuerit, *ibid.* n. 114. quid post Evangelium, *ibid.* n. 115. quibus

P. Cartier Theol. Tom. IV.

temporibus speciatim obliget actus internus Fidei, *ibid.* n. 116. Extat præceptum eliciendi externum Fidei actum, *ibid.* n. 117. Non est per se necessarius nisi necessitate præcepti; per accidens tamen potest esse necessarius necessitate mediæ, *ibid.* n. 118. Præceptum actûs externi fidei, seu fidem exterius confitendi aliud est affirmativum, negativum aliud, *ibid.* n. 119. præceptum confitendi exterius fidem quando obliget, *ibid.* n. 120. quando per omissionem actûs externi fidei honor Deo debitus subtrahi censetur, *ibid.* n. 121. item utilitas proximo impendenda quando per omissionem huiusmodi actûs subtrahi censetur, *ibid.* n. 120. Nullo in casu licitum est fidem exterius negare, *ibid.* n. 123. nec falsam simulare Religionem, *ibid.* n. 124. & 125. Nunquam licet cœnam hæreticam sumere. Interesse concionibus vel conventibus hæreticorum, cum adeat periculum subversionis vel scandali, vel etiam id censetur defectio à vera fide, nunquam licet; neque sermone uti yessibus vel aliis signis, quæ solum adhibentur ad professionem vel exercitium falsæ Religionis; nec legere hæreticorum libros de fidei controversiis tractantes, *ibid.* n. 126. Christiano licet fugere vel se occultare tempore persecutionis, si ex ejus fuga nullum fidei detrimentum vel scandalum in aliis oriatur, *ibid.* n. 127. Hæc fuga tamen illicita est ei, cujus præsentia necessaria est ad alios in fide confirmandos, *ibid.* n. 128. (Vid. *Fides*)

Actus Spei est adultis ad salutem necessitate mediæ, & certis quibusdam temporibus necessitate præcepti. *Tom. 3. Tract. 3. part. 2. c. 4. n. 152. & seq. (vid. Spes)*

Actus Charitatis. (Vid. *Charitas*)

(b)

Actus

Actus virtutis alicujus quotupliciter possit esse ad salutem necessarius, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 1. n. 200.*

Actus Religionis. (Vid. *Religio*)

Actuum Apostolorum liber non exiguum SS. Petri & Pauli vitæ seriem continet. *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 2. n. 607.* à S. Luca conscriptus, *ibid. n. 608.* Quo tempore ab ipso scriptus fuerit, *ibid. n. 609.* Ab Ebionitis corruptus fuit, eique à quodam Asiæ Presbytero falsè addita itinera Pauli & Tectæ, *ibid. n. 610.* Liber iste inter Canonicos semper habitus est, *ibid. n. 611.* Cur in eo præcipuè sola S. Pauli itinera recenset S. Lucas, & pauca admodum de cæteris Apostolis memoret, cum tamen liber omnium Apostolorum titulus sit insignitus, *ibid. n. 612.* Solv. ob. *ibid. n. 613.* Alia circumferuntur Acta seu libri Actuum Apostolorum, sed apocrypha, *ibid. n. 614.*

Adam prius homo & protoparens noster. Nonnulli Novatores perperam conantur suspicionem ingerere ante Adamum alios extitisse homines, ideò *Praadamita* dicti, *Tom. 2. Tract. 2. c. 3. §. 1. n. 84.* Adam non divinæ vocis imperiò, ut alix creaturæ, sed manu divina contrectante conditus est, atque ei Deus inspiravit animam rationalem seu mentem, *ibid. n. 85.* quæ merè spiritualis est & incorporea, *ibid. n. 86.* adeoque & immortalis, *ibid. n. 87.* estque vera corporis humani forma, hominemque constituit substantialiter & essentialiter, *ibid. n. 88.* Ad imaginem Dei creatus est homo, non quidem secundum corpus, sed secundum animam seu mentem, quæ Dei imago duplex est una naturalis & essentialis, altera supernaturalis & accidentalis, *ibid. n. 89.* indirectè tamen

imago Dei relucet in corpore humano, quatenus rectitudo ejus indicat animi rectitudinem, *ibid. n. 90.* Adam in gratia sanctificante conditus fuit, & cum perfectâ charitate, *ibid. §. 2. n. 91.* Justitia originalis, in qua creatus fuit Adam, præter gratiam sanctificantem, virtutes infusas, & alia auxilia actualia, plura alia dona complectebatur; & sicut poterat non peccare, poterat etiam non mori, sed sine morte translatus fuisset ad sedem Beatorum; fuissetque in illo innocentie statu propagatum genus humanum per carnalem generationem. Quantum autem duraverit felix iste status omninò incertum est, *ibid. n. 92.* Deus nullatenus fuit causa peccati, in quod lapsi sunt Adam & Eva. At verò diabolus fuit causa extrinseca peccati primorum parentum, ut qui per serpentem vocem emittens, illos ad divinæ legis infractionem pertractavit. Linguam autem scientiæ boni & mali fuit tantum occasio primi peccati protoparentum nostrorum. Sola denique voluntas fuit interna eorum peccati causa, *ibid. §. 3. n. 93.* primum istud Adami & Evæ peccatum fuit superbia, *ibid. n. 94.* fuit gravissimum, non quidem ex objecto, sed ex circumstantiis, *ibid. n. 95.* Quamvis primi parentes peccati sui veniam consecuti sint, varix tamen poenæ peccatum eorum subsecutæ sunt, *ibid. n. 96.* Veniam verò peccati sui consecuti sunt primi parentes nostri per fidem in Christum venturum: venit ergo Christus in mundum, ut hominem à servitute diaboli, in qua per peccatum detinebatur, liberaret. Cur autem ad liberandum hominem potius, quam Angelum venerit, sola ratio hujus ipsi Christo cognita est, quamvis convenientia aliqua asserri possit, *ibid. n. 97.*

Adjura-

Adjuratio est contestatio seu interpositio rei sacræ, cujus reverentiâ intendimus aliquem permovere ad aliquid præstandum, *Tom. 3. Tract. 4. c. 4. §. 6. n. 224.* Duplex est, *deprecativa*, quæ fit per preces; & *præceptiva*, quæ fit cogendo, *ibid. n. 225.* In ea tres interveniunt personæ, una quæ adjurat, altera quæ adjuratur, tertia per quam fit adjuratio, *ibid. n. 226.* Adjurari possunt Deus; Sancti; homines; Dæmones, hi quidem non deprecative sed imperative. Adjuratio simpliciter & strictè sumpta, prout est religiosa & cultum Latræ includit, nonnisi per Deum fieri potest, *ibid. n. 227.* Multiplici modò peccatum esse potest, ut si sit de re illicita, si fiat per eum, per quem fieri non debet, si Superiores per modum coactionis adjurentur, si Dæmon deprecative adjuretur, aut ut vana & curiosa ab eo requirantur, si ei præbeat occasio aliorum peccata revelandi, si verbis ejus certa fides adhibeatur, *ibid. n. 228.*

Adoptio duplex est, *humana* scilicet & *divina*: adoptio *humana* est gratuita assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem humanam; *divina* verò est gratuita assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem divinam, quæ in beatitudine æterna & perfecta consistit. Hinc omnis & sola creatura rationalis seu intellectualis, Angelus nempe & homo, capax est adoptionis divinæ, *Tom. 2. Tract. 3. c. 6. §. 5. n. 334.* (Vid. *Christus*) Adoptio humana definitur, personæ extraneæ assumptio in filium aut nepotem, vel in filiam aut neptem, cum jure ad hæreditatem. Etiam duplex est, *perfecta* & *imperfecta*: prior est ea, quæ rescripto Principis fit, & per quam adoptatus transit in familiam & potestatem adoptantis; al-

tera quæ non fit auctoritate Principis, *Tom. 4. Tract. 8. c. 4. Sect. 3. §. 6. n. 257.* (Vid. *Cognatio*.)

Adoratio. Adorationis nomine generatim significatur cultus quilibet, qui alicui exhibetur propter ejus dignitatem & excellentiam. Generatim Adoratio dividitur in politicam seu civilem, & sacram seu Religiosam; prior est, quæ impenditur alicui propter sæcularem vel naturalem quamdam præstantiam & excellentiam; Religiosa est ea, quæ motivò superiori Religionis propter supernaturalem aliquam excellentiam, innititur. Unde Adorationis nomen dupliciter sumitur, Latissimè scilicet, pro quacumque veneratione alteri exhibita in signum excellentiæ ipsius, quæcumque ea sit; & Latè, prout nempe sacra est & Religiosa. Hæc Adoratio seu cultus Religiosus dividitur in *absolutum* & *relativum*; absolutus dicitur, qui rei exhibetur propter se, seu propter excellentiam sibi vel suo supposito intrinsicam; relativus est ille, qui rei alicui exhibetur non propter se, sed propter excellentiam personæ, quam repræsentat, & ad quam refertur. Hujusmodi sacræ adorationis seu cultûs religiosi triplex est species; scilicet *Latria*, qui est cultus, qui exhibetur ob excellentiam divinam seu increatam; *Dulia*, qui est cultus, qui exhibetur propter excellentiam creatam & supernaturalem, sed multis communem & non alicui omnino singularem; & *Hyperdulia*, qui est adoratio, quæ exhibetur propter excellentiam creatam supernaturalem, sed eximiam, & uni subiecto singularem. Prima adorationis species uni Deo debetur; altera exhibetur Sanctis sive jam cum Christo in cœlis regnent, sive hic adhuc in Ecclesia militent; tertia adorationis

(b) 2

specie

specie sola Virgo Deipara colitur, propter dignitatem Matris Dei & aſſinitatem cum Verbo incarnato, qua ſuper ceteras creaturas eminet, ac propter illius ſanctitatem, quæ licet creata ſit, ita tamen eximia & ſingularis eſt, ut nulli alii creaturæ conveniat.

Porro in omni adoratione duplex actus diſtinguitur, *internus* nempe & *externus*: prior ſola mente ſeu intellectu & voluntate præſtantiam objecti cognoscens, ac ſe ſe ob illam demittens & obſequente perficitur; *externus* verò eſt, qui exterius patet, eſque quodcumque ſignum exterius proteſtativum interioris adorationis. Huiusmodi ſigna externa varia ſunt pro varia populorum, temporum, & Eccleſiarum diſciplina adorationem ſignificandi, *Tom. 2. Tract. 3. c. 6. ſ. 8. n. 355. & in Append. ad eund. Tract. 3. ſ. 2. n. 3. Item Tom. 3. Tract. 4. c. 1. n. 7. 8. & 9.*

Adoratio ſeu cultus Chriſti, Sanctorum, SS. Crucis, ſacrarum reliquiarum, & ſanctorum imaginum. (Vid. *ſingulis eorum articulis*)

Adveſtus eſt is, qui extra territorium, ubi domicilium habet, tranſit per aliquem locum, vel alicubi moratur cum animo redeundi, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Scilicet. 3. n. 206. Vid. Lex.*

Adulator ſeu *Pulpo*. (Vid. *Cooperator ad damnum &c.*)

Adulterium eſt illicitus concubitus conjugatorum vel utriusque, vel alterutrius, ſeu eſt concubitus perſonarum, quarum alterutra vel utraque eſt conjuncta matrimonio cum alia tertia, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 2. ſ. 10. n. 648.* Si ex adulterio proles ſecuta non ſit, tunc adulter ad nullam reſtitutionem tenetur, *ibid. n. 654.* Si autem ex adulterio certò moraliter proles ſecuta ſit, imò de-

bet ipſa ali, aut reſtitutio fieri hoſpitali, ſi ibi nutrita fuerit juxta id quod de fornicatione dicitur Verb. *Fornicatio.* 2do. Adulter debet pro parte ſua compenſare damnum, quod legitimi hæredes patiuntur ex ſuppoſitione infantis ſpurii; quòd ſi in dubio ſit, an proles ſua ſit, pro rata parte dubii ad reſtituendum teneri videtur, *ibid. n. 655.* Adultera verò tenetur ad reparanda, quantum fieri poteſt, damna, quæ ex ejus crimine in maritum legitimosque filios derivantur; nunquam tamen, generaliter loquendo, crimen ſuum prodeſſe tenetur; niſi imò, jam antea ſumam ſuam publicè perdidiffet, nec gravia mala ſibi inde evenire vereretur, & ſibi credendum fore prævideret. 2do. cum agitur de bono communis, à qua per criminis ſui revelationem adultera malum avertendum legitime ſperaret. 3tio. cum prudenter judicat ſpurium ſibi fidem habiturum eſſe, *ibid. n. 656.* Probabile eſt filium teneri credere matri aſſerenti eum eſſe illegitimum, ſi ipſa ſit probæ fidei, rectæ conſcientiæ, & rem juramento confirmet, præſertim in articulo mortis, *ibid. n. 657.* Hæc agendi ratio, qua ſcilicet mater, quæ ex filiis unum ex adulterio ſuſcepit, illos omnes convocans declarat, unum ex illis eſſe illegitimum, quæritque ab ipſis, num velint, ut ipſa eum denominet, vel ut innominatus cum ipſis hæreditatem partiatur, iniqua eſt, *ibid. n. 658.*

Adulterium præter malitiam Luxuriæ continet gravem injuriam tum contra conjugem, tum contra Matrimonii ſtatum & ſanctitatem: & quavis conjux adulterantis conſentiat, adhuc tamen concubitus erit contra juſticiam, & ſemper verum adulterium, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. ſ. 4. n. 286.* Adulterium triplex eſt;

nam

nam vel est copula conjugati cum soluta, vel solutum cum conjugata, vel conjugati cum conjugata: si scilicet sit conjugata, gravius est peccatum, quam si vir tantum; si verò uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, *ibid. n. 287*. Adulterium est impedimentum dirimens matrimonium. (Vid. *Matrimonium*)

Ædificatio. Quod in nostro ædificatum est, nostrum est; quia ædificium accedit solo. Sed attendendum est, an bona an mala fide quis ædificaverit; si enim bona fide, ei solvendæ sunt impensæ; secus, si ex mala fide. Si verò quis ex aliena materia in suo solo ædificaverit; si id bona fide egerit, non tenetur nisi ad solvendam hujus materiæ æstimationem; si verò mala fide, tenetur insuper de omni, ut ajunt, interesse, de lucro cessante, de damno emergente, &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 169.*

Emulatio. (Vid. *Invidia*)

Æra Christiana. Anni Æræ Christianæ quartò semper annò subsequuntur annos Christi, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 1. n. 600.*

Ætates mundi. 1ma. ab Adamo usque ad diluvium. 2da. à Diluvio usque ad Abrahamum. 3tia. ab Abrahamo usque ad Moysen, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 175. 176. & 177.* 4ta. à Moysè, seu ab egressu filiorum Israel ex Ægypto usque ad jacta Templi Jerosolymitani per Salomonem fundamenta, *ibid. n. 191.* 5ta. à jactis Templi Jerosolymitani fundamentis, usque ad finem Captivitatis Babylonice, *ibid. c. 2. n. 233.* 6ta. à liberatione populi Israelitici à captivitate Babylonica usque ad Adventum Christi, quo septima mundi Ætas initium sumpit, *ibid. n. 265.*

Æternitas à Boëtio definitur *interminabilis vita tota simul & perfecta possessio*, vel æternitas est *duratio interminabilis, indivisibilis & independens*, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 5. n. 70.* Inter æternitatem & ævum hoc intercedit discrimen, quòd ævum sit quidem mensura rei, quæ in suo esse non mutatur nec corruptioni subjacet, qualis est v. g. Angelus; sed tamen secundum locum, vel electionem seu voluntatem mutari possit, secus æternitas. *ibid. n. 73. (Vid. Deus)*

Affinitas est personarum conjunctio seu propinquitas orta ex copula carnali, sive licitè in Matrimonio, sive illicitè extra Matrimonium, vi cujus una alterius consanguineis sit affinis. Est impedimentum dirimens Matrimonium. *Tom. 4. Tract. 3. part. 3. c. 4. Sect. 3. n. 232. (Vid. Matrimonium)*

Aggeus Propheta, quis fuerit, & quo tempore scripserit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 544.* Quid ejus prophetia seu liber contineat, *ibid.*

Alapa. Non licet alapam pro alapa redde-
dere, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 2. §. 7. n. 574.*

Alluvio dicitur, cum flumen ex uno prædio detrahit & alteri adjicit, quod fieri potest vel paulatim sensumque, & dicitur incrementum latens; vel subito & repentina fluminis vi, & dicitur incrementum patens. Incrementum latens accrescit etiam usufructuario; patens autem proprietario duntaxat; quia in priori casu censetur remanere idem fundus, in posteriori verò æstimatur diversus. Feudatarius tamen & emphyteuta utriusque incrementi commodum capere debent, quia proprietarii vicem gerunt, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 165.*

(b) 3

Alveus

Alveus. Si fluvius, alveo priori derelicto, alium sibi quaerit, rectus alveus vicinis praediis cedit, novus vero sit publicus, sicut flumen. Quod si fluvius novum hunc alveum derelinquat, & ad antiquum recurrat, rursus novus alveus, à quo recessit fluvius, eorum esse incipit, qui propè ripam ejus praedia possident: ex æquitate tamen veteribus Dominis restituendus esse videtur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 170.*

Anafias Rex Juda, Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 240.

Ambitio est inordinata cupiditas honoris vel dignitatis, aut potentiae; ut si appetas honorem, quem non mereris, vel majorem, quam merearis, vel ob rem, qua cares, ut si honorari cupias ob doctrinam, &c. qua cares; item si aspires ad officium, munus, quo indignus es; si appetas honorem propter se, non illum referendo ad gloriam Dei vel utilitatem proximi; si appetas honorem ex re illicita, v. g. duello; si nimio affectu honorem appetas. Sæpè Ambitio est mortalis, nempe vel ratione rei graviter malæ, vel damni gravis, quod proximo infertur, vel periculi peccati gravis, vel mediè graviter illiciti, quod adhibetur, vel finis mortalis, ad quem refertur, vel affectus graviter inordinati; ut siquis paratus sit peccare mortaliter ad honorem vel dignitatem obtinendam vel tuendam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 260.* Contra eandem eadem sunt adhibenda remedia ac contra Superbiam, *ibid. n. 265. (Vid. Superbia)*

S. Ambrosius, Quis &c. ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 55.

Amon Rex Juda, Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 246.

Amor est motus, quo voluntas fertur in bonum, & quidem per complacentiam, si sit praesens, per desiderium verò, si sit absens, *Tom. 2. Tract. 2. c. 1. §. 3. n. 42.* Amor benevolentiae, quid sit, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. n. 171.* Quomodo amor differat à Charitate & dilectione, *ibid. c. 7. n. 174.*

Amor Dei. (Vid. Charitas) Amor Dei duplex est perfectus & imperfectus; prior dicitur amor amicitiae & veræ charitatis, quo Deus super omnia diligitur propter se, quia est infinitè amabilis & perfectus; alter dicitur amor concupiscentiae, seu Spei, quo nempe Deus super omnia diligitur, quatenus nobis bonus est, nostra beatitudo ac finis ultimus, *Tom. 4. Tract. 5. c. 2. §. 8. n. 150.* Deus sine gratia interiore illustrationis & inspirationis amari non potest amore perfecto seu super omnia, *Tom. 2. Tract. 4. c. 5. Sect. 1. §. 2. n. 152. (Vid. Charitas, Gratia)*

Amor proximi. (Vid. Charitas)

Amos Propheta, Quis, Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 524. quando vaticinatus fuerit, *ibid. n. 525.* ejus prophetia quid contineat, *ibid. n. 526.* & quo stylo conscripta sit, *ibid. n. 527.* quo mortis genere obierit, *ibid.*

Amphibologia vox græca idem Latine est ac *equivocatio*, atque dicitur sermo ambiguus, seu locutio habens sensum duplicem. Duplex est alia *determinabilis exterius*, & latè dicta, cujus scilicet sensus verus à proferente intellectus potest per se cognosci ex circumstantiis aut indiciis exterioribus: Alia non *determinabilis*, & strictè dicta, cujus sensus à loquente intellectus nullatenus deprehendi potest, *Tom. 3. Tract. 5. c. 4. n. 464.* Nunquam licet uti amphibologiâ seu equivocatione exterius

teriùs non determinabili, *ibid.* n. 469.
Et seq. Solv. ob. *ibid.* n. 473. *Et seq.*
 (Vid. *Restriçtio mentalis*)

Amphilochius (Sanctus) Quis &c. ejus
 Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 53.

Amphora certa vasis species seu liquidorum
 mensura, Tom. 1. Tract. 1. c. 8.
 n. 135.

Amplexus (vid. *Oscula*)

Angelus. Angelorum nomine intelligimus substantias, quarum species media Deum inter & hominem est, ita ut Angelus Deo sit inferior, & homine superior, Tom. 2. Tract. 2. c. 1. n. 3. Angelus secundum vim nominis idem est ac *Nautius*. Generatim ergo dicuntur Angeli, qui à Deo mittuntur ad aliquod munus implendum; vox igitur *Angelus*, si vocabuli vis spectetur, nomen est muneris & officii, non naturæ. Speciatim verò Angeli nomine intelligitur Spiritus quidam creatus sub modo completus; seu Angelus est substantia creata omnis materiæ expert, completa & intellectualis, cujuscunque sit ordinis, *ibid.* §. 1. n. 4. Generatim duplicis speciei seu potius generis sunt Angeli, boni scilicet, & mali; quanquam in strictiori significatione soli beati Spiritus *Angeli* communiter vocari soleant, *ibid.* n. 5. Angelorum existentiam plures è veteribus Philosophis negarunt. Eundem errorem tuiti sunt inter Judæos Sadducæi; & magna ex parte denuò his nostris temporibus exfuscitârunt Anabaptistæ: nulli tamen Hæretici post Christum natum leguntur eò progressi, ut cum Sadducæis Angelicam naturam prorsus negarent, *ibid.* n. 6. Apud veteres Ecclesiæ Scriptores non perinde ac hodie omnibus probata fuit sententia Angelos esse incorporeos asserens; quidam enim tuebantur eos esse corporeos; ad quorum opinionem quidam è Recen-

tioribus accessêre. *ibid.* n. 7. Nonnulli hac de re ancipites fuerunt. Inter quos S. Augustinus, & S. Bernardus, *ibid.* n. 8. Illos immortales quidam Hæretici negant. Scholastici disputant inter se, num Angeli sint ejusdem speciei nec nē, *ibid.* n. 9. Angeli verò existunt, *ibid.* n. 10. Solv. ob. *ibid.* n. 15. *Et seq.* Sunt substantiæ merè spirituales & omnino expertes corporis, *ibid.* n. 11. Solv. ob. *ibid.* n. 17. *Et seq.* Non indigent corpore tanquam instrumentò, per quod suas naturales operationes eliciant, id est, intellectionem & volitionem, *ibid.* n. 12. Quamvis temerarium videatur tueri Angelos esse corporibus instructos, tamen eos esse incorporeos de fide esse non audemus asserere, *ibid.* n. 13. Angeli sunt immortales, atque in perpetuum sunt exituri, nec ulli interitui unquam subjacebunt; idque ex natura sua ac principiis suis intrinsicis: non tamen ita absolutè, ut à Deo destitui & ad nihilum redigi ex potentia ipsius extraordinaria, qua præter exigentiam causarum naturalium agit, non valeant, *ibid.* n. 14. Solv. ob. *ibid.* n. 21. *Et seq.* Probabilius videtur eos inter se specie differre, *ibid.* n. 14. Angeli sive boni sive mali Deum habent auctorem, *ibid.* §. 2. n. 24. Neque ante mundum visibilem, neque post, sed simul cum illo creati fuerunt, *ibid.* n. 25. Solv. ob. *ibid.* n. 31. *Et seq.* De loco, in quo creati sunt non constat; probabile tamen est, eos in aliqua superiori mundi parte creatos fuisse: S. Thomas eos in cœlo empyreo, quod supremum est, creatos fuisse post Beldam arbitrat, *ibid.* n. 26. Creati fuerunt beati beatitudine naturali, non autem beatitudine supernaturali, *ibid.* n. 28. Solv. ob. *ibid.* n. 34. & in statu gratiæ sanctificantis, *ibid.* n. 29. Solv.

Solv. ob. n. 35. & seq. Angeli sive boni sive mali receperunt gratiam actualem ad bene agendum & perseverandum, *ibid.* n. 30. Angelus imo. naturaliter cognoscit intuitivè non solum propriam substantiam & omnes actus suos naturales, sed etiam omnes alias substantias tum materiales, tum spirituales, quibus est intimè præsens, imò & alias omnes, quibuscum intentionalem unionem habent per speciem intelligibilem, quantumvis illæ res ab eo distent: porro entia etiam à se distincta cognoscit vel in se, vel in specie intelligibili, undè indigentiam nostram & preces intelligunt quascumque, ipsis intermediis, in Deum dirigimus. 2do. Naturaliter cognoscit, & quidem evidenter, sed abstractivè duntaxat, Dei existentiam; non potest tamen naturaliter cognoscere Deum intuitivè: porro Angelus se ipsum intuitivè cognoscit absque specie intelligibili. 3tio. Angelus non potest naturaliter certò cognoscere secreta cordium, id est, liberos actus intellectus & voluntatis hominis vel Angeli sine ejus consensu: nihil tamen obest, quin Deus, utpotè supremus rerum omnium Dominus exigentiam illam superare & frustrare possit, atque Angelo revelare cogitationes hominis vel Angeli alicujus non expectato ejus consensu: neque absumus, quin Angelus secretas cordium cogitationes conjecturaliter saltem, ex quibusdam scilicet signis seu effectibus, quibuscum probabilem tantum connexionem habent, cognoscere valeat. 4to. Angelus non potest naturaliter certò cognoscere futura libera. Angeli non vident Deum in aliqua specie creata ab ipsa sua cognitione distincta, sed eum vident in se ipso immediatè. Neque seiplos vident in speciem à se distinctis, sed immediatè in se ipsis.

In se ipsis etiam cognoscunt communes ac generales rationes rerum omnium corporearum, non tamen específicas & singulares rationes rerum corporearum, sed eas in propriis illarum speciebus vident & cognoscunt: rationes communes rerum vident per species sibi congenitas, singulares verò per species à Deo infusas, *ibid.* §. 3. n. 40. Angeli cognitio semper est in actu respectu eorum, quæ videt in Verbo, non autem respectu aliarum rerum. Angeli cognitio plura quidem simul attingit, non tamen omnia. Non videtur quòd Angelorum cognitio sit discursiva saltem respectu eorum, quæ naturaliter ab eis cognoscuntur; an verò sit discursiva respectu earum rerum, quæ ab eis naturaliter non cognoscuntur, ut sunt cogitationes cordium, &c. dubitant aliqui. Angeli res naturales unico intuitu cognoscunt absque compositione aut divisione propriè dicta. id est, absque comparatione unius rei cum alia, ex qua colligeretur convenientia vel disconvenientia. Angeli sancti cognitio non potest esse falsa respectu eorù, quæ ab illo naturaliter cognoscuntur; imò nec respectu eorum, quæ supernaturaliter conveniunt objecto; secus verò in Angelis damnatis. Cognitio item Angelorum, juxta S. Augustinum, alia est *matutina*, qua cognoscunt res in Verbo divino, ubi omnia clarissimè lucent tanquam in Sole æterno: alia *vespertina*, qua res easdem cognoscunt per illarum species sibi congenitas; quæ cognitio, facta comparatione ad eam, qua Verbum divinum & res in eo videtur, obscurior est, & idcirco dicitur *vespertina*: hæc cognitionis Angelicæ distinctio à S. Augustino excogitata fuit, ut Caput 1. Genesim facilius exponeret, ubi dicitur factum fuisse mane & vespere ante Solis creationem,

nem, *ibid.* n. 41. Angelus se ipsum, creaturas mente prædicas, & Deum diligit sed diversimodè: Amor iste Angelorum naturaliter immutabilis esse non videtur, *ibid.* n. 42. Locus, motus, & locutio Angelorum, *ibid.* n. 43. Quomodò sint in loco, Exercit. Theol. Exercit. 13. n. 123. & seg. Missio, quæ est processio à Deo per Imperium ad aliquem effectum producendum, convenit Angelis, *ibid.* n. 44. Singuli Fideles habent suum Angelum custodem à Deo missum, *ibid.* n. 45. Multùm probabile est etiam infidelibus & reprobis omnibus & singulis adesse Angelum custodem, *ibid.* n. 46. Neque etiam est improbabile cuicunque regno, provinciæ, imò & civitati deputatum esse Angelum custodem, & ex communi consensu, Ecclesia Universalis habet Angelum tutelarem, nempe Michaelen Archangelum, qui olim Synagogæ præfuit, *ibid.* n. 47. Quænam sint Angelicæ custodiæ munia, *ibid.* n. 48. Non satis probabilis videtur opinio illorum, qui dicunt singulis hominibus dæmonem tentatorem esse assignatum, non quidem à Deo, sed à Lucifero Dei operum imitatore, id permittente Deo ob bonos fines, *ibid.* n. 49. Angeli meriti sunt augmentum gratiæ sanctificantis, & beatitudinem supernaturalem, quæ posita est in intuitiva Dei visione, *ibid.* f. 4. n. 50. & 51. Sola voluntatis potestas seu arbitrii libertas fuit origo peccati Angelorum, *ibid.* f. 5. n. 52. Peccatum illorum fuit superbia peccatum; in eo autem posita fuit diaboli superbia, quod inordinatè, hoc est, propriis viribus voluerit acquirere suam beatitudinem, in qua se ipso frueretur, tanquam sibi sufficiens, & eate-
 nis similis Altissimo, *ibid.* n. 53. Probabile est aliquos ex singulis Angelorum ordinibus cecidisse & videtur,

P. Curtius Theol. Tom. IV.

quòd dæmonum Princeps fuerit omnium Angelorum supremus, *ibid.* n. 54. Pœna, quæ consecuta est Angelorum peccatum quadruplex recensetur; concitas mentis, propter quam dæmones simpliciter dicuntur tenebræ; obstinatio voluntatis, à qua denominantur Spiritus mali, Spiritus nequam; exclusio à gloria; & tormentorum ignis, *ibid.* n. 55. & seg. Origenes censuit Angelos damnatos seu dæmones aliquando à pœnis suis fore liberandos, adeoque illas finem aliquando habituras; quem errorem postremis hæc temporibus Sociniani amplexi sunt, *ibid.* n. 59. Certum tamen est, supplicia Angelorum Apostatarum esse æterna, *ibid.* n. 60. Plures antiqui Patres, S. Scripturæ, ut ipsis videbatur, id innuente, censuerunt dæmones non esse torquendos pœnâ gehennæ ante diem iudicii extremum, *ibid.* n. 61. nihilominus certum est, dæmones statim post peccatum suum in internum detrusos fuisse pœnâ sensû æternùm duraturâ illic cruciandos, *ibid.* n. 62. Solv. ob. *ibid.* n. 63. & seg. Dæmones igne materiali & proprio torqueri concurs est Catholicorum sententia contra Philonem, Theophilactum, Catharinum, & multos Novatores; imò SS. Ambrosius, Gregorius Magnus, asserere videntur, ignem tartareum esse incorporeum; & S. Augustinus ait, flammam, qua cruciatur dives epulo, talem esse, quales sunt oculi, lingua, & digitus in anima sine corpore; quomodo autem hoc fiat, ut scilicet igne materiali dæmones torqueantur, non est una Theologorum sententia; Nos tacis probabiliter id explicamus, *ibid.* n. 67. puniendis Angelis reprobis & cæteris damnatis locus quoque materialis destinatus est subterraneus; utrum autem sit profundissima terræ pars, non

(c)

non ita apertè exprimit Scriptura ; probabilius tamen & communior est sententia affirmans, *ibid.* n. 68. Varios effectus produciunt Angeli Sancti. Plures etiam sunt modi, quibus demones seu Angeli mali possunt extraordinarios effectus operari ; non possunt tamen vera miracula patrare, *ibid.* §. 6. n. 69. & *seq.* Magnus est Angelorum numerus : novem eorum distinguuntur Ordines, *ibid.* §. 7. n. 73. qui in tres Hierarchias distinguuntur, *ibid.* n. 74. eorum varietate sunt proprietates, *ibid.* n. 75. In Angelis viatoribus vera fuit fides, *Tom.* 3. *Tract.* 3. *part.* 1. c. 4. n. 81. (vid. *Fides*)

Anima rationalis seu mens hominis est merè spiritualis & incorporea, *Tom.* 2. *Tract.* 2. c. 3. §. 1. n. 86. adeoque & immortalis, *ibid.* n. 87. est vera humani corporis forma, *ibid.* n. 88. Homo secundum animam ad imaginem Dei creatus est tam naturalem, quatenus est substantia spiritualis, immortalis, intellectu & voluntate prædita ; quam supernaturalem & accidentalem, quæ consistit in donis supernaturalibus, ac præsertim in gratia sanctificante, per quam iusti fiunt divinæ naturæ consortes, *ibid.* n. 89. Indirectè etiam imago Dei relucet in corpore humano, *ibid.* n. 90. Animas ante corpora creatas esse existimavit Origenes, quæ ipsius de præexistentia animarum opinio semper rejecta fuit ab Ecclesia, *Tom.* 2. *Tract.* 3. c. 5. §. 8. n. 248.

Anima iustorum, quibus nihil luendum superest, statim ac corpore solutæ sunt, & ante ultimum ac generale iudicium, fruuntur intuitiva Dei visione, *Tom.* 2. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 4. §. 3. n. 101. Solv. ob. *ibid.* n. 102. & *seq.* ex verò iustorum animæ, quibus post mortem aliquid superest

expiandum, purgatorii pœnis illud expurgare prius tenentur, quam ipsis concedatur apertè Dei conspectu frui ; atque ut mitiores fiant & breviores earum pœnæ, vivenerium suffragiis juvari possunt, ac sublevari, *ibid.* §. 4. n. 111. Solv. ob. *ibid.* n. 112. & *seq.* Animæ purgatorii habent fidem theologicam, *Tom.* 3. *Tract.* 3. *part.* 1. c. 4. n. 84. (Vid. *Fides*) habent Spem, *ibid.* *part.* 2. c. 3. §. 2. (vid. *Spes*) licitum est pro illis orare, ut à pœnis solvantur, *Tom.* 3. *Tract.* 4. c. 2. §. 5. n. 85. (vid. *Oratio*) Orant pro nobis, *ibid.* n. 58. Explodenda est Soti opinio, qui credit animas in purgatorio ultra decennium non torqueri, *ibid.* §. 7. n. 88.

Animalia. Animalium seu bestiarum aliæ naturæ suæ feræ sunt ; aliæ cicures ; aliæ ex feris fiunt cicures ; aliæ verò ex cicuribus evadunt feræ, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 2. §. 3. n. 98. (vid. *Occupatio*, *Venatio*.)

Annus apud Hebræos duodecim lunarium mensium periodò concluditur, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 8. n. 157. Duplex illius initium statuunt ; unum in Autumno ad civiles usus ; alterum in Vere ad sacros usus, *ibid.* n. 158.

Anselmus (Sanctus) Cantuariensis, quis ? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 85.

Anselmus Lucensis, quis ? ejus Scripta, *ibid.* n. 86.

Anselmus I. audunensis, quis ? ejus Scripta, *ibid.* n. 87.

Anselmus Gemblacensis, quis ? ejus Scripta, *ibid.* n. 88.

Anselmus Rhemenis, quis ? ejus Scripta, *ibid.* n. 89.

Antiperistasis, quid sit, *Tom.* 3. *Tract.* 3. *part.* 2. c. 5. n. 168.

Autro-

Antropomorpha Sæculi quarti, vel sub initium quinti Hæretici, qui Deo speciem humanam tribuebant, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 1. n. 84. (Vid. Deus)*

Apocalypsis latine *Revelatio*. Hoc nomine inscribitur liber revelationum S. Joannis Apostoli. Quo tempore ab ipso exaratus sit, & quid contineat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 4. n. 699.* Cerinthi esse quidam autumârunt: alii divinum quidem dicebant, sed S. Joanni illum abjudicârunt. Veteres quidam Hæretici illum respuebant, quos novissimè secutus est Lutherus, *ibid. n. 700.* Canonici est, & à S. Joanne conscriptus, *ibid. n. 701. & seq.* nec per paucorum opinio, qui vel ejus non meminerunt, vel, an Joannis esset, dubitaverunt, quidquam obstet ejus divinitati, *ibid. n. 707. Solv. ob. ibid. n. 708. & seq.* Aliorum Apocalypsis librorum meminerunt Veteres, qui tamen velut apocryphi ab Ecclesia censentur & rejiciuntur, *ibid. n. 716.*

Apocryphus vox Græca rem occultam & absconditam significat; stylò Ecclesiasticò nomen istud libris illis tribuitur, quorum Authores non modò sunt ignoti, sed etiam nullius aut saltem dubiæ fidei, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 269. in not.*

Apostasia est species infidelitatis, atque dehnitur *totalis defectio seu recessus à fide Christiana per Baptismum suscepta.* Non differt ab Hæresi nisi accidentaliter, scilicet secundum magis & minus: imò ambe ab ipsa infidelitate accidentaliter dumtaxat differunt, quatenus scilicet una se ad plura extendit quam alia, atque in diverso subjecto reperitur; essentialiter verò minimè differunt inter se; nam omnes pugnant contra unam specie virtutem Fi-

dei, & contra unicum ejus objectum formale, nimirum revelationem divinam ab Ecclesia propositam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 332.* Præter hanc à Fide Apostasiam, quæ propriè Apostasia dicitur, adhuc tres aliz numerantur: scilicet *Apostasia ab Obedientia*, qua quis præcepta Prælati non solum negligit, quod est inobedientia, sed insuper iis formaliter se opponit, eaque contumax abjicit; *Apostasia à Religione*, quæ est criminosa recessus à quolibet Ordinis Religiosi instituto cum proposito non revertendi, sive retineatur habitus, sive abjiciatur; & *Apostasia ab Ordine*, qua quis à sacris Ordinibus, dimisso habitu, transit ad statum laicæ conversationis, ut putà conjugit, *ibid. n. 333. (vid. Infidelitas)*

Apostolicitas Ecclesia. Ut quædam Christiana societas Apostolicitatis notâ decorari, seu Apostolica dici mereatur, debet imò. ab Apostolis originem ducere, 2do. eandem cum ipsis doctrinam sectari, 3tio. illius Pastores legitimam debent habere missionem & successionem ab Apostolis, quæ minimè interrupta fuerit, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. §. 4. n. 141. & 142. (Vid. Ecclesia)*

Approbatio Confessorii est judicium authenticum de idoneitate Sacerdotis ad audiendas confessiones factum ab Episcopo aut habente potestatem Episcopalem, *Tom. 4. Tract. 5. c. 6. §. 3. n. 340. (Vid. Potestas Presbyteri seu Sacerdotis)*

Appropriatio est modus loquendi, quo quædam attributa & operatione: uni personæ potius quam alteri tribuuntur. Quamvis omnia, quæ in Deo sunt absoluta, tribus divinis personis sint communia, nihil tamen officit, quin *Appropriatio* in personis divinis locum habent, & nonnulla attributa

- seu proprietates absolutæ certis personis speciali quadam ratione tribuantur & accommodentur, v. g. Patri *omnipotentia*, Filio *Sapientia*, Spiritui sancto *bonitas & charitas*, Tom. 2. *Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 3. n. 432.*
- Aquila*, Quis fuerit? Vetus Testamentum in Græcum transtulit, Tom. 1. *Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 102.*
- Archidiaconus* dicebatur oculus Episcopi & manus, eo quod jurisdictionem gratiosam, tanquam generalis Episcopi Vicarius, etiam in ipsos Presbyteros olim exerceret. Post annum Christi millesimum Episcopi ipsis ademptam hanc jurisdictionem suis Officialibus ac Vicariis concediderunt. Sibi subiectas Ecclesias visitare tenentur. Ipsius causarum matrimonialium & criminalium, necnon Clericorum concubinariorum cognitio interdicitur à Concilio Tridentino, Tom. 4. *Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 121.*
- Archiepiscopus* (vid. *Metropolitanus*)
- Archipresbyter*. Archipresbyteri, qui à Græcis *Protopresbyteri* dicti sunt, primum inter Presbyteros gradum & honorem obinebant. Eorum est mandata Episcoporum ad alios ejusdem civitatis, seu, ut vocant, Capituli Presbyteros deferre, Tom. 4. *Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 120.*
- Aradius* (Petrus) insulæ Corcyrensis Presbyter Græcus, auctor Operis, cui titulus, De concordia Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis in septem Sacramentorum administratione, Tom. 4. *Tract. 2. cap. 1. §. 3. n. 42.*
- Argentum* (vid. *Vena auri & argenti*)
- Arvisioni* Qui sint? Tom. 1. *Tract. 1. c. 6. n. 78. & Tom. 2. Tract. 4. c. 2. §. 6. n. 14.*
- Arnoldus* (Antonius) Quis? Tom. 4. *Tract. 4. part. 1. c. 2. n. 121.*
- Arrha* est species quædam pignoris, quod ab emptore venditori datur, si ve ut ostendat se venditionem habere pro perfecta, si ve ut rei emptæ pretiumolvere incipiat, si ve demum in multam, si forte contractui stare nolit. Licet regulariter Arrhæ sint perfectæ emptionis & venditionis argumentum, aliquando tamen sunt argumentum emptionis & venditionis contrahendæ. Quod si, qualis esse debeat Arrhæ effectus, nulla expressa conventionem declaratur, is, qui refusat adimplere contractum, si emptor est, perdit quod dedit; si vero venditor stare contractui nolit, duplum restituere compellitur, Tom. 3. *Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 297.*
- Arrha etiam dicitur munus illud, quod in confirmationem promissionis de futuro matrimonio sponsus sponsæ largiri solet, unde ipsæ Arrhæ sic sumptæ nonnumquam sponsalia vocantur, ut 1. Reg. 18. v. 25. *Non habet Rex sponsalia necesse*, id est, *munera sponsalia*, Tom. 4. *Tract. 8. part. 1. n. 6.*
- Artaba* mensuræ genus quinque modios continens, Tom. 1. *Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 140.*
- Articuli Fidei*. Acaetholici Articulus Fidei distinguunt in fundamentales & non fundamentales: quid per hos & illos intelligant, Tom. 1. *Tract. 3. c. 2. §. 1. n. 80.* Quomodo & quo sensu Catholici dicant aliquos Christianæ Religionis articulos præ aliis esse fundamentales, *ibid. n. 85.* Acaetholici inter se se non conveniunt circa articulos fidei, *ibid. n. 87.* (vid. *Fides*)
- Articuli Symboli Apostolorum* (vid. *Symbolum Apostolorum*; & *Tract. de Doct. Christ. c. 2.*
- Aruspi-*

Aruspicium divinationis species, est inquisitio cognitionis rerum occultarum per motum, situm, aut numerum avium. *Aruspicium* & *Augurium*, quibus aliqui naturales effectus, v. g. serenitas, pluvia, tempestas, conjiciuntur, non sunt divinationis peccata, nec ad eam pertinent, *Tom. 3. Tract. 6. part. 1. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 414.* (vid. *Divinatio*)

As alio nomine *pondo* seu *pondium* nuncupatum, est moneta apud antiquos, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 124.*

Aspectus impudici seu pudendorum ejusdem sexus, vel proprii corporis, aut coitus animalium ex sola curiositate vel levitate seclusis affectu venereo, scandalo, & periculo pollutionis ac delectationis veneræ est solum venialis: potest tamen esse mortalis ratione periculi, spectata aspicientis speciali fragilitate, quod non raro adest in juvenibus; quare ab his graviter deterrendi sunt: & certè mortalis est, si fiat ex voluptate deliberatè quæsitæ, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 307.* Vid. *Oscula, Delectatio venerea.*

Assaron sive *Gomor*, mensuræ genus, quo maximè per quadraginta annos in deserto usi sunt Hebræi ad metiendum manna, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 146.*

Asservatio est contractus, quo quis rei alienæ periculum in se suscipit, obligando se vel gratis vel pactò pretiò ad eam compenlandam, seu ad solvendum ejus pretium si perierit. Quando hæc obligatio pretiò suscipitur, est contractus similis venditioni, nam venditur obligatio præstandi domino rem indemnem, quæ obligatio est pretiò æstimabilis, *Tom.*

3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 9. n. 407. Ad ejus justitiam requiritur imo. ut pretium respondeat quantitati periculi, 2do. ut periculum subsit saltem probabiliter, vel saltem subsiste ab utroque contrahente judicetur, 3tio. ut ille, cui merces v. g. assecratur, servet condiciones, de quibus justè convenire potuit, 4to. ut assecrurus habeat vel habere possit, unde solvat, *ibid. n. 408.*

Astrologia alia est naturalis, qua ex Syderum concursu prænuntiantur eclipses, venti, pluvie, frigus, æstus, & alii similes effectus, qui cum illis connexionem naturalem habent, ut frugum ubertas & sterilitas; & hæc licita est. Alia est judiciaria, qua nempe ex Syderum aspectu & concursu futura libera, & quæ à sola hominis libertate pendent, prænuntiantur; & hæc est prorsus illicita *Divinationis species, Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 412. & 415.* (Vid. *Divinatio*)

Athalia Filios Regis Juda Ochozizæ filii sui post ejus necem à Jehu ipsi illatam, occidi curat, unus Joas servatur studio Jotabæ sororis Ochozizæ. Post sex annos ipsa Athalia trucidatur, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 238.*

Athanafius (Sanctus) quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 44.* (Vid. *Symbolum*)

Attributa divina. Nomine attributorum divinatorum Theologi intelligunt formas absolutas, quæ secundum proprium suum esse existunt in Deo, & ab ejus natura tanquam proprietates emanant. Attributum divinum designari solet *perfectio simpliciter simplex, absolute ac necessario de Deo practica bilis per modum formæ adjacentis.*

(c) 3

Theo-

Theologi divinas personalitates etiam vocant attributa divina, sed relativa duntaxat, dum alia absoluta ab ipsis vocantur; imò quidquid de Deo affirmari potest, id ejus attributum dicunt, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 2. n. 26.* Varii circa attributa divina Hæreticorum & Sectariorum errores, *ibid. n. 28. 29. & 30.* Attributa divina absoluta generatim dividuntur in *negativa* & *positiva* seu *affirmativa*: negativa vocantur ea, quæ à Deo remouent Imperfectiones, ut *infirmitas, immutabilitas*; inter hæc attributa verò alia expressè & vi termini negativa sunt, ut mox dicta *infirmitas*; alia verò non ita expressè, quæ terminis positivis seu affirmativis enuntiantur quidem, attamen in suo conceptu negationem involvunt, sine qua à nobis concipi non possunt, qualis est v. g. *Simplicitas*, id est, cuiuscumque compositionis negatio: attributa affirmativa sunt ea, quæ per viam affirmationis seu terminis affirmantibus de Deo prædicantur, ut v. g. *bonitas, justitia, &c.* *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. n. 42. (Vid. Deus)*

Attritio (vid. *Contritio*)

Avaritia est inordinatus appetitus divitiarum. Mortalis est imo. Cum in divitiis finis ultimus ponitur. Ado. Cum ad eas acquirendas, augendas, vel conservandas quis adhibet media graviter illicita, & injurias, vel paratus est peccare mortaliter, aut ita peccat, v. g. injustè alienum accipiendo, retinendo, elemosynas debitas omitendo, &c. Si autem quis, quamvis divitias superflue amet, non tamè præferat earundem amorem amorì Dei, ut si propter divitias non velit aliquid facere contra Deum & proximum, est tantum venialis, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2.*

n. 266. Præcipua adversus avaritiam media sunt oratio, meditatio bonorum cœlestium, periculi ac vanitatis bonorum terrestrium, paupertatis Christi, mortis, &c. crebra & larga elemosynarum largitio, resignatio in iactura honorum, &c. Ejus filie sunt obduratio cordis contra misericordiam, inquerudo cordis, violentia, fallacia seu dolus & fraus, perfidia, proditio, de quibus vide suis locis. *ibid. n. 267.*

Auctores seu *Scriptores Sacri*, id est, sacrorum Scripturæ librorum. Præter illos nullus historicus potest facere eam certitudinem, quæ fidem generet, *Tom. 1. Tract. 4. c. 2. n. 110.*

Auditio sermonum seu cantionum de rebus turpibus & obsecans. (vid. *Cantiones turpes &c.*)

Augurium divinationis species, est inquisitio cognitionis rerum occultarum per garritum avium, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 412.* (vid. *Aruspicium, Divinatio*)

Augustinus (Sanctus) quis, ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 62.*

Aurea, præmium essentialè, quo donantur beati vocatur *Aurea* seu *Corona aurea*, tum quia beati regnant in cœlo, adeoque Reges sunt, Regibus autem suæ sunt coronæ; tum quia regnum cœlorum certaminibus & victoriis obtinetur, *Tom. 3. Tract. 1. c. 3. §. unic. n. 174. & 175.*

Aureola ab aurea seu corona aurea, qua beati donantur in cœlo, dicta est *aureola*, id est, *parva corona*, & determinari potest *gaudium accidentiale à beatis de singulari quadam victoria perceptum, & in corpore speciali fulgore reduciens*, *Tom. 3. Tract. 1. c. 3. §. unic. n. 175.* Aureola Martyrii

ril communiter cæteris præfertur, & hac auricula donantur, qui re ipsa & per actum exteriorum martyrium lubent, non item ii, qui actu interno duntaxat, & sola voluntate sunt Martyres, *ibid.* n. 176.

Aurum (vid. *Vena auri* & *argenti*)

B.

Bannum seu *Banna* (vid. *Sponsalia*)

Baptismus vox græca idem est latine ac *immersio*. Vario sensu Baptismi nomen in Scripturis usurpatur: pro lotionem communi ad munditiam vel refrigerium corporis; pro illis frequentibus lotionibus, quibus Judæi utebantur ad expurgandam, si quam fortè contraxissent, legalem immunditiam; per Baptismum nonnunquam significatur dolor, afflictio, cruciatus, &c. propriè nomine Baptismi intelligitur sacra lotio illa & religiosa, quam *Sacramentum Baptismi* vulgò appellamus, quæ quidem in Scripturis variis titulis & nominibus designatur, ut *Lavacrum regenerationis*; quia homo carnaliter natus per Baptismum spiritualiter renascitur; *Illuminatio*, per quam scilicet sanctam illam & salutarem lucem intuemur; *Sepultura*, eò quòd per ipsum sepultura Christi adumbratur. A SS. Patribus communiter dicitur *Sacramentum fidei*, eò quòd Catechumeni in ipso Baptismi ritu fidem proficiantur, *Tom. 4. Tract. 2. proœm. n. 1. & 2.* Baptismum esse verum Novæ legis Sacramentum nemo Christianus unquam dubitavit, cum in eo ratio Sacramenti nimis luculenter elucescat; est enim ritus externus à Christo institutus, annexam habet promissionem gratiæ sanctificantis, extat illius ob-

servandi mandatum, *ibid.* n. 3. Definuitur Baptismus quòd sit *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo*, seu clariùs, *Sacramentum novæ legis ad spirituales hominis regenerationem per aquam cum expressa invocatione SS. Trinitatis à Christo institutum. ibid.* n. 4. porro data definitio solum convenit Baptismo aquæ seu fluminis, ut vocant: triplex quippe Baptismus à Theologis distinguitur; alius est enim Baptismus *sanguinis*, Martyrium nempe; alius *fluminis*, estque votum seu desiderium suscipiendi Sacramentum Baptismi; alius denique Baptismus *aqua*, quem primum definivimus. Duo priores metaphorice tantum vocantur Baptismi, ob similem nimirum effectum, quem in anima producent; quia in casu necessitatis, ubi scilicet non est facultas suscipiendi Baptismum aquæ, animam mundat à peccato, sicque sunt quædam metaphorice ablutiones, *ibid.* n. 5. In Baptismo sicut & in aliis Sacramentis, quæ in actione consistunt, duplicem Theologi distinguunt materiam, *remotam* scilicet & *proximam*: prior est res ipsa, quæ ad conficiendum Sacramentum assumitur, v. g. *aqua* in Baptismo; posterior verò est usus seu applicatio materiæ remotæ, v. g. *ablutio* in Baptismo, *ibid.* c. 1. n. 6. Errores hæreticorum cum veterum recensitorum circa materiam remotam Baptismi, *ibid.* §. 1. n. 7. Omnis & sola naturalis seu elementaris aqua est necessaria Baptismi materia, *ibid.* n. 8. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 14. & seq. applicatio aquæ seu ablutio exterior corporis, quæ est materia proxima Baptismi, tribus modis fieri potest, nempe per trinam vel unam immersionem, per asperersionem, & per infusionem; circa quos varios baptizandi modos seu ritus non una semper fuit.

fuit Ecclesie disciplina, *ibid.* n. 19. Licet usus trinx immersionis in solemniori Baptismi administratione olim in usu fuerit, necnon usque ad Sæculum XIII. in universa Ecclesia viguerit, ad substantiam tamen Sacramenti non pertinuit; adeoque valuit, & valet adhuc Baptismus per infusionem collatus, *ibid.* n. 20. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 25. & *seq.* Forma Baptismi constat verbis, quæ inter baptizandum ex divino præcepto à Traditione Apostolica pronuntiari debent, *ibid.* f. 2. n. 31. Christus certam verborum formam in Baptismo usurpandam præscripsit, *ibid.* n. 32. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 43. & *seq.* Distincta Patris, & Filii, & Spiritus sancti invocatio est Baptismo essentialis; nec unquam in Ecclesia collatus est Baptismus sine expressa & distincta invocatione trium personarum SS. Trinitatis, *ibid.* n. 36. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 45. & *seq.* Hæc verba, *Ego te baptizo*, aut alia æquivalentia, quibus actio baptizantis exprimitur, sunt de essentia Baptismi, *ibid.* n. 38. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 50. & *seq.* Auctorem Baptismi esse Christum omnes Christiani agnoscunt: sed quo tempore ab ipso institutus fuerit, non una omnium est sententia. Minister Baptismi triplex distinguitur; *Ordinarius*, qui jure Ordinationis suæ & acceptæ à Christo auctoritatis baptizandi potestatem habet; *Extraordinarius* & ex delegatione, cui quidem baptizandi munus ex officio non incumbit, ei tamen ab illo, qui ordinarius habet potestatem, concedi potest; & denique Minister *ex necessitate*, qui urgente nimirum periculo mortis, cum alii Ministri idonei & ordinarii deficiunt, potest Sacramentum Baptismi administrare. Duplex quoque distinguitur Baptismi administratio, una publica & sollem-

nis, quæ fit cum debitis ceremoniis; altera privata, quæ sine ceremoniis peragitur. Deinde administratio Baptismi potest considerari ut licita, & ut valida; licita est, quando Minister baptizando non peccat; valida autem, quando, etsi aliundè baptizando peccet, verum tamen perficit Sacramentum. Subjectum Baptismi est omnis & solus homo viator adultus vel infans, *ibid.* c. 2. n. 53. Christus Baptismi Sacramentum ante mortem suam instituit, atque probabilius quando Discipulis suis *Matth.* 10. provinciam demandavit docendi Judæos Mæliæ adventum, *ibid.* f. 1. n. 55. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 57. & *seq.* Quilibet homo ratione utens, sive Clericus sive Laicus, sive vir sive mulier, sive fidelis sive infidelis, potest validè baptizare, *ibid.* f. 2. n. 65. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 68. & *seq.* Ordinarius Baptismi Minister est Episcopus, & cum dependentia, ut ajunt, ab Episcopo Presbyter; Extraordinarius verò est Diaconus, *ibid.* f. 3. n. 77. & *seq.* Inferiores Clerici & Laici nonnisi in extrema necessitate possunt licitè baptizare; & tunc, si plures adsint, præferri debet Clericus Laico, vir tæminz, fideles infideli, non excommunicatis excommunicato: nam per se loquendo reverentia Sacramento debita exigit, ut digniores minus dignis præferantur: dicimus *per se loquendo*; quia ex Rituali Romano mulier præferri debet viro, vel ratione majoris periculi baptizandi, vel ratione honestatis ac pudoris; ut si infans ob imminens vitæ periculum sit baptizandus, antequam totaliter ex utero materno prodierit. Porro Pater & Mater prohibentur propriam prolem baptizare, nisi in articulo mortis, & deficiente alio; alias enim contraherent spirituales cognationem,

nem, quæ ipsis usum Matrimonii interdiceret. Minister, qui formam proferret, simul eodem tempore aquam infundat ipse & non alius, secus enim irritum esset Sacramentum. Seipsum nemo baptizare potest, quantumcumque sit urgens necessitas, *ibid.* n. 80. Sæculò XII. Petrobrussiani & Henriciani hæretici negarunt licere infantes baptizari: idem postea Sæculò XVI. docuerunt Anabaptistæ, quos secuti sunt Sociniani, *ibid.* §. 4. n. 81. Infantes sunt Baptismi capaces, & expedit eos baptizare, *ibid.* n. 82. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 87. & *seq.* Infans tamen in utero materno adhuc conclusus, si aqua immediatè perfundi nequeat, non est capax Baptismi; quod si per fistulam aut alio artificio possit aqua ad illum pertingere, juxta multos validè baptizari potest: si tamen infans caput emiserit, & mortis periculum timeatur, baptizetur in capite, iterum postea minimè baptizandus; si autem aliud membrum protulerit, quod vitalem motum indicet, in eo membro baptizetur, & si natus vixerit, iterum sub conditione baptizandus erit, *ibid.* n. 84. In monstris baptizandis maxima cautio est adhibenda, ac, si fieri possit, consulendus est Episcopus: cæterum monstrum, quod tale est, ut nullam hominis speciem præ se ferat baptizari non debet: si verò illud esse hominem sit prudens dubitandi locus, baptizetur sub hac formula, *si tu es homo ego &c.* si verò dubium sit, an una vel plures sint personæ, dubium prius removeatur, quam administretur Baptismus; discerni autem poterit, an una vel plures sint personæ, si monstrum habeat unum vel plura capita aut pectora; tunc enim totidem erunt animæ, hominesque distincti, & in hoc casu seorsim sunt baptizanda; quando verò certum non

P. Cartier Theol. Tom. IV.

est in monstro esse duos homines, ut quia duo pectora & duo capita non habet benè distincta, tunc debet primum ea pars monstri, quæ hominem certius denotat, absolventè baptizari, altera verò sub conditione, *Si non es baptizatus ego te &c.* *ibid.* n. 85. Infantes expositi & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum Baptismo non constet, sub conditione baptizari debent: cæterum nulla fides adhibenda est schedulis, quas collo appensas quidam exhibent, nisi in ejus locus & dies Baptismi & persona, quæ baptizavit, designentur; tunc enim nisi mors inisset, veritas prius indaganda, quam baptizentur, *ibid.* n. 86. Nemo dubitat Baptismum filiis infidelium parentibus etiamnum invicis collatum validum esse. Certum etiam est filios Hæreticorum, Apostatarum, validè & licitè invicis licet parentibus baptizari. Similiter omnibus probatur filios infidelium Principi Christiano serviliter subsectorum licet invicis quamvis parentibus baptizari, *ibid.* §. 5. n. 95. At infantes infidelium Christianis Principibus civiliter tantum subsectorum licet baptizari non possunt invicis parentibus, nisi in certo vitæ periculo sing. constituti, *ibid.* n. 96. & 97. Solv. ob. *ibid.* n. 98. & *seq.* Probabilius videtur, ut infantes ita invicis parentibus baptizati abstrahantur à parentibus infidelibus, quò in fide Christiana erudiantur &c. *ibid.* n. 104. Quilibet adultus cujuscumque nationis, sexus, vel ætatis sit, cum Baptismum postulat, est baptizandus, modò adsint prærequisitæ conditiones ex Fide, Spe, & Charitate, necnon ex aliis virtutibus promanantes, *ibid.* §. 6. n. 105. & c. 3. §. 3. n. 147. Adultus sive sanus sit sive infirmus, si Baptismum postulaverit, baptizandus est, *ibid.* c. 2. §. 6. n. 106. Eneuma-

(d)

meni,

meni, ameotes, furiosi validè & licitè baptizantur, si nunquam sua ratione uli fuerint, aut si, cum ratione utebantur, Baptismum petierint, sive antequam in eum statum inciderent, sive dum habuerunt lucida intervalla libera: è contrà nec validè nec licitè baptizari possunt, si ratione fruenter nunquam Baptismum petierint, *ibid.* n. 107. Mortui non sunt baptizandi; neque vivi pro mortuis baptizari possunt, *ibid.* n. 108. Baptismus in re vel in voto adultis ut & parvulis necessarius est necessitate mediæ, *ibid.* c. 3. §. 1. n. 111. *Et seq.* Baptismus adultis est etiam necessarius necessitate præcepti, *ibid.* §. 2. n. 114. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 116. *Et seq.* Martyrium seu Baptismus sanguinis perfectè supplet vices Baptismi aquæ in infantibus æquè ac in adultis, *ibid.* n. 130. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 135. *Et seq.* Martyrium adultorum supplet Baptismum ex opere operato, *ibid.* §. 3. n. 143. *Et seq.* Licet Martyrium supplens Baptismum charitatem perfectam non exigat, exigit tamen in adultis, sicut Baptismus aquæ, prævias quasdam dispositiones ex Fide, Spe, Charitate, aliisque virtutibus promanantes. Igitur prævia charitas inchoata & initialis saltem, sicut & detestatio peccatorum ex motivo supernaturali, seu contritio, ad fructum Martyrii percipiendum requiritur, *ibid.* n. 147. Solv. ob. *ibid.* n. 148. *Et seq.*

Baptismus flaminis, seu perfectæ charitatis & cordis contritio includens votum Baptismi aquæ, illius vices supplet, *ibid.* §. 4. n. 152. *Et seq.* Observandum imò. Votum Baptismi suscipiendi in perfectæ charitate inclusum debet esse explicatum, si Baptismi præceptum ejusque necessitas cognoscatur; implicitum tantum autem, quando Baptismi necessitas &

præceptum invincibiliter ignoratur. 2do. Charitas perfectæ ordinariè non omne debitum pœnæ temporalis subeundæ extinguit; contingere tamen potest, ut tantus sit in hujusmodi non baptizato fervor charitatis, tanta vis & intentio, ut omnis pœnæ remissionem impetret. 3tio. Baptismus flaminis & sanguinis licet conferant effectum primariū Baptismi, scilicet gratiam sanctificantem, attamen reliquos & secundarios, ut characterem baptismalem, &c. non conferunt, taliterque iustificati non deobligantur ad susceptionem Sacramenti Baptismi, si forte contingeret, ut adhuc baptizari possent, *ibid.* n. 155. Solv. ob. *ibid.* n. 156. *Et seq.* Effectus speciales Baptismi aquæ sunt plures, 1mo. tollit omnem culpam, 2do. tollit omnem pœnam etiam temporalem, 3tio. conferunt ex opere operato gratiam sanctificantem, 4to. dat auxilia specialia fini suo proportionata, hoc est ad vivendum Christianè, 5to. imprimunt characterem indelebilem, 6to. faciunt susipientem Ecclesiæ membrum, 7mo. subijciunt aliquem potestati & jurisdictioni Ecclesiæ, 8vo. tribuunt capacitatem recipiendi alia Sacramenta, &c. *ibid.* c. 4. n. 164. Dispositiones in adultis ad suscipiendum Baptismum requiritæ aliæ valorem Sacramenti spectant, aliæ ad illius fructum percipiendum pertinent. Certè consensus seu intentio recipientis Baptismum præmissis & omnino requiritur, ut validè Baptismum suscipiat. Quod dispositiones, quæ ad fructum ex hujus Sacramenti susceptione percipiendum pertinent, spectant, variaz illæ sunt, *ibid.* n. 165. vid. Inf. Novatores Lutherani & Calvinistæ nullum ferè discrimen inter Baptismum Christi & Joannis, quantum ad vim & efficaciam gratiæ, reponunt, *ibid.* §. 1. n. 167. Baptismus ta-

men

men Joannis non fuit ejusdem efficaciz ac Baptismus Christi, *ibid.* n. 168. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 171. *Et seq.* Licet Baptismus Joannis ex se nullam habuerit efficaciam nisi movendi ad pœnitentiam, Christus tamen voluit hoc Baptismô tingi ex triplici ratione, 1mo. ut sui Præcursoris Baptismus, ac divinam illius missionem probaret, 2do. ut doceremur, quanti debeamus facere Baptismus Domini, cum ipse Dominus tanti fecerit Baptismum servi, 3tio. ut fux mundissimæ carnis contactu vim regenerandi aquis tribueret, *ibid.* n. 180. Plures ex veteribus & recentioribus Hæreticis negarunt peccata per Baptismum deleri, *ibid.* f. 2. n. 181. sed perperam, nam Baptismus hominem per gratiam interioris renovat, ac delicta quæcumque, & quoad culpam, & quoad omnem pœnam tollit, ipisque perfectè & totaliter remittit, *ibid.* n. 182. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 187. *Et seq.* Inter veteres Scholasticos fuerunt aliqui, qui alicerent parvulos in Baptismo originalis peccati remissionem accipere sine gratia & donis supernaturalibus, *ibid.* f. 3. n. 190. at Ecclesiæ sententia est, quod in Baptismo parvulis etiam infundatur gratia cum cæteris donis supernaturalibus, *ibid.* n. 191. *Et seq.* Solv. ob. 193. *Et seq.* Baptismus semel validè collatus iterari non potest, *ibid.* f. 4. n. 197. *Et seq.* proinde gravissimo sacrilegii scelere se inquinant, qui absque ratione Baptismum bis conferunt, aut bis recipiunt, atque excommunicati & irregulares ab Ecclesia habentur, *ibid.* n. 202. In parvulis nulla requiritur ad percipiendum Baptisma dispositio, atque regenerantur in fide Matris Ecclesiæ, quemadmodum per voluntatem primi parentis peccatores sunt constituti: at verò adultis, ut fructuosè suscipiant Baptisma, variz di-

spositiones sunt necessariæ, 1mo. si adultus, præter peccatum originale, aliis adhuc actualibus peccatis mortalibus sit inquinatus, ad ejus justificationem per Baptismum requiruntur hi actus, 1mo, Fides, qua explicitè credat existentiam unius Dei remuneratoris, Mysteria SS. Trinitatis & Incarnationis, & generatim vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt, inprimis implum à Deo justificari per merita Christi, 2do. Spes justificationis & vitæ æternæ, 3tio. Dilectio, qua Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere concipiat, 4to. Propositum efficac servandi omnia mandata, & Christianè vivendi, 5to. Pœnitentia seu dolor de peccatis commissis cum proposito non peccandi de cætero; hæc autem pœnitentia debet esse ex motivo supernaturali concepta, absoluta, universalis, efficax, impossibilis cum ullo affectu ad peccatum mortale, & appetitivè summa; non tamè requiritur perfectæ contritio. 2do. ad justificationem adulti habentis solum originale peccatum iidem actus requiruntur, excepta contritione, quæ solum potest esse de peccatis personalibus, voluntate scilicet propria physicè commissis. 3tio. Si adultus jam justificatus sit per contritionem seu charitatem perfectam, ut recipiat augmentum gratiæ in Baptismo, requiritur voluntas Baptismum recipiendi ex aliquo motivo supernaturali, *ibid.* f. 5. n. 203. Quomodo Baptismus sine debitis dispositionibus, & consequenter sine perceptione gratiæ susceptus iterum reviviscat, atque gratiam conferat (vid. *Sacramentum*) Antiquissimi sunt in ministrando Baptismo Ecclesiæ ritus; ex quibus plurimi ab Apostolica traditione derivati perhibentur à S. Bailio, ut consecratio aquæ Baptismalis & olei unctionis, ipsius quoque, qui Baptisma accipit,

(d) 2 renua-

renuntiatio Sathanz & operibus ejus, fidei professio; plerosque alios à primæva antiquitate habemus & ex continua Ecclesiæ praxi retinemus, ut impositio manuum & signum crucis, immissio salis in os Catechumeni, exsufflationes & exorcismi, tactus aurium & narium cum saliva, Symboli & Orationis Dominicæ traditio, quam sicut & Symbolum ante Baptisma recitabant Catechumeni, Catechumenorum in ipso Baptismate inundatio ante abrenuntiationes, quas sequebantur professio fidei & piæ vivendi promissio, olei Catechumenorum inunctio, Chrismatis inunctio, candidæ vestis impositio, cerei ardentis per baptismatum vel sponsores gestatio, in solemni Baptismatis administratione susceptores seu Patrini & Matriuz (quo munere defungi non debent Monachi vel Sanctimoniales, neque etiam parentes baptizandi) nominis impositio, aquæ infusio & verborum prolatio, &c. *ibid.* c. 5. n. 209. & 210. Si cogente necessitate Baptismi cærimoniz fuerint omisæ, illa recedente, omnino sunt supplendæ, ut & exorcismi, *ibid.* n. 211. Quantum ad locum Baptismi administrandi Apostolorum tempore, & post illud, cæviante adhuc perfectione, in quolibet loco conferebatur: reddita verò Ecclesiæ pace, in iis tantum locis (secluso necessitatis casu) quæ Baptisteria dicuntur, licitum fuit & adhuc est baptizare, *ibid.* n. 212. Quod autem tempus solemniter administrandi Baptisma attinet, quamvis quovis tempore, etiam interdicti & cessationis à divinis, præsertim si urget necessitas, conferri possit; tamen duo potissimum, ex antiquissimo Ecclesiæ usu, sunt dies sacri, in quibus ritu solemni hoc Sacramentum administrare maximè convenit, nempe Sabbatum ante Pascha, &

Sabbatum in Vigilia Pentecostes, quibus diebus fontis aqua ritè consecratur: his duobus diebus aliqui addiderunt Epiphaniam Domini; alii Natalem Domini, aut S. Joannis Baptiste, *ibid.* n. 213.

Barata (vid. *Mobatra*)

Baruch Propheta, quis fuerit? *Tom.* 1.

Tract. 1. *part.* 2. *Scct.* 1. c. 4. n. 483.

Ejus liber quid contineat, *ibid.* n. 484.

Merito inter Canonicos Scripturæ libros reconfetur, *ibid.* n. 485. Solv.

ob. *ibid.* n. 488. & seq.

Basilica Sancti erectæ (vid. *Sancti*)

Basilus Magnus (Sanctus) quis? ejus

Opera, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1.

n. 48.

Batus liquidorum Hebrææ mensuræ genus, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 8.

n. 135.

Beati in cælo non vident æqualiter

Deum, sed alii aliis perfectiùs vident eum pro diversitate scilicet merito-

rum, ideoque Beati non sunt omnes æqualiter beati, *Tom.* 2. *Tract.* 1.

part. 1. c. 4. §. 5. n. 128. Solv. ob.

ibid. n. 129. & seq. Beati vident im-

pressionem Dei, Trinitatem personarum, omnia attributa, quæ credun-

tur in hac vita; quamvis non videant omnes gradus, virtuales horum

attributorum utpotè infinitos. 2do.

creaturas possibiles secundum suum esse proprii, alii plures, pauciores alii; cum

alii clariùs & perfectiùs, alii minus

perfectè & clarè Deum videant; ne-

mo tamen eorum videt omnes crea-

turas possibiles. 3tio. Decreta divina.

4to. creaturas existentes eò plures

vel pauciores, quò perfectiùs vel mi-

nus perfectè scientiam intuitivè visio-

nis habent; cognoscunt tamen Beati

omnia singularia, quæ ad ipsos spe-

ctant,

Quant, qualia sunt ea, quæ ad Beatos pertinebant, cum in terris degerent, & preces, quæ ad eos diriguntur; hæcque vident in Deo, videlicet visionis beatificæ, *ibid. f. 6. n. 139.* (vid. *Deus*) an in Beatis sit Fides Theologica (vid. *Fides*) an in iis sit Spes, (vid. *Spes*) Orare possunt pro nobis, adeoque utiliter invocantur, *Tom. 3. Tract. 4. c. 2. f. 4. n. 54. 57. & 58.* (vid. *Sancti*)

Beatitudo à S. Augustino definitur *rerum optandarum cumulata plenitudo*. A Boetio *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*, quia ut talis totaliter satiat & quietat appetitum, ut docet S. Thomas, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. f. 1. n. 87.* Beatitudo imo. alia est *naturalis*, quæ naturæ rationali secundum se sumptæ convenit, & quam creatura solis naturæ suæ viribus assequi potest, estque *status bonorum naturalium aggregatione perfectus*: alia *supernaturalis*, quæ naturæ vires excedit, & solis gratiæ divinæ auxiliis comparari potest. 1do. alia est *via*, quæ homo Deo conjungitur per amorem, cujus capax est in præfenti vita; alia *patria*, quæ homo una, continua, sempiterna operatione bono increato conjungitur, per visionem scilicet essentiae divinæ, ut in se est. 3tio. alia est *essentialis*, quæ versatur circa primum objectum beatificans, puta essentiam divinam; alia *accidentalis*, quæ occupatur circa objecta inferiora, v. g. humanitatem Christi, cognitionem creaturarum extra Verbum, &c. 4to. alia est *essentialiter tantum perfecta*, quæ etiam *inadæquata* & suo sensu *imperfecta* dicitur; alia quæ omnibus numeris completa est, & *adæquata* etiam nuncupatur: priorem habent animæ Beatorum statim post mortem, cum eis nihil purgandum restat; posteriorem non

habebunt nisi resumpris post resurrectionem corporibus. 5to alia est *objectiva*, estquæ illa seu objectum, cuius possessione satiatur hominis appetitus; alia verò *formalis*, etque operatio, quæ cum summo voluptatis sensu apprehenditur & possidetur summum bonum seu res illa, quæ beatitudo objectiva nuncupatur, *ibid. n. 80. & f. 3. n. 99.* Homo semper agit propter finem ultimum seu Beatitudinem in genere & indeterminatè spectatam, non verò in specie & determinatè consideratam, *ibid. f. 2. n. 90. & 91.* Solv. ob. *ibid. n. 94. & seq.* Determinata hominis beatitudo objectivè sumpta est solus Deus, *ibid. n. 93.* Solv. ob. *ibid. n. 97. & seq.* Quid de vana & fugili quorundam Theologorum quæstione, an scilicet Deus ut unus sit homini beatificando sufficiens necne, sentiendum sit, *ibid. n. 93.* Beatitudo formalis alia est *via*, alia *patria*; hæc non reponenda est in illapso quodam Dei speciali in essentiam animæ, aut in actione Dei increata eidem animæ unitiva; sed in operatione animæ, scilicet tunc in visione, tunc in amore, tunc in gaudio, *ibid. f. 3. n. 99. & seq.* Beatos in cælis Deum necessariò diligere tuerent Thomistæ, *ibid. n. 105.* negant Scotistæ, *ibid. n. 106.* Beati sunt impeccabiles, *ibid. n. 108. & seq.* idque ab intrinseco, & non ex sola Dei providentia, quæ ipsis assistat, ne peccent, *ibid. n. 111.* (Vid. *Corpus* seu *Corpora mortuorum*) Sanctorum beatitudo æterna erit, nullique vicissitudini obnoxia, *ibid. n. 128.* Absolutè loquendo, & de potentia Dei extraordinaria quibuslibet creaturis hæc beatitudo auferri potest; at quia status beatitudinis, qualis est, defecto, omnem prorsus anxietatem remove debet, atque id ex natura sua postulare videtur, hoc sensu necesse est,

(d) 3

ut

ut Sancti sciant se in perpetuum beatos fore, *ibid.* n. 129. Perfecta & simpliciter dicta beatitudo in hujus mortalitatis vitæ statu esse non potest, *ibid.* n. 130. attamen in eo agnoscenda est aliqua beatitudo inchoata & imperfecta, *ibid.* n. 131. Igitur Iusti nunc dicuntur beati propter aliquam participationem beatitudinis secundum aliqualem summi boni fruitionem, *ibid.* n. 132. Hæc beatitudo inchoata objectivè sumta, non in rerum creaturarum possessione duntaxat, sed in solo Deo, utpotè qui solus summum Bonum nostrum est, consistit, *ibid.* n. 133. formalis verò consistit in contemplatione, *ibid.* 134. In ea plures interveniunt actus, 1mo. fides, quæ in hac vita id imperfectè duntaxat præstat, quod in altera visio intuitiva efficit; 2do. actus charitatis seu amoris divini, qui animam humanam supra semetipsam ad divina contuenda rapit, fidem vivam efficit, mentem ad pias & sanctas cogitationes exacuit & determinat, &c. *ibid.* n. 135. & 136.

Beel-Zub, sive *Beel-Zebub* sonat idem ac *Deus musca*, Accaronitarum, ab urbe Palestinæ Accaron, quæ olim Philistinorum erat, sic dictorum idolum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 234.*

Bel seu *Baal* idem latine ac *Dominus*, Ægyptiorum idolum, idem quod apud Latinos *Jupiter*, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 498.*

Bellarminus, quis? eius Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 100.*

Bellum etiam offensivum potest esse licitum; defensivum autem licere per se patet. *Tom. 1. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 357.* Ut bellum sit licitum requiritur potestas suprema,

quæ residet vel in Republica libera, vel in Principe supremo, cui cura Reipublicæ commissa est, causa iusta, quæ est duntaxat gravissima injuria Principi vel subditis illata, quam tollere, vel pro ea satisfacere pars adversa recuset; ac recta intentio, ut non geratur bellum ex odio, avaritia, inordinata cupiditate amplificandi imperii, sed ad publicam quietem ac justitiam servandam, vel iniuste oppressis opitulandum, *ibid.* n. 368. Licet aliis tanquam sociis auxilium præbere Principi habenti iustam causam bellandam, & huic aliorum uti auxiliò, quamvis sint diversæ Religionis, Christianæ tamen, modò ab sit scandalum & periculum fidei ac Sacrilegiorum; secus si adsit talè scandalum & periculum, &c. *ibid.* n. 369. Ante bellum tenetur Princeps rem diligenter examinare cum viris probis ac peritis, & habere certitudinem saltem moralem de iustitia causæ; deinde tenetur parti adversæ justitiam causæ suæ & prætensiones suas proponere, ut illa possit satisfacere injuriæ illatæ vel restituere ablata sine alio damno: & æqualis satisfactio oblata acceptari debet, *ibid.* n. 370. In bello iusto licita sunt ea omnia & sola, quæ juxta consuetudinem Christianorum necessaria sunt ad assequendum finem belli: hinc 1mo. licet occidere hostes pugnantes & resistentes, non tamen innocentes, qui non pugnant, nisi indirectè & per accideos, ut cum urbs expugnari, vel nocentes seu milites vinci nequeunt, nisi cum periculo & occisione innocentium. adq. licet spoliare bonis cives etsi non pugnantes, qui sunt membra Reipublicæ hostilis, si hoc sit necessarium ad finem belli. 3tio. licet uti insidiis & stratagematibus. 4to. Civitas capta dari, sine gravi necessitate, non potest in prædam propter multa scelera &

& mala, quæ in tali depredatione committi solent: & si detur, tenentur Duces diligentissimè curare, ne scelera committantur. 6to. Ea, quæ caveri nullâ prudentiâ possunt, ut venenò insicere puteos, anonam, aquam, glandes, non licet: item Christiani à Christianis capti non possunt fieri servi. 6to. Non licet victori retinere urbes captas, & alia bona immobilia hostium, nisi quatenus debitam compensationem & satisfactionem non excedunt, vel necessaria sunt ad securitatem in posterum contra victos stabilendam. 7mo. Princeps tenetur inchoatum bellum finire, si æqua satisfactio offeratur, securitas sufficiens præstetur, & compensentur impensæ belli, *ibid.* n. 371. Jure naturali nihil fieri licet contra justitiam, jus gentium, fortitudinem, charitatem, & veram Religionem; & fides data hostibus servanda est, nisi ipsi fidem frangerint, *ibid.* n. 372. Tenentur Principes & ejus Duces militibus juxta stipendia solvere, & impedire omnia crimina, quæ impediri moraliter possunt; nec non curare, ne proprii subditi iniquis vexationibus graventur; alioqui tenentur ad compensanda damna secuta ex omissione solutionis vel diligentie debite, &c. *ibid.* n. 373. Ex communi sententia bona jussu bellò capta, si sint immobilia, cedant Principi aut Republicæ; si sint mobilia sunt capientium, nisi ex consuetudine regionis dividenda sint inter milites, aut una pars cedat Principi: tamen bona injustè acquisita ab hostibus restitui debent eorum Dominis, *ibid.* n. 374. Repressaliæ positæ certis conditionibus sunt licitæ, scilicet 1mo. ut constet de injuria illata, 2do. ut Princeps vel Magistratus civium nocentium rogatus debitam satisfactionem denegeret, 3tio. ut fiant auctori-

tate Principis civium læsorum, 4to. ne plus damni inferatur, quàm justa satisfactio requirit, 5to. ut non fiant in personas Ecclesiasticas & earum bona, *ibid.* n. 375. Equidem subditorum non est de justitia belli, quod Princeps gerit, indagare, *ibid.* n. 368. attamen si subditus certò & evidenter noverit belli causam omninò injustam esse, tunc arma sumere ad eam tuendam ei non licet: si de causa justitiæ dubitet, tenetur dubium suum deponere, quod facillè poterit; cùm illius non sit, nec possit, & debeat causas & rationes belli illius rimari & examinare, & sic deposedo dubiò, arma sumere potest, &c. *ibid.* n. 376.

Beneficarii. Trila bonorum genera à Beneficiariis possideri possunt: *patrimonialia*, quæ habent à parentibus, item donatione, legato, &c. *Quasi patrimonialia*, quæ consequuntur ratione ministerii clericalis, dum v. g. concionantur, cantant, confessiones excipiunt, funera comitantur, Missam celebrant, Philosophiam, aut Theologiam docent, &c. Et merè *Ecclesiastica*, quæ prodeunt à Beneficio: redditus autem Beneficiorum dividuntur in duas partes, quarum una honeste decentique sustentationi necessaria est, altera verò eldem superflua, *Tom. 1. Tract. 4. c. 5. §. 3. n. 262.* Beneficarii reddituum merè Ecclesiasticorum Domini non sunt, sed dispensatores dumtaxat; undè ex justitia tenentur, quidquid ex iisdem redditibus superflui habent, pauperibus erogare, vel in pios usus expendere, *ibid.* n. 253. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 269. & seq. Clerici bonorum quasi patrimonialium, saltè illorum, quæ non ratione sacri ministerii ipsis conferuntur, sed velut stipendia quædam ratione

quædam

quarundam functionum tribuuntur, sunt Domini, *ibid.* n. 267. Clerici, qui sufficiens habent patrimonium possunt eo non uti, & vivere ex bonis Ecclesiasticis, *ibid.* n. 268. Solv. ob. *ibid.* n. 276. & *seq.* Hæc omnia etiam faciunt pro Religiosis in communi, *ibid.* n. 279. (vid. mox *Beneficium*)

Beneficium. Beneficii nomen ex militari in Ecclesiam investum est; antiquitus enim militibus de Republica bene meritis assignabantur certi redditus ex ejusdem Reipublicæ bonis: redditus illi *Beneficia*, milites verò *Beneficiarii* dicebantur. Ad hanc normam, cum, ut vulgò creditur, nec tamen satis probatur, circa quintum Ecclesiæ Sæculum facta esset bonorum Ecclesiæ divisio, portio ad Ecclesiæ Ministrorum sustentationem assignata *Beneficium* dicta est: undè *Beneficium* definitur *Jus perpetuum auctoritate Ecclesiæ constitutum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale.* Tom. 3. Tract. 4. c. 5. n. 229. Dividitur ratione eorum, quibus conferri debet, in *Saculare*, quod Clericis secularibus; & in *Regulare*, quod Regularibus additum est, & conferri debet. Ratione officii eidem annexi in *Simplex*, quod scilicet nullam habet annexam animarum curam, jurisdictionem, præminentiam, dignitatem, & administrationem Ecclesiasticam; sed solum obligationem recitandi Officium divinum, & Missas celebrandi; & *Duplex*, quod scilicet annexam habet curam animarum, vel jurisdictionem in foro externo, vel præminentiam, vel administrationem Ecclesiasticam. In *Manuale*, quod potest ad Collatoris nutum auferri; & *non Manuale*, quod adimi nequit, nisi ob crimen vel irregularitatem. In *Colla-*

tivum, quod confertur per voluntatem absolutam ac liberam Prælati; & *Patronatum*, quod confertur à Prælato ad præsentationem vel nominationem factam per patronum; & *Electivum*, quod per suffragia eligentium accedente postea Superioris confirmatione confertur. In *Titulare*, quod ad vitam, & cum plenitudine juris confertur; & in *Commendatum*, quod solius administrationis aut custodiæ causâ datur. In *Incompatibilia*, & *Compatibilia*: priora sunt, quæ annexam habent curam animarum, vel quæ personalem residentiam postulant, vel quæ in eadem Ecclesiâ instituta sunt ad eundem finem; *Compatibilia* verò sunt ea, quæ personalem residentiam non exigunt, nec idem onus ac officium eodem tempore perfolvendum, *ibid.* n. 230. Tot modis acquiruntur *Beneficia*, quot modis licitis conferri possunt: hi autem sunt sex, scilicet Collatio libera; Præsentatio patroni prævia, & subsequa institutio; Electio, & subsequa confirmatio; Postulatio, & subsequa admissio; Resignatio accepta in favorem; Permutatio approbata, *ibid.* f. 1. n. 231. Horum modorum seu Titulorum unus est necessarius, ut *Beneficium* aliquod Canonice & legitime possideri possit, *ibid.* n. 232. (Vid. *singulos eorum articulos*)

Qualitates seu dotes ad obtinenda Canonice *Beneficia* necessariz ex communi decem numerantur; imo. Thorus legitimus; 2do. Clericatus seu prima Tonusura; 3tio. idonea ætas, quæ pro Episcopatu est 30. annorum; ad Abbatis & dignitates, & parochialia *Beneficia* annus 25tus. inchoatus; ad dignitates non habentes annexam curam animarum sufficit 22dus. completus; ad *Beneficia* simplicia annus 14tus. inchoatus; ad Canonica-

catum Ecclesiæ Cathedralis annus 21mus. quia annexum habet Subdiaconatum; ex consuetudine tamen datur habenti tantum annos 14. 4to. Celibatus; 5to. Immunitas à Censura & irregularitate etiam occulta; 6to. Morum probitas; 7mo. Scientia ad omnia munia Beneficio annexa rectè obeunda necessaria; 8vo. Corporis habitudo ad officium decenter præstandum necessaria; 9no. Vocatio divina; 10mo. Intentio perseverandi in statu Ecclesiastico, & suscipiendi Ordinem muneti suo necessarium; atque, si Beneficium curatum sit, intra annum Sacerdotium suscipere debet, qui illud adeptus est; *ibid. n. 246. Et 247.* & ubi conferendum est alicui Beneficium, talis eligi debet, qui hisce qualitatibus & dotibus sit instructus. Indignus verò dicitur is, qui ad officium debet præstandum est ineptus ratione prave vitæ, vel ignorantie, vel morbi, aut similis impedimenti, vel putatur non futurus utilis Ecclesiæ, nec satisfactorius officio, *ibid. num. 248.* Unde peccatum mortale est quodvis Beneficium, etiam simplex, confectro indigno, eumve præsentare, eligere, &c. *ibid. n. 249.* immò ex communi sententia peccat mortaliter, qui omisso digniore præsentat, eligit, aut proponit dignum ad Beneficium annexam habens animarum curam, vel jurisdictionem, vel magni momenti functionem, ut docendi, prædicandi, vel superioritatem alicujus communis, *ibid. n. 250.* nulla tamen videtur esse culpa dare minus digno Beneficium simplex, cum id pollulat charitas, vel alia iusta causa ad majus Ecclesiæ bonum redundans aut spectans, *ibid. n. 251.* Quinque sunt Beneficiorum obligationes, 1ma. Tonfuræ & habitus decentis gestatio; 2da. Recitatio ho-

rarum Canoniarum; 3tia. Residentia in loco Beneficii; 4ta. Unius tantum Beneficii possessio; 5ta. Legitima ejusdem fructuum dispensatio, *ibid. §. 3. n. 252. Et seq.* Beneficiorum redditus dividuntur in duas partes, quarum altera honeste decentique sustentationi necessaria est, altera verò eidem superflua, *ibid. n. 262.* Beneficium vacat 1mo. ex dispositione juris; 2do. per Judicis sententiam; 3tio. per mortem Beneficarii; 4to. resignatione; 5to. permutatione. Aliud est Beneficium vacare *ipso jure*, aliud idem vacare *ipso facto*: cum Beneficium vacat *solo jure* potest Beneficii possessor, re adhuc integra, ipsi renuntiare; secum cum vacat *ipso facto. ibid. §. 4. n. 280.* Septem sunt casus, in quibus ipso jure vacat Beneficium; 1mo. Matrimonium ratum; 2do. Professio Religiosa; 3tio. Crimen, cui privationis poena jure annexa est; 4to. Si Beneficium requirat Sacerdotium, & provivus tempore præscripto non curat ad Sacerdotium promoveri; 5to. Si habenti Beneficium confutatur aliud incompatible; 6to. Si Beneficiarius consecratur Episcopus; 7mo. Mors naturalis vel civilis, ut Professio Religiosa, condemnatio ad mortem citra appellationem vel per contumaciam, vel ad triemes aut exilium in perpetuum; secus si sit ad tempus, modo illud novem annis longius non sit. *ibid. n. 281.* Beneficium vacat *ipso facto* per cessum, aut decessum, per Matrimonium, per Religiosam professionem, per crimen læzæ Majestatis, aut aliud atrox facinus, *ibid. n. 282.* (Vid. Beneficarii; Possessio unius Beneficii seu potius pluralitas Beneficiorum; Permutatio; Penasio; Recitatio Horarum; Regressus; Residentia; Resignatio, Ton-

(c)

Bernard-

P. Cartier Theol. Tom. IV,

Bernardus (Sanctus) quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 90.*

Bestia (vid. *Animalia*)

Besialitas (vid. *Luxuria*)

Betulia ab Holoferne obfessa, quo tempore, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 298.* Quæ, & ubi sita fuerit, *ibid. n. 308.*

Bigamia est nomen Græcum compositum ex vocibus *dis* latine *bis* & *Taupe* latine *nuptia*, unde *bigamus* seu *digamus* dicitur, qui plures uxores successivè duxit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. §. 3. n. 341.* Triplex distingui solet, *vera*, interpretativa, & *similitudinaria*: prima est, qua plures successivè uxores legitime ducuntur; nam ex fornicatione vel adulterio non exurgit bigamia. Bigamia interpretativa ea est, qua quis ex Juris interpretatione tanquam bigamus habetur, etiam si verè bigamus non sit, ut qui viduam duxit; qui uxorem propriam post perpetratum ab ipsa adulterium cognoscit; qui multas quidem uxores, sed non veras habuit, propter impedimentum dirimens. Similitudinaria est ea, qua quis post votum solenne castitatis in approbata religione emissum, vel post sacrum Ordinem susceptum contrahit & consummat Matrimonium, etiam cum virgine. Hæc triplex bigamia irregularitatem inducit, *ibid. n. 342.* (Vid. *Polygamia*)

Blasphemia nomen græcum idem significat ac *nocens dictum* seu *maledictum*, & definitur *locutio contumeliosa in Deum*, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 432.* Dividitur imò in *internam*, quæ scilicet ore non profertur, sed mente retinetur; & *externam*, quæ fit ore. ado. in

eam, quæ est contra Deum immediate; & eam, quæ est contra ejus creaturas, quatenus ejus sunt, atque in eis relucet divina sanctitas, puta contra Sanctos, &c. 3tio. præcipue in *hereticalem*, *imprecativam*, & merè *debonestativam*: Hæreticalis est ea, quæ aliquid falsum de Deo pronuntiat, aut ei attribuendo, quod ei non convenit; aut de eo negando, quod ei convenit; aut tribuendo creaturæ, quod Dei proprium est. Dicitur Hæreticalis, quia conjunctum exprimit errorem doctrinæ Catholicæ repugnantem, *ibid. n. 433.* Blasphemia imprecativa ea est, qua quis Deo malum imprecatur: hæc odium Dei continet, atque in damnis frequens est, & in desperabundis. Merè dehonestativa est ea, qua enuntiatur aliquid existens in Deo, sed indecenter & per modum contumeliæ & contemptus, *ibid. n. 344.* Rursus Blasphemia alia dicitur in Patrem, alia in Filium, alia in Spiritum Sanctum, secundum perfectiones, quæ licet communes sint toti Trinitati, cuilibet tamen personæ appropriantur, ut potentia Patri, sapientia & scientia Filio, bonitas & charitas Spiritui Sancto: hinc Blasphemia, quæ ex infirmitate potius quam ex malitia procedit, dicitur esse in Patrem; quæ ex ignorantia, in Filium; quæ ex malitia, in Spiritum sanctum, & hæc in iis præsertim reperitur, qui manifesta Dei opera diabolo attribuant, ut olim Pharisei. Ad Blasphemiam revocantur alia signa contra Deum, licet non adsint verba, ut in cælum spueri, infringere dentibus, &c. item vituperia & verba contumeliosa tum contra res sacras, tum contra Sanctos, *ibid. n. 436.* imò blasphemia est maledicere creaturis irrationabilibus, quatenus sunt creaturæ Dei vel ejus instrumenta, ut tempestati. Blasphemia

phemia tamen immediatè in Deum prolata gravior est eâ, quæ in Sanctos; & hæc gravior est eâ, quæ in cæteras creaturas profertur, *ibid.* n. 437. Omnis Blasphemia in quaque materia est peccatum mortale; ad hoc autem non requiritur formalis intentio Deum inhonorandi, sed sufficit virtualis, ut cum quis ex ira v. g. aut indignatione, imò etiam ex joco ea profert, quæ ex communi intelligendi modo, aut ex circumstantiis Dei inhonorationem continent, *ibid.* n. 438. Qui nomina Dei, JEsu, & Sanctorum ex quadam animi levitate, nonnunquam tamen ex impatientia singulis serè verbis appellant, quamvis non blasphement, tamen à peccato immunes non sunt. Assidua etiam nominatio demonis, licet sine imprecatione, sed per modum loquendi, omnino vitanda est, & ratione scandalì potest esse peccatum mortale, *ibid.* n. 439.

Bona. Duplicis generis sunt bona, spiritualia videlicet, & temporalia, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. §. 6. n. 66.* Triplicis generis sunt bona temporalia; alia sunt necessaria naturæ seu vitæ, alia statui, alia superflua vel vitæ vel statui vel utrique, *ibid. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 2. n. 221.* Bona temporalia, & quibus abuti possumus, non sunt absolute à Deo petenda, sed conditionatè tantum, *ibid. Tract. 4. c. 2. §. 6. n. 67.* At bona spiritualia, & quibus abuti non possumus, ut charitas & beatitudo sunt absolute & determinatè à Deo petenda, *ibid.* n. 68. Tria sunt in Ecclesia bonorum spiritualium & communium genera, quibus quasi totidem vinculis Fideles & cum Christo capite, & secum invicem colligantur, imò. donum gratiæ, virtutum infusarum Fidei, Spei, & Charitatis, necnon aliorum donorum, quæ à Christo, tanquam à fonte, in singulos

Fideles defluunt ac derivantur. 1do. sunt dona externa spiritualia, Sacramenta scilicet, Sacrificium, suffragia publica, seu preces & orationes, indulgentiæ, &c. quorum omnium participes sunt, quotquot Ecclesiastica communione fruuntur. 3tio. sunt aliqua bona spiritualia unicuique Fidelium propria quidem & personalia, v. g. opera bona virtutum, jejunia, poenales satisfactiones, &c. sed quæ Fideles sibi mutuò communicare possunt, tanquam ejusdem sanctæ & spiritualis societatis membra. Est denique & aliud commune bonum quoddam purè externum & politicum, quod consistit in convivio, colloquio, commercio Fidelium inter se, &c. His porro bonis fruuntur, qui cum Ecclesia sunt conjuncti, privantur autem illi, qui ab illa sunt exclusi & præcisi, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 230.* (Vid. Excommunicatio) Bona naturalia triplicis sunt ordinis, supremi scilicet, mediæ, & infimæ. In supremo ordine sunt vita, membra, virginitas, & libertas; in ordine medio honor, fama, & bonum nomen, quod melius est, quàm divitiæ multæ; in infimo bona fortune, divitiæ, &c. *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. c. 5. n. 507.* Bona, in quibus aliquis injuriam pati potest & exigere restitutionem, quadruplicis sunt generis, imò. spiritualia, quibus non solum ea intelliguntur, quæ immediatè conducunt ad salutem, ut gratia; aut mediatè, ut Religionis status; sed etiam quæ remotè ad eam ordinantur, ut bona animæ, seu naturalia sint, ut memoria & intellectus; seu acquisita, ut scientia & ars; 2do. bona corporis; 3tio. bona honoris & famæ; 4to. bona fortune, seu opes & divitiæ, *ibid. part. 2. c. 1. §. 1. n. 520. & Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 4. n. 572.*

(c) 2

(vid.

(vid. *Restitutio*) Bona *paraphernalia* uxoris sunt bona extra dotem; ut si uxor in contractu Matrimonii sibi quendam reservavit, non solum quoad dominium, sed etiam quoad usumfructum & administrationem: *paraphernalia* etiam dicuntur ea, quæ uxor contractû Matrimonio acquisivit sive donatione, sive legato, sive alia ratione, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. Sect. 1. §. 2. n. 92.* Bona *Castrensis* sunt ea, quæ filiis-familias in militia vel occasione militiæ acquisivit, vel in obsequio & Aula Principis, sive Principis largitione, sive propria industria, in castelli aut Arcis custodia. *Quasi castrensis* sic dicta, quia gaudent privilegio Castrensi, sunt ea, quæ ratione militiæ sacræ vel litteratæ, atque post Clericatum acquiruntur, vel ratione officii publici, item quæ dantur à Rege vel Regina, aut à supremis Principibus. Bona *adventitia* sunt ea, quæ non proveniunt à patre, neque ejus causâ vel intuitu principaliter, dantur filio; dicuntur respectu patris adventitia, quia ab eo non proveniunt. Bona *profecititia* sunt ea, quæ filius acquirit vel ex bonis patris, vel intuitu illius, *ibid. n. 86.* Bona *vacantia* sunt ea, quæ aliquis ab intestato sine hæredibus, qui ei juxta legem ab intestato succedant, decedens relinquit, fisco applicantur. Bona *derelicta* sunt ea, quæ Dominus ea ratione seu animo abjicit, ut ea in numero rerum suarum esse nolit; sunt primi occupantis, nisi privata jura aliter stantur, *ibid. §. 3. n. 131.* (Vid. *Dominium*)

Bonaventura (Sanctus) quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 93.*

Bonitas actuum humanorum (vid. *Actus humanus*) Bonitas Dei (vid. *Deus*) Bonum est id, quod est perfectum in suo genere, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 6. n. 75.* (vid. *Deus*)

Breve Apostolicum est contracta & brevis Scriptura, quæ in negotiis, quæ non sunt magni momenti, conceditur: ea verò vel in papyro vel in membrana indifferenter conferri solet munirique sigillò in cera aut rubea aut viridi sub annulo Piscatoris, ac præterea Secretarii subscriptione, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 275.*

Bulla. Bullæ sunt concessionēs aut ordinationes in rebus gravioribus, nec nisi in membranis describuntur, aliquantoque sunt Brevibus prolixiores. Sigilla Bullarum plumbea sunt ac præse ferunt Petri & Pauli Apostolorum effigiem. Quoties Bulla in materia gratiæ conferbitur, appenditur Sigillum è filis sericis: si verò sit in materia justitiæ, aut si sit executoria, filis canabis plumbum appenditur, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 276.*

C.

Cabus Hebræorum, sive *Chanix* Græcorum mensura continens quartam partem Modii, &c. *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 145.*

Cadus species vasis seu mensuræ liquidorum apud Hebræos, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 134.*

Calibatus, eo, id est lege perpetuæ continentiæ, in Latina Ecclesia obstricti sunt; qui majoribus Ordinibus sunt initiati, *Tom. 4. Tract. 7. c. 3. n. 304.* Circa Subdiaconatum quidem varia fuit Ecclesiæ Latine disciplina, quantum scilicet ad Subdiaconorum continentiam; at tandem Sæculò XI. lex continentii ubique obtinuit in Ecclesia Latina respectu Subdiaconorum, *ibid. n. 305.* In Ecclesiâ Græcâ Episcopis, Presbyteris, Diaconis

conis aut Subdiaconis uxores ducere nusquam licuit; nullus item ordinatur Episcopus, nisi aut virgo sit, aut viduus, aut, si uxoratus, continentiam polliceatur: attamen licitum est Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis retinere uxores legitimas ante Ordinationem suam ductas, & omni jure conjugali uti, *ibid.* n. 306. Lex ista cælibatûs sacris Ministris imposita, nec divina est, nec proinde divina Apostolica, sed duntaxat Ecclesiastica, *ibid.* n. 307. & 308. Est æquissima ac sanctissima, necnon optimis rationibus nixa, *ibid.* n. 309. 310. & 311. Solv. ob. *ibid.* n. 312. & seq.

Cæremonia generatim definitur *Ritus externus ab Ecclesia ad Dei cultum institutus*, *Tract.* 4. *Tom.* 1. c. 8. n. 305. Cæremoniæ aliæ dicuntur Sacramentorum, quia circa illa immediate versantur, & in iis conficiendis, celebrandis, & administrandis adhibentur, atque definiti vel describi possunt *Actus externi Religionis, qui ad honorem Dei, ornatum, ac pompam cultûs divini, Sacramentorum dignitatem ac reverentiam, & ad hominum utilitatem referuntur.* Aliæ vero cæremoniæ, quas Ecclesia instituit ad quamdam Fidelium sanctificationem, & quæ ob aliquam, quam cum Sacramentis habent, similitudinem, *Sacramentalia* nuncupantur (sunt enim sanctitatis quædam signa, nec non aliquæ earum in Sacramentorum administratione etiamnum usurpantur) describi possunt *Res quædam seu actiones ab Ecclesia instituta, atque per illius preces spiritaliter consecrata seu sanctificata, ad quosdam effectus spirituales producendos; præsertim verò ad levium seu venialium peccatorum veniam & remissionem obtinendam*, *ibid.* n. 306. (vid. *Sacramentum, Sacra-*

mentalium.) Cæremoniæ, quæ Missam præcedunt, & comitantur, (vid. *Missâ*)

Cæsarius Arelatenfis (Sanctus) quis? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 76.

Calumniâ est *falsi criminis vel defectûs impositio.* Sub Detractione velut species sub genere continetur, *Tom.* 3. *Append. ad Tract.* 5. *part.* 2. c. 3. n. 620. (vid. *Detractio*)

Cambium idem est ac permutatio; cambire enim est unum permutare cum alio, quodcumque illud sit. Strictius sumitur Cambium pro permutatione pecuniæ cum pecunia. Qui dat pecuniam dicitur *Campfor*, qui recipit *Campfarius*. Sic sumptum definitur *Contractus, quo pecunia pro pecunia commutatur cum lucro Campforis*, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 3. *Seç.* 2. §. 1. n. 372. Dividitur in *fidum*, quod & *seccum* nuncupatur, quia caret humore, quo fructum seu lucrum parere possit, estque illud, quo pecunia re ipsa non permutatur sed permutari fingitur; & *reale*, quod non fingitur, sed verè fit; ut cum pecunia præsens cum præsentî, vel præsens cum distanti commutatur, *ibid.* n. 373. Cambium reale dividitur in *manuale seu minutum*, quo præsens pecunia actu & de manu ad manum pro alia diversæ speciei mutatur, aut aurea pro argentea, germanica pro gallica; *Locale*, quod & *Cambium per litteras* dicitur, estque permutatio pecuniæ præsentis cum distanti; & *Temporale*, quod ad certum diem constituitur, quo scilicet hodie v. g. datur pecunia, ut post tres menses eadem reddatur cum aliquot nummis supra centum; quod si post elapsum illud tempus pecunia ista non solvatur, renovatur cambium, & *auctarium*, quod jam debitum esse supponitur, (c) 3 capi.

capitali additur, ita ut debeat solvi usura usurae, quod quidem tunc *recambium* vocatur, *ibid.* n. 374. Cambium reale, sive manuale sit sive locale per se licitum est, servatis servandis, *ibid.* n. 375. Cambium siccum illicitum est, *ibid.* n. 376. similiter Cambium temporale, prout mox explicatum est, *ibid.* n. 377.

Canon vox græca idem latinè est ac *Regula*. Canon S. Scripturæ Librorum idem est ac numerus seu index S. Scripturæ librorum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 5. n. 49.* Libri Sacræ Scripturæ Proto- Canonici & Deutero- Canonici qui sint, *ibid.* n. 50. Quis sit Canon Hebræorum, *ibid.* n. 51. Quis sit Auctor Canonis Hebræorum, *ibid.* n. 52. Olim plures apud Hebræos extiterè libri, quàm in eorum Canonem sint relati, *ibid.* n. 53. Quis sit Canon Catholicorum, *ibid.* n. 54. Quis sit Canon A catholicorum, *ibid.* n. 55. Ad Ecclesiam pertinet determinare & definire, quisnam liber sit Canonicus, *ibid.* n. 56. & *seq.*

Canones Apostolorum à quo conscripti, & cuius sint auctoritatis. *ibid.* *Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 25.*

Canonicus sic dictus à Canone seu Regula, sive quia primis Ecclesiæ temporibus Canonici communem debebant vitam, atque disciplinæ Monasticæ quandam referreant imaginem, sive quia regulas seu Canones artius observabant) Canon enim græcè, ut suprà dictum, *regula* est, & Canonicus *Regularis*) sive quòd in Canonem seu matriculam Ecclesiæ relati essent; sive denique à canone frumentario, seu sportulis Ecclesiasticis ita dicerentur, quòd nempe ex Ecclesiæ redditibus alerentur. Concilium Tridentinum Canonicos appellat Ecclesiæ Senatam, *sess. 24. de reform. cap. 12. Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 125.*

Canonista seu *Jure Consultus Pontificius.*

In iis, quæ ad fidem pertinent Canonistæ seu juris Ecclesiastici Consulti auctoritatem à Theologo petere debent, *Tom. 1. Tract. 4. c. 3. n. 118.* In iis quoque, quæ ad mores pertinent, quatenus lex Evangelica, vel ratio Philosophica circa eos quidpiam præscribit, jure Consultorum auctoritas praxim, aut certè nihil, Theologo conferre potest, *ibid.* n. 119. In illo rerum genere, ubi scilicet de moribus & disciplina Ecclesiæ, Religiosisque institutis per Leges tantum à Synodis vel Pontificibus statutas decernitur, necnon pœnæ juris præfinitur, Jurisperitorum omnium communis consensus concorsque sententia Theologo magnam fidem facere debet, cum incidit quæstio super hujusmodi rebus, *ibid.* n. 120.

Cantica Canticorum. Liber hoc nomine inscriptus, à quo scriptus sit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sess. 1. c. 3. n. 418.* Non ad litteram sumenda sunt, quæ in eo continentur, *ibid.* n. 419. & *seq.* Canonicus est, *ibid.* n. 424. Solv. ob. *ibid.* n. 424. & 425.

Cantiones seu *Cantilenæ turpes* & *obscenæ.* Loqui, canere, legere, vel audire turpia & obscœna est mortale, si id fiat extra conjugium ob delectationem veneream, aut cum probabili periculo illius in se vel in aliis, aut cum animo se oblectandi rebus illis. Secluso autem omni affectu venereo & periculo delectationis venereæ ac scandalii turpia loqui vel canere solum ex levitate, vel legere aut audire ex mera curiositate est saltem veniale. Sed quia in praxi rarò abest periculum turpis desiderii aut complacentiæ, sive in proferente aut legente, sive in audientibus sermones, cantiones, vel lectiones rerum turpium aut lascivarum in vel coram juvenibus aut aliis infirmis spiritu, raro

rarò vacant culpâ mortali. Qui autem habent libros turpes & amatorios, non sunt absolvendi, nisi illos comburant, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 311.*

Captivitas Babylonica, Quando initium & finem habuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 329.*

Caput Ecclesiæ essentialè ac invisibile est Christus, ministeriale verò visibile & externum Romanus Pontifex, *Tom. 1. Tract. 3. c. 5. n. 356.*

Cardinalis. Cardinalium nomine veniunt illi Ecclesiæ Præsules, qui jus & potestatem soli habent eligendi summum Pontificem, unde & administrationis auctoritate cæteris Præsulibus anteponuntur, ita quidem, ut potestate Ordinis Cardinales Presbyteri, ac Cardinales Diaconi Cardinalibus Episcopis sint inferiores. Cardinalium est Pontifici, quem elegerunt, à consiliis esse; eosdem Romanus Pontifex *Fratres* appellat; hi in Comitibus publicis primi ab Romano Pontifice sedent, primi suffragium ferunt; & sicut Episcopi sua habent Canoniorum Collegia, sic & in Ecclesia Romana Pontificiorum velut Canoniorum Collegium est purpuratus & sacer Cardinalium conventus, qui unâ cum ipso Pontifice tanquam Capite unum Corpus efficit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 1. n. 184.* Quantum ad nominis etymon Cardinalis à *Cardine* dictus est; cardo autem significat id, quod in negotio vel causa præcipuum est; sic Cardinalis etiam dicitur quasi *Principalis*. De origine & antiquitate hujus dignitatis nihil certi habemus: ante Sylvestri Papæ tempora nullibi Cardinalium nomen legimus, imò rarum adhuc ea ætate erat; subin Gregorii I. ætate cœpit id pluribus Episcopis frequentius tribui,

ibid. n. 185. Cardinales à cæteris Prælatibus distinguit præcipuè rubeus Galerus, quem in Concilio Lugdunensi I. in signum fundendi pro libertate Ecclesiastica sanguinem ab Innocentio IV. accepisse dicuntur; item titulus *Eminentia* ipsis ab Urbano VIII. an. 1631. attributus, qui quidem non eis ita proprius est, quin & aliis, putâ Ecclesiasticis Romani Imperii Electoribus, & Magno Melitenium Equitum Magistro fuerit ab eodem Urbano VIII. attributum, *ibid. n. 186.* Numerus Cardinalium, utpotè æqualis totidem Christi Discipulis ultra 72. non facile excurrit, ex quibus sex sunt Episcopi, 50. Presbyteri, & 14. Diaconi, *ibid. n. 187.* Potestas Romanum Pontificem eligendi primùm Sæculò X. annò scilicet 963. ad Cardinales redacta pethibetur, *ibid. n. 188.*

Cassianus, quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 71.*

Cassiodorus, quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 77.*

Cassitas est virtus, quæ cohibet vel moderatur appetitum & usum venereorum ac delectationis veneræ secundum rectam rationem & legem divinam, *Tom. 3. Tract. 5. proœm. §. 3. n. 12.* Triplex est, conjugalis, quæ est donum Dei, quo venereorum usus intra limites coercetur, sive est constans & efficax voluntas abstinendi ab omni actione & delectatione veneræ cum non conjugè, & eâ utendi cum conjugè juxta rectæ rationis & legis divinæ regulam, *ibid. n. 13.* Vidualis, quæ est donum Dei, quo quis in perpetuum respuit Veneris illecebras, quas expertus est sive licitè sive illicitè, seu est propositum constans & efficax abstinendi impostèrùm, propter Deum, ab omni actione & delectatione

ne

ne venerea percepta in conjugio & alibi, *ibid.* n. 14. & denique Virginalis, quæ est donum Dei, quo quis animæ & corporis integritatem Deo consecravit, seu est voluntas constans & efficax abstinendi ab omni actione & delectatione venerea per totam vitam. Non amittitur per quodlibet experimentum venereæ voluptatis, potest enim contingere, ut virgo illa sit, quæ voluptatem veneream passa est sive dormiendo, sive per violentiam barbaricam. Sed, servata etiam corporis integritate, virginalis castitas perditur ab eo, qui vel semel venereæ voluptati consensum præbet, *ibid.* n. 15. item *Ethic. c. 2. §. 4.*

Casus reservatæ. Casuum reservatio est subtrahio potestatis absolvendi à certis peccatis, salva potestate absolvendi ab aliis. Exstat in Ecclesia potestas reservandi aliquos casus; hæcque praxis à primis Ecclesiæ sæculis trahit originem suam, *Tom. 4. Tract. 5. c. 6. §. 4. n. 356.* Ad eos spectat reservare peccata, ad quos spectat conferre jurisdictionem: itaque potestatem sibi reservandi peccata habent Summus Pontifex respectu totius Ecclesiæ, Episcopus respectu suæ Diocesis, Superiores Regulares respectu suorum subditorum, *ibid.* n. 357. Ut peccatum sit verè reservatum quatuor requiruntur; 1mo. ut sit mortale; 2do. ut sit externum; 3tio. ut sit opere completum, nisi aliter in statuto sit expressum; 4to. ut sit à pubere perpetratum. Caterum peccatum cenletur reservatum, etiamsi pœnitens illud reservatum esse ignoraverit, *ibid.* n. 358. Jurisdictione ordinaria à casibus, quos sibi reservavit Episcopus, absolvere potest ejus Vicarius Generalis & Pœnitentiarius, delegatà verò quilibet Sacerdos ab ipsius ad id specialiter deputatus, *ibid.*

n. 359. In articulo mortis quilibet Sacerdos potest absolvere ab omnibus peccatis & censuris reservatis, *ibid.* n. 360. Episcopi absolvere possunt à peccatis & censuris Summo Pontifici reservatis subditos suos, qui de jure Romam ire non tenentur. Idipsum Regularibus Prælati respectu suorum subditorum duntaxat permittum est. Idem Episcopi possunt subditos suos in foro conscientiæ absolvere ab omnibus peccatis Papæ reservatis occultis, nec ad forum contentiosum deductis, *ibid.* n. 361. Absque licentia Episcopi à casibus eidem reservatis absolvere non possunt Sacerdotes aliæ approbati sive sæculares sive Regulares. Ex speciali autem Episcopi nostri Argentinensis licentia & privilegio in Diocesi nostra potest quilibet Sacerdos approbatus absolvere à quolibet casu Episcopo reservato, & à qualibet censura eos, quos gravis morbus lecto affixit; eos etiam, qui proximè Matrimonio jungendi sunt, mulieres prægnantes partui proximas; denique eos, qui pro prima vice sacram communionem debent percipere, *ibid.* n. 362. Sacerdotes, qui à casibus reservatis absolvendi facultatem non habent, non possunt pœnitentes, qui inter alia peccata non reservata, quædam reservata sibi consentunt, à non reservatis absolvere, & deinde eos, pro absolutione à reservatis, ad eum, qui habet potestatem absolvendi à reservatis, mittere. Similiter qui facultatem habent absolvendi à reservatis, sed non à censuris reservatis, nec à reservatis nec à non reservatis absolvere possunt pœnitentes, quando in illorum confessione occurrit peccatum aliquod, quod annexam habet censuram excommunicationis reservatam: excipiunt aliqui circumstantias, in quibus pœnitens non potest sine sua infamia

famia & aliorum scandalo ad Superiorem remitti. Superior quoque non potest audire sola reservata, & ab illis poenitentem absolvere, & deinde remittere eum ad alium, à quo à non reservatis absolvatur, *ibid. n. 363*. Non pauci affirmant, quòd si quis confessus habenti jurisdictionem in reservata peccata ex oblivione omiserit aliquid peccatum reservatum, hoc ipso peccati obliti reservatio sublata sit, adeoque possit postea de illo directè absolvi à Confessario non habente potestatem in peccata reservata: quia tamen id incertum videtur, Ideò in praxi recurrendum est ad Superiorem pro habenda absolutione ab illo peccato, *ibid. n. 364*. Absolutio vel virtute jubilai, vel auctoritate Superioris aut ejus delegati data non tollit reservationem, si fuerit irrita defectu dispositionis in poenitente, *ibid. n. 365*. Si nulla censura casibus reservatis sit annexa, is, qui in articulo mortis, id est, in gravi infirmitate, ex qua imminet periculum mortis, ab illis per Sacerdotem pro reservatis non approbatum absolutus fuisset, si postea convalesceret, non tenetur adire Superiorem, *ibid. n. 368*. Quando alicui generatim à Summo Pontifice conceditur facultas absolvendi à casibus ipsi reservatis, illa etiam ad censuras iisdem annexas extenditur. Idem dicendum de censuris, quæ casibus ab Episcopo reservatis de jure sunt annexæ. Quando alicui, præter potestatem absolvendi à casibus reservatis, insuper tribuitur potestas absolvendi à censuris reservatis in genere, is tamen indè arguere non debet, se posse absolvere ab heresi, aut à censuris ab homine latis seu per sententiam iudicis, aut vota commutare, aut in irregularitatibus dispensare, *ibid. n. 366*. Si aliquis Con-

P. Carrer Theol. Tom. 1°.

fessarius cum poenitente contra castitatem quoquo modo peccaret extrinsece, tunc, etiam si pro casibus reservatis approbatus esset, vel impostum approbandus foret, non poterit ab illo complice absolvere validè, nisi in articulo mortis, & ne tunc quidem licet, si alius Sacerdos reperiatur, *ibid. n. 367*. Casus reservati Summo Pontifici, *ibid. n. 371*. Casus reservati Episcopo Argentinensi, *ibid. n. 372*. Censuræ reservatæ Episcopo Argentinensi, *ibid. n. 373*. & 374.

Catechumenus nomen Græcum, latine idem, juxta suam etymologiam, est ac Auditor, quòd fidei Doctrinam adhuc audiat, necdum tamen sit baptizatus, proinde nondum sit actus & perfectè verum Corporis Ecclesiæ membrum, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 5. n. 347*. & seq. Catechumenus igitur secundum vim græci nominis is est, cui mysteria fidelis vocis ministerio exponuntur & creduntur. Catechumenatus institutionem à Christo originem ducere patet ex *Matth. 28*. ubi Apostolis jussit, ut prius gentes docerent, quam baptizarent, *Tom. 4. Tract. 2. c. 4. §. 6. n. 204*. Catechumeni antiquitus in tres classes seu ordines aut gradus dividebantur; 1us. erat audientium, eorum scilicet, qui Baptismi desiderio tenebantur, & Christianorum coetibus publicis, concionibus, instructionibus intererant, ut de mysteriis fidei differentes Pastores audirent; nondum tamen nomen suum Catechumenorum albo inscribi fecerant: hi è conventibus tempore Sacrificii Missæ cum Ethnicis & poenitentibus ejiciebantur, *ibid. n. 205*. Secundus Catechumenorum gradus erat eorum, qui Ecclesiæ nomen jam dederant; genus hæc habebant in Ecclesiâ, & super iis genu-

(f)

genuflexis preces & orationes fundebantur: hi propriè dicuntur Catechumeni, & illi intelliguntur, cum in Synaxi Diaconus alta voce edicebat, *Quicumque Catechumeni discedite*. Nam priores cum Ethnicis sine speciali edicto pellebantur, &c. *ibid.* n. 206. Tertius gradus est *Competentium* seu *Electorum*, qui scilicet quadragesimali tantum tempore, aut paulò ante Pentecosten erant in Ecclesiis conspicui. *Competentes* dicti sunt, quia post doctrinam Fidei, post continentiam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinabant, eamque petebant. *Electi* quoque dicebantur, quia post diligens examen exacti Catechumenatus fregabantur, & percipiendo Baptismo idonei judicabantur, &c. *ibid.* n. 207. Quantum ad tempus, quo Catechumenatus finiebatur, varia fuit Ecclesiæ disciplina. Vulgò in Oriente & Occidente tempus Catechumenatus quadraginta dierum fuit, &c. *ibid.* n. 208.

Cathedra. Quid sit Papam loqui ex Cathedra, *Tom.* 1. *Tract.* 3. c. 5. §. 3. n. 384.

Catholicitas Ecclesiæ nihil est aliud, quam ejus Universalitas seu diffusio per omnia loca, per omnia tempora, per omnium hominum genera, *Tom.* 1. *Tract.* 3. c. 2. §. 3. n. 128. Videtur hoc Catholicitatis cognomen Ecclesiæ Christi jam vicinioribus ad Apostolos temporibus adhæsisse, *ibid.* n. 129. Est vera ac singularis Christi Ecclesiæ nota, *ibid.* n. 130. quam notam sola Ecclesia Romana habet, neutiquam autem Societas Protestantium seu Novatorum, *ibid.* n. 131. & 132.

Causa. Causa cujuslibet virtutis non secus ac cujuslibet disciplinæ quadruplex assignari solet *efficientis*, *finalis*,

materialis & *formalis*: *efficientis* est principium influens esse in effectum; *finalis* est ipsemet finis, seu ratio, cujus gratiâ aliquid fit; *formalis* seu forma est ratio quidditatis, id est ratio essentiae rei alicujus constitutiva *materialis* duplex est, scilicet *circa quam* & *in qua*, 1ma. est objectum virtutis, secunda est subiectum, in quo ea virtus residet, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 1. §. 3. n. 22. Causa devotionis quoduplex (vid. *Devotio*)

Censura. Nomen Censuræ deducunt aliqui à verbo *censio*, ex eo, quod Censoribus arbitrium esset in Republica Romana civium mores castigandi: alii à *censu*; quia Censores populi Romani facultates æstimabant, & in censum redigebant. Sumitur verò Censura imo. prodignitate Censoris, ita ut dignitas illa dicatur Censura à Censore, sicut à Prætoris dicitur Prætura; ado. pro Decreto censorio; 3tio. pro ipsamet castigatione & pœna censoria. Porro apud Scriptores Ecclesiasticos *Censura* nomen usurpatur in secunda & tertia significatione; 1in secunda quidem, nam judicium Ecclesiæ vel Academiæ cujusdam Theologicæ de perversa aliqua & damnabili propositione dici solet Censura: hujusmodi autem damnabilium propositionum censuræ octo passim recensentur; alia enim est propositio hæretica, alia erronea, alia scandalosa, alia blasphemica, alia piarum aurium offensiva, alia temeraria, alia seditiosa, alia denique suspecta, &c. In tertia etiam significatione; pœna quippe spiritualis in contumaces decreta aut inflicta vulgò appellatur *Censura*. Et hoc posteriori modo censuram hic accipimus, *Tom.* 1. *Append. ad Tract.* 4. n. 126. & *Tom.* 4. *Tract.* 7. part. 2. c. 3. n. 218. Ecclesia à Christo accepit potestatem ferendi

rendi censuræ, quæ non sunt poenæ solum externæ, sed spirituales, *ibid.* §. 1. n. 220. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 223. Definitur Censura *pœna Ecclesiastica & medicinalis ob grave peccatum imposita, per quam homo baptizatus delinquens & contumax privatur usu quorundam bonorum spirituum Fidelibus communium.* *ibid.* §. 2. n. 214. Censura dividitur 1mo. injustam & in injustam; 2do. in eam, quæ est à jure, & eam, quæ est ab homine, 3tio. in latam, seu quæ est latæ sententiæ & ferendam, seu quæ est ferendæ sententiæ; 4to. in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum: hæc posterior divisio velut multiplex species sub prioribus tanquam generibus continetur; 5to. Censura etiam alia est levis, alia gravis, alia valida, invalida alia, item alia reservata, alia non reservata, alia ad tempus, alia in perpetuum, *ibid.* §. 3. n. 225. Censura à jure est quæ per legem seu statutum perpetuum fertur generaliter in omnes subditos, qui eam legem transgressi fuerint: Censura ab homine est quæ per sententiam Judicis vel mandatum seu præceptum temporaneum & transitorium fertur ordinariè ex causa & facto particulari in particulares personas, *ibid.* n. 226. Differunt inter se hæc duæ censuræ species 1mo. Censura à jure semper est generalis & omnes subditos comprehendit, at verò Censura ab homine est particularis, & saltem ordinariè, fertur in personas determinatas vel ex causa determinata particulari: 2do. Censura à jure est perpetua & durat quamdiu lex illam imponens non est abrogata; Censura ab homine verò cessat per mortem vel amotionem illius, qui eam tulit, ita ut deinceps non incuratur: 3tio. Censura à jure vel ab homine per sententiam generalem lata non est re-

servata, nisi expressè habeatur in Canone sive Statuto, vel in mandato Superioris illius reservatio; Censura verò ab homine per sententiam specialem lata est reservata, nec tolli potest nisi ab eo, qui eam tulit, vel ab ejus Superiore, vel Successore, vel Delegato, *ibid.* n. 227. Censura latæ sententiæ est ea, quam Prælatus seu Superior per legem actu infligit, *ibid.* n. 228. ferendæ verò sententiæ, quæ etiam dicitur comminatoria, est ea, quam Superior jubet infligi, vel comminatur infligendam, *ibid.* n. 229. Quilibet potest delegari ad ferendas Censuras: igitur Censuræ ferri possunt ab omni & solo Prælato Ecclesiastico, vel ejus Delegato, id est à Clerico jurisdictionem ordinariam vel delegatam habente in foro externo, quem ipsa respicit, cum per eam subditi ad se invicem ordinentur. Nomine autem Prælati Ecclesiastici intelligitur omnis Clericus habens jurisdictionem in foro externo, quales sunt Summus Pontifex in tota Ecclesia; Episcopi in suis Diocæsis, eorumque Vicarii Generales & Officiales; Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, Sede vacante; Prælati Regulares respectu suorum subditorum, *ibid.* §. 4. n. 262. & 263. Ut potestas ferendi Censuras validè exerceatur debet esse libera non ligata nec impedita per Censuram excommunicationis vel suspensionis; Auctor Censuræ debet liberè agere & esse sui compos; & Censura in subditum ferri debet, *ibid.* n. 264. A ferendis Censuris excluduntur Laici omnes & scemina, ipsæque Abbatis, *ibid.* n. 265. In ferendis Censuris, prævia monitio Canonica ad Censuram, quæ ab homine infligitur pro culpa præterita aut præterita, fieri debet (Vid. *Monitio*) Denuntiatio autem illius, qui Censuram contraxit, fieri non debet

debet nec potest, nisi auctoritate Superioris legitimi, aut ab ipso delegati, idque publicè in Ecclesia, vel Scriptò, in quo causa Censuræ exprimitur, ad valvas Ecclesiæ affixò juxta morem receptum cujusque Diocesis, *ibid.* n. 266. Censuræ nullatenus tolli possunt nisi per Judicis absolutionem: & verò non tollitur per solam cessationem contumaciæ, aut per satisfactionem, neque per mortem ferentis aut ejus depositionem, neque etiam per mortem illius, in quem lata est Censura v. g. excommunicationis. Igitur tolli potest Censura ab eo qui eam tulit, dummodò in illo perseveret jurisdictionis; tolli potest à Superiore illius, qui eam tulit, modo plenam habeat jurisdictionem in eos, qui Censuræ ligati sunt; dissolvi potest à successore Prælati, qui eam tulit; Item à Judice Superiore, ad quem illius cognitio per appellationem deducta est. A Censuris juris vel sententiæ generalis, quam is, qui eam tulit, sibi reservavit, nemo absolvere potest præter ipsum, ejusve Superiorem, Successorem, vel Delegatum: Concilium Tridentinum tamen jure novo permittit Episcopis absolvere à casibus & Censuris Papæ reservatis, quando Rei sunt impuberes, vel senes, vel debiles, vel pauperes; vel quando sui juris non sunt, vel mulieres, vel denique si Rei sint legitime impediti, ut adeant Papam; isti tamen absolvi non debent nisi cum onere (cessante impedimento) sistendi se postea coram Papa aut ejus Legato, non quidem ut ab ipsis absolvantur, sed ut eorum mandatum accipiant; alioquin Ipso facto reincidunt in eandem Censuram, quod restringendum est ad ea loca, ubi disciplina illa viget; ab hoc onere sistendi coram Papa excipiuntur qui

propter puerilem ætatem ab Episcopo sunt absoluti; non enim tenentur, cum adoleverint, Papam adire. Quilibet Sacerdos potestatem habet in articulo mortis absolvendi ab omnibus Censuris etiam reservatis: attamen ille, qui sic fuit absolutus, elapsò periculò tenetur quamprimum adire Superiorem ad excipiendum illius mandatum, & ad id tenetur sub poena reincidentie in eandem Censuram. A Censuris verò non reservatis quilibet Sacerdos legitime approbatus semper potest absolvere, idque concessione Ecclesiæ, *ibid.* n. 267. Suspendio & Interdictum, quando ad certum tempus feruntur, & cum aliqua conditione, v. g. si Sacerdos suspendatur ab officio, donec per mensem spiritualibus exercitiis in Seminario vacaverit; vel interdicitur Ecclesiæ, donec tectum illius reparatum fuerit, cessant absque absolutione, si conditio, quæ imposita fuerat, adimpleta sit. (vid. *Interdictum*. Suspendio) Episcopus extra suam Diocesim potest subditum suum à Censuris sibi reservatis absolvere in foro conscientie duntaxat, non verò in foro contentioso cum streptu & solemnitate judiciali, defectu scilicet *territorii*, ut ajunt, seu jurisdictionis in aliena Diocesi: pariter qui in sua Diocesi Censuræ ligatus est, in alia, in qua commoratur, absolvi potest in foro interno & conscientie duntaxat, non in foro externo, quando Censura est à jure, vel ab homine per sententiam generalem lata; si verò Censura est ab homine per sententiam particularem, remittendus est ille ad proprium Episcopum, vel ab eo impetranda absolvendi licentia, *ibid.* n. 268. Inter absolutiones à Censuris alia etiam est, quæ dicitur ad cautelam, alia cum reincidentia: prior est ea, quæ provisionaliter da-

tur, ut Rees se coram Iudice purgare possit, aut aliquid aliud tutò agere absque metu incurrendæ irregularitatis, *ibid.* n. 269. Absolutio à Censura cum reincidentia est ea, in qua qui absolutus est, iis non adimpleris, quæ ipsi imposita fuerant, in eandem Censuram incidit, à qua fuerat absolutus, &c. à reincidentia soli Episcopi & ab ipsis delegati absolvere possunt. Ut quis eandem Censuram v. g. excommunicationem quantum ad effectus externos per reincidentiam incurrat, necessaria est nova Superioris sententia, qua declaret talem, ob suam contumaciam & inobedientiam in excommunicationem recidisse, ac jubeat eum tanquam excommunicatum nominatim denuntiari, *ibid.* n. 270. Ad absolutionem à Censuris requiritur, ut ipsa verbò vel scriptò aut saltem alio signo externo sufficienter exprimatur. Et si nulla determinata verborum forma requiratur ad essentiam & valorem absolutionis, illicitum tamen esset absque necessitate uti aliâ formâ, quam consuetâ. Aliquando fit, ut Absolutio à Censuris sit tantum pro foro interno conscientie, itâ ut non valeat pro foro externo, nisi Superior Ecclesiasticus illam velit acceptare: ferri etiam potest in absentes per nuntium, litteras, prout quotidianus usus in Rescriptis Pontificiis demonstrat, *ibid.* n. 271.

Censuræ terri possunt in omnes & solos homines baptizatos, viatores, rationis & doli capaces, necnon subditos: porro subditorum nomine in quodam sensu etiam veniunt extranei, advenæ, & peregrini respectu eorum locorum, per quæ transeunt etiam sine animo ibidem permanendi; undè hi possunt ligari censuris à jure seu Statuto communi latis; ac tamen non ligantur Censurâ, quæ est ab homine, id est, sententiâ Judicis pro peccatis

futuris, si tempore latæ sententiæ nondum illius territorium ingressi fuerant, *ibid.* §. 5. n. 272. possunt tamen aliquando ligari Censurâ per statutum latâ, tamen tempore latæ sententiæ seu Statuti cum Censura promulgati nondum ingressi sint Diocesim, *ibid.* n. 273. Diocesani extra Diocesim suam existentes non ligantur Censuris per Statutum à suis Episcopis latis, si extra Diocesim existentes crimen commiserint: aliquando tamen et si extra Diocesim sint, censentur delinquere in propria Diocesi, seu ibi consummare peccatum sub Censura prohibito, ideoque etiam Censuram incurere: incurrunt etiam Censuram, si lata fuerit sub conditione, sed cum ordine seu respectu ad delictum præteritum, vel debitum contractum tempore prioris domicilii: item ligantur Censuris ab homine latis: nec tamen Episcopus extra suam Diocesim existens suum subditum ligare potest, *ibid.* n. 274. Qui Censurâ jam ligatus est, potest adhuc aliâ ligari, non tantum diversæ sed ejusdem rationis, *ibid.* n. 275. Censuræ non insignuntur nisi ob peccatum externum junctum cum contumacia & inobedientia contra Ecclesiam, illudque saltem ordinariè, mortale ac consummatum seu in genere suo completum. Multa sunt, per se loquendo, indifferentia, quæ tamen ad commune bonum vel decantiam statûs Clericalis, vel ad evitanda animarum scandala & damna sub gravi Censura præcipi vel prohiberi possunt, *ibid.* n. 276. Censura invalida, seu quæ fertur ab eo, qui non est legitimus Superior, vel in qua non servantur formalitates essentielles, non obligat, sed obligat, si tantum formalitates accidentales non servantur dumtaxat, ut si una ex monitionibus omittatur, si feratur sine scripto nec in ea causa

exprimatur, quamvis injusta dici possit: nec obligat si persona, contra quam fertur, sit innocens, quamvis talis coram illis, qui Censuram norunt non verò illius innocentiam, teneatur abstinere à spiritualibus sub peccato scandalis, donec absolvatur, aut innocentiam suam probet; item non obligat, si Statutum vel Lex Censuram imponens non sit promulgata; excusat etiam à Censura impotentia faciendi, quod per illam præcipitur; item ignorantia invincibilis sive juris sive facti; metus quoque gravis cadens in virum constantem, *ibid. n. 277.* Censuræ reservatæ Episcopo Argentinensi, *Tom. 4. Tract. 5. c. 6. §. 4. n. 373. Et 374.*

Census. Censûs nomen à verbo *censere* derivatum videtur, quia ab Imperatoribus censabantur seu æstimabantur bona privatorum, ut in tributis imponendis iustitia distributiva servaretur: hæc æstimatio *Census* vocabatur sicut & ipsum tributum. Hic census pro proventu seu redditu accipitur, atque triplex est: 1mo. idem est ac jus certam exigendi pensionem; 2do. est hæc ipsa pensio; 3tio. sumitur pro contractu, quo emitur ac venditur jus hujusce pensionis seu proventus, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 6. n. 378.* Census secundum primam acceptionem, de quo hic præcipue est sermo, definitur *Jus percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius utili vel fructifera, ibid. n. 379.* Dividitur in *reservativum* & *consignativum*: prior est jus seu facultas percipiendi certam pensionem, quam quis sibi reservat in re utili & fructifera, cujus plenum dominium alteri tradit; *Consignativus* est jus percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius sub pretii constitutione, seu est jus quod quis datò

& constitutò alteri personæ pretiò ab eadem emit certam quotannis sibi dandam pensionem juxta taxam Principis & legem locorum, *ibid. n. 380.* Subdividitur hic Census 1mo. ex parte fundamenti seu rei, super qua constituitur in *realem, personalem, & mixtum*: *realis* est, qui constituitur super re aliqua fructifera, putà domo, agrò, vineâ, &c. *personalis*, qui immediatè constitutus est super persona, quæ sibi vel etiam hæredibus suis obligationem imponit solvendi ex industria & labore suo, vel etiam ex bonis, si quæ habeat, certam pensionem; *mixtus*, qui tam super re. quàm super persona constitutus est. 2do. ex parte pensionis in *pecuniarium & fructuarium*; prior est, qui solvitur in pecunia; alter in fructibus, ut vinò, frumentò, &c. 3tio. ex parte temporis in *temporalem, vitalitium, & perpetuum*: *Temporalis* est qui ad certum tempus; *vitalitius* ad vitam hominis; & *perpetuus* in perpetuum constitutus est. 4to. ex parte modi in *redimibilem*, qui redimi potest ad nutum vel censuarii, vel censualitæ, vel utriusque; & *irredimibilem*, qui non potest redimi, *ibid. n. 381.* Census reservativus licitus est, *ibid. n. 382.* ut & realis, atque etiam personalis, *ibid. n. 383.* Census redimibilis ad nutum venditoris licitus est, *ibid. n. 384.* de censu ad nutum emptoris aut utriusque, venditoris scilicet & emptoris, redimibili idem dicendum, quod de venditione in favorem solius emptoris aut utriusque, scilicet tam venditoris quàm emptoris asseritur, *ibid. n. 384.* (Vid. *Venditio*) Census consignativus ut licitus sit, requiritur ut iustò pretiò, id est, legè vel consuetudine constitutò ematur, & venditor census possit suâ operâ vel industriâ lucrari, aut habeat bona in

in re vel in certa sp^e, ex quibus pensio duci possit, &c. *ibid.* n. 385.

Certitudo, fidei Christianæ proprietas, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 5. n. 91. & seq.* (Vid. *Fides*) item Spei proprietas, *ibid. part. 1. c. 4. n. 149.* (Vid. *Spei*)

Cessio bonorum fit, cum quis solvendis suis omnibus debitis impar, quod residuum habet boni creditoribus suis dimittit, ne detraharur in carcerem, aut ut inde liberetur. Hæc bonorum cessio non dispensat debitorem à restitutione, sed ei, qui bonis ita cessit, vera incumbit obligatio restituendi id, quod solvere non potuit, si quid postea acquisiverit: attamen potest, rursus conscientia, retinere, unde parce & tenuiter vivat juxta statum suum, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. c. 5. n. 505.*

Character generatim sumtus est signum aliquod, quo res aliqua notatur, vel ut ab alia distinguatur, sic oves e. g. notantur caractere Domini sui; vel ut alteri rei configuretur, sic S. Franciscus sacris Christi stigmatibus insignitus fuit; vel ut certum habeat valorem, sic metallum notatur sigillò Principis; vel ut deputetur ad certum statum aut officium, sic milites signo aliquo militari notabantur. Per metaphoram ab his signis ducta characteris Sacramentalis nomine intelligunt Theologi signum quoddam spirituale animæ impressum & indelebile, quo fit, ut Sacramenta, quæ signum illud imprimunt, iterari non possint, & quo Christiani distinguuntur ab aliis, & sunt idonei ad aliquid sacrum, & ad cultum divinum pertineans suscipiendum vel peragendum. Lutherus, Zwinglius, Calvinus, alique omnes recentiores A catholici, post Wiclefsum, negant characterem aliquem per aliqua Sacramenta novæ

Legis produci, *Tom. 4. Tract. 1. c. 4. §. 2. n. 118.* Quænam autem sit essentia seu natura characteris hujus certò definiri non potest: hinc Theologi nostri circa hanc questionem Scholæ libertati relicta in varias abeunt sententias: communiter tamen cum S. Thoma ad potentiam physicam vel moralem revocatur, *ibid. n. 123.* (vid. *Sacramentum*)

Charitas. Charitatis nomen variè in Scripturis accipitur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. n. 181.* Definitur *Virtus infusa Theologica, qua Deus propter se diligitur, & creatura rationalis se ipsam ac proximum diligit propter Deum, ibid. c. 1. n. 172.* Multipliciter dividitur, imò generali divisione in *actuale* & *habitualement*; hæc ab aliquibus dividitur in *infusam* & *acquisitam*, Nos verò Charitatem propriè habitualement eam dicimus, quæ infusa est: *Actualis* dividitur in *perfectam* & *imperfectam*, *ibid. n. 173.* & *Tom. 4. Tract. 5. c. 2. §. 8. n. 130.* (vid. *Contritio*) Quomodo inter se differant Amor, Charitas, & Dilectio, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 1. n. 174.* Objectum materiale Charitatis primum est Deus, secundarium nos ipsi & proximus, *ibid. c. 2. §. 1. n. 176.* Solv. ob. *ibid. n. 178. & seq.* Objectum formale quod Charitatis est bonitas divina sive in se ipsa considerata, sive prout est nobis conveniens, quatenus tamen abstrahit ab illius possessione aut privatione, *ibid. §. 2. n. 181.* Solv. ob. *ibid. n. 186. & 187.* Subjectum mediatum Charitatis infusæ sunt iusti omnes sive in via, sive extra viam sint; immediata verò voluntas creaturæ rationalis, *ibid. c. 3. n. 188. & 189.* Præcipuæ Charitatis proprietates sunt illius necessitas, ordo, & ea, quæ ex parte nostri exigunt, *ibid. c. 4. §. 2. n. 190.*

n. 190. Præceptum Charitatis est speciale & ab omnibus aliis distinctum, *ibid.* n. 193. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 197 & *seq.* Actus Charitatis in Deum est omnibus hominibus per se necessarius necessitate præcepti naturalis & divini, *ibid.* n. 201. impleo ad justificationem per se necessarius est necessitate medii, *ibid.* n. 202. Varii circa tempora, quibus charitatis præceptum obligat, errores, *ibid.* n. 203. Præceptum speciale charitatis in Deum per se obligat sæpius in vita, *ibid.* n. 204. & *seq.* Certa quædam tempora determinari possunt, quibus per se omnes homines obligat præceptum Charitatis in Deum, *ibid.* n. 207. & *seq.* Præceptum eliciendi actus Charitatis in Deum sæpius per accidens obligat, *ibid.* n. 211. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 217. In Charitatis exercitio aliquis servandus est ordo, *ibid.* §. 2. n. 218. Amore affectivo meliora sunt magis diligenda; amore autem effectivo seu opere, quæ nobis sunt conjunctiora; in pari tamen necessitate & in eodem bonorum genere. *ibid.* n. 219. & 220. Quis charitatis ordo inter consanguineos sit servandus, *ibid.* n. 222. & 223. In extrema necessitate, in qua proximus positus non potest vitam æternam consequi sine alterius auxilio, tenemur pro illius salute vitam nostram evidenti mortis periculo exponere, *ibid.* n. 224. In gravi necessitate, in qua proximus absolute, sed non sine magna difficultate, sibi providere potest necessaria ad salutem, qui ex iustitia seu ex officio tenentur curam salutis aliorum gerere, cum discrimine propriæ vitæ proximo sic indigenti subvenire debent, *ibid.* n. 225. In necessitate communi, in qua quis propriæ salutis faciliè consulere potest, nedum propriam vitam, quin nec bona temporalia pro bono spirituali

proximi perdere tenemur, *ibid.* n. 226. Amor Deo debitus debet esse summus extensive seu appetitativè, *ibid.* §. 3. n. 227. & *seq.* debet etiam (quantum nempe hic in vita hac mortali fieri potest) esse intensivè summus, *ibid.* n. 230. universalis, *ibid.* n. 231. & *seq.* & pro viribus perfecta, id est, tenemur hic in terris ad perfectam charitatem pro nostra virili parte conari, *ibid.* 235. & *seq.* Præcepto Charitatis in proximum non satisficit per solos actus externos, seu per Beneficia tantum externa, sed requiruntur actus interni, *ibid.* §. 4. n. 239. & *seq.* (Vid. *Corruptio, Eleemosyna*) Inimici ex Charitate diligendi debent, *ibid.* n. 286. Specialia benevolentiz signa & beneficia non tenemur præstare inimicis per se loquendo, *ibid.* n. 291. bene autem per accidens & ob quasdam circumstantias, *ibid.* n. 292. Tenemur inimico veniam petenti non solum offensam remittere, sed etiam benevolentiz & reconciliationis signa exhibere, saltem ut plurimum, *ibid.* n. 293. & 294. Tenemur inimicis in necessitate sive spiritali sive corporali opitulari, *ibid.* n. 295. Qui alterum injustè offendit, tenetur veniam petere, *ibid.* n. 296. Non tenemur remittere inimico satisfactionem debitam, honoris, v.g. famæ, &c. *ibid.* n. 297. ac cavendum ne in hujusmodi injuriarum actionibus appetitus propriæ vindictæ subrepat, *ibid.* n. 298. Equam ad arbitrium prudentum satisfactionem ab inimico oblatam acceptare tenemur ex charitate, *ibid.* n. 299. Vindicta seu redditio mali pro malo privata auctoritate facta semper est illicita, *ibid.* n. 300.

Chilista (vid. *Millenarii*)

Chiromantia divinationis species, quæ ex manuum lineamentis vitæ diuturnitas,

nitas, morbi, animi indoles, &c. colligitur & prædicitur, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 410. & 412. (vid. Divinatio)*

Choa genus mensuræ liquidorum aliàs Congius sive Chus dictæ, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 143.*

Chenin Græcorum idem est ac Cabus Hebræorum, certum mensuræ genus, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 145.*

Chomer Hebræorum seu Corus Græcorum, mensura aridorum omnium maxima, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 133.*

Chorea. Inter ludos exitiosos SS. Patres & Theologi choreas numerant: nihilominus censendum videtur cum multis, honestas choreas temporibus & diebus illis, qui poenitentiae & abstinentiae, necnon cultui divino specialiter non sunt consecrati, sed quibus aliàs decenter jucundari & letari licet, permitti posse &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 10. n. 418.*

Chorepiscopus. Olim extitère, qui Chorepiscopi dicebantur, erantque Episcoporum Vicari seu Suffraganei in pagis constituti, nam vox Græca *χωρεπ* latine *Oppidum* significat. Erat igitur Chorepiscopus Villanus seu Vicanus aut Oppidanus Episcopus, qui rusticanas Ecclesias non sine aliqua ab Urbis Episcopo subordinatione ac dependentia gubernabat ac moderabatur, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 8. §. 9. n. 143.* Sæptem aliqui eorum Episcopali characterè donati fuisse videntur velut Suffraganei, quales hodie cernuntur in Germania nostra, ubi quilibet Episcopus suum sibi constituit Episcopali consecratione donatum, *ibid. n. 144. & seq.* Nono exeunte Sæculo Chorepiscopi, *P. Cartier Tacul. Tom. 1. p. 1.*

scopi universim abrogati fuisse videntur; nulla enim posterioribus Sæculis eorum fit mentio, *ibid. n. 146. item part. 2. c. 1. §. 1. n. 192.*

Christianus. Christiano licet fugere vel se occultare tempore persecutionis, si ex ejus fuga nullum Fidei detrimentum vel scandalum in aliis oritur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 5. §. 3. n. 127.* hæc fuga tamen est illicita ei, cujus præsentia est necessaria ad alios in fide confirmandos, *ibid. n. 128.*

Christus JESUS filius Mariæ Virginis est verus Deus, *Tom. 2. Tract. 3. c. 1. §. 1. n. 145.* Contra Protestantés constans est Catholicorum sententia Christi animam post mortem ad inferos, id est, limbum descendisse, ut inde animas Sanctorum Veteris Testamenti erueret & liberaret, *ibid. §. 2. n. 151. & 152.* Ariani & Apollinaristæ tuebantur, ipsam divinitatem in Christo passam fuisse; idem propugnabant plures Eutychniani, *Theopaschitæ* ob id dicti; alii Eutychniani id negabant, atque apparentes dumtaxat, non veras in Christo affectiones fuisse contendebant, quibus Justinianus Imperator adstipulatus fuisse perhibetur, *ibid. §. 4. n. 175.* Sed constans est Catholica sententia, Christum ante mortem suam habuisse corpus passibile, necnon doloribus tum quoad corpus tum quoad animam verè obnoxium fuisse, *ibid. n. 176.* Solv. ob. *ibid. n. 177. & seq.* Nestorius docuit duas in Christo esse personas, divinam unam, alteram humanam, *ibid. §. 5. n. 189.* Sed hæc Ecclesiæ sententia, scilicet unicam esse in Christo personam, quæ simul Deus est & homo; sive, quod idem est, Verbum de assumptis naturam humanam, ut divinitas, corpus,

pus, & anima in unam personam coa-
luerint, *ibid.* n. 190. Solv. ob. *ibid.*
n. 191. & *seq.* Eutyches asseruit
unam tantum in Christo esse naturam
post unionem, *ibid.* f. 6. n. 207. At
Catholicorum dogma est, in Christo
post unionem duas esse naturas inte-
gras, distinctas, & inconfusas, di-
vinam nempe & humanam; ac pro-
inde unionem Verbi divini non esse
factam in natura, sed immediatè in
personalitate Verbi, *ibid.* n. 208.
Solv. ob. *ibid.* n. 209. & *seq.* Sæ-
culò 7mò. prodierunt Hæretici, qui
unicam in Christo voluntatem & ope-
rationem, divinam scilicet, admit-
terent, *ibid.* f. 7. n. 218. At dam-
nati sunt ab Ecclesia atque definitum,
duplicem in Christo fuisse voluntatem
& operationem, divinam scilicet &
humanam, *ibid.* n. 219. Solv. ob.
ibid. n. 221. & *seq.* (vid. *Unio hypo-*
statica) Nihil obest, quin Christus
dicatur compositus compositione per
modum numeri, *ibid.* n. 241. (vid.
Compositio, Idioma) Varii Hæreti-
corum & aliorum Scriptorum errores
circa scientiam creatam Christi. Tri-
plex distinguitur in Christo scientia
creata: *beatifica* nempe, quæ in cla-
ra Dei visione consistit; *per se infusa*
& *supernaturalis*; ac denique *acqui-*
sita, quæ versatur circa res natura-
les, & potest studiò comparari, quam-
vis per accidens aliquando infunda-
tur, *ibid.* c. 6. f. 1. n. 268. In
Christo à primo suæ conceptionis in-
stanti fuit scientia beatifica, *ibid.* n.
269. Solv. ob. *ibid.* n. 273. & *seq.*
Christus ut homo à primo instanti
conceptionis suæ habuit scientiam su-
pernaturalem per se infusam distin-
ctam à scientia beatifica, *ibid.* n. 270.
Solv. ob. *ibid.* n. 278. & *seq.* Chri-
stus ut homo à primo instanti concep-
tionis habuit scientiam humanam ac-
quisitam, seu Philosophiam naturalem

in statu perfecto, quæ quamvis in
aliis hominibus propriis intellectus
viribus, studio, & labore successivè
comparetur, per accidens tamen to-
ta simul animæ ipsius fuit infusa,
quatenus omnes species animæ ipsas
statim inditæ fuerunt; hæcque scien-
tia infusa naturalis nuncupatur, *ibid.*
n. 271. Non tamen ut homo à pri-
mo instanti conceptionis habuit scien-
tiam humanam experimentalem, quæ
propriè acquisita dicitur, sed eam
successu temporis acquisivit, *ibid.* n.
272. Solv. ob. *ibid.* n. 284. Fide
constat veram sanctitatem Christo
communicatam fuisse à primo instan-
ti conceptionis, eamque duplicem,
quarum una *substantialis* fuit, qua
sanctificatus est per Verbum vi unio-
nis hypostaticæ; altera *accidentalis*,
quæ est charitas seu gratia sanctificans
& habitualis, quam sequuntur aliæ
virtutes morales, item gratiæ gratis
datæ; non tamen in eo fuerunt vir-
tutes Fidei & Spei, *ibid.* f. 2. n. 285.
& *seq.* Fide constat in Christo nul-
lum fuisse peccatum nec fomitem
peccati; rejicienda proin est senten-
tia Durandi & Scoti velut piarum
aurium offensiva, qua dicunt Chri-
stum ex sola vi unionis hypostaticæ
non habuisse impeccantiam, sed ex
adjunctis, visione beatifica scilicet,
virtutibus infusis, gratia sanctifican-
te, singulari Dei protectione, &c.
ibid. f. 3. n. 289. Christus circa
mortem subeundam verè liber fuit,
enimverò per illam & sibi & nobis
meruit, sibi nominis exaltationem,
nobis verò salutem æternam, *ibid.*
n. 290. Quatuor præcisè modi re-
censentur, quibus ipsius libertas cir-
ca mortem subeundam cum ipsius im-
peccabilitate conciliatur, quæ tamen
suis non carent difficultatibus, *ibid.*
n. 291. Circa Christi satisfactionem
varios errores varii hæretici protule-
runt,

runt, *ibid.* §. 4. n. 292. Stat firma Ecclesiae sententia : Christus verè & propriè nos redemit , & pro nobis satisfecit , *ibid.* n. 293. Solv. ob. *ibid.* n. 304. & seq. Christus perfectissimè de condigno & æquivalenter, imò superabundanter satisfecit pro omnibus omnium hominem peccatis, *ibid.* n. 294. Solv. ob. *ibid.* n. 320. Quidam Theologi negant Christi satisfactionem fuisse ex iustitia ; sed Socinianorum hæc est opinio : alii censent eam ex iustitia quidem profluxisse , sed minùs accurata & latè duntaxat dicta : alii verò volunt eam ex iustitia strictè dicta fuisse , *ibid.* n. 295. & seq. In actionibus, quibus Christus pro nobis Deo satisfecit , distinguì debent entitas , valor , satisfactio , & meritum : entitas actionis physica est efficienter seu electivè ab humana natura ; valor à persona Verbi unita cum humanitate ; satisfactio est ab homine - Deo solvente id , quod iustitiæ divinæ debebamus ; meritum à Christo , cui Deus iustam mercedem retribuit , *ibid.* n. 298. Christus verè & propriè meritus est , *ibid.* n. 299. & quidem à primo conceptionis instanti usque ad extremum mortalis vitæ suæ spiritum , *ibid.* n. 300. sibi meruit gloriam corporis , nominis exaltationem , &c. *ibid.* n. 301. nobis ea omnia gratiæ cœlestis dona , quæ vel antecedunt , vel subsequuntur justificationem , &c. abundè promeritus est , *ibid.* n. 302. ipsiusque merita fuerunt infiniti valoris , *ibid.* n. 303. Christus , prout est homo , triplici subjectionis ratione , inæqualitate scilicet , dependentiâ , & obedientiâ æterno Patri subiectus fuit , *ibid.* §. 5. n. 332. non tamen servus ullatenùs dici potest *ibid.* n. 333. Christus etiam secundùm humanitatem , seu quatenùs est homo , nec est nec dici potest filius Dei adopti-

vus , *ibid.* n. 335. Solv. ob. *ibid.* n. 336. & seq. Christus est & verè dicitur prædestinatus , atque in eo subiectum prædestinationis videtur esse persona Verbi prout in natura humana subsistit , eamque complet ac terminat ; terminus verò filiatio divinæ , & , quæ ex ea sequitur , visio beatifica , *ibid.* §. 6. n. 344. Humanitas quidem prædestinata fuit ad unionem hypostaticam , non tamen ad filiationem divinam , quia filiatio cadit in personam , non in naturam , *ibid.* n. 345. Porro prædestinatio Christi non modò exemplar sed & causa est nostræ prædestinationis , *ibid.* n. 346. Quando Apostolus *Rom. i. v. 3. & 4.* ait Christum prædestinatum esse filium Dei , &c. vox prædestinatus cum Græcis Patribus interpretanda est declaratus seu manifestatus , *ibid.* n. 374. Christus est Caput totius Ecclesiae tam militantis in terra , quàm triumphantis in cœlo , at non est Caput hominum jam damnatorum ; Infidelium autem est Caput in potentia , *ibid.* §. 7. n. 348. Verè & propriè fuit Sacerdos secundùm humanitatem , non secundùm divinitatem , usque ad finem mundi , & secundùm ordinem Melchisedech , *ibid.* n. 349. Christus ut homo est Rex , Legislator , & Iudex , *ibid.* n. 350. & seq. est omnium hominum Redemptor , eorumque & Dei perfectus Mediator , *ibid.* n. 353. etiam in sua mortali vita verè ac propriè Patrem suum oravit pro se , qua homine , & cæteris hominibus ut homo ; nunc quoque in cœlo verè & propriè orat pro nobis , *ibid.* n. 354. Christus Deus supremo Patriæ cultu est adorandus , *ibid.* §. 8. n. 356. Humanà quoque ejus natura hypostaticè Verbo conjuncta eadem & unicà cum divinitate Verbi adoratione colenda est , *ibid.* n. 357. Solv. ob. *ibid.* n. 358. & seq. (Vid. Deus , Verbum).

Conus mensuræ liquidorum genus, aliàs Congius sive Cboia dictum, Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 143.

Circuminfessio in divinis est mutua personarum in invicem inexistencia, imineatio, & penetratio; seu mutua unius personæ in alia inhabitatio, qua fit, ut Pater sit in Filio, Filius in Patre, Spiritus sanctus in utroque; ita ut nulla prorsus ratione divelli unquam aut separari possint. Hæc Circuminfessio sequitur necessarîo ex unitate naturæ seu Substantiæ, quæ est in tribus personis, &c. *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 4. n. 435.*

Circumstantia actûs humani (vid. Actus humanus)

Clamor est inordinata & confusa locutio. Potest esse mortalis ratione convitiî, maledicti, scandali, &c. *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 5. n. 317.*

Clementis Alexandrinus, quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 37.*

Clementis Romanus (Sanctus) quis, qua ætate floruerit? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 25.*

Clericus damnatus ad exilium aut trirèmes amittit Beneficium, si poenæ illæ sint perpetuæ; secus si sint ad tempus & infra decem annos, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. §. 3. n. 337. (Vid. Clerus.*

Clericus Venator (vid. Venatio)

Clerus secundum vim græci nominis *κλῆρος* fortem significat, quia Ministri Ecclesiæ, non ex Sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed Dei consiliô veluti sorte sunt electi. Igitur, qui Sacris Ordinibus iniciantur Clerici vocantur ad distinctionem Laicorum seu popu-

lorum, *κλῆρ* enim vox græca latine populum significat. Vocantur etiam Ecclesiastici; quia ex omnibus Fidelibus ipsi soli Ecclesiasticis ministeriis ex statu suo ministrant, soli Religionis cultum procurant, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 2. n. 10. & 11.* Novatores nullam admittunt Laicorum & Clericorum jure ac institutione divina distinctionem, *ibid. n. 12.* At contrâ hæc est Ecclesiæ Catholicæ sententia, scilicet: status Clericorum jure divino institutus, & à Statu Laicorum distinctus est, *ibid. n. 13. & seq. Solv. ob. ibid. n. 17. & seq.*

Coactio (vid. Vis)

Codicillus est Scriptura continens ultimæ voluntatis dispositionem circa ea, quæ quis vult fieri post mortem citra hæredis institutionem. Adhibetur ad legata, ad fidei commissâ relinquenda, vel ad aliquid explicandum, aut mutandum circa testamentum. Ad ejus valorem non requiritur solemnitas; undè in eo sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, nec vocati; neque etiam requiritur, ut testator manu propria subscribat, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 13. n. 456.*

Cogitationes pravae. Qui cogitationes de rebus veneris non expellit, sed iis cum plena advertentia immoratur, si adsit delectatio venerea, quæ non reprimatur, vel periculum consensûs in illam, aut in rem cogitatum, peccat mortaliter ratione talis delectationis vel periculi; venialiter verò, si advertentia sit solum imperfecta ac semiplena, qualis est in semi-dormiente: secus autem, si quis de talibus rebus ex justa & honesta causa cogitat, secluso tamen in rem cogitatum & delectationem consensûs periculô. Exit verò venialis culpâ,
fi

si hoc ex mera curiositate fiat seculis delectatione venerea & periculo consensus in rem cogitatum & affectu in ipsam; quæ tamen omnia raro absunt in cogitante de his rebus absque sine honesto, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 300.* (Vid. *Concupiscentia*.)

Cognatio est propinquitat seu vinculum personarum aliquarum. Triplex distinguitur, *Carnalis* seu *naturalis*, quæ *Consanguinitas* dicitur, quasi *sanguinis unitas*; *Spiritualis*, quæ vocatur *Compaternitas*; & *Legalis*, quæ *Adoptio* dicitur. Est impedimentum dirimens Matrimonium. (Vid. *Matrimonium*.)

Cognitio Dei duplex distinguitur, *abstractiva* scilicet & *intuitiva*; prior est, quæ Deus per creaturas tanquam per medium seu motivum videtur, estque nonnisi improprie visio, quia visio proprie est intuitio rei præsentis: intuitiva est ea, per quam cognoscitur Deus clarè in se ipso, & ut est in se. Armeni & recentiores Græci negant Deum etiam à Beatis posse videri in se & intuitivè, sed tantum in quadam ejus similitudine, vel luce ab eo derivata. In oppositum errorem inciderunt Beguardi & Beguinæ docentes Deum etiam naturaliter ab intellectu humano videri posse, & animam non indigere lumine gloriæ seu auxillio supernaturali ipsam elevante ad videndum Deum, & eo beate fruendum. Iis præverat Eunomius cum suis docens non solum Deum clarè videri, sed etiam comprehendendi naturaliter posse ab intellectu creato, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 2. n. 88.* (Vid. *Deus*.)

Collatio libera Beneficii est attributio seu concessio Beneficii vacantis procedens ex mero arbitrio conferentis. Jus

conferendi Beneficia competit imo. Papæ ex suæ potestatis plenitudine: confert Episcopatus; Abbatis; Beneficia, in quibus Ordinarium prævenit, vel quæ in manibus ejus resignantur; item ea, quæ vacant in Curia Romana, vel in locis ab ea non ultra duas dietas distantibus. In Germania vi Concordatorum Nationis Germanicæ, etiam omnia inferiora Beneficia, seu minora Episcopatibus & Abbatibus, quæ vacare contingit Mensibus Januariò, Martiò, Majò, Juliò, Septembri, & Novembri. Si Pontifex Beneficia sic vacantia intra tres menses à die vacationis etiam incognitæ non contulerit, possunt ab Ordinario conferri, aut, si abfuerit, ab ipsius Vicario. Idem dicendum, si vacaverint Sede Apostolica vacante, aut si de iis ante obitum suum non disposuerit Summus Pontifex. Jure communi Episcopus habet potestatem conferendi Beneficia in sua Diocesi vacantia: hanc etiam habere possunt alii inferiores, ut Capitulum, Abbates. Si collator Beneficii illud conferre neglexerit intra sex menses à die, quo noticiam vacationis habuit, vel si intra illud tempus indigne contulerit, collatio jure devolutionis pertinet ad proximum Superiorem, & sic gradatim ad Papam, à quo non fit regressus ad Ordinarios, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 233.*

Commixtio à confusione differt, quod, quæ confusa sunt, novam speciem faciunt; sic vinum & mel confusa faciunt mullum, quod est alia species liquoris; mixta verò in eadem remanent specie, ut grana tritici. Si res permixtæ separari possint, ut oves in grege permixtæ, debent separari; si non possint, ut mel & vinum semel confusa, seu casu fortuito seu ex utriusque Domini consensu confusa,

(g) 3

suo,

fuerint, utriusque erunt, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 168.*

Commodatum est contractus, quo res alteri gratuito conceditur ad certum usum pro tempore determinato, ante quod repeti non potest, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 8. n. 397.* Tenetur commodans aperire vitium commodatæ, si sit periculofum, alioqui tenebitur de damno indè secuto; debet etiam extraordinarias impensas facere. Commodatarius vero tenetur ad modicas & ordinarias circa rem commodatam sustinere; nec uti potest re in alium usum, quam cuius gratiâ ei data est, nisi Dominum id permitturum credat, item debet rem commodatam finito tempore restituere, etiam si non repetatur; denique tenetur maximam diligentiam ac curam adhibere ad rem commodatam integrè & in bono statu conservandam. Quod si in utriusque commodum res fuisset commodata alteri, hic tenebitur solum de culpa levi; si verò in solius commodantis, de culpa lata tenebitur, &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 3. n. 398. (vid. Depositum)*

Communicatio idiomatum in Christo (vid. *Idioma*)

Communio (Vid. *Eucharistia*)

Communitas. Duplex est Communitas, perfecta scilicet, & imperfecta. Prior est ea, quæ ex natura sua est perpetua & politica gubernationis capax, & in qua reperitur potestas jus dicendi ac in perpetuum obligandi, ut Ecclesia, Regnum, Respublica, Civitas, &c. Altera est ea, quæ ex natura sua non est perpetua, nec capax gubernationis politice; undè nec in ea reperitur potestas jus dicendi & obligandi in perpetuum; talis est

domus privata, seu familia, *Tom. 3. Tract. 2. proam. n. 7.*

Commutatio Voti (vid. *Votum*) **Commutatio Juramenti** (vid. *Juramentum*)

Compensatio occulta (vid. *Furtum*)

Compositio est plurium inter se distinctorum unio. Alia est *realis* seu *physica*, & alia *rationis* seu *metaphysica*; prior fit vel ex materia & forma, corpore & anima; vel ex partibus quantitativis aut integrantibus; vel ex subiecto & accidente seu modo: *metaphysica* verò fit ex actu & potentia, essentia & existentia, natura & personalitate: alia denique *logica*, ex genere scilicet & differentia. Compositio sive metaphysica, sive logica, compositio rationis seu virtualis duntaxat nuncupatur, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 1. n. 43. (vid. Deus)*. Quæ fit ex partibus propriè incompletis mutuam ad se invicem habitudinem dicentibus ad totum aliquod efficiendum, quarum una se habet per modum actus, altera verò per modum potentie, vulgò nuncupatur *compositio ex his*; quæ verò fit, quoties est distinctorum unio, vulgò dicitur *compositio per modum numeri*; numerus enim importat multitudinem unitatum, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. §. 8. n. 241. (Vid. Christus)*

Comprehensio strictè & propriè est adæquata, totalis, & perfecta rei aliqujus cognitio, non tantum ratione objecti, quod totum apprehenditur, sed etiam ratione modi, quo apprehendi seu cognosci potest, & exigit. Quæstio proponitur à Theologis, an Deus non modò intuitivè, sed etiam comprehensivè, id est, non solum secundum ejus essentiam & perfectiones omnes, sed etiam secundum gradus

us omnes virtuales inter se virtualiter distinctos perfectionum, & omnia, ad quæ ejus potentia & virtus potest se extendere, videri possit, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 2. n. 89. (Vid. Deus)*

Concilium. Concilii nomine idem in Ecclesia significatur, quod in Regnis nomine Comitiorum: definitur generatim Prælatorum Ecclesiæ congregatio ad fidei controversias definiendas, vel Fidelium mores reformandos à legitimo Capite convocata, *Tom. 1. Tract. 3. c. 3. §. 1. n. 194.* Dicitur à Latinis *Concilium* à *conciliando* nomine sumpto à *com* & *cilium*, inquit Archidiaconus, quia dum oculorum cilia clauduntur, conveniunt in unum oculi & conciliari dicuntur, ita etiam Episcopi congregati, dum concludunt & definiunt aliquid, in unum conveniunt & conciliari dicuntur; ideo cæterus eorum sive congregatio jure *Concilium* à conciliando vocatur, *ibid. n. 195.* Triplicis generis dantur Concilia: Provincialia scilicet, Nationalia, & Generalia seu Oecumenica; ex iis alia sunt approbata & recepta, alia partim approbata & partim rejecta, alia omnino reprobata, *ibid. n. 196.* Concilia generalia seu Oecumenica approbata 19. numerantur, *ibid. n. 197.* penitus reprobata 7. *ibid. n. 198.* partim approbata & partim reprobata 3. *ibid. n. 199.* Ad solum Romanum Pontificem spectat convocatio Conciliorum Oecumenicorum, *ibid. n. 200.* & *seq.* Summi quoque Pontificis est Concilii Oecumenicis sive per semetipsum, sive per suos Legatos præsidere, *ibid. n. 205.* & *seq.* item ad illum solum pertinet quæque Concilia confirmare, *ibid. n. 208.* Quinam ad Concilium sint vocandi, *ibid. n. 209.* Jure divino soli Episcopi jus habent ferendi suffragium in Conci-

liis. Ex privilegio autem & jure Ecclesiastico aliquibus abhinc Sæculis Abbates & Generales Ordinum Præpositi jus illud etiam obtinent, licet non sint Episcopi, sed simplices Presbyteri, *ibid. n. 210.* Concilium aliquod potest esse generale seu Oecumenicum tum evocatione, tum congregatione, tum etiam exitu; vel tantum quoad evocationem, aut convocationem, aut congregationem, non autem exitu, *ibid. n. 215.* Ad Concilium generale non requiritur, ut in unum & eundem locum, tum Orientis tum Occidentis Episcopi simul congregentur; sed fieri potest, ut Episcopi Orientis in unam Orientis civitatem, Episcopi verò Occidentis in alteram Occidentis eodem tempore conveniant, & utriusque Synodi simul habitus consensus pro Concilio generali habeatur, *ibid. n. 216.* Solv. ob. *ibid. n. 217.* & *seq.* Concilium Oecumenicum seu Ecclesia (perinde enim est sive Concilium Oecumenicum sive Ecclesia dicatur) est supremus & infallibilis controversiarum Fidei Judex, etiam in quæstionibus facti dogmatici, *ibid. §. 2. n. 231.* & *seq.* vid etiam *Exercit. Theol. Exercit. 15. n. 264.* & *seq.* Solv. ob. *ibid. n. 245.* & *seq.*

Concordata Nationis Germanicæ, quid sint, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 233.*

Concubitus inordinatus conjugum, seu inordinatus concumbendi conjugum modus. (Vid. *Luxuria*)

Concupiscentia seu *passio* est animæ sensitivæ motus prolequens bonum sensibile, aut malum sensibile fugiens, *Tom. 3. Tract. 1. c. 1. §. 1. n. 19.* Triplex distinguitur: *antecedens*, quæ præcedit consensum voluntatis; *consequens*, quæ consequitur ex prævio voluntatis actu; & *conco-*

concomitans, quæ ita sequitur voluntatis consensum, ut sit causa ardentioris motus ejusdem voluntatis. Rursus vel est *gravis*, si rationem aliquantisper turbet, sed non ita, ut tollat rationis usum; vel *gravissima*, si ita vehemens fuerit, ut penitus perimat rationis & libertatis usum, *ibid.* n. 20. Concupiscentia quæcumque ordinariè loquendo, sub aliquo respectu augeat, sub alio minuit voluntarium; augeat quidem ratione objecti, ad quod directè moveri; minuit verò ratione circumstantiarum: attamen ordinariè loquendo simpliciter & absolute augeat voluntarium, & minuit libertatem, non verò eam tollit. Motus primò primi, quia sine rationis advertentia & voluntatis consensu exurgunt, minimè sunt voluntarii; primò secundi verò, ad quos scilicet advertit ratio, & quibus consensit voluntas, sunt voluntarii, *ibid.* n. 25. & *Tract.* 6. *part.* 2. c. 3. §. 2. n. 230 & 231. Solv. ob. *Tract.* 1. c. 1. §. 1. n. 38. Undè inordinati concupiscentiæ motus, si libera voluntate excitentur, sunt peccata mortalia in materia gravi, & venialia in levi; item si à dæmone excitentur, vel sponte sua necessariò exurgant, atque accedat aliqua imperfecta advertentia, & imperfectus voluntatis consensus: si verò sint omninò indeliberati, necnon rationem ac voluntatem præveniant, licet graviter sint inordinati, nullusque accedat voluntatis consensus etiam interpretativus, non sunt peccata imputabilia, *Tract.* 6. *part.* 2. c. 3. §. 2. n. 231. Eadem dicenda sunt de omnibus pravis cogitationibus & aliis motibus internis graviter ex objecto malis, *ibid.* n. 232. Obsequi concupiscentiæ seu passioni antecedenti, hoc est, quando voluntas non excitat seu imperat, quando non tollit

usum rationis, nec omnem deliberationem, est peccatum; minuit tamen peccati malitiam, *ibid.* n. 233. Concupiscentia non est per se & ex natura sua peccatum originale, *ibid.* *part.* 1. c. 2. §. 1. n. 73. & *seq.*

Concursus est ipsa creaturæ actio, pro-ut est à Deo tanquam primo motore & causa universalis omnium, sive præmoveat & applicet causas secundas ad opus, sive cum illis simultaneè concurrat, *Tom.* 2. *Tract.* 2. *proem.* n. 1.

Conductio & *Locatio* sunt unus idemque contractus (Vid. *Locatio*)

Confabulatio jocosa (vid. *Ludus*)

Confessarius. Quia Confessarius Christi personam gerit, debet cum imitari in zelo, mansuetudine, prudentia, sancto vigore, & vitæ perfectæ innocentia. Cùm triplex sit ipsius munus, Judicis nempe, Medici, & Doctoris, tenetur sub mortali scire ea, quæ ad hæc munera ritè obeunda requiruntur: undè non solum Confessarius, qui debitâ scientiâ caret, sed etiam Superior, qui ei tribuit facultatem confessiones audiendi, atque etiam ipsum pœnitentem, qui scienter eligit Confessarium ignarum, peccant mortaliter; & talis pœnitens est indispositus, absolutionis incapax, & consequenter ad reiterandas confessiones obligatus, *Tom.* 4. *Tract.* 5. c. 6. §. 6. n. 388. Confessarius neminem subterfugendi laboris causâ à sacro Tribunali rejiciat, ne nuquam quidem, nedum verbis, sed semper benignum & facilem se præbeat, &c. *ibid.* n. 389. interdum pœnitentem interrogare debet tùm antè, tùm in ipsa, tùm post confessionem, sed quæ ad ipsam pertineant, & cum cautione, ne suis interrogationibus scandalum & animum ad peccatum ei

tribuat, &c. *ibid.* n. 390. monere & docere debet poenitentem de eo, quod ignorat etiam invincibiliter, si ex hoc invincibili errore sequatur aliquod grave malum vel scandalum publicum, vel error ille vergat in damnum injustum proximi, si poenitens dubitet de suo errore, vel interroget Confessarium, & quando ea monitio profutura videtur, nec ex ea scandalum timetur, *ibid.* n. 391. Confessarius non potest se conformare sententiae poenitentis evidenter minus probabili & minus tutae contra propriam probabiliorem & tutiorem, *ibid.* n. 392. Confessarius, qui invalide poenitentem absolvit à Censuris vel peccatis reservatis, tenetur, saltem si commodè potest, illum monere, ut sibi remedium ab aliquo quaerat, vel, obtrita à Superiore facultate illum absolvendi, praesentem post iteratam contritionem absolvere; si militet si poenitentem vel per expressa verba, vel per silentium suum induxit in aliquem errorem, ex quo sequitur violatio alicujus praeccepti, tenetur illum hunc errorem dedocere, alioquin esset causa, cur is praecceptum violaret, *ibid.* n. 393. Si Confessarius sine sua culpa deobligavit poenitentem à restitutione, ad quam tenebatur, vel obligavit ad quam non tenebatur, tenetur ex iustitia eum errorem suum dedocere; si ex malicia aut errore culpabili hoc fecit, tenetur errorem revocare, & sic causam damni inferendi tollere; quod si id omittat, & poenitens interea factus sit impotens ad restituendum, tenetur ipsemet Confessarius, si aliunde domini alicujus capax sit, illi tertio restituere loco poenitentis: Si verò Confessarius solummodò omiserit admonere poenitentem de obligatione restituendi, tenetur quidem eum postea obligationis suae admonere; quod si

P. Cartier Theol. Tom. IV.

tamen Confessarius id omittat, aut poenitens interea factus sit impotens ad restituendum, non tenetur ipsemet Confessarius pro ipso restituere: Si Confessarius culpabiliter aliquem obligaverit ad restitutionem, ad quam non tenebatur, tenetur ex iustitia errorem revocare; quod si poenitens jam restituit, damnum ipsi rescire debet, *ibid.* n. 394. Denique Confessarius eos, quorum saluti deservit, bona in Deum spe complere, meticulosos confirmare, & ad Deum impellere debet, atque docere timorem, quem Ecclesiae Dei donum agnoscit, Tom. 3. Tract. 3. part. 2. c. 4. n. 156.

Confessio est materia proxima & pars essentialis Sacramenti poenitentiae, Tom. 4. Tract. 5. c. 1. §. 3. n. 56. & 57. Triplex distinguitur in Scripturis Confessio nempe laudis, fidei, & peccatorum. Prior est ea, qua Dei beneficia nobis praestita praedicamus; altera est ea, qua fidem nostram exterius profitemur; confessio denique peccatorum est declaratio peccatorum facta vel Deo soli, vel Deo & ejus Ministro, *ibid.* c. 3. n. 156. & haec dicitur Sacramentalis, atque definitur, Accusatio propriorum delictorum post Baptismum commissorum Sacerdoti approbato facta ad obtinendam eorum remissionem per absolutionem Sacramentalem, *ibid.* n. 157. Saeculo 8vo. Nonnulli negarunt confessionem omnium peccatorum mortalium esse praeccepti divini. Sub finem Saeculi 14ti. Wiclefusus asseruit confessionem esse tantum instituti Ecclesiastici. Id etiam tuitus est Petrus de Osma Saeculo 15to. Lutherani contra propriam Augustinam Confessionem suam & Lutheri Catechismum vulgò affirmant Confessionem non esse à Christo praecceptam, nec debere esse omnium & singulorum

(b)

rum

rum peccatorum. Calvinus non solum negat Confessionem esse instituti divini, sed insuper usum illius damnat ut noxium & pestiferum: verum ipso æquiores discipuli ejus eam velut utilem ad erudiendum & consolandum poenitentem laudant, sed à Christo esse institutam negant. Dallæus Calvinistarum olim apud Gallos Minister contendit, Confessionem, prout nunc in Ecclesia Romana usurpatur, institutionem suam debere Generali Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. an. 1215. celebrato, *ibid. f. 1. n. 159.* De fide est, confessionem omnium lethalium peccatorum esse à Christo præceptam iis, qui post Baptismum in ea prolapsi sunt, *ibid. n. 160. & seq. Solv. ob. n. 163. & seq.* Lutherus confessionem Sacramentalem secretam haud esse juris divini, nec apud antiquos Patres ante Concilium Lateranense ejus mentionem factam fuisse, sed tantum publicæ poenitentiz, asseruit. Inter Catholicos verò nonnulli opinantur confessionem essentialiter secretam esse debere: porro per secretam Confessionem, quæ etiam *auricularis* dicitur, quod secretò ad aurem fiat, intelligitur ea, quæ à poenitente fit Sacerdoti sine ullo teste; publica verò est ea, quæ fit eidem Sacerdoti coram multis, *ibid. f. 2. n. 176.* Hæc conditio, quod Confessio sit secreta vel publica, non est necessaria, ut confessio valeat; adeoque ad valorem confessionis Sacramentalis perindè est sive publica sit sive secreta: porro quamvis expressum non extet mandatum secretò tantum faciendæ confessionem, tamen propter universalem consuetudinem, quæ ubique invaluit, absque gravi causa & legitima facultate Sacramentalis confessio publica licitè fieri non potest, *ibid. n. 177.* Solv. ob. *ibid. n. 181. & seq.* Divinum confessio-

nis Sacramentalis præceptum per se non statim obligat à commisso peccato; per accidens tamen & ratione alterius obligare potest lex confessionis, eos nimirum, qui vel Sacra perficere, vel ad Sacram mensam accedere tenentur, *ibid. f. 3. n. 184.* Idem divinum confessionis præceptum per se obligat, ubi est probabile mortis periculum; in levioribus verò morbis, ex quibus nullum timeri potest mortis periculum, urgete non videtur: porro per probabile mortis periculum intelligitur quilibet gravis morbus, difficilis partus, primum puerperium, navigatio periculosa, instans confictus, &c. *f. 3. n. 185.* In periculo mortis constitutus & solum peccatorum venialium reum se esse agnoscens, absolutè & per se non tenetur confiteri, bene autem per accidens imo. Ratione scandalì, quod inde oriri posset; adò. ad vitandam præsumptionem; 3tio. ne se ipsum decepiat nimium sibi blandiendo, &c. *ibid. n. 186.* Divinum istud præceptum obligat etiam sæpè per vitam extra mortis periculum; & jure divino necessaria est confessio ei, qui vult accedere ad Sacramentum Eucharistiz, *ibid. n. 187.* celebre confessionis semel in anno faciendæ decretum emisit Concilium Lateranense IV. an. 1215. sub Innocentio III. Can. 21. Non verò primum confessionem instituit, ut calumniautur Novatores. Debet fieri proprio Sacerdoti, id est, Episcopo in propria Diocesi, & sub eo Parochis: ac plerumque usu venit, ut quivis cuilibet approbato Sacerdoti confiteri possit, dummodò Parochum suum de adimplendo annuæ confessionis præcepto schedulà à Confessario receptà doceat, *ibid. f. 4. n. 188.* Huic annuæ confessionis præcepto non satisfit per confessionem voluntariè nullam & invali-

validam, seu sacrilegam: si quis tamen aliqua peccata mortalia ex inculpabili oblivione in confessione annua emisisset, non teneretur ea adhuc eodem anno confiteri, nisi adhuc eodem anno confiteretur, *ibid. n. 189.* Quamvis hoc præceptum certum anni tempus confitendi non statuatur, tamen consuetudo invaluit confitendi intra quindenam paschalem, *ibid. n. 190.* Qui toto anni decursu omisit confiteri, tenetur etiam elapsò annò quantocius satisfacere Ecclesiæ præcepto, alioqui peccat deinceps, & quidem toties quoties potest commodè confiteri, & omittit. Vi hujus præcepti tenentur Fideles anticipare confessionem in quavis anni parte, si prævideant fore, ut omissa illa occasione nequeant postea toto illo anno confiteri, *ibid. n. 191.* Qui peccatorum duntaxat venialium sibi conscius est, probabilis non tenetur vi præcepti Ecclesiastici ea confiteri, nisi fortè periculum foret alicujus scandali, &c. *ibid. n. 192.* Sexdecim numerantur verè confessionis conditiones his quatuor versibus comprehensæ:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,

Necnon nuda, frequens, discreta, libens, verecunda,

Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,

Fortis, & accusans, & sit parere parata. *ibid. §. 5. n. 194. Et seq.*

Confessio Sacerdoti absenti per litteras facta ne dum post Decreta Clementis VIII. & Pauli V. sed etiam ante illa illicita fuit & invalida, *ibid. §. 6. n. 210. Et seq.* Duplex est confessionis integritas, una *formalis*, *materialis* altera: prior est accusatio omnium peccatorum mortalium, quæ post diligens conscientie examen me-

moriz occurrunt: posterior verò est accusatio omnium omninò mortalium commissorum, quæ juxta divinum præceptum, per se loquendo, sunt exprimenda; hæc absolutè non est necessaria; quia sæpè impossibilis est cognitio omnium omninò mortalium peccatorum etiam post diligens conscientie examen, *ibid. §. 7. n. 215.* Jure divino omnia & singula peccata mortalia post diligens examen memoriz occurrentia tam quoad speciem, quam quoad numerum in confessione exprimi debent, nisi tamen legitima causa excuset, *ibid. n. 217. Et seq.* Causæ autem, quæ excusant potissimum sunt imo. inculpabilis oblivio alicujus peccati mortalis; 2do. impossibilitas seu impotentia physica: hinc excusantur, qui præ morbi gravitate loqui non possunt; muti, si per gestus, scripturam, vel alia signa nequeant omnia peccata declarare; 3to. quorum omnia nonnisi ex parte intelligi potest à Confessario, si nequeant alteri confiteri, sitque necessitas confitendi, vel urgeat præceptum annuæ confessionis; cum la imminente naufragii periculo, vel instante pugna nequeunt omnes integrè confiteri, imò tunc sufficit confusa confessio; qui versantur in periculo moriendi ante absolutionem, nisi ea mox detur; tunc enim tales auditis aliquot duntaxat peccatis, sunt absolvendi. 3to. impotentia moralis: ob hanc excusantur, Sacerdos, dum peccatum suum confiteri nequit absque fractione sigilli confessionis, & quicumque confiteri nequit aliquod peccatum sine gravi damno confessioni extrinseco temporali vel spiritali sive proprio sive alienò, *ibid. n. 221.* Porro peccata ex oblivione, vel ob aliam justam causam omissa in sequenti confessione declarari debent, *ibid. n. 222.* Licet actus externus

(h) a iater-

Interno novam per se non addat malitiam, tamen in confessione exprimi debet, *ibid.* n. 223. peccata positivè dubia probabilius in confessione exprimi debent & explicari, *ibid.* n. 224. Solv. ob. *ibid.* n. 229. & seq. peccata dubia declaranda sunt tantum ut dubia, sicut certa ut certa, *ibid.* n. 226. Probabilius non tantum circumstantiæ speciem mutantes, sed etiam intra eandem speciem notabiliter aggravantes in confessione sunt declarandæ, *ibid.* n. 227. Solv. ob. 232. & seq. Confessio ex quacumque causa invalida repetenda est quoad omnia peccata mortalia, quæ in ea poenitens confessus est: confessio autem potest esse invalida ex duplici capite: scilicet ex parte Confessarii, & ex parte poenitentis; ex parte Confessarii quidem 1mo. Si Confessarius non fuit Sacerdos, vel jurisdictione seu approbatione caruit; 2do. si verba formæ non protulit, vel substantialiter immutavit; 3tio. si ob furditatem, somnum, aut distractionem delicta poenitentis non intellexit; ex parte poenitentis autem 1mo. si dolore requisito sive culpabiliter sive inculpabiliter caruit; 2do. si non habuit efficax propositum omnia peccata mortalia vitandi, pravos habitus corrigendi, occasiones peccandi proximas deserendi, pro debito & facultate restituendi, poenitentiam sibi injunctam adimplendi; 3tio. si nullum ad valde exiguum præmisit confessioni examen conscientiæ; 4to. si culpabiliter retinuit aliquod peccatum mortale vel circumstantiam necessariam declarandam; 5to. si in re gravi mentitus est, verum negando, aut falsum dicendo; 6to. qui confessus est ex fine lethali ter malo, aut scienter Confessario non intelligenti; & denique generaliter, quoties poenitens in ipsa confessione mortaliter peccavit, *ibid.* f. 8.

n. 240. Qualiter ejusmodi invalidæ confessiones postea sint repetendæ, *ibid.* n. 241. & seq. (vid. *Sigillum confessionis*)

Confessiones fidei. variz sunt & contrariæ tam apud Lutheranos quam Calvinistas, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. f. 1. n. 88.*

Confirmatio est concessio juris in Beneficio vel dignitate facta à Superiore ei, qui electus vel postulatus est, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. f. 1. n. 245.*

Confirmatio Sacramentum. Confirmationis Sacramentum variis nominibus à SS. Patribus designatur, 1mo. vocatur *manuum impositio*, quia in eo ministrando manus imponuntur: 2do. *Sacramentum chrismatis*, & *Sacrum unguentum* propter unctionem scilicet & Chrisma, quod in illo usurpari solet: 3tio. *Domini sigillum*, seu *signaculum*; hoc quippe Sacramentò per signum crucis adhibitò chrismate Neophyti solent confirmari: 4to. *Perfectio* aut *consummatio*; quia homo baptizatus fit perfectè & planè Christianus per accessionem gratiæ roborantis ac confortantis, quæ propria est Sacramenti Confirmationis: 5to. Apud Latinos jam antiquitus usitato & communi nomine simpliciter dicitur *Confirmatio*; quia robur & vires subministrat ad fidem Christi intrepidè proficendam, *Tom. 4. Tract. 3. proom. n. 2.* Definitur seu potius describitur *Confirmatio quod sit signum sacrum, sensibile, & in Religione perpetuum, à Christo Domino institutum, quo baptizantis confertur gratia roborans ac confirmans, qua Christi fidem constanter ac intrepidè proficiantur; vel brevius: Sacramentum à Christo Domino institutum, quo baptizatus datur Spiritus sanctus, ad fidem Christi constanter & intrepidè proficendam, ibid. n. 3.*

Inter

Inter Sectarios primi omnium Sacramentum Confirmationis aperte adorti sunt Lutherus & Calvinus, atque ejus veritatem impugnarunt, *ibid. c. 1. §. 1. n. 5.* Est verum novæ Legis Sacramentum, *ibid. n. 6. & seq. Solv. ob. ibid. n. 13. & seq.* In assignanda essentiali Confirmationis materia dissentient nostri Theologi, *ibid. n. 29.* Materia remota Confirmationis est Chrisma, *ibid. n. 30.* Chrisma, quod est materia Confirmationis est unguentum ex oleo & balsamo confectum, ita ut mixtio utriusque pertineat ad essentiali Sacramenti, *ibid. n. 31. & seq. Solv. ob. ibid. n. 46. & seq.* Chrisma istud seu unguentum est ab Episcopo benedictum, ita ut benedictio ista Episcopi sit de essentiali Sacramenti, *ibid. n. 36. & seq. Solv. ob. ibid. n. 51. & seq.* Materia proxima essentialis, adæquata, & totalis Sacramenti Confirmationis est manuum impositio, indistincta tamen à Chrismatis unctione, seu est ipsa Chrismatis unctio, quæ in fronte Sacramentum istud suscipientis fit per modum crucis, *ibid. n. 40. & seq. Solv. ob. ibid. n. 54. & seq.* Forma Sacramenti posita est in verbis, quæ pronuntiat Episcopus, dum materiam applicat, *ibid. §. 3. n. 63.* Essentialis & adæquata Confirmationis forma consistit in verbis, quæ unctioni respondent, *ibid. n. 64. & seq. Solv. ob. ibid. n. 67. & seq.* Christus immediate & per se instituit Sacramentum Confirmationis: quo autem præcisè tempore, planè est incertum, *ibid. c. 2. §. 1. n. 78. & seq.* Solum Episcopus institutione divina est ordinarius Sacramenti Confirmationis Minister, *ibid. §. 2. n. 81. & seq. Solv. ob. ibid. n. 85. & seq.* Possunt simplices Presbyteri ex dispensatione Summi Pontificis valide Sacramentum Confirmationis administrare, *ibid. §. 3.*

n. 97. & seq. Solv. ob. ibid. n. 101. & seq. Nemo nisi baptizatus confirmari potest: omnes verò baptizati, sive adulti sive parvuli, capaces sunt hujus Sacramenti. Verùm à pluribus Sæculis apud Latinos laudabilis usus invaluit, ut ad hoc Sacramentum nemo admitatur, qui septimum ad minus annum ætatis completum, & rationis usum non habuerit; potest tamen ob rationabilem causam illa ætas laudabiliter præveniri, puta si puer sit morti proximus, vel credatur postea aut omnino non, aut nonnisi difficillimè habiturus occasionem Sacramentum Confirmationis suscipiendi, *ibid. §. 4. n. 108.* Gratia propria Confirmationis est gratia roboris ac virtutis ad fidem fortiter propugnandam, & superandas, quæ adversus eam insurgunt tentationes, *ibid. c. 3. §. 1. n. 111. Solv. ob. ibid. n. 112. & seq.* Sacramentum Confirmationis imprimit characterem, proinde iterari nequit, *ibid. §. 2. n. 116. & seq. Solv. ob. ibid. n. 120.* collatum ab Hæreticis juxta ritum à Christo institutum imprimit characterem, nec proinde iterari potest aut debet, *ibid. §. 3. n. 112. Solv. ob. ibid. n. 123. & seq.* Ad Sacramentum Confirmationis fructuosè percipiendum quædam dispositiones ex parte corporis requiruntur, & quædam ex parte animæ: ex parte corporis imo. jejuniū naturale, nisi propter distantiam locorum vel numerum ungendorum cæremonia longius protrahatur; ado. ut Confirmandi frontem apertam & nitidam habeant, ut quisque eorum faciliam linteam habeat, qua frons sacro Chrismate illita contegatur; 3tio. ut vestitu simplicis ac modestæ Christianæ consentaneo ad hoc Sacramentum accedant, viri ense, si quem gerant, deposito, non incompòsitis crinibus, (h) 3

front-

frontemque obreagentibus, feminae verò absque fūco, aut nimis exquisito capitis corporisve ornatu, *ibid.* §. 4. n. 128. Ex parte animæ requiritur imo, ut prima saltem fidei rudimenta teneant Confirmandi, nec ullus admittatur, qui præcipua Religionis mysteria, Symbolum Apostolorum, mandata Dei & Ecclesiæ, Orationem Dominicam, qui & salutationem Angelicam edoctus non sit, ac ea, quæ susceptionem hujus Sacramenti debitam spectant, probè fatis non intellexerit; 2do. ut Sacramentaliter confiteantur, si gravium peccatorum sibi consci sint; 3tio. ut bonis operibus ac pietatis officiis, præsertim oratione, ad recipiendum Spiritum sanctum se se disponant confirmandi; 4to. ut devotionis ferventioris affectus in se excellent, eo maximè instanti, quo confirmantur; promissa in Baptismo renovent, actus Fidei, Spei, & Charitatis eliciant, &c. *ibid.* n. 129. Duobus modis considerari potest Confirmationis necessitas, nimirum vel per ordinem ad effectus, quos producit; vel per ordinem ad Fideles, qui ejus præcepto adstringuntur, *ibid.* c. 4. n. 130. Confirmatio ita necessaria est ad gratiam in Fide roborantem consequendam, ut suppleri non possit per unctionem verticis in Baptismo usurpatam unctione Chrismatis in Confirmatione &c. *ibid.* §. 1. n. 132. & 237. Solv. ob. *ibid.* 134. & seq. Sacramentum Confirmationis non est necessarium necessitate mediæ, *ibid.* §. 2. n. 136. est tamen saltem jure Ecclesiastico necessarium iis omnibus, qui in Clerum assumuntur, *ibid.* n. 137. Omnibus adultis Confirmatio præcipitur tum jure divino, graviter obligante, *ibid.* n. 138. & 139. præceptum divinum suscipiendi Sacramentum Confirmationis maximè obligat vel tempore persecutionis con-

tra fidem, vel quando instant graves circa Religionem tentationes, vel in præsentî periculo mortis; obligat etiam in articulo mortis; in quo quilibet tenetur, quantum potest, ad perfectionem Christianam aspirare, *ibid.* n. 140. Præceptum Ecclesiasticum percipiendi hoc Sacramentum obligat, cum baptizatus pervenit ad annos discretionis, & eo præsertim tempore, quo præsens est Episcopus & paratus ad illud administrandum, nullamque legitimam causam habet baptizatus illius perceptionem differendi, *ibid.* n. 141. Undè imo. peccant, qui Sacramentum istud percipere negligunt, multò magis qui contemnunt; 2do. magna proinde est parentum obligatio, ut filios Confirmationis suscipiendæ idoneos, dum occasio se offert, ad confirmandum fiant; 3tio. graviter peccant Episcopi, qui rarò suas Dioceses invisunt, *ibid.* n. 142.

Varie sunt caeremoniæ, quæ in hujus Sacramenti administratione adhibentur, quasque Apostolos magna ex parte tradidisse non sine ratione creditur: imo. Confirmandi à patrinis offeruntur Episcopo, qui patrini baptizati & confirmati jam sint, atque ad minimum decimum quartum ætatis annum attigerint; excluduntur parentes illius, qui confirmandus est propter cognationem spiritualem, quam aliqui contraherent parentes (contrahitur quippe eadem cognatio à patrinis in Confirmatione, quæ in Baptismo à susceptoribus) ne ergo cognatio hæc, quæ est impedimentum dirimens Matrimonium, à pluribus contrahatur, vel nulli adhibeantur patrini, vel unus sit patrinus masculo sine matrina, unaque sine patrino feminae matrina. S. Carolus jubet, ut nec feminis mares, nec contra maribus feminae, neque senioribus adolescentes compadres in Confirmationis

tionis Sacramento adhibeantur, nisi aliter necessitas possulet, *ibid.* §. 3. n. 143. 2do. Quondam vestibus albis induiebantur confirmandi antequam offerrentur Episcopo; modò autem, ubi Confirmationem à Baptismo separandi mos invaluit, non alix, quam mundæ ac modelæ vestes requiruntur, *ibid.* n. 144. 3tio. Episcopus extensis versùs confirmandos manibus invocat Spiritum sanctum ad robur; tùm Neopuytorum frontem chrismate benedictio ac consecratio in crucis figuram inungit, dicendo, *signo te &c. ibid.* n. 145. 4to. Episcopus confirmando aliud nomen imponit &c. *ibid.* n. 146. 5to. post frontis unctionem Confirmato levem maxillæ alapam infligit dicendo, *pax tecum*, & cur hoc, *ibid.* n. 147. 6to. frons Confirmati vittâ lineâ seu fasciâ circumligatur, tùm ne Chrisma faciliè diffluat, tùm ut significetur acceptam gratiam diligenter esse conservandam, *ibid.* n. 148. Quantum ad tempus conferendæ Confirmationis, antiquitus iisdem temporibus conferebatur, quibus solemne Baptisma; postea propter Fidelium multitudinem usus invaluit, ut quavis die conferretur, *ibid.* n. 149. Quod locum, in quo Confirmatio celebratur, idem fuit qui à Baptismi, primò quolibet in loco, postea verò in Templis tùm Cathedralis, tùm aliarum Ecclesiarum, *ibid.* n. 150. Hunc inter Confirmandum Majores nostri ordinem servabant, ut mares primùm, deinde fœminæ confirmarentur, &c. *ibid.* n. 151.

Confusio (vid. *Commixtio*)

Congius, *Cbus*, sive *Cboa*, genus mensuræ liquidorum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 143.*

Consanguinitas (vid. *Cognatio*, *Matrimonium*)

Conscientia à S. Bernardo vocatur *cordis scientia*, & à S. Antonino *concludens scientia*; describi solet *judicium actuale practice practicum dilians, quid in particulari sciendum sit aut omitendum, quidve fieri aut omitti debuisset*, *Tom. 3. Tract. 1. c. 4. §. 1. n. 199. & 200.* Conscientia prout à Synteresi, quæ est interna actuum humanorum regula remota & primaria, distinguitur, est secundaria, immediata, & proxima actuum humanorum regula, quæ legem applicat in particulari; est etiam errori obnoxia; quia fieri potest, ut bona principia malè applicet, aut ad legem non satis attendat, *ibid.* n. 201. Ratione sui, seu iudicii, quod fertur, dividitur in *præcipientem*, quæ dicat aliquid esse de præcepto; *considentem*, quæ ostendit aliquid esse de consilio; & *permittentem*, quæ aperit aliquid merè permiffum esse & nec præcipi nec prohiberi, *ibid.* n. 202. Ratione objecti dividitur in *veram*, quæ etiam *bona & recta* dicitur, estque ea, quæ dicat licitum esse vel illicitum, quod re vera licitum est aut illicitum; & *malam*, quæ *falsa & erronea* nuncupatur, estque ea, quæ dicat licitum esse, quod lex prohibet, aut illicitum, quod omni lege permittitur; & hæc est erronea vel *vincibiliter*, seu ex errore, qui expelli potuit & debuit; vel *invincibiliter*, seu ex errore, qui expelli non potuit, *ibid.* n. 203. Ratione principii seu assensus dividitur 1mo. in *certam*, quæ ab aliis *tuta* dicitur, qua quis prudenter & sine formidine saltem rationabili judicat hic & nunc aliquid bonum esse vel malum; & *incertam*, quæ ab aliis *non tuta & dubia* nuncupatur, qua quis ita judicat aliquid esse licitum, ut simul judicet illud posse esse illicitum; si pares & æqualis ponderis pro utroque adfuit

adfinē rationes contrariæ, quibus mens velut in æquilibrio continetur, dicitur *dubia positivè*; & si verò nulla occurrat ei assentiendi vel dissentendi ratio, & tunc dicitur *dubia negativè*, melius tamen diceretur *nesciens* vel *ignorans*: adeo in *probabilem*, quæ gravi quidem sed fallibili motivo nititur; & *improbabilem*, quæ vel nullis, vel levissimis rationibus innititur: 3tio. in *scrupulosam*, quæ est iudicium seu potius apprehensio de malitia operis levissimis & interdum ridiculis innixa fundamentis & rationibus; & *latam*, qua mens exiguis & cupiditati faventibus fulta rationibus licitum esse putat, quod malum esse deprehendi facile potest; aut si pro levi peccato habet id, quod duriores gehennæ flammæ meretur: utraque hæc conscientiz species ad *erroneam* reduci potest, sicut & conscientia *Pharisaica*, quæ magna parvi & parva magni facit, & *cauteriata*, quæ propter longam in malo consuetudinem ita obduruit, ut vulnus suum non sentiat, *ibid.* n. 204. Qui ex conscientia *erronea* agit, si error sit invincibilis, non peccat; imò peccat, si contra eam agat; qui conscientiam habet vincibiliter erroneam, peccat si contra eam agat, si non, teneturque antequam agat errorem suum deponere, *ibid.* §. 2. n. 205. peccatum contra conscientiam invincibiliter erroneam est mortale, si conscientia dicet ipsum esse mortale; veniale verò, si conscientia illud nonnisi veniale esse dicat; si interim actio sit bona in se aut mala, si mala graviter vel leviter. Peccatum contra conscientiam vincibiliter erroneam tale est, qualis apprehenditur materia, circa quam verlatur, ita ut si materia tanquam gravis apprehendatur, grave sit peccatum; si ut levis, leve, modò id, quod apprehenditur ut le-

ve, re ipsa grave non sit. Si conscientia erronea dicet quidem aliquid esse malum, sed non determinet sitne mortaliter malum, an venialiter duntaxat, is, qui contra talem conscientiam agit, peccat mortaliter: ceterum qui contra conscientiam erroneam peccat, non incurrat censuras & poenas, quas incurrit, qui contra conscientiam rectam agit, *ibid.* n. 206. Ubi quis erroneam conscientiam laborat, aliæ sunt obligationes ex parte ipsius, aliæ ex parte Confessarii, *ibid.* n. 207. & 208. talis aliquando moneri debet, aliquando non, *ibid.* n. 209. Conscientiæ subditi, si recta sit, maior est obligatio, quam cuiuscumque præcepti Superioris sui; si verò sit dubia, tunc eidem obedire tenetur, supposito, quòd talis Superior sit vir doctus, discretus, & prudens, nec mandatum ejus nitatur momentis infirmis, impleque subditus dubium deponere valeat, &c. *ibid.* n. 211. Quòd si conscientia subditi sit erronea invincibiliter, sequi debet dictamen conscientiæ, & præceptum Superioris relinquere, *ibid.* n. 212. Sive quis agat contra conscientiam erroneam, si ve juxta eam operetur, neutrum peccatum simpliciter est altero gravius, sed pro diversitate materiæ unum aliquando gravius est, aliquando alterum. Ad conscientiam erroneam reduci ea, quæ *perplexa* nuncupatur, estque iudicium practicum dictans esse peccatum, quamcumque partem agens amplectatur; quod iudicium, cùm sit erroneum, deponi debet; quòd si deponi nequeat, culpa vitabitur eligendo minus malum; at eligendo quod majus malum apparet, peccabitur secundum quantitatem excessus apprehensi; si utraque pars appareat æqualiter mala, non peccabitur alterutrum eligendo, *ibid.* n. 213. Conscientia *dubia* improprie vocatur conscientia.

scientia; quia ad conscientiam verè talem requiritur iudicium, mens dubitans verò non iudicat, sed potius iudicium suspenderit; *dubium* enim est suspensio iudicii seu assensus & dissensus, *ibid. §. 3. n. 214.* qui dubitat, seu qui habet conscientiam sive negativè sive positivè dubiam, an actio sua licita sit vel illicita, peccat peccato ejusdem speciei & gravitatis de quo dubitat, si manente dubio operetur, *ibid. n. 217.* Solv. ob. *ibid. n. 220.* Qui conscientiam habet negativè dubiam, an actio hùc & nunc licita sit, si, omnibus, ut decet, ponderatis, nullam probabilem detegat auctoritatem, qua actionem hanc illicitam esse constat, potest dubium suum tanquam malè fundatum deponere, & actionem hanc exequi, *ibid. n. 218.* Qui de honestate actus positivè dubitat, ob æqualem vel penè æqualem momentorum vim, tenetur partem eligere tutiorem, & ab agendo abstinere, *ibid. n. 219.* Solv. ob. *ibid. n. 221. & seq.* Conscientia probabilis & improbabilis &c. (Vid. *Opinio*) Conscientia *scrupulosa* à scrupulo sic dicta, eò quòd, instar scrupuli seu lapilli calceis inclusi pedemque vexantis & lædenti, animo insidens eam divexet, disrutiet & agitet: superius eam definivimus, quòd sit iudicium seu potius apprehensio de malitia operis levissimis & interdum ridiculis innixa fundamentis & rationibus: Scrupulosi ergo sunt illi, qui ex motivo parvi vel nullius momenti iudicant aliquid prohibitum esse, quod vel præceptum non est nec prohibitum, *ibid. §. 5. n. 264.* Scrupulorum causæ aliæ sunt ab intrinseco, aliæ ab extrinseco, *ibid. n. 265.* Signa, quibus quis possit se scrupulosum iudicare, *ibid. n. 266.* variegatæ regulæ & remedia pro scrupulosis, *ibid. n. 267. & seq.* Conscientia lata est ea, quæ mens exiguis

P. Cartier Theol. Tom. IV.

& cupiditati faventibus rationculis fulta licitum esse putat, quod malum esse deprehendi facile potest; aut pro levi peccato habet id, quod duriores gehennæ flammæ meretur, *ibid. §. 6. n. 273.* Quicumque operatur ex conscientia lata peccat, *ibid. n. 274. & seq.* Quomodo discerni possit, quinam sint latæ ac spatiose conscientie homines, *ibid. n. 277.* Conscientia bona seu vera & recta est ea, quæ dicit esse licitum vel illicitum id, quod re vera licitum est aut illicitum: è contrà mala & erronea est ea, quæ dicit esse licitum id, quod re vera illicitum est, & esse illicitum id, quod re vera permixtum est. Conscientia bona strictè & propriè sumpta est actus, quo intellectus prudenter & firmiter seu absque dubio & formidine falsitatis, saltem rationabili, iudicat aliquid hùc & nunc esse licitum vel illicitum, atque illud, si licitum est, facit, omittit verò, si illicitum, *ibid. §. 7. n. 278.* Motiva, quæ nos ad bonam conscientiam comparandam, malam verò eliminandam efficaciter perducere valent, *ibid. n. 279. & seq.* Remedia & rationes, quibus bonam conscientiam nobis conciliare, malam verò fugere possimus, *ibid. n. 285.*

Consentens. (Vid. *Cooperatorius ad damnum*)

Conservatio est continuata rei productio, seu continuus influxus in effectum. Creatura semper indiget Dei influxu, ut conservetur, Tom. 2. Tract. 2. proem. n. 1.

Consilium dici potest *Ordinatio rationis ad bonum alterius sine ulla obligatione.* Differt à præcepto, quòd præceptum necessitatem imponat, consilium verò det optionem. Tom. 3. Tract. 2. part. 1. c. 3. Sect. 2. §. 5. n. 100.

(i)

Daa-

Dantur in Lege Evangelica consilia, &c. *ibid.* n. 161. (vid. *Lex*)

Consubstantiatio (vid. *Eucharistia*)

Consuetudo est Jus moribus utentium introductum ubi Lex ipsa deficit, vel cum ejus sensus dubius est, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sess. 5. §. 5. n. 260.* Dividitur in *generalem* & *particularem*: illa est totius Reipublicæ sive Civilis sive Ecclesiasticæ; ista verò est particularis Reipublicæ sive Civilis sive Ecclesiasticæ. Consuetudo generalis totius Ecclesiæ, cujus origo non reperitur, ad ipsorum Apostolorum, aut plenariorum Conciliorum institutionem refundi debet; particularis, seu quæ est loci alicujus, aut Ecclesiæ cujusdam, si nihil contineat, quod fidei aut moribus repugnet, observanda est ab illis, qui in eo loco, aut in ea Ecclesia morantur, aut qui peregrini ad eum locum aut ad eam Ecclesiam accedunt, *ibid.* n. 261. Consuetudo in multis vim habet Legis, *ibid.* n. 262. ad hoc autem requiritur imò, ut sit honesta & utilis bono communi; 2do. ut inducatur à perfecta Communitate, id est, majore saltem illius parte per actus voluntarios & publicos; 3tio. ut actus, ex quibus ipsa oritur, fiant cum animo inducendæ obligationis; si ita Doctores communiter sentiant; si consuetudo sit rei gravis & difficilis, tamenque diu ac constanter & communiter servetur à majore parte Communitatis; si viri prudentes & timorati malè sentiant de illis, qui non servant consuetudinem, aut populus inde scandalizetur; si Prælati vel Magistratus puniant, vel graviter reprehendant eos, qui non servant consuetudinem; 4to. ut addit Principis consensus vel *personalis*, id est, vel per se immediatè consentiat, vel det licentiam, ut inducatur consuetudo

obligans, vel approbando consuetudinem expressè vel tacite; vel *legalis*, id est, ut ipse vel prædecessores ejus tulerint aut receperint Legem, qua approbantur consuetudines rationabiles & legitime præscriptæ, aut saltem usu receptas non improbârent, *ibid.* n. 263. Consuetudo legitime præscripta, eò quod vim Legis habeat, Legem antea latam eidem contrariam abrogat, & efficit, ut in desuetudinem abeat, ac proinde vim suam amittat, nec amplius obliget. Verum ut nova consuetudo aut ex parte aut ex toto vim Legis tollat, oportet imò, ut non sit contra jus naturale aut divinum positivum; 2do. ut cum Legislator, cum il, quibus ex officio incumbit, ut Leges observari curent, ei non contradixerint, aut si aliquando contradixerint, postea contradicere desierint toto eo tempore ad legitimam præscriptionem requisito; undè cum in jure civili præscriptio locum non habeat ante decem annos, & in jure Ecclesiastico ante quadraginta, ita nec consuetudo ante illud tempus antiquiorem legem abrogare non potest, *ibid.* n. 265.

Consensus. (Vid. *Cooperatores ad divinum*)

Contemptus, Duplex dari potest rei alicujus, puta legis humanæ, contemptus, formalis nempe & virtualis seu interpretativus; Lex v. g. contemnitur formaliter, cum aliquid exterius fit vel omittitur contra illam ex intentione directâ & expressâ, ut ostendatur contemni, aut etiam ut ab aliis contemnatur: contemnitur virtualiter & interpretativè, cum affectivè minoris fit, quam debet, seu cum subdicius minus, quam par est, ad illam afficitur: undè semper contemnitur virtualiter & interpretativè, quo-

quodcumque violatur; quia quodcumque subditus transgreditur legem, minus, quam par est, ad illam afficitur, & ita affectivè minoris, quam par est, illam facit, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sess. 4. §. 2. n. 118.*

Contentia est altercatio verborum, quibus inordinatè quis alteri contradicit. Ex genere suo est peccatum mortale sicut alia, quæ sunt contra Charitatem. Semper est mortalis imo, si seriò impugnetur veritas ad fidem, bonos mores, pietatem, justitiam, vel grave bonum proximi spectans; adeo, si fiat cum periculo scandali, vel cum gravibus maledictis, convitiis, contumeliis, &c. Est autem solum venialis, si solum convitiis & scandalò, si materia sit levis, vel inordinatio sit solum in modo, v. g. si solum fiat cum nimia acrimonia, clamoribus, aut ex solo studio vincendi adversarium, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 363.*

Contractus sic dicitur, quia duorum vel plurium voluntates in unum trahit. Duplitter sumitur, *latè* videlicet, & *strictè*: priori modò sumtus idem est ac *positum*, quod definitur *duorum, pluriumve in idem placitum consensus*; *strictè* sumtus est actus externus inter duos vel plures ex mutuo eorum consensu utrò citroque obligationem pariens, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sess. 1. §. 1. n. 193.* Dividitur imo, in *formalem* seu *expressum*, quo duo vel plures expressè conveniunt de eadem re; & *virtualem*, quando tacitè & implicite de aliquo convenitur. 2do, in *nominatum*, qui nomen proprium habet, ut *emptio*, *locatio*, &c. & *innominatum*, qui proprium nomen non habet, sed genericum duntaxat contractus aut pa-

ci; hujus sunt quatuor species, scilicet *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*. 3tio, in *gratuitum* seu *lucrativum*, in quod aliquid accipitur & nihil rependitur, ut *donatio*, &c. & *oneratum*, in quo utrimque aliquid datur & accipitur, ut *emptio*, &c. 4to, in *contractum bonæ fidei*, in quo servari debet non solum id, de quo conventum est, sed etiam id, quod æquum & bonum Judici videtur, quamvis non sit expressum in contractu, quia tamen censetur secundum bonam fidem eidem inesse, ut *emptio*, &c. & *stricti juris*, qui strictam verborum interpretationem postulant, ita ut obligatio secundum verba, & non ultrà extendatur, ut *Emphyteusis*, &c. 5to, in *nudum*, qui est mera conventio carens firmamento, quo pariat actionem in foro externo; talis est omnis contractus innominatus, antequam sit ex altera parte completus, nisi accedat formula stipulationis vel juramentum; & *vestitum*, qui est conventio innixa aliquo firmamento, vi cuius pariat actionem civilem, qualia sunt scriptura, testes, juramentum. 6to, in eum, qui rei seu traditione perficitur, ut *mutuum*, & in eum, qui solo consensu perficitur, ut *emptio*, &c. 7mo, in *parum*, cui nullum adjicitur accidens, nulla condicio; & *non parum*, cui additur aliquid accedens; & hic est quintuplex; *Ad diem*, cui præfigitur dies; *Ad conditionem*, cui additur conditio; *Ad modum*, cui modus adjicitur; *Ad causam*, cum sit ob aliquam causam; *Ad demonstrationem*, cui apponitur signum ad rem vel personam ostendendam, *ibid. n. 194.* Omnes & soli rationis usu præditi, qui liberam habent bonorum administrationem seu legitimam facultatem disponendi de illis, validè contrahere possunt, *ibid. §. 2. n. 195.* Undè

(i) a

valide

valide contrahere non possunt infantes, qui videlicet septimum ætatis annum nondum compleverunt; amenes, furiosi, ebrii, prodigi curatorem habentes, uxor circa bona familie & dotis suæ fructus præsentem marito & valente bona illa administrare, *ibid.* n. 197. Filius familias, qui puer est aut pubertati proximus, potest contrahere & se obligare tum naturaliter tum civiliter, modo contractus non sit in præjudicium patris, vel alterius: idem dicendum de minore & pupillo pubertati proximo; quod si tamen læsus fuerit, uti poterit beneficio restitutionis in integrum, *ibid.* n. 198. Filius familias impubes nec pubertati proximus non obligatur ex contractu etiam circa bona castrensia, etsi accedat patris consensus: obligaretur tamen pupillus, si cum tutoris consensu contraxisset; quia recursum habet in tutorem, si male auctoritatem & consensum præstet; at verò filius familias patrem non habet obligatum, *ibid.* n. 199. Pupilli, infantes, vel infantie proximi saltem in suum commodum contrahere possunt, sicut & pupilli pubertati proximi, *ibid.* n. 200. Minores & pupilli pubertati proximi sine auctoritate tutoris valide contrahunt cum Majore in suum commodum, non verò in suum incommodum, *ibid.* n. 201. Res immobiles aut etiam mobiles, quæ servando servari possunt à pupillis & minoribus, etiam cum tutoris auctoritate, alienari non possunt, nisi accedat Judicis licentia, & probatio causæ exigentis, ut hæc alienatio fiat; secus de mobilibus, quæ servando per triennium sana & salva servari & custodiri non possunt, hæc enim valide ab ipsis, cum auctoritate tutoris tamen, alienari possunt, *ibid.* n. 202. Pupillus vel minor pecuniam, quam sine consensu

tutoris vel curatoris mutuum accepit, tenetur solvere, si eam in usus necessarios vel utiles impenderit; secus si eam in usus inutiles consumpserit: excipe si mutuum bona fide putaverit pupillum vel minorem eam pecuniam impendere velle in suam utilitatem, *ibid.* n. 203. Materiam contractus sunt omnia bona, quorum quis dominium habet & administrationem, atque sub commercium cadunt, *ibid.* §. 3. n. 204. Causa formalis seu forma contractus consistit in consensu & in verbis eum exprimentibus, *ibid.* Contractus imo. debet esse verus seu internus ac mutuus; adeo. debet aliquo signo externo, id est, vel nutu, vel verbis vel Scripturæ exprimi; 3tio. debet esse liber & plene deliberatus; qui ergo contrahit fidei peccat contra justitiam mortaliter, utpote in re gravi, & reus est mendacii perniciosi, & quamvis non obligetur directe & immediate vi contractus fidei, qui nullus est, tamen tenetur in conscientia ratione injuriæ alteri factæ damnum impedire, quod inde alteri posset oriri, & illatum rescindere; imò tenetur tollere ipsam deceptionem & verè contrahere, contractumque ut verum implere, nisi excuset alia justa causa, quo casu semper damnum ex deceptione ortum rescindere debet, *ibid.* n. 212 & 213. Dolus vel error circa accidens seu qualitatem, nec dans causam contractui non irritat contractum, *ibid.* n. 214. Et 215. Quoties error vel dolus circa qualitatem dans causam contractui provenit à parte contrahente, contractus, etsi validus sit, potest tamen rescindi pro voluntate decepti, si sit solubilis; secus si talis error vel dolus aliunde, & ipsa parte contrahente inscia proveniat: excipitur promissio gratuita, & liberalis donatio; nam possunt revocari pro arbitrio decepti,

si error vel dolus circa notabilem quantitatem causam dederit, quamvis non proveniat à promissario vel donatario: excipiuntur etiam sponsalia, utpotè in quibus major requiritur libertas, *ibid.* n. 216. Metus sive absolutus sive respectivè gravis etiam injustè incussus ad extorquendum consensum non irritat contractum, adeoque contractus ex tali metu initus validus est, saltem jure naturali; enimverò, ob Legum civilium hoc in puncto varietatem, certò dignosci non potest, an hujusmodi contractus jure etiam positivo validus sit: excipiuntur tamen sequentes contractus, qui si ex metu gravi & injusto fiant, ipso jure sunt irriti, scilicet Matrimonium, Professio Religiosa, Contractus dotis promissæ vel solutæ, Promissio vel Traditio rerum ad Ecclesiam pertinentium, Auctoritas seu consensus Tutoris per metum extortus, Jurisdictio metu extorta seu prorogata, *ibid.* n. 217. Contractus factus ex metu quocumque gravi injustè incusso ad extorquendum consensum, ad arbitrium illius, qui talem metum passus est, rescindi potest, *ibid.* n. 218. 220. 221. & 222. Secus si ex metu levi injusto, nisi is verè dederit causam contractui, tunc enim, non quidem in foro externo, sed in foro interno & conscientie rescindi potest contractus pro voluntate ejus, qui metum passus est, *ibid.* n. 219. Omnis contractus seu pactum validum, etiam nudum, parit obligationem in conscientia, licet in foro externo non tribuat actionem, nisi juramento confirmatum esse perhibeatur, *ibid.* s. 4. n. 226. & seq. Contractus defectu solemnitatis à jure requisitæ & imperatæ jure positivo invalidus non obligat in conscientia, atque in utroque foro nullus est:

solemnitates verò sunt quidam ritus seu conditiones, quæ secundum leges in contractibus adhiberi solent, v. g. certus testium numerus, &c. *ibid.* n. 229. Non omnis contractus factus contra legem est invalidus: sic valet venditio rei jam alteri venditæ, sed nondum traditæ, quamvis sit illicita, *ibid.* n. 230. Contractus vi, metu injusto, vel dolo extortus, vel injuriam continens ab eo, cui juratur, illaram, non firmatur juramento ita, ut rescindi non possit: neque contractus jure naturali invalidus juramento firmatur; ut & contractus solo jure positivo irritus, si irritatio facta sit immediatè & principaliter propter bonum commune, non firmatur juramento, *ibid.* n. 231. & seq. Contractus sub conditione non parit obligationem ante conditionis impletionem, si conditio illa sit honesta, possibilis, de futuro contingenti, & in ipsomet contractu adjecta: excipitur contractus Matrimonii, in quo si conditiones appositæ turpes sint vel impossibiles, pro non adjectis habentur; excipiuntur etiam ultimæ voluntates, in quibus appositæ turpes vel impossibiles conditiones similiter pro non adjectis habentur, *ibid.* n. 236. & seq. Contractus sub modo statim obligat, nec irritus est, etiam si modus non impleatur, nisi contrahens aliter expresserit, quia modus est alii, quid consequens contractum, supponitque donantis actu & de facto jam dedisse, adeoque perfectam dispositionem dumtaxat consequitur, non verò illam suspendit, *ibid.* n. 239. Contractus seu dispositio facta ad causam nulla est, si causa finalis non subsistat; ac valet si sola causa impulsiva deficiat: Donatio tamen certis aliquando causis fit, quæ non impediunt, quominus ea valida sit & absoluta, *ibid.* n. 240. Error seu falsitas in demonstratione,

si sit circa substantiam aut personam, vitiat contractum, secus si non sit nisi circa accidentia, *ibid.* n. 241. Regula ad discernendum an taxatè, an demonstrativè apponatur demonstratio, *ibid.* n. 242. (vid. *Societas*) Quasi-contractus sunt alienorum negotiorum gestio, tutela, cura, officium Judicis, Advocati, Medici, &c. *ibid.* Append. ad *Tract.* 5. part. 1. c. 2. n. 451.

Contritio est materia proxima & pars essentialis Sacramenti poenitentiae, *Tom.* 4. *Tract.* 5. c. 1. §. 1. n. 56. & 57. Dupliciter spectari potest, generatim scilicet, & speciatim; est enim genus quoddam, cujus species sunt contritio perfecta, & imperfecta, quæ alio nomine attritio nuncupatur, *ibid.* c. 2. n. 69. Contritionis nomen est merè Ecclesiasticum, quippè quod profanis Scriptoris Latinis planè inauditum est: oritur à verbo *Contero*, quod durè alicujus corporis comminationem in varias partes significat: itaque per metaphoram cor peccatoris, cùm divinæ gratiæ motibus obstitit, durum in Scripturis appellatur; prout verò dolens eosdem motus admittit, ac iis obtemperat, contritum nuncupatur, *ibid.* §. 1. n. 70. Contritio autem sensu Ecclesiastico definitur *animi dolor ac detestatio de peccato commissi cum proposito non peccandi de cætero*, & votò præstandi omnia, quæ requiruntur ad ritè percipiendum Sacramentum poenitentiae, *ibid.* n. 71. & sig. propositum istud non peccandi de cætero videtur debere esse non modò virtuale & implicitum, quod scilicet in ipsa peccati detestatione semper inclusum est, sed formale & explicitum ac expressum, *ibid.* n. 76. Veram contritionem à falsa secernere Christiani hominis maxime interest: igitur vera contritio

1mo. debet esse libera, & non extorta, seu per vim extorta, prout erroneè putavit Lutherus, *ibid.* §. 2. n. 78. 2do. debet esse supernaturalis tum ex parte principii, scilicet gratiæ, tum ex parte motivi & finis; unde nulla est contritio, aut saltem planè insufficientis ad salutem, quæ motivò purè naturali nititur: porro motivum contritionis ac poenitentiae sedulò distingui debet ab occasione, quæ quis ad poenitentiam excitatur, *ibid.* n. 79. 3tio. debet esse vera & sincera, non falsa, non fucata, non in sola mentis vel imaginationis superficie, non in verborum inanì strepitu vel fictis lacrymis, sed in intima voluntate ab omni peccati affectu aliena, *ibid.* n. 80. 4to. debet esse universalis respectu peccatorum mortalium, ita, ut dolor se extendat ad omnia mortalia admissa, & adsit propositum omnia omnino mortalia in posterum vitandi; non tamen requiritur explicita doloris extensio ad omnia & singula peccata mortalia distinctè recogitata, sed sufficit ejusdem actus doloris implicita ad omnia peccata mortalia generaliter & in confuso apprehensa sub motivo generali & omnibus peccatis communi, *ibid.* n. 81. 5to. debet esse efficax & absoluta, ita, ut excludat omnem affectum ad quodvis peccatum mortale, *ibid.* n. 82. 6to. debet esse magna, & quidem adeò, ut sit appetitivus, seu, ut alii volunt, *extensivus* summa, ita, ut homo oderit ac detestetur peccatum supra omnia alia mala, sitque paratus omni bono cætere; & quodvis malum pati potius, quàm peccare mortaliter, *ibid.* n. 83. 7mo. denique debet esse vehemens, id est, quantum humana permittit fragilitas, intensa, *ibid.* n. 84. proindò sedulò explorare debet Confessorius, an vera sit poenitentis contritio, prius-

priusquam absolutionis beneficium ipsi impendat, *ibid.* n. 85. Contritio generatim sumpta, & prout abstrahit à perfecta vel imperfecta peccatori ad obtinendam peccatorum mortalium remissionem est planè necessaria, & quidem absolutè, seu necessitate medii, *ibid.* s. 3. n. 86. Contritio vel poenitentia aliqua seu displicentia ac retractatio formalis, vel saltem virtualis necessaria est iusto ad remissionem peccatorum venialium, *ibid.* n. 87. probabilius est contritionis præceptum non statim obligare post peccatum commissum, nec quoties peccatum memorie occurrit, *ibid.* n. 88. & seq. optima tamen est eorum praxis, qui peccatum statim, ac commissum fuit, detestantur. Præceptum contritionis obligat in quolibet articulo necessitatis; ut in articulo mortis; cum quis tenetur administrare vel suscipere Sacramentum aliquod, vel quencumque alium actum exercere, qui in homine præviam gratiam requirit; item cum ex defectu contritionis aut poenitentiae morale periculum est indurationis & impenitentiae. Peccator non debet nimis diu & longo tempore differre poenitentiam seu contritionem, adeo, ut voluntariè & ex proposito eam nimis differendo novum impenitentiae peccatum mortale committat. Probabilius est præceptum contritionis non obligare singulis diebus festis, ut vult Scotus, *ibid.* n. 93. Contritio, ut dictum superius, dividitur in *perfectam* & *imperfectam*, quæ *Attritio* dicitur. Perfecta est animi dolor ac detestatio de peccatis commissis cum proposito non peccandi de cætero ex motivo perfectæ charitatis concepta; nempe quia peccatum est offensæ Dei super omnia dilecti propter se, hoc est, propter infinitam suam amabilitatem & bonitatem absolutam: perfe-

cta igitur contritio continet formaliter actum perfectæ charitatis, quæ scilicet Deus super omnia, & quidem intensè, id est, cum magno fervore diligitur: porro contritio perfecta à Doctoribus communiter dicitur simpliciter *contritio*, quia omnino & perfectè convertit & immutat peccatorem, ductà à duris corporibus analogiâ, quæ, cum perfectè conteruntur, in minutissimas partes dividuntur, sicque omnino immutantur, aliamque induunt speciem, *ibid.* s. 4. n. 94. Contritio imperfecta, aliâ nomine *Attritio* dicta est dolor animi ac detestatio peccati cum proposito non peccandi in posterum ex alio supernaturali honesto motivo quàm charitatis perfectæ; puta ex metu gehennæ & poenarum, vel ex consideratione turpitudinis peccati: vocatur *Attritio*, quia peccatorem non perfectè convertit & immutat seu convertit sine Sacramento poenitentiae, ductâ similiter analogiâ à duris corporibus, quæ dum atteruntur tantum, in majores duntaxat partes dividuntur, & sic imperfectè tantum immutantur, *ibid.* n. 95. Contritio & Attritio, seu contritio perfecta & imperfecta essentialiter & specie differunt, ut quæ habent motivâ specie diversa. Motiva Attritionis ad tria reducuntur; imo, ad turpitudinem peccati, non quidem naturalem, sed quatenus animam coram Deo deturpat, maculat, ornatu gratiæ ac meritis privat, Deo exolam ac inimicam reddit; 2do. ad metum gehennæ, seu etiam purgatorii; 3tio. ad metum poenarum, non prout naturaliter eveniunt, & vel naturali connexionione, vel humana ordinatione ad peccatum consequuntur, ut supplicia, infamia, &c. sed quatenus ad Deum referuntur, nimirum quando tanquam à Deo peccatis offenso iustoque scilicet.

scelerum vindice immissa vel permessa considerantur, *ibid.* n. 96. Per contritionem imperfectam seu attritionem homini peccatori sine Sacramento poenitentiae actu suscepto non confertur iustitia, *ibid.* §. 5. n. 97. Bajus, Janfenius & Estius negant contritionem perfectam iustificare extra usum Sacramenti poenitentiae, nisi in certis casibus, puta Martyrii, vel mortis, si desit copia Confessarii, *ibid.* Quidam ex Recentioribus, quia duplicem distinguunt charitatem, quam Deus super omnia diligitur, unam scilicet incensam, quam solam vocant perfectam; & alteram remissam, quam imperfectam & inchoatam duntaxat appellant, etiam duplicem contritionem, quae concipitur ex amore Dei super omnia propter se dilecti, duplicem distinguunt, unam perfectam, quae concipitur ex amore Dei super omnia propter se intensè dilecti; & alteram imperfectam, quae concipitur propter Deum super omnia propter se remissè dilectum: perfectam dicunt semper iustificare etiam extra Sacramentum; imperfectam verò solum in Sacramento, excepto casu necessitatis. Verum alii hanc charitatis divisionem rejiciunt, atque quemlibet Dei amorem super omnia propter se, sive remissus sit sive intensus, perfectum esse asserunt, modò per remissum amorem ille intelligatur, qui quidem intensus est, sed in gradu remissiori, nec in gradu superiori & intensiori haberi possit, &c. quibus omnino assentiendum est, *ibid.* §. 5. n. 98. Contritio perfecta, quae ex motivo perfectae charitatis concipitur, non tantum in casu necessitatis, sed semper hominem Deo reconciliat, priusquam poenitentiae Sacramentum actu suscipiatur, *ibid.* n. 99. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 104. & seq. Contritio perfecta non est dispositio

necessariò praequisita ad Sacramentum poenitentiae debite percipiendum, *ibid.* §. 6. n. 111. & seq. Attritio, quae ex motivo metus simpliciter servilis seu timoris poenarum gehennae concipitur, bona est & laudabilis, necnon Dei donum, *ibid.* §. 7. n. 115. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 120. & seq. Contritio imperfecta seu attritio aliquem Dei amorem, non quidem perfectum, sed imperfectum includere debet, ut sufficiens dispositio esse possit ad gratiam in Sacramento poenitentiae obtinendam, *ibid.* §. 8. n. 131. & seq. Nihilominus in praxi poenitens adduci debet ad eliciendam contritionem ex charitate perfecta conceptam, *ibid.* n. 137. Solv. ob. *ibid.* n. 138. & seq. In Sacramento poenitentiae contritio necessariò debet elici ex intentione confitendi & absolutionem percipiendi & necessariò etiam elici debet ante absolutionem. In praxi semper requiritur nova contritio, quoties datur nova absolutio: contritio quoque debet moraliter perdurare in se vel in effectu suo, quando datur absolutio, *ibid.* n. 155.

Contumelia est alieni honoris injusta & aperta laesio seu ablatio, Tom. 3. *Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 3.* n. 620. est peccatum ex genere suo mortale, *ibid.* §. 1. n. 622. potest tamen esse veniale tum ob defectum sufficientis advertentiae, tum ob materiae levitatem. Contumelia in se levis potest esse gravis respectu personae, cui infertur, ut si sit Superior, Pater, &c. imò semper est mortalis, quoties fit ex animo graviter dedecorandi vel contristandi proximum, *ibid.* n. 627. (vid. *Detractio*)

Cooperatores seu Cooperantes ad damnum. Hoc nomine veniunt ii, qui jubendo, sua-

suadendo, &c. causa sunt, quòd alius crimen aliquod exequatur: id autem contingere potest novem modis, quorum sex sunt positivi, tres verò negativi his verbis expressi,

Iussio, concilium, consensus, palpo, recur us,

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Scilicet Mandans; consentiens; adulator; receptans; mutus; qui nempè tacet, cum loqui tenetur contradicendo, suadendo, prohibendo, clamando, &c. Non Obstans, qui cum ex officio vel pacto teneatur damnum alterius impedire seu obstruere; non tamen impedit aut obstat; Non Manifestans, qui damnificatorem non manifestat, sive ante damnum illatum sive post, ut reserclatur; Participans, qui illationi damni participat, quod dupliciter fieri potest imò. ratione rei acceptæ, ut cum quis suam in præda & furto partem habet; 2do. ratione actionis damnosæ, cum quis quoquo modo juvat ad actionem injustam, sive aliquid de præda accipiat, sive non, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. c. 1. n. 497. & 498.* Hi omnes & singuli, quia tanquam causa efficax & injusta sunt alieni damni, ad restitutionem tenentur, non tamen eodem semper modo & ratione; imò. Mandans, Consulens, Consentiens, Laudans, vel Receptans &c. tenentur ad restitutionem totius damni, si causa fuerint totius damni, partis verò, si partis solum causa fuerint: Participantes singuli tenentur in solidum, id est, unusquisque eorum, si alii non restituunt, vel quia nolunt, vel quia non possunt, si communi consilio cooperantur ad damnum inferendum, secus si independentes à se mu-

P. Cartier Theol. Tom. IV,

tuò damnum inferant, ita, ut unus alterum non adjuvet, aut moveat & incitet, tunc enim quivis pro sua parte damni illati ad restitutionem tenetur, *ibid. n. 499. & 500.* Causæ negativæ seu non impediens damnum alterius, cum ex iustitia tenentur impedire, ex communi obligantur in defectum aliorum ad restitutionem in solidum, quia sunt causa injusta totius damni post alios, *ibid. n. 501.* Inter obligatos ad restitutionem in solidum hic ordo servandus est, imò. ante omnes in solidum restituere tenetur is, apud quem res aliena extat in se; quòd si res aliena jam non amplius extet in se, tunc adhuc omnes tenentur ejus pretium restituere, etiam ille, qui eam mala fide acquisivit, atque consumsit vel alienavit; si verò bona fide eam acquisitam consumsit vel alienavit, non tenetur restituere, nisi in quantum factus est ex ea ditior, *ibid. n. 502.* 2do. in solidum ante omnes restituere tenetur Mandans seu jubens, item qui fraude induxit, vel vi aut metu coëgit, & cui alter non est ausus contradicere; nec damni executor eis quidquam rependere tenetur, *ibid. n. 504.* Eodem loco tenetur is, qui suo nomine damnum fieri rogavit, *ibid.* Executor post ipsos; quia post ipsos est causa principalis, ceteri verò sunt tantum causæ secundariæ; nisi omnes initò communi consilio damnum inferre statuerint, & unus illud dumtaxat inferat, ut si omnes inimicum impetant & unus illum occidat, omnes æqualiter tenentur, *ibid. n. 505.* In priorè defectum cæteræ causæ positivæ singulæ ad suam partem secundum proportionem suæ cooperationis sine ordine inter se: si tamen executor nomine omnium damnum intulit, omnes simul tenentur primò loco; executor verò secundò loco,

(k)

locò,

tenetur de damno imo. si suffragium dedit antequam essent sufficientia ad id suffragia, non obstante, quòd tamen suffragatus non fuisset, idem damnum ab aliis factum fuisset; 2do. si ignoret esse sufficientem suffragiorum numerum; 3tio. quamvis non dederit suffragium, nisi postquam malum sufficienter jam decretum erat, si tantæ erat auctoritatis, ut priores suffragatores à sua sententia deducere posset, & ad revocanda sua injusta suffragia adducere; 4to. etiam tenebitur, etsi major pars iniquum suffragium irrevocabiliter jam dederit, ita, ut damnum ampliùs impediri nequeat, quamvis injustum suum suffragium posteriori locò tulisset, *ibid.* n. 511. Palpones & adulatores ad restituendum obligantur, si contingat, ut quispiam ex his laudibus vel vituperiis ad inferendum damnum moveatur, neque necesse est, ut directè intendant alterius damnificationem, sed sufficit, ut prævideant, aut prævidere debeant eam ex iniqua hac agendi ratione sequi posse; quòd si adulator hominem laudet de injustitia jam commissa, non tenebitur ad restitutionem, *ibid.* n. 512. Ad restitutionem tenetur Receptans, qui recursum, securitatem, & fiduciam alteri præbet ad damnum inferendum, vel ad non rescarciendum illatum: item caupo vel alius recipiens aliquem consumentem bona aliena: qui verò furem, dum à lictoribus quæritur, solum occultat, ut ejus vitam conservet, non censetur cooperari ei, quamvis fur fortè à periculo elapsus, aliquando damnum sit aliis illaturus, *ibid.* n. 513. Participans si rem furtivam bona fide acceperit, si adhuc extet, restituere tenetur; si non extet, restituere sufficit, in quantum factus est ditior: si verò mala fide, tunc rem vel aliquid æquivalens,

etiam si ditior factus non sit, refundere debet; quòd si quis rem consumat, quam furtivam esse novit, sed in cuius furto nullam partem & societatem habuit, non tenebitur nisi de parte, quam consumsit, non autem de damno, quòd ex furto emergere potuit: Participantes in actione damnosa tenentur ad restituendum ea ratione & modo, quo suprà insinuavimus, sive damnum sine eis nihilominus fuisset illatum, sive non, *ibid.* n. 514. Ex capite causarum negativarum damni illati restituere tenentur Principes, & Magistratus, necnon Belliduces, si non impediunt latrocinia, & injurias subditorum; Judex & Canonicus, qui sine justa causa absumunt, dum prævident aliquid iniquum in consilio & Capitulo esse gerendum; item Custodes agrorum, vinearum, sylvarum, &c. si non impediunt damnum, vel non manifestent damnificatores, ut rescariatur, non modò tenentur totum damnum rescarcire, sed etiam juxta probabiliorum sententiam multas persolvere, quas Domini acciperent ex eorum delationibus. Qui solum ex charitate tenetur impedire damnum alterius, si non impediatur, cum sine magno incommodo potest, peccat quidem contra charitatem, sed non tenetur ad restitutionem; secus si quis positivè conferat ad damnum proximi, *ibid.* n. 515.

Corpus. Corpora mortuorum aliquando resurgent, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. §. 3. n. 112.* Solv. ob. *ibid.* 137. & seq. Atque anima idem numerò corpus, quod in terris habuit, resumet, *ibid.* n. 113. & 114. Homo cum omnibus membris est resurrecturus, *ibid.* n. 115. atque in ea staturæ magnitudine, in eo robore, & in ea totius corporis compositione, quæ convenit perfectissimæ hominis ætati, (k) a qua-

qualis esse solet triginta trium aut triginta quinque annorum, quæ ætas juvenilis censetur similis ei, in qua conditus fuit primus parens Adam: non tamen omnes resurrecturi sunt ejusdem staturæ, licet in eo sexu, in quo conditus fuit, quisque resurrecturus sit, *ibid.* n. 116. Omnes omnino homines morituri sunt, *ibid.* n. 117. & *seq.* Has quatuor dotes habitura sunt Beatorum corpora, claritatem, subtilitatem, agilitatem, impassibilitatem, *ibid.* n. 120. & *seq.* Ut hæresis rejicienda est opinio eorum, qui asserabant, corpus per resurrectionem mutatum iri in spiritum, *ibid.* n. 125. Corpora reproborum erunt incorruptibilia eo incorruptionis genere, quod mortem eorum impediatur; erunt passibilia, *ibid.* n. 126.

Correctio seu *correctio* fraterna est admonitio, qua quis proximum ex charitate conatur revocare à peccato. Quotuplex illa sit, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 243.* Extat illius præceptum, *ibid.* n. 244. & 245. Eo Superiores strictius tenentur quam alii, *ibid.* n. 246. Inferiores possunt corripere Superiores per correptionem, quæ sit actus charitatis, *ibid.* n. 247. Variæ cautiones in fraterna correptione adhibendæ, *ibid.* n. 248. & *seq.* Illius omissio est aliquando peccatum mortale, aliquando veniale, *ibid.* n. 255.

Corus Græcorum, seu *Chomer* Hebræorum, Aridorum mensura omnium maxima, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 133.*

Cotyla, Liquidorum mensuræ genus, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 143.*

Creatio dupliciter sumitur. imo. latius & improprie pro qualibet productione,

quo sensu Sapientia Ecclesiastici 24. v. 14. de se ipsa dicit, *Ab initio & ante sæcula creata sum*, & Apostolus Ephel. 4. v. 24. induit novum hominem, qui secundum Deum creatus est; adeo. strictius & proprie pro productione ex nullo præjacenti subiecto; sic sumpta definitur, *Productio totius entis ex nibilo*, *Tom. 2. Tract. 2. Tract. n. 1.*

Creatura. Fidetenus habemus creaturas generatim dividi in invisibiles seu spirituales, & visibiles seu corporeas: prioris generis sunt Angeli & Anima humana, quibus nonnulli Recentiores Philosophi Animam belluinam adjungunt: secundi generis sunt omnia, quæ corporea sunt & materialia. Unde creaturarum alix sunt merè spirituales, ut Angeli; alix prorsus materiales, ut corpora; alix verò ex spiritu & corpore constantes, ut homo, *Tom. 2. Tract. 2. Tract. n. 2.* Inter creaturas rationales & ad æternitatem destinatas alix sunt in via, ut homines hic in terris degentes, & animæ ex hac vita ereptæ necnon purgatorii poenis detentæ; alix extra viam positæ, ut beati in celo & damnati in inferno, *Tom. 3. Tract. 4. c. 2. n. 83.*

Credens, quomodo in sua fide procedat, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 24 Sect. 2. §. 2. n. 68.*

Credibilitas fidei. Judicium de credibilitate fidei Christianæ, si sumatur secundum substantiam naturale est; at verò secundum executionem est supernaturale. *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 3. §. 2. n. 76.* (vid. *Motiva credibilitatis*)

Creditor. Triplex est creditorum ordo; primus eorum, qui privilegia habent, atque cæteris etiam hypothecam habentibus.

Beneficiis praeferuntur; Secundus eorum, qui hypothecam habent, & creditoribus merè personalibus, seu simpliciter Chyrogaphariis praeire debent; Tertius denique est eorundem Chyrogaphariorum, qui æquali gradu concurrunt, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. c. 4. §. 3. n. 494. (vid. Debitum)*

Crux. Hæreses adversus cultum SS. Crucis, *Tom. 2. Append. ad Tract. 3. §. 1. n. 2.* Crux sive vera, in qua scilicet passus est Dominus, sive picta & sculpta, sive manuum agitatione expressa, est colenda, *ibid. §. 4. n. 45. & seq. Solv. ob. ibid. n. 48. & seq.*

Cultus vulgaris tam apud Hebræos quam Romanos & Græcos, est pes cum dimidio, &c. *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 152.*

Culpa duplex est, una Theologica, quæ est peccatum mortale vel veniale; alia Juridica, quæ est omissio aliqujus diligentiae per ignorantiam, incuriam, aut inadvertentiam, ex qua alicui damnum creatur; nec refert, an hæc culpa seu omissio peccatum sit necne. Culpa Juridica est triplex, lata, levis, & levissima, quibus, ut completa sit gradatio, addunt aliqui latiore & latissimam: culpa latissima est communis diligentiae, quam cæteri adhibere solent, omissio damnosa, ut alter decipiar, & damno afficiatur; talis est militis excubias agens, qui studium dormit, aut dormire se fingit, ut faciliorem hosti accessum præbeat: latior est dolus præsumptus; si, sciens & valens impedire, non tamen impediam, ne hostis urbem ingrediar. Culpa lata est omissio illius diligentiae, quam prudentes ejusdem conditionis homines in hujusmodi re-

bus adhibere solent; talis est negligentia illius, qui librum sibi commodatum foris relinquit supra scamnum. Culpa levis est omissio diligentiae, quam adhibent diligentiores; talis est culpa illius, qui librum relinquit in cubiculo, quod seris non ocluse rat. Culpa levissima est omissio ejus diligentiae, quam prudentissimi & solertissimi in rebus ejusdem naturæ adhibent; qualis est illius, qui cubiculum clausit, sed non probavit manu pulsando, an benè clausum esset, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. c. 2. n. 490.*

Cultura, Satio, Nativitas. Quod ex nostris agris nascitur, ad nos pertinet, sicut & quæ nostris animantibus proveniunt, si tamen ex animantibus nostris feminini sexus proveniant; hinc planta, quam invenimus in solo nostro radices egisse, nostra est, secus si radices non egerit, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 169.*

Cultus est actus sive internus sive externus, quo alicui exhibemus honorem ac reverentiam cum aliqua nostri submissione, *Tom. 3. Tract. 4. Proem. n. 3.* Cultus, quo Sanctos prosequimur, & qui Dulia vocatur, non distinguitur ab ipsa virtute Religionis, *ibid. n. 4. (Vid. Dulia)* Cultus seu adoratio Sanctorum, SS. Crucis, sacrarum Reliquiarum, & sanctorum Imaginum (*Vid. Sancti, Crux, Reliquiae, Imagines, &c.*) Cultus falli Numinis, aut veri Dei, sed vitiosus & superfluus (*vid. Superstitio*)

Cupiditas seu **Concupiscentia** est motus animi ad fruendum se & proximum, ac quolibet corpore non propter Deum, *Tom. 3. Tract. 2. c. 2. §. 2. n. 34. (vid. Concupiscentia)*

Cyatus, vasculi genus in conviviliis ad metiendum & hauriendum adhiberi solitum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 147.*

Cyprianus (Sanctus) quis? ejus opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 39.*

Cyrillus Alexandrinus (Sanctus) quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 65.*

Cyrillus Jerosolymitanus (Sanctus) quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 50.*

D.

Dagon Philistinorum Numen, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 254. in nota.*

Damon juxta suum etymon item est ac sciens. Angeli tanta intelligendi vi præditi sunt, ut *Intelligentia* vel *Damones* id est *Scientes* simpliciter vocentur. Hinc *Eudamonis* id est, *boni Angeli*, & *Cocodamonis*, id est, *mali Angeli* nomina. Attamen in S. Scriptura *Damon* in malam partem accipi solet, *Tom. 2. Tract. 2. c. 1. f. 1. n. 4. (vid. Angelus)*

Damasceus (S. Joannes) quis? ejus scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. f. 2. n. 83.*

Damianus (S. Petrus Damiani) quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. f. 2. n. 84.*

Damnati. An in iis sit fides Theologica, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 4. n. 84. (vid. Fides)* pro iis orare non licet, *ibid. Tract. 4. c. 2. f. 7. n. 91.*

Daniel Propheta. Quis? *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 503. Ejus*

liber quid contineat, necnon ejus chronologia & ordo, *ibid. n. 503.* Est Canonicus & divinus, *ibid. n. 504. & seq. Solv. ob. ibid. n. 508. & seq.*

Debitor (vid. *Restitutio*)

Debitum. Debita alia sunt certa, ut si certò noveris te Titio centum debere aureos; alia incerta, quod dupliciter contingere potest imò Si noveris te centum aureos debere alicui, sed quis ille sit non recorderis; 2do. Si ambigas & dubites, an alicui debeas: alia sunt, quæ in dominium tuum transeunt, ut pecunia à te mutuò accepta; merces à te emptæ: alia, quorum verum & plenum dominium non habes, ut pignus, depositum, commodatum, & à fortiori furtò à te subrepta: alia sunt realia, cum bona debitoris sunt creditori obligata per hypothecam: alia personalia, cum creditor in personam debitoris, non verò immediate in ejus bona habet actionem, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. c. 4. f. 3. n. 525.* Debita seu realia seu personalia vel sunt privilegiata, vel simplicia, quemadmodum creditores alii sunt Hypothecarii, alii Chyrogapharii tantum; vel sunt ex delicto, ut si debeas, quia furatus es; vel ex contractu, ut si debeas, quia mutuò accepisti, &c. Item alia sunt ex titulo gratuito, alia ex oneroso, *ibid. n. 526.* Debita certa prius sunt solvenda quam incerta, *ibid. n. 527.* Debita ex delicto vel titulo oneroso prius solvi debent, quam debita ex titulo gratuito, *ibid. n. 528.* Debita certa, quæ extant. & non transferunt in dominium debitoris prius & ante omnia alia sunt restituenda, *ibid. n. 529.* Debita realia prius sunt solvenda, quam personalia, *ibid. n. 530.* Inter Creditores hypothecarios

rios præferendi sunt, qui sunt priores tempore: tamen nonnulli posteriores hypothecarii prioribus præferuntur, ut imo. qui pecuniam credidit ad emptionem prædiorum, ædificationem ædium, atque jus pignoris in iis pactus est; 2do. qui ad conservationem ædium priori creditori specialis hypothecæ nomine obligatarum pecuniam mutuo dedit; 3tio. qui similiter pecuniam dedit ad conservationem aliarum rerum, v. g. navis, mercium, &c. quique jus pignoris sibi in iis constituit; bona mariti tacite obligata uxori ejusque liberis pro dote, adeò, ut aliis creditoribus, etiam prioribus, habentibus tacitam duntaxat hypothecam (quia habentibus expressam ex communi non anteponiuntur) præferantur; 5to. si ex pecunia pupilli res aliqua comparata sit, in ea tacitam hypothecam pupillus acquirit & juris prælationem; idem dicendum, si ex pecunia Ecclesiæ ab ejus Administratore res aliqua comparata sit: hi enim censentur hypothecarii privilegiati, adeoque ceteros antecedunt, quamvis tempore ipsis sint posteriores, *ibid.* n. 491. Ex debitis personalibus ea prius sunt solvenda, quæ privilegiata dicuntur: talia sunt imo. Privilegium sponsæ de futuro in bonis sponsi ratione dotis traditæ non secus Matrimonio; 2do. Ejus, qui deposuit pecunias apud nummularium non percipiens inde usuras; 3tio. Ejus, qui ad navem extruendam, instruendam, emendam pecuniam credidit, *ibid.* n. 532. Si creditores nec reales sunt, nec privilegiati, singulis pro rata satisfaciendum est, sive priores sint sive non, sive ipsis debeatur ex contractu, sive ex delicto: unde si debitor uni creditorum non privilegiato aut hypothecario, etiamnum priori sponte & non requisitus solve-

ret totum debitum, & aliis creditoribus nihil posset solvere, in fraudem ceterorum ageret, iisque inferret injuriam, ac proinde teneatur de damno alterius creditoris æquale facti ignorantia excusaret, talis creditor autem juxta multos, quibus tamen alii contradicunt, debitum à debitore sponte offerente acceptum aliis restituere non tenetur, nisi per fraudem illud assecutus esset. Quod si unus creditor ante alios exigat debiti solutionem, debitor debet ei illud integrum solvere, *ibid.* n. 533.

Decanus dicitur ille, qui decem viris præest; unde Decania territorium est, in quod Decanus aliquam habet jurisdictionem. A Monastico regimine Decanatus dignitas fluxit in Capitula Canonicorum: quippe cum unus Abbas vel Prior multitudini Monachorum regenda non sufficeret, instituti fuere Decani, quibus decem Monachi committebantur gubernandi.

Sunt inter Ruris Parochos, qui dicuntur Decani, vel etiam Archipresbyteri Rurales, quibus ab Episcopis injungitur, ut suæ Decaniæ, seu, ut vocant, Capituli Ruralis Parochos ad congregationem certis temporibus advocent, atque generalem quamdam super illos curam habeant, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 124.*

Decreta Dei, an sint ab intrinseco efficacia. *Exercit. Theol. 8. n. 142. & seq.*

Delectatio appetitus sensitivi de objecto graviter malo, etiam sub conditione, sub qua licitum est, est moralis, *Tom. 3. Tract. 6. part. 2. c. 3. §. 4. n. 247.* Simplex etiam delectatio morosa seu deliberata, id est,

est, deliberatè admissa de quolibet obiecto vel opere mortaliter malo est peccatum mortale, etiam seclusò omni desiderio, proposito, conatu & periculò illud efficiendi, sumitque speciem & malitiam à tali obiecto, *ibid.* n. 249. Dicitur *morosa* à mora voluntatis dumtaxat, non temporis, *ibid.* part. 3. c. 1. §. 4. n. 302. Est mortale gaudere seu habere delectationem de actu ex se mortali, quavis talis actus à culpa excusatus sit ratione ignorantie invincibilis, vel defectus libertatis, *ibid.* part. 2. c. 3. §. 4. n. 30. Ex communi delectatio deliberata de solo artificioso modo patrandi malum, qui modus ex se malus non est, vel de aliqua ejus circumstantia insolita, sed non mala, per se loquendo, non est mortalis, potest tamen consensus in ejusmodi delectationem esse culpa venialis, ratione otiositatis, curiositatis, aut similis inordinationis; imò & mortalis ratione scandali vel periculi consentiendi in delectationem de ipso malo actu, *ibid.* n. 251. Per se loquendo licet gaudere de effectu bono, qui ex peccato secutus est, non tamen prout à peccato est, *ibid.* n. 252. Delectatio de sola cogitatione seu cognitione rei etiam graviter illicitæ non est peccaminosa, modò absit periculum consensus in obiectum, *ibid.* n. 253. Omnis delectatio morosa seu deliberata venerea vel etiam minima extra conjugium quæsitæ aut admissa est peccatum mortale, nec potest ex levitate materiæ esse veniale, *ibid.* part. 3. c. 1. §. 4. n. 302. Qui post sufficientem advertentiam negativè se habet ad delectationem veneream, eam neque approbando neque reprimendo, tamen peccat mortaliter, *ibid.* n. 303. Delectatio morosa de actu luxuriæ, v. g. copulâ cogitatâ contrahit non solum malitiam subitan-

tiz operis, sed etiam circumstantiarum cognitarum ei annexarum, & speciem mutantium, *ibid.* n. 304. Omnis delectatio venerea, aspectus, & tactus turpis seu partium pudendarum, & quivis actus luxuriæ sunt mortales in viduis & sponis: itaque sponis solum licent amplexus & oscula honesta juxta morem patris amoris honesti significandi & fovendi gratiâ, *ibid.* n. 312. In sponis ac viduis mortalis est voluntaria delectatio carnalis, seu delectatio appetitus sensitivi de copula futura vel præterita, vel de copula apprehensa sub conditione, si adesset Matrimonium: sunt tamen, qui docent posse excusari à mortali eos, qui absque commotione venerea apprehendunt actum conjugalem ut præteritum vel futurum approbantes, quòd illum exercuerint, aut exercituri sint; monent nihilominus talem mentis apprehensionem, cum vi possit esse sine commotione venerea, esse statim rejiciendam, & nunquam accerferendam, *ibid.* n. 313. (vid. *Defilerium*)

Denarius Moneta apud antiquos usitata, Tom. 1. *Traët.* 1. part. 1. c. 8. n. 126.

Denuntiatio (vid. *Sponsalia*) **Depositarius** (vid. *Depositum*)

Depositum dicitur *Contractus*, quo res custodienda traditur alteri, & ab eo suscipitur reddenda eadem non solum specie sed etiam numero, Tom. 3. *Traët.* 5. c. 1. S. 2. §. 8. n. 391. Quilibet ratione utens, sive pupillus, sive foemina sit, sive etiam Religiosus, nisi privata Ordinis sui lex resistat, potest esse depositarius, *ibid.* n. 393. Depositarius non potest sine Domini consensu expresso vel tacito, vel saltem prudenter præsumpto uti re deposita; quòd si utatur vinò v. g. aut

aut triticū apud se depositis, certō sciens se res ejusdem pretii & valoris habiturum eo tempore, quo depositum repeti debet, tunc deponentis negotia utiliter gerit: videtur etiam, quōd uti possit pecuniā, quæ sibi traditur sacculō nec clausō nec obsignatō, modō certus sit se eam redditurum, cūm exigeretur, nec consistat in veteri moneta, quæ curiositatis magis, quā usū gratiā conservetur, *ibid.* n. 394. Depositarius tenetur in rem depositam servare ac custodire eā curā & diligentia, quam homines diligentes solent in simili re propria adhibere; quōd si res deposita peteat vel deterior fiat, tenetur solum de dolo & culpa lata: si tamen depositum cedat in commodum utriusque, ut si Depositarius mercedem pro custodia accipiat, tenetur etiam ex culpa levi; si verō depositio cedat in commodum solius Depositarii, ut si apud ipsum deponatur pecunia eo solo fine, ut possit eā uti, si egeat, tenetur de culpa levissima, *ibid.* n. 395. 2do. tenetur depositum repetenti statim reddere: excipe, nisi illud repositat in suum vel aliorum damnum, vel nisi res deposita sit futura. Porro si Depositarius alteri, quā Domino, depositum reddiderit, non tenetur ad restitutionem, modō bona fide & prudenter, licet falsō, putaverit eum esse Dominum, vel aliquem ab eo missum ad illud repetendum, *ibid.* n. 396.

Derogatio est Legis, quæ viget, imminutio secundum aliquam sui partem. Derogatio à Legge à Superiore tantum fieri potest, & quidem cum causa, quæ bonum commune respiciat, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 5. §. 4. n. 257.*

Desiderium. Quodlibet desiderium rei vel actionis male etiam inefficax est
P. Cartier Theol. Tom. IV,

illicitum, utpotē prohibitum præceptō *Non concupisces*, juxta sensum Ecclesiæ, & habet malitiam mortalem vel venialem, ac eandem speciem, quam habet res vel actio, in quam fertur, *Tom. 3. Tract. 6. part. 2. c. 3. §. 4. n. 243.* Desiderium conditionatum, seu consensus conditionatus rei veritatis, per se loquendo, non est mortale, si conditio appositā auferat totam, vel saltem gravem operis malitiam: si tamen inducat periculum probabile consensus absoluti, erit mortale ratione talis periculi: quōd si conditio non auferat malitiam, tale desiderium vel delectatio in re gravi est culpa mortalis, in levi venialis, *ibid.* n. 244. Condicio autem auferit malitiam mortalem objecti, quando vel re ipsa subest, vel possibilis est, & eā positā res seu actio non est amplius mala, saltem graviter; quamvis ejusmodi desideria sint vitanda, quia plerumque sunt periculosa & occasio peccati, *ibid.* n. 245. At malitiam conditio non tollit, quando eā appositā adhuc manet objectum graviter inordinatum, *ibid.* n. 246. Desiderium seu delectatio appetitus sensitivi de objecto graviter & intrinsecè malo etiam sub conditione, sub qua licitum est, est mortalis, *ibid.* n. 247. Igitur præceptō *Non concupisces* prohibetur tūm quodvis desiderium & complacentia objecti seu actus mali, & consensus pravis concupiscentiæ motibus; tūm etiam desiderium habendi quodvis bonum proximi, sive uxorem, sive servum, sive fundum, &c. *ibid.* n. 248.

Desperatio est dissidentia assequendi beatitudinem & obtinendi media ad illam necessaria, putā poenitentiam & alia bona opera, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 2. n. 347.* Contra virtutem Spei pugnat per defectum, *ibid.*

ibid. n. 349. est peccatum per se mortale, *ibid.* n. 351. Causa Desperationis est Acedia, hoc est, fastidium boni spiritualis præsertim divini; unde adversus eam eadem adhibenda sunt remedia, quæ adversus Acediam, *ibid.* n. 352. (vid. *Acedia*)

Detraçtio est injusta alterius famæ in ipsius absentia læsio vel ademptio. Octo modis fieri potest, 1mo. falsum crimen aut defectum imponendo; 2do. amplificando illud, quod verum est; 3tio. occultum detegendo; 4to. finistrè interpretando, quod rectè ab alio gestum est; 5to. negando aliquem certis quibusdam dotibus frui, rectè aut boni quidpiam fecisse; 6to. dotes illas aut bona imminuendo; 7mo. tacendo in illis circumstantiis, in quibus silentium pro vituperio habetur; 8vo. adeò frigide laudando, ut facilè alii intelligant illum, quem laudas, parùm laude dignum tibi videri, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 3. n. 660.* Est ex suo genere peccatum mortale contra justitiam, *ibid.* f. 1. n. 662. idque intelligendum est non solum de ea detractione, quæ ex malo animo procedit, sed etiam de ea, quæ ex loquacitate & levitate animi oritur absque intentione lædendi proximum, *ibid.* n. 663. Potest esse veniale peccatum 1mo. ob defectum sufficientis advertentiæ; 2do. ob materiæ levitatem, *ibid.* n. 664. Detraçtio & contumelia sunt culpa mortalis, quoties sine justa causa graviter læditur fama vel honor proximi, licet absque animo graviter lædendi, *ibid.* n. 665. graviter autem vel leviter læditur fama vel honor pro gravitate vel levitate materiæ spectatis omnibus circumstantiis præsertim personæ læsæ; nam gravitas vel levitas materiæ hic

præcipuè spectanda est relatè ad personam læsam & ejus famam; fieri enim potest, ut, quod respectu unius est materia levis, sit gravis respectu alterius, &c. *ibid.* n. 666. & seq. Narratio defectus venialis est plerumque solum venialis; est tamen mortale dicere de quibusdam personis in munere vel statu majorem perfectionem exigente constitutis, quod habeant consuetudinem peccati venialis, *ibid.* n. 669. Detraçtio, quæ generalibus nominibus vitiorum tam mortalia quam venalia comprehendentibus fit, mortalis est, quando cum damno notabili, aut magnò ejus, cui ita detrahitur, periculò, aut coram talibus, qui probabiliter existimari possunt non levis sed gravis peccati ideam concepturi, *ibid.* n. 671. Peccant etiam mortaliter; qui licet generalibus verbis utantur, magni tamen sceleris suspicionem & ideam apud auditores excitant, *ibid.* n. 672. Multi docent, quòd, quando ratione conditionis personæ peccatum mortale esse non censetur notabiliter lædere famam, illius revelatio non fit mortalis, *ibid.* n. 673. Detegere crimen verum sed occultum alicujus est peccatum mortale, siue persona, quæ illud perpetravit nominetur, siue solum communitas, ex qua illa persona est, quando Communitas inde gravem infamiam passura est, ut Monasterium; Capitulum, &c. *ibid.* n. 675. A fortiori peccat mortaliter, qui de aliquo Communitate in genere detrahit, *ibid.* n. 676. Sufurratio seu detraçtio in re gravi apud unicam personam & sub secreto, licet putetur non revelatura, est peccatum mortale, *ibid.* n. 677. Detraçtor tenetur ad famæ restitutionem, *ibid.* f. 2. n. 678. Hæcque obligatio urget 1mo. quamvis quis nonnisi ex ignorantia detraixerit: excipe tamen si diffamatus dam-

damnum jam passus sit antequam detractor ignorans errorem suum agnovit: excipiunt etiam aliqui, si quis verum crimen de aliquo dicat, alii verò, qui audiunt de alio dici putent, & de isto ulterius divulgent; melius tamen dicunt alii talem crimen ex justitia teneri ad refarciendam famam diffamati, *ibid. n. 679.* Urget 2do. eadem obligatio reparandæ proximi famæ etiam cum proprio famæ, imò vitæ, periculo, si ex infamia imminet innocenti periculum vitæ, aut perniciæ, aut grave bellum Reipublicæ: si tamen aliquis propriam revelans malitiam non esset liberaturus innocentem, tacere deberet; quia nemo tenetur ad onus inutile cum proprio gravi incommodo, *ibid. n. 680.* Urget 3tio. etiam si occultum crimen uni tantum viro probo ac tacituro detegatur, *ibid. n. 681.* 4to. Urget etiam cum defunctis detrahatur, *ibid. n. 682.* 5to. Si crimen sola facti vel famæ publicitate alicubi notorium in eo loco reveletur, quò fama illud perlatura non erat, *ibid. n. 683.* 6to. Cum infamatus de uno crimine, infamatur de alio occulto, quod isti annexum non est: item cum crimen olim solâ famâ publicum, sed oblivione, vel conversatione sancta, bonisque moribus deletum, nescientibus narratur, aliisque in memoriam revocatur, *ibid. n. 684.* 7mo. Si crimen alicujus, ob quod quidem per Judicis sententiam non propriè publicam, sed, juxta Judicis intentionem, pro particulari duntaxat aliquorum notitia latam damnatus & punitus est; qualis est sententia, quæ adversus Religiosum in Communitate fertur, extra Monasterium vel Collegium propter: secus dicendum de eo, qui judicè per sententiam publicam infamatum in uno loco, infamat in alio, ubi crimen ejus etiamnum ignoratur;

quamvis talis ita infamans peccet graviter contra charitatem, nisi sententia adversus reum in uno loco promulgata, & publicata, brevi esset in alio loco publicanda, *ibid. n. 685.* Urget 8vo. Si sententia saltem materialiter injusta cognoscatur, *ibid. n. 686.* Urget 9no. Si crimen reveletur, quod quidem reus jam confessus, aut de quo ipse à testibus convictus est, sed nondum secuta Judicis sententia, *ibid. n. 687.* Hæres tenetur ad restitutionem damnorum, quæ ab eo, cujus est hæres, illata sunt proximo per detractionem, *ibid. n. 688.* Qui ita audit detrahentem, ut fiat detractionis causa, putà hortando, incitando alium ad detractionem, significando sermonem detractoris sibi arridere; item interrogando, ut stimulos addat, peccat & contra charitatem & contra justitiam; undè idem contrahit restituendi onus, quod ipse detractor, *ibid. n. 689.* Quod si auditor interiùs de detractione gaudeat, exteriùs tamen non significet eam sibi placere, adeoque ei non sufficienter cooperetur, quod tamen rarum est, non tenetur ad restitutionem; peccat tamen mortaliter contra charitatem, imò quodammodo contra justitiam, *ibid. n. 690.* Porro detractoribus tunc tantum resisti debet, cum id utiliter fieri posse prudenter judicatur, secus discedendum, vel sermo aliò convertendus; *ibid. n. 691.* Superiores, quales sunt Patres, Domini, Prælati Regulares & Sæculares, si Communitatem, aut aliquod ejus membrum vel ab extraneis, vel à subditis suis infamari videant, & non obstant, peccant contra justitiam, & in detractoris locum restituere tenentur, *ibid. n. 692.* Jure naturali non licet librum famam proximi ludentem, & crimina licet vera, sed tamen occulta,

sine iusta causa pandentem, legere aut audire, *ibid.* n. 693. Fama per detractionem ablata restitui debet quamprimum & efficaciter, necnon coram iis omnibus, coram quibus ablata est, *ibid.* §. 3. n. 694. & 696. Cum fama tollatur vel per impositionem falsi criminis, vel per revelationem occulti veri, aliter & aliter in utroque casu gerere se debet detractor: in primo casu expressè & apertè retractare debet id, quod dixit, imò & adhibere iuramentum, aut rem coram Notario & testibus protestari: in secundo casu docent aliqui detractorem debere dicere se esse mentitum; alii volunt, ut infamatum publicè laudet; alii ut dicat se malè locutum fuisse, &c; sed satius est, ut condonatio ab infamato humiliter petatur, *ibid.* n. 695. Qui ablatam famam aliter compensare non potest quàm summâ pecuniariâ, eam sic compensare tenetur non solum post sententiam iudicis, sed etiam ante ipsam, *ibid.* n. 697. Detractorem à restituenda fama, quam alteri abstulit, excusat impotentia physica & moralis; inutilitas; si detractio vetus sit, & infamia in oblivionem abiisse prudenter iudicetur, satius est servare silentium; condonatio infamati, *ibid.* §. 4. n. 698. & 699. Non peccat, nec proinde ad restitutionem tenetur, qui iusta ex causa alterius crimen etiam occultum revelat: iusta verò causa adeste censetur, cum nonnisi hac criminis detectione averti potest damnum nobis aut proximo impendens; Sed hic timidè & christianè incedendum, & cavendum, ne leves & infundatæ conjecturæ pro feriis mali probationibus habeantur, neque plus reveleetur, quàm ad aver-tendum malum necesse sit, nec etiam detegatur crimen, cum aliâ viâ, v.g. correctione fraterna damnum impedi-

ri potest; & non pluribus detegatur; cum sufficit illud paucis aperire, *ibid.* n. 700. Quamvis certum sit eum peccare mortaliter contra iustitiam, qui, ut famam suam tueatur, falsum accusatori suo crimen impingit; ut & illum, qui, ut præcisè illatam sibi infamiam compen-set, infamatoris sui verum, sed occultum crimen detegit; attamen licet ea detegere, quæ ad labefactandum ejus testimonium infer-vire possunt, *ibid.* n. 701. Duo, qui se mutuò denigrârunt, possunt mutuò sibi remittere omnem resti-tuendi obligationem, nisi eorum in-famia in aliorum vergat detrimen-tum: imò in hoc casu, si unus ita malè & iniquè affectus sit, ut ex parte sua famam alterius restitueret nolit, tunc probabilius hic valere videretur compensatio, & neque alter tenebitur hujus renitentis famam restituere: attamen si detractores mutui isti vel diversæ sint conditionis, vel unus alterum graviori modò læserit, tunc legum habere non potest compensatio, sed qui plûs læsit tenetur ad restitutionem excelsûs à se positi, quia alioquin non reduceretur æqualitas, *ibid.* n. 702. A peccato mortali non excusantur, qui, etiam ex mera loquacitate, narrant peccata de proximo audita vera vel falsa, quamvis id faciant sine affirmatione, imò addere soleant, se, quod audi-erunt, nec velle nec posse credere, *ibid.* n. 703.

Detractor (vid. *Detractio*)

Devotio. Devotionis nomen deducitur à verbo *devoovere*, definitur voluntas tradendi se promptè ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum, *Tom. 3. Tract. 4. c. 1. n. 10.* Illius causa duplex est, extrinseca & intrinseca; prior est Deus; altera, quæ scilicet se tenet ex parte nostri est contem-platio

platio seu meditatio bonitatis & excellentiæ divinæ & humanæ infirmitatis ac propriorum defectuum, *ibid.* n. 11. Effectus devotionis duplex est scilicet læticia spiritualis ex consideratione infinitæ Dei bonitatis, & salutis quædam tristitia ex conscientia propriæ infirmitatis & defectuum nostrorum, necnon ex meditatione exillii nostri à patria cœlesti procedens, *ibid.* n. 13. Fucata quorundam devotio, *ibid.* n. 14.

Deus. Quibus nominibus apud Hebræos designetur, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. num. 60. in not.* Dei nomine omnes intelligunt substantiam seu ens aliquod perfectissimum, à quovis alio independens, cæterorum omnium causam & originem: eumque unum & trinum esse Christiana & Catholica fides docet, *Tom. 2. Tract. 1. præloqu. n. 2.* Est in nobis intracta & ingenua Dei notio seu idea, *ibid. part. 1. c. 1. n. 4.* Solv. ob. *ibid. n. 14. & 15.* Illius existentia invictis argumentis demonstratur, *ibid. n. 5.* Solv. ob. *ibid. n. 16. & seq.* Illius naturæ seu essentiæ perfecta delineatio dari non potest, *ibid. n. 6.* proprius & constitutivus seu specificus essentiæ Dei character & gradus videtur esse *Aseitas*, *ibid. n. 9.* Solv. ob. *ibid. n. 20. & seq.* est unicus, *ibid. n. 12.* Hanc illius unitatem impugnaverunt Gentiles & multi ex veteribus Hæreticis, *ibid. n. 10. & 11.* Solv. ob. *ibid. n. 22.* Nominè attributorum divinarum Theologi intelligunt formas absolutas, quæ secundum proprium suum esse existunt in Deo, & ab ejus natura tanquam proprietates emanant: Attributum divinum solet definiri *perfectio simpliciter simplex absolute & necessariò de Deo prædicabilis per modum formæ adjacentis*, *ibid. c. 2. n. 25.* Theologi divinas personalitates etiam attributa divina vo-

cant, sed relativa dumtaxat, imò quidquid de Deo affirmari potest, id attributum ejus dicunt, *ibid. n. 26.* Inter attributa divina tùm absoluta tùm relativa ad essentiam comparata, & absoluta invicem comparata nulla omninò est distinctio realis seu entitativa seu modalis, *ibid. n. 31.* Solv. ob. *ibid. n. 35. & seq.* Inter attributa divina tùm absoluta tùm relativa ad essentiam comparata, & absoluta ad se invicem datur distinctio saltem rationis, *ibid. n. 32.* Solv. ob. *ibid. n. 39. & seq.* Distinctio rationis, qua attributa ab essentia divina, & absoluta inter se distinguuntur, est saltem rationis ratiocinatæ, *ibid. n. 33.* dicimus *saltem &c.* propter Scotistas, qui volunt ea distingui ex natura rei formaliter, &c. *ibid. n. 34.* Inter negativa Dei attributa primum locum obtinet *Simplicitas*, seu cujuscumque compositionis negatio, *ibid. c. 3. §. 1. n. 43.* Deus igitur est simplex Spiritus omnis prorsus realis & physice compositionis expertus, *ibid. n. 45.* Solv. ob. *ibid. n. 47. & seq.* Nulla etiam in Deo admittenda est compositio, sive metaphysica sive logica, *ibid. n. 49.* Solv. ob. *ibid. n. 52. & seq.* Deus est in omni perfectione infinitus & illimitatus, *ibid. §. 2. n. 55.* Solv. ob. *ibid. n. 56. & 57.* Deus est immensus, rebusque omnibus intimè præfens est per suam essentiam, *ibid. §. 3. n. 59.* Solv. ob. *ibid. n. 60. & seq.* Deus omninò est immutabilis, *ibid. §. 4. n. 65.* Solv. ob. *ibid. n. 66. & seq.* Deus est æternus, & quidem solus, cujus æternitas tota simul est, *ibid. §. 5. n. 71.* proinde in Deo non est præteritum & futurum, sed unicum Nunc semper existens: per suam æternitatem absque ulla sui mutatione determinatur formaliter ad coexistendum omni temporì creato & creabili, æternitas.

nitique propriè dicta soli Deo convenire potest, *ibid.* n. 72. Solv. ob. *ibid.* n. 73. & 74. Deus est summè bonus, tùm bonitate absoluta, tùm morali, tùm relativa, tùm per essentiam, *ibid.* f. 6. n. 75. Est in Deo formaliter iustitia distributiva in præmium bonorum, & vindictam malorum: iustitia verò commutativa non est in Deo stricto & proprio, sed latiori duntaxat sensu, *ibid.* f. 7. n. 77. Misericordia, quæ est voluntas subveniendi alienæ miseriæ est formaliter in Deo, *ibid.* f. 8. n. 79. Deus est omnipotens, *ibid.* f. 9. n. 80. Solv. ob. *ibid.* n. 81. & 82. Deus est invisibilis, *ibid.* c. 4. n. 83. nec oculis corporeis visus est unquam, nec videri potest, *ibid.* f. 1. n. 84. & 85. Solv. ob. *ibid.* n. 86. & 87. Deus non potest intuitivè videri ab intellectu creato per solas naturæ vires, benè autem adjunctò, elevatò, & corroboratò per aliquod supernaturale auxilium Dei, quod lumen gloriæ, seu uberior Dei concursus nuncupatur à Theologis, *ibid.* f. 2. n. 89. Solv. ob. *ibid.* n. 90. & seq. Deus comprehendi nullatenus potest ab intellectu creato, *ibid.* n. 91. Solv. ob. *ibid.* n. 95. & seq. potest tamen, Deo sic volente, homo in hac mortali vita ad intuitivam Dei visionem admitti: at an id quibusdam jam concessum fuerit, omnino est incertum, *ibid.* f. 6. n. 135. In visione Dei beatifica admitti debet species expressa seu verbum mentis, id est, formalis objecti cognitio, *ibid.* n. 136. Lumen gloriæ est habitus intellectualis supernaturalis, qui intellectum elevat, seu evehit ad eliciendam Dei visionem, *ibid.* n. 137. Intellectus activè concurret ad visionem Dei beatificam, ut causa principalis, lumen verò gloriæ ut instrumentum Dei supernaturale, *ibid.* n. 138. Beati vident imò. Dei

essentiam, trinitatem Personarum, omnia attributa, quæ in hac vita creduntur, quamvis non videant omnes gradus virtuales horum attributorum, utpotè infinitos; 2do. Creaturas possibiles secundum suum esse proprium, alii pauciores, alii plures, cum alii clariùs & perfectiùs, alii minus clarè & perfectè Deum videant: nemo tamen eorum videt omnes creaturas possibiles; 3tio. Decreta divina; 4to. Creaturas existentes eò plures vel pauciores, quò perfectiùs vel minus perfectè scientiam visionis intuitivæ habent: cognoscunt tamen Beati omnia singularia, quæ ad ipsos spectant, aut spectabant, cum adhuc in teris degerent; preces etiam, quæ ad eos diriguntur, hæcque vident in Deo, vi scilicet visionis beatificæ, *ibid.* n. 139. Visio Dei beatifica hominum non differt specie à visione beatifica Angelorum, *ibid.* n. 140. Inæqualitas visionis Dei beatificæ oritur tanquam à causa physica totali & adæquata ab inæquali lumine gloriæ, *ibid.* n. 141. Est in Deo scientia propriè ac strictè dicta, *ibid.* c. 5. f. 1. n. 144. Duplex distinguitur divinæ scientiæ objectum, unum primarium, Deus ipse scilicet; alterum secundarium, omne scilicet ens creatum, *ibid.* f. 2. n. 145.

Deus semetipsum perfectè ac comprehensive cognoscit, *ibid.* n. 146. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 158. & seq. Deus certò, distinctè, & singillatim cognoscit omnes creaturas, etiam possibiles, *ibid.* n. 149. & 150. Deus certissimè cognoscit omnia præsentia, singularia etiam vilissima, bona & mala tùm culpæ, tùm pœnæ, occultas etiam cordium cogitationes, *ibid.* n. 151. & 152. Solv. ob. *ibid.* n. 162. & seq. omnes res præteritas, *ibid.* n. 153. atque futura omnia non solum necessaria sed etiam libera & con-

contingentia, *ibid.* n. 154. & 155. Solv. ob. *ibid.* u. 166. & seq. item futura conditionata, *ibid.* n. 156. Solv. ob. *ibid.* n. 172 & seq.

Deus absque ullo medio se ipsum suasque perfectiones cognoscit per se ipsum & immediate, item cognoscit in sua essentia omnes res creatas etiam possibiles, seque suamque essentiam comprehensive cognoscit, *ibid.* §. 3. n. 174. In quo autem medio Deus cognoscit tùm quæ liberè ac contingenter sunt absolute futura, tùm quæ conditionatè dumtaxat, alia est Thomistarum, alia Jansenistarum, alia Augustinianorum, alia Molinistarum, &c. opinio, *ibid.* n. 175. & seq. S. Augustino adeò obscura & difficilis visa est hæc quæstio, ut nihil circa eam definire ausus sit, *ibid.* n. 180. id ipsum hæc tèn visum est Ecclesiæ ipsi, ut quæ etiam hac super re nihil definiarit, nisi quòd Jansenistarum systema damnaverit, *ibid.* n. 182. Scientia Dei alia est *simplicis intelligentiæ*; alia *visionis*, quibus addunt alii tertiam, quam *conditionatorum scientiam* appellant, alio nomine *mediam* nuncupant, eò quòd media esse ab ipsis dicatur inter duas priores; alia est *directiva*, quando scilicet dirigit operantem ad opus; alia *efficiens*, quando scilicet inluit per veram causalitatem in ipsum opus; alia est *necessaria seu naturalis*, quæ versatur circa Deum ipsum & res possibiles; alia *libera*, quæ habet pro objecto creaturas; quæ *speculativa*, quæ nihil operatur circa objectum suum; alia *practica* quæ scilicet operatur; alia *approbationis*, quæ intuetur & probat quæ bona sunt; alia *improbationis* quæ nempe improbat, quæ non facit, scilicet peccata, *ibid.* §. 4. n. 182. item §. 5. n. 187. Nec scientia visionis, nec scientia media, si quæ datur, sed sola scientia simplicis

intelligentiæ est causa rerum, *ibid.* §. 4. n. 183. Solv. ob. *ibid.* n. 184. & seq. Quid circa scientiam mediam sentiendum sit, *ibid.* §. 5. n. 187. & seq. Est in Deo propriè dicta voluntas, quæ in eo non est per modum potentie seu principii virtualis divinæ volitionis, sed per modum operationis, *ibid.* c. 6. n. 190. Objectum materiale divinæ voluntatis sunt Deus ipse & creatura, Deus quidem primum, creatura verò secundarium; formale verò sola Dei increata bonitas, *ibid.* §. 1. n. 192. Deus se ipsum primariò ac necessariò amat, non quidem necessitate coactionis ac violentiæ, sed necessitate voluntariæ & naturalis inclinationis. Deus amat, & quidem liberè omnes creaturas sive existentes sive aliquando futuras. Deus vult mala naturæ aut pœnæ, non quidem per se ac directè, sed per accidens, ratione alterius scilicet; mala verò culpæ seu peccata nullatenùs vult, neque per se neque per accidens; ea nihilominùs permittit, ex quibus novit bonum erucere, *ibid.* §. 2. n. 193. Deus creaturas merè possibiles secundum suum esse proprium & objectivum, quod habent in Deo, amat necessariò amore simplicis complacentiæ, *ibid.* n. 194. & 195. In Deo est vera & propriè dicta libertas non quidem contrarietatis, sed contradictionis, seu specificationis, *ibid.* §. 3. n. 197. Libertas Dei consistit in actu immanente seu volitione, non quidem prout terminatur ad bonitatem divinam, sed prout terminatur ad creaturas, *ibid.* n. 199. Solv. ob. *ibid.* n. 200. & seq. Voluntas Dei est simplicissimus actus ab ipsius natura minimè distinctus: distinctio igitur ac divisio voluntatis, in Deo tota petenda est ex parte objectorum, ad quæ illa fertur; hoc sensu multiplex à nobis viatoribus concipitur in Deo volun-

voluntas, 1mo. *signi*, quæ est potius signum volitionis quàm ipsa volitio, & per signum aliquod exterius à Deo nobis declaratur; hujus sunt quinque species, scilicet *præceptum, prohibitio, permissio, consilium, operatio*; & *beneficentia*, quæ est quælibet Dei volitio vera & propriè dicta. 2do. *Antecedens*, quæ est volitio, quam Deus habet ex se ipso solo, & independentè à bonis & malis operibus creaturæ, & vulgò appellatur *voluntas bonitatis & misericordie*; & *consequens*, quæ est volitio, quam Deus habet non ex se solo sed data occasione vel causâ ex parte creaturæ, sive dependentè à bonis vel malis operibus creaturæ, & dicitur voluntas justitiæ: latius loquendo voluntas Dei *antecedens* est quælibet volitio divina, quæ non supponit usum libertatis creaturæ; *consequens* quæ illum supponit. 3tio. *efficax*, quæ Deus sic vult aliquid, ut determinatus sit ad superanda omnia impedimenta, & ad adhibenda media, quibus re ipsa illud fiat; & *inefficax*, quæ Deus sic vult aliquid, ut non sit ad superanda omnia impedimenta. 4to. *absoluta*, quæ nullam involvit conditionem ex parte objecti rei volitæ; & *conditionata*, quæ includit aliquam conditionem ex parte objecti & rei volitæ: omnis voluntas Dei efficax est absoluta, sed non omnis absoluta est efficax, quamvis per absolutam sæpè efficax intelligatur, *ibid. §. 4. n. 203*. In iis, quæ solus Deus operatur & sine ullo creaturæ concursu seu cooperatione, voluntas ipsius semper impletur, nec illi resisti potest. Voluntas Dei efficax, & absoluta prout efficaci conjuncta, etiam circa liberam hominis actionem semper impletur, nec ipsi unquam resistitur, *ibid. §. 5. n. 205*. Quo pacto autem cum huiusmodi absoluta & efficax Dei voluntate stare

ac conciliari possit libertas humanæ actionis, variæ sunt Catholicorum Doctorum sententiæ, *ibid. n. 206*. Voluntas Dei conditionata, cujus nempe conditio à solo Deo non pendet sed à libera creaturæ voluntatis cooperatione, non semper impletur, *ibid. n. 207*. Voluntas Dei, quatenus est universalis omnium rerum causa semper suò modò impletur, *ibid. n. 208*. Voluntas Dei est libera rerum causa: Scientia Dei practica est causa rerum in genere causæ exemplaris; voluntas vero seu Decretum in genere causæ efficientis, *ibid. §. 6. n. 210*. Deus vera & sincera voluntate vult omnes omnino homines salvos fieri etiam reprobos, nullò exceptò, *ibid. §. 7. n. 213*. Solv. ob. *ibid. n. 215. & seq.* Christus Deus homo pro omnium ac singulorum hominum æterna salute mortuus est, non solum sufficienti pretii oblato, ut ajunt, sed etiam sufficienti voluntatis offerentis; ac proinde eo animo eaque intentione Sanguinis sui pretium Deo Patri obtulit, ut gratias mereretur, quibus omnes possent verè æternam consequi salutem, *ibid. n. 240*. Solv. ob. *ibid. n. 228. & seq.* Est in Deo amor propriè dictus, atque ex parte actûs divini amat omnes creaturas æqualiter, inæqualiter verò ex parte boni, quod illis vult, *ibid. §. 8. n. 239*. est autem in eo circa peccatum & peccatorem odium abominationis propriè dictum, non tamen odium inimicitie propriè dictum, *ibid. n. 240*. In Deo quoque nec desiderium, nec spes, nec desperatio invenitur, *ibid. n. 241*. Neque etiam in eo est timor, tristitia, ira, aut poenitentia, *ibid. n. 242. & 243*. Nulla fatali necessitate, nulloque fortuito casu res humanæ reguntur & gubernantur, sed omnes, cujuscumque sint ordinis, Dei providentiæ legibus subjacent, *ibid. c. 7. n. 245. & 246*. ad eam quoque pertinent peccata non quidem per se directè

ac primariò, sed veluti ex occasione ac supposita hominum ad peccandum inclinata voluntate, *ibid.* 247. Solv. ob. *ibid.* n. 248. & seq. an Decreta Dei sint ab intrinseco efficacia necne. *Exercit. Theol. Exercit.* 8. n. 142. & seq. (vid. *Prædestinatio*, *Reprobatio*, *Existentia*, *Subsistentia*, *Trinitas*, *Persona*, *Operatio*.)

Deuteronomium Moysis librorum postremus, in quo veluti Summa colligitur omnium, quæ Moyses in aliis præcedentibus libris constituerat, undè & *Deuteronomium*, id est, secunda lex, seu potius Summa Legis dictus est, *Tom.* 1. *Tracl.* 1. part. 2. *Secl.* 1. c. 1. n. 201.

Diabolus. An in Diabolis sit fides Theologica, *Tom.* 3. *Tracl.* 3. p. 1. c. 4. n. 84. (vid. *Fides*)

Diaconatus est sacer Ordo, quo datur spiritalis potestas interveniendi proximè Sacerdoti Sacra facienti, idque innuit Græcum illius nomen; nam *Diaconus* idem est latine ac *Minister*, *Tom.* 4. *Tracl.* 7. p. 1. c. 7. §. n. 113. Diaconatus materia essentialis & adæquata posita videtur in manus impositione, quamvis nonnulli eidem libri Evangeliorum traditionem conjungant: forma verò oratio, quam profert Pontifex: Sed qui traditionem libri Evangeliorum velut hujus ordinis materię partem adiungunt, volunt etiam verba, quæ profert Pontifex, dum librum Evangeliorum porrigit, ad formam pertinere, *ibid.* n. 114. Officia Diaconi tria sunt; scilicet, ut ad Altare ministret; baptizet, etiam solemniter, tanquam extraordinarius Minister; ut verbum Dei prædicet, *ibid.* n. 115. Diaconatus est sacer Ordo & verum Sacramentum, quo initiati sunt septem primi Diaconi Act. 6. *ibid.* c. 8. §. 10. n. 161. Solv. ob. *ibid.* n. 162. & 163. Diaconi sunt de Hierarchia Ecclesiastica, *ibid.* part. 2. c. 1. §. 2. n. 201. *P. Cartier Theol. Tom. IV.*

Diaconus (vid. *Diaconatus*)

Didrachma seu Didrachmum vel Drachma Hebræa, moneta apud Hebræos usitata, *Tom.* 1. *Tracl.* 1. part. 1. c. 8. n. 128.

Digitus est quoddam mensuræ genus decimam sextam partem pedis efficiens, *Tom.* 1. *Tracl.* 1. p. 1. c. 8. n. 149.

Dilectio Dei super omnia. Duplici modò Deus super omnia seu propter se diligitur, intensivè scilicet & appetitivè, *Tom.* 3. *Tracl.* 3. part. 2. c. 1. n. 172. Quomodò Dilectio differat à Charitate & Amore (vid. *Charitas*)

Dimissoriales seu *Dimissoria litteræ* sunt eæ, quibus Episcopus seu ejus Vicarius Generalis Clericum sibi subditum dimittit ac liberam ipsi facultatem tribuit ab alieno Episcopo suscipiendi ordinationem. Capitulum Sede vacante non nisi anno elapso à die obitus Episcopi numerando dimissorias dare potest, nisi fortè quis occasione Beneficii Ecclesiastici recepti aut recipiendi sit coarctatus. Hæ litteræ non extinguuntur per mortem Episcopi, à quo datæ sunt, *Tom.* 4. *Tracl.* 7. part. 1. c. 5. §. 2. n. 49.

Dionysius Areopagita (Sanctus) quis fuerit? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tracl.* 4. c. 1. §. 2. n. 28.

Dionysius Corinthius (Sanctus) Quis fuerit? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tracl.* 4. c. 1. n. 34.

Dionysius Alexandrinus (Sanctus) Quis fuerit? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tracl.* 4. c. 1. n. 40.

Dionysius Romanus (Sanctus) Quis fuerit? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tracl.* 4. c. 1. n. 42.

Dionysius Exiguus, quis fuerit? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tracl.* 4. c. 1. n. 75.

Discordia est contrarietas voluntatum, seu dissensio voluntatis unius à voluntate alterius in lis, quæ quis tenetur (m) velle

velle ex charitate Dei vel proximi: opponitur concordie, quæ consistit in voluntatum consensione, seu cordium unionem; et quæ peccatum mortale ex genere suo, *Tom. 3. Tract. 6. p. 3. c. 2. §. 3. n. 361.* Verum ad hoc requiritur, ut quis scienter dissentiat à voluntate alterius circa bonum Dei aut proximi, in quo consentire teneretur, *ibid. n. 362.*

Dispensatio in lege propriè dicta est particularis personæ cujusdam exemptio seu liberatio à legis obligatione, vi legis integra remanente, seu manentibus omnibus circumstantiis, in quibus lex viget & obligat, *Tom. 3. Tract. 2. p. 1. c. 2. §. 5. n. 42.* Definitur Exemptio à lege auctoritate Superioris facta, sed non in perpetuum, *ibid. part. 2. c. 1. Sect. 5. §. 2. n. 241.* Legitimi Superiores ex causa in legibus humanis dispensare possunt, *ibid. n. 242.* Usus concedendi dispensationes in legibus & pœnis Canonice perantiquus est, *ibid. n. 244.* Igitur potestatem ordinariam dispensandi in lege humana habet imo, is, qui eam tulit; 2do. Successor illius; 3tio. qui habet potestatem Legislatori superiorem circa eosdem subditos, *ibid. n. 244.* Inferior tamen non habet potestatem dispensandi in lege Superioris, nisi ex ejus concessione, *ibid. n. 245.* Prælati, qui habent potestatem dispensandi in legibus, in votis & juramentis, possunt etiam secum dispensare saltem indirectè, committendo scilicet alteri potestatem dispensandi secum, *ibid. n. 246.* Superioribus tùm politicis tùm Ecclesiasticis non licet sine causa à lege dispensare; illicitus quoque est usus dispensationis, quam sine causa fuisse concessam aperte constat: igitur uterque peccat & dispensans & dispensatus contra charitatem, & bonum commune: qui tamen tali dispensatione utitur, non incurrit censuras & pœnas lege humana impositas, *ibid. n. 247.* Dispensatio illicita est valida,

si data fuerit à Legislatore, vel ab ejus Successore, vel ab jus Superiore, *ibid. n. 248.* Invalida est dispensatio sine justa causa ab inferiore & Delegato data, *ibid. n. 249.* Dispensatio ex parte petentis tùm invalida est & nulla, si sit subrepticia vel obrepticia; subrepticia ea est, quæ obtinetur per reticentiam veritatis exprimendæ, seu eorum, quæ exponi debent in petitione juxta jus & stylum; obrepticia est ea, quæ obtinetur per expressionem falsitatis, qua cognita non fuisset data dispensatio; hæc aliquando etiam vocatur subrepticia, & utraque sæpè injure confunditur, eo quod utraque nullas vires habeat, *ibid. n. 250.*

Dispensatio in voto est absoluta condonatio rei Deo promissæ facta nomine & vice Dei à Superiore tanquam ejus Vicario, *Tom. 3. Tract. 4. c. 3. §. 7. n. 154.* Ad hoc ut sit licita necesse est, ut fiat ex justa causa, *ibid.* Potestas ordinaria dispensandi in votis competit solis Prælati habentibus jurisdictionem in foro externo; Papæ erga omnes Fideles in omnibus votis; Episcopis erga suos subditos in votis Papæ non reservatis, item habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem, & eorum quoad hanc potestatem delegatis, *ibid. n. 156.* Quidam Theologi tunc Summum Pontificem non posse dispensare circa votum solemne castitatis; sed contraria sententia est probabilior, *ibid. n. 158. (vid. Votum)*

Dispensatio in Juramento (Vid. Juramentum)

Distinctio generatim dicitur negatio identitatis; undè ea distinguuntur, quæ non sunt idem. Duplex est; *realis*, quæ nemine cogitante existit; & *rationis*, quæ per mentem duntaxat exco- gitatur inter res aliquas intercedere, quæ re vera & nemine cogitante, seu, ut Schola loquitur, à parte rei sunt idem. *Realis* triplex est, scilicet *Realis*

lis major, quæ est inter ea, quæ vel à se invicem separantur, vel separari possunt, vel relativè opponuntur, ut Pater & Filius; *Realis minor seu modalis* est inter ea, quorum unum potest esse sine alio, sed non vice versa; & *Realis formalis seu Scotistica* est inter ea, quæ tametsi unam & eandem habeant existentiam, distinctas nihilominus habent ex sua natura rationes, seu obiectivas formalitates. *Distinctio rationis* duplex est, una *rationis*, ut vocant, *ratiocinantis*, quæ fit per mentem sine ullo in re fundamento; & *ratiōis ratiocinata*, quæ etiam fit per mentem sed cum aliquo in re fundamento atque extra intellectum seu mentem polito; hæc, quæ quatenus est in mente, *ratiōis ratiocinata* appellatur, cum in ipsa re spectatur, *virtualis* nominatur; sumi etiam potest vel *adæquatè* scilicet ut *realis* & *mentalis* simul, *realis* quidem secundum fundamentum, *mentalis* verò secundum actum; efficit quidem, ut etiam ex parte obiecti unum ab alio præcindatur seu sine eo concipiatur, sed non ut unum excludat aliud; hinc quæ inter se *ratione ratiocinata* distinguuntur, se se invicem includunt implicite & confusè, quamvis explicitè & distinctè se se non includant, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 2. n. 27. (Vid. Deus)*

Divinatio sic dicta videtur, quod sit quasi quædam divinitatis æmulatio; definiri potest Inquisitio cognitionis rerum occultarum ope Dæmonis expressè vel tacitè invocati, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 410.* Ex parte pacti est duplex, una, quæ fit cum expressa Dæmonis invocatione seu pactione cum eo; altera, quæ fit cum tacita & implicita ejus invocatione, *ibid. n. 411.* Ex parte mediæ est multiplex, seu variis modis & mediis perficitur; ut per præligium, necro-

mantiæ, chiromantiæ, auroscipium, augurium, astrologiam judiciariam, sortem divinatoriam, item per eam, quæ fit per somnia vel signa in aëre, aqua, igne, corporibus terrestribus apparentia, *ibid. n. 412.* (de *lis vid. suis articulis*) Ex communi hæc omnia morall specie inter se non differunt. Porro divinationem esse gravissimum peccatum fatentur omnes, *ibid. n. 413.*

Divortium (vid. *Matrimonium*)

Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita; Dolus potest esse circa substantiam rei alicujus, vel accidens illius, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 3. n. 205.* Alius est antecedens, alius concomitans, *ibid. n. 209.* (vid. *Fallacia*)

Dominium generatim definiri potest Jus gubernandi vel disponendi de re aliqua tanquam sua. Duplex est, *jurisdictionis* scilicet, & *proprietas*; prius est potestas gubernandi subditos in illorum commodum præcipiendo, prohibendo, iudicando, puniendo, &c. quod quoque duplex est, nempe politicum seu sæculare, quod est potestas gubernandi subditos in rebus temporalibus, qualis est in Regibus & Principibus; & Ecclesiasticum, quod est potestas gubernandi subditos in ordine ad bonum spirituale, qualis est in Papa, Episcopis, &c. *Dominium proprietatis* est Jus disponendi de re aliqua tanquam sua, seu suo nomine, arbitratus, & auctoritate, nisi lex vel pactum obstat, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. n. 50.* Dividitur imo. in *altum* & *humile*, istud est Jus, quod quisque privatus habet disponendi de suis bonis in proprium commodum; *Dominium altum* illud dicitur, quod iuribus & dominiis particularium seu privatorum prædominatur, atque illis derogat,

(m) 2 qua-

quatenus non obstante jure; quod habent particulares in sua bona, potest ille, qui Communicati seu Reipublicæ præest, privatorum bonis & fortunis uti, prout postulat Reipublicæ utilitas; *ibid. n. 51. & c. 1. §. 3. n. 40. in not.* Dividitur 2do. in *plenum* seu *perfectum*, quod est Jus disponendi de se & fructibus ejus tanquam suis, & *non plenum*, quod est Jus disponendi vel de sola re, vel de solis ejus emolumentis; unde subdividitur in *directum*, quo quis habet solam proprietatem rei sine jure percipiendi ejus fructus; & in *utile*, quod est jus disponendi de fructibus & emolumentis rei, non autem de ipsa re, *ibid. c. 2. Sect. 1. n. 52.* Ad acquirendum dominium rei, quæ nullus est, sufficit sola rei apprehensio facta animo illam faciendi suam, *ibid. n. 53.* Ad acquirendum dominium rei, quæ habet dominum, jure naturæ sufficit mutuus consensus signò externò expressus: Jure positivo autem duo ordinariè requiruntur, scilicet *Titulus & Traditio. ibid. n. 54.* Titulus autem est fundamentum & radix domini, sive ratio & causa, propter quam dominium alicui competit, ut *venditio*; per eum tamen non habetur dominium aut jus in re, sed solum jus ad rem, nisi accedat *translatio*, quæ est veluti conditio à jure requisita, ut vi tituli acquiratur dominium. Traditio autem duplex est; *realis*, quæ res ipsa datur in manus, & *ficta* seu *civilis*, quæ fit per instrumentum, ut per traditionem clavium, aut similem aliam actionem lege vel consuetudine institutam, *ibid. n. 56.* Licet hæc duo ordinariè ad acquirendum dominium rei alicujus semper requirantur, tamen lex in sequentibus casibus ad illud *traditionem* non requirit: 1mo. in hereditate, cujus dominium sola illius, hereditatis nempe, acceptatione acquiritur; 2do. in Legato, cujus

dominium acquiritur, ubi primum hæc res hereditatem adiit; 3tio. in Beneficiis, in quibus jus in re per solam collationem acquiritur; 4to. ex titulo donationis, venditionis, aliove simili acquiritur dominium Civitatibus, Ecclesiis, aliisque similibus piis locis, ob speciale privilegium, *ibid. n. 56.* Justa & conveniens est rerum & dominiorum divisio, *ibid. n. 58. & 59.* ipsaque coepit ab initio mundi, *ibid. n. 60.* facta est partim jure Gentium, partim jure naturali, partim jure civili & politico, *ibid. n. 61.* Homo in statu innocentie omnium rerum subalternarium dominium habuit, *ibid. §. 1. n. 62.* Homo potest esse objectum domini, seu potest esse servus & mancipium alterius hominis; adeoque homo alterius hominis Dominus esse potest, licetque homini hominem servum tacere aut habere, *ibid. n. 63.* Solv. ob. *ibid. n. 70. & seq. (Vid. Servus)* Homo nec vitæ suæ nec membrorum corporis sui est Dominus, bene autem famæ suæ, *ibid. n. 63.* hoc tamen hominis in famam suam dominium aliquando ligatum est, cum nempe vergit in alterius nocumentum, *ibid. n. 69.* Solv. ob. *ibid. n. 76. & seq.*

Subjectum domini est omne illud, cui competit habere dominium: Deo summum ac supremum omnium rerum dominium titulò creationis & conservationis competere certum est: homini etiam post Deum hic in terris convenit rerum dominium, prout supra dictum est, *ibid. §. 2. n. 79.* Peccatores & Infideles sunt capaces domini, *ibid. n. 81. & 82.* Parvuli & amentes sunt etiam capaces domini, *ibid. n. 83.* Filii-familias seu nondum emancipati habent in certa quædam bona dominium, aliquando plenum, aliquando non plenum, aliquando autem solam eorum administrationem; scilicet in bona castrensia aut quasi castrensia ple-

plenum & perfectum, in bona adventitia proprietatem solam non usufructum, in profectitia verò nec usufructum nec proprietatem sed solam administrationem, *ibid.* n. 84. Igitur Filius-familias de bonis castrensis & quasi castrensis potest pro nutu disponere; pater verò, si quid ex eis subtrahit, tenetur ad restitutionem, *ibid.* n. 87. de bonis adventitiis filius secluso patris consensu non potest disponere, quia pater eorum habet usufructum, nisi illum filio remittat, aut hac lege Filio-familias relicta sint, ut usufructus patri non acquiratur, vel si pater cum filio succedat alteri filio in bonis adventitiis, vel quando pater voluit assentiri filio adeunti hereditatem, item quando pater incestas nuptias contraxit, si factus fuerit Judæus vel Hæreticus, denique si usufructus alicujus rei filio relictus fuerit, *ibid.* n. 88. & 89. Filius, qui præ cæteris fratribus patri inservit, potest sibi retinere aliquid instar salarii, si sit emancipatus, vel si tacite aut expressè protestetur se velle salarium, nec teneatur patrem alere; tùm enim bona, quæ ex ejus labore proveniunt dici possunt adventitia, *ibid.* n. 90. Filius, qui bona patris usurpat & furatur in notabili quantitate, peccat mortaliter, *ibid.* n. 91. Uxor jure communi habet proprietatem & administrationem bonorum paraphernalium; in dote verò proprietatem seu dominium directum dumtaxat, maritus autem administrationem & usufructum, *ibid.* n. 92. Uxor peccat contra justitiam & est furti rea, si aliquid subripiat ex bonis communibus sive etiam ex dote, insciò aut invitò marito; quia etsi dotis proprietatem habeat, facit tamen contra jus mariti, ad quem administratio & usufructus pertinet; si eadem bona consumat in ludo, ornamentis superfluis & nimis

pretiosis, marito non consentiente, nisi quia aliter non posset obtinere pacem in familia, *ibid.* n. 94. Sæpè tamen à furto excusatur uxor, quæ, insciò marito disponit de bonis communis, imò. si capit ut faciat elemosynam & donationes communes; ad vitandum damnum mariti; si maritus sit amens, prodigus, absens nemini relicta familiæ administratione; si capiat, ut pauperibus parentibus aut filiis ex alio matrimonio natis, tenetur tamen ea, quæ sic dedit, in suam partem referre, cum ad partitionem cum hæredibus mariti venitur, *ibid.* n. 95. Servi seu mancipia, etsi in propriam vitam & membra dominium non habeant, sunt tamen domini alicujus capaces, *ibid.* n. 96. (vid. *Servus, Occupatio, Res inventa*)

Religiosi Ordinis Fratrum Minorum videntur rerum, quæ unico etiam usu consumuntur, ut panis, vestes, &c. non habere dominium, sed nudum usum, *ibid.* Sect. 2. §. 3. n. 180.

Donatio est liberalis rei alicujus alteri collatio. Ut valeat, debet esse deliberata, spontanea, & acceptata, prout de promissione dicitur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 12. n. 440.* Dividitur in Donationem inter vivos, & Donationem mortis causâ: prior est ea, qua quis donat cum intentione, ut res, se adhuc vivò, sit donatarii; de se est irrevocabilis nisi in casibus mox recensendis; Altera est, qua quis sic donat, ut nolit rem nisi post mortem suam esse donatarii; essentialiter est revocabilis; *ibid.* n. 441. Ad Donationis sic definitæ & divisæ validitatem quatuor requiruntur conditiones, quæ si non adsint, caduca & nulla est Donatio, quarum prima se tenet ex parte donantis, vi cujus necesse est, ut donator sit ad donandum

(m) 3 habi-

habilis, scilicet talis, cui contrahere licitum est (de quo vid. *Contractus*) Hinc non possunt validè donare ii omnes, qui non possunt contrahere; qui à natura sunt muti simul & surdi, ita ut nec scripturà nec voce voluntatem suam certò exprimere valeant; Religiosi professi; qui præsunt Communitatibus, tutores & curatores de bonis Communitatis, pupillorum & minorum, nisi eleemosynas & donationes remuneratorias moderatas; maritus ex bonis communibus sine legitima causa; conjuges sibi invicem saltem irrevocabiliter. Donatio patris facta filio nondum emancipato est tantum revocabilis, undè non revocata confirmatur morte patris, vel etiam emancipatione filii, si res est tradita: valet autem donatio matris in filium, quia filius non est in potestate matris civili scilicet & in ordine ad effectus civiles. Porro in his omnibus & similibus, ubi agitur de dispositione bonorum, spectandæ sunt & servandæ leges & consuetudines speciales locorum rationi consentaneæ, quæ sæpè à Jure communi Cæsareo discrepant, *ibid.* n. 442. Secunda conditio se tenet ex parte donatarii, ut scilicet donatarius recipere non prohibeatur: hinc donarii esse non possunt illi, qui certam in alios habent auctoritatem, *ibid.* n. 443. Tertia se tenet ex parte rei quæ datur, ut scilicet dari permittatur: hinc non valet donatio in fraudem creditorum facta; donatio excedens quingentos solidos seu florenos, nisi sit ad pias causas; donatio omnium bonorum tam futurorum quam præsentium inter vivos, *ibid.* n. 444. Quarta conditio se tenet ex parte formalitatum; tres numerari solent, 1ma. *acceptatio*, cujus necessitas locum habet in donationibus, quæ sunt Ecclesiæ & Minoribus, qui validè non acceptant sine Curatorum consensu, 2^a.

traditio vel realis, qua donator rei dominium directum & utile in donatarium actu & absolute transfert, vel *facta*, qua scilicet donator ita rei proprietatem transfert in donatarium, ut ejus usumfructum sibi retineat; 3^{tia}. *insinuatio*, qua nempe donationes in acta publica referuntur: eà non indigent donationes ad pias causas, neque donatio summæ pecuniariæ de manu ad manum facta, *ibid.* n. 445. Donatio inter vivos revocatur ob quatuor causas; 1mo. ob ingratitudinem donatarii; 2do. ob prolem postea susceptam à Donatore; 3^{tio}. si sit inofficiosa, hoc est, facta contra officium pietatis debitæ liberis vel parentibus; 4to. si quid donatum sit ob causam non secutà causâ, *ibid.* n. 446. Donatio facta mortis causâ in tribus casibus revocari potest; 1mo. si Donatorem illius pœniteat; 2do. si ante Donatorem moriatur Donatarius, nisi Donator promississet se eam non revocaturum; 3^{tio}. si Donator dederit intuitu instantis periculi mortis, censetur tacite revocata donatio sublatò periculò, *ibid.* n. 447. (Vid. *Voluntates ultima*)

Dolus vel error circa causam finalem donationis eam irritat, *ibid.* n. 448. Hinc tenentur ad restitutionem 1mo. Qui fingit se habere aliquam conditionem seu qualitatem, quæ requiritur, ut quis gratis admittatur in aliquod Collegium vel Hospitale, vel ut accipiat aliquod Legatum; item qui fingit se pauperem, ut gratis recipiatur in seminarium fundatum pro pauperibus alendis; 2do. Qui accipit aliquid ob causam fidam; 3^{tio}. Qui se fingit pauperem, tenetur accepta eleemosynæ titulò restituere vel Donatori vel pauperibus; secus si error sit solum circa causam impulsivam, quæ nempe solum movet ad faciendum vel

vel dandum promptius & facilius ,
ibid. n. 449.

Drachma, Moneta Attica seu Atheniensis ,
Tom. 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 8. n. 127.

Dubitatio temeraria est suspensio animi assensum inter & dissensum sine sufficienti fundamento , *Tom.* 3. *Append.* ad *Tract.* 5. *part.* 2. c. 3. n. 761. (*vid.* *Suspicio*)

Dubium est suspensio iudicii sive assensus & dissensus , *Tom.* 3. *Tract.* 1. c. 4. §. 3. n. 214. *Dubium* generali divisione dividitur in *negativum* & *positivum* : prius est suspensio mentis in utramque partem contradictionis pro neutra parte habentis motiva seu rationes assensus vel dissensus ; at *dubium* istud potius nescientia seu ignorantia dicendum est, quàm *dubium* : *positivum* est mentis suspensio inter utramque partem paria pro utraque parte habentis motiva seu rationes. Dividitur 2do. in *speculativum* & *practicum* : prius est, quo dubitatur in genere, nùm aliquid licitum sit & illicitum : *practicum* est, quo dubitatur, an actus aliquis in particulari hic & nunc cum omnibus suis circumstantiis sit licitus necne. Dividitur 3tio. in *dubium juris* & *dubium facti* : prius est, quo quis dubitat de lege, præcepto, & quocumque obligationem pariente, vel de aliquo ad obligationem præquisito qua tali, v. g. de legitima potestate ad obligandum, &c. *Dubium facti* est, quo quis certus quidem est de lege, sed dubitat, an eam impleverit. Idem *dubium* sub diverso respectu potest esse *dubium facti* & *juris*, *ibid.* (*Vid.* *Conscientia*)

Duellum seu homicidium ex condicto, quod Græci *Monomachium* vocant, est duorum vel paucorum certamen in certo loco & tempore designato cum vitæ & mutilationis periculo ex mu-

tuo consensu & auctoritate privata initum, *Tom.* 3. *Append.* ad *Tract.* 5. *part.* 2. c. 2. §. 8. n. 630. *Duellum* sic definitum & privata auctoritate initum semper est peccatum mortale ; undè illud nec offerre licitum est, nec oblatum acceptare, *ibid.* n. 631. & 632. Nec probatur, quod quidam Theologi ajunt, scilicet licitum esse ei, qui ad duellum provocatur, ne ignavia notam incurrat, dicere provocanti, se quidem duellum non acceptare, sed paratum esse se defendere, si quis eum invaserit ; hæc enim verba indirectam duelli acceptationem complecti videntur, *ibid.* n. 633. *Duellantium* pœnæ præcipuè sunt hæc duæ : Excommunicatio (quam etiam incurrit eorum patrini ; suaflores, & ex composito saltem, duelli spectatores ; Principes & Domini temporales, qui in suis terris locum aliquem ad ejusmodi pugnam concesserint, &c.) & privatio Ecclesiasticæ sepulture eorum, qui in tali conflictu decesserint, *ibid.* n. 634. (*vid.* *Homicidium*)

Dulia (*vid.* *Adoratio*)

E.

Ebrietas est excessus in potu usque ad violentam privationem rationis, ejusque potestatis proximæ. Est peccatum mortale, *Tom.* 3. *Tract.* 6. *part.* 3. c. 1. §. 3. n. 271. sive sit excessus vini voluptatis gratiæ, sive ex alia ratione, *ibid.* n. 272. Ut sit mortalis, sufficit, quòd sit voluntaria indirectè vel interpretativè, *ibid.* n. 273. ita est peccatum mortale respectu omnium, ut tamen gravius sit in quibusdam personis, scilicet imò. in mulieribus ob turpitudinis & luxuriæ periculum tùm in se tùm in aliis ; 2do. in iis, qui ex officio regere debent alios ;

alios; 3tio. in Clericis, præsertim sacro Ordine insignitis, & maxime Curatis, ac præpitis in Religiosis, *ibid.* n. 274. Ebrietas autem perfecta cognoscitur imo. quando quis non novit discernere inter licitum & illicitum, vel non potest solita officia exequi; 4do. quando quis postmodum non meminit, quid dixerit, egerit, quomodo domum redierit, &c. 3tio. si ea fecit, quæ integra mente nunquam solet facere, *ibid.* n. 275. Mala & peccata in ebrietate commissa, si prævisa fuerint ut verisimiliter secutura, vel prævideri poterint imputantur ad culpam; imò peccata, quæ secutura probabiliter novit ebriosus, vel prævidere potuit, ei coram Deo imputantur, etiam si postmodum re ipsa non sequantur, *ibid.* n. 276. (Vid. *Gula*)

Ecclesia si nominis etymon consideretur, idem est ac *evocatio* seu *convocatio*, *Tom. 1. Tract. 3. prælog. n. 1.* usu Ecclesiastico significat Fidelium societatem seu congregationem, quæ triplex est; scilicet Ecclesia comprehensorum, seu triumphans; Viatorum, seu militans; & purgans seu patiens, *ibid.* n. 2. Ecclesia militans spectatur ut vivum corpus aliquod mysticum, *ibid.* n. 3. tanta est analogia inter corpus Ecclesiæ mysticum & naturale corpus humanum, ut illius essentia & proprietates ex isto facile intelligi possint, *ibid.* n. 4. & *seq.* Vox Ecclesiæ sumitur etiam pro loco, in quo Fideles congregantur, *ibid.* c. 1. §. 1. n. 8. propriè tamen significat societatem seu *catum* vocatorum, *ibid.* n. 9. Hoc sensu pluribus modis sumitur, *ibid.* n. 10. & definitur Cæterus hominum unius & ejusdem fidei Christianæ professione & eorumdem Sacramentorum communione conjunctus sub regimine legitimum Pastorum, ac præcipuè Romani Pontificis, *ibid.* n. 11. legi-

tima est hæc definitio, *ibid.* n. 12. & *seq.* eam tradiderunt SS. Patres, *ibid.* n. 15. & *seq.* nec eadem officiant ea, quæ adversus eam obijciuntur, *ibid.* n. 21. & *seq.* Quatuor Ecclesiæ causæ ab Apostolo designantur Ephes. 5. v. 25. 26. & 27. Efficiens scilicet, Materialis, Formalis, & Finalis, *ibid.* §. 2. n. 26. Solus Deus est causa efficiens seu auctor Ecclesiæ potestate independentiæ & supremæ auctoritatis, & solus Christus potestate excellentiæ & ministerii principalis; homines verò ad ipsius foundationem concurrunt in genere causæ ministerialis inferioris, *ibid.* n. 27. & *seq.* Sacramenta quoque ad edificationem & formationem Corporis Ecclesiæ in genere causæ efficientis & instrumentalis concurrerunt, *ibid.* n. 31. Origo & antiquitas Ecclesiæ tribus modis considerari potest, scilicet secundum latissimam, minus latam, & strictam significationem, *ibid.* n. 32. Ecclesia minus late sumpta, prout nempe dicit multitudinem omnium Fidelium tam Veteris quam Novi Testamenti, floruit jam ante Christi natalem tempore legis naturæ & scriptæ, *ibid.* n. 34. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 37. & *seq.* Vera Christi Ecclesia certis notis insignita esse debet, quibus ab aliis hominum societatibus, quæ vel ipsam mentiuntur, vel quandam cum illa similitudinem habere videntur, discernatur, *ibid.* c. 2. n. 51. Duas tantum Ecclesiæ Christi notas assignant Acatolici, *sinceram* videlicet *Verbi Dei prædicationem* seu *doftrina veritatem*, & qui ex ea consequitur, *legitimum Sacramentorum usum*, *ibid.* n. 52. & *seq.* Negant Catholici eas esse veras Ecclesiæ Christi notas, *ibid.* n. 56. & *seq.* refutantur Acatolicorum argumenta, *ibid.* n. 59. & *seq.* Ecclesia & Scriptura sacra mutuum sibi communicant lucem, Ecclesiæ Scri-
ptura

pturæ sacræ veritatem probat, Scriptura sacra Ecclesiæ infallibilem auctoritatem, quamquàm in dispari probationis gradu, *ibid.* n. 63. Quatuor generatim possunt assignari veræ Ecclesiæ Christi notæ in Symbolo Nicæno expressæ, scilicet quòd sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica, quibus hæ tres adduntur illis quatuor jam comprehensæ, nimirum quòd sit Romana, Visibilis, & Indefectibilis, *ibid.* n. 75. Præcipua unitas Corporis Ecclesiæ consistit in unione membrorum cum Capite & inter se, *ibid.* §. 1. n. 76. Unitatem Ecclesiæ demonstrant nomina, figuræ, & parabolæ, quibus eam adumbrant S. Scripturæ, *ibid.* n. 77. Unitatem hanc Ecclesiæ disertè declarat Apostolus, 1. Cor. 12. v. 12. *ibid.* n. 78. Item constans & perpetua SS. Patrum traditio, *ibid.* n. 79. Acatolici admittunt Ecclesiam Christi esse & dici debere *Unam*; quomodo id explicant, *ibid.* n. 80. Vera Christi Ecclesia ita est una, ut excludat quascumque alias Hæreticorum Societates, quarum fides est diversa & erronea etiam in articulis, quos Acatolici *non fundamentales* nuncupant, *ibid.* n. 81. & *seq.* Quid Novatores intelligant per Articulos *fundamentales* & *non fundamentales*, *ibid.* n. 80. quomodo & quo sensu Catholici dicant aliquos Christianæ Religionis Articulos præ aliis esse *fundamentales*, *ibid.* n. 85. Ecclesia Catholicorum illam habet unitatem, quæ nota est ac character veræ Christi Ecclesiæ; non autem Ecclesia Protestantium seu Novatorum, *ibid.* n. 86. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 93. & *seq.*

Ecclesia Catholicorum est sancta & sanctitate, quæ veræ Christi Ecclesiæ propria est & singularis, non verò Ecclesia seu potius societas Protestantium: habet enim Ecclesia Ca-

P. Curtier Theol. Tom. IV.

tholicorum sanctitatem doctrinæ & professionis; sanctitatem eorum, qui primum eam fundarunt; gloriam miraculorum, quibus Ecclesiæ suæ veritatem & sanctitatem Deus confirmavit: in his tribus quippè posita est præsertim sanctitas, quæ veræ Christi Ecclesiæ propria est ac singularis. Hæc tria autem in Societate Protestantium non inveniuntur, *ibid.* §. 2. n. 105. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 110. & *seq.* Ecclesiam Christi verè esse Catholicam apud omnes, qui Christiano nomine utuntur, in confesso est, idque probat S. Augustinus lib. de unit. Eccles. c. 6. & *seq.* *ibid.* §. 3. n. 129. Ecclesia Romana est Catholica, non autem Societas Protestantium seu Novatorum, *ibid.* n. 131. & 132. Solv. ob. *ibid.* n. 133. & *seq.* Est Apostolica, non verò Novatorum Societates, *ibid.* §. 4. n. 143. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 152. & *seq.* In vera Christi Ecclesia duo præcipuè distinguenda veniunt, doctrina fidei scilicet, & morum disciplina, *ibid.* §. 5. n. 160. Vera & Catholica Christi Ecclesia est ac dici debet Romana, *ibid.* n. 161. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 166. & *seq.* Est visibilis ex natura sua, adeò ut oculis omnium semper conspicua fuerit, *ibid.* §. 6. n. 171. Visibilitas veræ Christi Ecclesiæ propria & singularis convenit societati Catholicorum non verò Protestantium, *ibid.* n. 174. Ecclesia Christi visibilis nunquam defecit, nec unquam deficiet, *ibid.* §. 7. n. 186. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 189. & *seq.* An Ecclesia Catholica benè distinguatur in *dispersam* & *coadunatam*, *ibid.* c. 3. n. 193. Ecclesia est Iudex infallibilis germani ac genuini S. Scripturæ sensûs, Tom. 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 6. n. 75. & *seq.* Ecclesia est infallibilis in definiendis fidei & morum controversiis & quæstionibus, etiam

(n)

in

in quæstionibus facti dogmatici. *ibid.* *Tract.* 3. c. 3. §. 2. n. 232. item *Exercit. Theol. Exercit.* 15. n. 254. & *seq.* (Vid. *Concilium, Regimen Ecclesiæ, Prædestinati, Iusti, Hæretici, Schismatici, Excommunicati, Infideles, Catechumeni*)

Ecclesiæ seu Templum, in quo divina mysteria celebrantur. (Vid. *Missa*)

Ecclesiastes seu *Liber Ecclesiasticus*. Ecclesiastes vox græca latine significat *Concionatorem*, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 3. n. 410.* Quid liber hoc nomine inscriptus contineat, *ibid. n. 411.* Quis illum scripserit, *ibid. n. 412.* & *seq.* Canonici & divinus ab omnibus reputatur, *ibid. n. 416.* Solv. ob. *ibid. n. 417.*

Ecclesiasticus seu *Liber Ecclesiastici*; quid contineat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 3. n. 437.* quis illius Auctor & Interpres, *ibid. n. 438. 439.* & 441. quando scriptus fuerit, *ibid. n. 440.* inter sacros & Canonicos libros merito ab Ecclesiâ recensetur, *ibid. n. 442.* & *seq.* Solv. ob. *ibid. n. 445.* & *seq.*

Editio. Editiones S. Scripturæ sunt penè innumeræ, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 94.* Quinam S. Scripturæ Veteris libri Hebraicæ, quinam Chaldaicæ ab auctoribus suis fuerint exarati & editi, quinam Græcæ, *ibid. n. 95.* Novum Testamentum ab ipsis Apostolis Græcè scriptum fuit præter Matthæi Evangelium, quod hebraico seu syriaco sermone ab ipso confcriptum fuisse traditur, *ibid. n. 107.* de Marci Evangelio, quo idioma primū scriptum fuerit, non satis liquet; alii enim græco, alii latino sermone exaratum volunt, *ibid. n. 108.*

Electio est designatio personæ capax ad Prælaturam vel Beneficium vacans facta

per suffragia, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 239.* Triplici modò fieri potest, vel per scrutinium, vel per compromissum, vel per inspirationem, *ibid. n. 240.* Ut electio valeat, requiritur imo. ut omnes eligentes sint saltem Subdiaconi, si agatur de electione vtrorum; 2do. ut omnes, qui eligendi jus habent, vocentur; & qui legitime absens est, nec electioni valet interesse potest per procuratorem uni de Capitulo votum seu suffragium demandare; 3tio. ut eligatur is, in quem omnes vel major vel sanior pars Capituli censuit: hodiè pars major semper supponitur esse sanior. In Monasteriis ea Abbatis vel Superioris electio Canonica censetur, quæ suffragiorum mediam partem superat: in Cathedralibus verò & Collegiatis, quæ duas suffragiorum tertias habet, *ibid. n. 241.* Electio, nisi grave obstat impedimentum, intra trimestre fieri debet, si de Prælatura seculari aut Regulari agitur; si de alio minori Beneficio inter sex menses à die Vacationis moraliter notæ; alioqui jus conferendi pro hac vice devolvitur ad immediatum Superiorem loci illius, in quo situm est Beneficium: devolvitur etiam jus istud ad Superiorem si electus electionis tempore qualitates ad Beneficium requisitas non habeat: item si eligatur indignus, *ibid. n. 242.* Electores electionem electo statim significare debent, hic verò intra tempus à jure statutum consensum dare tenetur, & post sex menses confirmationem Superioris petere, *ibid. n. 243.* (Vid. *Ordo*)

Elemosyna est sublevatio alienæ miseriæ propter Deum, seu est auxilium proximo indigenti datum ex compassione propter Deum. Est opus misericordiæ à charitate imperatum, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 256.* Quatuor-

tuordecim sunt illius species, *ibid.* n. 276. *per* secladit sub charitatis proximo debetur præceptum divinum tùm naturale tùm positivum obligans sub mortali, *ibid.* n. 258. hoc præceptum extenditur ad quælibet opera misericordiæ & subsidia spiritualia ac corporalia, quibus proximus indiget, *ibid.* n. 261. undè quilibet in extrema proximi necessitate tenetur sub mortali ei subvenire non solum de superfluis statui, sed etiam de necessariis ad statum decentiam, *ibid.* n. 262. & *seq.* Tanta danda est eleemosyna, quanta sufficit ad levandam proximi necessitatem, *ibid.* n. 266. Quædam observanda circa præstationem eleemosynæ, *ibid.* n. 267. Illi tantum possunt ac debent eleemosynam facere, quibus aut dominium rei erogandæ, aut illius administratio libera competit, *ibid.* n. 268. & *seq.* pauperibus omnibus eleemosyna erogari debet, *ibid.* n. 275. Eleemosynam variz conditiones comitari debent, sex enumerantur, *ibid.* n. 276. & *seq.* quosnam fructus pariat eleemosyna, quatuor enumerantur, *ibid.* n. 282. & *seq.*

Eliacim Regni Judæ moderatur, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 249.*

Elipandus Episcopus Toletanus & Felix Episcopus Urgelitanus Hispani docuerunt sub finem sæculi 8vi. Christum, saltem ratione humanitatis dici debere & esse Filium Dei adoptivum & servum; hic error damnatus fuit ab Ecclesia sub Adriano Papa in Synodis Foro-Julienfi an. 791. Ratisbonensi an. 792. & Francholordienfi an. 794. *Tom. 2. Tract. 3. c. 6. §. 5. n. 331.*

Emancipatio. Filius emancipatur, cum paternæ potestati subducitur, atque desinit esse filius-familias; undè quamdiu paternæ potestati subest, non emancipatus & filius-familias vocatur.

Duobus modis fit emancipatio 1mo. expressè, cum coram Judice postulat pater, ut filius extra paternam potestatem ponatur, suorumque jurius Dominus constituatur; 3do. tacitè, cum sit vel ratione dignitatis à filio adeptæ, vel propter lapsum ætatis scilicet 25. annorum, vel propter matrimonium, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 2. n. 85.* litteræ emancipationis ab anno ætatis 14to. completo obtineri possunt, quamvis communiter non obtineantur nisi ab illis, qui annum ætatis 18vum. attigerunt, *ibid.* *Sect. 2. §. 2. n. 197.*

Emphyteusis vox græca latine idem significat ac *infero* vel *confero*; quia Emphyteusis est contractus, qui inventus est, ut agri steriles & inculti meliorentur, quod fit serendo, plantando, &c. usus tamen obtinuit, ut etiam fecundæ terræ in Emphyteusim dentur. Definitur *Contractus, quo res aliqua immobilis possidenda & fruenda sub certa & annua pensione traditur.* Qui rem ipsam accipit, dicitur *Emphyteuta*; id, quod traditur, vocatur res *Emphyteutica*; & pensio, quæ solvitur, *Canon*, cujus remissio peti nequit, nisi re tota pereunte, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 2 n. 182.* Ab Usufructu differt quadrupliciter 1mo. quia Emphyteuta potest transferre jus suum in alium, non verò Usufructuarius; 2do. Usufructus est in rebus mobilibus, non Emphyteusis; 3tio. ob Emphyteusim debetur pensio, non ob Usufructum; 4to. Ususfructus morte Usufructuarii finitur, non semper Emphyteusis; potest enim dari in perpetuum, vel ad plures generationes, *ibid.* n. 183. Emphyteuta potest expelli, si pro Ecclesiastica Emphyteusi per biennium, pro seculari per totum triennium pensionem non solverit: sed hæc ex-
pulsio

sio per Judicem, partibus vocatis, decerni debet: expulsus Emphyteuta verò impensas, quas in meliorando fundo fecit, repetere non potest; debet tamen Judex, habita meliorationum ratione, congruam dilationem Emphyteutæ concedere, ut vel solvere, vel Emphyteusim suam alii vendere possit, quod sine consensu Domini facere non potest, *ibid.* n. 184.

Emtio (vid. *Venditio*)

Emtor. Principue emptoris obligationes sunt, ut pretium integrum solvat tempore constituto; ut restituat, quando minoris rem emit; ut si venditor rei pretium ignoret, eum moneat, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 264.* (vid. *Venditio*, *Venditor*, *Venditum*)

Epli, mensura aridorum & liquidorum apud Hebræos, continens 30. Coros seu tres modios, seu octo congios, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 133. & 134.*

Ephrem (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 47.*

Epicurei, quinam, & quid docuerint, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 3. n. 417. in not.*

Epiphanius (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 56.*

Episcopatus definitur Ordo supremus, quo datur Presbytero potestas confirmandi Sacramenta Confirmationis & Ordinis, regendique Ecclesiam ipsi commissam, hoc est, Clerum & plebem, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 8. §. 9. n. 130.* Inter ritus omnes, quæ in ordinatione Episcopi observantur, atque necessariò sunt adhibendi, manuum impositio & oratio adjuncta sunt materia & forma essentialis Epi-

scopatûs, an totalis, an ~~verè~~ ⁱⁿ inadæquata tantum lis est inter Theologos; addunt enim aliqui veluti essentiali Codicis Evangeliorum supra cervicem Ordinandi expansionem *ibid.* n. 135. & 136. Episcopi sunt Episcopalis Ordinationis Ministri, ita ut ad eam perficiendam tres requirantur, unus Ordinans, & duo Assistentes, saltem necessitate præcepti si non Sacramenti, quo super lis est inter Theologos, *ibid.* n. 137. & 138. Subiectum Episcopatûs est Presbyter legitime prius ordinatus, *ibid.* n. 139. Veteres aliqui contenderunt Episcopatum non esse verum Ordinem & Sacramentum à Sacerdotio distinctum, sed esse duntaxat extensionem characteris Sacerdotalis, *ibid.* §. 10. n. 157. At nunc communiter tenent Theologi Episcopatum esse verum Ordinem & Sacramentum à Presbyteratu distinctum, *ibid.* n. 158. & 159.

Episcopus. Nomen Episcopi græcum est, atque latine idem est, ac *Inspector*, *Speculator*, *Explorator*, & *Superintendens*, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 8. §. 9. n. 128.* Si S. Chrysostomo credimus, Apostolorum tempore nomen *Episcopi* commune erat etiam Presbyteris, seu secundi Ordinis Sacerdotibus: usus tamen deinceps obtinuit, ut soli Majores seu primi Ordinis Sacerdotes appellarentur Episcopi: vocantur etiam *Antistites*, quasi ante alios Clericos stantes, iisque præidentes; *Pontifices*, quia præ aliis multa possunt facere; *Ecclesia Principes*, &c. *ibid.* n. 129. Episcopi jure ac institutione divina sunt Presbyteris superiores potestate tum Ordinis, tum Jurisdictionis, *ibid.* n. 132. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 147. & seq. Quæ sint Episcoporum officia exponit Apostolus 1. Tim. 3. & Tit. 1. *ibid.* n. 140. Episcopus tenetur ad residen-

sidentiam, nec ei licet tempore publicæ persecutionis aut calamitatis fugere, *ibid.* n. 141. Varii sunt Episcoporum gradus; nam alii sunt Patriarchæ, alii Primates, alii Metropolitanæ, &c. qui omnes ordinatione pares sunt, & sola jurisdictione ac dignitate distincti, *ibid.* n. 142. (Vid. de singulis suis locis) Probabilius est, Episcopos jurisdictionem suam immediatè à Christo habere, *ibid.* part. 2. c. 1. §. 1. n. 192.

Epistola. S. Pauli Epistolæ, (vid. *Paulus*) septem Epistolæ Canonice undè sic dictæ, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 2. *Seç.* 2. c. 3. n. 642. quis illarum ordo, *ibid.* n. 653. (Vid. *Jacobus Apostolus*, *Petrus*, *Joannes*, *Judas*)

Epykia vox Græca latine idem est ac *aquitas*, *aquum* & *bonum*; Thucididi lib. 3. idem est ac *Juris aequitas* & *vigoris remissio*, & licque sumpta denitur Interpretatio legis ab homine privato facta secundum suam magis universalem, vel quod magis viget, *Tom.* 3. *Tract.* 2. part. 2. c. 1. *Seç.* 5. §. 1. n. 239. Interpretatio legis per *epykiam* est licita non solum in lege humana, sed etiam in lege divina cum naturali cum positiva, *ibid.* n. 240.

Error, est judicium falsum seu existimatio falsi, *Tract.* 3. *Tract.* 5. c. 2. *Seç.* 2. §. 3. n. 206. Error potest esse circa substantiam rei, vel accedens illius; alius est antecedens, alius concomitans, *ibid.* (Vid. *Contractus*, *Matrimonium*) Varii errores de temporibus, quibus charitatis præceptum obligat, recensentur, *ibid.* *Tract.* 3. part. 3. c. 4. §. 1. n. 203.

Eidras, Quis fuerit, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 2. *Seç.* 1. c. 2. n. 276. Quatuor ejus nomine inscribuntur Libri Veteri Testamento contenti, quorum

duo priores apud Latinos velut Canonici suscipiuntur, duo posteriores verò velut apocryphi rejiciuntur, *ibid.* n. 269. Primi libri Auctor est ipse *Eidras*, *ibid.* n. 270. quid contineat, *ibid.* n. 274. Secundus *Nehemias* tribuitur, *ibid.* n. 271. quid contineat, *ibid.* n. 275. Quid tertius & quartus contineant, *ibid.* n. 272. & cur apocryphi dicantur, *ibid.* n. 273. *Eidras* est Auctor Judæorum Canonis, *ibid.* part. 1. c. 5. n. 52.

Esfer, quæ fuerit, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 2. *Seç.* 1. c. 2. n. 329. Liber ipsius nomine inscriptus quid contineat, *ibid.* n. 320. & 331. quis eum scripserit, *ibid.* n. 332. & *seq.* Est Canonicus & divinæ auctoritatis, *ibid.* n. 335. & *seq.* Solv. ob, *ibid.* n. 344. & *seq.*

Eva, cur educta fuerit è latere Adami, cum foemina in aliis animalium speciebus non fuerint hoc modò productæ, *Tom.* 2. *Tract.* 2. c. 1. §. 2. n. 80.

Evagatio mentis in oratione aliisve exercitiis spiritualibus est mortalis in oratione vel exercitio spirituali graviter præcepto, si in parte notabili voluntariè duret; venialis verò in oratione non præcepta, nisi sit circa objecta graviter illicita, quæ placeant, *Tom.* 3. *Tract.* 6. part. 3. c. 1. §. 7. n. 324.

Evangelium vox græca latine *bonus nuntius* seu *bonum nuntium* dicitur, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 2. *Seç.* 2. c. 1. num. 554. Evangelium S. Matthæi (vid. *Matthæus*) Evangelium S. Marci (vid. *Marcus*) Evangelium S. Lucæ (vid. *Lucas*) Evangelium S. Joannis (vid. *Joannes*) Præter hæc quatuor Evangelia nulla alia velut Canonica recipit Ecclesia, quamvis plura passim numerentur, *ibid.* n. 606.

Eucharistia est omnium nostræ Religionis mysteriorum veluti Summa & compendium quoddam, utpotè in qua Christus Iesus divitias omnes & thesauros potentie, virtutis, amoris, & benevolentie suæ in genus humanum miranda liberalitate explicat, *Tom. 4. Tract. 4. in proem. n. 1.* Hoc eidem cum cæteris Sacramentis est commune, quodd sit symbolum rei sacræ & invisibilis gratiæ forma visibilis: verùm alia Sacramenta tunc primum duntaxat sanctificandi vim habent, quandò quis illis utitur; ac in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est: in aliis Sacramentis adest Christus per derivatam à se interioris gratiæ ac virtutis subministracionem; in Eucharistia verò fons ipse substantialis omnium celestium donorum & gratiarum totum se effundit & commutat, *ibid. n. 2.* Porro Eucharistiæ nomen oritur à verbo Græco *Εὐχαριστία*, quod per *gratias agere* latine redditur; quia in hujus Sacramenti usu Deo Iesu Christo propter illius in nos collata beneficia gratias rependimus. Eucharistia tùm à Scriptura, tùm à SS. Patribus variis insignitur nominibus pro varietate rerum ac circumstantiarum, quæ in celebratione ac dispensatione hujus excelsi mysterii occurrunt: ut *Eulogia* seu *beneficium*; quia per benedictionem seu consecrationem perficitur panis: panis celestis, supersubstantialis; panis Angelorum, à materia, ex qua conficitur: *Cæna Domini*, quia à Christo vespere in cæna primum instituta fuit: *Synaxis*, id est, collectio, congregatio, adunatio, communio; tùm quia simul congregati Fideles Eucharistiam percipiebant; tùm quia per illam participationem Fideles cum Christo ac inter se tanquam ejus Corporis membra communi charitatis vinculo colligebantur: *Gratia*, *Sacramentum gratiæ* &c. ab effecti-

bus; tùm quia Christum fontem totius gratiæ continet: ab actione, qua Eucharistia perficitur, vocatur *Missa*; *Sacrificium*, *Oblatio*, *Communio*, *Collecta*; quia populus in unum colligitur, ut Sacrificio intersit; *Viatum*, id est, viæ subsidium; tùm quia illo sacro cibo in hujus sæculi peregrinatione reficimur; tùm quia ex hac vita ad alteram profecturus dispensatur contra invisibiles fidei hostes, *ibid. n. 3.* Variis figuris in Veteri Lege adumbrata fuit Eucharistia: ut ex parte panis & vini, quibus conficitur, figurabatur per oblationem Melchisedech, per panes propositionis, qui solum à mundis hominibus manducari poterant; per panem subclericium, quem Elias manducavit: ex parte Corporis & Sanguinis figurata fuit per omnia Sacrificia Veteris Legis, sed præsertim per Sacrificium expiationis; item per sanguinem Testamenti: ex parte effectus adumbrata fuit per lignum vitæ, quod plantaverat Dominus in paradiso quasi pharmacum immortalitatis, & per Manna, quod datum est Hebræis in deserto, ob ejus suavitatem &c. *ibid. n. 4.* Eucharistia rationem habet Sacramenti simul & Sacrificii, *ibid. n. 5.* Acatholici omnes, si Socinianos excipias, in hoc nobiscum conveniunt, scilicet Eucharistiam verum esse Novæ Legis Sacramentum, *ibid. part. 1. n. 6.* Dehinc Sacramentum Novæ Legis à Christo institutum ad celestem animarum nostrarum alimoniam, in quo Corpus & Sanguis ejus verè, realiter, & substantialiter sub speciebus panis & vini continetur, *ibid. n. 7.* Sacramentum Eucharistiæ dupliciter considerari potest, *in fieri* nempe, ut ajunt, & *in facto esse*; agitur autem hic de eo, prout *in fieri* consistit, *ibid. c. 1. n. 8.* Cum Sacramentum Eucha-

Eucharistiæ à Christo Domino per modum refectionis spiritualis institutū sit, hinc etiam illius materia ex cibo & potu constat, sumptā metaphorā à corporali refectione, ad quam cibus & potus requiruntur: duplex igitur est partialis materia Eucharistiæ generatim sumpta, scilicet cibus & potus; igitur panis & vinum sunt materia idonea & necessaria Eucharistiæ, *ibid. Sect. 1. n. 9. & seq.* Solus panis triticeus, & solum vinum de vite sunt materia valida Eucharistiæ, *ibid. §. 1. n. 12. & seq.* Invalida igitur est Eucharistiæ confectio seu consecratio, si panis sit ex radicibus aut fructibus arborum, aut ex seminibus leguminum, *ibid. n. 16.* item non valide consecratus panis confectus ex oriza, avena, hordeo, milio, &c. necnon ex tritico non puro, nisi quantitas tritici sit notabiliter major: valet tamen panis confectus ex spelta, seu zea, *Epist. Korn, Bisen, ibid. n. 17.* Ad valorem Sacramenti Eucharistiæ requiritur panis confectus ex farina triticea aquā naturali dilutā & igne coctā, *ibid. n. 18.* Ex præcepto & usu Ecclesiæ panis consecrandus apud Nos Latinos debet esse figurā orbiculari, ac quodam studio præparatus, *ibid. n. 19.* Primis Ecclesiæ Sæculis illius non alia fuit figura, quā quæ est panis communis, *ibid. num. 20.* Non potest valide consecrari liquor ex pomis, piris, cerasis, &c. expressus; nec omphacium; nec acetum; nec succus intra uvas maturas, aut vinum in pane vel simili alia materia contentum; nec vinum aromatibus ita conditum, ut morali æstimatione speciem vini amiserit; secus si alteratio sit exigua, quamvis illicitè sic consecratur, *ibid. n. 21.* Valide consecratur mustum, quamvis extra necessitate hoc prohibitum sit; item vinum congelatum, sed postea reso-

lutum, modò gelū non fuerit corruptum; vinum autem actu congelatum est materia dubia, quare, si fortè in hyeme vinum in calice congeletur, debet per ignem resolvi, priusquā consecratur, *ibid. n. 22.* Utraque hæc materia, panis scilicet & vinum, debet esse moraliter præsens consecranti, *ibid. n. 24.* Ad validam consecrationem necesse est, ut materia consecranda determinetur in particulari per intentionem Sacerdotis, *ibid. n. 25.* Undè valldè non consecrat, qui ex mille v. g. hostiis vellet tantum consecrare decem non determinando illas in particulari; similiter qui intenderet ex multis illam consecrare, quam Deus vel alius voluerit determinare, si hanc determinationem ignoret: determinatio per intentionem merè internam absque ulla nota exteriori, qua hostia consecranda ab aliis non consecrandis exterius distinguatur, non sufficit; undè, si contingeret, hostiam non consecratam casu admisceri consecratis sic, ut non posset ab iis discerni, non videtur, quòd valldè consecrari possit, sed tunc ad vitandum damnum ejus, qui fortè eam acciperet, distribuendæ essent singulis communicantibus duæ hostiæ ex illarum cumulo. Hostiæ, quæ Sacerdote nesciente, nec ante consecrationem advertente, super corporale positæ sunt, non debent censi consecratæ; si verò illas advertit, & reliquit super corporale intendens illas consecrare simul cum ea, quæ ad Sacrificium destinata est, censi debent consecratæ, quamvis inter consecrandum earum ampliùs non meminerit. Hostiæ, quæ super corporale positæ non sunt, licet aliàs sufficienter præsentés, sicut & guttæ vini extrinsecus calici adherentes, probabiliùs non sunt consecratæ: de iis guttis verò, quæ intra cuppam à to-

to sunt separatæ, variant opiniones; undè in praxi expedit, ut Sacerdos ante consecrationem eas abstergat, vel ab intentione excludat, vel etiam semel pro semper intendat non consecrare nisi id, quod est præcisè continuum. Similiter Sacerdos de vera hostiarum consecratione rationabiliter dubius, debet eas sumere post SS. Sanguinem; quòd si dubium sit de valore consecrationis alterutrius materiz pro Sacrificio constitutz, debent iterùm verba consecrationis super illam materiam proferri sub conditione; & si dubium sit de valore materiz, v. g. quia præsumitur vinum esse acetum, vel aquam plurimam vino mixtam, debet Sacerdos certam aliam consecrare, & primum post communionem sumere materiam dubiam, *ibid.* n. 26. Etiam minutissima materia validè consecratur, modò sit sensu perceptibilis, *ibid.* n. 27. item materia in maxima quantitate validè consecratur, modò sit secundùm se totam moraliter præsens consecranti, *ibid.* n. 28. Consecratio valet tam in pane Azimo quàm Fermentato, *ibid.* f. 2. n. 30. Latini tamen tenentur sub mortali consecrare in Azimo, Græci verò in Fermentato, singuli juxta Ecclesiæ suæ ritum, *ibid.* n. 32. Solv. ob. *ibid.* n. 33. & seq. Christus panem Azimum consecravit, *ibid.* f. 3. n. 42. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 45. & seq. Probabile est Ecclesiam Latinam primis Ecclesiæ Sæculis azimo & fermentato pane promiscuè usam fuisse, *ibid.* f. 4. n. 59. & 60. probabile etiam est Ecclesiam Græcam primis illis Christianismi Sæculis in pane fermentato & azimo promiscuè consecrasse, *ibid.* n. 61. & seq. Aqua vino in calice est admiscenda, *ibid.* f. 5. n. 65. Solv. ob. *ibid.* n. 69. & seq. debet esse modicissima, *ibid.* n. 66. Hæc aquæ mixtio non est ne-

cessaria necessitate Sacramenti, *ibid.* n. 67. estque tantùm de præcepto Ecclesiastico, *ibid.* n. 68. Solv. ob. *ibid.* n. 71. & seq.

Aqua vino mixta in calice re ipsa convertitur in Sanguinem Christi, *ibid.* f. 6. n. 79. longè probabilius videtur aquam immediatè vi verborum consecrationis converti in Sanguinem Christi, *ibid.* n. 80. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 85. & seq.

Christus in ultima cœna verbis Evangelicis istis, *Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus*, Eucharistiam consecravit, *ibid.* Sect. 2. f. 1. n. 92. Solv. ob. *ibid.* n. 93. & seq. Ad validè consiciendam Eucharistiam requiruntur & sufficiunt verba, quibus eam Christus confecit, scilicet hæc vel æquivalentia: *Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus*; ac proinde ad validam consecrationem non requiritur oratio, sive quæ apud Latinos prædicta verba, sive quæ apud Græcos ea subsequuntur, *ibid.* f. 2. n. 99. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 104. & seq. Certum est omnia verba, quæ ad consecrationem in Canone Missæ continentur, saltem ex præcepto Ecclesiæ, proferenda esse, ita, ut sine gravi peccato omitti non possint, *ibid.* f. 3. n. 114. & 115. Sola hæc verba, *Hoc est Corpus meum*, in consecratione panis; & ista, *Hic est Sanguis meus, vel Calix Sanguinis mei*, in consecratione calicis, sunt essentialia, *ibid.* n. 116. Solv. ob. *ibid.* n. 117. & seq. Ecclesiæ Catholicæ doctrina est, in Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter Corpus & Sanguinem unà cum anima & divinitate Domini nostri JEsu Christi, ac proinde totum Christum, *ibid.* c. 2. Sect. 1. n. 122. Ex variis Hæreticis, qui hoc fidei nostræ caput impugnare ausi sunt, alii indirectè, alii directe illud adorti sunt: indirectè se

eidem opposuerunt ii omnes, qui veritatem carnis Christi sunt inficiati, ut Simoniani, Menandriani, &c. directè verò realem & substantialem Christi in Eucharistia præsentiam aggressi sunt Sæculò IX. Joannes Scotus Erigena, id est, Hibernus; XI. Berengarius Andegavensis Ecclesiæ Archidiaconus; XII. Petrus de Bruys origine Delsinatensis vel Provincialis, à quo Petrobrusiani, & Henricus Monachus Apostata, à quo Henriciani; XIII. Colonienfes dicti Apostolici, Albigenes & Tolosani à locis, in quibus virus suum disseminarunt sic dicti; XIV. Auctor sectæ Flagellantium, & Wiclefus; XVI. Carolstadius Archidiaconus Wittenbergenfis in Saxonia, Zwinglius Tigurinus, & Calvinus, *ibid.* n. 123. & §. 2. n. 138.

Vera, realis, & substantialis præsentia Corporis Christi in Eucharistia efficitur probatur ex verbis Christi Joan. 6. à v. 52. *ibid.* §. 1. n. 126. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 131. & seq. item ex verbis institutionis, Matth. 26. *ibid.* §. 2. n. 139. & 140. Solv. ob. *ibid.* n. 141. & seq. item ex constanti & universali SS. Patrum ac totius Ecclesiæ traditione, *ibid.* §. 3. n. 153. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 156. & seq. Hæc realis præsentia Christi in Eucharistia rationibus philosophicis non potest impossibilis demonstrari, *ibid.* §. 4. n. 180. Solv. ob. *ibid.* n. 181. & seq.

Tribus tantum modis concipi potest substantialis præsentia Corporis Christi in Eucharistia, per *impanationem*, *consubstantiationem*, & *transubstantiationem* videlicet. Impanationis nomine intelligitur unio hypostatica Verbi cum pane ita, ut in Eucharistia Verbum hypostaticè uniatum cum pane: per Consubstantiationem intelligitur præsentia substantiæ carnis Christi cum substantia panis ita, ut substantia panis simul cum substantia carnis Christi verè in Eucharistia

existat: nomine autem Transubstantiationis intelligitur conversio totius substantiæ panis & vini in substantiam Corporis & Sanguinis Christi manentibus duntaxat speciebus panis & vini, *ibid.* *Sect.* §. 1. n. 190. & 192. Corpus & Sanguis Christi sunt in Eucharistia per Transubstantiationem ita, ut non nisi species panis & vini maneant exclusæ eorum substantiæ *ibid.* §. 2. n. 194. & 195. Solv. ob. *ibid.* n. 196. & seq. Transubstantiatio est vera actio, *ibid.* §. 3. n. 204. & probabilius reproductiva, quæ tamen productio non est creatio, nec generatio, nec actio adductiva, nec unitiva, nec conservativa, *ibid.* n. 205. Proprius & formalis terminus Transubstantiationis est Corpus & Sanguis Christi quatenus reproducta & sub speciebus panis & vini præsentia, *ibid.* n. 206. Transubstantiatio fit in instanti, *ibid.* n. 207. Totus & integer Christus continetur sub unaquaque specie, *ibid.* n. 208. sic, ut tamen ex vi verborum præcisè solum Corpus sub specie panis, & solus Sanguis sub specie vini contineatur; per concomitantiam tamen naturalem & proximam sub utraque specie simul est corpus, sanguis, & anima; & per concomitantiam supernaturalem ac remotam divinitas, itemque persona Patris & Spiritus sancti propter circuminfessionem, *ibid.* n. 209. De fide est, totum Christum facta separatione sub qualibet parte specierum contineri, imò & ante separationem totum Christum sub qualibet parte specierum contineri Theologi communiter asserunt, quamvis id de fide haud sit, *ibid.* n. 210. Christus in Eucharistia existens nullam potest actionem elicere, quæ pendat à sensibus; actus tamen scientiæ iofuse & visionem beatificam elicere potest; neque ab agentibus corporeis pati potest, moveri tamen localiter potest, *ibid.* n. 211.

(O)

Spe-

Species simul cum Corpore Christi & ejus Sanguine, seu Corpus & Sanguis Christi, prout sub speciebus panis & vini continentur, præcisè habent rationem Sacramenti, *ibid. c. 3. §. 1. n. 214.* Solv. ob. *ibid. n. 215. & seq.* Eucharistia non consistit in usu sed in re permanente, adeoque, independentè ab usu seu sumptione, prolatis verbis consecrationis, Corpus & Sanguis Christi sunt realiter præsentia sub speciebus panis & vini, & sub illis tamdiu manent, quamdiu non consumuntur, *ibid. §. 2. n. 227. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 236. & seq.* Eucharistia proinde adoranda est cultu iatriæ; hancque adorationem eidem semper & ubique exhibuit Ecclesia, *ibid. n. 230. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 240. & seq.* Jam à primis Ecclesiæ Sæculis Eucharistia asservata est, *ibid. n. 232. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 241. & seq.* Sacramentum Eucharistiæ est unum specie; numerò tamen multiplicari posse probabilius videtur: nihil tamen vetare videtur, quin quoque quædam unitas numerica & individualis in Sacramento Eucharistiæ esse dicatur, quæ scilicet repetitur ex morali conjunctione specierum, & earum ad unam refectionem spirituales ordinatione, *ibid. §. 3. n. 246. & 247.* Solv. ob. *ibid. n. 248. & seq.*

Duplex distinguitur Eucharistiæ Minister, unus consecrationis, qui scilicet eam conficit, alter dispensationis, qui pempè eam distribuit, *ibid. c. 4. §. 1. n. 256.* Solis Sacerdotibus vi suæ ordinationis data est potestas conficiendi Eucharistiam, *ibid. n. 257. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 263. & seq.* Eucharistiæ dispensandæ Minister ordinarius est solus Sacerdos, extraordinarius verò Diaconus, *ibid. n. 260. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 263. & seq.* Per duodecim priora Sæcula Ecclesia infantibus statim post Baptisma Eucharistiam ministrare solita

fuit; iustis tamèn de causis Ecclesia Latina contrariam induxit disciplinam, *ibid. §. 2. n. 269.* Primis Ecclesiæ Sæculis Eucharistia non concedebatur energumenis, nisi urgeret mortis periculum; at subsequentibus Sæculis facti fuèrè participes illius, quoties ad eam cum fructu & reverentia percipiendam visi sunt dispositi, *ibid. n. 270.* Mutis & surdis à nativitate inconsultò Episcopò Eucharistia concedi non debet, quantumvis per signa & nutus peccata sua declarent, & mysteriorum nostrorum sanctitatem & dignitatem intelligere se demonstrent, *ibid. n. 271.* Perpetuò amentibus, qui nunquam habuerunt usum rationis, & sic à nativitate permanserunt, ne quidem in articulo mortis ministranda est Eucharistia; neque etiàm phreneticis & insanis, licèt antequam in phrenesim vel insaniam inciderint, piam & religiosam animi voluntatem præ se tulerint eam percipiendi, *ibid. n. 272.* Reis ultimò supplicio damnatis in Italia & Germania Eucharistia non denegatur; in Gallia verò & Hispania ipsis non conceditur, *ibid. n. 273.* Ad communionem admittendi non sunt publicè indigni, quales sunt notoriè excommunicati, interdicti, manifestèque infames, ut sunt Meretrices, Concubinarii, Fœneratores, Magi & alii ejus generis peccatores; nisi de eorum poenitentia & emendatione constet, atque publico scandalo prius satisfecerint; peccatoribus autem occultis ministranda erit Eucharistia, si publicè petant, & si sine scandalo eos præterire nequeat Sacerdos; quòd si tamen privatim petant, & ne unus quidem sit testis, eos à communione repellere debet Sacerdos, nisi ex Sacramentali confessione peccatum cognoverit; at nonnulli celebres Theologi hanc exceptionem non admittunt: saltem monendus videretur, qui minùs ex malitia, quàm ex simplicitate Eucharistiam

affiam sine teste peteret; experientia quippè constat rudiores, expleta confessione, pro more ad sacram mensam pergere, non attendentes fuerint absolute necne: in quo casu, ubi supponitur nullum esse periculum infamiae aut scandalum, Sacerdos potest ab huiusmodi homine quærere, nùm absolutio- nis beneficium fuerit consecutus, *ibid.* n. 274. Mortuis Eucharistia dari non potest, *ibid.* n. 275.

De fide est Eucharistiae sumptionem non esse necessariam necessitate medii sive parvulis, sive adultis, neque in re, neque in voto, *ibid.* c. 5. §. 1. n. 278. Et seq. Solv. ob. *ibid.* n. 283. Et seq. Eucharistiae Sacramentum omnibus ratione utentibus mandatum est à Domino, adeoque ejus sumptio adultis necessaria est necessitate praecepti divini, *ibid.* §. 2. n. 290. Divinum istud praeceptum obligat saepius in vitae decursu, *ibid.* n. 291. Obligat in quovis probabili mortis periculo, ut in gravi morbo, instante conflictu, difficili partu, periculosa navigatione, incisione, &c. quæ omnia veniunt sub nomine *articuli mortis*, *ibid.* Periculosè decumbentibus Eucharistia per modum Viatici ministrari potest ac debet, quacumque hora cujuslibet in anno diei vel noctis: pluries eodem morbo durante ministrari potest infirmo Viaticum, præsertim si morbus ingravescat, aut aliud periculum immineat, modò ab una Viatici perceptione ad aliam dies non pauci effluxerint: quòd si infirmus post acceptum Viaticum mortis periculum evaluerit, & post dies aliquot communicare voluerit, ejus pio desiderio poterit Pastor annuere, dummodò jejuns communicet. Qui manè sanus communicaverit, eodem die, si mortis periculum urgeat, potest Eucharistiam percipere tanquam Viaticum. Si infirmus quispiam communicare non

possit, sub quocumque prætextu Eucharistia ad eum deferri non debet. Si contigerit infirmum, acceptà Eucharistia tussis subitè Sacramentum ejicere, ea in ciborium reverenter reponi debet, aut in os infirmi, & locus, ubi ipsa cecidit, mundari, & aliquantum abradi, necnon pulvis seu abrasio huiusmodi in ignem conjici; si verò super lintellum aut mappam tantis eeciderit, tunc mappa vel linteam diligenter ab ipso Sacerdote lavari, & ipsa lotio pariter in ignem effundi debet. Si verò contigerit infirmum, acceptà Eucharistia, nauseare, ei vas aut linteam ad excipiendum vomitum offeratur, & si in vomitu species integræ appareant, tunc si eas æger commodè consumere non possit, cautè separentur, & in mundo ac honesto vase, non verò in sacra pixide, decenter reponantur, atque ad Ecclesiam deferantur, in aliquo loco sacro, non tamen in Tabernaculo, deponendæ, donec corruptantur, & sic corruptæ demùm in Sacrarium proficiantur: quòd si species consecratæ non appareant, vomitus in stupam, seu aliam similem materiam infusus, vel detersione in eam collectus comburatur, & cineres in Sacrarium mittantur. Si infirmus, dum communionem recipit, aut statim post ipsam acceptam moriatur, antequam Sacramentum degluterit, species, quæ apparebunt in ore ejus, extrahantur & serventur, ut supra dictum, donec corruptæ in Sacrarium proficiantur, *ibid.* n. 292. Nullum primis Ecclesiae temporibus ipsius fuit de sacra communione præceptum; quamvis quotidie vel saltem pluries in hebdomada à Fidelibus sumpta fuerit Eucharistia. Verùm tepescente primo illo fervore, rarius frequentari coeperunt divina mysteria, cui criminose negligentæ ut obfisteret Ecclesia, statuit, ut saltem ter quotannis, scilicet in Natali Domini, Paschate, & Pentecoste

communicarent Laici. Nec tamen hac lege devicta satis, quin potius aucta cordium segnitias est; cui ut denuo mederetur Ecclesia, humanam miserrata infirmitatem, statuit, ut Fideles, qui ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno in Paschate suscipiant Eucharistiae Sacramentum, *ibid.* §. 3. n. 293. Igitur vi hujus præcepti Ecclesiae imo pueri tenentur ad communionem, quando habent sufficientem usum rationis ad discernendum Corpus Christi ab aliis cibis, & ad illud reverenter sumendum sunt idonei, quod aliis citius aliis serius contingit, qua in re standum est praxi & iudicio Parochi, aut Confessarii; iis tamen dari poterit Viaticum, licet nondum perfectam mysteriorum fidei Catholicæ notitiam adepti fuerint, modò tamen sufficientem habent discretionem ad cognoscendum quid accipiant, sufficientique pietatis sensu sint affecti, *ibid.* n. 294. Per Pascha intelligitur tota quinquena à Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusivè: quandoque ex causa rationabili plus temporis conceditur ab Episcopis: potest etiam Confessarius communionem Paschalem poenitentis ultra illam quinquenam vel tempus aliàs ab Episcopo præscriptum differre, imò ad id tenetur, si iudicet differendam esse absolutionem, *ibid.* n. 295. Qui ante illam quinquenam in sua Parochia Eucharistiam sumit, tenetur iterum sub mortali intra illam quinquenam eam ibi sumere, *ibid.* n. 296. Qui intra prædictam quinquenam non communicavit, tenetur adhuc postea intra eundem annum quamprimum communicare, *ibid.* n. 297. Qui prævidet se non habiturum opportunitatem communicandi in Paschate, nec postea eodem anno, tenetur prævenire: qui verò tempus prævenit, tenetur denuo communicare, si adhuc in Paschate possit communicare, *ibid.* n. 298. Communio Paschalis fieri debet in pro-

pria Parochia, & sumi de manu proprii Parochi vel ejus Delegati, nisi de super specialis dicti proprii Sacerdotis seu Parochi licentia sit obtenta. Peregrini & vagabundi autem tenentur Eucharistiam sumere in ea Ecclesia seu Parochia, in qua tempore Paschali versantur, *ibid.* n. 299. Huic præcepto communicandi non satisficit per communionem sacrilegam, *ibid.* n. 300. Eucharistia spectari potest vel ut Sacrificium, vel ut Sacramentum: sub priori respectu necessariam esse utriusque speciei consecrationem & consumptionem fatentur omnes Catholici. Prout autem Sacramentum est negari non potest à primis Ecclesiae temporibus usque ad Sæculum XII. quo à privatis quibusdam Episcopis, vel saltem usque ad Sæculum XV. quo generali lege abrogata est communio sub utraque specie, Fideles etiam Laicos publicis in conventibus sub duplici panis & vini specie plerumque communicasse, *ibid.* §. 4. n. 302. Inter primos, qui utriusque speciei sumptionem essentiali esse voluerunt, fuere Sæculo XIV. exeunte Pragæ in Bohemia Petrus Dresdensis Ludimagister, & Jacobellus Misenensis, quorum sequaces dicti sunt *Calixtini*; quibus initio Sæculi XV. se adjunxit Joannes Hufs, à quo *Huffiti*. Lutherus circa hanc questionem initio rarius fuit, tandemque definivit impium esse usum calicis denegare Laicis, *ibid.* n. 303. Communio sub utraque specie Fidelibus non sacrificantibus non est necessaria ex præcepto divino, *ibid.* n. 305. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 309. & seq. Ecclesia iustas ob causas Fidelibus non sacrificantibus usum calicis negat, *ibid.* n. 308. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 320.

Effectus veri Sacramenti Eucharistiae hi sunt: Non confert per se & directè primam gratiam, seu remissionem peccatorum, *ibid.* c. 6. §. 1. n. 323, probabilius tamen eam confert per accidens, *ibid.*

ibid. n. 324. Directè ac per se remittit peccata venialia , *ibid.* n. 325. Præservat à peccatis mortalibus, *ibid.* n. 326. Confert gratiam per modum alimenti spiritualis, *ibid.* n. 327. Efficit aliquam spirituales delectationem, *ibid.* n. 328. Minuit concupiscentiæ fomitem , *ibid.* n. 329. Est causa immortalitatis & gloriæ corporis ; quatenus nempe Deus movetur ad vivificanda corpora propter conjunctionem, quam habuerunt cum vivificatrice carne Christi, *ibid.* n. 330. Quamvis directè solum eam sumentis prodest, indirectè tamen aliis propter suscipientis pietatem ac devotionem, qui communionem suam in illorum gratiam offert, prodesse potest, sicut alia bona opera in utilitatem aliorum offerri ac ipsi prodesse possunt, *ibid.* n. 331. Suum effectum in anima producit in ipsa manducatione ; hinc qui sacras species in ore retineret, nullum ex Sacramento fructum perciperet. Vana est observantia, si grandiores formulæ aut hostiæ sumantur, ut, speciebus diutius in stomacho permanentibus, uberius gratia producatur, *ibid.* n. 332. Sacramentum Eucharistiæ non plus gratiæ confert sub duplici quàm sub una specie sumptum, *ibid.* §. 2. n. 334. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 336. & seq. Ad Eucharistiam percipiendam dispositiones requisitæ aliæ sunt, quæ animam, aliæ quæ corpus spectant. Quantum ad dispositiones ex parte animæ requiritur imò status gratiæ, & quidem sub peccato mortali, *ibid.* §. 3. n. 343. 1do. Per se loquendo jure divino requiritur, ut qui sibi conscius est peccati mortalis, ante communionem illud confiteatur ; si verò urgeat necessitas communicandi, & desit copia Confessarii, requiritur duntaxat & sufficit perfecta contritio ; taliter contritus tamen tenetur postea, quamprimum poterit, confiteri ; item ante communionem confiteri tenetur ille, qui absolutionem consecutus, recor-

datum se ex inculpata oblivione aliquod crimen non confessum fuisse, *ibid.* n. 344. 3tio. Requiritur, ut cum magna devotione & reverentia sumatur Eucharistia, *ibid.* n. 345. Quoad dispositiones ex parte corporis requiritur imò. jejunium naturale consistens in eo, quod nihil omnino per modum cibi vel potûs, vel medicinæ, à media nocte præcedente per primum horologii pulsus designata ab ore in stomachum trajiciatur, *ibid.* n. 346. 2do. requiritur habitus seu conformatio corporis ad modestiam & pietatem composita, *ibid.* n. 347. 3tio. requiritur puritas carnis, quæ considerari potest vel in usu legitimo matrimonii, vel extra illius usum ; imò. actus conjugalis, licet in se legitimus, quia tamè, præter immundiciam corporalem, quæ eum semper comitatur, mentem deprimit, ejusque evagationem & distractionem inducit, saltem quando non ex animo prolis suscipiendæ, sed captandæ voluptatis desiderio, atque idè cum peccato veniali exercetur, à Sacra communione retrahere debet, nisi obftet aliqua necessitas, ut scandalum, aut infamia vitanda, vel lucratio Jubilæi, &c. Impuritas, quæ est peccatum mortale, hominem removeret à participanda Eucharistia ; hinc, qui tale peccatum admisit, non statim debet, etsi contritus & absolutus, Eucharistiam sumere, nisi urgeat aliqua necessitas, & aliud Confessario videatur : imò ex quadam decentia abstinendum est ab Eucharistia ob pollutionem involuntariam, nisi videatur à Dæmone ad impediendam communionem procurata, vel nisi adsit aliqua necessitas, vel singularis utilitas, vel scandalum ex omissione timeatur, *ibid.* n. 348. Circa jejunium naturale, quod veluti dispositio ex parte corporis ad suscipiendam Eucharistiam requiritur, nota illud esse legem ex Apostolica traditione venientem, *ibid.* §. 4. n. 349. in ea lege neutiquam datur te-

vitas materiæ, *ibid.* n. 350. Attamen jejuniæ naturalis, ideoque & communioni non obstant ea, quæ per modum salivæ vel respirationis in stomachum decidunt, ut minimæ reliquiæ vini aut aquæ, quibus os abluatur, mixtæ copiosiori salivæ, & reliquiæ ciborum dentibus adherentes, ac postea casu trajectæ; item sanguis vel humor è capite defluens; secus si saccharum vel quid simile, quod sensim in ore liquefcit, simul cum saliva in stomachum decedat: idem dicendum de reliquis cibis, qui datâ operâ trajiciuntur. Quæ autem à stomacho digeri non possunt, nec alterari secundum ullam sui partem, ut lapillus, globulus plumbeus, &c. probabilius non impediunt communionem, *ibid.* n. 351. post cibum paulò ante mediam noctem sumptum non requiritur somnus aut cibi digestio ad communicandum, *ibid.* n. 352. Cùm hoc præceptum sit merè Ecclesiasticum, non obligat in illis casibus ab Ecclesia vel expressè vel tacitè exceptis, in quibus vel necessitas hominis, vel reverentia Sacramenti aliud exigit, ut imo. in mortis articulo aut periculo, cùm sumendum est Viaticum ei, qui sine gravi incommodo communicare jejunos nequit: non licet tamen Sacerdoti non jejuno celebrare ad dandum Viaticum. 2do. Non obligat, quando perficiendum est Sacrificium, ut cùm, Sacerdote post consecrationem deficiente, non adest nisi Sacerdos non jejunos, qui illud absolvat: item cùm Sacerdos advertit in calice non fuisse nisi aquam, cujus jam partem sumit; tunc enim debet consecrare vinum, & consecratum sumere; vel cùm post consecrationem recordatur se non esse jejunum: quòd si Sacerdos ante consecrationem advertat se non esse jejunum, tenetur recedere, si possit sine gravi scandalo. 3tio. Si reliquiæ consecratæ post abluionem sumendæ sint, quod etiam ad formulas

seu hostias integras extendendum est, ubi servari non possunt; quia ad unum Sacrificium pertinent: non licet tamen tunc sumere particulas alterius Sacrificii, quæ sunt in Ciborio, ad illud expurgandum; quia non spectant ad idem Sacrificium. 4to. Si periculum sit, ne aliqui Eucharistia ab Infidelibus vel Hæreticis profanetur, *ibid.* 353. (De Eucharistiæ Sacrificio, vid. *Missæ, Sacrificium.*)

Eucherius (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 68.*

Evellio dicitur rei, quam quis emit, aut donò accepit ab eodem abductio per Judicis sententiam facta, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 273.* Locum habet non solum in venditione, sed etiam in permutatione, & in quolibet alio contractu oneroso, *ibid.* n. 275. (vid. *Venditor.*)

Eusebius Casariensis. Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 43.*

Euryches, quis fuerit? Afferuit unicam esse in Christo naturam post unionem, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. §. 6. n. 207* (vid. *Cōstitut.*)

Excommunicatio juxta vim nominis est privatio communionis, seu ejectio extra communionem Ecclesiæ, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 230.* est censura seu poena Ecclesiæ, per quam Christianus privatur communibus Ecclesiæ bonis, suffragiis scilicet, Sacrificiis, Sacramentis, &c. *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 5. n. 342.* Definuit ergo, Censura Ecclesiastica privans externa communione seu usu ac participatione bonorum spiritualium Fidelibus communium, & ex Ecclesiæ voluntate ac dispensatione pendendum; sive extoto, hoc est, omnium bonorum; sive ex parte, id est, aliquorum duntaxat bo-

bonorum, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 231.* (vid. *Bona spiritualia*) Datur duplex excommunicatio Major una, altera Minor: prior privat omnibus bonis spiritualibus; Minor verò aliquibus tantum ex iis, quæ Ecclesia habet in sua potestate, *ibid. & n. 232.* Excommunicatio Major omnium poenarum, quæ ab Ecclesia infligi possunt, est gravissima: alio nomine *Anathema* dicitur, quæ vox denotat gravissimam excommunicationis poenam cum aliqua execratione & indignatione adjuncta. Aliquando etiam cum solemnitate aliqua excommunicationis sententia pronuntiatur. Indefinitè & absolute verò lata semper Major intelligitur. Hujusmodi excommunicatio autem ferri non debet nisi ob gravia peccata; & etiam ab ea ferenda abstinendum est, si forte aliquid incommodum aut Schismatis periculum Ecclesiae inde immineret, *ibid. n. 233.* Excommunicationes Majores, & quæ ipso facto incurruntur & Summo Pontifici reservantur præcipue sunt istæ: Excommunicatio contra Simoniacos. Contra Incendiarios. Contra effractores & spoliatores Ecclesiarum. Contra Falsarios Litterarum Apostolicarum, supponendo vel corrumpendo. Contra percussores Clericorum; si percussio hæc enormis sit, reservatur Papæ, si verò levis, Episcopo: hæc excommunicatio extenditur etiam ad mandantes percussorem effectu subsecuto; ad habentes ratam percussorem nomine eorum factam; ad consentientes, consilium, auxilium & favorem præstantes; non impediens, cum possint & ex officio tenentur; invitum detinentes in custodia; percutientes Clericum etiam consentientem. Ab illa incurrenda excommunicatione excusantur: qui Clericum in necessariam defensionem percutiunt; qui ex ludo, vel discipline causâ; mulier in defensionem castitatis Clericum percutiens; si per-

cussor Clericum non cognoscat, quia Clericatus insignia non gerit; aut si Clericus Canonis privilegio sit privatus. His majoribus excommunicationibus adjungit Rituale nostrum Argentinense Simoniam realem in Ordinibus & Beneficiis, & confidentia, dummodò sit publica, *ibid. n. 234. & 235.* Aliæ sunt excommunicationes, quæ Episcopis duntaxat sunt reservatæ, suntque in hac nostra Argentinensi Diocesi: Excommunicatio annexa crimini hæresis; Excommunicatio annexa gravi percussioni Clerici vel Religiosi Clericali aut Religiosis habitu induti; si sit atrox, reservatur Papæ: Excommunicatio annexa incendio Tempiorum necnon domorum prophanarum voluntariè procurato opere, consilio, mandato; sicut & effractioni ac spoliationi sacrarum ædium, Monasteriorum, & aliorum piorum locorum, ante publicam denuntiationem; nam post denuntiationem reservatur Papæ: Excommunicatio annexa contractui clandestino Matrimonii: In eadem causa Matrimonii excommunicatio annexa falso testimonio à contrahentibus vel ab aliis mala fide, sive scriptò, sive viva voce præstito, ut à Ministris Ecclesiae Matrimonium in se nullū benedicatur & celebretur: igitur ab his excommunicationibus, quæ reservatæ sunt tam à jure quàm ab homine, absolvere tantum possunt vel S. Pontifex, si ipsi reservatæ sint, vel Episcopi, si censuram tulerint, vel ipsi sit reservatæ, *ibid. n. 236.* Quantum ad effectus excommunicationis Majoris, eorum alii respiciunt ipsum excommunicatum, alii modum, quo agendum est cum excommunicato: qui excommunicatum respiciunt sunt isti: excommunicatio privat participatione Sacramentorum activa & passiva, *ibid. n. 238.* privat communibus Ecclesiae suffragiis, Sacrificio, publicis precibus, indulgentiis, & aliis sacris actionibus, quæ totius Ecclesie

celæ

ecclisæ nomine sunt, *ibid.* n. 239. privat etiam usu divinorum officiorum, Missæ, & Horarum Canoniarum publicè & cum aliis decantatarum; quamvis Beneficiarius aut in majoribus Ordinibus constitutus eas privatim, omittis verbis *Dominus vobiscum*, recitare teneatur, *ibid.* n. 240. reddit inhabilem ad Beneficia & dignitates Ecclesiasticas, *ibid.* n. 241. privat usu & exercitio licito omnis jurisdictionis spiritualis & Ecclesiasticæ, *ibid.* n. 242. reddit irrita Rescripta Apostolica, *ibid.* n. 243.

Quantum ad modum, quo agendum est cum excommunicato (vid. *Excommunicatus*.)

Excommunicatio Minor sic dicitur comparatè ad Majorem; quia Minor est illius, quam istius effectus, nec omnibus illis Ecclesiæ bonis privat, quibus privantur, qui Majoris excommunicationis vinculo sunt alitridi. Definatur Censura, qua quis Sacramenta percipere non potest, nec ad Beneficia aut dignitates Ecclesiasticas eligi: undè duplex est hujus excommunicationis Minoris effectus, privatio scilicet passiva Sacramentorum, & electionis passivæ ad Beneficia & Ecclesiasticas dignitates: potest igitur, qui tali censurâ ligatus est, communicare cum Fidelibus, Missæ Sacrificio, cæterisque divinis Officiis unà cum ipsis interesse, retinere jus ad Beneficia conferenda; imò potest administrare Sacramenta, *ibid.* n. 251. Minor hæc excommunicatio contrahitur ab iis, qui cum excommunicatis non toleratis illicitè, & extra casus mox verbò *Excommunicatus* exponendos communicant: nulla verò contrahitur excommunicatio ex commercio cum excommunicato tolerato, *ibid.* n. 252.

Ad excommunicationem majorem, quæ omnium Censurarum gravissima est,

requiritur propria ac personalis culpa: ad Interdictum verò & suspensionem sufficit aliena, *ibid.* §. 5. n. 276.

Excommunicatus verè non est in Ecclesia, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 5. n. 343. & seq.* Inter excommunicatos etiam publicè, alii sunt non tolerati ac vitandi, qui scilicet publicè Judicis Ecclesiastici sententiâ specialiter ac nominatim denuntiati sunt excommunicati; alii verò sunt tolerati, seu nominatim non denuntiati, & idcirco à cæteris fidelibus non vitandi quantum attinet ad jus Ecclesiasticum duntaxat; nam fieri potest, ut sæpè contingit, quòd aliquis hujusmodi excommunicatos vitare teneatur ratione corruptionis, periculi, vel scandali. Excommunicatorum, qui tolerati non sunt, actus, qui ex jurisdictione omnino pendent, ut absolutio Sacramentalis, Beneficiorum provisiones, &c. irriti omnino sunt & invalidi: non ita est de aliis, qui denuntiati non sunt, sed tolerati, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 1. §. 3. n. 237.* Si tempore divini Officii in Ecclesia adfuerit excommunicatus publicus; si sit toleratus, non sunt intermittenda divina Officia; si non sit toleratus, monendus est, ut discedat; quòd si discedere noluerit, novam incurrit excommunicationem Papæ reservatam; adstantes tenentur exire sub gravi peccato; Sacerdos ab altari recedere tenetur, si ad Canonem nondum pervenerit, secus si illum jam inchoaverit; tunc enim inchoatum Sacrificium perficere debet usque ad communionem inclusivè, reliquum verò Liturgiæ in loco secreto, putà in Sacrario, absolvet, *ibid.* n. 240. Excommunicatus toleratus validè, licet illicitè, exercet actus jurisdictionis, secus non toleratus, *ibid.* n. 242. Sacerdotes & omnes Ecclesiastici non debent publicè orare pro excommunicatis vitandis, excepto die & in Officio Para-

Parasceres; privationi verò possunt pro ipsis orare. Prohibetur etiam Ecclesiæ Ministris, ne Sacramenta ministrant coram excommunicatis vitandis, aut eos admittant ad divina officia: illicitum quoque est extra gravissimam necessitatem Sacramenta petere vel recipere ab excommunicato non vitando: item omnes Fideles tenentur excommunicatos non toleratos vitare, eorumque consortium fugere, non solum in rebus divinis, sed etiam in profanis: Nulli etiam Fideles possunt assistere divinis Officiis coram seu præsentie excommunicato vitando, *ibid. n. 244.* Quamvis peccet mortaliter, qui cum excommunicato non tolerato in rebus divinis communicat; tamen venialiter tantum peccat, qui cum tali excommunicato in rebus civilibus ac temporalibus communicat, secluso Ecclesiasticæ disciplinæ contemptu; incurrit tamen excommunicationem Minorem, *ibid. n. 245.* Qui excommunicatus est, in tribunali etiam iustitiæ secularis functiones Judicis, Advocati, Actoris, Testis, Tutoris, Curatoris, &c. licet exercere non potest, *ibid. n. 246.* Excommunicatus etiam Ecclesiasticæ sepulturæ privatur, si vel nominatim & expresse denunciatus sit, vel adeo publicus & notorius Hæreticus, ut negari non possit, *ibid. n. 247.* Obligatio non communicandi cum excommunicato nominatim denunciato & vitando est reciproca, nec tantum cadit in ipsum excommunicatum, ne scilicet in societatem aliorum Fidelium se ingerat; sed etiam in ipsos Fideles, ne eum in suam societatem admittant: occurrunt tamen aliqui casus, in quibus societas illa permittitur, ut notabilis utilitas spiritalis vel corporalis tum nostra tum excommunicati; lex Matrimonialis, qua tenentur conjuges, si vel ambo, vel alteruter ex-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

communicatus fuerit cohabitare secum, &c. Necessitas communicandi ratione subjectionis & reverentia, quam debent liberi parentibus, & servi Dominis, quamvis excommunicatis; ignorantia tam juris quam facti, modè crassa & affectata non sit, sed invincibilis: in dubio autem lata in aliquem excommunicationis, non tenetur eum quis vitare, secus si certa ipsi foret & cognita illius excommunicationis absolutio; necessitas vitandi aliquod grave incommodum animæ vel corporis, famæ, & bonorum temporalium, *ibid. n. 248.* Qui extra casus illos communicat cum excommunicato vitando incurrit excommunicationem Minorem; si in crimine criminoso, id est, si committat & participet in peccato, propter quod alius excommunicatus est, incurrit Majorem excommunicationem, *ibid. n. 249.* ut & qui excommunicatum sepelit in loco sacro; & Clerici, qui à Summo Pontifice excommunicatum admittunt ad divina Officia, *ibid. n. 250.*

Executor (vid. *Cooperatores ad damnum*)

Existentia. Nihil obest, quin, præter absolutam & communem existentiam in Deo tres relativæ etiam admittantur, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 2. n. 428.* Solv. ob. *ibid. n. 429. & seq.*

Exodus vox græca egressum latine significat; eo nomine secundus Veteris Testamenti liber insignitur, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 191.* Solv. ob. *ibid. n. 192. & seq.*

Exomologesis. Actio, quam Latini in Sacramento penitentiarum peccatorum confessionem dicunt, Exomologesi à Græcis appellatur, à verbo græco *Exomologeō*, quod latine idem est ac *confiteor*, atque postmodum etiam ad Latinos translatus est. Exomologesis nomen ad duo præcipue significanda usur-

(p)

pa-

patur, imo. significat totam laboriosam ac publicam poenitentiam actionem, præsertim tertium ipsius gradum, qui *substratio* dicebatur, quique totus in fletu, jejuniis, aliisque carnis macerationibus transigebatur; 2do. privatam seu secretam peccatorum declarationem: insuper circa Sæculum VIII. apud Latinos *Exomologesis* nomen plerumque etiam obtinuit pro *Litania*; Litania verò est supplex deprecatio cum luminis demissionis testificatione conjuncta: apud Orientales tamen *Exomologesis* nomen antiquam suam significationem semper retinuit, & nunquam pro tota poenitentia actione, passim tamen pro peccatorum confessione sumptum fuit, & etiamnum adhuc sumitur, *Tract. 4. Tom. 5. c. 3. n. 156.*

Exorcizatus est Ordo, quo datur potestas expellendi Dæmones à corporibus sive baptizatorum sive Catechumenorum: illius materia est traditio libri Exorcismorum, forma verò sunt verba, quibus initiandos alloquitur Pontifex, & oratio, quam pro eis fundit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 4. n. 100.* Unicum officium Exorcistæ tribuunt Veteres, scilicet Dæmones adjurare, *ibid. n. 101.* Solv. ob. *ibid. n. 102. & seq.* Exorcizatum esse verum Sacramentum affirmant S. Thomas & plures alii: communiortamen sententia negat, *ibid. c. 8. §. 10. n. 164. & seq.*

Extrema unctio (vid. *Unctio*)

Exechus Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 244.*

Ezechiel Propheta, Quis, & quando vaticinari cœperit, & quamdiu vaticinia sua fuderit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 495. & 496.* quo mortis genere obierit, *ibid. n. 497.* Liber ipsius quid contineat, *ibid. n. 498.* omnium Sæculorum consensu Canonici

cus habetur, quamvis initio apud Hebræos de eo disceptatum fuerit, *ibid. n. 499.* binæ in eo occurrentes difficultates solvuntur, *ibid. n. 500. & 501.*

F.

Factor (vid. *Proxenetæ*)

Fallacia seu *Dolus* avaritiæ filia est alterius deceptio sive verbis sive factis: ex genere suo est mortalis contra justitiam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2. n. 267.*

Fama est bona opinio sive existimatio de alicujus excellentia, quæ opinio efficit, ut habeatur quis pro bono vel absolute, vel relative, puta in ordine ad societatem, scientiam, artes, &c. *Tom. 3. Append. ad. Tract. 5. part. 2. c. 3. n. 619.* Bona fama definitur à S. Augustino clara cum laude notitia, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. §. 3. n. 313.* Id solum contra iniquum famæ aut honoris nostri invasorem agere licet, nempe ut illatas contumelias verbis minime contumeliosis repellamus, vel etiam actione injuriarum, si necesse sit, ad reprimendam alterius audaciam, vel ad dignitatem & auctoritatem suam tuendam, sine odio tamen, & cum animo ab omni vindicta remoto ac parato remittere hanc justam satisfactionem & plures alias injurias ferre, si salus proximi id exigat, &c. *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 297.* item *ibid. Append. ad. Tract. 5. part. 2. c. 2. §. 7. n. 615.* (vid. *Detractio*, *Homicidium*)

Felix Episcopus Urgelitanus (vid. *Elipandus*)

Fera (vid. *Occupatio*)

Festum. Dies festi in honorem Sanctorum instituti (Vid. *Sancti*)

Feu-

Feudum. Feudi nomen à fœdere vel à fide seu fidelitate, quam Vassallus Domino præstare debet, dici videtur; definitur contractus, quo rei immobilis Dominium utile alicui sub fidei & obsequii conditione traditur à Domino rei ejusdem proprietatem retinente. Qui dat, dicitur Infeudator; qui accipit, Vassallus seu Feudatarius; quod datur, res feudalis, aut etiam feudum, sive sit prædium, sive officium, aut quid aliud immobile, vel quod pro immobili habetur. Multa erant olim Emphyteusim inter & Feudum discrimina, quæ nunc non amplius subsistunt, ex quo Feudum non ad mares solum sed & ad foeminas devolvitur, atque onera tam realia, quam personalia suscipit, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 3. n. 185.*

Fideicommissum non differt à Legato, nisi quòd in Fideicommissio verba dirigantur ad hæredem, in Legato autem ad ipsum Legatarium. Igitur Fideicommissum est ultimæ voluntatis dispositio, qua testator hæredi præcipit, ut aliquid ex hæreditate donet tertio, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 13. n. 458.* Fideicommissum sicut & Legatum duplex est, *particulare* scilicet, & *universale*; prius est, cum alicui designatum aliquod bonum eisdem tradendum præcipitur hæredi; *universale* est, cum testator omnia sua bona, vel omnium suorum bonorum partem, hæredis fidei committit alteri tradenda, *ibid. n. 459.* Jus Cæsareum concedit Fideicommissario quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur à Jure-Consulto Trebelliano, ne inutiliter hæreditatem adierit, *ibid. n. 460.* Fideicommissum in favorem illius, qui per leges non potest institui hæres vel legatarius, non valet; sed legitimo hæredi restitui debet, *ibid. n. 461.*

Fidejussio est contractus, quo quis in se suscipit obligationem solvendi debitum alterius, si debitor ipse non solverit. Variæ sunt Fidejussionis conditiones; 1mo. Non obligatur Fidejussor, si invalida sit aut extincta principalis debitoris obligatio; 2do. Fidejussor non potest obligari, ut plus debeat, quam debet is, pro quo obligatur; 3tio. Fidejussor non potest conveniri à creditore ad solvendum, nisi prius à principali debitore debitum repetitum fuerit, & eis solvere non possit; 4to. Fidejussoris obligatio transit ad ipsius hæredes; 5to. Tenetur solvere ante sententiam Judicis, sicut & ipse debitor, in cujus locum succedit; 6to. peccat graviter, qui certus de sua impotentia ad solvendum pro alio, ejus Fidejussorem se constituit, putans fieri posse, ut debitor non sit solvendo, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 9. n. 405.* Præcipua Fidejussoris jura sunt 1mo. quòd possit agere contra debitorem, ut restituat sibi tùm illud omne quod solvit, tùm damna, quæ passus est; 2do. cogere potest creditorem, ut sibi cedat omnem actionem cum personalem, tùm hypothecariam, quam contra debitorem habet; 3tio. ut non maneat obligatus, si creditor debiti petitionem suo tempore neglexerit, & debitor postea factus sit impotens; 4to. potest licite pro fidejussione sua pretium aliquod exigere à debitore, & de eo cum ipso pacisci pro ratione quantitatis debiti & periculi, *ibid. n. 406.*

Fideles in peccato mortali existentes habent Fidem Theologicam, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 4. n. 84.* (Vid. *Fides*) habent & Spem, *ibid. part. 2. c. 3. §. 2. n. 144.* (Vid. *Spes*)

Fides vox apud sacros Scriptores æquivoca: prout est virtus Theologica accipi-

(p) 2

cipi-

capitur pro consensu, quem intellectus ex imperio voluntatis præbet quibusdam veritatibus propter auctoritatem Dei revelantis, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. n. 6.* quomodo definiatur ab Apostolo, *ibid. c. 1. n. 7. & 8.* & quomodo dividatur, *ibid. n. 9.* Objectum illius materiale primarium est Deus, *ibid. c. 2. Sect. 1. §. 1. n. 12.* Secundarium & minus principale quilibet articulus revelatus, *ibid. n. 13.* per articulos Fidei intelliguntur primaria Fidei propositiones, & quare dicantur articuli, *ibid. §. 2. n. 14.* definitur Fidei articulus primaria fidei propositio omnibus ab initio ad credendum explicite proposita, & peculiariter difficultatem continens, *ibid. n. 15.* nullum articulis fidei secundum substantiam, sed tantum secundum explanationem sumptis augmentum successu temporis accessit, *ibid. num. 16.* & 17. præcipui Fidei articuli seu capita in Symbolo, & morum principia in Decalogo continentur, *ibid. n. 18.* (vid. *Symbolum*)

Objectum formale quod Fidei est prima veritas in essendo, ut ajunt, seu est ipsamet essentialis veritas, *ibid. Sect. 2. §. 1. n. 58.* Objectum formale quo autem est prima veritas in dicendo seu divina revelatio, *ibid. n. 59.* Solv. ob. *ibid. n. 60. & seq.*

Per id, in quod fides ultimò resolvitur, intelligitur ratio ultima, quæ hominem determinat, ut revelatis assensum præbeat, *ibid. §. 2. n. 64.* Ultima ergo resolutio Fidei est in revelationem divinam tanquam in causam assensus, *ibid. n. 65.* Fides ultimò in auctoritatem Ecclesiæ resolvitur, tanquam in ultimam Regulam, per quam divina revelatio cognoscitur, *ibid. n. 66.* Fides ultimò resolvitur in motiva credibilitatis tanquam in conditio-

nem, sine qua revelatio divina non cognoscitur, *ibid. n. 67.* Quomodo credens in sua fide procedat, *ibid. n. 68.* Principia Fidei, seu à quibus actus fidei producuntur, sunt Deus, qui per gratiæ suæ auxilium in Fidei actum influit, & creatura rationalis, quæ moventi Spiritui sancto cooperatur, *ibid. c. 3. §. 1. n. 69.* Fides prout est actus virtutis Theologiæ ab intellectu & voluntate producitur, *ibid. n. 70.* Motiva credibilitatis conferunt ad fidem, sed tantum per modum conditionis necessariæ, *ibid. §. 2. n. 71. & 72.* necessarii debent esse evidentialia, *ibid. n. 73. & 74.* præcipua autem credibilitatis motiva hæc sunt: Evangelii propagatio; miracula, quibus Christi, Apostolorum, & Discipulorum divina missio confirmata fuit; sanctitas, qua eminet moralis Evangelica; Martyria, quæ viri ingenii maturitate, morum integritate, & doctrinâ, etiam apud hostes fidei, commendati ubique gentium passi sunt, *ibid. n. 75. & 76.* Indicium de credibilitate fidei Christianæ, si sumatur secundum substantiam est naturale; at verò secundum executionem est supernaturale, *ibid. n. 76.* Solv. ob. *ibid. n. 77. & seq.* per subjectum Fidei intelliguntur creaturæ, in quibus Fides reperitur, *ibid. c. 4. n. 80.* In Angelis viatoribus vera fuit fides, *ibid. n. 81.* In Beatis non est fides respectu eorum, quæ necessariam habent connexionem cum essentia divina; esse tamen potest circa illa, quæ contingentia sunt & libera, *ibid. n. 82 & 83.* Nec in Diabolis nec in hominibus damnatis est Fides Theologica; sed reperitur in animabus, quæ igne purgatorio torquentur, necnon in Fidelibus, qui jacent in statu peccati mortalis, *ibid. n. 84. & seq.* In Hæreticis non reperitur Fides Theologica, *ibid. n. 87.* Solv. ob. *ibid. n. 88. & 89.*

Tres

Tres recensentur Fidei proprietates, Certitudo, Obscuritas, & Necessitas, *ibid. c. 5. §. 1. n. 90.* Circa certitudinem Fidei duplex movetur difficultas, una ex parte Dei revelantis, altera ex parte hominis credentis, *ibid. n. 91.* Deus non potest revelare falsum, *ibid. n. 92.* quod à parte rei non est verum, illud non potest homo credere fide divina, *ibid. n. 93.* Solv. ob. *ibid. n. 94. & seq.* Fides non est obscura, si per respectum ad motiva credibilitatis aut ex parte revelationis consideretur, *ibid. §. 2. n. 98.* est tamen obscura ex parte objecti materialis, quod creditur, ita, ut credi non possit, quod vel evidenter scitur, vel videtur, *ibid. n. 99.* Solv. ob. *ibid. n. 100. & seq.* Fidei necessitas dupliciter considerari potest 1mo. secundum internum ejus actum, seu prout dicit assensum, quem ratio præbet alicui veritati præcisè propter auctoritatem Dei revelantis; 2do. secundum actum externum, sive externam fidei professionem, quæ ore, aut opere, aut exteriori aliquo signo fieri potest, *ibid. §. 3. n. 105.* Internus Fidei actus definiri potest *firmus mentis assensus rei revelata ab Ecclesia profecta propter primam veritatem revelantem.* Ad hujusmodi firmum assensum quinque vulgò numerantur actus prærequisiti, *ibid. n. 106.* quorum tres naturaliter elici possunt, *ibid. n. 107.* duo autem supernaturaliter, *ibid. n. 108.* actus internus Fidei est cum necessitate medii tùm necessitate præcepti necessarius omnibus adultis, *ibid. n. 112.* (Vid. *Necessitas, Actus Fidei*) Quibus temporibus obliget Fidei præceptum, *ibid. n. 116.* Extat præceptum eliciendi externum Fidei actum, *ibid. n. 117.* non est per se necessarius nisi necessitate præcepti; per accidens tamen potest esse necessarius necessitate medii, *ibid. n. 118.* præceptum

actûs externi fidei seu fidem externius confitendi aliud est affirmativum, negativum alterum, *ibid. n. 119.* præceptum confitendi externius fidem quando obliget, *ibid. n. 120.* quando per omissionem confessionis externæ Fidei honor Deo debitus subtrahi censetur, *ibid. n. 121.* item utilitas proximo impendenda, *ibid. n. 123.* nullo in casu licitum est fidem externius negare, *ibid. n. 124.* Jchu lib. 4. Reg. non laudatur, quòd simulaverit se velle sacrificare Baal, sed solum quòd demum Achab delevisset, & cultum Baal destruxisset; nec Eliseus eodem lib. c. 5. permisit Naaman adorare idolum per simulationem, sed solum se incurvare, ut Rex coram idolo genua flectens illi inniteretur, *ibid. n. 125.* Nunquam licet cœnam hæreticam sumere, interesse concionibus vel conventibus hæreticorum, cum adest periculum subversionis vel scandali, vel etiam id censetur à vera fide defectio; serio uti vestibus vel aliis signis, quæ solum adhibentur ad professionem vel exercitium falsæ Religionis, legere hæreticorum libros de fidei questionibus & controversiis tractantes, *ibid. n. 126.* Christiano licet fugere, vel se occultare tempore persecutionis, si ex ejus fide nullum fidei detrimentum in aliis, vel scandalum oriarur, *ibid. n. 127.* hæc fuga tamen ei est illicita, cusque præsentia necessaria est ad alios in fide confirmandos, *ibid. n. 128.*

Fides quæ necessaria est ad justificationem non est specialis promissionum fides, sed est dogmatica seu Catholica Fides, assensus scilicet firmus ac certus rebus omnibus à Deo revelatis, *Tom. 2. Tract. 4. c. 4. §. 2. n. 83.* (Vid. *Justificatio*) Nemo potest nec debet, seclusa speciali revelatione, fide divina credere sibi remissa esse

(P) 3 pecca-

peccata, *ibid.* n. 87. (Vid. *Justificatio*) Nemo sine interioris gratiæ auxilio credere potest fide Christiana fidei nostræ mysteria, quantumvis credibiliter proposita, *ibid.* c. 5. *Seç.* 1. §. 2. n. 151. (Vid. *Gratia*) Fides & Justitia semel habitæ amitti possunt, nec ad solos electos pertinent, *ibid.* c. 4. §. 2. n. 88. (vid. *Justificatio*)

Fides bona, Fides mala. Bona fides in sensu Juris est persuasio, qua quis prudenter existimat rem, quam possidet, esse suam, etsi fortè sua non sit. Ad legitimam præscriptionem est omnino necessaria, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 152. & seq.* non solum inchoata, sed & continuata, nec ulla eam dubitatio præcedere debet aut comitari, *ibid.* n. 156. *& seq.* qui malam fidem habet etiam ex ignorantia, præscribere non potest, *ibid.* n. 155. item *Append. ad Tract. 5. c. 2. n. 487.* Ignorantia vincibilis tam juris, quam facti, item invincibilis juris facit malam fidem, adeoque impedit præscriptionem, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 159.* (Vid. *Restitutio*)

Filius-familias ille est, qui non est emancipatus, sed adhuc subest paternæ potestati (vid. *Emancipatio*) Filii-familias alii sunt infantes, qui scilicet annum ætatis septimum nondum compleverunt: alii impuberes, qui, si mares sint, necdum habent quatuordecim annos completos; duodecim verò, si sint feminae; alii proximi pubertati, qui propinquiore sunt termino, in quo incipit pubertas, quam in quo desinit infantia: alii Minores, qui annum ætatis æstum nondum compleverunt, quo completo Majores vocantur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 2. n. 157.* (vid. *Contractus, Furtum*)

Filius in divinis (vid. *Trinitas*)

Finis improprie & generatim est cujuscumque rei terminus, etsi non intendatur: magis proprie verò & speciatim est bonum, seu id, quod cuilibet gratum & conveniens est; undè finis proprie sumptus, & prout est bonum, in quod tendit agens, & quo obtento cessat actio, dicitur à Theologis *id, cujus gratiâ fit aliquid*, sive est bonum per se, cujus obtinendi gratiâ assumitur medium, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. n. 75.* Variæ illius sunt divisiones: imò. Alios est *finis qui* scilicet res illa & objectum, quod per media consequi intendimus; undè dicitur *finis ut res*, vel *finis objectivus*, vel *finis cujus*, id est, cujus consequendi gratiâ aliquid fit: alios est *finis cui*, estque suppositum, cui quæritur res, quæ est *finis qui*: alios est *finis quo*, estque possessio finis objectivi, seu est actio, qua finis objectivus possidetur: e. g. in beatitudine cœlesti *finis qui* est Deus, *cui homo*, quo seu *formalis* visio beatifica. adò. Alios est *finis operis*, estque res illa, ad quam opus ex se ordinatur; sic finis eleemosynæ est sublevatio pauperis: aliud est *operantis*, estque res illa, in quam operans ordinat id, quod facit; sic finis dantis eleemosynam est aliquando vanitas, aliquando aliud: finis operis etiam dicitur *internus*, estque idem ac objectum; finis verò operantis dicitur *externus*. 3tio. Alios est *finis intermedius*, estque ille, ad quem actio ita refertur, ut ipsa ad ulteriorem finem referatur; alius *ultimus*, ad quem scilicet omnia ita referuntur, ut ipse ad aliud quidpiam non referatur, *ibid.* n. 76. Finis octo numerantur effectus, *volitio* scilicet, seu *amor* finis; *intentio*, quæ est actus mentis efficaciter tendere volentis in bonum per media consentanea; *deliberatio* seu *consilium* consistens in actu mentis, quo ipsa inquirat media, eorumque cum

cum fine proportionem ponderat ; *consensus*, qui est actus voluntatis adharens consilio rationis, & acceptantis media ab intellectu proposita ; *electio* seu actus, quo voluntas ex pluribus mediis unum aliis præfert in ordine ad finem intentum : electio, ut recta sit & honesta prudenter fieri debet, scilicet medium, quod eligitur, debet esse efficacius & magis idoneum ad finis consecutionem ; *imperium*, quod est actus practicus intellectus imperantis usum mediorum, quæ, post habitam deliberationem, electa sunt tanquam ad finem magis idonea ; *Ufus* ; qui dupliciter sumitur, scilicet *active*, estque actus elicitus voluntatis applicantis seipsam & alias potentias ad exequenda prædicta media, & *passive*, estque ipsa executio ; denique *fruitio* ultimus finalis causæ effectus, estque quies in fine possessio, & veluti fructus operantis, *ibid.* n. 85. Horum effectuum tres, scilicet volitio, intentio, & fruitio, circa finem versantur, cæteri circa media ad illum, *ibid.* n. 86. (Vid. *Beatitudo* finis ultimus hominis).

Forma voti (vid. *Votum*)

Formularium Alexandri Papæ VII. Tom. 3. Tract. 4. c. 4. §. 2. n. 182.

Fornicatio est copula carnalis soluti cum soluta, *Tom. 3. Append. ad. Tract. 3. part. 2. c. 2. §. 10. n. 648.* Is, qui sine vi, fraude, dolo, vel promissione aliqua, sed ex libero virginis consensu, turpem corporis ipsius usum obtinuit, ex iustitia nihil ei debet in foro poli seu conscientie ; tamen in foro fori seu exteriori talis corruptor ad dotandam virginem condemnari solet, quia præsumitur virginem decessisse & seduxisse, nisi contrarium probet : probabile tamen est, quod talis corruptor, etsi ex iustitia nihil debeat in

foro conscientie, tamen, si dives sit, ex charitate saltem teneatur virginem desloratam pauperem dotare : parentibus ejus autem tenetur restituere damnum, quod eis intulit corrumpeudo eorum filiam sub ipsorum potestate adhuc constitutam, *ibid.* n. 649. Mulier tenetur alere prolem à partu usque ad tertium annum ; ab anno tertio & deinceps ipse corruptor, donec proles sibi possit providere ; imò ab ipso partu si nater non possit, vel ipse ad id se obligaverit : Si verò duo eandem feminam cognoverint, & dubitetur uter sit pater, uterque tenetur æqualiter hoc onus sustinere : quod si Hospitali exposita fuerit proles, debent parentes eidem Hospitali restituere expensas, quia Hospitalis fundatum est pro pauperibus gratis alendis, non pro aliis, nisi ipsorum sumptibus : si autem corruptor garrulitate sua causa sit, cur puella ab ipso corrupta dissiame- tur, tenetur ad restitutionem pecuniariam, *ibid.* n. 650. Qui vi, fraude, vel falsis persuasionibus virginem vitiauit absque promissione Matrimonii tenetur compensare omnia damna virgini & ejus parentibus indè obvenientia, vel pecuniâ, vel eam ducendo : in foro externo obligatur ad eam dotandam & ducendam : preces autem importunæ censentur etiam vi quædam & seductio. Etsi puellæ ejusque parentibus ex ipsius desloratione nulla obvenerint damna, tamen adhuc videtur corruptor teneri facere compensationem pecuniariam, vel aliam arbitrio boni viri pro damno virginittatis injustè violatæ ; præsertim si jam nupta damnum aliquod patiatur, quia res v. g. innotuit marito, atque ob id durius & deterius ab eo ipsa accipiat, *ibid.* n. 651. Qui virginem sub promissione matrimonii, sive verâ, sive fictâ, corrupit, tenetur eam ducere, *ibid.* n. 652. excipitur imo. si præsu-

præsumatur puellam deceptam non fuisse, sed temerè & insipienter matrimonii contrahendi spem concepiisse, quod præsertim contingit, cum magna est conditionum disparitas; 2do. si puella ex nimis exaggerationibus, inconstantia, & ambiguitate verborum satis animadvertere potuerit promissionem fictam esse; 3tio. si puella deinceps cum alio fornicetur; 4to. si se virginem mentita fuerit, & jam corrupta fuisse deprehendatur, *ibid.* n. 693. Copula soluti cum soluta non virgine ex mutuo consensu extra matrimonium dicitur simplex fornicatio, *ibid.* Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 281. Fornicatio quæcumque semper est peccatum mortale, *ibid.* fornicatio cum concubina ceteris est gravior, *ibid.* n. 282. item fornicatio infideli cum infideli est gravior quam cum Catholica; imò hæc circumstantia mutat speciem, & non solum est contra castitatem, sed etiam contra virtutem Religionis: item fornicatio in Christianis habet peculiarem deformitatem. Fornicatio seu copula cum alterius sponsa, præter luxuriam, continet utrimque malitiam mortalem injustitiæ, *ibid.* n. 283.

Fortitudo est virtus, quæ animum secundum rectam rationem & legem divinam moderatur circa ea, quæ acerbata sunt & terribilia, &c. ita, ut nec pravo timore, nec temeritate quidquam agat aut omittat contra rectam rationem & legem divinam: ejus actus sunt aggressio & perperessio, *Tom.* 3. Tract. 5. Proem. §. 2. n. 5. partes ipsius integrantes, quæ etiam potentiales dici possunt, sunt fiducia, magnificencia, patientia, perseverantia, & magnanimitas, *ibid.* n. 6. illius obiectum materiale sunt pericula & labores, forme verò difficultas superandi pericula, & tolerandi labores,

ibid. n. 7. (Vid. *Ethic. c. 2. §. 4. & 5.*)

Forum. Nomine *fori* generatim intelligitur locus, ad quem negotiorum causâ convenire necesse est: hinc *forum venale* vocamus locum, quo homines se conferunt ad vendendum & emendum; *forum Judiciale*, ubi jus dicitur; quamquam forum Judiciale vulgò appelletur ipsa potestas judicandi, in quocumque demùm loco exerceatur: sic sumptum *forum Judiciale* duplex est, scilicet internum & externum; prius alio nomine dicitur *forum poli* seu *conscientiæ*, in quo scilicet causa agitur inter hominem & Deum, ut in Sacramento præventitiæ; alterum, in quo scilicet causa agitur hominis ad hominem, dicitur *forum contentiosum*: forum externum seu contentiosum rursus duplex est, Civile scilicet, & Ecclesiasticum; in Civili agitur de rebus temporalibus apud Judicem secularem; in Ecclesiastico de spiritualibus præsertim, apud Judicem Ecclesiasticum, *ibid.* n. 262.

Fraus est astuta deceptio proximi per sola facta: est ex genere suo mortalis contra justitiam, & sæpè confunditur cum fallacia seu dolo, *Tom.* 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2. n. 267.

Fructus. Fructuum nomine intelligi solet omnis utilitas, quæ ex aliqua re colligitur seu colligi potest deductis expensis, quæ fieri debent. Fructus alii sunt naturales, qui scilicet sola aut ferè sola operante natura producuntur: alii industriales, qui per hominis industriam proveniunt ex re inerte sterili: alii mixti, qui scilicet partim naturaliter partim ex industria proveniunt: alii denique civiles, suntque redditus, qui ex certo jure alicui concessi secundum leges percipiuntur, *Tom.* 3. Append. ad Tract. 5. c. 2. n. 287. *Fulgen-*

Fulgentius (Sanctus) Quis ejus Opera,
Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 74.

Furtum, quod aliqui à furvo aut atro dictum putant, quia plerumque in renebris fieri solet, tripliciter sumitur: 1mo. latissime pro omni injusta damnificatione in bonis alterius, sive commissione, sive omissione fiat: 2do. late, pro omni injusta acceptione rei alienæ, sive ea acceptio sit fraudulenta, ut sit per contractus iniquos; sive occulta, ut sit per furtum strictè sumptum; sive violenta, ut sit per rapinam: 3tio. strictè, atque sic sumpti definitur Usurpatio seu ablatio occulta rei alienæ invito rationabiliter Dominò, vel ejusdem rei iusto detentore, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 4. §. 1. n. 713.* Dividitur 1mo. ratione modi, in *manifestum*, quando fur deprehenditur cum re furtiva; & *occultum*, cum non deprehenditur: 2do. ratione temporis, in *diurnum*, & *nocturnum*: 3tio. ratione rei acceptæ, in *simplex* & *qualificatum*; simplex est illud, quod modò definitum est; qualificatum verò, quod vestitum est specialibus quibusdam qualitatibus, quæ ipsum secundum leges majori poenæ dignum efficiunt, & quadruplex est: scilicet *Sacrilegium*, quod est furtum rei sacræ è loco sacro, vel sacræ è loco non sacro; *Peculatus* seu furtum rei ad fiscum vel ærarium publicum pertinentis; *Plagium*, cum vel mancipia à Dominis, vel homines liberi subripiuntur aut vendendi, aut in servos retinendi; si enim fruendi causâ, dicitur *Raptus*; *Abigeatus* denique, cum auferuntur seu abducuntur pecora. Ex his furti speciebus Sacrilegium solum est, quod specie morali à furto differat, *ibid. n. 714.* Furtum ex suo genere est peccatum mortale; potest tamè esse veniale tum ex defectu cognitionis, tum ex levitate materiæ, *ibid. §. 2. n. 717.* Ut furtum censeatur peccatum mortale, ea quantitas requiritur, *P. Cartier Theol. Tom. IV.*

quæ, spectatis omnibus circumstantiis infert grave damnum, privatque notabili utilitate; damnum autem, quod respectu unius, puta divitis, leve est, respectu pauperis censeferi potest grave; unde eadem quantitas in omnibus furtis statui non potest pro materia peccati mortalis, *ibid. 718.* Porro ad æstimandum damnum Theologi distinguunt quatuor personarum genera 1mum. Illustrium, quæ splendidè vivunt; 2dum earum, quæ vivunt ex suis redditibus, licèt non ita splendidè, quales sunt communes divites; 3tium Artificum, qui suò se sustentant artificio; 4tum pauperum, qui mendicando sibi consulunt. Communiter statui potest ad furtum mortale respectu personarum primi generis sufficere florenum cum dimidio; respectu personarum secundi generis florenum; respectu personarum tertii generis, si ars sit majoris lucri, medium florenum, si minoris, quindecim crucigeros; respectu personarum postremi generis, septem crucigeros, *ibid. n. 719.* Hæc quidem communiter statui possunt; nam potest fieri, ut qui ex redditibus suis vivit, multò minus commodè vivat, quàm qui ex majoris lucri arte vivit, ut Mercator v. g. sicque minor summa majus illi detrimentum afferat; item contingere potest, ut quis manibus suis operans decem tantum aut duodecim crucigeros, aut etiam quindecim crucigeros vel viginti singulis diebus lucretur, quibus se aut familiam suam sustentet, ex quibus, qui ei decem vel duodecim, vel etiam octo auferret, non posset non censeferi notabile & sufficiens ad peccatum mortale detrimentum ei afferre, *ibid. n. 720.* peccat etiam mortaliter, qui ab uno vel pluribus leves summas furatur, quæ simul junctæ faciunt quantitatem notabilem, & quidem singulis vicibus, si ab initio habuit voluntatem per plura minima furta notabilem

(9)

quar-

quantitatem auferendi, aut res suas ita paulatim notabiliter augendi, *ibid.* n. 721. Peccat quoque mortaliter, qui etiam si non habuerit intentionem aliquid notabile accipiendi, paulatim tamen notabilem quantitatem accipit, non quidem quocumque actu, sed eo demum & in omnibus sequentibus, in quibus habet notabilem summam, *ibid.* n. 722. requiritur tamen ad peccatum mortale, ut minuta furta continuenter moraliter, *ibid.* n. 723. Qui complet materiam sufficientem ad peccatum mortale furando ab eo, à quo novit alios jam modica quedam furatos esse, peccat mortaliter, si communi consilio minima illa furta committantur, secus si sine communi consilio, *ibid.* n. 724. Filii, qui parentum bona furripiunt, aut quovis modo contra iustam eorumdem parentum voluntatē dilapidant, peccant mortaliter, & ad restituendum tenentur, *ibid.* §. 3. n. 725. Uxores graviter peccant peccato furti, si sine mariti consensu notabile quid accipiant de bonis communibus, aut quorum administratio spectat ad maritum: excipiuntur varii casus, in quibus uxor furti rea non sit, etiam cum quantitatem satis notabilem surripit, ut si in honesta recreatione, & ad decentem sui ornatum & statum aliquid expendit, &c. *ibid.* n. 726. idem dicendum venit de marito, qui etiam ad restituendum tenetur imo. Si bona paraphernalia uxoris capiat; 2do. Si dissipet dotem; 3tio. Si magnam bonorum communium partē seu quantitatem donet, aut consumat sine uxoris consensu, *ibid.* n. 727. Peccant peccato furti famuli & ancillæ, qui herorū suorum bona vel ipsi diripiunt, vel ab aliis diripi sinunt: excusantur tamen passim ii, qui subripiunt aliquid ad bibendum vel comedendum, quod, si à Domino peterent, iis ipse concederet, *ibid.* n. 728. Peccant mortaliter Religiosi, qui sine Superiorum licentia ali-

quid de communitate expendunt sive in suum, sive in aliorum usum: idem est de iis, qui aliquid sibi collatum celaverint: porro Religiosi circa quantitatem ad peccatum mortale necessariam solent æquiparari filiis familias, *ibid.* n. 729. aliena subripere in extrema necessitate furtum non est, secus in gravi tantum, *ibid.* n. 730. Excusatur, à furto, qui rem suam propria auctoritate sibi vindicat, dummodò imo. res illa verè, liquido, & totaliter sua sit; 2do. ut eam in iudicio commodè obtinere non valeat; 3tio. ut absit omne periculū scandali; 4to. ut non exponat proximum periculo rem illam semel & iterum restituendi; 5to. ut res actu debita sit; 6to. ut res illa sibi debita sit ex iustitia, *ibid.* n. 731. Compensatio occulta, si adsint mox recensitæ conditiones licita est, *ibid.* n. 732. nunquam tamen suadenda est, quia in ea difficillimè concurrunt dictæ conditiones; *ibid.* Famuli, Sartores, & alii Artifices non possunt absque iniustitia retinere aut surripere de bonis eorum, pro quibus operantur, sub pretextu, quod merces, pro qua pegerant, non respondeat eorum operibus, *ibid.* n. 733.

G.

Gaudium de malo alterius (Vide, Invidia.)

Gemma & lapilli cæteraque, quæ in litore maris inveniuntur, jure naturali & gentium sunt inventoris, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 122.*

Generatio strictissime seu specificè sumpta, & prout solis viventibus convenit, communiter definitur Origo viventis à vivente tanquam à principio conjuncto in similitudinem naturæ, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 2. §. 4. n. 388.*

Genesis primus Veteris Testamenti liber, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1.*

n. 174.

n. 174. *Et seq.* Solv. ob. contra illius auctoritatem, *ibid.* n. 178. *Et seq.*

Gennadius Massiliensis, Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 74.

Gesnerus (Conradus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 98.

Gloria vana est inordinata cupiditas humanæ existimationis & laudis: proprius ejus actus & inordinata manifestatio propriæ excellentiæ sive veræ sive fictæ. Est mortalis eodem modo, quo ambitio.

Septem sunt ejus filiæ, Inobedientia, Jactantia, Hypocrisis, Contentio, Pertinacia, Discordia, & Inventio novitatum, de quibus vid. suis locis. Contra eam & filias suas eadem sunt adhibenda remedia ac contra superbiam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 260. (Vid. Ambitio, Superbia.)*

Goarins (Jacobus) Ordinis S. Dominici, vulgavit Parisiis an. 1647. Euchologium Græcorum, Tom. 4. Tract. 3. c. 1. §. 3. n. 64.

Godolias præficitur Regno Judæ, Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 251.

Gomarissa, Qui sunt, Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 6. n. 78.

Gomor seu Assaron, mensuræ genus, quo Hebræi in deserto per 40. annos maxime uti sunt ad metiendum Manna, Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 146.

Gratia. Arduum ac plenum scopulis, tot summorum ingeniorum naufragio famosum est de gratia argumentum. Circa dogma hoc viro Catholico sufficit, si agnoscat ac fateatur summè potentem esse vim gratiæ celestis ad inclinanda, quo Deus voluerit, hominum corda; vim illam seu virtutem gratiæ à Deo

auctore & parente esse; sub ea dominatrice liberam semper remanere hominis voluntatem, ut ipsi obsequatur vel resistat; humanam voluntatem divinæ gratiæ excitatam & adjutam activè concurrere ad opus bonum; indivisam esse non partitam gratiæ & libertatis, quoad opus bonum, actionem. Quantum verò ad Scholæ circa eandem gratiam opiniones, quæ, salva fidei veritate, ac majestate, hinc inde à Theologis propugnantur, faciliè eas quilibet Catholicus ignorare potest vel negligere, cum ad præpugnandum Fidei dogma quidquam certi non conferant, *Tom. 2. Tract. 4. prælog. n. 1.* Gratia inde nomen accepit, quod gratis detur: generatim ergo definitur *bonum à Deo gratis datum.* Gratia nomen in Scripturis tripliciter sumitur, 1mo. latè, scilicet pro omni eo, quod gratis datur, sive sit naturale sive supernaturaliale; 2do. strictè, pro beneficiis supernaturalibus creaturæ rationali collatis sive sint ex meritis Christi sive non; 3tio. strictissime, pro beneficiis supernaturalibus, quæ homini indigno & peccatori ex Christi merito conferuntur; undè & *Gratia Christi* appellatur, atque definiri potest *Donum Dei gratuitum supernaturaliale homini lapsò concessum per merita Christi Dominus in ordine ad vitam æternam, ibid. c. 1. n. 2.* Dividitur in *creatam*, quæ sunt beneficia vocationis & justificationis, &c. & *increatam*, quæ sunt bona voluntas divina, prædestinatio, unigenitus Dei Filius, &c. in *temporalem*, quæ est beneficium gratuitum in tempore collatum, & *æternam*, quæ scilicet existit ab æterno, ut prædestinatio ad gratiam & gloriam, prædestinatio operum salutarium, &c. in *internam*, quæ scilicet est in nobis, ut illustratio mentis, pia voluntatis motio, habitus supernaturales, &c. & *externam*, quæ scilicet extra nos est, ut doctrina Christi, exempla

(q) 2

virtu.

virtutum, piz exhortationes, &c. In *gratiam gratis datam*, quæ ad aliorum salutem præcipue datur, ut sapientia, scientia, & cæteræ, quæ ab Apostolo enumerantur; 1. Cor. 12. & Rom. 12. dicitur *gratis data*, non quod ipsa sola gratis detur, sed quia, cum proprio & specifico nomine careat, ei nomen genericum tribuitur omni gratiæ conveniens; & *gratiam gratum faciens*, quæ ad propriam recipientis salutem præcipue datur, atque eò tendit, ut quis perfecte Deo serviat, eique totaliter adhæreat, quod ipsi est longè gratissimum: duplex est, *habitualis*, quæ & *sanctificans* nuncupatur, estque gratia animæ permanentiter inhærens per modum habitûs; & *actualis*, quæ est auxilium internum supernaturale transiens, quo Deus creaturam intellectualem illustrat, excitat, & adjuvat ad eliciendos actus salutares; est ergo illustratio seu cogitatio supernaturalis in intellectu, & pia affectio similiter supernaturalis in voluntate: Subdividitur in *excitantem*, quæ etiam *præveniens*, *præparans*, *operans*, *præoperans* & *vocatio* appellatur, estque supernaturalis à Deo immissa sancta cogitatio & indeliberata voluntatis motio seu affectio, qua homo ad bonum & malum cognoscendum, illudque agendum, hoc verò fugiendum excitatur; *adjuvantem*, quæ etiam *cooperans* & *concomitans* dicitur, estque supernaturale auxilium, seu actualis Dei influxus, quo roborata voluntas liberè consentit gratiæ excitanti; & *subsequentem*, quæ est auxilium Dei supernaturale, quo firmatur voluntas in bono proposito, & adjuvatur, ut illud ad executionem perducatur: denique *gratia excitans* subdividitur in *sufficientem* & *efficacem*; prior est ea, quæ potest habere, sed non habet effectum, ad quem datur, idque ex sola culpa voluntatis nolentis ei consentire; dicitur *sufficiens*, non quod gratia effi-

cax non sit etiam verè sufficiens, sed quia, cum proprio ac specifico nomine careat, commune utrique divisionis membro nomen accepit; subintelligitur autem vox *merè*, nam re vera est merè sufficiens; gratia efficax verò est verè sufficiens & insuper efficax, utpotè, quæ non solum potest habere, sed etiam certò & infallibiliter habitura est effectum, si detur, *ibid.* n. 3. (vid. infra) Item *Exercit. Theol. Exercit.* 11. §. 1. n. 191.

Errores præcipui circa gratiam, *ibid.* c. 2. n. 4. ut Judæorum, Origenis, *ibid.* §. 1. n. 5. Pelagii, qui primus gratiam Christi impugnasse censetur, *ibid.* §. 2. n. 6. Semipelagianorum, *ibid.* §. 3. n. 7. Prædestinationorum, *ibid.* §. 4. n. 8. Wiclefi & ejus Sæctatorum, *ibid.* §. 5. n. 9. Lutheri & Calvinii eorumque Sæctatorum, *ibid.* §. 6. n. 10. & seq. Michaelis Baji, *ibid.* §. 7. n. 15. Jansenii Ypensis Episcopi, *ibid.* §. 8. n. 16. & 17. (vid. *Natura humana*.)

Gratia habitualis hoc nōmine venit, quia admodum habitûs animæ inhæret; dicitur etiam *gratia sanctificans*, *adoptionis*, *semen Dei*, & *pignus hereditatis*, definiturque Supernaturale Dei donum animæ intrinsecè & permanentiter inhærens per modum habitûs, quo homo formaliter & permanentiter redditur justus, sanctus, Deo gratus, filius Dei adoptivus, & hæres vitæ æternæ, *ibid.* c. 4. §. 1. n. 53. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 65. & seq. Disputant Theologi num gratia sanctificans seu habitualis sit quid realiter distinctum à charitate: affirmat S. Thomas & ejus Discipuli, negant alii, *ibid.* n. 61. Existit ergo gratia sanctificans seu habitualis, *ibid.* n. 62. Ad rationem gratiæ sanctificantis, præter charitatem, pertinere etiam videntur aliæ virtutes, quæ, quia par-

ter à Deo animæ infunduntur, infusæ nuncupantur. In justificatione ergo, quæ est effectus formalis gratiæ habitualis, infunduntur virtutes Theologicæ & omnes virtutes morales ordinis supernaturalis, & omnia dona Spiritus Sancti, *ibid.* n. 63. Qui gratiam à charitate distinguunt gratiæ habitualis subiectum esse ipsius animæ essentiam volunt; qui verò negant gratiam à charitate distingui, tunc gratiam habitualement immèdiatè in voluntate recipi, *ibid.* n. 64. Effectus gratiæ habitualis sunt præcipuè isti, 1mo. peccata delet; 2do. corda eorum, in quibus diffunditur, immutat, atque ex peccatoribus & impiis iustos, pios, & sanctos efficit; 3tio. ex inimicis & Deo exosus reddit amicos, dilectos, ci- ves Sanctorum, & domesticos Dei; 4to. per illam sunt homines consortes divinæ naturæ; 5to. per eam homo efficitur filius Dei adoptivus vero ac proprio quodam sensu; 6to constituit eum hæredem vitæ æternæ, *ibid.* §. 2. n. 79. inter insignes istos ac eximios gratiæ habitualis effectus duo potissimum sunt, justificatio scilicet & meritum, de quibus gravissimè occurrunt controversiæ Catholicos inter & Aca- tholicos, *ibid.* n. 80. (Vid. *Justificatio, Meritum*.)

Gratia actualis supra à nobis definita mentem illustrat, ut diximus, & voluntatem excitat atque adjuvat, unde excitans dicitur & adjuvans; famosissima est hujus actualis gratiæ divisio in sufficientem & efficacem, *ibid.* c. 5. n. 133. Pelagiani & Semipelagiani asseruere, posse aliquem sine gratia actuali aliquod conducens ad salutem, *ibid.* Sect. 1. §. 1. Nemo sine gratia actuali quidquam potest velle, agere, perficere, aut etiam inchoare, quod conducit ad salutem æternam, *ibid.* n. 136. & 137. Solv. ob. *ibid.* n. 138. & seq. Homo iustus præter habitualement seu sanctificantem gratiam, indiget

actualis gratiæ adiutorio, ut bonum supernaturale & ad salutem conducens elicere valeat, *ibid.* §. 2. n. 148. Solv. ob. *ibid.* n. 154. & 155.

Ad servanda omnia mandata divina, & ad superandas graves tentationes necessaria est homini etiam illa gratia actualis, *ibid.* n. 149. Solv. ob. *ibid.* n. 154. & 155. Homo iustus cum ordinariis gratiæ auxiliis non potest toto vitæ suæ tempore omnia omnino peccata venialia vitare, *ibid.* n. 150. Solv. ob. *ibid.* n. 156. & seq. Nemo sine interioris gratiæ auxilio credere potest Fide Christiana mysteria Fidei nostræ, quantumvis credibiliter proposita, *ibid.* n. 151. Solv. ob. *ibid.* n. 162. & 163. Deus sine gratia interiore illustrationis & inspirationis amari non potest amore perfecto seu super omnia, *ibid.* n. 152. Solv. ob. *ibid.* n. 164. & seq. Homo etiam infidelis potest solis naturæ viribus facere aliquod opus bonum morale naturale, seu actum naturalem ex omni parte, etiam ex fine honestum, contra quàm sentiant Lutherus, Calvinus, Bajus, Janfenius, & eorum affectæ, *ibid.* n. 153. Solv. ob. *ibid.* n. 170. & seq. vid. etiam *Exercit. Theol. Exercit.* 10. n. 170. & seq. Nomine gratiæ sufficientis ex hâc Ecclesiæ intelligimus auxilium supernaturale præbens voluntati veram & expeditam potentiam saltem mediatam agendi bonum supernaturale: dari hujusmodi negarunt Lutherus & Calvinus, quibus se adjunxit Janfenius, quem sequuntur ejus discipuli, qui nomine gratiæ sufficientis intelligunt duntaxat vel gratiam habitualement solam, vel parvam quandam gratiam actualem, quæ totum habet effectum, ad quem datur, nempe velleitatem, *ibid.* Sect. 2. n. 186. In statu naturæ lapsæ & per Christum reparatæ datur gratia verè sufficiens, *ibid.* §. 1. n. 187. Solv. ob. *ibid.* n. 188. & seq. Contendunt Lutherus & Calvinus mandata Dei simpliciter

ter & etiam cum gratia maximè efficaci hominibus iustus esse impossibilia, ob eam scilicet concupiscentiæ labem, quæ etiamnum sanctissimis eorum operibus semper adhærescit, *ibid.* §. 2. n. 199. Ad istum errorem propè accedit Jansenius, ut qui tucatur iustus etiam volentibus & conantibus secundum præsentia, quas habent, vires, aliquando deesse gratiam, imò & spiritum orationis, quo possibilia fiant Dei præcepta, *ibid.* Iustus omnibus confertur gratia sufficiens, cum instat præceptum, aut urget tentatio, *ibid.* n. 200. Solv. ob. *ibid.* n. 201. & seq. Jansenius passim gratiam Christi sufficientem sensu Catholicorum intellectam Fidelibus omnibus peccatoribus, sive obduratis, sive etiam non obduratis adimit. Quidam Theologi Catholici arbitrantur magnos peccatores illos, qui vulgò juxta Scripturæ phrasim obdurati & excoecati dicuntur, omni prorsus gratiæ interioris auxilio destitui in poenam præcedentium facinorum: communis tamen cæterorum ferme omnium sententia est, fidelibus peccatoribus omnibus etiam obduratis & excoecatis pro loco & tempore concedi gratias saltem mediatè sufficientes, tum ut à novis peccatis abstineant, tum ut à veteribus emergere possint, *ibid.* §. 3. n. 211. quam sententiam ultrò amplectimur, *ibid.* n. 212. & 213. Infidelibus omnibus, etiam iis, qui nihil unquam audierunt de rebus fidei, datur loco & tempore gratia sufficiens ad salutem, contrà quam sentiat Jansenius, *ibid.* §. 4. n. 214. & 215. Solv. ob. *ibid.* n. 216. & seq. Item *Exercit. Theol. Exercit.* 11. n. 190 & c. Gratia efficax, ut supra dictum, est ea, quacum voluntas potest operari & infallibiliter operatura est, si detur; sive ea est, quæ infallibiliter connexa est cum effectu, ad quem datur; adeoque quæ non solum potest exprimere voluntatis consensum, sed & illum semper certò &

infallibiliter exprimit & obtinet: hanc existere fide constat, omnesque sive Heterodoxi sive Catholici fatentur; sed circa illius essentiam, seu in quo ipsa consistat, tum Heterodoxos inter & Catholicos, tum inter istos ipsos magna viget controversiæ, *ibid.* Sect. 3. n. 230. Opinionones A Catholicorum circa essentiam gratiæ efficacis, *ibid.* §. 1. n. 231. Gratia efficax nullam voluntati necessitatem imprimit, *ibid.* n. 232. Solv. ob. *ibid.* n. 234. & seq. Vis & efficacia gratiæ non est repetenda ex delectatione superiori seu per gradus relativè vietrici, *ibid.* n. 233. Solv. ob. *ibid.* n. 234. & seq. Varia Catholicorum Doctorum circa gratiæ efficaciam Systemata, *ibid.* §. 2. n. 246. Systema Thomistarum, *ibid.* n. 247. longè diversum est à Systemate Jansenii, *ibid.* n. 248. Systema Augustinianorum, *ibid.* n. 249. differt etiam à Janseniano, *ibid.* n. 250. Systema Molinæ, *ibid.* n. 251. longè diversum est ab errore Semipelagianorum, *ibid.* n. 252. Systema congruistarum, *ibid.* n. 253. Systema Thomassini, *ibid.* n. 255. Systema Turnellii, *ibid.* n. 255. Quid Nos hac de re sentiamus, *ibid.* n. 256. Vid. inf. *Exercit. Theol. Exercit.* 12. n. 207. & seq.

Gregorius Thaumaturgus (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 41.

Gregorius Nazianzenus (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 51.

Gregorius Nyssenus (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 52.

Gregorius Turonensis (Sanctus) Quis? ejus Scripta, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 78.

Gregorius Magnus (Sanctus) Quis? ejus Scripta, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 79. *Guili-*

*Guilielmus Cave, Quis? Tom. 1. Tract. 4.
c. 1. §. 2. n. 102.*

Gula est inordinatus appetitus vel usus cibi aut potûs : sumitur aliquando strictius prout continet inordinationem solum in cibo & potu non inebriante. Communiter committitur quinque modis : 1mo. si edas ante tempus; 2do. si nimis exquisita, id est, pretiosiora, quam tuo statui conveniat vel necessitati; 3tio. si plus iusto; 4to. si voraciter; 5to. si nimis exquisitè præparata, *Tom. 3. Tr. 6. part. 3. c. 1. §. 3. n. 268.* Peccatum gulæ mortale est in multis casibus, 1mo. ratione affectûs graviter inordinati, quo quis ita inhæret oblectationibus cibi vel potûs, ut in iis finem suum ultimum constituat; 2do. si quis bibat ad ebrietatem; 3tio. si quis ob solam voluptatem cibo & potu ad vomitum scienter se ingurgitet, aut postquam multum comedit & bibit, ad vomitum se excitet, ut iterum ob solam voluptatem edat & bibat; 4to. ratione gravis nocuenti, quod quis ob gulam sibi, aut familiæ suæ, aut creditoribus, aut gravem patienti necessitatem infert, 5to. si quis, extra necessitatem gravem salutem, carne humana aut sanguine vescatur, 6to. ratione gravis scandalii, vel periculi peccandi graviter. Extra hos casus peccatum gulæ est solum veniale, *ibid. n. 269.* Remedia adversus gulam sunt 1mo. considerare gulæ incommoda ac damna; 2do. vitare occasiones; 3tio. sectari in omnibus temperantiam; 4to. semper sibi in mensa subtrahere aliquid modicum, quod adhuc licitè sumi posset, & præsertim quod magis aridet palato, *ibid. n. 270.* (Vid. *Ebrietas, Habetudo mentis, Inepta latitudo, Multiloquium, Scurritas.*)

H.

Habacuc Propheta, Quis? & quando floruerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1.*

c. 4. n. 540. & 541. ipsius liber quid contineat, ibid. n. 562.

Habitatio est jus habitandi in alienis domibus salvâ earum substantiâ. In Jure Civili distinguitur ab usu domûs; qui enim solum usum haberet domûs, eam per se habitare teneretur; qui verò jus habitationis habet, non solum in eademo per se degere, sed etiam aliis eam locare potest: totâ locatarii vitâ perdurat, nisi aliter conventum fuerit, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 2. n. 181.*

Hæresis ad infidelitatem positivam reducitur & est hominis Christianismus proficentis error pertinax contra veritatem immediatè à Deo revelatam, & ab Ecclesia propositam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 331.* (Vid. *Apostasia.*)

Hæretici publici & manifesti non sunt propriè & verè in Ecclesia, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 3. n. 312. & seq. Solv. ob. ibid. n. 315. & seq.* Hæretici occulti sunt in Ecclesia sed imperfectè dumtaxat, *ibid. n. 322. Solv. ob. ibid. n. 324. & seq.* Hæretici non habent Fidem Theologicam, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 4. n. 87.* (Vid. *Fides.*) ne habent Spem, *ibid. part. 2. c. 3. §. 2. n. 143.* (Vid. *Spes.*) Disputatio de rebus Fidelium cum Hæreticis prohibita est omnibus Laicis, excepto casu necessitatis, si Laicus sit doctus: hæc tamen prohibitio in locis, ubi Hæretici grassantur & Catholicis sunt permixti, per contrariam consuetudinem videtur esse abrogata: tamen jure naturali prohibita est talis disputatio cuilibet indocto, etiam Clerico. Item omnibus illicita est disputatio de rebus Fidei coram Catholicis indoctis & simplicioribus, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 337.* Lectio librorum hæreticorum jure naturali iis interdicitur, quibus ex ea imminet periculum per-

versio-

versionis, quales sunt infirmi in fide, ac esse præsumuntur rudiores, & in rebus fidei parùm erudit: imò, seclusò etiam periculò perversionis, est graviter illicita etiam doctis & firmis in fide, quando ab Ecclesia simpliciter & absolute prohibita est; porro hujusmodi hæreticorum librorum lectio & retentio semper ab Ecclesia prohibita fuisse perhibetur, *ibid.* n. 338. Sed non minùs, imò multò magis periculosa sunt Scripta fucatis quibusdam luminibus respersa Pseudo-politicorum, & impiorum hominum, quos Libertinos, gallicè *Libertins* vocant: hujusmodi Scripta & libri sub gravibus pœnis, non secus ac libri hæreticorum in Bulla Cœnæ, & in Indice prohibentur; mortaliterque peccant, qui tales pestiferos libros legunt, legi audiunt, aut retinent, *ibid.* n. 339. Hæreticorum pœnæ sunt Excommunicatio major ipso facto lata; Irregularitas; Infamia juris, si hæresis sit notoria; Privatio Beneficiorum & dignitatum; Bonorum confiscatio; Privatio sepulture: item credentes, receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum ipso facto in Excommunicationem incidunt, & privantur sepultura Ecclesiasticâ, *ibid.* n. 346. (vid. *Infideles*.)

Hebetudo mentis seu *Stupiditas* orta ex crapula est mortalis, quando quis ex intemperantia sit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ei sunt ad salutem necessaria, aut ad quæ graviter obligatur, *Tom.* 3. *Tract.* 6. *part.* 3. c. 1. §. 3. n. 277.

Hemina seu *Cotyla*, liquidorum mensuræ genus, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 8. n. 143.

Henricus Gandavensis, Quis? ejus Opera, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2, n. 96.

Hesychius, Septuaginta Seniorum Veteris Testamenti interpretationem emendavit, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 7. n. 106.

Hexapla Origenis, quid sint, *Tom.* 1. *Tract.* 1. *part.* 1. c. 7. n. 105.

Hierarchia. Hierarchiæ nomen ex græco fonte descendit, scilicet ex vocabulo *ἱερα* latine *Sacer* & *αρχη* latine *Principatus*: Hierarchia igitur idem est ac Sacer Principatus, Prædictura, seu Potestas: Principatus autem est terminus relativus significans ordinem ad subditos; nemo quippè sui ipsius Princeps ac Dominus dicitur: in Hierarchia ergo alii sunt Principes, agentes, ac divinas illustrationes in subditos resuscitantes; alii subditi, & patientes, vel recipientes divina charismata, seu dona & gratias. Principatus ille dicitur *Sacer* non ex eo præcisè, quòd sit à Deo institutus, sed quia est in ordine supernaturali & gratiæ, totusque versatur in functionibus sacris, & scopus ejus ac finis est ad Deum adducere, & subditos Deiformes reddere, *Tom.* 4. *Tract.* 7. *part.* 2. n. 167. Hierarchiæ nomen primò usurpatum invenitur in Opere, cui titulus est: *De Hierarchia celesti & Ecclesiastica*; cuius Auctor probabilius creditur S. Dionysius Areopagita (sic dictus ab Areopago, foro Atheniensi, ad quod Judices, & quorum numero ipse erat, noctu convenire solebant, & sine lumine judicia exercebant, ne personarum acceptionem haberent) à S. Paulo Athenis ad Fidem conversus, *ibid.* n. 168. & 169. Hierarchiam describit Dionysius noster his verbis: Est Hierarchia meò judiciò sacer Ordo, scientia, & actio, quæ ad Deiformitatem, quantum fas est, accedit, atque ab inficis sibi divinitus illustrationibus proportionem quadam ad Dei subvehitur imitationem. Tria ergo in

in Hierarchia includuntur, scilicet Sacer Ordo, Scientia, & Actio: prior est sacra potestas, seu auctoritas à Deo ordinata ad perficiendos subditos: Scientia sunt divinæ illustrationes, motiones & alia charismata, quibus Hierarchia fit Deiformis veluti speculum purissimum radios divini luminis excipiens, ut in subditos transfundat: actio sunt functiones Hierarchicæ, *ibid.* n. 171. Hierarchiam sic descriptam in triplicem partitur Dionysius, scilicet in cœlestem seu Angelicam, Legalem, id est, Veteris Testamenti, & Ecclesiasticam seu Novi Testamenti, *ibid.* n. 172. Hierarchia Ecclesiastica ad Scholæ normam definiri potest potestas hominum Sacrorum ordinata debitum in subditos retinens principatum, *ibid.* n. 173. Existere hujusmodi humanam & Ecclesiasticam Hierarchiam velut de fide definitur Concilium Tridentinum, *ibid.* n. 175. Solv. ob. *ibid.* n. 176. & seq. constatque tribus Ordinibus, Episcopis scilicet, Presbyteris, & Ministris, *ibid.* n. 179. nomine Ministrorum veniunt Diaconi: an verò etiam eodem nomine intelligi debeant Subdiaconi & ceteri inferiorum Ordinum Ministri non est una omnium sententia, *ibid.* n. 180. imperfectè saltem & improprie Hierarchici dici possunt, *ibid.* n. 181. Ad functiones Hierarchicas scientia est absolute necessaria; quia sine scientia & actio reprehensibilis, & Ordo inutilis est; proinde ignorantia est irregularitas, circa quam nulla potest esse dispensatio, *ibid.* c. 2. §. unic. n. 212. Officium sive actus viri Hierarchici est imo. subditos purgare ab ignorantia, errore, & labe peccati; 2do. purgatos illuminare, ac sublimia docere, puta quæ sit mysteriorum nostrorum, v. g. Eucharistiæ Sacrificii excellentia & virtus, quæ dignitas adoptionis filiorum Dei; & quam eximium donum

P. Cartier Theol. Tom. 1^a.

gratia sanctificans, communicatioque Spiritus Christi, ex quo procedere debent iustorum opera; 3tio. illuminatos perficere, quod proprium est Episcoporum, qui ut plenitudinem Spiritus sancti conferunt per Sacramenta Confirmationis & Ordinis, demonstrare debent excellentiorem viam iis, qui hujusmodi Sacramentis sunt vel initiandi vel jam initiati, *ibid.* n. 213. Hierarchicus nosse debet legem divinam & Evangelicam; item leges humanas tum Ecclesiasticas, tum Civiles, *ibid.* n. 214. & seq. (Vid. etiam Tom. 2. Tract. 2. c. 1. §. 7.)

Hieronymus (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 58. Novum Testamentum è Græco in Latinum transtulit, vel saltem emendavit, Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 111.

Hilarius Pictaviensis (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 46.

Hin vox hebræa, certum mensuræ genus significans, quod duos continet congios, Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 142.

Historia humana est narratio rerum quovis sæculo & ætate gestarum, & earumdem annotatio. Ecclesiastica vocatur, si res Ecclesiam præcipue spectantes; Profana autem, si secularia præcipue tractet, Tom. 1. Tract. 4. c. 2. n. 104. Historiæ sive profanæ sive Ecclesiasticæ cognitio Theologo perutilis, imò quodammodo necessaria est, *ibid.* n. 105. Regulæ, quibus veræ historiæ à fictis dignoscuntur, *ibid.* n. 106. & seq.

Historicus. Nullus Historicus præter Auctores sacros potest facere eam certitudinem, quæ fidem generet, Tom. 1. Tract. 4. c. 2. n. 110. Historici gra-

(r)

vob

ves ac fide digni, quales sive in Ecclesiasticis, sive in secularibus nunquam reperire est, Theologo argumentum probabile suppeditant, *ibid.* n. 111. Omnes probati ac graves Historici, nullo contradicente, factum aliquod enarrantes Theologo certum argumentum suppeditant, *ibid.* n. 112.

Homicidium est occisio hominis, vel corporis humani animati peremptio: Dividitur imo. in homicidium sui, & alterius; 2do. homicidium alterius dividitur in illud, quod fit auctoritate publica; & in illud, quod fit auctoritate privata; 3tio. quod fit auctoritate privata vel fit ob necessariam sui defensionem vel non; 4to. quod fit sine hac necessitate vel est casuale, vel voluntarium; 5to. voluntarium vel directè volitum est, vel indirectè dumtaxat; 6to. quod est directè volitum vel fit ex condicō, vel non fit ex condicō, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 2. §. 1. n. 576. §. 2. n. 579.* Homicidii nomen in detriorem partem semper sumi solet, prout nempe est injusta occisio; sicque sumptum definiti solet *Injusta hominis occisio, vel corporis humani animati injusta peremptio, ibid.* §. 1. n. 576. Occisionis nomine etiam veniunt iniquæ mutilationes, torture, percussiones graves, *ibid.* n. 577. Homicidium est peccatum ex se mortale, potestque fieri gravius ex circumstantiis, *ibid.* n. 578. Non licet homini semetipsum directè & proprio motu occidere; nec se mutilare extra casum necessitatis: at verò licet homini se indirectè & negativè occidere, *ibid.* §. 2. n. 580. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 583. *Et* 584. Licitum est Principibus & Magistratibus publica auctoritate prædictis malefactoribus occidere, *ibid.* §. 3. n. 585. at id non licet privata auctoritate, *ibid.* num 586. Nunquam licet interficere innocen-

tem sine speciali Dei mandato, qui casus nunc raro aut nunquam contingit, *ibid.* §. 4. n. 587. (vid. *Abortur*) Homini licet injustum aggressorem occidere in propriæ vitæ defensionem, dummodò adsint sequentes conditiones, imo. ut occisio fiat cum moderamine inculpatae tutelæ; 2do. ut actio iniqui invasoris sit vera per vim aggressio; 3tio. ut nihil ex odio, neque ex animo vindictæ fiat, & non intendatur per se & primariò mors invasoris, sed sola vitæ propriæ conservatio per justam sui defensionem; 4to. ut aggressor non sit persona Reipublicæ necessaria vel valde utilis, ut Princeps, Dux exercitus, &c. *ibid.* §. 6. n. 595. *Et seq.* Non tamen distingendum percussorem & occisionem injusti vitæ aggressoris in praxi raro culpâ vacare, quia ferè nunquam servantur conditiones ad licitam defensionem requisitæ, *ibid.* n. 605. Non licet propter bona temporalia seu fortunæ, etiamsi sint magni momenti, & aliter recuperari non possint, injustum eorum invasorem occidere, *ibid.* §. 7. n. 608. Solv. ob. *ibid.* n. 621. *Et seq.* Iniquum famæ aut honoris nostri invasorem neque etiam licitum est occidere, *ibid.* n. 611. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 625. *Et* 626. imò neque licet alapam pro alapa reddere, *ibid.* n. 614. Neque etiam licitum est injustum pudicitie invasorem occidere, *ibid.* n. 617. Solv. ob. *ibid.* n. 627. Homicidium oblatè & simpliciter casuale, quod scilicet nec in se nec in sua causa est voluntarium, non est peccatum, nec propriè homicidium, sed simplex occisio, *ibid.* §. 8. n. 628. Homicidium non omninò casuale est peccatum plus vel minus grave, prout plus vel minus est voluntarium, *ibid.* n. 629. Homicidio casuali directè opponitur homicidium ex condicō (vid. *Duellum*) Qui alterum occidit aut

mutilat, duplex ei damnum infert, unum personale seu naturale, quod in vitæ aut membrorum privatione consistit; aliud temporale, cujus species seu partes præcipuæ sunt imo. impensæ factæ in curatione ægri; ado. lucrum cessans; 3tio. damna, quæ patiuntur hæredes aut alii, quibus boni aliquid præstabat aut præstare debeat occisus; *ibid. n. 635.* Quantum ad damnum personale seu naturale probabilius videtur, quod injustus occisor, seu qui alium injustè mutilavit, pro vita aut membro præcisè sumptis aliquid restituere teneatur, *ibid. n. 636. & 637.* quale autem pro vita & membro dandum sit pretium, id prudentum judicio definendum est, *ibid. n. 638.* (Vid. *Restitutio*) Damna temporalia resarcire tenentur injustus occisor, hæredibus (necessariis tantaxat) expensas, quæ in occisi curatione factæ sunt; cibos, quibus uti propter morbum coactus est, qui læsus fuit, iis tamen deductis, quos aliàs consumisset; lucrum, quod ex operis percipitur fuisset, *ibid. n. 639.* item occisi creditoribus, quod prudenter judicari potest ab occiso restituendum fuisse, *ibid. n. 640.* idem occisor etiam restituere tenetur, etiamsi supplicium luat pro homicidio, *ibid. n. 641.* id etiam tenet, etsi occisus moriendo testetur se ei condonare, *ibid. n. 642.* imò etiam occisoris hæredes, in ejus defectum, tenentur ad restitutionem, *ibid. n. 643.* etiam ad restitutionem tenetur qui unum, putans esse alium, occidit, *ibid. n. 644.* is autem, qui occidit hominem paulò post ex infirmitate moriturum, vel justè à Judice occidendum, solum tenetur pro operis vel lucris cessantibus secundum breve tempus illud, quo supervidurus erat: si verò ille, quem occidit, ab alio injustè occidendus erat, tùm restitutio-

nem totius præstare tenetur: similiter qui brachium alicui amputavit, qui paulò post non ex accepto vulnere, sed alia occasione mortuus est (nisi pactum, aut sententia Judicis præcesserit) solum tenetur pro tempore, quo supervixit, *ibid. n. 645.* probabilius etiam is, qui in duello alterum occidit, tenetur ad restituendum tùm creditoribus, tùm uxori & filiis occisi, si indigent, eosque occisus ex quaestu alebat, *ibid. n. 646.* quoad æstimationem damnorum realium seu temporalium, quæ ex occisi morte consecuta sunt, spectanda est occisi conditio; item attendendum id, quod est in spe, non æquipollere ei, quod est in re, &c. *ibid. n. 647.* (Vid. *Irregularitas* ex delicto homicidii) Homicidium est impedimentum dirimens Matrimonium (Vid. *Matrimonium*)

Homo (vid. *Beatitudo*, *Corpus*, *Creatura*)

Honor est testificatio excellentiæ alterius facta per externam reverentiam aut submissionis exhibitionem, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. c. 3. n. 6. & 19.*

Hora Canonica, *Tom. 3. Tract. 4. c. 2. n. 15.* seu potius *Tract. de Statu Religioso c. 11. n. 189. & seqq.*

Hydria vasis genus ad continendam aquam destinatum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 138.*

Hyperdulia (vid. *Adoratio*)

Hypocrisis, tertia vanæ gloriæ filia, est simulatio virtutis; elique peccatum mortale si habeat conjunctum vel contemptum virtutis, vel grave damnum proximi; item si simuletur sanctitas ob finem graviter repugantem charitati Dei aut proximi: si autem absit contemptus virtutis, ac damnum proximi, vel honoris Dei, nec finis intensus graviter repugnet charitati, erit solum veniale peccatum, *Tom. 3. Tract. 6.*

(r) 2

Tracl. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 263. Contra eam eadem sunt adhibenda remedia ac contra Superbiam, *ibid. n. 264.* (Vid. *Superbia*)

Hypotheca est contractus, quo res immobilis obligatur creditori ad securitatem debiti, ut ex ea, si debitor non solverit, peti possit solutio, *Tom. 3. Tracl. 5. c. 3. Sect. 2. §. p. n. 410.* Dividitur in *pratorium*, quæ iudicia statuto; *conventionalis*, quæ ex partium consensu; & *legitimam*, quæ ipsa legis dispositione, vel consuetudine constituta est, etiamli de ea nulla facta sit mentio in contractu: sic bona Tutoris & Curatoris sunt hypothecata pupillo & minori pro administratione bonorum ipsorum, bona mariti pro dote uxoris. Dividitur adhuc in *universalem*, per quam bona omnia cum presentia, tum futura obligantur; & *particularem*, id est, unius vel plurium rerum in specie, & hæc rem semper afficit ad quemcumque ipsa pervenerit, donec debitum solvatur, *ibid. n. 411.* porro eadem illius sunt rationes ac pignoris, *ibid. n. 412.* (Vid. *Pignus*)

Hypostasis. (Vid. *Unio hypostatica*)

I.

S. Iacobus Apostolus, *Quis?* Ierosolymorum Episcopus designatur; ejus mortis genus, *Tom. 1. Tracl. 1. part. 2. Sect. 2. c. 3. n. 654.* Iplius nomine libri nonnulli à veteribus Hæreticis suppositi fuerunt: unica illius Epistola in Canone ab Ecclesia ponitur, *ibid. n. 655.* quo tempore & ad quos data fuerit, & quo idiomate scripta, quidque contineat, *ibid. n. 656.* An verè Apostolica esset, quidam olim dubitare viâ sunt. Lutherus eam stra-

mineam vocat &c. *ibid. n. 657.* Est Canonica & Apostolica, *ibid. n. 658.* & seq. Solv. ob. *ibid. n. 664.* & seq.

Instantia altera vanæ gloriæ filia est, qua quis inordinatè verbis prædicat de se ipso id, quod laudem & gloriam apud alios parit, vel parere falsò ipse putat, vel qua quis gloriatur de peccato. In re levi est venialis, in gravi mortalis, *Tom. 3. Tracl. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 262.* Contra eam eadem adhibenda sunt remedia ac contra Superbiam (Vid. *Superbia*)

Idioma, Idiomatum communicatio. Idioma nomen græcum latine idem est ac *proprietas*. Communicatio idiomatum in Christo igitur est mutua & reciproca nominum, attributorum, & proprietatum utriusque in Christo naturæ communicatio. Dupliciter considerari potest, in concreto scilicet & in abstracto: certè, admissa semel duarum in Christo naturarum hypostatica seu personali unione, negari non potest idiomatum in concreto & ratione unius Christi personæ communicatio, qua fit, ut de una eademque Christi persona verissimæ sint istæ propositiones: Christus est homo, Christus est Deus; Homo est Deus, Deus est homo; Deus natus est, passus, ac mortuus; Homo est impassibilis ac immortalis, *Tom. 2. Tracl. 3. c. 5. §. 9. n. 251.* Regalæ circa communicationem secundum concretum in Christo idiomatum observandæ, *ibid. n. 251.* & seq. Lutherani admittendam esse in Christo communicationem idiomatum secundum abstractum & respectu naturæ teneant: existimant scilicet, aliquas naturæ divine proprietates in humanam naturam verè transfusas fuisse, v. g. immensitatem, ubiuitatem, omnipotentiam, quouscientiam, *ibid. n. 254.* Non cū

est admittenda communicatio idioma-
tum in abstracto, proprietatum scilicet
naturæ divinæ respectu humanæ;
multo minus proprietatum naturæ hu-
manæ respectu divinæ, *ibid.* n. 255.
Solv. ob. *ibid.* n. 256. & seq.

Idololatria est supremus ac divinus cul-
tus creaturæ exhibitus, sive est actus,
quo cultus supremus & soli Deo debi-
tus tribuitur creaturæ. Est peccatum
omnium gravissimum, *Tom. 3. Tract. 6.*
part. 1. c. 3. Sect. 1. §. 1. n. 408.
Idololatria est triplex; alia perfecta,
qua quis divinum honorem idolo de-
fert, quia illud esse Deum falso putat;
alia minus perfecta, cum quis creaturæ
cultum externum soli Deo debitum de-
fert, non credens quidem eam habere
divinitatem quamdam, sed ex pravo
affectu, v. g. ex odio veri Dei, vel
cupiditate aliquid ab illa creatura,
puta à Diabolo, obtinendi: hæc ob
malitiam voluntatis est gravius crimen,
quam perfecta; & alia denique simu-
lata; cum scilicet quis sine exstima-
tione divinitatis ex interno affectu co-
lendi, sed ex solo mortis metu su-
premum cultum creaturæ exterius so-
lum exhibet: est semper peccatum
mortale, est etiam crimen læsæ Ma-
jestatis divinæ, est etiam mendacium
perniciosum contra Religionem ac con-
fessionem Fidei, cum cultus exte-
rior sit signum cultus interioris, *ibid.*
n. 409.

Jechonias Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1.*
part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 250.

Jehu Rex Israel, *Tom. 1. Tract. 1.*
part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 234. Lib. 4.
Reg. c. 10. non laudatur, quod simu-
laverit se velle sacrificare Baal, sed
solum quod domum Achab delevisset,
& cultum Baal destruxisset, *Tom. 3.*
Tract. 3. part. 1. c. 5. §. 3. n. 125.

Jejunium Ecclesiasticum est abstinencia à
quibusdam certis & determinatis ci-
borum speciebus juxta præscriptum
Ecclesiæ, *Tom. 3. Tract. 5. prom.*
§. 4. n. 16. Jure naturali & Eccle-
siastico præcipitur, *ibid.* n. 17. Lex seu
præceptum Ecclesiasticum jejunii Fide-
les in conscientia ligat, *ibid.* n. 18.
Tempora jejunii ab Ecclesia destinata
sunt Quadragesimale, quod est ex tra-
ditione Apostolica: quatuor anni tem-
pora: & variz vigilie festorum Do-
minici & Sanctorum, *ibid.* n. 19. Om-
nes Fideles jejunii lege tenentur, nisi
addit justa causa, quæ ab ea lege quem-
piam eximat, *ibid.* n. 20. Unde à
lege communis jejunii immunes sunt
1mo. pueri usque ad tertium septena-
rium, quia sunt in statu augmenti;
2do. peregrinantes & operarii propter
gravem ipsorum laborem, nisi iuri
voluptatis gratiâ susceperint; aut la-
bor differri possit sine detrimento,
vel etiam gravis haud sit; 3tio. pau-
peres, qui ostiatia quarunt panem,
nec habent quod uni justæ refectiõni
sufficiat; 4to. mulieres prægnantes
& nutrices; 5to. Senes, cum viribus
deficiunt; 6to. omnes generatim, qui
sine gravi incommodo seu damno je-
junare non possunt, *ibid.* n. 21. Uni-
ca, & continua, nec diu protracta in
die refectio ad jejunium requiritur,
ibid. n. 22. Cornula seu collatiuncula,
quæ præter dictam refectiõnem in
diebus jejunii Ecclesiastici à Fidelibus
sumi solet, consuetudine est introdu-
cta, & ab Ecclesia toleratur: quoad
quantitatem debet esse modica, quoad
qualitatem verò prohibentur ii cibi,
qui valde nutriunt, ut ova, pisces,
legumina cocta, *ibid.* n. 23. Je-
junium violat, qui immoderate vel
pluries vinum haurit extra refectiõnem,
qui sumit jusculum, lac, vel similem
potiõnem, quæ ad nutriendum prin-
cipaliter ordinatur: item qui exiguum
(r) } quid

quid nutritivum sæpius eodem die sumit, *ibid.* n. 24. Non licet jejunium solvere nisi circa horam meridianam, *ibid.* n. 25. Jejuniorum diebus carnes universim interdiciuntur: quantum ad ova ac lacticia spectanda est ejusque regionis legitima consuetudo, *ibid.* n. 26. Urgente causa iusta, ut carnes jejuniorum diebus comedantur, dispensare potest cum secularibus Episcopus, vel etiam Parochus juxta ejusque Diœcesis consuetudinem; cum Regularibus Superior localis, *ibid.* n. 27. Qui tali lege dispensantur, non ideo à jejuni lege liberantur, *ibid.* n. 28.

Jeremias Propheta, Quis, quo tempore & quamdiu vaticinatus fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 474. & 475.* Ejus liber quid contineat, *ibid.* n. 475. & 476. Canonicus & divinus ab omnibus reputatur, *ibid.* n. 477. Difficultas in eo occurrens solvitur, *ibid.*

Jesus (Vid. *Christus*, *Verbum*)

Ignatius Martyr (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 27.*

Ignorantia est carentia cognitionis in subiecto capaci: duplex est, una latè sumpta, etque carentia cognitionis veræ in subiecto capaci; altera strictè sumpta, quæ est carentia cognitionis debitæ, seu eorum, quæ quis scire debet: hæc dividitur imò. in *invincibilem*, quæ sufficienti adhibita diligentia depelli non potest; & *vincibilem*, quæ adhibita sufficienti diligentia depelli & vinci potest: hæc subdividitur in *affectedam*, cum scilicet quis de industria aliquid ignorare affectat, ut liberius peccet; & *crassam*, seu *supinam*, ut si quis directè quidem non affectet ignorare, sed debitam non adhibeat diligentiam ad vi-

tandam ignorantiam: 2do. in *antecedentem*, quæ scilicet nullo modo fuit volita, & tamen est causa volendi id, quod alioqui non vellemus; hæc ignorantia est eadem ac invincibilis; *concomitantem*, quæ actionem comitatur ita, ut non sit causa illius; quia adhuc fieret, etiam si abesset ignorantia; & *consequentem*, quæ à voluntate directè vel indirectè est volita, ut cum quis nescit talem diem v. g. esse festivum, quia aut expressè noluit, aut neglexit inquirere: 3tio. in ignorantiam *juris*, quæ ignoratur præceptum; duplex ea est, una *juris positivi*, quod libera Dei voluntate vel hominum est constitutum; altera *juris naturalis*, seu legis illius, quæ magis aut minus clare dicitur, quod licitum sit aut prohibitum; & in ignorantiam *facti*, quæ ignoratur id, quod fit juxta vel contra præceptum: 4to. in *negativam*, quæ est mera privatio debitæ cognitionis alicujus rei absque judicio erroneo de illa; & *positivam*, quæ est error seu judicium falsum de aliqua re: 5to. in *habitualement*, quæ est privatio cognitionis habitualis, & dicitur simpliciter ignorantia; & *actualement*, quæ est privatio debitæ cognitionis actualis, & melius dicitur *inadvertentia*, *inconsiderantia*, vel oblitio, *Tom. 3. Tract. 1. part. 1. c. 1. §. 1. n. 21.* Ignorantia antecedens & invincibilis tollit voluntarium etiam si sit juris naturalis: consequens, si crassa sit & non affectata, illud minuit; si verò affectata, illud auget; concomitans verò nec minuit nec auget, *ibid.* n. 26. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 39. & seq. Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis quoad prima sua principia, nec quoad proximas eorum conclusiones; sed datur dumtaxat quoad illorum remotas conclusiones, *ibid.* n. 29. & 30. Solv. ob. *ibid.* n. 43. & seq. Ignorantia vincibilis tam juris quam facti, ut & in-

vincibilis juris importat in rei alicujus possessione malam fidem, adunque impedit præscriptionem, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 159.*

Ildephonsus (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 82.*

Imagines. Hæretici circa cultum & venerationem sacrarum imaginum, *Tom. 2. Append. ad Tract. 3. §. 1. n. 2. & §. 4. n. 60.* Prius ac licitus est sacrarum imaginum cultus, nec idololatricæ inculandus, *ibid. n. 61. Solv. ob. ibid. n. 62. & seq.*

Immensitas vi termini est illimitata Dei rebus omnibus præsentia: definiatur *virtualis substantia divina diffusio, per quam res omnes pervadit ac penetrat, iisque per se se ac intimè adest tota absque ulla limitatione ac termino*; seu per quam apta est existere simul in omnibus locis ac spatiis possibilibus in infinitivum, & in infinitis re ipsa existeret, si re ipsa infinita extarent loca, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 3. n. 58. (Vid. Deus)*

Immutabilitas Dei ex vi nominis negativum aliquid sonat; attamen positivam eamque summam in Deo perfectionem arguit, per quam idem semper est, & in eodem statu immobilitèr semper permanet, omnino incapax, qui perfectionem aliquam acquirat aut perdat, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 4. n. 64. (vid. Deus)*

Impanatio (vid. *Eucharistia*)

Impeccabilitas Christi (vid. *Christus*)

Impedimentum. Impedimenti nomen ita per se clarum est, ut explicatione non indigeat; est enim id, quod obest, ne quid fiat aut obtineatur: hujus nominis acceptio præcipuè usurpatur à

Theologis & Juris-Consultis circa Matrimonium. (Vid. *Matrimonium*)

Impii. (Vid. *Fideles* in peccato mortali existentes)

Impossibile. Tripliciter aliquid impossibile esse potest, *simpliciter* nempe, *secundum quid*, & *moraliter*. Impossibile simpliciter est v. g. illud omne, quod non possumus sine aliquo auxilio quod nullatenus est in nostra potestate: impossibile secundum quid est v. g. illud omne, quod non possumus cum solis naturæ viribus, sed possumus cum auxilio gratiæ, quod vel habemus, vel in nostra est potestate, ut illud habeamus: impossibile moraliter est illud omne, quod non possumus nisi cum magna difficultate. Nullus Legislator sive Divinus sive humanus potest præcipere impossibilia *simpliciter*: Divinus pro supremo suo jure potest præcipere & præcipit aliqua impossibilia *secundum quid*, sicut & aliqua *moraliter* impossibilia in sensu explicato: Humanus verò non potest præcipere *moraliter* impossibilia sine causa valde gravi & urgente, *Tom. 3. Tract. 2. proem. n. 15.*

Incarnatio Verbi. Stupendum simul ac summè necessarium imò primarium totius Christianæ Religionis Caput, Spei ac salutis nostræ fundamentum unicum est Incarnationis Dominicæ Sacramentum, *Tom. 2. Tract. 3. proem. n. 1.* Porro Incarnationis nomine hic intelligitur unio Verbi divini cum natura humana in unitate personæ, ex qua resultat Deus homo, nempe Christus: definiri igitur potest Incarnatio Primarium Religionis Christianæ mysterium, quo Verbum divinum assumit naturam humanam veram & integram in unitatem personæ ad redimeudum genus humanum, *ibid. n. 3. & c. 5. n. 143.* Incarnatio Verbi sic definita variis nominibus in Scriptura signifi-

ri solet, ut Missio filii, Dei dilectio, Visitatio & Redemptio, Assumptio seu Accipio, aut Apprehensio scilicet naturæ humanæ, Descensus filii & accessus ad nos, Abbrevisatio, Exinanitio, Habitatio, Conversatio, Anacephalcosis seu Recapitulatio & Instauratio rerum omnium, Redemptio, Manifestatio, & Declaratio. Ab Antiquis Patribus, præsertim Græcis, nonnunquam Oeconomia appellatur, *ibid. proem. n. 3.*

Mysterium Incarnationis impossibile visum est Gentilibus, Judæis, & noviter Socinianis, *ibid. c. 1. n. 4.* certum tamen est illud possibile esse, seu nullam repugnantiam includere, *ibid. n. 5. Solv. ob. ibid. n. 6. &c.* Gentiles & Judæi negant Mysterium Incarnationis peractum esse, *ibid. c. 2. n. 26.* Incarnationis existentia adversus Gentiles demonstrari potest, *ibid. f. 1. n. 28. & seq. Solv. ob. ibid. n. 32. & seq.*

Idem demonstratur adversus Judæos, *ibid. f. 2. n. 38.* 1mo. Vaticinio Jacob Patriarchæ, *ibid. n. 39. & seq.* 2do. Ex prophetia Danielis, *ibid. n. 47. & 48.* 3tio. Ex Aggæo & Malachia Prophetis, *ibid. n. 49. 4to.* Ex signis, quæ adventum Messie aut comitari aut subsequi debuerunt, tum ex parte Messie ipsius, tum Judæorum, tum Gentilium, *ibid. n. 50. & seq. 5to.* Ex testimonio Josephi Judæi, *ibid. n. 54. 6to.* Ex miraculis Christi, *ibid. n. 55. 7mo.* Ex comparatione seu collatione miraculorum Christi cum miraculis Moysis, *ibid. n. 56.* Recapitulatio horum argumentorum, *ibid. n. 57. & seq. Solv. ob. ibid. n. 61. & seq.* Gentiles quondam Christianis exprobrabant, quod Christus, quem ipsi veritatis ducem ac Magistrum prædicabant, prioribus sæculis, se subduxisset, & adventum suum tamdiu distulset: Judæi e contra contendunt Mes-

sam tunc non debuisset venire, cum JESUS in lucem prodiret, sed cum novissimis primùm & circa finem mundi diebus venturum, *ibid. f. 3. n. 88.* At Christianorum dogma est Incarnationem fieri non debuisset prioribus mundi sæculis, *ibid. n. 89.* nec differri ad finem usque sæculorum, *ibid. n. 90. Solv. ob. ibid. n. 91. & seq.*

Incarnatio Deo & homini congrua & conveniens fuit, seu necessaria necessitate latè sumpta, *ibid. c. 3. f. 1. n. 105. & seq.* Incarnatio Verbi, prout unionem cum natura humana connotat, non est simpliciter & absolutè necessaria, *ibid. f. 2. n. 108.* neque etiam ex suppositione & hypothese lapsus hominis in peccatum, *ibid. n. 109.* fuit tamen absolutè & simpliciter necessaria, si de ordinaria Dei potentia & jure virtutibus temperato, seu ex legibus divinæ justitiæ, necnon condigna pro peccato hominis satisfactione sit quaestio, *ibid. n. 110. Solv. ob. ibid. n. 111. & seq.*

Incarnatio duobus modis potest considerari, secundum substantiam scilicet, id est, prout dicit hypostaticam Verbi cum humana natura unionem; & secundum circumstantias, prout nempe dicit locum, tempus, parentes, ex quibus Christus prodiret, *ibid. c. 4. f. 1. n. 136.* Humanitas Christi nec de condigno, nec de congruo meruit hypostaticam cum Verbo unionem, *ibid. n. 137.* Veteres Patriarchæ, quamvis nulla ratione meruerint Incarnationem sumptam secundum substantiam, nihilominus tamen aliquas Incarnationis circumstantias, saltem de congruo, meruerunt, *ibid. n. 138.* B. Virgo nec de condigno, nec de congruo meruit divinam maternitatem, *ibi. n. 139.* Finem seu motivum Incarnationis fuisse liberationem hominis

nis à peccato fide certum est contra Pelagianos & Abaelardum, *ibid.* §. 2. n. 140. Igitur Incarnatio facta fuit ad liberandum hominem à peccato tùm originali tum actuali, *ibid.* n. 141. Explodenda videtur vana & futilis hæc apud Theologos quosdam agitata quæstio, an scilicet, si Adam non peccasset, Incarnatio Verbi facta fuisset nec ne; ut & illa, an ea facta fuerit principalius propter originale peccatum, quam propter actualia, *ibid.* n. 142.

Terminus Incarnationis sumitur pro actione, per quam humana natura & divina conjunguntur in persona Verbi est compositum illud mirabile, quod *Christum* nuncupamus, *ibid.* c. 6. n. 267. Mysterium Incarnationis beatis Angelis fuit cognitum, *ibid.* §. 8. n. 365. Demones verò seu mali Angeli aliquando dubii & anxii videntur fuisse circa Christi divinitatem, *ibid.* n. 366. Adamo ante lapsum confusè saltem ac generatim cognitum fuit Messie adventus, quamvis illius finem ignoraret; at post lapsum suum paulò distinctius intellexit venturum Messiam culpæ Reparatorem, *ibid.* n. 367. Abrahamo longè clarius promissus est Messias, ex cujus semine nasciturus prædicitur Gen. 22. v. 18. nempe ex Isaac, *ibid.* c. 26. v. 4. Clarissimè Messie promissio ac revelatio facta est, vaticinante Jacob Gen. 49. v. 10. *ibid.* n. 368. Nec Moysen mysterium istud latuit, *ibid.* n. 369. Denique tota gens Judaica potuit ac debuit hujus mysterii notitiam habere, *ibid.* n. 370. Nec etiam negari debet aliquos ex Gentilibus extitisse, qui comperit habuerunt hoc mysterium, *ibid.* n. 371. (Vid. *Christus, Verbum, Subsistentia, Unio hypostatica.*)

Incestus est copula personarum consanguinearum vel affinium intra gradum prohibitum: opponitur castitati & pietati, & *Cartier Theol. Tom. IV.*

nam præter luxuriæ seditatem continet turpitudinem contrariam reverentiæ consanguineis vel affinibus debitæ: eò gravius est scelus, quo gradus est propinquior: Item multò gravior est incestus cum consanguinea, quam cum affine. Incestus verò spiritualis, qui est copula illicita inter personas impeditas ob cognitionem spirituales ortam ex Baptismo vel Confirmatione, continet tùm malitiam propriam incestus, tùm Sacrilegii, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 288.*

Incuria salutis dicitur, qua quis media, quibus beatitudinem æternam obtinere possit, adhibere negligit: ad eam pertinet Abjectio animi, qua quis vellet bonis terrenis perpetuò frui, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 2. n. 350.* Ambæ sunt de se peccata mortalia, *ibid.* n. 351.

Indefectibilitas Ecclesiæ considerari potest vel quoad durationem temporis, quæ *permanentia* dicitur; vel quoad fidei constantem professionem, quæ solet appellari *infallibilitas* seu *inerrantia* in fidei & morum doctrina sancienda, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. §. 7. n. 185.* (Vid. *Ecclesiæ.*)

Indignatio est animi commotio contra alium ob malum ab illo acceptum, quia hoc indignum reputat: sæpè est venialis, mortalis verò ratione maledicti, contumeliæ, gravis odii, contemptus, vindictæ, vel scandali, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 5. n. 317.*

Indulgentia. Varia apud Veteres est hujus beneficii acceptio: vocatur à S. Cypriano *relaxatio*; à posteriorum Sæculorum Patribus & Conciliis plerumque dicitur *remissio, donatio, condonatio*; à Paciano contra Novatianos, & à Gregorio VII. *Indulgentia*; denique à Concilio Triden-

(s)

Tridentino *Caleſtis Eccleſia theſaurus* nuncupatur, *Tom. 4. Tract. ſ. c. 8. n. 419.* Generatim *Indulgentia* nomen ſignificat juris alicujus remiſſionē vel relaxationē: hic propriē ſumitur pro relaxatione pœnæ temporalis, quæ luenda ſupereſt poſt condonatū culpæ ac pœnæ æternæ reatum, atque definitur *Remiſſio pœnæ temporalis, qua, poſt condonatam culpam & pœnam æternam luenda ſuper-eſt, extra Sacramentum facta ab eo, qui poteſtatem habet ſpiritualem Eccleſiæ theſaurum diſpenſandi, ibid. n. 420.*

Montaniſtæ quondam negârunt Eccleſiam poſſe Indulgentias largiri: Sæculū XII. Waldenſes, & Sæculū XIV. Wi-cleſius; & poſt ipſum Sæculū XV. Jo-annes Huſ: Sæculū XVI. Lutherus, &c. *ibid. ſ. 1. n. 422.* Exiſtit in Eccleſia poteſtas concedendi Indulgentias, eas-que diſpenſandi, *ibid. n. 423. & ſeq.* Solv. ob. *ibid. n. 426. & ſeq.* Funda-mentū Indulgentiarum eſt theſaurus Eccleſiæ, qui eſt cumulus ſeu collectio divitiarum vel bonorum ſpiritualium, quorum diſpenſatio Eccleſiæ credita eſt: præcipuē ac primariō coaleſcit ex meritis & ſatisfactionibus Chriſti infinitis ac ſuperabundantibus, *ibid. ſ. 2. n. 431.* Conſtat etiam ex meritis Sanctorum, *ibid. n. 432. & ſeq.* Solv. ob. *ibid. 439. & ſeq.* Hæc merita & ſatisfactiones Sanctorum ad Eccleſiæ theſaurum concurrunt non modō viâ ſuffragii ſed etiam ſolutionis, *ibid. n. 437. & ſeq.* Solv. ob. *ibid. n. 444. & ſeq.*

Indulgentiæ nec culpæ nec pœnæ æternæ reatum tollunt, *ibid. ſ. 3. n. 447.* remittunt pœnam temporalem aut in-junctam aut per Canones injungendam peccatis debitam, *ibid. n. 448.* liberant hominem à pœna temporali non ſolū coram Eccleſia, ſed etiam coram Deo ita, ut per Indulgentias remittantur pœnæ, quæ juſtitie divinæ debeantur,

& allas perſolvendæ eſſent in hoc Sæculo vel in purgatorio, *ibid. n. 449.* Indulgentia ex parte concedentis eſt abſolutio judiciaria annexam habens ſolutionem ex theſauro Eccleſiæ, *ibid. n. 450.* Indulgentiæ tantūm valent, quantum ſonant *clavē non errantē*, id eſt, modō concurrant hæ conditiones; ex parte concedentis cauſa legitima & auctoritas; ex parte accipientis gratia, & charitas, necnon executio operis per Bullas Indulgentiarum injuncti, *ibid. n. 451.* Jure divino ad Summum Pontificem ſpectat quolibet Indulgentias ſive plenarias ſive partiales pro tota Eccleſia concedere, *ibid. ſ. 4. n. 452.* Episcopis etiam jure divino competit Indulgentias concedere in ſua Diœceſi, *ibid. n. 453.* Archiepiſcopus eaſdem in tota ſua provincia concedere poteſt, quas Episcopos in ſua Diœceſi, *ibid. n. 454.* Cardinales etiam non Episcopos Indulgentias 100. dierum concedunt ex tacita Summi Pontificis conſeſſione: Legati verō & Nuntii Apoſtolicos poſſunt quoque Indulgentias largiri intra terminos ſuæ legationis ex commiſſione generali vel ſpeciali Summi Pontificis, *ibid. n. 455.* Abbates, Presbyteri ſimplices, alique inferiores Clerici ſine ſpeciali commiſſione non poſſunt concedere Indulgentias, *ibid. n. 456.* Ad Indulgentias concedendas non requiritur poteſtas Ordinis, ſed ſufficit poteſtas Jurisdictionis, *ibid. n. 457.* Indulgentia dari poteſt per modum *abſolutionis judiciariae*, cum ſcilicet eam concedens proximē & immediatē remittit pœnam tanquam Dei Miniſter & Judex ejus tenens locum, interim ſolvens juſtitie divinæ ex theſauro ſibi commiſſo; & per modum *ſuffragii*, cum Indulgentiam concedens non remittit pœnam, ſed offert Deo pretium ex theſauro meritorum & ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum, ut ipſe remittat pœnam juſtitie ſuæ debitam,

bitam, *ibid.* §. 5. n. 418. Indulgentiæ profunt animabus in purgatorio detentis, *ibid.* n. 419. & 460. Solv. ob. *ibid.* n. 463. & *seq.* Sed per modum suffragii tantum, non verò per modum absolutionis Judiciarum, *ibid.* n. 461. Quò Indulgentiæ defunctis profunt 1mo. debent specialiter in forma concessionis ad illos extendi; 2do. verisimilius est Indulgentias infallibiliter valere pro his defunctis, pro quibus specialiter applicantur à Fidelibus, idque propter patrum Dei cum Christo initum, & propter promissionem Christi absolute factam Petro & ejus Successoribus Matth. 16. *ibid.* n. 462. Ad fructum Indulgentiarum consequendum requiritur 1mo. status gratiæ saltem cum ultimum opus completur, *ibid.* §. 6. n. 466. 2do. integra executio omnis boni operis à Pontifice præscripti, *ibid.* n. 467. 3tio. ad consequendam plenariam omnium peccatorum etiam venialium requiritur detestatio illorum omnium, & depositio affectus ad quodlibet eorum, *ibid.* n. 468. 4to. juxta quosdam propositum & sollicitudo satisfaciendi Deo per satisfactiones congruas peccatis ac facultati pœnitentis proportionatas ita, ut ex proportionem hujus sollicitudinis tanquam dispositionis ad Indulgentiæ effectum necessariæ percipiat major vel minor Indulgentiæ fructus: verum alii negant tale propositum requiri, *ibid.* n. 469. Indulgentiæ sine justa causa eaque rationabili concessæ irritæ sunt & nullæ, *ibid.* §. 7. n. 470. Porro causæ justæ & legitime concedendi Indulgentias sunt 1mo. hæc generalis, ut scilicet cunctorum Fidelium augeatur devotio, Fides splendeat, Spes vigeat, Charitas vehementius incalcescat; 2do. Magnitudo doloris & acerbitas tristitiæ in pœnitente ob diutius dilatam ejus cum Ecclesia reconciliationem; 3tio. Ardens studium exequendi pœnitentiam injunctam, ejus intuitu tempus pœni-

centiæ interdum fuit contractum; 4to. Difficultas exequendi pœnitentiam injunctam, seu propter longinquum iter, seu propter infirmitatem; 5to. Infidelium conversio; hæresum extirpatio; pax & tranquillitas Reipublicæ Christianæ; bellum sacrum ad recuperandam terram sanctam; Basilicarum constructio; pauperum, viduarum, Ministorum Ecclesiæ sustentatio, &c. *ibid.* n. 471. Ad valorem Indulgentiæ requiritur causa proportionata Indulgentiæ illius, quæ conceditur, nempe major causa pro majori Indulgentia, *ibid.* n. 472. Cæterum ad proportionem causæ cum Indulgentia non requiritur, ut opus injunctum sit in se valde meritum vel satisfactorium, difficile ac pœnale, & laboriosum; sed ut sit medium aptum atque utile ad consequendum finem, cujus gratiâ conceditur Indulgentia, *ibid.* n. 473. Solv. ob. *ibid.* n. 474. & *seq.* Multiplex est Indulgentiarum divisio: dividuntur quippe in plenarias & partiales; temporales & perpetuas; in eas, quæ dicuntur Jubilæi, & eas, quæ ad instar Jubilæi conceduntur, *ibid.* §. 8. n. 479. & *seq.*

Infamia est obscura notitia cum vituperatione & reprehensione, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. §. 3. n. 334.* Generatim duplex est, *Juris* scilicet, quæ oritur ex Jure seu Lege civili aut canonica, quæ certis quibusdam actionibus vel officiis infamiæ notam inurit; & *Facti*, quæ oritur ex delicto gravi & notorio, propter quod reus apud graves & honestos viros male audit, *ibid.* Nulla pœna à Judice Ecclesiastico Infamiam præcisè ac directè inducit infamiam saltem quoad effectus civiles, bene autem indirectè; inducit autem directè infamiam quoad effectus spirituales, *ibid.* n. 335. Nec etiam quævis multa aut pœna à Judice seculari

lari imposita infamem reddit, nisi crimen, propter quod reus damnatur, infamiam habeat ipso jure annexam; sed debet esse gravis, ut ignominiosè traduci, numellis publicis circumduci, reprehendi à Judice in Auditorio; neque enim nuda admonitio ab eodem Judice etiam in Auditorio facta infamiam inducit, *ibid.* n. 336.

Infernum. Vox *Infernum* in varia significatione usurpatur apud Scripturam sacram, aliquando pro sepulchro, aliquando pro loco damnatorum, aliquando pro acerbis & maximis doloribus, aliquando pro extrema humiliatione, aliquando pro inferioribus & profundioribus terræ partibus, quas *Limbum* vocamus, ad quas contra Protestantes tuemur descendisse animam Christi post mortem, ut inde animas Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum Sanctorum Veteris Testamenti expectantes beatam spem & adventum gloria magni Dei crueret, ac liberaret, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. §. 2. n. 151.*

Infernum æternum damnatorum locus est etiam locus materialis subterraneus; utrùm autem sit profundissima terræ pars, non ita aptè exprimit Scriptura; probabilior tamen & communior est sententia affirmans, *ibid. Tract. 2. c. 1. §. 5. n. 68.*

Infideles. Ritus Infidelium Principi alicui politicè subditorum possunt ab ipso impediri; etiam, ob justam causam, tolerari; si verò hujusmodi infideles non sint ei subditi, eorum ritus tolerare debet, nisi præjudicium afferant subditis suis, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 334.* Infideles baptizati, sive hæretici sive apostatæ possunt cogi ad fidem Catholicam suscipiendam & servandas leges Ecclesiasticas; non baptizati verò directè compelli non possunt ad eam am-

plectendam; possunt tamen Principes vetare infidelibus subditis cultum idololatriæ; item cogere illos ad audiendam fidei doctrinam negando illis jus habitandi in suis provinciis, vel exigendo ab eis majus tributum (justum tamè) quàm ab aliis, nisi fidei doctrinam audiant, vel negando eis privilegia &c. aliis concessa: Ecclesia quoque potest per Principes Christianos compellere infideles, ut non impediant prædicationem & propagationem fidei, *ibid. n. 335.* Cum infidelibus non licet communicare in eorum ritibus, Sacrificiis, orationibus, cultu superstitioso, &c. *ibid. n. 336.*

Infideles publici & manifesti non sunt de Ecclesia, etsi sint baptizati; occulti verò, si sint baptizati imperfectè dumtaxat sunt de Ecclesia; nullatenus verò, si non sint baptizati, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 5. n. 346.* (vid. *Hæretici. Gratia*)

Infidelitas est carentia Fidei, Trifarim dividitur, scilicet in Infidelitatem specificè sumptam, Hæresim, & Apostasiam: Infidelitas specificè sumpta est carentia seu privatio fidei in eo, qui fidem seu baptismum nunquam suscepit; Hæresis est carentia fidei in eo, qui ex parte recedit à fide, quam amplexus fuerat in Catechumenatu vel Baptismo; Apostasia est privatio Fidei in Catechumeno vel Baptizato, qui totaliter abjicit fidem & ejus auctorem Christum. Additur ab aliquibus quarta peccati contra Fidem species, nempe Atheismus, quo quis nullum agnoscit Deum, ne quidem falsum, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 327.* Infidelitas sic divisa denuò triplex est, negativa scilicet, privativa, & positiva: prior est carentia fidei in eo, qui de fide nihil unquam audivit; hæc peccatum non est, sed poena peccati dumtaxat, *ibid. n. 328.* Infidelitas privativa est carentia fidei in eo, qui vel fidem seu

seu Evangelium non vult audire, vel sufficienter propositæ non assentitur, vel non inquiri quando sufficienter est proposita ita, ut teneatur inquirere, quamvis nec positivè dissentiat, nec errorem fidei aut Evangelio contrarium asserat; est peccatum mortale, *ibid.* n. 329. Infidelitas positiva est privatio fidei in eo, qui Evangelium sufficienter audivit, & ei positivè contradicit, vel errorem eidem contrarium asserendo, vel alio modo; est peccatum mortale contra Fidem, *ibid.* n. 330.

Infinitas vi nominis est carentia termini & finis: negativum quid sonat, attamen summam eamque positivam arguit in Deo perfectionem, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 2. n. 54. (Vid. Deus)*

Inimicus. Inimici ex Charitate diligendi debent, *Tom. 3. Tract. 3. c. 4. §. 4. n. 286. & 287.* Charitas seu amor inimico debitus plura exigit ex parte nostra, *ibid.* n. 288. *& seq.* Specialia benevolentiae signa & beneficia non tenemur præstare inimicis per se loquendo, *ibid.* n. 291. bene autem per accidens & ob quasdam circumstantias, *ibid.* n. 292. Tenemur inimico veniam petenti non solum offensam remittere, sed etiam benevolentiae & reconciliationis signa exhibere saltem ut plurimum, *ibid.* n. 293. & 294. Tenemur inimicis in necessitate sive spirituali, sive corporali opulari, &c. *ibid.* n. 295. Qui alterum injustè offendit, tenetur veniam petere, *ibid.* n. 296. Non tenemur inimico remittere satisfactionem debitam, ut honoris, famæ, &c. *ibid.* n. 297. At cavendum ne in huiusmodi injuriarum actionibus appetitus propriæ vindictæ subrepat, *ibid.* n. 298. Æquam ad arbitrium prudentium satisfactionem ab inimico oblatam

acceptare tenemur ex charitate, *ibid.* n. 299. Vindicta seu redditio mali pro malo privata auctoritate facta semper est illicita, *ibid.* n. 300.

Injustitia. Injustitiæ nomen vel latè sumitur, scilicet pro omnis legis violatione, quo sensu peccatores cujuscunque generis sæpe in sacra Scriptura vocantur injusti: vel strictè & propriè, prout nempe opponitur Justitiæ strictè sumptæ; quæ Injustitia, si consideretur ut *habitus*, definiri potest prava voluntatis dispositio ex actibus injuriis orta & ad similes actus inclinans; si verò ut *actus*, voluntaria juris alieni violatio, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. proam. n. 477.* Objectum ipsius est jus alterius prout violatur, *ibid.* n. 478. Injustitia alia est contra Justitiam generalem, alia contra Justitiam particularem: sed ratione materiæ est triplex pro triplici genere damnorum, quæ proximo inferri possunt in bonis animæ, corporis, & in iis, quæ externa dicuntur, seu famæ & honoris sint, seu fortunæ, *ibid.* n. 479. (Vid. *Bona*)

Inobedientia formalis scilicet & specialis, prima vanæ gloriæ filia, est peccatum, quo violatur præceptum Superiorum ex contemptu, sive quia præceptum est: est mortalis etiam in re minima. Violatio autem præcepti non ex contemptu, sed ex alio motivo, puta ob delectationem, vel utilitatem, aut difficultatem est inobedientia generalis pertinet ad aliam speciem peccati, proinde vanæ gloriæ non deputatur: est mortalis vel venialis, prout præceptum, quod violatur, sub mortali vel veniali obligat, atque etiam prout motivum graviter vel leviter malum est, cum actus participet malitiam finis, utpotè per eum voliti. *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1.*

(s) 3

n. 261.

n. 161. Contra eandem eadem sunt adhibenda remedia ac contra superbiam, *ibid.* n. 162. (Vid. *Superbia*.)

Inquietudo cordis est inordinata & anxia applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitiās cum inani timore ne non acquirantur, aut ne amittantur: mortalis est, quando retrahit à spiritualibus vel aliis officiis, ad quæ graviter obligamur; vel cū quis divinæ providentiæ diffidit; est filia avaritiæ, *Tom. 3. Tract. 6 part. 3. c. 1. §. 2. n. 167.*

Insuatio est formalitas juris, qua donationes in acta publica referuntur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. §. 12. n. 445.*

Inspiratio divina sacrarum Scripturarum. Circa eam quinque circumferuntur opinioniones, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 4. n. 20. & 22.*

Insula, quæ in mari nata est, sit occupantis. Insula in flumine aut rivo nata pertinet ad eos, ad quos flumen vel rivos spectat, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 171.*

Intellectus, quomodo ad fidem seu fidei actum concurrat, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 3. §. 1. n. 70.* (Vid. *Fides*, *Actus humanus*.)

Intentio generatim est deliberatus voluntatis actus, quo quis vult aliquid facere, seu est deliberata voluntas faciendi aliquid, putà Sacramentum, *Tom. 4. Tract. 1. c. 6. §. 2. n. 170.* Dividitur imo in *directam* & *reflexam*; prior est ea, qua quis deliberatè vult facere aliquid, putà administrare Sacramentum, seu facere quod facit Ecclesia, adeo, ut administratio sit obiectum immediatum illius intentionis; *Reflexa* est ea, qua quis re-

flectens super actionem, putà administrationem jam directè intentam, novò & distinctiori modò vult eandem actionem seu administrationem ut est Sacramentum, vel ritus ab Ecclesia frequentatus, *ibid.* n. 171. Intentio directà duplex est, una *operis*, alia *finis*: Intentio operis est, qua quis vult simpliciter ipsam actionem seu administrationem Sacramenti, seu cæremoniam ab Ecclesia frequentatam, nec cogitat de ejus virtute aut effectu, qui est sanctificatio suscipientis, imò fortè illam existimat inutilem & supersticiosam: duplex est *interior* seu *mentalis* & *exterior*; hæc est ipsa actio deliberatè facta juxta ritum ab Ecclesia præscriptum; *interior* est voluntas serio faciendi actionem exteriorem, & observandi ritum Ecclesiæ; hæc iterum subdividitur in *actualem*, *virtualem*, *habitualement*, *interpretativam*, *absolutam*, & *conditionatam*: Actualis intentio est ea, qua quis actu vult conficere v. g. Sacramentum, ut baptizare. Virtualis est actio, quæ sit virtute præcedentis actualis intentionis non tamen revocata, nec per multum temporis interruptæ, sed moraliter adhuc manentis, quamvis sine ulla ad illam actualem intentionem attentione. Habitualis intentio ea dici potest, quæ merè præterita est, atque, licet per actum contrarium revocata non fuerit, multo tamen tempore fuit interrupta; sumitur etiam alio modo pro facilitate ac propensione voluntatis comparata per actus sæpius repetitos; hæc intentio potest remanere in dormiente, ebrio, aut amente. Interpretativa est dispositio voluntatis, quæ talis est, ut interpretemur aliquem consensurum aut facturum aliquid, si illud in mentem ejus veniret, vel de ea moneretur: illa inten-

Intentio etiam interpretativa dicitur, qua quis rem aliquam vult non in se, sed in sua causa; sic interpretativam homicidii intentionem habet, qui sciens se in ebrietate solitum esse homines occidere, se inebriat. De absoluta & conditionata Intentione vid. *Sacramentum*, ubi de forma Sacramentorum.

Intentio *spis* est ea, qua quis intendit virtutem & effectum actionis suæ, puta sanctificationem suscipientis Sacramentum, *ibid.* n. 172 (Vid. *Sacramentum*.)

Interdictum definitur Censuræ species, qua Ecclesia, vel omnino vel ex parte, Sacramentorum usum, divinarum Officiorum celebrationem, & sepulturam Ecclesiasticam interdicit, aut propter aliquod grave facinus, aut propter indecentiam notabilem, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 159.* Triplex generatim distinguitur Interdictum, locale scilicet, personale, & mixtum: locale directè cadit in locum, ac impedit, ne in eo divina Officia, saltem publicè, celebrentur, & ne quis in eo sepulturâ donetur; estque vel generale v. g. Regni, Provinciæ, Civitatis; vel speciale, alicujus nempe Ecclesiæ. Personale in ipsas cadit personas. Mixtū ex locali & personali constat, & directè afficit tūc locū tum personā, *ibid.* n. 160. Interdictum personale non debet ferri in Societatem propter privati hominis culpam, sed solum propter delictum Communitatis aut Superioris. Hæc vulgò in generali Interdicto licens: baptizare infantes, poenitentes reconciliare, Viaticum & Extremam Unionem moribundis ministrare, sed non publicè. Interdicti generalis tempore potest Missa semel

per hebdomadam in Parochiali Ecclesia celebrari, sed submissa voce sine campanarum sonitu, exclusis iis, qui sunt interdicti, claususque Ecclesiæ ostiō, idque in Dominica propter diei solemnitatem, & ut simul renouentur hostiæ in gratiam ægrotorum. Permittunt aliqui Canones in hisce generalibus Interdictis, dum Ecclesiæ non sunt nominatim interdictæ, ut in præcipuis anni festivitibus Officium divinum solemniter peragatur, ea semper lege, ut interdicti extra Ecclesiam remaneant. Licet Ecclesia sit interdicta, possunt Clerici in ea, clausis januis orare & Officium recitare, sed absque cantu & cæremoniis, atque ita, ut nihil extra Ecclesiam audiat. Si Interdictum sit personale, quando nominatur populus, non censentur interdictus Clerus, sicut nec Ecclesia. Si nominentur Ecclesiæ tantum, potest alibi populus Missæ & Officiis adesse, & Sacramentis participare. Si Ecclesia sit interdicta, Capellæ, Claustrum, & Cæmeterium, si contigua sunt, interdicta censentur. Interdicto autem solummodo cæmeteriō Ecclesia interdicta non censetur. Si interdicti Ecclesiam intrare præsumant dum in ea celebratur Officium, & admoniti discedere nolint, cessandum est ab ipsa etiam Missa, nisi Canon jam inceptus sit; tunc autem post Communionem Sacerdos ab Altari recedere debet, & Missam in Vestuario complere. Servari non debet Interdictum, nisi legitime promulgatum fuerit. Interdictum, quod ab Episcopo latum est, promulgatum servare tenentur Regulares etiam Exempti. Episcopi Interdictum servare non tenentur, nisi expressè nominentur. Si Laici Interdictum violenter peccant mortaliter: Clerici insuper sunt Irregulares, si Ordinis sui

functiones obeant. Qui personas nominatim interdictas in loco Sancto, aut non interdictas in Cœmeterio interdicto sepeliunt, ipso facto excommunicantur, *ibid.* n. 261. Interdictum locale, si ad certum tempus feratur, & cum aliqua conditione, ut v. g. si interdicator Ecclesia, donec tectum illius reparatum fuerit, cessat absque absolutione, si conditio imposita fuerit adimpleta, *ibid.* §. 4. n. 268. Ad Interdictum incurrendum sufficit culpa aliena, *ibid.* §. 5. n. 276.

Interim est formulare aliquod continens quosdam Fidei articulos promulgatum ab Imperatore Carolo V. Augustæ Vindelicorum in Imperii Comitibus anno 1548. cui ut Protestantes se submitterent, præcipiebat. *Interim* nuncupatum est, quia ad tempus tantum valere debebat, donec videlicet Concilium generale Religionis dissidia definitione sua compescuisset; omnia Fidei Catholicæ dogmata comprehendebat, excepto, quod Protestantibus Ministris Matrimonium, & Laicis sub utraque specie communionem permitteret. Illud improbavit Paulus Papa III. plerique Protestantes, imò omnes, exceptis aliquibus civitatibus, quas Imperatoris minæ teruerant, haud acceptavere, *Tom. 2. Tract. 4. c. 2. §. 6. n. 12. in not.*

Interpretatio, & declaratio est explicatio alicuius præcepti, quod in aliqua lege continetur, quæ si benigna sit, & æqua velut rigoris, quem lex habere videtur, remissio, *Epykia* nuncupatur, *Tom. 3. Tract. 2. c. 2. §. 6. n. 50.* (Vid. *Epykia, Lex.*)

Interstitia sunt illa temporis intervalla, quæ ex præscripto Ecclesiæ disfluere & servari debent ab una Ordinis unius susceptione ad alteram alterius; nec enim plures Ordines simul & semel suscipi de-

bent sine dispensatione, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 5. §. 3. n. 70.* Jure antiquo longiora servabantur interstitia; at nunc jure novo de hoc veteri disciplina multum remissum est: pro Minoribus Ordinibus enim nullum determinatum interstitiorum tempus designatur, quamvis per interstitia conferri eos debere statuatur; à Subdiaconatu ad Diaconatum annus, & ab hoc ad Sacerdotium, itidem annus interstitiorum deputatur; à quibus tamen Episcopus proprius plenam dispensandi potestatem habet, *ibid.* n. 71. Superiores Regulares non possunt suos Religiosos ab illa interstitiorum lege dispensare, *ibid.* n. 72. Instituta fuere interstitia tum ut qui Ordine aliquo initiatus est, ipsius dignitatem, officia, pondus cognoscat frequenti illius Ordinis functionum exercitiò; tum ut animus Ecclesiasticum altius imbibat, & ad Ecclesiæ regulas & mores se componat; tum denique ut longo virtutum usu probetur, *ibid.* n. 73. Licet Minores Ordines una cum Subdiaconatu proprius Episcopus ex legitima causa simul & una die conferre possit, tamen solus Papa concedere potest, ut duo Majores Ordines, Diaconatus scilicet & Presbyteratus una die conferantur, *ibid.* Pœnam, quam incurrit, qui non servatis interstitiis absque dispensatione ordinantur, Episcopo decernendam relinquit Concilium Tridentinum, *ibid.*

Inventio seu *presumptio movitatum*, septima vanæ gloriæ filia, est, cum quis ex inani gloria præsumit nova excogitare: est mortalis, si fidei, bonis moribus, pudicitie adversetur, vel pariat scandalum, aut grave damnum proximo. Contra eam eadem adhibenda sunt remedia ac contra Superbiam §. *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 265.* (Vid. *Superbia.*)

Iuris

Invidia est tristitia seu vehemens moror de bono alieno, quatenus videtur imminuere gloriam vel excellentiam nostram, quia nempe in eo bono à proximo nostro æquamur vel superamur. Ad eam revocatur gaudium de malo alieno, quatenus id bonum invidentis æstimatur: mortalis est ex suo genere. Invidia sumpta pro habitu est vitium inclinans ad talem tristitiam, & ad prædictum gaudium, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 6. n. 119.* Invidia seu tristitia de bono alieno potest contingere quatuor modis; imò. cum quis dolet de bono alicujus, quantum ex eo sibi vel aliis damnum timet: talis tristitia est licita, si inde timeas malum injustè inferendum; secus est illicita: 2do. cum quis dolet de bono alterius solum ex eo, quòd sibi desit bonum illud, ita tamen, ut minimè cupiat alterum illo carere; & hoc non est invidia sed æmulatio, quæ si sit circa bona spiritalia & honesta, laudabilis est; si autem sit de bonis temporalibus, potest esse cum culpa & sine culpa, prout bonum est dolenti proportionatum & necessarium vel improporionatum & superfluum, & prout refertur ad bonum vel malum finem: 3tio. Cum quis dolet de bono alterius, quia is eo indignus est; quæ tristitia mortalis est, si sit de bonis supernaturalibus, vel si quis Dei providentiam arguat, quòd peccatoribus bona temporalia largiatur, & bonos affligat; nam est blasphemia: 4to. cum quis dolet de bonis alicujus, in quantum alter æquat aut superat ipsum in bonis illis; hoc est propriè Invidia, semperque peccatum, *ibid. n. 320.* Invidiæ filix sunt Odium, Detractio, Gaudium in malis proximi, Sufurratio, *ibid. n. 321.* Invidiæ remedia præter orationem sunt: 1mo. considerare te non idèò minus habere, invidiam inviden-

P. Cartier Theol. Tom. IV,

ti nihil prodesse; &c. 2do. sæpè gaudere de bono proximi; 3tio. gratificari ei, cui invides, illum laudare, orare Deum pro ejus bono, & gratias Deo agere propter beneficia ab eo in ipsum collata, &c. 4to. humilitas & contentus gloriæ ac honoris humani, *ibid. n. 322.*

Invocatio Sanctorum (Vid. *Sancti*)

Involuntarium (Vid. *Voluntarium*)

Joabaz Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 2. n. 248.*

Joannes Apostolus (Sanctus) Quis & undè oriundus, quibus Evangelium suum prædicavit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 1. n. 597. & 598.* Quæ sustinuerit, *ibid. n. 599. & 600.* Quo anno & quibus rationibus permotus scripserit Evangelium suum, *ibid. n. 601. & 602.* Num historia mulieris adulteræ verè partem Evangelii ipsius constituat, *ibid. n. 603.* cur in aliquibus Græcis exemplaribus omissa sit, *ibid. n. 604.* Difficultates in eo occurrentes explanantur, *ibid. n. 605.* Tres etiam numerantur apud nos hujus S. Apostoli Epistolæ: prima ad Parthos est directæ; quid contineat; & semper adscripta fuit, *ibid. c. 3. n. 676.* An hæc verba: *tres sunt qui testimonium dant in celo, &c. c. 5. v. 7.* verè S. Joannis sint, & ad hujus Epistolæ contextum pertineant, dubium aliquod exitit, & etiamnum apud quosdam existit, *ibid. n. 677.* nihilominus & S. Joannis Apostoli & ad ipsum textum pertinere dicenda sunt, *ibid. 678. & seq. Solv. ob. ibid. n. 683. & seq.* Secunda inscripta est ad Matronam quandam nomine Eleam: fortè nomen istud symbolicè adhibitum est ad Ecclesiam alteri Ecclesiæ litteras dantem contegendam, *ibid. n. 688.* Quid ipsa contineat, *ibid. n. 689.* Tertia ad Cajum scripta est;

(c)

est;

est; quid contineat, *ibid.* n. 690. Ambae hæ sunt verè Joannis Apostoli, *ibid.* n. 691. Quo tempore scriptæ fuerint, *ibid.* n. 692.

Joannes Chrysoſtomus (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 57.*

Jos Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 239.*

Joathan Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 242.*

Job; quis fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 351.* Ejus genealogiæ schema subiicitur, *ibid.* n. 356. liber ipsius nomine inscriptus quid contineat, *ibid.* n. 357. Quis illum scripserit, *ibid.* n. 358. An illius Scriptor Religione Judæus fuerit, &c. *ibid.* n. 359. & 360. Est Canonicus & divinæ Auctoritatis, *ibid.* n. 361. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 364. & seq.

Joël Propheta; quis, & quo tempore vixerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 522.* Quid ipsius Prophetia contineat, *ibid.* n. 523.

Jonas Propheta; quis fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 530.* quando floruerit, *ibid.* n. 531. Ejus Liber quid contineat, *ibid.* n. 532. Quando obierit, est incertum, *ibid.* n. 533.

Joram Rex Juda, *Tom. 3. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 237.*

Josaphat Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 237.*

Josias Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 247.*

Josue; quis, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 204.* ejus Liber, *ibid.* n. 205. & 206. solv. ea quæ adver-

sus ipsum obiciuntur, *ibid.* n. 207. & seq.

Ira est ulciscendi libido seu ardor animi perturbatione incitati ad vindictam; vel brevius, est inordinatus appetitus ad vindictam; ex genere suo est peccatum mortale, nisi excuset defectus sufficientis advertentiæ, vel materiæ levitas. *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 5. n. 316.* Filix iræ sunt indignatio, Tumor mentis, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio, Rixa, Pugna, Seditiones, Vulnere, Homicidium: quæ omnia ex genere suo sunt mortalia, utpotè contra charitatem & justitiam, *ibid.* n. 317. Remedia iræ sunt considerare, quàm sit injusta & pernicioſa; orare; meditari mansuetudinem Christi; nihil unquam agere & loqui ex motu, vel in motu iræ; omni cura impedire motum iræ; & excitatum statim reprimere; exercere frequenter actus charitatis, mansuetudinis, patientiæ, humilitatis, &c. *ibid.* n. 318.

Ireneus Martyr (Sanctus) Quis? ejus Opera; *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 35.*

Irregularitas. Impedimenta, quæ homines reddunt inhabiles ad Ordines suscipiendos, vel exercendos, vulgò *Irregularitates* appellantur; quia sunt quædam deviationes à regula, quæ conditiones & qualitates Ordinandorum præscribit. Irregularis quippè dicitur ille, qui ad regulam compositus non est. *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. n. 318.* Irregularitates aliæ sunt ex jure divino, defectus scilicet Baptismi & Sexus; aliæ ex Ecclesiæ Statutis. Irregularitas ex Jure Ecclesiastico dēſinitur Impedimentum Canonicum, quo vir baptizatus redditur inhabilis directè ac primariò ad Ordines licitè recipiendos & conſequentèr ad eorum functiones obeundas, *ibid.* §. 1. n. 319. In dubio juris

juris nemo censendus est irregularis; at in quolibet probabili dubio facti debet aliquis se gerere irregularem, *ibid. n. 320.* Irregularitas dividitur imo. in eam, quæ est *ex defectu*, & eam quæ est *ex delicto*; prior est ea, quæ fundatur in aliquo defectu absque propria culpa; altera est, quæ fertur propter indecentiam fundatam in propria culpa: 1do. in *totalem & partialem*; prior est ea, quæ perpetuo excludit à quolibet Ordine suscipiendo vel exercendo; partialis verò est ea, quæ vel non durat in perpetuum, vel non omni Ordinis ministerio privat, sed aliquo tantum. Ad incurrendam Irregularitatem ex delicto requiritur imo. ut delictum sit grave & mortale; 2do. actus externus; non tamen necesse est, ut delictum sit cum contumacia contra Ecclesiam, *ibid. n. 321.* Triplex est effectus Irregularitatis; 1mo. impedit susceptionem Ordinum & Tonsuræ Clericalis; 2do. privat usu Ordinum, omnium quidem, si sit totalis, quorundam verò duntaxat, si sit partialis; 3tio. inhabilem reddit ad quodlibet beneficium recipiendum, si nempe sit totalis, ita, ut collatio sit ipso jure nulla & irrita, *ibid. §. 2. n. 322.* Irregularitas totalis præcedens adeptionem Beneficii inhabilem reddit ad exercitium jurisdictionis ordinariæ huic Beneficio annexæ, non autem delegatæ: quæ autem supervenit Beneficio obtento non privat usu jurisdictionis ordinariæ, si sine usu Ordinis exerceri potest. Qui Irregularitatem, quam fortè incurrit, violat, peccat graviter, nisi excuset necessitas, *ibid. n. 323.* Novem numerantur species Irregularitatis *ex defectu*, scilicet ex defectu animæ; ex defectu corporis; ex defectu natalium; ex defectu famæ; ex defectu ætatis; ex defectu obligationis; ex defectu Sacramenti; ex defectu lenitatis; & ex defectu li-

bertatis, *ibid. §. 3. n. 324.* Irregularitatem ex defectu animæ triplex animi defectus inducit, scilicet defectus rationis usus; scientiæ, qualem sacri Canones requirunt, & defectus fidei confirmatæ, *ibid. n. 325.* Quantum ad Irregularitatem ex defectu corporis primis Ecclesiæ Sæculis defectus corporis, modò ex delicto non essent, Irregularitatem non inducebant: at Sæculis sequentibus, cum scilicet refriguit charitas, nec ea esset virtus in iis, qui corpore vitiati erant, quæ deformitatem illius vinceret, Ecclesia post quartum Sæculum hanc Irregularitatem induxit, *ibid. n. 328.* Irregularitas igitur ex defectu corporis inducitur, si ille talis sit, ut vel impediatur decentem Ordinis executionem, vel notabilem deformitatem inducat, aut scandalum, horrorem, vel contemptum personæ generet. Ejusmodi corporis defectus quadruplicis sunt generis; 1mo. enim Irregularis est, qui ex tali defectu inhabilis redditur ad munus Sacerdotale; 2do. qui horrorem & scandalum generat; 3tio. qui cum nimia difficultate & indecenter munus Sacerdotale peragit; 4to. qui notabiliter est deformis: in dubio nùm deformitas aut indecentia Irregularitatem inducat, standum est Episcopi judicio, *ibid. n. 329.* Vicia corporis occulta Irregularitatem non inducunt, nisi talis defectus ex propria culpa ortus sit, & nisi quis sit Hermaphroditus, *ibid. n. 330.* Ex defectu natalium Irregulares sunt omnes filii illegitimi, excipe natum ex Matrimonio nullo ob impedimentum dirimens, sed tamen bona fide unius saltem partis in facie Ecclesiæ celebrato, *ibid. n. 331.* Quatuor modis tolli potest hæc Irregularitas 1mo. per solemnem Religionis professionem, quoad Ordines duntaxat, non verò quoad Prælaturas & Dignitates sive intra sive ex-

tra Religionem ; 2do. per subsequens Matrimonium , dummodò tempore conceptionis filiorum parentes fuerint habiles ad contrahendum Matrimonium , nec habuerint aliquod impedimentum dirimens ; 3tio. per legitimacionem , quæ à solo Summo Pontifice emanare debet ; 4to. per dispensationem , quam solus Papa concedere potest ad Majo- res Ordines , & Beneficia curata , alias- que Dignitates : quoad Minores Ordines & Beneficium simplex , quod non requirit sacros Ordines , potest Episcopus dispensare , *ibid. n. 332.* Irregularitas ex defectu famæ , est idem ac Irregularitas ex infamia , *ibid. n. 333.* Generatim duplex est , una *Juris* , altera *Facti* : Infamia Juris oritur ex Jure seu Lege Civili aut Canonica , quæ certis quibusdam actionibus vel officiis infamiae notam incurrit ; Infamia facti est ea , quæ oritur ex delicto gravi & notorio , propter quod reus apud graves & honestos viros malè audit , *ibid. n. 334.* Irregularitas ex infamia facti tollitur absque dispensatione per eam vitæ emendationem , quæ maculas prioris vitæ non solum coram Deo sed etiam in opinione hominum deterferit : Irregularitas verò Juris non tollitur per solam poenitentiam , sed insuper requiritur dispensatio Papæ , quando infamia est Juris Canonici , Principis verò temporalis , si infamia lata sit Jure Civili , *ibid. n. 338.* Irregularitas ex defectu ætatis incurritur ab iis , qui ea ætate non sunt , quam Canones præscribunt , scilicet pro Subdiaconatu annum 22dum. pro Diaconatu 23tium. pro Presbyteratu 25tum. & pro Episcopatu 30mum. quos tamen annos inchoasse sufficit : à defectu ætatis dispensare solius est Papæ , *ibid. n. 339.* Irregularitas ex defectu obligationis ea dicitur , quæ oritur ex obligatione aliqua , qua quis tenetur : duo autem sunt hominum genera , qui

hanc Irregularitatem contrahunt , scilicet Curiales , qui nempe in Curia Principum Sæcularium aliquibus officiis obligati detinentur ; qui tamen , si depositò officio , liberi sint , ordinari possunt , nisi mutilationi aut homicidio se se immiscuerint , vel infame aut vile ministerium in Curia exercuerint : & obligati ad ratiocinia , donec , depositò opere & ratiociniis redditis , liberi sint , *ibid. n. 340.* Irregularitas ex defectu Sacramenti oritur ex Bigamia , sive Matrimonio pluries cum variis successivè uxoribus contracto ac consummato , *ibid. n. 341. & seq. (vid. Bigamia)* Cause , quibus Ecclesia mota fuit ad hanc ex bigamia irregularitatem statuendam tres esse videntur , 1mo. Incontinentia , quæ se iteratò Matrimonio prodit ; 2do. ob defectum Sacramenti , quia bigamus perfectè non significat neque repræsentat unionem Christi cum Ecclesia , quæ unius est cum una ; 3tio. quia qui amorem suum à defuncta uxore ad alteram transfert , videtur cupiditate magis & carnali affectu duci , quàm benevolè animò ; de tali proinde timendum , ne Ecclesiam sibi deponatam minùs diligit , quàm ejus dotem & amplitudinem , eamque repudiet , si clarius altera & magis dotata se offerat , *ibid. n. 343.* Irregularitas hæc tolli non potest nisi per dispensationem Summi Pontificis , *ibid. n. 344.* Irregularitatem ex defectu lenitatis contrahit is , qui voluntariè & proximè , licet justè , concurrat vel physicè , vel moraliter , vel negativè ad necem vel mutilationem alicujus , *ibid. n. 345.* Ideò hunc lenitatis defectum Irregularitatis causam esse voluit Ecclesia , quòd Clericos esse mites & mansuetos , &c. maximè deceat , *ibid. n. 346.* In causa sanguinis proximè ad mortem vel mutilationem alicujus concurrere , adeoque Irregulari-
tatem

tatem contrahere censentur ex Jure Canonico Accusator, qui, non satisfactionem dumtaxat, sed vindictam petit; Advocatus seu Procurator, qui Accusatori patrocinantur; Testes; Scriba seu Notarius; Judex, qui sententiam pronuntiat; denique Carnifex, qui eam exequitur, & ii omnes, qui operam suam ipsi præstant, &c. *ibid. n. 347.* Ut hi omnes incurrant Irregularitatem ex defectu lenitatis requiritur 1mo. ut mors vel mutilatio Rei de facto sequatur; 2do. ut cooperatio ad mortem sit voluntaria saltem in susceptione Officii; undè qui cooperantur causæ sanguinis v. g. accusando, testificando, &c. quando ad hoc obligantur lege charitatis, vel obedientiæ, vel justitiæ, non incurrunt Irregularitatem; 3tio. ut cooperatio sit justa, si enim injusta foret, Irregularis foret non tam ex defectu lenitatis, quàm ex delicto homicidii, *ibid. num. 348.* Clerici jurisdictionem temporalem habentes non incurrunt Irregularitatem, quando leges pœnales ferunt contra malefactores in genere, vel quando Clericum degradatum tradunt Judici sæculari, tamen si Reus subindè pœnâ capitis mulctetur, vel Officialibus suis mandant, ut de homicidio aut alio crimine inquirent, *ibid. n. 349.* Medici & Chirurghi, qui artis suæ regulas secuti vel consulunt, vel exequuntur mutilationem, Irregularitatem non incurrunt, nisi ex gravi culpa eorum homo deformaretur, vel interiret; in dubio se ut Irregulares gerere debent, *ibi. n. 350.* Clericis extra casum necessitatis sub Irregularitate prohibetur mutilationem vel aduersionem membri alicujus imperare vel exequi, *ibid. n. 351.* Qui pugnant in bello evidenter injusto, atque in eo militant, fiunt Irregulares, etiam si propriis manibus non occiderint nec mutilaverint; pariter & ii, qui in bello justo propria

manu occidunt vel mutilant; secus non, nisi dubitent, *ibid. n. 352.* Irregularitas ex defectu libertatis contrahitur 1mo. à Conjugatis, qui sine consensu uxorum castitatem vovent, atque ad Ordines promoveri non possunt; 2do. à Servis, hoc est, Mancipiis, qui sui potestatem non habent, nec ordinari possunt, nisi prius à Dominis suis libertate donati fuerint, *ibid. n. 353.*

Irregularitatum, quæ ex delicto nascuntur, quatuor sunt species, nempe ex delicto hæresis, ex iteratione Baptismi, ex indebita Ordinis susceptione vel usu, & ex homicidio voluntario, *ibid. §. 4. n. 354.* Irregularitas ex delicto hæresis contrahitur ab Hæreticis, Apostatis, Schismaticis, & eorum fautoribus, *ibid. n. 355.* Irregulares ex iteratione Baptismi sunt, qui rebaptizant, aut rebaptizanti ministrant, item qui voluntariè & extra casum necessitatis ab Hæretico se baptizari sinit; non tamen ii, qui sub conditione sive exprèsâ, sive tacitâ, Baptismum iterant, ubi scilicet graviter dubitatur de validitate Baptismi prius peracti, *ibid. n. 375.* Irregularitas ex indebita Ordinis susceptione vel usu contrahitur 1mo. ab iis, qui furtivè ac fraudulenter Ordines suscipiunt; 2do. qui majori excommunicatione ligati eosdem suscipiunt, *ibid. n. 357.* 3tio. qui interdicti vel suspensi Ordinem sacrum recipiunt, si Officium Ordinis sic suscepti exerceant, *ibid. n. 358.* Minor excommunicatio Irregularitatem non parit, *ibid. n. 359.* Irregularitatem etiam incurrit, qui scienter & solemniter ministrat in Ordine Sacro, quem non habet, *ibid. n. 360. & 361.* eam quoque contrahit, qui ligatus aliquâ censurâ, excepta minori excommunicatione, functiones Ordinum exercet, *ibid. n. 362.* Irregularitatem ex delicto homicidii contrahit

trahit qui homicidium voluntariè perpetrat, *ibid.* n. 363. & 364. Item homicidium casuale mixtum eam inducit, ubi scilicet quis vel debitum diligentiam non adhibuit in prævidendo, an mors vel mutilatio sequi posset; vel opus aliquod periculum temerè suscipit, sive quia satis peritus non est, sive quia tale opus ipsi prohibitum erat; undè mors secuta parum est casualis partim voluntaria in causa, quam liberè & voluntariè posuit, *ibid.* n. 365. Ex homicidio purè casuali non contrahitur Irregularitas, nisi quis vacaverit rei illicitæ & periculose, *ibid.* n. 366. Irregularis non est imo. qui voluit infirmum, ut commodius quiescat, vel bona fide ei præbet cibum, undè mors casu acceleratur; ado. qui in casu necessitatis, ut saluti totius corporis consuleret, membrum gangrenâ vitiatum amputavit secundum artis regulas, undè tamen brevi mors secuta est, *ibid.* n. 367. Qui occidit ad vitæ defensionem cum moderamine inculpate tutelæ, non fit Irregularis, *ibid.* n. 368. Pueri ante septennium, si occidant, non incurunt Irregularitatem; si autem sint septenniù majores, affirmant aliqui, negant alii, *ibid.* n. 369. Ebrius, qui in ebrietate occidit, etiam fit Irregularis, si illa sua ebrietas sit culpabilis, *ibid.* n. 370. Hæc, quæ hætenus de homicidio dicta sunt, pariter intelligenda sunt de mutilatione; in Jure enim mutilatio æquiparatur occisioni, *ibid.* n. 371.

Summus Pontifex potest dispensare in omnibus Irregularitatibus propriè dictis, id est, quas Jus Canonicum induxit, idque pro plenitudine potestatis suæ; impedimenta enim naturalia, ut cæcitas mentis & corporis, quæ improprie dicuntur Irregularitates, non sunt dispensationis materia,

cùm humana potestate tolli nequeant, *ibid.* §. 5. n. 372.

Episcopus dispensare non potest in Irregularitatibus ex defectu, excepto defectu natalium & Sacramenti, quantum ad bigamiam similitudinariam, *ibid.* n. 373. Jure novo Concilii Tridentini Episcopi dispensare possunt in omnibus Irregularitatibus ex delicto occulto dumtaxat, nec ad forum contentiosum deducto, excepta sola Irregularitate ex homicidio voluntario, quantumvis occulto, quoad suos subditos tantum, idque vel per se ipsos, vel per alios specialiter tamen & per expressum mandatum à se deputatos; non tamen possunt dispensare in ulla Irregularitate ex defectu aliquo, *ibid.* n. 374. Ad dispensandum ab Irregularitate requiritur omnino causa aliqua, *ibid.* n. 375. Cùm nulla sit Irregularitas propriè dicta ante Baptismum, utpotè quæ est impedimentum Canonicum, cui non subjacent Infideles; Baptismus propriè nullam delet Irregularitatem: artamen verum est, quòd, licet Infidelis post Baptisma non sit Irregularis, Bigamus nihilominus maneat post Baptismum Irregularis, *ibid.* n. 376.

Irreligiositas est peccatum quo Deus in se vel in rebus aut personis tactis inhonoratur. Quinque sunt illius species, scilicet Blasphemia, Tentatio Dei, Sacrilegium, Perjurium, & Simonia, de quibus Vid. singulis earum Articulis, Tom. 3. Traët. 6. part. 3. c. 3. Sect. 2. n. 431.

Irrisio est actio, qua factum alicujus seu ipsemet risui aliorum exponitur, atque in ridiculum trahitur; est species contumeliæ, necnon mortalis, quoties fit ex animo graviter confundendi proximum, vel exprobratur sine justa causa grave peccatum, aut defectus

fectus infamis, vel derisus graviter contristatur, aut contemnitur, *Tom. 3. Appenz. ad Tract. 5. part. 2. c. 3. §. 1. n. 634. (Vid. Detractio)*

Irritatio Legis est cum Lex, etiam si lata fuerit, sit nulla & invalida, antequam recipiatur. Lex humana irritatur, vel cum propter contrariam consuetudinem ab hominibus sapientibus & fidelibus executioni non mandatur, vel cum in Legislatore defuerint potestas aut voluntas. Nota non omne, quod illicitum est, esse irritum, licet aliqua illicita sint irrita, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 5. §. 4. n. 59.*

Irritatio Voti alia est directa, indirecta alia: prior extinguit prorsus votum, hæc verò afficit dumtaxat materiam voti, ipso voto illaso & permanente; unde est potius suspensio executionis voti, quam illius extinctio, *Tom. 3. Tract. 4. c. 3. §. 7. n. 150. (Vid. Votum)*

Irritatio Juramenti (Vid. *Juramentum*)

Isaias Propheta; Quis, & quando propheticum munus susceperit; quamdiu prophetaverit, & quo mortis genere obierit *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 473. & 475. Liber ipsius quid contineat, ibid. n. 496. Velut divinus & Canonicus ab omnibus semper habitus est, ibid. n. 470. Solv. ob. ibid. n. 472. & 473.*

Isidorus (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 80.*

Judas Apostolus (Sanctus) Quis, & quibus Evangelium annuntiavit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 3. n. 693. quo mortis genere obierit, ibid. n. 694. unica est ejus Epistola in Ecclesia habens auctoritatem; ad quos scripta*

fuorit, & quo tempore, *ibid. n. 695. An Canonica esset veteres nonnulli hæserunt, cur, ibid. n. 696. sed velut Canonicam Concilia, Patres, ac universim omnes suscipiunt, ibid. n. 697. Unde Judas ea, quæ tunc de Henoch, tunc de Moyse in illa loquitur, habuerit, ibid. n. 698.*

Judices in Veteri Testamento. Qui post mortem Josue deinceps usque ad Saul primus Hebræorum Regem Israelis præfuerunt, Judices sunt appellati, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 217. Quandoque à Deo excitati, interdum verò à populo electi fuerunt, ibid. n. 218. eorum auctoritas Regum imperio haud impar erat; quanto tempore duraverit, ibid. n. 220. eorum Chronologia, ibid. n. 221. Quis Judicum Libri Auctor, ibi? n. 222. Solv. ob. ibid. n. 223. & 224.*

Judicium de credibilitate Fidei (Vid. *Credibilitas, Fides*)

Judicium temerarium est mentis assensus sine sufficienti fundamento circa rem aliquam prælitus, qui, si sit cum formidine oppositi, dicitur *opinio*, si sine tali formidine, est & vocatur *judicium firmum*, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 3. n. 761. Judicium temerarium, si verè tale sit, & fiat cum sufficienti advertentia, necnon circa gravem materiam versetur, est peccatum mortale etiam contra justitiam, ibid. §. 5. n. 704. si verò tale non sit, sed mentale dumtaxat contra proximum, potest aliquando vel nullum esse peccatum, vel veniale tantum; ut imò. cum temeritas non est notabilis; 2do. cum deest sufficiens advertentia: imò nullum erit peccatum, si fiat ex sola mentis promptitudine; 3tio. cum deest materia gravis & sufficiens ad peccatum sive mortale sive veniale, ibid. n. 705.*

Judith,

Judith, Quæ fuerit; Liber ejus nomine inscriptus quid contineat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 294. & 295.* à quo & qua lingua scriptus fuerit, quoque illius versiones sint, *ibid. n. 296. & 297.* Quo tempore Bethulæ, de qua loquitur liber iste, obsidio contigerit, *ibid. n. 298.* Liber iste merito ab Ecclesia Canonicus & divinæ auctoritatis censetur, *ibid. n. 299. & seq. Solv. ob. ibid. n. 305. & seq.*

Juramentum. Juramenti seu Jusjurandi nomen secundum suam etymologiam à jure dictum est, *Tom. 3. Tract. 4. c. 4. n. 170.* definitur Invocatio Dei in testem eorum, quæ afferuntur aut promittuntur, *ibid. §. 1. n. 171.* dividitur ex parte materiæ seu rei juratæ in *assertorium & promissorium*; ex parte modi in *explicitum & implicitum*; in *simplex & solemne*; in *Judiciale, & extrajudiciale*; *verbale, & merè reale, ac mixtum*; in *testamentarium, & execratorium*; in *absolutum & conditionale, sincerum & doloſum*; *apertum & ambiguum, ibid. n. 172. & seq.* Pelagiani, Apostolici, Cathari, Waldenses, & Wicleſus negarunt juramenti usum licitum esse; idem etiam nunc sentiunt Anabaptistæ, *ibid. §. 2. n. 179.* Juramentum est actus Religionis, eoque uti licitum est, si requiritur ad illud conditiones concurrant, *ibid. n. 180. & seq. Solv. ob. ibid. n. 184. & seq.* Conditiones ad licitè jurandum requisitæ aliæ se tenent ex parte jurantis; aliæ ex parte illius, per quem juratur; aliæ ex parte modi, quo juratur, ad quem etiam pertinet juramenti materia, *ibid. §. 3. n. 191.* ex parte jurantis, spectato jure naturali, ad licitè jurandum satis est, ut quis rationis usum habeat, & juramenti gravitatem non ignoret: at ad jurandum in Judicio necesse est

imo. ut jurans jure non sit prohibitus jurare, ut prohibiti sunt pueri ante annos 14. ætatis suæ, perjuri, infideles, Judæi, hæretici non tolerati, infames, & qui victum ostiatim mendicant, *ibid. n. 192.* Juramentum interdicitur Clericis; nihilominus in casu necessitatis vel magnæ utilitatis jurare potest Sacerdos, *ibid. n. 193.* Ex parte illius, per quem juratur, requiritur, ut, qui jurat, nonnisi per Deum verum juret, nihilque ei attribuat, quod à veritate alienum sit: in necessitate tamen, vel gravi utilitate licitum est petere juramentum ab eo, quem constat per falsos Deos juraturum, *ibid. n. 194.* Ex parte modi requiritur, ut jurans cerio & prudenter credat illud, quod jurat, verum esse, atque nonnisi ex necessitate, christianâ prudentiâ, & pro re gravi juret, necnon de re licita & honesta, *ibid. n. 195.*

Juramentum promissorium aliud est *confirmatorium*, aliud *per se stans*; prius supponit aliquam præviam obligationem; alterum verò nullam, *ibid. §. 4. n. 196.* in juramento per se stante unica solum reperitur obligatio, in aliis verò duplex aut triplex, *ibid. n. 197.* Juramentum de re bona obligat, secus, si sit de re mala, vel indifferenti, nisi hæc vergat in commodum tertii, *ibid. n. 198. & seq.* Juramentum non obligat si fiat ex errore, vel dolo circa rei substantiam, *ibid. n. 201.* Juramentum sine intentione jurandi per se non obligat, obligat verò, si adsit intentio jurandi, quamvis absit intentio se obligandi vel implendi, quod juratum est, *ibid. n. 203. & seq.* In juramento promissorio, promissio facta transit ad hæreses jurantis, ipsa verò divini nominis invocatio ad fidem faciendam ad ipsos non transit, *ibid. n. 206.* Solv. ob. *ibid. n. 207. & seq.*

Regu-

Regulæ circa juramenti interpretationem hæc sunt : 1ma. Quoties aliquis certus est de intentione , quam in jurando habuit , tunc in foro conscientie nulla opus est interpretatione , *ibid. §. 5. n. 214.* 2da. Juramentum judicandum est juxta naturam actûs , cui adjungitur , *ibid. n. 215.* 3tia. Juramentum quoad obligationem suam strictè est interpretandum , quantum ejus materia & verba promissionis permiserint , *ibid. n. 216.* 4ta. Juramentum interpretandum est juxta conditiones eidem ex communi prudentum sensu affixas , *ibid. n. 217.*

Causarum , quæ impediunt , ne juramenti obligatio contrahatur , aliæ se tenent ex parte materiæ , ut si res , de qua juratur , sit impossibilis , aut peccatum involvat , vel si sit de re prorsus otiosa ; aliæ se tenent ex parte personæ jurantis , & sunt duæ , scilicet defectus libertatis , & resistentiæ legum , *ibid. §. 6. n. 218.* Causæ , quæ efficiunt , ut juramentum promissorium obligare desinat , quinque solent recenseri : 1ma. Notabilis mutatio materiæ , *ibid. n. 219.* 2da. Remissio seu condonatio , nisi alicui jurata fuerit promissio principaliter intuitu Dei , *ibid. n. 220.* 3tia. Commutatio ; differt hæc ab Irritatione & Dispensatione , quòd Irritatio obligationem tollat absque ulla causa ; Dispensatio verò obligationem quidem tollat , sed non sine justa causa ; Commutatio autem non tollat omnino obligationem , sed sub eodem juramenti vinculo unam materiam pro alia surroget. Commutatio juramenti , quod in favorem alterius factum est & ab eo acceptatum , nec à jurante , nec à Superiore fieri potest etiam in aliquid melius. Juramenta in honorem Dei facta non possunt in quid minus mutari aliâ , quam Superioris , aucto-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

ritate. Summus Pontifex in tota Ecclesia , Episcopus verò quilibet in sua Dioecesi juramenta in quid minus commutare potest , nisi hæc sint Sedi Apostolicæ reservata , *ibid. n. 221.* 4ta. Irritatio facta auctoritate illius , qui jus habet in alterum , *ibid. n. 222.* (Vid. *Votum*) 5ta. Dispensatio facta à Superiore Ecclesiastico legitimam potestatem habente ; quæ non valet , nisi justa subest ejusdem concedendæ ratio , si juramentum confirmet promissionem tertio cuidam factam , nisi interveniat boni communis ratio. Promissio jurata absentis facta & necdum ab eo acceptata à Superiore relaxari non potest saltem sine gravi causa , *ibid. n. 223.*

Jurisdictio , alia est ordinaria , alia delegata ; prior est quæ competit personæ v. g. Episcopo , Parocho , ratione statûs ac muneris ; altera quæ conceditur ei , cui cura aliorum ex officio non incumbit , ut saculas predicandi , excipiendi contestationes , ei concessa , qui Pastor non est. Aliquando delegatur jurisdictio simul cum dignitate ita , ut delegatus vice delegantis constituatur , ut Prorex aut Proconsul in politicis , Vicarius Generalis , Officialis , Pœnitentiarius Episcopi in regimine Ecclesiastico ; aliquando verò sine dignitate , ut si quis deputetur ad speciale quoddam officium , putà ad concionandum , &c. *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. n. 174. & ibid. Tract. 5. c. 6. §. 2. n. 331. & seq. (Vid. Potestas, Pœnitentia)* Quid sit jurisdictio. *ibid.*

Jus. Juris nomen sex præcipuè modis sumitur : 1mo. pro Arte Juris seu Jurisprudentia ; 2do. pro loco , in quo Jus dicitur ; 3tio. pro Judicis sententia ; 4to. pro Lege , quæ est regula , qua diriguntur actiones Justitiæ , quo sensu Jus dividi solet in Jus naturale , &

(u)

Jus

Jus positivum, hoc est, in Legem naturalem & positivam; 5to. pro actione vel re justa seu subiecto iustitiæ, quo sensu res ad nos pertinens dicitur jus nostrum; 6to. pro legitima facultate utendi re aliqua eamque possidendi; *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. n. 46.* Hoc ultimò modò sumptum Jus definitur Legitima potestas disponendi de re aliqua tanquam sua per se efficiens, ut nemo, nobis rationaliter invitis, de ea disponere possit, *ibid. n. 47.* dividi solet in *Jus in re seu reale*, quod est legitima potestas circa rem sibi obligatam & suam factam; & in *Jus ad rem*, quod est potestas legitima ad obtinendam sibi-que obligandam rem nondùm sibi obligatam seu suam factam, *ibid. n. 48.* Ad Jus ad rem velut species refertur Jus, quod quis habet ab Beneficium per electionem, postulationem & præsentationem (*Vid. Beneficium*) Ad Jus verò in re tanquàm species infimæ revocantur Dominium, Ususfructus, Usus, Habitatio, Emphyteusis, Feudum, Libellus, Superficies, Servitus, Pignus, & Hypotheca, quibus affinis est Possessio; de quibus suis locis, *ibid. n. 49.* Jus possiminii est Jus recuperandæ rei suæ ab extraneo, & in pristinum statum restituendæ, *ibid. n. 50.*

Jus naturale illud est, quod convenit homini spectatis naturæ principiis secundùm se, & ex principiis naturæ rationalis optima ratione deducitur, sive spectetur homo secundùm se, sive ut vitam socialem agens: duplex est, unum iustitiæ sive necessitatis, alterum utilitatis; prius non tantùm permittit fieri, sed ita jubet, ut oppositum non liceat; ut non furari, non occidere, &c. Jus autem utilitatis est, quod quidem non jubet ita, ut oppositum peccatum sit, sed liberam facultatem concedit utendi re aliqua

tanquam utili vel honesta, tale est Jus naturale Matrimonii, *Tom. 4. Tract. 8. part. 2. c. 2. n. 52.* (*Vid. Lex naturalis*)

Jus positivum (*Vid. Lex positiva*)

Jus gentium definitur ab Imperatore Justiniano Jus, quod, usu exigente & humanis necessitatibus, gentes humanæ sibi constituerunt. Esti formaliter & verè ad jus positivum revocetur, tamen materialiter, seu ex parte materiæ partim naturale, partim positivum dici potest. A naturali differt, non tamen ei est contrarium, *Tom. 3. Tract. 2. part. 1. c. 2. § 7. n. 52.*

Jus Canonicum definitur Lex, quæ ab Ecclesiæ Prælati ad promovendam Fidelium salutem sancitur, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 1. n. 266.* Circa varia rerum genera versatur, eaque definit, imò. Catholicam fidem & proficitur & explicat; deinde de moribus definit, necnon de Religione Christiana quantum aut ex Evangelica Lege, aut naturæ ratione definire licet; præterea differt de disciplina Ecclesiastica, omnibusque Canonibus seu Legibus ab Ecclesia statutis, *Tom. 1. Tract. 4. c. 3. n. 117.* Duplex est Vetus & Novum; utrumque triplici Codice continetur, Orientali scilicet, Africano, & Occidentali; Orientalis complectitur imò. Collectionem 50. Canonum, qui vulgò dicuntur Apostolici; 2do. Collectionem Canonum Concilii Nicæni I. Constantinopolitani I. multarumque Synodorum provincialium, quæ quarto Sæculo incunte in Oriente celebratæ fuerunt; sunt autem illæ Neocæsariensis, Gangrensis, Antiochena, Ancyra, & Laodicensis. Codex Africanus continet Canones, qui in Africa editi sunt usque ad annum 419. quo anno in Concilio Carthaginensi probata fuit illorum collectio. Codex verò Occiden-

dentalis per quatuor priora Sæcula continebat solos Nicænos Canones; post quartum Sæculum etiam complexus est decreta Conciliorum Orientalium, seu collectionem, quæ apud Orientales dicebatur Codex universæ Ecclesiæ: eidem Codici postea inserti sunt supra memorati 50 Canones, qui dicuntur Apostolici, Synodi Sardicenis Canones viginti quinque; Concilii Africani Canones centum triginta octo; Constantinopolitani I. Canones tres, Calcedonensis viginti septem; Decretales Epistolæ Summorum Pontificum à Siricio usque ad Hormisdam. Circa annum 781. prodit alia collectio, quam Riculphus Moguntinus ex Hispania attulit sub nomine Isidori Hispalensis: complectebatur, præter Codicem Dionysianum, decreta ad disciplinam spectantia, quæ Romani Pontifices usque ad Siricium tulisse dicebantur. Annò 1010. Burchardus eisdem Romanorum Pontificum, qui ante Siricium vixerant, Epistolas Decretales novæ suæ Collectioni inseruit; & annò 1100. Yvo Carnotensis Operi à se adornato multa ex Digestis, Codice & Novelis addidit, proindeque Codicem composuit, qui tùm ex Canonibus, tùm ex Legibus Civilibus constaret, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 1. n. 267.* Annò 1150. prodit Decretum Gratiani Monachi Benedictini Bononiensis. Addidit hic Auctor Isidori Collectioni ea, quæ ab Yvone collecta fuerant, & præterea plurium veterum Patrum loca laudavit. Opus istud in tres divisit partes: 1ma. Distinctiones 101. continet, in quibus agit de jure divino, de jure humano, de iis, quæ pertinent ad mores componendos, & ad Ecclesiasticam disciplinam: altera complectitur Causas 36. in varias questiones distributas; Causæ autem 36tæ. inseritur Tractatus de poenitentia, qui quinque distinctionibus absolvitur:

3tia. pars, quæ inscribitur, *De Consecratione*, quinque distinctionibus perficitur, *ibid. n. 268.* Annò 1236. Gregorius Papa IX. promulgavit Librum Decretalium seu Epistolarum, quas, variis de causis, Summi Pontifices ad diversarum provinciarum Episcopos miserant ab eo tempore, quo Gratianus suum Decretum publici juris fecerat: collectæ fuerunt à S. Raymundo Ordinis Prædicatorum, & in quinque libros divisæ, quibus annò 1296. Bonifacius Papa VIII. sextum addidit constantem ex Epistolis Pontificum, qui à Gregorio IX. ad suam usque ætatem rebus Ecclesiæ præfuerant, necnon ex Decretis Conciliorum Lugdunensium, & ex pluribus aliis, quæ ipse Bonifacius ediderat, *ibid. n. 269.*

Annò 1317. Joannes Papa XXII. promulgavit Clementinas in quinque libros distributas, Decreta Concilii Vienneſis, cui ipse Clemens Papa V. præfederat, continentes: iis idem Joannes Papa suas ipse addidit Decretales, quæ Extravagantes dicuntur, quòd extra Corpus Juris vagentur; necnon multas alias Extravagantes, quæ solent appellari communes, eo quòd non unius duntaxat, sed multorum Romanorum sint Pontificum, *ibid. n. 270.* Multiplex est discrimen inter disciplinam, quæ jure novo investa est, & eam, quæ jure antiquo obtinebat: nam jus novum differt à veteri, 1mo. quòd potestas, qua in plebisque causis judicandis Synodi provinciales fruebantur, jure novo ad solum Papam pertineant; 2do. Beneficia, quæ olim in ipsa Ordinatione conferebantur, ab ipsa Ordinatione sunt distincta, & Clerici sub titulo patrimonii Majoribus Ordinibus adscribuntur; 3tio. Poenitentiarum publicarum rigor maximè temperatus est; Dispensationumque Apostolicarum usus in Matri-

(u) 2 moniis,

moniis, in votis, aliisque permixtis rebus frequens factus est; Capitulis pariter concessæ fuerunt exceptiones ab Episcopali jurisdictione, introductæque Monachorum & Ordinum sive Mendicantium, sive aliorum privilegia; 4to. Multiplices Monachorum species, & Religiosarum Societatum diffusa per totam Ecclesiæ multitudo, quæ ab Episcoporum sollicitudine libera novis Regulis & Institutis à Romano Pontifice reguntur, *ibid.* n. 271. (Vid. *Lex*)

Jus Civile. Nomine Juris Civilis intelliguntur Constitutiones, quæ repertiuntur 1mo. in Codice Theodosii; 2do. in Pandectis seu in libris Digestorum, qui nihil aliud sunt, quam collectio sententiarum, quæ ex veteribus Jurisconsultis excerptæ fuerunt; 3tio. in Codice Justiniani; 4to. in libro Novellarum, quæ & nonnunquam Authentice appellantur. Habita ratione solius Juris naturalis, Lex Civilis obligat statim atque subditis innouit: stando autem in Jure positivo, varia pro varietate nationum requiritur promulgatio: nec Leges Imperiales obligant nisi post duos menses ab earum solemnî promulgatione facta in Metropoli, in qua quis degit: neque etiam vis legis absolute pendet ab acceptance populi; id tamen non impedit, quin populus, hoc est, major & sanior pars populi Principem humillimè monere possit, vel factum, quod Lex ab eo lata supponit, falsum esse, vel illius cum avita consuetudine oppositionem, vel impedimentum, quod majori provinciarum bono assert, exponere: quòd si Princeps intelligat, legem à se latam à populo non fuisse receptam, eumque impositis pœnis ad illius receptionem non compellat, tacito suo consensu Legis sue derogasse, & ab ea firmitatem abstulisse cen-

sendus est, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 3. n. 286.*

Quemadmodum Theologo in multis auctoritate Juris Canonici pericorum nitendum est, ita & non in paucis, præsertim ubi de Justitia & Jure agitur, Juris Civilis seu Cæsarei Consulторum placita sequi debet, *Tom. 1. Tract. 4. c. 4. n. 125.*

Jus Patronatûs (Vid. *Patronatus*)

Justi. Non ex solis Justis & perfectis constat Ecclesiâ, sed etiam admixtos habet imperfectos & peccatores, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 2. n. 302. & seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 305. & *seq.*

Justificatio. Nomine Justificationis hîc intelligitur acquisitio justitiæ, quæ quis Deo gratus efficitur, *Tom. 2. Tract. 4. c. 4. §. 2. n. 80.* Non in sola peccatorum remissione consistit, sed interiorum insuper hominis renovationem formaliter includit, sicque formaliter per donum aliquod internum & animæ inhærens, seu consistit in forma aliqua intrinseca, quæ animæ inhæreat, *ibid.* n. 81. In parvulis nulla ad eam dispositio requiritur: adultus verò non justificatur sine prævia sua dispositione, quæcumque tandem illa sit, *ibid.* n. 82. Fides, quæ necessaria est ad justificationem, non est specialis promissionum fides, sed est dogmatica seu Fides Catholica, assensus scilicet firmus ac certus rebus omnibus à Deo revelatis, *ibid.* n. 83. Solv. ob. *ibid.* n. 90. & *seq.* Sola fides non justificat, *ibid.* n. 85. Solv. ob. *ibid.* n. 93. & *seq.* Nemo potest, nec debet, seclusa speciali revelatione, fide divina credere sibi remissa esse peccata, *ibid.* n. 87. Solv. ob. *ibid.* n. 98. & *seq.* Fides & Justitia semel habitæ amitti possunt, nec ad solos electos pertinent, *ibid.* n. 63. Solv. ob. *ibid.*

ibid. n. 105. Justificatio seu Justitia, qua formaliter iusti sumus, non est in omnibus iustis æqualis, *ibid.* n. 89. Solv. ob. *ibid.* n. 104.

Justinus Martyr (Sanctus, Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 31.

Justitia sumitur in Scriptura pro complexione omnium virtutum : apud Patres imo. pro Deo, ut est in se, id est, sine ordine ad creaturas; 2do. pro virtute reddente alteri, quod suum est, seu debitum ad æqualitatem, Tom. 3. Tract. 5. proam. n. 29. Sic accepta Justitia definitur constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi; vel clarius & magis ad Logicæ regulas, Virtus moralis firmans voluntatem ad perpetuò reddendum alteri jus suum ad æqualitatem, *ibid.* c. 1. §. 1. n. 30. Dividitur adzquatè in *Commutativam*, quæ est virtus moralis firmans privatum ad reddendum alteri, quod suum est; *Distributivam*, quæ est Virtus moralis simiter inclinans communitatem, vel eum, qui ei præest eamque repræsentat, ad servandam debitam proportionem inter ea, quæ distribuuntur, & conditionem personarum, quas distributio respicit: hæc duplex est, *Remuneratoria*, quæ in officiis & præmiis juxta meritum distribuendis occupatur; & *Vindicativa*, quæ circa irrogandas penas juxta modum culpæ versatur; ad *Commutativam* ab aliis reductur; & *Legalem*, quæ est virtus moralis firmans voluntatem ad tribuendum Reipublicæ debitum, scilicet procurando bonum Reipublicæ pro bono privato: hæc etiam duplex, scilicet *Nomothetica* seu *Imperans* in Principe vel Magistratu & Superiore residens, quatenus actus suorum Subditorum dirigit ad bonum commune; & *Executiva* seu *Ministerialis*

residens in civibus & inferioribus, quando amore boni communis obediunt, & observant ea, quæ legibus continentur, *ibid.* §. 2. n. 31.

Causa efficiens Justitiæ est Deus, à quo omne donum descendit, & homo, quatenus Deo cooperatur: *Finalis* est ipsemet Justitiæ finis, seu actus Justitiæ, per quos unicuique jus suum tribuitur: *Formalis* ipsa Justitiæ definitione continetur: *Materialis* circa quam seu objectum illius duplex est, *Materialis*, quod est res vel actio debita & reddenda; & *Formale*, quod est res vel actio prout strictè debita & ad æqualitatem reddenda: *Causa Materialis* in qua seu subjectum Justitiæ, vel in quo Justitia residet, est ipsa voluntas, *ibid.* §. 3. n. 33. Nec ejusdem hominis ad seipsum, nec inter Deum & hominem, nec denique inter Patrem & Filium reperitur Justitia propriè dicta, *ibid.* n. 34. Idem dicendum videtur de servis respectu Dominorum suorum, *ibid.* n. 35. Nichil tamen obest, quin Imperfecta & improprie dicta Justitia inter eos intercedere dicatur. Idem quoque dicendum de marito & uxore quæ talibus; quia sunt una caro & veluti unum totum: attamen si considerentur ut personæ distinctæ, inter eos Justitia intercedere potest, *ibid.* n. 36. & c. 2. §. 2. n. 93. Solv. ob. *ibid.* n. 37. & seq. Vid. etiam Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 7. n. 76. & seq.

Nemo potest nec debet, seclusa speciali revelatione, fide divina credere, sibi remissa esse peccata, veramque Justitiam se habere, Tom. 2. Tract. 4. c. 4. §. 2. n. 87. Justitia & fides semel habitæ amitti possunt, nec ad solos Electos pertinent, *ibid.* n. 88. Justitia, qua formaliter iusti sumus non est in omnibus æqualis, *ibid.* n. 89. (vid. *Justificatio*)

(u) 3

L

L.

Latitia inepta orta ex crapula, quæ movet ad cantiones obscœnas, ad actus turpes, ad choreas inhonestas, &c. est mortalis, quando inducit ad consensum, vel actum, vel delectationem mortalem, aut aliquid scandalus parientem, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 3. n. 277.*

Laicus dicitur à voce græca λαϊκός, quæ latinè idem sonat ac populus, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 2. n. 10.*

Latria (vid. *Adoratio*)

Lectio S. Scripturæ (Vid. *S. Scriptura*)

Lectio turpis (vid. *Cantiones*)

Lectoratus est Officium, quo traditur potestas legendi in Ecclesia Scripturam sacram utriusque Testamenti, & Scripta SS. Patrum. Materia ipsius apud Græcos est impositio manuum; apud Latinos verò est traditio codicis, de quo lecturi sunt, qui ordinantur: forma apud Græcos est oratio, quam Episcopus manum imponens fudit supra Ordinandum; apud Latinos verò sunt hæc verba: *Accipite, & estote verbi Dei relatores &c.* *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 3. n. 97.* Officia Lectoris quinque numerantur imò. publicè in Ecclesia legere Scripturam S. utriusque Testamenti & Doctorem Orthodoxorum Scripta; adò. tradere fidei rudimenta sive Catechumenis, sive Baptizatis rudioribus eaque ipsis explanare; 3tio. olim Lectoris munus fuit Episcopo prædicanti eam Scripturæ partem, quam ille expositurus erat, legere; 4to. ad Lectorem pertinet divinas Laudes decantare, & præesse Psalmistis seu Cantoribus qui temporibus Ecclesiæ Sæculis & temporibus erant veluti ejus

Coadjutores; 5to. Lector antiquitùs etiam novos fructus benedicere consueverat, *ibid. n. 98.* Ex his perspicuum est Lectoris Ordinem antecellere Ostiariatum, cum Lectori competant munia honorificentiora quàm Ostiario; Veteres proinde Lectoratus Ordinem magni fecere, *ibid. n. 99.*

Lectoratum esse verum Sacramentum affirmat S. Thomas & plures alii, *ibid. c. 8. §. 10. n. 164.* communior tamen Sententia est illum non esse Sacramentum, *ibid. n. 165. & seq.*

Legatum est ultimæ voluntatis dispositio, qua testator particulare donum ab hæreditate selectum directis verbis alicui relinquit: sumitur etiam pro ipso dono sic relicto, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 13. n. 457.* Duplex est, *particulare* scilicet & *universale*: Particulare est, cum alicui designatum aliquod bonum legatur, ut Summa pecuniæ, tabella, villa, &c. Universale est, cum aliquis bona omnia sua legat, aut omnium bonorum partem, *ibid. n. 459.* Lege Juris Romani à Legato universali detrahitur quarta pars, quæ credit hæreditibus, *Falcidia* dicta à Falcidio Tribuno plebis, quod ipse primus eam invexerit: ab ea tamen immunia sunt Legata ad pias causas, *ibid. n. 460.*

Leo Magnus, (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 69.*

Levinum. Lerinenfes Insulæ, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 67.*

Leviticus tertius Liber in veteri Scriptura sacra: Levitici nomen sortitus est à legibus & cæremoniis Sacerdotes, Levitas, & Sacrificia spectantibus, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 196.* Solv. ob. *ibid. n. 197. & 198.*

Lex.

Lex. Legis nomen quidam derivant à verbo *ligare*, quòd nimirum subditos liget seu obliget ad aliquid agendum vel omittendum: alii volunt legem dici à *legendo*, quòd scilicet plerumque scriptis mandetur: aliis placet legem dici à *legendo*, id est, *eligendo*, quòd scilicet multorum consultatione præ aliis mediis ad finem conducen- tibus eligatur; vel, ut alii volunt, quòd efficiat, ne lateat quòd præ cæ- teris agendum est aut omittendum. Lex nonnunquam etiam *Jus* appella- tur, v. g. *Jus naturale*, *Jus Canoni- cum*, *Jus Civile*, &c. quia est quæ- dam jussio actionum iustarum; nam *Jus* juxta quosdam derivatur à verbo *Jubeo*, & juxta alios à nomine *Justi- tia*, Tom. 3. *Tract.* 2. *proem.* n. 2. Legis nomen dupliciter sumitur, la- tissimè & improprie, & sic est quælibet regula seu mensura naturæ, artis, & morum; & strictè ac proprie, sic- que sumpta Lex definitur Ordinatio rationis communis & stabilis ab eo, qui curam Communitatis habet cum volun- tate obligandi & ad bonum commune promulgata, *ibid.* n. 3. Adeoque Lex debet esse 1mo. dispositio seu directio & regula subditorum &c. *ibid.* n. 4. 2do. rationalis, id est, honesta & rectè rationi consentanea, *ibid.* n. 5. & perpetua, id est, ut non expiret mortuo Legislatore, nec feratur cum certa temporis prædefinitione, cujus lapsu cesset ejus obligatio, atque ut obliget subditos non modò existentes sed & extituros, *ibid.* n. 6. 4to. lata toti Communitati perfectè seu corpori Republicæ, non Communitati imper- fectæ, aut singulari alicui personæ, *ibid.* n. 7. 5to. ferre debet ab eo, penes quem est perfecta in alios aucto- ritas & jurisdictio, *ibid.* n. 8. 6to. qui eam fert debet velle obligare ad eam, *ibid.* n. 9. 7mo. ferri debet propter bonum commune dumtaxat, non pri-

vatum proprium aut aliquot privato- rum, hujusmodi Lex enim esset gra- ve peccatum, *ibid.* n. 10. 8vo. debet promulgari; sive dein id sit de illius essentia, sive de ejus conditione, ut vocant, *sine qua non*, *ibid.* n. 11. vid. Exercit. 18. n. 320. 9^a *seq.* Lex differt à simplici præcepto, mandato, & statuto, *ibid.* n. 12. Debet esse honesta ex parte objecti, *ibid.* n. 13. Justa ex parte finis, potestatis, & se- cundum æqualitatem proportionatam, *ibid.* n. 14. Possibilis, seu de objecto possibili, *ibid.* n. 15. (vid. *Impossibile*) Debet esse secundum naturam, id est, naturalem rationem, *ibid.* n. 16. De- bet esse secundum patriæ consuetudi- nem necnon loco & temporì conveni- ens, *ibid.* n. 17. Debet esse neces- saria, id est, ex gravi & instante ne- cessitate: Lex tamen sine instanti ne- cessitate lata obligat, si re ipsa valeat ad bonum commune, *ibid.* n. 18. Debet esse utilis ad bonum commune, *ibid.* n. 19. Manifesta, id est, clara, quæ conditio est tantum ad benè esse Le- gis, *ibid.* n. 20. Lex omnis necessa- riò obligat, *ibid.* n. 21.

Lex generali divisione dividitur in *divinam* & *humanam*: Divina est ea, quæ à Deo lata est; Humana, quæ ab homine est fancita. Lex divina alia est *Æterna*, alia *Naturalis*, alia *Positiva*; Positiva alia est *Vetus*, alia *Nova*; Vetus est ea, quam Deus Moyse dedit per Angelum, & per Moysen Israelitis; Nova est ea, quæ à Christo lata fuit omnibus hominibus, & per Apostolos promulgata. Lex Humana subdividitur in *Ecclesiasticam*, quæ scilicet fertur potestate Ecclesiastica & spiritali, ut Papæ, Concilii, Episco- pi; & in *Civilem*, quæ fertur pote-estate sæculari, ut Regis, Principis, &c. *ibid.* n. 22. Lex *Æterna* improprie & latè sumpta, ac prout se extendit ad crea-

creaturas irracionales æquè ac rationales dicitur Ratio divinæ Sapientiæ moventis omnia ad debitum finem, seu Ratio divinæ Sapientiæ secundum quod est directiva omnium actuum & motionum, *ibid. part. 1. c. 1. n. 24.* Strictè verò & propriè sumpta, & prout se ad creaturas rationales dumtaxat extendit, definitur *Ordinatio & actus divina voluntatis, quo Deus ut auctor natura ab æterno statuit, ut à creatura rationali, quam creaturus esset, fierent ea, quæ ex natura rei necessaria sunt ad vivendum decenter ac conformaliter natura sua intellectuali, & omitterentur ea, quæ naturam intellectualem dedecent;* cum illius nulla ab æterno potuerit esse promulgatio, quia nulla tunc existeret creatura rationalis, cui promulicaretur; hinc in tempore completa est in ratione Legis propriè dictæ per rectæ rationis dictamen practicum, quo Deus, ut auctor naturæ, practicè, & per modum imperii dicit & præscribit creaturæ rationali hoc & illud esse faciendum vel omittendum; hoc autem dictamen *Legem naturalem* nominamus: hinc Lex æterna non differt à Lege naturali, nisi quòd hæc ei superaddat promulgationem in tempore factam per lumen naturæ, *ibid. n. 25.* Lex æterna existit, ut patet; omnibus nota est; ab ea Lex omnis tanquam à causa derivatur; eique omnia creata sive necessaria sive contingentia & libera subijciuntur, *ibid. n. 26.*

Lex naturalis est Rationis divinæ ordinatio ad bonum commune naturæ rationalis à Deo ut Auctore illius promulgata, & creaturam rationalem obligans, qua permanenter statuit ea omnia, quæ sunt Juris naturalis, præcipiendo ea, quorum ommissio, & prohibendo ea, quorum commissio naturam rationalem dedecet, *ibid. c. 2.*

§. 1. n. 28. Alii brevius eam definiunt Legis æternæ radium creaturæ rationali à Deo impressum distantem & præscribentem, quid agere aut fagere debeat, *ibid. n. 29.* Lex naturalis prohibet, quicquid ex natura rei dedecet naturam rationalem, *ibid. §. 2. n. 30.* præcipit id omne, quod ex natura rei necessarium est ad vivendum conformiter ad naturam rationalem, *ibid. n. 31.* Obligat in conscientia, *ibid. n. 32.* præcipua ejus præcepta affirmativa, & ad quæ cætera, quæ ipsa præcipit, reducuntur, sunt dilectio Dei, animæ nostræ, animæ proximi, & corporis nostri, *ibid. n. 33.* præceptum ejus negativum, ad quod alia referuntur, est illud, quo prohibetur cupiditas, *ibid. n. 34.* Lex naturalis est omnino necessaria, *ibid. §. 3. n. 35.* Lex dicitur mutari propriè, quando mutatur in se ipsa: mutatur autem in se ipsa vel quando definit, scilicet quando definit conducere ad bonum commune, aut etiam incipit ei esse contraria, vel quando ad aliquod tantum tempus lata est, quo proinde finito, eo ipso extinguitur, vel quando abrogatur à Superiore, aut quando contraria consuetudine præscribitur, aut etiam, si velis, quando restringitur per dispensationem propriè dictam, *ibid. §. 4. n. 36.* Lex naturalis propriè & in se ipsa mutari non potest, *ibid. n. 37.* Solv. ob. *ibid. n. 38. & seq.* Nulla potestas sive humana, sive divina propriè dispensare potest in Lege naturali, *ibid. §. 5. n. 43.* Solv. ob. *ibid. n. 44. & seq.* Lex naturalis in multis eget declaratione & interpretatione, *ibid. §. 6. n. 50.* Lex naturalis obumbrari quidem potest in suis conclusionibus præsertim remotioribus, non autem ex hominum mentibus omnino deleri, *ibid. n. 51. vid. Ignorantia.*

Lex divina positiva est, quæ Dei ipsius auctoritate lata est & promulgata Scripto vel voce, ut pax homini mortali cum Deo immortalis fieret, seu ordinata esset hominum in Fide sub æterna Lege obedientia: Duplex est, ut supra dictum, *Vetus* scilicet & *Novæ*, *ibid.* c. 3. n. 53. Quamvis Theologi communiter nomine Veteris Legis eos omnes S. Scripturæ Libros, qui veteri Testamento continentur, intelligant, attamen nomen istud hic strictiùs sumitur, atque per Legem Veterem intelligitur ea, quam Moyses à Deo acceptam promulgavit, & quæ Pentateuchò seu quinque libris Moysis primum locum in Veteri Scriptura occupantibus continetur, atque Lex Moisaica nuncupatur, *ibid.* Sect. 1. n. 54. Cajani, Marcionitæ, & Manichæi, &c. docuerunt Legem Veterem non fuisse bonam sed omnino malam, *ibid.* §. 1. n. 55. Sed perperam, nam fuit bona, *ibid.* n. 56. Solv. ob. *ibid.* n. 58. & seq. Non tamen fuit perfecta respectu Legis Novæ, *ibid.* n. 57. Solv. ob. *ibid.* n. 62. & 63. Cerdoniani & Manichæi docuerunt, Deum Legis Veteris & Prophetarum non esse Patrem Christi, sed malum Deum & unum de Principibus tenebrarum. Ptolomæus Veterem Legem partim Deo, partim Moyse, partim Senioribus adscriptis, *ibid.* §. 2. n. 64. Tota Lex Moisaica seu Vetus, ab Exodo usque ad Deuteronomium inclusivè, est à Deo Legislatore, *ibid.* n. 65. Solv. ob. *ibid.* n. 66. & seq. Lex antiqua per Moysen data fuit Israelitis, *ibid.* §. 3. n. 70. Moyse autem per Angelos, non verò per Verbum divinum, quod in humana specie apparuerit, *ibid.* n. 71. Solv. ob. *ibid.* n. 72. & 73. Lex Vetus non omnibus hominibus data est, sed solis Israelitis, *ibid.* §. 4. n. 74. In Veteri Lege erant præcepta moralia & cæremonialia: illa erant Lex naturalis, quæ in Decalogo compendiosè

P. Cartier Theol. Tom. IV.

continetur; ista verò erant, quæ præceptis moralibus superaddita sunt, quæque pertinent ad Sacrificia, ad judicia, ad purificationes, & ad alios ejusmodi ritus, *ibid.* §. 5. n. 75. Omnes homines Lege Veteri tenebantur quantum ad præcepta moralia, *ibid.* n. 76. non verò quantum præcepta cæremonialia aut judicialia, sed soli Judæi, *ibid.* n. 77. Solv. ob. *ibid.* n. 79. & 80. Omnes homines poterant se ad jungere Judæis seu Israelitis, & Legi eorum se subicere, *ibid.* n. 78. Lex Vetus tria præceptorum genera complectebatur: *Moralia*, quæ ad mores juxta rectæ rationis normam exigendos conferunt; *Cæremonialia*, quibus certi ritus ad Dei cultum præscribuntur; & *Judicialia*, quæ certum modum præscribunt justitiæ inter Judæos seu Israelitas servandæ, *ibid.* §. 6. n. 81. Triplex fuit Veteris Legis finis: primus & proximus per præcepta moralia, in iis, quæ ad naturalem rectitudinem necessariam ad vivendum conformiter ad naturam rationalem; per præcepta cæremonialia, in iis, quæ ad cultum divinum; & per præcepta judicialia, in iis, quæ ad regimen politicum spectant, dirigere populum Judaicum: secundus & principalis à Deo intentus finis, fuit spiritualis ac supernaturalis populi Judaici felicitas, tum in hac vita per sanctitatem morum, tum in altera: tertius fuit gloria Christi, ad quem venturum Lex Moisaica disponebat, & quem magna ex parte præfigurabat per præcepta cæremonialia, & multa judicialia, *ibid.* n. 82. Effectus Legis Veteris fuerunt, populum Judaicum dirigere in iis, quæ pertinebant ad honestatem naturalem necessariam, ad cultum divinum, & ad regimen politicum; procurare spirituales & supernaturales ejusdem populi felicitatem, tum in hac vita per morum sanctitatem, tum in altera per æternam beatitudinem; disponere

(x)

ad

ad Christum venturum, illumque præfigurare; obligare ad ea, quæ præcipiebatur vel prohibebatur; aliqua permittere, ut libellum repudiij, plurimetatem uxorum, &c. irritare aliquos actus; constituere præmia, vel poenas sive temporales, sive etiam spirituales, *ibid. n. 83.* Lex vetus omnino abrogata est, *ibid. f. 7. n. 85.* Solv. ob. *ibid. n. 90. & seq.* Abrogata non fuit ante mortem Christi, *ibid. n. 86.* Solv. ob. *ibid. n. 95.* Abrogata fuisse videtur in morte Christi, *ibid. n. 87.* Solv. ob. *ibid. n. 96.* Quamvis in morte Christi fuerit abrogata, non tamen statim fuit mortifera, *ibid. n. 88.* Solv. ob. *ibid. n. 97. & seq.* Quamvis omnino certum non sit, quoniam tempore Lex Mosaica cœperit esse mortifera, probabilius tamen est, eam cœpisse esse mortiferam quadragesimo circiter post Christi mortem anno, cum nempe Templum Ierosolymitanum, à Romanis destructum est & eversum, *ibid. n. 89.* Solv. ob. *ibid. n. 103.* Lex positiva Divina Nova seu Evangelica, est, ut suprà dictum, ea, quæ à Christo lata fuit omnibus hominibus & per Apostolos promulgata tum viva voce, tum magna ex parte Scripto in his scilicet libris, quos Novi Testamenti Codices nuncupamus: undè habetur Legem Evangelicam tum S. Scripturâ tum Traditione contineri, *ibid. Sect. 2. n. 104.* Divina est; illiusque Auctor est Christus: promulgata fuit, saltem Judæis, die Pentecostes; condita verò successive; neque videtur obligasse ante diem Pentecostes, quo solemniter fuit promulgata, *ibid. n. 105. & 106.* Lex Evangelica dupliciter spectari potest scilicet vel in se præcisè, seu pro ipsa Christi dispositione & charismatum seu gratiarum largitione; vel in signo, seu doctrinâ viva voce expressâ, qua nobis explicuit divitias suæ donationis, quam deinde Apostoli tum in sua com-

mentaria magna ex parte retulerunt, tum etiam viva voce suis posteris tradiderunt, *ibid. f. 1. n. 107.* Lex Evangelica seu Nova præcipue indita est seu scripta in corde interiori, secundario verò scripta & tradita est extrinsecus; & sic sumpta definiri potest Gratiâ per Spiritum sanctum cordibus indita, qua creduntur & amantur, quæ Christus verbo tradidit, *ibid. n. 108. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 111. & seq.*

Lutherus & Calvinus docuerunt Christum munus obiiisse Redemptoris tantum non Legislatoris, nec Legem Novam instituisse, sed solum Veterem abrogasse, nihilque aliud nunc ad salutem esse necessarium, quam fidem, per quam liberamur ab omni lege: Lex ergo Evangelica juxta ipsos, utpotè Lex libertatis, aliud non continet præceptum, quam fidem, seu certam fiduciam in divinis promissis, adeo ut, stante ejusmodi fiducia nullum peccatum quantumcunque grave, imputetur, tumque solummodo Christiani peccent, cum à certa fiducia illa excident, *ibid. f. 2. n. 116.* Præter fidem dantur in Lege Nova adhuc alia præcepta moralia & cæremonialia, *ibid. n. 117.* quamvis in ea non dentur judicialia, utpotè quæ Christus instituenda suæ reliquit Ecclesie, *ibid. n. 118.* Igitur triplex duntaxat generis sunt Legis Evangelicæ præcepta; alia scilicet sunt fidei, ut præceptum credendi mysterium SS. Trinitatis, Incarnationis Verbi, &c. alia moralia, ut sunt ea, quæ in Decalogo continentur, quæque Christus sua auctoritate firmavit, &c. alia denique Cæremonialia, quæ spectant usum Sacrificij & Sacramentorum, &c. *ibid. n. 119.* Solv. ob. *ibid. n. 120. & seq.* Lutherus ex impio principio, quod Christus in Nova Lege nihil aliud nisi fidem, seu fiduciam in divinis promissis instituerit, concludit Fideles per Legem Evangelicam eximi ab obligatione mandatorum

torum

torum divinatorum & humanorum, *ibid.* §. 3. n. 127. Lex Evangelica non eximit Fideles ab obligatione mandatorum tam divinatorum quam humanorum, *ibid.* n. 128. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 131. & 132. Lex Evangelica differt à Mosaica 1mo. quia Lex Evangelica per se & primario non fuit scripta exterius sed interius per abundantem Spiritus sancti gratiam altè insculpta hominum cordibus, & viva voce exterius inanimata; at verò Lex Mosaica scriptò tradita fuit in tabulis lapideis: 2do. quia Lex Evangelica ex se vim iustificandi habet, necnon Sacramenta continet, quæ ritè ea suscipientibus gratiam sanctificantem ex opere operato conferunt; Lex verò Mosaica ex se vim iustificandi non habuit, nec habuit Sacramenta & Sacrificia, quæ haberent vim conferendi ex opere operato sive gratias actuales, quibuscum homo seipsum disponere potest ad iustificationem, si impius est & iniustus; vel majorem iusticiam seu gratiam sanctificantem, si jam pius est & iustus; sed tantum habuit potestatem conferendi legalem quamdam & ceremonialem iusticiam, atque tollendi legalem immundiciam, hoc est conferendi habilitatem & tollendi inhabilitatem quamdam legalem ad cultum Dei externum: 3tio. quia Christus Veteri Legi nova præcepta addidit: 4to. Lex Vetus & Nova inter se differunt, quòd sub diverso respectu una sit altera durior seu gravior, & levior, &c. nam si ratio præcisè habeatur actuum exteriorum, Lex Vetus longè gravior est Lege Evangelica, *ibid.* §. 4. n. 133. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 142. & 143. Si ratio habeatur actuum interiorum & exteriorum simul, ad ad quos se extendit, seu quos præcipit Lex seu doctrina & littera Legis Evangelicæ, hæc longè gravior est Lege Veteri, *ibid.* n. 138. Lex Evan-

gelica, si spectetur ut spectari debet, secundum id, quod est in ea præcipuum & essentialè; hoc est, quatenus est Lex Spiritus & gratiæ, non est onus premens portantem se, quem admodum Lex Vetus, sed levans, reficiens, ac delectans, seu est Lege Veteri longè levior, *ibid.* n. 139. Solv. ob. *ibid.* n. 144. Utut varia sint hæc Legem Novam inter & Veterem discrimina, harum tamen binarum Legum substantiam & essentiam non tangunt, sed eis sunt velut accidentalia; undè Lex Evangelica secundum substantiam non est alia à Lege Veteri, & ab ea non differt nisi tanquam idem perfectum ab eodem imperfecto, vir e. g. à se ipso cum puer fuit, *ibid.* n. 140. & 141. Solv. ob. *ibid.* n. 145. & *seq.* Dantur in Lege Evangelica consilia, quæ proinde necessitatem præcisè non imponunt, sed dant optionem. Qui tamen huiusmodi Evangelicum aliquod consilium prætermittit, ut cupiditatibus suis indulgeat, carnis desideriis serviat, procul dubio peccat, *ibid.* §. 5. n. 161. Consilia Legis Evangelicæ alia sunt generalia & simpliciter dicta, quæ sci licet omnibus quidem, quantum est de se sunt expedita, sed non singulis; ac proinde dantur toti corpori Ecclesiæ ita, ut ad singula ejus membra non dirigantur; alia sunt specialia & secundum quid, quæ sci licet omnibus & singulis conveniunt, atque singulis speciatim dantur in Lege Evangelica, *ibid.* n. 162. Hæc consilia Evangelica sunt veluti instrumenta duntaxat perfectionis vitæ Christianæ, non autem ipsa vitæ Christianæ perfectio, hæc enim consistit in observatione mandatorum, *ibid.* n. 163. Lex Evangelica nulli mutationi propriè dictæ subiecta est, sed perdurabit usque ad finem sæculorum, *ibid.* §. 6. n. 165. Solv. ob. *ibid.*

ibid. n. 188. & *seq.* Lex Evangelica equidem non cadit sub dispensationem divinam in præceptis, quæ moralia non sunt, *ibid.* at nullatenus cadit sub dispensationem humanam, *ibid.* n. 166. Solv. ob. *ibid.* n. 171. & *seq.* Nihilominus Legis Evangelicæ interpretatio cadere potest sub potestatem humanam, *ibid.* n. 167. Solv. ob. *ibid.* n. 176. & 177.

Prælati Ecclesiastici potestatem habent condendi Leges Ecclesiasticas, *ibid.* part. 2. c. 1. Sect. 1. n. 181. Solv. ob. *ibid.* n. 186. Principes sæculares Superiorem non agnoscentes potestatem habent condendi Leges civiles, *ibid.* n. 182. Potestas condendi Leges sive Civiles, sive Ecclesiasticas, non pendet à fide aut moribus Legislatoris, *ibid.* n. 183. Quamvis potestas condendi Leges Ecclesiasticas non pendeat à moribus & fide Prælati Ecclesiastici, *ibid.* n. 184. tamen si talis Prælatus publicè & notoriè hæresim profiteatur, sitque publicè & notoriè hæreticus, necnon externâ hæresi propriè infectus, tunc, quia amittit omnem jurisdictionem, ipsius Leges non valent, nec habet potestatem eas condendi, *ibid.* n. 185.

Potestas Civilis non potest ferro Leges de rebus Spiritualibus, *ibid.* Sect. 2. n. 191. Solv. ob. *ibid.* n. 195. Materia propria Legum Canonicarum sunt res spirituales, *ibid.* n. 192. Materia Legum humanarum non sunt tantum actus externi sed etiam interni, hoc est, non solum actus externi, sed etiam interni subjacent humanis Legibus, *ibid.* n. 193. Solv. ob. *ibid.* n. 196. & *seq.* Lex humana non potest se extendere ad actus præteritos, *ibid.* n. 194. Solv. ob. *ibid.* n. 200. & 201. Omnes & soli adulti subditi tenentur Legibus à potestate humana latis, *ibid.* Sect. 3. n. 202. Clerici

etiam in conscientia obligantur Legibus Civilibus, quæ non repugnant Sacris Canonibus vel Officio Clericali, *ibid.* n. 203. Legislatores quoque tenentur suis Legibus quoad vim directivam, non autem quoad vim coactivam, *ibid.* n. 204. Subditi alicujus Principis sive sæcularis sive Ecclesiastici extra territorium illius degentes, tenentur Legibus personalibus, necnon iis etiam, quæ ad bonum commune Reipublicæ, cujus sunt cives, spectant, *ibid.* n. 205. Peregrini & advenæ non tenentur patriis Legibus localibus, modò non ab sint in fraudem; sed tenentur Legibus & consuetudinibus locorum, ad quæ veniunt, vel in quibus versantur, quamvis solummodò transeundi, & non commorandi intentionem habeant, *ibid.* n. 206. Varia collatoria ex dictis, *ibid.* n. 207. & 208.

Leges humanæ tùm Ecclesiasticæ tùm Civiles subditos obligant coram Deo & in foro interiori conscientiæ, *ibid.* Sect. 4. §. 1. n. 213. Solv. ob. *ibid.* n. 214. & *seq.* Quoties quis Legem humanam quamcumque, etiam levia præcipientem, ex formali contentu Legislatoris humani, ut præcisè Legislator est, adeoque formaliter sumpti, infringit, peccat mortaliter, *ibid.* §. 2. n. 219. Lex humana sive Canonica sive Civilis obligat sub mortali, quando materia, quæ præcipitur, est gravis; sub veniali verò, quando materia est levis, *ibid.* n. 220. Ex quibus capitibus cognoscatur, quòd materia, quæ humana Lege præcipitur, sit gravis, *ibid.* n. 221. Lex naturalis obligat ad sui observationem etiam cum damno vitæ in iis circumstantiis, in quibus viget, seu jubet vel vetat aliquid, *ibid.* §. 3. n. 222. Leges humanæ plerumque seu ordinariè non obligant cum gravi nocumeto seu damno, multò minus cum vitæ periculo, quod per accidens conjunctum

est actui præcepto, *ibid.* n. 223. aliquando tamen per accidens cum quovis damno temporali, etiam vitæ obligat, quando scilicet actus præceptus omitti non potest sine contemptu legitimæ potestatis vel Religionis, vel sine gravi scandalo, *ibid.* n. 224. Et 225. imò aliquando etiam per se cum periculo & damno, etiam vitæ, præsertim cum tale periculum actui præcepto per se conjunctum est; sed tunc ad justitiam Legis requiritur, ut res præcepta sit gravis & necessaria ad conservationem, vel bonum statum Reipublicæ, *ibid.* n. 226. Lex humana vulgò triplex generatim distinguitur, scilicet vel *merè præceptiva*, vel *merè prohibitiva*, quæ actum aliquem præcipit aut prohibet nulla facta pœnæ mentione, quæ transgressori infligatur; *merè pœnalis*, quæ, non expressò præceptò aut non expressâ prohibitione, operis alicujus pœnam decernit in eos, qui opus illud egerint; & *mixta*, quæ præcipit aliquid faciendum vel omittendum, & simul pœnam transgressoribus imponit, *ibid.* §. 4. n. 227. Lex purè præceptiva aut prohibitiva obligat sub reatu culpæ, sive sit Canonica sive Civilis, *ibid.* n. 228. Lex pœnalis mixta obligat sub reatu culpæ ad actum aut ponendum aut omittendum, qui aut præcipitur aut prohibetur, *ibid.* n. 229. Lex etiam merè pœnalis obligat sub reatu culpæ tùm ad subeundam pœnam, tùm ad ponendum actum Lege præceptum, tùm ad omittendum actum Lege prohibitum, *ibid.* n. 230. Et seq. Qui legem pœnalem infringit non tenetur ad subeundam pœnam ante latam à Judice sententiam, si pœna in Lege exprimitur prout sentenda tantùm; neque etiam, quando Lex continet pœnam latam, sed quæ ipsiusmet Rei seu transgressoris actionem requirit, nisi forte ad Canonicam aut Religiosam di-

sciplinam pertineat, ut sejunium, oratio, &c. aut nisi ipsius Legis verbis significetur non esse expectandam Judicis declarationem. Quando Lex continet pœnam latam in mera privatione consistentem, nec aliquam actionem requirentem, & executioni mandetur, nec quidquam Juri naturali repugnans continentem, ea statim incurritur, nec non statim subiri debet. Idem dicendum de privatione vocis activæ aut passivæ, quam Lex ipso facto incurrendam decernit. Idem quoque de Beneficii Ecclesiastici titulo ac proprietate in Clerico, qui crimen admittit, propter quod Lex eum ipso facto esse illo privatum decernit: sed tamen ipse Reus ante Judicis declarationem non tenet se ipsum abdicare possessione Beneficii, cujus titulo excidit, nec debet restituere fructus ex eo perceptos, modò officia & onera Beneficio annexa exequatur; secùs enim etiam fructus restituere tenetur, ut & si Lex expressè definiat non esse expectandam Judicis sententiam, ut Reus & titulo Beneficii & possessione, & fructibus ex eo perceptis spoliatur, & perceptos restituit: quòd si antè Judicis declarationem Reus aliquem jurisdictionis actum exerceat, valet actus ille, quamvis ex parte ipsius Rei sit illicitus, *ibid.* n. 233. Et 234. Omnis ignorantia, quæ excusat à culpa, excusat etiam à reatu seu debito pœnæ propriè dictæ; item ab Irregularitate ex delicto. Ignorantia excusans à culpa mortali (licet non excuset à culpa veniali) excusat etiam à pœna gravi Legis: quòd si pœna sit levis & talis, quæ cadere possit in culpam venialem, tunc ignorantia non excusans à veniali, non excusabit ab illa. Ignorantia, quæ non excusat à culpa gravi, non excusat à pœna, nisi in Lege addatur verbum, quod dolum aut scientiam requirat. Ignorantia affectata æquiparatur scientiæ. Ignorantia fo-

lius poenæ, licet invincibilis, non excusat à poenâ, quæ saltem non sit Censura. Qui ponit actum aliquem Lege divina & humana prohibitum, regulariter loquendo non excusatur à poenâ Legis humanæ, si solam Legem humanam inculpabiliter ignoret: diximus *regulariter*, &c. nam excipiuntur Censuræ, à quibus semper excusat ignorantia Legis Ecclesiasticæ; item si poenâ sit extraordinaria minui debet, *ibid.* n. 235. Lex, quæ aliquid præcipit, quod præsumitur esse licitum, & tamen à parte rei est illicitum, non obligat in conscientia. Quando Legislator in quovis casu singulari aliquid suspicatur, & ratione ejusmodi suspitionis Legem generalem constituit, quia in singulis actibus ita præsumit, ea Lex in conscientia non obligat eum, in quo præsumptio illa locum non habet. Quando Legislator ex falsa præsumptione definitiva facti Legem generalem constituit, si præsumptio sit falsa, Lex, quam propter factum illud Legislator condidit, non obligat. Quando Lex fertur in casibus, qui ut plurimum accidunt, obligat in conscientia eum etiam, in quo ratio Legis locum non habet, *ibid.* §. 5. n. 237. (Vid. *Epykia, Dispensatio, Privilegium, Tolerantia, Derogatio, Abrogatio, Irritatio, Consuetudo*)

Lex Canonica definitur Lex quæ ab Ecclesiæ Prælatiis ad promovendam Fidei salutem sancitur, *ibid.* c. 2. §. 1. n. 266. (Vid. *Jus Canonicum*) Legum Canoniarum promulgatio requiritur, ut fideles iis teneantur. Non pauci docent Leges Canonicas à Papa latas, ad hoc, ut obligent, deberi promulgari in singulis provinciis; alii timentur eas Romæ tantum promulgatas obligare in provinciis omnes, ad quorum notitiam pervenerint; alii docent spectandum esse usum singularum Regionum, *ibid.*

§. 3. n. 279. & seq. Quidam Theologi timentur, novas Leges Ecclesiasticas, seu quæ de novo feruntur, non esse in usu, nec obligare, nisi cum acceptatæ fuerint ab iis, qui saniores Ecclesiarum particularium partem constituunt, *ibid.* §. 4. n. 282. Alii tamen probabilius contrarium propugnant, *ibid.* n. 283. & 284. Circa quod observandum est imo. id, quod de valore Legis independentem ab acceptance populorum ajunt hic Theologi, intelligi debere de Legibus absolute latis & cum intentione statim obligandi, quæ intentio cognoscitur vel ex ipsius verbis, vel ex ejus modo agendi, vel ex usu. 2do. Si Lex promulgata non observetur à majore parte Communitatis, tunc si Legislator id sciat & taceat, censetur consentire, ut non servetur nec obliget. 3tio. Si Legislator ignoret Legem suam non recipi nec servari à majore parte Communitatis, Lex obligat, donec legitime præscripta sit, nisi lata fuerit sub conditione saltem tacita exceptionis. 4to. Ut Lex censetur recepta & vigere, sufficit consensus tacitus majoris partis subditorum, imò digniorum dumtaxat Reipublicæ, quales sunt Præfides & Senatores: in dubio autem, an Lex recepta sit, præsumi debet pro ipsa, *ibid.* n. 285.

Lex Civilis (Vid. *Jus Civile*)

Libellus est contractus, quo Emphyteuta aut Vassallus rem suam Emphyteuticam aut Feudalem ab aliquo acceptam cedit tertio in Emphyteusim aut Feudum; adeo ut sit veluti Subfeudum, vel Subemphyteusis. Qui rem ejusmodi accipit, dicitur Libellarius, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2.* §. 3. n. 186.

Libellus repudii (vid. *Matrimonium*)

Libra-

Libertas est vis sui dominativa cum activa indifferentia ad agendum vel non agendum, quæ dicitur libertas contradictionis; vel ad agendum oppositum, & dicitur libertas contrarietatis, *Tom. 2. Traët. 1. part. 1. c. 6. §. 3. n. 196.* (Vid. *Deus*) Generalius libertas est exemptio & immunitas à subjectione & servitute: hinc totuplex est libertas quotuplex servitus, à qua solvi & liberari potest. Quatruplex præcipuè distinguitur, nimirum Libertas à peccato, quæ hominem facit sanctum; à miseria, quæ beatum efficit; à coactione, quæ spontè volentem, & à necessitate, quæ perfectè liberum reddit, nihilque aliud esse videtur, quam ipsa voluntas humana, seu humanæ voluntatis facultas, per quam ipsa in boni prosecutione & fuga mali à necessitate, tum externa seu coactione, tum etiam nonnunquam interna seu naturalis inclinationis, est immunis, *Tom. 3. Traët. 1. c. 1. §. 2. n. 46.* Undè patet generatim dari duplicem humanæ mentis libertatem, scilicet à necessitate externa seu coactione, quæ alio nomine libertas spontaneitatis & naturæ dicitur, & estque immunitas ab omni violentia contra voluntatis propensionem illata, quamvis naturalem necessitatem inferat; & libertatem à necessitate interna seu naturalis inclinationis, quæ etiam electionis, indifferentia, vel arbitrii libertas dicitur, estque ea, quæ omnem necessitatem tam internam seu naturæ, quam externam seu coactionis excludit, *ibid. n. 47.* Libertas tam à necessitate interna quam à necessitate externa, alia est, ut jam supra dictum, *contradictionis*, quæ nempe quis potest ponere actum, & non ponere; alia *contrarietatis*, quæ quis eligere potest contraria, bonum & malum: Libertas contradictionis alia est *specificationis*, quæ quis potest eligere hunc vel illum speciem actum; alia *exer-*

citii, quæ voluntas etfi necessariò determinata ad unum objectum sit, indeterminata tamen manet ad hunc vel illum actum, potestque hunc potius eligere, quam alium, *ibid. n. 48.*

Homo lapsus non solum à necessitate externa seu coactionis, sed à necessitate interna & naturæ liber est & immunis, *ibid. n. 52.* Solv. ob. *ibid. n. 56. & seq.*

Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ requiritur libertas à necessitate interna, nec sufficit libertas à necessitate externa seu à coactione, *ibid. n. 53.* Solv. ob. *ibid. n. 64. & seq.*

Essentia libertatis in genere non consistit in solo voluntario, sed ad eam necessariò requiritur vera aliqua indifferentia, non quidem contrarietatis, sed contradictionis dumtaxat; quamvis indifferentia contrarietatis etiam pertineat ad statum & libertatem hominis viatoris, *ibid. n. 54. & 55.*

Libertas Christi (vid. *Christus*)

Libri Legales Veteris Testamenti dicuntur ii, qui divinas Leges continent; quinam sint, *Tom. 1. Traët. 1. part. 1. c. 1. n. 4. & part. 2. Sèct. 1. c. 1. n. 161.* Libri Legales Novi Testamenti pariter sunt ii, in quibus Gratiæ Lex à Christo promulgata exprimitur; quinam sint, *ibid. Sèct. 2. c. 1. n. 553.*

Libri Historici Veteris Testamenti, sunt ii, quibus historiæ varique in Veteri Testamento gesta continentur, *Tom. 1. Traët. 1. part. 1. c. 2. n. 4. & part. 2. Sèct. 1. c. 1. n. 203.* Unicus est Novi Testamenti Liber Historicus, Actuum scilicet Apostolorum liber, *ibid. Sèct. 2. c. 2.*

Libri Sapientiales Veteris Scripturæ; quot sint, &c. *Tom. 1. Traët. 1. part. 1. c. 3.*

c. 3. n. 4. & part. 2. *Señ.* 1. c. 3. n. 403. Legis Evangelicæ Libri Sapientiales seu morales, quot sint, *ibid.* part. 2. *Señ.* 2. c. 3. n. 615. Libri autem Sapientiales ii sunt in quibus verum Veteris tum Novæ Legis Sapientia, &c. *ibid.*

Libri Prophetici, in quibus scilicet futura prænantiantur, quot sint & quænam, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 1. n. 4. & part. 2. *Señ.* 1. c. 4. n. 448. Unicus est Novæ Legis Liber Propheticus, nempe Apocalypsis, *ibid.* *Señ.* 2. c. 4. n. 699.

Libri Hæreticorum & Religionis contemptorum, quos Libertinos vocant, (vid. *Hæretici*)

Lignatio (Vid. *Sylva*)

Lignum, quod Deus plantaverat in medio paradisi ab eventu lignum scientiæ boni & mali dictum est; quia scilicet illius esu à Deo primis parentibus nostris vetito ipsimet experti sunt vera esse ea, quæ Deus comminatus fuerat, & falsa, quæ serpens promiserat, *Tom.* 2. *Tract.* 2. c. 2. §. 2. n. 82. Non fuit causa sed occasio dumtaxat primi peccati primorum parentum, *ibid.* c. 3. §. 3. n. 93.

Limbus est locus subterraneus, ad quem Christi anima post mortem descendit, ut Veteris Testamenti Sanctos, qui ibi detinebantur, inde erueret & liberaret, *Tom.* 2. *Tract.* 3. c. 5. §. 2. n. 151.

Locatio & Conductio sunt unus idemque Contractus (quemadmodum emptio & venditio) qui quidem ex parte Locantis *Locatio*, & ex parte Locatarii *Conductio* dicitur. *Locatio* est contractus, quo usus vel fructus rei aut personæ ad certum tempus pro pretio traditur; *Conductio* autem est contractus, quo accipitur ille usus vel fructus; qui acci-

pit dicitur *Conductor*, qui verò rem utendam aut fruendam dat, *Locator*, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 3. *Señ.* 2. §. 7. n. 387. Locatoris obligationes sunt 1mo. efficere debet, ut *Conductor* re uti vel frui liberè possit, 2do. occultum rei locatæ vitium aperire; 3tio. impensas in re factas, necessarias nempe & utiles solvere, nisi aliter conventum sit; 4to. rem ante tempus constitutum non repetere, nisi id exigant necessitas rescindi domum, mali conductoris mores, solutionis defectus, &c. item si *Locator* domo sua v. g. verè indigeat, &c. *ibid.* n. 388. *Conductor* autem onera sunt: 1mo. ut re conductâ non utatur nisi in usum pro quo eam conduxit; 2do. tenetur de dolo, culpa lata & levi non suâ tantum sed & sublocatoriorum & famulorum; 3tio. culpæ Locatarii etiam adnuerantur, si propter inimicitias ex sua culpa procreatas res locatæ à vicino ipsius vel alio damnum passa sit, *ibid.* n. 389. Res locari non potest ei, qui eâ abusus prævidetur, *ibid.* n. 390.

Log. Species Cyati, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 144.

Lucas Evangelista (Sanctus) Quis, & quomodo ad Christianam fidem adductus fuerit; quod Evangelium intulerit, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 2. *Señ.* 2. c. 1. n. 585. de genere mortis ipsius, *ibid.* n. 587. Quando Evangelium suum scripserit, *ibid.* n. 588. Alia ei adhuc Opera tribuuntur, *ibid.* n. 589. ipsius Evangelium quidam S. Paulo Apostolo tribuunt, *ibid.* n. 590. explanantur difficultates in eo occurrentes, *ibid.* n. 591. & seq.

Lucianus, Quis fuerit? Novam Veteris Testamenti editionem seu versionem molitus est, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 7. n. 106.

Ludus

Ludus. Quamvis sæpiùs confundantur ludus, jocus, & lusus, differunt tamen, quia Ludus propriè dicitur in factis, jocus in verbis, & lusus magis sit voluptatis gratiâ, quàm spe lucri. Ludus ergo generatim sumptus, & prout jocum & lusum etiam complectitur definiri potest *Exercitatio non seria ad animi defatigati quietem ordinata.* Alii, quod ad idem redit, ludum generatim definiunt *Jucundum aliquod diſſum vel factum ad animi relaxationem ordinatum, Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 10. n. 415.* Ludere aliquando non minùs honestum est, quàm comedere, bibere, & dormire, quia illud, a què ac ista, est vitæ necessarium; & sicut virtus Sobrietatis, quæ Temperantiæ species est, in hoc consistit, ut scilicet quis licitè & honestè utatur cibo & potu, &c. sic ac tenendum modum in ludo requiritur virtus aliqua, quæ vocatur *Entrepelia*, id est, Urbanitas aliqua, *ibid.* Ut autem Ludus generatim sit licitus requiritur imò, ut Ludi genus nullo jure sit prohibitus; adeo, ut non sit occasio peccandi, nec scandalum aut damnum ullum cuiquam pariat; 3tio. ut modus debitus, decorum, & omnes debite circumstantiæ serventur, ita ut congruat personæ, tempori, loco, &c. 4to. ut nec sæpiùs nec diutius ludatur, quàm exigat necessitas reficiendi vires animi & eum expeditiorem reddendi ad debita officia, *ibid. n. 416.*

Ludi varia sunt genera & species, ut Spectacula, seu Ludi Theatrales; Choreæ; Sermones seu Confabulationes jocosæ; itemque Ludi, in quibus exponitur pecunia, *ibid. n. 417.* De Spectaculis, Choreis (vid. *Spectacula, Choreæ*)

Confabulatio jocosa & jucunda licita est, dummodò suprà recensitis conditionibus ornata sit, *ibid. n. 419.*

P. Cartier Theol. Tom. IV,

Ludus, in quo exponitur pecunia, non modò Temperantiæ species est, ed etiam, atque præcipuè, ad Justitiæ virtutem pertinet, necnon sub ejus objecto continetur, quippè cùm sit species contractus, atque hunc propriè spectet. Ludus ergo sumptus pro contractu definitur certamen ad animi relaxationem institutum, quo ludentes inter se pasciscuntur, ut victori res aliqua, quasi præmii locò cedat. Triplicis speciei seu generis est: merè industrius, qui nihil aut ferè nihil à fortuna & casu habet; ut ludus pilæ: alius merè pendens à fortuna, ut ludus taxillorum, multi chartarum ludi, alique quotquot aleæ nomine veniunt: alius denique mixtus, qui partim à fortuna partim ab industria pendet, ut sunt plures chartarum ludi, *ibid. n. 420.*

Jure naturali nullus ex his ludis est prohibitus; at Jure Civili & Ecclesiastico omnis ludus aleæ, seu qui aleæ quidpiam admixtum habet, severè est interdictus, saltem si frequens sit, *ibid. n. 421.* Hioc peccant mortaliter, qui aleæ deferviunt, id est, quorum professio est alea, item qui iis domum suam ad ludendum commodant, & qui eos ludentes inspiciunt, *ibid. n. 422.* Attamen haud grave peccatum, imò ne quidem veniale plerique censent aleæ modicam exponere pecuniam recreationis gratiâ, & præter illas, quas suprà recensuimus, sub hiis conditionibus, scilicet, ut ludentes eorum, quæ exponunt, liberam habeant dispositionem, & id quod exponunt, perdere possint absque eo, quòd desint suis officiis; ut Summa, quæ ludo exponitur, sit modica secundum uniuscujusque facultatem & statum, nec major, quàm opus sit ad animi delectationem, & ne ludus langueat; ut absit omnis fraus; ut adsit inter lutores sufficiens æqualitas; ut absit coactio, *ibid. n. 423.* Cæterùm licit-

(y)

licitum est pro precibus ludere, *ibid.* n. 424. Qui ludò vetitò seu aleà ludens pro modico etiam modicum quid perdidit, tenetur solvere; *ibid.* n. 425. Seclusa Lege speciali loci irritante contractum ludi, magna pecuniæ Summa ludò vetitò jam acquisita, servatà aliundò iustitià, potest retineri in conscientia, donec per sententiam iudicis exigatur restitutio, *ibid.* n. 426. Qui ludò vetitò seu aleà lusit, & notabilem Summam perdidit, sistendo in Jure naturali, tenetur solvere: at Jure Civili in conscientia non tenetur, saltem si iudicem requirat pro debiti sui absolutione: tenetur tamen, si juraverit se soluturum: sed hic standum est consuetudini receptæ nec per Legem abrogatæ, *ibid.* n. 427.

Lumen Gloria (Vid. *Deus*)

Lux, quomodò ante Solem creata fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 178.*

Luxuria. Est inordinatus appetitus vel usus venererorum seu voluptatis veneræ. Ex genere suo est peccatum mortale, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 278.* Dividitur in *perfectam* seu *consummatam*, quæ consistit in voluntaria effusione seminis; & in *non consummatam* seu *imperfectam*, in qua non intervenit effusio seminis. Consummata duplex est, alia *naturalis*, quæ est voluntaria seminis effusio, in qua servantur conditiones, quas postulat natura actûs ad hominis generationem apti & requisiti; alia *non-naturalis* vel *contra naturam*, in qua conditiones illæ non servantur, *ibid.* n. 279. Species *Luxuriæ* consummatæ sex numerantur, scilicet Simplex fornicatio, Stuprum, Raptus, Adulterium, Incestus, & Sacrilegium; quarum quinque ultimæ habent specialem & notabiliter diversam inter delicti-

tatem superadditam *Luxuriæ*, de quibus vid. hic singulis earum articulis, *ibid.* n. 280.

Peccata *Luxuriæ* consummatæ contra naturam sunt imo. Mollities, seu Polutio formaliter ac propriè sumpta, quæ est voluntaria seminis effusio sine ullo concubitu, sive illud foras effundatur, ut in maribus; sive intus defluat in matrice, ut in foeminis: 2do. Inordinatus concumbendi modus, quo semen extra vas effunditur, aut effundendi periculum infertur: est peccatum mortale etiam in conjugatis, cum repugnet generationi, ad quam semen ex sua natura ordinatum est; & quidem gravius pollutione, cum ei superaddat inordinatum congressum: est tamen inordinatus talis concumbendi modus in conjugatis per se solùm veniale grave peccatum, si diligenter avertatur periculum effusionis extra vas; per accidens tamen, nempe, quia plerumque est signum concupiscentiæ mortalis, cum sit ex sola libidine siquæ causâ, erit lethale peccatum; nullum autem est peccatum, si fiat ex necessitate: 3tio. Sodomia imperfecta, quæ est commixtio maris cum foemina non servatis debitis organis seu instrumentis naturalibus: 4to. Sodomia perfecta, quæ est commixtio duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, & foeminæ cum foemina; hæc Sodomia, præter malitiam mortalem pollutione graviolem, potest habere alias adjunctas, ut Adulterii, si fiat à persona conjugata, vel cum illa; Sacrilegii, si cum sacra; Incestus, si cum consanguinea aut affini: est diversæ speciei ab imperfecta: 5to. Bestialitas, quæ est concubitus cum bestia, sive ejusdem sive diversî sexus; est scelus cæteris gravius: ad illud revocatur congressus cum Dæmone in forma hominis vel bruti, qui, præter malitiam *Luxuriæ* contra naturam, est etiam

etiam contra virtutem Religionis propter commercium & societatem cum capitali hoste Dei. Porro hæc omnia peccata inter se specie differunt; nam singula habent specialem & notabiliter diversam deformitatem castitati repugnantem; sunt etiam graviora aliis speciebus Luxuriæ naturalis in ratione luxuriæ; aliquæ tamen ex his speciebus Luxuriæ naturalis possunt gravioris esse culpæ ex alia parte, prout scilicet involvunt malitiam alterius speciei, contra iustitiam, pietatem, religionem; nam simplex pollutio non est absolute majus crimen quàm concubitus cum matre, vel cum Moniali, *ibid.* n. 290.

Omnis actus luxuriæ in viduis & sponsis est mortalis: itaque sponsis solum licent amplexus & oscula honesta juxta morem patriæ amoris honesti significandi & iuvendi gratiâ, *ibid.* n. 312. In sponis ac viduis mortalis est voluntaria delectatio carnalis, seu delectatio appetitus sensitivi de copula futura aut præterita, vel de copula apprehensa sub conditione, si adesset Matrimonium: sunt tamen qui docent posse à mortali excusari eos, qui absque venerea commotione apprehendunt actum conjugalem ut præteritum vel futurum, approbantes, quod illum exercuerint, aut exercituri sint; movent nihilominus talen mentis apprehensionem, cum vix possit esse sine delectatione venerea, esse statim rejiciendam, & nunquam accersendam, *ibid.* n. 313.

Filiæ Luxuriæ octo recensentur; quatuor ex parte intellectûs, nempe cœcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ sunt mortales, quando per eas præceptum aliquod in re gravi violatur: & quatuor ex parte voluntatis, scilicet amor sui inordinatus, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror & desperatio futuri sæculi, *ibid.* n. 314.

Remedia contra Luxuriam sunt imo. Oratio humilis & frequens; 2do. Mortificatio & custodia sensuum maxime visûs; 3tio. Sobrietas seu usus moderatus vini & cibi; 4to. Vitatio occasionum; 5to. Fuga otii; 6to. Frequens confessio & communio cum debitis dispositionibus; 7mo. Carnis macerationes & jejunia, cilicium, catena ferrea, &c. 8vo. Eleemosyna; 9no. Assidua piorum librorum lectio, & meditatio passionis Christi, ac æternitatis; 10mo. Occurrente tentatione, cogitare Deum adesse præsentem iustum peccati vindicem, & virtutis remuneratorem; 11mo. Initio tentationis fortiter resistere, &c. 12mo. Nascentē voluptatis sensum præsentī aliquo dolore accito extinguerē, &c. Quæ remedia non tantum valent adversus carnis & luxuriæ vitium, sed etiam adhiberi possunt adversus quæcumque alia vitia & tentationes, *ibid.* n. 315.

M.

Machabai, Qui fuerint, & undè illorum nomen, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 369. & 370.* Libri Machabæorum, quare sic dicti, *ibid.* n. 371. Quatuor circumferuntur hujus nominis libri, quorum duo priores Canonici; posteriores autem duo apocryphi habentur ab Ecclesia Catholica, *ibid.* n. 372. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 386. & *seq.* Qua lingua primus Machabæorum liber scriptus sit, *ibid.* n. 373. Quis ejus Auctor putetur, *ibid.* n. 374. quid contineat, & quam annorum supputationem ineat, *ibid.* n. 375. Secundus à quo scriptus sit, & quid contineat, *ibid.* n. 376. quam annorum supputationem ineat, *ibid.* n. 377. Tertius quid contineat, & quare Machabæorum nomine sit insignitus, *ibid.* n. 378.

signitus, *ibid.* n. 378. Quartus quid contineat, &c. *ibid.* n. 379.

Macula animæ, quam in ea relinquit peccatum, est ipsa Dei offensâ, quæ licet actu transferit, nondum tamen per Sacramentorum virtutem est remissa: eam peccatum habituale vocamus, *Tom. 3. Tract. 6. part. 2. c. 1. §. 4. n. 173.*

Magia nomen Persicum idem est ac Sapiencia seu Philosophia: specialius sumpta est ratio operandi mira, seu mirabiles quosdam & insolitos effectus, hoc est, qui habent causam latentem, sed creatam, ac proinde quæ non superant naturales hominis vel Angeli vires. Et in hoc mira distinguuntur à miraculis, quòd miraculorum causa sit supernaturalis, nec alia possit agnosci præter Deum; mira verò procedant ex naturali creaturæ virtute, sed occulta, & à sapientioribus dumtaxat cognita, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 4. n. 423.* *Magia duplex est, naturalis, & superstitiosa*: prior est ratio operandi mira per causas naturales occultas industriâ humanâ absque Dæmonis opera: quando causæ illæ latentes arte quadamprehenduntur, est *Magia artificialis* licita & nulli periculo obnoxia. Si autem causa operantem lateat, nec possit etiam à peritioribus explicari, prout de pulveris sympathici effectibus narrant, periculosissima est hæc *Magia naturalis*, valdeque timendum, ne mirabiles illi effectus tacita Diaboli pacta & conventa potius dicendi sint, quàm in occultam naturæ virtutem referendi.

Magia superstitiosa est ratio operandi mira ope Dæmonis, sive expressè invocetur, sive implicite tantum; ut cum quis ad aliquid faciendum utitur rebus & mediis, quæ nullam cum

effectu proportionem habent, & naturæ legibus repugnant, ut cum hic pungitur figura, & alibi homo sentit dolorem, cum quis brevissimo tempore in locum valde remotum transfertur, &c. Est species Vana Observantiæ, *ibid.* n. 424. Tribus potissimum indicis colligitur Magiam esse superstitiosam & Diabolicam; imo. si opera excedant vim humanæ naturæ; 2do. si ea adhibeantur, quæ per se nullam habere possunt efficaciam ad effectum ponendum, ut characteres, certæ figuræ, verba ignota, falsa, absurda, non coherentia, vel etiam sacra tanquam per se efficacia, &, ut loquuntur, ex opere operato; 3tio. si ad efficaciam operis requirantur circumstantiæ vanæ & superflue, v. g. quòd fieri debeat tali die, hora, numero, à masculo inter fratres ordine nativitatibus septimo, &c. *ibid.* n. 425. *Magia*, quemadmodum Divinatio & quævis Vana Observantia, est semper de se mortale peccatum, ob commercium cum Dæmone, à quo sola ignorantia invincibilis excusat, qualis certè non est in rudibus, qui moniti ab iis non abstant, vel qui in dubio ea exercent: imò aliquando est multiplex peccatum; undè Confessarii Magos interrogare debent, an non Dæmoni sacrificia & preces fuderint, quod est idololatria; an non Deo aut Sanctis renuntiaverint, quod est Apostasia; an non in Deum aut Christi humanitatem convitia pronuntiaverint, aut Sacramentis, præsertim Eucharistiâ, indignè abusi sint, quod est Blasphemia & Sacrilegium, &c. Nec obstat, quòd quis testificetur se renuntiare omni pacto cum Dæmone; quia renuntiatio contraria ipsimet facto non excusat, sed est mera illusio, *ibid.* n. 426.

Malacbias Propheta, quis fuerit & undè oriundus, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1.*

Señ. 1. c. 4. n. 548. & 549. Quando obierit, *ibid. n. 550.* Omnium Prophetarum novissimus, *ibid. n. 551.* Liber ipsius mentionem facit ortus S. Joannis Baptiste, & Sacrificii Novæ Legis, *ibid. n. 552.*

Maledictio. Est peccatum mortale proferre maledictionem gravem ex animo, ut malum grave eveniat: imò sibi vel aliis malum grave ex ira imprecari, quamvis sine animo ut eveniat, sæpè mortale est, sive ratione gravis contumeliæ, spectata personæ, cui maledicatur, qualitate, sive ratione scandalis. Potest esse veniale peccatum vel ob parvitatem mali, quod quis alteri imprecatur, vel si ex levi motu, ludo, aut ex subreptione aliqua proferatur, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 359.* Maledictio gravis effusa in non subditum præsentem graviter charitatē & justitiæ repugnat, ideoque obligat ad satisfactionem: item maledicere creaturis irrationabilibus, quatenus sunt homini utiles est æquivalenter maledicere homini ipsi; maledicere illis, in quantum sunt creaturæ Dei, est Blasphemia; maledicere verò eis secundum se consideratis est otiosum & vanum, atque per se solum veniale, *ibid. n. 360.*

Maleficium est ratio operandi mira & noxia ope Dæmonis, seu est superstitio, qua quis ope Dæmonis nocet alteri vel in se vel in suis. Est etiam species Vanae Observantiæ nec à Magia differt, nisi quòd hæc exerceatur vel ad ostentationem, vel commodum proprium aut alienum, atque simpliciter Magia nuncupetur; Maleficium verò ad nocendum aliis fiat, triplicemque contineat malitiam mortalem, scilicet contra Religionem, Charitatem, & Justitiam; *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Señ. 1. §. 5. n. 427.*

Maleficium duplex est, *Amatorium* seu *Philtrum*, quo sectantur homines

ad amorem venereum, non quasi Dæmon voluntatem cogit, sed quia humores commovet & phantasiam concutit, adeoque exponit ruinæ, nisi ad orationem, jejuniū, & Sacramenta recurratur; & *Veneficium*, quo morbi, dolores, & mors inferuntur, quò referri potest Maleficium tūm circa copulam carnalem, tūm circa infantes etiam baptizatos, quibus nocent Striges & Lamie, ut putat S. Augustinus. Utrumque Maleficii genus est grave peccatum, ac præter commercium cum Diabolo sæpè annexam habet Hæresim, Apostasiam, Sacrilegium, &c. *ibid. n. 428.* Maleficium tollere licet imo. remediis naturalibus, quæ petuntur ex herbis & pharmacis Medicorum; 2do. remediis supernaturalibus, ut sunt oratio, jejuniū, confessio, Eucharistiæ susceptio, aquæ benedictæ usus, Reliquiæ Sanctorum, frequens nominis Jesu & B. Virginis Mariæ invocatio, Signum Crucis, &c. 3tio. remediis moralibus, quo nomine intelligimus ea, quibus dissolvi potest pactum, per quod Dæmon homini nocet, quod sit amovendo aut destruendo signa magica, ad quorum præsentiam Diabolus nocumentum infert, dummodò hæc remedia nullam Maleficii rationem habeant; nam solvere Maleficium per aliud Maleficium nullatenus licet, nec proinde petere à Malefico etiam parato, ut Maleficium per aliud Maleficium tollat, *ibid. n. 429.* ad licitum est petere à Malefico, ut tollat Maleficium modò licitò; quamvis probabile aut etiam moraliter certum sit, illud ab ipso illicitò potiùs, quam licitò modò destructum iri: aliud tamen est, si sciamus Maleficium nullum licitum destruendi Maleficii modum cognoscere, vel etiam dubitemus, nūm talem licitum modum noverit; tunc enim non possumus sine peccato Maleficii

(Y) 3

disso-

dissolutionem ab ipso petere, *ibid.* n. 430.

Malitia actuum humanorum (Vid. *Actus humanus*)

Manasses Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 245.*

Mancipium (Vid. *Servus*)

Mandans (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Mandatum non prout activè, quod nomen sonare videtur, sed prout passivè sumitur est Officium gratis susceptum in gratiam & commodum alterius; si ve est obligatio aliquid agendi in commodum alterius gratis suscepta, v. g. negotium aliquod gerendi, aliquid emendi, &c. Non potest esse nisi de re licita, & re integra solvitur morte mandantis, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 8. n. 401.* Obligationes Mandatarii sunt imo. ut alterius negotium diligenter & utiliter gerat tanquam proprium; 2do. ut negotium susceptum conficiat; 3tio. tenetur saltem de dolo & culpa lata, si mandatum in solius Mandantis utilitatem gratis susceperit; de levi, si id etiam cedat in suam utilitatem, vel si se obtulerit, cum alius diligentior prestò esset; de levissima verò si maximam diligentiam promiserit, vel hanc res ipsa exigit; 4to. non potest fines mandati sui transire; unde non potest v. g. aliquid pluris emere aut minoris vendere, quam ei præscriptum sit; 5to. non potest mercedem exigere, nisi promissa sit, vel prius petierit, quo casu est potiùs Locatio operæ, quam Mandatum; nec ei licet operam suam occultè compensare, aliquin tenetur ad restitutionem, *ibid.* n. 402. Mandantis obligatio hæc est, ut Mandatario præbeat necessaria ad Mandati executionem, & sumptus solvat, *ibid.* n. 403. Qui verò absen-

tis & Ignorantis negotium gerit sine mandato perinde Mandatarius tenetur negotium illius in se susceptum diligenter administrare tanquam suum, & damna, ex sua culpa lata, imò levi, saltem si alius diligentior negotium illud suscepturus fuisset, absenti illata rescire; abiens verò tenetur ei impensas & damna ex negotii administratione secuta compensare, & operæ mercedem congruentem solvere, idque etiam si negotium malè succedat, modò negotii Gestor prudentiam & diligentiam debitam adhibuerit, *ibid.* n. 404.

Mandatum Apostolicum in Jure frequens, est illud, quo Papa significat Ordinario, ut certæ cuidam personæ de Beneficio provideat. Ejusmodi Mandata pro odiosis habentur, quòd Juri communi sint opposita, & Ordinariorum Canonicam potestatem plurimùm coarctent. Mandata circa Præbendas, quæ nondum vacant, quæque *Litteræ expectativæ* dicuntur, damnavit Bonifacius Papa VIII. Concilium quoque Tridentinum Sess. 14. de Reform. c. 19. omnes omnino *Expectativas*, omniaque Mandata de providendo penitus abstulit, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 273.* (Vid. *Vicarius Generalis*)

Non Manifestans (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Manichæi hæretici, &c. Exercit. Theol. Exercit. 9. §. 1. n. 158.

Marcus (Sanctus) Evangelista, Quis, quando, ubi, & quo idiomate Evangelium suum scripserit? *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 1. n. 578. & seq.* Evangelium ipsius videtur esse epitome Historiæ seu Evangelii S. Matthæi; quamvis narrationis seriem, quam Matthæus à c. 4. usque ad c. 14. v. 13. tenet,

textit, deferuerit, ut alium ordinem, eumque, quem ceteri Evangelistæ secuti sunt, texeret, *ibid.* n. 582. Historiam suam à prædicatione S. Joannis Baptistæ orditur, *ibid.* n. 583. Solum Marci Evangelium Veteres Hæretici probabant. Quidam inter Catholicos duodecim postremos illius versus ut apocryphos perperam rejecerunt, *ibid.* n. 584. duo illius textus, qui difficultatem aliquam involvere videntur, explanantur, *ibid.* n. 585. vid. etiam *ibid.* part. 1. c. 7. n. 107.

Maria Virgo. Beato Virgo Maria nec de condigno nec de congruo meruit divinam maternitatem, *Tom.* 2. *Tract.* 3. c. 4. §. 1. n. 139. ipsius Virginitas spectari potest vel ante partum, vel in partu, vel post partum: quocumque autem modo spectetur, suos habuit hostes, *ibid.* c. 5. §. 3. n. 165. stat invicta veritas Catholica in Concilio VI. generali Aët. 11. his verbis expressa: Mariæ Virginitas ante partum, in partu, & post partum Christi filii sui intemerabilis, *ibid.* n. 166. & sequi. Solv. ob. *ibid.* n. 169. & sequi. Nestorius docuit, sed falsè & hæreticè, B. Mariam Virginem non esse Deiparam, *ibid.* §. 5. n. 189.

B. Virgo Maria, quamvis quatenus erat in lumbis Adæ secundum rationem seminalem, quandò transgressus est legem, & in prima conceptione, priusquam anima rationalis infunderetur, vi generationis suæ peccato obnoxia, utpotè viâ ordinariâ seminata, fuerit, tamen à Christo redempta fuit, quatenus anima ejus in proximo suæ creationis instanti fuit ornata gratiâ sanctificante, *Tom.* 3. *Tract.* 6. part. 1. c. 4. n. 106. & sequi. Solv. ob. *ibid.* n. 111. & sequi. (Vid. *Innocentiam Vindicatam Cardinalis Sfondérati ad calcem Tract. cit.*)

Martialis (Sanctus) Quis, qua ætate floruerit? Ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 24.

Martyrium generatim est omnis præna in odium Christi inflicta & constanter tolerata: secundum quod est commune parvulis & adultis duo concurrere debent, præna scilicet & causa, nempe odium fidei: in adultis præter poenam illatam in odium fidei, quam illi profitentur, requirit voluntariam acceptionem mortis ex aliquo fine supernaturali, nempe æternæ beatitudinis possidendæ, &c. *Tom.* 4. *Tract.* 2. c. 3. §. 2. n. 128. Martyrii mandatum, laudem ad meritum negarunt Gnostici, Valentiniani, Tatianus, *ibid.* n. 129. (Vid. *Baptismus*)

Massora Vox hebraica, Traditionem sonat, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 160.

Massoreta. Eo nomine vocati sunt Doctores illis Hebræi, qui, additis punctis vocalibus, litteras vocales consonantibus adjungendas significantibus sacri textus lectionem determinarunt, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 160.

Materia Voti (Vid. *Votum*)

Matrimonium. Sacramenti Matrimonii notitia Ecclesiæ Pastoribus, iisque omnibus, quibus animarum cura incumbit apprimè necessaria est, *Tom.* 4. *Tract.* 8. *Proöm.* n. 1. Difficile, obscurum, & maxime implicatum est hujus Sacramenti argumentum, *ibid.* n. 2. Apud Auctores Matrimonium quatuor potissimum nominibus nuncupari solet; imo. *Matrimonium* à matre potius quam *Patrimonium* à patre, quia proles procreatio, cujus causâ Matrimonium institutum est, in matre non autem in patre evidens sit, atqui ad eam pertinet prolem alere & educa.

educare; ado. *Conjugium* à communi jugo, cui vir & mulier se se subjiciunt, cum ad proles generationem sibi invicem corpora tradunt; 3tio. *Connubium* à verbo *Nubo* seu *Velo* à velamine, quo in subjectionis signum sponsæ caput obducitur, & quo insuper innuitur debere conjuges semper modestia & pudore, quasi obducto quodam velo ea inter se tegere & obvelare, quæ Christianam modestiam & pudicitiam offendere possunt; & *Consortium*, tum quod ejusdem sortis seu fortunæ participes esse oporteat conjuges; tum quod intima debeat esse inter illos conjunctio; 4to. *Nuptia* ab eodem verbo *Nubo* seu *Velo*, eò quod sponsæ apud Veteres, dum viris tradebantur, capita nubere seu velare solerent in signum pudoris & modestiæ, *ibid.* n. 3. Matrimonium sic variis nominibus distinctum sub duplici ratione considerari potest, scilicet vel ut est contractus, isque tum naturalis tum civilis; vel ut est Sacramentum Novæ Legis: ut contractus naturalis seu ut officium naturæ ad propagationem & conservationem humani generis ordinatur; ut contractus civilis amicitias, affinitates, fœdera inter cives amplificat, atque Matrimonii naturalem contractum componit ac perficit politicis regulis, quibus Reipublicæ paci, perennitati, & felicitati consulitur: utrumque contractum istum ad longè nobiliorem sortem & fortunam evehit dignitas & ratio Sacramenti, quæ Matrimonio ex Christi institutione accessit; Matrimonium enim ut Sacramentum Novæ Legis conjuges gratiâ exornat, Ecclesiam ditat pia & fidei proles educatione, concupiscentiæ frænum injicit, ac remedium procurat, *ibid.* n. 4. Rursus Matrimonium considerari potest vel in *facto* vel in *facto esse*; in *facto* est actio, seu actua-

lis contrahentiū legitimus consensus signis externis expressus, quo sibi mutuò tradunt sua corpora; in *facto esse* est vinculum seu nexus, quo sibi invicem astringuntur conjuges, atque dupliciter spectari potest, scilicet vel ut *ratum* dumtaxat, vel ut *consummatum*; ratum est ipsemet actualis consensus legitimus verbis aut aliis signis externis expressus, nondum secutâ carnali copulâ; consummatum est idem consensus secutâ carnali copulâ, *ibid.* n. 5. Matrimonium quatenus est contractus naturalis & civilis describitur *Conjunctio maritalis viri & femine inter legitimis personas individuum vitæ consuetudinem seu societatem retinens*, *ibid.* part. 2. c. 1. n. 36. Plura in Matrimonio distinguuntur, ut mutuus nubentium consensus; externa pactio seu contractus verbis vel signis expressus; mutua corporum traditio, estque Matrimonium in *facto esse*; jus quod est in unoquoque ad alterum; mutua obligatio ad reddendum debitum; usus denique & consummatio Matrimonii, *ibid.* n. 37. Essentia Matrimonii in *facto esse* non consistit in usu & commixtione corporum, sed in conjunctione animorum seu nexu perpetuo, qui ex consensu interno & pactione externa inter virum & mulierem resultat, *ibid.* n. 38. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 41. & seq.

Matrimonium ut est contractus naturalis in officium naturæ ex ipsamet lege naturali originem trahit, quam Deus subindè lege positiva confirmavit, *ibid.* c. 2. n. 53. undè in paradiso ante peccatum institutum atque initum jam fuit Matrimonium Adamum inter & Evam, illamque
nuptia.

nuptiarum legem, quam ipsa natura dictaverat, à Deo ratam & confirmatam fuisse, *ibid. c. 2. n. 54.*

In Matrimonio duplex consideratur materia una, ex qua constat contractus Matrimonialis, & quæ proxima vocatur; & altera, circa quam versatur contractus iste, & remota dicitur, suntque propria conjugum corpora; prior videtur reponenda esse in actibus contrahentium: forma verò Matrimonii videtur esse in his verbis posita: *Accipio te in meam, accipio te in meum, ibid. n. 55.*

Ad ratum Matrimonium necessarius est consensus mutuus contrahentium, *ibid. c. 4. n. 57* qui debet esse expressus ac publicus, & ab omni errore immunis, *ibid. n. 58.* & liber, non vi aut metu gravi injustè ab extrinseco extortus, atque sincerus & non fictus, *ibid. n. 59.* Variæ conditiones apponi possunt in Matrimonii contractu, quæ tamen sponsalia duntaxat spectant, non ipsum Matrimonium, neque enim cuiquam licet subconditione Matrimonium contrahere; conjugalium enim contractus sit per verba de præsentibus; nec licet exponere Sacramentum variis ambagibus & periculo invaliditatis; dicuntur autem Matrimonio apponi, quia ad illud tendunt: harum autem conditionum aliæ sunt generales, quæ in omni contractu includuntur, sive exprimantur sive non; ut v. g. si quis dicat, *ducam te si vixerimus, &c.* hæ contractum non suspendunt, ut quæ planè generales sint & necessariæ: aliæ sunt speciales, & hæ vel intrinsecæ, sine quibus stare non potest Matrimonium, ut v. g. si quis dicat, *ducam te, si non sis consanguinea mea, &c.* hæ non suspendunt Matrimonium, quia necessariò includuntur in contractu, ac perinde est, sive contrahui apponantur, sive non: vel extrin-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

secæ; ex his aliæ sunt necessariò eventuræ, ut *contraham tecum, si Sol mane oriatur, &c.* hæ conditiones non suspendunt contractum, ac perinde se habent, ac si appositæ non fuissent: aliæ sunt impossibiles, ut *contraham tecum si calum digito teigeris, &c.* hæc neque contractus conjugalium suspenditur, siquidem pro non adjectis haberi debent; Denique aliæ sunt vel de præterito, vel de præsentibus, vel de futuro; si de præterito vel præsentibus sint, atque impletæ, tunc stat Matrimonium, eoque uti possunt contrahentes, si verò dubitent vel ignorent eas esse adimpletas, tunc Matrimonio uti non possunt, sed expectare debent, donec certò sciant conditiones esse adimpletas; si sint de futuro & honestæ, non invalidant contractum sed suspendunt usque ad conditionis eventum; si turpes, nec tamen substantiæ Matrimonii adversentur, pro non adjectis haberi debent, nec iis contractus suspenditur, ex supposito tamen, quòd consensus sit verus & sincerus; si iis autem ipsa Matrimonii substantia seu bona, nempe fides, proles, & Sacramentum, violentur, nullum est Matrimonium, *ibid. n. 60.* Consensus in Matrimonium iis verbis aut signis exprimi debet, quæ juxta consuetudinem loci, aut communem intelligendi exprimunt consensum de præsentibus, *ibid. n. 61.* Objectum primarium Matrimonii & principale est conjunctio animorum cum potestate ad mutuam traditionem corporum, *ibid. n. 62.* Ad validè contrahendum Matrimonium necessariò non requiritur consensus parentum; attamen, ut licitè contrahi possit Matrimonium, ordinariè requiritur hujusmodi parentum consensus; possunt tamen dari casus, in quibus sine illo consensu parentum licitè etiam contrahi potest Matrimonium, *ibid. n. 63.* Vid. *infra.* Tria distinguuntur bona Matrimonii, nempe *Fides*, quæ est ea iustitia

(2)

tlz pars, qua conjuges promissis stare debent, in servanda scilicet thori conjugalis fide ac integritate, ne ad alium vel aliam accedant; *Sacramentum*, signum scilicet unionis sacrae ac perpetuae, quae est inter Christum & Ecclesiam; & *Proles*, id est, ipsius procreatio, quae intenditur per Matrimonium: Fides Matrimonii unitatem, Sacramentum firmitatem & indissolubilitatem, Proles verò necessitatem demonstrant, quae praecipue sunt Matrimonii proprietates, *ibid. c. 5. n. 64.* Matrimonium potest esse indissolubile vel quoad vinculum, vel quoad thorum tantum, vel quoad utrumque simul; item illius indissolubilitas potest considerari vel in Gentilibus, vel in Judaeis, vel in Christianis: Matrimonium item aliud est *legitimum*, quod scilicet contrahitur à personis nullo impedimento ligatis; aliud *ratum*, quod initur à Christianis; & aliud *consummatum*, quod usu ipso seu carnali conjunctione perfectum est. Quoniam firmitatis & perfectionis gradu conjugia ista inter sese distent, *ibid. §. 2. n. 86.* Matrimonii vinculum firmum est, perpetuum ac indissolubile, tum ex primæva sui institutione, tum jure naturali, tum præcepto Dei positivo, *ibid. n. 87. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 118.* Verum & legitimū Matrimonium inter Infideles contrahitur, *ibid. n. 91.* Matrimonium in infidelitate contractum non dissolvitur per utriusque conjugis ad fidem conversionem, *ibid. n. 92.* dissolvi autem potest etiam si consummatum fuerit, quoad vinculum, imo, si alter infidelis nolit habitare cum Fidei; 1do, si quidem velit habitare cum Fidei, sed non sine contumelia Creatoris seu blasphemia divini nominis & Fidei Christianæ; 3tio, si petrahat ad peccatum mortale, *ibid. n. 93.* casu quo autem conjux infidelis consentiat pacifice & sine injuria Creatoris habitare cum Fidei, præcepto humano &

Apostolico 1. Cor. 7. v. 12. Fidei liberrum non esse videtur solvere Matrimonium & aliud contrahere, quando id fieri nequit absque aliorum offensione & scandalo; quod præceptum proinde est mutabile, pro temporum scilicet & circumstantiarum varietate, *ibid. n. 94.* Vinculum conjugale non solvitur per hæresim vel infidelitatem, ad quam post Baptismum conjuges deficiunt, *ibid. n. 96.* neque Matrimonium Fidei cum Infideli præcisè per professionem Religionis Christianæ dissolvitur; unde si uxor infidelis convertatur priusquam conjux fidei ad secundas nuptias transierit, compellendus est fidei iste ad eam recipiendam; si vero tunc jam transisset ad secundas nuptias, dissolutum esset prius Matrimonium, nec, mortua uxore secunda, ad priorem redire potest, nisi novum cum ea contrahat Matrimonium, *ibid. n. 96.* Libellus repudii, quo vinculum conjugale dissolvebatur, non tantum Judæis permissus, & liber fuit à pœna, sed etiam, Deo dispensante, licitus, & à peccato immunis, *ibid. n. 97. & 98.* Solv. ob. *ibid. n. 119. & seq.* Hanc repudii legem & licentiam ad alias nuptias convolandi Christus in nova Lege penitus extinxit ac revocavit, *ibid. n. 99.* Vinculum Matrimonii inter Christianos dissolvi non potest propter adulterium alterius conjugum, *ibid. n. 100. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 124. & seq.*

Matrimonium ratum & non consummatum dirimitur quoad vinculum per solennem Religionis professionem in Religione approbata, *ibid. n. 103. & 104.* Solv. ob. *ibid. n. 138. & seq.* Verissime est Summum Pontificem non posse dispensare à vinculo Matrimonii rati non consummati, *ibid. n. 105. & 106.* Matrimonium Christianorum ratum & consummatum solvi non potest

per ingressum in Religionem seu per Monasticam professionem, *ibid.* n. 107. Constans est Ecclesiae doctrina Christianos conjugales aliquandolice posse separari quoad thorum & cohabitationem, salvo Matrimonii vinculo, *ibid.* n. 108. & 109. Quenam, praeter adulterium sint causae divortii faciendi legibus expressae, *ibid.* n. 110. Quodnam sit discrimen inter separationem propter adulterium, & propter alias causas, & quomodo divortium ob adulterium fieri possit & debeat, *ibid.* n. 111. & seq. Adulterium ratione impudicitiae gravius est in viro quam in muliere, ratione iniustitiae vero gravius est in muliere, quam in viro, qui cum soluta adulterat: simpliciter tamen & absolute gravius est adulterium uxoris, quam mariti, *ibid.* n. 116. Extat naturale ac divinum Matrimonii praecceptum; adeoque initio generis humani ipsa Lege naturae tenebantur omnes inire conjugia, non item post sufficientem humani generis propagationem, multo minus in Lege Christi, in qua liberum est nuptias celebrare, id quidem toti hominum communitati est necessarium, sed non singulis, &c. *ibid.* n. 117. Nec jure naturali, nec jure divino positivo irritum est ac invalidum Matrimonium à filiis contractum inficiis vel invitis parentibus, *ibid.* c. 6. §. 1. n. 146. Solv. ob. *ibid.* n. 152. & seq. Et si antiquis Ecclesiae Canonibus nulla & irrita fuisse Matrimonia filiorum defectu consensus parentum pluribus Theologis & Canonistis videatur, tamen post Saeculum XII. apud Latinos valuit & etiamnum adhuc valet Matrimonium à Filiofamilias inficiis & invitis parentibus contractum, *ibid.* n. 147. & seq. Neque etiam Jure Civili irrita esse possunt Matrimonia Filiorum-Familias inficiis & invitis parentibus contracta, *ibid.* n. 150. Gravier tamen peccata filii, qui sine causa legitima inficiis vel invitis parentibus Matrimonia con-

trahunt, *ibid.* n. 151. Jure novo Concilii Tridentini irrita & nulla sunt Matrimonia clandestina, id est, ea, quae clam & occulte, nullis testibus, nec Parochò praesentibus, contrahuntur, *ibid.* n. 157. Unde 1mo. nullum ac invalidum est Matrimonium, quod non contrahitur coram proprio Parocho, id est, domicilii alterutrius contrahentium Parochò, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinari licentia, & duobus vel tribus testibus; proprii autem Parochi nomine intelligitur Parochus domicilii alterutrius contrahentium. Porro ad acquirendum jus domicilii in aliqua Parochia iis, qui in eadem Diocesi de una Parochia transeunt in aliam, sufficit habitatio per sex menses; iis vero, qui ab una Diocesi transeunt in aliam requiritur domicilium unius anni, *ibid.* n. 158. 2do. Matrimonium contractum coram proprio Parocho vel alio Sacerdote de licentia ipsius, in aliena Parochia validum est, *ibid.* n. 159. Valet etiam Matrimonium celebratum coram proprio Parocho nondum Sacerdote, *ibid.* n. 160. Multis etiam valere videtur Matrimonium contractum coram Parocho excommunicato, suspensio, irregulari, *ibid.* n. 161. Ea debet in contractu Matrimonii esse Parochi praesentia, quae ad moralem & humanum actum sufficiat. In opinione illorum, qui dicunt contrahentes esse Ministros hujus Sacramenti, valet Matrimonium etiam in ratione Sacramenti, etsi Parochus, aut invitatus adductus esset, aut solemnem benedictionem negasset: Qui vero volunt Parochum veri Ecclesiae Ministri partes hic sustinere, ac benedictionem esse formam veluti Essentialem hujus Sacramenti, ajunt eo in casu stare quidem Matrimonium quoad contractum & vinculum, at non esse verum Sacramentum, *ibid.* n. 162. Qui coram Parocho & testibus Matrimonium contra-

xit quidem, sed in se nullum vel propter defectum consensûs, vel propter impedimentum aliquod dirimens occultum, non tenetur postea, obtenta impedimenti dispensatione rursus contrahere coram Parocho & testibus, sed sufficit, si consensum renovet verumque efficiat; secus si impedimentum sit manifestum, idque ad evitandum præsens vel verisimiliter futurum scandalum, *ibid. n. 163.* Vagorum, quibus nulla est sedes fixa, proprius Parochus est Parochus loci, in quo contrahunt; ubi servanda est regula Concilii Tridentini Sess. 24. de reform. Matrim. c. 7. *ibid. n. 164.* Valet Matrimonium inter absentes per Procuratorem luitum, dummodò adsint hæc conditiones; 1mo. ut hujusmodi Procurator speciale mandatum habeat; 2do. ut per se ipsum mandantis voluntatem exequatur; 3tio. ut non sit revocatus tempore, quo alterius nomine contrahit; 4to. ut mandatum illud sit ad contrahendum cum certa persona; 5to. ut Procurator non excedat terminos à mandante præscriptos; 6to. ut contrahat ritu ab Ecclesia præscripto. Qui docent contrahentes esse Ministros Sacramenti Matrimonii, tuentur hujusmodi Matrimonium esse verum Sacramentum: at qui docent Sacerdotem esse Ministrum Sacramenti Matrimonii, asserunt illud esse solummodò contractum naturalem & civilem. Ad majorem igitur Sacramenti dignitatem & securitatem necesse est, ut conjuges, cum præstes sunt, in facie Ecclesiæ præsentem & benedicentem Parocho consensum prius per Procuratorem datum renovent atque confirmant, ne ulla esse possit fraudis ac doli suspicio, *ibid. n. 165.* In nonnullis tamen casibus Matrimonia sine præsentia Parochi & testium contracta valida esse possunt, ut 1mo. quando contrahuntur ab incolis illarum regionum, ubi Concilium Tridentinum non est promulga-

tum, aut ubi nunquam fuit receptum; 2do. ubi constat quidem Decretum Concilii esse promulgatum, vel aliquo tempore in Parochia observatum, sed Ecclesia Parochialis propriò Parochò caret, Cathedralis Episcopò, aut Capitulò, qui alium Sacerdotem ad id delegent, nullusque alius ibi est, qui vices Parochi aut Episcopi suppleat, tunc sufficiunt duo testes solum; ut & 3tio. si Parochus & Episcopus metu Hæreticorum lateant, vel aufugerint, neque sciatur ubi sint, vel ad utrumque tutus accessus non sit, *ibid. n. 166.* Incolæ locorum, ubi viget Decretum Concilii Tridentini venientes ad locum, ubi non viget, nec promulgatum est, ibique habitantes validè contrahunt Matrimonium non servatà formâ à Concilio isto præscriptâ: at incolæ locorum, ubi Concilium non est promulgatum, venientes ad locum, ubi est receptum, ibique habitantes, invalidè contrahunt Matrimonium sine Parocho & testibus: Si verò habitatores alicujus loci, in quo Concilium fuit promulgatum, adeant loca, in quibus non est promulgatum, animò dumtaxat ibidem clandestinè contrahendi, non verò in his locis habitandi saltem per tempus lege præscriptum, quod est ad minimum unius anni, non validè contrahunt, *ibid. n. 167.*

Primis Ecclesiæ Sæculis fuisse Hæretici, qui Matrimonium tanquam quid malum & illicitum, atque à Dæmone inductum damnabant; posteriorum verò temporum Novatores solummodò negant illud esse Sacramentum, *ibid. part. 3. c. 1. n. 169. & 170.* Matrimonium est verum ac propriè dictum Legis Evangelicæ Sacramentum, à Christo Domino institutum, *ibid. n. 171. & seq. Solv. ob. ibid. n. 174. & seq.* Materia proxima Matrimonii prout est Sacramentum, eadem esse videtur, ac ejusdem, quatenus est contractus, scilicet

licet consistit in actibus contrahentium; forma verò in verbis, quibus Sacerdos nubentes conjungit in Matrimonium, *ibid. n. 187. & seq.* Quidam valde communiter asserunt ipsosmet contrahentes esse hujus Sacramenti Ministros; alii verò volunt esse Sacerdotem, *ibid. n. 190.* Utriusque sententiae momenta proponuntur, *ibid. n. 191. & seq.* Matrimonia à Catholicis cum Hæreticis inita ex se rata & valida sunt, quamvis ex se illicita, *ibid. n. 197. & 198.* licita tamen fiunt per dispensationem Ecclesiae, nunquam satis frequentia sunt, *ibid. n. 199.* Gratia sanctificans, quæ per Matrimonium producitur, omnibus malis illis, quæ per primorum parentum peccatum in nuptias irrepleverunt, medetur, atque necessaria omnino est ad assequenda tria Matrimonii bona, Fidei scilicet, prolis, & Sacramenti, *ibid. n. 200. & 201.* Quinam sint hujus Sacramenti ritus & caeremoniae. Earum meminere antiqui Pontifices & Patres, maleque damnantur à Novatoribus. *ibid. n. 202.*

Matrimonii impedimentum est id, quod obest, quominus Matrimonium licite celebrari, aut celebratum valere possit, seu est id, quo Matrimonium jure redditur aut illicitum aut irritum: duo proinde sunt Matrimonii impedimentorum genera, nempe simplicia seu simpliciter impedientia vel prohibentia, & dirimentia: priora illicitum faciunt conjugium, impediantque, ne dumtaxat contrahatur, non verò irritant; dirimentia verò Matrimonium dissolvunt seu dirimunt, *ibid. c. 4. n. 203.*

Lutherus, Calvinus, cæterique Novatores, qui in Matrimonio nihil nisi purè humanum agnoscunt, negant, quòd Ecclesia auctoritatem habeat statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, *ibid. Sect. 1. §. 1. n. 205.* At

nostremus Ecclesiam habere jus & auctoritatem statuendi impedimenta non solum impedientia, sed & dirimentia Matrimonium, *ibid. n. 206. & seq. Solv. ob. ibid. n. 212. & seq.* Ecclesia etiam habet auctoritatem dispensandi in impedimentis Matrimonii, *ibid. §. 2. n. 218. & seq. Solv. ob. ibid. n. 224. & seq.* Quænam condiciones requirantur, ut obtemperata in impedimentis dirimentibus dispensatio valeat, *ibid. n. 222. (Vid. Lex.)* Quando & quibus de causis circa Matrimonii impedimenta dispensatio sit concedenda, *ibid. n. 223. (Vid. Lex.)* Impedimenta simplicia seu impedientia tantum celebrationem Matrimonii olim jure veteri duodecim numerabantur, postmodum ad quinque restricta fuere, *ibid. Sect. 2. n. 226.* modo jure novo Concilii Tridentini tantum quatuor vigent impedimenta hoc versu comprehensa:

Ecclesia vetitum, votum, sponsalia, tempus.
ibid. n. 231.

Per Ecclesiae vetitum, seu interdictum intelligitur prohibitio, qua Ecclesia alicui nuptias prohibet ob temporalem aliquam causam: duplex est, unum simpliciter prohibens sine ulla irritante clausula; alterum verò cum clausula irritante: prius illicitum dumtaxat facit Matrimonium, alterum illud irritat, *ibid. n. 227.* per tempus seriatum intelligitur impedimentum temporis, quo non licet nuptias solemniter celebrare, scilicet, Jure novo Tridentini, ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam, & à Feria IV. Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive: ex hac voce *solemniter*, quam hic adhibet Concilium, quidam inferunt non ipsas nuptias prohiberi, sed earum dumtaxat solemnitatem, pompam scilicet & apparatus, quo Sponsi ad Ecclesiam ducuntur, quibus tamen alii obnuntiant, *ibid. n. 228.* per Sponsalia intelligitur impedimentum
(2) 3

pedimentum, quod nascitur ex Sponsalibus cum aliqua vel aliquo initis, & nondum dissolutis, *ibid.* n. 229. per votum intelligitur votum simplex castitatis, vel ingrediendi Religionem, quod quidem impedit, sed non dirimit contractum Matrimonium: aliter dicendum de voto solemniori, istud nempe dirimit Matrimonium etiamnum jam contractum, *ibid.* n. 230.

Impedimenta Matrimonium dirimentia ante Concilium Tridentinum tredecim tantum numerabantur, post illud verò quindecim omnino numerantur his versibus expressa:

*Error, conditio, votum, cognatio, evimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen,
bonestas,
Amen, affinis, si clandestinus, Et im-
pos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita
tuto,
Hac socianda vetant connubia, falsa
retractant.*

Ex his impedimentis quædam sunt Juris naturalis, quæ hoc versu indicantur:

*Mens ægra, & conjux, vis, error,
ineptia, sanguis.*

Alia verò Juris Ecclesiastici dumtaxat, quæ his versibus continentur:

*Ordo sacer, votum, necnon Sponsalia
firma,
Atque duplex crimen, quadruplex co-
gnatio, raptus,
Si Baptisma desit, atas, testes, Pa-
rochusve.*

His addi debet *conditio*, utpotè impedimentum Jure Ecclesiastico dumtaxat, non naturali constitutum. Ab his impedimentis ante Concilium Tridenti-

num excludebantur Clandestina Matrimonia, & Cultus disparitas; imò non pauci Theologi contendunt, votum solum castitatis non semper & ubique fuisse impedimentum dirimens Matrimonium subsequens, *ibid.* Sect. 3. n. 232.

Error circa Matrimonium generatim duplex esse potest, personæ scilicet & qualitatis: prior est, quo circa personam erratur, atque una persona pro alia supponitur: error qualitatis & circa accidentia personæ alius est *conditionis*, ut si liber putetur, qui est servus; alius, qui propriè vocatur *qualitatis*, qui nempe circa mores, nobilitatem & ignobilitatem versatur; alius *fortune*, quo circa bona externa seu possessiones erratur. Error qualitatis quandoque redundat in errorem personæ, & personæ error reputatur, quando consensus errantis directè fertur in personam illam, cui talis qualitas adhæret, & tamen offertur ei persona, cui talis qualitas non inest. Quando autem directè in personam præsentem, cum eo tamen errore, quod existimetur v. g. filius Regis, fertur consensus, solum est error qualitatis, *ibid.* §. 1. n. 333. Error circa divitias & qualitates personæ etiam in ordine ad consensum contrahentis duobus modis consideratur, imo. concomitanter, ita ut de illis qualitibus nec cogitet, nec eas exigit, ut in Matrimonium consentiat; 2do. antecederet, ita, ut animus contrahentis in eas qualitates feratur, tanquam in conditionem, ex qua pendere vult suum in personam consensum, *ibid.* n. 234. Error circa personam invalidum reddit Matrimonium, *ibid.* n. 235. Error circa divitias & qualitates nunquam irritat Matrimonium, nisi redundet in errorem personæ, *ibid.* n. 236. Error conditionis servilis, cum ignoratur, dirimit Matrimonium; secus si sciatur, neque etiam si ambæ personæ servituti obnoxie contrahant etiam in-

invictis Dominis. Servi item pœnæ, qui ex sententia Judicis pœnæ mancipati sunt, ut damnati ad trirèmes, exilium, vel etiam mortem, quam fugâ declinaverunt. Impedimentum hoc erroris Jure Ecclesiastico dumtaxat constitutum est, non naturali, *ibid.* §. 2. n. 337. Matrimonium post solemne continentie votum in Religione approbata, vel post susceptionem Majorum Ordinum nulum est & irritum, *ibid.* §. 3. n. 338. Disceptant Theologi inter se an istud voti solemnitis & Ordinis Sacri impedimentum semper fuerit impedimentum dirimens Matrimonium; qui negant hac ducuntur ratione, quod illud jure dumtaxat positivo Ecclesiastico indutum fuisse dicant; at alii illud jure divino naturali constitutum volunt, adeoque semper fuisse impedimentum: sed quidquid hac de re sit, certum esse videtur à Sæculo VI. jam universalem fuisse legem per votum solemne dirimi Matrimonia postmodum contracta, *ibid.* n. 239.

Cognatio est propinquitas seu vinculum personarum aliquarum. Triplex distinguitur, *Carnalis* seu *Naturalis*, quæ *Consanguinitas* dicitur, quasi sanguinis unitas; *Spiritualis*, quæ vocatur *Comaternitas*; & *Legalis*, quæ *Adoptio* nuncupatur, *ibid.* §. 4. n. 240. Cognatio carnalis seu Consanguinitas definitur, quod sit vinculum personarum, quarum una vel ab alia, vel ambe ab eadem tanquam à communi & proprio stipite per carnalem generationem descendunt, *ibid.* n. 241. Distinguitur à Theologis per lineas & gradus: per lineam intelligunt seriem seu ordinem personarum ab eodem stipite descendentium, & per gradum, intervallum seu mensuram distantie consanguineorum inter se &

à communi stipite. Duplex est linea, directa scilicet, quæ personas continet, quarum una descendit ab altera; & indirecta seu collateralis & transversalis, quæ est series personarum, quarum una non descendit ab altera, sed quæ solum descendunt ab eodem stipite, *ibid.* n. 242. In Jure Canonico tres statuuntur regulæ pro computandis gradibus consanguinitatis, una pro linea recta, duæ pro collateralibus: rma. in linea recta ascendentium & descendentium tot sunt gradus, quot sunt generationes personarum, quarum una descendit ab alia, vel tot sunt gradus, quot sunt personæ dempto stipite, *ibid.* n. 243. 2da. & rma. pro linea collateralibus hæc est, si personæ distant æqualiter à communi stipite, quo gradu ab eo distant, eodem inter se distant, *ibid.* n. 244. 3ta. & 2da pro linea collateralibus, personæ inæqualiter distantes à communi stipite, eo gradu distant inter se, quo illarum remotior distat à communi & proximo stipite, *ibid.* n. 245. Jus Civile, quamvis quoad supputationem graduum in linea recta cum Jure Canonico conveniat, tamen in linea collateralibus discrepat, quod gradus numeret per personas, totque statuatur, quot sunt personæ dempto stipite; Jus Canonicum verò attendat ad distantiam personarum à stipite, quæ computatio optima est, *ibid.* n. 246. Omnis consanguinitas in quolibet gradu lineæ rectæ est & semper fuit impedimentum dirimens Matrimonium, *ibid.* n. 247. Consanguinitas in linea collateralibus Matrimonium jure naturali dirimit in primo gradu, *ibid.* n. 248. In cæteris remotioribus gradibus jure Ecclesiastico dumtaxat, non naturali, dirimit Matrimonium, idque ad quartum gradum usque inclusivè nec ulterius, in quibus tamen Ecclesia dispensare potest, *ibid.* n. 249.

Cognatæ

Cognatio spiritualis est affinitas seu propinquitas, quæ juxta Juris Ecclesiastici dispositionem contrahitur ex administratione & susceptione Baptismi vel Confirmationis: est impedimentum dirimens Matrimonium Jure Ecclesiastico dumtaxat, non verò naturali aut divino: inductum est propter reverentiam horum Sacramentorum, *ibid.* §. 5. n. 250. Hæc spiritualis cognatio Jure novo Concilii Tridentini intercedit inter baptizantē & baptizati, & patrem ac matrem baptizati; item inter patrinum & matrinam ex una parte, & baptizatum necnon patrem & matrem baptizati ex altera. Idem de Confirmatione dicendum, ubi scilicet viget consuetudo adhibendi patrinos, *ibid.* n. 251. Ad hanc affinitatem seu istud Matrimonii impedimentum contrahendum requiritur, ut patrinus & matrina habeant usum rationis, ut sint baptizati, ut in ipsa valida Baptismi administratione suscipiendum tangant vel teneant, vel immediatè suscipiant de manu baptizantis, ut id agant cum animo & intentione exerceandi officium patrini & matrinæ, sicut in Ecclesia fieri solet: idem dicendum de patrinis in Sacramento Confirmationis, *ibid.* n. 252. unde non intercedit cognatio spiritualis inter eos, qui infanti domi jam baptizato nomen dumtaxat imponunt, cum postea solemnes Baptismi ceremoniæ in Ecclesia adhibentur, ut & nec inter ipsos & baptizatum baptizatique parentes; secus dicendum, si in dubio de validitate primi Baptismi infans iterum baptizetur sub conditione, hoc enim casu, ubi de dubio primi Baptismi Matrimonium contrahi non debet; si verò infans sine solemnitate domi baptizetur, contrahitur cognatio cum baptizato, &c. à patre & matrina, &c. *ibid.* n. 253. Cum

infans per procuratorem seu mandatarium è sacro fonte levatur, ipse mandatarius, non mandans, contrahit affinitatem spirituales. Contrarium sentiunt aliqui, unde pro majori securitate in tali casu adeundus Episcopus, *ibid.* n. 254. Cognationem spirituales etiam contrahunt obstetrix & alii Laici, qui etiam in necessitate baptizant: excipiuntur tamen pater aut mater, si in necessitate aliqua, maximè propter periculum mortis, propriam prolem baptizaverint; secus si id extra necessitatem faciant, & tunc baptizans non potest petere debitum conjugale, bene autem reddere: excipiunt tamen aliqui, imò multi Doctores, si ignorantes Ecclesiæ prohibitionem, aut esse suam prolem, id faciant, *ibid.* n. 255. Qui carnaliter cognovit eam, cum qua spirituali cognatione conjunctus est, si dispensationem obtinere velit ad contrahendum cum ipsa Matrimonium, debet in sua supplicatione exprimere non solum cognationis hujus impedimentum, sed etiam commissum crimen, *ibid.* n. 256.

Cognatio Legalis est ea, quæ oritur ex Adoptione: Adoptio autem definitur Personæ extraneæ assumptio in filium aut nepotem vel in filiam aut neptem cum jure ad hæreditatem. Ex tali Adoptione, saltem si perfecta sit, id est, Rescriptò Principis facta, & per quam Adoptatus transit in familiam & potestatem Adoptantis, oritur cognatio, quæ Matrimonium dirimit, *ibid.* §. 6. n. 258. Igitur ratione cognationis Legalis irritum est Matrimonium imò, inter Adoptantem & adoptatū & posteros adoptati usque ad quartū gradū; 2do. inter uxore adoptantis & adoptatū, & vicissim inter uxore adoptati & adoptantē; 3tio. inter filios aut filias adoptantis & adoptatum sive adoptatam; at hoc impedimentum cessat cessante adoptione, id est,

cx

ex quo filii aut filiae adoptantis liberi sunt ab ejus potestate per ipsius mortem, vel per emancipationem, *ibid.* n. 258.

Affinitas est personarum conjunctio seu propinquitas orta ex copula carnali, sive licita in Matrimonio, sive illicita extra Matrimonium, vi cujus alter alterius consanguineis sit affinis, *ibid.* §. 7. n. 259. Triplex olim fuit Affinitatis genus, sed post Concilium Lateranense IV. Can. 50. solummodo contrahitur affinitas 1mo. inter virum & consanguineos mulieris à se carnaliter cognita; 2do. inter mulierem & consanguineos viri, à quo cognita est, *ibid.* n. 260. & 261. Eodem modo numerantur gradus affinitatis, quo gradus consanguinitatis seu cognationis carnalis, *ibid.* n. 262.

Affinitas dirimit Matrimonium. In quocunque gradu Affinitatis linea recta prohibitum & irritum est Matrimonium. In linea collateralis, jure per Concilium Lateranense IV. inducto, ad quartum gradum inclusivè prohibitum & irritum est Matrimonium. Affinitas verò ex illicita, sed tamen ad generationem idonea copula carnali orta jure Concilii Tridentini Sess. 24. c. 4. non ultra primum & secundum gradum protenditur. Quòd si contingat uxorum peccare cum sorore vel nepte suæ uxoris, non quidem dissolvitur Matrimonium, sed ejus usus impeditur ex parte peccantis, qui debitum petere non potest, non verò ex parte innocentis, *ibid.* n. 263. Porro jure naturali & divino positivo Affinitas in linea recta dirimit Matrimonium, *ibid.* n. 264. In linea verò collateralis seu transversa & obliqua solo jure Ecclesiastico dirimit Matrimonium, quidquid Novatores contrà regerant, *ibid.* n. 265. Affinitas, de qua hic sermo non oritur nisi ex copula perfecta, idque etiam

P. Cartier Theol. Tom. IV.

sine alterius partis consensu vel cognitione facta, *ibid.* n. 266.

Duo crimina Matrimonium dirimunt, Adulterium scilicet & Homicidium. In quinque potissimum casibus duo hæc crimina Matrimonium dirimunt 1mo. si alter conjugum occidat alterum per tertiam personam, sive adulterium intercesserit, sive non; 2do. si cum homicidio unius conjugum ex intentione Matrimonii contrahendi præcesserit adulterium cum superflite, etiam si superstes in homicidio non confesserit; 3tio. cum quis adulteratur & uxorem suam interficit vel curat interfici; 4to. cum quis sciens propriam uxorem esse superflitem contrahit per verba de præfenti cum ea, cum qua moechatus est sive ante sive post illum contractum; 5to. si adulterium commissum sit antecedente aut subsequente sive facta sive vera, sive absoluta sive conditionata promissione futuri Matrimonii post obitum conjugis, eaque acceptata fuerit, *ibid.* §. 8. n. 267. Jura, quæ loquuntur de uxoricidio sunt etiam intelligenda de matricidio. Cæterum impedimentum istud non naturali aut divino jure institutum est, sed jure Ecclesiastico dumtaxat ad deterrendos scilicet Fideles ab his adulteriis & homicidiis, *ibid.* n. 268.

Cultus seu Religionis disparitas hæc dumtaxat ea intelligitur, quæ intercedit baptizatum inter & non baptizatum. Jure naturali & divino est impedimentum impediens seu illicitum reddens Matrimonium dumtaxat; at jure Ecclesiastico est impedimentum dirimens & irritum faciens Matrimonium, *ibid.* §. 9. n. 270. & 271.

Matrimonium verò Catholicorum cum Hæreticis legitime baptizatis validum est, dummodò nullum aliud interve-

(22)

terve-

terveniat impedimentum : ordinariè tamen est illicitum ac prohibitum saltem jure Ecclesiastico, si non, prout contendunt celebres quidam Theologi, omninò jure naturali & divino : tamen Ecclesia dispensare potest, & de facto dispensat in nostra Germania, *ibid.* n. 272.

Si quis violenter & contra proprium consensum ad nuptias cogatur, jure ipso naturali nullum est ac irritum Matrimonium defectu consensus : Matrimonium tamen contractum ex gravi metu injustè incusso, sed non ordinato ad extorquendum hunc consensum, est validum. Nihil refert ad irritandum Matrimonium si metus gravis ad extorquendum consensum in illud injustè illatus fuerit ab uno ex contrahentibus vel ab alio aliquo, etiam uno ex contrahentibus ignorante : quòd si unus ex contrahentibus alteri metum injustè incusserit, vel talis metus incussi conscius sit, tenetur expectare, an, qui metum passus est, velit de novo Matrimonium liberè contrahere, tunc enim ipse tenebitur rati habere consensum. Qui per metum gravem injustè incussum Matrimonium contraxit, nullatenus potest eo uti, donec, cessante metu, de novo liberè consentiat, *ibid.* §. 10. n. 273.

Ligamen hic est vinculum prioris Matrimonii legitimè contracti, licet non consummati, quo durante secundum conjugium nullum est ac invalidum : undè non licet uni conjugum, propter alterius absentiam etiam diuturnam, cum alio Matrimonium contrahere, nisi certissimis argumentis comprobata fuerit mors prioris conjugis, *ibid.* §. 11. n. 274. Et 275.

Nomine Honestatis publicæ in Jure Canonico intelligitur propinquitatis orta vel ex Sponsalibus, vel ex Ma-

trimonio rato non consummato, quam quidem sponsus contrahit cum consanguineis sponsæ, & vicissim sponsa cum consanguineis sponsi, *ibid.* §. 12. n. 276. Ex Sponsalibus, validis tantum, oritur impedimentum publicæ honestatis in primo gradu dumtaxat, *ibid.* n. 277. etiam si mutuo consensu dissoluta sint, *ibid.* n. 278. Ex Matrimonio rato & non consummato oritur impedimentum publicæ honestatis etiam usque ad quartum gradum, idque quamvis Matrimonium illud invalidum sit, modò non ex defectu consensus, *ibid.* n. 279. Impedimentum autem istud jure Ecclesiastico dumtaxat Matrimonium dirimit, *ibid.* n. 280.

De impedimento Clandestinitatis, *vid. supra.*

Ipsò jure Naturali ad contrahendum Matrimonium inhabilis est quisquis perpetuà laborat dementia vel furia : si verò amens contrahat tempore lucidi intervalli, valet Matrimonium, *ibid.* §. 13. num. 281. Impotentia est inhabilitas consummandi Matrimonium seu ex defectu quodam naturali, seu ex maleficio proveniens. Qui laborant impotentia ex defectu naturali, dicuntur *frigidi* ; qui verò ex maleficio *maleficiati*. Variæ sunt hujus duplicis impotentiae species, ut imò. antecedens Matrimonium, vel eidem jam contracto adveniens ; 2do. perpetua, vel temporalis ; 3tio. absoluta respectu cujuscumque, vel respectiva respectu alicujus, *ibid.* §. 14. n. 282. Per impotentiam, quæ Matrimonio jam contracto supervenit, sive consummatum sit sive non, haud dissolvitur Matrimonium. Neque dissolvitur per impotentiam antecedentem temporalem ; bene verò per impotentiam antecedentem perpetuam, sive absoluta sit, sive

sive respectiva, sive ex causa naturali purè interna, sive ex maleficio, *ibid.* n. 283. Impotentia perpetua & antecedens iure non solum positivo sed etiam naturali dirimit Matrimonium: quod si dubium sit, an impotentia præcedens Matrimonium perpetua sit an temporalis, triennium cohabitationis & experientiae conjugibus conceditur, quo tempore si duraverit impotentia, Matrimonium antea contractum nullum & irritum declaratur, ac proinde saltem thori separatio illis præcipienda est; liberum tamen illis erit invicem cohabitare, dummodo absit incontinentiæ periculum. Quod si quis post dissolutum Matrimonium impotentiae absolutæ causâ, nubat cum altera, ex qua prolem suscipiat, hoc posterius Matrimonium dissolvitur, & prius redintegratur, adeoque hac secunda relicta tenetur ad priorem redire, *ibid.* n. 284. Quamvis inter steriles & senes valeat Matrimonium, non tamen valet inter Eunuchos, *ibid.* n. 285. Ad hoc impedimentum reducitur defectus ætatis puerorum: unde irritum est eorum Matrimonium, si puer ante decimum quartum, puella verò ante duodecimum annum ætatis completum nupserint, nisi constet malitiam, ut ajunt, supplevisse ætatem, seu quod sufficientes habuerint vires ad consummandum Matrimonium, *ibid.* n. 286.

Raptus est abductio personæ seu violentis seu invite ad explendam libidinem, aut contrahendum Matrimonium, *ibid.* §. 15. n. 287. Uterque Raptus est impedimentum dirimens Matrimonium, redditurque Raptor inhabilis ad contrahendum Matrimonium cum Rapta, etiam si ipsa consentiat, nisi prius in loco tuto ac libero fuerit constituta, sive volentem sive invitam rapuerit, *ibid.* n. 288.

Tria, ut alibi diximus, sunt Matrimonii bona, scilicet Fides, proles, & Sacramentum. Alia conjugum peccata directè pugnant contra fidem thori; alia contra bonum prolis; alia denique contra Sacramenti dignitatem, *ibid.* c. 5. n. 289.

Contra Matrimonii fidem pugnant 1mo. Adulterium, ad quod refertur concupiscentia personæ extraneæ, & quivis actus libidinosus in illud tendens, ut tactus, oscula, & cogitatio morosa, *ibid.* §. 1. n. 290. 2do. Voluntaria pollutio, & à fortiori peccata contra naturam, ut Sodomia & aliæ monstruosæ ac execrandæ libidines, *ibid.* n. 291. 3tio. Denegatio debiti conjugalis, quæ ex natura sua est peccatum mortale, *ibid.* n. 292. Potest tamen aliquando denegari tale debitum absque culpa saltem gravi, 1mo. Adultero; 2do. omnino ebrio; 3tio. morbo contagioso laboranti; 4to. si adit proximum & evidens vitæ periculum. Ubi tamen ex congressu cum viro e. g. leprâ, morbo commitali, laborante non imminet notabile vitæ aut sanitatis seu infectionis periculum, tenetur uxor reddere debitum potenti, *ibid.* n. 293.

Non peccat, qui vel quæ iustis de causis aliquando dumtaxat denegat debitum remissè petenti, aut dilationem facillè concedenti citra periculum incontinentiæ, cum tunc non graviter exigatur; ut si ad sacram Synaxim accedere velit, non sat benè se habeat, menstrua patiat, uterum gerat, vel objiciat petenti, quod frequentius & intemperantiùs petat, *ibid.* n. 294.

Licitè & absque culpa vir ab uxore gravis gravidæ petit debitum ob periculum grave incontinentiæ, dummodo absit periculum perrendi foetum etiam nondum

dum animatum; si autem adfit tale periculum semper est peccatum mortale; & si, secluso tali perdendi scætum periculò, abfit grave periculum incontinentiæ talis peccat venialiter, *ibid. n. 295.* Idem dicendum de viro, qui ab uxore menstruata debitum petit, *ibid. n. 296.* eadem est ratio debiti, quod vir petit ab uxore tempore puerperii sui, *ibid. n. 297.*

Secluso quovis periculo & alia inordinatione, usus conjugii ob solam voluptatem est semper culpa venialis, *ibid. n. 298.*

Conjuges per se loquendo non tenentur petere debitum, at tenentur per accidens, imò. si alter, præsertim uxor, ex signis vel dispositione videatur petere hoc remedium, licet ex verecundia taceat; 2do. si aliqui sit periculum incontinentiæ in comparte; 3tio. si id necessarium sit ad fovendum mutuum amorem; 4to. si proliis procreatio necessaria sit ad aver-tendum grave damnum præsertim Religionis vel Reipublicæ, *ibid. n. 299.* Licet etiam exigere usum conjugii præcisè ad vitandam in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium, &c. *ibid. n. 300.* Neque etiam conjuges tenentur sub mortali aut etiam veniali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hætenus mortuos edidit filios; imò mulier talis lethaliter peccat, si marito petenti debitum pertinaciter deneget, *ibid. n. 301.*

Oscula & tactus partium corporis honestarum inter conjuges in testificationem dumtaxat mutui amoris conjugalis, nec ad copulam ordinati, si fiant absque aliorum scandalo, & absit pollutionis periculum, sunt liciti: secus sunt peccatum lethale. Tactus etiam, & aspectus obsceni seu partium ve-

rendarum ex se ordinati ad copulâ conjugibus sunt liciti, si sine periculo pollutionis immediatè referantur ad copulam conjugalem, nec fiant præcisè propter voluptatem; secus, si fiant cum periculo pollutionis, sunt mortales; veniales verò si secluso hoc periculò fiant propter solam voluptatem, ut & si exercentur absque animo perveniendi ad copulam. Porro conjugibus graviter sunt illiciti tactus quidam validè infames, dum scilicet inter membra tangens & tactum scæda nimis est proportio, *ibid. n. 302.* Conjux si in abfentia compartis se libidinose tangat, vel deliberatè capiat delectationem veneream cogitatione consortii habiti vel habendi cum conjuge, etsi absque ullo pollutionis periculo, mortaliter peccat: quòd si verò hujusmodi cogitationes etiam de-liberatæ, non adeò durent, sed sint velut momentaneæ, absque spirituum genitalium omnimoda commotio, non videntur esse lethales, *ibid. n. 303.*

In prole triplex bonum attenditur, scilicet ut amanter suscipiatur; benigne nutriatur; & religiosè educetur. De peccatis, quæ pugnant contra secundum & tertium illius bonum vid. *sup. ibid. §. 2. n. 304.*

Adversus bonum suscipiendæ proliis peccant, & quidem mortaliter, conjuges imò. si habeant copulam extra vas debitum, aut cum effusione feminis extra illud; item si habeant copulam extra vas debitum etiam sine animo ibi consummandi sed excitandi dumtaxat ad consummandum in vase debito, *ibid. n. 306.* 2do. si servato quidem vase debito tamen non servetur naturalis situs cum periculo effusionis feminis extra vas: quòd si, secluso tali periculò, sine necessitate non servetur naturalis situs, est solum veniale

niale sed grave tamen. Sed qui extra periculum pollutionis hunc naturalem situm ex necessitate immutat, nullatenus peccat, *ibid.* 3tio. si impediatur ne proles concipiatur, vel conceptam extinguant susceptum semen ejicientes, vel ejicere conantes. Multi tamen à peccato, mortali saltem, excusant mulieres, quæ proprium semen privatim effundunt ex necessitate, ut ipsæ putant, cum scilicet postquam vir jam seminavit & retrocessit, uxor nondum seminavit, manente interim valde irritata libidine, *ibid.* n. 307.

Peccant lethaliter conjuges, qui de industria actum conjugalem interrompunt absque feminatione integra ob periculum pollutionis, qui tunc nunquam abest saltem ab alterutro; item si in coitu vir de industria non seminet etiam consentiente uxore, *ibid.* n. 308. Si actum illum exercent cum periculo abortus vel cum gravi nocimento prolis & valetudinis conjugum, peccant mortaliter; adeoque etiam ii, qui procurant abortum foetus animati, aut si dubitent de ejus animatione: at si foetus nondum sit animatus, in extremo, quod matri imminet, mortis periculo licet illum ejicere & abortum procurare, *ibid.* n. 309. Peccat etiam mortaliter conjux, si debitum denegat polcenti, ea dumtaxat ratione, ne numerosiore familia gravetur; excipe, nisi ambo liberè in id consentiant, *ibid.* n. 310.

In perceptione Sacramenti Matrimonii peccant imo. qui cum conscientia peccati mortalis ad illud accedunt; 2do. Sacramentum illud indignè percipiunt, qui ad illud præcipuè delictum alicujus boni temporalis accedunt: hinc multis videtur peccare mortaliter juvenis, qui ducit vetulam solo intuitu bonorum temporalium, quæ illa

pollicetur; 3tio. in Sacramentum graviter delinquant, qui ad illud tanquam ad profanum spectaculum accedunt, quique solemnitate nuptiarum adornant pompis Sathanæ, *ibid.* §. 3. n. 312. Conjugum rixæ, dissidia, & cætera, quæ turbant societatem conjugalem, repugnant sanctitati hujus Sacramenti, *ibid.* n. 313. Conjuges etiam mortaliter peccant imo. si cum affectu adulterino ad aliam personam, quæ in ipso actu præsens repræsentetur vel optetur, vel etiam cum affectu fornicario seu accedendi ad suam, etiamsi sua non esset, actum conjugalem exercent; 2do. si actum conjugalem exercent coram aliis; vel in Ecclesia: excipe tamen, si in civitatis alicujus obsidione vel hostium irruptione cives unà cum uxoriis & liberis suis asylum quærant in Ecclesia, atque per aliquot septimanas in ea morentur, tunc enim quis in gravi & proximo incontinentiæ periculo absque culpa debitum conjugale petere & reddere potest; 3tio. si ita frequens sit vel intempestivus actus conjugalis, ut impediatur tempora, quæ orationi debentur, ut sunt dies festi, his enim diebus actus conjugalis damnaviliter exercetur, cum ex nimia frequentia hominem ita reddit carneum, ut è cœno voluptatum, in quo volutari solet, emergere nequeat hisce diebus orationi consecratis: aliàs debitum conjugale exigere iisdem diebus, secluso proximo incontinentiæ periculo, est veniale dumtaxat, reddere autem nullum, *ibid.* n. 314.

Matthæus (Sanctus) Quis fuerit? Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 1. n. 555. Quando Evangelium suum scripserit & quo idiomate, ibid. n. 556. & 557. Putant aliqui cum illud græcè scripserit, ibid. n. 559. & 560. sed sine sufficienti fundamento, ibid. n. 561. Quid
(22) 3 in

in eo scribendo præ oculis habuerit, *ibid.* n. 562. Aliter rerum gestarum seriem dirigit ac cæteri Evangelistæ, *ibid.* n. 563. Quo mortis genere occubuerit, *ibid.* n. 564. Hujus Apostoli nomine Apocrypha quædam inscribuntur, *ibid.* n. 565. Solv. ob. contra libri ipsius auctoritatem, *ibid.* n. 566. & seq.

Maximus (Sanctus) Abbas & Martyr, Quis fuerit &c. ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 81.

Maximus (Sanctus) Taurinensis, Quis &c. ejus Opera, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 72.

Mediator dicitur, qui medius est inter partes dissidentes, ut eas reconciliet, à Latinis interdum *Sequester* vocatur, quia eum utraque inter se se contendentium pars sequitur. Multis modis potest quis Mediatoris partes sustinere, 1mo. ut Internuntius ac Interpres utriusque partis; 2do. tanquam Arbitr electus ad componendam litem; 3tio. ut Intercessor & Advocatus; 4to. ut Sponsor, qui parti læsæ pro altera, quæ offendet plenè solvat ac satisfaciatur, quo nomine præcipuè Christus Dei Patri pro nobis satisfecit, *Tom.* 2. *Tract.* 3. c. 6. §. 7. n. 353. (Vid. *Christus*)

Medimnus Mensuræ genus senos capiens modios seu amphoras duas, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 140.

Meditatio. Subtiliores meditationes sunt vitandæ, cur, *Tom.* 3. *Tract.* 4. c. 1. n. 12.

Melitbo (Sanctus) Quis &c. ejus Opera, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 33.

Memoria Sanctis credæ (Vid. *Sanctus*)

Mendacium opponitur veritati, seu, ut alii loquuntur, veracitati, estque locutio contra mentem, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 4. n. 464. Omne mendacium est intrinsecè & per se malum, *ibid.* n. 465. Non tamen omne mendacium est peccatum mortale, sed illud solum, quod perniciosum est, & graviter lædit bonum proximi, vel honorem Dei, aut grave scandalum parit, *ibid.* n. 446. (Vid. *Amphibologia*)

Mensis. Hebræi duodecim mensibus lunariibus annum concludunt, atque singulis tribus annis unum intercalarem adiciunt, ut annorum suorum periodus cum Solis cursu constet, &c. *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 159.

Mensura & vasa varia memorantur in S. Scriptura. Aliæ sunt mensuræ vasorum, aliæ longitudinis, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. num. 232. & 148.

Mercatura (Vid. *Negotiatio*)

Meritum generalius est operis dignitas ac valor in ordine ad præmium. Conditiones requisitæ ad præmium ex parte Operantis hæc sunt, ut sit liber, viator, in statu gratiæ sanctificantis; ex parte operis verò ut sit bonum tum ratione objecti, tum ratione finis; deinde ut fiat ex impulsu gratiæ actualis, *Tom.* 2. *Tract.* 2. c. 1. §. 4. n. 50. & *Tract.* 3. c. 6. §. 4. n. 298. Dividitur in meritum de condigno, & in meritum de congruo: prius est illud, cui stricto jure merces debetur, ita ut sine injustitia denegari non possit; alterum est illud, cui præmium conceditur quidem, sed ita, ut absolute denegari possit, & etiam actu aliquando denegetur, *ibid.* *Tract.* 3. c. 4. §. 1. n. 136. & c. 6. §. 4. n. 298. item *Tract.* 4. c. 4. §. 3. n. 107.

Meri-

Meriti igitur, quod à merendo dicitur, nomine opus præmio & retributione dignum intelligitur; sicut è contrario demeritum vocatur opus poenis & suppliciis plectendum. Lutherani & Calvinistæ quodlibet verum ac propriè dictum meritum excludunt, *ibid. Traët. 4. c. 4. §. 3. n. 105*

Datur meritum propriè dictum, seu bona iustorum opera verè ac propriè sunt meritoria, *ibid. n. 106. Solv. ob. ibid. n. 112. & seq.* Multæ conditiones requiruntur ad meritum stricte sumptum, sive sit de *condigno* sive de *congruo* tùm ex parte merentis, tùm ex parte Operis meritorii, tùm ex parte Dei remunerantis, *ibid. n. 107. & 108.* Iusti per bona opera sua de *condigno* mereri possunt beatitudinem æternam, *ibid. n. 109. Solv. ob. ibid. n. 112. & seq.* Nemo potest ne quidem de *congruo* mereri primam gratiam actualem, sed benè primam gratiam sanctificantem, non quidem de *condigno*, sed de *congruo*, *ibid. n. 110.* Homo iustus non potest de *condigno* mereri perseverantiam, potest tamen de *congruo* eam mereri, *ibid. n. 111. Solv. ob. ibid. n. 129. & seq.*

Metreta genus vasis seu mensuræ Græcis idem ac Batus, & Hebræis idem ac Ephî, *Tom. 1. Traët. 1. part. 1. c. 8. n. 139.*

Metropolita seu *Metropolitani* est Episcopus qui præest provinciæ suæ Episcopis, & ab istis in foro contentioso ad Metropolitanos fieri potest provocatio, &c. *Tom. 4. Traët. 7. part. 1. c. 8. §. 9. n. 142.* Eo nomine veniunt Archiepiscopi, quia in iis præcipuè locis, qui insigniores sunt, sedes habent, velut qui eam urbem incolere soleant, quæ provinciæ cõjus-

dam Metropolis, id est, Mater ac caput est, *ibid. part. 2. c. 1. §. 1. n. 191.* Insigne Metropolitanæ seu Archiepiscopis est pallium, quo eum Clemens I. Papa ornavit, voluitque, ut ei crux præferretur: prima pallii hujus institutio etiam tribuitur Lino I. est vestis candida ex ovium lana, cui à fronte & à tergo duæ fasciæ pendent, & quæ ad humeros circulum claudit, ac quatuor purpureis crucibus insignita est: hoc pallium olim etiam Episcopis missum fuit: conceditur etiam Episcopo Ostiensi ex privilegio Marci Papæ, qui an. Christi 336. Ecclesiæ præfuit, quod ab eo Romanus Pontifex consecratur, *ibid. n. 192.*

Metus est futuri & instantis periculi causæ mentis trepidatio, seu inquietudo ac perturbatio. Duplex est, *gravis* scilicet, & *levis*: *gravis* iterùm duplex est; alius *absolutè gravis*, qui idè dicitur cadens in virum constantem, estque mali alicujus in se *gravis* & instantis vehemens opinio; alius *respektivè gravis*, estque timor mali alicujus, quod etsi virum constantem non commoveat, meritò tamen formidandum videtur certis quibusdam personis: *Levis* est ille, quo timetur malum leve, vel grave quidem, sed non verisimiliter impendens. Ad metum gravem refertur metus seu timor reverentialis, id est, timor habendi parentem aut Superiorem diu ac graviter insensos. Metus oriri potest vel ab intrinseco, vel ab extrinseco: extrinsecum autem illud vel est necessarium & naturale, ut naufragium, incendium; vel est liberum, ut homo; homo autem vel justè metum incutit, ut Judex, qui supratiori exilium minatur, nisi ei, quam corrumpit, certam pecuniæ summam eroget; vel injustè, ut dùm scarius gladium intentat, nisi bursam porrigas.

gas. Metus cadens in virum constantem minuit quidem voluntarium, sed non tollit, *Tom. 3. Traß. 1. c. 1. §. 1. n. 24. Solv. ob. ibid. n. 25. Et seq. item Traß. 5. c. 2. Sect. 2. §. 3. n. 206. n. 210. Et 211.*

Michæas Propheta, Quis, quo & quanto tempore vaticinatus fuerit, *Tom. 1. Traß. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 534.* ejus Prophetia quid contineat, *ibid. n. 535.* ubi sepultus fuerit, & quo mortis genere obierit, *ibid. n. 536.*

Millenarii seu *Chiliasæ* Hæretici primi Ecclesiæ Sæculi aliàs à Cerintho Hæresiarum Cerinthiani dicti, mille annos post resurrectionem in terreno Christi regno secundum carnales ventris & libidinis voluptates futuros homines fabulabantur; undè & *Chiliasæ*, id est, *Millenarii* sunt appellati. Alii non ita crassi, turpes, ac impuri, auctore & duce Papiæ Hierapolitanò in Asia Episcopò Sæculi secundi Scriptore, admittent quidem in illo mille annorum regno corporeas voluptates non quidem illicitas & impuras, sed licitas & inculpatas. In hanc sententiam abièrunt plures antiqui Patres, eo tamen discrimine, quòd in isto mille annorum regno, corporeis, etiam licitis, voluptatibus rejectis, solas spirituales animi delicias dumtaxat admitterent, quæ ultima hæc sententia usque ad tempora Concilii Florentini Græcos aliquos occupasse videtur, atque etiam post illud eandem opinionem tueri videntur Armeni & Græci Schismatici; apertè verò Calvinus eam adoptat, *Tom. 1. Traß. 1. part. 2. Sect. 2. c. 4. n. Et Tom. 2. Traß. 1. part. 1. c. 4. §. 3. n. 100.* (Vid. *Anima iustorum*)

Milliare idem est ac *mille*, dicitur à mille passibus, adeoque est spatium

mille passuum, *Tom. 1. Traß. 1. part. 1. c. 8. n. 156.*

Minor (Vid. *Filius-Familias, Contractus*)

Miracula. Ecclesiæ Catholica à Deo confirmata habuit semper à primo suo Sæculo miracula, *Tom. 1. Traß. 3. c. 2. §. 2. n. 109.* Dantur notæ quædam, signa, & regulæ, quibus vera miracula dignosci possunt à falsis, *ibid. n. 113. & Tom. 2. Traß. 2. c. 1. §. 6. n. 72.*

Mirans (Aubertus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Traß. 4. c. 1. §. 2. n. 101.*

Misericordia dupliciter sumi potest imo pro affectu compassionis & tristitiæ, qui in nobis excitatur ex aliena miseria; 2do. simpliciter ac nudè pro voluntate subveniendi alienæ miseriæ, *Tom. 2. Traß. 1. part. 1. c. 3. §. 8. n. 78.* Priori modò sumpta definitur Virtus, quæ nos ex compassione inclinât ad subveniendum alienæ miseriæ, *Tom. 3. Traß. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 256.* (Vid. *Charitas, Eleemosyna, Deus*)

Missa. Apud Latinos Eucharistiæ Sacrificium communis Missa vocatur, quæ vox à *missione* seu *dimissione* originem ducit; quoniam enim ex pœnitentibus quidam cum Catechumenis & populo fideli ad Ecclesiam veniebant, nec eis omnibus licitum erat Sacris ex integro assistere, sed post orationes super pœnitentes, ut eas, quæ super Catechumenos fiebant, successivè illi dimittebantur hac Diaconi voce: *Exite Catechumeni, &c.* & in fine mysteriorum populo fideli dicebatur: *Ite Missa est.* Ut autem Fideles & ipsi Catechumeni ac pœnitentes Ecclesiam se frequentasse testarentur, *Missa* se adfuisse dicebant, id est, dimissos fuisse à Diacono: & ab hac cæremonia Sacrificiæ Eucharistiæ nomen *Missa* retinuit,

nuit, quod apud veteres Patres frequens est, adeoque perantiquum, *Tom. 4. Tract. 4. part. 2. n. 355.*

Quotquot ex A catholicis realem Christi præsentiam in Eucharistia negant, & etiamnum negant, ii & nostrum Missæ Sacrificium velut noxium & Sacrificio crucis injuriosum ab Ecclesia omnino removendum esse contendunt. Lutherani verò, qui realem illam præsentiam admittunt non ita facile secum ipsis conciliari possunt: Philipus Melancthon Lutheri assecla sibi visus est invenisse medium efficax ad expungendum Missæ Sacrificium, si nempe dicatur, Christum non esse permanentem in Eucharistia præsentem, sed tantum transeuntem & in ipso usu, quando scilicet sumitur, *ibid. c. 1. §. 1. n. 359.* Sacrificium Missæ seu Eucharistia est verum ac propriè dictum Novæ Legis Sacrificium, *ibid. n. 360. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 365. & seq.* Sacrificium istud non in sola mortis Christi commemoratione ac repræsentatione reponi debet, sed in oblatione incoeruentia & mystica Christi realiter præsentis sub speciebus panis & vini, *ibid. §. 2. n. 373. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 384.* Christus prout existit sub speciebus panis & vini primò ac principaliter Deo in Sacrificium offertur, species verò Sacramentales non pertinent ad Sacrificium tanquam partes, sed tanquam condiciones, *ibid. n. 378.* Solv. ob. *ibid. n. 385. & 386.* Essentia Missæ Sacrificii non consistit in oblatione, quæ sit vel ante vel post consecrationem, neque in fractione & commixtione hujus Sacramenti, neque in sumptione, sive quatenus sit à Sacerdote, sive à populo; sed adæquatè consistit in consecratione, *ibid. n. 379. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 387. & seq.*

Consecratio sub utraque specie est juris divini, atque ad essentiam Sacri-
P. Cartier Theol. Tom. IV.

ficii Missæ est necessaria, *ibid. §. 3. n. 391.* Solv. ob. *ibid. n. 392. & seq.*

Incoerentum Missæ Sacrificium est verè propitiatorium & impetratorium, *ibid. §. 4. n. 400. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 404. & 405.*

Per Ministrum Sacrificii Missæ hic universim intelligitur ille, qui illud offerre potest: per Subjectum verò personæ designantur, pro quibus offerri potest, *ibid. c. 2. n. 406.* Christus est verè & propriè principalis offerrens in Missæ Sacrificio, *ibid. §. 1. n. 408. & seq.* Solus Sacerdos, qui legitime ordinatus est, potest legitime & valide offerre Sacrificium Missæ in persona Christi, *ibid. n. 411.* Sacerdotes sunt Ministri Christi, Ecclesiæ, & populi: Christi, cujus personam gerunt; Ecclesiæ ac populi, cujus vota offerunt Deo per Christum pro publica omnium salute intercedentes & offerentes Sacrificium. Sacerdotes excommunicati, suspensi, depositi, degradati, hæretici, aut Schismatici, valide Sacrificium perficiunt, *ibid. n. 411. & 412.*

Eucharistia à pluribus simul Sacerdotibus valide consecrari potest, *ibid. n. 413.* Nonnisi semel per diem licet Missæ Sacrificium offerre, excepto die Nativitatis Domini, nisi causa necessitatis aliud suadeat, *ibid. n. 414.* Interdum, scilicet persecutionis tempore, vel in Cœnobiis Missas, quas solitarias vocant, id est, sine Ministro aliquo, qui Sacerdoti sacrificanti assistat & inserviat, olim celebratas fuisse constat; at mos iste abrogatus fuit & prohibitus: porro nunquam, nec etiam in casu necessitatis mulierem ad hujusmodi ministerium adhibere licet, *ibid. n. 415.* Ecclesia, seu Fideles, qui sunt in Ecclesia & Sacrificio Missæ assistunt, etiam sub modo illud offerunt, *ibid. n. 416.* Licet offerre Missæ Sacrificium, et si, præter Sacerdotem offerentem, nullus adsit, qui communicet, *ibid. §. 2.*

(bb)

n. 418.

n. 418. *Et seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 421. *Et seq.* Missæ Sacrificium ritè offertur pro omnibus Fidelibus Christianis, sive iusti sint, sive peccatores: Licitum tamen non est illud offerre pro infidelibus, hæreticis, & iis omnibus, qui nominatim ac publicè sunt excommunicati, nec tolerati, nisi indirectè; quamvis id etiam directè liceret, nisi obstaret Ecclesiæ prohibitio, *ibid.* §. 3. n. 427. Quantum ad defunctos: si cut pro mortuis in impietate ac ad æterna supplicia damnatis precari, aut Missæ Sacrificium offerre non licet; ita nec pro iustis Deo jam fruentibus orare, aut Sacrificium offerre fas est, *ibid.* n. 428. At piè offertur pro iustis, qui in igne purgatorio torquentur, *ibid.* n. 429. Item licitè offertur Deo in honorem Sanctorum, ut ipsi pro nobis ad eum intercedant, *ibid.* n. 430. Solv. ob. *ibid.* n. 431. *Et seq.*

Missæ Sacrificium 1mo. confert remissionem peccatorum mortalium & venialium quoad culpam, & poenam temporalem peccatis condonatis debitam; *ibid.* c. 3. §. 1. n. 437. Illam tamen peccatorum remissionem quoad culpam non immediatè, sed mediatè tantum confert, quatenus ejus intuitu conferuntur gratiæ actuales, quibus quis excitatur & perducitur ad Sacramenti poenitentiae susceptionem vel in re vel in voto, cujus beneficiò peccatorum suorum veniam obineat. Iustis etiam prodest ad augmentum virtutis & gratiæ sanctificantis, *ibid.* n. 437. Habet etiam vim impetrandi omnia beneficiorum etiam temporalium genera, quatenus ad salutem conducunt, & quatenus sunt media, quæ divina providentia nobis suppeditat, ut iis utamur ad finem nostrum ultimum consequendum, *ibid.* n. 438. Ut Missæ Sacrificium specialiter uni prodest, & ejus effectum quis consequatur, requi-

ritur in Sacerdote intentio, qua Sacrificium pro eo offerat, ante consecrationem: non est tamen necesse, ut hæc intentio actu habeatur tempore Missæ, sed sufficit, quòd paulò ante fuerit habita & non retractata: ut autem is, pro quo offertur, accipiat gratias actuales, sufficit, si non habeat voluntatem contrariam; ac ut recipiat remissionem poenæ temporalis, requiritur status gratiæ, & ut peccata, quorum poena remittatur, sint jam antea quoad culpam remissa, *ibid.* n. 439. Sacrificium Missæ effectus suos producit ex opere operato, non quidem ad modum signi seu Sacramenti, sed per certam & infallibilem ex institutione Christi impetrationem, *ibid.* §. 2. n. 441. *Et seq.* Valor Sacrificii consideratus quoad substantiam & sufficientiam ex parte rei oblatæ est infinitus, finitus verò ex parte efficaciar, seu effectus & modi, quo nobis applicatur, *ibid.* §. 3. n. 445. *Et seq.* Undè Missæ Sacrificii fructus specialis seu ministerialis dividi potest, & consequenter minui vel augeri, prout pro pluribus vel paucioribus tantum Missa celebratur: pro quo nota, triplicem vulgò à Theologis distingui fructum Sacrificii Missæ, *Generalem* scilicet, qui est huic Sacrificio astantium & illud devota mente audientium; item totius Ecclesiæ simul cum Sacerdote offerentis: *Specialem*, quem alii *Ministerialem* vocant, qui est illius, pro quo specialiter offertur: & denique *Specialissimum*, qui est Sacerdotis offerentis, *ibid.* n. 449. Sacerdos, cui animarum cura incumbit, seu Parochus sæpius celebrare tenetur, atque saltem iis diebus, quibus Missæ Parochiani interesse tenentur. De Episcopis speciatim dicitur Cap. ult. de privil. in 6. non decere illos ullam diem transire sine Missa absque rationabili causa, *ibid.* c. 4. §. 1. n. 451. Tenentur etiam Sacerdotes liberi, & quibus nulla animarum cura in-

incumbit tùm jure divino, tùm Ecclesiastico nonnunquam Missam celebrare, *ibid. n. 452. & seq.* Quoties autem in anno celebrare teneantur, nulla lege divina determinatum est; disciplinæ, non fidei, istud caput est; quo frequentius eò melius: saltem diebus Dominicis & festis ad hoc teneri videntur. In Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Religioforum, quotidie sub mortali peccato, saltem ab uno, celebrari debet Missa, idque vel ex usu & consuetudine vim legis habente, vel ex fundatione. Jejuniis dies excipiunt Græci, quibus non consecrant, sed ex asservata Eucharistia communicant; & hoc vocatur ab ipsis *Missa præsantificationum*: usum hunc Latini solâ feriâ VI. Majoris Hebdomadæ, quæ Parasceve dicitur, tenent, *ibid. n. 454.* In domibus privatis mysteria primis Ecclesiæ temporibus peracta fuere, deinde, crescente Fidelium numero, extructa fuere, etiam sub Imperatoribus Ethnicis, Oratoria; furente autem persecutione, agri, solitudines, naves, stabula, carceres, cœmeteria, ad sacros conventus petagendos Templi locò fuerunt. Pace verò per Constantinum Ecclesiæ data, tùm Dedicationum per singulas urbes festivitas, & Oratoriorum recens extructorum consecrationes Christianis omnibus factæ sunt; & ex eo tempore nonnisi in Ecclesiis, & Capellis saltem benedictis Sacrum actum est, ac etiamnum sub mortali, ob materiæ gravitatem, alio in loco celebrare nulli Sacerdote licet, nisi Episcopus ob justas causas dispenfet, *ibid. §. 2. n. 455.*

In Templis seu Ecclesiis pollutis aut violatis Officium divinum ac Missæ Sacrificium celebrari amplius non potest, quo usque reconciliatæ seu purificatæ fuerint: & si Ecclesia aliqua violata fuerit Sacerdote celebrante, tenetur intermittere Missam, si nondum Cano-

nem inchoavit. Polluitur autem Ecclesia imò ubi intra eam sepultus est excommunicatus denunciatus, aut aliquis absque Baptismo defunctus; 2do. Quando quis criminose in ea occisus est, vel lethaliter vulneratus, aut ubi ex plaga subsequitur multa sanguinis effusio; 3tio. Per qualemcumque humani seminis voluntariam effusionem sive licitam sive illicitam: pollutâ autem Ecclesiâ polluuntur simul & Altaria, imò & cœmeterium, si sit Ecclesiæ contiguum. Cæterùm Ecclesia non censetur polluta, si quid ex modò dictis contigerit supra Ecclesiæ fornicem vel tectum, vel in cancri adherentibus, in turri, vel in subterraneo specu, qui non sit ad sepulturam, vel etiam, juxta multos, in Sacristia, *ibid. n. 456.* Hæc etiam intelligenda sunt de Ecclesia execrata, seu quæ consecrationem suam amittit, cùm ejus parietes secundum majorem sui partem destruuntur aut corruunt, vel omnis earum crux aut saltem major pars simul aufertur, *ibid. n. 457.* Ecclesiæ violatio seu pollutio tollitur per ejusdem Ecclesiæ reconciliationem, *ibid. n. 458.* Missa seu Sacrum olim peractum fuit modò unâ modò alterâ horâ: nunc autem solis horis matutinis, si noctem Nativitatis Domini excipias, illud celebratur. Jure communi, præter Missam primam Nativitatis Domini, Missa non debet inchoari ante auroram, nec post meridiem, nisi ob necessitatem conficiendi Eucharistiam pro viatico. In pluribus locis ex consuetudine, vel tacitâ licentiâ, hyemis tempore in gratiam opificum vel similibus unâ cum dimidia hora ante auroram Missa celebratur: per auroram intelligitur prima lucis irradiatio, quæ, excepto tempore utriusque æquinoctii, durat per horam cum dimidia, & aliquando per duas horas pro diversis mensibus; undè universim Missam inchoare licet duabus

(bb) 2

horis

horis ante Solis ortum; sic enim adhuc ad initium auroræ finitur: & cum Religiosi gaudeant privilegio celebrandi unâ horâ ante auroram, his licitum erit tribus horis ante Solis ortum Missam inchoare. Peccat venialiter, qui absque iusta causa longius ante auroram celebrat, *ibid. n. 459*. Nulla supposita obligatione unicuique liberum est fructum Sacrificii applicare pro suo libitu: ex triplici autem titulo oriri potest obligatio applicandi fructum Sacrificii, scilicet ex iustitia, fidelitate, & obedientia, *ibid. n. 460*. quas obligationes per se loquendo sub mortali obligare affirmant non pauci Theologi, & certum videtur de obligatione ex iustitia & obedientia; at obligatio ex fidelitate non inferit nisi culpam venialem, nisi quis expressè intenderit se graviter obligare, aut oblatum stipendium accipere renueret suscepta tamen obligatione Missam legendi, *ibid. n. 461*.

Licet stipendium iustum pro celebratione Missæ percipere, non quidem tanquam operis pretium, quod esset grande Sacrilegium, sed in sustentationem operantis, *ibid. f. 3. n. 462*. Porro stipendium iustum est illud, quod lege vel consuetudine approbata constitutum est, *ibid. n. 463*. Cum datur stipendium, ut celebretur Missa tali loco vel tali tempore, pro tali causa, necessitate, &c. hæc omnia ex iustitia servari debent, *ibid. n. 464*. Non licet anticipare dicere Missam pro iis, qui primum offerent stipendium, *ibid. n. 465*. Qui pinguius stipendium pro celebratione Missæ accepit, non potest, una parte sibi reservata, alteram dare alicui Sacerdoti, qui in ejus locum Sacrificium offerat, sed integrum reddere tenetur, *ibid. n. 466*. Non etiam licet pro una

Missâ accipere plura stipendia, nec pluribus acceptis unâ Missâ satisfacere, *ibid. n. 467. 469. & 470*. Qui ab aliquo stipendium accepit, ut Missam pro ipso celebret, non ei licet ab alio quidquam accipere, ut ei in eadem Missâ applicet eam fructus partem, quæ ipsi Sacerdoti contingit, *ibid. n. 468*.

Sacerdotes, qui vel ex bonis patrimonialibus, vel ex pingui Beneficio, &c. commodam habent sustentationem, vel divites sunt, possunt nihilominus pro Missâ celebranda, ad quam celebrandam aliâs non tenentur, stipendium accipere, *ibid. n. 471*. Sacerdos qui tot accipit Missarum stipendia, ut easdem nonnisi longo post tempore celebrare & persolvere possit, graviter peccat, *Tom. 3. Tract. 4. c. 2. §. 7. n. 89*. proinde secundum communem penè omnium sententiam, cui omnino adhaerendum est, graviter peccat, qui tot Missis se onerat, ut eas intra duos circiter menses celebrare non possit, *ibid. n. 90*.

Omnes Fideles rationes usum habentes jure naturali, divino, & Ecclesiastico tenentur, si nullo excommunicationis aut interdicti vinculo ligati sint, sub mortali assistere Missæ Sacrificio diebus Dominicis & festis, *Tom. 4. Tract. 4. part. 2. c. 4. §. 4. n. 472. & seq.* Missa tota & integra est audienda: hinc mortale est sine iusta causa excusante omittere partem notabilem Missæ, qualis est, v. g. tertia illius pars; veniale verò si pars exigua sine causa omitatur. Juxta multos peccat solum venialiter, qui ab initio Epistolæ vel Evangelii Missæ usque ad illius finem interest; peccat verò mortaliter, qui tempore consecrationis, aut communionis Sacerdotis celebrantis abest, *ibid. n. 475*. Tota Missa ejusdem Sacerdotis est audienda; undè non satisfacit, qui plures partes simul à diversis celebran-

lebrantibus audit, nec qui duas partes à duobus Sacerdotibus successivè celebrantibus, *ibid.* n. 476. Singuli Fideles tenentur Missæ parochiali seu Parochiæ ipsorum interesse, &c. *ibid.* n. 477.

Quoad modum huic Sacrificio affluendi requiritur intentio audiendi Missam tanquam actionem sacram, qua Deo supremus cultus deferatur, &c. *ibid.* n. 478. Requiritur præsentia corporis, *ibid.* n. 479. ut & moralis ac pia, ita, ut quis non solum corpore præsens sit, sed etiam animò piè intentus ad res divinas, seu in ipsum Deum per preces, oblationem Sacrificii, laudem, amorem, &c. Hinc qui per notabilem Missæ partem confabulatur, vel voluntariè distrahitur, peccat mortaliter, nisi aliam Missam postea audire statuerit: Satisfaciunt tamen, qui quomodocumque ministrant Sacro, etsi occupentur querendis è Sacrificia necessariis; item qui occupantur pulsan- dis organis, vel follibus attol- lendis, &c. qui verò per notabile Mis- sæ tempus confitetur, non satisfacit præcepto, *ibid.* n. 480. à peccato excu- santur, qui Sacrificio Missæ non inter- sunt imò, ex impotentia non solum phy- sica sed etiam morali, qualem habent ii, qui custodiunt castra, urbem, do- mum, gregem, &c. infirmi, si non habeant in domo Oratorium, in quo eam possint audire; adeo ex charitatis officio, ut si infirmus egeat præsentia aliterius, *ibid.* n. 481.

Sacerdoti sine ulla laudabili seu ra- tionabili causa non licet Sacrum ce- lebrare ante perfolutum Officium ma- tutinum; hanc verò obligationem gra- vem non esse jam communiter tenent Doctores, *ibid.* c. 5. n. 482. Cære- moniæ, quæ Missam præcedunt, aliæ

sumuntur à persona, aliæ à loco, aliæ verò à tempore: ex parte personæ re- quiruntur vestes sacræ; ex parte loci Tempia, Altaria, vasa sacra, lumina; ex parte temporis requiritur ut Sacrificium celebraretur ante meridiem & ante omnem degustatum cibum, qua de re primum dictum est, *ibid.* §. 1. n. 484. Sex numeran- tur vestes Sacerdotis, cum ad Sacrificium peragendum accedit, scilicet Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola seu Orarium, Casula seu Planeta, *ibid.* n. 485. & seq.

Vestes Diaconi & Subdiaconi Sacerdo- ti celebranti assistentium & ministran- tium sunt pro Diacono, præter Albam & Cingulum, Manipulus, Stola, & Dalmatica; pro Subdiacono autem Alba, Cin- gulum, Manipulus & Dalmatica, *ibid.* n. 492. & seq.

Ex parte loci cæremoniæ sunt Tem- plum, Altare, vasa sacra Calix & Parena; Liteamina Sacra, Corporale scilicet, Palla, & Purificatorium; præterea in Altari re- quiruntur tres mappæ ab Episcopo vel ab alio potestate habente benedictæ; Crux etiam in medio Altaris est collocanda, quæ gerat imaginem Crucifixi; necessa- rium quoque est lumen ex cereis candelis constans, Thus, Incensum, Missale, *ibid.* n. 495. & seq.

Cæremoniæ, quæ in celebratione Missæ observantur, ad quinque capita re- vocari solent; aliæ enim referuntur ad Deum, aliæ ad Sacrificiū; aliæ ad Sacer- dotem celebrantem; aliæ ad populum; aliæ denique ad ea, quæ in Missa recitan- tur, *ibid.* §. 2. n. 502. Cæremoniæ, quæ ad Deum referuntur tres sunt: Elevatio manuum, elevatio oculorum, & inclinatio corporis, aut genuum incurvatio, *ibid.* n. 503. Cæremoniæ erga Sacrifi- cium sunt elevatio hostiæ consecrande coram Domino, quæ fit in Offertorio

(bb) 3

etia

offensio Sacramenti ad populum, & fractio ac commixtio Corporis & Sanguinis Christi, item mixtio aquæ cum vino, *ibid.* n. 504. Cæremoniæ quas Sacerdos celebrans circa se ipsum adhibet sunt tuncio pectoris, locutio manuum, *ibid.* n. 505. Cæremoniæ erga populum sunt salutatio per hæc verba: *Dominus vobiscum*, vel *Pax vobis*, & dimissio populi per hæc verba: *Ite Missa est*. Quantum ad ea, quæ in Missa recitantur & leguntur, nota, duas esse partes Missæ: prima est ab initio usque ad finem Evangelii; altera ab Offertorio usque ad dimissionem assistentium: prima pars dicitur Missa Catechumenorum; quia tunc post Evangelium Catechumeni per vocem Diaconi dimittebantur; altera vocatur Missa Fidelium, quæ in tres partes subdividitur; ima. est ab Offertorio usque ad consecrationem; 2da. à consecratione usque ad communionem, & 3tia. à communione usque ad finem, *ibid.* n. 507. Ad Cæremonias, quæ ea spectant, quæ in Missa recitantur, etiam revocantur Cantus, Organa, Musica, Instrumenta; item aquæ benedictæ aspersio, thurificatio, osculum, signum crucis, *ibid.* n. 508. Cætera, quæ in Missa recitantur, leguntur, & peraguntur, *ibid.* n. 510. & seq.

Missio. Missio in divinis definiri potest unius personæ divinæ ab alia processio adjunctum habens effectum temporalem aliquo modo pertinentem ad ordinem gratiæ. Duæ tantum personæ mittuntur, Filius scilicet & Spiritus Sanctus; Filius à Patre, & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Missio ista dependentiam & inferioritatem non arguit in eo, qui mittitur, sed tantum originem & emanationem unius personæ ab alia; non enim fit ex imperio, sed ex communicatione ejusdem naturæ: duplex est, *visibilis*, quando scilicet persona missa in signo quodam sensibili exteriori apparet,

qualis fuit missio Verbi in Incarnatione, & Missio Spiritus Sancti in Christi Baptismate, & die Pentecostes: *Invisibilis* verò Missio appellatur, quando persona mittitur ad collationem alicujus doni interni & occulti, ut cùm mittitur Spiritus Sanctus ad collationem gratiæ sanctificantis, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 4. n. 414.*

Respectu creaturarum Missio est processio à Deo per imperium ad aliquem effectum producendum; convenit Angelis, *ibid.* *Tract. 2. c. 1. §. 3. n. 44.*

Mna seu *Mina* moneta apud Athenienses & Hebræos usitata, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 130.*

Modius Romanæ mensuræ genus, qua frumenta, &c. mensurabantur, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 141.*

Mobatra, nomen Hispanicum, est contractus, quo quis pecuniâ indigens emit creditò à Mercatore merces majori pretiò, easque eidem vendit statim pretiò viliori. Illicitus est talis contractus, ut potè usurarius, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 284.*

Molinos hæresis Quietistarum parens, *Tom. 3. Tract. 3. part. 2. §. 1. n. 145.*

Mollities (Vid. *Pollutio*)

Moloch Deus Ammonitarum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 243.*

Monachus, Nomen Monachi græcum est, atque Auctor Hierarchiæ Eccles. c. 6. Monachos appellari eos, qui rebus divisibilibus, id est, mundanis relictis, Monadi, id est, Divinitati soli placere contendunt; unde nomina Monachi & Religiosi sunt Synonyma, suntque divina appellatio & titulus gloriæ & honoris, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 3. n. 202.* Monachi seu Religiosi Reipublicæ Ecclesiasticæ Hierarchis sunt annumerandi, *ibid.* n. 203. & seq. (Vid. *Religiosus*.)

Mo.

Moneta varix fuerunt apud Antiquos, de quibus S. Scriptura facit mentionem, *Tom. 1. Tracl. 3. part. 1. c. 8. n. 123.*

Monitio duplex est Canonica una, altera non Canonica: hæc nihil est aliud quam lex aut sententia Superioris aliquid præcipientis aut prohibētis sub pœna Censuræ: Canonica est ea, per quam auctoritate Superioris admonetur per Sententiam reus personaliter saltem indeterminatè, ut à culpa resipiscat, vel satisfaciatur, nisi velit censuram incurrere: In omnibus Censuris à Jure, imò & ab homine pro culpis futuris non requiritur Monitio distincta ab ipsa lege vel prohibitione. Canonica Monitio, ut Censura sit justa, trina debet esse, interpositio aliquorum, saltem duorum vel trium dierum intervallò, nisi mali impendentis periculum, aut facti urgens necessitas aliud exigat, & non patiatur dilationem; tunc enim à Judice, unica facta Monitione, Censura infligi potest. Canonica Monitio ad reum personaliter ferri debet, si nihil obstat: quando verò vel ipse malitiosè latitat, satis est, si Monitio cum comminatione ad ipsius domum fiat, vel si ad ejus domum non pateat accessus, ad Ecclesiæ valvas, vel ad alium publicum locum affigatur, unde ad ipsum illius notitia pervenire possit, sin' autem per contumaciam non compareat, etiam absens censurâ iniri potest, *Tom. 4. Tracl. 7. part. 2. c. 3. §. 4. n. 266.*

Monitorium definitur Monitio simul & Mandatum Judicis Ecclesiastici, quo jubet eos, qui factum aliquod criminofum norunt in ipso Monitorio expressum & denuntiatur, ejusque auctorem aut complices, ea, quæ circa illud ad suam cognitionem devenierint, teneri sub pœna excommunicationis revelare. Non ab alio, quam ab Episcopo seu ejus Officiali decerni debent Monitoria, nec concedi

nisi pro re gravi, & habito priùs diligenti examine. Licet plerumque trina, singulisque hebdomadis una, primùm fiat Litterarum Monitorialium publicatio sub sola comminatione excommunicationis, expectare tamen non debent, qui sciunt factum aliquod revelandum, ut post elapsas tres hebdomadas sententia excommunicationis feratur, ac subindè in reos confciosque processus; ut ajunt, aggravetur & reaggravetur; sed quamprimùm ad revelationem venire tenentur, idque sub pœna inobedientix erga Ecclesiam, nisi gravis causa, aut legitimum impedimentum à revelatione dispenfet: excusantur enim ab ea, qui rationabiliter timerent, ne gravissimum sibi detrimentum aliquod ex revelatione subsequeretur. Si tamen ageretur de bono publico sive Ecclesiæ sive Reipublicæ, ad revelationem tenerentur etiam cum sul damno. Excusantur etiam consanguinei & affines Rei ad quartum usque gradum, multò magis ipse accusatus. Tamen sub suprâ dicta pœna excommunicationis tenentur & accusatus & complices ad satisfaciendum secretò, aut ad restituendum, si possunt. Neque etiam Litteræ Monitoriales eos ad revelationem obligant, qui factum noverunt per confessionem, aut (nisi res cognita vergat in Ecclesiæ vel Reipublicæ perniciem) per naturale secretum. Tenentur etiam ad revelationem extranei transeuntes, ipsique etiam à jurisdictione ordinaria exempti, *Tom. 4. Tracl. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 253.*

Monopolium vox græca *unius venditionem* latine sonat, estque conventio unius vel plurium Mercatorum, ut soli, vel certò, quo voluerint, pretiò mercem aliquam vendant, *Tom. 3. Tracl. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 298.* publica auctoritate constitutum licitum est, si fiat ob justam causam & iustò pretiò, *ibid. n. 299.* privata verò auctoritate constitutum prohibitum est non solum jure & lege humana sed etiam divi-

divinâ naturali; nam est contra charitatem vetantem, ne quis impediat commodum aliorum, &c. contra bonum commune, cum multis noceat; contra iustitiam commutativam; unde Monopolæ tenentur ad restitutionem, *ibid. n. 300.* quæ quomodo fieri debeat, relinquitur viri prudentis iudicio, *ibid. n. 301.*

Ad Monopolium refertur 1mo. Quando Mercatores supprimunt merces suas, ut inde earum pretium crescat; 2do. Quando aliquis congerendo omnes ferè merces inducit earum raritatem & caritatem; 3tio. Si quis vi vel fraude impediat, ne merces aliundè advehantur, unde oritur caritas; 4to. Si Mercatores disseminent rumorem subversas esse naves, quibus merces erant impostæ, vel aliundè eas periisse, unde rerum pretium augetur; 5to. Si opponatur fictus licitator, ut alter & verus licitator majori pretiò emere cogatur; 6to. Si multi conveniant, ut opus ab uno inchoatū, alter non perficiat; 7tmo. Si Artifices conveniant non docere artē suam nisi filios & nepotes, aut nisi certò pretiò injustū; *ibid. n. 302.* Si ex Monopolio aliorum Mercatorum raræ factæ sint merces, licet Mercatori haud participi Monopolii vendere suas pretiò per Monopolium constitutò; secus verò si rariores non sint, *ibid. n. 303.*

Monothelita Sæculi VII. Hæretici, qui licet unicam in Christo personam duasque naturas contra Nestorianos & Eutychianos tuerentur, docebant tamen unicam in illo voluntatem & operationem, divinā scilicet, reperiri; horū Duces primarii fuere Sergius Constantinopolitanus, Cyrus Antiochenus Patriarchæ, &c. *Tom. 2. Tr. 3. c. 5. §. 7. n. 218.* (Vid. *Christus.*)

Monetæ pignus, *Verfah.* Ambt germanicè, quia horum montium Ministris debet dari pignus ab iis, qui pecunias mutuo accipiunt, in earumdem securitatem. Sunt liciti, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 2. n. 319.*

Moralitas actuum humanorum (Vid. *Actus humanus*)

Mores sunt propensiones quædam in bonum aut malum morale, quæ vel nobiscum nate, vel usu ac repetitis actibus sunt comparatæ, & quæ proinde actibus humanis sive bonis sive malis præbent originem, *Tom. 3. præf. n. 1.*

Mors civilis. Civiliter moritur 1mo. Religiosus, dum proficitur Religionem aliquam; 2do. Qui condemnatur morte citra appellationem aut per contumaciam; 3tio. Qui tiremibus aut exiliò damnatur in perpetuum; secus si damnatur ad tempus, modò illud non veni annis longius non sit, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 4. n. 281.*

Motivum, est id, quod operantem movet ad agendum. Operans autem movetur vel à clientum meritis, vel à fine, quem sibi proponit, &c. *Tom. 2. Tract. 3. c. 4. n. 135.* Motiva credibilitatis sunt fundamenta & rationes, quibus creatura rationalis ad credendum impellitur & movetur; quomodo conferant ad fidem, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 3. §. 2. n. 71. & 72.* Necessariò debent esse evidentiæ, *ibid. n. 73. & 74.* Quænam sint, & in quo consistant, *ibid. n. 75.* (Vid. *Fides.*)

Motivum contractûs aliud est intrinsecum ac substantiale, quod est id, in quod voluntas primariò fertur, dum contrahit, ut in venditione acquisitio rei venditæ; & aliud extrinsecum contractui, estque causa tantum impulsiva ad contrahendum, ut nobilitas, divitiæ in Matrimonio, &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 3. n. 208.*
Moyse. Quis fuerit? *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 173.* Auctor Pentateuchi, *ibid. n. 162.*

Multiloquium, in quo invenitur stultitia est peccatû, *Tom. 3. Tr. 6. p. 3. c. 1. §. 3. n. 277.*

Mundus definitur compages cælo, terra atque iis naturis, quæ intra ea continentur, coagmentata, à Deo creatus est atque in tempore conditus. Quot à creatione mundi usque ad Christi nativitatem anni numerentur non conveniunt Scri-

Scriptores Ecclesiastici. Ejus ætates septem numerantur, *Tom. 2. Tract. 2. c. 2. §. 1. n. 78.* Quonam ordine cuncta in mundo visibilia à Deo condita fuerint, *ibid. §. 2. n. 79.* cur Evaeducta fuerit è latere Adami, cum scemina in aliis animalium speciebus non fuerint hoc modò productæ, *ibid. n. 80.*

Mutatio Legis, alia est propriè dicta mutatio, alia inpropriè: prior fit, quando Lex in se ipsa mutatur; posterior verò fit per Legis dispensationem aut etiam interpretationem, &c. duntaxat, lege tamen in se ipsa haud immutata, *Tom. 3. Tract. 2. part. 1. c. 2. Sect. 1. §. 4. n. 36. & Sect. 2. §. 6. n. 164. (Vid. Lex)*

Mutilatio dicitur vel totalis abscissio membri alicujus distinctam functionem habentis in corpore animato, ut oculus ad videndum, manus ad palpan- dum; vel etiam in probabili sententia notabilis diminutio membri, ut abscissio unius digiti, præsertim ex majoribus. In Jure æquiparatur occi- sioni, sive sit directè volita, sive so- lum indirectè, sive physicè, sive mo- rali- ter patrata, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 4. §. 4. n. 371. (Vid. Homi- cidium, Irregularitas ex delicto Homi- cidii)*

Mutuarius (Vid. Mutuum)

Mutuator non potest fructus pignoris sibi pro mutui assecuratione traditi ultra sortem exigere & accipere, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 3. n. 348. & 349. (Vid. Mutuum)*

Mutus (Vid. Cooperatores ad damnum)

Mutuum secundum nominis etymologiam significat id, quod ex meo tuum fit; secundum nominis usum aliquando su-
P. Cartier Theol. Tom. IV.

mitur pro re ipsa, quæ mutuo datur; frequentius accipitur pro contractu, quo ea res alteri datur, sicque sum- ptum definitur Contractus, quo res numero, pondere, vel mensurâ con- stans traditur eo animo, ut statim fiat accipientis cum obligatione reddendi similem in specie & bonitate post lapsum temporis, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 2. n. 304.*

Obligationes Mutuatoris sunt imo. ut moneat Mutuatium de vitio rei, si quod ei insit; 2do. ut non repetat mutuum ante tempus præfinitum; 3tio. ut non plus exigat, quam va- leat res mutuata, *ibid. n. 305.*

Mutuarius verò ex natura Mutui tenetur imo. reddere mutuum tempo- re statuto, vel quando Mutuator ra- tionabiliter petet: quòd si ex culpa sua non reddat tempore debito, tenetur compensare Mutuanti damnum inde secutum & lucrum cessans; tenetur etiam de omni casu fortuito, atque reddere rem ejusdem speciei & boni- tatis; nisi contentus sit Mutuator, si ei pretium rei solvat, *ibid. n. 306.* Seclusa justa speciali conventionem mu- tuata pecunia non potest exigi eadem in specie physica, sed solum eadem in valore, quem habuit tempore mutui, saltem si tempore mutui hæc mutatio non fuit prævisa, nec spectata: in aliis verò rebus, in quibus per se spectatur & intenditur rei entitas, resti- tuti debet in eadem specie physica, *ibid. n. 307.* Si sit dubium an res tempore restitutionis valitura sit pluris vel mi- noris, licet pascisci, ut reddatur par mensura rei æquè in se bonæ; secus si probabilius sit rem tempore solutionis plus valituram, quam modo valeat, &c. *ibid. n. 308. (Vid. Usura)*

N.

Naaman Syrus non permissus fuit ab Elifæo adorare idolum per simulationem, sed solummodo se incurvare, ut Rex coram idolo genuflectens illi inniteretur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 5. §. 3. n. 125.*

Nabum Propheta, quis & undè fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 537.* ejus Prophetia quid contineat, *ibid. n. 538.* quo tempore vaticinatus fuerit, *ibid. n. 539.*

Nativitas (Vid. *Cultura*)

Natura humana quomodo in Verbo subsistat, an modus ille possit explicari, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. §. 8. n. 231.* (Vid. *Verbum*)

Status naturæ humanæ nomine intelligitur certa quædam naturæ humanæ conditio in ordine ad finem suum ultimum secundum ordinationem divinæ providentiæ. Dividitur in statum viæ, & in statum patriæ: prior est in quo tenditur ad beatitudinem, estque eorum, qui vitam mortalem agunt: status patriæ est is, in quo possidetur beatitudo, Beatorum in cælis degentium proprius. Status viæ duplex quoque est, unus qui de facto existit vel etiamnum existit; alter, qui nusquam fuit, sed tamen videtur possibilis, *ibid. Tract. 4. c. 3. n. 18.* Duo assignantur status, qui extiterunt, scilicet naturæ innocentis, in quo creatus fuit Adam sine concupiscentia sine ignorantia, expertis mortis & miseriæ, cum gratia & ordinatione ad vitam æternam; & naturæ lapsæ per merita Christi reparatæ, in quo nascimur post infaustum Adami lapsum felicemque Mediatoris reparationem,

in quo etiam, sublato originalis peccati reatu, omnes ferè ejus personalitates ad agonem & Virtutis exercitium in nobis remanent, *ibid. n. 19.* Status, qui de facto nunquam existit, sed tamen esse potest, triplex statuitur, ut 1mo. Status naturæ integræ, in quo homo esset sine peccato & gratia ordinante ad finem supernaturalem, at non sine quodam auxilio naturali (indebitò nihilominus meritis aut exigentiæ naturæ) quo immunis redderetur à deordinatis concupiscentiæ motibus, seu quo posset impedire, ne appetitus sensidvus contra rationem insurgeret; 2do. Naturæ puræ: hic status non aliàs differret à statu naturæ integræ, quàm quòd admitteret deordinatos concupiscentiæ motus, nullumque auxilium gratuitò concessum ordinis naturalis, quo natura in officio contineri posset; 3tio. Naturæ lapsæ nec usquam reparandæ, in quo scilicet post prævaricationem Adami remansisset genus humanum, nisi Deus misericordiâ suâ nostræ miseriæ consulisset per Christum, aut per aliquod aliud remedium, ut nos à peccato liberaret, *ibid. n. 20.*

Pelagiani olim negabant Adamum creatum fuisse à Dvo in statu naturæ innocentis: idipsum nunc negant Sociniani, *ibid. §. 1. n. 21.* Sed contra ipsos est sententia Catholica, scilicet primum parentem In iustitia originali conditum fuisse, *ibid. n. 22.* Solv. ob. *ibid. n. 34. Et seq.* Iustitiam originalem cæteraque gratiæ dona ac beneficia primis parentibus in ortu suo concessa debita ipsis & naturalia, non verò supernaturalia & ipsis indebita fuisse asserunt post Lutherum & Calvinum Baji & Jansenii discipuli & Sectatores, *ibid. n. 23.* at contra Catholici tuentur ea supernaturalia & ipsis indebita fuisse, nec nullatenus dici pos-

se creaturæ sanæ & innocenti debita ac naturalia, *ibid.* n. 24. Solv. ob. *ibid.* n. 38. & 39.

Lutherus & Calvinus agnoscunt gratiam statûs innocentie permissam fuisse libero arbitrio, eamque gratiam sanicatis, quia primo homini sano collata fuit, cui porro assentiri vel resistere posset, nuncupant: at secus de gratia eidem nobisque omnibus ejus posteris post lapsum data sentiunt, ut quæ juxta ipsos hominis lapsi voluntatem necessariò determinet, illamque gratiam medicinalem vocant, eò quòd hominem à peccati sui infirmitate sanat. Eos secutus est Jansenius Yprensis, *ibid.* n. 26. Catholici ultrò fatentur Adamum in statu innocentie indiguissse supernaturali gratiæ auxiliò, *ibid.* n. 27. necnon gratiam actualem hominibus lapsis necessariam, quæ medicinalis dicitur, differre à gratia statûs innocentie, non tamen ideò, velut quòd hæc fuerit repudiabilis, illa verò necessitans, *ibid.* n. 28. sed in alio discrimen istud reponunt, in quo tamen assignando non una omnium est sententia, *ibid.* n. 29. & seq. Statum naturæ puræ nedum possibilem, sed & existentem admiserunt Pelagiani; Lutherus omninò impossibilem statuit; Calvinus hujus status impossibilitatem repetit ex justitia, bonitate, & æquitate Dei, cui ad stipulati sunt Bajus & Jansenius, à quorum opinione non discrepat quorundam Catholicorum sententia, qui volunt statum naturæ puræ, habita solius omnipotentie Dei ratione, esse possibilem, at impossibilem habita ratione divinæ justitiæ, bonitatis, &c. Cæteri Theologi Catholici statûs naturæ puræ possibilitatem propugnant sub omni respectu, seu habita ratione tam omnipotentie, quàm justitiæ, bonitatis, sapientie, & omnium aliorum attri-

butorum Dei, *ibid.* f. 2. n. 40. & 41. Solv. ob. *ibid.* n. 42. & seq.

In statu naturæ lapsæ & per Christum reparatæ datur gratia verè sufficiens, *ibid.* c. 5. Sect. 2. f. 1. n. 187. (Vid. Gratia)

Naturale. Duobus modis aliquid dici potest homini naturale, 1mo. quia ex principiis & necessitate naturæ fluit; sic cogitare est naturale homini: 2do. quia ad id natura propendet, quod ipsi consentaneum est; hoc sensu virtus homini naturalis dici potest, Tom. 4. Tract. 8. part. 1. c. 2. n. 52.

Necessitas. Libertati opponitur Necessitas: alia est *coactionis*, quæ est vis alicui contra propriam inclinationem illata; alia *inclinationis*, quæ impulsio & motus interior ita determinans ad unum, ut voluntas ab eo abstinere non possit; hæc duplex est, una *naturalis inclinationis* seu *natura*, quæ scilicet menti congenita est, & provenit à principio intrinseco ad unum naturaliter determinante; alia *inclinationis adventitiæ*, quæ oritur à motu accidentali, quo mens determinatur ad aliquid, sive immutabiliter, quod contingit in Beatis, qui ex visione Dei ad amorem ejus jugiter accenduntur; sive mutabiliter & transitoriè, ut contingit in Systemate eorum, qui duas admittunt delectationes, terrenam scilicet & cœlestem, quæ successivè simul & invincibiliter ad malum & ad bonum trahere finguntur: Alia est necessitas *specificæ rationis*, cum voluntas ita ad unam speciem actûs determinatur, ut in speciem oppositam ferri non possit; sic Christus ita ad bonum determinatus erat, ut peccare non posset; alia *exercitiæ*, cum quis non solum ad hanc speciem actûs, sed etiam ad hunc numerò actum ita deter-

terminatur, ut non modò non possit ad oppositum ferri, sed neque etiam ab isto abstinere; sic Deus ad amorem sui necessariò rapitur: Alia est *ante-cedens* seu *absoluta*, quæ vel rationis & voluntatis usum antecedit, ut in motibus primo primis; vel consensum hunc ita exprimit, ut eum voluntas denegare nequeat; Alia *consequens* seu *hypothetica*, quæ liberam voluntatis determinationem sequitur: alia denique est necessitas *physica*, cum voluntas ita unum vult, ut aliud velle non possit; alia *moralis*, cum eadem voluntas ita ad unum trahitur, ut nonnisi cum magna difficultate, quæ tamen actu & de facto vinci potest, in alium ferri possit; est ergo ea, quam etsi absolutè superare valeamus, nunquam tamen superabimus, quia totas vires nostras non sumus adhibaturi, *Tom. 3. Traët. 1. c. 1. §. 2. n. 49. (Vid. Libertas)*

Necessitas Fidei Christianæ dupliciter consideratur, 1mo. secundùm actum internum, 2do. secundùm actum externum, *Tom. 3. Traët. 3. part. 1. c. 5. §. 3. n. 105. (Vid. Actus Fidei, Fides)*

Necessitas respectu salutis duplex est, medii scilicet & præcepti, *ibid. n. 109. & 110.* quomodò inter se differant, *ibid. n. 110. & 111.*

Necessitas Spei (vid. *Spes*) Necessitas Charitatis (vid. *Charitas*) Necessitas proximi triplex est, *extrema* scilicet, quæ est status, in quo persona aliqua adeò indigens est, ut periclitetur de vita, nisi ei subveniatur; altera *gravis*, cum scilicet quis tam notabiliter patitur in vita, ut vix eam sustentet, aut obnoxius est periculo incurrendi morbi, magnive incommodi morte tamen minoris; tertia nomina-

tur communis, cum scilicet quis propter inopiam difficulter victitat: hæ necessitatis corporalis definitiones ad necessitatem spirituales transferri, eique accommodari facillè possunt, *ibid. part. 3. c. 4. §. 2. n. 221. & Tom. 3. Append. ad Traët. 5. part. 1. c. 5. n. 513.*

Necessitas etiam dividitur à Theologis in necessitatem strictè sumptam, & latè sumptam: strictè sumitur, cum res ita existit, ut non possit non existere; latè verò, cum decet & convenit rem ita esse, quæ simpliciter congruentia aut convenientia potius dici debet, quàm necessitas, *Tom. 2. Traët. 3. c. 3. n. 104.* Necessitas strictè sumpta dividi solet in *absolutam* seu simpliciter talem, & *hypotheticam*; prior est independens à quacumque suppositione, posterior è contra ab aliqua suppositione pendet, *ibid. §. 2. n. 108.*

Necromantia Divinationis species, fit per mortuos in speciem suscitatos, *Tom. 3. Traët. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 412. (Vid. Divinatio)*

Negotiatio seu *Mercatura* est emptio rei cum intentione eam integram & immutatam vendendi lucri gratiâ, *Tom. 3. Traët. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 289.* per se licita est, *ibid. n. 290.* est tamen plerisque hominibus adeò periculosa, ut facillè alicui persuadendum non sit, ut eam exerceat; undè Clericis & Religiosis strictè est interdicta, *ibid. n. 291.*

Nebemias quis fuerit, *Tom. 1. Traët. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 277.* Libri secundi Esdræ Auctor, *ibid.*

Nestorius, quis fuerit. Docuit in Christo duas esse personas divinam unam, alte-

alteram humanam, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. n. 189.* (Vid. *Christus*)

Nilus (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 64.*

Notæ, seu characteres Ecclesiæ, quæ sint, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. n. 51. & seq.* (Vid. *Ecclesiæ*)

Notio. Notionis nomine intelligunt Theologi characterem & formam quamdam peculiarem, quæ personæ Divinæ dignoscuntur, & ab invicem distinguuntur, sic Paternitas, Filiatio, & Spiratio passiva dicuntur Notiones, quia exprimunt characteres & formas, quæ non sunt communes tribus Personis, sed cuicque earum propriæ. Porro rectè à Theologis post S. Thomam quinque assignantur in Divinis Notiones; scilicet Innascibilitas, seu Improducibilitas; Paternitas; Filiatio; Spiratio activa; & Spiratio passiva, seu Processio, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 4. n. 433.*

Numeri. Quartus Pentateuchi liber Numerorum liber appellatur, quia illius priora tria Capita Hebræos & Levitas enumerant, &c. *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sess. 1. c. 1. n. 199.* Solv. ob. *ibid.* n. 200.

O.

Obscuratio cordis contra misericordiam, fit non compatiendo miseriis & egenis, eis non opitulando, eos objurando, debita durè à debitore exigendo, qui solvendo par non est, &c. Mortalis est, quoties ex ea præceptum eleemosynæ vel charitatis graviter violatur. Est avaritiæ filia, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2. n. 267.*

Obedientia generatim definitur Virtus, qua quis voluntati Superioris se accommodat. Duplex est strictè ac propriè sumpta, & minùs strictè seu latè accepta: strictè sumpta dici potest Virtus inclinans ad observanda Superiorum præcepta: ea iterum duplex est, Generalis scilicet & Specialis: Generalis est virtus inclinans ad observandum quodvis præceptum ex quovis motivo bono, & sic obedire pertinet ad quamlibet virtutem, ex cujus motivo mandatum servatur: ei opponitur inobedientia generalis, quæ est vitium generale consistens in cujusvis præcepti violatione ex quovis motivo; est peccatum mortale in re gravi, veniale in levi, & includitur in omni peccato tanquam ratio generica: Specialis verò obedientia est Virtus inclinans subditum ad exequenda præcepta Superiorum, quia præcepta sunt: ei opponitur inobedientia formalis, quæ est violatio præcepti, quia præceptum est: undè semper est mortalis, etiam in re levi; quia est contemptus præcepti ac potestatis præcipiendi. Obedientia autem latè seu minùs strictè sumpta est virtus, qua quis voluntati Superioris se accommodat, sive præcipiat sive non, *Tom. 3. Tract. 5. c. 4. n. 453.* (Vid. *Tract. de Statu Religioso*, &c.)

Obex. Nomine obicis & fictionis in materia Sacramentorum non intelligitur simulatio aliqua, sed idem est ac prava dispositio in susceptione Sacramentorum, quæ characterem imprimunt. Obex autem seu fictio impedire potest vel valorem Sacramenti, si nempe suscipiatur sine dispositione ad ejus valorem requisita; vel solum effectum gratiæ. Certum est, sublato etiamnum obice impediente valorem Sacramenti non reviviscere Sacramentum, quia Sacramentum

(cc) 3

nul.

nullum fuit, quod autem non fuit, non potest reviviscere : sic v. g. Baptismus collatus adulto carenti voluntate illum suscipiendi nullus est, & semper manet nullus, etiamsi intentio, quæ defuit, postea ponatur. Quoad obicem, qui gratiam Sacramenti dumtaxat impedit, estque prava dispositio animi suscipientis Sacramentum, qua gratiæ Sacramenti obex & impedimentum quoddam obicitur, vid. *Sacramentum*. Obex iste triplex est, *negativus* scilicet, *privativus*, & *contrarius*; Obex negativus est inculpabilis carentia dispositionis necessariæ ad gratiam recipiendam; privativus est culpabilis carentia huiusmodi dispositionis; contrarius seu positivus est quodlibet aliud peccatū mortale commissum eo instanti, quo suscipitur Sacramentum, *Tom. 4. Tract. 1. c. 4. §. 3. n. 135.* (Vid. *Sacramentum*)

Objectum Virtutis alicujus est res ipsa, circa quam Virtus versatur. Est duplex materiale, & formale *quod & quo*, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 2. n. 11. & part. 2. c. 2. n. 132.*

Quodnam sit objectum Virtutis Fidei materiale, quodnam formale *quod & quo* (Vid. *Fides*)

Quodnam sit objectum Virtutis Spei materiale, & formale *quod & quo* (Vid. *Spes*)

Objectum materiale Charitatis quodnam sit, quodnam formale *quod & quo* (vid. *Charitas*)

Obligatio generatim definitur Vinculum, quo astringimur ad aliquid dandum, aut faciendum, aut patiendum, vel non dandum aut non faciendum. Duplex generatim est, alia, quæ fundatur in convenientia, diciturque *antidotalis*, & inducit debitum non rigoro-

sum; talis est obligatio, qua quis tenetur in suum benefactorem gratus esse; alia, quæ fundatur in necessitate, & inducit debitum ex præcepto seu Charitatis aut Religionis, seu Justitiæ, quæ est effectus contractus, *Tom. 3. Tract. 5. Sect. 2. §. 4. n. 223.* Obligatio ex Justitia triplex est, 1^a. naturalis tantum, quæ nascitur ex solo jure naturali, & semper obligat in conscientia, quamvis in foro externo non det actionem; 2^a. civilis tantum, quæ parit actionem in foro externo ob aliquam præsumptionem, quamvis in conscientia non obliget; 3ta. naturalis & civilis simul seu mixta, quæ obligat tum in foro interno seu conscientia, tum in foro externo, in quo parit actionem, *ibid. n. 224.* Obligatio ratione principii quadruplex est: aut enim est ex contractu, seu quam parit quilibet contractus, sitque quatuor modis, re scilicet, verbis, litteris, consensu; aut quasi ex contractu, quæ nempe citra conventionem nascitur ex facto non turpi; ut cum quis negotia absentis gessit bona fide sine litteris ac mandatis, obligatus est ei Dominus, cujus negotia gessit &c. aut ex maleficio, quæ oritur ex ipso maleficio v. g. furto, rapinâ, damno, injuriâ, &c. aut quasi ex maleficio seu ex quali delicto, quam v. g. Judex contrahit, qui per imperitiam malè litem judicavit, vel ille, ex cujus cœnaculo dejectum effusumque est aliquid, quod alius transeunti nocuit, &c. *ibid. n. 225.*

Obligatio Poti (Vid. *Potum*)

Obligaciones Beneficiorum (Vid. *Beneficium*)

Obolus Moneta apud Antiquos usitata; Alius erat Hebræus, alius Atticus seu Atheniensis, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 125.*

Obre-

Obreptio (Vid. *Dispenfatio*)

Obscuritas Fidei Christiana. Fides nec ex parte motivorum credibilitatis, nec ex parte revelationis est obscura, sed ex parte objecti materialis, quod creditur, ita ut credi non possit, quod vel evidenter scitur, vel videtur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 5. §. 2. n. 98. & 99. Solv. ob. ibid. n. 100. & seq.*

Observantia vana. Vana observantia est superstitio, qua ad effectum aliquem obtinendum adhibentur media vana, inutilia, & improporcionata, vel, qua quis ex observatione eventus fortuiti actiones suas vanè dirigit; ut cum quis certa verba profert, aut adhibet herbas in vigilia S. Joannis Baptistæ collectas, &c. Non differt à Divinatione nisi quòd hæc ad cognitionem occultorum ordinetur, illa verò ad effectum externum vel opus observantis; quare quæ dicuntur de Divinatione, debent cum proportionem accommodari vanæ Observantiæ, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 3. n. 420. (Vid. Divinatio)*

Tres assignantur vanæ Observantiæ species; 1^a. est *Ars notoria*, qua quis scientiam vult acquirere sine studio & per media inutilia, vana, & improporcionata, v. g. per verba ignota, certas preces, aliquam potionem, &c. 2^a. dicitur *Observantia sanitatum*, cum quis homines aut animalia sanare, aut in iis aliquid operari conatur vanis & inefficacibus mediis, putà si quis vulneribus mederi, sanguinem sistere, dolores mitigare, hominem telis aut ensibus impervium reddere velit per certa signa, ceremonias inanes, ignota nomina, characterum impressionem; item si eos effectus producere intendat per media naturalia, aut etiam supernaturalia, sed quibus

veluti necessariæ adjunguntur circumstantiæ quædam frivolæ, aut incertæ, vel apocryphæ; ut quòd remedia componi debeant ex herbis tali die collectis, quòd jumentis aperiatür vena certà die alicui Sancto dicatür, quòd preces tali numerò & ordine recitentur, quòd, qui easdem tali tempore recitat, aut Scapulare gestat, non sit sine confessione moriturus, &c. 3^a. est *Observatio futurorum eventuum*, qua quis ex eventu fortuito bonum aliquod aut malum sibi vel aliis eventuum ominatur, & inde actiones suas dirigit, ut si quis pede ad lumen offenso malum aliquod sibi portendi credat, & ideo domum regrediatur; vel si quis credat aliquos dies esse infestos, ideoque negotia omittat, alios verò faustos, quibus ea conficiat, *ibid. n. 421.*

Non Obstans. (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Occasio peccandi alia est *remota*, alia *proxima*. Remota dicitur illa, ad quam interdum ex mera peccantis fragilitate aut libera malitia peccatum sequitur: proxima est, in qua quis constitutus, perpenfis omnibus circumstantiis, ordinariè in peccatum ruit; alia est, quæ ex natura sua quemlibet in peccatum inducit; alia quæ per accidens tantum, & ex infirmitate poenitentis, qui in ea scilicet positus ita peccare consuevit, ut fermè certum sit illum in eadem peccata lapsurum, si in illa perseveret; alia demùm occasio proxima est evitabilis, alia verò moraliter vitari non potest, *Tom. 4. Tract. 5. c. 5. §. 2. n. 312.*

Occupatio dicitur de iis, quæ nullius fuerunt. Bona ergo, quæ nullius fuerunt, occupari dicuntur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. §. 3. n. 97.*

Occu-

Occupatio animalium. Animalia manfacta & domestica, etiam si Dominorum potestatem longius evaserint, occupari ab alio non possunt: idem dicendum de cicuratis, quamdiu presumuntur reverfura, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. §. 3. n. 99. & 100.* Fera à nullo apprehensa sunt primi occupantis, nisi lex peculiaris, aut loci consuetudo obstat: eadem est ratio de feris, quæ naturalem libertatem recuperarunt, *ibid. n. 101.*

Ochozias Rex Israel, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 234.*

Ochozias Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 238.*

Œtapa Origenis. Quid sint, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 105.*

Odium generatim est averfio objecti. Duplex est, unum *inimicitia*, quo alicui ex ejus displicentia malum volumus, quatenus ejus malum est; alterum *abominatiosis*, quo rem vel personam averfamur ut malum præcisè, vel ut nobis & aliis malam, *To. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. §. 3. n. 354.* Odium sic generatim divisum aliud est Dei, aliud proximi. Odium inimicitia erga Deum est peccatum omnium gravissimum: item omne odium abominatiosis erga Deum est intrinsecè malum & mortale, nec admittit levitatem materiæ, *ibid. n. 355. & 356.* Odium inimicitia erga proximum est ex genere suo peccatum mortale, potest tamen esse veniale ex levitate materiæ: odium verò abominatiosis erga proximum, si sine justa causa & inordinatè concipiatur, est culpa gravis vel levis pro gravitate & levitate materiæ; interdum tamen culpâ vacat, & est laudabile, dum scilicet non adverfatur charitati, sed procedit ex amore benevolentia erga

Deum, vel ipsum, quem sic averfamur, vel alium proximum, servato debito charitatis ordine, *ibid. n. 356.*

Nunquam licet optare, etiam inefficaciter, & imprecari malum proximo, quatenus ejus malum est, vel gaudere de ejus malo ut tali, vel dolere de ejus bono, ut ejus bonum est; idque ex genere suo sub mortali, à quo tamen excusat defectus sufficientis advertentia vel levitas mali optati, *ibid. n. 357.* Licet tamen desiderare malum affectu inefficaci, aliquod temporale alteri, & de illo gaudere propter ejus bonum spirituale, aut propter bonum commune, & quatenus majora mala per illud malum impediuntur, *ibid. n. 358.* (Vid. *Maleficio*)

Officialis sic dicitur ab officio, quod Episcopo impendit in exercenda ipsius contentiosa jurisdictione, in qua necesse est intervenire actorem, reum, & Judicem. Ad munus Officialis pertinent cognitio causarum tum Civilium tum Ecclesiasticarum, tum etiam criminalium, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 7. n. 119.*

Omissio. An possibilis sit omissio libera absque omni actu. *Tom. 3. Tract. 1. c. 1. §. 2. n. 55.* Item *Exercit. Theol. Exercit. 14. n. 239. & seq.*

Omnipotentia est virtus infinita, quæ potest facere quicquid non repugnat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 9. n. 80.* (Vid. *Deus*)

Operatio. Operationes Dei ad extra tres omnino numerantur, seu tripliciter creatura à Deo procedere intelligitur, *creatione* scilicet, *conservatione*, & *immediato concursu* ad singulas causas secundarum actiones. Creatio dupliciter sumitur, imo latius & improprie

prædictæ pro qualibet productione, quo sensu Sapientia de se ipsa dicit Eccli. 24. v. 14. *Ab initio & ante Sæcula creata sum*; adeo. Strictius & propriè, pro productione scilicet ex nullo præjacente subjecto; sic sumpta creatio definitur, *productio totius entis ex nihilo*. Conservatio est *continuata rei productio*, seu *continuus influxus in effectum*; creatura hujusmodi Dei influxu continuo indiget, ut conserveatur. Concurfus est ipsa creaturæ actio, prout est à Deo tanquam primo motore & causa universali rerum omnium, sive præmoveat & applicet causas secundas ad opus, sive cum illis simultané concurrat, *Tom. 2. Tract. 2. proem. n. 1.*

Opinio à S. Augustino passim cum errore confunditur; at alio sensu opinio apud Theologos cum S. Thoma est actus intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine oppositi. Definitur etiam à S. Bonaventura Assensus unius partis cum formidine alterius, *Tom. 3. Tract. 1. c. 4. §. 1. n. 204. in not.*

Opinio alia est probabilis, alia improbabilis, hæc est, quæ nullis, aut levibus & falsis dumtaxat nititur motivis; probabilis verò, quæ gravibus; unde definitur Actus, quo mens, ob motivum grave, sed tamen fallibile, prudenter judicat aliquid esse licitum vel illicitum, *ibid. §. 4. n. 233.* Opinio ad opinionem comparata alia est æquè probabilis, quæ scilicet æqualibus motivis ac rationibus nititur ac ea, quæ ipsi opponitur; hæc consensum efficit dubiam: alia probabilior, quæ scilicet spectatis rationum pondere & auctoritatis gravitate verisimilior apparet, quàm opposita: alia tutior, quæ nempe magis removet à periculo peccandi; unde opinio tutior stat pro

P. Cartier Theol. Tom. 17,

præcepto, seu favet Legi, eamque hîc & nunc obligare declarat; cùm è contrariò opinio minus tuta faveat libertati, quatenus negat hominem ulla, quæ hîc & nunc obliget, lege constringi, sed potius asserit, eum pro arbitrio, quod libuerit, eligere posse: hinc opinio tutior & probabilior multum à se invicem differunt; quia cùm securitas opinionis desumatur ex distantia ejus à peccato, probabilitas verò ex majori veritatis apparentia, fieri potest, ut opinio minus probabilis sit tutior, & probabilior minus tuta. Alia est opinio communis, quæ scilicet pro se habet decem aut octo Auctores, non quoscumque, sed graves, non laxiores, & qui rem non cursim & perfunctoriè, non alios, ovium instar, sequendo, sed ex professo & intimè tractaverunt: Alia communior, quam major numerus post idem ac serium examen amplectitur. Alia denique minus communis, quæ scilicet à paucioribus tenetur, licet gravibus nec laxioribus Auctoribus, *ibid. n. 234.* Non potest quis licitè & sine peccato sequi opinionem libertati faventem in concursu alterius opinionis stantis pro lege & simul probabilioris, *ibid. n. 236. & seq. Solv. ob. ibid. n. 246. & seq.*

Neque ex duabus opinionibus æquè probabilibus, quarum una favet legi, altera libertati, licet amplecti eam, quæ favet libertati, sed teneri debet ea, quæ favet legi, & quæ proinde est tutior, *ibid. n. 240. & 241. Solv. ob. ibid. n. 261. & seq.*

E duabus opinionibus licitum est eam sequi, quæ libertati favet, modò sit altera notabiliter probabilior, *ibid. n. 242.* enimverò non licet sequi opinionem minus tutam, quæ apparet solum paulò probabilior tutiore, *ibid. n. 243.* Porro quantus & in quo gra-

(dd)

du

du esse debeat ille notabilis excessus probabilitatis, vi cuius opinio favens libertati contra legem teneri possit, non ita facile definiri potest, *ibid.* n. 244. Assignari tamen possunt quædam regulæ, quas sequantur ii, qui circa difficultatem aliquam suspensi manent & accipites, *ibid.* n. 245. Solv. ob. *ibid.* n. 262.

Opera. Triplex est genus operum, alia scilicet sunt *mortifera*, peccata nempe mortalia, quæ separant à Deo & charitatem excludunt, qua anima vivit: alia *mortua*, quæ tamen ex objecto ac sine bona sint & per gratiam elicitæ, quia tamen fiunt sine habituali gratia seu charitate, quæ animæ vita est, mortua appellantur; talia sunt omnia bona opera in statu peccati mortalis facta: alia denique *mortificata*, quæ ex gratia facta sunt ab homine iusto, priusquam lapsus esset in peccatum mortale, quo subsequente huiusmodi operibus vita omnis intercluditur, vis & energia obtunditur, *Tom. 4. Tract. 5. c. 7. §. 2. n. 397.*

Optatus (Sanctus) Quis? ejus Opera,
Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 49.

Opus bonum quod fit ex voto melius est eo, quod fit sine voto, & magis meritorium, cæteris paribus, *Tom. 3. Tract. 4. c. 3. §. 4. n. 123. Opus operatum &c.*
Vid. Sacramentum.

Oratio. Orationis nomen tripliciter sumitur; 1mo. pro quolibet bono opere; 2do. pro quovis pio animi motu in Deum; 3tio. pro petitione, quam quis facit apud Deum; sic sumpta definitur Petitiō rerum decentium Deo facta sive immediate, sive mediante Sanctorum intercessione, ut aliquando ab ipso impetretur, *Tom. 3. Tract. 4. c. 2. §. 1. n. 15. & 16.* Ad eam absolute requiruntur

mentis attentio, & pia voluntatis affectio, *ibid.* n. 17. Duplex est, *mentalis* scilicet & *vocalis*, *ibid.* n. 18. Mentalis iterum duplex est, *Meditatio* nempe & *Contemplatio*: prior est pia veritatis alicujus occultæ aut cognitæ investigatio ad concipiendum devotionis fervorem, *ibid.* n. 19. Contemplatio est mentis in Deum suspensæ elevatio æternæ dulcedinis gaudia degustans, *ibid.* n. 20. Oratio vocalis itidem duplex est, *privata* scilicet & *publica*: prior est quæ fit à persona privata & privato nomine; hæc verò quæ fit à Communitate, vel Ministro publico ad id deputato Communitatis vel Ecclesiæ nomine & pro salute populi; est prior præstantior, *ibid.* n. 21. Errores Messalianorum & Wiclefitarum circa orationem, *ibid.* §. 2. n. 22.

Oratio sive vocalis sive mentalis est aliquoties ad salutem necessaria tum necessitate præcepti, tum necessitate medii, *ibid.* n. 23. 24. & 28. Quænam observanda sint, ut Oratio Mentalis seu Meditatio probe fiat, *ibid.* n. 25. & seq. Quamvis definiri non possit, quo præcisè tempore & quoties orandi præceptum obliget, certum tamen est sæpius esse præcandum, nec sine salutis æternæ periculo illud Religionis opus diu omitti posse, *ibid.* n. 29. & seq. Triplex est causa, quæ præcipue ad præsidium orationis nos confugere compellit, seu tria, ut salutem nostram utiliter consulamus, in primis sunt necessaria: scilicet ut Deus misericorditer concedat peccatorum veniam cum gratiæ sanctificantis & virtutum donis; ut donis jam acceptis bene & fideliter utamur; & denique ut in iis usque ad finem perseveremus, quæ adultis non conceduntur nisi instantes petentibus & pulsantibus, *ibid.* n. 31. & seq. Solv. ob *ibid.* n. 35. & seq.

Ora-

Oratio tripliciter spectari potest, scilicet ut actus supernaturaliter bonus, ut actus laboriosus & pœnalis, & ut præcisè est petitio, *ibid.* §. 3. n. 39. Oratio si undequaque talis sit, qualis esse debet, triplicem habet efficaciam, merendi nempe, satisfaciendi & impetrandi, *ibid.* n. 40. & *seq.* ut oratio sit efficax & infallibilem habeat effectum, debet fieri imò piè; adò. perseveranter: ut piè fiat, requiritur Fides; Spes seu firma fiducia, non præsumptio; attentio & devotio; atque sit de re bona & quæ ad salutem ordinetur, *ibid.* n. 44. & *seq.* Rationes, cur Deus in nostris orationibus perseverantiam exigit, *ibid.* n. 50. & *seq.* Solus Deus orari debet tanquam auctor & principalis causa bonorum omnium, gratiæ præsertim & gloriæ, quæ in primis per orationem petuntur, *ibid.* §. 4. n. 54. Soli Deo & Christo Deo homini ea impendi debet oratio, quæ cultum Latriæ continet, sic enim alium præter Deum orare, manifesta esset idololatria, *ibid.* n. 55.

Licetum est ab hominibus, quamdiu vivunt, auxilium intercessionis orare ac petere, sequæ eorum precibus commendare, *ibid.* n. 56. Rectè omnino & utiliter invocantur Sancti, qui cum Christo in cœlis regnant, *ibid.* n. 57. adeoque non solum Christus de facto orat & interpellat pro nobis apud Deum, sed & Beati orare possunt pro nobis, *ibid.* Quamvis damnati verè & propriè dictæ orationis sint incapaces, multis tamen videtur, animas in purgatorio igne languentes orare posse tum pro se ipsis, tum pro nobis. Iusti etiam orare possunt & debent, *ibid.* §. 5. n. 58. Impii & peccatores sæpissimè orant utiliter; nec proinde eorum oratio est novum peccatum, *ibid.* n. 59. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 63. & *seq.* Bona temporalia, & quibus abuti possumus, non sunt absolute per orationem pe-

tenda sed conditionatè dumtaxat, *ibid.* n. 67. At bona spiritualia, & quibus abuti non possumus, sunt absolute & determinatè petenda, *ibid.* n. 68. Inter omnes orationes, quibus utitur Ecclesia, atque Fideles adhibent, præcipua est Oratio Dominica, *ibid.* n. 69. Cavendum proinde, ne Orationem illam recitando aliud verbis, aliud opere & corde loquamur, *ibid.* n. 70. Solv. ob. *ibid.* n. 71. & *seq.*

Orandum est pro viatoribus hiis in terris degentibus, sive iusti sint, sive iniusti; sive amici, sive inimici; sive Fideles, sive non; *ibid.* n. 84. item pro animabus in purgatorio, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 4. n. 109.* & hic n. 85. Orationes . . . hisce animabus applicantur non per modum iudicii & absolutionis, sed per modum suffragii, *ibid.* n. 86. pro pluribus defunctis facta oratio æquè omnibus prodest, ac si pro uno tantum fieret, si de ea agatur, prout est impetratoria; secus si de ea agatur secundum quod est satisfactoria, *ibid.* n. 88. Exploditur Soti opinio, qui creditit animas in purgatorio ultra decennium non torqueri, *ibid.* n. 88.

Presbyter, qui tot accipit Missarum stipendia, ut easdem nonnisi longopost tempore celebrare possit & perolvere, graviter peccat, *ibid.* §. 7. n. 89. proinde juxta communem penè omnium sententiam graviter peccat, qui tot Missis se onerat, ut eas intra duos circiter menses celebrare & legere non possit, *ibid.* n. 90. Nec pro Beatissimis, qui sunt in cœlo, nec pro iis, qui in inferno sepulti sunt, licitum est orare, *ibid.* n. 91. & 92. Solv. ob. *ibid.* n. 93. & *seq.* Quid de illa historia sentiendum, quæ refert animam Imperatoris Trajani orationibus S. Gregorii Magni ab inferno liberatam fuisse; item de illa, quæ narrat Falconillam mulierem Ethnicam

nicam itidem ab inferni supplicio precibus S. Theclæ primæ Martyris liberatam fuisse, *ibid. n. 96. & seq.*

Oratoria Sanctis erecta (Vid. *Sancti*.)

Ordo Charitatis (Vid. *Charitas*.)

Ordo seu *Ordinatio* Sacramentum. A Sacramento Ordinis seu sacra Ministrorum Ecclesiæ inauguratione Legis Evangelicæ Sacerdotium, Sacrificium, cæteraque omnia salutis animarum adjumenta & subsidia omnino pendent ac derivantur, *Tom. 4. Tract. 7. proem. n. 1. & 2.*

Ordo generali & latissima significatione pro debita & convenienti rerum quarumlibet dispositione sumitur. Strictius pro certo hominis statu, qui ipsi cum multis aliis hominibus communis est. Ufu Ecclesiastico nomen Ordinis significat imo. Ecclesiasticam Hierarchiam, in qua varii sunt Ordinationis gradus alii aliis superiores, destinati ad celebrandum Sacramentum Eucharistiæ, aut ejus celebrationi ex Officio inserviendum; 2do. & ad præsens institutum *Ordo* propriè significat actionem & specialem ritum, quo potestas confertur ad consecrandum Corpus Christi, vel inserviendi Ministro consecranti; quo sensu aptius dicitur Ordinationis, quàm Ordinis, Sacramentum, *ibid. part. 1. c. 1. n. 7.* Græci Ordinationem appellant *Cyrotonium*, id est, manûs extensionem & porrectionem; quia antiquitus Ministri Ecclesiæ eligebantur per manûs extensionem, & etiam per manûs impositionem consecrabantur, ac etiamnum adhuc consecrantur, *ibid. n. 8.* *Ordo* sic acceptus rectè definitur Sacramentum novæ Legis, quo spiritalis potestas traditur ad Sacrum Corpus Christi consecrandum, & debite obeunda munia Ecclesiastica, *ibid. n. 9.*

Ordinationem seu Ordinem esse verum & propriè dictum Novæ Legis Sacramentum negant Novatores, *ibid. c. 3. n. 14.* Verum ac propriè dictum Novæ Legis Sacramentum est *Ordo* seu *Ordinatio*, qua sacri inaugurantur Ministri, *ibid. n. 25. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 27. & seq.*

Rejiciendi sunt illi, qui volunt sine Sacramento seu solo verbo hoc: *Esse Sacerdos* sacram conferri posse Ordinationem; solus enim Christus sine Sacramento effectum Sacramenti Apostolis impertivit, potestatemque dedit Sacramenta conficiendi & administrandi per solam suam divinam voluntatem & sine ritu aut signo sensibili, *ib. c. 4. n. 31.* Sola manûs impositio videtur esse materia essentialis Sacramenti Ordinis; formæ verò *Oratio*, *ibid. n. 32. & seq.* *Tradicito* autem instrumentorum cum verbis adjunctis est materia integrans dumtaxat, quæ tamen absolute retinenda est & adhibenda, *ibid. n. 33. & 37.* Explodenda est veluti improbabilis opinio eorum, qui manûs impositionem confundunt cum actione manûs instrumenta porrigentis, nec ab ea distinguunt, sed in ea includi ac contineri ajunt, *ibid. n. 38.* Christus est Auctor & Institutor Sacramenti Ordinis seu sacre Ordinationis, *ibid. c. 5. §. 1. n. 41.* Solv. ob. *ibid. n. 42.* Ordinarius sacre Ordinationis Minister est solus Episcopus, *ibid. §. 2. n. 44. & 45.* Solv. ob. *ibid. n. 54. & seq.* Non licet cuiquam à quocumque promiscuè Episcopo Ordinationem percipere, sed ab eo dumtaxat, qui proprius sit Episcopus, *ibid. n. 46.* qui triplex in Jure distinguitur Originis scilicet, Beneficii, & Domicilii, *ibid. n. 47.* Pœnæ adversus eos, qui vel alienos ordinant, vel ab alienis ordinantur sine licentia proprii Episcopi hæc sunt: Ordinatus ab exercitio Ordinum suorum suspenditur, &

& Ordinans ab Ordinum collatione per annum, *ibid.* n. 48. Cum licentia tamen proprii Episcopi quisque ab alieno Episcopo ordinari potest, quæ scripto, quod *littera dimissoria* nuncupatur, impertiri solet vel à proprio Episcopo vel ab ejus Vicario Generali, modò expressam ab Episcopo facultatem concessionis ejusmodi acceperit. Capitulum Sede vacante nonnisi annò elapsò à die obitus Episcopi numerandò dimissorias dare potest, nisi fortè quis occasione Beneficii Ecclesiastici recepti aut recipiendi sit coarctatus. Dimissoria litteræ hæ ab Episcopo datæ, non extinguuntur per ejus mortem, *ibid.* n. 49. Proprius Episcopus in foro externo cogi non potest, ut & Laico Clericalem Tonsuram, & Clerico sacram Ordinationem conferat; sive iste Beneficium habeat, cui annexus sit Ordo, sive non habeat, sive sit occultis criminis reus, sive non, *ibid.* n. 51. Proprius Regularium Episcopus est ille, in cujus Diocesi ipsi commorantur & degunt, sive fixam Sedem habeant in Monasterio, in quo professi sunt, sive Sedem & locum ad nutum Superiorum mutare soleant, *ibid.* n. 52. Simplex Sacerdos, accedente Summi Pontificis vel Ecclesiæ dispensatione, potest conferre Tonsuram, Minores, & Subdiaconatum, *ibid.* n. 53. Solv. ob. *ibid.* n. 54. & seq.

Solus homo viator isque baptizatus capax est Ordinationis recipiendæ, *ibid.* §. 3. n. 64. Verisimilius videtur prorsus nullam & invalidam fore Ordinationem, quæ infantibus ante rationis usum daretur, *ibid.* n. 65. Nemo licitè potest ordinari per saltum, id est, suscipere superiorem Ordinem, prætermisso inferiori, licet validè id possit, excepto Episcopatu: qui taliter per saltum ordinatus est, est ipso jure suspensus ab exercitio superioris Ordinis illius per sal-

tum suscepti; non potest suscipere Ordinem prætermissum, nisi cum eo dispensetur; sit Irregularis, si in Ordine per saltum suscepto ministret, *ibid.* n. 67. & seq. Ut Ordines ritè ac licitè suscipiantur, interstitia ab Ecclesiâ præscripta servare oportet, id est, plures Ordines simul suscipi non debent sine dispensatione, *ibid.* n. 70. Jure antiquo longiora servabantur interstitia, at Jure novo à susceptione Subdiaconatûs ad susceptionem Diaconatûs sufficit annus, & similiter annus à Diaconatu ad Presbyteratum: Minores verò Ordines passim simul conferuntur, quamvis etiam aliqua interstitia inter eos requirant Concilium Tridentinum, *ibid.* n. 71. & seq. (Vid. *Interstitia*.)

Licet Minores Ordines unà cum Subdiaconatu proprius Episcopus ex legitima causa simul & una die conferre possit, tamen solus Papa concedere potest, ut duo Majores Ordines Diaconatus scilicet & Presbyteratus una die conferantur, *ibid.* n. 73.

Ut quis ad Subdiaconatum promoveri possit, necessarius est titulus Clericalis, *ibid.* n. 74. (Vid. *Titulus Clericalis*.)

Nulla est & irrita Ordinatio, quæ invito, reluctanti, & nullo modò consentienti confertur, *ibid.* n. 78. Valida est Ordinatio quoad substantiam & characterem hæreticis & improbis data, *ibid.* n. 79. Mulieres sacræ Ordinationis sunt incapaces, *ibid.* n. 80. & 81.

Sacramentum Ordinis & gratiam sanctificantem confert accipientibus debite præparatis, & characterem imprimi indelebilem cum legitimo ritu confertur; undè iteratè nunquam potest, *ibid.* c. 6. n. 82. Solv. ob. *ibid.* n. 84. & 85.

Ordines Ecclesiastici dividuntur in Majores & Sacros, & in Minores ac non Sacros, non quòd hi etiam Sancti non sint & sacri, suò nempe modò, sed quòd non

(dd) 3 ita

ita proximè accedant ad sacram Eucharistiam; Ecclesia Latina septem Ordines numerat; quatuor Minores, nimirum Ostiariatum, Lectoratum, Exorcistatum, Acolytatum, & Lectoratum; & tres Majores, Subdiaconatum scilicet, Diaconatum ac Presbyteratum, additur modò communiter Episcopatus tanquam Ordo à Presbyteratu distinctus; iis velut quædam ad Ordines initiandorum præparatio Tonsura Clericalis præmittitur. Ecclesia Græca quatuor tantum universim numerat Ordines, Lectoratum scilicet, qui Minor est; & tres Majores cum Latinis, *ibid. n. 86.* Igitur præter Sacerdotium sunt adhuc plures Ordines in Ecclesia, *ibid. n. 87.* Solv. ob. *ibid. n. 88.* De memoratis omnibus Ordinibus & Tonsura Vid. *singulis eorum articulis.*

Singulos Ordines esse Sacramenta contenderunt Veteres Scholastici non pauci; at modò communior est sententia solos tres Majores, Episcopatum scilicet, Presbyteratum, & Diaconatum esse Sacramenta, *ibid. §. 10. n. 156. & seq.*

Vocatio ad Ordines, prout est in intentione & decretis divinis, describitur Actus providentiæ supernaturalis, quo Deus aliquos præ aliis eligit præparatque dotibus congruis ad sacra ministeria dignè & laudabiliter obeunda, *ibid. part. 3. c. 1. §. 1. n. 281.* Duplicis generis sunt effectus divinx hujus vocationis; alii quippè sunt ordinis naturalis, alii supernaturalis; & iterum horum alii ipsum vocatum afficiunt, alii verò eos, ad quorum obsequium ipse vocatus destinatur, *ibid. n. 282.* Existit hæc divina vocatio, *ibid. n. 283.*

Ad Ordines suscipiendos, eorumque functiones ritè obeundas Dei vocatio est omninò necessaria, *ibid. §. 2. n. 285. & seq.* Hujus divinx vocationis signa triplicis sunt generis; alia, quibus certò colligitur quosdam à Deo non vocari ad statum Sacerdotalem; alia admodum ambigua & dubia, ex quibus nihil certò de-

finiri potest; alia indubitata, quæ certò ostendunt divinam vocationem, *ibid. §. 3. n. 290. & seq.* Divina vocatio, prout in executione spectatur, dici potest vocatio exterior & ministerialis; per illam quippè hominum ministeriò is ex ordine Laicorum assumitur & divinis Officiis mancipatur, quem Deus ab æterno ad ejusmodi munus elegit: tria autem in ejusmodi assumptione seu electione spectanda sunt; 1mo. *postulatio*, ut quis præ aliis assumatur ad munus Sacerdotale; 2do. *suffragia & consensus* in illum, qui postulatur; 3tio. *Consecratio*, qua quis actu & de facto constituitur Minister Ecclesiæ, *ibid. c. 2. n. 296.* Præter internam Dei electionem necessaria est exterior, quocumque tandem modò fiat, *ibid. n. 297. & seq.* De fide est jure divino non requiri consensum populi ad electionem seu Ordinationem Ministrorum Ecclesiæ, *ibid. n. 300. & 301.* Scientia est omninò necessaria in initiandis, Suspenditur ad annum Episcopos à collatione Tonsuræ, qui illiterato eam contulerit. Qua scientia instructi esse debeant initiandi, *ibid. n. 302.* Sanctitate vitæque innocentia & morum probitate ornati esse debent, qui suscepturi sunt sacros Ordines, *ibid. n. 303.* Ad vitæ sanctitatem & innocentiam pertinet etiam cœlibatus, seu Lex perpetuæ continentia, qua in nostra Latina Ecclesia obstricti sunt, qui majoribus Ordinibus sunt initiati, *ibid. n. 304.*

Origenes, Quis, ejus Opera, & errores, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 38.* Ex Aquilæ, Theodotionis, Symmachi, aliisque duabus incertorum Auctorum Græcis S. Scripturæ editionibus sua Tetrapla, Hexapla, & Octapla confect, *ibid. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 105.* Vid. etiam *Exercit. 9. n. 158.*

Oscula, aspectus, tactus impudici, imò oscula, amplexus, & tactus pariterum
CET.

corporis etiam honestarum alterius sexus sunt culpa mortalis si extra conjugium fiant, ob delectationem venerem, quæ potest ex illis sequi etiam ibi sistendo: idem dicendum de tactu partium proprii corporis, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 305.* Oscula, amplexus & tactus etiam in partibus honestis ob solam delectationem merè sensibilem, & nondum actu venerem, sunt culpa mortalis inter personas diversæ sexus libidinis capaces, saltem si fiant cum mora vel repetitione, quamvis expressè delectatio venerea non intendatur, *ibid. n. 308.* Amplexus, contactus manuum, oscula in facie, si juxta morem patriæ fiant urbanitatis, aut benevolentia honestæ causâ, non sunt peccata per se: si verò fiant ex aliqua vanitate, joco, levitate, petulantia veniali, sunt solum venialia peccata, modò abicit omnis affectus libidinosus, & periculum peccati gravis tam in se quàm in alio, nec, habita ratione constitutionis personarum, delectationem venerem multum excitent; Si autem ista sine causâ exercita & patrata sint longiora, aut crebrò fiant inter personas libidinis capaces, sunt mortalia: unde admittens oscula morosa & crebra, aut indecentia, item tactus mamillarum, peccat mortaliter, *ibid. n. 309.* Oscula, amplexus ob delectationem venerem, tactus & aspectus impudici mortales suprà dicti sunt ejusdem speciei mortalis ac actus consummatus, seu concubitus, ad quem suapte naturâ referuntur, quamvis actus iste non intendatur, *ibid. n. 310.*

Osse Propheta, quis, & quando oracula sua fuderit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 512. & seq.* Ejus liber quid contineat, *ibid. n. 518.* Quid de illius conjugio censeant Interpretes, *ibid. n. 521.*

Ostiarium est Ordo, quo præficitur Clericus ad Ecclesiæ & sacræ ejus suppellectilis custodiam, & ad vindicandam reverentiam Domui Dei debitam. Ipsum materia sunt clavium traditio & contactus funis campanarum; forma sunt verba, quæ profert Ordinans, cum claves tradit Ordinando, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 2. n. 94.* Quatuor sunt Ostiarii munera, imò. Ecclesiæ januas dignis aperire, & indignis claudere; 2do. curare ne Laicorum aliquis propius ad Altare accedat; 3tio. pulsare campanam, & populum fidelem statim horum convocare ad divinum Officium; 4to. servare vasa sacra & omnem Ecclesiæ suppellectilem. 5tum. Ostiarii munus addit Concilium Mediolanense, nempe invigilare, ut omnes in Ecclesia reverenter se gerant, *ibid. n. 95.*

Dignitas Ostiarii colligi potest imò. ex præstantia Janitorum Veteris Legis super populum; 2do. ex dignitate, qua in Republica aliis præminent, qui præficiuntur ad custodiam Regii Palatii & thesauri; 3tio ex Christi Domini præsertim exemplo Ostiariorum ministeria mirum in modum illustrantur & commendantur, qui zelum suum pro domo Dei in obeundis Ostiarii munis quàm sæpius declaravit, ut Matth. 21. Marc. 11. & Joan. 2. *ibid. n. 96.*

Ostiarium esse verum Sacramentum affirmat S. Thomas, & plures alii; nunc tamen communior est sententia negans, *ibid. c. 8. §. 10. n. 165. & seq.*

Oudinus (Calimirus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 103.*

Ozias Rex Juda, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 241.*

P.

Passum (Vid. *Contractus*)

Pallium Archiepiscopale (Vid. *Metropolitano*)

Palmus alius est minor seu contractus, estque mensura quatuor digitorum transversim positorum; alius major, qui & *Spithama* nuncupatur, estque spatium trium palmorum minorum seu duodecim digitorum, vel extensio illa, quæ est inter pollicem & indicem manus extensæ, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 150.*

Palpo seu *Adulator* (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Papa (Vid. *Pontifex Romanus*)

Papias (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 29.*

Paradisus habitatio deliciosa Adam & Evæ protoparentum nostrorum, è qua ob suam infidelitatem ejecti sunt. Quo loco situs erat Paradisus omnino incertum est, ut & an adhuc extet, *Tom. 2. Tract. 2. c. 2. §. 2. n. 82.*

Parochia (Vid. *Parochus*)

Paralipomenon Libri. Paralipomena nomen Græcum sonat idem ac *prætermissa*. Duo numerantur; quid contineant, *Tom. 1. Tr. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 265.* eorum Auctor seu Scriptor latet; vulgò Esdræ adscribuntur, *ibid. n. 266.* nec officere videntur conjecturæ contrariæ, *ibid. n. 267.* Respondetur difficultati, quòd 1. Paral. c. 2. v. 15. dicatur David fuisse septimus & ultimus Isai filius, & tamen 1. Reg. c. 16. v. 11. fiat mentio octo ejusdem filiorum, *ibid. n. 268.*

Parochia. Parochiæ nomine olim tota aliqua Diocesis significabatur; ac pressius significatur particularis quædam Ecclesia, cui unus Pastor seu Parochus & Curatus præficitur. Parochi à cæteris Presby-

teris sunt distincti, non quidem Ordinatione, nec interna aut perfecta sed externa dumtaxat jurisdictione, quia nempe ratione sive tituli seu institutionis jus habent, Episcopis quidem subordinatum, populis suæ curæ commissis administrandi Sacramenta Baptismi, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, Matrimonii, & Extremæ Unctionis, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 127.*

Cùm ita crevit Fidelium numerus, ut in unum convenire non possent sub Episcopo in pagis & majoribus urbibus, ut Romæ, erectæ fuerunt Parochiales Ecclesiæ, ubi Synaxes, seu Conventus celebrabantur sub uno Presbytero, cui *Parochi* nomen inditum est: nomen istud multi Græcum volunt, & ab eo verbo, quod Latine idem ac *præbere* sonat, derivatum; erant enim *Parochi*, qui Legatis publicè Romam missis atque hospitio receptis rerum omnium copiam suppeditabant; undè horum instar Parochos in Ecclesia esse dictos quidam arbitrantur, eo quòd sint Sacerdotes auctoritate Episcoporum Ecclesiis præfecti, ut populis sacrum Verbi divini & Sacramentorum ad animos pascendos pabulum subministrant; alii volunt *Parochum* dici velut *Paræcum*, Paræcus autem Græcis incola sive habitator in loco, *ibid. part. 2. c. 1. §. 2. n. 196.* A quonam autem & quando nomen istud Presbyteris inditum sit, non satis constat, sicut nec quonam tempore facta sit Parochiarum, quæ eis Parochorum nomen præbuere, erectio: id certum, Ecclesias Parochiales scilicet cœpisse erigi longè ante quartum sæculum: alio nomine *Curati* dicuntur, quòd nempe animarum Fidelium curam gerant, *ibid. n. 197.*

Parochi sunt divinx institutionis, *ibid. n. 194.* suntque successores 70. discipulorum illorum, quod Christus Luc. 10. instituit, *ibid. n. 198. & 199.* Eorum jurisdictione ea ratione est limitata, ut Episcopi tùm in eosdem, tùm in plebem subditam jurisdictione retineant, *ib. n. 200.*

Pa-

Parochi munia sunt, oves suas agnoscere, pro iis Sacrificium offerre, Verbi divini prædicatione, Sacramentorum administratione ac bonorum operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera munia pastoralia incumbere, &c. *ibid.* n. 201. (Vid. *Confessarius, Presbyter*)

Participans (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Parvuli seu Infantes. Variæ de pœnis peccati Originalis parvulorum sine Baptismo ex hac vita decedentium in altera vita seu post mortem opiniones, *Tom. 3. Tract. 6. part. 1. c. 5. §. 2. n. 136.*

Parvuli, qui moriuntur sine Baptismo post hanc vitam in altera neque supernaturali neque naturali beatitudine fruuntur, *ibid.* n. 141. Solv. ob. *ibid.* n. 151. probabilius videtur parvulos, qui sine Baptismo decedunt, passuros esse internum animi dolorem propter privationem cœlestis beatitudinis, *ibid.* n. 144. Solv. ob. *ibid.* n. 152. & seq. Infantes sine Baptismo decedentes immunes sunt à pœna sensus seu à cruciatu ignis sensibilis, *ibid.* n. 147. Solv. ob. *ibid.* n. 158. & seq.

Pascua. Circa pascua seu pastionem attendendum est quid ferat consuetudo cuiusque regionis; nam alicubi, nisi ager sit circumseptus, Dominus illius non potest prohibere pastionem post primam herbam sublatam, aut segetes collectas; nihilominus Respublica seu Princeps potest prohibere pastionem in pascuis ad urbem, Communitatem, aut Rempublicam pertinentibus, quia id aliquando expedit bono publico, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 125.*

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Passio (Vid. *Concupiscentia*)

Passus duplex est, compositus nimirum, & simplex: prior est spatium quinque pedum & vocatur *Geometricus*, quia eo utuntur Geometræ; alter & minor, qui dicitur *gressus* est dimidium passus Geometrici, seu spatium duorum pedum cum dimidio, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 153.*

Pater in divinis (Vid. *Trinitas*)

Patres (Sancti) SS. Patrum nomine intelligimus antiquos ac Sanctos illos primorum Sæculorum Doctores, seu antiquos Fideles illos, qui primis post Apostolos & antiquioribus Ecclesiæ Sæculis doctrinâ & vitæ sanctitate claruere, &c. *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. n. 1.* Considerati prout sunt homines præcisè, & prout sunt Ecclesiæ Patres & Doctores à Deo eidem dati, *ibid.* §. 1. n. 2. & 3.

Nullius seorsum S. Ecclesiæ Patris, imò nec plurium aliquorum idem sentientium, cæteris contradicentibus vel tacentibus; benè autem omnium simul sumptorum, & unanimiter idem asserentium sententia est infallibilis in fidei materia discernenda, *ibid.* n. 4. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 10. & seq.

Regulæ in legendis Patribus servandæ, *ibid.* §. 2. n. 15. & seq. SS. Patres, quorum Scripta laudantur in Ecclesia in tres classes distribuuntur, *ibid.* n. 23.

Patriarcha est Episcopus, sic dictus, quod sit Dux Patrum, qui sub illius ditione continentur, nempe Primatum & Metropolitanorum, atque toti cuiusque regno ampliori, quam cæteri Præfules, potestate præfint. Inter illos primum locum obtinet Romanus Pontifex, qui est Episcopus Episcoporum, (cc)

rum, ac jure divino primatum honoris & jurisdictionis habet super omnes simul & singillatim Ecclesias, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 8. §. 9. n. 142.*

Eo titulo tres tantum olim honorabantur Episcopi, Romanus nimirum, Antiochenus, & Alexandrinus; quibus postea auctoritate Concilii Nicæni accessit Patriarchatus Hierosolymitanus, & postea Constantinopolitanus. Modò Veneti & Lusitani suos etiam habent Patriarchas. Hos inter, ut superius dictum, Romanus semper primas obtinuit, eique cæteri veluti supremo totius Ecclesiæ Capiti subiecti semper fuerunt, donec circa annum 856. Photius famoso illo Schismate Ecclesiam Græcam ab Occidente separavit, *ibid. part. 2. c. 1. §. 1. n. 189.*

Jura Patriarcharum olim hæc erant: super negotiis, magni momenti, quæ intra fines Patriarchatus sui occurrerant, decernere poterat Patriarcha; item Episcopos suo Patriarchatui subiectos ad comitia evocare; à tempore, quo ab Imperatoribus Ecclesiæ concessa fuit libertas, poterat Patriarcha viciniore Metropolitæ & Episcopos ordinare, confirmare, deponere, aliisque Canonicis pœnis subicere: at Patriarcha Romanus non modò in proprio Patriarchatu, sed & in aliis Episcopos ordinare, confirmare, &c. jam olim poterat, *ibid. n. 190.*

Patronatus. Jus patronatus est potestas præsentandi Clericum ad Beneficium vacans. Pluribus modis jus istud acquiritur, imò, fundatione; 2do. ipsa Ecclesiæ ædificatione; 3tio. dotatione Ecclesiæ; 4to. præscriptione; 5to. concessione Papæ, *Tom. 3. Tract. 4. c. §. 1. n. 235. & 236.* Dividitur in Ecclesiasticum, quod alicui competit ratione Beneficii à se pos-

sessi, aut ex eo, quòd de bonis Ecclesiasticis Beneficium fundaverit; & in Laicum, quod alicui competit ex eo, quòd ipse vel aliquis è suis prædecessoribus Ecclesiam fundarit, vel extruxerit, vel dotaverit. Patrono Laico conceduntur ad præsentationem quatuor menses à notitia vacationis Beneficii, sex Ecclesiastico. Laicus duos successivè potest præsentare, secus Ecclesiasticus, *ibid. n. 237.* Patronus non potest se ipsum præsentare: si Laicus indignum præsentet, jubetur alium dignum præsentare; Si Ecclesiasticus, privatur hac vice jure præsentandi, *ibid. n. 238.*

Paulinus, (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 63.*

Paulus (Sanctus) Quis, & quomodò ad Apostolatam vocatus fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 3. n. 616.* Quatuordecim in S. Scripturarum Codice velut Canonicæ recensentur illius Epistolæ 1ma ponitur ea, quæ est ad Romanos. Quid epistolæ occasionem dederit, & quid eâ contineatur, *ibid. n. 617.* Difficultas in ea occurrens explicatur, *ibid. n. 618. 2do. & 3tio.* succedunt duæ ad Corinthios; quid contineant, *ibid. n. 619. & 621.* difficultates in his occurrentes solvuntur, *ibid. n. 620. & 622.* 4to. sequitur Epistola ad Galatas; quid contineat, *ibid. n. 623.* 5to. ponitur ea, quæ est ad Ephesios; quid contineat, *ibid. n. 624.* 6to. ponitur Epistola ad Philippenses; quid contineat, *ibid. n. 625.* 7mo. Epistola ad Colossenses; quid contineat, *ibid. n. 626.* 8vo. prima ad Thessalonicenses; quid contineat, *ibid. n. 627.* 9no. 2da. ad eosdem, quid contineat, *ibid. n. 628.* 10mo. 1ma. ad Timotheum; quid contineat, & undè data sit, *ibid. n. 629.* duo textus in ea occurrentes difficultati cui-

cuidam obnoxii explicantur, *ibid.* n. 630. 11mo. 2da. ad eundem, quid contineat, & undè scripta sit, *ibid.* n. 631. textus in ea occurrens difficultatem aliquam habens explicatur, *ibid.* n. 632. 12mo. Epistola ad Titum; undè data sit & quid contineat, *ibid.* n. 633. 13tio. una ad Philemonem, undè data sit, & quid contineat, *ibid.* n. 634. 14to. Epistola ad Hebræos; undè & quo tempore scripta fuerit, & quid contineat, *ibid.* n. 635. & 638. Sunt qui eam alii quàm S. Paulo tribuerint, sed perperam, *ibid.* n. 636. quo idiomate scripta fuerit, *ibid.* n. 637. De illius auctoritate olim non solum ab Hæreticis, sed etiam apud Ecclesiam Catholicam dubitatum fuit. Lutherus item & alii ex ipsius sequacibus nec Pauli esse, nec alius Apostoli contendunt, *ibid.* n. 639. Verùm & ipsius Pauli est & Canonica seu divinæ auctoritatis, *ibid.* n. 640. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 645. & seq.

Peccatum generatim definiri potest libera violatio Legis divinæ, seu Actus liberè factus vel omisissus contra Legem Dei, *Tom. 3. Tract. 6. proam. n. 1. & 4.* Non datur peccatum merè philosophicum, quod scilicet soli rationi & non simul Legi divinæ adversetur, *ibid.* n. 2. Peccatum veniale non est præter Legem Dei dumtaxat sed verè contra Legem Dei, *ibid.* n. 3.

Peccatum generatim dividitur in peccatum Angeli, & hominis: de primo actum est *Tom. 2. Tract. 2.* Peccatum hominis dividitur in *originale*, quod in ipsa nostra origine ab Adamo protoparente nostro in nos transmissum contrahimus; & *personale*, quod peccantis voluntate physice propria committitur. Peccatum personale subdividitur in *actuale* & *habi-*

tuale; prius est peccatum spectatum ut actu existens, seu ut actu committitur; *habituale* est peccatum spectatum ut jam actu commissum est & physice præteritum, sed permanens moraliter, seu est macula ex actuali peccato consequens, & in anima remanens, *ibid.* n. 5. Peccatum actuale subdividitur 1mo. in peccatum *commis-*
sfionis & *omissionis*; prius est, quo præceptum negativum violatur, & consistit in actu aliquo prohibito; alterum est, quo præceptum affirmativum violatur, & consistit in omissione alicujus præcepti: ado. in *veniale* & *mortale*; istud est, quod reddit hominem Deo odibilem, & dignum pœnâ æternâ; *veniale* est illud, propter quod Deus homini leviter tantum indignatur, & quod solum inducit reatum pœnæ temporalis in hac vel altera vita exolvendæ; 3tio. Peccatum actuale aliud est *carnale*, aliud *spirituale*; istud ultra delectationem spirituales non progreditur, sed in sola anima perficitur; talis est invidia, superbia, &c. *Carnale* est, quod ex anima profectum sensus afficit, atque materialis organi actione consummatur, ut peccatum luxuriæ, gulæ, &c. 4to. Peccatum actuale aliud est *cordis*, quod in corde, ut odium Dei; aliud *oris*, quod voce, ut perjurium; aliud *operis*, quod opere, ut furtum consummatur. 5to. aliud est ex *ignorantia*, quod scilicet ab ignorantia culpabili tanquàm à causa per accidens procedit; aliud ex *infirmirate*, quod scilicet procedit ex motivo appetitus materialis trahentis voluntatem ad consensum, non tamen libertatem tolerantis; & aliud ex *malitia*, quod fit ex purâ & plena libertate, sive quod neque ex ignorantia aliqua, neque ex infirmitate seu passione antecedente, sed ex mera voluntatis electione committitur, *ibid.* n. 6. 6to. aliud est contra

tra *Deum*, seu quod Deum ut primam veritatem, ut summum bonum, & ut supremum Dominum directè impetit, cujusmodi est hæresis, qua Fides; odium Dei, quo Charitas; & superstîtio, qua Religio evertitur, & lædicitur divina Majestas: aliud contra *proximum*, quo alteri fit, quod nemo sibi factum velit: aliud contra *seipsum*, quod soli peccanti est nocumento, *ibid. n. 7.* 7mo. alia dantur peccata, quæ sunt in Spiritum sanctum; alia in cælum clamantia; alia denique, quæ dicuntur capitalia. Peccatum in Spiritum sanctum est peccatum ex malitia procedens, quo repelluntur impugnanturve spiritualia gratiæ dona, quæ, cum sint effectus amoris Dei erga homines, appropriantur Spiritui sancto, utpotè, qui ratione processio- nis suæ sit amor Patris & Filii. Sex hujusmodi peccata numerantur, nempe Desperatio, Præsumptio, Impœnitentia, Obstinatio, Impugnatio veritatis agnitæ, & Invidentia fraternæ gratiæ. Peccata in cælum clamantia dicuntur ea, quæ præ cæteris manifestam improbitatem continent, divinamque provocant ultionem; suntque Homicidium voluntarium, peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, & Defraudatio mercedis operatorum. Peccata capitalia sic dicta, quòd ad ea tanquam radices cætera referantur, septem numerantur: scilicet Superbia, quæ est animi elata inflatio, se omnibus præcellere, & omnia sibi deberi consentis; Avaritia, quæ est immoderata res terrenas retinendi vel sibi comparandi cupiditas; Luxuria, quæ est inordinatus libidinis, præsertim veneræ, præter Dei & naturæ leges affectus & usus; Invidia, quæ est vehemens de bono alieno moror; Gula, quæ est effrenata cibi potùsque luxuries & cupiditas; Ira, quæ est ulciscendi libido, seu ardor animi

perturbatione incitati ad vindictam; Acedia, quæ est de bono spirituali divinitus sibi commissio animi acerbitas propter consequentis inde laboris metum, aut vitæ inertis & voluptuariæ dimittendæ necessitatem, *ibid. num. 8.*

Alia item sunt peccata, quæ aliena nuncupantur, quia nimirum aliorum operâ perficiuntur, & tamen nobis velut propria imputantur, quòd scilicet jubendo, suadendo, &c. illorum causa esse censamur, & re ipsa sumus, de quibus Vid. *Cooperatores ad damnum*, *ibid. n. 9.*

Ad hæc omnia peccatorum genera reducuntur etiam ea vitia, quæ tùm Virtutibus Theologicis, tùm Moralibus opponuntur, ut sunt Infidelitas specificè sumpta; Hæresis & Apostasia, quæ Fidei; Præsumptio, Desperatio, & Incuria salutis, quæ Spei; Odium, Invidia, Discordia, Contentio, Schisma, Rixa, Seditio, Bellum, & Scandalum, quæ sub Odio Dei & proximi continentur, atque Charitati opponuntur; Irreligiositas, sub qua velut species sub suo genere continentur Blasphemia, Tentatio Dei, Sacrilegium, Perjurium, & Simonia; & denique Superstitio, cujus hæc sunt species præcipuæ, scilicet Idololatria, Divinatio, Vana Observantia, Magia, & Maleficium, quæ virtuti Religionis adver- santur, *ibid. n. 10.*

Sola voluntas est propriè & directè causa efficiens peccati, *ibid. n. 11.* Nihil tamen obest, quin dicamus mundum seu homines, & Diabolum, necnon concupiscentiam, imò etiam ignorantiam esse improprias, indirectas, & morales peccati causas, *ibid. n. 12.*

Obje-

Objectum materiale peccati est quilibet actus humanus; formale verò privatio debita rectitudinis; Voluntas autem est subiectum peccati formaliter sumpti, *ibid.* n. 13.

Quid Pelagius, Albigenſes, Anabaptiſtæ, Zwinglius, & Sociniani de peccato Originali ſenſerint, *ibid.* part. 1. c. 1. n. 15.

Datur peccatum Originale ab Adamo commiſſum & per generationem tranſuſum in ejus poſteros, qui viâ naturali ab eo deſcendunt, quo peccato conſtituuntur in ſe verè & propriè peccatores, Deo odibiles, & æternæ damnationi obnoxii, *ibid.* n. 16. & ſeq. Solv. ob. *ibid.* n. 19. & ſeq. Peccatum Originale non eſt ſubſtantia quædam à Diabolo producta, *ibid.* c. 2. §. 1. n. 72. Solv. ob. *ibid.* n. 77. & ſeq. Concupiſcentia non eſt per ſe & ex natura ſua peccatum Originale, *ibid.* n. 73. & ſeq. Solv. ob. *ibid.* n. 84. & ſeq.

Circa eſſentiam peccati Originalis quatuor præcipuè numerantur apud Catholicos ſententiæ, 1ma. reponit illud in morbida quadam qualitate, quæ ex carne per peccatum infecta derivatur in animam, *ibid.* §. 2. n. 95. 2da. definit illud eſſe denominationem extrinſecam petitam ab actuali prævaricatione Adami, in quo omnes eramus, *ibid.* n. 96. 3tia. docet peccatum Originale eſſe materialiter concupiſcentiam habitualement, ſeu inordinatam ad ſenſibiles & carnis voluptates propenſionem & pronitatem; formaliter verò defectum juſtiæ Originalis, *ibid.* n. 97. 4ta. & in Scholiſ admodum communis ſtatuit peccatum Originale materialiter eſſe privationem juſtiæ Originalis ſeu gratiæ ſanctificantis, formaliter verò eſſe

ipſummet peccatum actuale, quod in Adamo & voluntate ipſius commiſimus, quodque moraliter in unoquoque permanet, tanquam vera macula, donec Baptiſmò fuerit abſterſa: preſſius dici poteſt in hac ſententia peccatum Originale eſſe privationem juſtiæ Originalis, quatenus eſt averſio habitualis à Deo propter prævaricationem, quæ præceſſit in Adamo, *ibid.* n. 98. Verum quia S. Auguſtinus videtur conſtituiſſe partialiter peccatum Originale in concupiſcentia ut parte illius materiali, quidam Theologi propter auctoritatem hujus S. Doctoris, eam hîc addi poſſe arbitrantur ut imputabilem ad odium Dei & poenam æternam per reatum à ſe ipſa diſtinctum, nempe per culpam à nobis in Adamo commiſſam; undè tunc peccatum Originale tria complectitur, ſeu tria habebit conſtitutiva, ſcilicet peccatum à nobis voluntate Adami commiſſum ut conſtitutivum formale, privationem juſtiæ Originalis ſeu gratiæ ſanctificantis, & concupiſcentiam ut conſtitutiva materialia; quæ concupiſcentia poſt Baptiſmum non ampliùs habet veram ac propriam peccati rationem, per quod nempe tota illius culpabilitas & imputabilitas tollitur, *ibid.* n. 99.

Peccatum Originale non traducitur ſeu tranſfunditur per libidinem, ſed per generationem naturalem, *ibid.* c. 3. n. 100. & ſeq. Solv. ob. *ibid.* n. 104.

Tribus modis dici poteſt aliquis in Adamo peccaſſe 1mo. quatenus erat in lumbis Adæ ſecundum rationem feminalem, quando tranſgreſſus eſt legem; 2do. quatenus in prima conceptione, priuſquam anima rationalis inſunderetur vi generationis ſuæ fuit peccato obnoxius, utpote viâ ordinariâ ſeminatus; 3tio. quatenus conceptione jam perfectæ accepit animam rationa-

tionalem iustitiâ originali nudatam, & à Deo averſam: imò. & 2dò. modò B. V. Mariam peccaſſe in Adam omnes Catholici tuerentur, *ibid. c. 4. n. 105.* ſed à Chriſto redemptam fuiſſe, quatenùs anima ejus in primo ſux creationis inſtanti fuit ornata gratiâ ſanctificante, *ibid. n. 106. & ſeq. Solv. ob. ibid. n. 111. & ſeq. Vid. Innocent. Vindicat. ad calcem bujus Tract. per tot.*

Morbi, labores, & cæteræ calamitates, imò & ipſa mors, ſunt pœnæ corporis in hac vita ob peccatum Originale hominibus à Deo inſiſtæ, *ibid. c. 5. ſ. 1. n. 122. & 123.* Eſſectus ſeu pœnæ peccati Originalis, quibus ſubjacet anima hominis in hac vita, ſunt privatio donorum ſupernaturalium & gratuitorum, necnon vulneratio ejus in naturalibus; *ibid. n. 125. Solv. ob. ibid. n. 127. & ſeq.*

Varia de pœnis peccati Originalis parvulorum ſine Baptiſmo ex hac vita decedentium in altera vita ſeu poſt mortem opiniones, *ibid. ſ. 2. n. 136. & ſeq.* Parvuli, qui moriuntur ſine Baptiſmo poſt hanc vitam, in altera neque ſupernaturali neque naturali beatitudine fruuntur, *ibid. n. 141. & ſeq. Solv. ob. ibid. n. 151.* Probabilius videtur parvulos, qui ſine Baptiſmo decedunt, paſſuros eſſe internum animi dolorem propter privationem cœleſtis beatitudinis, *ibid. n. 141. & ſeq. Sol. ob. ibid. n. 152. & ſeq.* Immunes tamen ſunt à pœna ſenſûs, ſeu à cruciatu ignis ſenſibilis, *ibid. n. 147. Solv. ob. ibid. n. 158. & ſeq.*

Peccatum personale dividitur in *Actuale & Habitale*: Actuale eſt peccatum ſpectatum ut actû exiſtens, ſeu prout actû committitur; Habitale verò eſt peccatum ſpectatum prout

jam actû commiſſum & phyſicè præteritum, ſed permanens moraliter, ſeu eſt macula ex actuali peccato conſequens & in anima remanens; undè nihil obſtat, quominùs dicamus peccatum Originale etiam habere rationem peccati habitualis; nam peccatum Originale ſpectatum quoque ut jam actû commiſſum, ab Adamo nempe, & phyſicè præteritum, ſed tamen in ejus poſteris moraliter permanens; ſeu eſt macula ex actuali Adæ peccato conſequens, & in anima poſteriorum ejus remanens, donec per Baptiſmum deleatur, *ibid. part. 2. n. 166.*

Diſtinctio numerica peccatorum perſonalium ſumitur aut ex interruptione, aut ex objecto materiali, circa quod peccata verſantur, *ibid. c. 1. ſ. 1 n. 168.* Specifica autem peccatorum diſtinctio petitur imò. ex objectis ſpecie diverſis, circa quæ peccata verſantur; 2dò. aliquando à ſine operantis; 3tio. nonnunquam etiam à circumſtantiis, quæ actum peccati comitantur, *ibid. n. 169.*

Peccata non ſunt inter ſe connexa, undè qui unius reus eſt, neceſſariò non eſt reus aliorum, *ibid. ſ. 2. n. 170.*

Omnia peccata non ſunt inter ſe æqualia, *ibid. ſ. 3. n. 171.* Inæqualitas peccatorum duplex assignari poteſt, una *eſſentialis*, altera *accidentalis*: eſſentialis ſumitur ex objecto, ad quod actus peccati ex ſe tendit; Inæqualitas verò accidentalis peccatorum petitur ex circumſtantiis intra eandem ſpeciem aut aggravantibus, aut minuentibus malitiam actûs: nonnunquam malitia, quæ ex circumſtantiis advenit, abſolutè loquendo, gravior eſt eâ, quæ eidem actui accidit ex objecto, *ibid. n. 172.*

Tres concipi possunt effectus peccati, scilicet macula, reatus poenæ, & aliud peccatum: nam 1mo. peccatum, licet illius actus transierit, maculam permanentem in anima creat; macula illa non est posita in sola obligatione ad poenam, nec simpliciter in *peccasse*, nec in sola inordinatione voluntatis, sed est ipsa Dei offensa, quæ licet actu transierit, nondum tamen per Sacramentorum virtutem est remissa; hanc maculam *peccatum habituale* vocamus: 2do. Reatus poenæ, hoc est, debitum seu obligatio ad poenam (Vid. *infra*) 3tio. Quædam sunt, quæ simul sunt peccata & peccatorum poena, *ibid.* §. 4. n. 173. Peccatum omissionis definitur officii erga Legem aut Statutum prætermisso ex inordinato creaturarum amore orta, & actum aliquem semper supponere videtur, qui sit causa vel occasio illius omissionis, *ibid.* c. 2. n. 174.

Est de fide extare peccatum mortale, *ibid.* §. 1. n. 175. Peccatum mortale tale est ex eo potissimum, quod sit gravis offensa Dei & ejus contemptus saltem virtualis & interpretativus, *ibid.* n. 176. in ratione offensæ Dei habet malitiam seu gravitatem infinitam, *ibid.* §. 2. n. 177. non condonatum punitur suppliciis æternis, id est, damnatorum poenæ sunt æternæ *ibid.* n. 179. Solv. ob. *ibid.* n. 184. & *seq.* Peccatum veniale est illud propter quod Deus homini leviter tantum indignatur, & quod solummodo inducit reatum poenæ temporalis in hac vel altera vita exolvendæ, *ibid.* §. 3. n. 201. Jo. vinianus, Pelagius, Wiclefus, Lutherus, Calvinus, Joannes Gerson, Michael Bajus, docere visi sunt non dari peccata venialia, sed omnia ex natura sua esse mortalia, *ibid.* n. 200. sed apud nos Catholicos de fide est

dari peccata, quæ ex natura sua sunt venialia, *ibid.* n. 202. Solv. ob. *ibid.* n. 206. & *seq.* Peccatum veniale discrepat à mortali 1mo. quod mortale sit amor creaturæ usque ad contemptum Dei; veniale autem sit quidem amor rei creaturæ paulò tenacior, quàm par est, non ita tamen, ut destruat cum Deo conjunctio; 2do. quod peccatò mortali reatus æternæ poenæ contrahatur, ob veniale autem temporalis poena dumtaxat hic & in purgatorio solummodo irrogetur; 3tio. quod veniale possit abstergeri charitatis internæ officiis, precibus aut desideriiis, secus mortale; 4to. quod mortale finem simpliciter ultimum in creatura constituat, veniale è contrà non constituat finem simpliciter ultimum in creatura, sed tantum secundum quid, *ibid.* §. 4. n. 217. Utrum hoc vel illud peccatum mortale sit an veniale, difficillima est hæc indagatio, *ibid.* n. 218. nihilominus ad dignoscendum quinam actus sint peccata mortalia, qui verò venialia hæc quatuor statui possunt regulæ, 1mo. id, quantum fieri potest, ex S. Scriptura & Traditione, peti debet; 2do. quæ in S. Scriptura dicuntur excludere à regno Cælorum, quæve morte æterna castigantur, sunt semper peccata mortalia; 3tio. quæ justis legibus civilibus aut Canonici gravi poenâ mulctantur, non sunt venialia; 4to. ea, quibus grave damnum aut operanti aut alteri tertio ex se inferunt, non sunt delicta seu peccata venialia, sed sunt crimina, hoc est, peccata mortalia, *ibid.* n. 219.

Peccatum mortale ex se nunquam fieri potest veniale, & vicissim, *ibid.* §. 5. n. 220. nihilominus per accidens potest fieri veniale, & vicissim veniale potest per accidens fieri mortale, *ibid.* n. 221. & 222.

Fide

Fide Catholica certum est dari quendam ignorantie peccata, *ibid.* c. 3. §. 1. n. 227. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 228. & *seq.*

Datur peccatum infirmitatis, *ibid.* §. 2. n. 230. Peccatum ex infirmitate seu passione ex suo genere gravius est quam peccatum ex ignorantia vincibili non affectata, *ibid.* n. 233.

Dantur peccata malitiæ, *ibid.* §. 3. n. 234. Nullum datur peccatum, etiam si malitiæ peccatum sit, irremissibile, seu cuius venia non possit obtineri, *ibid.* n. 235. Solv. ob. *ibid.* n. 239. & *seq.* Ad peccata malitiæ reducuntur peccata commissa ex consuetudine, quam quis emendare non curat, *ibid.* n. 236. unde mortaliter peccandi consuetudine implicatus tenetur sub mortali peccato illam efficaciter retrahere & emendare, *ibid.* n. 237. hæc procedunt etiam de consuetudine circa quosdam malos externos actus, v. g. blasphemiam, jurementum falsum licet absque advertentia & animo blasphemandi aut iurandi prolata, *ibid.* n. 238.

In omni peccato duo apprimè sunt distinguenda, nempe reatus culpæ, & reatus pœnæ; reatus culpæ in peccato mortali est dignitas ad odium Dei, quæ Deo jus tribuit odio habendi peccatorem; reatus pœnæ autem est dignitas ad pœnam, quæ Deo jus tribuit puniendi peccatorem, *ibid.* n. 249.

Nemo potest nec debet, seclusa speciali revelatione, fide divina credere sibi remissa esse peccata, *Tom. 2. Tract. 4. c. 4. §. 2. n. 87.* (Vid. *Justificatio*) Homo iustus cum ordinariis gratiæ divinæ auxiliis non potest toto vitæ suæ tempore omnia omnino peccata venialia vitare, *ibid.* c. 5. *Señ. 1. §. 2. n. 150.* (Vid. *Gratia*)

Peculatus. Append. ad Tract. 5. Tom. 3. c. 4. §. 1. n. 714.

Pelagius & Pelagiani. Exercit. Theolog. Exercit. 9. §. 1. n. 158.

Pensio est portio reddituum alicui ex alterius Beneficio legitime competens. Alia est *Laica*, quæ propter temporale aliquid obsequium datur, nec Clericatum exigit, adeoque Laicis competere potest: alia *Clericalis* seu *Ecclesiastica*, quæ solis Clericis conceditur; & hæc est duplex, *merè spiritualis*, quæ datur Clerico ob ministerium spirituale; & *mixta*, quæ quidem statum Clericalem requirit, & in eo fundatur, non tamen ob ministerium spirituale, sed propter honestam sustentationem datur, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 4. n. 293.* Ut pensio Clericalis valide & licite obtineatur, requiritur 1mo: ut impetrans sit Clericus seu habeat primam Tonsuram, non sit conjugatus, nec illegitimus, nec irregularis, nec ullâ censura irretitus. Quod si pensio sit *mixta*, requiritur insuper, ut non habeat aliunde necessaria ad honestam sustentationem: si verò sit merè spiritualis, requiritur, ut ministerium spirituale possit & velit rectè præstare; 2do. requiritur dispensatio Papæ (excipiuntur à Concilio Tridentino casus aliqui, in quibus sufficit dispensatio Episcopi) 3tio. iusta causa; 4to. debet esse moderata. Non licet habere plures pensiones, quando una sufficit, *ibid.* n. 294. Pensio extinguitur morte naturali & civili, aut degradatione Pensionarii; item per Matrimonium vel Professionem Religiosam; & etiam per varia delicta, qualia sunt hæresis, crimen læsæ Majestatis, aut Sedis Apostolicæ, percussionis Cardinalis vel Episcopi, in cuius Diocesi percipitur pensio. Pensionarius Clericus, qui aliunde ad horas Canonicas non tenetur, debet sub

sub mortali recitare quotidie officium parvum B. V. Mariæ; tenetur etiam habitum & tonsuram Clericalem gerere, *ibid.* n. 296.

Pensionarius (Vid. *Pensio*)

Pentateuchus (Vid. *Libri Legales Vet. Testi.*)

Percussio. Non licet alapam pro alapa reddere, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 2. §. 7. n. 574.*

Perfidia avaritiæ filia est, quæ fides in promissis, pactis, & rebus creditis violatur. Mortalis est in re gravi contra justitiam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2. n. 267.*

Perjurium generatim & latè sumptum definiri potest Invocatio Dei in testem eorum, quæ vel sine veritate, vel sine justitia, vel sine judicio, vel sine his tribus conditionibus simul sumptis assertuntur & promittuntur. Strictè sumptum autem definitur *Invocatio Dei in testem falsitatis*. Juramenta, quibus judicium & justitia solummodò desunt, non nisi latiori sensu ut plurimum perjury dici possunt, *ibid. Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 2. §. 4. n. 454.* (Vid. *Juramentum*) Perjurium seu Juramentum solo judicii defectu vitiosum non est nisi veniale peccatum, modò absit contemptus scandalumve, & periculum jurandi falsum quid, *ibid. n. 455.* Solv. ob. *ibid. n. 476.* Quisque tenetur sub mortali consuetudinem jurandi sine necessitate vitare & contractam evellere, *ibid. n. 456.*

Perjurium seu Juramentum, cui deest justitia, sive sit promissorium sive assertorium sæpius est peccatum mortale; unde 1mo. qui sine animo & intentione faciendi jurat se facturum rem illicitam etiam venialem peccat mortaliter, *ibid. n. 457.* 2do. qui jurat se rem mortaliter malam esse facturum

P. Cartier Theol. Tom. IV,

sive cum animo sive sine animo ejusdem implendæ, mortaliter peccat, *ibid. n. 458.* 3tio. perjurium, seu juramentum assertorium rei mortaliter malæ, cui deest justitia est peccatum mortale, *ib. n. 459.* perjurium verò tùm promissorium tùm assertorium cum animo faciendi, quod jurat, de re tantùm venialiter mala juxta multos est peccatum mortale; juxta alios verò tantùm veniale, *ibi l. n. 459.* et si tamen, inquit hi Theologi, hæc juramenti species non pertingat ad malitiam peccati mortalis, est tamen peccatum intra latitudinem peccati venialis valde gravis; imò juramentum hoc in multis casibus à mortali excusari non potest: item hæc juramenta sæpè proferri solent cum verbis, quæ blasphemiam sonant, adeoque gravem irreverentiam Deo irrogant, quæ proinde nunquam sunt sine gravi peccato, *ibid. n. 460.* Juramentum assertorium, cui deest veritas, hoc est perjurium propriè & strictè sumptum semper & in omni materia est peccatum mortale, nisi excuset inadvertentia, *ibid. n. 461.* Et seq. Perjurium promissorium est peccatū mortale 1mo. si absit intentio jurandi; 2do. si absit intentio implendi id, quod juratur; 3tio. si intentio illa adimplendi id, quod juratur, mutetur, nec adimpleatur falsum in re gravi, *ibid. n. 466.* Et seq.

Qui non implet id, quod interpositò juramentò promissit, est levis & minimi momenti sit, tamen juxta multos peccat mortaliter, juxta alios verò venialiter tantum, *ibid. n. 470.* Et 471: Non licet personæ privatæ etiam in judicio exigere juramentum ab eo, qui prævidetur pejeraturus; licet tamen Judici ad instantiam partis, *ibid. n. 472.* Et seq. Solv. ob. *ibid. n. 477.* Et seq. Non est licitum Judici in ulla causa juramentum ab utraque parte exigere. Si quis dubitet an alter sit pejeraturus, tunc in re gravi potest ab eo juramentum

(ff)

exi-

exigere : item aliqui possunt esse casus, in quibus etiam privatus possit iuramentum ab eo exigere, quem prævidet pejeraturum; ut quando gravis necessitas id exigat, &c. *ibid.* n. 475.

Permutatio est à Beneficiariis Beneficii sui mutua resignatio facta in manibus Ordinarii ea lege, ut alterius Beneficiū alteri conferatur, & vicissim : si permutanda Beneficia in diversis Dioccesibus sita sint, requiritur auctoritas utriusque Episcopi : Si autem permutatio fiat cum adjectione oneris vel pensionis, requiritur auctoritas Papæ, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 4. n. 288.* Ad permutationem eadem requiruntur, quæ ad resignationem, *ibid.* n. 289. (Vid. *Resignatio*) Ut licite fiat permutatio requiritur iusta causa, scilicet utilitas Ecclesiæ, seu major Dei cultus & majus animarum bonum, vel utilitas spiritalis permutantium, *ibid.* n. 290.

Perpetuitas Ecclesiæ (Vid. *Indefectibilitas Ecclesiæ*.)

Pervonius (Cardinalis) Quis? *Tom. 4. Tract. 4. part. 1. c. 2. n. 121.*

Persona Divina. Persona ex Boëtio definitur naturæ rationalis individua substantia seu subsistentia, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. n. 418.*

Controversia est inter Theologos, quot in Deo seu personis divinis sint subsistentiæ, an una tantum, eaque absoluta, an tres relativæ & una absoluta adeoque quatuor, vel an tres relativæ dumtaxat, *ibid.* §. 1. n. 420. Tres sunt in Deo seu personis divinis subsistentiæ relativæ, nulla communis & absoluta, *ibid.* n. 421. & 422. Solv. ob. *ib.* n. 423. & seq. Nihil obest, quin præter absolutam & communem existentiam etiam tres relativæ in Deo seu

in personis divinis admittantur, *ibid.* §. 2. n. 428. Solv. ob. *ibid.* n. 429. & seq.

Quamvis omnia, quæ in Deo sunt absoluta, tribus divinis personis sint communia, nihil tamen officit, quin appropriatio in personis divinis locum habeat, & nonnulla attributa seu proprietates absolutæ certis personis speciali quadam ratione tribuantur & accommodentur, v. g. Patri *Omnipotentia*, Filio *Sapientia*, Spiritui Sancto *Bonitas & Charitas*, *ibid.* §. 3. n. 432. Rectè à Theologis quinque assignantur in divinis personis Notiones, scilicet *Innascebilitas* seu *Improducibilitas*, *Paternitas*, *Filiatio*, *Spiratio activa*, & *Spiratio passiva*, seu *Processio*, *ibid.* §. 4. n. 433.

Non repugnat plures divinas personas posse assumere eandem Humanitatem aut plures, vel unam personam pluribus uniri, *ibid.* *Tract. 3. c. 5. §. 8. n. 243.* (Vid. *Missio*, *Circumscriptio*, *Relationes divinae*, *Proprietates*, *Subsistentia*, *Trinitas*.)

Pertinacia quinta vanæ gloriæ filia est perseverantia in propria sententia contra veritatem cognitam vel sufficienter propositam. Mortalis est, quando veritas illa ad fidem vel bonos mores, pietatem, pacem, grave bonum proximi, pertinet, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 264.*

Contra eam eadem sunt adhibenda remedia ac contra superbiam, *ibid.* n. 265. (Vid. *Superbia*.)

Pes est quoddam vulgatissimum mensuræ genus continens quatuor palmos seu sexdecim digitos transversim positos, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 151.*

Petrus (Sanctus) quis, & quomodo Christo ad hæserit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 2. c. 3. n. 659.* Dux in Sacram. Scri-

Scripturarum Codice referuntur illius Epistolæ. Quando & quibus prima inscripta sit, & quid contineat, *ibid.* n. 670. Secunda item quando, quibusque inscripta sit, & quid contineat, *ibid.* n. 671. de istius Epistolæ auctoritate & auctore olim quidam dubitare visi sunt, novissimè Lutherus: sed & ab ipso conscripta est, & canonica, *ibid.* n. 671. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 675.

S. Petrus primatus super alios Apostolos accepit à Christo, *ibid.* *Tract.* 3. c. 5. §. 1. n. 358. & 359. Solv. ob. *ibid.* n. 360. & seq.

Petrus Chrysologus (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 66.

Petrus Lombardus, Quis? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 2. §. 2. n. 91.

Philosophi. Theologo eadem Philosophorum ratio ineunda fermè est ac rationis naturalis, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 4. n. 124. (Vid. *Ratio naturalis*, *Theologi Scho-lastici*.)

Phoebadius (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 54.

Pbotius, Quis? ejus Opera, *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 94.

Pignus est contractus, quo debitor rem mobilem aliquam tradit creditori ad securitatem debiti, pro quo sic obligata est, ut ex ea solutio peti possit, si debitor non solverit, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 3. *Seç.* 2. §. 9. n. 409. Differt ab hypotheca imò, quòd in pignore res tradatur creditori, in hypotheca verò res sola conventionem obligetur sine traditione: interdum tamen mobilia sine traditione hypothecantur; adò. quòd pignus sit rei mobilis, hypotheca verò rei immobilis: hæc tamen nomina passim in Jure idem sonant & sumuntur pro ipsa re alteri obligata ad securitatem debiti & pro jure petendi solutionem ex re obligata; eadem-

que sunt utriusque rationes, *ibid.* n. 410.

Pignus dividitur in *prætorium*, quod Judicis statutò; *conventionale*, quod ex partium consensu; & *legitimum*, quod ipsa legis dispositione vel consuetudine constitutum est, etiam si de nulla facta sit in contractu mentio: sic bona tutoris & curatoris sunt oppignorata seu hypothecata pupillo & minori pro administratione bonorum, bona mariti pro dote uxoris, &c. *ibid.* n. 411.

Obligationes illius, qui aliquid in pignus seu hypothecam assignat, sunt imò, ut res, quæ pro multis debitis non sufficit, pro iis omnibus in hypothecam non detur; adò, debet refundere creditori impensas, quas iste in pignoris seu hypothecæ conservatione fecerit; 3tio, non potest rem oppignoratam seu hypothecatam cuiquam vendere, nisi priùs emptorem monuerit, *ibid.* n. 412.

Obligationes illius, qui pignus accipit aut hypothecam, hæc sunt; imò, ut ea, quæ in pignus seu hypothecam accipit, diligenter servet, & curet, ne pereant; teneatur enim de culpa lata & levi; adò, ut statim pignus, debitò integrè solutò, restituat; 3tio, ut ipsum non vendat, nisi debitor sit in mora solvendi eoque priùs monito, *ibid.* n. 413.

Plagiatus, *Tom.* 3. *Append. ad Tract.* 5. part. 2. c. 4. §. 1. n. 714.

Pluralitas Beneficiorum. Peccat mortaliter, qui etiam cum dispensatione Papæ plura habet Beneficia tametsi simplicia, quando unum ad honestam sustentationem sufficit, *Tom.* 3. *Tract.* 4. c. 5. §. 3. n. 259. & seq.

Pœnitentia. Pœnitentiæ nomen triplici sensu in S. Scriptura sumitur, imò.

(ff) 2

pro

pro *pœna*, quas quis admissum scelus castigat; 2do. pro odio & detestatione vitæ veteris; 3tio. pro resipiscencia, seu pro mutatione iniquæ veteris vitæ in aliam, quæ pia sit & sancta, *Tom. 4. Tract. 5. proem. n. 3.* Triplicem hunc pœnitentiae sensum Scriptura Novi Testamenti græco *Metanisac* nomine expressit, quod nomen Novatores novæ vitæ inchoationem perperam interpretantur. Præcipue tamen Pœnitentia nomen suum habet à *pœna*, qua quis, quia deliquit, in se ipsum animadvertit, *ibid. n. 4.* Præter triplicem illum sensum, quem pœnitentiae nomini Scriptura tribuit, & Patres adoptant, ipsa etiam accipitur pro vero ac propriè dicto Novæ Legis Sacramento, quo peccata post Baptismum commissa delentur, quodque aliis nominibus Concilia & Patres nuncupant 1mo. *Manuum impositionem*; quia olim in reconcilia-tione pœnitentium adhibebatur manûs Sacerdotalis impositio: 2do. dicitur apud Græcos *Exomologesis*, id est, *Confessio*: ex usu autem Confessio accipitur pro integra actione Pœnitentiae: 3tio. appellatur *Secunda post naufragium tabula*; ut enim contractâ navi, unum vitæ servandæ per fugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere, qua quis ad portum vehatur, ita post amissam Baptismi gratiam, nisi quis ad Pœnitentiae tabulam confugerit, sine dubio de ejus salute desperandum est: 4to. à multis vocatur *Baptismus laboriosus*; quia perindè ac Baptismus animam purgat à sordibus ob intimum, quem includit, animi dolorem de peccatis, & ob toleratos in eorum vindictam dolores, *ibid. n. 5.*

Pœnitentia sub duplici ratione considerari potest; 1mo. ut est virtus; 2do. ut est verum Sacramentum à Christo Domino institutum. Ut est virtus

definitur Habitus hominem inclinans ad odium & detestationem peccati sui commissi, ad firmum melioris vitæ propositum, & sui vindictam in compensationem injuriæ Deo illatæ, *ibid. n. 6.* Ut autem est Novæ Legis Sacramentum describi solet Sacramentum à Christo Domino institutum, quo per juridicam Sacerdotis absolutionem contritis, confessis, ac satisfacere propo-nentibus peccata post Baptismum commissa remittuntur, *ibid. n. 7.* Utraque hæc ratio & virtutis nimirum, & Sacramenti ita in Pœnitentia est connexa, ut neque virtus prodesse possit sine Sacramento, vel saltem sine ordine ad illud, neque Sacramentum sine virtute consistere, cujus omnes dotes in se complecti ac retinere debet, ut ratum sit ac validum, cum sic rationem partis seu *quasi materiæ* Sacramenti Pœnitentiae habeat, *ibid. n. 8.*

Nullus veterum Hæreticorum Pœnitentiam ex Sacramentorum albo expungere ausus est. Sæculo XVI. Lutherus primùm negavit eam esse Sacramentum propriè dictum, sed esse tantum viam & reditum ad Baptismum; videntur tamen Lutherani retinere Pœnitentiae Sacramentum: At Zwinglius & Calvinus apertè negarunt Pœnitentiam esse Sacramentum à Baptismo distinctum, cujus memoria, juxta eos, propter apprehensionem fidei dumtaxat peccata Baptismum subsequenter remittit; in quo errore omnes Calvinistæ versantur *ibid. c. 1. §. 1. n. 10.* Pœnitentia est verum ac propriè dictum Sacramentum Novæ Legis, *ibid. n. 11. & seq. Solv. ob. ib. n. 22. & seq.* à Baptismo ejusque memoriâ omninò distinctum est & diversum, *ibid. n. 15. & seq. Solv. ob. ibid. n. 26. & seq.* estque institutum per modum judicii, ita, ut in eo peccata verè remittantur, & non tantum declarantur remissa, *ibid. n. 18. & seq. Solv. ob. ibid. n. 31. & seq.*

Sacramentum Pœnitentiæ in re vel in voto necessarium est necessitate medii omnibus, qui post Baptismum mortaliter peccaverunt, *ibid. §. 2. n. 39. & seq. Solv. ob. ibid. n. 42. & seq.*

Duplex in Sacramento Pœnitentiæ materia distinguitur, remota scilicet seu *circa quam*, id est objectum, circa quod occupatur Pœnitentiæ Sacramentum; & proxima, seu *ex qua*, id est partes, ex quibus istud Sacramentum constat, *ibid. §. 3. n. 46.* Peccatum originale non est materia remota Sacramenti Pœnitentiæ, *ibid. n. 47.* sed peccata actualia post Baptismum commissæ, *ibid. n. 48.* inter ea peccata mortalia post Baptismum commissæ sunt materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, *ibid. n. 49.* venialia verò sufficiens, *ibid. n. 50.* Denique peccata sive mortalia sive venialia jam ritè in confessione declarata & per absolutionem remissa sunt adhuc sufficiens remota materia Sacramenti Pœnitentiæ, *ibid. n. 51.* Circa materiâ proximâ seu *ex qua* Sacramenti Pœnitentiæ variè errant Novatores; Scholastici verò nostri in varias, salva tamen semper fide, abeunt opiniones. Lutherus duas tantum Pœnitentiæ partes tanquam materiâ *ex qua* assignat, nempe terrores incussos consciëntiis agnitiō peccatō, & fidē conceptam ex Evangelio vel absolutione, quæ quis credit sibi remissa esse peccata, *ibid. n. 52.* Calvinus duas quoque, sed alias à Luthero, assignat Pœnitentiæ partes, mortificationem scilicet vitiōrum, seu abnegationem totius veteris hominis, & vivificationem, hoc est, pium benè vivendi studium, *ibid. n. 53.* Inter nostros Scholasticos aliqui pro materiâ proxima seu *ex qua* Pœnitentiæ assignant manūs impositionem, quæ antiquitus erat in usu. Durandus vult solam confessionem esse locō materiæ. Scotus totam Sacramenti Pœnitentiæ essentiam in una

reponit Sacerdotis absolutione, quæ, quatenus est ritus exterior ac sensibilibus materiæ; quatenus verò peccatorum veniam significat, formæ rationem induit; contritionem verò, confessionem ac satisfactionem non tanquam partes, sed tanquam conditiones ad Sacramentum Pœnitentiæ cum fructu percipiendum requiri contendit. Theologi modò communiter pro materiâ *ex qua* Sacramenti Pœnitentiæ assignant tres actus pœnitentis scilicet contritionem, confessionem, & satisfactionem; duas priores quidem pro materiâ essentiali, satisfactionem verò pro materiâ integrante, *ibid. n. 54.* Manus impositio Sacerdotis non est materiâ proxima seu *ex qua* Sacramenti Pœnitentiæ, *ibid. n. 55.* Solv. ob. *ibid. n. 58.* Tres actus pœnitentis, scilicet contritio, confessio, & satisfactio sunt materiâ proxima seu *ex qua* Sacramenti Pœnitentiæ, *ibid. n. 56.* Solv. ob. *ibid. n. 59. & seq.* Contritio & Confessio sunt partes essentielles Sacramenti, satisfactio verò pars integralis, *ibid. n. 57.* Solv. ob. *ibid. n. 64. & seq.* (Vid. *Contritio, Confessio, Satisfactio*)

Solis Episcopis & Sacerdotibus, non verò Diaconis, nec Laicis data est à Christo potestas absolvendi à peccatis, *ibid. c. 6. §. 1. n. 325.* Solv. ob. *ibid. n. 326. & seq.* Potestas Sacerdotum quoad Tribunal Pœnitentiæ alia est *Ordinis*, quæ scilicet confertur per Ordinationem Presbyteris his verbis: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* & potestas *jurisdictionis* alia, quæ est potestas regendi & gubernandi plebem subjectam; seu, prout hic sumitur, est potestas ligandi, solvendi, &c. in Tribuni Pœnitentiæ, *ibid. §. 2. n. 331.* Ad Sacramentum Pœnitentiæ valide administrandum præter potestatem Ordinis Sacerdotalis requiritur jurisdictio vel ordinaria vel delegata,

ta, *ibid.* n. 332. & 333. Solv. ob. *ibid.* n. 334. & seq. Ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ præter potestatem Ordinis & jurisdictionis requiritur in Confessario tùm Regulari tùm Sæculari non habente Beneficium parochiale, approbatio Episcopi, *ibid.* n. 341. & seq.

Effectus Sacramenti Pœnitentiæ, præter gratiam sanctificantem omnibus Sacramentis communem, & gratias actuales Sacramentales ad recidivum in peccata lapsum vitandum suo tempore concedendas, & remissionem peccatorum tùm mortalium tùm venialium : circa quod Not. 1mo. nullum peccatum est, quantumcunque grave, quod per Pœnitentiam remitti nequeat; 2do. nullum peccatum mortale remitti potest sine Pœnitentia; 3tio. unum peccatum mortale remitti non potest sine alio; 4to. per Sacramentum Pœnitentiæ remittuntur peccata quoad culpam & poenam æternam; 5to. remissa culpa non semper tolluntur omnes peccati reliquæ; 6to. peccata venialia absque Pœnitentia vel formali vel virtuali remitti non possunt; 7tmo. Venialia per Sacramentum Pœnitentiæ directè & ex opere operato remittuntur, *ibid.* n. 396. Bona iustorum opera & virtutum merita per peccatum mortificata beneficiò subsequenti Pœnitentiæ reviviscunt non modò ad præmium aliquod accidentale, nec solum ad partem aliquam præmii essentialis, sed etiam ad totum essentialis, & quidem adæquatè distinctum ab eo, quod debetur actui Pœnitentiæ, per quem reviviscunt, idque ex sola Dei misericordia, *ibid.* §. 2. n. 398. & seq. meritis per remissionem peccati reviviscentibus, etiam recuperatur gratia sanctificans meritis illis respondens; item recuperantur simul omnes virtutes infusæ meritis illis reviviscentibus respondentes, *ibid.* n. 401. Solv. ob. *ibid.* n. 402. & seq.

Peccata per Pœnitentiam dimissa non redeunt per peccata subsequenta, *ibid.* §. 3. n. 411. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 415. & seq. (Vid. *Satisfactio*)

Pœnitentiarius Confessionibus Fidelium excipiendis præficitur cum facultate absolvendi à casibus Episcopo reservatis. Concilium Tridentinum jubet, ut in qualibet Cathedrali Ecclesia, si id commodè fieri possit, Pœnitentiarius instituat cum unione præbendæ, &c. *Tom.* 4. *Tract.* 7. *part.* 1. c. 7. §. 8. n. 122.

Polllicitatio. Vid. *Promissio*.

Pollutio seu mollicies in materia luxuriæ formaliter ac propriè sumpta, est voluntaria seminis effusio sine ullo concubitu, sive illud foras effundatur, ut in maribus, sive intus defluat in matrice, ut in foeminis, *Tom.* 3. *Tract.* 6. *part.* 3. c. 1. §. 4. n. 290. Pollutio voluntaria est per se semper peccatum mortale, *ibid.* n. 291. undè nullo casu, etsi non voluptatis, sed solius mortis vitandæ causâ, licet eam in se vel in alio quovis modo voluntariè procurare, admittere, intendere, &c. *ibid.* n. 292. & 294. De distillatione, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam & semen, idem sentiendum ac de pollutione, si fiat cum sensu delectationis venereæ: cum autem sit sine ulla commotione spirituum genitalium, & absque omni carnali delectatione, de ea non est magis curandum, quàm de sudore, *ibid.* n. 293. Pollutio, si non sit voluntaria nec in se nec in sua causâ, ut sæpè fit in somno, vel quando ex causis naturalibus licitis oritur, non est peccatum secluso consensu in delectationem: pollutio tamen in somno facta mortalis est, si antea directè procurata est, vel si post somnum in ipsa evigilatione cum plena advertentia placuit ob delectationem veneream: est etiam peccatum si indirectè

rectè procurata fuerit in excessu cibi vel potùs: sæpè pollutio, præter propriam malitiam habet adhuc aliam peccatam vel ex qualitate personæ se polluentis, si est sacra vel conjugata; vel ex affectu ad aliam, cum qua desideratur concubitus, quæ si sit soluta, habet malitiam fornicationis; si sacra, Sacrilegii; si ejusdem sexus, Sodomix; si conjugata, adulterii; &c. Vel ex modo, quo se polluit, si nempe fiat per tactus mutuos cum alia personâ; nam hæc circumstantia pertinet ad speciem Sodomix, si ambo sint ejusdem sexus; ad incestum, si sint consanguinei aut affines diversi sexus, *ibid.* n. 295. Desiderare pollutionem in somno contingentem, ut natura levetur seu sanetur, dummodò non intendatur ipsa pollutio nec delectatio venerea, nec aliquid adhibeatur, ut pollutio in somno sequatur, non est peccatum, *ibid.* n. 296. Ponere sine urgente necessitate actionem, ex qua tanquam causa propinqua prævidetur secutura pollutio, vel delectatio venerea, quamvis aliunde neutra intendatur, imò ad sit propositum motus illos comprimendi cum insurgent, est peccatum mortale, *ibid.* n. 297. Si tamen urgente necessitate ponatur talis actio, secluso affectu pravo & periculò consensûs in delectationem veneream, neutiquam peccatum est, *ibid.* n. 298. neque mortale peccatum est contra castitatem ponere actionem, ex qua tanquam causâ, seu dispositione remota & per accidens prævidetur secutura pollutio vel delectatio venerea, modò neutra intendatur, & absit periculum consensûs in delectationem veneream; videtur tamen esse peccatum veniale etiam contra castitatem sine iusta causâ ponere tales causas: quòd si esset periculum probabile consentiendi in delectationem veneream, ut si quis pluries in tali occasione consenserit, tunc is ex consuetudine tenetur ab illa actione,

quantumvis honestâ & utili, abstinere, *ibid.* n. 299.

Polycarpus (Sanctus) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Traß. 4. c. 1. §. 2. n. 32.

Polygamia vox græca idem significat ac uxorum pluralitatem; hæc autem vel est *successiva*, cum nempe uno conjugato mortuo alter ad secundas vel ulteriores nuptias convolat; vel *simultanea*, cum nempe eodem tempore aut vir plures uxores, aut mulier plures habet viros. Certum est polygamiam, qua una mulier multis simul viris nuberet, esse contra jus naturale, Tom. 4. Traß. 8. part. 2. c. 5. §. 1. n. 65. Primus inter mortales polygamiam simultaneâ exercuit Lamech septimus ab Adam ex posteritate Cain, Genes. 4. illius exemplum imitati sunt Gentiles; & exemplum Abrahami, qui primus inter sanctos vivos cum pluribus uxoribus simul nupsit, polygamix viam aperuit veri Dei cultoribus, *ibid.* n. 66. Primus qui inter Christianos polygamiam simultaneam exercuit recentior Philippus Hassæ Landgravius annò 1539. concedente & probante Lutero cum aliis suis commilitonibus Novatorum Germaniæ Antesignanis: quæ enim de Valentiniano seniore Socrates refert falsa & conficta esse perhibentur, *ibid.* n. 67.

Pluralitas simultanea uxorum adversatur Legi naturali; in ea tamen Deus dispensavit cum veteribus Patriarchis & aliis in Lege Mosaica: sed Christus Dominus in Lege nova ejusmodi dispensatione planè revocavit, conjunctionemque cum pluribus simul uxoribus illicitâ fecit ac prorsus irritam, *ibid.* n. 68. & seg. Solv. ob. *ibid.* n. 75. & seg.

Polygamiam successivam esse contra jus naturale ac divinum, ac proinde per se malam & illicitam asseruere inter veteres Hæreticos Montanistæ, quibus se adjunxit Tertullianus; & post eos Novatiani. Multi ex Catholicis

Patr-

Patribus secundas & ultiores nuptias veluti totidem fornicationes & adulteria perstrinxerunt ac damnare visi sunt: verum duriora sunt ista necnon emollienda; non enim in ipsas nuptias cadunt, tanquam per se malæ forent & illicitæ, sed in sæpius nubentes, quorum effusam incontinentiam & libidinem durissimè castigant ac reprehendunt, in qua redarguenda tanto ardoris impetu aliquando abrepti sunt, ut ipsasmet nuptias in se ipsis culpasse videantur, *ibid.* n. 81. Hac ratione severior fuisse videtur apud veterem & primitivam Ecclesiam disciplina erga eos, qui ad secundas & ultiores nuptias transibant, *ibid.* n. 82. quæ veteris Ecclesiæ disciplina, qua secundæ & ultiores nuptiæ nec suadebantur, nec omnino probabantur quidem, temporis lapsu mitigata est, imò prorsus obsolevit, tùm præcipuè, quòd Ecclesia, etsi eas non omnino probaret, nunquam tamen eas pro noxiis ac per se illicitis habuerit, multò minùs pro nullis & irritis; & quòd nec naturali nec divino juri adversentur, *ibid.* n. 83. & seq.

Pondo seu **Pondium** moneta apud Antiquos, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 124.*

Pondus seu **Moneta**. Variæ fuerunt apud Antiquos pondera seu monetæ, quas etiam Scriptura commemorat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 123.*

Pontifex Romanus supra cæteros Episcopos in tota Ecclesia primatum honoris & jurisdictionis obtinet, idque jure divino, *Tom. 1. Tract. 3. c. 5. §. 2. n. 371. & seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 375. & seq.

Dupliciter considerari potest, nempe ut Doctor privatus, & ut publicus Ecclesiæ Doctor & Pastor, qui Ecclesiam universalem docet, seu, quod adjunt, ex *Cathedra* loquitur, *Tom. 1. Tract. 3.*

c. 5. §. 3. n. 184. Ex *Cathedra* res fidei & morum definiens est omnino infallibilis, *ibid.* n. 385. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 392. & seq. An auctoritatem aliquam in res temporales Principum à Christo Domino acceperit, affirmantis & negantis sententiæ argumenta referuntur, *ibid.* n. 395. & seq.

Quamvis Summi Pontifices alicubi fateri videantur se Ecclesiæ Canonibus subiectos esse, exindè tamen non sequitur eos Ecclesiæ seu Conciliis subijci, *ibid.* §. 2. n. 284. & seq.

Pontifex Romanus dicitur etiam Episcopus Romanus, Metropolitae Latii, Primas Italiæ, Patriarcha Occidentis, Papa seu Pater Ecclesiæ universalis, totius Ecclesiæ visibile caput, ac Juxta controversiarum; quia Petri in Sede Romana est successor, atque titulum Summi Pontificis uti & Papæ adeò sibi proprium habet Romanus Pontifex, ut nulli alteri attribui possit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 1. n. 183.*

Possessio est rei actualis vel juridica detentio, seu actus vel jus detentionis rei. Actus detentionis vocatur *possessio facti*, quæ est detentio rei corporis, & animi, & juris adminiculò. Jus verò detentionis vocatur *possessio juris*, quæ est jus insistendi rei tanquam suæ non prohibet possideri, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 144. & 145.*

Possessio sic exposita alia est, quæ fit proprio nomine, ut in proprietario; alia, quæ fit alienò, ut in depositario; alia est *justa*, quæ fundatur in legitimo titulo; alia *injusta*, quæ legitimo titulò destituta est; alia *Civilis*, quæ est rei detentio solius animi adminiculò, atque sufficit ad continuandam possessionem, quamvis ad eam inchoandam non sufficiat; dicitur *Civilis* tùm quia fundatur in Jure Civili, tùm quia parit effectus civi-

civiles, nempe ufucapionem, & dominium fructuum; alia *naturalis*, quæ res corpore & animo simul occupatur. Addunt hic aliqui *possessionem civilissimam*, quæ ex sola Legis dispositione acquiritur, etiam ab incito, adeoque sine corporis & animi adminiculo: sic hæres parvulus defuncti hæreditatem possidet, *ibid.* n. 146.

Ad præscriptionem necessaria est possessio, quæ sit proprio nomine; nec sufficit possessio precaria, neque naturalis: debet etiam esse continua, *ibid.* n. 147.

Possessio denique alia est *memorialis*, ejus initii scilicet habetur memoria; alia *immemorialis*, cujus initii nempe apud seniores non extat memoria, *ibid.* n. 149. (Vid. *Fidis bona, Regitutio*)

Possevinus (Antonius) Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 1. part. 2. c. 1. §. 2. n. 99.

Postulatio est facta ab Electoribus Superiori ad vacans Beneficium vel dignitatem præsentatio personæ, quæ eligi non poterat ob impedimentum Canonicum seu defectum, Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 244.

Potestas. Potestas civilis non potest ferre leges de rebus Spiritualibus, Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 2. n. 191.

Potestas Presbyteri seu Sacerdotis alia est *Ordinis*, quæ scilicet confertur per illius ordinationem his verbis: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis*; alia *iurisdictionis*, quæ est potestas regendi & gubernandi plebem subiectam, seu, prout hic sumitur, est potestas ligandi, solvendi, &c. in Tribunali penitentiarum. Duplex distinctio. *P. Cartier Theol. Tom. IV.*

guitur, una *Ordinaria*, quæ his omnibus compete, quibus ex Officio aut titulo Beneficii incumbit cura animarum; altera *Delegata*, quæ scilicet ex commissione habetur: priorem habent, servatis Canonum regulis, Summus Pontifex in tota Ecclesia, Episcopi in propriis Diocesibus, Prælati seu Abbates exempti in suis territoriis, Religionum Abbates, Ministri Generales, & Provinciales erga Religiosos sibi subditos, ac tandem Parochi in suos parochianos, Tom. 4. Tract. 5. c. 6. §. 2. n. 331.

Præceptum Fidei, Spei, Charitatis (Vid. *Fides, Spes, Charitas*)

Prædestinati. Nec omnes nec soli sunt in Ecclesia Christi, Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 1. n. 294. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 297. & seq.

Prædestinatio generatim & latiori quodam sensu usurpatur pro qualibet prædefinitione seu præordinatione divina, & extenditur ad ea omnia, quæ Deus statuit vel per se facere vel permittere. Stricteriori sensu, & prout Nos eam sumimus, est antecedens ac æterna creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ destinatio & præordinatio. Variis nominibus in Scripturis designatur, dicitur nempe vocatio secundum propositum seu consilium Dei, Dilectio, Discretio, Electio, Præparatio, Præordinatio, &c. Item alia est ad *gratiam*, quam gratuitam esse fides docet; alia ad *gloriam*, de qua disputant Theologi, an fiat ex prævisis meritis gratiæ, an ante illa prævisa: hinc nata in Scholis distinctio prædestinationis in *adæquatam*, quæ scilicet utramque complectitur, & *inadæquatam*, quæ unam dumtaxat continet: *Adæquata* est absoluta & efficax voluntas in Deo ab æterno existens dandi gratiam & gloriam, Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 8. (88) §. 1.

§. 1. n. 255. & rectè definitur à S. Augustino Præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur, *ibid.* n. 256. Quænam sit scientia illa Dei ad prædestinationem requisita, an *simplicis intelligentia*, an *visionis*, an *media seu conditionatorum* sola vel unà cum scientia *simplicis intelligentia* vel unà cum scientia *visionis*, disputant Theologi, *ibid.* n. 257.

Admittenda est vera ex parte Dei prædestinatio, *ibid.* §. 2. n. 260. Solv. ob. *ibid.* n. 261. Et seq. Prædestinatio est à Deo tanquam causa efficiente; *ibid.* n. 263. Prædestinatio ad gratiam est absoluta & efficax Dei voluntas dandi gratiam re ipsa perducentem ad beatitudinem: nomine autem *gratiæ* intelligitur hic omne medium efficax ad beatitudinē perducens, *ibid.* n. 264. Hæc prædestinatio est gratuita, ita, ut nulla detur ejus ratio seu causa ex parte prædestinati, *ibid.* n. 265. Solv. ob. *ibid.* n. 267. Et seq. Prædestinatio ad gloriam duplici ratione considerari potest, nempe vel in ordine intentionis, vel in ordine executionis, hoc est, vel ex parte Dei æternò suo consiliò ac decretò nonnullos ad gratiam & gloriam destinantis, vel in tempore illud suum decretum exequentis. Omnes docent gloriam in tempore seu executione nonnisi meritis ex gratia elicitis tribui: de solo igitur ordine intentionis in mente divina est controversia, quæ de lana, ut ajunt, caprina esse videtur, *ibid.* n. 266. Effectus prædestinationis sunt ea omnia & sola, quæ à Deo volita seu decreta sunt ex speciali affectu erga salutem prædestinati, & ad eam re ipsa conducunt sive per modum meriti ejusve principii, sive per modum occasionis aut amotionis impediementi, sive quovis alio modo ex

ordinatione & intentione divina; hinc gratia actualis & habitualis, bona opera, perseverantia finalis, & gloria sunt effectus adæquatus & primariò per se intentus prædestinationis; effectus verò secundarii sunt gratiæ internæ, miracula, prædicatio, libri pii, exempla virtutum, nativitas ex Catholicis & piis parentibus, recta educatio, instructio, morbi, calamitates, &c. Proprietates prædestinationis sunt certitudo seu immutabilitas, concordia cum libertate creata, & definitus prædestinatorum numerus, *ibid.* n. 276. Igitur certa & immutabilis prædestinatio, *ibid.* n. 277. Solv. ob. *ibid.* n. 281. Et seq. Nullus sine speciali revelatione certus esse potest de sua prædestinatione, *ibid.* n. 278. Solv. ob. *ibid.* n. 287. Certus ac determinatus est prædestinatorum numerus, *ibid.* n. 279. & prædestinatio nullam prædestinationis imponit necessitatem, sed cum eorum libertate stat & conciliatur, *ibid.* n. 280. Solv. ob. *ibid.* n. 288.

Prælati Ecclesiastici seu Episcopi. Triplex est eorum potestas, scilicet Ordinis, jurisdictionis interioris, & jurisdictionis exterioris: prima est potestas conficiendi & ministrandi Sacramenta; secunda est potestas regendi Christianos in foro conscientie, absolvendo scilicet vel ligando; tertia est potestas regendi eosdem Christianos in foro externo, Leges condendo, cognoscendo causas, lites dirimendo, &c. *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 1. n. 189.*

Præscriptio definitur Acquisitio dominii & juris per possessionem legitimo tempore continuatam ex Legis præscripto, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 132.* Præscriptio alia est longi temporis, ut triennii, decennii, & vicennii; & alia longissimi, ut 30. 40. & 100. annorum, *ibid.* n. 148.

Per

Per eam acquiritur dominium rei alienæ tam in foro interiori & conscientiæ, quam in foro exteriori, *ibid.* n. 133. Solv. ob. *ibid.* n. 134. & *seq.* (Vid. *Res mobiles*, *Res immobiles*)

Ad legitimam præscriptionem quinque requiruntur conditiones; 1ma. ut res, quæ præscriptione acquiritur, sit præscriptibilis, id est, à jure non prohibeatur præscribi; nonnulla enim præscribi nequeunt, ut 1mo. non præscribitur adversus hominem liberum, ut fiat servus; 2do. nec adversus Superiorem; 3^{tio}. res publicis usibus deputata; 4to. Jus decimarum &c. aliaque jura spiritualia à Laicis non præscribuntur, bene verò contra quantitatem & formam solutionis earum præscribi ab ipsis potest; 5to. non præscribuntur tributa, functiones publicæ, census, jus appellationis, quæ Principi solvuntur aut competunt; 6to. Res Sacræ; 7mo. res illius, qui adeò impotens est aut impeditus, ut rem suam in Judicio petere non possit; 8vo. fines provinciarum, Episcopatum & parochiarum, quando constat de earum limitibus. Multa, quæ dicuntur non præscribi, intelligenda sunt de præscriptione, quæ fit ordinario tempore, nempe spatio decennii aut viginti annorum; nam præscribuntur præscriptione longissimi temporis, putà 30. aut plurium annorum, tales sunt res fisci, fundus in dotem datus, & res furtivæ, *ibid.* n. 143.

Secunda ad legitimam præscriptionem conditio est *possessio*, *ibid.* n. 146. & 147. (Vid. *Possessio*.)

Tertia est *Titulus legitimus* sive verus sive probabiliter præsumptus, *ibid.* n. 148. (Vid. *Titulus*)

Quarta est *Bona fides*, *ibid.* n. 152. (Vid. *Bona fides* seu *Fides bona*)

Quinta est *Tempus*, *ibid.* n. 160. (Vid. *Tempus*)

Præscriptio dicitur dormire, quando jam inchoata cessat, quod fit 1mo. tempore belli vel pestis, quando homines fugiunt in aliud territorium, vel quando jus non redditur; 2do. quando Ecclesia caret Rectore; 3^{tio}. si is, contra quem agitur, non possit agere, qualis est pupillus durante pupillari ætate. Dicitur autem interrumpi præscriptio, quando, postquam inchoata est, ita cessat, ut non debeat continuari cum præcedenti tempore, sive interrumpatur naturaliter, putà desinente possessione aut bona Fide; sive civiliter, scilicet per actum juridicum, putà litis contestationem, vel citationem, *ibid.* n. 163.

Præsentatio est personæ idoneæ per Patronum Episcopo vel alteri, ad quem institutio pertinet, exhibitio seu nominatio legitime facta. Potest fieri per Laicos, si jus patronatus habeant, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 254.*

Præstigium Divinationis species fit, cum Dæmon variis apparitionibus oculis perstringit, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 412.* (Vid. *Divinatio*)

Præsul. Præsulis nomen genericum est ordinemque admittit; nam Præsulum alii sunt inferiores, superiores alii, atque proinde illorum sunt vari gradus. Inter Præsules seu Episcopos primum locum obtinet Romanus Pontifex, sequuntur Cardinales, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 1. n. 183. & seq.*

Præsumptio est temeraria expectatio beatitudinis & mediæ illius assequen-

(gg) 2

dx, Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 2. n. 348. Contra virtutem Spei pugnat per excessum, *ibid. n. 349.* Est per se peccatum mortale, *ibid. n. 351.* Cause præsumptionis sunt superbia & inanis gloria; undè adversus eam eadem adhibenda sunt remedia, quæ adversus superbiam, &c. *ibid. n. 352.* Præsumptio prout est filia superbiæ est appetitus inordinatus faciendi aliquid facultatem suam excedens. Est mortalis ratione gravis injuria Dei, gravis damni proprii vel alieni, aut periculi talis damni, & cum usurpatur dignitas vel potestas vel officium sæculare aut Ecclesiasticum, *ibid. c. 1. §. 1. n. 260.*

Precarium est gratuita solius rei usus concessio ad nutum revocabilis. Non differt à Commodato, nisi quòd possit quovis tempore repeti à concedente, non tamen in continenti, alioquin esset inane & illusorium, non beneficium. Solvitur ipsius rei alienatione & morte accipientis, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 8. n. 400.*

Presbyter græcè idem est ac latinè *Senior*. Presbyter ergo secundum etymon non est nomen ætatis; secundum acceptionem verò est nomen officii ac Præfecturæ: Magistratus enim & Præfecti Reipublicæ alicujus Seniores vocari solent, ut denotetur morum gravitas, quæ eis competit, & in senibus magis elucet. *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 116.* Officia ejus sunt, ut offerat, benedicat, præsit, prædicet, & baptizet, &c. *ibid. n. 117.* Inter Presbyteros alii sunt aliis gradu, honore, ac dignitate superiores: tales sunt Episcoporum Vicarii Generales, Officiales, Archipresbyteri, Archidiaconi, Pœnitentarii, Theologi, Decani, Canonici, Parochi; (*de quibus vid. suis titu-*

lis) Alii potestate jurisdictionis gaudent, alii eâ carent: priores sunt Curati & Parochi; posteriores simplices & non Curati vocantur: priores sunt institutionis divine, *ibid. part. 2. c. 1. §. 2. n. 191.* (Vid. *Confessarius, Parochus, Potestas, Paenitentia*)

Presbyteratus prout Officium Ecclesiasticum & Præfecturam significat, est Ordo, quo datur potestas consecrandi Corpus Christi, & remittendi peccata. Sola manuum impositio est ipsius materia, & sola oratio est ipsius forma essentialis; cætera ad ejus dumtaxat integritatem pertinent, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 116.* Certum est apud Catholicos omnes Presbyteratum esse Sacramentum, *ibid. §. 10. n. 156.*

Pretium est pecunia valori rei commensurata: duplex est, *Legal*: seu *legitimum*, quod Lege publica seu Magistratus decretò constitutum est seu taxatum; & *naturale* seu *vulgare*, quod ex hominum æstimatione independenter à Lege positiva seu Magistratus decretò constituitur, & dicitur pretium fori: prius consistit in indivisibili, nec variari potest; istud verò latitudinem, ut vocant, habet; quia varii homines variè de rebus judicant, &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 248.* Undè naturalis seu vulgaris pretii latitudo triplex est: aliud enim rei alicujus pretium est *infimum*, aliud *medium*, aliud *supremum*, *ibid. n. 249.* Rei seu mercis alicujus pretium repeti debet ex ipsius comparatione cum re juxta communem hominum æstimationem considerata; major autem vel minor æstimatio peti debet ex majori vel minori copia tum mercium, tum pecuniæ, tum emptorum, tum ex venditorum impensis, labore, periculis: quin & modus vendendi efficit,

cit, ut res minoris aestimentur; viliori enim pretio vaneunt, quæ sub hasta & voce præconis venduntur, quam apud Mercatorem; quæ averfione (überhaupt, per paufch) emuntur, quam quæ minutatim, feclufis tamen fraudibus ac moneylis, *ibid.* n. 250. Si nullum fit rei alicujus pretium legale, ea vendi debet juxta pretium naturale, feclufa omni fraude; qui aliter fecerit, tenetur ad reftitutionem, *ibid.* n. 251. & *seq.* Ex effectu venditoris, fi ipfe Mercator non fit, pretium rei ab eo augeri potest, dummodò effectum suum intra rationis & moderationis limites contineat, nec ipse rem suam ultrò vendendam offerat, necnon emptorem moneat, cur rem illi puris vendat, quam secundum se ipsam valeat, *ibid.* n. 253. Res, quæ non habent pretium vulgari aestimatione determinatum, nec Lege Principis constitutum, ut sunt gemmæ, equi pretiosi, &c. videntur vendi debere secundum communem hominum in hisce materiis peritorum aestimationem, quamvis major fit pretii harum rerum latitudo, quam earum, de quarum valore nemo disputat, *ibid.* n. 255. Si quod fit mercis legale pretium, ipsa juxta illud, non aliter vendi debet, *ibid.* n. 256. Mercatorem, qui novit magnam mercium copiam brevi tempore esse superventuram, ob quam earum pretium & valor insigniter minuetur, posse merces suas pretio corrente vendere; item emptorem, qui scit mercium pretium brevi tempore augendum fore, posse easdem emere currenti pretio, postea majori, quod superveniet, pretio revendas, tuentur multi cum S. Thoma, negant verò alii, *ibid.* n. 257. Omnes tamen conveniunt haud licitum esse Senatoribus vel Legis promulgationem ex industria differre, vel familiaribus suis præ aliis revelare,

quam scirent circa minutionem monetæ v. g. brevi promulgandam; item eos injustitiæ reos esse, qui solito longè vehementius urgerent emptorem, ut multo plures, quam alias, merces emeret; ut & illos, qui scientes brevi augendum pecuniæ valorem, magnas Summas mutuò acciperent, quas alioqui non accepissent, *ibid.* n. 258.

Primas est Episcopus Patriarcha quidem inferior, sed Metropolitanis superior, *Tom.* 4. *Tract.* 7. *part.* 1. c. 8. §. 9. n. 142. & *part.* 2. c. 1. §. 1. n. 121.

Primatus. S. Petrus primatum accepit à Christo supra ceteros Apostolos, *Tom.* 1. *Tract.* 3. c. 5. §. 1. n. 358. & 359. Solv. ob. *ibid.* n. 360. & *seq.*

Princeps secularis non pollet auctoritate definiendi fidei controversias, *Tom.* 1. *Tract.* 3. c. 3. §. 2. n. 237. & *seq.* (Vid. *Potestas*)

Principia actuum humanorum (Vid. *Actus humanus*)

Priscillimista. Exercit. Theol. Exercit. 9. n. 158.

Privilegium definitur Exemptio à Lege servanda in favorem aliquorum per modum legis perpetuæ facta, *Tom.* 3. *Tract.* 2. *part.* 2. c. 1. *Secl.* 5. §. 3. n. 251. Privilegium aliud est *locale*, quod scilicet Ecclesiæ, dignitati, civitati, vel alicui loco, aut aliquibus personis ratione loci conceditur; hujusmodi privilegium est perpetuum, seu vim habet, donec locus, dignitas, Ecclesia, quibus datum est, consistunt, nisi totum aut ex parte revocetur: aliud *personale*, quod alicui vel aliquibus, & quidem propriis eorum nominibus expressis conceditur; (gg) 3 per-

personam sequitur, & cum persona extinguitur: aliud *corporale*, quod alicui Corpori, id est, Universitati, Societati, Ordini, Capitulo, vel Collegio ita conceditur, ut quodlibet illius membrum illo privilegio juretur; perdurat, donec aut definat corpus Civile aut Ecclesiasticum, cui concessum est, aut donec à concedentis successoribus revocatum fuerit, *ibid.* n. 252. Variis modis irritum ac nullum est privilegium; 1mo. si per subreptionem vel obreptionem obtentum fuerit; 2do. si alicui Constitutioni contrarium sit, cujus expressè non meminerit; 3tio. si tollat consuetudinem, nec eam expressè recenseat; 4to. si sit contra sententiam latam, & de ea nullam mentionem fecerit; 5to. si lite pendente sit impetratum, nisi de ea circumstantia mentio expressè fiat; 6to. cessante privilegii causa cessat privilegium; 7mo. excidit privilegium, qui agit contra privilegii tenorem; 8vo. cessat privilegium, cum alicui nocere incipit, vel etiam ei, cui concessum est; 9no. definit per ejus, ad quem spectat, revocationem, & re ipsa revocari debet, cum est in aliorum gravamen, & communi bono minime subservit; 10mo. tollitur per ejus, cui concessum est, renuntiationem; *ibid.* n. 253.

Regulæ circa privilegiorum usum servandæ hæ sunt: 1mo. ita restringi debent privilegia, ut ultra id, quod expressè in iis conceditur non extendantur; 2do. qui se per Sedis Apostolicæ privilegia exemptos asserunt, à locorum Ordinariis requisiti hujusmodi privilegiorum authenticum instrumentum exhibere debent; si autem immunitatem suam Canonica præscriptione tueantur, de ea fidem facere debent; 3tio. privilegium & quodcumque aliud instrumentum, cujus li-

teræ legi non possunt, maxime in nota temporis, quo datum est, vel cujus charta est vetusta, scriptura verò, alicubi saltem, est recentior, vel cujus sigillum non est authenticum, fidem non facit; falsa latinitas privilegium & quodvis aliud Summi Pontificis rescriptum vitiat; 5to. privilegia uni vel certis quibusdam personis concessa ad alias personas non extenduntur propter paritatem rationis; 6to. privilegio exciderunt, qui spatio quadraginta annorum eo usi non sunt; 7mo. Exemptus ratione unius rei vel loci, non censetur exemptus ratione aliarum rerum vel locorum; 8vo. privilegia, quæ derogant jurisdictioni Ordinarii post Concilium Tridentinum censi solent sub- & obrepticia, *ibid.* n. 254. Privilegia statim atque à procuratore privilegiati acceptata fuerint, etiam antequam privilegio innocuerint, valent, modò tamen sint ejus naturæ, ut eis privilegiatus prius licet uti possit, antequam illorum habeat notitiam, &c. *ibid.* n. 255.

Probabile. Si vim nominis spectes, *probabile* idem est ac id, quod probari potest; at secundum nominis usum *probabile* est id, quod, licet certò verum non sit, est tamen verisimile; hinc probabile non dicitur, nisi comparatè ad nostrum intellectum, si enim sententiæ morales secundum se & absolute spectentur, vel veræ sunt, vel falsæ, nulla probabilis; falsum enim non est probabile, sed improbabile; verum autem non est merè probabile sed certum: undè Deo, qui res, ut in se sunt, videt, nihil est probabile, *Tom. 3. Tract. 1. c. 4. §. 4. num. 231.* (Vid. *Opinio, Conscientia*)

Probabilismus, quid sit & quando enatus fuerit, *Tom. 3. Tract. 1. c. 4. §. 4.*

§. 4. n. 228. & seq. (Vid. *Conscientia*, *Opinio*)

cessio Spiritus sancti, *ibid.* §. 4. n. 389.

Processio divina. Processionis nomine non aliud intelligitur, quam emanatio seu origo unius ab alio; sic fluvius à fonte dicitur procedere, quòd ab eo emanet & oriatur: duplex est *transiens* una, per quam potentia extra se ipsam operatur; & *immanens* altera, in qua potentia seu principium operatur in subjectum intra se positum. Theologi de processione in divinis loquentes *immanentem* intelligunt, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2, c. 2. n. 376.*

Processio divina definitur æterna unius personæ divinæ ab altera seu duabus simul origo & productio, *ibid.* §. 1. n. 377. Datur in Deo verè & propriè dicta processio, *ibid.* n. 378. Solv. ob. *ibid.* n. 380. Dux dumtaxat, & non plures, sunt in divinis processionēs, *ibid.* n. 379. Solv. ob. *ibid.* n. 381. & seq. Hæ divinæ processionēs sunt immanentes; æternæ; substantiales, id est, terminos habent subsistentes & personales; necessariæ; metaphysicæ, hoc est, citra omnem mutabilitatem, dependentiam, aut naturæ diversitatem, *ibid.* §. 3. n. 385. Non improbabilis est opinio illorum, qui statuunt principium quo remotum processionum divinarum esse naturam divinam, & principium quo proximum processionis Filii esse intellectum notionalem seu paternitatem affectum; principium verò quo proximum processionis Spiritus sancti voluntatem notionalem, seu cui adjuncta est spiratio, *ibid.* §. 3. n. 387. principium quod processionum divinarum est ipsa met persona producens, *ibid.* n. 386.

In divinis sola Verbi processio dicenda est generatio, non autem pro-

Proclamatio (Vid. *Sponsalia*)

Proditio avaritiæ filia est manifestatio rei alicujus vel personæ in damnum proximi contra fidem ei debitam. Mortalis est ex genere suo contra charitatem & justiciam, necnon tripliciter contingit; 1mo. circa personam; 2do. circa res; 3tio. prodendo alterius secretum suæ fidei commissum, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3, c. 1. §. 2. n. 267.*

Promissio est contractus, quo quis per actum exteriorem se alteri homini ad aliquid licitum & possibile spontè & liberè obligat; sive est deliberata & spontanea fidei obligatio de re bona & possibili; quæ si fiat sub certa verborum formula, qua unus rogat & alter promittit, dicitur *stipulatio*, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 11. n. 429.* Igitur promissio debet esse deliberata, quia rationem habet contractus; spontanea, non fraude, nec vi, nec metu etiam reverentia, nec precibus importunis, &c. extorta. Est fidel obligatio, quo differt à proposito, quod nullam connotat obligationem; undè qui dicit *promitto*, si merum desiderium aut propositum significare dumtaxat velit, non censetur stricte promittere, adeoque nec obligari. Promissio ergo addit supra propositum intentionem se obligandi: ut autem actu & de facto obliget, debet prius acceptari ab eo, cui fit, ad quod sola illius taciturnitas sufficere videtur: excipiuntur à multis pollicitationes factæ civitati, Ecclesiæ, vel ad pias causas, quæ independentè ab acceptance obligant. Debet etiam promittens promissionem suam exteriùs significare, aliàs non posset accepta-

ceptari; hinc si sit merè interna non obligat, nisi Deo sit facta. Debet esse de re bona; omnis enim promissio de re mala & illicita facienda non obligat, & jure naturali nulla est, saltem ante executionem operis mali; nam post opus malum perpetratum obligatur promissor ad solutionem pretii promissi, si dato & acceptatio illius nulla lege sit prohibita aut irritata. Denique debet esse de re possibili; unde si id, quod tempore promissionis erat possibile, fiat postea impossibile, tollitur obligatio, *ibid.* n. 430. & *seq.*

Promissio in re gravi obligat sub mortali, *ibid.* n. 436. nisi promittens leviter dumtaxat & in re minoris momenti se obligare voluerit, *ibid.* n. 437. Promissiones pleno jure irritæ sunt eæ, quæ dant occasionem peccandi, quæ adimunt alicui potestatem liberam disponendi de rebus suis; item Beneficii Ecclesiastici nondum vacantis promissio quovis modo facta, *ibid.* n. 438.

Promissio acceptata & valida definit obligare, cum res promissa sit inutilis & noxia promissario, impossibilisve aut illicita promittenti; cum promissarius obligationem remittit; cum promissio facta est ob causam, quæ non fuit, aut non est; cum duo sibi invicem & vicissim promiserunt, & prior promissis stare non vult; cum status rerum & personarum ita mutatur, ut promissor juxta prudentum judicium non censeatur voluisse se obligare in tali eventu, *ibid.* n. 439.

Promulgatio Legis (vid. *Lex*)

Propbeta. Quot extiterint in Regno decem Tribuum Israel, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sess. 1. c. 2. n. 236.* & in Regno Juda, *ibid.* n. 252.

Propositiones damnabiles. Octo passim recensentur damnabiles propositiones, scilicet: Hæretica, Erronea, Scandalosa, Blasphema, piarum aurium Offensiva, Temeraria, Seditiosa, & Suspecta, &c. *Tom. 1. Append. ad Tract. 4. n. 126.*

Propositio *hæretica* est ea, quæ vel expresse Dei verbo, vel expresse definitioni Ecclesiæ adversatur, *ibid.* n. 127.

Erronea strictè sumpta est ea, quæ negat veritatem; quæ ex communi Ecclesiæ sensu judicatur esse mediata revelata, quamvis Ecclesia id nondum expresse definierit, *ibid.* n. 128.

Scandalosa strictè sumpta est ea, quæ per se nata est parere spirituales, proximi ruinam, licet in ea nec error, nec hæresis aperte notari possint, *ibid.* n. 129.

Blasphema est ea, quæ aliquod vel in Deum, vel in Sanctos convitium continet, *ibid.* n. 130.

Malè sonans ea dicitur, quæ, licet duplicem habeat sensum, bonum unum & malum alterum, absolute tamen & sine distinctione profertur, *ibid.* n. 131.

Piarum aurium Offensiva vocatur ea, quæ aliquid absconum & subiecto, de quo fertur, indignum continet; ad malè sonantem refertur, *ibid.* n. 132.

Temeraria est ea, quæ in materia fidei aut morum profertur absque auctoritate seu Scripturæ, seu unanims Traditionis, seu saltem aliquorum Patrum; & à fortiori si major Episcoporum & Theologorum pars judicet eam vel Scripturæ, vel Traditioni, vel celebrioribus Patribus adversari, *ibid.* n. 133.

Sedi-

Se litioſa dicitur ea, quæ per ſe apta eſt parere Seditionem, prout ipſa nominis etymologia declarat, *ibid. n. 134.*

Propoſitio ſuſpecta de hæreſi eſt ea, quæ multâ cum probabilitate judicatur hæretica, *ibid. n. 135.*

Propoſitio hæreſim ſapiens eſt ea, quæ multo majori cum probabilitate, quàm ſuſpecta de hæreſi, judicatur hæretica, *ibid. n. 136.*

Propoſitio hæreſi proxima eſt ea, quam major & ſenior Doctorum pars ex Scriptura & Traditione judicat eſſe hæreticam, licet nullus eorum audeat eam ſimpliciter hæreticam dicere, quod aliqui non infimi nominis Theologi contendunt ipſi centuram hujusmodi inuri non debere, *ibid. n. 137.*

Proprietates ſunt attributa eſſentialia ſecundaria, quæ ſubjecto ſuo ſoli & ſemper conveniunt. *Tom. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 376.*

Tres reſcenſentur Fidei Chriſtianæ proprietates. ſcilicet Certitudo, Obſcuritas, & Neceſſitas, *Tom. 3. Traſſ. 3. part. 1. c. 5. n. 90. (Vid. Fides)*

Dux præcipuè numerantur Spei Chriſtianæ proprietates, Certitudo nimirum, & Neceſſitas, *ibid. part. 2. c. 4. n. 149. & ſeq. (Vid. Spes)*

Varie ſunt Charitatis Chriſtianæ proprietates; præcipuè ſunt illius Neceſſitas, Ordo, & ea omnia, quæ ex parte noſtri exigat, *ibid. part. 3. c. 4. n. 190. (Vid. Charitas)*

Varie proprietates ſeu attributa eſſentialia ſecundaria divinis proceſſionibus ineſſe dignoſcuntur; 1mo. enim ſunt immanentes, 2do. æternæ; 3tio. ſubſtantiales; 4to. neceſſariæ; 5to. metaphyſicæ, *Tom. 2. Traſſ. 1. part. 2. c. 2. §. 2. n. 385. (Vid. Proceſſiones divina)*

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Proprietates in Deo perſonales, quibus perſonæ divinæ conſtituuntur, ſunt dumtaxat relativæ, *ibid. c. 3. §. 3. n. 416.*

Proprium idem ac *Proprietas* (Vid. *Proprietas*)

Proſper (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Traſſ. 4. c. 1. §. 2. n. 70.*

Proverbia ſeu Proverbiorum Liber. Quid nomine proverbiorum apud Hebræos veniat. Quid contineat Liber in veteri Scriptura hoc nomine inſcriptus, *Tom. 1. Traſſ. 1. part. 2. Seſſ. 1. c. 3. n. 406.* Quis illius Auctor, *ibid. n. 407.* Canonicus eſt, *ibid. n. 408.* Dubium, quod in illo occurrit, ſolvitur, *ibid. n. 409.*

Providentia eſt rerum omnium ad fines ſuos ordinatio, necnon conſtans in tempore ordinis illius per certa media executio, *Tom. 2. Traſſ. 1. part. 1. (Vid. Deus)*

Proxenetæ ſeu Factor is intelligitur, cui aliquid committitur vendendum aut emendum nomine committentis: debet totum pretium rei venditæ domino dare: ſimiliter ſi alterius rem emit infra pretium ſibi præfixum, non poteſt reſiduum pretium ſibi retinere, *Tom. 3. Traſſ. 5. c. 3. Seſſ. 2. §. 1. n. 296.*

Proximus. Nomine proximi hîc intelligitur omnis creatura rationalis, quæ eſt capax beatitudinis, *Tom. 3. Traſſ. 3. part. 3. c. 2. n. 177.* Charitas erga illum quæ eſſe debeat, *ibid. c. 4. §. 4. n. 239.*

Prudentia. Prudentiæ nomen accipitur 1mo. latè pro omni ea veri cognitione, quæ aliqua ratione voluntatem ad bonum honeſtum dirigit; 2do. ſtriçtè pro noticia veri, quæ voluntatem dirigit, ut in his aut illis circumſtantis operecur. Definitor Virtus, quæ
(hh) certo

certo novimus, quid in quavis particulari actione agendum sit tanquam honestum, vel fugiendum tanquam turpe, in ordine ad finem ultimum, *Tom. 3. Tract. 5. Proem. §. 1. n. 3.* Prudentiæ virtus alia est *infusa*, alia *acquisita*: Infusa reperitur in omnibus iustis, non verò in iis, qui sunt in affectu peccati mortalis; acquisita verò sæpè non est in iustis, quamvis sit in peccatoribus; nascitur enim ex frequenti actu prudentiæ exercitio, quod nonnunquam majus est in peccatoribus, quàm iustis, *ibid. n. 4.* (Vid. etiam *Ethic. c. 2.*

Psalmi seu Liber Psalmorum. Quid contineat, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 449.*

Psalmorum divisio, *ibid. n. 450. Et seq. numerus, ibid. n. 453. Et seq. cui tribuatur Psalmorum collectio, ibid. n. 458 Et 459.* An in Psalmorum ordine mysterium aliquod contineatur, *ibid. n. 460.* Quisnam illorum Auctor seu potius quinam illorum Auctores fuerint, *ibid. n. 461. Et 462.* Quinam ex Psalmis dicantur graduales, & undè, *ibid. n. 465. Et 466.* Quid de eorum titulis sentiendum sit, *ibid. n. 467.* eorum obscuritas, *ibid. n. 468.* Ob. contra illorum divinitatem solv. *ibid. n. 469. Et seq.*

Pudicitia est virtus, quæ actus venereos eorumque usum & delectationem cohibet aut moderatur juxta rectam rationem & Legem divinam. Videtur eadem esse virtus ac Castitas, vel ejus pars integralis, *Tom. 3. Tract. 5. Proem. §. 3. n. 12.*

Pupillus est impubes, qui desit esse sub potestate patris propter ejus mortem vel suam emancipationem. Jure Romano pupillis & impuberibus dantur Tutores, à tuendo vel tutando dicti;

Minoribus verò Curatores, à curando sic dicti, &c. *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 2. n. 197.* (Vid. *Contractus*)

Purgatorium. Purgatorii nomine intelligunt Catholici locum, in quo iustorum animæ detinentur, donec justitiæ divinæ plenè satisfecerint. His sistit dogma Catholicum, nec ulterius progreditur; quis enim & ubi locus iste sit, quodve pœnarum genus illic animæ sustineant, quæ hujus pœnæ sit mensura, quis modus, quæ duratio, quis hujus pœnæ minister, hæcenus Ecclesia nondum definivit; quamvis communior Theologorum opinio sit, animas ibidem verò & materiali igne cruciari, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 4. n. 109.*

Atrius Sæculi IV. Hæreticus orationes pro mortuis damnando Purgatorium sustulisse videtur; idem tuiti sunt Valdenses, Apostolici: nulli tamen audaciùs Purgatorii dogma oppugnare, quàm Lutherus & Calvinus, *ibid. n. 110.*

Iustorum animæ, quibus post mortem nonnihil superest expiandum, Purgatorii pœnis illud expurgare priùs tenentur, quàm ipsis concedatur apertio Dei conspectu frui; atque ut mitiores & breviores fiant earum pœnæ, viventium suffragiis juvari possunt ac sublevari, *ibid. n. 111.* Solv. ob. *ibid. n. 112 Et seq.*

Q.

Quadratus (Sanctus) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 30.*

Quæstiones, quas Ecclesia suo judiciò definire valet duplicis sunt generis, scilicet *Facti & Juris*, *Tom. 1. Tract. 3. c. 3. §. 2. n. 241.*

Quietista, qui sint, *Tom. 3. Tract. 3. part. 2. c. 3. §. 1. n. 145.*

R. Ram-

R.

Rancor Acediæ filia est indignatio & fastidium adversus eos, qui ad virtutum opera & fervorem inducunt, ideoque eos refugit, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 7. n. 324.* (Vid. *Acedia*)

Rapina est alienæ rei usurpation violenta, seu facta præsentē & invito domino. Specie differt à furto in genere moris; quia ipsi furto specialem addit injuriam contra personam, cuius honor læditur, dum ei quasi è manibus res sua violenter & injuriose aufertur; unde fieri potest, ut quis non peccet mortaliter in ratione rapinæ, ut si rem levioris momenti per vim à persona illustri auferat, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 4. §. 1. n. 715.*

Rapina totuplex est, quotuplex vis personæ inferitur, sive vis inferatur armis, sive intentato mortis metu. Ad Rapinam etiam pertinent injustæ tributorum exactiones, quæ dicuntur *Concussiones*; item exactio facta à viris potentibus, qui obsequia quædam postulant, quæ rogati ob metum non audent recusare; Rapinæ pariter rei sunt tum ii, qui, stipendiò sibi publicè assignatò non contenti, plus aliquid exigunt; tum ii, qui alios cogunt, ut secum inæquales contractus inquant, *ibid. n. 716.* (Vid. *Furtum*)

Raptus fit, cum persona aliqua per vim abducitur ab uno loco ad alium concubitus illiciti, vel alterius libidinis, aut etiam Matrimonii causâ, sive sit mas sive femina, nupta aut innupta, virgo aut corrupta, sive vis inferatur soli personæ abductæ, sive solis ejus parentibus, sive utrisque. Continet duplicem malitiam mortalem, unam contra castitatem, alteram contra justitiam ob injuriam illatam personæ ab-

ductæ invitæ vel saltem invitæ parentibus ejus & tutoribus, dum constituta sub illorum custodia extrahitur ipsis rationabiliter invitis. Gravissimæ poenæ in utroque Jure contra Raptores statuuntur, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 285. & Tract. 5. in Append. part. 2. c. 4. §. 1. n. 714.* Raptus est impedimentum dirimens Matrimonium, (Vid. *Matrimonium*)

Ratio naturalis utiliter à Theologis consultitur, non tamen se habet per modum principii respectu Theologiæ, *Tom. 1. Tract. 4. c. 4. n. 122.* Communia rationis naturalis principia certum Theologo argumentum suppeditant: Conclusiones verò, quæ aliâ viâ, quàm per demonstrationem, ex illis inferuntur, argumentum dumtaxat probabile ei suppeditant, *ibid. n. 123.*

Reatus poenæ est debitum seu obligatio ad poenam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 2. c. 1. §. 4. n. 173.*

Receptans. (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Regimen Ecclesiæ. Triplex distinguit Regiminis species; *Monarchia* scilicet, quæ est imperium Unius; *Aristocratia*, quæ est regimen Optimatum; & *Democratia*, hoc est totius populi imperium, *Tom. 1. Tract. 3. c. 3. §. 3. n. 269.*

Regimen Ecclesiæ est Monarchicum Aristocratia tamen temperatum, *ibid. n. 274. & 275.* Solv. ob. *ibid. n. 277. & seq.* Gallicani Theologi hîc, quamvis verbottenus Regimen Ecclesiæ Monarchicum esse tueri videantur, re ipsa tamen illud Aristocraticum dumtaxat esse videntur asserere, *ibid. n. 276.*

Regressus est reversio ad Beneficium permutatum vel resignatum, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 4. n. 287. & 291.* Imo. Ei
(h h) a con-

conceditur, qui resignavit causâ permutationis, si contingat eum evinci à Beneficio permutato, aut si detegat ipsum onerari pensione; 2do. ei, qui, ut aliud Beneficium, à quo evincitur, possideret, suo renuntiavit, sive quia secundum erat incompatibile, sive quia plura tenere noluit; 3tio. ei, qui criminis capitalis accusatus Beneficium resignasset veritus, ne innocentiam suam probare non posset, quam tamen probavit; 4to. Novitio, qui ad Sæculum revertitur, seu qui invalidè professus est; 5to. ei, qui mortis metu Beneficium suum quocunque modo resignavit. Sed hic notandum imo. conditionem regressûs exprimi non debere; 2do. resignanti non dari regressum, si post recuperatam valetudinem visus sit recuperatam approbare, si per annum non reclamaverit; si sufficientem pensionem sibi reservaverit, at hoc ultimum non ita certum videtur, *ibid. n. 291.* Qui viâ Regressûs Beneficium suum repetit, novis non eget provisionibus, nec novareceptionis aut ingressûs iura solvere tenetur. Ut Regressus licitus sit, requiritur, ut resignans bona fide agat, & spem ac desiderium regressus deponat; ut Beneficiò suò ad victum egeat, & ut ejusdem Beneficii munia implere possit, *ibid. n. 292.*

Regula. Regulæ in legendis SS. Patribus observandæ, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 15. & seq.* Regulæ, quibus veræ historię à fictis dignoscuntur, *ibid. n. 106. & seq.*

Regulæ humanorum actuum duæ sunt, interna una, Synteresis nempe & Conscientia; altera externa, Lex scilicet sive divina sive humana, *Tom. 3. Tract. 1. c. 4. n. 198. & ibid. Tract. 2. Proam. n. 1. (Vid. Conscientia, Lex)*

Regulares. A Regula, sub qua vivunt qui Sæculo remiserunt nuntium Monachi

seu Religiosi appellantur Regulares, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 3. n. 202.* Republicæ Ecclesiasticæ Hierarchis sunt adnumerandi, *ibid. n. 203. & seq. (Vid. Monachus, Religiosus)*

Regum Libri in veteri Scriptura quatuor numerantur, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 229.* Primus complectitur ea, quæ gesta fuerunt sub Iudicibus Heli & Samuele, necnon sub imperio Saulis, *ibid. n. 230.* Secundus ea refert, quæ à morte Saulis usque ad finem Regni Davidis facta fuere, *ibid. n. 231.* Tertius ea continet, quæ ab inuncto in Regem Salomone usque ad obitum Josaphat Regis acciderent. Quartus Gesta & historiam refert 227. annorum tam in Regno Juda, quam in Regno Israel, *ibid. n. 234.* Quisnam aut quinam eos scripserint, *ibid. n. 253. & seq.* Resolvuntur difficultates, quæ circa Scriptores eorum occurrunt, *ibid. n. 258. & seq.*

Relationes divina. Relatio est ordo seu respectus vel habitudo unius ad aliud. Duplex est rationis una, quæ scilicet fingitur ab humana mente inter ea, quæ suapte naturâ ad invicem non referuntur; altera realis, quæ nimirum à parte rei & nemine cogitante nunc referatur ad aliud: rursus alia est Relatio subiecto accidentalis extrinseca & adventitia; alia verò essentialis & interna. Item in Relatione duplex Esse distinguitur, unum quod vocatur *Esse in* seu *subiectivum*, ratione scilicet subiecti, in quo est relatio; alterum quod dicitur *Esse ad* seu *terminativum*, ratione termini, quæ relatio respicit, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 3. n. 392.*

Sunt in Deo relationes veræ ac reales non modò tribus personis æquales, ut sunt v. g. relatio identitatis, æqualitatis, similitudinis; sed propriè personales, quæ vulgò vocantur relationes ori-

ginis, quia nempe fundantur in origine seu processione unius personæ ab alia, *ibid.* §. 1. n. 393. Solv. ob. *ibid.* n. 396. Quatuor dumtaxat sunt in Deo relationes reales seu Originis, scilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Spiratio passiva, *ibid.* n. 394. Solv. ob. *ibid.* n. 401. & 402. Probabilius relationes divinæ formaliter ut relationes sunt, ac secundum *Esse ad* sunt veræ ac reales perfectiones, *ibid.* n. 395. Solv. ob. *ibid.* n. 403. & *seq.*

Relationes divinæ comparari possunt vel cum essentia, vel inter se; si inter se, vel comparantur cum relationibus oppositis, v. g. Paternitas cum Filiatione, Spiratio activa cum passiva; vel cum relationibus disparatis & minimè oppositis, qualis est Spiratio activa cum Paternitate & Filiatione comparata, *ibid.* §. 2. n. 407. Relationes divinæ ab essentia divina, uti & Spiratio activa à Paternitate & Filiatione realiter non distinguuntur, sed ratione rationata seu virtualiter dumtaxat, *ibid.* n. 408. Solv. ob. *ibid.* n. 410. & *seq.* Relationes originis, quæ sibi mutuo opponuntur, Paternitas scilicet & Filiatio, ac Spiratio activa comparata cum passiva realiter inter se invicem distinguuntur, *ibid.* n. 409.

Proprietates in Deo personales, quibus personæ divinæ constituuntur, sunt relativæ dumtaxat, *ibid.* §. 3. n. 416. Personæ divina in ratione communi & quasi generica personæ considerata constituitur per relationem, ut est forma quædam hypostatica, seu per relationem secundum *Esse in* spectatam; at considerata in ratione quasi specifica talis personæ constituitur per relationem formalem, quatenus respicit terminum, seu per relationem secundum *Esse ad* spectatam, *ibid.* §. 3. n. 417.

Religio pars potentialis Iustitiæ, Tom. 3.

Tract. 4. Proam. n. 1. Sumitur dupliciter; pro societate hominum Deum legitime colentium, quo sensu dicitur Religio Christiana; & pro ipsa virtute, qua Deus colitur. Unde ipsius sic sumptæ nomen derivetur, *ibid.* n. 2. Definitur virtus moralis, per quam Deo tanquam primo rerum omnium principio debitus cultus exhibetur, *ibid.* n. 3. Ab ipsa non distinguitur cultus, quo Sanctos prosequimur, *ibid.* n. 4. Illius actus alii sunt interni, qui scilicet in animo consummantur, nec exterius transeunt, ut Oratio & Devotio, &c. alii externi, qui aliquo corporis organo perficiuntur, ut Sacrificium, Jurementum, &c. Alii *eliciti*, qui immediate à virtute Religionis procedunt, atque potissimum in seria divini cultus volitione consistunt; tales sunt simplex complacentia circa cultum divinum, efficax ejus intentio, spes ejus futuri, gaudium de eo præsentis, adoratio, Sacrificium, &c. Alii *imperati*, qui immediate ab aliis virtutibus eliciuntur, sed imperante Religione, quæ illos ad divinum cultum ordinat; tales sunt e. g. actus Fidei, misericordiæ, aliarumque virtutum, quibus uti potest Religio, *ibid.* n. 5.

Actuum elicitorum Religionis alii sunt *primarii*, ut Devotio, Oratio, Adoratio, Sacrificium, Votum, Jurementum, Usus Sacramentorum; Alii *secundarii*, utpotè media ordinata ad priorum exercitium, ut Primitiæ, Oblationes, Decimæ, Beneficiorum, quæ sunt ad sustentandos Ecclesiæ Ministros, Dotatio, *ibid.* n. 6.

Religio quibus virtutibus annumeranda sit an solum moralibus, vel etiam Theologicis, *Tom. 3. Tract. 3. Proam. n. 4.*

(hh) 3

Reli-

Religio seu Religiosus Ordo. In Religionem non sunt recipiendi ex alieno gravati : eorum tamen professio in Religionem aliqua facta est valida, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. c. 5. n. 506. (Vid. Restitutio)*

Religiosus. Nomen Religiosi à Religione derivatur, significatque *Dei cultorem*. Quamvis nomen istud omnibus sit commune, qui veram Religionem profitentur, appropriatur tamen iis, qui, rebus omnibus abdicatis, divino cultui se totos mancipant, solentque simpliciter & antonomastice appellari *Religiosi*; græcè *Therapeuta*, id est, *Dei cultores*; & *Ascetici*, latine *Supplices*, scilicet à præcipuo eorum munere, quod est Deum exorare. Porro Religiosus idem est ac Monachus, hæcque duo nomina sunt prorsus Synonyma, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 1. §. 3. n. 202.* Religiosi seu Monachi Reipublicæ Ecclesiasticæ Hierarchis sunt annumerandi, *ibid. n. 203. & seq.* Religiosus potest transire ad strictiorem Religionem petitis solum, quamvis etiam non obtentâ, Superioris licentiâ, *Tom. 3. Tract. 4. c. 3. §. 7. n. 149. (Vid. Furtum)*

Reliquia Sanctorum. Mortui Elisæi sepulchro injectum hominis mortui cadaver tactis ipsius ossibus ad vitam mortuus suscitatur, *4. Reg. c. 8. v. 21. Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 235.*

Recensentur Hæretici circa cultum & venerationem sanctorum Reliquiarum, *Tom. 2. Append. ad Tract. 3. §. 1. n. 2. & §. 4. n. 51.* Reliquiis Sanctorum pie, licite ac utiliter Religiosus cultus impenditur, *ibid. n. 52. Solv. ob. ibid. n. 53. & seq.*

Repressalia (Vid. Bellum)

Reprobatio secundum nominis etymologiam generatim idem significat ac re-

jectionem : specialius autem Reprobatio hic idem est ac rejectio seu exclusio à donis supernaturalibus vel gratiæ vel gloriæ. Reprobi vocantur in Scripturis *Repusi, Despecti, Facti in diem malum, Hadi, & Maledicti, Vasa iræ, Vasa in contumeliam, Filii perditionis, Prescripti in iudicium & damnationem.*

Definiri potest Reprobatio *Præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem.* Reprobi igitur sunt ii omnes & soli, qui in statu peccati mortalis moriuntur, & sic æternum damnantur : dicuntur *Reprobi* seu *Reprobati*, quia rejiciuntur à Deo, nec ad gloriam eliguntur, sed æternum damnantur, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 9. §. 1. n. 290.* Existit Reprobatio, *ibid. n. 291.* Reprobatio vel est *totalis & adæquata*, quæ scilicet omnes suos effectus complectitur; vel *partialis & inadæquata*, nempe secundum aliquem effectum, *ibid. n. 292.* Rursus alia dicitur *negativa*, quæ est exclusio à gloria, seu negatio gratiæ prædestinationis seu electionis ad gloriam, de qua lis est inter Theologos an detur; alia *positiva*, quæ est destinatio seu institutio pœnæ æternæ propter peccata, in quibus Reprobis finaliter ad extremum usque spiritum perseverat, seu est absoluta & efficax voluntas æternis suppliciis damnandi eos omnes, qui in statu peccati mortalis ex hac vita discedunt, *ibid. n. 293.*

Varii Hæreticorum errores circa Reprobationem positivam, *ibid. §. 2. n. 294.* Datur Reprobatio positiva, *ibid. n. 295.* habetque causam ex parte Reprobatorum, scilicet peccatum mortale absolutè prævisum, *ibid. n. 296. Solv. ob. ibid. n. 297. & seq.*

Proprie & accuratè loquendo per Reprobationem vulgò intelligitur re-
jectio

jectio à gloria, & inflictio pœnæ æternæ. Ut aliquid sit effectus reprobationis debet esse à Deo, & ad damnationem æternam conducere; undè peccatum formaliter sumptum, quatenus est malum culpæ non videtur esse effectus reprobationis; permissio tamen peccati actualis, quod nusquam remitti debet, potest dici effectus reprobationis; perseverantia item in peccato, quatenus includit gratiæ uberius privationem & permissionem peccati in pœnam culpæ præcedentis est etiam effectus reprobationis; excecatio item & obduracyo in impiis, qui sunt ex reprobationum numero, sunt etiam effectus reprobationis; denique æterna tùm dampni, quæ in privatione visionis Dei consistit; tùm sensûs, quæ in cruciatibus æternis continetur, pœna est effectus reprobationis à gloria, *ibid.* §. 3. n. 300.

Reprobatus (Vid. *Reprobatio*)

Repudium. Libellus Repudiij (Vid. *Matrimonium*)

Res mobiles alicujus privati, vel etiam cuiusvis Ecclesiæ cum titulo per possessionem triennalem bona fide continuatam præscribuntur; sine titulo autem 30. annorum spatiò, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 161.*

Res immobiles privatorum inter præsentis decennii, inter absentes viginti annis cum titulo præscribuntur. Si desit titulus inter præsentis requiritur possessio 30. annorum; inter absentes 40. annorum: ad præscribendum verò contra Ecclesiam à Romana distinctam requiruntur 40. anni: adversus Ecclesiam Romanam non præscribitur nisi per professionem 100. annorum. Ad Ecclesias revocantur hospitalia, Monasteria, & quæcunque loca, quæ habent bona ad pias causas relicta; imò ex privilegio Eugenii IV. adversus Monaste-

ria Benedictina res eorum immobiles nonnisi 60. annorum spatiò præscribi possunt, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 162.*

Res inventa non transit in dominium inventoris, sed illius rei inventæ Domini si inveniri possit, secus impendenda est in usus pauperum aut piorum locorum; nisi extet aliqua Lex municipalis, quæ illam tribuat Domino territorii, in quo inventa est, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 128. & 129.* Sedulò igitur inquirendus est rei inventæ Dominus. Neque inventor sibi aliquid pro præmio inventionis retinere potest, nisi laborem in rei inventionem impenderit, *ibid.* n. 130.

Res vendita (Vid. *Venditum*)

Rescriptum. Dispositiones, quæ scripto tenus ab Apostolica Sede proficiuntur, dividi solent in Privilegia, Mandata, & Rescripta. Rescripta subdividuntur in Rescripta gratiæ, & Rescripta iustitiæ, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 272.* Rescripta iustitiæ sunt ea, quæ debitum auxilium petentibus impertiunt, & ut plurimum ad lites ac administrationem iustitiæ in foro externo pertinent; ejusmodi verò sunt evocationes, delegationes, Judicium in partibus. E contrà litteræ, quæ Rescripta gratiæ dicuntur, ex mera liberalitate ac clementia Pontificis impetrantur, ut in dispensationibus, indulgentiis, remissionibus, absolutionibus, rehabilitationibus, provisionibus de dignitatibus, ac Beneficiis tam in forma gratiæ vel pauperum, quam in forma dignitatum. Rescripta iustitiæ nullum novum jus ei conferunt, cui conceduntur, sed jus antea acquisitum vel confirmant, vel jubent, ut de eo cognoscatur: Rescripta gratiæ verò impetranti jus novum attribuant, nec exigunt causæ cogni-

cognitionem, nisi falsitatis vel obreptionis arguantur, aut nisi nominatum & expressè eis inserta sit aliqua conditionis clausula, ut v. g. *Si dignus erit*, vel *Si ita est*, *ibid.* n. 277. Rescripta iustitiæ per verbum *placet* subscribi solent; Rescripta gratiæ verò per verbum *fiat*: item in gratiæ Rescriptis Papæ nomen per capitales & Majusculos characteres scribitur integrum; in Rescriptis verò iustitiæ primus tantum character nominis Papæ majusculus est, reliqui è contrà ejusdem nominis characteres sunt minusculi, *ibid.* n. 278.

Residentia juxta vim nominis idem est ac iterata sessio, & definitur Personalis in loco Beneficii commoratio, & ibidem Ecclesiasticorum munus munerum functio. Beneficia quæcunque etiam simplicia & tenuia de jure communi residentiam exigunt, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 3. n. 253.*

Beneficia, quibus annexa est animarum cura, ut Episcopatus, Parochia, residentiam exigunt jure naturali, divino & humano tam Ecclesiastico quàm Civili, *ibid.* n. 254. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 257. & 258.

Resignatio Beneficii est spontanea & libera cessio seu dimissio sui Beneficii facta coram legitimo Superiore eam acceptante. Duplex est, simplex scilicet seu ulla appositâ conditione; & hæc iterum duplex est, nam si fiat ea conditione ut Beneficium alteri designato conferatur, dicitur *Resignatio in favorem*; si fiat ea lege, ut Resignans à Resignatario aliud Beneficium accipiat, est *Permutatio*, *Tom. 3. Tract. 4. c. 5. §. 4. n. 283.* Ut Resignatio in favorem vel sub onere pensionis sit valida, requiritur imò ut Beneficium sit resignantis, 2do. ut sit spontanea & libera; 3tio. ut in manus Papæ fiat, exceptis à Con-

cilio Tridentino casibus, in quibus sufficit si fiat in manus Episcopi tanquam Sedis Apostolicæ delegati; 4to. Consensus Patroni Laici etiam, si Beneficium fuerit patronatum; 5. Debet acceptari à Papa; 6to. Debet Beneficium conferri ei, in cujus favorem resignatur. 7imo. Debet acceptari ab eo, in cujus favorem resignatur; 8vo. Si resignans sit infirmus, debet supervivere viginti diebus post resignationem; 9no. Resignatio facta in Curia Romana debet intra sex menses à die supplicationis oblatæ computandos promulgari in loco Beneficii: si autem fiat causâ permutationis extra Curiam, debet promulgari intra mensem, *ibid.* n. 284. Ut Resignatio simplex sit licita debet fieri ex justa causâ bonum Ecclesiæ vel spiritualem resignantis utilitatem spectante, *ibid.* n. 285. Ut Resignatio in favorem sit licita, debet insuper fieri ob utilitatem Ecclesiæ; quia scilicet alter judicatur aptior, *ibid.* n. 286. Denique ut Resignatio vel Permutatio cum reservatione pensionis sit licita, præter consensum Papæ & Resignarii, requiritur causâ justa, indigentia scilicet resignantis, *ibid.* n. 287.

Respective. Quid per hanc vocem seu adverbium Summi Pontifices in suis Decretis, quibus propositiones aliquas damnant, innuere velint, *Tom. 1. Tract. 4. c. 4. n. 138.*

Restitutio. Restituere juxta vim nominis nihil aliud est, quàm aliquem iteratò statuere in possessionem vel dominium rei suæ; at quia sunt quædam bona, in quæ homo, qui ea amisit, iterum statui non potest, idcirco restitutionis nomen generalius accipitur pro qualibet illati damni compensatione: unde definiri potest Redditio rei debitæ vel in se vel in æquivalenti, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 1. n. 480.*

Dis,

Differt 1mo. à Satisfactione, quæ est injuriæ alicui illatæ reparatio, quæque tantò major esse debet, quò dignior est persona, cui injuria illata fuit; at Restitutio necessariò non supponit injuriam, nec respicit personam sed rem; 2do. à Solutione; nam solutio supponit rem, quæ solvitur diversam esse ab ea, pro qua solvitur; Restitutio autem esse potest rei ejusdem; item solvi dicitur, quod debetur ex voto & juramento, non dicitur verò restitui; è contrà depositum dicitur restitui non solvi, *ibid.* n. 481.

Restitutio vel in re vel in voto necessaria est ad salutem, *ibid.* c. 1. n. 482. Solv. ob. *ibid.* n. 483. & seq.

Quatuor sunt radices restitutionis 1ma. injusta acceptio; 2da. injusta detentio; 3tia. injusta damnificatio; 4ta. ea, quæ oritur ex contractu explicito vel implicito, seu quasi contractu in assumptione officii seu muneris aut etiam mandati, *ibid.* c. 2. n. 486.

Titulò injustæ acceptionis simul & detentionis restituere tenetur ille, qui rem injustè accepit & retinet, possessor scilicet malæ fidei: 1mo. tenetur rem ipsam restituere, si extet, secùs æquivalens ejus pretium; 2do. fructus omnes tùm civiles, tùm naturales & mixtos secundùm eam partem, qua naturales sunt; 3tio. lucra cessantia, & damna emergentia; 4to. non potest detrudere nisi expensas necessarias, item utiles, si eas Dominus facturus erat, aut si sine detrimento rei separari possint; ut & eas, quæ solius voluptatis causâ factæ sunt, si nempe Dominus eas facturus erat aut sine detrimento rei separari ab ipsa possint. Qui rem possidet dubitans an sua sit, debet eam dividere pro ratione dubij, vel aliquam cum altero compositione inire, vel con-

P. Cartier Theol. Tom. IV.

troversiam ex arbitrorum mutuo consensu electorum judicio definiendam tradere, *ibid.* n. 487. (Vid. etiam *Tract.* 5. c. 2. *Sess.* 1. §. 3. n. 157. & 158.

Ex titulo injustæ detentionis possessor etiam bonæ fidei, quamprimùm bona fides in ipso cessat, tenetur restituere 1mo. fructus naturales, si extet, secùs in quo factus est ditior, ditior autem factus censetur ille, qui adhuc habet valorem rei alienæ, quam vendidit, aut qui consumendo rem alienam suæ pépercit, *ibid.* n. 487. 2do. fructus mixtos, si extet, secundùm id quod naturales sunt; necnon civiles, *ibid.* n. 488.

Titulò injustæ damnificationis restituere tenetur, qui ex culpa aliqua Theologica extra contractum aut quasi - contractum damnum intulit, *ibid.* num. 489. & 492. Qui ex culpa veniali grave damnum intulit alteri, illud ex toto reparare tenetur juxta multos, quibus contradicunt alij, qui volunt eum ex parte tantùm illud reparare teneri, *ibid.* n. 493. & 494. hi tamen concedunt, ad id illum teneri posse sub periculo peccati mortalis; quia tanta esse potest illati damni quantitas, ut pars culpæ veniali respondens gravis sit momenti, *ibid.* n. 495.

Titulò contractûs aut quasi - contractûs, qui ex varia, pro conditione contractûs aut quasi - contractûs, culpâ damnum intulit, tenetur restituere, *ibid.* n. 489. & 496. Ad obligationem restituendi, supposito contractu, requiritur culpa lata, quando contractus cedit in commodum solius dantis, ut in deposito; sufficit verò culpa levissima, si cedat in utilitatem solius recipientis, ut in commodato; requiritur autem & sufficit culpa levis, si cedat in utilitatem utriusque. Ad

(ii) obli-

obligationem restituendi, supposito quasi-contractu requiritur aliquando culpa lata, aliquando sufficit culpa levis, aut etiam levissima; imo. requiritur culpa lata, cum aliquis ex officio suo aliquid facit in utilitatem alterius, non accipiendo mercedem: excipe, si se obtulerit alio diligentiore etiam se offerente; nam tunc etiamnum de culpa levi teneri videtur, 2do. Ex culpa levi etiam tenetur, qui ex officio aliquid faciunt mercede conducti, ut tutores pupillorum, curatores Minorum, Advocati, Medici, Chirurghi, Artifices, Architecti, &c. 3tio. Varii sunt casus, in quibus tenetur aliquis de culpa etiam levissima, ut v. g. si quis se profiteatur diligentiorē & peritiorē aliis; tunc enim promittit, saltem implicitē, se plus præstiturum aliis; item si quis officium & operas locet in re, quæ tanti est momenti & valoris, ut ex natura sua summam cautionem & singularem custodiam requiratur; ut si agatur v. g. de lite, ex qua sequi debeat familiæ alicujus probum & infamatio: hæc etiam locum habent in iis, ad quos ratione officii vel professionis spectat dare consilium, ut sunt Parochi, Confessarii, Concionatores, Theologi, Jurisconsulti, &c. si suò consiliò nocuerunt: undè Confessarius v. g. tenetur ad restitutionem, quando ex crassa ignorantia aut gravi negligentia obligat ad restituendum eum, qui restituere non tenetur, vel non obligat eum, qui tenetur, *ibid. n. 496.* (Vid. *Cooperatores ad damnum*)

Restitutionis circumstantiæ hoc dictio comprehendendi solent:

Quis, quid restituat, cui, quantum, quomodo, quando,

Quo ordine, quove loco, qua causa excuset iniquum.

Quis, quid restituat per se patet, nempe qui damnum inculit, illud refarcire tenetur. Quomodo autem facienda sit restitutio, nihil etiam habet difficultatis; optimò enim modò restituit, qui, quod alteri debet ad æqualitatem sive per se sive per aliud reddit, *ibid. c. 4. n. 516.* Res possessorii malæ fidei ablata non ipsi sed Domino est restituenda, atque vel ipse vel Dominus rei de hoc est commoendus, *ibid. f. 1. n. 577.* Res ordinariè ei reddenda est, à quo legitimò titulò possidetur, cæsi non sit illius Dominus; si autem possessor nihil detrimenti patiatur ex eo, quodd restitutio fiat proprietario, nihil interest, an uni vel alteri fiat, *ibid. n. 578.* Qui à possessore bonæ fidei accepit aliquid, quod alterius esse comperit, illud vero ejus Domino restituere debet, si illud à tali possessore gratis acceperit; si autem illud onerosò titulò comparaverit, & certò sciat rem hanc alienam in manu possessoris hujusmodi non periclitari, illam reddere potest possessori, & pretium suum repetere, *ibid. n. 579.* Non semper licet rem vero ipsius Domino restituere, putà cum ex hac restitutione grave ipsi vel alteri imminet nocumentum spirituale aut temporale, quod quis sine gravi proprio detrimento impedire potest, *ibid. n. 520.* cui autem tunc facienda sit restitutio definiri debet ex circumstantiis, quæ penè innumeræ sunt, *ibid. n. 481.* Tantum restitui debet, quantum ablatum est, non plus aut minus, *ibid. n. 522.* Restitutio statim fieri debet, & quamprimum moraliter fieri potest, *ibid. n. 523.* (Vid. *Debitum*)

Quandò restituendum est ratione injustæ acceptionis, restitutio facienda est impenis debitoris, idque eo loco, ubi Dominus illam possessurus erat,

si ablata non fuisset; *ibid. §. 4. n. 535.* attamen debitor non obligatur ad faciendas eas impensas, quas ipse Dominus facere debuisset; non enim tenetur illi cum lucro restituere, sed satis est, si creditor ex ablatione nihil damni sentiat: item si res non possit sine magnis expensis restitui, potest ex eadem naturali æquitate differri restitutio, modò Dominus indè nihil aut parùm damni capiat: Si tamen is est rerum status, ut nisi modò restitutas, postea nec ipsi Domino nec ejus hæredibus restituere possis, omninò restituenda est res nunc, vel justum ejus pretium, quamvis magnæ expensæ essent faciendæ, *ibid. n. 536.* Quæ autem debentur ratione justæ rei acceptationis restituenda sunt in loco ubi habentur, nec tenetur debitor ea suis expensis ad Dominum mittere, *ibid. n. 537.* Quòd si res restituenda supponat contractum, restituenda est expensis dantis, si contractus in solum ejus commodum esset; expensis verò accipientis, si vertat in ejus utilitatem, idque eo loco ubi est tradita, nisi justa pactione aliquo conventum sit, *ibid. n. 538.* Res, quam quis sine sua culpa habet atque remittit, si in via pereat, Domino perit non remittenti, si is sufficientem adhibuerit diligentiam, *ibid. n. 540.* at restitutio rei per injuriam acceptæ seu ereptæ sit periculò debitoris, *ibid. n. 541.* Res ex contractu debita perit creditori, cum creditor ejus dominium servat; perit verò debitori, si illius dominium in ipsum debitorem translatum fuerit, nisi debitor eam tradidisset personæ ab ipso creditore ad ejus eandem deferendam designatæ, *ibid. n. 542.*

Remissio seu condonatio creditoris, si sit legitima, tollit restituendi obligationem: ut autem sit legitima

tria requiruntur: 1mo. ut non sit à jure impedita; 2do. ut creditor possit debitum remittere & condonare; 3tio. ut remissio illa sit perfectè voluntaria, *ibid. c. 5. n. 544.* (Vid. *Cessio bonorum*)

Qui Religionem vult ingredi atque ære alieno est gravatus, si quæ bona habeat, tenetur ante illius ingressum restituere: Si debitor possit brevi tempore, v. g. paucis annis, consuetis laboribus solvere debita saltem magnâ ex parte, juxta multos tenetur differre ingressum, ut ea solvat: si debita sint incerta, ideoque in pia opera impendenda, debitor potest Religionem ingredi, licet manens in sæculo possit solvere; quia poterit, saltem ex consilio Confessarii, ea sibi tanquam pauperi applicare ad opus gratum Deo & meritum, ut nempe possit ingredi Religionem. Si debitor non possit debita solvere nisi longo tempore, vel insolitis laboribus, juxta multos potest licitè Religionem ingredi relicta in manibus creditorum omnibus suis bonis, quod tamen alii non pauci negant, *ibid. n. 546.*

Debitor non tenetur restituere cum dispendio bonorum Ordinis superioris, si hæc juxta communem prudentum æstimationem longè superent damnum, quod patitur creditor, cui non fiet restitutio; si verò bona inferioris Ordinis talia sint & in tanta quantitate, ut prudenter comparentur aut prævalere judicentur bonis ordinis superioris, tunc facienda est restitutio bonorum inferiorum etiam cum dispendio superiorum, *ibid. c. 5. n. 548.* Probabilius ac certius etiam videtur, quòd is, qui alium læsit in bonis supremi ordinis, teneatur restituere per bona infimi ordinis, cum aliter

(ii) 2

non

non potest, *ibid.* n. 549. Qui debiti immemor creditor tantum gratis donat quantum ei debet, à restituendo liber non est, *ibid.* n. 550. Qui creditoris sui creditori solvit quod debet, juxta multos est immunis à restitutione, modò debita utriusque sint ejusdem naturæ, nec sint alii priores creditores privilegiati & hypothecarii; alii tamen id negant, si id fiat invito creditore, *ibid.* n. 551. Per inopiam & impotentiam liberatur debitor à restitutione, quamdiu scilicet illa inopia & impotentia durant, adeò, ut per eas restitutio differatur dumtaxat non verò omninò tollatur, *ibid.* n. 552.

Extrema necessitas tam corporalis quam spiritualis sive nostra sive proximi causa est restitutionis differendæ, seu tollit hic & nunc obligationem restituendi, *ibid.* n. 554. Gravis necessitas & impotentia moralis sive debitoris sive eorum, quos alere tenetur, est etiam sufficiens restitutionis differendæ causa, *ibid.* n. 555. Unde ethic & nunc non tenentur ad restituendum qui, ut restituerent, deberent vendere domum vel prædium multò minoris pretii quam valeat; neque etiam Notarius aut falsi testes, qui falsum instrumentum condiderunt, tenentur damnum à se illatum statim reparare, si statim reparando magnæ infamiz periculum subeant; nec ii statim restituere tenentur, qui restituendo à statu, quem justè comparaverunt, necessariò exirent, *ibid.* n. 556.

Si gravis utriusq; debitoris & creditoris sit necessitas, debitor tenetur restituere; si verò uterque in extrema necessitate sit constitutus, si occasione rei sibi ablataz creditor in hanc necessitatem conjectus fuerit, tenetur debitor seu qui abstulit rem illam restituere, per

cujus subtractionem creditor in extremas conjectus est angustias: si extrema creditoris necessitas alià ex causa, quam debitoris injustitià nata fuerit, multi censent debitorem pariter in extrema necessitate constitutum non teneri restituere hic & nunc, præsertim si dumtaxat causa sit innocens, eum creditor in pari extrema necessitatis casu constitutus sit, *ibid.* n. 557. Transacta necessitate extrema & gravi, inopià, & impotentia, urget restituendi obligatio, *ibid.* n. 558.

Qui alterum vi, metu vel fraude, vel alio modo injusto induxit in peccatum, vel abduxit à bono opere vel virtute, tenetur ex justitia procurare damni hujus reparationem, *ibid.* part 2. c. 1. §. 1. n. 562. Qui sine vi, metu, & dolo alium in peccatum induxit, non videtur teneri ad restituendum, nisi sit Superior, *ibid.* n. 563. Qui vi, metu, calumnia, fraude, mendacio, aliove modo injusto impedit vel avertit aliquem à Religionis ingressu aut professione, peccat graviter, & tenetur vim vel fraudem tollere & ei suadere ingressum seu reditum, & Monasterio compensare, quanti valebat spes commodi temporalis, quod ex ipsius donatione, labore, ac industria expectabatur, si injustè abductus non fuisset, *ibid.* n. 564. Qui alterum sine vi, fraude, mendacio, aliàve vià injustà, licet sine justa causa, avertit à Religionis ingressu vel professione, non tenetur ad restitutionem, *ibid.* n. 565. Qui Religiosum professum, etsi sine vi & dolo, sed solo consilio & precibus à Religione abduxit, videtur ex justitia teneri Monasterio, ex quo illum abduxit, compensare damna temporalia inde secuta, *ibid.* n. 566. Qui maleficiò, venenò, vel alio modo aliquem reddit mentis vel memoriæ impotentem; aut

aut. usu alterius potentiae naturalis privavit, vel vi aut fraude pertraxit ad aliquid sumendum, ex quo tale damnum secutum est, peccavit graviter contra iustitiam, & tenetur omne damnum, quod inde secutum est, restituere, *ibid. n. 568.* Qui alium scientiam aut artem aliquam vel malè vel negligenter docuit, si ratione officii aut pacti illum instruere tenebatur, obligatur ad restitutionem: qui verò ex mera charitate alium docet, quamvis id paulò negligentius faciat, non tenetur ad restitutionem, nisi id dolose agat sciens & volens, noveritque alium Magistrum hunc docere volentem diligentius illum esse institutum, *ibid. n. 569.* Qui alium impedit à consecutione boni, ut Beneficii vel Officii, quo dignus erat, vel alterius boni ex iustitia non debiti, ut doni, legati, &c. si usus sit vi, dolò, tenetur ad restitutionem, non quidem æqualis rei alicujus bono illi, quod impedit, sed quanti dumtaxat prudenti iudiciò ea, quam habebat, bonum illud consequendi seu obtinendi spes valebat; quòd si nulla erat spes, non tenetur restituere damnum, cum re ipsa nullum intulerit; si tamen exigua spes fuisset, compensanda est prudenti iudiciò, secùs si precibus tantùm, suasionè & consilio illum impedit, *ibid. n. 570.* Accepta pro actione vel omissione debita ex iustitia restitui debent danti, *ibid. n. 571.* Accepta pro opere debito ex charitate tantùm vel ex aliis virtutibus, quod sine labore, sumptu, aut periculo fieri potest, restitui debent; imò, juxta probabiliorem sententiam, etiam si fieri nequeat sine labore, sumptu, periculo, &c. *ibid. n. 572.* Quod spontè & liberaliter ac per modum donationis omninò gratuita, præcisè ad inclinandum accipientem ad bonum opus ex iustitia vel charitate debitum

faciendum alicui concessum est, ab ipso non est restituendum, nisi leges donationem hanc improbent, *ibid. n. 573.* Qui aliquid accipit pro actione vel omissione, quæ solùm cedit in suum commodum, vel in honorem Dei, non tenetur illud restituere, *ibid. n. 574.* (Vid. *Homicidium, Stuprum, Fornicatio, Adulterium, Detractio, &c.*)

Restitutio in integrum est remedium adversùs præscriptionem; definitur *Remedium, quo tribuitur alicui potestas suam rem sibi vindicandi.* Conceditur Minoribus, id est iis, qui annum vigesimum quintum nondum expleverunt: Ecclesiis & piis locis, etiam si præscriptio sit 40. annorum; quia Ecclesia & pia loca sunt instar pupillorum: Majoribus, non quidem in præscriptione 30. aut 40. annorum, sed 10. aut 20. modò probent præscriptionem aut omninò sine sua negligentia aut cum probabili sua ignorantia fuisse peractam; habent autem quatuor annos postquam resciverint expletam esse præscriptionem, intra quod tempus à beneficio restitutionis in integrum non excluduntur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 164.*

Restrictio mentalis seu *tacita* est mentis conceptus, quo verba exterius prolata ad alium, quàm quem præ se ferunt, sensum ab ipso loquente restringuntur. Duplex est, una *stricta*, altera *latè mentalis*: prima residet in sola mente, nec ulla tenens verbis, signis, aut aliis circumstantiis exterius manifestatur; altera verò vel ex modo loquendi, vel ex circumstantiis, vel ex consuetudine deprehendi potest & percipi ab audiente, *Tom. 3. Tract. 5. c. 4. n. 468.* Nunquam licet uti restrictione mentali strictè seu purè tali, *ibid. n. 469. & seq. Solv.*
(ii) 3 ob.

ob. *ibid.* n. 473. *Et seq.* Restrictio autem latè mentalis, si ex iusta causa adhibeatur, licita est; secus, si sine tali iusta causa adhibeatur, *ibid.* n. 468. *Et* 476.

Retractus gentilitius seu **Reddibitio gentilitia** (*Zugewandt*) est jus concessum proximovenditoris consanguineo intra certum tempus rescindendi & ad se revocandi venditionem rei immobilis eodem oblato pretio, quo illa ab extraneo vel remotiore consanguineo empti fuerat, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 285.*

Licitus est Retractus gentilitius: hinc contra iustitiam peccat, & ad restitutionem tenetur, qui simulata permutatione aut alio contractu occultat venditionem in fraudem consanguineorum; item qui fingit se majori pretio emisse, quam re vera emerit ad deterrendum consanguineum à repetenda paterna possessione; is etiam, qui nomine consanguinei precibus illecti, aut præmio conducti ab emptore rem emptam vindicat; denique is, qui rem emptam retrahit, ut extraneo alicui eam majori pretio vendat, *ibid.* n. 286.

Ritus Infidelium (Vid. *Infideles*)

Rixa est pugna manuum & verberum inter privatos, cum scilicet aliqui ex tra invicem se percutiunt auctoritate privata. In aggressore est peccatum ex genere suo mortale: in repugnante verò, seu in eo, qui se defendit, licita est, si servet moderamen inculpatæ tutelæ; illicita verò & peccatum, si illud non servet, vel veniale, vel lethale, secundum iræ, odii, & appetitûs vindictæ excessum, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 365.*

Ruffinus, Quis, &c. *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 59.*

Ruth, Quæ fuerit? ejus Liber, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 225. Et* 226. Quando scriptus, & quis illius Auctor, *ibid.* n. 227. *Et* 228.

S.

Sabelliani Concilii Nicæni definitione abusi sunt, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 31.*

Sacerdos (Vid. *Presbyter*, *Potestas*, *Penitentia*)

Sacerdotium (Vid. *Presbyteratus*)

Sacramentalia sunt res quædam seu actiones ab Ecclesia institutæ, atque per illius preces spiritualiter consecratæ seu sanctificatæ ad quosdam effectus spirituales producos, præsertim verò ad levium seu venialium peccatorum veniam & remissionem obtinendam. Sex numerantur hoc versu comprehensæ:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Orans, id est, Oratio facta in Ecclesia consecrata. *Tinctus* aquâ scilicet lustrali seu benedictâ. *Edens* panem vel fructus Ecclesiæ precibus benedictos ac consecratos, qui ab antiquis *Eulogia* dici solebant. *Confessus*, hoc est, generalis confessio, quæ fit initiô Missæ, ad Primam, quando festum aliquod duplici minus celebratur, & ad Completorium, item in Cœna Domini. *Dans* eleemosynam quæ tantum vim habet ad veniam peccatorum à Deo impetrandam. *Benedicens*, id est, Benedictio Episcopalis, *Tom. 4. Tract. 1. c. 8. §. 5. n. 341.*

Ora-

Oratio & largitio eleemosynæ non sunt ritus ab Ecclesia instituti, sed opera moralia, *ibid.* n. 342.

Ufus Sacramentalium est antiquissimus. Duplex est aquæ benedictio tam apud Latinos quàm apud Græcos, una solemnior, quæ in Ecclesia Latina celebratur pridie Pascha & Pentecosten ad fontem Baptismalem, apud Græcos & Latinos saltem in Germania nostra in festo Epiphaniæ seu pridie illud: alia minùs sollemnis, quæ fit tum a Græcis tum à Latinis diebus Dominicis.

Panis benedicti seu Eulogiarum frequens est mentio apud Scriptores Sæculi IV. *Eulogia* autem latine idem significat ac *munus amico missum*, à verbo græco *Eulogeo* derivatum nomen, quod verbum idem est ac *benedico*: undè stylò Ecclesiasticò tam apud Latinos quàm apud Græcos *Eulogia* idem est ac *panis benedictus*. Ritus Confessionis publicæ & generalis, quæ incipit per hæc verba: *Confiteor Deo omnipotenti &c.* licet admodum antiquus non sit, non tamen minùs est pius; in eo siquidem Fideles palàm se confitentur peccatores, à Deo veniam petunt, pro illis Ecclesia suis suffragiis intercedit, eosque per Ministrum suum benedicit; quæ omnia planè sunt Religiosa, & ad pœnitentiam sanctiorisque vitæ consilium provocant; estque umbra & representatio ritus antiquioris, juxta quem publicè pœnitentes è Templo ejecti, postea reconciliabantur, palamque absolutionis beneficium, perfectâ jam pœnitentiâ, consequerantur, *ibid.* n. 342.

Certum est per Sacramentalia non remitti peccata mortalia, nec gratiam sanctificantem immediatè & ex opere operato produci, sed mediatè tantum

& ex opere operantis, quatenùs nimirum virtute orationum & suffragiorum Ecclesiæ vim habent impetrandi à Deo gratiæ actualis auxilia iis, quibus applicantur, *ibid.* n. 343. Eadem est ratio cæterarum Ecclesiasticarum caeremoniarum ac Sacramentalium; earum enim etiam non exiguus est spiritalis effectus, præsertim verò signi crucis, quod in omnibus Sacramentis perficiendis semper usurpari consuevit; valet plurimum ad Dæmones terrendos ac fugandos; vim quoque habet ex pietate & devotione hominis se æq signantis eo modo, quo vim habet oratio vocalis; valet quoque ad morbos sanandos, &c. *ibid.* n. 344.

Sacramentum. Sacramenti nomen deducitur vel à *sacrando*; quia ad res sacras initiat seu consecrat; vel à *secreto*; quia rem arcanam continet; hinc quod apud Latinos est Sacramentum, apud Græcos mysterium dicitur.

Varia est ac multiplex hujus vocis acceptio tum apud Auctores sacros & Ecclesiasticos, tum apud profanos: apud hos nomen Sacramenti significabat imò. pecuniam seu pignus, quod olim à litigantibus in loco sacro depositum illi peribat, qui suâ causâ cadebat; 2do. Juramentum, quod per rem sacram, id est, divini Numinis invocationem fieri solet; & idcirco qui per jusjurandum rei militari nomen dabant, Sacramentarii dicebantur, *Tom. 4. Tract. 1. proœm. 2. n. 2.* Apud Scriptores sacros & Ecclesiasticos Sacramenti nomen accipitur imò. pro re arcana & latente, live sacra sit live non; 2do. pro signo rei sacræ; 3tio. pro signo rei non solum sacræ simul & occultæ, sed etiam sacrantis seu initiantis hominem divino cul.

cului, qui se: sus maximè proprius est ac nostro Instituto accommodatus; Sacramentum igitur proprio ac Theologico sensu est signum rei sacræ sacramentis seu iniciantis & sanctificantis, *ibid. n. 3.* Igitur Sacramentum genericè sumptum & ut tam de novæ quàm veteris Legis Sacramentis intelligitur, rectè definitur *Signum sensibile sacrum gratia sanctificantis permanentè à Deo institutum, ibid. n. 4.* Separatim Sacramenta veteris Legis sic rectè definiiri possunt: *Signum sensibile, sacrum, permanentè à Deo institutum, & significans tantum gratiam dandam per passionem Christi: novæ Legis Sacramenta autem sic: Signum sensibile, sacrum, permanentè à Christo institutum ad significandam & efficiendam infallibiliter, & ex opere operato gratiam sanctificantem.* Utraque enim Sacramenta sunt vera Sacramenta, & per hoc solum à se invicem differunt, quòd antiqua gratiam nobis dandam tantum significarent; nova verò illam præsentem significant, atque eandem conferant infallibiliter per se & ratione actionis, in qua consistunt, *ibid. n. 5.* Erroneæ A Catholicorum Sacramenti definitiones, *ibid. n. 7.*

De materia & forma, seu de methodo explicandi partes Sacramentorum per materiam & formam primò Sæculò XIII. quo scilicet nata est Theologia Scholastica, mentio fieri cœpit; Veteres enim partes, quibus Sacramentum constat, simpliciter appellabant res Sacramentorum, *ibid. n. 10.* Methodus ergo iste è placitis Philosophiæ Peripateticæ, quibus Sæculò XIII. imbuti ac inutriti erant Theologi, ad Scholam fluxit, atque publico Ecclesiæ consensu consecrata est tùm in Concilio Florentino in Decreto Eugenii, tùm in Concilio Tri-

dentino Sess. 14. c. 3. *ibid. c. 1. §. 1. n. 11.* Porro methodus ista exponendi partes Sacramentorum per materiam & formam non aliundè duxit originem quàm ex analogia seu similitudine, quam esse arbitrati sunt Theologi illi principiis Peripateticis imbuti inter totum Sacramentale & totum physicum, *ibid. n. 12.* In principiis nostræ ætatis Philosophorum, quos Novos vocant, & qui in composito physico seu corpore nullam formam substantialem præter materiam seu corporis partium dispositionem, situm, & configurationem admittunt, adducta totum physicum inter & totum Sacramentale similitudo etiam locum habet; nam formam nuncupant eam corporis partem, quæ nonnisi ejusdem figura est, *ibid. n. 13.* Per materiam igitur Sacramenti illud omne sensibile intelligitur, quod minùs clarè & distinctè gratiam significat, sive illud sit substantia quædam physica, qualis est aqua in Baptismo, &c. sive sit quædam actio aut ex parte Ministri seu ministrantis, aut ex parte suscipientis Sacramentum, qualis est manus impositio in Ministro Confirmationis & Ordinationis; & Contritio, Confessio & Satisfactio in pœnitente. Per formam verò intelligitur non tantum verbum propriè dictum, quod ore profertur, sed id omne, quod gratiam clariùs & distinctiùs significat, sive verbum sit vocale sive non, ut sunt nutus & similia. Igitur Sacramenta constant rebus & verbis; & quòd res materia dicantur, verba autem formæ nomine donentur, ex usu Theologorum invaluit, à quo recedere jam non licet, cum sit totius Ecclesiæ praxi approbatus & consecratus, *ibid. n. 14.* Ab isto usu recedunt Novatores, qui Sacramenti formam non in verbis ipsis sed in virtute seu efficacia, & in significatione

tùm

tum rerum cum verborum collocant, quod perperam existiment verba Sacramentorum promissionis esse ac concionis destinata unicè ad fidem audientium excitandam, *ibid. n. 15.* Ex nostris aliqui, quamquam sensu à Novatorum errore longè alieno dixere totum id, quod in Sacramento sensibile est, sive res sit, sive verbum, esse locò materiæ; significationem verò esse locò formæ totius Sacramenti. Sed emendanda est hæc opinio, ut quæ à communi & recepto loquendi usu recedat, *ibid. n. 16.*

Quodlibet five Veteris sive Novæ Legis Sacramentū necessariò consistat rebus tanquam materiâ, & verbis tanquam formâ. Duplex porro in iis est materia, circa quam versatur actio Ministri, *remota* scilicet, ut aqua in Baptismo, & *proxima*, quæ est usus materiæ remotæ, ut ablutio in Baptismo, *ibid. §. 2. n. 17.*

De fide est Christum Dominum determinasse, saltem in genere, omnium Novæ Legis Sacramentorum materiam & formam, *ibid. §. 3. n. 19.* Idem Christus Dominus quorundam Sacramentorum, nempe Baptismi & Eucharistiæ, materiam & formam determinavit in specie, *ibid. n. 20.* Formæ autem aliorum Sacramentorum non ita determinatæ fuerunt, sed Christus Ecclesiæ reliquit determinandum, quæ oratio adhiberetur v. g. pro Confirmatione, Ordinatione, & Extrema Unctione, quæve verba proferrentur pro Sacramentis Pœnitentiæ & Matrimonii, modò per ea sufficienter exprimerentur illorum Sacramentorum effectus, *ibid. n. 21.* Utrum Christus omnium Sacramentorum materiam in specie determinaverit, non conveniunt Nostres Theologi; asserunt alii, negant verò alii, quorum tamen sententia non nisi certis conditionibus temperata propugnari debere videtur, scilicet 1.º

P. Cartier Theol. Tom. IV.

Ut materia & forma assignata in Scripturis constanter ab omnibus retineatur; 2.º, Ut quæ ab Ecclesia dicuntur semel assignatæ partes essentialis Sacramenti nusquam mutentur; 3.º, Ut pendente dubio an hic vel ille ritus ad substantiam Sacramenti pertineat nec ne, ii omnes sedulo ac religiose observentur, qui ab Ecclesia præscribuntur & observantur, *ibid. n. 22. & 23.*

Quævis mutatio substantialis seu essentialis in materia vel forma Sacramenti cuiusvis illud nullū & irritū facit; accidentalis verò illud non irritat, *ibid. §. 4. n. 24.* Mutatio materiæ est substantialis, quando materia nomine & re secundum communem æstimationem & usum differt ab ea, quam Christus instituit, & Ecclesia usurpat, ita, ut in ordine ad usus humanos & prout subtili nomine usurpatur, sit notabilis diversitas; ut si v. g. in Baptismo adhibeatur vinum locò aquæ: Materiæ mutatio est accidentalis, si materia sit eadem re & nomine cum ea, quam Christus instituit, sed non adhibeatur eodem modo, quo Ecclesia eam adhibet; ut si in Baptismo sine necessitate adhibeatur aqua non benedicta, *ibid. n. 25.* Mutatio substantialis formæ est quando vel non adhibentur verba vocalia seu propriè dicta, ubi essentialiter requiruntur, ut re ipsa requiruntur in omnibus, exceptò Matrimonio; vel si verba vocalia ita mutentur, ut non maneat sensus à Christo institutus tanquam necessarius: Quævis verò formæ mutatio, qua non tollitur sensus à Christo institutus, est accidentalis. Quænam autem materia, vel quæ verba ad essentiam Sacramenti requirantur, certò cognoscimus ex usu & doctrina Ecclesiæ, *ibid. n. 26.* Sensus verborum æquivocorum ab intentione proferentis pendet; sed extra æquivocationem sensus verborum non pendet ab inten-

(kk)

intentione proferentis; hinc valebat Baptismus Arianorum, quamvis circa formam malè sentirent, quia illam rectè pronuntiabant, *ibid.* n. 27. Verborum mutatio sex modis fieri potest, nimirum per additionem vel detractionem alicujus vocis locò alterius, per corruptionem alicujus vocis detrahendo vel mutando aliquam syllabam, per transpositionem & interruptionem pronuntiationis scilicet unam partem formæ, ac deinde quiescendo per aliquod tempus, vel loquendo aliquid impertinens, & demùm perficiendo formæ prolationem: quoties igitur aliquo ex illis modis verba ita mutantur, ut pereat sensus à Christo intentus, toties mutatur substantialiter vera forma; secus si hic sensus maneat: interruptio verum sensum, ideoque substantiam formæ, destruit, quoties tollit morale formæ unitatem; secus si non eam tollat, quæ secundum prudens judicium æstimari debet ex circumstantiis, modo, ac duratione interruptionis, *ibid.* n. 28. Quævis mutatio accidentalis, quamvis, si non fiat animò inducendi novum errorem, Sacramentum non irritet, quia materiam & formam à Christo institutas non mutat, sed ex in illa adhuc reperiuntur, est tamen illicita, præsertim si fiat privata auctoritate; si verò fiat animò & intentione inducendi novum errorem irritat Sacramentum: ad quod tamen duo requiruntur, 1mo. ut sensus formæ sit re vera ambiguus, 2do. ut error Ministrum ita exterius exprimat, & verba ambigua in talibus circumstantiis proferantur, ut non nisi pravo sensu intelligi debeant, *ibid.* n. 29. In Sacramentorum administratione, quando ministrandum est Sacramentum ad salutem necessarium, urgetque mortis periculum, si certa materia non suppetat, Minister licitè potest imò debet adhibere dubiam: at è contrà grave peccatum est uti materiâ dubiâ, cum certa haberi potest, *ibid.* n. 30.

Ad essentiam Sacramenti non requiritur concio per quam exponatur Sacramentorum institutio, vel promissio, vel effectus, *ibid.* §. 5. n. 31. & seq. Verba Sacramentorum sunt verè ac propriè consecratoria, non promissionis, nec concionis, *ibid.* n. 41. Solv. ob. *ibid.* n. 42. & seq.

Forma Sacramentalis alia est absoluta, quæ scilicet actionem Sacramentalem absolute enuntiat, ut hæc verba, *Confirmo te*; alia verò conditionalis, quæ scilicet eandem actionem exprimit præsupposita conditione, ut hæc sententia, *Si tu non es baptizatus, Ego te baptizo* &c. Hujus conditionalis formæ usus ad octavum usque Sæculum nullus in Ecclesia usus deprehenditur, atque primum dictò Sæculò in Sacramentorum administratione & consecratione apud Latinos cepit adhiberi, & hoc primum Sæculò XIII. in omnibus Ecclesiis, *ibid.* §. 6. n. 49. porro ubi conditionalis hæc forma in Ecclesia Latina primum invaluit, initio ea dumtaxat Sacramenta sub conditione iterata fuere, quæ propter characterem, quem imprimunt, iterari non possunt; ast à centum & amplius abhinc annis etiam in Sacramentis, quæ possunt iterari, formæ conditionalis usus invaluit, *ibid.* n. 50. In iis dumtaxat circumstantiis forma conditionalis adhiberi debet in administratione seu consecratione Sacramenti, cum scilicet legitima occurrit dubitandi ratio, an re ipsa collatum fuerit Sacramentum: an verò, si forma sit dubia & incerta, quod rarissimè contingere potest, eam usurpare licet, ea veniunt observanda, quæ circa materiam dubiam suprâ annotavimus, *ibid.* n. 51.

In statu innocentie nulla omnino extiterunt Sacramenta, *ibid.* c. 2. §. 1. n. 56. Solv. ob. *ibid.* n. 57. & seq.

Licitè neque ex Scriptura, neque ex Traditione non resciamus num in Lege
na-

naturæ aliquod extiterit Sacramentum, quod parvulis esset remedium adversus peccatum originale, tamen pia & vera sententia est in dicta lege extitisse aliquod tale Sacramentum; illud autem remedium in fide venturi Messie positum fuisse verisimilius est. Et merito consilii potest pro adultis Fidelibus nonnulla extitisse Sacramenta, *ibid.* §. 2. n. 62. & seq.

Plura extitere in Veteri scripta Lege Mosaica, *ibid.* §. 3. n. 66. & 67. nihil quoque dubium est, quin in Nova Lege seu Evangelica extent Sacramenta, *ibid.* n. 68.

Inutilis Scholæ trica esse videtur, utrum Sacramenta Novæ Legis physice an verò moraliter dumtaxat gratiam operentur, *ibid.* c. 3. n. 69. Concipi potest Sacramenta producere gratiam duobus modis, nimirum aut ex opere operato, aut ex opere operantis priori modò eam producant, si producant vi & efficacia ipsius operis externi Sacramentalis à Christo Domino instituti ac debite subiecto applicati ultra omne meritum ministrantis vel recipientis Sacramentum, non tamen sine quibusdam præviis ex parte suscipientis dispositionibus, quæ neque sunt causæ effectrices gratiæ, neque ipsis Sacramentis vim & efficaciam tribuunt, quam habent à Christo immediatè derivatam; sed tantum sunt conditiones, quæ remouent obicem seu impedimentum, quo impeditur seu retardari posset vis & efficacia Sacramenti: è contrà posteriori modò eam producant, si agant ex vi prohibitæ Ministri ea conferentis, aut ex dispositione subiecti ea recipientis, adeoque si gratia ista à Deo intuitu fidei ac pietatis seu meriti vel ministrantis vel suscipientis Sacramentum concedatur, *ibid.* §. 1. n. 70. Olim Donatistæ contenderunt Sacramenta

Novæ Legis producere gratiam ex opere operantis dumtaxat, id est totam eorum efficaciam refundebant in sanctitatem Ministri & dispositionem suscipientis: Lutherani verò & Calvinistæ ex falso suo principio, nempe solam fidem iustificare, omnibus tum Novæ tum Antiquæ Legis Sacramentis vim sanctificandi adimunt, &c. *ibid.* n. 71. & seq. Sacramenta Novæ Legis gratiam ex opere operato iis conferunt, qui nullum ponunt obicem, *ibid.* n. 74. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 78. & seq. Nullum Antiquæ Legis Sacramentum, ne Circumcisio quidem, conferebat gratiam ex opere operato, *ibid.* n. 91. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 95. & seq.

Duplex distinguitur Sacramentorum effectus, *Gratia* nempe & *Charakter*: hic à tribus dumtaxat Sacramentis imprimitur, à Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine; illa ab omnibus confertur, *ibid.* c. 4. n. 107. & Proam. 2. n. 6.

Omnes recentiores A catholici negant Sacramenta Novæ Legis gratiam aliquam producere, prout jam suprà annotatum, nempe contendunt, ea non habere alium effectum, quàm ut confirmant fidem seu persuasionem, quæ Fideles certò credant sibi peccata non imputari, *ibid.* §. 1. n. 108. Gratia vel est habitualis, quæ scilicet per modum formæ permanentem inhaeret animæ ipsamque sanctificat ac Deo gratiam reddit; vel actualis, quæ est motus transiens, quo anima ad pietatis opus excitatur; vel communis omnibus Sacramentis; vel unicuique propria, quæ idcirco Sacramentalis appellatur; vel est prima, si nempe homini primum detur nec aliam in eo præsupponat, hoc est si ei conferatur, qui jacet in peccato mortali; vel secunda, si nempe jam data augeatur, atque aliam in homine præsupponat, hoc est, si de-

(kk) 2

tur

eat homini iusto, seu jam habenti gratiam sanctificantem, *ibid.* n. 109. Gratia omnibus Sacramentis communis non est alia à gratia sanctificante; ab omnibus enim Sacramentis producit: gratia verò unicuique Sacramento propria seu peculiaris est jus quoddam ad auxilia actualia, quæ necessaria sunt ad consequendum cuiusque Sacramenti finem, hæcque, ut dictum, Sacramentalis nuncupatur, *ibid.* n. 110. Gratia, quæ per Sacramenta producit, est gratia habitualis, *ibid.* n. 111. Sacramenta non producant gratiam actualem, *ibid.* n. 112. Aliqua Novæ Legis Sacramenta primam gratiam per se conferunt, ut Baptismus & Pœnitentia, quæ ob id à Scholasticis Sacramenta mortuorum appellantur; alia verò secundam tantum, ut Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium, quæ idè à Theologis dicuntur Sacramenta vivorum, *ibid.* n. 113. Sacramenta vivorum nonnunquam per accidens primam gratiam homini conferunt, ut si quis impius liber ab affectu peccati eo, quo par est, pietatis ac religionis animo inculpabiliter ignorans, se esse in statu peccati mortalis, ad sacramentam accederet, Eucharistica communio per accidens primam in eo gratiam produceret, *ibid.* n. 114. Quodlibet Novæ Legis Sacramentum producit gratiam convenientem fini, ad quem ordinatur, quæ specialis gratia est jus quoddam ad specialia auxilia gratiæ actualis ad consequendum Sacramenti finem idonea & opportuno tempore infallibiliter conferenda, nisi ponatur obex ab eo, qui Sacramentum suscipit. Sic Baptismus dat jus ad auxilia, quibus baptizatus Christiani hominis officia exequi possit; Confirmatio dat jus ad ea, quæ necessaria sunt, ut, data occasione, fidem Christianam exterius coram Tyrannis confiteatur; Eucharistia dat jus ad ea, quæ requiruntur, ut quis in Christo ma-

nere possit, ad perseverantem enim hanc mansionem Eucharistia specialiter ordinatur; Pœnitentia dat jus ad auxilia, quæ necessaria sunt, ut homo peccata & eorum occasiones fugiat, Deoque, ut par est, satisficiat; Extrema Unctio dat jus ad ea, quæ necessaria sunt, ut infirmus obtineat remissionem peccatorum; absterisionem reliquiarum peccati, alleviationem, seu levamen contra tædium, torporem, & incommoda infirmitatis, denique sanitatis corporeæ restitutionem; Ordo dat jus ad ea, quæ necessaria sunt, ut quis sanctæ functiones sacras obeat; Matrimonium denique dat jus ad auxilia, quibus conjugum concupiscentia temperetur, mutuam sibi ipsis fervent fidem, patienti animò se se invicem tolerant, ac prolem sanctè & religiosè instituant, *Proem. in Tract. 1. Tom. 4. n. 6. & ibid. c. 4. §. 1. n. 115.* Idem specie Sacramentum æqualem semper ex se gratiam confert iis, qui æqualiter præparati illud percipiunt, *ibid.* n. 116. Sacramenta inæqualem etiam ex opere operato gratiam conferunt, majorem vel minorem, pro inæquali dispositione subiecti Sacramentum suscipientis, *ibid.* n. 117.

Tria hæc Sacramenta Baptismus scilicet, Confirmatio, & Ordo imprimunt characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, undè & iterari non possunt, *Proem. 2. n. 6. & c. 4. §. 2. n. 119. Et seq. Solv. ob. ibid. n. 124. Et seq.*

Sacramenta, quæ imprimunt characterem validè suscepta sed cum obice gratiæ sanctificantis, eo sublato reviviscunt quoad hunc effectum, id est, producant gratiam, quam in actuali sui susceptione produxissent in suscipiente, si tunc benè dispositus fuisset, *ibid.* §. 3. n. 136. probabile etiam nonnullis vide-

tur

tur Extremam Unctionem & Matrimonium reviviscere, *ibid.* n. 138. porro ad obicem tollendum, & ut Sacramenta reviviscant hæc requiruntur: 1mo. Si obex fuerit solummodo inculpabilis omissionis dispositionis ad gratiam, tunc tollitur ponendo dispositionem illam, & sic Sacramentum reviviscit, modo tamen novus obex non additus sit mortaliter peccando post susceptum Sacramentum; nam iste revoveri debet per Sacramentum poenitentiae, vel per contritionem perfectam ejus votum includentem, *ibid.* n. 139. Solv. ob. *ibid.* n. 140. & *seq.*

Christus Dominus omnia & singula Legis Novæ Sacramenta immediate & per se ipsum instituit, *ibid.* c. 5. §. 1. n. 147. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 151. & *seq.* Triplex à Theologis distinguitur in Sacramentis instituendis potestas seu auctoritas; una primaria & independens, quæ simpliciter dicitur potestas auctoritatis, atque soli Deo propria est; altera excellentiæ seu ministerii principalis, quæ Christo competit ratione humanitatis suæ, quæ est instrumentum divinitati hypostaticè conjunctum; tertia denique infima, quæ dicitur potestas puri ministerii, qualis Sacerdotibus data est. Auctoritas excellentiæ, quæ Christo propria est, fundatur in unionem hypostatica atque hæc quatuor includit, meritum Christi in Sacramentis operari ac primam de condigno gratiam mereri; ad invocationem nominis Christi Sacramenta celebrari; Christum instituere potuisse, ut re vera instituit, Sacramenta; solo suo arbitrio ac voluntate absque ullis signis sensibilibus posse Christum gratiam Sacramentorum propriam conferre. Ad Sacramentum verò instituendum duo requiruntur, 1mo. ut assignetur signum aliquod extrinsecum conveniens, 2do. ut huic signo annexa sit virtus & effica-

cia conferendi gratiam sanctificantem, *ibid.* n. 154. Potestas auctoritatis primaria & independens instituendi Sacramenta nulli puræ creaturæ communicari potest: ea verò, quæ dicitur excellentiæ, atque humanitati Christi tanquam instrumentum divinitati conjuncto concessa fuit, adæquatè, & quantum ad omnes effectus communicari non potest, sed inadæquatè tantum, *ibid.* n. 155.

Duplex est generatim Sacramentorum minister, primarius scilicet & secundarius: Minister principalis & primarius est ille, qui Sacramenta instituit, ut ejus nomine fierent, & per ejus solius merita operarentur; talis est solus Christus ut homo: Minister secundarius est ille, qui sub Christo & ejus nomine potest validè conficere Sacramentum, sive est idoneus effector Sacramenti. Hic denuò duplex est, ordinarius nempe & extraordinarius: prior est ille, qui secundum Legem & ordinem à Christo præscriptum Sacramentum conficit ac dispensat: alter verò, qui præter legem illam ordinariam & extraordinariè ad illud conficiendum aut dispensandum deputari potest, *ibid.* c. 6. n. 156. Lutherus Lib. de Missa privata docet etiam Angelos tum bonos tum malos habere potestatem conficiendi & dispensandi Sacramenta; Calvinus verò contendit solos Christianos ad ministerium legitime vocatos hanc potestatem habere, ita ut ne quidem in necessitate scemina baptizare possint, *ibid.* n. 157.

Solus homo viator potest esse ordinarius Sacramentorum Minister, *ibid.* §. 1. n. 158. Solv. ob. *ibid.* n. 161. & 162. Non omnes & singuli homines viatores ratione utentes sunt Ministri omnium Sacramentorum, sed tantum Baptismi, & fortè Matrimonii, *ibid.* n. 159. Solv. ob. *ibid.* n. 163. & *seq.*

(kk) 3

An-

Angeli possunt esse extraordinarii Sacramentorum Ministri, *ibid.* n. 160. Solv. ob. *ibid.* n. 166. & *seq.*

Ex parte Ministri Sacramentorum tres potissimum requiruntur conditiones, ut tùm validè tùm licitè Sacramenta conficiat ac dispenfet, intentio scilicet, fides, & sanctitas seu probitas, *ibid.* §. 2. n. 169. De fide est necessariam esse veram Ministri intentionem ponendi seriò, & non jocose saltem exteriùs, ritum externum prout ponitur in Ecclesia ad perficiendum Sacramentum, *ibid.* n. 174. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 192. & *seq.* In praxi omninò tenenda est sententia, quæ negat intentionem exteriorem sufficere ad veritatem Sacramenti, *ibid.* n. 177. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 195. & *seq.*

Ad veritatem & integritatem Sacramenti non requiritur intentio finis seu effectus Sacramenti scilicet Sanctificationis, *ibid.* n. 183. & *seq.* Ad veritatem & validitatem Sacramenti nec reflexa nec actualis intentio requiritur; sed nec habitualis nec interpretativa sufficit; sufficit verò virtualis, *ibid.* n. 187. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 216. & *seq.* (Vid. *Intentio*)

Ad valorem Sacramenti non requiritur fides in Ministro, *ibid.* §. 3. n. 222. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 247. & *seq.* nec requiritur in eo sanctitas seu status gratiæ, *ibid.* n. 226. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 247. & *seq.* Ministri, qui in statu peccati mortalis Sacramenta conficiunt aut dispenfant, peccant mortaliter, *ibid.* n. 230. hinc imò peccant lethaliter Ministri, qui conficii mortalis peccati non solum Sacramenta conficiunt, sed qui jam confecta ministrant, atque juxta nonnullos tot mortalia peccata admittere videntur, quot hominibus eadem Sacramenta etiam conti-

nudò ministrant: multi tamen censent tales Ministros tunc unicum peccatum mortale admittere, sed eò gravius, quò pluribus hujusmodi Sacramenta administrant, *ibid.* n. 233. 2do. Lethaliter peccant Ministri peccati mortalis conficii qui Evangelium, vel Epistolam solemniter in Ecclesia decantant, Sacramentalia exercent, conciones ad plebem habent, præfunt Officiis divinis, & vota Fidelium ad Deum perferunt, *ibid.* n. 234. Multi tamen contrarium sentiunt ac tuentur irreverentiam Ministri in sacris ministeriis (excepta confessione Sacramenti & Eucharistiæ administratione) esse ad summum venialem; Sed in hac opinione contrarietate quod tutius est amplectendum videtur, *ibid.* n. 235. Quod spectat inferiores Clericos, Acolyotos scilicet & Clericali tonsurâ initiatos, hi non incurrunt reatum peccati mortalis, si gravioris culpæ conficii ministrant, *ibid.* n. 236.

Non licet Sacramenta petere ab improbis Ministris, nisi adsit sufficiens petendi & suscipiendi necessitas, *ibid.* n. 237. & *seq.* In extrema necessitate licitum est ab excommunicato etiam non tolerato petere & suscipere Sacramenta: vocatur autem extrema necessitas periculum mortis, in quo quis constitutus indiget aliquo Sacramento necessitate mediæ ad salutem necessario, qualia sunt Sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ, *ibid.* n. 242. Quamvis extra casum extremæ necessitatis non liceat Sacramenta petere ab excommunicatis non toleratis, Hæreticis, & Schismaticis, tamen ut Sacramenta licitè peti & recipi possint ab improbis Ministris etiam suspensis & excommunicatis, modò ab Ecclesia tolerantur, sufficit gravis necessitas, *ibid.* n. 243.

Solus homo viator est subjectum capax Sacramentorum, *ibid.* c. 7. §. 1. n. 277. Solv. ob. *ibid.* n. 279. & 280. Omnis homo viator est capax trium Sacramentorum, nempe Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiæ positus ponendis; at non omnis est capax omnium Sacramentorum, *ibid.* n. 278.

In parvulis, dum baptizantur, sufficit intentio publica & generalis Ecclesiæ, *ibid.* §. 2. n. 281. In adulto, ut Sacramenta verè percipiat, requiritur vera & interna intentio, seu consensus voluntatis in ritum Ecclesiæ, quem percipit, *ibid.* n. 282. Solv. ob. *ibid.* n. 285. & seq. Non sufficit in adulto intentio percipiendi merè externum ac materiale Ecclesiæ ritum; nec tamen requiritur, ut eum expressè tanquam verum Sacramentum intendat, sed sufficit, ut ex animo & generatim velit percipere id, quod facit Ecclesia, *ibid.* n. 283. Solv. ob. *ibid.* n. 296. In aliquibus Sacramentis percipiendis, v. g. Baptismo, Confirmatione, intentio actualis aut virtualis non requiritur, sed sufficit habitualis & interpretativa, *ibid.* n. 284.

Fides non est dispositio necessaria ad Sacramenta validè percipienda, uno excepto Pœnitentiæ Sacramento, *ibid.* §. 3. n. 297. Solv. ob. *ibid.* n. 300. & seq. Ut Sacramenta licitè ac cum fructu percipiantur, necessariæ sunt præviæ ex fide ac pietate dispositiones, *ibid.* n. 298. & 299.

In solemnibus Sacramentorum administratione semper & quovis Ecclesiæ sæculo adhibita fuerunt cæremoniæ, *ibid.* c. 8. §. 1. n. 308. & seq. Quòd

si ergo usus cæremoniarum sit contra verbum Dei, prout ineptè contendunt Novatores, palàm est, Religionem Christianam jam à primis incunabulis defecisse, Ecclesiamque Catholicam nunquam extitisse nisi adulteram, sanctos quoque Patres in ejus sinu perisse, si nemo, ut Novatores asserunt, salutis suæ consulere possit, nisi ab ea recesserit: quæ quàm vana & infusa sint, nemo non videt, *ibid.* n. 317. Utilis est in Sacramentorum celebratione & administratione usus cæremoniarum, *ibid.* §. 2. n. 319. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 322. & seq.

Ecclesia habet potestatem ritus & cæremoniarum in administratione Sacramentorum observandas instituendi, *ibid.* §. 3. n. 331. & seq.

Peccant, qui extra casum necessitatis, etiam citra scandalum & contemptum, præscriptos ab Ecclesia ritus in solemnibus Sacramentorum administratione prætermittunt, *ibid.* §. 4. n. 337. & seq.

Septem in Ecclesia Catholica numerantur Sacramenta à Christo ad nostram sanctificationem instituta, & nec plura nec pauciora, *Proem. in Tom. 4. n. 2. & ejusdem Tomi Tract. 1. c. 9. n. 345. & seq.* Cur autem nec plura nec pauciora numerentur, in causa est una Dei voluntas: enimverò in hujusmodi rebus tota ratio facti est voluntas Dei facientis. Quamquam numerus iste ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spirituales transferuntur, probabili quadam ratione deduci possit: homini quippè ad vivendum vitamque ex sua ac Reipublicæ utilitate conservandam hæc septè necessaria videntur; ut scilicet in lucèdatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, virum ipsius imbecillitas reficiatur, deinde, quod ad

ad Rempublicam pertinet, ut nunquam desint Magistratus, quorum auctoritate & imperio regatur; ac postremo legitima sobolis propagatione se ipsam & humanum genus, vel potius divinam & à Christo institutam communiter conservet: quæ omnia, quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis Sacramentorum numerus facile colligitur: primus enim est Baptismus velut cæterorum janua, quo Christo renascimur; deinde Confirmatio, cujus virtute fit, ut divina gratia in nobis augeatur, atque eâ robaremur; tùm Eucharistia, qua tanquam cibo verè cœlesti spiritus noster alitur & suscinetur; sequitur Pœnitentia, cujus ope sanitas animæ amissa restituitur, si quando peccati vulneribus aut læsa aut amissa fuerit; postea Extrema Unctio, qua peccatorum reliquie tolluntur, & animi virtutes recreantur; sequitur Ordo quo publica Sacramentorum ministeria perpetuè in Ecclesia exercendi sacrasque functiones omnes exequendi potestas traditur; postremo additur Matrimonium, ut ex maris & sceminæ legitima & sancta conjunctione filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur ac Religiosè educantur, *Proem. in Tom. 4. n. 2.*

Inter illa verò non est eadem nec par omnium dignitas & necessitas. Dignitate ac Majestate omnia cætera longè vincit Eucharistia, ob realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam: alia verò tria sunt, tametsi non eadem ratione & gradu, tamen præ cæteris necessaria, Baptismus scilicet, qui omnibus est necessarius; Pœnitentia illis dumtaxat necessaria, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerint; Ordo præterea, etsi non singulis Fidelibus, toti tamen Ecclesie omnino est necessarius; neque

enim stare potest Ecclesia sine Sacrificio, ministerio publico, & Ministris, *ibid. n. 3. & seq.* Tria, Baptismus scilicet, Confirmatio, & Ordo spirituales characterem, ut jam dictum, animæ imprimunt: aliqua dant capacitatem, ut Baptismus; & potestatem aliquam, ut Ordo, *ibid. Proem. 2. n. 6.* Varia circa Legis Novæ Sacramentorum numerum opiniones Sectariorum tùm veterum tùm recentiorum recensentur & refutantur, *Tom. 4. Tract. 1. c. 9. n. 345. & 348. & seq.*

Sacrificium. Nulla unquam Religio vera sine Sacrificio existit aut existere potest, *Tom. 4. Tract. 4. part. 2. n. 354.* Varia erant in Lege Veteri Sacrificia, quibus abolicis Christus Novæ Legis auctor debuit hostiam aliquam substituere, per quam & summo Deo cultus debitus redderetur, & multiformis gratiæ dona hominibus conciliarentur. Præstiterat hoc primum ipse per totam vitam, qui à partu virgineo effectus est hostia, consummatumque fuit Sacrificium ejus in cruce. Ut autem, quæ tunc homines Deo reconciliaverat, victima eadem ipsum jugiter ad finem usque Sacculorum placaret, incrementam suamque victimam, nempe mensæ Christi seu Eucharistiæ Sacrificium supremo illi Deo offerre per eminentissimum omnium ipsius Pontificem Christum edocuit sumus. Illud præfiguraverat Melchisedech Rex Salem proferens panem & vinum, quando oviam lactus est Abraham à cæde Regum revertenti, *ibid. n. 354.*

Sacrificium in genere dupliciter sumitur, latè scilicet & strictè: latè & improprie sumptum est quælibet actio interna vel externa ad Dei cultum & honorem relata vel Deo grata, ut contritio cordis, laus Dei, elemo-

syna, &c. Strictè & propriè sumtum desinitur Oblatio externa rei sensibilis per aliquam ejus destructionem vel immutationem à legitimo Ministro soli Deo ad testificandum eum esse supremum rerum omnium & nostrî auctorem vitæque & necis Dominum ritu mystico consecrata, *ibid.* n. 356. Eucharistiæ Sacrificium, quod diversis nominibus, ut suprà retulimus, insigniunt antiqui, apud Latinos *Missa* nomen communius est sortitus, &c. *ibid.* n. 355. (Vid. *Missa*)

Sacrilegium est violatio seu indigna tractatio rei sacra, hoc est, rei Deo dicatæ, seu ad Dei cultum specialiter destinatæ. Violatur autem res sacra, cum aliquid sit, quod peculiariter sanctitati illius vel reverentiæ illi debitæ seu Deo in illa debitæ repugnat: sive Violatio rei sacrae est quælibet irreverentia in illam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 1. c. 3. Sect. 2. §. 3. n. 443.* Tres Sacrilegii species numerantur, nimirum personale, locale, & reale; personale est, quo indignè tractatur persona sacra, ut Clericus vel Religiosus, quod fit quatuor modis imo. eos injustè percutiendo, aut quamlibet aliam actionem violentam ac contumeliosam in eos injustè exercendo, atque manus violentas suadente diabolo in illos inscindo, &c. 2do. eos subjugiendo Tribunali seculari, vel eos ad illud provocando contra privilegium fori. 3tio. Imponendo eis tributa vel onera publica sine legitima auctoritate contra immunitatem Ecclesiasticam. 4to. Omne peccatum contra castitatem à Religiosis vel Clericis sacro Ordine insignitis commissum est Sacrilegium, *ibid.* num. 444. Vocatur Sacrilegium venereum, estque violatio rei sacrae per actum luxuriæ: duplicem continet malitiam mortalem, unam contra

castitatem, & alteram contra Religionem, qua gravis irreverentia Deo irrogatur. Res autem sacra, quæ sic violari solent, sunt persona votò castitatis etiam simpliciter obstricta & locus sacer: quare Sacrilegium est imo. omnis actus tum externus tum etiam merè internus luxuriæ sive consummatæ sive non consummatæ à persona votò castitatis obstricta, vel ab alia cum illa aut circa illam commissus, ut sunt pollutio, copula, oscula, tactus, desideria, delectatio morosa, &c. 2do. omnis actus venereus illicitus exterior estsi occultus, ut fornicatio, pollutio, & tactus impudici in loco sacro, nempe in Ecclesia vel cæmeterio. Peccatum luxuriæ Confessarii cum sua poenitente continet malitiam duplicis Sacrilegii tum contra votum castitatis, tum contra reverentiam Sacramenti, quod per hoc redditur odiosum & suspectum, maxime si sumatur ut medium ad peccandum, habetque malitiam velut incestus spiritualis, *ibid.* c. 1. §. 4. n. 289.

Sacrilegium locale est violatio loci sacri, ut Templi & Cæmeterii; qualis est omnis actio includens irreverentiam loci, aut specialem habens eum sanctitate loci vel cultu divino repugnantiam, sive ex natura sua, sive ex prohibitione Ecclesiæ; ut imo. effractio, spoliatio, incensio Ecclesiæ, everso altaris; 2do. homicidium, effusio illicita sanguinis aut seminis humani, sepultura excommunicati non tolerati aut non baptizati; 3tio. usus profanus Ecclesiæ tanquam vulgaris loci, ut si in ea fiant negotiationes, exercitium judiciorum secularium, seditio, conelamatio, vana & profana colloquia, confabulationes quælibet tempore divini Officii, vel quævis alia, quæ cultum divinum turbare aut impedire, vel oculos divinæ Majestatis

offendere possunt; 4to. extractio violenta rei seu delinquentium in casibus prohibitis è loco sacro, ubi lex asyli viget, conversio materialium Ecclesiæ dirutæ in usus profanos; 5to. convicia fusa in loco sacro; 6to. furtum sive rei sacræ sive profanæ in loco sacro, quamvis ibi non depositæ, *ibid. c. 3. Sect. 2. §. 3. n. 445.*

Sacrilegium reale est *violatio seu indigna tractatio rei sacræ distincta à persona & loco*. Res autem illæ dicuntur sacræ, quæ vel sanctitatem producant, ut Sacramenta, vel quæ sacræ significant, ut verba S. Scripturæ, vel quæ sacra repræsentant, ut imagines Christi & Sanctorum, item caeremoniæ sacræ, vel quæ sunt particulæ aut res Sanctorum, ut Reliquiæ, vel quæ ad cultum Dei & ejus Ministrorum sustentationem ususque pios sunt consecrata seu destinata, ut vasa sacra, ornamenta, item bona temporalia Ecclesiæ, *ibid. n. 446. & 449.*

Porro res sacra dupliciter violatur, adeoque circa eam sacrilegium dupliciter committitur imo. positivè, cum scilicet re ipsa indigne tractatur; 2do. negativè, cum ea curâ, qua decet, non custoditur, ut si vasa sacra, palæ, corporalia præsertim, non teneantur satis munda, si permittantur species in pixide corrupti, si Eucharistia sub clavi non asservetur, *ibid. n. 447. & 449.* Ad hanc Sacrilegii speciem quidam Theologi revocant violationem seu profanationem temporis Deo dicati, quale sunt dies Dominici ac Festi: at alii putant hujusmodi violationem non esse propriè Sacrilegium sed Irreligiositatem quamdam dumtaxat, *ibid. n. 448.*

Sacrilegium est peccatum ex genere suo mortale; potest tamen nonnisi

veniale esse, tum propter inadvertentiam, tum propter tenuitatem materiz, *ibid. n. 450.*

Cum Sacrilegium novam speciem peccati constituat ratione specialis deformitatis oppositæ Religioni, debet semper exprimi in confessione, *ibid. n. 451.*

Omnia peccata, saltem externa, in Ecclesiâ commissa malitiam Sacrilegii contrahunt: multi de peccatis merè internis id negant, quamvis ad id non satis convincentem asserere videantur rationem, *ibid. n. 452.*

Sadducei. Quinam fuerint, & eorum doctrina, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 3. n. 413.*

Saga. Translationem Sagarum ad conventus nocturnos, in quibus & ventri & libidini serviunt verè fieri negant multi, *Tom. 2. Tract. 2. c. 1. §. 6. n. 71.*

Samaritani. Qui fuerint, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 216.*

Sancti. Hæretici, qui cultum Sanctorum respuerunt recensentur, *Tom. 2. Append. ad Tract. 3. §. 1. n. 2. & §. 9.* Sancti in cælo cum Christo regnantes aliquo cultu Religioso digni sunt, nempe Duliz; B. Virgo Maria verò Hyperduliz, *ibid. §. 2. n. 4. & seq.* Piè ac religiosè in honorem Deiparæ & aliorum Sanctorum unâ cum Christo in cælis regnantium instituti sunt dies Festi, eisque Oratoria, Basilicæ, Memoriz erectæ sunt, & adhuc eriguntur, *ibid. n. 8. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 12. & seq.*

Bonum est, atque utile invocare Sanctos, ut pro nobis ad Deum interced-

tercedant, *ibid.* n. 30. Solv. ob. *ibid.* n. 31. & *seq.*

Sanctitas Ecclesiæ Christi propria posita est præsertim in tribus, scilicet in sanctitate doctrinæ & professionis; in sanctitate eorum, qui primum eam fundarunt; in gloria miraculorum, quibus Ecclesiæ suæ veritatem & sanctitatem confirmavit Dominus, *Tom.* 1. *Tracl.* 3. c. 2. §. 2. n. 105. Sanctitas Christi (Vid. *Christus*)

Sanctitate vitæque innocentia & morum probitate ornatæ esse debent, qui sacros Ordines susceperunt, ad quam pertinet cœlibatus, *Tom.* 4. *Tracl.* 7. c. 8. n. 303. & 304. (Vid. *Ordo*)

Sapientia. Sapientiæ liber, quid contineat, *Tom.* 1. *Tracl.* 1. part. 2. *Secl.* 1. c. 3. n. 426. qua lingua primum conscriptus fuerit, *ibid.* n. 427. cujus sit latina ejus versio, *ibid.* n. 428. quis illius auctor, *ibid.* n. 429. & *seq.* Canonice & divinus meritò ab Ecclesia censetur, *ibid.* n. 433. & 434. Solv. ob. *ibid.* n. 435. & 436.

Satio (Vid. *Cultura*)

Satisfactio. Satisfactionis nomen generatim sumitur ad significandam cujuscumque debiti solutionem, estque solutio rei debitæ. Nomen suum trahit à verbo *facio* & voce *satis*, *Tom.* 2. *Tracl.* 3. c. 6. §. 4. n. 292. & *Tom.* 4. *Tracl.* 5. c. 4. n. 246. propriè tamen & strictè sumitur pro sola debiti solutione, quod contrahitur ex læsione honoris & famæ, quo sensu à Theologis definitur Redditio voluntaria honoris & reverentiæ æquivalentis ex propriis & aliis indebitis ad compensandam Injuriam alicui per peccatum illatam, *Tom.* 2. *Tracl.* 3. c. 6. §. 4. n. 292.

Satisfactio est materia proxima seu ex qua Sacramenti pœnitentiæ & ejus

pars integralis dumtaxat, *Tom.* 4. *Tracl.* 5. c. 1. §. 3. n. 56. & 57. ita ut satisfacere Deo hic idem sit, ac tantum præstare, quantum ad ulciscendam injuriam ipsi per peccatum illatam satis esse possit. Sic acceptam satisfactionem SS. Patres non raro vocant *Pœnitentiam*: Pœnitentia namque, ut alibi dictum est, dicitur à *pœna*, quæ maximè elucet in satisfactione; satisficit enim Deo piis afflictationibus & laboriosis operibus, *ibid.* c. 4. n. 246. Definitur autem satisfactio, prout hic consideratur, Pœnæ acceptatio & voluntaria permissio à Confessario Injuncta ad compensandam Injuriam Deo illatam, *ibid.* n. 247. Duplex pro duplici culpæ & pœnæ reatu in peccato est satisfactio, una pro culpa, altera pro pœna: Satisfactio pro culpa, quam Deus exigit est eontritio & confessio; Satisfactio autem pro pœna est ea, quam primum definivimus; nam Satisfactio pro pœna æterna eadem est cum Satisfactione pro culpa mortali, *ibid.* §. 1. n. 249. Novatores negant existentiam Satisfactionis, quæ sit pars Sacramenti, *ibid.* n. 250. Dimissò quoad culpam peccatò non semper remittitur tota pœna temporalis, sed plerumque manet debitum luendæ pœnæ temporalis, *ibid.* n. 251. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 260. & *seq.* Homo potest Deo satisfacere pro pœna temporali per opera pœnalia & quidem de condigno, *ibid.* n. 254. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 265. & *seq.* Necessariò exigenda est à pœnitentibus pœnalis satisfactio non tantum ad novæ vitæ custodiam sed ad præteritorum peccatorum vindictam, seu ad veram satisfactionem Deo exhibendam, tùm ut injuria ipsi illata reparetur, tùm ut pœna temporalis, quæ dimissâ culpâ adhuc superstes est redimatur, *ibid.* n. 257. & *seq.* Solv. ob. *ibid.* n. 267. & *seq.*

Per materiam Satisfactionis intelliguntur opera, per quæ pœnitens Deo facit satis: debent autem esse pœnalialia, cum id postulet iustitia vindicativa, ad quam satisfactio pertinet. Hæc laboriosa Satisfactionis opera ad tria revocantur orationem scilicet, eleemosynam & jejunium. Licet (quamvis non facile fieri debeat) in satisfactionem imponuntur Opera aliundè jam debita & præcepta; sed à Confessario exprimi debet, se v. g. opus præceptum aliquod injungere. Convenit, ut à Confessario opus bonum imponatur ab ipso pœnitente præstandum; interdum tamen personis debilibus vel morituris injungi potest oratio, peregrinatio, &c. per alium præstanda: potest etiam injungi oratio, jejunium, aut aliud opus bonum pro defunctis applicandum, *ibid.* n. 270.

Pro qualitate criminum & facultate pœnitentium salutares & convenientes à Confessariis injungi debent satisfactiones; secus, si indulgentius, quam par est, cum pœnitentibus agant, alienorum peccatorum participes efficiuntur: porro Confessarius magis sollicitus esse debet de procuranda dispositione debita pœnitentis ad obtinendum Sacramenti effectum, quam de taxanda pœnitentia peccatis debita; recogitet illud S. Chrysostomi, *Est feramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem?* Aegris communiter non potest injungi gravis & laboriosa pœnitentia etiam pro gravioribus delictis, &c. *ibid.* n. 271.

Confessarius, si pœnitens peccata gravia confiteatur, sub mortali tenetur satisfactionem imponere pœnitenti eam exequi valenti; moribundo enim, qui sensum usû & cognitione desti-

tutus est, absolutio sine pœnitentia dari debet. Satisfactio à Confessario imponi debet ante absolutionem: non tenetur habere distinctam singulorum peccatorum ei in confessione declaratorum memoriam dum imponit satisfactionem, sed sufficit, si tunc ex auditis & benè intellectis peccatis sufficienter meminerit status pœnitentis ad eam competenter imponendam. Pœnitentia à Confessario imposita potest ab eodem ob justam causam in aliam convenientem commutari; imò pœnitentiam à primo Sacerdote impositam, quem pœnitens adire nequit, potest alter Confessarius iustus de causis in aliam commutare, si expedire judicaverit; commutatio autem hæc fieri debet in confessione; imò ut ab altero Sacerdote pœnitentia licet commutetur, debet ipsi nova fieri peccatorum confessio, pro quibus imposita fuit pœnitentia: idipsum requiritur respectu primi Confessarii, si peccatorum, pro quibus dictam pœnitentiam imposuit, non amplius recordetur, *ibid.* n. 272. Pœnitens injustam sibi pœnitentiam, per se loquendo, non modo acceptare sed & adimplere tenetur: hæc obligatio ex genere suo est gravis, nec excusatur pœnitens, eo quod velit alium Confessarium adire; quod si tamen pœnitentia sit levis, seu imposita pro solis venialibus vel mortalibus jam aliàs ritè confessis, illam omittere, seculo contemptu & scandalo videtur tantum esse veniale: attamen si imponatur pœnitentia manifestè irrationabilis ob nimiam illius gravitatem vel diuturnitatem, potest pœnitens sine peccato illam recusare, & ad alium Confessarium recurrere, si talis Confessarius nolit illam mutare aut immuare. Pœnitens tenetur pœnitentiam sibi injunctam implere tempore à Confessario præfixo; dilatio tamen satisfactionis ad paucos dies, etiam sine ratio-

rationabili causa, potest esse tantum venialis, nisi ad finem injunctae poenitentiae magni referat illam esse impletam tempore praefinito, v. g. ad superandas urgentes tentationes: quod si Confessarius nullum tempus determinaverit, tenetur poenitens sub gravi satisfactionem seu injunctam sibi poenitentiam implere quamprimum commode potest: qui autem poenitentiam quoquo modo distulit implere, eam postea, quamprimum poterit, persolvere tenetur. Poenitens tenetur poenitentiam per semetipsum implere, nisi Confessarius expresse aliud intenderit. Si Confessarius levioiorem poenitentiam imposuit pro peccatis mortalibus, poenitens tenetur supplere, *ibid.* n. 273.

Praeter condonationem seu remissionem poenae temporalis multiplex adhuc est Satisfactio fructus, imo. enim poenae satisfactoriae magnopere à peccato revocant & quasi freno quodam homines coercere, cautioreque & vigilantiores efficiunt; 2do. medentur peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male vivendo comparatos tollunt; 3tio. Dei animadversionem poenasque graviores anteverunt; 4to. nos Capiti nostro Christo, qui tot dura & acerba nostri gratia perpessus est, conformes efficiunt, &c. *ibid.* n. 274.

Satisfactionis condiciones sex praecipue numerantur, imo. debet esse actio moraliter bona; 2do. supernaturalis; 3tio. laboriosa & poenalis; 4to. debet fieri ab homine justo seu in statu gratiae posito, secus, primum sublato per justificationem obice, suum effectum assequitur; 5to. debet esse aequalis reatu seu debito poenae temporalis; 6to. poenitentia pro peccatis occultis debet esse occulta, pro publicis publica, *ibid.* n. 275.

Verisimilius est, quod illo tempore, quo poenitentia publica in usu fuit, communiter Sacramentalis à peccatis absolutio data fuerit post expletam satisfactionem; aliquoties tamen dabatur ante persolutam satisfactionem, *ibid.* §. 3. n. 276.

Neque ex necessitate Sacramenti neque ex institutione Christi necesse est, ut Satisfactio à poenitente ante absolutionem impleatur, sed perinde est, live eam antecedit live sequatur, *ibid.* n. 277. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 280. & seq.

Disciplina Veteris Ecclesiae circa Poenitentiam, seu Poenitentia publica exponitur, *ibid.* §. 4. n. 285. & seq.

Satisfactio Christi (Vid. Christus)

Scandalum vox graeca secundum nominis etymologiam idem significat ac *offendiculum* seu *pedis offensionem*; translatum autem ad mores significat quidquid nobis ad beatitudinem tendentibus est causa ruinae spiritalis, Tom. 3. *Tract.* 6. part. 3. c. 2 §. 3. n. 377. Generatim duplex est, *activum* quod scilicet datur, estque dictum vel factum minus rectum praebens alteri occasionem ruinae seu peccandi; & *passivum* quod scilicet accipitur, estque effectus scandalii activi, seu peccatum, cujus causa fuit scandalum activum seu datum, *ibid.* n. 378.

Scandalum datum seu activum duplex est, *directum* scilicet, cum nempe quis dictis vel factis proximum in ruinam impellere intendit, puta in fornicationem; & *indirectum*, cum quis non intendens ruinam proximi nonnulla dicit aut facit in proprium commodum aut animi oblectamentum, quae tamen sunt alteri occasio peccati, *ibid.* n. 379. Scanda-

lum passivum etiam duplex statuitur, scilicet *pussillorum*, quod ex proximi ignorantia aut infirmitate oritur; alterum *Pbarisaorum* seu *Pbarisaicum*, quod nascitur ex malitia accipientis: idè autem dicitur *Pbarisaorum*, quia insignis fuit eorum malitia, qua ex dictis & factis Christi Domini peccandi occasionem sumserunt, *ibid. n. 380*. Dare scandalum directè, inducendo scilicet proximum ad peccandum, etsi non ex expressa intentione, ut peccet & pereat, sed propter utilitatem vel voluptatem aliquam propriam seu alterius, est peccatum ex genere suo mortale, atque speciale contra charitatem, *ibid. n. 381. & 382*. Dare scandalum indirectè tantum non intendendo peccatum alterius nec ad illud inducendo cum intentione, sed præcisè faciendo vel dicendo eorum illo aliquid malum vel mali speciem habens, est peccatum mortale ex genere suo, & speciale contra charitatem; imò scandalum indirectum ex communi contrahit etiam malitiam peccati, cujus datur occasio, exprimendam in confessione, *ibid. n. 383. & seq.*

Scandalum indirectè datum aliquando est veniale tantum ob levitatem materię, cum scilicet est occasio peccati venialis dumtaxat, modò tamen illud veniale peccatum non vergat in grave detrimentum proximi, *ibid. n. 389*.

Peccatum scandalum committitur hoc ipso, quòd detur proximo peccandi occasio, quamvis ille re ipsa non peccet. Peccatum coram aliis commissum habet malitiam scandalum tunc solum, quando est periculum probabile, ne illi, coram quibus committitur, indè impellantur ad peccatum. Cum circumstantię speciem peccati quandoque mutant, hinc eæ, quæ peccatum

scandalum comitantur, etiam confessione sunt explicandæ. Actus venialis vel ex objecto indifferens potest esse mortalis ratione scandalum, quando à tali persona & coram talibus fit, ut probabile periculum sit, ne indè alii ex infirmitate vel ignorantia sumant occasionem peccandi mortaliter.

Cum fit actio de se licita, quæ aliquam mali speciem habet, tollitur scandalum declarando justam causam agendi, quando hoc sufficit ad amovendam omnem mali suspensionem. Quamvis juxta multos liceat non avertendo occasionem peccati, permittere unum peccatum, ut plura impediatur, non tamen licet tale ultrò ponere, aut illius periculum objicere, *ibid. n. 390*.

Non tenemur omittere opus de se non malum nec mali speciem habens ad vitandum scandalum passivum aliorum ex malitia ipsorum ortum, quando adest rationabilis causa illud ponendi, *ibid. n. 391*. Ad vitandum scandalum passivum ex infirmitate vel ignorantia ortum, id est, scandalum pussillorum tenemur omittere opus utile non malum, nec mali speciem habens, seu indifferens, vel saltem differre, donec proximis moneatur, ne scandalizetur, cum id sine gravi incommodo possumus: non est tamen obligatio omittendi actionem de se licitam, nec habentem per se aut ex communi prudentum judicio speciem mali, ne quis generatim ac indeterminate sumat indè occasionem peccandi, *ibid. n. 392*.

Ad vitandum scandalum passivum pussillorum seu infirmorum nunquam licet facere actionem prohibitam lege naturali; neque etiam licet omittere actum lege naturali præscriptum in iis circumstantiis, in quibus præcipitur; neque etiam possunt omitti ea, quæ necessa-

necessaria sunt necessitate medii ad salutem; item non licet omittere opus bonum in detrimentum fidei, vel boni communis spiritualis, *ibid.* n. 393. Ad vitandum grave scandalum pusillorum multi putant debere prætermitti præcepta merè positiva, præsertim humana, nisi ex ejusmodi omissione majus damnum immineret omittenti vel aliis, *ibid.* n. 394.

Bona opera, etsi solum consilii sint, omitti non debent ad vitandum scandalum Pharisaicum seu ex mera malitia acceptum; si verò scandalum ex infirmitate aut ignorantia oriatur, occultari debent, vel interdum differri, donec ratio sic agendi proposita fuerit, *ibid.* n. 395.

Suadere minus peccatum volenti committere gravius nunquam licet, quamvis aliter gravius illud impediri nequeat, loquendo scilicet de suasionem aut alia inductione directâ: tamen volenti committere duo peccata inæqualia suadere licet, ut, relicto graviore, contentus sit minus gravi: idem dicendum, quando peccatum minus est pars inclusâ in majori, modò id fiat respectu ejusdem personæ, *ibid.* n. 396.

Vendere vel dare alteri rem aut operam de se licitam, qua malè usus prævidetur, vel probabiliter putatur, est peccatum scandalum, quando res illa denegari potest sine gravi damno, *ibid.* n. 397. *Et seq.* Non licet præbere operam vel rem aliquam, quæ in talibus circumstantiis proximè ad peccatum adjuvat, & ad illud determinatè ordinatur, *ibid.* n. 400. Licet rem & operam ex se licitam nec per se & proximè ad peccatum concurrentem præbere eâ abusus, si addit iusta causa & proportionata ex-

cusans, & desit intentio cooperandi ejus peccato, nec alter abutatur contra bonum Reipublicæ vel Ecclesiæ, *ibid.* n. 401.

Schisma generatim significat quamlibet animorum scissuram seu dissensionem sive in fide, sive in disciplina; propriè autè Schisma significat separationem ab unitate Ecclesiæ non sine contemptu ipsius Ecclesiæ. Est ergo Schisma spontanea ac voluntaria separatio ab Ecclesia & ejus unitate, cujus partes tanquam membra unius & ejusdem corporis charitas veluti spirituale vinculum copulat ac constringit: læditur quidem illa unitas per quamlibet inobedientiam, qua quis præcepta Prælati sui contemnit, sed absolute non solvitur, nisi inobedientiæ addatur rebellio & contumacia, qua inobediens non vult subesse Ecclesiæ vel Summo Pontifici ejus in Spiritualibus Capiti. Omnes Hæretici sunt etiam Schismatici; differt tamen Schisma ab hæresi, quòd hæc propriè fidem, Schisma verò charitatem ac disciplinam impetat. Est autem Schisma gravissimum scelus, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 4. n. 329. & Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 364.*

Schismatici nullatenus sunt in Ecclesia, *Tom. 1. Tract. 3. c. 4. §. 4. n. 330. Et seq. Solv. ob. ibid. n. 333. Et seq.*

Scholastici (Vid. *Theologi Scholastici*)

Scientia. Nominè scientiæ intelligitur cognitio certa & evidens rei alicujus, sive res illa immediatè in se ipsa, sive in aliquo tanquam medio cognoscatur, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 5. n. 142.*

Scientia Dei (Vid. *Deus*) Quotuplex fuerit in Christo scientia creata (Vid. *Christus*)

Scientia est omnino necessaria in iis, qui Sacris Ordinibus initiuntur, & qualis, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 3. n. 302.* (Vid. *Ordo*)

Scriptores sacri seu sacrorum Scripturæ librorum Scriptores. Circa eos quidam triplicem Dei actionem distinguunt, revelationem nempe, inspirationem, & specialem assistentis Dei præsentiam, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 4. n. 21.* In ipsis cum inspiratione semper conjuncta fuit aliqua Dei revelatio, *ibid. n. 22.* Iis Deus sententias & res, illarumque sensum in sacris libris expressum inspiravit, verba verò verborumque compositionem & stylum meditationi, diligentia, & ingenio ipsorum reliquit, *ibid. n. 23. & seq.*

Scriptura sacra. Quid sit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 1. n. 1.* Duplex est Vetus, & Nova, *ibid. n. 2.* Septuaginta duos libros continet, quatuordecim quinquē Vetus, & Nova viginti septem. Sacrorum Scripturæ librorum alii dicuntur Legales, alii Historici, Sapientiales alii, & denique alii Prophetici, *ibid. n. 4.* Non sunt suppositicii, *ibid. c. 2. n. 5.* Integri ad nos saltem quoad partes ipsorum substantiales perlati fuerunt, quamvis iis errata quædam & menda inveniantur aspersa, *ibid. n. 6. & seq.* Sunt divinæ auctoritatis, *ibid. c. 3. n. 14. & seq.*

In Scriptura tria sunt discernenda, res, verba, & stylus, *ibid. c. 4. n. 20.* Est obscura, *ibid. c. 6. n. 65. & seq.* Causa illius obscuritatis, *ibid. n. 71.* quænam regulæ sint observandæ ad illam probè intelligendam, *ibid. n. 72.* quocumque sit illius sensus, *ibid. n. 73. & 74.* (Vid. *Verboles S. Scriptura*) Ad Ecclesiam pertinet determinare, quisnam S. Scripturæ liber

sit Canonicus, *ibid. c. 5. n. 56. & seq.* Ad eandem etiam Ecclesiam pertinet sensum S. Scripturæ exponere, *ibid. c. 6.*

Pius Papa IV. in Indice auctoritate ipsius edito sacrorum Bibliorum in vulgarem linguam translatorum lectio- nem vetat, cur? *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 1. n. 340.* Quomodo & de quibus intelligenda sit hæc prohibitio, *ibid. n. 341. & seq.*

Scrupulosus. Nomen *scrupulosi* dicitur à *scrupulo*: est autem *scrupulus* lapillus asper pedem lædens & obstitens progredientibus; sic enim conscientia scrupulosa molestiam parit, & animæ paci reluctatur (Vid. *Conscientia*)

Scurrilitas est quæ excitat ad indecora vel turpia agenda aut dicenda risus movendi causa. Est peccatum pro gravitate vel levitate materiæ mortale, aut veniale dumtaxat, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 3. n. 277.*

Sedecias Rex Juda ultimus, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 251.*

Seditio est tumultus ad pugnam, cum scilicet cives tumultuantur, pacem civitatis turbant, & arma sumunt ad pugnandum non contra extraneos hostes sed contra se invicem, vel adversus Principem. Est semper mortalis, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 2. §. 3. n. 366.*

Semipelagiani. Vid. *Exercit. Theol. Exercit. 9. §. 1. n. 158.*

Sequesterium Depositi species, est contrahus, quo res, de qua est controversia, alteri tertio custodienda traditur eo fine, ut postea ei reddatur, cui adjudicabitur, *Tom. 3. Tract. §. c. 3. Sect. 2. §. 8. n. 392.*

Scr-

Sermo turpis & obscænus (Vid. *Cantiones*)

Serpens, per quem Diabolus protoparentes nostros in paradiso voluptatis seduxit, fuit verus serpens, *Tom. 2. Tract. 2. c. 3. §. 3. n. 93.*

Servitus definitur Jus, quod quis habet in re aliena, ut sibi serviat. Duplex est *realis & personalis*; prior est ea, quæ à re debetur immediatè alteri, seu per quam res rei servit; *personalis* est ea, qua res personæ obligatur, vel personæ rei. Ususfructus, usus, & habitatio sunt propriè servitutes *personales*, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 4. n. 188.* Servitus *realis* dividitur in *urbanam & rusticam*; urbana est, quæ urbano prædio debetur; rustica, quæ rustico. Prædium autem urbanum dicitur vel habitaculum, etiam si villa sit, vel hortus amœnitatis causâ ei annexus: Rusticum verò sunt agri, prata, pecorum stabula à domibus sejuncta, *ibid. n. 189.* Servitus rustica vel est *nominata*, ut iter, actus, via, aquæ ductus per alterius fundum; vel *innominata*, ut aquæ haustus, pecoris ad alterius lacum appulsus, jus pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, &c. ex vicino prædio, *ibid. n. 190.* Servitus acquiritur seu constituitur aut voluntate præsentium, aut emptione, aut donatione, aut testamento, aut contractu. Finitur 1mo. contrariis pactis aut ipsa redditione servitutis; 2do. exacto tempore, ad quod fuit concessa; 3tio. præscriptione; 4to. reductione prædiorum ad ejus dominium, cui serviebant; 5to. alluvione, quamvis servitus in pristinum statum restituatur cessante alluvione, *ibid. n. 191.*

Servus. Jus Dominorum in servos ultra rationabile servitium non extenditur. Potest quis alterius effici servus dupliciter, 1mo. Voluntariè, ut si homo se

P. Cartier Théol. Tom. IV.

ipsum vendat; & ex Necessitate, ratione delicti, jure paterno, ut si pater ob ingruens famis periculum filium vendat, quod jus, utpotè odiolum, ad matrem non extenditur. Christiani servi esse possunt Infidelium. Nulli Christiano jam licet emere Christianum, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 1. n. 64.*

Olim multis modis servi libertatem consecuti sunt, ut per honorem mensæ, per epistolam, per manumissionem, per conversionem, per jus postliminii, cum servus bello captus fugiebat, *ibid. n. 65.* Servi bellò etiam justò capti fugere possunt ad suos, non tamen Dominis persequentibus vi resistere, *ibid. n. 67.*

Servus seu Mancipium etsi in propriam vitam & membra dominium non habeant, sunt tamen domini alicujus capaces, ac proinde domini esse possunt in eos injusti; nam servus est dominus propriæ famæ, bonorum spiritualium, & eorum temporalium, quæ ei à Domino concessa sunt, aut ea conditione, ut non acquirantur Domino; eorum etiam, quæ servo restituuntur pro injuria ei illata in illis, quæ non subjacent Domini potestati, ut in fama; item eorum, quæ servus de bonis suis ludò aut aliqua negotiatione sine præjudicio Domini acquisivit, *ibid. n. 96.*

Severus (Sulpitius) Quis? ejus Opera, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 61.*

Sextarius magnus cyphus duas heminas continens; Undè Sextarius dictus sit, & quoduplex fuerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 144.*

Siclus moneta apud Hebræos usitatissima, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 129.*

(m m)

Sige-

Sigebertus. Quis fuerit? ejus Opera,
Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 95.

Sigillum confessionis. Secretum confessionis Sacramentalis vulgò *sigillum* appellatur, metaphorà ductà à sigillo, quo claudi solent & obsignari ea, quæ secreta esse debent. Definitur Religiosa obligatio servandi in quovis casu secretum circa ea, quæ ex confessione Sacramentali cognita sunt, Tom. 4. Tract. 5. c. 6. §. 5. n. 377. Jure naturali, divino, & Ecclesiastico tenetur Confessarius ad arctissimum secretum eorum, quæ in confessione audivit, *ibid.* Tanta est hæc obligatio, ut nullo prorsus casu vel ad tormenta quælibet & mortem ipsam vitandam liceat secretum confessionis revelare sine expresso & spontaneo consensu pœnitentis, *ibid.* n. 379.

Oritur obligatio sigilli ex omni & sola confessione Sacramentali, id est, factâ animò se accusandi in foro pœnitentiæ, quamvis ex aliquo defectu sive pœnitentis sive Confessarii non sequatur absolutio, *ibid.* n. 379. Sub sigillo continentur ea omnia, quæ per confessionem deteguntur, *ibid.* n. 380.

Præter Confessarium ad sigillum servandum tenentur etiam alii, qui hominem quempiam se accusantem audierint, sive culpabiliter, propius scilicet accedendo audiendi animò, quod est mortale; sive inculpate seu fortuito: item qui alicujus scriptam confessionem casu perditam invenerint, vel qui ipsi in confitendo sunt interpretes. Qui confessionem scriptam invenerint, peccant etiam graviter, si ubi primò esse apparuit charitam inventam esse quoddam memoriale peccatorum, ex curiositate eam legant; debent ergo illam citò combu-

rere. Pœnitens verò licet respectu Confessarii non obligetur ad sigillum confessionis, obligatur tamen ad sigillum naturale circa ea, quæ revelare nequit sine injusto Confessarii damno, aut contra rationabilem ejus voluntatem, *ibid.* n. 381.

Sigillum confessionis duplici modo potest à Confessario violari, directe scilicet, revelando expresse aliquid ex sola confessione cognitum; & *indirectè*, aliquid dicendo & faciendo, ex quo quis cognoscere vel suspicari possit peccatum vel defectum pœnitentis, aut quævis per solam confessionem cognita, ex quibus pœnitenti pudor, molestia, dedecus, damnum, vel quodlibet gravamen sequi posset, etsi audiens id jam aliunde sciat, *ibid.* n. 383.

Non licet Confessario extra confessionem sine pœnitentis licentia de auditis in ipsius confessione cum eo loqui; eam tamen dare tenetur pœnitens, cum id necessum est ad supplendum aliquem defectum, vel errorem deducendum; eam autem dare censetur, cum ipsemet interrogat aut loquitur cum Confessario de aliquo, quod in Confessione dixit, &c. *ibid.* n. 383. Nunquam licet sine expressa licentia pœnitentis uti scientiâ in confessione acceptâ, sic, ut illius usus sit aliquo modo directa vel indirecta peccati à pœnitente confessi revelatio, *ibid.* n. 384.

Nunquam potest Confessarius uti cognitione, quam ex confessione consecutus est, ad aliquid agendum dicendumve cum aliquo pœnitentis gravamine, seu quod pœnitenti directe vel indirectè injuriosum aut nocivum esse possit, *ibid.* n. 385. Ex communilicetis est usus notitiæ ex confessione acquisitæ, qui fit sine ullo pœnitentis gravamine, & sine qualicumque revelatione sive directa sive indirecta cognitorum in confessione, *ibid.* n. 386.

Anq.

Antiquitus qui vel levissimè contra inviolabile Sacramentalis silentii pactum peccaverant Sacerdotes gradu excedebant, & perpetuò peregrinabantur: postmodum Concilium Lateranense IV. locò perpetuæ peregrinationis, quæ jam non est in usu, eos usque ad finem vitæ pœnitentiam in Monasterio aliquo agere decrevit; quæ etiamnum servatur in foro Ecclesiastico. Præter has pœnas Canonicas autem gravissimis pœnis Magistratus Laici in hujusmodi sigilli confessionis violatores animadvertunt, *ibid.* n. 387.

Signatura. Signaturæ Apostolicæ circa diversa versantur, sive circa concessionem Beneficii, quod quis per supplicationem petierit; sive circa absolutionem, aut dispensationem, aut rehabilitationem, in favorem supplicantis. Signaturæ in papyro scribuntur, nec muniuntur sigillò, & ut plurimum hujusce verbis exprimuntur: *sint ut petitur*, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 2. §. 2. n. 274.*

Siliqua monetæ species apud Romanos ulitata, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 127*

Simonia sic dicta est à Simone Mago, qui primus in Nova Lege obtulit pecuniam, ut dona Spiritus Sancti emeret: hinc Sacrarum rerum venditores & emptores passim à SS. Patribus dicti sunt *Simones*, & aliquando *Giezi* à Giezi Elisæi famulo, qui in Veteri Lege, quantum in se fuit, sanitatis gratiam vendidit Naaman Syro, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 2. §. 5. n. 481.* Definuit communiter Simonia studiosa voluntas emendi vel vendendi pretiò temporali aliquid spirituale vel spirituali annexum, *ibid.* n. 482. Allata definitio strictè est juris divini Simoniz, non Simoniz juris Ecclesiastici saltem om-

nis; nam non convenit Simoniz, quæ reperitur in permutationibus & resignationibus factis sine auctoritate Superioris citra temporale pretium: unde generatim omnis Simonia definiri potest Quævis pactio, datio, & acceptatio rei spiritualis vel spirituali annexæ lege prohibita ob reverentiam rei sacræ. Porro id in spiritualibus est Simonia, quod in temporalibus est Usura; & sicut datur Usura palliata, ita & Simonia, *ibid.* n. 483.

Simonia dividitur tmo. in eam, quæ est juris divini, & in eam, quæ est juris humani: prior est ea, quæ ideò prohibita est, quia ex naturo sua mala est; talis est emptio vel venditio etiam virtualis rei aut actionis sacræ: Simonia juris humani est pactio, aut commutatio, aut acceptio, quæ ex natura sua non habet malitiam Simoniz, sed solum ex prohibitione Ecclesiæ facta ex motivo Religionis seu intuitu reverentiæ erga res sacras, *ibid.* n. 484. 2do. in Mentalem, Conventionalem, Realem, & Confidentialem. *Mentalis* alia est purè Mentalis, quæ est nudum propositum committendi Simoniam, atque in sola voluntate consistit; alia verò non purè mentalis, quæ meliùs diceretur *occulta* quàm *mentalis*, estque actio externa facta ex intentione Simoniaci exterius non apparente, sive est datio vel acceptio rei spiritualis pro temporali, vel temporalis pro spirituali, nullo interveniente pacto etiam tacito; ut si quis serviat Episcopo hac intentione, ut pro obsequio temporali ei procuret Beneficium, nulla tamen verbis aut nutibus facta conventionione, *ib.* n. 485. Simonia *conventionalis* est venditio vel emptio rei spiritualis &c. cum pacto tacito vel expresso sed nondum tamen executioni mandata saltem ab utraque parte: Si conventio solum peracta sit, nihilque prorsus traditum aut receptum, (m m) 2 Si-

Simonia hæc dicitur *purè Conventionalis*; si verò ex una parte aliquid datum sit, putà si traditum sit pretium temporale, sed nondum tradita res spiritualis; aut contrà, si res spiritualis tradita sit, nondum traditò pretiò temporali, dicitur *Simonia conventionalis mixta*, seu *femi-realis*, *ibid. n. 486*. Simonia realis est pactum pretii temporalis utrimque completum saltem ex parte, ut si datum sit Beneficium pro centum nummis, sive ex toto sive saltem ex parte, perfolutis: imò censetur Simoniam complevisse, qui licet nullam pecuniæ partem solvisset, instrumentum aut chyrographum tradidisset, quo se ad eam solvendam obstringeret, etiamsi nec animum nec intentionem haberet postea solvendi, *ibid. n. 487*. Simonia *confidentialis* seu *confidentia*, quæ eadem esse videtur ac Simonia conventionalis mixta, sit, cum quis alteri Beneficium procurat eligendo, præstando, postulando, resignando, commendatione, vel alia ratione, cum confidentia, hoc est, cum pacto expresso vel tacito, ut is, cui procuratur, illud aliquando resignet procuranti vel alteri, aut ut pensionem vel fructus aliquos ex eo præstet. Quatuor modis committitur, 1mo. per *accessum*, cum Prælati volens tibi per ætatem incapaci procurare Beneficium, illud confert alteri ea conditione, ut quamprimum capax fueris, illud accipias, 2do. per *ingressum*, ut cum quis Beneficium sibi collatum, ante captam ejus possessionem, alteri resignat eo pacto, ut illud postea ingrediar, si iste moriatur, vel illud dimissurus sit, 3tio. per *regressum*, cum quis Beneficium à se possessum alteri resignat ea conditione, ut iste sibi vel alteri idem Beneficium resignaturus sit convenienti tempore, 4to. si præsentans, resignans, conferens, &c. pacificatur expressè vel tacitè, ut pensio vel pars

fructuum Beneficii sibi vel alteri detur. Porro ad hanc Simoniam requiritur, ut accessus, ingressus, & regressus sit in idem Beneficium: hinc, qui resignat Beneficium alteri ea lege, ut hic aliud, quod possidet, dimissurus sit in favorem tertii, non est reus Simonie confidentialis, sed conventionalis, vel realis, *ibid. n. 488*. Ea ut Simoniaci prohibentur jure divino naturali & positivo, quæ, cum sint spiritualia vel spiritualibus annexa commutantur pro temporali, ut 1mo. dare vel accipere temporale pro virtutibus supernaturalibus, donis Spiritus Sancti, Sacramentis, Reliquiis sacris, quavis potestate spirituali sive Ordinis sive Jurisdictionis ejusve actu, Prælaturâ Religioforum, jure eligendi, usu gratiarum gratis datarum, precibus, Officiis divinis, Missâ, concione, quavis functione spirituali, &c. 2do. Dare vel accipere temporale pro Beneficio Ecclesiastico etiam simplici, & solum quoad jus percipiendi fructus temporales. 3tio. Omnis transactio in Beneficiis vel aliis rebus spiritualibus factâ compensatione cum re propriè temporali; nam tunc spirituale commutatur cum temporali. 4to. Dare vel exigere temporale non solum pro receptione seu admissione ad Religionem, sed etiam pro sustentatione ingredientis Religionem, quando bona Monasterii sufficiunt. 5to. Vendere jus patronatûs. 6to. Est etiam Simonia juris divini post collatum spirituale vel spirituali annexum, & nullo præcedente pacto, dare vel exigere aliquid temporale tanquam debitum vel ut pretium aut mercedem vel compensationem, *ibid. n. 489*.

Simonia juris humani committitur, & est 1mo. Permutatio Beneficiorum sine auctoritate Prælati, nullo etiam pretio interveniente: item Resignatio extra Curiam Romanam in favorem certæ personæ; & Resignatio cum pacto, ut

Re-

Reſignatus ſuum Beneficium cedat tertio, vel cum confidentia acceſſus aut reſeſſus. 2do. Venditio Officiorum Sacriſtæ, Oeconomi, Defenſoris, Advocati, Procuratoris Eccleſiæ, &c. 3tio. Acceptio munerum etſi modicorum ſpontè ac gratis oblatorum ex occasione examinis ad Parochiam; item ex occasione collationis Ordinum, Tonſuræ, Litterarum diſmiſſoriarum aut teſtimonialium, *ibid.* n. 490. Permutatio tamen rerum ſpiritualium inter ſe Simoniacæ non eſt, ſi illæ non habeant annexum aliquod temporale commodum, & nullum interveniat pretium, *ibid.* n. 491.

Simoniacæ eſt peccatum inter gravia graviffimum, *ibid.* n. 492. Nec in ea datur parvitas materiæ, qua peccatum veniale effici poſſit, *ibid.* n. 493.

Neque etiam à gravi Simoniacæ peccato immunis eſt, qui, prout Sæculò præteritò malè ſani quidam Theologiſtri rueri auſi ſunt, dat aut accipit temporale, non quidem, ut aiebant, tanquam pretium rei ſpiritualis, ſed ſolum tanquam motivum ejusdem rei ſpiritualis obrinendæ, *ibid.* n. 494. Igitur Simoniacæ reus eſt, qui Magnatis aut Miniſtri domum ingreditur principaliter, ut Beneficium obtineat; Qui conſanguineo præbendam confert, ut magnificetur per hoc & nobilitetur domus ſua, &c. item qui dat Beneficium Eccleſiaſticum alicui hoc pacto vel intentione, ut exinde ſuis conſanguineis provideat aut certam pauperibus ſummam eroget; id etiam dicendum de iis, qui Tonſuram Ordinesve ſuſcipiunt, ut Beneficium conſequantur, ii enim Simoniam committunt ſaltem mentalem; item Clericus, qui vadit ad Eccleſiam principaliter propter retributiones, quas recipit, tanquam finem ſui ope-

ris, committit Simoniam; imò reus eſt Simoniacæ is, qui in aliqua Diceceſi exercet functiones, ut Canonicaſtum aut aliquam dignitatem aſſequi poſſit; Porro hæ propoſitiones, quas aliqui approbant, ſcilicet *Memor ero beneficii quod mihi confers, ero gratus, ſuo tempore gratias agam*, ſunt plenæ periculi, & ab iis penitus abſtinendum eſt, *ibid.* n. 495. Simoniacæ cauſæ duæ generatim reſcenſentur, *efficiens* ſcilicet & *materialis*: cauſa efficiens eſt ſubjectum committendæ Simoniacæ capax, qui ſcilicet dat & accipit temporale pro ſpirituali, quod facere poſſunt omnes cujuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, vel præminentię; item eorum Mediatores, *ibid.* n. 495.

Cauſa materialis Simoniacæ duplex eſt, *proxima* ſcilicet & *remota*: prior eſt venditio & emptio; altera eſt pretium, quo emitur, vel ipſa res ſpiritualis quæ emitur; & hæc rursùs vel ex rei natura, vel ſolum ob Eccleſiæ prohibitionem vendi aut commutari non poteſt, *ibid.* n. 496.

Venditione & emptione, quæ eſt materia proxima Simoniacæ, intelligitur quilibet contractus ſive nominatus, ſive innominatus, quo datur aliquid temporale, ut viciffim detur ſpirituale. In hac autem materia dat temporale is, qui ipſum remittit, & dat ſpirituale is, qui ſpirituali renuntiat, undè accedente pacto Simoniacæ eſt. Attamen non toties committitur Simoniacæ, quoties occasione ſpiritualis datur vel accipitur temporale; ſex enim reſcenſentur tituli, qui in hoc caſu à labe Simoniacæ excuſant, ſcilicet liberalitas ſeu gratitudo, ſtipendium & debita ſuſtentatio, labor, omiſſio commodi temporalis, quo quis ſe privat faciendò opus ſpirituale, conſuetudo legitima, & redemptio iniquæ vexationis, *ibid.* n. 497. Igitur

(mm) 1

tur

tur 1mo. gratuita donatio excusat à Simonia; sed cautè ponderandum, an non sub gratuita donationis titulò sapius latet & involvatur Simonia, cum id, quod gratis dari dicitur, plerumque vix alia, quam obtinendi Beneficii intentione datur, vel datur ex pacto, quod gratuita donationis naturam evertit, *ibid.* n. 198. 2do. Excusat titulus stipendii & legitimæ sustentationis; hinc culpâ carent sive Fideles, qui Ecclesiæ Ministris temporalia bona largiuntur, sive Ministri, qui Christi & Apostolorum exemplò pias oblationes vel alia stipendia ex consuetudine vel ex Ecclesiæ Legibus accipiunt; cavendum tamen, ne sub stipendii prætextu lateat Simonia, vel aliquod instar Simoniz prohibitum, *ibid.* n. 199. 3tio Excusat labor; sed labor ille duplex est; alius est actioni spirituali intrinsecus, ut fatigatio necessaria ad concionem aut celebrationem Missæ; alius extrinsecus sine quo aliàs opus fieri potest, ut celebratio Missæ vel concio facienda in loco admodum remoto: labor intrinsecus nunquam vendi potest sine Simonia, bene autem labor extrinsecus; hinc Sacerdos pro concione aut celebratione Missæ licitè quidpiam accipere potest si aut longius iter peragere debeat, aut tali horâ graviter sibi incommodâ celebrare non teneatur, *ibid.* n. 500. 4to. Excusat à Simonia amissio commodi temporalis, quo quis se privat faciendo opus spirituale, id est, lucrum cessans & damnum emergens; hinc Simoniz labem non contrahit, qui accipit pecuniam, non quidem ut alteri Beneficium procuraret, sed ut suum in scribendo, iter agendo, &c. laborem compenset, *ibid.* n. 501. 5to. Excusat consuetudo legitima & laudabilis, qualis reputatur non ea, quæ ab exactione, aliisve similibus principiis originem duxit, sed quæ ex pietate & liberalitate populorum nata est; quod enim ex tali

consuetudine datur, non datur in pretium rei spiritualis, sed per modum oblationis & stipendii, *ibid.* n. 502. 6to. Excusat redemptio injustæ vexationis, quam scilicet patiuntur ii, qui vi aut alia iniquitate impediuntur à consecutione boni spiritus; alii, in quo jus habent; ii enim si pecuniâ aut muneribus ab hac vexatione se redimant à peccato sunt immunes: sed hic quædam cavenda sunt, 1mo. ne res, quæ ad iniquæ vexationis redemptionem traditur, sit spiritualis; 2do. ne vexatio, quæ redimitur, iusta sit, aut saltem probabilis; 3tio. ne redemptio ab iis fieri præsumatur, qui non habent jus in re, sed solum jus ad rem; 4to. cavendum, ne ablatio vexationis sit collatio boni spiritualis; 5to. In re tam periculosa recurrendum est ad Superiorem, si ad eum pateat accessus, *ibid.* n. 503.

Circa causam materialem remotam Simoniz, pretium scilicet, quo res spiritualis emitur, vel rem ipsam spiritualem, quæ emitur, notandum 1mo. quoad pretium temporale, quo intelligitur pecunia & res omnis pecuniâ æstimabilis, ac quævis commoditas temporalis, illud triplex esse, 1mo. *Munus ab obsequio*, id est, quodvis obsequium, servitium, ministerium in rebus temporalibus præstitum, vel præstandum, ut si quis alteri Beneficium conferat pro eo, quod ejus negotia gesserit, &c. 2do. *Munus à manu*, scilicet pecunia, vel res omnis mobilis aut immobilis pretiò æstimabilis, ut gemmæ, equus, vinum, prædium, remissio debiti, jus aliquod, &c. 3tio. *Munus à lingua*, nempe favor, patrocinium, intercessio, adulatio, laus, commendatio apud alium, & similia; nam hæc sunt pretiò æstimabilia, & commodum temporale pariunt, ut si quis Collatoris vel Patroni amico vel famulo det munera, ut pro ipso Beneficium petat, cum laudet, ac commendet, &c. *ibid.* n. 504. De.

De altera remota scilicet Simoniz materia, spiritualibus nempe rebus, ut de Simonia in Sacramentis & Sacramentalibus, rebus scilicet religioso cultui consecratis, necnon ritu, quo res sacra efficitur, eadem animadvertenda sunt ac de Simoniz materia proxima, *ibid.* Circa illas pœnas, quas contra Simoniacos decrevit Ecclesia, supponendum, quòd nulla Simonia quantumvis completa & realis inducat ipso facto pœnas in jure contentas, præter eam, quæ committitur vel in Ordinatione, vel in Religionis ingressu aut professione, aut in Beneficio, quo nomine comprehenduntur etiam Officia quælibet jurisdictionem spirituales habentia, ut Provincialatus, Prioratus, Guardianatus, &c. *ibid.* n. 505.

Licet quælibet Simonia, etiam mentalis, sit grave crimen, tamen nulla pœna juris contrahitur ob Simoniam mentalem, quæ absque externo pacto expresso vel tacito admittitur. Neque etiam ob Simoniam purè conventionalem, excepta confidentiali; imò nec ob mixtam seu semi- realem, quando non fuit tradita res spiritualis, sed solum pretium seu res temporalis, *ibid.* n. 506.

Aliqui Theologi docent pœnas Canonicas contrahi, si traditum sit Beneficium vel alia res spiritualis, licet pretium promissum nulla ex parte fuerit solutum, *ibid.* n. 507. Alii, & quidem communius, docent solam Simoniam realem utrimque completam traditione scilicet rei spiritualis simul & pretij aut partis pretij inducere pœnas juris Ecclesiastici, *ibid.* n. 508.

Triplex est pœnarum, quas Simoniacis infligitur canones, genus: 1^a. est pœna Censuræ; 2^a. est invaliditas actûs Simoniacè facti; 3^a. est restitutioni obligatio. Igitur 1mo. pœnæ Simo-

niacorum in Beneficiis & Officiis Spiritualibus sunt excommunicatio Papæ reservata; 2do. omnis Simoniacæ electio, præsentatio, resignatio, provisio, collatio irrita est, nullumque jus tribuit. Porro juxta varios ignorantem Simoniam non favet regula Cancellariæ de triennali possessione ad præscriptionem; quia expressè exigitur possessio *absque Simoniacò ingressu*: Sed multi alii docent eum, qui mediante tertii Simoniaci Beneficium accepit, posse illud retinere, si integrò triennio hanc Simoniam ignorarit; quia illa verba *absque Simoniacò ingressu* videntur in rigore requirere, ut Simonia se teneat ex parte ingredientis Beneficium. 3^{tio}. Simoniacè electus vel provisor sit ipso facto inhabilis ad idem Beneficium, nec potest illud ex Episcopi dispensatione obtinere, nisi sit Beneficium simplex, & ipso electo ignorante nec ratum habente Simonia commissæ sit; tunc enim post puram resignationem potest Episcopus dispensare; imò ex Bulla Pii V. Simoniacus sit etiam inhabilis ad quascunque alias dignitates & quæcunque alia Beneficia obtinenda, *ibid.* n. 509. Has quoque pœnas ex communi incurrunt etiam ii, qui propria auctoritate permutant Beneficia: item Simonia realis in Prælaturis Regularium, ut sunt Abbatibus, Prioribus, Guardianis, Rectoribus, Provincialibus, &c. inducit nullitatem actûs, obligationem dimittendi Superioris munus, & excommunicationem Papæ reservatam, *ibid.* n. 510.

Pœnæ Simoniacæ confidentialis sunt 1mo. Excommunicatio Papæ reservata contra utrumque contrahentem, si sint inferiores Episcopis; nam hi incurrunt solum interdictum ab ingressu Ecclesiæ; 2do. privato Beneficii per confidentialiam obtenti, & quidem ante omnem sententiam; 3^{tio}. inhabilitas ad idem Beneficium & alia acquirenda; 4to. privati-
Bene-

Beneficiorum antea legitimè possessorum & pensionum prius obtentorum, non tamen, juxta multos, ante sententiam Judicis declaratoriam; 510. Beneficia per confidentiam collata & accepta reservata sunt Papæ, & fructus eorum Cameræ Apostolicæ, *ibid.* n. 511. Ut contrahantur hæc pœnæ requiritur imo, ut datum sit & acceptum Beneficium; non tamen necesse est, ut qui Beneficium accepit, promissionem suam impleverit, hoc est, vel pretium promissum solverit, vel Beneficium alteri resignaverit, vel pensionem solverit, aut fructus Beneficii ab alio percipiperim; imò has pœnas incurrit recipiens Beneficium, qui novit intentionem confidentiarum dimittentis, quamvis recipiat sine tali intentione, *ibid.* n. 512. 2do. Soli recipientes per confidentiam Beneficium vel pensionem Beneficiis & pensionibus antea legitimè acquisitis, non autem resignantes sub pactione confidentiali, aut ad id cooperantes, *ibid.* n. 513. 3tio. Pœnæ Simoniz in Ordinatione sunt imo. Excommunicatio Papæ reservata, quam ipso facto incurrunt tùm Ordinans tùm Ordinatus, quod multi extendunt ad primam Tonsuram; 2do. Ordinatus suspensus est ab Ordinibus, non solum à Simoniacè susceptis, sed etiam ab omnibus simpliciter; Ordinans verò suspensus est per triennium à collatione omnium Ordinum etiam Tonsuræ, & juxta Bullam Sixti V. *Sanctum.* ab executione omnium munerum Pontificalium, & interdictus est ab ingressu Ecclesiæ: sed dicunt hanc Bullam implere locis non esse receptam. Qui autem nec sciens, nec volens Simoniacè ordinatus est, non potest sine dispensatione Ordines suos exercere, *ibid.* n. 514. 4to. Pœnæ Simoniz commissæ circa ingressum Religionis & professionem sunt imo. Excommunicatio lata

contra personas singulares dantes & accipientes; 2do. Suspendio ab Officiis Capitularibus lata in Conventum, si consenserit; utraque hæc pœna ipso facto incurritur & Papæ reservatur; 3tio. Simoniacè scienter Professus in aliud ardius Monasterium in pœnam criminis detrudi debet, *ibid.* n. 515.

Beneficia, Dignitates, Officia, & alia ejusmodi Simoniacè accepta non possunt in conscientia retineri, sed dimitti debent cum omnibus fructibus ante omnem sententiam; cùm omnis collatio, provisio, & pactio Simoniacæ irrita sit & nulla, saltem jure Ecclesiastico, & proinde careat omni effectu, nullumque jus tribuat. Ad hanc autem nullitatem & restitutionis obligationem sufficit Simonia Conventionalis tantùm etiam occulta: item sufficit Simonia ignorata à possidente Beneficium: fructus verò percepti restitui debent Ecclesiæ, cùm sine ullo jure & injustè percepti fuerint, *ibid.* n. 517.

Pretium seu quodvis temporale acceptum Simoniacè restitui debet etiam jure divino naturali, *ibid.* n. 518. Si Simonia sit realis in materia Beneficiali, Simoniacè accepta restitui debent Ecclesiæ, in qua est Beneficium, vel pauperibus loci, etiam ante omnem sententiam: sed si Simonia non sit in materia Beneficiali, juxta multos, accepta restitui debent ei, qui illa dedit, *ibid.* n. 519.

An Simonia mentalis ad restitutionem obliget æquè ac realis, & conventionalis mixta, negant multi, *ibid.* n. 520.

Simplicitas est cujuscunque compositionis negatio, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 3. §. 1. n. 42.* Inter negativa Dei attributa primum locum obtinet simplicitas. *ibid.*

ibid. n. 43. Quinam Dei simplicitatem oppugnaverint, *ibid.* n. 44. (Vid. *Deus*)

Simulatio est significatio per factum, gestum, vel nutum contra mentem. Est verè & propriè mendacium in facto; nam mendacium est locutio contra mentem: per locutionem autem intelligitur actum internorum significatio per quævis signa mentis significativa, sive sint verba sive facta, gestus, nutus, sive scriptura, *Tom. 3. Tract. 5. c. 4. n. 466.* (Vid. *Mendacium, Actus Fidei*)

Sobrietas est virtus moralis, quæ appetitum & usum potionis vim inebriandi habentis moderatur juxta rectam rationem, *supple.* & Legem divinam, *Tom. 3. Tract. 5. n. 11.*

Societas seu *Contractus Societatis* definitur conventio duorum vel plurium contribuendi ad commune lucrum & damnum secundum proportionem rerum contribuendarum, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 4. n. 364.*

Dividitur hic contractus in *purum*, qui est contractus aliis contractibus non admixtus; & *non purum*, cui admixti sunt alii contractus, ut pignoris pro securitate capitalis in societatem dati; *affecurationis*, quo confersens operas affecurat sortem capitalem; & *emptionis*, quo asscurans emit lucrum incertum, *ibid.* n. 365.

Contractus Societatis purus est fictus, *ibid.* n. 366. Ut & contractus societatis cum contractu pignoris, *ibid.* n. 367. atque etiam ille, cui additur contractus emtionis lucri incerti majoris pro minore certo, *ibid.* n. 368. At illicitus est contractus Societatis, si eo tempore, quo celebratur alter è sociis affecuret capitale, & lucrum incertum emit certò lucrò minori: Contractus iste *P. Carvier Theol. Tom. IV.*

vocatur triplex, eò quòd tres in eo reperiantur contractus, societatis videlicet, Affecurationis, & Emtionis, *ibid.* n. 369. An verò initò jam societatis contractu possint socii inter se de securitate sortis & lucri pacisci, lis est inter Theologos; alii affirmant, negant alii; omnes tamè consentiunt licetè posse affecurari sortem capitalem per alium tertium, qui non sit de societate, *ibid.* n. 370.

Sic dividenda est societas 1mo. æstimandus est valor sortis; 2do. ratio est habenda periculi, cui exponitur vel fors ipsa vel qui præstat operas; 3tio. æstimanda sunt industria, labor, & impensæ ejus, qui confert operas, *ibid.* n. 371.

Sodomia (Vid. *Luxuria*)

Somnia. Divinatio per somnia (Vid. *Sortes*, seu *Sort*)

Solemnitas. Solemnitates sunt quidam ritus seu conditiones, quæ secundum Leges in contractibus aut aliis actibus adhiberi solent, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. c. 4. n. 229.* Solemnitas voti in quo essentialiter consistat (Vid. *Votum*)

Sophonias Propheta, Quis? & quando floruerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 143.* Ejus Prophetia quid contineat, *ibid.* n. 144.

Sort secundum acceptionem & usum nominis significat hæreditatem, quæ licet ad unum tota perveniat, id tamen sit sorte, non electione; quia hæredes ut plurimum nascuntur, non fiunt; nemo enim unquam laboravit aut operam dedit, ut filius divitis nasceretur.

Sortis nomen in hac acceptione imprimè convenit Ministris Ecclesiæ 1mo. quia sunt præclara & selecta Domini (nn) por-

portio ac præcipua hæreditas; 2do, quia Dominus ipse forte illis obvenit tanquam pars eorum & hæreditas; succedunt quippè Levitis antiquæ Legis, quorum pars & hæreditas Deus fuit, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 2. n. 11.*

Sortes sunt triplicis generis 1mo. *Divisorie*, quibus decernitur cui aliquid tribuendum sit, & hæ sunt licitæ sive in pœnis, ut cum è pluribus reis unus aut alter puniendus est; sive in functionibus onerosis, ut cum pestis tempore Sacerdotes designandi sunt, qui Sacramenta administraturi sint; sive in bonorum partitione, cum partes æquale jus ad eas habent, atque in sortitionem consentiunt: Attamen in Ecclesiasticis electionibus sunt prohibita, nec etiam in distribuendis officiis secularibus licent, ob periculum eligendi indignum aut minus dignum, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. §. 2. n. 416.* 2do. *Consultoria*, quibus inquiritur, quid in aliqua re obscura sit agendum; & hæ sunt illicitæ, quia saltem continent tentationem Dei & diabolicæ deceptionis periculum: licitæ tamen esse possunt, si vel ad eas Deus impellat, ut contigit in electione S. Mathiæ; vel si hæc concurrant 1mo. necessitas & humani consilii defectus; 2do. ut effectus à solo Deo expectetur; 3tio ut reverenter consulatur; 4to. ut sit materia, circa quam prohibitum non sit uti sortibus, *ibid. n. 417.* 3tio. *Divinatoria*, quibus inquiritur rei occultæ vel futuræ cognitio, ut cum ex cribri versione divinantur fures, sagæ, &c. aut ex taxillorum projectu prædictur quis bellantium victoriam obtenturus sit, &c. Hæ sortes sunt superstitiosæ & graviter illicitæ: si tamen ad eas impellat Deus, quod vix unquam præsumi debet, licitæ esse possunt, sicut licitè iis usus est Josue ad explorandum sacrilegium Achan, *ibid. n. 418.*

Sors seu divinatio per somnia etiam est illicita; nam licet aliqua somnia à Deo immitti possint, qui tamen faciliè & temerè somniis credit, non excusatur à gravi culpa, etsi dicat se credere illa esse à Deo, quia morali periculo Dæmoniacæ deceptionis se exponit, & quantum est ex se vult illis credere, etiam si à Dæmone sint; quia ex iis effectus liberi minimè prænosci possunt, *ibid. n. 419.*

Specificatio dicitur, cum re aliqua seu species vel opus aliquod ex aliena materia ab alio conficitur, ut si ex ligno vicini tui domum tuam ædifices. Refert autem utrum materia infumpta ad priorem statum reduci possit necne: in primo casu species seu opus pertinebit ad dominum materiæ, v. g. ex tuo argento à me fabricatum vas ad te pertinebit: altero casu ad eum spectabit, qui speciem seu opus formavit, v. g. vestis ex alienis bonis confecta pertinebit ad eum, qui formavit; si tamen mala fide species confecta est, à pristino Domino vindicari poterit, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 166.*

Spes variè in Scriptura sumitur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 2. n. 129.* Quatenus est virtus Theologica definitur Virtus supernaturalis Theologica, qua certa cum fiducia æternæ beatitudinem Dei auxiliò comparandam expectamus, *ibid. c. 1. n. 130.*

Multipliciter dividitur, alia enim est *habitualis*, *actualis* alia. Habitualis dividitur in *infusam* & *acquisitam*, actualis & habitualis in *vivam* & *mortuam*, in *formatam* & *informem*, *ibid. n. 131.*

Illius objectum primum materiale est Deus ipse, secundarium verò sunt media, quibus potest comparari, *ibid. n. 134.* Objectum formale Spei quod est

est bonitas divina sive in se ipsa consideretur, sive prout est creatura rationalis beatitudo, modò tanquam absens & possidenda consideretur, *ibid.* n. 136. Objectum verò illius formalis quo est promissio divina, *ibid.* n. 137.

Nomine subiecti Spei intelliguntur creaturae, in quibus Spes reperitur, *ibid.* n. 138. In Beatis non reperitur, *ibid.* n. 139. nec in damnatis, *ibid.* n. 140. bene autem in animabus in purgatorio detentis, *ibid.* n. 142. Spes non habet locum in Haereticis, *ibid.* n. 143. bene autem in impio fidei, *ibid.* n. 144. & in omnibus iustis viatoribus, *ibid.* n. 145. Solv. ob. *ibid.* n. 146. & seq.

Spes Theologica est certa ratione sui, incerta verò respectu nostri; simpliciter tamen & absolute certa dici debet, *ibid.* n. 149. & seq.

Actus Spei est adultis necessarius ad salutem necessitate medii, & certis quibusdam temporibus necessitate praecepti, *ibid.* n. 152. & seq. Solv. ob. *ibid.* n. 155.

Spes Theologica, nisi mortua sit, haec quatuor potissimum praestat, suntque ipsius effectus, 1mo. sperantem reddit bonis operibus intentum & solemtem; 2do. cum firmat in adversis; 3tio. fugat timorem mundanum; 4to. injectit timorem Dei, *ibid.* c. 5. n. 157. & seq.

Spectacula & Ludi theatrales histrionici & comici ab Ecclesia severe prohibentur velut illiciti, huiusque histrionicæ & comicæ artis professores excludit tum à perceptione Sacramentorum, tum à sepultura Ecclesiastica, si in ea usque ad mortem permanferint.

Duplici ex capite peccant ii, qui ad illa spectacula conveniunt, 1mo. quia

peccandi periculo se exponunt; 2do. quia participes sunt ludi extitialis, & ab Ecclesia prohibiti, *Tom.* 3. *Tract.* 5. c. 3. *Secl.* 2. §. 10. n. 417.

Spiritus privatus cuiuscunque valere non potest ad definiendum, quinam sint S. Scripturae libri Canonici, & quisnam quoque sit illius genuinus ac verus sensus, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 5. n. 56. & c. 6. n. 75. nec proinde ad definiendas fidei controversias valet, *ibid.* *Tract.* 3. c. 3. §. 2. n. 236.

Spiritus sanctus est verè Deus Patri & Filio consubstantialis, *Tom.* 2. *Tract.* 1. part. 2. c. 1. §. 2. n. 325. Solv. ob. *ibid.* n. 354. & seq. (Vid. *Trinitas*)

Sponsalia. Sponsaliorum nomen dicitur à verbo *Spondeo*, quia in Sponsalibus fit promissio de futuro Matrimonio. Aliquando usurpantur pro Matrimonio rato necdum consummato, quo sensu B. Virgo, quamvis Matrimonio juncta cum Joseph, dicitur ipsi desponsata, *Luc.* 1. v. 27. quia ab ipso cognita non fuerat nec erat cognoscenda: hinc Sponsalia apud Scriptores duplicis generis leguntur, alia scilicet de praesenti, quia eo ipso, quo alter conjux actu tribuit alteri jus in proprium corpus, promittit se cum eo socialiter victurum; alia de futuro, in quibus nulla sit actualis donatio, sed nuda promissio dumtaxat: verum usus jam obtinuit, ut nomine Sponsalium simpliciter intelligatur promissio de futuro Matrimonio, *Tom.* 4. *Tract.* 8. part. 1. n. 6. & sic sumta Sponsalia definiuntur Futuri Matrimonii mutua & libera promissio obligationem parens, *ibid.* c. 1. n. 7.

Duobus generatim modis contrahi possunt Sponsalia, absolute scilicet, & conditionate: absolute & pure contrahuntur

(nn) 2

tra-

trahuntur per simplicem promissionem de futuro; conditionatè verò, si aliqua conditio apponatur, quæ vel licita est & honesta; vel illicita & turpis, hæcque vel contraria bono Matrimonii, vel non; licita & honesta non parit obligationem nec impedimentum publicæ honestatis, nisi adimpleatur; turpis verò, quæ contraria est bono Matrimonii, nulla est & irrita; quæ autem ei contraria non est, valet in foro externo, nisi quis verè noluerit promittere nisi sub illa conditione; talis tamen Judici imperanti, mutatò animò, obtemperare tenetur, sicut ille, qui sicte promissit vel consensit, &c. *ibid.* n. 8. Igitur

Sponsalia alia sunt valida, invalida alia; valida sunt 1mo. in quibus datur verus consensus cum animo se obligandi; 2do. ubi adest deliberatio sufficiens ad mortale; 3tio. cum adest mutua promissio; 4to. si adest habilitas utriusque ad validè contrahendum Matrimonium; 5to. valida sunt Jure Canonico Sponsalia ab impuberibus septenniò majoribus contracta, si tamen ratio præveniat septennium, etiam à septennio minoribus, à quibus tamen ambo simul dumtaxat, non autem alter eorum, resilire poterunt, cum ad annos pubertatis pervenerint, nisi copula intervenerit: quòd si tunc resiliant, contrahunt tamen impedimentum publicæ honestatis. Modò autem Parochi ad Sponsalia impuberes non admittunt, *ibid.* c. 2. n. 9. & c. 3. n. 12. Invalida verò sunt Sponsalia, 1mo. quæ contrahuntur à rationis impotibus, ut sunt ebrii, amentes, pueri septenniò minores, nisi malicia suppleat ætatem seu ratio illud præveniat; 2do. à sicte promittentibus; 3tio. secunda stantibus nec dissolutis prioribus; 4to. quæ sequuntur votum vel ingrediendi Religionem, vel

suscipiendi sacros Ordines, vel servandi castitatem perpetuam, etsi juramentò firmata fuerint; 5to. cum subest impedimentum dirimens, à quo tamen, si id pars contrahens promissit, dispensatio, cum eam petendi legitima causa adest, peti debet, si ea tunc locum habeat, *ibid.* c. 2. n. 10. Illicita sunt Sponsalia 1mo. personæ Catholicæ cum Hæretica; 2do Filiorum familias inconsultis parentibus contracta. Hujusmodi illicita sponsalia nec obligant si impleri nequeant sine peccato, sed eus obligant, *ibid.* n. 11.

Perinde est sive publicè & coram Parocho ac testibus, sive clandestinè inchant sponsalia, *ibid.* c. 3. n. 13. Sponsalia instituta sunt, ut Fideles quàm optimè parati accedant ad magnum Matrimonii Sacramentum; adeoque sunt quoddam statùs conjugalitatis tyrocinium, *ibid.* n. 14. Quæ circa ea observare debeat Parochus, coram quo contrahuntur, *ibid.* n. 15.

Duo effectus à Sponsalibus producuntur, 1mo. ipso jure naturali mutua obligatio, qua fit, ut unus sine peccato mortali non possit resilire: Jure quidem Civili adversùs eum, qui resilit, nulla competit actio; ac Jure Canonico cogi potest, si nullum habeat legitimum impedimentum, quamvis Judex Ecclesiasticus potiùs hinc monitione quàm pœnâ agere debeat, *ibid.* c. 4. n. 16. 2do. ex Sponsalibus, validis dumtaxat, oritur impedimentum publicæ honestatis Canonicum, quo sponsus & sponsa inhabiles sunt ad contrahendū cum alterutrius consanguineis & affinis, nisi accedente dispensatione: Jure novo Concilii Tridentini impedimentum istud restringitur ad primum consanguinitatis & affinitatis gradum, *ibid.* c. 4. n. 17. Sponsalia accedente copula carnali non transeunt in verum Matrimonium vi Decreti Concilii Tridentini, quod Matrimonia clandestina

stina facta scilicet sine præsentia Parochi & testium nulla esse declaravit, *ibid.* n. 18.

Decem modis dissolvi possunt Sponsalia his duobus versibus comprehensis :

Dissensus, crimen, fuga, tempus, & Ordo, secundo,

Morbus, & affinis, vox publica, cumque reclamant.

1mo. *Dissensus mutuus* ad futurum Matrimonium, seu ad dissolutionem Sponsalium; ad quem nulla requiritur solemnitas aut Judicis auctoritas, sed sufficit mutuus contrahentium consensus, modo sint puberes; impuberes enim à Sponsalibus resiliere nequeunt, *ibid.* c. 5. n. 19. 2do. *Crimen*; si post Sponsalia unus fornicetur, si tamen innocens resiliere nolit, stat vis & obligatio Sponsalium: id ad fornicationem spirituales, puta hæresim & infidelitatem, extendit S. Antoninus: item si sponsa post sponsalia vi oppressa fuerit: denique si sponsus post Sponsalia detegat sponfam fuisse prius fornicatam, *ibid.* n. 20. 3tio. *Fuga*, si nempe sponsus alteruter diu absuerit absque consensu alterius. Jure Civili statuitur, ut, si sponsus intra provinciam absuerit, per biennium expectetur, si verò extra provinciam, absuerit, per triennium, *ibid.* n. 21. 4to. *Tempus*, si nempe elapsum fuerit tempus Matrimonio celebrando præfixum, *ibid.* n. 22. 5to. *Ordo*. Per susceptionem Sacrorum Ordinum, & per votum ingrediendi Religionem, modo secuta non fuerit copula carnalis, uno Religionem ingressa potest alter seu altera alia Sponsalia & Matrimonium contrahere, non expectata Novitii professione, quòd si verò expectet, & alter è Noviciatu discedat, tenetur iste Matrimonium

contrahere cum parte id exigente: per votum autem simplex perpetuæ continentia in sæculo servandæ post contracta Sponsalia emissum non videntur dirimi Sponsalia, *ibid.* n. 23. 6to. *Secundo*, id est, per subsequens Matrimonium cum alia persona contractum, *ibid.* n. 24. 7mo. *Morbus* superveniens, aut gravis infirmitas vel deformitas, *ibid.* n. 25. 8vo. *Affinis*, scilicet per affinitatem sive carnalem sive spirituales post Sponsalia accedentem, *ibid.* n. 26. 9no. *Vox publica*, id est, si per famam publicam notabile vitium alterutrius prius incognitum detegatur, vel etiam innotescat inter sponsum & sponfam esse impedimentum, *ibid.* n. 27. 10mo. *Cum reclamant*, scilicet cum adversus pacta sponsalia reclamant, qui ea ante pubertatis annos inierant: priter si non adimpleatur aliqua conditio, sub qua Sponsalia inita fuere; vel cum cognoscitur, quæ antea latebat, sponsi aut sponsæ indoles difficilis ac morosa; item si superveniant graves inimicitia inter utramque sponсорum familiam, *ibid.* n. 128.

Ut ratum firmumque sit Matrimonium non est necesse, ut ei Sponsalia præmittantur, quamvis id pium & laudabile sit, *ibid.* c. 6. n. 129. Matrimonio tamen præmitti solent proclamationes seu publicæ denuntiationes, quæ quia mutuum de futuro Matrimonio duarum utriusque sexus personarum promissionem supponunt, Sponsalium Denuntiationes vocantur, seu *Banna* à Germanica voce *Ban*, quæ edictum seu publicam proclamationem significat: Proclamatio hic ergo est publica denuntiatio seu declaratio Matrimonii futuri inter tales personas: earum origo repetitur à perantiqua Ecclesiæ consuetudine. Sunt necessariae necessitate præcepti, non

non Sacramenti vel contractus *ibid.* c. 6. n. 30. Finis hujus Bannorum proclamationis est, ut si quod inter contrahentes sit impedimentum aut prohibens fieri nuptias, aut jam factas dirimens, innotescat, quod qui novit, tenetur sub gravi peccato revelare Parocho denuntiandi, quamvis illud ita occultum sit, ut illud probare non valeat, *ibid.* n. 31. Quznam à Parocho, qui novit impedimentum aliquod, veniant observanda, *ibid.* n. 32. Præceptum istud denuntiationum, quæ Jure Tridentini ternæ esse debent, sub gravi obligat omnes, præter summos Principes, *ibid.* n. 33. Admittit tamen aliquam dispensationem solis Episcopis reservatam. Quibus ex causis à denuntiationibus dispensari possit, *ibid.* n. 34. (Vid. *Matrimonium*)

Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate vel eventu rei alicujus contententes sibi invicem aliquid spondent, ut illud ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus. Hinc contractus licitus est, modò adint hæ conditiones: 1mo. Ut res, de qua agitur, in eodem sensu à contententibus accipiat & intelligatur; 2do. Ut sit incerta contententibus, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sess. 2. §. 10. n. 428.*

Stadium prout S. Scriptura de eo mentionem facit est mensura centum viginti quinque passuum, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 155.*

Status naturæ humanæ. Status naturæ humanæ nomine hic intelligitur certa quedam naturæ humanæ conditio in ordine ad finem suum ultimum secundum ordinationem divinæ providentiæ, &c. *Tom. 2. Tract. 4. c. 3. n. 18. (Vid. Natura humana)*

Stipulatio (Vid. *Promissio*)

Stupiditas (Vid. *Habitus mentis*)

Stuprum est concubitus, quo mulier virgo extra Matrimonium defloratur seu corrumpitur; qui concubitus, si fiat virgine coacta, vel per dolum seu fraudem seducta, præter malitiam fornicationis continet duplicem injuriam mortalem, unam factam virgini, cui honor virginitatis per vim vel fraudem adimitur; alteram ejus patri, in cujus custodia manet: quod si nec invita nec seducta fuerit, ejus defloratio tamen, præter fornicationis malitiam, continet tum injuriam illatam parentibus, qui jus habent tuendi integritatem corporalem filiarum virginis, donec nuptui collocetur; tum malitiam contra pietatem illis debitam, præbendo eis gravissimam molestiam & ignominiam causam, & ob periculum augendi dotem, vel inuptam retinendi filiam: item constituit sceminam in gravi periculo deinceps peccandi, & aufert signaculum virginitatis; cui multiplici malitiæ & damno cooperatur stuprator, *Tom. 3.*

Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 284. *Subdiaconatus* est Ordo sacer, quo, ut præ se fert nomen Subdiaconi, seu, ut Græci loquuntur, Hypodiaconi (etiam Hyperita apud ipsos dicitur) datur potestas ministrandi Diacono & Sacerdoti in Missæ Sacrificio, *Tom. 4. Tract. 7. part. c. 7. §. 6. n. 108.* Apud Latinos materia Subdiaconatus semper fuit calicis vacui & patenæ vacuæ traditio ab Episcopo facta, nec non traditio urceoli cum aqua, mantili, ac manutergio: circiter quintis abhinc annis addita fuit traditio libri Epistolæ. Apud Græcos sola manuum impositio est materia Subdiaconatus, *ibid.* n. 109. Forma illius sunt verba, quæ profert Episcopus, dum materia porrigitur; in Ecclesia Græca est oratio, quam Episcopus fundit dum Ordinando manus imponit, *ibid.* n. 110.

Sub-

Subdiaconi munia quinque recensentur, 1mo. Calicem & patenam in usum Sacrificii Diacono offert, ponitque in altari; 2do. Sacerdoti sacra facienti aquam fundit ad extremitates digitorum abluendas in signum summæ munditiei in Sacrificio requisitæ; 3tio. Oblationes à populo suscipit, & ex iis, quantum satis est ad altantium communionem, in altari ponit: verum hoc non est amplius in usu; 4to. Legit Epistolam; 5to. Pallas Altaris, Corporalia, & Pucificatoria abluit; *ibid.* n. 111. Quanti sunt momenti ejusmodi ministeria, quantamque in Subdiacono perfectionem exigant, pluribus ex capitibus colligitur, *ibid.* n. 112.

Subdiaconatum esse Sacramentum affirmat S. Thomas & plures alii; negant alii, ita, ut hæc sententia negans videatur evasisse communior, *ibid.* §. 10. n. 164. & seq.

Subjctum Fidei. Per illud intelliguntur creature rationales in quibus fides reperitur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 4. n. 8.* (Vid. *Fides*) Subjctum Spei (Vid. *Spes*) Subjctum Charitatis (Vid. *Charitas*)

Subreptio (Vid. *Dispensatio*)

Subsistentia sumitur 1mo. pro ea substantiæ modificatione, qua fit, ut Substantia sit ens per se subsistens distinctum ab accidente, quod per se non subsistit, sed indiget subjctō, cui inhæreat; 2do. pro rei totalitate, si abstractè; vel pro toto, si concretè accipiat; 3tio. communi ac recepto apud Theologos usu Subsistentia significat modum seu formam quamdam, quæ naturam ultimato complet ac terminat, eamque reddit alteri tanquam supposito. incommunicabilem, *Tom. 2. Tract. 1. part. 2. c. 4. §. 1.* Controversa est inter Theologos, quod in Deo sint Subsistentiæ, an scilicet una sola, eaque absolu-

ta; an tres relativæ nulla absoluta; an verò tres relativæ & una absoluta, adeoque quatuor omnino? *ibid.* n. 420. videtur autem, quod in Deo sint tres subsistentiæ relativæ dumtaxat nulla communis & absoluta, *ibid.* n. 421. & 422. Solv. ob. *ibid.* n. 423. & seq.

Cum in mysterio Incarnationis substantia seu natura humana propriâ createat subsistentiâ, atque per Verbi divini subsistentiam dumtaxat subsistat, quærun Theologi, qua ratione subsistentia à natura distinguatur; verum videtur, quod subsistentia virtualiter tantum à substantia distinguatur, quatenus scilicet hæc sine illa concipi & aliam nobiliorem connotare & sic connotando definire esse sui juris, *ibid.* *Tract. 3. c. 5. §. 8. n. 242.*

Superbia est animi elata inflatio se omnibus præcellere & omnia sibi debere censentis, seu brevius, est inordinata cupiditas propriæ excellentiæ & celsitudinis, vel inordinatus appetitus supra alios excellendi, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 1. n. 256.* Ejus actus sunt inordinatè se ipsum æstimare; finem suum ultimum in propria excellentia ponere; ab aliis velle magni fieri &c. judicio proprio pertinaciter adherere; alios parvi facere & aliena contemnere &c. si putes te habere bona, quæ non habes &c. si bona tua æstimes quasi ex te & non à Deo habebas; si bona tua accepta quidem à Deo credas, sed ea æstimes tanquam meritis propriis debita, vel ea ad Dei gloriam non referas, &c. nolle subiacere suis Superioribus quasi id indignum sit; nolle etiam se Deo ejusque præceptis submittere, id æstimans tanquam contrarium dignitati suæ &c. *ibid.* n. 257.

Ex genere suo est peccatum mortale, veniale autem solummodo, si sit imperfecta, qua scilicet quis sine Del & aliorum

rum contemptu nec renuens Superioribus subijci solum plus iusto se effert, *ibid.* n. 258.

Superbiæ remedia generatim eadem sunt, quæ humilitatis adjuncta; speciatim verò hæc: 1mo. sæpe humilitatem à Deo petere; 2do. sæpe considerare suum nihilum, suam effrenatam ad malum propensionem, suas pravas cupiditates, sua peccata, vitia, defectus, misérias, infirmitatem, &c. 3tio. meditari superbiæ poenas & humilitatis præmia; item exempla Christi, qui se humiliavit factus obediens usque ad mortem, &c. 4to. omnia sua bona opera ad Dei gloriam firmissimè actu referre, &c. *ibid.* n. 259.

Superbiæ tres præcipuè numerantur filiz, scilicet Præsumptio, Ambitio, & Vana gloria. De quibus Vid. suis Articulis. *ibid.* n. 260.

Superficies est jus, quo quis superficiem alieni soli possidet, & in eo ædificare potest. Qui eo jure gaudet dicitur Superficiarius; proprietas autem domus superficiariæ pertinet ad Dominum soli; nam ædificium cedit solo, in quo construitur; Superficiarius tamen dominium utile habet; unde Usufructuarius latius sumtus dici potest, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 3. n. 187.*

Superior iustæ correptionis causâ ab amoris indiciiis excludere potest subditum, reconciliationemque disferre, modò intus in corde dimittat & charitatem fervet, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 294.*

Superstitio est cultus inordinatus ac vitiosus veri vel falsi Numinis: dicitur autem Superstitio vel à verbo *Supersto*, quia per eam redditur cultus indebitus & vanus iis rebus, quæ supra nos stant, putâ Soli, Lunæ, & aliis Syderibus; vel à *superstite* defuncti memoria, cui honores divini exhibentur in ejus imagine, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 1. n. 403.*

Superstitio generatim duplex est, una ex parte rei cultæ, qua cultus creaturæ tanquam Deo exhibetur, & dicitur cultus falsi Numinis; alia ex parte modi colendi, qua verus Deus quidem colitur, sed modò inordinatò, & dicitur vitiosus Dei cultus, hicque rursus est duplex, scilicet *falsus* & *superfluous*; cultus falsus est, cum falsa miracula prædicantur vel scriptis mandantur in confirmationem veræ fidei, & sic verorum fides enervatur; vel falsæ Reliquiæ obtruduntur; vel cum auctoritate propria proponitur aliquid tanquam institutum à Deo vel ab Ecclesia, quod re ipsa non est institutum; vel adhibentur cæremoniæ Veteris Legis, quæ sunt à Deo repudiatæ; vel cum Laicus Deum colit tanquam publicus Ecclesiæ Minister. Hæc superstitionis species ex se semper est mortalis, *ibid.* n. 404.

Cultus superfluous est modus veri Dei colendi præter ipsius Dei & Ecclesiæ institutionem aut communem Fidelium usum, & inutilis ad honorem Dei & ad excitandam spiritûs devotionem vel domandam concupiscentiam. Hæc Superstitio, seclusò scandalò & contemptu cæremoniarum Ecclesiæ ac communis Fidelium usûs, & modò actio illa, qua exhibetur, aliâ nulla lege sit prohibita, non est nisi veniale peccatum, secus si fiat post prohibitionem Superioris: si tamen in Missa vel in administratione Sacramentorum, relictis Rubricis, aliæ cæremoniæ etiam pro sua devotione, & seclusò contemptu, adhiberentur, videtur non posse excusari à peccato mortali ob materiæ gravitatem & grave periculum gravemque præsumptionem, *ibid.* n. 405. Cultus dicitur etiam superfluous ratione vanæ certitudinis, id est, non nixæ divina promissione, ut cum quis credit pro certo se à tali morbo vel periculo liberandum, gestando imaginem vel reliquias Sanctorum, &c. *ibid.* n. 406.

Ex

Ex parte objecti, quod colitur seu Numinis falsi generatim triplex est superstitionis species, nimirum Idololatria, Divinatio, & Vana Observantia, ad quam revocantur Maleficium & Magia, de quibus Vid. suis articulis, *ibid.* n. 407.

Circa omnia Superstitionis genera & species hæc observanda est regula: dum aliqua sunt ad eos effectus habendos, ad quos neque naturaliter valent, neque ex Dei aut Ecclesiæ institutione sunt ordinata, procul dubio sunt supersticiosa, adeoque in quacunque materia peccatum mortale ob expressum vel tacitum, quod continent, cum Dæmone commercium: attamen arbitrantur Theologi rusticos, mulierculas, personas simplices, aliquando excusari per bonam fidem, inadvertentiam, & similia: nec condemnandi sunt, qui proferunt verba S. Scripturæ v. g. aut gestant reliquias, vel recitant quasdam preces, quæ nec falsum, nec vanum continent, ad obtinendum aliquid à Deo, si id saluti eorum expedire judicaverit, non tribuendo illis vim certam & absolutè infallibilem; hoc enim pium ac bonum est, modò nullà vanā circumstantiā contamineatur pium istud exercitium, *ibid.* §. 3. n. 422.

Suspensio est Censura, quæ Clerico prohibetur usus seu exercitium Ordinis, vel Officii, vel Beneficii, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 3. n. 254.*

Suspensio alia est totalis alia partialis: Qui totaliter suspensus est, nulla Beneficii, vel Jurisdictionis, vel Ordinis munia potest exercere; qui autem ex parte tantum est suspensus ea exercere potest à quibus non est suspensus: item qui suspensus est ab Ordine superiore non intelligitur suspensus ab inferiore. Est etiam suspensio ad tempus, & suspensio ad perpetuum: qui ad tempus suspenditur, elapso tempore & serva-

P. Cartier Theol. Tom. IV;

ta aliunde suspensione, sine ulla dispensatione reddit ad gradum, à quo suspensus erat; si autem suspensionem non servet, peccat graviter & fit irregularis, &c. *ibid.* n. 255.

Clerici propter gravia delicta ab Officio & muniis suspendi possunt, atque etiam à fructibus Beneficii percipiendis, si hoc ultimum in suspensione exprimitur. Potest Clericus aliquando suspensionem incurrere propter alienam dumtaxat culpam non suam; cum enim id expedire judicat Superior. Episcopi in suspensionem ipso jure latam & ipso facto incurrendam non cadunt, nisi in Consecratione, quæ talem Censuram pronuntiavit, expressa eorum fiat mentio. Suspensio ferri potest non tantum contra privatos, sed etiam contra communitates. Clericus, qui in sua Diocesi à functionibus sui Ordinis est suspensus, non potest eas in alia Diocesi, ad quam diverit, exercere: taliter suspensum à sua Diocesi discedentem, si suspensio ab homine lata sit, solus Episcopus, à cujus Diocesi discessit & à quo suspensus fuit, absolvere potest; si verò suspensio à Jure lata sit, tunc talis potest ab illo Episcopo absolvi, in cujus Diocesi domicilium fixit. Clericus suspensus potest Sacramenta recipere; item validè, licet illicitè & cum peccato, potest Sacerdos suspensus ea Sacramenta administrare, quæ à potestate jurisdictionis non pendent, imò etiam ea, quæ à jurisdictione pendent, si toleratus & non denuntiatus sit, *ibid.* n. 256.

Casus, in quibus Suspensio in nostra Argentinensi Diocesi incurrì potest, sunt 1mo. Suspensionem reservatam ipso facto incurrunt, qui absque licentia Episcopi scienter absolunt poenitentem aliquem ab hæresi extra mortis periculum; 2do. Qui absque ejusdem licentia scienter absolunt poenitentem à censuris & casibus

sibus reservatis extra mortis periculum, nisi poenitens gravi morbo afficiatur, aut Matrimonio proximè jungendus sit, aut sit mulier prægnans partui proxima, aut prima vice sacram communionem percipere debeat; 3tio. Qui Matrimonio jungunt Catholicum cum Hæretica vel vicissim; 4to. Qui alienæ parochiæ parochianos jungunt, non obtentâ proprii Parochi vel Episcopi licentiâ; 5to. Qui deferunt S. Eucharistiam ad extinguenda incendia, ardasve tempestates vel tonitrua, &c. 6to. Qui ad benedictiones vel exorcismos alias à præscriptis in Rituali novo Argentinensi, vel Missali Pontificali aut Rituali Romanis, formulas inconsultò Episcopò adhibent; 7mo. Qui absque Episcopali licentiâ exorcismos, etiam in Rituali Argentinensi præscriptos, faciunt ad expellendos Dæmones sive è corporibus, sive è domibus aut locis, quæ ab ipsis infestari vel obsideri dicuntur, &c. *ibid.* n. 257.

Suspensio autem Inligenda duntaxat iis ibidem decernitur, 1mo. Qui Matrimonio junxerint castra sequentes vel vagabundos absque Episcopi licentiâ; 2do. Qui celebrant Missam sine veste talari, vel sine illa Sacramentum aliquod extra casum necessitatis administrant; 3tio. Qui absque necessitate cibum potumve sumunt apud caupones in locis non unâ leuca integrâ à domicilio suo distantibus; 4to. Qui alea, quive in nundinis & aliis in locis ad usus publicos destinatis ludunt; 5to. Qui tonsuram, qui linteos colli amictus clericales non gestant, quive habitu non nigro induti prodeunt in publicum; 6to. Qui in suis ædibus famulatui adstrictas retinent sceminas, quæ ad quadragesimum ætatis annum non pervenire, aut mulieres alias à matre, sorore, avia, amica, matertera, & filia fratris

vel fororis apud se habitare sinunt, *ibid.* n. 258.

Suspensio ad certum tempus & sub aliqua conditione lata, v. g. si Sacerdos suspendatur ab Officio, donec per mensem spiritualibus exercitiis in Seminario vacaverit, cessat absque absolutuione, si conditio, quæ imposita fuerat adimpleta fuerit, *ibid.* n. 268. Ad suspensionem incurrendam sufficit, ut dictum, culpa aliena, *ibid.* §. 5. n. 276.

Suspicio est mentis inclinatio & propensio ad assentiendum uni parti sine sufficienti causâ, ita tamen, ut mens nondum plenè & absolute assentiatur, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 3. n. 761.*

Suspicio & dubitatio, si sint verè temerariæ, id est, cum sufficienti advertentia atque circa gravem materiam versentur, non secus ac judicium temerarium, sunt peccata mortalia, *ibid.* §. 5. n. 706.

Suspicio & dubitatio possunt vel nihil peccati habere, vel solum veniales noxæ esse, si temeritas non sit notabilis, desit sufficiens advertentia, aut materia gravis & sufficiens non sit, prout dictum est de judicio temerario, *ibid.* n. 707.

Suspiciones & dubia de personis ad bonam vel malam existimationem pertinentia semper sunt in bonam & meliorem partem interpretanda, *ibid.* n. 708. Sic autem dubia in meliorem partem sunt interpretanda: 1mo. Negativè, ita ut in dubio etiam positivo nunquam judices, opineris, vel suspiceris proximum esse improbum vel peccasse graviter; 2do. Positivè practicè, hoc est, ut in praxi & vitæ civilis usu, ubi de cautela non agitur, affectu interno & externo agendi modo proximus tractetur tanquam si re vera esset probus, cū præstando consueta honoris & urbanitatis officia, perinde ac si nullum esset

de ejus probitate dubium, *ibid.* n. 709. Dubia autem de rebus, putà an contractus talis sit licitus necne, non sunt in meliorem partem interpretanda, sed suis momentis æstimanda, *ibid.* n. 710.

Cæterum cum agitur de damno vitando vel remedio adhibendo, dum non constat de probitate proximi, licet sibi & aliis consulere, & eam cautionem adhibere, quam prudentia diceret adhibendam, supposito, quod esset malus, non tamen de eo malè judicando aut suspicando, *ibid.* n. 711.

Sufurratio est alienæ famæ occulta læsio, *Tom. 3. Append. ad Tract. 5. part. 2. c. 3. §. 1. n. 660.* seu est sermo; quo sine iusta causa refertur alicui de alio aliquid aptum ad dissolvendam ejus amicitiam cum illo. Est species Detractionis & mortalis, licet fiat sine intentione dissolvendi hujusmodi amicitiam; unde suffurro tenetur restituere, in quantum potest, amicitiam injustè ab ipso ablatam & alia damna inde secuta, *ibid. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 6. n. 321.* (Vid. *Detractio, Invidia*)

Sylva. Potest Respublica sive Princeps prohibere lignationem in sylvis ad urbem, communitatem, aut Rempublicam pertinentibus; quia id aliquando expedit bono publico, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 125.*

Pauperes, qui ligna cadunt in sylvis privatorum, si Domini consentiant, non peccant, nec tenentur ad restitutionem, secus si iis invitis id faciant, nisi sint in extrema necessitate, *ibid.* n. 126. Si verò inutilia tantùm ligna, etiam invitò Domini, sine illius damno tamè, colligant non tenentur ad restitutionem, *ibid.* n. 127.

Symbolum secundum vim nominis Græci est collectio seu collatio multorum ad opus aliquod: sumitur etiam pro signo

vel tessera militari, qua veri milites ab aliis discernuntur. Apud Scriptores Ecclesiasticos Symbolum in utraque significatione accipitur, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 19.*

Quatuor præcipua numerantur Fidei Christianæ & Catholicæ Symbola, scilicet Apostolicum seu Apostolorum, Nicænum, Constantinopolitanum, & S. Athanasii seu Athanasianum, *ibid.* n. 20.

An & qua ratione Apostoli sint Auctores Symboli, quod Apostolorum nuncupatur, *ibid.* n. 21. & 22. Illud sine ulla additione aut detractioe Ecclesia Romana semper servavit; Orientalis verò & Aquilejensis aliquot minutarum Syllabarum discrimine illud Sæculò IV. recitabat, *ibid.* n. 24. Ab ipsius nascentis Ecclesiæ exordio in usu ubique fuit, pauculis vocibus exceptis ubique etiam eodem modo à Fidelibus recitatum fuit: nusquam in Conciliis aut Romanorum Pontificum decretis prima illius institutio reperitur: non tamen inter sacras Scripturas numerandum est, *ibid.* n. 24. Singuli illius articuli explicantur in Tract. de Doct. Chr. c. 2.

Secundum Fidei &c. Symbolum Nicænum nuncupatur; quia in Nicæno Concilio editum fuit contra Arium, *ibid.* n. 25. Illud, statim ac editum fuit, omnes Græcorum Ecclesiæ in usu quotidiano assumerunt, *ibid.* n. 26. At Latini solum, ut prius, Symbolum Apostolorum in usu quotidiano retinuerunt; cur hoc, *ibid.* n. 27. Articuli Symboli Nicæni recensentur & exponuntur, *ibid.* n. 28. & seq.

Tertium Fidei &c. Symbolum est Constantinopolitanum, sic dictum, quod editum fuerit in Concilio Constantinopolitano I. præcipue contra Macedonia-

nianos & Manichæos, *ibid.* n. 32. illius Articuli & eorum expositio, *ibid.* n. 33. & 34. & *seq.* Illud inter Missarum solemniam sub nomine Concilii Nicæni (utpote à quo nonnisi penes majorem vel minorem explicationem & nonnullas additiones à Patribus Constantinopolitanis majoris claritatis gratiâ factas discrepet) cantare & recitare solet Ecclesia cum additione tamen particulæ *Filioque*, *ibid.* n. 52.

Quantum Athanasii nomine vulgò inscribitur, atque in nostris Ecclesiis ad Primam Horam Canonicam diebus Dominicis recitatur, *ibid.* n. 53. Est major explicatio Symboli Nicæni & Symboli Constantinopolitani, *ibid.* n. 54. Illud jam Sæculò VII. in Ecclesia Occidentali universalem habuit auctoritatem, *ibid.* n. 55. Disceptant cruditi, an sit S. Athanasii, *ibid.* n. 56. item *Tom.* 1. *Tract.* 4. c. 1. §. 2. n. 4.

Symmacus, Quis fuerit? Sacros Scripturæ Veteris libros in Græcum transtulit, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 7. n. 104.

Synodus vox Græca Latine idem significat ac *Concilium* (Vid. *Concilium*)

Synthetesis est primorum bene vivendi principiorum cognitio, *Tom.* 3. *Tract.* 1. c. 4. §. 1. n. 199. & 200. Est quidem interna actuum humanorum regula, sed magis remota, cum generaliter tantum legem proponat, infallibilis tamen *ibid.* n. 201. (Vid. *Conscientia*)

T.

Tactus impudici. Tactus partium pudendarum aut pudendis proximarum corporis diversis sexus sunt mortales, si fiant vel admittantur sine necessitate medendi, cû non ob delectationem veneream sed ex sola curiositate vel joco: item mortale est propria pudenda sine ne-

cessitate tangere, si delectatio venerea ex eo tactu oriatur & prævideatur; secus si tactus ille ex curiositate & levitate dumtaxat absque libidine & delectationis ac pollutionis periculo fiat: Hoc tamen non omnino vacat periculo, nec peccatò; unde ejusmodi tactus etiam vitandi sunt. De tactu pudendarum partium corporis alieni ejusdem sexus, idem ferè dicendum, quod de tactu pudendarum partium corporis diversis sexus, *Tom.* 3. *Tract.* 6. part. 3. c. 1. §. 4. n. 306. (Vid. *Oscula*, *Aspectus impudici*, *Delectatio venerea*)

Talentum moneta omnium maxima apud Hebræos, Athenienses, &c. usitata, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 8. n. 131.

Targum, Quid significet, *Tom.* 1. *Tract.* 1. part. 1. c. 7. n. 96.

Temperantia latè sumta est Virtus refrenans animi affectus, qui ipsum contra rectam rationem alliciunt, illosque moderans secundum rectam rationem ac Legem divinam. Sic sumta non est specialis virtus, nam id præstat omnis & quælibet virtus moralis in sua materia. Strictè sumta est virtus, quæ secundum rectam rationem ac Legem divinam moderatur appetitum & usum rerum, quæ delectationem sensuum, præfertim gustus & tactus, pariunt; qualia sunt esculentia, poculèta, & venerea, *Tom.* 3. *Tract.* 5. *Proem.* §. 3. n. 8. Ipsum objectum materiale sunt omnes delectationes corporeæ, sed præfertim ea, quæ ex cibo, potu, rebusque venereis percipiuntur: Formale verò est earum delectationum honestus usus, *ibid.* n. 9. Partes subjectivæ seu species Temperantiæ quatuor numerantur, scilicet Abstinencia, Sobrietas, Castitas, & Pudicitia, *ibid.* n. 10.

Tempus conditio ad rem aliquam possibilem legitime præscribendam requisi-

ta conditio, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 161.*

Res mobiles alicujus privati, vel etiam cujusvis Ecclesiæ cum titulo per possessionem triennalem bona fide continuatam præscribuntur; sine titulo autem triginta annorum spatium, *ibid. n. 161.* Res verò immobiles privatorum inter præsentis decennium, inter absentes autem viginti annis cum titulo præscribuntur; si desit titulus inter præsentis requiritur possessio triginta annorum, inter absentes quadraginta. Ad præscribendum contra Ecclesiam à Romana distinctam requiruntur quadraginta anni: adversus Ecclesiam Romanam immediatè centum. Ad Ecclesias revocantur Hospitalia, Monasteria, & quæcunque loca, quæ habent bona ad pias causas relicta; imò ex privilegio Eugenii IV. adversus Monasteria Benedictina nonnisi sexaginta annorum spatium præscribi potest, *ibid. n. 162.* Majus requiritur tempus, quando præscriptio dormit vel interruptitur. Inter tempus, quo dormire dicitur præscriptio, & illud, quo interruptitur, hoc est discrimen, quod in priori casu continuantur priores anni cum posterioribus dormientis præscriptionis, licet non numerentur anni, quibus ipsa dormit: at si interrupta fuerit præscriptio, non continuatur; si tamen Actor non prosequatur rem, præscriptio non interruptitur, quia quæ litem spontè deserit, censetur ejus injustitiam agnovisse, *ibid. n. 163.* (Vid. *Præscriptio*.)

Tentatio Dei. Tentationis nomen hic non sumitur pro inductione ad peccatum, sed prout circa experimentum aliquod capiendum versatur. Igitur Tentatio Dei definitur dictum vel factum vel omisso ad capiendum experimentum divinæ alicujus perfectionis, ut potentie, bonitatis, &c. per extraordina-

rium effectum à Deo temerè expectatum. Id fieri potest dupliciter; imò. expressè, ut fuisse olim illæ probationes innocentia, quæ fiebant candenti ferrò, aut aqua fervente, aut duellò; adò. implicite, cum quis ad finem obtinendum ordinariis mediis non utitur: sic Deum tentant, qui remediis uti nolunt ad sanitatem, cibo & potu ad vitæ conservationem, &c. Tentatio Dei est grave peccatum: fieri tamen potest ut non sit nisi veniale, ut si quis nec intendat nec advertat seu cogitet actionem suam ad Dei tentationem pertinere; imò contingere potest, ut Deus sine peccato tentetur, ut cum Genes. c. 15. Abraham dicebat ad Deum, *Domine . . . unde scire possum, quod possidurus sim terram Chanaan?* & cum necessitas urget, nec aliud suppetit medium, modò id fiat cum humilitate, resque tota divinæ voluntati permittatur, &c. *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 3. Sect. 2. §. 2. n. 441.* Tentatio Dei quandoque adjunctum habet infidelitatem, ut si quis dubitans de aliqua Dei perfectione vel providentia, eam miraculò experiri cupiat. Quandoque est etiam contra propriam charitatem, ut si conjunctio sit cum periculo vitæ aut gravis læsionis, *ibid. n. 442.*

Territorium. Nomen Territorii Juris Consulti deducunt à *terrendo*, quasi sit potestas terrendi subditos: alii verò à *terra*, quasi sit certus terræ alicujus ambitus, qui ad Principem seu Dominum pertineat, quem incolunt & quo concluduntur homines, qui propterea subditi dicuntur, *Tom. 4. Tract. 7. part. 2. c. 3. §. 4. n. 258.*

Tertullianus. Quis? ejus Opera, & errores, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 36.*

Testamentum ex eo sic appellatur, quòd testatio mentis sit, atque definitur Ultimæ voluntatis dispositio solemniter facta cum institutione hæredis, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 13. n. 452.* Jun-

communi dividitur in *solemne*, in quo scilicet servantur omnes solemnitates à Jure præscriptæ; & in *privilegiatum*, quod valet etiam si non omnes illæ solemnitates servantur; tale est testamentum militis, quod scilicet sola voluntate perficitur. Solemne subdividitur in *scriptum* seu *clausum*, quod fit scripto coram testibus requisitis; *nuncupativum* seu *apertum*, quod fit viva voce coram testibus requisitis, licet possit postea scripto mandari; & *Olographum*, quod scilicet propria testatoris manu scribitur, in quo alia solemnitas non requiritur, quam testatoris scriptio & subscriptio. Jure Cæsareo ad Testamentum scriptum hæc requiruntur: ut hæres claris & expressis verbis instituitur, illiusque nomē propria testatoris manu scribitur, vel, si aliena, ipse testator subscribat, & subscriptum ac involutum ostendat testibus, dicatque in eo ultimam voluntatem suam contineri; ut adhibeantur septem testes, rogati, masculi, puberes, idonei. Jure Canonico tres sufficiunt testes idonei; verum id in Imperio Germanico non obtinet; Ut omnes & singuli testes nomen suum propria manu subscribant & anulō seu sigillō suō obsignent; Ut id totum in uno eodemque loco & tempore, unoque contextu peragatur.

Ad nuncupativum requiritur solum, ut testator suam ultimam voluntatem tam circa hæredis institutionem quam circa Legata coram septem testibus idoneis declaret distincta voce, & tali, ut possit audiri. Testator autē tenetur hæres, in portione legitima descendentes, & his deficientibus, ascendentes in recta scilicet linea, nisi justam exheredandi causam habeat; unde hi dicuntur hæredes necessarii, *ibid.* n. 453.

Testari non possunt imo. qui carent usu rationis; 2do. filiusfamilias: si tamen pubes sit, potest testari de bonis castrensibus, & quasi castrensibus ad

quaslibet causas, & de adventitiis ad pias causas, sed cum patris consensu; 3io. testari non potest servus; 4to. nec Religiosi solemniter professi; 5to. nec prodigi post interdictam ipsis administrationem bonorum suorum; 6to. qui commiserunt aliquod crimen, cui Jure annexa est talis poena, & morte damnati; 7mo Clerici de bonis Ecclesiasticis, nisi ad pias causas, *ibid.* n. 454.

Testamentum sine requisitis solemnitatibus confectum, in quo tamen de testatoris voluntate constat, valet quantum ad pias causas, *ibid.* n. 455. Testamentum Verus & Novum (Vid. Scriptura S.)

Tetrapla Origenis, Quid sint? *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 105.*

Talmud, Quislibet sit? *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 253.*

Talmudista, Qui sint? *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 2. n. 9. item part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 253.*

Theodoretus, Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 69.*

Theodotion, Quis fuerit? Hebræum Veteris Testamenti textum Græcum reddidit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 104.*

Theologia definitur Disciplina, quæ de rebus divinis ac supernaturalibus disputat & disserit, ut ex veritatibus à Deo revelatis, fideique Catholicæ principiis cum de ipso Deo, tum de creaturis conclusiones, seu consecutiones eliciat, quibus fidei mysteria explanet, suadeat, confirmet, ac tueatur, *Prefat. in univers. Theologiam*; item *Tom. 1. Tract. 4. c. 3. n. 113.*

Theologus inde dictus, quod Theologiam seu sacras litteras Clericos edocere teneret & ad populum sacras habere conclusiones. Honorius III, ut facilius quævis Metropolitana Ecclesia Theologum sibi compararet, decrevit, ut Capitula juniores Canonicos ad Universitates frequentandas mitterent, veniamque ipsis fecit residentię tum Clericis studentibus

tum

tum Magistris docentibus Theologiam seu sacras litteras: quod privilegium renovavit & confirmavit Concilium Tridentinum Sess. 5. de reform. c. 1. *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 123.*

In iis, quæ ad fidem vel mores pertinent, nulla debet haberi ratio Theologorum Scholasticorum, qui nec Scripturâ, nec Traditione, sed sola humana ratione & Recentiorum auctoritate sua placita confirmant, *Tom. 1. Tract. 4. c. 3. n. 114.* Plurium Theologorum Scholasticorum ex iis etiam, qui placita sua ad Scripturæ & Patrum normam exigere se profitentur, consensus in aliquod dogma, si alii insignes, licet numero pauciores, dissentiant, non majoris est ponderis, quam rationes, quibus nituntur, *ib. n. 115.* Unanimis Theologorum Scholasticorum omnium in unum dogma consensus Theologo suppeditat magni roboris argumentum, *ibid. n. 116.*

In iis, quæ ad fidem pertinent Jurisconsultorum auctoritate non eget Theologus, quin potius eorum Titulorum, qui de fide decernunt, Legis peritus à Theologo petere debet auctoritatem, *ibid. n. 118.* In his quoque, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex Evangelica, vel ratio Philosophica circa eos quidpiam præscribunt, Jure Consultorum seu Canonistarum auctoritas parum aut certe nihil Theologo conferre potest, *ibid. n. 119.*

In illo rerum genere, ubi scilicet de moribus & disciplina Ecclesiæ Religionisque institutis per Leges tantum à Synodis vel Pontificibus statutas decernitur, necnon pænæ Juris præferuntur, Jurisperitorum omnium communis consensus concorsque sententia Theologo magnam fidem facere debet, cum incidit quæstio super hujuscemodi rebus, *ibid. n. 20.*

Ratio naturalis utiliter à Theologo consultur, non tamen se habet permixtum principii respectu Theologiæ, *ibid. n. 122.* Communia principia rationis naturalis certum Theologo argumentum

suppeditant: conclusiones verò, quæ aliâ viâ, quam per demonstrationem ex illis inferuntur, argumentum duntaxat probabile, *ibid. n. 123.*

Quantum ad Philosophos eorum ferme eadem hæc ratio ineunda est ac rationis naturalis, *ibid. n. 124.*

Denique quemadmodum Theologo in multis auctoritate Juris Canonici peritorum nitendum est, ita & non paucis, præsertim ubi de justitia & Jure agitur, Juris Cæsarei Consultorum placita sequi debet, *ibid. c. 4. n. 125.*

Thesaurus definitur Vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ita ut jam dominum non habeat, Jure naturali & Gentium *Thesaurus* totus est inventoris; Jure tamen Civili consunt obligante in conscientia hæc de *Thesauro* statuta sunt, 1mo. est totus illius, qui eum in proprio fundo reperit, nisi arte magica ibi invencus sit; tunc enim totus pertinet ad fiscum, saltem post sententiam Judicis; 2do. Qui fortuito thesaurum in fundo alieno reperit, sit Dominus dimidii, alterum dimidium tenetur ante sententiam Judicis tradere speciali Domino fundi; 3tio. *Thesaurus* de industria quæsitus in fundo alieno sine consensu Domini totus est Domini; 4to; Si *Thesaurus* inveniat in platea, foro, vel via publica, juxta multos dividi debet cum Fisco, juxta alios totus est Inventoris; 5to. Qui emit agrum, in quo est *Thesaurus* reconditus, si ante emptionem invenit thesaurum, media ejus pars pertinet ad Dominum fundi; si autem scivit, sed nondum effodit, quando emit, multi existimant, quoddam talis acquirat dominium totius *Theuari*, quod tamen alii negant; 6to. Saccinator, qui in veteri ad alium pertineante veste gemmas invenit, supposito, quod ille, ad quem vestis pertinet, ignoret hujus *Thesaurus* originem, mediam illius partem sibi retinet: 7to. test.;

test: hæc secundum Jus commune; possunt enim Thesauri per aliquam legem particularem Principi aut Reipublicæ appropriari, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 123. & 124.*

Thomas Aquinas (Sanctus) Quis? ejus Scripta, *Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 92.*

Timor Dei triplex distinguitur *Servilis* nempe, *Filialis*, & *Initialis*, *Tom. 3. Tract. 3. part. 2. c. 5. n. 163 & 164. & 165.* Timor filialis & castus est optimus; Initialis est bonus, *ibid. n. 168. & seq.* Item *Tom. 4. Tract. 5. c. 2. §. 7. n. 133. & seq.*

Titulus est fundamentum & radix domini, sive ratio & causa, propter quam dominium alicui competit, ut venditio, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. n. 55. (Vid. Dominium)*

Titulus in sensu juris & generatim est ratio legitima, propter quam quis censetur iuste possidere rem aliquam, v. g. agrum. Duplex est, *verus*, ut si à vero Domino emeris; & *presumptus* seu coloratus & apparens, qui scilicet verus prudenter judicatur; ut si emeris ab eo, quem probabiliter putas verum Dominum, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 1. §. 3. n. 148.*

Ad præscriptionem longi temporis requiritur titulus, at ad præscriptionem longissimi temporis ordinariè non requiritur; aliquando enim requiritur, ubi scilicet juris præsumtio est contra præscribentem. Præsumtus sufficit, *ibid. n. 149.* Qui titulo hæreditatis bona fide possidet, nunquam præscribit, si sit hæres universalis, *ibid. n. 150.* bene autem Legatarius, seu hæres particularis, id est, ille, qui in re succedit quocunque titulo sive gratuito, sive oneroso, sive ex Testamento, sive inter vivos, dummodo hæres non sit, *ibid. n. 151.*

Titulus Clericalis sumitur pro collatione seu provisione Beneficii; quia e. g. virtute emtionis agri, & provisionis Beneficii emtor legitiè possidet agrum & Clericus Beneficium. Duplex etiam distinguitur, *Ecclesiasticus* scilicet, & *Patrimonialis*: prior est jus fruendi bonis Ecclesiæ, quod nunc acquiritur per Beneficium pacificè possessum, vel pensionem Clericalem, cum antiquitus ipsamet Ordinatio esset titulus Ecclesiasticus, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 5. §. 3. n. 74.* Equidem præter hunc titulum Clericalem nullum alium agnovit antiquitas, & primum sæculò XII. circa Caput istud mutari cepit Ecclesiæ disciplina, necnon titulus Patrimonialis ex quadam dispensatione approbari, atque sæculò sequenti velut Lex evasit, *ibid. n. 75.* Igitur Titulus Patrimonialis est jus percipiendi fructus ex aliis, quam Ecclesiæ, bonis, quæ obveniunt vel gratuita donatione, vel hæreditaria successione. Ita necessarius est Titulus ad Ordines suscipiendos, ut, qui eo conficito Ordinantem decipisset, ipso jure ab Ordinum executione suspensus esset, *ibid. n. 76.*

Tobias, Quis fuerit? *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 2. n. 278.* Ejus liber quid contineat, *ibid.* Ab ipso & ejus filio Tobia juniore Chaldaicè exaratus fertur; quamvis nonnulla ab incerto auctore ei addita videantur, *ibid. n. 279. & 280.* Merito ab Ecclesia Catholica inter Canonicos & divinæ auctoritatis Veteris Instrumenti libros recensetur, *ibid. n. 281. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 286. & seq.*

Tolerantia definitur Permissio negativa rei prohibitiæ, seu est Legis adhuc vigentis infractio, quæ videtur, nec tamen puniatur aut arguitur.

Infractio Legis tolerantia nonnumquam est necessaria, tùm ut vitetur majus malum, tùm ne Reipublicæ sive Poli.

Politiciæ sive Ecclesiasticæ pax torbetur : ubi verò definit urgere necessitas, Legislatores, aut ii, qui ex officio curare debent, ut Leges serventur, tolerantiam uti licite non possunt, *Tom. 3. Tract. 2. part. 2. c. 1. Sect. 5. §. 4. n. 256.*

Tonsura Clericalis, qua Ecclesia initiandos præparat ad Ordines, est Cæremonia ab Ecclesia instituta, per quam Laicus baptizatus & Sacramentò Confirmationis consignatus, sacro ritu in Clerum adscribitur, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 1. n. 91.* Non est Ordo, *ibid. n. 90.* Quando hæc sacra Tonsuræ Clericalis cæremonia, qua scilicet fit capillorum tonsio, quæ corona dicitur, eò quòd in orbem seu circulũ ducatur, fuerit ab Ecclesia instituta, incertum est, *ibid. n. 91.* Cur autem Ecclesia voluerit Clericos Tonsuram deferre, quæ in phæraz modum desineret, variæ sunt opinionones : consent aliqui id præscriptum fuisse in memoriam spinæ coronæ, qua Christus redemitus est : alii consent esse signum pœnitentiæ ; antiquis enim pœnitentes solebant conderi : volunt alii per eam designari Regiam quidem, sed spiritualement dignitatem, qua Clerici in Ecclesia potiuntur : alii dicunt esse cæremoniã, qua Clericus docetur nuntium remittere sæculari fastui, vanis mundi deliciis & voluptatibus, necnon inanibus rerum fluxu & labentis naturæ curis, *ibid. n. 92.* Hæc cæremonia ab Ecclesia ad similitudinem Novitiatũs, qui in Ordinibus Regularibus & Monasticis pro illorum Ordinum Candidatis instituitur, introducta fuisse videtur, &c. *ibid. n. 93.*

Torpor Acediæ filia, est languor animi, quò bonum vel omittitur, vel negligenter fit. Est mortalis, si bonum fit graviter præceptum, & semper valde periculosus est, disponitque ad mortale peccatum, si re ipsa mortalis non est, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 7. n. 324.*
P. Cartier Theol. Tom. IV.

Traditio generatim & latissimè sumta est Doctrina quævis sive scripta sive non scripta ab uno alteri communicata, *Tom. 1. Tract. 2. in Prælog. n. 1.* Minus latè & juxta communem loquendũ modum sumta, & prout tũ à sacra tum à profana abstrahit, est Doctrina non scripta sed viva voce per Majores ad posteros successivè tradita, *ibid. n. 2.* Strictè verò atque Theologicè spectata & ideò sacra nuncupata est Fidei vel morum doctrina non scripta, sed viva voce quasi de aure in aurem successivè tradita, *ibid. n. 3.* Hujusmodi sacra Traditio alia est divina, alia humana ; & hæc alia est Apostolica, alia Ecclesiastica, & merè humana alia, *ibid. n. 4. & seq.* Item alia est de fide, de moribus alia, *ibid. n. 12. & 13.* Alia est universalis, alia particularis, *ibid. n. 14. & 15.* Iterũ alia est libera, alia necessaria, *ibid. n. 16. & 17.* Denique alia perpetua, alia temporanea, *ibid. n. 18. & 19.*

Præter scriptum Dei verbum datur etiam non scriptum seu Traditio divina, *ibid. c. 1. n. 20. & seq.* Traditiones divinæ habent eandem auctoritatem ac Scriptura divina, *ibid. n. 25. & seq.* Sunt necessariæ ad fidem stabiliendam, *ibid. n. 30. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 35. & seq.*

Undè humana Traditio à divina secerni possit, *ibid. c. 2. n. 70. & seq.* Undè cognosci possit Traditionem aliquam esse divinam, *ibid. c. 3. n. 74. & seq.* Undè speculatim variæ, quas recensuimus, Traditiones à se invicem secernantur, *ibid. c. 4. n. 80. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 86. & seq.* Traditio, de qua Jura agunt est veluti conditio à jure requisita, ut vi tituli acquiratur dominium : Duplex est, Realis, qua res ipsa datur in manus ; & Ficta seu Civilis, quæ fit per instrumentum, ut per traditionem clavium aut similem aliam actionem Lege vel consuetudine institutam *Tom. 3.*

(p p) Tract. 5.

Tracl. 5. c. 2. Sect. 1. n. 55. (vid. Dominium)

Traditores sacrorum Librorum, qui sint, Tom. 1. Tracl. 3. c. 3. §. 2. n. 248.

Trajanus Imperator. An ipsius anima precibus S. Gregorii Magni liberata fuerit ab inferno, Tom. 3. Tracl. 4. c. 2. §. 7. n. 96. & seq.

Transitio est pactio inter duos vel plures utrumque onerosa de re dubia, & lite incerta sive mota sive movenda. Ad ejus iustitiam requiritur 1mo. ut res, super qua transigitur, sit dubia saltem probabili existimatione utriusque partis; 2do. ut conventio sit cum aliquo onere utriusque partis; alioqui esset donatio, non transactio; 3tio. ut per eam lis componatur vel dirimatur; nam ad hoc est instituta. Ubi semel facta est, non datur locus restitutioni, nisi latio sit enormis ita, ut dolus præsumi queat, Tom. 3. Tracl. 5. c. 3. Sect. 2. §. 9. n. 414.

Transubstantiatio (Vid. Eucharistia)

Trithemius (Joannes) Quis? ejus Scripta, Tom. 1. Tracl. 4. c. 1. §. 2. n. 97.

Trinitas. Mysterium SS. Trinitatis est omnium Christianæ Religionis mysteriorum sublimissimum & difficillimum, Tom. 2. Tracl. 1. part. 2. n. 301.

In eo positum est, quod una divina essentia in tribus personis realiter à se invicem distinctis subsistat, sive consistit in tribus personis, quæ sint unus Deus propter identitatem naturæ divinæ, *ibid. c. 1. n. 302.*

Varii errores & hæreses circa Trinitatem personarum in divinis recensentur, *ibid. §. 1. n. 303. & seq.* Tres sunt in Deo personæ realiter distinctæ in una eademque numerò divina substantia seu natura, *ibid. n. 307. Solv. ob. ibid. n. 308. & seq.*

Filius est verè Deus, *ibid. §. 2. n. 324. Solv. ob. ibid. n. 326. & seq.*

Spiritus sanctus est verè Deus Patri & Filio consubstantialis, *ibid. n. 325. Solv. ob. ibid. n. 354. & seq.*

Mysterium SS. Trinitatis sola ratione duce cognosci aut demonstrari non potest, supposita etiam fide illius, *ibid. §. 3. n. 369.* benè autem (supposita scilicet fide illius) exemplis & similitudinibus, utcumque suaderi potest, *ibid. n. 370. Solv. ob. ibid. n. 371. & seq. (Vid. Processiones, Relationes, Persona divina)*

Prima SS. Trinitatis persona variis nominibus designatur: 1mo. dicitur *Pater*, quod nomen duplici sensu de Deo intelligitur, essentialiter nempe, & notionaliter; priori modò est commune tribus personis respectu creaturarum; posteriori autem prima persona dicitur *Pater* respectu Filii, *ibid. c. 5. §. 1. n. 437. 2do. Ingénitus, Inascibilis*, seu *non natus*, quia *Pater* à nullo est, principium sine principio, *ibid. n. 438. 3tio. Principium Filii & Spiritus sancti*, non quidem creationis sed originis & processionis, &c. *ibid. n. 439*

Secunda SS. Trinitatis persona dicitur 1mo. *Filius*, quia ex propria substantia Patris ab æterno est genitus; 2do. *Verbum*, id est, terminus cognitionis Patris, seu formalis repræsentatio objectorum, quæ a Deo cognoscuntur: hinc propriè, 3tio. *Patris Sapientia*, 4to. *Doctrina*, 5to. *Ratio*, 6to. *Sermo* dicitur; 7mo. *Imago Patris*; 8vo. *Splendor gloriæ* & *figura substantiæ* ejus, *ibid. §. 4. n. 440.* Communis Theologorum sententia est, quod *Verbum* à *Patre* procedat per cognitionem suæ essentiæ & creaturarum possibilem, *ibid. n. 441.*

Pluribus nominibus tertia persona SS. Trinitatis in Scripturis designatur; 1mo. dicitur præcipue *Spiritus sanctus*, non tantùm eo sensu, quod sit immaterialis, cujusmodi etiam sunt *Pater* & *Filius*, sed ex speciali quadam causa; quia scilicet, cum sit terminus amoris mutui Patris & Filii, atque amoris proprium

prium sit impelli, moveri, & inclinari in rem amatam, impulsus ille subsistens est ac personalis in Deo Spiritus; additur per quamdam appropriationem *Sanctus*; quia sanctitas Spiritui sancto accommodatur, sicut potentia Patri, & Sapientia Filio, *ibid.* §. 3. n. 442. 2do. *Amor*, & quidem secundum personalem & notionalem proprietatem, *ibid.* n. 443. 3tio. *Donum*; 4to. *Paracletus*, id est, *Consolator*, *ibid.* n. 444. & 445.

Spiritum sanctum à Patre procedere soli Macedoniani & Ariani negarunt, *ibid.* n. 446. At an etiam æque à Filio procedat, diuturnior & acrior Latinos inter & Græcos exarist controversia, negantibus Græcis, Latinis verò affirmantibus, *ibid.* n. 447. & seq. Sæpè Græci Latinorum sententiam amplexi sunt, sæpè rejecerunt, *ibid.* n. 450. & 451. Quo tempore particula *Filioque* Symbolo Constantinop. adjecta fuerit satis incertum est, *ibid.* n. 452. Spiritus sanctus etiam ex Filio procedit, *ibid.* n. 453. Solv. ob. *ibid.* n. 454. & seq.

Castigandi sunt Theologi Batavi, Remonstrantes dicti, quòd negent Mystrium SS. Trinitatis esse fundamentale Fidei Christianæ Articulum, *ibid.* n. 452. *Tumor mentis* est æstus quidam excalescentis animi, & excogitantis diversas vindictæ vias. Mortalis vel venialis est pro qualitate vindictæ excogitæ & expectæ, *Tom.* 3. *Traß.* 6. *part.* 3. c. 1. §. 5. n. 317.

U.

Vacatio Beneficii (Vid. *Beneficium*)

Vana gloria (Vid. *Gloria vana*)

Vasa. Varia in Scriptura S. memorantur, *Tom.* 1. *Traß.* 1. *part.* 1. c. 8. n. 132.

Ubiquitas est ubique præsentia; eam Christo convenire secundum suam humanam naturam tuncur Lutherani, negant Catholici, *Tom.* 2. *Traß.* 1. c. 5. §. 8. n. 254. & seq. (Vid. *Idioma*)

Vena auri & argenti jure naturali & gentium, etiam in alieno agro reperiantur, sunt inventoris: Jure tamen Civili in variis locis in fundo privatorum reperiuntur sunt partim Principis, partim inventoris. Possunt autem Principes ob bonum commune sibi jus hæc metalla effodiendi vindicare, & concedere privatis jus ea inquirendi ubilibet, etiam in agris alienis, & eruta Filco applicandi ad sustinenda onera Reipublicæ compensato solo damno, quod loco inferitur: hæcque de omnibus metallis sunt intelligenda, *Tom.* 3. *Traß.* §. c. 2. §. 3. n. 122.

Venatio. Peccant, qui venantur, quando venatio prohibita est propter utilitatem, *Tom.* 3. *Traß.* §. c. 2. §. 3. n. 102. ut & qui in alterius fundo muris aut sepe circumcluso venantur, *ibid.* n. 103. Item qui invito Domino venationis jus habente in ejus loco non circumcluso venatur, non tamen tenetur ad ferarum captarum restitutionem, *ibid.* n. 104. Feia ab uno vulnerata & ab alio capta est ejus, qui eam vulneravit; laqueò capta est ejus, qui laqueum instruxit, *ibid.* n. 105.

Venatio, quæ fit cum strepitu canum, armorum, & vocum Clericis & Monachis est interdicta, *ibid.* n. 106. & seq. sub mortali, *ibid.* n. 120.

Venatio quæcunque prohibetur diebus jejuniorum, & festis, *ibid.* n. 121. *Venditio* & *Emtio*. Inter omnes contrahuum species non occurrit celebrior & frequentioris usus, quàm Venditio & Emtio. Venditio desinitur potest Pactio mercis pro pretio. Accuratiùs & utraque, Venditio scilicet & Emtio, simul sumta desinitur Contractus, in qua duo vel plures de merce pro pretio determinato, & de pretio pro mercede terminata paciscuntur. Nomine *rei* aut *mercis* intelliguntur omnes res mobiles, immobiles, jura, actiones, & quidquid pecuniâ æstimari & compensari potest: nomine pretii intelligitur num-

(pp) 2

mil-

missa Principis, seu pecunia. Pretium debet esse determinatum, ut & merx, secus non fiat contractus, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 243.*

Venditio & Emptio realiter sunt unus contractus mutuus, qui absque rei aut pretii traditione perficitur solo partium consensu exterioris significato; attamen sine traditione non habet ultimum suum complementum, nec transfertur dominium, nec propterea tamen licet uni contrahentium altero iuvito ante traditionem à conventionem discedere, *ibid. n. 244.*

Si omnes vendere & emere possunt, qui contrahere valent, de quibus Vid. *Contractus. ibid. n. 245.*

Nemo potest privata auctoritate cogi ad rem suam vendendam; potest tamen cogi auctoritate publica ob publicam necessitatem vel utilitatem, *ibid. n. 246.*

Omnia vendi possunt quorum quis dominium & liberam administrationem habet, & quæ pretiò æstimari possunt: excipiuntur res spirituales & spiritualibus annexæ; item res per se malæ; imò etiam indifferentes, quibus emtores malè usuros verisimiliter venditor credit, *ibid. n. 247.*

Venditio multipliciter dividitur 1mo. ratione rei alia est rei mobilis, alia rei immobilis, alia rei se moventis: 2do. ratione modique perficiuntur contractus, alia est absoluta, alia conditionalis, alia cum pacto retrovendendi vel redimendi, additionis ad diem, legis commissoriæ, &c. 3tio. ex parte loci & modi, quo ad executionem reducitur, alia est, quæ fit sub hasta voce præconis, alia, quæ palam non fit, alia, quæ fit vel mercibus minutim, vel in cumulo venditis: 4to. ex parte finis, vel enim res emitur, ut revendatur sive per artem & industriam mutata, sive nullatenus mutata, & est *Negotiatio*; vel non fit ob hunc finem, & est communis venditio: 5to. ratione pretii in eam, quæ fit cre-

ditò, & eam, quæ fit numeratà pecunià in præfenti, ac denique in eam, quæ fit anticipata solutione: 6to. ratione personarum in eam, quam venditor per se exequitur, & eam, quam facit per alios, ut per proxenetas seu factores: 7mo. in eam, quæ fit taxatò ad nutum venditoris pretiò, & dicitur *Monopolium*, & quæ fit sine hujusmodi conventionem, *ibid. n. 279.*

Venditio cum pacto de retrovendendo est contractus, quo res aliqua venditur eo pacto & conditione, ut, cum venditori placuerit, debeat emptor hanc illi revendere, *ibid. n. 280.* Facta in favorem solius venditoris licita est, modò sequentes adsint conditiones, scilicet: ut contrahentes veram habeant intentionem vendendi & emendi; ut rei venditæ dominium pertineat ad emptorem; ut servetur identitas rei venditæ in retrovendendo; ut non vendatur pretiò nimis levi sed iustò & sufficienti, minori tamen quam res valeat per se; ut non addatur pactum, quo res minoris revendatur, cum possit plurius valere cum revendetur, quam cum emta est, *ibid. n. 281.*

Venditio cum pacto de redimendo est contractus, quo res aliqua venditur cum pacto & conditione, ut cum emptori placuerit, debeat venditor eam ab emptore redimere, *ibid. n. 280.* Si fiat in favorem solius emptoris illicita est, nisi percepti fructus rei venditæ in partem pretii computentur, & à forte abducantur, *ibid. n. 282.*

Venditio cum pacto retrovendendi in favorem utriusque satis mali habet, ut permitti non debeat, præsertim cum facilius sit emptori rem reddere perceptis ejus fructibus, quam venditori reddere pecuniam: solent enim qui bona sua vendunt sic, vel sic vendere simulant, in magnis esse angustiis, *ibid. n. 283.*

Venditio cum pacto Legis Commissoriæ est ea, qua vendens ea lege aliquid vendit, ut nisi emptor intra certum

tem-

tempus pretium ejus solvat, res sit inempta & contractus irritus: licitus est contractus iste, *ibid. n. 287*. Venditio cum pacto additionis ad diem est ea, qua aliquid venditur ea conditione, ut si alius intra tempus definitum meliorem offerat conditionem, sive aliquid pretio addendo sive solvendo tempore & loco opportuniore sive aliter, res maneat inempta: licita est, modò absit fraudus & dolus, putà si venditorem præniteret contractus, & fictum emptorem induceret, qui majus pretium offerre simularet, *ibid. n. 288*. Venditio rei creditò si iustò pluris, id est ultra summum pretium fiat, illicita est, ut & ea, quæ sit anticipata solutio, si res vendita infra pretium infimum ematur, *ibid. n. 292*.

Secluso lucro cessante vel damno emergente non licet credita & chyrographa liquida & secura minoris emere quam contineant, *ibid. n. 293*. Non licet census jam constitutos multi periculo expositos emere infra pretium Legge vigente taxatum: quòd si Lex sit per consuetudinem legitime præscriptam abrogata vel revocata ex consensu saltem tacito Principis, ita ut census constitutus habeat pretium vulgare, potest infimò pretiò emi census, qui summò venditus fuit, *ibid. n. 294*.

Si hujusmodi credita, &c. sint litigiosa, vel si eorum solutio sit incerta, aut cum difficultate & molestiis exigenda, tunc licet emantur minoris, quam contineant, *ibid. n. 295*. (Vid. *Proxenetæ*, seu *Fallor*, *Arrba*, *Monopolium*, *Mercatura* seu *Negotiatio*, *Mobatra*, *Retrañus gentilitius*)

Venditor fructus & utilitates rei venditæ percipere non potest, si rem emptori tradiderit pretiò promissò, quamvis necdum solutò, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 1. n. 259*.

Obligaciones venditoris sunt, ut vel venditæ dominium tradat prout con-

ventum est: ut quamdiu eam servat, quasi suam servet: Ut rescindat venditionem vi, metu, aut dolo factam, aut emptoris damnum debitò modò compenset: ut emptorem de occultis defectibus rei admoneat: ut evictionis lege teneatur, *ibid. n. 265*.

Si res eadem duobus emptoribus successivè vendita neutri autè tradita fuerit, debetur priori emptori; si verò tradita sit secundo emptori, hujus est; priori autem competit solum actio in venditorem: excipe nisi res vendita sit vel donata civitatibus aut Ecclesiis, vel locis piis, aut ad pias causas: potest tamen prior emptor rem evincere à posteriori, si hic mala fide emit; imò posterior tenetur rem spontè priori tradere receptò pretiò, si impulerit venditorem ad sibi iterum vendendum, sciens rem jam venditam esse alteri; quod idem procedit in aliis contractibus, v. g. in Locatione, *ibid. n. 266*.

Si emptor querat an res careat vitio, venditor tenetur ex iustitia aperire rei vitia, præsertim occulta, *ibid. n. 267*. Si res putetur noxia vel inutilis ad usum ad quem petitur, venditor, etiam non rogatus, tenetur ejus vitium aperire, *ibid. n. 268*. idem dicendum, si rem vitiosam vendas emptori revendituro, *ibid. n. 269*. Venditor ignarus vitii suæ mercis occulti tenetur eo cognito vel rescindere contractum, vel rescarcire inæqualitatem restituendo pretii excessum: non tenetur tamen compensare alia damna inde secuta, modò absit culpa lata & levis, *ibid. n. 270*. Quamvis, dum vitium rei est manifestum, censetur notum emptori, si tamen venditor sciat emptorem illud non animadvertere, & esse periculosum, tenetur ei declarare, etsi non rogatus: idem dicendum, si vitium adverseretur intentioni, quam actu habet emptor in emendo, quamvis ex incuria illud non advertat, *ibid. n. 271*. Si vitium non reddat rem noxiam, nec periculosam, nec notabiliter minus inutilem,

tilem, quam emtor rationabiliter exoptet, nec venditor interrogetur de vicio, is non tenetur aperire vitium etiam occultum, modò minuat pretium pro ratione vitii: si tamen venditor probabiliter iudicet e noxorem rem istam esse revenditurum tantò pretiò, quantò, si defectu & vicio careret, tenetur ei aperire defectum, saltem post initum contractum; imò ad id omnino tenetur, si emtor non aliter consentiat in contractum, nisi postea conditione, quòd res careat tali vitiò licet non noxiò, &c. *ibid.* n. 272.

Venditor non tenetur de eviçione, nisi cum rem, quam vendidit, cognovit esse alienam; quia quod sine culpa factum est, in damnum vocari non debet: undè tunc tantum tenetur consentire in rescissionem contractus & pretium restituere. *ibid.* n. 274.

Si res vendita sit in eodem statu, cum evincitur, ac cum vendita fuit, sufficit, ut venditor restituat & solvat pretium acceptum, impensas contractus, quod ad rem obtinendam solvendum fuit, ut jura censuaria, *ibid.* n. 277. Si rei valor imminutus sit vel ab extrinseco; quia minoris nunc venduntur res ejusdem naturæ, quam tempore contractus; vel ab intrinseco, puta, quia ex mille jugeribus traditis ducenta flumen abstulit, venditor non tenebitur nisi valorem præsentem refundere, *ibid.* n. 277. Multi sunt casus, in quibus venditor de eviçione non tenetur, ut si emtor non ei denuntiet motam esse litem super re illa, ut videat an eam defendere velit: item si expressum fuerit in contractu, ut venditor bonæ fidei de eviçione non teneatur: aut si venditore absente emtor non appellaverit, &c. *ibid.* n. 278.

Venditum seu res vendita. Si quod venditum est pereat post traditionem illius, fide de pretio data, perit emtori etiam si pretium nondum solverit, *Tom.* 3.

Tract. 5. c. 3. *Seç.* 2. §. 1. n. 260. Si ante traditionem pereat, sitque res determinata ac certa, similiter perit emtori, *ibid.* n. 261. Si res sit indeterminata quoad individuum, seu, ut ajunt Jurisperiti, speciem, vel si res sit determinata quoad numerum vel mensuram tantum, ante traditionem, aut numerationem, aut mensurationem, res perit venditori: si tamen constitutus fuerit terminus, in quo res numeranda vel mensuranda esset, & emtor monitus in mora sit, periculum rei deinceps erit emtoris, *ibid.* n. 262. Cum ex duobus rebus una disjunctivè venditur, v.g. ex duobus equis unus, non determinando utram, si amba pereant post venditionem absolutè factam, emtor teneturolvere pretium promissum, licet nihil receperit: si verò alterutra dumtaxat pereat, perit venditori, qui tenetur alteram tradere, *ibid.* n. 263.

Verbum seu Filius Dei est verè Deus, Tom. 2. *Tract.* 1. *part.* 2. c. 1. §. 2. n. 324. *Solv.* ob. *ibid.* n. 326. & *seq.*

Contra Verbi divini seu Christi veram humanitatem magnà furoris insaniam debachati sunt veteres Hæretici, *Tom.* 2. *Tract.* 3. c. 5. §. 2. n. 146. contra quos stat Christiana sententia, scilicet Verbum divinum veram nobisque consubstantialè naturam humanam, corpus nempe humanum & animam rationalem assumisse, quibus scilicet ipsa constat, *ibid.* n. 147. Verbum igitur divinum veram animam & mentem humanam sibi assumit, ut & verum corpus humanum unà cum omnibus suis partibus, etiam sanguine, illudque hypostaticè sibi univit, *ibid.* n. 148. 149. & 153. Retunditur error benè multorum Lutheranorum, qui, duce Osiandro, fingunt Christum effusum in passione sua sanguinem resurgendo non reassumisse, nec secum in cælum detulisse, sed eum ibidem esse ex sanguinem, *ibid.* n. 154. & 156. *Solv.* ob. *ibid.* n. 156. & *seq.*

Ver-

Verbum sic assumpsit naturam humanam, ut divinitas, corpus, & anima humana in unam personam coaluerint, *ibid.* §. 5. n. 19. Solv. ob. *ibid.* n. 191. & seq.

Quomodo natura humana in Verbo subsistat clarè & nitidè à nemine exponi potest, ut arbitramur, cum sit fidei mysterium humanæ naturæ & rationi prorsus impervium; putant tamen aliqui, istud mysterium utcumque exponi & declarari posse: xemplò unionis animæ cum corpore, *ibid.* §. 8. n. 231. Magis consentaneum & congruum fuit Verbum incarnari, quàm Patrem & Spiritum sanctum, *ibid.* n. 244. Impossibile fuit, ut Verbum divinum humanitatem per se subsistentem assumeret, *ibid.* n. 245. potuit tamen Angelicam naturam assumere, ex conjecturis tamen definiri quodammodo potest, cur potius humanam assumeret, *ibid.* n. 247. Nullo temporis instanti prius assumpsit animam humanam quàm corpus, *ibid.* n. 248. tamen mediante anima illud assumpsit, adeoque prioritate naturæ aut quasi naturæ dumtaxat ab ipso assumpta est anima quàm caro, *ibid.* n. 249. (Vid. *Trinitas, Christus*)

Veritas, sive, ut alii loquuntur, *veracitas* est virtus, qua damus operam, ne quid à nobis aliter enuntietur, quàm sit, vel fuerit, vel futurum sit; seu brevius, est virtus, qua inclinamur ad semper loquendum conformiter menti nostræ: ei opponitur mendacium, quod est locutio contra mentem (Vid. *Mendacium*)

Versiones S. Scripturæ, sunt penè innumerae - Versiones Veteris Testamenti, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 7. n. 94.* Versio Chaldaica, *ibid.* n. 96. Versio Syrlaca, *ibid.* n. 97. Variæ græcæ versiones, *ibid.* n. 98. Inter illas præeminet illa, quæ sub nomine septuaginta Interpretum circumfertur, *ibid.* n. 99. Illius historiam, quæ in libello aliquo, qui Aristæ cujusdam nomen præfert, multi eruditi fabulosam autumant, & cur, *ibid.* n. 100. Apud

Antiquos Patres maximo fuit in pretio, *ibid.* n. 101. (Vid. *Aquila, Hefysibius, Lucianus, Symmachus, Theodotion*)

Versiones Latinae S. Scripturæ olim & primis Ecclesiæ temporibus fuerunt innumera: prima, quæ prodit, quantum à Vetus Testamentum ex Græca Septuaginta Interpretum versione adornata fuit, atque *Itala* dicta est, vel quod in Italia, vel pro Italis primum confecta fuerit, *ibid.* n. 110. & 111.

Novum Testamentum S. Hieronymus è Græco in Latinum transtulit, vel saltem emendavit, *ibid.* n. 111. atque etiam eos Veteris Testamenti libros Hebræos sermone ab ipsorum auctoribus scriptos latinè reddidit, intactos relinquens illos, quos Græco dumtaxat sermone scriptos invenit, *ibid.* n. 112. & 113. Ea, quæ *Vulgata* nuncupatur latina tùm Veteris tùm Novi Testamenti versio, ex Veteri Itala & S. Hieronymi versione confecta est; illam latò Decretò Concilium Tridentinum Authenticam declaravit, idque jure & meritò, *ibid.* n. 114. & seq.

Vestes Sacerdotis cum ad Missam celebrandam accedit, *Tom. 4. Tract. 4. c. 5. §. 1. n. 485. & seq.*

Vicarius Generalis is dicitur, qui Episcopi vices gerit, ejus auctoritate & potestate instructus. Vicarius Generalis non nisi voluntariam seu gratiosam jurisdictionem exercere potest, eà, quæ contentiosa est, uni Officiali reservata.

Mandatum Vicarii Generalis variis modis expirat; 1mo. per revocationem mandantis Episcopi; 2do. morte naturali, aut civili mandantis, depositione aut resignatione ejusdem; eodem jure Episcopo suspensò vel excommunicatò facultas Vicarii suspenditur. 3tio. morte naturali, vel civili ipsius Vicarii, vel renuntiatione ejusdem.

Mandatum Vicarii ad Beneficia debet esse generale, non speciale, ne votum detur captandæ mortis: si quæ autem restrictiones fiant in mandato, exprimendæ sunt

sunt; occultæ quippe limitationes, seu in mandatis non expressæ, non valent, nec mandato derogant, ne fides mandati, quod exhibetur, in errorem inducat, *Tom. 4. Tract. 7. part. 1. c. 7. §. 8. n. 118.*

Vincentius Lyrinensis, Quis? ejus Opera, Tom. 1. Tract. 4. c. 1. §. 2. n. 67.

Vindicta seu redditio mali pro malo privata auctoritate facta semper est illicita, *Tom. 3. Tract. 3. part. 3. c. 4. §. 4. n. 300.*

Violentia, filia avaritiæ, est, qua res aliena per vim injustam usurpatur. Ex genere suo mortalis contra justitiam, *Tom. 3. Tract. 6. part. 3. c. 1. §. 2. n. 267. (Vid. Vir)*

Virtus, quid generatim sit, & quomodo definiatur, *Tom. 3. Tract. 3. Proem. n. 1. & 2.* Virtutes aliz sunt intellectus; aliz voluntatis; aliz Theologicæ, &c. *ibid. n. 3.* Virtus est habitus secundum rectam rationem electivus, *Tom. 3. Tract. 1. c. 2. n. 82.*

Virtus moralis generatim definitur Mentis institutum & vigor, quo ad ea, quæ bona esse credimus, facienda serimur. Circa actus humanos ut honestos, id est, circa actus naturæ rationali & legi divinæ consentaneos, qui *morum* nomine veniunt, immediatè versantur virtutes morales: illarum objectum materiale sunt actus humani ut honesti & boni; formale verò est ipsa honestas in illis actibus elucens, *Tom. 3. Tract. 5. Proem. n. 1.* Inter virtutes morales, præter *Religionem*, quatuor principem locum obtinent, à quibus aliz dimanant, vel quibus sunt annexæ; undè *Cardinales* dicuntur, nimirum Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Justitia, *ibid. n. 2.* De virtutibus moralibus, quæ Cardinalem comites, seu eis annexæ dicuntur, vid. *Ethic. c. 2.*

Vis, Violentia seu *Coactio*, est motio, cujus principium est ab extrinseco in contrarium renitente passio. Duplex est *absoluta* scilicet, cum nempe quis resistit, quantum potest; & *secundum quid*, cum

quis resistit quidem, sed minùs efficaciter quàm posset, *Tom. 3. Tract. 1. c. 1. §. 1. n. 17.*

Nulla vis seu violentia facere potest, ut actus à voluntate eliciti sint involuntarii, *ibid. n. 22.* Vis seu violentia absoluta tollit voluntarium, insufficiens verò seu *quæ secundum quid* est, illud minuit tantum, *ibid. n. 23.* Solv. ob. *ibid. n. 31. & seq.*

Visibilitas Ecclesiæ. Per visibilitatem Ecclesiæ non intelligitur illa Ecclesiæ pars, quæ interior nuncupatur, quamque soli Sancti constituunt, qui verè in Christum fidei, & sinceræ charitatis vinculo inter se colligantur; secundum hanc partem enim, quæ anima Ecclesiæ nuncupatur, tota est invisibilis: sed illam spectamus secundum exteriorem statum suum, id est, secundum corpus ipsius, & prout est societas eorum, qui publica ejusdem fidei professione eorumdem Sacramentorum & Pastorum consensione conjuncti sunt, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. §. 6. n. 170.*

Visibilitas, quæ verè Christi Ecclesiæ propria est & singularis, convenit Societati Catholicorum, non verò Protestantium seu A catholicorum, *ibid. n. 174.* Solv. ob. *ibid. n. 176. & seq.*

Viso Dei. Visio beatifica hominum non differt specie à visione beatifica Angelorum, *Tom. 2. Tract. 1. part. 1. c. 4. §. 6. n. 140.* Inæqualitas visionis beatificæ oritur tanquam à causa physica totali & adæquata ab inæquali lumine gloriæ, *ibid. n. 141. (Vid. Cognito Dei, Deus, Beati, Beatitudo, Anima Justorum)*

Ulna est genus mensuræ tantam longitudinem capientis, quantam complectuntur duo brachia utrinque extensa: varia tamen apud varias nationes est ulna, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 154.*

Unctio extrema Sacramentum Extremæ Unctionis communi & trita appellatione sic dicitur, quia infirmis in exitu seu in extremo vitæ periculo constitutis solet administrari, undè etiam Sacramentum exunctum dictum est; & etiam quia,

quia, cum multæ in Ecclesia unctiones sint in usu, hæc ordine est postrema. Dicitur à Græcis *Oleum sanctum*, quia precibus & Ecclesiæ benedictione sanctum effectum est, & homines unctione reddit sanctos: passim etiam apud ipsos dicitur *Oleum cum Oratione*, eò quòd Oratio hujus Olei unctionem semper comiterur. Dicitur etiam à subjecto, cui ministratur, *Unctio infirmorum*. Item poenitentiae & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua poenitentia esse debet, consummativum Sacramentum, *Tom. 4. Tract. 6. Proæm. n. 2.* Definiri potest Sacramentum unctionis infirmorum à Christo Domino institutum ad sanitatem mentis & corporis precibus Sacerdotum obtinendam per infusionem gratiæ sanctificantis & sanationem morborum, ubi animarum saluti expedit, *ibid. n. 3.*

Lutherus & Calvinus primi aperte negarunt Extremam unctionem esse Sacramentum propriè dictum, *ibid. c. 1. n. 4.* Falsumque est Waldenses Sæculò XII, aut Wiclefium Sæculò XIV, & post ipsum Sæculò XV. Joannem Hufs eam ex albo Sacramentorum expunxisse, *ibid. n. 5. & seq.* Est verum ac propriè dictum Sacramentum Novæ Legis à Christo institutum, & à S. Jacobo Fidelibus commendatum ac promulgatum, *ibid. n. 8. & seq.* Solv. ob. *ibid. n. 12. & seq.*

Materia Extremæ unctionis, prout in aliis Sacramentis, duplex est, *remota* nempe & *proxima*: prior est oleum simplex ex olivis expressum, & ab Episcopo benedictum, *ibid. c. 2. §. 1. n. 22. & seq.* Materia ejus proxima est unctio facta à Sacerdote, *ibid. n. 30.*

Ad veritatem & validitatem Sacramenti sufficit unica unctio; ex præcepto tamen Ecclesiæ multiplex est adhibenda; *ibid. n. 31.*

Forma est oratio, quam Minister fundit dum infirmum ungit, quæ quidam *P. Cartier Theol. Tom. IV.*

bus verbis constare debeat, Christus non determinavit, sed determinandum Ecclesiæ reliquit, *ibid. n. 32.* Controversant Theologi, an forma hujus Sacramenti essentialiter sit deprecatoria, an verò etiam possit esse indicativa, *ibid. n. 34. & 35.* Nos dicimus deprecatoriam esse convenientem & retinendam, *ibid. n. 36.*

Christus Dominus est Auctor Sacramenti hujus, ut jam suprà dictum est, *ibid. §. 2. n. 37.* Communis & probabilior est sententia hoc Sacramentum immediatè à Christo fuisse institutum, *ibid. n. 38.* Communis item & probabilissima est Doctorum sententia illud ab ipso fuisse institutum post suam à mortuis resurrectionem tunc, cum Apostolis concessit ligandi atque solvendi potestatem, *ib. n. 39.*

Soli Sacerdotes cujusunque Ordinis sunt jure divino Ministri Extremæ unctionis; nullatenus verò Laici, *ibid. §. 3. n. 41. & 42.* Solv. ob. *ibid. n. 45. & seq.* Valet Extremæ unctionis Sacramentum, licet ab uno tantum Presbytero seu Sacerdote collatum, *ibid. n. 43.* Solv. ob. *ibid. n. 47. & seq.* Solus proprius Sacerdos, vel de ejus licentia alius licet illud administrare potest, *ibid. n. 44.*

Apud Græcos quivis Fidelis poenitens sive sanus sit, sive infirmus est subjectum hujus Sacramenti. Calumniam Græcorum Schismaticorum, item Lutheri & Calvini adversus Ecclesiam Latinam, quasi solis agonizantibus & moribundis illud ministraret, *ibid. c. 3. n. 49.* In mente igitur Ecclesiæ Latinæ iis solis impertienda est Extrema Unctio, qui sunt in gravi mortis periculo orto ex aliquo morbo seu ex aliqua corporis infirmitate, nec expectanda est extrema vitæ periodus, *ibid. n. 50. & seq.* Non omnibus tamen periculosè decumbentibus exhibenda est: non iis, qui in ipso actu criminis sensibus sunt destituti; nec iis, qui levi aliqua infirmitate laborant, ex qua mors probabiliter timeri non possit; peccatis, qui cum sano sunt corpore, vel

probabile vel certum vitæ periculum adeunt; nec infantibus baptizatis, in quibus nullum est peccatum; nec iis, quibus lumen rationis nunquam adfuit, *ib. n. 54*. Adhibenda est tamen amentibus, furiosis, & arreptitiis, si, dum sana erant mente, signa sinceræ ad Deum conversionis ostenderint, &c. item adultis quibuscumque periculose decumbentibus, sive piè, sive malè vixerint, modo pœnitentes præsumi possint, etiamsi sensibus sint destituti; necnon senibus, qui præ decrepita senectute, quamvis nulla urgente infirmitate, indies morituri creduntur, *ibid. n. 55*.

Apud Græcos Extrema Unctio Eucharistiæ præmitti solet; in Ecclesia Latina verò prius inuncti fuerunt quidem infirmi, quàm sacro Viaticò reficerentur, modo autem id relinquitur prudenti Sacerdotis seu Ministri arbitrio; qui tamen sic postulanti infirmo prius Extremam Unctionem, quàm Viaticum dare debet; quòd si morbi vis urgeat, prius danda est Eucharistia, *ibid. n. 56*. Græci, qui non modò infirmos sed etiam sanos sæpius inungunt, nusquam reprehensi ab Ecclesia Latina inveniuntur, *ibid. n. 57*. vultque Goarius contra Arcudii hanc Unctionem, quam Græci sanis sæpius administrant, esse meram cæremoniam non Sacramentum nostrum, *ibid. n. 58*.

Extrema Unctio remittit peccata, *ibid. c. 4. §. 1. n. 61*, adeoque primarius effectus, ad quem directè institutum est hoc Sacramentum, est gratia sanctificans in ordine ad fines aliquos & effectus proprios hujus Sacramenti, nempe remissionem peccatorum, absterionem reliquiarum peccati, alleviationem seu levamen infirmi contra tædium & gravedinem animæ, mororè & anxietatem, &c. Secundarius verò sanitatis corporeæ restitutio; neque tamen dici debet Sacramentum mortuorum, nisi secundario, secundum quid, & cum addito restringente ad certos casus, in quibus dumtaxat mortalia peccata remittit,

ibid. n. 63. Sanitatem corporis interdum restituit, ubi scilicet animæ salutis expedierit, *ibid. n. 64*. Solv. ob. *ibid. n. 65*. & seq. Sacramentum istud non est absolutè & necessitate mediæ per se necessarium, benè autem per accidens, *ibid. §. 2. n. 68*. est verò necessarium necessitate tùm præcepti divini tùm Ecclesiastici Fidelibus gravi & periculoso morbo decumbentibus, *ibid. n. 69*. & seq. Quanta est obligatio Fidelium suscipiendi Extremam Unctionem, eum gravi aliquo & periculoso morbo decumbunt; tanta est quoque Pastorum eam, etiam cum vitæ periculo, conferendi, *ibid. n. 72*. Olim in eadem infirmitate eodemque statu positus per septem dies repetebatur Extrema Unctio; sed jam à multis Sæculis obtinuit usus, ut non nisi semel homini in eadem infirmitate eodemque statu constituto administraretur, *ibid. n. 73*.

In suscipiente hanc sacram unctioem requiritur imò, prævia pœnitentia & absolutio Sacramentalis; 2do. Si quis alicujus peccati mortalis sibi conscius est, quod non potest confiteri, debet de illo dolorem & contritionem habere cum voto seu desiderio illud confitendi, ubi fuerit facultas; 3tio actualis devotio, quæ præcesserit, nec fuerit revocata, priusquam infirmus ille sensu & ratione fuerit destitutus, *ibid. n. 74*.

Unio Hypostatica. Unio generatim est nexus extremorum, quæ in eo, in quo uniuntur, sunt unum; Unio ergò hypostatica seu personalis in Christo est nexus utriusque naturæ, divinx & humanæ, in una Verbi persona, quæ proinde sunt unus Christus. Unanimi quidem consensu Orthodoxi omnes docent naturam humanam unione intima reali, physica, & hypostatica cum Verbo conjugiat; at Scholæ Doctores inter se se dissentiant in assignanda hujus unionis natura, quæ certè tota in abstruso & recondito mysterio posita est, nec satis potest explicari. Cæteris

teris clarior & facillior videtur sententia, qua dicitur Unio nihil esse extremis unitis superadditum, atque ideo, quod natura humana se ipsa, absque ulla qualitate aut modo conjungatur Verbo divino in unitatem personæ, *Tom. 2. Tract. 3. c. 5. §. 8. n. 230.* An Unio hypostatica sit quid creatum aut increatum, *ibid. n. 232.* An sit in Christo naturalis & substantialis, *ibid. n. 233.* An facta sit in natura vel in persona, *ibid. n. 234.* Utrum sit omnium unionum maxima, *ibid. n. 235.* Utrum sit perpetua, constans, & indissolubilis, *ib. n. 236.* & proinde an etiam in triduo mortis Christi Verbum divinum neque à corpore neque ab anima recesserit, *ib. n. 237.* & etiam neque à sanguine tempore passionis à Christo effuso, & à corpore se juncto, *ibid. n. 238. & seq. (Vid. Christus, Verbum)*

Unitas Ecclesiæ est consensus seu conjunctio Fidelium tanquam membrorum inter se & cum Capite, *Tom. 1. Tract. 3. c. 2. §. 1. n. 76.*

Vocatio ad sacros Ordines seu Ecclesiæ ministerium duplici modo spectari potest, 1mo. in intentione & decretis divinis, 2do. in executione & effectibus, *Tom. 4. Tract. 7. part. 3. c. 1. §. 1. n. 280. (Vid. Ora.)*

Voluntarium rectè definitur Actus à principio intrinseco seu voluntate procedens ex prævia cognitione & advertentia saltem virtuali aut interpretativa rationis seu intellectus, quæ nempe potuit & debuit haberi, *Tom. 3. Tract. 1. c. 1. §. 1. n. 9.* Dividitur 1mo. in Voluntarium in se seu expressum & explicitum, & in Voluntarium in causa seu implicitum aut virtuale, *ibid. n. 10.* 2do. in Formale seu directum, & Interpretativum seu indirectum, *ibid. n. 11.* 3tio. in Simplex seu purum, & in Voluntarium secundum quid seu mixtum, *ibid. n. 12.* 4to. in Necessarium, & Contingens, *ibid. n. 13.*

Voluntarium duo includit, nempe voluntatis inclinationem, & cognitionem

seu advertentiam eorum, in quibus est actio, seu quæ actum comitantur, *ibid. §. 2. n. 14.* Unde multiplici sensu aliquid dici potest involuntarium, & re ipsa dividitur 1mo. in Involuntarium privativè, cum scilicet voluntas aliquid non vult, quod velle posset, & in Involuntarium contrariè vel positivè, quo aliquid non tantum non est volitum, sed etiam est nolitum & voluntati adversum: 2do. Involuntarium contrariè duplex est, unum simpliciter, quod ita voluntati displicet, ut illud nullo modo velit, sive demum impedire possit ne fiat, sive non aliterum secundum quid, quod licet sub aliquo respectu voluntati displiceat, eidem tamè sub alia consideratione magis placeat, *ibid. n. 15.*

Voluntas sola est propriè & directè causa efficiens peccati, *Tom. 3. Tract. 6. Proam. n. 11.* Triplici actu illicitum objectum voluntas prosequi potest: 1mus est volitio efficax objecti, quæ voluntas vult adhibere media, quæ sunt in ejus potestate ad illud objectum assequendum, seu opus volitum exequendum: 2dus. est desiderium inefficax: 3tius. est simplex delectatio, seu mera complacentia de objecto seu opere apprehenso absque proposito exequendi & desiderio assequendi, quæ est simplex quidam voluntatis affectus, quores apprehensa tanquam jucunda placet & grata atque accepta habetur, *ibid. part. 2. c. 3. §. 4. n. 242.*

Quomodo voluntas ad fidem seu fidem actum concurrat, *Tom. 3. Tract. 3. part. 1. c. 3. §. 1. n. 70. (Vid. Fides, Actus humanus)*
Voluntas Dei (*Vid. Deus*)

Voluntates ultima. Generatim ultimæ voluntatis nomine intelligitur actus, quo quis legitime statuit, quid de rebus suis post mortem suam fieri velit: estque ipsa Donatio mortis causâ, quæ respectu harum ultimarum voluntatum est genus, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 13. n. 450.*

Quadruplicis generis seu speciei sunt ultimæ voluntates, nempe Testamentum, (99) 2 Co-

Codicillus, Legatum, & Fidei Commissum, *ibid.* n. 451. (Vid. Testamentum, Codicillus, Legatum, Fidei Commissum)

Votum definitur Promissio deliberatè Deo facta de meliori bono, seu, ut alii dicunt, de re Deo grata & possibili, *Tom. 3. Tract. 4. c. 3. §. 1. n. 100.*

Dividitur 1mo. in Reale, Personale, & Mixtum. Reale est, quo promittitur pecunia vel res pretiò æstimabilis, quæ actio voventis non sit; Personale est, quo promittitur actio personalis aut omisso ipsius voventis; Mixtum, quo promittitur actio vel omisso personalis simul & aliquid pretiò æstimabile. 2do. in Temporale, quod est ad certum tempus, pro quo vovens se obligat; & in Perpetuum, quod censetur fieri, cum nullus obligationi finis est constitutus. 3tio. in Absolutum, quod fit sine conditione, & Conditionatum, quod fit sub aliqua conditione. 4to. in Solemne, quod ab Ecclesiâ approbatum & absolutè ac in perpetuum acceptatum est: Triplex est, scilicet Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, de quibus in Tractu de Statu Religioso; & in Simplex, quod emittitur vel sine solemnitate, vel absque acceptance Ecclesiæ saltem in perpetuum, *ibid.* n. 101.

Solemnitas voti essentialiter consistere videtur in traditione sui ipsius cultui divino simul & in acceptance per Ministrum Ecclesiæ vices Dei gerentem, & nomine ejus acceptantè ex Statuto ipsius Ecclesiæ, *ibid.* n. 102. Votum simplex & solemne inter se essentialiter non differunt, *ibid.* n. 103.

Voti materia talis esse debet, ut vovens circa eam obligetur, *ibid.* §. 2. n. 104. hinc Jephthe, de quo *Judic. 11.* qui voverat sacrificium ejus, qui primus ei, post relatam de Ammonitis victoriam, occurrisset, nec debuit nec potuit sine gravi peccato filiam suam interficere: at dubitatur, an eam re ipsa interemerit, *ibid.* n. 105.

Non valet votum non nendi v. g. aut ungues non abscindendi die Sabbati, *ibid.* n. 106. nec votum contrahendi Matrimonium, *ibid.* n. 107. Irritum quoque est votum non peccandi etiam venialiter: valere tamen videtur votum non peccandi venialiter ex proposito & plena omnino deliberatione, *ibid.* n. 108. Scilicet etiam est votum moriendi, *ibid.* n. 109. Forma voti est voluntas promittendi, *ibid.* n. 110.

Omnis & solus homo, qui rationis compos & sui juris est, vovere potest, seu est voti subiectum, *ibid.* §. 3. n. 111. Ebrui, amentes, furiosi, sunt incapaces cujuslibet voti, *ibid.* n. 112. Monachus vovere non potest horarum, vel precum aliarum recitationem, *ibid.* n. 113. Nec uxor sine consensu viri, nec puella sine consensu patris aliquid ex iis, quæ ad domesticam dispensationem spectant, possunt Deo promittere, *ibid.* n. 114. Pueri non tenentur implere vota illorum nomine à parentibus emissa, *ibid.* n. 115. Voti personalis obligatio ad hæredes voventis non transit; secus votum reale, *ibid.* n. 116. Votum ex metu iniuste incusso & gravi factum non valet, *ibid.* n. 117. Ignorantia culpabilis non excusat à voto adimplendo, *ibid.* n. 118.

Votum est opus bonum & meritorium, necnon Legis Evangelicæ statui conveniens, *ibid.* §. 4. n. 119. & seq. est actus Religionis, *ibid.* n. 122. Opus, quod fit ex voto, melius est eo, quod fit sine voto & magis meritorium, cæteris paribus, *ibid.* n. 123. Solv. ob. *ibid.* n. 126. & seq.

De Fide est votum obligare, proinde hæreticum est asserere, quod non obliget, *ibid.* §. 5. n. 134. & 135. Votum graviter obligat in materia gravi, leviter in levi, *ibid.* n. 136. & seq. Vovens rem gravem ad eam obligatur sub mortali, nisi expressè voluerit se tantum sub veniali obligare, exceptis votis Statutis Religiosi, quæ semper sub gravi obligant, *ibid.* n. 139. & 140.

Votum impleri debet tempore secundum voventis intentionem præscripto, *ibid.*

ibid. §. 6. n. 141. Si eo præfixo tempore vel ex impotentia, vel ex negligentia votum non reddiderit, si tempus illud principaliter definivit, non est obligatio implendi votum terminò elapsò; si verò illud definivit tanquam terminum, ultra quem noluit disserre voti executionem, manet obligatio voti implendi: quòd si nullum præxit terminum, votum, quamprimum commodè fieri potest, debet impleri, *ibid.* n. 142. Mutatio in materia voti superveniens, quam si vovens prævidisset, votum non omisisset, si tantum est ad tempus, suspendit obligationem dumtaxat, non tollit; si autem sit perpetua, omnino tollit obligationem, *ibid.* n. 143. Votum personale per ipsum voventem impleri debet ita, ut, sit illud implere non valeat, illud in aliud mutare, quod impleri possit, non teneatur: votum autem reale per alium impleri etiam ex suis rebus potest, *ibid.* n. 144. Votum ergò mixtum, quatenus est personale, per alium impleri non potest; bene autè quatenus est reale, *ibid.* n. 145. Votum interpretandum est juxta intentionem, quam vovens habuit vel habere debuit: si clara non sit ejus intentio, interpretandum est juxta communem verborum intelligentiam, quibus expressum fuit: stricte etiam est interpretandum. Voti materia eo modo poni debet, quo poneretur materia Legis divinæ, & humanæ, quia votum habet naturam Legis, *ib.* n. 146.

Voti obligatio tollitur 1mo. defectu impletæ conditionis, *ibid.* §. 7. n. 147. 2do. Irritatione, si sit votum in præjudicium tertii, *ibid.* n. 148. Vota Religiosorum irritare possunt Superiores ipsorum sive personalia sint, sive realia, exceptò votò strictioris Religionis. Pater potest omnia vota cum realia tum personalia filii impuberis; non verò directè vota personalia filii puberis, bene tamen indirectè, quatenus hujusmodi voti executio vergit in præjudicium familiæ,

ibid. n. 149. & 151. Illud discriminis est inter irritationem directam & indirectam voti, quòd prior prorsus extinguit votum; posterior verò afficiat dumtaxat materiam voti, ipso voto illaeso & permanente, undè hæc indirecta irritatio est potius suspensio executionis voti, quàm illius extinctio, *ibid.* n. 150. Domini irritare possunt vota servorum, quatenus ea vergunt in eorum detrimentum, *ibid.* n. 152. Maritus potest irritare & suspendere uxoris vota etiam ante Matrimonium emissæ, & vicissim, quando nocumentum afferunt Societati conjugali, *ibid.* n. 153. Tollitur voti obligatio per dispensationem, qua fit, ut id, quod erat materia voti, propter novam aliquam circumstantiam desinat esse illius materia: ad hoc ut talis dispensatio sit licita tam ex parte dantis quàm recipientis, debet fieri ex justa causa, *ibid.* n. 154. Justæ autem dispensationis causæ sunt, præsertim in castitatis ac Religionis voto, 1mo. cum per Matrimonium sedandæ sunt lites, & quæ familias dividunt; 2do. cum aliqui conservari nequit illustis aliqua familia, cujus tamen conservatio Reipublicæ splendori & bono plurimum profutura est; 3tio. cum votum potest esse voventi occasio ruinæ; 4to. generatim facilius dispensatur in votis, quæ ex metu aut ex fervore passionis alicujus emissæ sunt, &c. *ibid.* n. 155. Potestas ordinaria dispensandi in votis competit solis Prælati habentibus jurisdictionem in foro externo, Papæ erga omnes Fideles in omnibus votis; Episcopis erga suos subditos in votis Papæ non reservatis; item habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem, & eorum quoad hoc Delegatis, *ibid.* n. 156. Vota Papæ reservata, præter solemnia, sunt quinque, scilicet castitatis perpetuæ, ingrediendi Religionem approbatam, peregrinationis in Jerusalem, ad limina Apostolorum, & ad S. Jacobum in Compostella: quæ si conditionata vel pœnalita

fuerint, ad Episcopum etiamnō pertine-
re in iis dispensandi potestatem multis
videntur; item circa votum castitatis
perpetuæ dispensare potest Episcopus in
quibusdam casibus, nempe si vovens post
votum contraxit Matrimonium, sive il-
lud fuerit consummatum sive non, modò
ad Papam facilis non pateat accessus seu
aditus, si immincat periculum infamiae
vel incontinentiae, si ex injusto metu vo-
tum emissum fuerit, si voti conditio non-
dum impleta fuerit, *ibid. n. 157*. Quidam
Theologi tumentur Papam non posse dis-
pensare circa votum solemne castitatis;
sed probabilior est contraria sententia,
ibid. n. 158. Tollitur etiam voti obliga-
tio per illius commutationem, quæ est
mutatio materię voti in aliam sub ea-
dem obligatione; & quænam circa eam
sint observanda, *ibid. n. 159. & seq.*

Urna certum mensurę genus apud He-
bræos, *Tom. 1. Tract. 1. part. 1. c. 8. n. 137.*

Ususfructuarius (Vid. *Ususfructus*)

Usucapio (Vid. *Prescriptio*)

Usura ab utendo dicta idem significat ac
usus sive bonus sive malus: undè Usura
latè sumta est quodlibet lucrum sive li-
citurum sive illicitum, vel fructus ex ali-
qua re perceptus. Strictè sumta definitur
Lucrum imediatè ex mutuo proveniens,
sive Lucrum temporale præcisè ratione
mutui perceptum vel quæsitum, *Tom. 2.
Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 3. n. 309*. Est
multiplex; alia enim est Realis, alia
Mentalis, alia Aperta, alia Palliata, alia
Pactionalis, alia Actionalis, alia Sortis,
alia Usurarum, alia Notoria, alia Ocu-
lulta. Realis est ea, quæ in mutuo vel
apertè deducitur in pactum, vel saltem
insinuat exterioris mutui non dari, nisi
sub spe & voluntate aliquid recipiendi
supra sortem: Mentalis est ea, quæ ex
mutuo intenditur & de facto percipitur
sed absque pacto quocunque exteriori:
Aperta seu formalis est ea, quæ percipitur
ex contractu mutui cum pacto expre-
ssio lucri: Palliata seu virtualis est

ea, quæ re vera provenit ex mutuo sed
velato aliquo honesto prætextu, puta
donationis, &c. Pactionalis est pactione
usuraria nondum receptò lucrò: Action-
alis est ipsa acceptio lucri usurarii:
Usura sortis est ea, quæ immediatè pro-
venit ex pecunia mutuo data: Usura
usuræ verò est ea, quæ percipitur ex lu-
cro usurario: Usura denique notoria
duplex est, alia notoria notorietate facti,
qua mutuans palàm dat ad usuram; alia
notoria notorietate Juris, quando scilicet
mutuans de hoc crimine est convic-
tus, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. §. 3.
n. 310*. Est prohibita jure divino, *ibid.
n. 311*. naturali, *ibid. n. 312*. & humano,
ibid. n. 313. Solve, ob. *ibid. n. 314. & seq.*

Ob damnum emergens & lucrum ces-
sans tamen licet accipere aliquid ultra
sortem, *ibid. n. 326. & 327*. Porro ut
ratione damni emergentis aliquid præter
sortem accipiat, hæc potissimum requir-
runtur conditiones: 1mo. ut mutuum sit
certa & vera causa damni, non autem
culpa mutuantis; 2do. Ut summa, quæ
præter sortem exigitur, major non sit de-
trimento, quod accidit mutuanti; 3tio.
Ut mutuarius de damno illo moneatur
ita, ut penes ipsum sit pecuniam reddere,
aut censu aliquo damnum redimere, *ibid.
n. 328*. Et ut ratione lucri cessantis ali-
quid ultra sortem accipi possit, requiri-
tur 1mo. ut pecunia, quæ mutuo datur,
negotiationi expolita sit, aut rei frugife-
ræ destinata; 2do. ut mutuans nullas
allas habeat pecunias otiosas; 3tio. ut
lucrum sit probabile, nec satis est, quòd
simpliciter sit possibile; 4to. ut dedu-
cantur expensæ, quæ in re frugifera, quæ
alioquin emeretur, colendâ aut conser-
vandâ fieri deberent, *ibid. n. 329*. Ratio-
ne laboris in numerata pecunia, quæ
mutuo datur, non licet accipere aliquid
ultra sortem, *ibid. n. 330*. nec ratione
carentiæ gaudii, quod parit propriæ pec-
uniæ visus, *ibid. n. 331*. nec propter
usum rei mutuata, *ibid. n. 332*, nec quia
mu-

mutuans privat se potestate utendire mutuata, *ibid. n. 321*. nec quia qui dat mutuū, id facere non tenetur, *ibid. n. 320*. nec quia pecunia numerata seu præsens est pretiosior numeranda & absente, *ibid. n. 324*. nec propter obligationem non repetendi sortem ante certum tempus, *ibid. n. 332*. nec propter periculum quod in omni mutuo secundum se spectatō aut secundum finem, ad quem à Deo fuit ordinatum reperitur, *ibid. n. 334*. & 335. bene autem si mutuans in se sortis periculum suscipiat & recipiat, *ibid. n. 336*. ut & propter periculū probabile extrinsecum sortis, *ibid. n. 337*. Attamen hic notant graves Theologi id in praxi vix sine usura evenire, *ibid. n. 338*. Licet denique aliquid in mutuo ultra sortem exigere & recipere titulū præcisè à statuto & locorum consuetudine petito, *ibid. n. 339*. & seq. vocaturque usura minus strictè sumpta, *ibid. n. 248*. ea debet esse moderata, atque juxta modum à Legibus definitum, *ibid. n. 341*. & seq.

Mutuans non potest fructus pignoris sibi pro mutui assecuratione traditi ultra sortē exigere & accipere; excipitur imo. feudum in pignus debiti Domino directo datum; 2do. fundus, qui locō dotis in pignus datur, *ibid. n. 349*. Mutuans, qui vi mutui à mutuario exigit, ut condonet reparationem injuriæ, ad quam mutuans vel alius jam à Judice condemnatus est, vel condemnari debet, quamque mutuarius nec ex justitia nec ex charitate remittere tenetur, usuram committit, *ibid. n. 351*. Usura etiam esse videtur exigere à mutuario, ut, quoties indiguerit mutuator, remutuet, vel ut justō quamvis pretiō emat apud mutuantem, in molendino ejus molat, domum ejus locet, &c. *ibid. n. 352*.

Pœna conventionalis absque usura mutuo apponi potest, modò ad sint conditiones sequentes, imo. ut non fiat in fraudem usurariam, sed ex sola vera & sincera intentione sortem suam tempore statuto

recuperandi; 2do. ut debitor verè sit in culpa non solvendo notabili tempore post tractum terminum; 3tio ut pœna sit moderata secundum mensuram culpæ & rei mutuata; & si pars debiti solvatur, non potest tota pœna exigi, sed tantum pro ratione partis non solutæ, *ibid. n. 353*. Talis pœna conventionalis debetur ante omne Judicis sententiam, *ibid. n. 354*. Quare Deus usuram Hebræis permiserit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 1. n. 202*. (Vid. *Usurarius*)

Usurarius Realis ad restitutionem auctarii percepti tenetur, *Tom. 3. Tract. 5. c. 3. Sect. 2. n. 3. n. 356*. ut & Mentalis, *ibid. n. 357*. item ille, qui bona fide contractum usurarium iniit: non item si expressè intendat, quo potest, titulū justō contrahere; aut si virtualiter & implicite justum aliquem titulum intendat, *ibid. n. 358*.

Tutores restituere tenentur id, quod ex pupillorum denariis usurariè compararunt, *ibid. n. 359*. Hæredes usurarii tenentur restituere ea, quæ ipse usurariè comparavit, singuli scilicet pro rata, non verò in solidum, *ibid. n. 360*. Qui cooperantur ad usuras etiam restituere tenentur, sicut ii, qui furto cooperantur, ut sunt confulescentes & suadentes usuras, aut pecuniam præbentes ad eas exercendas; Domini temporales. Judices, Advocati, qui edicō, præceptō, aut aliter causæ sunt, ut vel solvantur usuræ, vel solutæ non restituantur; Ministri principales Usurarii, ut proxenetæ, negotiorum gestores, factores, correspondentes, Notarii conscienties instrumenta, requirente Usurario, vi quorum solvendæ sunt usuræ; secus si postulante mutuario ea conficiant; quamvis enim sic peccent & perjuri sint, non tamen sunt injusti, quia volenti & roganti non injuriā sed solatiū afferunt, *ib. n. 361*.

Usurarii publici & notorii sunt infames, &c. *ibid. n. 362*. Seclusa necessitate gravi & rationabili, non licet petere mutuum ab Usurario sub usuris, *ibid. n. 364*.

Ufus

Ufus definitur jus utendi tantum re aliena ad suum non verò ad alienum usum, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 1. n. 178. Ab*

aliquibus duplex statuitur, alius irrevocabiliter concessus, quomodo in mutuo conceditur usus pecuniæ, panis, & vini; alius revocabiliter concessus, qualis est usus ciborum & vestium, quæ Monasterii Superior concedit Religioso subdito; ita enim horum usum concedit, ut ad libitum revocari possit, *ibid. n. 179.*

In rebus, quæ unico usu consumuntur usum posse à Domino distingui variis exemplis fuaderi posse videtur; consequenter Religiosos fratres Minores dictos hujusmodi rerum unico usu consumtibilium nudum habere usum non dominium, *ibid. n. 180.*

Ufusfructus est jus utendi & fruendi rebus alienis salva earum substantiâ, *Tom. 3. Tract. 5. c. 2. Sect. 2. §. 1. n. 172.* Qui habet usufructum totius armenti vel gregis collectivè sumti tenetur restituere totidem capita in locum mortuorum exferre, quem percipit, quæ ubi substituta fuerint, cedunt in dominium proprietarii: si tamen singulorum capitum divisim, non gregis collectivè sumti, usufructum habuerit, non tenetur ad illa substituenda capita in locum eorum, quæ perierunt, *ib. n. 173.* Si quis sit usufructuarius vineæ aut sylvæ, locò arborum aut vitum demortuarum tenetur alias plantare, nisi tempestas aut simili casu everse sint, *ib. n. 174.* Si usufructuarius sit ædium, tenetur modicas expensas conferre de suo ad earum reparationem, ut integræ permaneant; secus si verustate corruerint: ei quoque incumbunt alia onera, vel tributa solvenda, quæ rei sunt imposita; tenetur etiam ad rationabilem rei usum, & se gerere debet tanquàm bonus paterfamilias, qui rem sibi & suis in posterum conservare cupit, *ibid. n. 175.*

Ufusfructus dupliciter acquiritur, 1. mo. per dispositionem Legis, & tunc dicitur

legalis, atque hoc modò pater habet usufructum bonorum adventitiorum filii; 2. do. hominum voluntate; putà Testamentò; venditione; stipulatione, hic dicitur *conventionalis*, *ibid. n. 176.*

Finitur Usufuctus per mortem Usufuctuarii: si res, in qua usufructus constitutus est, pereat: si Usufuctuarius tanto tempore jure suo non utatur, quanto opus est, ut Dominus directus contra eum præscribat: si usufructus ab Usufuctuario proprietatis Domino cedatur: si ad certum tempus, vel ex lege, vel ex conventionione constitutus sit, exacto eo tempore finitur; quòd si relinquatur Ecclesiæ vel Civitati absque ulla temporis determinatione, finitur post centum annos: per capitis diminutionem *maximam*, qua scilicet quis libertatem, civitatem & familiam amittit; & *mediam*, quæ civitatis & familiar, non verò libertatis amissionem, involvit; non verò per *minimam*, quæ solam familiar mutationem importat: extinguitur ergo usufructus tum morte naturali, quæ omnia jura solvit; tum morte civili; civiliter autem moriuntur 1. mo. qui peremptoriò & ultimò judiciò ad mortem damnati sunt, 2. do. qui carere perpetuo, triremibus, exiliove ultra novem annos duraturis mulctantur, *ibid. n. 177.*

Z.

Zacharias Propheta, Quis? & quo tempore floruerit, *Tom. 1. Tract. 1. part. 2. Sect. 1. c. 4. n. 545. & 546.* Vaticinia ipsius iteratam de Christo prophetiam continent, *ibid.* Omnium Prophetarum Minoris prolixissimus & obscurissimus est, *ibid. n. 546.* Quædam illius capita eruditi quidam Jeremiæ adscribunt, *ibid. n. 547.*

Quis ille Zacharias fuerit, qui 2. Paralip. c. 24. inter Templum & Altare occisus memoratur, *ibid. Sect. 2. c. 1. n. 575.*

F I N I S

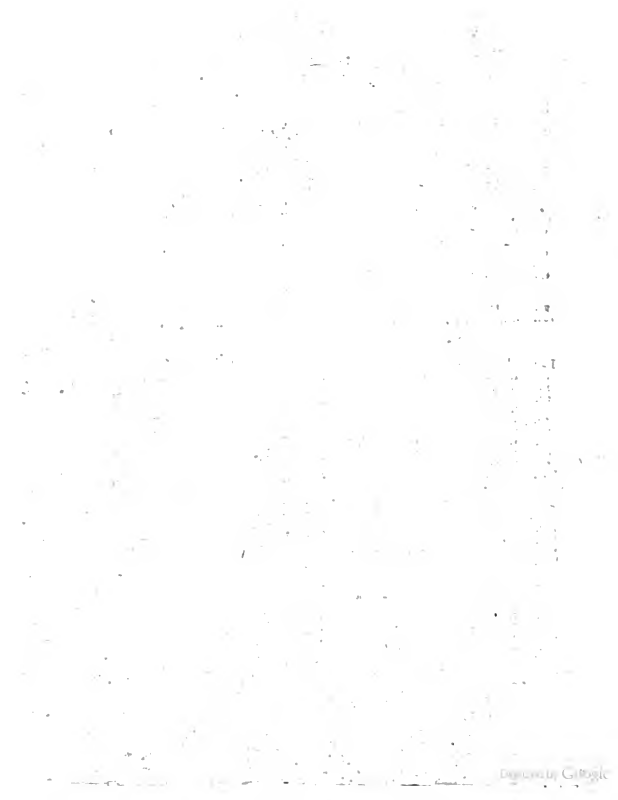
ERRATA

In Exercitationibus Theologicis.

Pag. Col. Lin.		Pag. Col. Lin.	
9. 2. 32.	materialium <i>lege</i> imaterialium	131. 1. 1.	antecedente <i>lege</i> antecedentem
11. 1. 26.	Argumentum <i>lege</i> Argumen- tum	132. 1. 1.	scriptum <i>lege</i> scriptam
ibid. 2. 38.	quidem <i>lege</i> quadam	134. 1. 37.	actuali <i>lege</i> actuali
15. 1. 16.	ratiocinis <i>lege</i> rationis	135. 1. 18.	Annatum <i>lege</i> Annatum
16. 1. 37.	natione <i>lege</i> notione	153. 1. 1.	post eorum <i>lege</i> merces
32. 1. 36.	ventilationem <i>lege</i> ventila- tionem	168. 2. 2.	dari <i>lege</i> dare
41. 1. 30.&31.	volio <i>lege</i> volitio.	170. 1. 24.	dictionis <i>lege</i> dilectionis
ibid. 2. 9.	formalis <i>lege</i> formalitas	189. 1. 36.	post ipsis <i>addo</i> os
61. 1. 40.	fundamento <i>lege</i> fundamen- tum	212. 2. 1.	ausu <i>lege</i> ausu
69. 1. 42.	parite <i>lege</i> paritate	213. 2. 22.	adque <i>lege</i> arque
87. 2. 32.	post tantum <i>addo</i> de	223. 2. 4.	habitus <i>lege</i> habitus
89. 8. 33.	post Theologorum <i>dele</i> satis valet, & <i>lege</i> neutiquam satisfaciant	230. 1. 29.	ultro <i>lege</i> ultro
92. 1. 12.	atqui <i>lege</i> arque	231. 2. 35.&36.	precipis <i>lege</i> precibus
100. 1. 45.&46.	præscientiam <i>lege</i> præscientiâ	232. 1. 21.	eo <i>lege</i> eas
		240. 2. 42.	post audisset <i>addo</i> verba sua
		243. 2. 26.	Apaniensem <i>lege</i> Apaniensem
		249. 1. 12.	post conclusiones <i>addo</i> ex cautione <i>lege</i> carenti
		272. 1. 39.	

In Indice Theologiae Universalis.

Pag. Col. Lin.		Pag. Col. Lin.	
10. 1. 25.	pius <i>lege</i> primus	179. 2. 11.	Ordinari <i>lege</i> Ordinarii
12. 1. 39.	alterutris <i>lege</i> alterutris	186. 1. penult.	propinguitas <i>lege</i> propinquitas
23. 2. 41.	absolutio <i>lege</i> ablutio	196. 2. 25.	rationes <i>lege</i> rationis
24. 2. 32.	fideles <i>lege</i> fidelis	210. 1. 38.	immediate <i>lege</i> immediatè
28. 2. 11.&12.	liros <i>lege</i> libros	211. 1. 39.	lanquentes <i>lege</i> languentes
37. 2. 36.	diciur <i>lege</i> dicitur	216. 2. 43.	quod <i>lege</i> quos
34. 1. 9.	post vitium <i>addo</i> rei	231. 2. 21.	vivos <i>lege</i> viros
40. 1. 36.	ad <i>lege</i> aut	235. 1. 24.	impeditus <i>lege</i> impedimus
73. 1. 10.	post mandans; <i>addo</i> consilens;	242. 2. 7.	Hic <i>lege</i> Hic
ibid. 2. 41.	priorem <i>lege</i> priorum	247. 1. 40.	professionem <i>lege</i> possessionem
88. 1. 31.	post objecti <i>addo</i> &	258. 2. ult.	<i>dele</i> non
93. 1. 30.	adventis <i>lege</i> adventitia	270. 2. 1.	post etiam <i>addo</i> in
ibid. 2. 12.	post natis <i>addo</i> dex	272. 1. 23.	dele qua
99. 2. 5.	3do. <i>lege</i> 2do.	275. 2. 16.	natura <i>lege</i> natura
108. 2. 33.	varius <i>lege</i> varius	282. 2. 12.	re <i>lege</i> res
109. 2. 45.	illud <i>lege</i> illud	284. 2. 12.	foro <i>lege</i> foro
115. 2. 4.	Fideiunctionis <i>lege</i> Fideiunctionis	287. 1. penult.	quod <i>lege</i> quot
ibid. 13.	eis <i>lege</i> is	ibid. 2. 18.	post sui juris <i>addo</i> potest.
123. 1. 9.	& <i>lege</i> est	ibid. 38.	subjicere <i>lege</i> subijci
135. 1. 21.	Prus <i>lege</i> pius	291. 1. 33.	cadunt <i>lege</i> cadunt
ibid. 23.	infinitivum <i>lege</i> infinitivum	295. 1. penult.	thesaurus <i>lege</i> thesauri
144. 2. 4.	hoc <i>lege</i> hac	298. 1. 9.	Transactio <i>lege</i> Transactio
145. 1. 21.	illud <i>lege</i> illud	299. 2. 43.	mercede <i>lege</i> merce
152. 2. 2.	prohibiti <i>lege</i> prohibiti	302. 2. 38.	sui <i>lege</i> suis
157. 1. 41.	pro <i>lege</i> præ	303. 2. 15.	Hebraeos <i>lege</i> Hebraeos
158. 1. 6.	scandalus parientum <i>lege</i> Scanda- lum parientis	309. 1. 18.	sit <i>lege</i> si
ibid. 1. ult.	post inier <i>addo</i> te	310. 1. 2.	videtur <i>lege</i> videtur
170. 1. 33.	talem <i>lege</i> talem	ibid. 2. 42.	numerada <i>lege</i> numeranda
171. 2. 16.	ad <i>lege</i> ac	312. 1. 13.	domino <i>lege</i> domino
		ibid. 2. 7.	Usufructuarii <i>lege</i> Usufructuarii

52

